

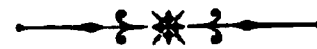

[redacted]

VALVOJA

1884.

NELJÄS VUOSIKERTA.

Toimitus:

J. R. Danielson. Edv. Hjelt. E. G. Palmén.
Th. Rein. O. E. Tudeer.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1884.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAR 22 1960

AINEHISTO.

Valtiollisia ja taloudellisia kirjoituksia.

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Kaunokirjallisuutta.

Arvosteltuja teoksia.

Maailman kyntäminen ja kylväminen muinaisrunoissamme.

Uudemmat runokeräelmät, saadut kokoon Kalevalan toisen, enennetyn painoksen ilmestymisen jälkeen, eivät ole tuoneet esiin mitään uutta epillistä eikä tarullista ainetta. Ne sisältävät enimmiten vaan vanhempain kanssa pääasiallisesti yhtäpitäviä toisintoja, taikka, jos niissä onkin ennen tuntematonta, se ilmautuu yksistään tunnettuin tapausten kuvauksen pikkuseikoissa. Sama on myös ylimalkaan tuon suuren ja vanhan keräelmän laita, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura viime talvena Gottlundin perillisiltä lunasti. Olipa kuitenkin seassa yksi jokseenkin pitkä runo, joka yhtä, toista uutta ainetta sisältää, ja tämä uusi on sitä tärkeämpi, koska on alkutarullista laatua ja samassa vielä luopi arvaamattoman valon erääsen toiseenkin, tosin jo ennestään tunnettuun, mutta erikseen vähemmin selvään tarulliseen runoon. Tuo Gottlundin löytämä painetaan siis tähän kokonaisuudessaan [1]).

Puun synty [2]).

Sämsä poika Pellervoinen,
Makasi sisaruensa,
Uinasi emosen lapsen.
Kun tiesi tuhon tulevan,
Hätäpäivän päälle käyvän,
Tuo tunsi pakohon mennä,
Pimeähän Pohjolahan,
Miesten syöpähän (syöpien) sekahan,
Urosten upottajoihen.

Ahti aina arveleepi,
Toivoo maalle(hen) makua,
Pelloille(hen) pehmitystä,
Nurmen juuren polttajoa;
Tomeramman touon toisi,
Paremman terän tekisi.

Rahojahan raksuttaapi,
Helkyttää hope'itahan
Kaksin päivin, kolmin päivin;
Rahat raksui pöyän päällä,
Helkkyi Huotolan hopeat.

Hukka poika huuperoinen
Murti mielensä rahoihin,
Hopeihin huopenteli,
Hiien kultihin kulutti.

Kuka Sämpsän noutaneepi,
Pellervöinen kehittämään,
Tänne maita kylvämähän,
Taroja tihittämähän?

---

[1]) Löytöpaikkaa ei valitettavasti ole ilmoitettu, mutta likellä on Karttulan runoja, ja kielimurrekin näkyy Savoon viittaavan. — [2]) Oikokirjoitus laitettu painetussa Kalevalassa käytetyn mukaiseksi.

Alettiinpa arveloihin:
Kuka Sämpsän noutaneepi,
Pellervöinen kehittämähän.

Susi poika raapioinen
Osti turkin tuuheamman,
Taretaksensa pakasta
Murti mielensä rahoihin,
Hope'hin huopenteli,
Hiien kultihin kulutti.
Läksi Sämpsän nouantahan,
Pellervöinen kehittämähän.

Ahti aina arveleepi:
„Häpeä, häjyn näköinen,
Kun sa söit emoni uuhon
Villa-aikana parasna,
Kesäheinän hempehellä;
Minä maiotta makasin,
Minä voitta vuolattelin!"

Susi ilma lievan poika,
Ei se paljon palkoin (sic) huoli,
Ei anonut ansiota;
Läksi Sämpsän nouantahan,
Pellervoinen kehittämähän.

Sanoi sinne saatuansa:
„Ahti aina toiveleepi,
Toivoo maallehen makua,
Pelloille(hen) pehmitystä,
Nurmen juuren polttajoa;
Tomeromman touon toisi,
Paremman terän tekisi".
(„Voi vieruinen veitoseni,
Hyvinpä teit sinäkin
Minun tänne tullessani!") [1]).

Sämpsä poika Pellervöinen,
Vähänpä otti siemeniä,
Sekaisia siemeniä
Kärpän hännän mustasesta,
Joutsenen jalostimista.
(Ahillen sanan sanoopi:) [2])
„Hyvinpä teit sinäkin
Minun tänne tullessani:
Sulasit jokien suita,
Jäitä järvistä ohensit,
Rannoille kaloja laskit
Suolle soikelehtamaan,
Noutaa tuolta nuorten miesten,
Ehtiä erän parahin!
Jopa kerta keitettihin
Minun tänne tullessani,
Kalehvall' on kaunis hauki".

Tuli tänne kylvämähän
Taroja tihittämähän:
Suot kylvi, kanervat kasvoi;
Norot kylvi, koivut nousi:
Mäet kylvi, männyt kasvoi;
Maat tuoreet tuomikoiksi,
Maat kaiat katajikoiksi,
Lepiköiksi lempipaikat.

Ennen Ahti maita puuttui,
Ennenkuin Sämpsä siemeniä:
Etelähän ensin kylvi,
Sitten siuvotti itähän,
Pohjan puolelle porotti,
Lopettaapi luoteesehen.

Näin täydellisenä on tässä esiintuotu toisinto ainoa lajiansa; sopisi siis kyllä arvella, että se on satunnainen muoto, syntynyt jonkun yksityisen runolaulajan hetkellisestä mielijuohteesta. Kuitenkaan ei se seiso aivan yksinään, vaan viittauksia siihen löytyy myös useammissakin kappaleissa. Kahdessa muussa puun synnyssä eri haaroillaan olevista seuduista näet Ahti l. Ahti poika Pellervoinen astuu esiin puitten kylväjänä [3]). Ja yhdessä Karttulan puun synnyssä alku kuuluu: Ennen Ahti maita

[1]) Nähtävästi väärään paikkaan eksynyt, katso edempänä. — [2]) Minun lisäämäni. — [3]) Sirelius vihko W N:o 159 luultavasti Impilahdelta ja vihko U Puhakka N:o 9 Kontiolahdelta.

puuttui, Kuin on Sämpsä siemeniä. Minä olen Sämpsän noutanunna Saaresta selällisestä, Luotosesta puutteesta (puuttomasta?). Näyttää siis siltä, kuin olisi taru näissä unohtunut niin ett'ei paljo muuta kuin nimi ole jäänyt, ja kuin Gottlundin saama olisi viimeinen tähde ennen yleisemmin tunnetusta laulusta. Käykäämme nyt tarkemmin tutkimaan sitä yhteydessä kaikkein muitten saman-aineisten runoin kanssa.

Tavallisesti maailman kyntö ja kylvö ilmautuu runoissamme kahdessa toisistaan erotetussa muodossa: toisessa yleisemmässä kylvetään ainoasti puut, toisessa harvinaisemmassa yksistänsä ohra. Edellinen toisinto on pääasiallisesti yhtäpitävä 2:n runon alun kanssa painetussa Kalevalassa, ja kylväjä enimmiten on Sampsa l. Sämpsä Pellervoinen [1]). Jälkimmäisessä *Pikki, Pikka* t. *Pekka* kaataa kasken, jättäen yhden koivun linnuille istuimeksi; pohjois- t. suvituuli polttaa kasken ja Onni ukko t. Ukko onni kylvää ohran, josta saadaan olutta [2]). Tässä siis ilmautuu sama taru, jota jo Agricola mainitsee, kun sanoo Pellon Pekan olleen Karjalaisilla ohran viljelyksen sekä oluen panon haltijana.

Gottlundin runossa näemme tavallaan molemmat nämät muodostukset yhdistettynä, koska Pellervoinen oikeastaan kutsutaan touon teon tähden, vaikka hän sitten yksistään puita kylvää. Täydellisempi on yhdistys yhdessä Aunuksen runossa [3]), jossa Sämpsä Pellervoinen, ensin puut kylvettyänsä, kaataa huuhdan, jättäen yhden koivun käelle. Epäillä voisi eikö molempien ainesten yhdessä-olo tässä runossa olisi satunnainen, koska se on kotoisin seudusta, missä tämmöiset yhteenliittämiset ovat tavalliset, ja koska siinä vielä on palanen tulensyntyäkin seassa, niin nimittäin että tuohon huuhtaan kylvetään pellavan siemeniä nuottaa varten. Mutta vastatodisteena on Gottlundin runo ynnä vielä lisäksi kolme Ilomantsista sekä Kesälahdelta saatua, joissa Pellervoinen, ennen

---

[1]) Joskus ilmautuu kuitenkin toisiakin nimiä: Sämpsän poika Sillervoinen, Simpsan poika pikkarainen, Semmer poika Vemmeröinen ja Simbura on Samburainen; Syöjätär, Pohjan neiti, Suon neiti ja Kanervan poika, Neiti musta, pää keritty; Kullervo t. Istorva Kalevan poika t. Kunervan, Kanervan poika; ja Väinämöinen. Ensinmainitut selvästi ovat väännöksiä; neitien ilmaantuminen nähtävästi tulee siitä, kun monessa luvussa koivu, tammi t. muu puu syntyy taivaan rajaa myöten astuvalta neideltä karisseesta hapsesta t. kyyneleestä; Kullervo epäilemättä myöhemmin on tullut tähän paikkaan, sen jälkeen kun laulu hänestä oli tullut erittäin rakkaaksi; siitä sitten yllä esiintuotuun Gottlundin toisintoon myös on eksynyt tuo tapaus sisaren kanssa. Samoin on parissa toisinnossa tämä työ siirretty muuten kuuluisan sankarin Väinämöisen nimelle. — [2]) Europ. G. s. 209 Ilomantsista, H. s. 128 ja I s. 81 Suojärveltä. — [3]) Tulomajärveltä aivan liki rajaa Europ. I s. 38.

kun tulee puita kylvämään, „makaa keskellä jyväkekoa, jyväparkan (laivan) parmahalla"; siitä ei näet voine johtaa muuta päätöstä, kuin että hän myös on viljan kasvattaja [1]). Viimeinkin on huomattava, että Vironkin runoissa Kalevinpoika kyntää ja kylvää niin hyvin metsä- ja marjamaat kuin myös viljavainiot. Jonkun epäilyksen voisi tosin vielä nostaa kyntäjäin nimien erilaisuus toisessa ja toisessa toisinnossa. Mutta niidenkin välillä on muutamia välimuotoja yhdistys-siteenä. Yllämainitussa Aunuksen runossa Sämpsä kaataa huuhdan; toiselta puolen taas puun synnyissä joskus *Pekka* poika Pellervoinen t. Poika *pellon* pohjimmainen on kylväjänä [2]). Ohran kylvön poiskarisemisen useimmista puun synnyistä voi hyvin selittää sillä, että näitä runoja, sen jälkeen kun ne puun manaukseen olivat liittyneet, käytettiin loitsuna puun tekemiä vahingoita vastaan, jolloin viljan mainitseminen oli tarpeeton. Toisesta toisinnosta, jota oluenpanossa lukuna viljeltiin, hävisi puita koskeva osa yhtä luonnollisesti tarpeettomana.

Virossa yhdessä runokappaleessa itse Vana Isa ilmautuu kyntäjänä ja kylväjänä. Tämä se mahtaakin olla alkuperäinen taru, vaikka työ sittemmin liittyi yli muiden rakkaaksi käyneesen Kalevinpoikahan. Suomalaisissakin ohrankylvö-runoissa ilmautuva onnen *ukon* t. *ukko* onnen nimi täten saanee selityksensä. Se voisi olla Ukko, ilman hallitsija, jonka maljaa keväällä touon aikana oli tapa juoda. Ja jos niin on, lienee kasken hakkaajankin nimi mahdollinen selittää. Virolaiset hyvin usein sanovat ukon *Pikker*'iksi (Pitkäseksi), jolla nimellä hän myös ilmautuu Gutzlaffin muistoonkirjoittamassa ukkosenpapin (Donner-pfaffen) rukouksessa pellon kasvun puolesta. Tästä voisivat muodot Pikki, Pikka ja Pekka olla syntyisin. Pietarin nimen väännöksiksi niitä lienee vaikea katsoa, koska tämä apostoli tietääkseni ei missään Suomalaisissa eikä naapurikansoissa (niinkuin esim. pyhä Yrjö, Elias, Olovi, Kristoppi y. m.) ilmaudu jonkun pakanallisen jumalan sijaisena.

Viron runoissa Kalevinpoika, saatuansa maailman kynnetyksi, menee levolle ja sillä ajalla sudet ja karhut syövät hänen hevosensa. Juuri samoin yhdessä Aunuksen runossa tapahtuu Pekko pojalle Pellervoiselle [3]). Tämä on ainoa, jossa tarullinen luonne ja nimi on säilynyt; mutta pal-

---

[1]) Esim. Lönnr. Q N:o 124. — [2]) Ahlqv. B N:o 190 Ilomantsista, Eur. H s. 147 Kuutamolahdelta Jänkjärven pagostaa Aunuksessa. — [3]) Europ. H s. 147 Kuutamolahdelta Jänkjärvellä.

jaaksi ballaadiksi muuttuneena nähdään kyntäjän hevosen joutuminen petojen suuhun hyvin yleisesti Inkerissä ja Viipurin läänin rajapitäjissä, jopa myös paikoin Savossa ja Pohjois-Karjalassa.

Agricola tiesi Pellon Pekan olevan Karjalaisten jumalia. Tämä kuitenkin on *cum grano salis* ymmärrettävä, ja tarkoittanee luultavasti Viipurin puolen asukkaita, korkeintansa myös Käkisalmen lääniläisiä; sillä nykyisestä Venäjän Karjalasta ei ole löytynyt muuta kuin yksi ainoa Pikin ohrankylvöön vivahtava runokappale, sekin ihan Suomen rajan läheisyydestä. Sama on jokseenkin Sampsa Pellervoisen metsämaan kyntämisen laita. Vienan läänistä on vaan löydetty kaksi kappaletta, nekin vaillinaisia, sekavia; Aunuksesta on saatu kolme vähän parempaa, Suomen rajan likimmistä seuduista. Sitä vastoin on Suomesta kerätty neljättäkymmentä, joista neljä Savosta, yhtä monta Pohjanmaalta, ja loput Pohjois-Karjalasta. Tässäkin siis taas kohtaa meitä se merkillinen seikka, että vanhimpiin alkutarullisiin kuuluva laulu milt'ei ole tuntematon niillä paikoilla, joissa muuten runomme ovat parhaiten säilyneet.

Tästä on selvä, ett'ei sen alkukoti voi olla idässä. Mutta mistä on se sitten haettava? Onkos se Suomen Karjalassa, missä se vielä tämän vuosisadan alussa niin runsaasti rehoitti? Sitäkin olettamista näkyy muutama pikkuseikka vastustavan. Useammissa toisinnoissa näet Pellervoisen sanotaan tulevan *taroja* l. *taaroja* tihittämään. Näistä on edellinen Suomen kielessä olematon, jälkimmäinen kyllä löytyy Lönnrotin sanakirjassa, mutta on sama kuin vahinko tai on härän nimi, ja siis kummassakin merkityksessä tässä mahdoton. Virossa sitä vastoin löytyy sana *tara*, joka vastaa meidän tarhaa, ja nähtävästi ennen myös on merkinnyt aidattua viljamaata (samoin kuin vielä *aid* puutarhaa), koska *tarohein* on viljan seassa kasvava rikkaruoho *(githago segetum)*. Samain seutujen runoissa Karjalassa ilmautuu muitakin virolaisia sanoja ja nimiä, niinkuin esim. *malvi* = keräjät (vir. leiri, kansan kokous sotaa varten), Sulervo (= Sulevi Kalevipoeg-runoissa), Iro Väinämöisen, Ilmarisen ja Joukamoisen äitinä (Virossa kolmen Kalevinpojan äiti muuttuu kallioksi Irumäelle). Täten saa nyt Pikki-nimenkin johto parempaa vahvistusta.

Kaikesta tästä päättäin pitäisi siis maailman kyntämisen ja kylvämisen runon olla Virosta sukuisin. Mutta onko edes sekään sen alkukoti? Huomattava on, niinkuin jo ylempänä viitattiin, että loitsuin mukaan ainakin useat yksityiset puulajit syntyvät aivan eri tavalla, nimittäin

ilman impien itkemistä kyyneleistä tai alaskaristamista hapsista y. m. Tämä käsitys on aivan yhtäpitävä mordvalaisen kanssa ja siis nähtävästi alkuperäinen suomalainen. Maailman kyntö sitä vastaan on laajalta levinnyt slavilainen taru. Tschehiläinen Libussa, tultuaan kuningattareksi, sanoo valitsevansa puolisokseen sekä maan kuninkaaksi miehen, joka hänen osviittaamallaan paikalla on kyntämässä. Tämä suostuu tarjoukseen, mutta surkuttelee, että häntä on tultu liian aikaiseen noutamaan, ennen kuin hän oli kerjennyt kyntää koko Bömin, sillä nyt on sen vuoksi aina joskus tuleva maalle katovuosi. Sama tarina ilmautuu myös Puolassa, mutta tarullisesta muodostaan riisuttuna, niin nimittäin, että kyntäjä valitaan valtakunnan ensimmäiseksi kuninkaaksi. Luultavasti on yhteydessä tämän muinaismuiston kanssa, että Karintian herttuain, ennen kuin he arvoonsa astuivat, ensin piti kyntää yksi vako. Venäläisissä sankarilauluissa nähdään niinikään ihmeellinen, jättiläistapainen kyntäjä, joka niin pitkää vakoa kyntää, että hänen aloittaessaan ei toista päätä voi silmin eroittaa, ja että kolme päivää kestää, ennen kuin hän seisahtuu. Suorasanaisissa tarinoissa taas Venäjällä kerrotaan suuren vaon kyntämisestä halki koko maailman, rajaksi ihmis-asuntoin sekä lohikäärmeen valtakunnan välille. Kenties on Pellervoisen nimi Sampsakin lainaa venäläisiltä; sillä heidän sankariensa joukossa ilmautuu myöskin *Samson bogatyir*. Mutta mahdollista olisi myöskin, että se on yhteydessä Sampo-sanan kanssa, ja molemmat mordvalaisen maailman luojan tschimpas'in l. tschampas'in kanssa.

Yhdistäminen Ahdin tarun kanssa on siis myöhempi, koska ei siitä slavilaiset eikä virolaisetkaan tiedä mitään; luultavasti se vasta on tapahtunut Suomessa. Hyvin hauska ja omituinen on Gottlundin runossa kertomus siitä, kuinka Ahti jo sydäntalvella rupeaa ajattelemaan kylvöä — susi, jonka hän saa lähettilääkseen Pellervoisen luokse, katsoo tarpeelliseksi ennen lähtöään ostaa uuden turkin, taretakseen pakkasessa. Perille tultuansa näkee Pellervoinen jo kuitenkin talven ankarimman vallan murretuksi. Ahti on jo sillä välin ohentanut järvien jäät ja sulattunut jokien suut, niin että kalat pääsevät kutemaan. Huomattava on viimein kesän luonnollista kulkua osoittava järjestys, jossa Pellervoinen kylvönsä toimittaa.

Ahdin varustukset kevään joudattamiseksi liittävät tämän runon silminnähtävään yhteyteen toisen Ahtia koskevan runon kanssa, nimittäin

sen, jossa hän lähtee sotaretkelle, mutta jäätyy keskimerelle. Sotakumppalina on hänellä *Tiera* l. *Kuura*, jotka molemmat nimet näkyvät osoittavan lämpimän ensimmäisiä vaikutuksia lumeen. Tämä taistelu pakkasta vastaan käy onnettomasti, mutta luultavasti onnistuu sitten paremmin, koska Pellervoisen tullessa jo on voitto varma.

Painetussa Kalevalassa Sampsa Pellervoinen muiden puitten muassa myös kasvattaa tuon ison *tammen*, puun jumalan, ja edempänä, 16:ssa runossa, taas Sampsa Pellervoinen hakkaa Väinämöiselle tammen venepuuksi. Molemmat nämät tapaukset ilmautuvat kuitenkin ainoasti harvoissa runokappaleissa ja ovat nähtävästi vaan myöhempiä muodostuksia.

J. Krohn.

„Nuori Ruotsi".

„Jos olisin maalari, niin minä maalaisin ainoastaan *kauniita* kuvia" — sen lauseen kuulee vielä joskus, etenkin naisten huulilta. Tämän periaatteen nojalla siis moni katselija tultuansa taidemuseoon jättää esim. hollantilaiset „rumat" kapakkakuvat kokonaan katsomatta, kääntyen ainoastaan kauniisin italialaisiin madonniin. Mutta moni taas on jo ehtinyt sille kannalle, että hän voi ihaella sekä madonnia että kapakkakuvia, kuitenkin aina muistaen että edelliset kuuluvat italialaiseen, jälkimmäiset hollantilaiseen „kouluun". Se on: hän muistaa, että eri kansat eri tavalla muodostavat ideaalinsa, ja että siis joka suunta on oikeutettu, jonka juuret tosiaan ovat kansan katsantotavassa ja mielipiteissä.

Sama niin sanoaksemme historiallinen näkökohta pääsee yhä enemmän valloilleen kirjallisuudenkin alalla. Jo saapi kuulla semmoisia väitteitä kuin että Goethen Iphigenia ei ole ensinkään enemmän „klassillinen" kuin Racinen, vaan että se on yhtä paljon saksalainen kuin Racinen on ranskalainen. Helppo on käsittää missä likeisessä yhteydessä tämä katsantotapa on kansallisuus-aatteen kanssa. Jos vaatii että joka kansa saakoon vapasti kehittää individualiteettiansa, niin siitä luonnollisesti seuraa, että runoilija on sitä suurempi, mitä enemmän kansallinen hän

on, s. o. mitä paremmin hän edustaa kansansa luonnetta ja katsantotapaa. On siis ainoastaan johdonmukaisuuden puutetta kuin vielä meillä muutamat „kansallismieliset" pitävät Kreikan ja Rooman kirjallisuutta malliteoksina, niin että esim. Runebergin arvo olisi sitä suurempi mitä enemmän hän on voinut jäljitellä Homeroa. Päinvastoin: juuri siinä kohden on hän niin suuri, että hän on niin peräti suomalainen, — sillä Homeroskin on niin suuri sen tähden että hän on niin peräti kreikkalainen.

Mutta, voisi sanoa, tätä katsantotapaa noudattaen ei olisi mahdollista määrätä mitään arvon asteita eri kirjailijain välillä: jos ovat yhtä kansallisia, niin olisivat myös yhtä suuria. Eipä, sillä löytyy jotakin korkeampaa kuin eri kansat: ihmisyys. Tekijä, joka nerokkaasti kuvaelee oman kansansa luonnetta, on aina sille kansalle hyvin tärkeä. Mutta jos kansa, silloin kun hän runoili, oli matalalla edistyksen asteella, niin hänen tärkeytensä muille kansoille ja omankin kansan myöhemmille sukupolville paljon vähenee. Niin on esim. Ruotsissa Bellmanin laita: ruotsalaiset sanovat hänen Ruotsin „kansallisimmaksi" runoilijaksi; mutta hänen laulunsa kuuluvat aikaan, jolloin nautinnonhimo oli vallallaan, ja ne ovat siis niille nykyajan ihmisille, joilla on korkeampia pyrinnöitä, jokseenkin vanhentuneet. Sitä vastaan meidän kansallisin runoilijamme Runeberg kasvoi aikana, jolloin korkeita isänmaallisia pyrinnöitä oli vallallaan ainakin kansan etevämmissä piireissä: sen tähden on hän vielä kauan oleva kansallensa iloksi, kehoitukseksi ja lohdutukseksi, ja samallaista vaikutusta hän voi tehdä ruotsalaisiinkin.

Jos siis näitten periaatteiden nojalla tahtoo arvostella vierasta kirjailijaa, niin täytyy aina erottaa kaksi kysymystä: mikä merkitys on tekijällä omalle kansallensa ja mikä merkitys on hänellä meille? Hyvä esimerkki on Alphonse Daudetin joku aika sitten ilmestynyt romaani *L'Évangéliste*. Arvattavasti se on tärkeä lisäys Ranskan kirjallisuuteen: siinä näet nostetaan kysymys uskonnon ja perhe-elämän keskinäisestä välistä. Kysymys on pontevasti esitelty ja kirja on Ranskassa herättänyt suurta huomiota. Meillä taas se lukija, joka tyytyy siihen että kirja on „hyvin kirjoitettu" tosin suurella mieltymyksellä lukee tätä teosta; mutta kirjan pääkysymys on meidän kirjallisuudessamme jo kauan aikaa sitten ratkaistu Runebergin „Vanhan puutarhurin kirjeissä", jonka tähden emme tarvitse Ranskasta odottaa kysymyksen vastausta. Olemme siis tässä kohden päässeet ranskalaisten edelle.

Ei siis liene ylen rohkeata kysyä, emmekö ole muutamassa kohden päässeet myös ruotsalaisten edelle. Se on: myös ruotsalaista uusinta kirjallisuutta arvostellessamme on meidän erottaminen nuo kaksi kysymystä: mitä tämä kirjallisuus on ruotsalaisille ja mitä meille? Tämä erottaminen on sitä enemmän oikeutettu, koska ne kirjailijat, jotka edustavat „nuorta Ruotsia", nimenomaan tahtovat olla, „realisteja", s. o. kuvaella elämää niinkuin se heille esiintyy. He eivät siis vaadikaan, että heidän luomansa kuvat pidettäisiin yleisinä ideaaleina. Toiselta puolen on meillä niin paljo yhtäläisyyttä Ruotsin kanssa elämässä ja tavoissa, että jo ennakolta voipi päättää hyödylliseksi katsella sitä kuvaa, jonka Ruotsin uusimmat kirjailijat antavat yhteiskunnastansa.

1. Anne Charlotte Edgren.

Lukijamme tuntevat jo rouva Edgrenin elämänvaiheet (ks. 1883, s. 436), ja tietävät, että hän jo varhain aloitti kirjailijatoimensa: v. 1869 ilmestyi silloisen neiti Lefflerin ensimmäinen teos, „Händelsevis. Trenne teckningar af *Carlot*". Kaksi edellistä tähän vihkoon otettua „kuvausta" on jotensakin tavallista, mutta kolmas on sitä merkillisempi, jos muistaa että tekijä sitä kirjoittaessa oli ainoastaan 20 vuoden vanha.

Kertomuksen nimitys on kaikessa lyhyydessään *Minä* („Jag"). Siinä esiintyy neljässä kuvauksessa „poika, nuorukainen, mies, ukko"; se on siis kokonainen elämäkerta. Mutta sankarin ulkonaiset elämänvaiheet pidetään syrjäseikkana; pääasia on hänen luonteensa kuvaeleminen, joka onkin tehty pontevasti ja johdonmukaisesti.

Halfdan Nordensonin isä on ollut talonpojan poika, joka omalla toimellaan on kohonnut korkeampiin yhteiskunnan piireihin; „hän oli mies, joka uskoi oman tahdon kaikkivaltiaaksi ja joka kaikesta maallisesta hyvästä pani suurimman arvon vapauteen, omavaltaisuuteen ja itsenäisyyteen". Hän vihasi aatelia, mutta hän oli kuitenkin, nuoruuden tunteen viehättämänä, nainut aatelistytön, jonka rakkaus samaten on valloittanut. Mutta vaimo, kasvatettuna aristokraatisessa perheessä, säilyttää yhä edelleen paljon nuoruutensa mielipiteistä ja ennakkoluuloista, ja kun mies puolestansa on yhtä luja katsantotavassaan, niin nuoruuden rakkaus ennen pitkää muuttuu kylmäkiskoisuudeksi. Vaimo pian kuolee ja 12-vuotiaana Halfdan kadottaa isänsäkin, joka kuitenkin on ehtinyt häneen istuttaa mielipiteitänsä. Siitä seuraa, että poika, kun hän tulee

äitinsä aristokraatisten vanhempien luo, on uppiniskainen heitä vastaan ja tuntee kuormaksi että hänen täytyy nauttia heidän apuansa. Yliop-pilaaksi tultua hän ei enää tahdo ottaa heiltä mitään vastaan, vaan hankkii itse kotiopettajana elatuksensa. Ja samaten hän kaikissa elämän oloissa tahtoo olla vapaa jokaisesta siteestä, etenkin hän vihaa „konvenanssin" sääntöjä.

Mutta hänkin rakastuu ja silloin hän tuntee olevansa itsekäs; rakkaus on muuttava hänet toisenlaiseksi, hänen Bländansa on tekevä hänet paremmaksi ihmiseksi. Vaan tämä toivo ei toteudu, sillä naineena hän on sama mies kuin ennen; hänen korkein periaatteensa on ett'ei kukaan saa häneltä vaatia uhria, eikä hänkään keneltä sitä vaadi. Juuri tämä hänen periaatteensa synkistää hänen vaimonsa elämän, sillä hän puolestansa tuntee että todelliseen rakkauteen juuri kuuluu että voi uhrautua toinen toisensa hyväksi. Pian vaimo kuolee, synnytettyänsä tyttären, jonka isä lähettää sukulaisille kasvatettavaksi. Seitsentoistavuotiaana tyttö palajaa isänsä luo, joka sill'aikaa on ruvennut papiksi ja ehtinyt piispaksi. Tyttö on vierasten ihmisten seassa oppinut seuraamaan aivan samallaisia periaatteita kuin isä, ja he elävät yhdessä vaatimatta mitään toisiltansa, kunnes piispa vihdoin kuolee halvaukseen sill'aikaa kun tyttö on suurissa tanssijaisissa.

Tässä kertomuksessa itävät jo aivan selvästi sen katsantotavan siemenet, joka kohtaa meitä tekijän myöhemmissä kertomuksissa, joille hän on antanut nimityksen *Elämästä* („Ur lifvet").

Näissä tekijä esim. vie meidät tanssijaisiin „societeetissa". Mikä on „societeetti?" Se on Tukholman käsite, johon meillä ei ole mitään vastaavata, syystä että meillä ei ole hovia, sillä „societeettiin" kuuluvat semmoiset ihmiset, jotka voivat tulla „presenteeratuiksi" hovissa. Vaan etupäässä kuuluu siihen korkein aristokratiia; asiantuntija on vakuuttanut minulle, että aateliton „valtioneuvos" (= ministeri) usein pysyy niin paljon kuin mahdollista erillään „societeetista", jossa hän ei olekaan hyvin kärsitty.

Juuri semmoinen mies on tanssijaisten isäntä, valtioneuvos Pfeifer, joka ensi kerta näkee „societeetin" luonansa. Itse hän jokseenkin hyvin soveltuu tähän piiriin, mutta sitä vähemmin hänen vaimonsa, joka on hurskasmielinen ja rakastaa yksinkertaista porvarillista elämää. Heidän vanhempi tyttärensä, Arla, saapi tänä iltana ensimmäisen kokemuk-

sensa „suuresta elämästä". Eräs majuri selittää näet olevansa onneton, koska hän tähän asti on kohdannut ainoastaan kylmiä ja turmeltuneita ihmisiä, joitten kaltaiseksi hän tietysti vähitellen on tullut, mutta nyt on hän löytänyt tytön, Arlan, joka sielunsa puhtaudella voisi tulla hänen „pelastavaksi enkeliksensä". Tämä tietysti tekee suuren vaikutuksen Arlaan, kunnes hän jo samana iltana saapi kuulla, että majuri pari päivää sitte on laverrellut ihan samaa hänen nuoremmalle sisarellensa, joka ei vielä ole ripilläkään käynyt, siis ei vielä ole päässyt tanssijaisiin.

Toisessa kertomuksessa, jonka nimitys on *I krig med samhället*, tapaamme taas Arlan, joka silloin on kymmenen vuotta ollut naitu hovioikeudenneuvos Örnille. Hän ei ole mennyt naimisiin rakkaudesta, sillä kun hän ensimmäisessä rakkaudessansa oli niin julmasti pettynyt, niin hän tietysti ei enää voinut rakastaa toista miestä. Örn puolestansa on hänkin ennen ollut kihloissa toisen tytön kanssa, — kihlaus tapahtui juuri noissa valtioneuvoksen tanssijaisissa, — mutta tämän mielestä sulhanen on ollut niin ikävä, että hän on purkanut kihlauksen.

Hovioikeudenneuvos on hyvin säännöllinen mies, joka tarkasti noudattaa „konvenanssin" lakeja ja jonka vatsa on turmeltunut, mikä antaa hänelle melankoolisen luonteen. Hän asuu appensa huvilassa, ja siten Arla tutustuu erään kandidaatti Berndtsonin kanssa, joka on valtioneuvoksen pienempien lasten kotiopettajana.

Tämä kandidaatti on „uusi parannettu laitos" Nordensonia ja hän on samoin kuin tämä lähtenyt kansan riveistä. Mutta hän ei ainoastaan vaadi itsellensä rajatonta vapautta, vaan hän tekee rohkeita hyökkäyksiä muittenkin konservatiivisia mielipiteitä vastaan. Vähitellen hän kuitenkin tavoissansa seuraa Arlan ystävällisiä neuvoja, mutta hänen mielipiteensä taas vaikuttavat Arlaan. Kandidaatti esim. väittää, että rakkaus ilman avioliittoa on naiselle vähemmin alentavaa kuin avioliitto ilman rakkautta, ja vähitellen Arla oppii ymmärtämään, että hänen avioliittonsa on juuri semmoinen avioliitto ilman rakkautta. Loppu koko jutusta on, että Arla eroaa miehestänsä ja lapsistansa seurataksensa Berndtsonia, joka sillä välin on tullut näytelmänkirjoittajaksi ja „naturalistien" päälliköksi, s. o. etevimmäksi niistä, jotka julistavat sotaa koko yhteiskuntaa vastaan. Arlakin kannattaa samoja mielipiteitä, mutta samassa molemmat tuntevat tyytymättömyyttä: Berndtsonin sielunrauha kuluu alinomaisesta sodasta

ja Arla ikävöitsee lapsiansa, jotka kasvatettuina konservatiivisessa ilmassa yhä enemmän vieraantuvat hänestä.

Uusi käännekohta kertomuksessa on, että Arlan entinen mies kovin sairastuu ja tahtoo nähdä entistä vaimoansa. Arla empimättä menee hovioikeudenneuvoksen luo ja jää sinne yöksikin. Palanneena aamulla Berndtsonin luo, hän saa kuulla kovia syytöksiä siitä, että hän on jakanut sydämmensä Berndtsonin ja entisen kotinsa välillä. Juuri nyt olisi Berndtson tarvinnut häntä kokonaisena, sillä hän on ikävystynyt puoluelaisiinsa, jotka vain matkivat hänen aatteitansa, hän on siis juuri edellisenä iltana purkanut yhteyden heidän kanssansa matkustaaksensa pois vaikka Amerikkaan tahi ainakin paikkaan, jossa hän saa rauhassa toimia sillä alalla, jonka hän tuntee omaksensa — runoilijan. Arla, joka ei nyt voi jättää entistä miestänsä, lupaa myöhemmin seurata Berndtsonia, kuitenkin vähällä toivolla että hän Berndtsonin kanssa vielä saavuttaisi todellisen onnen. Kertomus loppuu siten, että Örnin kuoltua Arlan äsken ripille päässyt tytär kylmällä sydämmellä lähestyy häntä, kun sitä vastoin poika, jota sukulaiset rakastavat vähemmin kuin tyttöä, pyytää rakkautta äidiltänsä.

Niistä henkilöistä, jotka olivat noissa valtioneuvoksen tanssijaisissa, tapaamme kolmannessakin kertomuksessa vielä muutamia, joista etenkin kertomuksen sankaritar *Aurore Bunge* ansaitsee huomiota. Neiti Bunge on tanssinut 17-vuotiaasta joka talvi Tukholmassa, joka kesä kylpypaikoilla; nyt kun hän pian on 30 vuotta, on hän saanut kylläksi tästä elämästä, ja päälle päätteeksi hänen kauneutensa on kuihtumaisillaan. Kun siis rikas kreivi Kagg kosii häntä, niin hän kyllä ymmärtää, että semmoinen avioliitto olisi hänelle edullinen. Mutta toiselta puolen asuu hänessä kapinoitsija-henki, hän alituisesti haaveksii jotakin tekoa, jolla hän voisi „loukata koko societeettia“ („choquera hela societeten“). Hän siis pyytää miettimisen aikaa keväästä, jolloin kosiminen tapahtuu, syksyyn asti. Mutta kesän hän viettää saaristossa, jossa hän saa olla paljon yksinänsä, ja jossa hän oppii ymmärtämään luonnon kauneutta. Itsekin hän tulee luonnollisemmaksi, mutta samassa hän tuntee kuinka tyhjä ja tarkoitusta vailla hänen entinen elämänsä on ollut. Sattumalta hän silloin jää muutamaksi päiväksi yksinään majakanhoitajan kanssa meren luodolle. Koska tämä majakanhoitaja on kaunis ja lämminsydämminen mies ja niin paljon sivistynytkin, että hän esim.

lukee Snoilskyn runoelmia, niin seuraus on että Aurore näiksi muutamiksi päiviksi on „ainoastaan nainen“ eikä muista enää mitään mitä muuten maailmassa pidetään sopivana ja siveellisnäkin. Vaan toiselta puolen hänellä ei ole kylläksi rohkeutta katkaisemaan kaikki siteet ja tulemaan majakanhoitajan vaimoksi, hän jättää hänet ikuisiksi päiviksi. Mutta syksyn puolella seuraukset tästä kohtauksesta tulevat ilmi hänen äidillensä, joka siitä kovin vihastuu, ei sentähden, että hänellä olisi arka siveydentunto, sillä semmoisia lemmenseikkoja on tapahtunut hänelle itsellekin ennen aikaan — kuitenkin naimisen jälkeen — ja monesta muusta societeetin daamista tiedetään samallaista. Mutta varsin ikävää oli, että tällä tapaa tuli mahdottomaksi saada kreivi Kaggia vävyksi, ja skandaali on kaikessa tapauksessa vältettävä. Kaikeksi onneksi on köyhä parooni Gripenfeldt ennen kosinut Aurorea ja huolimatta siitä, että hän on saanut rukkaset, hän nyt suostuu naimaan Auroren, jota vastaan paronitar Bunge lupaaa maksaa hänen velkansa — kuitenkin vähitellen, sillä ei olisi ollut viisasta tehdä hänet riippumattomaksi anopistansa. — Aurore puolestansa suostuu myös kauppaan, sillä hänen vastustus-voimansa on kokonaan murrettu.

Vieläpä uskonnollisellekin alalle ulottuu „societeetin“ vaikutus, niinkuin näemme kertomuksessa *Epäilyksiä* („Tvifvel“). Neiti Ellinor, kertomuksen sankaritar, on kasvanut ylöllisyydessä ja huvituksissa, ja samassa hän on kriitillinen henki, joka epäilee „kaikkea mitä maassa ja taivaassa on“. Mutta hän tapaa nuoren papin, joka häneen tekee saman vaikutuksen kuin Berndtson Arlaan. Hän oppii tuntemaan elämänsä tyhjyyttä, tulee papin vaimoksi, mutta tämä kun on ankara ja vaativa, vaimo ei kestä sitä sielun taistelua, johon hän joutuu, kun hänen täytyy alttiiksi antaa kaikki mikä ennen on kaunistanut hänen elämäänsä.

Tuo pappikin, Adrian nimeltään, on omituinen mies. Hänen isänsä oli kuulunut korkeampiin piireihin, mutta vietellyt tyttöparan alhaisesta kansasta, ja köyhyydessä ja kurjuudessa sitten Adrian on kasvanut. Luonnollista on siis, että hän vihaa ja ylenkatsoo noita itsekkäitä ja velttoja ylimyksiä ja kääntyy alhaisten puolelle; mutta ainoastaan kovasti taistellen itseänsä vastaan hän voi löytää sen suoran puhetavan, joka kansalle kelpaa, sillä hänellä on suuret kaunopuheliaisuuden lahjat, jotka viehättävät häntä ennemmin puhumaan juuri noille vihatuille ylimyksille.

Nämä esimerkit jo riittänevät osoittamaan, mimmoinen se yhteiskunta on, joka on määrännyt tekijän katsantotavan. Yhteiskunnan kukkuloilla on suljettu aristokraattinen ja konservatiivinen piiri, „societeetti“, johon kuuluvat ihmiset halveksivat alhaista kansaa (vrt. myös kertomukset *En stor man* ja *Gusten får pastoratet)*. Mutta juuri siitä syystä, että tämä piiri sulkeutuu pois yhteydestä muitten kansaluokkien kanssa, se itse jääpi kehittymättä ja joutuu „konvenanssin“ kahleihin, joista etenkin naiset turhaan koettavat omin voimin vapauttaa itseänsä. Tämän piirin miehet taas eivät näytä koettavankaan mitään vapauttamista, päinvastoin vieläpä aatelittomat virkamiehet pyrkivät „societeettiin“ osallisiksi ja tarkasti noudattavat sen lakeja. Hyökkäykset konvenanssia ja konservatismia vastaan siis lähtevät ainoastaan semmoisista miehistä, jotka ovat kasvaneet yhteiskunnan alhaisemmissa piireissä, mutta koska niissä piireissä — ainakin tekijän katsantotavan mukaan — vallitsee kurjuutta ja raakuutta, niin nuo sankarit ainoastaan ovat perineet osansa niistä ominaisuuksista, mutta eivät edusta mitään luokkaa, joka olisi kelvollinen astumaan turmeltuneitten ylimysten sijaan — he voivat sitä vähemmin sitä tehdä, kun eivät uskonnossakaan, jonka kuitenkin pitäisi oleman kansantajuinen, löydä sitä tapaa, jolla on kansalle puhuminen. He siis sotivat aivan yksinänsä, eivätkä he siedäkään että muut „matkivat“ heidän aatteitansa. Tähän soveltuu varsin hyvin sekin seikka, että valtiollisesta taistelusta ei ole kysymystä muuta kuin kerran, vaan silloin (kertomuksessa *Dömd)* on tekijä muuttanut toiminnan paikan — Suomeen. Ja merkillistä kyllä, silloinkin tekijä on valinnut sankariksi miehen, joka yksinään sotii koko yhteiskuntaa vastaan: lahjakas dosentti, joka „pettää toivon veljien“ ruveten — painoasiamieheksi *).

Tämä sankarien yksinäisyys on luonnollinen vastakohta siihen solidariteettiin, joka yhdistää „societeetin“ jäsenet, ja joka noitten kapinoitsijain mielestä tietysti näyttää heikkoudelta. Samasta syystä on luonnollista, että lahjakkaat naiset societeetista ihaelevat kapinoitsijoita, jotka uskaltavat yksinään käydä sotaa yhteiskuntaa vastaan, mutta yhtä luon-

---

*) Omituisuutena mainittakoon, että norjalainen *Nyt Tidsskrift*, joka sanoo tämän kertomuksen olevan „tekijän miellyttävimpiä ja syvätunteisimpia novelleja“, samassa lisää että aineen on tekijälle antanut „hänen *kotimaansa* Suomi vastakkaisine ja taistelevine kansallisuuksineen ja kamppailevien patriotismineen“. — Suomalainen lukija ei ole taipuvainen yhtymään tähän kiitokseen; päinvastoin näkyy varsin hyvin, että tekijä tässä liikkuu vieraalla alalla.

nollista on, ett'ei avioliitto semmoisiin perusteihin rakennettuna voi tulla onnelliseksi, sillä kun mies itse seisoo niin hyllyvällä pohjalla, miten hän voisi tukea naista? Ja kun säätyerotus on niin jyrkkä, niin miten voi odottaa, että aristokraattinen nainen ja demokraattinen mies täydellisesti ymmärtäisivät toinen toistansa?

Niinkuin nähdään on yhteiskunnasta annettu kuva läpi läpeensä johdonmukainen, ja kirjoitustapakin on semmoinen, että se enentää kuvan todenmukaisuutta. Ei tekijä näytä kummallekaan puolelle asettuvan; hän kertoo tapaukset objektiivisesti ja tyynesti, nähtävästi vain halusta kuvaella elämää juuri semmoiseksi kuin se hänelle on esiintynyt.

Mutta jos Ruotsin yhteiskunta tässä kuvaellaan oikeilla väreillä, niin nähdään heti että tämä yhteiskunta monessa kohden eriää meidän oloistamme. Niinkuin jo on sanottu meillä ei ole „societeettia" ja siitä syystä ei konvenanssikaan ole semmoinen masentava mahti kuin Ruotsissa. Lahjakas tyttö, olkoonpa kuinka korkeasukuinen hyvänsä, ei tavallisesti ole suljettu semmoiseen ikävään piiriin kuin Ruotsissa, hän ei ole auttamattomasti tuomittu menemään naimiseen kreivin tahi paroonin kanssa; jos hänessä on toiminnan-halua, se arvattavasti helpommin löytää parempia tarkoituksia kuin „koko societeettia loukkaamisen". Nuorukainen taas, joka on lähtenyt kansan syvistä riveistä ja elämästä oppinut tuntemaan juovan ylhäisten ja alhaisten välillä, hän arvattavasti suomalaiselle realistiselle mielikuvitukselle esiintyisi aivan toisin kuin Berndtson ja kumpp. Hän epäilemättä kohta menisi K. P. T:hen, pitäisi siinä palavia puheita, matkustaisi maaseuduille pitämään kansantajuisia luentoja tahi kansanjuhlan puheita, hän ehkä toimittaisi nurkkalehteä, jossa saarnaisi mahtavasti virkavaltaa vastaan — vaan lopuksi on varsin luultavaa, että hän itse tulisi jäseneksi siitä demokraattisesta virkamiehistöstä, joka meillä on välittäjänä ylhäisten ja alhaisten välillä. Kaikessa tapauksessa nuorukainen, joka ei tyydy aikansa oloihin, meillä ei koskaan yksinään sotisi koko yhteiskuntaa vastaan — tietysti joll'ei rupea painoasiamieheksi — mutta „kansan pyhä tahto" tahi „ruotsalainen sivistys" olisi hänen päämääränään.

Pelkästi esteetilliseltä kannalta voisi myöntää, että ruotsalainen sankari, joka sotii yksinään, voi tulla paljoa traagillisempi kuin se, joka sotii puolueen riveissä, ja epäilemättä juuri tämäkin seikka tekee rouva Edgrenin kertomukset niin vaikuttaviksi. Vieläpä voisi lisätä, että ruot-

salaiset aina ovat rakastaneet semmoista yksinäistä soturia, joka niinkuin Frithiof:

> asettaa Angurvaadelinsa kärjen
> päin hornan rintaa, virkkain: väisty tieltä!

Tässäkin kohden siis rouva Edgrenin sankarit ovat todellisesti kansallisia. Ja kaikki nämä seikat, yhdessä tekijän erinomaisen kuvaamistaidon kanssa, antavat täyden syyn asettamaan rouva Edgrenin hyvinkin korkealle Ruotsin kirjailijain seassa.

Mutta tämän kaiken myönnettyämme täytyy meidän lisätä, että vaikutus tekijän kuvaelmista on hyvinkin surullinen, jopa lohdutonkin, ja että meidän on iloitseminen siitä, ett'ei hänen yhteiskuntansa ole meidän. Tosin paljo kurjuutta seuraa puoluekiistaakin, mutta jos kuinka synkäksi kuvailisi suomalaisen miehen yhteiskunnallisia taisteluja, niin täytyisi aina, jos realistisesti kuvaellaan elämää, samassa nähdä kansa, joka on herännyt ja joka astuu edespäin, jossa siis edistyksen aatteet eivät ole ainoastaan yhden lahjakkaan miehen omana, vaan jossa, jos hän kaatuukin, moni muu on valmis astumaan hänen sijaansa.

Tällä ei suinkaan ole sanottu, että me fariseuksen tavalla voisimme kiittää Jumalaa ett'emme ole niinkuin muut ihmiset. Onpa meilläkin paljo siemeniä samallaisiin oloihin kuin rouva Edgren kuvailee. Toiselta puolen löytyy niitä, jotka mielettömästi matkivat „emämaata“ ja pitävät kaikkea mitä siitä tulee erinomaisen hyvänä — josta seuraa että he aristokraattisesti nauravat esim. talonpoikain sivistyshalua. Heidän silmänsä pitäisi rouva Edgrenin kirjain aukaiseman niin että näkevät minkä arvoinen „sivistys“ on, jolta puuttuu kansan enemmistön kannatus. Mutta toisella puolen taas pidetään meillä liian paljo mieletöntä melua „virkavallasta“; sen sijaan pitäisi asianomaisten, katsellessaan Ruotsin oloja, kiittämään onneamme että meillä kuitenkin on niinkin demokraattinen virkamiehistö, kuin meillä tosiaan ylipäätään on — ainakin kun ei ole kysymys kieliasiasta.

Enemmän yhtäläisyyttä Ruotsin ja meidän olojen välillä löydämme epäilemättä, missä tekijä „societeetista“ kääntyy porvarillisempiin piireihin, kuvaellaksensa etenkin miehen ja vaimon keskinäista väliä. Mutta tälläkin alalla yhteiskunnan yleiset olot paljon vaikuttavat.

Näytelmä *Kirkkoherran apulainen* („Pastorsadjunkten") täydentää yhteiskunnasta annetun kuvan, näyttämällä meille niitä pyrintöjä, jotka liikkuvat uuden-aikaisen tieteen alalla. Omituiselta näyttää meistä kappaleen ensimmäinen kohtaus, kuraattorinvaali Upsalassa. Näytelmän sankari Niilo Evald on viisi vuotta hoitanut kuraattorinvirkaa, mutta nyt ei häntä valita uudestaan, syystä että hän on herjannut uskontoa. Oikeastaan hän ei ole tehnyt muuta kuin lausunut pistäviä sanoja teoloogeja vastaan, vaikka hän itse jo on suorittanut papintutkinnon. Hänen isänsä näet, joka on kirkkoherra, tahtoo häntä papiksi, ja Niilo katsoo velvollisuudekseen totella isäänsä; mutta itse hän ei tunne halua papinvirkaan, vaan sitä enemmän luonnontieteesen; hän siis horjuu teologian ja fysiologian välillä eikä saa teologian kandidaattitutkintoa suoritetuksi, mikä saamattomuus myös puolestaan vaikuttaa että häntä katsotaan sopimattomaksi kuraattorinvirkaan.

Näemme siis kuinka yliopiston nuorisossakin vallitsee konservatismi ja muodon kunnioittaminen. Luonnollista on että Niilo semmoisissa oloissa tuntee olevansa yksinään — aivan niinkuin tekijän muutkin sankarit — eikä tiedä, mihin kääntyä. Tosin on niitäkin, jotka kehoittavat häntä seuraamaan taipumustansa: etenkin ylioppilas vapaaherra Seth ja hänen sisarensa, nais-ylioppilas Gunborg. Tällä kertaa siis korkeasukuiset edustavat vapaamielisyyttä, mutta heidän kehoituksiansa vastaan sotii se konservatismi joka on itse Niilossa: Gunborg on hänestä „epänaisellinen", kun hän vastoin äitinsä ja sukulaistensa tahtoa on ruvennut ylioppilaaksi.

Niilon äitikin on luonnontieteen puolella, mutta hän ei voi juuri paljoa saada aikaan miestänsä vastaan, etenkin syystä että hän on onneton avioliitossaan, joka on tehty ilman rakkautta, ja jossa mies on koettanut polkea vaimonsa tavattomia luonnonlahjoja, syystä ett'ei hän ole suvainnut vaimoansa lahjakkaammaksi, kuin hän itse on.

Niilo siis päättää ruveta papiksi ja isänsä apulaiseksi ja naida orpanansa Gerdan, jolla on luja lapsellinen usko. Mutta sielunrauhaa hän ei löydä ja kansakin osottaa epäluuloa häntä vastaan, ensiksi koska se ei ymmärrä hänen saarnojaan, toiseksi: koska hän „rääkkää eläimiä" — se on, hän tekee fysioloogisia leikkauksia ja kokeita neiti Gunborgin kanssa, joka myös asuu pitäjässä. Lopuksi neiti Niilon tietämättä lähettää hänen tekemänsä fysioloogisen kirjoituksen tiedeakatemiaan, joka siitä antaa tekijälle kunniapalkinnon ja lupaa hänelle matka-apurahan.

Sill'aikaa on Niilo fysioloogisen tietonsa avulla pelastanut morsiamensa sisaren hengen ja nyt vihdoin isä ymmärtää, että pojan on tuleminen tiedemieheksi, mikä myös vaikuttaa sovinnon hänen ja hänen vaimonsa välillä. Tuota „naisellista" Gerdaa Niilo yhä vielä rakastaa ja lupaa naida hänet opinnot lopetettuaan.

Loppupäätös on siis tässä hyvä — paitse Gunborgille, joka jää yksin tieteinensä. Mutta löytyy muitakin esimerkkejä siitä, ett'eivät miehet ylipäätään suvaitse lahjakkaampia naisia muuta kuin „ystäviksensä" sillä „mies on oleva vaimon pää". Varsin miellyttävästi tätä ainetta esitetään kertomuksessa *Kvinlighet och erotik.*

Samassa konvenanssi näissäkin piireissä määrää ihmisten tekoja ja melipiteitä. Välisti sitä nauretaan niinkuin pienessä kuvaelmassa *Häät* („Ett bröllop"). Konvenanssin edustajana on siinä vanha täti, joka valmistaa suuret häät nuorelle papin tyttärelle ja hänen sulhasellensa, joka puolestansa tahtoisi tulla vihityksi kaikessa hiljaisuudessa ja lopuksi saapikin appensa taivutetuksi vihkimään heidät äkki-arvaamatta, tädin suureksi kauhistukseksi.

Mutta välistä konvenanssilla on arveluttavampiakin vaikutuksia. *Näyttelijätär*, johon nuori mies on rakastunut, kauhistuttaa tämän sukulaisia jo sillä, että hän on näyttelijätär, siis on mennyt naisen tavallisen toimintapiirin ulkopuolelle; vielä vähemmin he voivat ymmärtää sitä luonteen omituisuutta, jonka hän on saanut taidettansa harjoittaessaan. Samallaista kohtaloa *Keijukainen* saa koettaa: hänkin on kasvanut taiteen vapaassa maailmassa eikä sovi proosalliseen pikkukaupunki-elämään, missä aina niin paljo kysytään mikä „käy laatuun".

Semmoisten olojen vallitessa on hyvin luonnollista että naisesta tulee joko „nukke" tahi „pelastava enkeli" tahi — niinkuin kerran sanotaan — „koira, joka tulee sitä uskollisemmaksi mitä enemmän sitä piestään". Kaikista näistä lajeista löytyy esimerkkejä rouva Edgrenin teoksissa.

Paras asema on tavallansa nukella, vaikka seuraukset voivat tulla hyvinkin surullisiksi. „Keijukainen" on semmoinen nukke, jonka hänen miehensä on nainut ajattelematta että hän tarvitsisi johdatusta ja kasvatusta, luullen että hän itsestänsä tulisi säännölliseksi proosalliseksi vaimoksi. Hän havaitsee kuitenkin erehtyneensä, kun hänen keijukaisensa on rakastumaisillaan toiseen mieheen; mutta tultuaan selville siitä, hän päättää

„alkaa uudestaan“. Surullisempi on se kohtalo, joka tapaa sankaritarta kertomuksessa *Lapsi* („Barnet“). Hänen miehensä on lääkäri, joka on tilaisuudessa nähdä niin paljon surullista maailmassa että hän tahtoo säästää Niinaansa kaikesta murheista ja vaivoista. Ja koska muutkin sukulaiset ovat tehneet samoin aina Niinan lapsuudesta saakka, niin hän jää kuin jääkin „lapseksi“. Erin-omaisen nerokkaasti on kuvaeltu mihin tämä viepi: Niina tulee tyytymättömäksi, etsii omin päin semmoisia huvituksia, joita mies ei hyväksy, esim. ranskalaisten romaanien lukemista, ja kärsii esim. siitä että hän saa lahjaksi kaikki, mitä hän tarvitsee: hän tahtoisi että hänellä olisi „omat rahansa“ — hän onkin itse perinyt suuren summan. Tämä vaatimus syvästi loukkaa miestä, joka on konservatiivisissa mielipiteissä kasvanut ja järkähtämättä niihin uskoo. Loppu on että tohtori sairastuu, mutta hän ei salli vaimonsa hoitaa itseänsä säästääksensä „lasta“, ja hän kuoleekin jättäen Niinansa yksin äsken syntyneen tytön kanssa.

Miehen huolimattomuus vaimoansa kohtaan kuvaellaan vielä synkemmillä väreillä kertomuksessa *Tohtorin vaimo* („Doktorns hustru“). Merkillistä kyllä raakamainen mies tässä taas on talonpoikaista sukua. Lääkärinä hän neuvoo vaimollensa viiniä ja konjakkia vahvikkeeksi, ja Helena, jonka isäkin on ollut juomari, joutuu juomishalun alaiseksi. Tohtori puolestansa ei tee mitään pelastaaksensa häntä, hän vaan ylenkatsoo ja inhoaa vaimoansa, vaikka hän itse elää iloisia päiviä ja tahtoo opettaa poikaansakin „sietämään“ väkeviä juomia. — Kun poika sairastuu, äiti häntä hoitaessaan on väkeviä nauttimatta, mutta pojan terveeksi tultua hän taas lankee pahaan tapaansa ja nyt hän päättää erota miehestänsä, vaikka tämän sydän sill'aikaa on heltynyt häntä vastaan, ja hän matkustaa ulkomaille parannuslaitokseen, josta hän tahtoo palata pelastaaksensa poikaansa, jonka pelkää saavan tuon onnettoman halun perinnöksi häneltä.

Näöltään — vaan ainoastaan näöltään — parempi on naisen asema silloin kun mies pyytää häntä „pelastavaksi enkeliksi“. Äidin äitimme ovat arvattavasti vuodattaneet paljon kyyneleitä sen-aikuisia liikuttavia romaaneja lukiessaan ja näytelmiä katsellessaan, joissa näytettiin, miten harhateille joutunut mies pelastuu vaimonsa rakkauden kautta; mutta semmoisia ideaaleja ei enää uskota. Puhetta pelastavasta enkelistä voi, niinkuin olemme nähneet, käyttää tyhjänä sananpartena lumotaksensa

kokemattomia koulutyttöjä. Mutta silloinkin, kun mies todella luulee tulevansa toisellaiseksi naisen kautta, rouva Edgren osottaa kuinka turha tämä luulo on. Nordensonin historiasta se jo tuli selville ja paljoa paremmin se näkyy näytelmästä *Todelliset naiset*. Siinä kertoo mies, Vilhelm, kuinka hän kihloihin mennessään, on hävennyt muistaessaan minkälainen hänen elämänsä ennen on ollut, hän on tahtonut tunnustaa sitä morsiamelle, mutta neiti Lissi ei ole kovin säikähtynyt; hän sanoo: „en pidä sinusta vähemmin siitä syystä että muut ovat ennen pitäneet sinusta". Ja tämän vastauksen jälkeen hän ei enää voi tulla Vilhelmin „pelastavaksi enkeliksi", hänen olisi pitänyt halveksia sulhastansa, silloin tämä olisi parantanut itsensä. Heidät vihitään ja Lissi saapi kauhistuksekseen tietää että Vilhelm on uskoton. Mutta, sanoo Vilhelm kälyllensä Bertalle, onhan se Lissin oma syy: minkätähden hän ei ole halveksinut minua kylläksi? Lissi näyttää täyttävän hänen vaatimuksensa, sanoen että heidän lapsensa ovat erotettavat isästä, Berta saa kasvattaa heitä, itse hän vain tahtoo rukoella Jumalaa että pian saisi kuolla.

Vilhelm kunnioittaa hänen harmiansa, mutta pyytää ett'ei Lissi iäksi päiväksi jättäisi häntä, vaan antaisi hänelle aikaa erotettuna hänestä osottamaan parannustansa. Mutta silloin vasta Lissi joutuu epätoivoon: Vilhelm ei enää rakasta häntä, kun hän voi ajatellakaan pitkää eroamista! Kaikkea muuta hän voi anteeksi antaa, vaan ei tätä. Pian hän kääntyy rukoelemaan, ett'ei kuitenkaan mies häntä jättäisi. Taas on siis Vilhelm erehtynyt mielipiteissään hänestä, ja ivallisesti hän iloitsee vaimosta, joka on niin „käytännöllinen" ett'ei rakenna liian korkeita ideaaleja. Tietysti hän on astuva yhä edemmäksi sillä tiellä jota hän tähän asti on käynyt, sillä miks'ei Lissi häntä halveksi?

Niin, miksi? Omastako „hanhimaisuudesta" vain? Ei suinkaan, vaan siitä syystä että alituisesti on saarnattu naisten velvollisuudeksi kärsiä ja anteeksi antaa: „nainen ei saa ruveta miehensä tuomariksi". Jos hän on niin kärsivällinen, silloin hän on „todellinen nainen" vanhan mallin mukaan, mutta silloin hän muuttuu kuin muuttuukin enkelistä — „koiraksi, joka tulee sitä uskollisemmaksi, mitä enemmän sitä piestään", niinkuin Berta sanoo. Samaa on Lissin äitikin saanut koettaa: hän on perinyt suuren omaisuuden, mutta hänen miehensä, hra Bark, tuhlaa kortinlyönnillä kaikki. Lopuksi on jäljellä vain summa, jonka vaimo on testamentin kautta saanut sillä nimen-omaisella ehdolla että hän käyttäisi

sitä omaksi hyödyksensä. Lastensa tähden hän Bertan kehoituksesta tahtoo puolustaa tätä summaa miestänsä vastaan, joka siitä „epänaisellisesta" vastarinnasta kovin suuttuu. Mitä vaimon on, se on miehen! Kun vaimo muistuttaa, miten hän ennen valittamatta on uhrannut kaikki, niin mies vastaa, että sen hän on tehnyt vain siinä ilkeässä tarkoituksessa, että ihmiset näkisivät mimmoinen enkeli hän, ja mimmoinen peto hänen miehensä oli. Eikö Bertan vertaus koiraan ole oikeutettu? Ja kuitenkin sama vaimo saarnaa tyttärellensä kärsivällisyyttä ja itsekin hän suostuu miehensä pyyntöön.

Vastakohdaksi näille kärsivällisille naisille on tekijä asettanut Bertan. Hän sanoo totuuden Vilhelmille, lausuen että parannus on tuleva sisästä eikä ulkoa: joka ei voi parantaa itseänsä, häntä ei kukaan muu paranna. Ja äidinkin puolta hän pitää isää vastaan: koska se, mitä hän itse työllänsä voi ansaita, ei riitä perheen elatukseksi, hän kehoittaa äitiänsä kirjoittamaan lahjakirjan, jolla tuo peritty summa annettaisiin Bertalle, joka sitten käyttäisi sitä äidin hyödyksi. Keskustellessaan siitä äiti muun muassa sanoo: mikä ennen oli oikeata, se jää aina oikeaksi. Berta vastaa: ei, juuri päinvastoin, mikä ennen on ollut oikeata, se on nyt suurin vääryys. — Lyhyesti lausutaan näillä sanoilla, mikä on koko naiskysymyksen vieläpä koko uuden-aikaisen katsantotavan ydin.

Saatuansa lahjakirjan Berta on tavattoman iloinen, sillä nyt hän on nähnyt, ett'ei äiti, niinkuin hän tähän asti on peljännyt, rakasta miestänsä enemmän kuin lapsiansa. Mutta kun äiti kuitenkin on taas myöntynyt miehensä pyyntöön ja hävittänyt lahjakirjan, silloin Berta joutuu epätoivoon, silloin hänellä ei ole mitään, mihin hän voi luottaa, koska äitikin on häntä pettänyt, samaten kuin ennen Lissi. Kuitenkaan hän, kun kunnon mies tarjoaa hänelle kätensä, ei tahdo jättää äitiänsä, joka nyt enemmän kuin ennen tarvitsee hänen apuansa.

Voisi sanoa että Berta tällä tapaa joutuu asemaan, jossa hän voisi sovittaa itseensä oman vertauksensa, sillä hänkin tulee uskollisemmaksi mitä enemmän häntä piestään. Mutta ei sen tähden saa syyttää tekijää johdonmukaisuuden puutteesta; päinvastoin: juuri niin lohduttomana kuin se on, tämä loppu on hyvin johdonmukainen. Berta on suora vastine Berndtsoniin: hänkin sotii yksinään tuota kaikkivaltiasta konservatismia vastaan. Miten voisi odottaa että taistelu hänelle, naiselle, onnistuisi paremmin kuin miehelle?

Mutta juuri sentähden me suomalaiset uskallamme sanoa että meillä on parempaa toivoa. Nuo epäkohdat, joihin „Todelliset naiset“ koskee, ne löytyvät epäilemättä meilläkin: ei sovi kieltää, että monen Barkin ja monen Vilhelmin voisi tavata Suomessakin. Mutta samassa löytyy myös se henki, joka on valloittava nämä epäkohdat: demokraattinen henki, joka yhtä vähän sietää toisen sukupuolen kuin toisen kansanluokan sortamista.

Tiedän kyllä semmoisia löytyvän, jotka eivät näe yhteyttä näitten kahden suunnan välillä. Herra A. Meurman on niiden joukossa. Mutta poikkeukset eivät vähennä säännön voimaa. Vaimon ja kansan asiat kuuluvat erottamattomasti yhteen.

Ylhäisten luokkain mielipiteissä kansasta voi erottaa kolme eri astetta, ja jokaiseen niistä vastaa aste mielipiteissä vaimon asemasta.

Ennen-aikoin ylhäiset säädyt olivat „kansallisia“ sillä tapaa, että pukeutuivat Arkadian paimeniksi ja taluttivat lumivalkeita lampaita ruusuisista silkkinauhoista. Samaan aikaan oli kansa itse asiassa — orja. Aivan samalla tapaa oli nainen ennen muinoin kaikkein ritarien ja trubaduurien ihanteena — mutta elämässä hän oli orja tahi korkeintaan nukke.

Myöhemmin ymmärrettiin, että ylhäiset säädyt menettävät juurensa jos sulkeutuvat pois yhteydestä alhaisten kanssa. Ensin luultiin siis että kansassa oli kaikki avut, kaikki hyveet, että sivistyneen ihmisen täytyi tulla talonpojaksi pelastuaksensa sivistyksen huonoista kohdista. Milt'ei samaan aikaan syntyi „pelastava enkeli“, nainen, joka rakkaudellaan pelastaisi miehen kaikesta synnistä.

Nyt olemme ehtineet kolmanteen asteesen. Yhteiskunnan pelastus ei riipu siitä, että heitetään pois mitä jo on voitettu, että siis kaikki tulevat talonpojiksi, vaan siitä että ylhäisiin säätyihin vuotaa niin paljon kuin mahdollista sitä raitista voimaa, jota löytyy alhaisissa. Ei enää luulla jokaista sivistynyttä turmelluksi, jokaista virkamiestä tiranniksi ja jokaista talonpoikaa kunnon mieheksi. Samaten ei enää luulla jokaista miestä pedoksi eikä jokaista naista enkeliksi. Mutta yhteiskunta tarvitsee sitäkin raitista voimaa, jota epäilemättä löytyy naisissa; ja yhtä horjuva kuin aristokraattinen yhteiskunta todellaan on, yhtä horjuva on se „poikamies-sielujen yhteiskunta, jossa ei nähdä naista“.

Valfrid Vasenius.

—— —×——

Puolueitten nykyinen asema Suomessa.

Seitsemättä vuosikymmentä sitten esitti eräs mies vaatimuksia, jotka olivat omiansa herättämään hämmästystä siinä polvessa, joka silloin eli Suomessa. Hän lausui, että Suomen herrassäädyn piti muuttua suomalaisiksi. „Ensi syksystä“ oli suomenkieli asetettava oppiaineeksi kouluissa; niin-ikään piti heti perustaa professorinvirka yliopistoon samaa ainetta varten. Sitten oli määrättävä, ett'ei kukaan enää saisi erotodistusta maamme yliopistosta tutkintoa suomenkielessä suorittamatta. Vähitellen oli suomenkieli tehtävä koulujen opetuskieleksi; samoin tulisi yliopiston professorienkin ajoissa valmistautua pitämään luentojaan suomeksi. Vihdoin olisi aika määrättävä, jonka kuluessa kaikkien virkamiesten pitäisi käyttää suomenkieltä virallisissa kirjoituksissaan, puhumattakaan siitä, että halulliset voisivat ruveta toimeen ennen määräajan kuluttuakin.

Mitä selvimpänä, yksinkertaisimpana asiana tämä kaikki esitettiin v. 1821 Åbo Morgonbladissa, tuossa vaarallisessa lehdessä, jonka sen ajan peljätty rajupää, Arvidsson oli perustanut, ja joka sai niin pikaisen lopun. Kirjoittaja itse, muuten jokseenkin vähän tunnettu, oli Erik Kustaa Ehrström. Mutta salahan sanat joutuivat, eikä aivan pian saatu moisia aatteita kuulla. Vasta 1840-luvun paikoilla ruvettiin samoja mielipiteitä ajamaan, sillä erotuksella vaan, että silloin tiedettiin tarkemmin arvostella tehtävän vaikeutta ja oivaltaa sen tärkeyttä. Snellman esitti Saimassa, kuinka kansallinen kirjallisuus ei voinut vieraalla kielellä päästä omantakeiseen asemaan; hän vaati kouluja, joissa suomi olisi opetuskielenä, ja hän näytti, kuinka tämä kaikki oli välttämätöntä, jotta Suomen kansa voisi kunnialla säilyttää asemaansa Euroopan kansojen keskellä. Kylvö teki hedelmän satakertaisen, sen näytti seuraava aika. Lähimmältäkin tulevaisuudelta uskallettiin toivoa paljon, sitä osottaa suomalaisen kirjallisuuden seuran silloinen toiminta.

Mutta jopa vastuksiakin saatiin kokea. Muistutamme 1850 vuoden kiellosta suomalaista kirjallisuutta vastaan ja niistä rajoituksista, joilla koetettiin estää kirjallisuuden seuraa saavuttamasta yleisempää merkitystä. Riittäneepä jo näitten taantumisvehkeitten nimen mainitseminen. Melkein samaan aikaan suotiin sitä vastoin professorinvirka Castrénille, — ei tosin aineen vaan miehen tähden, — mutta se oli joka tapauksessa suomikiihkon en-

simmäisiä voittoja. Se oli kalliisti maksettu, sillä Siperian tuntureilla kärsityt vaivat laskivat pian Castrénin ennen-aikaiseen hautaan. Pysyväiseksi voitto sittenkin jäi, kun vainajalla oli yhtä mainio seuraaja valmis Lönnrotissa. Harvalla kielellä on yhtä aikaa ollut kaksi sellaista tutkijaa. Ja sitä kieltä tahdottiin ikuisiksi ajoiksi sitoa kurjaksi mökkiläis-kieleksi.

Varsinaisen kielikiistan aika alkaa; pakkoa murtamaan astui isänmaallinen into. Kieltoa suomalaista kirjallisuutta vastaan ei voitu kauvan ylläpitää; v. 1860 se vihdoin Snellmanin ja kreivi Bergin huolesta peruutettiin. Samaan aikaan oli perustettu Jyväskylän suomalainen alkeisopisto, suomi oli tehty suomalaisten paikkakuntain kirkon- ja pitäjänkokousten viralliseksi kieleksi, lakikommissioonin suuren työn suomentamiseen kehoitettiin. Mahtavatkin näkyivät pitävän suomenkielestä huolta. Ilmituleen leimahti muutamien toivo. Odotettiin näet, että suomi piankin voisi opetuksessa, virastoissa ja hallinnossa saada sitä sijaa, joka vastaisi suomenkielisten asukasten suhdetta ruotsinkielisiin; sitä esim. Lönnrot v. 1861 vaati, tervehtiessään kirjallisuuden seuran vuosikokoukseen saapuneita jäseniä. Neljä vuosikymmentä oli kulunut siitä kuin Ehrström ehdotti samaa. Harva saattoi aavistaa, että esitettyjen vaatimusten toteuttamiseen tarvittaisiin vielä sama verta aikaa, — jopa paljoa enempikin!

Samaan aikaan toteutuivat toiveet, joita ajattelevat kansalaiset olivat kauvan kantaneet mielessään. Kansan mieltä ruvettiin kuulustelemaan, ensin valiokunnan, sitten valtiosäätyjen kautta. Suomenkielen asema tuli tietysti silloin sekin puheeksi. Valiokunta melkein miehissä kannatti anomusta sen hyväksi; neljä jäsentä vaan ei suostunut sitä allekirjoittamaan. Suomenkielen ylenkatsominen taisi jo silloin pukeutua laillisuuden vaippaan; ei muka sopinut valiokunnan sekaantua siihen asiaan. Samallaisia tekosyitä on sittemminkin saatu tarpeeksi kuulla. Mutta anomus kuitenkin syntyi ja se sai aikaan, että 12-miehinen komitea asetettiin tutkimaan, millä keinolla paraiten sopisi edistää suomen käyttämistä oikeuksissa.

Vanhat ja keski-ikäiset muistanevat vielä mainitun komitean lausunnon. Alkaen siitä, että luonnollinen oikeus vaati suomenkielen asettamista tasa-arvoon ruotsinkielen kanssa, katsoi komitea suotavaksi, että opetus koulujen korkeammilla luokilla tulisi kaksikieliseksi; se ehdotti,

että suomenkieltä opetettaisiin lain-opillisessa tiedekunnassa, samoin myöskin, että suomalaisia asiakirjoja saisi jättää virastoihin, ja että virkamiehet, jos itse tahtoivat, saivat suomeksi kirjoittaa päätöksiä suomalaisille. Mutta siihen kaikki päättyikin. Komitea myönsi itse, että tämä vain oli valmistuksia, mutta varsinaisesta muutoksesta ei annettu tarkempia tietoja, kuin että se oli „vastaisina aikoina“ tapahtuva. Lähes toinen puoli mietintöä oli täynnä selityksiä, kuinka vaikea oli määrätä mitään aikaa muutokselle. Hyvä lainsuomennos puuttui, suomenkieltä taitavia kirjureita puuttui, oikeuden vaaraa syntyisi suomenkielen käyttämisestä, eivätkä muuten umpisuomalaiset, vaikka saisivatkin asiakirjoja omalla kielellään, muka osaisi niitä lukea ja ymmärtää. Kansakouluja oli ensin tarvis, ja vasta kun ne olivat ehtineet hedelmiä kantaa, oli muka mahdollista päättää, — *oliko asiakirjain suomeksi kirjoittaminen tosiansa yleinen tarve!* Siinäpä se. Lönnrot, Borg, Forsström ja Stråhlman, jotka kaikki ovat itse voineet tehokkaasti toimia suomenkielen kehittämisessä, sekä professori Cleve panivat vastalauseen mietintöä vastaan.

Verraton oli se myrsky, joka kielikomitean lausunnon johdosta nousi kansan syvissä riveissä. Kaikkialta tulvaili mietintöjä ja vastalauseita komiteaa vastaan. Komitean estelyt kumottiin, täydellisesti ja tavallisesti vaadittiin kielimuutoksen toimeenpanoa ennen 5, 10 tahi 15 vuoden kuluttua. Julkaistujen vastalauseitten joukossa ansaitsee Suomalaisen kirjallisuuden seuran antama lausunto, Ahlqvistin sepittämä, ensimmäisen sijan. Virkamiehistön puolelta ei vastattu juuri mitään. Sitä varmempi on, että sillä taholla, — johon myöskin senaatin enemmistö varmaankin kuului, — hyväksyttiin komitean yleinen kanta. Vuosisadan aika muka tarvittiin muutokseen, jos edes siinä olisi kylläksi.

Tulipa kesä 1863. Aleksanteri II kävi maassa. Snellman sai hänelle esittää mitä kansa ennen kaikkea kaipasi. Seuraus on tunnettu; muisto hallitsijamme käynnistä Hämeenlinnassa on ijäti pysyvä. Eipä tosin nytkään luvattu suomenkielelle täydellisiä oikeuksia: asetus koski maan „nimen-omaan suomalaista väestöä“, ruotsinkieli oli selvin sanoin viralliseksi tunnustettu; pitkältä näytti niin-ikään kahdenkymmenen vuoden odotus. Mutta sittenkin lupaus herätti riemua. Sulku oli muka vihdoin rakennettu tyhjiä tekosyitä vastaan; muutos saattoi tulla ennenkin, koska v. 1884 ainoastaan oli viimeiseksi määräajaksi pantu; muut rajoitukset olivat kenties vähäpätöisiä. Niin toivottiin.

Alku työn kaunistaa, eikä voine moittia alkuperäistä ehdotusta 1863 vuoden kieliasetuksen toimeenpanemiseksi. Mutta uudestaan kuulusteltiin virkakuntain mieltä, ja taas asia muuttui. Joka on lukenut kirjasta: Asiakirjoista tehty esittely painorikos-kanteesta provessori Y. S. Forsmania vastaan, se tietää, minkä tähden ei oltu aivan tyytyväisiä 1865 vuoden asetukseen. Yksityismääräyksissä oli tingitty pois milloin 2, milloin 3 tahi 4 vuotta, milloin vielä enemmän, jotta suomenkielessä taitamattomat saisivat aikaa edistyäkseen — suomenkielessäkö? Eipä suinkaan! Asianomaisissa näkyi jo silloin vallinneen se ajatus, että mieheltä, joka kerran on valtion virkaan tullut, siltä ei voisi ikipäivinä mitään edistystä vaatia. Mutta kuitenkin sallittiin vuoteen 1872 asti nimittää tuomareita melkein vanhalla tavalla, vaikka se tietysti aikanaan tulisi kielimuutoksen mahdollisuutta rajoittamaan. Ihmettäkö sitten, että moni virkamies nukkui suloiseen uneen. Mutta saatiinpa vielä pahempiakin kokea. „Aikanaan“ oli annettava enemmän määräyksiä kielimuutoksesta. Niitä ei tullut; v. 1871 otettiin vaan askel taaksepäin, samaan aikaan kuin Kothen riehui kouluasioissa. Suomenmieliset yhä vain tekivät työtä. Kirjallisuus versoi, kouluja perustettiin, enimmiten yksityisten toimesta.

Mutta pisimmälläkin odotuksella on kuitenkin loppu. Vuosi 1884 lähestyi lähestymistään, useitten kammoksi, paljoa useampien riemuksi. Silloin ryhdyttiin toimeen. Erinäinen uusi asetus ilmestyi v. 1881, esitys annettiin valtiopäiville v. 1882. Yksi sävel soi kaikkien muitten yli: enemmän viivytystä! Vuosisadan tahi kahden viivytystä! huusivat rohkeimmat. Useimmat olisivat vähempäänkin tyytyneet, kunhan vaan olisi päästy määräyksestä, että kielimuutos välttämättömästi olisi selvillä v. 1884.

Eilispäivän tapahtumia emme huoli kertoa. Uusia esteitä keksittiin vielä yhdennellätoista hetkellä. Yhä kimeämmiksi kävivät hätähuudot. Ratkaisu tuli. Eipä suinkaan sellainen, jota olisi ollut syytä odottaa; paljon on vielä vailla, ennen kuin kielten tasa-arvoon on tultu; eihän 1863 vuoden lupaustakaan ole tarkasti täytetty. Mutta otettiin ainakin hyvä askel eteenpäin, josta tiettävästi suuri ansio tulee maamme nykyiselle kenraalikuvernöörille. Toivovathan tosin Prisset ja Prässit vielä, että jollakin lailla voisi entiseen palata; siltä ainakin näyttää. Mutta ei mikään valta nyt enää voi riistää meiltä menneitten aikojen vaivannäköjä.

Suomenkieli on kaikissa kouluissa opetus-aineena, monessa opetuskielenä. Se on yliopistossa edustettu, ja on osaksi välttämättömänä tutkinnonaineena. Suuri osa virkakirjoituksia on tätä nykyäkin suomeksi suoritettava, ja joka vuosi laajentaa välttämättömästi kielemme käytäntöä; ennen tahi myöhemmin se saanee sijansa virastojen keskinäisessäkin kirjevaihdossa. Suomenmielisyys on sivistyneissäkin saavuttanut voittoja, jos kohta paljo vielä silläkin alalla puuttuu, ennenkuin pääsemme Snellmanin vaatimaan kantaan.

Siinä siis erotusta kyllin 1821 ja 1884 vuosien välillä. „Auta onni aitan päälle, alas pääsen auttamatta".

Mihinkä päätökseen viepi edellä kerrottujen tosiasiain tarkastus? Ketkä ovat muutosta edistäneet, ketkä estäneet?

Virkamiesten puolelta tavallisesti kylmäkiskoisuutta, vanhoillaolijaisuutta ja mitä sitkeintä vastarintaa. Kun hallitsijan juhlallisesta lupauksesta on ollut niin vähän apua, että 20 vuoden kärsivällinen odotus muutamissa kohden on pettynyt, — millaiseksi asia olisikaan muodostunut, joll'ei tuo peljätty, vihattu ja moitittu „mahtisana" olisi ollut johdattajana? Muistettakoon vaan kuinka kurjasti eräät virastot niskoittelivat, ennenkuin ruotsinkieltä osaavat saivat kuulua „nimen-omaan suomalaiseen väestöön", muistettakoon viime aikojen rettelöt, — ruotsalaiset kuulutukset, sakot suomenkielen käyttämisestä virkakirjoituksissa, mullistukset koulujen alalla j. n. e. Hyvin vähän apua on yleensä ollut dagbladilaisista, kun näitä epäkohtia vastaan on taisteltu. Sanoja, sanoja, sanoja yltäkyllin, toimintaa sitä vähemmin. Emme puhukkaan viikingeistä, jotka sanoissakin ovat vetäneet vastakynttä, puhuen samassa kielten tasaarvosta, suomenkielen luonnollisista oikeuksista y. m. Eiväthän viikingi parat edes ole koskaan pystyneet mitään muuta keksimään väitteittensä tueksi, kuin mitä voipi lukea 1862 vuoden komitean mietinnössä.

Toisella puolen ovat umpisuomalaiset seisoneet, nuo $^6/_7$ kansastamme, jotka syntynsä ja kielensä tähden ovat olleet suljettuina ihmisen ja kansalaisen täydellisiä oikeuksia nauttimasta. Levollisena mitä vaikeimmissakin oloissa tämä joukko järkähtämättä on pitänyt toivosta kiinni, vaikkapa monesti pettyneenä. V. 1862 se toivoi vuosikymmenen, sittemmin se toivoi kahden vuosikymmenen odotuksella pääsevänsä toi-

vonsa perille, ja vaikk'ei päätös kummassakaan tapauksessa vastannut toiveihin, on kansa ollut kiitollinen siitäkin, mitä on saatu. Hartaalla, vilpittömällä kunnioituksella se aina on katsellut niitä, jotka tavalla tahi toisella ovat kansan asiaa edistäneet. Ja kansan puolella ovat suomenmieliset taistelleet kovaa taisteluansa. Ei ole ollut helppo saada niin paljoa aikaan tieteen, taiteen, kauno-, koulu- ja sanomakirjallisuuden aloilla, kuin viime vuosikymmeninä on saatu, mutta se kaikki on ollut mahdollista, kun sitä vastoin paljoa helpommat asiat vastustajista ovat olleet mahdottomia.

Yli puolueitten riehuvaa taistelua olisi hallituksen pitänyt seisoa. Tavallisesti hallitus kuitenkin, — luonnollista kyllä meidän omituisissa oloissa — on pitänyt virkamiesten puolta ja antanut ruotsikiihkon vallita. Poikkeuksena muistetaan päätökset sellaiset kuin 1863 ja 1883, jolloin Aleksanterin miekalla sivallettiin sitä kovaa solmua, jolla lyhytnäköisyys ja itsekkäisyys koettivat ehkäistä yhteiskuntamme kehitystä vapaamieliseen suuntaan.

Puolueitten nykyinen asema meidän maassamme on suureksi osaksi näitten tapausten ja olojen kautta muodostunut ja saanut luonteensa. Kun kieliasia on ollut virkakuntien käsissä, eivät vuosikymmenien, eivätpä vuosisatojenkaan valitukset saaneet suuria aikaan. Valistuneen hallitsijan luona kansallismielinen neuvon-antaja sitä vastoin ainoalla aikanaan lausutulla sanalla on voinut vaikuttaa ratkaisevasti. Kummako sitten että talonpoikaissääty ja suomenmieliset yleensä taipuvat pitämään hallitsijaa itseään paraana tukenaan? Ilmiö ei ole mitään satunnaista tahi outoa. Katsottakoon vaikka vanhan Kreikan historiaan, kysyttäköön omaa historiaamme Vaasa- ja Pfaltsi-hallitsijain sekä Kustaa III:nen ajoilta, aina nähdään samaa, että kansan suuri joukko alttiisti kallistuu hallitsijan puoleen, päästäkseen oikeuksiinsa harvalukuisen mutta voimakkaan ylimyskunnan suhteen. Ani harvoin on kansanvaltaisuuden aate voinut ylimysvaltaa masentaa hallitsijan välitystä hyväksensä käyttämättä.

Mutta historia opettaa myöskin jotakin lisään. Yhtä ainoata esimerkkiä mainitaksemme: kääntymällä Kaarle XI:nnen puoleen saattoi Ruotsin valtakunnan alhaiso kyllä kaksi vuosisataa sitten pelastaa vapautensa ylimyksiä vastaan, mutta joutuakseen toisenlaisen sorron alaiseksi. Tasa-arvo saavutettiin koko kansan valtiollisten oikeutten hinnalla, ja uusi kumous oli tarpeellinen ennenkuin uudesta pahasta päästiin. Ihan

samaa nähdään muittenkin maitten historiassa. Ylimysvaltaa tahi virkavaltaa välttääkseen ovat kansan syvät rivit yleensä valmiit kannattamaan vaikkapa rajatonta yksinvaltaakin, mutta aikoinaan saapi kyllä senkin pahoja puolia kokea. Siitäpä tuleekin, että tehty vallankumous niin helposti tuo toisen tai useampia mukanaan.

Tarpeetonta puhua tuosta, kosk'ei meillä ole vallankumouksen enteitäkään ollut, arvelee kenties moni lukija. Ja tämän kirjoittaja myöntää täydellisesti, ett'ei suomenkielen hyväksi ole tehty yhtään lainrikkoa, jonka tähden kumousten vaara ei ainakaan vielä ole lähellä. Mutta emmehän soisi vähintäkään poikkeusta lain määräyksistä, ja siksi on paras ajoissa ajatella hetkeä kauvemmaksi.

Lienee vaikea mainita toista valtioliittoa, joka on niin omituiselle perustukselle rakennettu, kuin yhteys Venäjän ja Suomen välillä. Toisella puolen 96 miljoonaa mitä erillaisimpia kansallisuuksia, toisella 2 miljoonan kansakunta yksinään. Venäjä siunattu useimmilla eduilla, joita luonto voipi ihmiselle suoda, Suomi niin kolkko ilman-alaltaan, että ainoastaan kovimmat ponnistukset vähitellen ja vuosisatojen kuluesssa ovat näillä raukoilla rajoilla voineet valmistaa sivistykselle tyyssijaa. Venäjä itsevaltiaasti hallittu maa, jossa vapaan valtiomuodon järjestäminen kohtaisi sanomattomia vaikeuksia, — maa, jossa vielä löytyy miljoonittain orjuudessa syntyneitä ihmisiä, ja jossa kansanvalistus on kovin alhaisella kannalla. Suomi hallittavana peruslakiensa mukaan ja sen asukkaat ammoisista ajoista asti itsenäisiä maan-omistajia, kasvatetut valistusta harrastavan protestanttisen kirkon helmassa, tottuneet itsehallitukseen ja valtiolliseen vapauteen.

Niin syvä ja suunnaton olojen erillaisuus on tietysti aina arveluttava heikommalle liittoveljelle, semminkin jos sen erikoisasemaa toisen puolelta oudoksutaan ja moititaan. Niin on valitettavasti tässä tapauksessa asian laita. Vaikka Suomea kohtaan noudatettu järjestelmä silminnähtävästi on oikeuteen perustettu ja kummallekin puolelle hyödyllinen, — jota Venäjän hallitsijat sekä täällä oleskelleet venäläisetkin kyllä ovat nähneet — antaa joka kuukausi uusia todistuksia, että meillä on lukemattomia vihollisiakin toisella puolen Rajajokea. Venäläisten näkyy olevan vaikea käsittää, miks'ei heidän itsevaltias hallitsijansa voi tässä pienessä, napapiirin viereisessä maassa hallita samalla rajattomalla vallalla, kuin muutoin Itämerestä Kamtshatkaan, Persian rajoista Jäämereen

saakka, ja ehtimiseen venäläiset sanomalehdet sisältävät ehdotuksia, joitten toimeenpano olisi nykyisen perussääntömme kumoamista ja itsevaltiuuden säätämistä.

Sellaisia hyökkäyksiä me suomalaiset miehissä tahdomme torjua, ja mikäli laki ja oikeus turvaksi kelpaavat, sikäli meidän onkin syytä luottamuksella katsella tulevaisuutta kohti. Mutta jos meidän omasta puolestamme ruvettaisiin useammin vetoomaan hallitsijaan mieskohtaisesti, annamme tietysti sillä, jos kohta välillisesti, vettä edellämainittujen vastustajien myllylle. Venyvää laatua on Kustaa III:nnen ajoilta peritty valtiomuotomme, vaikka kyllä käytäntö on voinut muutamia lainlaatimuksen aukkoja täyttää. Erittäinkin sen jälkeen, kun hallitsija asuu toisessa maassa, on mahdollisuus suuri, että hänen lähimmät neuvonantajansa voivat liiankin paljon vaikuttaa päätöksiin, ja keisarin lähimpänä miehenä saattaa tosin olla Snellmanin kaltainen mies, mutta voipi myös olla joku Kasimir von Kothen. Mutta kun asian laita on sellainen ja perustuslakiemme vetämä raja laillisen ja laittoman välillä muutenkin monessa kohden on kovin hieno, lienee varsin vähän viisasta entisten aikojen tapaan nähdä hallitsijassa epäkohtien ainoata ja varsinaista korjaajaa. Mikä 1863 tahi sitä ennen oli luonnollista, jopa kenties välttämätöntä, se ei ole samaa v. 1884. Valtiosäädyissä ja sanomalehdistössä on meillä nykyään valtiollisia voimia, joita eivät esi-isämme voineet käyttää hyväksensä samassa määrässä kuin nykyaika.

Näitä seikkoja ei ole aina kyllin otettu lukuun suomenmielisten puolella. Sanomalehtikiistat anomuksista keisarin luona, kenraalikuvernöörin asemasta ja siitä tavasta, jolla suomenkieli on viralliseksi tehtävä, ovat vereksiä todistuksia siitä, että suomalainen puolue suureksi osaksi on sillä kannalla, joka usein on ollut kansanvaltaisille puolueille omituinen. Vielä selvemmät todistukset ovat kirjoitukset „ex oriente lux" sekä muutamat vast'ikään lausutut kiitollisuuden-osotteet. Kun idässä ja lännessä kiitetään keisaria ja kenraalikuvernööria niin nöyrästi, kuin 1863 vuoden lupauksen täyttäminen olisi ollut sulaa armoa, niin tämä on oikea tapa sysätä monta ystävää pois puolueesta. Kansallinen puolue ei myönnä, että Suomen kansa on entisinä aikoina olisi ollut kurja Ruotsin almuilla eläjä, ja siinä se tekee aivan oikein. Mutta yhtä hyvin on velvollisuutemme nykyhetken suhteen muistaa Döbelnin jalot sanat:

„Mä kumarrella, kerjätä en taida, Iloisna tahdon etehesi tulla, Vapaalla miellä, päällä nostetulla“.

Nykyään on kysytty, onko mahdollisuutta saattaa puolueet siihen asemaan, että jälleen voivat keskinäisellä luottamuksella työskennellä yhteisen isänmaan hyväksi. Kysymyksen on esittänyt eräs mies, joka seisoo suomenmielisten ensimmäisessä rivissä. Vastustajain asia oli vastaan-ottaa tahi sysätä takaisin ojennettu käsi. On vastattu kylmäkiskoisesti, ja muun muassa on tuotu esiin tuota vanhaa homehtunutta kerskailua, kuinka liberaalit muka ovat saaneet aikaan kaikki mitä meillä on isänmaan hyväksi tehty. Rauhan-ehdotus näyttää melkein rauenneelta. Mutta se on liian tärkeä joutuakseen unohdukseen. Tahdomme sen tähden edellisen johdosta lisätä pari sanaa siitä tavasta, jolla joku *modus vivendi* nykyhetkellä meidän mielestämme olisi puolueille saavutettavissa.

Nykyhetki on ollut ratkaisevaa laatua. Kielimuutos on nyt niin tukevalle pohjalle perustettu, ett'ei sen suotuisa loppu enää ole vaarassa. Sellaisella hetkellä varsinkin sopinee puolueille luoda silmäys sekä menneesen aikaan että tulevaisuuteen. Uusia tehtäviä tulee suoritettujen sijaan, ja olot tulevat arvattavasti suuresti muuttumaan. Mutta tulevaa aikaa ei voi arvostella mennyttä aikaa tuntematta.

Silloin esiintynee jokaisen dagbladilaisen muistoon pitkä sarja tehtyjä erehdyksiä, jos hän vain tahtoo rehellisesti tutkia omaa kantaansa ja tohtii itselleen tunnustaa erehtyneensä. Hän muistaa tuota vanhaa monesti esitettyä väitettään, että kielikysymys ei voi meidän valtiollisessa elämässä saada mitään merkitystä, ja hänen täytyy myöntää, että tosielämä armottomalla tavalla on kumonnut hänen lapselliset arvelunsa, että puolueitten välttämättömästi jo heti alusta piti jakaantua „liberaaleihin“ ja „konservatiiveihin“. Kieli ei ole muuta kuin välikappale, oli aikoinaan hänen oma väitteensä, kuin näet suomenkielelle vaadittiin oikeuksia. Mutta taistelun kestäessä on käynyt niin, että hän itse, dagbladilainen, pitää kieltä liian tärkeänä. Eihän hänestä voi ruotsinkielen ulkopuolella löytyä sivistystä suomalaisille; onhan jo sekin pyhyyden häväistys, jos tahtoo laulaa Maamme suomeksi! Dagbladilainen ei voi itseään sokaisematta kieltää, että suuri joukko suomenmielisten johtajista toteuttaa tuota sääntöä, että täytyy osata maamme molempia kieliä, — sääntö, jota dagbladilaiset ovat saarnanneet jaksamatta sitä itse nou-

dattaa. Hän muistaa luvanneensa ihan samalla rakkaudella ja kielestä huolimatta kohdella jokaista yritystä, joka vain tarkoittaa Suomen hyvää, mutta hän ei voine enää itseltään salata, että hänen huomionsa ja suosionsa tuskin kymmenenneksi osaksi on tullut suomalaisten yritysten osaksi, vaikka ne ovat olleet niin paljoa tärkeämmät kuin ruotsinmielisten. Hänen on mahdoton unohtaa, että hän etsimällä on etsinyt liberaalisia periaatteita ja fraaseja ja tehtäviä kaikkien maitten historiasta saadakseen komeata ohjelmaa toimeen, mutta että hän enimmiten on seisonut sokeana ja kädet ristissä, tahi vetänyt vastahankaa juuri sen kysymyksen suhteen, joka tässä maassa oli kaikista tärkein: että $^{6}/_{7}$ kansastamme tulisi saman vapauden ja valistuksen osallisuuteen, jota koko kansamme vuosisatojen ponnistuksilla on voinut $^{1}/_{7}$:lle hankkia.

Raskasta on tällaisia erehdyksiä tunnustaa; raskaampi lienee asettua uudelle kannalle tulevaksi ajaksi. Ei saa vast'edes päivitellä aikojen pahuutta, jos joku Koskinen tulee senaattiin, kun sitä vastoin Kothenit ja Estlanderit varsin mukavasti saavat pujahtaa kouluylihallitukseen. Koska suomenmieliset ovat kahdessa säädyssä voitolla, vieläpä niissä säädyissä, jotka edustavat kansan suurta enemmistöä, niin liberaaliset periaatteet vaativat, että senaatti ainakin puoleksi on suomenmielinen. Ei saa lukemattomissa asioissa, — olipa sitten kansanvalistuksesta, kouluasioista, teaatterista, kirjallisuudesta puhetta, — käyttää toista mittaa ruotsinmielisiä ystäviään, toista suomenmielisiä vastaan. Jos tällaista tapahtuu, on tietysti rauha ja yhdysvaikutus suomalaisten kanssa varsin vähän luotettava. Mutta rauhaa ja kielikysymyksen selvittämistä Dagblad on sanonut harrastavansa.

Mutta toiselta puolen ei siinä ole perää, kun ajatellaan, että dagbladilaisten työ, samoin kuin nykyisen viikingien, muka on ollut paljasta kieltämistä ja negatsioonia, kun ei ole puhetta tuosta isänmaasta joka käsittää ainoastaan Pernajat, Närpiöt, Snappertunat y. m. ruotsalaiset seudut. Jos niin olisi asian laita, olisi turhaa tuulen pieksemistä puhua rauhasta. Mutta oikeus vaatii meitä tunnustamaan, että dagbladilaiset myöskin monessa suhteessa ovat kunnialla ylläpitäneet asemaansa valtiollisena puolueena. Sanomalehdistön kohottaminen kannalle, joka sille välttämättömästi tulee sivistyneessä maassa, on ylen tärkeä tehtävä, ja me tiedämme mimmoinen tienraivaaja Dagbladi siinä kohden on ollut. Sen kautta, että dagbladilaiset ovat jättäneet velvollisuutensa kansan syviä rivejä koh-

taan täyttämättä ja suomenmielisten kannettavaksi, on heiltä liiennyt aikaa ja voimia tarkemmin seuraamaan ulkomaan, erittäinkin Ruotsin kehitystä, ja hyötyä siitä hyvin usein on ollut Suomelle, että he ovat ajanmukaisia uudistuksia harrastaneet. Olkoon puhe valtiosäätyjen oikeudesta valtiovarojen hoidon suhteen tahi viime aikojen työstä aineellisen kehityksemme edistämiseksi, emme vääryyttä tekemättä voi olla mainitsematta monen liberaalin, jopa jonkun viikinginkin nimeä. Vaikka kyllä tavallisesti suomenmielisiäkin on ollut osallisina työssä, on kuitenkin kiitoksella tunnustettava, että vastustajiemme osallisuus on suuri.

Jos molemmat puolueet näissä kohden tahtoisivat rehellisesti tutkia omia virheitään ja vastustajan ansioita, olisi tärkein ehto rauhallisempaa kehitystä varten saavutettu. Eipä sen lisäksi olisi haitaksi ottaa toinenkin seikka lukuun. Jos suomenmielisten joukossa löytyy niitä, jotka kirjoittavat monta huonosti punnittua sana, niin sillä ei ole suinkaan sanottu, että nämä kiivaimmat paraiten edustavat koko puolueen kantaa ja tarkoituksia. Samoin ruotsinmielisten suhteen. Paljo erehdyksiä on dagbladilaisten puolelta tehty sekä valtiopäivillä että sanomalehdissä, mutta jos sen tähden tahdotaan asettaa koko puolue esim. pormestari Procopén kannalle, olisi tämä sekä totuuden- että kunnianloukkausta. Lieneepä siis suotava että dagbladilaiset samoin kuin suomenmieliset jo rupeaisivat vihan laineita omalla puolella viihdyttämään. Täytyisihän sitten viikingienkin lopuksi lakata ulvonnasta.

Erimielisyyttä tulee kyllä löytymään puolueitten välillä, se on tietty, mutta erimielisinäkin voipi toimia yhteiseen tarkoitukseen. Paraan esimerkin, kuinka Suomen miehet erillaisimpiin suuntiin pyrkien ovat voineet vaikuttaa samaan päätökseen, antavat tapaukset vv. 1808 ja 1809. Sprengtportenin kehotukset valtiopäiväin kokoonkutsumiseen olisivat jääneet pontta vaille, joll'ei Adlercreutzin ja hänen miestensä urhous olisi opettanut voittajaa pientä kansaamme kunnioittamaan. Tengströmin notkea taipuvaisuus, Caloniuksen jäykkä vastustus tekivät kumpikin vaikutusta. Ainoastaan kavaltajat sellaiset kuin Klick ja F. A. Jägerhorn jäävät osattomiksi siitä kunniasta, että mitä arveluttavimmalla hetkellä ovat palvelleet yhteistä isänmaata; heillä ei ollut muuta kuin oma hyöty silmien edessä, siksi ei mikään valon säde tule niiden synkkää kuvaa valaisemaan. Vielä suoranaisemmin on tietysti toimieltu samaan suuntaan sitten kun Suomi on ollut eri valtiona. Vielä v. 1877 asevelvollisuus-asiaa valmis-

teltaessa nähtiin, että rehellisellä yhdysvaikutuksella voipi sulattaa mitä erillaisimpia mielipiteitä kokonaisuudeksi, jota ei kumpikaan puolue yksinään olisi voinut saada niin hyväksi. Suuresti suotava on ett'emme luopuisi siitä tavasta. Mutta mahdoton on pysyä siinä, joll'emme molemmin puolin taivu kohtuullisiin myönnytyksiin.

E. G. Palmén.

Kirjailijain muotokuvia.

X.

Ivan Turgeniev.

II.

„Koko tämän ajan (v. 1855—1876) kuluessa olen koettanut, niin pitkälle kuin voimani ja älyni ovat riittäneet, tunnollisesti ja puolueettomasti kuvata ja todellisissa luonnekuvissa muodostaa sekä sen, jonka Shakespeare nimittää „the body and pressure of time", että myös sivistyneitten venäläisten nopeasti vaihtelevat kasvojen juonteet, jotka etupäässä ovat olleet havaintoni esineenä".

Turgenievin esipuheesta hänen teostensa 3:nteen osaan (Сочиненія И. С. Тургенева. Изданіе наслѣдниковъ бр. Салаевыхъ. Москва 1880).

Suuri, perinpohjainen mullistus Venäjän historiassa on tulossa. Yhteiskunnallisessa elämässä kuuluu yleinen, raskas huokaus, yleinen haikea valitus ihmishengen häpeällisestä orjuudentilasta. Mennyt aika ei tarjoo lohduttavia näkökohtia; nykyisyys on semmoinen, että nerokkaatkin henget joutuvat pimeän epätoivon valtaan ja onnittelevat niitä, jotka „oikeaan aikaan" ovat menneet manalan majoille ja siten irtaantuneet despotismin sitomista raskaista kahleista. Tulevaisuudenkin toiveet ihmisten sydämmissä ovat tuiki hämärät.

Vaan pelastus olikin lähempänä, kuin ihmiset osasivat aavistaakaan. Tuo suurilla toiveilla alotettu Krimin sota päättyi tosin Venäjän tappioksi, vaan sodassa kärsityt suuret tappiot tuottivat suuren voiton; ne matkaan saivat ratkaisevan käänteen maan sisällisissä oloissa. Vanha hallitussysteemi ja mädännyt yhteiskunnallinen järjestys saivat tuosta merkillisestä sodasta kovin tuntuvan iskun, voidaksensa enää pysyä pystyssä.

Kaikki ihmiset, jotka pitkällisen valtiollisen orjuuden ajalla olivat säilyttäneet edes rahdunkin vapaan ajattelemisen kykyä, käsittivät että uusi rakennustyö, uusilla voimilla ja uusista aineksista, oli alotettava. Uudet aatteet olivat toteutettavat, uudet kysymykset ratkaistavat.

Tämän valtiollisen ja yhteiskunnallisen uudestasyntymisen historian, sen ehdot ja sen ilmiöt on Turgeniev esittänyt elävissä, taiteellisesti luoduissa perikuvissa. Hänen teoksensa ovat selvä ja luotettava kuvastin, jossa Venäjän kansa voi nähdä oman elämänsä vaiheet, omat pyrintönsä ja toiveensa, voittonsa ja tappionsa, myötä- ja vastoinkäymisensä. Runoilija on selvällä, yksinkertaisella kielellä esiintuonut kaikki tärkeimmät elonkysymykset Venäjän viimeksi kuluneen kolmen vuosikymmenen historiassa kuudessa romaanissansa: „Rúdin“, „Aatelispesä“, „Aattona“, „Isät ja Pojat“, „Savu“ ja „Uudismaa“.

Suuret venäläiset runoilijat Lermontov, Pushkin ja Gogol, muita vähäisempiä mainitsemattakaan, olivat kuvanneet venäläistä elämätä, sen juoksua ja sen ristiriitaisuuksia, kuin myös yksilön taistelua elämässä, semmoisena kuin se heidän aikanansa ilmaantui. Pääkohtana heidän teoksissaan esiintyy tuo yleis-inhimillinen, traagillinen vastakohta tahdon ja voiman, henkisen ja aineellisen maailman vaatimusten välillä. Varsinkin Venäjän yhteiskunnalliset olot olivat sitä laatua, että tämä vastakohta siinä esiintyi kauhistuttavan jyrkkänä.

Ihmisen elämän hukka ei toki aina riipu vastaisista ulkonaisista oloista. Useimmiten ihmisen oma luontoperäinen velttous ja kurja saamattomuus kuin myös käytännöllisen älyn puute saattavat hänet ennen-aikaiseen haaksirikkoon elämän myrskyisellä merellä. Tämmöisen henkilön Venäjän yhteiskunnassa on Turgeniev kuvannut „*Rúdin- (Рудинъ)* nimisen romaaninsa (ilm. 1855) pääsankarissa, Dmitri Nikolajevitsh Rúdinissa.

Jo „metsämiehen muistelmien“ joukossa löytyy yksi kertomus, nimeltä „Shtjigrovin pitäjään Hamlet“, jossa kuvataan samanlainen, lahjakas ja sivistynyt, mutta onneton venäläinen mies. Tämä venäläinen Hamlet itsekin selvästi näkee, että Hegelin filosofia, jonka siihen aikaan piti uudesta järjestää ihmis-elämä järjenmukaisemmaksi ja jota hänkin oli opiskellut Saksanmaalla, ei voinutkaan hänen isänmaassansa tuottaa käytännöllistä apua tässä suhteessa, eikä laisinkaan tyydyttää ihmisen

käytännöllistä toimintahalua. „Mitä yhteyttä on Hegelin ensyklopedian ja venäläisen elämän välillä?" kysyy tuskissansa Hamlet itseltänsä, eikä löydä tyydyttävää vastausta kysymykseensä.

Rúdin taasen on venäläisen kosmopolitismin edustaja, joka itse vasta myöhemmin tulee huomanneeksi, että koko hänen elämänsä onkin kulunut paljaissa korupuheissa. Hän on epäilemättä runsaslahjainen mies ja on nauttinut opetusta yliopistossa, jos kohta ei olekkaan saanut minkäänlaista tositieteellistä sivistystä. Kumminkin hän selvän järkensä avulla osaa keskustella kaikenmoisista aineista ja hänellä on suuressa määrin kaunopuheisuuden lahja, niin että hänen järkevät puheensa tekevät mahtavan vaikutukeen kuulijoihin, varsinkin naisiin, joiden kanssa hän enimmästi seurusteleekin. Hänen sielunsa ja mielensä ovat täynnä kaikenmoisia yleviä aatteita ja ihannekuvia, jotka saavat hänen kuulijainsa sydämet sykkimään ihastuksesta, ja sitä paitse hänellä on runsas varasto jaloja parannuksen-ehdotuksia ihmiskunnan edistymiseksi. Vaan kun tulee puhe näiden aatteiden välittömästä toteuttamisesta itse elämässä, niin huomaammekin kohta, että tuossa sydämellisessä ja teräväjärkisessä miehessä ei ole rahtuakaan siveellistä pontta ja sitä luonteen lujuutta, jota paitse hyvä aikomus yksinänsä on melkein mitätön. Hän on, omien sanojensa mukaan, valmis panemaan henkensä alttiiksi totuuden palveluksessa, vaan itse teossa hän ei edes itsekkään osaa tulla toimeen käytännössä, vielä vähemmin muita auttaa. Hän ei osaa mukaantua asianhaaroihin, vaan joutuu monasti ristiriitaiseen asemaan, niin että hän — tuo ihmisen vapauden ja arvon jumaloitsija — monessa tapauksessa on pakoitettu itseänsä halveksimaan. Siten hänen runsaat hengenlahjansa ja hänen harras intonsa eivät tuota kenellekään vähintäkään hyötyä, ja kyllästyneenä elämään, jossa hän on saanut niin monta kovaa kokea, hän lopettaa yksinäisen, hyödyttömän elämänsä Pariisin barrikaadeilla, taistellen hyödytöntä taistelua vieraan kansan vapauden edestä.

Ammatiltansa on tämä sankari tilanomistaja, yksi noita kunnottomia venäläisiä tilanomistajia, joita, Jumala paratkoon, vielä nykyäänkin kosolta löytyy avarassa Venäjän maassa, jotka eivät ymmärrä rahtuakaan järjellistä maanviljelystä tai tilanhoitoa yleensä, vaan viettävät aikansa tyhjän toimittamisessa, nauttien muiden työn hedelmiä. He ovat epäilemättä maaorjuuden kirottu tuote. Onhan meidän melkein mahdotonta käsittää, miten tämä Rúdin, joka sattumalta erästä vähäpätöistä asiata

varten tulee käymään rikkaan ja korkeasukuisen rouva Lasunskajan maahovissa (missä romaanissa kerrotut asiat pääasiallisesti tapahtuvat), jää sinne vierastelemaan moniaiksi kuukausiksi ja luulee olevansa täydessä toimessa, kun hän sanotun rouvan salongissa jaarittelee kaikenlaisista painavista maailman kysymyksistä. Hänen kaunopuheisuutensa ja näennäinen, elävä toimintahalunsa herättävät suurta ihastusta varsinkin yhdessä hänen kuulijassansa, rouva Lasunskajan nuoressa tyttäressä, Nataliassa, joka luonteeltansa on erittäin nerokas ja ajattelevainen neitonen. Natalia kohta rakastuu Rúdiniin ja tämän rakkauden vaiheissa esiintyy selvästi sankarin todellinen, siveellinen mitättömyys.

Edellä olen jo huomauttanut, että Turgeniev useassa romaanissansa erityisellä lempeydellä ja mielihalulla kuvaa venäläisiä naisluonteita, jotka useimmiten sekä sydämen että järjenkin ominaisuuksien puolesta ansaitsevat enemmän kunnioitusta, kuin moni miespuoli. Niin on laita tässäkin puheen-alaisessa romaanissa. Tuo nuori elämätä nähtävästi varsin vähän kokenut Natalia on ensimmäinen, joka huomauttaa Rúdinille sitä, että hänen varsinkin tulee väsymättä tehdä työtä ja olla hyödyksi itsellensä ja lähimmäisillensä. Vaan kurjana, kunnottomana esiintyy Rúdin, kun hän tähän vastaa: „Jospa olisikin minulla luja vakuutus siitä, miten olla hyödyksi, jospa luottaisinkin voimiini, niin missä minä löydän vilpittömiä, myötätuntoisia ihmisiä?“ Ja Rúdin niin epätoivoisesti viuhtasi kädelfänsä, niin alakuloisena painoi alas päänsä, että Natalia ehdottomasti kysyi itseltänsä: tämänkö saman miehen innokkaita, toiverikkaita puheita hän oli eilen kuunnellut?

Myöhemmin, kun Natalia jo on ilmoittanut rakastavansa Rúdinia, viimemainitun henkinen kurjuus esiintyy vielä surkuteltavammalla tavalla. Kun tuo ylevä tyttö on valmis rupeamaan hänen vaimokseen, seuraamaan häntä minne tahansa, vastoin äitinsäkin tahtoa, silloin sankarimme koreat sanat itsensä uhraamisesta y. m. kärsivät auttamattoman häpeän, jonka alaiseksi hän itsekin samassa joutuu. Sen sijasta, että hänen olisi ollut miehuullisesti, lemmittynsä rinnalla, vastustaminen ja sortaminen kiukkuisan ja itsekkään äidin vastustukset, viimemainitun jyrkkä kielto antaa tyttärensä miehelään, saapi sankarimme pelkurimaisesti nöyristymään ja luopumaan tuosta ylevästä, jalomielisestä sydämestä.

Luonnollista on, ett'ei Rúdinin tämän perästä enää sopinut jäädä asumaan rouva Lasunskajan taloon. Eron hetkellä hän varsin sattuvasti

kuvaa oman luonteensa kirjeessänsä Natalialle, jossa muun muassa sanoo: „Luonto on antanut minulle paljon, vaan minä kuolen toimittamatta mitään, joka olisi voimieni mukaista. Kohtaloni on kummallinen, milt'ei koomillinen; minä viehdyn tykkänänsä, innolla, enkä kumminkaan osaa oikein viehtyä. Loppuni on oleva se, että uhraan itseni jonkun arvottoman asian edestä, johonka itsekkään en luota. Jumalani! Olenhan jo 35 vuoden vanha; onko sopivata vasta nyt ryhtyä johonkin toimeen! Jospa vihdoinkin voisin masentaa velttouteni! Vaan en, — aina olen pysyvä samana saamattomana olentona". — Noissa sanoissa onkin valitettavasti katkera totuus.

Rúdinin myöhemmät elämän vaiheet ovat jotensakin kirjavata laatua. Pysyväistä olopaikkaa hän ei löydä missään ja jouduttuansa tykkänään mieron tielle, hän, kuten jo mainittiin, kaatuu Pariisin barrikaadeilla.

Näyttää siltä, kun runoilija kertomuksen lopussa tahtoisi sovittaa lukijata sankariinsa, joka todellisuudessa ei olekkaan mikään huono ihminen, vaan päinvastoin ansaitsee enemmän sääliä, kuin halveksimista, sillä onhan toiselta puolen totta, että tämmöisen miehen kohtaloon on suureksi osaksi syypäänä yhteiskunta itse ja varsinkin Venäjän silloinen väliäpitämätön, rappeutunut yhteiskunta, jossa löytyi suuri joukko moisia, Rúdinin tapaisia kaunopuheliaita ja innokkaita, vaan toimeen kykenemättömiä miehiä. Runoilija itse, luullakseni, ilmaisee oman, vallan todenmukaisen mielipiteensä tämän surkuteltavan tosiasian selittämiseksi, kun hän erään toisen henkilön sanoilla lausuu: „Rúdinin onnettomuus on se, ett'ei hän tunne Venäjätä — ja se on todellakin suuri onnettomuus. Venäjä voi tulla toimeen ilman meitä kaikkia, vaan ei yksikään meistä voi menestyä ilman Venäjätä. Kosmopolitismi on lorua; kansallisuuden ulkopuolella ei löydy taidetta, eikä totuutta, eikä elämätä, ei löydy mitään!"

Ja varsin sattuvasti on eräs arvostelija sanonut Rúdinista, tästä neljännen vuosikymmenen luonnekuvasta, että hän on „surkuteltavan yhteiskunnan surkuteltava tulos".

Sivistyksen ja kaiken henkisen viljelyksen kannattajana Venäjällä on etupäässä ollut sen orjien vapauttamiseen asti mahtava ja lukuisa aatelisto, joka aina on hartaudella seurannut yleisen sivistyksen

edistymistä Länsi-Euroopassa ja katsonut kunniansa mukaiseksi välittömästi omistaa sen tulokset. Vaan olemmehan jo edellisessä tulleet käsittämään kuinka pintapuolinen tuo venäläinen sivistys useimmiten itse teossa oli ja kuinka vähän se todellisuudessa edisti sielun jalostuttamista, joka on pidettävä varsinaisen sivistyksen tunnusmerkkinä. Onhan kumminkin toiselta puolen myönnettävä, että juuri henkisen edistyksensä vuoksi tämän säädyn valistuneimmat edustajat kipeimmin tunsivat kansansa kamalan kohtalon orjuuden ja despootillisen hallituksen sorron alla ja ensimmäisinä hankkivat olojen parantamista. Orjuuden lakkauttaminen ei olisi voinut tapahtua yksistään keisarillisen mahtisanan nojalla, ell'ei osa Venäjän maata omistavaa aatelistoa olisi ollut taipuisa työllänsä edesauttamaan ja toteuttamaan jalon hallitsijansa yleviä aikeita. Sen omatunto oli herännyt ja se pitikin itsensä velvollisena palkitsemaan ne sanomattomat siveelliset ja aineelliset vahingot, jotka sen esi-isät olivat pitkien aikojen kuluessa tehneet tuolle sorretulle kansaluokalle, johonka koko valtakunnan voima itse teossa perustui. Hetki oli tulossa, jolloin venäläisen intelligensin täytyi luopua tyhjästä kosmopolitillisesta lavertelemisesta ja misantroopillisesta sielun kidutuksesta ja teoillansa todeksi näyttää elävätä haluansa edistää oman kansansa onnea. Viidennellä vuosikymmenellä Rúdinin kaltaiset henkilöt eivät enää voineet saavuttaa kenenkään suosiota.

Turgenievin romaani *Aatelispesä* (*Дворянское гнѣздо, 1858*) esittää selvissä luonnekuvissa Venäjän aatelissäädyn entisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. Eteemme astuvat saman suvun jäsenet kolmessa sukupolvessa ja sen nykyinen edustaja, Feodor Lavretski, ei ole enää tuommoinen puusta katkaistu oksa, joka tarpeettomana viskataan syrjään. Jo äitinsä kautta, joka alkuansa oli alhaisimmasta kansaluokasta lähtenyt, Lavretski on kiintynyt kansansa kohtaloon, jonka parantamista hänkin voimiensa mukaan kokee harrastaa, katsomatta siihen, että hänen oma yksityinen onnensa tässä elämässä on tykkänään runneltu onnettoman avioelämän kautta. Hyvin nuorena ja kokemattomana, vielä ylioppilaana ollessansa, hän nai siveellisessä suhteessa kunnottoman kaunottaren, joka velhosi hänet ruumiillisella kauneudellansa ja kohta sai miehensä sekä hänen omaisuutensa haltuunsa, käyttääksensä molempia itsekkäitten oikkujensa tyydyttämiseksi. Vihdoin Lavretski ulkomaisella matkalla saapi selvän todistuksen vaimonsa uskottomuudesta, jolloin hän haikealla mie-

lellä hylkää hänet, määrättyänsä hänelle riittävän vuotuisen eläkerahan. Tähän kohtaukseen saakka oli Lavretskin elämä kulunut pääasiallisesti oikkuisan vaimon nöyrässä palvelemisessa ja sillä välin tieteitten viljelemisessä, siis kerrassaan oman yksityisen onnen perustamisessa. Häntä itseäänkin moinen turhanpäiväinen elämä vihdoin alkoi rasittaa. Nyt, kun hänen onnensa oli joutunut surkeaan haaksirikkoon, hän palajaa takasin Venäjälle, jossa hänellä oli monen vuoden isännyyden puutteessa rappeutunut maatila. Se välttämättä vaati korjausta ja kuntoon panemista, johonka Lavretski innolla ryhtyy.

Vielä kerran näkyy onnen päivä koittavan hänellekin, kun hän sanomissa saapi nähdä ilmoituksen irstaan vaimonsa kuolemasta jossakin ulkomailla, juuri samaan aikaan, jolloin hän tuntee rakastavansa ylevämielistä, nuorta Lisavetaa. Vaan kohta sen perästä, kun he molemmat jo olivat tunnustaneet rakastavansa toisiansa, kuolleena pidetty Lavretskin vaimo odottamatta ilmestyy miehensä luo ja antaa siten lopullisen kuoleman iskun hänen uudelle rakkaudellensa. Tuo hurskasmielinen ja jalo Lisaveta, joka myöskin on yksi noita runoilijan lempinaisia ja jonka luonteessa on tavattoman paljon uskonnollista tunnetta, menee iäksi päiviksi luostariin ja Lavretski itse vetäytyy epätoivossaan maaelämän yksinäisyyteen. Hänen elämänsä kumminkin oli saava paremman lopun, kuin esimerkiksi tuon kodittoman Rúdinin. Siitä runoilija puhuu romaaninsa lopussa seuraavat sanat: „Kahdeksan vuoden kuluessa vihdoinkin oli tapahtunut murros hänen elämässänsä, se murros, jota monet eivät tule kokeneeksi, vaan jota paitse ihminen ei voi loppuun asti pysyä kunnollisena; hän todellakin herkesi ajattelemasta omaa onneansa, itsekkäitä tarkoituksiansa. Hän oli nöyristynyt ja — tarpeetonta on kieltää totuutta — vanhentunut, ei ainoasti kasvojen piirteiden ja ruumiin, vaan myöskin sielun puolesta; sydämen säilyttäminen nuorena vanhuuteen saakka on sekä vaivalloinen että naurettava yritys; se ihminen kyllä voi olla tyytyväinen, joka ei ole kadottanut uskoansa hyveesen, tahtonsa lujuutta ja työhaluansa. Lavretski voi syystä olla tyytyväinen, hänestä oli tosiaankin tullut kunnollinen maanviljelijä, hän todellakin oli oppinut kyntämään peltoansa, eikä työskennellyt ainoastaan omaksi eduksensa; voimiensa mukaan hän teki alustansa talonpoikien olon turvalliseksi ja vakavaksi“.

Vaan rauhaa ja tyytymystä omaan kohtaloonsa La'vretski nähtävästi ei osannut saavuttaa, koska hän vielä parhaimmassa miehen iässä nimittää itseänsä vanhukseksi, jonka lohdutuksena ovat ainoasti menneitten aikojen muistelmat. Nykyinen aika ei vieläkään voi häntä tyydyttää, vaan hänen toiveensa tulevaisuuden suhteen tulevat esiin, kun hän kääntyy kasvavan sukupolven puoleen seuraavilla ennustuksen sanoilla: „Leikkikäätte, riemuitkaatte ja kasvakaatte, nuoret voimat; teillä on elämä edessänne. Teidän tulee helpompi elää; teidän ei tarvitse, niinkuin meidän, taistella, langeta ja nousta ylös pimeydessä. Me riehuimme, pysyäksemme eheinä — ja kuinka monet meistä pysyivät semmoisina! — vaan teidän on toimiminen, työ tekeminen, ja meidän vanhusten siunaus on oleva teidän kanssanne! Minun puolestani tulee surumielin, vaan ilman kateutta, ilman mitään halpoja tunteita, ennen loppuani, odottavan Jumalan edessä sanoa viimeiset jäähyväiseni: Terve, yksinäinen vanhuus! Kyde loppuun, hyödytön elämä!“

Verratkaamme Lavretskin persoonaa Rúdiniin, niin kohta huomaamme kuinka suuressa määrin yhteiskunnallinen itsetunto Venäjällä oli kehkeytynyt, vaikka siltä vielä puuttuikin tarpeellinen ryhti. Se vakuutus, että jokaisella yksityisellä henkilöllä on velvollisuuksia Jumalaa, kansaansa ja omaa itseänsä kohtaan oli jo juurtunut ihmisten mieliin.

Aatelispesässä löytyy, paitse tätä päähenkilöä, kokó joukko luonnekuvia, jotka varsin sattuvasti kuvaavat aikakautensa yhteiskunnan eri puolia. Vastakohtana ja kilpailijana rakkaudessa Lavretskille esiintyy tuo tyypillinen pietarilainen, muodikas virkamies, kamarijunkkari Panshin, joka myöskin harrastaa isänmaansa onnea, vaan panee tämän onnen tykkänään riippuvaksi korkean esivallan viisaista lainsäädännöistä. „Kaikki kansat ovat alkuansa yhdenkaltaiset; laittakaatte vaan hyviä säädäntöjä, niin kaikki käy hyvin!“ lavertelee tämä arvoisa reformaattori, joka esimiestensä suosikkina nopeasti ylenee virka-arvoissa. Vielä ansaitsee mainitsemista tuo oivallinen saksalainen vanhus, soittoniekka Lemm, jonka Turgeniev, poiketen yleisestä tavastansa, on kuvannut suurella sydämen lämpimyydellä, niin että lukijakin taipuu pitämään paljon tuosta herttaisesta, onnettomasta ukko raukasta. Monet naishenkilöt ovat tässäkin romaanissa oivallisesti ja elävästi kuvatut, sillä erinomaisella taidolla, josta runoilija on niin hyvin tunnettu.

Tämän vuosisadan viidennen vuosikymmenen lopulla Venäjän yhteiskunta oli tuskallisessa kuohumisen tilassa. Rajaton itsevaltias, joka rautaisella kädellänsä oli kiristänyt sen kaikkia elonmerkkejä, oli kuollut ja hänen jalo poikansa ei enää aikonut käydä isänsä uraa. Tuhannet turmiolliset paheet, jotka olivat tuon rajattoman itsevaltaisuuden katkerin hedelmä, olivat parannettavat. Kysymys oli vaan, oliko tarpeeksi kunnollisia ja luotettavia miehiä rakentamaan uutta, parempata järjestystä lujalle pohjalle. Tuskinpa löytynee tätä otollisempaa aikakautta ja runsaampia aineksia sille runoilijalle, joka tahtoo taiteellisissa luonnekuvissa esitellä aikakautensa olot ja suhteet. Silloin ilmaantui, v. 1859, Turgenievin ihana romaani „*Aattona*" (*Накануне*), jossa venäläinen *nainen* esiintyy yhteiskunnallisten rientojen kannattajana.

Helena Stahov ei osaa tarkalleen selittää pyrintöjensä päämäärää, vaikka hänen sielunsa vaistontapaisesti pyrkii parempaan, ihmishengen elon-ehtoja täyttävään olemukseen, jossa hänen innokas mielensä voisi rauhoittua hyödyllisessä toiminnassa. Samoin kuin Natalia „Rúdinissa" ja Lisaveta „Aatelispesässä" on Helenakin lähimmäisillensä outo ja salaperäinen, vaan heitä paljoa edistyneempi olento, jonka sielun-elämä on hyvin aikaiseen kehittynyt, niin että hän jo varhain on alkanut itsekseen tarkastelemaan kysymystä ihmis-elämän ehdoista ja sen tarkoituksesta. Hän on varsin vakavata mielenlaatua eikä häneltä suinkaan puutu suurta päättäväisyyttä ja tahdon lujuutta, jonka ohessa hänen sydämensäkin tunteet ovat syvät ja pysyväiset. Rakkaus ei ole vielä saanut valtaa hänen sydämessänsä, vaan hän on jo valmis uhraamaan kaikki miehen eduksi, joka kantaa korkeimpien aatteiden lippua. Hänen kansalaisensa, tuo lahjakas, vaan leväperäinen kuvanveistäjä Shubin ja tuo teeskentelemätön ja rehellinen, oppinut kandidaatti Berseniev eivät osaa saavuttaa Helenan rakkautta, vaikka he molemmat ovat varsin kunnollisia ja viehättäviä miehiä. Helena on semmoinen runsaslahjainen, ylevämielinen olento, jonka sielu ei voi tyytyä tavallisen miehen rakkauteen, eikä koko Venäjällä, Shubinin arvelun mukaan, löydy ainoatakaan miestä, joka ansaitsisi tämän tytön rakkautta. Sen vuoksi hänen sydämensä kiintyy bulgarilaiseen Insaroviin, joka todellakin toimii korkean aatteen palveluksessa, koska hän uhraa kaikki voimansa onnettoman, sorretun isänmaansa pelastamiseksi Turkin ikeen alta. Valmistaaksensa itseänsä tätä suurta tehtävätä varten, Insarov harjoittaa opintoja Moskovan yli-

opistossa ja opiskelee etupäässä niitä tieteitä, jotka voivat olla suurimmaksi hyödyksi hänen pimeydessä vaeltavalle kansallensa. Hänen koko olentonsa on niin sulanut tuon ylevän aatteen toteuttamiseen, ett'ei hän ensinkään ajattele omaa yksityistä onneansa. „Halvinkin talonpoika, kurjinkin kerjäläinen ja minä, me kaikki halajamme yhtä; kaikilla meillä on sama maali. Arvatkaatte siitä, mimmoisen luottamuksen ja lujuuden tämä asianhaara antaa". Nämät Insarŏvin sanat selvästi osoittavat, että hän itse parhaiten käsitti asemansa elämässä ja voi ilman epäilyksiä käydä suorinta tietä päämääräänsä kohden. Ei siis kumma, että Helena tässä miehessä löysi sen, mitä hän kauvan oli etsinyt, löysi miehen, joka todellakin teoillansa osotti sitä intoa ja alttiiksi antaumista korkeimpien pyrintöjen alle, joka venäläisissä miehissä tavallisesti esiintyi vaan sanoissa. Ilman hetkisenkään epäilystä, ilman vähintäkään sääliä hän jättää kotinsa, vanhempansa, isänmaansa, seurataksensa lemmittyänsä suureen, jaloon tehtävään, joka tästä pitäen on oleva heidän molempien elämän yhteinen päämäärä.

„Miksi hän ei ole venäläinen?" kysyy Helena itseltänsä ja samassa silmänräpäyksessä hän mutkistelematta vastaa: „Ei, hän ei voisi olla venäläinen!" — „Totta tosiaankin, jospa olisi meillä kelpo miehiä, niin tuo tyttö ei jättäisi meitä", sanoo Helenaa myöskin lempivä Shubin.

Tästä Insarovista on runoilija tahtonut tehdä varsinaisen sankarin, todellisen miehen ihanteen, kansalaistensa vastakohdaksi, mutta sepä onkin ollut vaikeanlainen tehtävä. Tuo nuori bulgarilainen on tosin vakainen ja varhain kehittynyt henkilö, vaan 25 vuoden vanhana ylioppilaana hän voi osottaa kuntoansa ainoasti kiitettävissä riennoissa ja hartaissa pyrinnöissä totuuteen, jota vastoin hänellä ei vielä ole mahdollisuutta kunnostaa itseänsä toimessa. Ylioppilaan vaikutus-ala on liiaksi ahdas, jotta se voisi luoda sankarin, eikä Insarovin ollutkaan suotu ryhtyä todelliseen työhön kansansa eduksi, sillä matkalla Bulgariaan, Veneziassa, hänet kohtasi kuolon säälimätön käsi. Emme siis voi tietää missä määrin ja millä tavoin hän, jos olisi saanut kauvemmin elää, olisi esiintynyt todellisena sankarina ja osannut ansaita Helenan ylevää rakkautta. Helena taas rupeaa laupeudensisareksi alkavassa Bulgarian vapauttamissodassa, siten voimiensa mukaan jatkaaksensa miesvainajansa haluamaa tointa.

Milloinka oli Venäjän mustanmullan hedelmällinen voima synnyttävä todellisia toimen miehiä, jotka Insarovin tavoin innolla panisivat elämänsä altiiksi isänmaansa eduksi? Jokohan nyt kauvan odotettu päivä koittaa, jolloin Venäjän jalot ja uljaat tyttäret löytävät lohdutusta ja rauhaa hengellensä ja sydämellensä sen omien poikien rakkaudessa? Onko Turgeniev myöhemmin löytänyt semmoisia kelpo miehiä Venäjän yhteiskunnassa?

Katsokaamme! (Jatk.)

Heikki Hyvärinen.

Kotimaan kirjallisuutta.

W. Churbergin Romani-kirjasto. Suomennoksia ulkomaan klassillisesta kaunokirjallisuudesta. Kolmas vuosikerta.

Albion W. Tourgée, Hullun yritys. Amerikalainen historiallinen romani. Englannin kielestä suomentanut Waldemar Churberg. Viidellä puupiirroksella varustettu. Helsingissä 1883. 481 siv.

Romantiikki on saanut romaanikirjallisuuden pahaan maineesen vanhemmassa totisessa sukupolvessa. Romaanin lukemista on katsottu ja katsottaneen vieläkin useissa piireissä turhaksi ajanvietoksi, melkeinpä joksikin henkiseksi irstaisuudeksi. Myönnettävä onkin, että romantillinen suunta on runsaasti synnyttänyt teoksia, jotka eivät muuta pyydäkään kuin yksistään huvittaa lukijoitansa, yhtä vähän punniten käytettyjä välikappaleita siveyden vaa'alla kuin ottaen vaaria taiteen vaatimuksista. Päämestareja tällaisten romaanien sepittäjien joukossa oli vanhempi Aleksanteri Dumas ja selvä todistus siitä, kuinka pohjoismaiden yleisö on vielä kiinnitettynä tuohon viehätykseen, on se, että Ruotsissa on ruvettu julkaisemaan uusia painoksia Dumas'in teoksista. Siten nähdään meidänkin kirjakauppiaiden pöydillä Kolmet musketöörit, Montekristot, Vicomte de Bragelonnet realistisen ja naturalistisen koulun teosten rinnalla enkä ollenkaan käy takaamaan, ett'ei romaaneja ahmiva yleisö pidä edellisiä paremmassa arvossa.

Kaikkialla on kuitenkin romaani niinkuin kaunokirjallisuus ylimalkaan yrittänyt irtautumaan romantiikin pauloista. Eri maissa on uusi, todellisuuden kuvaamista harrastava suunta jokseenkin erillaisena ilmestynyt; mutta kuitenkin voinee pitää yleisesti tunnustettuna, että kaunokirjallisuuden tulee ennen kaikkea kuvata tosielämätä ja käsitellä aineita, jotka ovat aikakautemme omia.

Äärettömän tärkeyden on romaani tämän uuden suunnan kautta saanut. Ei tarvitse muuta kuin viitata Turgenievin teoksiin, jos todis-

tuksia pyydettäisiin. Vähääkään laiminlyömättä taiteellista puolta hän on saanut romaaninsa arvaamattoman tehokkaiksi välikappaleiksi yhteiskunnallisen kehityksen johtamisessa. Luonnollista on, että tämä uudenaikainen romaani ei enään ansaitse sitä ylenkatsetta ja vihaa vanhemman totisen sukupolven puolelta, jota romantiikin epigoonit syyllä ovat herättäneet romaanikirjallisuutta vastaan; sillä sen tarkoitus ei laisinkaan ole tyhjä ajanvietto, vaan uusien aatteiden levittäminen. Että tämä asianlaita ei kuitenkaan estä, että yhä edelleenkin huonoja romaaneja kirjoitetaan ja luetaan, se on kyllä totta; mutta mitä hyvää onkaan maailmassa, jota ei väärinkäytettäisi!

Näistä mietteistä johtuu ajattelemaan sitä omituista kohtaa, suomea lukevaan yleisöön katsoen, että sen kirjallinen kasvatus on ollut ja tulee olemaan verraten vapaa varsinaisesta romantiikista. Viimeisinä kymmeninä vuosina, jolloin kaunokirjallisuutta on suuremmissa määrin suomennettu, ei enää ole tultu kääntämään noita vanhempia romaaneja, joita ruotsia lukeva nuoriso kyllä vielä lueskelee. Toivottavasti ne jäävätkin ijäksi suomenkielisille vieraiksi. Aika on jo ehtinyt niiden ohitse, ja parempaa on tarjona. Tulevaisuudessa saadaan nähdä, eikö tämä asia tule vaikuttamaan suomalaisen kirjallisuuden luonteesen.

Hra Churbergin toimittamia romaaninkäännöksiä on aina kiitetty siitä, että hän on tiennyt valita oivallisia teoksia, semmoisia, jotka ovat ansainneet tulla yhdistetyksi nuoreen kirjallisuuteemme. „Hullun yritys“, joka on ilmestynyt hänen ansiokkaan romaani-kirjastonsa viimeisessä vuosikerrassa, oikeuttaa täysin määrin saman kiitoksen uudistamisen. Tämä amerikkalainen romaani on sekin uutta suuntaa, siinä nimittäin, että se kuvaa tosioloja ja käsittelee aatteita, jotka ovat aikakauden omia; vaikka se muutoin suuresti eroaa eurooppalaisen naturalistisen koulun tuotteista.

Tourgéen teosta voipi syyllä sanoa valtiolliseksi romaaniksi, sillä sen päätarkoitus on niiden valtiollisten olojen, ajatussuuntien ja aatteiden esittäminen ja arvosteleminen, jotka esiintyvät Pohjois-Amerikan etelävalloissa suuren orjain vapauttamissodan jälkeen.

Romaanin perus-aate ja nimi nähdään seuraavista riveistä:

„Pohja ja Etelä ovat ainoastaan sopivia nimityksiä kahdelle selvästi eriävälle, toisiaan vastustavalle ja yhdistymättömälle aatteelle — kahdelle sivistykselle, joksi niitä välisti on nimitetty, semminkin Etelässä. Pohjassa löytyy vähän enemmän älynpuolista ylpeyttä; ja me olemme taipusat puhumaan toisesta sivistyksen, mutta toisesta jonakin barbariuden lajina. Näitten molempien täytyy välttämättömästi taistella keskenään, siksi kuin toinen vallitsee ja toinen väistyy. Toisen ylös tempaaminen ja toisen istuttaminen sen sijaan ei ole mikään hetken eikä päivän työ. Se oli meidän erehdyksemme. Me koetimme silmänräpäyksen varoituksen jälkeen sälyttää Pohjan sivistystä, aatetta Etelän päälle. Me luulimme, että kapinan kukistamisen jälkeen Etelän valkoinen mies oli ajatusten ja tunteitten puolesta tullut yhtäläiseksi, kuin Pohjan kaukasialainen; ja että orja vapauttamisen kautta oli kerrallaan käynyt pyhimykseksi ja Salomoniksi. Me koetimme siis rakentaa yhteiskuntia, jotka ajatusten, tunteitten, kasvami-

sen ja kehkeämisen puolesta olisivat kokonaan Pohjan yhteiskuntien kaltaisia. Se oli *Hullun Yritys*».

Romaanin sankari on yksi niitä „hulluja", jotka ryhtyivät tuohon yritykseen. Hän on Pohjassa syntynyt asian-ajaja, joka urhoollisesti taisteltuaan pohjoisvaltain armeijassa muutti vaimonsa ja tyttölapsensa kanssa Etelään ja koettaen puolustaa mustaa kansaa sen entisiä herroja vastaan, jotka eivät voineet pitää sen jäseniä vertaisinansa, antautui sen uudestaanrakentamis-aatteen palvelukseen, jonka „viisaat miehet", joksika romaanissa ivallisesti nimitetään Pohjoisvaltain johtavia henkilöitä, olivat suunnitelleet tuntematta Etelän oloja ja kansanluonnetta. Varsin elävästi kuvaa tekijä niitä surkeita seurauksia, jotka tuo „viisaus" sai aikaan. Kauhulla lukija tutustuu Ku-klux-klaniin, jonka vehkeistä noin viisitoista vuotta sitten luettiin meidänkin sanomissa, mutta jonka hirveyttä ei ole voitu aavistaa niin pelottavaksi, kuin se todella on ollut. Me olemme lukeneet nihilisteistä ja Irlannin salaliittolaisista, mutta vielä hirveämpää oli se kuin lähes koko valkoinen kansa Amerikan etelävalloissa vannoutui liittoon, jonka jäsenet öisenä aikana, pelottaviin valepukuihin puettuina, satalukuisissa parvissa piirittivät kyliä ja kaupungin osia ja ruoskivat ja rääkkäsivät ja tappoivat hirveimmällä tavalla yksityisiä neekereitä ja semmoisia valkoisia miehiä, jotka puolustivat niitä sekä pohjoisvaltalaisia aatteita. Tuskin voi kauheampaa ajatella kuin semmoista salaista murhaliittoa, jota vastaan ei oikeudella ole mitään voimaa, ja jonka jäseniksi hyvällä syyllä voi luulla lähimmän naapurinsa tai kenen hyvänsä, jonka seuraan sattuu.

Näiden kauhujen kuvaamisessa osottaa tekijä etevää kykyä, samalla kuin hän osaa luoda idyllikuvia semmoisia kuin kertomus Lily neidon käynnistä vanhan Jerry neekerin luona taikka viehättää lukijaa saattamalla hänet läheiseen tuttavuuteen saman neidon kanssa, joka tuottaa meille niin miellyttävän käsityksen Amerikan lujamielisistä naisista. Mutta tätä kaikkea tärkeämpi on esitys ja arvostelu valtiollisista ajatussuunnista. Ihmeellisellä terävyydellä ja puolueettomuudella hän niitä arvostelee ja koska valtiollisellakin alalla sananlasku „tout comprendre est tout pardonner" pitää paikkansa, niin osaa hän levittää jonkinlaisen sovittavan hunnun Ku-klux-klaninkin toimien ylitse. Hän tietysti ei hyväksy Ku-kluxien, kukistuspolitiikin, välikappaleita, vaikka ne taistelussa voittivat pohjoisvaltain valtioviisauden, mutta hän näyttää kuinka vallitsevat olot tekivät sen ihan luonnolliseksi ilmiöksi. — Sallittakoon minun todistukseksi esiintuoda vielä yksi kohta, joka sen ohessa sisältää ijäti pysyviä totuuksia:

„Kansakunta kasvatti ja suojeli orjuutta. Orjuuden hedelmä on ollut oppimaton vapautettu, oppimaton köyhä valkoinen mies ja röyhkeä isäntä. Vapautetun kykenemättömyys, köyhän valkoisen miehen taitamattomuus, äskeisen isännän kopeus ovat kaikki seurauksena kansallisen vallan käyttämisestä vapaan ajatuksen, vapaan työn,

vapaan puheen pidättämiseksi. Antakaat kansakunnan nyt peräyttää se paha, jota se on sallinut ja kehoittanut. Antakaat sen kasvattaa niitä, jotka se teki taitamattomiksi, ja suojella niitä, jotka se teki heikoiksi. Se ei ole mikään suosio mustaa kohtaan, vaan kansakunnan turvallisuus sitä vaatii. Laittakaatte aapiskirjat kansallisen voiman valtikaksi. Antakaat kansakunnan kasvattaa mustaa miestä ja köyhää valkoista miestä, *koska* kansakunta piti heitä orjuudessa ja on edesvastauksessa heidän kasvatuksestaan; kasvattaa äänestäjää, *koska* kansakunnalla ei ole varoja suvaita, että hän on oppimaton. Älkäät koettako torjua pois edesvastausta ja verhota vaaraa. Isojen joukkojen vilpitön tietämättömyys on enemmän pelottava, kuin muutamien harvojen pahansuopa intelligenssi. Se toimitti kapinan syvät rivit ja nuot ennakkoluulojen sokaisemat laumat, jotka tekivät kukistuspolitiikin voimalliseksi. Köyhät Valkoiset, Vapautetut, Ku-kluxit ja Pelottajat ovat kaikki samassa määrässä tietämättömyyden satona. Kansakunnalla ei ole varoja kasvattaa semmoista viljaa".

„Hullun Yritys" on uuden-aikainen teos Euroopankin naturalistien käsityksen mukaan siinä, että kaikki siinä kerrotut henkilöt ja tapaukset ovat esitetyt sen „milieu'n" (keskustan) kanssa, jonka tuotteina ne ovat, mutta sen pääansio on se palava ihmisrakkaus ja ylevä aatteellisuus, jotka elähyttävät kertomusta. Jos kukaan, olisi Tourgée aineestansa voinut luoda inhottavan kuvan, joka olisi saattanut lukijan epätoivon partaalle; mutta sitä tehdäksensä oli hänellä liian suuri luottamus aatteiden voimaan ja tulevaisuuteen. Se aatteellisuus, siveellinen lujuus ja raitis tunteellisuus, jotka kirjantekijä osottaa valtioviisaassa romaanissaan, on suorastaan amerikalaista syntyperää. Amerikkalaisen kansakunnan mahtava kehitys, sen älykäs käytöllisyys ei salli sen kirjailijoissa syntyä sitä mielentilaa, joka etsii katkeraa nautintoa yhteiskunnan mätähaavojen tutkimisessa, pyytämättä lausua mistä parannus on saatava. Niinkuin nuorukainen, jonka voimat ovat vahvistuneet elämän työhön, arvelematta tehtävän vaikeutta luottaa tahtoonsa ja jaloihin tarkoituksiinsa, niin tällä kirjailijalla miehenäkin on nuoruuden rohkeus, itseensä luottamus ja usko aatteiden voimaan. Juuri tämän raittiin hengen vuoksi on kirjan lukeminen virkistyttävä enkä luulisi, että yksikään mies, joka elää valtiollisten puolueiden keskellä, laskee romaania kädestänsä kiittämättä sen tekijää.

Ylempänä mainittiin, että hra Churberg tällä vuosikerralla päättää romaanikirjaston toimittamisen. Koska hän ei ole ilmaissut syytä yrityksensä lakkauttamiseen, niin on mahdoton siihen muuta lausua kuin valituksen, että niin tapahtuu sekä suorat kiitokset siitä mitä hän on tehnyt suomalaisen kirjallisuuden hyväksi. Kun levottomat yhteiskunnalliset olot ovat ehkäisseet ja kentiesi vieläkin ajaksi ehkäisevät alkuperäistä tuottelijaisuutta, niin ei kirjallisella alalla tärkeämpää tehtävää ole, kuin etevien ulkomaalaisten kirjain kääntäminen kansan kieleen. Se työ, jonka hra Churberg harvinaisella innolla ja kyvyllä on siinä kohden suorittanut, on ainaiseksi kiinnittänyt hänen nimensä kansallisen kirjallisuutemme kehkeytymishistoriaan.

E. A—n.

J. L. Runeberg. Fänrik Ståls Sägner. Med teckningar af A. Malmström. Helsingfors G. W. Edlunds förlag 1883.

Joulukirjallisuuden joukossa on epäilemättä tämä kuvilla varustettu painos Vänrikki Stoolin Tarinoista herättänyt suurinta huomiota. Jo vuosikausia tätä ennen on ollut tiettynä, että ruotsalainen taiteilija, professori Malmström valmisteli kuvia Runebergin sankarilauluja varten. Sanomissamme kerrottiin, että hän teki matkustuksia Suomessa tutustuaksensa kansaamme sekä niihin paikkoihin, joilla päätappelut olivat tapahtuneet. Kaikkialla oli hän tehnyt piirustuksia, jota paitse hän julkisesti kuulusteli kuvia lauluissa mainituista henkilöistä. Selvästi nähtiin, ettei hra Malmström välttänyt mitään keinoja mahdollisuuden mukaan tehdäksensä kuvat runoilijan ja laulujen arvoisiksi. Epäilemättä moni suomalainen näitä kuullessansa itseksensä arveli, että tuo tehtävä oikeastaan olisi ollut kotimaisen taideniekan asia; mutta toiselta puolen oli myöskin syytä ajatella: vuosien 1808—1809:n sota oli viimeinen, joissa suomalaiset ja ruotsalaiset yhdessä taistelivat; suomalainen on ikuisilla lauluilla soturien urhoollisuutta ylistänyt, onhan se sopivata, että ruotsalainen puolestaan kuvaa sodan tapaukset ja henkilöt.

Kuvallinen Tarinain painos ilmestyi ensin Ruotsissa, jossa puupiirrokset ovat tehdyt. Senpuolisten sanomalehtien arvostelut olivat ylimalkaan kiittäviä, mutta osaksi myös vähän epämääräisiä. Sanottiin, näet, että kasvojen tyypit näyttävät oudoilta eivätkä juuri miellyttäviltäkään, mutta lienevät ne kai sen todellisemmin suomalaisia.

Jouluksi saapui sitten uusi kirja meillekin, hra Edlund kun oli ostanut osan painosta Suomea varten. Tähän saakka on vaan ruotsinkielinen painos olemassa, mutta aikomus kuuluu olevan painattaa myös suomenkielinen.

No niin, mitä tästä joululahjasta sanotaan?

Kuvat ovat erikokoisia. Toiset ovat suuria, lehden täyttäviä, toiset pienempiä, toiset ihan pienoisia laulun alkukirjaimelle sovitettuja. Tämä erillaisuus perustuu pääasiassa aineiden vaihtelevaisuuteen. Milloin oli kuvaaminen yksi tahi pari henkilöä, milloin suurempaa kohtausta; milloin oli kohtaus enemmän, milloin vähemmän tärkeä. Tämä kuvaamistapa on kaikin puolin hyväksyttävä. Hyväksyttävä on myös ylimalkaan se tapa, jolla kompositsioonit tarkasti säestävät tekstiä. Siinä kohden tahdon vaan mainita yhden kohdan, joka on loukkaavata laatua. Tarkoitan „Torpantytön“ pääkuvaa, jossa kurja sulhanen on pistetty portaitten alle, joilla tyttö istuu katsoen tappelusta palaavia, kun he kulkevat torpan ohitse. Pelkurin esiintuominen kuvassa, varsinkin tuollaisella ivallisella tavalla, sotii täydelleen runon ylevää henkeä vastaan.

Mitä piirustuksiin muuten tulee itse suunnitelman kannalta, niin on myönnettävä, että hra M. tottuneen taideniekan kädellä on luonut

kuvansa vaihteleviksi ja eläviksi. Oivallista liikuntoa on kuvissa semmoisissa kuin Döbelnin pääkuva, luutnantti Zidénin ja Sven Tuuvan tappelukuvat y. m., arvollisuutta, tunteen ilmeisyyttä semmoisissa kuin Numero viistoista Stolt, Pilven veikko y. m.

Vielä sopii kiittää piirustajaa siitä huolellisesta tavasta, jolla hän on eduksensa käyttänyt säilyneitä kuvia sodan komentajista ja upseereista. Vihdoin ovat puvut ja maisemat (erittäin kauniit ovat ne, jotka nähdään „Maamme“ sekä „Heinäkuun viidennen päivän“ laulujen ohella) uskollisia. Mutta —

Niin nyt tulee se mutta, joka on niin ikävä, kun mielellään tahtoisi olla tyytyväinen.

Ruotsissa sanotaan kuvissa esiintyviä tyyppejä rumiksi ja oudoiksi, mutta siellä se annetaan anteeksi sen vuoksi, että niitä luullaan perin suomalaisiksi. Mutta valitettavasti ne ovat meillekin outoja! Ei ole epäilemistäkään, että hra Malmström matkoillansa on Suomessa löytänyt nuo paksuhuuliset miehet ja leveänaamaiset vaimot, jotka siinä edustavat suomalaisia; mutta varsin epätarkka silmä näkyy hänellä olleen valitsemaan kasvoja, jotka olisivat todellisesti suomalaisen luonteisia. Minä en tarkoita yksin rumuutta, sillä myöntäminen on, että monessa paikoin maatamme yleinen tyyppi ei suinkaan ole kaunista*); mutta rumuuskaan ei kuvien henkilöissä ole suomalaista. Katsokaa esim. korpraali Braskia taikka sitä miestä, joka on lähinnä luutnantti Zidéniä, ja lukuisia muita — onko niissä mitään, joka on erittäin suomalaista. Useita pitäisi ennemmin kalmukkeina tai minä tahansa. Kun vertaa näitä kuvia niihin tyyppeihin, jotka löytyvät Retziuksen kirjassa, niin huomaa kohta erotuksen. Jälkimmäiset tuntee kohta suomalaisiksi, vaikka — Jumala paratkoon — varsinkin hämäläiset ovat hyvin etäällä kreikkalaisesta ihannetyypistä; miks'ei ole hra Malmström osannut valita yhtä hyvin? Retzius ei ole esim. kuvannut ainoatakaan paksuhuulta. Hra Malmströmin käsitys tässä kohden näkyy olleen ihan samallainen kuin G. M. Armfeltin suomenkieleen nähden. Kun nimittäin Venäjän keisarinna Katariina yritti lausumaan muutamia suomalaisia sanoja, neuvoi häntä Armfelt: mitä *raaemmin* te puhutte, sen enemmän on se suomen kielen luonteen mukaan. Nähtävästi on hra Malmström arvellut, mitä rumempi sen suomalaisempi!

On koetettu taiteilijaa puolustaa sillä, ettei runoilijakaan ole kuvannut suomalaisia ihannoitsemalla, hän esittää ne kömpelöinä, usein

*) Kuitenkin on totuudella myönnettävä, ett'ei meidän kaartimme eikä asevelvollisemme ollenkaan tarvitse hävetä astua minkä Eurooppalaisen sotajoukon rinnalle tahansa. En luulisi, että esim. italialaiset bersaglierit somine höyhentöyhtöineen ylimalkaan ovat suomalaisia sotilaita kauniimmat. Eivät he ainakaan ole käytökseltään ja vartaloltaan somempia.

yksinkertaisina, mutta sen suuremmat ovat heidän sisälliset ansionsa; jos olivatkin kömpelöitä, jos pää olikin huono, niin oli *sydän* sen parempi. Se on runoilija, joka voi siten kuvata. Taiteilija sen sijaan ei voi kuvata sydäntä. Hän kuvaa ainoastaan ulkomuotoa, ja jos hän tahtoo seurata runoilijaa, niin hänen täytyy, joll'ei ihannoida, niin ainakin valita tyyppejä, jotka paremmin vastaavat hyviä sisällisiä avuja. Toiselta puolen ei Runeberg olekkaan nykyaikainen realisti. Hän on yhtä paljon ja kentiesi vielä enemmän idealisti. Sen vuoksi ei mikään ruma ole saanut sijaa hänen runoudessaan. Nykyinen, välttämättömyydeksi tehty, mietelty realismi ei ole Runebergin tapaista. Hän kuvasi todellisesti s. o. realistisesti sentähden, että hänen luontonsa ja neronsa olivat sitä laatua, sen vuoksi, että kreikkalainen kirjallisuus ja kansanrunous olivat hänet kasvattaneet taiteilijaksi — se on ihan toista kuin nykyinen realismi, joka harrastaa realismia, niin sanoakseni, sen itsensä vuoksi.

Tästä jälkimmäisestä voidaan ehkä lausua eri mieliä, onko hra Malmströmin kuvien yleinen luonne sopiva lauluihin. Edellisestä, nimittäin ett'ei hänen ole onnistunut oikein valita suomalaisia tyyppejä, ollaan kuitenkin jokseenkin yksimielisiä — olen niin monelta taholta moittivia lauseita kuullut, että luulen voivani sen sanoa. Ja se on kuitenkin pääasia; ne ovat outoja suomalaiselle yleisölle, eivätkä ne sitä innostuta.

Vihdoin olisi muistutus tehtävä kuvien tekotapaan nähden. Siinä tosin on vaikea erottaa hra Malmströmin ja puupiirtäjän työtä. Puupiirroksina eivät kuvat suinkaan ole paraimpia; parempaa on jo opittu siltäkin taiteelta odottamaan kuin moniaat näistä (Pilven veikko, Döbeln sairashuoneessa, Frantsilan kemut y. m.) Kuitenkin luulen voivani syyllä sanoa, että hra Malmströmin oma piirustustapa on raskasta. Kuvat näyttävät enemmän maalatuilta kuin puuhun leikattavaksi piirretyiltä. Niissä on jotakin jykeätä, kankeata, liian täydellistä. Olen kuullut sanottavan, että hra Malmström on ensin piirtänyt kuvat suurille kartongeille, josta ne sitten ovat valokuvaajan avulla pienennettyinä muutetut puulle. Luonnollisesti on taiteilija sillä tavoin voinut piirtää täydellisemmin ja tarkemmin kuin jos hän olisi kohta tehnyt kuvat pieneen kaavaan; mutta mahdollista on, että juuri tämä menetystapa on antanut kuville sen raskauden, joka ei enennä niiden taidearvoa.

E. A—n.

För Morgonbris. Dikter af K. Aug. Tavaststjerna. Helsingissä 1883. P. H. Beijer. 191 siv. + X. 8:o.

Yli sata kappaletta, erilaatuista ja eriarvoista. Niin todellakin, eriarvoisia ovat nämät runot, sillä sellaisten joukossa, jotka vielä selvästi kantavat nuoruuden tunnusmerkkiä ja sellaisten, joissa ei ajatus eikä muoto

kohoa yli tavallista määrää, tapaamme kokoelmassa kappaleita, jotka todistavat, että niiden tekijän nuori runotar on laulun todellisesta kodista lähtenyt ja on lemmikillensä suonut lahjoja, joitten avulla hän varmaan on kerran pääsevä kauas tavallisten runoniekkojen edelle.

Monta laatua löytyy myöskin. Itse jakaa hra T. tuotteensa neljään eri osaan. Vaan tämä erotus on ihan ulkopuolinen. Samoja katsantoja, samoja mietteitä tulee esiin joka osastossa.

Se ala, millä runoilija onnistuu parhaimmiten, on tosi-elämän kuvaaminen. Hänellä on erittäin avonainen silmä ja hän kuvaa aivan luonnon mukaan. Hän tuo meille esiin interiöörejä, tyyppejä aivan sellaisina kuin niitä joka päivä tapaa ja kuin niitä on jokainen nähnyt. Milloin antaa hän yksinkertaisen, raittiin, alkuperäisen kuvan niinkuin kappaleessa „Musik på Alppaviljongen", milloin taas sekaantuu runovuohon pikkunen iroonillinen ja humoristinen juova, joka antaa kuvatulle esineelle mainion hyvän peräalan ja tuo sen selvemmin ilmi. Siinä suhteessa on varsinkin „Turisten" etevä — tämän kappaleen luemme ylimalkaan kokoelman parhaimpiin — niinkuin myöskin ansiolliset „Tjuguettåringen", „Sällskapslif", Nervositet" y. m. Vähäpätöisestä kohtauksesta nousee sitten usein mieli isompiin oloihin ja kauneihin ajatuksiin. Niin esim. etevissä kappaleissa „Aprilblomster", „Ledfyr", „Teaterbesökare" ja „Flugsurr", jota viimemainittua saa pitää kuvana runoilijan omasta riennosta. Ulos mailmaan, hakemaan aurinkoa sekä ilmaa, ulos veltostuneen elämän henkeä kuristavista kahleista!

Tuo on hänen kaunis pyrintönsä, ja jos se niin lausutaan kuin sanotussa runossa, niin siinä on suuri ja ihanteellinen ajatus. Vaan elämän heikkoudet viettelevät usein hänen runottarensa voivotukseen ja itkuun. Hänen ajatuksiansa painaa maailman huonous ja kukaties mitkä onnettomat kohtaukset hänen omassa elämässään; niinmuodoin hän huokailee välistä liiaksi, hän muuttuu pessimismin ja „Weltschmerzin" uhriksi. Hyvä vielä että hän pääsee järvelle ja siellä saa poistaa kaikki raskaat mietteet; kun purje paisuu ja venhe viiltää yli aaltojen, silloin soivat raittiit sävelet jälleen, kun „Marraskuun myrsky" riehuu, silloin vaipuvat kaikki kyyneleiset kesämuistot pois ja mieli tuntuu taasen terveeltä. Vaan myös meren miehelle tapahtuu, että „Sumu laskeutuu yli haudatun toivon", tahi että „Peränpitäjä" saa ohjata laivan läpi tuulen ja sateen, saattaaksensa ainoastaan vieraan onnen satamaan. Ja kuivalla maalla nähdään vielä enemmän surua: ompelijatar valmistaa itselleen ruumiinkääreet ommellessaan toiselle häävaatteet j. n. e. Tuollaiset liikuttavat kuvat, kuin viimeinen, olisivat mielellään voineet olla kokoelmasta poissa. Mutta onneksi näkee ett'eivät ne oikein kuulukkaan nuoren runoilijan varsinaiseen alaan — muodonkaan suhteen ne eivät voi vetää vertoja raittiille interiööreille.

„Skarfärd“ niminen kappale on hyvä esimerkki hra T:n eri suunnista. Alku sekä muutamat stroofit lopussa ovat sangen somat, niissä tuntuu talviaamun kylmä raittius ja suksiretken hauskuus, vaan jotensakin aiheettomasti on sitten runon toiseksi esineeksi tehty sentimentaalinen kertomus „lapsuuden hävinneestä uskosta“, „sydämen vaivoista“ ja kyyneleestä, joka putoo viinilasiin keskellä iloa. Runo olisi varmaankin ollut paljoa parempi, jos ei tällaistä hajanaisuutta olisi löytynyt. Nyt se jakaantuu kahteen osaan ja varsinaiseen aineesen sekaantuu sitä himmentävät mielet. Ja niin olemme myöskin vakuutetut siitä, että koko hra T:n runous voittaisi paljon, jos hän jättäisi nuot mieltänsä tummentavat ajatukset pois. Hänen laulunsa sävelet kaikuvat aina kauniimmin ja selvemmin, kun ei synkkä „maailman-suru“ saa niissä valtaa. Silloin muuttuu ajatus pimeäksi eikä oikein tiedä mitä runoilija tarkoittaa — esim. kappaleissa „I Mentone“, „Försoningsgärd“ y. m.

Viisikymmentä lemmenrunoa muodostaa viimeisen osaston. Väitetään silloin tällöin vanhaksi ja kuluneeksi sekä meidän ajallemme sopimattomaksi tuo lemmenrunous. Tunnustamme ilomme siitä, ett'ei hra T. ole tuota „vanhuutta“ peljännyt. Sillä nuoren runoilijan kauneimmat tunteet ovat kumminkin milt'ei aina yhdistetyt ihanan tytönkuvan kanssa, ja jos hän ei niille tunteilleen anna laulussansa tilaa, niin hän ei ole mikään todellinen lyyrikko.

Hra T:n lemmenrunoutta lukiessa ei saata, kuten useimmiten sellaisten runojen kanssa tapahtuu, lentää, niin sanoaksemme, läpi lehtien. Sillä kohta näkee, että täällä on syviä ajatuksia seassa, ei vaan tyhjää sanan kilinätä. Itse hän sanoo:

Jag bjuder ej ut min åder
af tankar, af känslor och lif
att t:gas upp uti nåder
som damernas tidsfördrif.

Ja kyllä siitä voi olla varma, että mitä hän täällä laulaa, on lähtenyt hänen sydämmensä pohjasta. Niin syvä tunne kuin löytyy esim. kappaleissa 9, 21, 32, 36 ja 50 ei ole mitään pintapuolista, niin hienosti, todellisesti lausuttu mieliala kuin kpl. 32, 35 ja etenkin 47 ei ole teeskentelyä. Kun nämät mainitut runot kerran lukee, niin lukee ne kahdesti, kolmesti. Unhottaapa niiden vuoksi, että myöskin mitättömiä kappaleita löytyy tässä jaksossa, sellaisia, joita runoilija itse ehkä seuraavasta kokoelmasta sulkee pois. Kun kerran saattaa aikoihin niin perin runollisia tuotteita, kuin äsken nimitetyt, silloin ei ole ensinkään katsottava kokoelman laveutta.

Myöskin tässä osastossa ovat ne runot paremmat, joissa runoilija saa tuon lapsellisesti naiivin, todellista lyyrikkoa merkitsevän äänen kai-

kumaan. Mainitsemme siinä suhteessa numerot 32, 35 ja 40. — Loppuruno on kuin kauas soiva kaiku kaikista tunteista ja ajatuksista, jotka edellisessä ovat lauletut. Niin vienosti kuin illanrusko haihtuu, niin hiljaan kuin tuuli nukkuu tummasti sinertävän rannan povella, niin etäällä kuin viimeinen sävel saaristotytön laulusta kuolee — niin vasta on nuoruuden rakastetun muisto runoilijan mielestä haihtuva.

Kieli on hra T:n vallassa täydelleen. Vaan hän ei tyydy omaan alkuperäiseen diktsiooniinsa, hän koettaa muodostaa runollista kieltänsä Snoilskyn (ehkä myöskin välistä Bååthin) mukaan. Vaan mielestämme hän siten useasti on tullut vietellyksi sanojen ja väännöksien käyttämiseen, jotka kuuluvat kauniilta, vaan peittävät ajatuksen selvyyttä. Myöskin muodossa taistelee nuori runoilija löytääkseen oikean suunnan, niinkuin sisällyksessäkin. Toivomme varmaan, että hän pian kaikkialla pääsee sille tielle, joka vastaa hänen individualiteettiaan; silloin saamme epäilemättä tervehtiä hra Tavaststjernaa niitten suurten toiveiden täyttäjäksi, joita hän meissä nyt on herättänyt — joista osa jo hänen ensimmäisessä runovihkossaan on merkillisellä tavalla kantanut hedelmiä.

—hj—

Suomalainen Teaatteri.

Kun Valvoja kolme vuotta sitte alkoi puhua teaatteri-oloistamme, kerrottiin myös (1881, s. 74) kuinka viikingien puolelta oli tehty hyökkäys suomalaista teaatteria vastaan, jota väitettiin ruotsalaista paljoa huonommaksi. Valvojassa koetettiin sen johdosta näyttää, kuinka suomalaisella teaatterilla oli allansa vakava pohja, ruotsalaisella taas hyllyvää hietaa. „Jos", sanottiin ruotsikiihkoisille, „yhä edelleen hietaan rakennatte, niin älkäätte syyttäkö „suomenmielisten salahankkeita", jos rakennuksenne kerran itsestään raukeaa".

Sopii muistuttaa näitä sanoja nyt, kun äsken on ruotsinmielisten omassa leirissä syttynyt keskinäinen sota, joka näyttää, että rakennuksessa, ainakin semmoisessa kuin se nyt on, on vaarallisia halkeamia. Suomenmielisillä on epäilemättä tässä kohden puhdas omatunto, sillä ei kukaan ole tohtinut väittääkkään että he „salahankkeillansa" olisivat vietelleet — ruotsalaista, hra Svartlingia, joka ensin Hufvudstadsbladissa nosti „herätys-huudon", vielä vähemmin Dagbladia ja ruotsinkielistä virallista lehteä, jotka ovat huutoon yhtyneet. Sitä merkillisempi on siis hra Svartlingin tekemä molempien teaatterien vertaaminen. Hän näet lausuu, että ruotsikiihkoiset ovat pitäneet velvollisuutenaan kehua ruotsalaista teaatteria samaan määrään kuin on suomalaista teaatteria kehuttu

— ajattelematta sitä erotusta, joka itse asiassa niiden välillä on. Toisin sanoen: hra Svartlingin mielestä on suomalaisella teaatterilla se taiteellinen johdatus, jota hän ruotsalaisessa kaipaa.

Tietysti ei meidän tarvitse turvautua ulkomaalaisen arvosteluihin ymmärtääksemme, millä tapaa suomalaista teaatteria on johdettu. Mutta niille, jotka niin mielellään väittävät, että ruotsalaiset ymmärtävät Suomen asioita paremmin kuin suomalaiset, tuo arvostelu on „vitsaa omaan selkään“.

Onpa muuten suomalaisella teaatterilla juuri näinä aikoina ollut tilaisuus osoittaa, mihin sen johdatus kelpaa. Hrat Vilho ja Böök ovat kuolleet, neiti Aalberg on poissa, uusia näyttelijöitä on kyllä saatu, mutta ne ovat vielä kokemattomia — ja kuitenkin on jo tänä vuonna hyvällä menestyksellä näytelty kaksi uutta kappaletta, jotka vaativat paljon kykyä, paljon huolta.

Tosin rouva Edgrenin näytelmässä *Todelliset naiset* esiintyi pääosissa ainoastaan kokeneita näyttelijöitä. Mutta sen sijaan oli heidän kilpaileminen ruotsalaisen teaatterin kanssa, jonka näyttelijöille tietysti kappaleessa kuvaillut olot olivat enemmän tuttuja ja siis helpompia näytellä. Huomattiinkin näyttelemistavassa erotus, joka sekin todistaa oikeaksi mitä ylhäällä, kirjoituksessa rouva Edgrenistä, on lausuttu erotuksesta ruotsalaisen ja suomalaisen luonteen välillä.

Hra Hillberg Barkina säilytti paljoa paremmin kuin hra Leino sitä ulkonaista eleganssia, jota olemme tottuneet katsomaan juuri ruotsalaisille omituiseksi, ja samaten hra Brander Vilhelminä epäilemättä paremmin kuin hra Ahlberg selitti Tukholman ravintolan-mamselien suloutta. Sama erotus oli naisissakin. Rouva Littmarck näytti paljoa vähemmin kuin rouva Aspegren, mitä Barkin vaimon täytyy kärsiä, hänkin siis enemmän säilytti ulkomuotoa. Eikä siis olisi sopinutkaan, että neiti Reis olisi niin pontevasti kuin neiti Avellan esittänyt Bertan osaa; on tietty että hän noita kylmiä ihmisiä vastaan ei voi mitään saada aikaan. Vieläpä syrjähenkilössä esiintyi eroitus: ei Lississä eikä kamreerissa, joita ei juuri voi kuvata muuta kuin yhdellä tavalla, mutta sitä vastoin Barkien entisessä emännöitsijässä, joka ennen on hallinnut talonväkeä Barkien maatilalla. Hän oli suomalaisessa teaatterissa paljoa nöyrempi, kun hän sitä vastoin ruotsalaisessa jäykkänä ja vakavana muistutti ruotsalaista sananlaskua: „jokainen tahtoo hallita poloistansa“ („hvar och en vill vara herre öfver sin stackare“).

Sanalla sanoen: ruotsalaisessa teaatterissa oli näytteleminen paljoa ruotsalaisempi — niinkuin luonnollista. Mutta toinen kysymys on, mikä näyttelemistapa teki suuremman vaikutuksen suomalaisiin katselijoihin.

Ruotsalaisessa teaatterissa kuului joskus naurua. Mitä naurettiin? Ei ainakaan naisten asiata, sillä sen harrastajoita oli epäilemättä siellä-

kin paljo. En voi siis selittää asiaa muulla tapaa kuin että se ulkonäön säilyttäminen, joka näyttelemisessä vallitsi, pysytti katselijain sydämet kylminä, mutta heidän järkeensä vaikuttivat näytelmän ivalliset kohdat, esim. Barkin lauseet siitä häviöstä, joka uhkaa perhettä, missä vaimo tekee erotuksen omien ja miehensä rahojen välillä.

Suomalaisessa teaatterissa taas näkyi selvemmin se häviö, joka uhkasi Barkien perhettä isän kurjuuden kautta, ja vaikutus koski tässä enemmän katselijain sydäntä. Hra Leinon katsantotapa oli sekin epäilemättä oikeutettu. Bark ei ole semmoinen suurellainen pelaaja, joka kerrassaan kadottaa tuhansia; hän sanoo että hän on lainannut pikkusummia sieltä ja täältä eikä pitänyt lukua niistä lainoista, kunnes yht'äkkiä saa tietää, kuinka suuressa velassa hän on. Semmoinen menetteleminen on tosiaan kurja, ja itse henkilö tulee sen kautta nahjuksen kaltaiseksi, miksi myös hra Leino sen taitavasti ja johdonmukaisesti teki.

Mutta toisellaiseen mieheen vastaa toisellainen vaimokin. Rouva Aspegren siis oli oikeassa esittäessään rouva Barkin osaa paljoa surullisemmalla tavalla kuin rouva Littmarck. Ja semmoisia vanhempia vastaan on Bertallakin tilaisuus osottaa toista mielialaa kuin mitä hymyilevä neiti Reis näytti.

Siten oli tie raivattu neiti Avellanille; mutta itse hän käyttikin saamaansa tilaisuutta erinomaisen taitavasti. Voisi varsin lyhyesti lausua, mitä on sanottava neiti Avellanin Bertasta: ei ajateltu enää näyttelijätärtä, sillä nähtiin nainen, joka puolusti naisen asiata. Ja se pontevuus, se uljuus, millä hän sen teki, osottaa sekin, että asia meillä on hyvällä uralla, samassa kuin se, yhdessä muitten näyttelijäin esittämisen kanssa, teki näytelmän kokonaisvaikutuksen syvemmäksi, traagillisemmaksi.

Kun tämän kappaleen jälkeen näki Ibsenin *Yhteiskunnan tukeet*, niin tunsi siitä tosiaan virkistävän vaikutuksen. Onpa Ibseniä niin usein sanottu pessimistiksi; mutta rouva Edgreniin verrattuna hän näyttää idealistilta. Se yhteiskunta, jonka hän meille osottaa, on kyllä sekin turmeltu, mutta on ainakin yksi, joka siinä aika lailla „tuulettaa“, Loona Hessel. Raittiina tuulenpuuskana vapaasta Amerikasta hän esiintyy, herättäen nukkuvia, suututtaen ulkokullatuita ja „aatteen-lipun korkeallekohottajia“. Ja samaa päämäärää kohti, totuuteen ja vapauteen, pyrkivät muutamat muutkin naiset, etenkin Martta ja Dina Dorf. Sopii sanoa että naiset tässä esiintyvät pelastavina enkeleinä — mutta ne enkelit ovat aivan toisellaisia kuin rouva Edgrenin. Suorana vastakohtana tuota halveksivaa enkeliä vastaan Loona Bernickin kysymykseen: halveksitko minua? vastaa: „en vielä“. Hänellä onkin tarjona muita keinoja kuin halveksiminen: hän toimii, ja samaa muutkin naiset tekivät. Loona on

„kasvattanut“ Juhanin, Martta Dinan, ja Bettykin, Bernickin vaimo, voittaa miehensä sydämen sekä kärsivällisyydellänsä, että vielä sitenkin että hän pelastaa heidän poikansa hengen. Hyvä syy on siis Bernickillä tunnustamaan että hän ja muut „yhteiskunnan tukeet“ itse asiassa ovat ainoastaan yhteiskunnan työaseina, mutta että „uskolliset, totuutta rakastavat naiset“ ovat yhteiskunnan tukeet. Mutta hyvä syy on myös Loonalla vastata: „Huono on viisautesi, lanko, ei: totuuden ja vapauden henget, ne ne ovat yhteiskunnan tukeet“. Sillä vapaasti, ainoastaan heränneen omatuntonsa kehottamana, on Bernick tannustanut kansalaisille ett'ei hän ole se mies, miksi häntä luullaan, että hän on viisitoista vuotta antanut ihmisten luulla Juhania syypääksi siihen mitä itse on tehnyt. Parannus on siis juuri kuin Berta vaatii tullut „sisästä“, sen tähden siihen voi luottaakin. Ja se seikka että Bernick uskaltaa koko yhteiskunnalle tehdä semmoisen tunnustuksen, se osottaa myös että tässä olemme demokraattisessa maassa, jossa ulkonäkö ja konvenanssi eivät enää ole kaikkea masentavia mahtia.

Onpa siis tämä näytelmä varsin sopiva näytellä meilläkin, missä olot ovat monessa kohden Norjan kaltaisia. Ja näytettiinpä se tavalla, joka osotti, että kaikki näyttelijät mieltymyksellä ja huolella olivat tutkineet osiansa, ja että taitava johtaja oli järjestänyt kaikki. Että hra Leino ja rouva Aspegren hyvin suorittaisivat Bernickin ja Loonan osat, siitä voitiin jo ennakolta olla varmat; ja neiti Avellan osotti Dinana samaa voimaa mutta myös samaa itsensä hillitsemistä kuin Bertan osassa. Mutta milt'ei kaikki muutkin pitivät kunnialla paikkansa aina syrjähenkilöihin saakka. Hra Lindfors Krapina ja etenkin hra Falck Aunena antoivat meille kumpikin osastansa eheän ja johdonmukaisen kuvan. Vieläpä nuo kolme kauppiasta olivat hyvin individualiseerattuja. Että sitä vastoin Martan osa oli liian vaikea niin nuorelle näyttelijättärelle kuin neiti Vyyryläiselle, sitä ei saa kummeksia.

Näyttämöllinen järjestys oli myös kiitettävä, kuitenkin olisi sopinut tehdä lippusaatto vähän juhlallisemmaksi: musiikista puhutttiin, vaan ei kuultu yhtään säveltä, väkeäkin oli liian vähä.

Mutta kaikki yhteen pantuna „Yhteiskunnan tukeet“ on luettava uudeksi voitoksi teaatterille.

Valfrid Vasenius.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Suomelle vuonna 1809 ehdotetut uudet perustuslait.

Sillä herätyksen ajalla, jonka 1860-luvun alku toi mukanaan, ajateltiin monta muutosta, monta parannusta, joitten avulla puolen vuosisadan torkuksissa-olo ja paikalla pysyminen tulisi seurauksiltaan korjatuksi. Kaksi kysymystä oli kuitenkin perustuslakien alalla niin tärkeätä, että niitä hyvällä syyllä saattoi nimittää „ensimmäiseksi ja viimeiseksi valtiopäiväkysymykseksi", niinkuin eräs isänmaan ystävä niitä silloin mainitsikin, kirjoittaessaan v. 1863 Helsingfors Dagbladissa pian kokoontuvien valtiosäätyjen toimista. *Uusi valtiopäiväjärjestys* oli tarpeellinen, sillä 1817 vuoden valtiopäiväjärjestys ei missään kohden ollut tyydyttävä, vaikka sitä koetettiinkin käytännössä parantaa 1723 vuoden järjestyksen avulla, ja *uutta hallitusmuotoa* kaivattiin, jotta nuo 1772 vuoden hallitusmuodon ja 1789 vuoden n. s. Yhdistys- ja Vakuuskirjan osittain niin vaillinaiset, osittain niin sekavat määräykset joutuisivat järjestykseen ja tulisivat sekä keskenään että uuden ajan vaatimusten kanssa yhtäpitäviksi. V. 1864 asetettiinkin kaksi komiteaa, joitten tuli näissä kohden tehdä tarpeellisia valmistuksia. Toisen ja epäilemättä tärkeämmän tehtävän perille saattamista vastaan ei löytynyt voittamattomia esteitä: v. 1867 tarkastettiin valtiopäivillä, v. 1869 säädettiin noudatettavaksi se valtiopäiväjärjestys, joka meillä nykyään on takauksena siitä, että Suomen valtiosäädyt määräaikaisesti saavat kansan asioista neuvotella. Mutta uuden hallitusmuodon säätäminen jäi kesken, syistä, joita ei ole tarvis tässä kertoa, syistä, joita ei edes kaikissa kohden tunneta. Hallinnollista tietä annettiin vain v. 1869 „armollinen asetus muutoksista siinä, mitä tätä ennen on tullut säädetyksi asiain käsittelemisestä Keisarillisessa Suomen Senaatissa".

Siinä me vieläkin olemme, eikä tällä hetkellä ole suurta toivoa, että tämän tärkeän kysymyksen suhteen voisimme pian päästä edemmäksi. Muistettakoon vaan motsioonioikeutta, joka keisarin puolelta esi-

tettynä, säätyjen puolelta hyväksyttynä, meni kumoon lisättyjen alkusanain tähden. Mutta tietysti Suomen kansa ei voi koskaan lakata hallitusmuodon parannuksia ajattelemasta, niin kauvan kuin asiat ovat nykyisellä kannallaan. Kahdessa säädyssä v. 1882 esitetyt anomukset senaatin jäsenten vastuun-alaisuudesta valaisevat mainitusta kysymyksestä uuden puolen, jota ei kaksi vuosikymmentä sitten tiedetty kylläksi ajatella; muitakin esimerkkejä voisi mainita osotteeksi, että kansassamme asia on vireillä, vaikk'emme voisikaan pitkään aikaan saada toivomuksiamme pukeutumaan perustuslain juhlalliseen muotoon. Onkin kovasti tarpeellista että niin tärkeätä asiaa ennestään on huolellisesti ajateltu kaikin puolin; muutoin ei voi helposti saada tyydyttävää työtä aikaan, kun otollinen hetki kenties tarjoutuu.

Mutta onpa jo ennen meidän aikojamme ajateltu, miten Suomen kansan asemaa paraiten voisi turvata, eikä ole syytä jättää näitäkään ehdotuksia syrjälle, mitä puutteita niillä muuten lieneekin. Hyvin merkillinen ehdotus on siinä kohden nykyään tullut valoon, joka kyllä ansioineen, virheineen ansaitsee tulla yleisesti tunnetuksi. Tarkoitamme erästä laajaa mietintöä, jonka tunnettu Anjalan mies *Juhana Antti Jägerhorn*, (synt. v. 1757, † 1825) antoi keisari Aleksanteri I:n tarkastettavaksi Helmikuulla v. 1809. Historiallisen seuran kokouksessa 14 päiv. Joulukuuta 1882 tämän kirjoittaja esitti mainittua asiakirjaa jäljennöksestä, jonka kenraali Otto Furuhjelm vainaja oli teettänyt; sen jälkeen on alkuperäinen kirjoitus joutunut Suomen valtioarkiston haltuun valtiosihteeriviraston muitten asiakirjain kanssa. Tahdomme alempana antaa supistetun kertomuksen mainitun mietinnön sisällyksestä.

„Mikäli lähestymme sitä hetkeä, joka ainaiseksi tulee määräämään isänmaamme kohtalon, sikäli me tunnemme, kuinka tarpeellista on koota kaikenkaltaisia aineksia mainitun suurenmoisen tehtävän valmistamiseksi ja täydentämiseksi", — niillä sanoilla Jägerhorn alkaa kirjoituksensa, luvaten omasta puolestaan esittää mietteitään täydellä luottamuksella ja suoruudella. Ensiksi hän selittää, kuinka välttämätöntä on Suomen kansan onnelle, että sen kansallinen eheys (intégrité nationale) säilytetään. Hän kuvailee niitä yhteiskunnallisia avuja, jotka ovat suomalaisille omituisia: he ovat uskollisia hallitsijaa kohtaan, urhoolliset sodassa, vieraan-

varaiset rauhassa. Suomalainen pelkää sortoa ja häväistystä enemmän kuin kuolemaa; hän on herkkä ja kiitollinen, kun hänelle on tehty hyvää, ja tämä luonne on hänessä pysyväinen, jos hän saapi elää jätettynä omiin valtoihinsa. Kirjoittaja kuvailee myöskin Suomen köyhyyttä ja muistuttaa, kuinka suuri erillaisuus on Venäjän ja Suomen olojen välillä, ja päättää kaikesta edellä sanotusta, että samat lait ja laitokset, jotka ovat Venäjälle mitä paraita, olisivat Suomelle haitaksi. Hallitustapa, joka varsinkin Aleksanterin aikana oli Venäjällä verraton, olisi vähäisessä ajassa muuttava suomalaisen luonteen, hävittävä hänen avunsa ja kansallisen mielensä, turmeleva hänen taloutensa ja tekevä hänet nuloksi ja viheliäiseksi. Jägerhorn muistuttaa siitäkin, että keisari Aleksanteri itse oli sanonut tahtovansa isällisellä hyvyydellä enemmän kuin aseitten voimalla liittää Suomenmaan valtakuntaansa, mikä varmaan soveltuisikin yhtä hyvin hallitsijan lempeään luonteesen kuin Venäjän todellisiin etuihinkin.

Tämän jälkeen kirjoittaja jatkaa selittämällä, kuinka kapina on samassa järjestetty, jos joku kansa liitetään toiseen valtakuntaan ainoastaan väkivallan oikeudella. Kaikki, mikä on jaloa kansassa, on samassa kehotettu vastustukseen; ei ole niin kurjaa kansakuntaa, jota semmoisten olojen vallitessa sopisi halveksia. Muistuttamalla kuinka surkea ja vaarallinen semmoinen järjestelmä olisi Suomessa, hän lisää, että tämä kansa jo asumuspaikkansa puolesta on määrätty Venäjän pääkaupungin etuvartiaksi. Suomen kansa oli ollut Ruotsille uskollinen, vaikka se oli saanut paljon sortoa kärsiä, vaikka Ruotsin hallitsijain menettely Suomea kohtaan viimeisen vuosisadan aikana oli ollut heikkoutta, kavaluutta ja peijausta täynnä. Venäjä saattoi sitä vastaan omaan voimaansa luottaen olla jalo Suomea kohtaan, niin ett'ei Suomen enää tarvitsisi nähdä Aristeideitansa ja Camilluksiansa maanpakoon ajettuina, eikä olla heitettynä juonittelijain kynsiin. Sillä lailla Suomen kansa voisi voimaansa kehittää; sillä lailla se myöskin ainaiseksi liittyisi Venäjään koko sillä uskollisuudella, johon se oli kykenevä. Ja vaikk'ei Suomella silloin ollut kuin miljoonan väestö, oli sekin muistettava, että maa saattoi elättää viisi kertaa niin paljon asukkaita. Siitäkin selvisi jo, — muista seikoista puhumatta, — kuinka paljon apua Suomen kansa hallitsijalleen uskollisena saattoi kaikissa tapauksissa tarjota.

Tämän jälkeen Jägerhorn lausuu yhtä ja toista niistä vaikeuksista ja esteistä, jotka olivat voitettavat, kun Suomen valtiolaitos sillä hetkellä

oli järjestettävä. Nämä mietteet eivät ole yhtä merkilliset kuin edellä kerrotut, ja jääkööt siis kertomatta; tärkein on muistutus, että suomalaiset sillä hetkellä enemmän ajattelivat, mitä kadottivat Ruotsista erotessaan kuin niitä äärettömiä voittoja, jotka Venäjälle yhdistyminen saattoi tuottaa. Toinen osa kansasta epäili ruveta uudistuksiin, pelosta että siitä saisi vainoa kärsiä, jos Suomi jälleen jätettäisiin Ruotsille; toisia oli, jotka ajattelivat omaa hyötyänsä vain, tietäen kuitenkin sukkelasti pyrkiä eteenpäin vaikuttaviin asemiin.

Ruvetessaan esittämään, kuinka Suomen valtiomuoto olisi järjestettävä, Jägerhorn tekee muutamia aivan omituisia historiallisia erehdyksiä. Hän tunnustaa, että Suomen perussääntö itsessään ja periaatteittensa puolesta soveltuu kansan luonteesen, mutta arvelee että se vähitellen „aikamme yleisen turmeluksen" kautta on tullut semmoiseen epäjärjestykseen, että tuskin voi sen alkuperäistä tarkoitusta ja henkeä tuntea. Hän luulee, että vanha ja hyvä valtiomuoto, joka oli kirjoitettu kuningasten ja alammaisten muistoon ja sydämeen, hävisi jonkun v. 1688 tehdyn „yhdistyskirjan" kautta, joka oli yksinvaltiuuden perustanut; sitten oli muka v. 1721 koetettu kuninkaanvaltaa rajoittaa, mutta mentiin silloinkin liiallisuuteen, niin että kuningas ei edes voinut hurjistuneita puolueita vastustaa. Kun Kustaa III koetti 1772 ja 1789 parantaa valtakunnan perussääntöä, niin tuuma onnistui niin huonosti, että parannuskeino oli parannettavaa tautia pahempi. Siten oli sellainen sekasotku syntynyt, että perustuslait olivat kerrassaan uudistettavat, tullakseen entiseen puhtauteensa ja sopiakseen Suomenmaan uuteen valtiolliseen tilaan, sitten kun se oli Ruotsista eronnut ruvetaksensa Venäjän yhteyteen. Voisi vielä muitakin asiallisia ristiriitaisuuksia esittää Jägerhornin esityksessä, jonka mukaan 1721 (1720) vuoden hallitusmuoto oli Suomenmaan perussäännön pohjaksi laskettava, mutta nämä seikat eivät niin suuresti vaikuta asiaan. Selvä on kuitenkin hänen vaatimuksensa, että kolme periaatetta tulisi oikeiksi tunnustetuksi. Tarvittiin perustuslainalainen kuningas, kansaa edustavat valtiosäädyt, jotka erottamattomasti toisiinsa yhdistettyinä muodostaisivat lainsäätävän vallan, sekä toimiva senaatti, joka aina varjelisi perustuslakien pyhyyttä vallan käytännössä. „Nämä ovat ne kolme tuetta, joihin perussääntömme on rakennettu; jos jonkun niistä tempaisi pois, niin se olisi samaa kuin kaataisi kumoon koko rakennuksen".

„Näistä peruslauseista seuraa, että Suomi, vaikkapa Ruotsista erotettuna, kuitenkin tarvitsee kuningasta, samoin myös, että sen tulee pitää lujasti kiinni entisestä perus-olostaan (à son antique existence fondamentale). Sillä valtiollinen yhteys (le corps politique) voipi jakaantua useampiin osiin, mutta perussääntö ei voi tulla hajoitetuksi tahi palasiin katkaistuksi. Sen tulee joko olla olemassa kokonaisuudessaan jokaiselle valtakunnan osista, tahi sitä ei ole ensinkään, kolmatta ei ole“.

Kun keisari oli julistanut itsensä Suomen suuriruhtinaaksi, oli samassa tunnustettu, että hänelle tulee koko se valta, kaikki ne etuoikeudet, jotka olivat olleet Suomen entisilläkin hallitsijoilla. Asian tärkeyden vuoksi Jägerhorn kuitenkin vaatii, että annetaan hallitsijan puolesta varsinainen kuninkaanvakuutus; hänestä juhlallinen kruunaus on tarpeellinen, jonka ohessa Suomenmaan korottaminen kuningaskunnaksi jo itsessään käytännön ja vanhan tavan nojalla ratkaisisi joukon epäilyksiä.

Kirjoittaja tämän jälkeen rupeaa puhumaan valtiosäätyjen asemasta, ensiksikin aatelissäädystä. Hänestä Suomen aatelin historia ei kerro muuta kuin onnettomuutta. Sen uskollisuus Sigismundia kohtaan palkittiin julmasti Kaarle IX:nnen puolelta; Kustaa Aadolfin lempeys ei ehtinyt haavoja parantaa, kun Kaarle XI:nnen reduktsiooni alensi aatelin kurjuuteen. Tulipa sitten lisäksi Kaarle XII:nnen pitkä sotainen hallitus, joka Suomesta teki avaran erämaan, puhumattakaan siitä, että sittemminkin sota on Suomessa raivonnut. Eipä siis ollut ihmettä, että Suomenmaan aateli onnettomuutten ja vahinkojen pitkän sarjan kautta oli tullut liian heikoksi ollakseen todellisena tukena kansalle. Uudistus oli siis aatelissäädylle tarpeen, jotta se voisi täyttää tehtäväänsä monarkillisesti hallitussa maassa, s. o. ollakseen kruunun lakiperäisten oikeutten puolustajana ja turvana sekä perussäännön noudattamisen varjelijana.

Pappissääty oli samoin kirjoittajan mielestä liian heikko ollakseen erinäisenä säätynä valtiopäivillä. Turun hiippakunta saattoi lähettää neljä, Porvoon kaksi edusmiestä, johon vielä voisi tulla kaksi kappalaisten edustajaa, sekä piispat. Yhteensä enintään kymmenen pappia, joitten asiain uudessa tilassa tulisi olla valtiopäiväin neljänneksenä. Porvaris- ja talonpoikaissäädyt kaipasivat nekin vahvistusta tullakseen kyllin lujaksi kansaa edustamaan.

Jägerhorn tämän jälkeen ehdottaa uudet, osaksi hyvin omituiset perustukset säätyjen kokoonpanolle. Aatelissäädyn asemaa hän silmin-

nähtävästi on erittäin tarkasti miettinyt, koska hän ylimyksenä katsoi mainittua säätyä valtioelämän varsinaiseksi kannattajaksi. Hän tahtoo säilyttää luokkajakoa, jolloin olemassa oleva aateli saisi *sukuluokan* nimellä olla kolmantena osana ritarihuonetta sekä olla järjestettynä sukujen vanhuuden jälkeen. Sen lisäksi pitäisi vahvistaa aatelia niin sanotulla sukukartano-aatelilla (noblesse territoriale), joka jakaantuisi *ritariluokkaan* ja *herrasluokkaan*, ja jossa arvo olisi kokonaan mieskohtainen. Nämä luokat saisivat keskustella yhdessä mutta äänestää luokittain. Sukukartano-aatelin tulisi perustua fideikommissilaitokseen, niin että omaisuus aina pysyisi suvun päämiehen hallussa; tässä kohden Jägerhorn silminnähtävästi on mahdollisuuden mukaan koettanut Englannin oloja jäljitellä. Sen mukaan kuin hallitsijalla olisi tilaisuutta sellaisia suosionosotuksia jakaa ansiokkaille aatelismiehille, syntyisi määrätty luku kreivejä, vapaaherroja ja ritareja, jokaisella arvonsa mukainen sukutila. Fideikommissit menisivät aina haltian kuoltua jakamattomina vanhimmalle pojalle perinnöksi, poikien puuttuessa vanhimmalle tytölle, joka olisi aatelismiehelle naitu, ja suvun kuoltua lähimmälle aateliselle sukulaiselle; kuitenkaan ei kukaan saisi kahta fideikomissia pitää yht'aikaa, vaan pitäisi hänen siinä tilassa valita ja jättää toinen kartano lähimmälle sukulaiselle. Jos sellainen jakamaton sukutila jäisi kokonaan haltiata vaille, saisi hallitsija antaa sen toiselle aatelissuvulle, jotta sukukartano-aatelin luku ei koskaan vähenisi.

Näitten fideikommissien perustaminen oli Jägerhornista tietysti erittäin vaikea, mutta tärkeä kohta, koska sellaisia tuskin ennestään löytyi nimeksikään, ja aatelissäädyn koko olemassa-olo muka oli niistä riippuva. Monella suvulla oli kuitenkin hänen arvelunsa mukaan sen verta tiluksia, että ne riittivät tarkoitukseen, kunhan vaan saisi muut perilliset pois lunastetuiksi; muille suvuille sopisi maita ostaa tahi viljelyksellä luoda sopivia tiloja viljelemättömistä maista. Kaikissa tapauksissa valtion tulisi näitten aatelisten fideikommissien syntyä edistää. Jos jokainen kreivikunta olisi 200,000, jokainen vapaaherrakunta 100,000 ja jokainen ritarikartano 50,000 riksin arvoinen, saattoi muka valtio ilman haittaa itselleen näitä lainoja antaa asian-omaisille 50 vuodeksi 2 prosentin vuotuisesta kuoletusmaksusta. Kartanot olivat sillä välin valtiolle hypoteekkinä tahi vakuutena, mutta niiden tuli olla niin edulliset, että ainakin antaisivat omistajalleen 4 prosentin vuotuisen koron.

Silminnähtävästi hyvin mieltyneenä ehdotukseensa, jonka avulla toivoi voivansa luoda ylihuonetta Englannin mallin mukaan, Jägerhorn selittää kuinka tärkeätä oli sekä monarkilliselle hallitusmuodolle että koko kansallekin, että aateli voisi olla hallituksen tukena ja perustuksena ja kykenisi tehtäväänsä suorittamaan. Tuo uusi sukukartano-aateli olisi muka paremmin liittyneenä isänmaahan, se olisi samassa kyllin varakas ylläpitääkseen asemaansa ja valmistuakseen korkeaan tehtäväänsä. Voitonhimo olisi kokonaan karkoitettu tuosta etuoikeuksilla varustetusta luokasta; sen ei tarvitsisi ajatella toimeentuloa, kun sen ainoana velvollisuutena oli elää ja kuolla isänmaan ja kunnian palveluksessa. Jägerhorn odottaa muitakin edullisia seurauksia sellaisen ylimyskunnan perustamisesta. Se estäisi liian suurta erotusta varallisuussuhteissa, sillä 8,000, 4,000 tai 2,000 riksin vuotuinen tulo ei voisi kehottaa ylöllisyyteen ja prameuteen, joka olisi Suomelle vahingoksi. Tulisipa muka maamme kokonaisuudessaankin voittamaan paljon viljelyksen suhteen ja muissakin kohden, sen kilpailun kautta, joka syntyisi näitten ylimysten välillä, jotka olisivat itsestään määrätyt sukujensa päämiehiksi.

Omituisen vaikutuksen tekee lukijaan, kun näkee saman miehen, joka niin rajattomalla luottamuksella ajattelee syntyperäisen oikeuden ja perityn varallisuuden taikavoimaa, yht'äkkiä muuttuvan epäilijäksi kiireestä kantapäähän asti ruvetessaan puhumaan pappissäädystä. Siinäkin kohden on Jägerhorn aikakautensa lapsi; suuren vallankumouksen aatteet eivät suuresti vaikuttaneet hänen järjestelmäänsä, ja „valistunut vuosisata" suvaitsi ylimyskuntaa yhtä hyvin kuin se ylenkatsoi papistoa. Toinen kamari eduskunnassa oli Jägerhornin mielestä paraiten korjattu sillä että tuo kymmenkunta hengellisen säädyn edusmiehiä — uppoisi vapaasukuisten suureen joukkoon. Hän tahtoi muodostaa Suomen ritarihuonetta 25 kreivistä, 50 vapaaherrasta ja 100 ritarista, ja olettaa sen lisäksi noin 200 jäsentä sukuluokkaan, vaikk'ei sen lukua tarvitsisi määrätä; siis lähes 400 jäsentä aatelissäädyssä, johon sitten tulisi lisäksi 2 piispaa herrasluokkaan, 6 kirkkoherraa ritariluokkaan ja mahdollisesti 2 kappalaista sukuluokkaan!

Tästä muutoksesta kirjoittaja odottaa keskinäistä hyötyä molemmille säädyille. „Papisto tulisi voittamaan arvossa kahdessa katsannossa: ensiksi he tulisivat vastaan-otetuksi ensimmäiseen säätyyn, jossa vielä päällisiksi saisivat kunniasijojakin, niinkuin sopiikin uskonnon palvelijoille,

joille viisaitten ja siveellisten lainsäätäjäin tulee antaa kaikkea kunnioitusta"; toiseksi voisi papisto olla vakuutettuna, että niin kauvan kuin sen neuvot aina ovat oikeat, viisaat, maltilliset ja hyväätekevät, niin kauvan sen edusmiehet myöskin ehdottomasti voittaisivat mieskohtaista kunnioitusta aatelissäädyssä, „joka ei voi lakata näitä avuja kunnioittamasta ja rakastamasta". Elähytettynä aatelissäädyn palavan isänmaallisuuden kautta tulisivat papiston keskustelut saamaan vapaampaa ja kunniallisempaa luonnetta (un caractère plus franc et loyal), kuin se joka siihen asti on ollut mainitussa säädyssä vallitsemassa, sillä pitää huomata, että pappissääty on ainoa, joka ei koskaan ole sallinut keskustelujensa painattamista. Sanalla sanoen, „pappissääty tulisi tällä lailla ihan niin hyödylliseksi ja arvokkaaksi kuin sen pitääkin", — niin Jägerhorn päättää papistolle aiotut lohdutussanansa, ja varmuuden vuoksi hän vieläkin terottaa mieleen, ett'ei sen sovi olla eri säätynä. Mutta vihdoin kerrotaan, että papit myöskin voisivat aatelissa tehdä hyötyä. Paljon he puolestaan saisivat siellä oppia, mutta olisihan se vapaasukuisille yhtä tärkeätä (aussi intéressant) saada joukkonsa lisäksi nuo ankarat henkilöt (ces personnes austères), jotka ollen aina valmiina johdattamaan mieleen hyväätekevästä ja valistuneesta uskonnosta seuraavia siveellisiä periaatteita, voisivat hillitä sitä ritarillista intoa (fougue chevaleresque), joka niin usein hyväntahtoisuutensa kautta on vaarassa tulvia reunojensa yli.

Tämän jälkeen kirjoittaja rupeaa puhumaan muista säädyistä. Hän lausuu, että suuri puute kauvan oli ollut edustuslaitoksessa huomattavana siinä, että löytyi yhteiskunnassa suuri joukko kunnioitettavia jäseniä, joilla ei ollut mitään sijaa säädyissä. Niinpähän vuorikaivosten ja rautaruukkien omistajat, jotka kuitenkin edustivat niin tärkeätä elinkeinoa, samoin myös joukko maan-omistajia ja tehtailijoita sekä kaikki oppineet ja kirjailijat olivat valtiopäiviltä kokonaan suljetut siinä tapauksessa ett'eivät sattuneet olemaan aatelista sukua, tahi kuuluneet papistoon tahi jonkun kaupungin porvaristoon. He seisoivat siis yksinäisinä vapaassa kansassa, ikäänkuin ei heillä olisi isänmaata tahi mitään yhteistä sen kanssa.

Porvaris- ja talonpoikaissäädyt tarvitsivat, Jägerhornin arvelun mukaan, nekin välttämättömästi vahvistusta, ja edelliselle voisi tarpeellista lisäystä hankkia säätämällä, että kaupunkien vast'edes pitäisi lähettää valtiopäiville yhtä monta oppinutta kuin porvariakin jokaisesta kaupungista. Näillä uusilla edusmiehillä pitäisi välttämättömästi olla maisterin-

arvo, joko filosofiassa tahi lain-opissa, ja nauttia yleistä luottamusta. Yhdessä porvariston kanssa he voisivat muodostaa keskisäädyn (Etat mitoyen), eikä kaupunkien sopisi kahdenkertaisiksi kohonneita edustuskustannuksia moittia, koska valtiopäiviä siitä lähin piti pidettämän omassa maassa. Turun yliopistolle pitäisi niin-ikään antaa oikeus lähettää yksi tahi kaksi edusmiestä, jotka nekin saisivat sijaa porvarissäädyssä.

Samallaista lisäystä kirjoittaja ehdottaa talonpoikaissäädyllekin. Talonpoikais-edustajain lisäksi pitäisi näet jokaisesta tuomiokunnasta valita yhtä suuri määrä „tilan-omistajia", joilla olisi vähintäänkin 200 riksin tulo kiinteästä omaisuudesta. Silminnähtävästi on tarkoitus, että nämät uudet edustajat ainakin suurimmaksi osaksi olisivat herrasmiehiä *). Kaikki maalla asuvat tilanhaltiat, aatelismiehet, papit ja porvarit, — sukukartano-aateli yksistään pois luettuna, — saisivat kukin yhdellä äänellä olla lisään pantujen edusmiesten vaalissa osallisina ja voisivat tulla valituiksikin, ollen kumminkin samassa velvolliset maksamaan osan edusmiesten palkastakin, jott'eivät talonpojat ensinkään tulisi näitten uutten edustajain tähden rasitetuiksi.

Tämän jälkeen Jägerhorn esittää, kuinka äärettömästi säädyt uuden järjestyksen kautta olisivat voittaneet sisällistä lujuutta (solidité de leur composition). Aatelissääty tulisi Englannin ylihuoneen kaltaiseksi, mutta samassa kahden säädyn yhdistämisen kautta kansallisemmaksi (rendu plus populaire par le raprochement des deux chambres), mikä kolmijaon suhteen olikin Suomessa välttämätöntä, kun Englannin molemmat huoneet sitä vastoin ovat itsessään tasapainossa **). Porvarissääty puolestaan voisi vapautua alhaisesta (crasse) kauppahengestä saadessaan vahvikkeeksi uusia jäseniä, jotka arvattavasti olisivat todellisen ihmis- ja

*) Tässä niinkuin muutamissa muissakin kohden voipi kääntää Jägerhornin esitystä eri tavalla; oikeinkirjoitustakaan muuttamatta mainittakoon tässä alkuperäiset sanat: que l'ordre des paysants soit de meme augmenté par un egal quantité aux paysants des proprietaires choisies entre eux et les paysants en comune, dans la formme et coutume usité de chaque juridiction, à condition, que ces proprietairs jouisse[nt] d'une revenue en proprieté fixe, par exemple de 200 Écus pour le moins par an.

**) Täten olemme käsittäneet Jägerhornin ajatusta, mutta koska käännös ei ole tarkka, mainittakoon tässäkin alkuperäiset sanat muuttamatta. Uudesta aatelissäädystä, verrattuna Englannin ylihuoneesen, lausutaan: elle doit en avoire tous les vertus, dansa nature d'integrité et de l'independance, mais rendu plus populaire par le raproches ment des deux chambres et la cordialité qui doit en resulter, necessaire ici par la balance des co Etats [coétats], et hor d'objet en Engleterre, ou les deux chambres entre eux, doient maintenire l'equilibre du pouvoire legislative.

isänmaanrakkauden elähyttämiä; mainittu sääty tulisi aivan hansakaupunkien edustuksen kaltaiseksi, „ja tämä esimerkki yksin riittää todistamaan laitoksen kuntoa". Talonpoikaissäädyn tarkoitusten puhtautta ja hyvää tahtoa Jägerhorn tunnustaa, lisäten että sääty kuitenkin suuresti oli valistuneen johdatuksen puutteessa, mikä tarve epäilemättä ehdotetun muutoksen kautta tulisi autetuksi, koska säätyyn joutuisi kunnioitettavia uusia jäseniä, joilla olisi kykyä, tietoja, siveellistä henkeä ja todellista sänmaanrakkautta. Ja koska kukin edustuskunnan eri osista oli parannut, olivat valtiopäivät tietysti kokonaisuudessaankin samassa voittaneet paljon. Olisi tosin tullut jokaiseen säätyyn enemmän erillaisuutta, mutta sen sijaan edustuskunta täydellisemmin saattoi edistää kansan parasta, jonka ohessa asiain käsittelemiselle olisi suurta etua siitäkin, että kolme säätyä aina voisi tulla ratkaisevaan päätökseen, kun sitä vastoin neljästä kaksi saattoi jäädä kahta vastaan. Aatelissäädyn piti vast'edes olla korkeitten kansalaisvelvollisuuksien edustajana; kansan kunnian piti olla sen ainoana silmämääränä. Mutta koska nuo korkeat periaatteet nekin voisivat viedä vaarallisiin hairahduksiin, oli hyvin hyödyllistä, että osaksi porvarissääty, kaupan ja teollisuuden edustaja, osaksi myöskin talonpoikaissääty, sisällisen talouden kannattaja, pääsisivät asioita aatelin kanssa tuumimaan. „Sellainen onnellinen asiain yhdistäminen (mélange des objets) ja sopusointuisuus niiden käyttelemisessä tulisi itsestään muodostamaan kansallishenkeä, joka jo alussa sekä yhä kehittyessään ei voisi olla muuta kuin avuisa, rauhaisa ja luotettava" (vertueux, paisible et loyal).

Kolmas pääkohta Jägerhornin esityksessä koskee senaatin asemaa. Senaatin tulisi valvoa perustuslakien noudattamista kaikissa hallinnon haaroissa ja olla toimeenpanevasta vallasta osallisena. Senaatin perikuvana pitäisi olla Ruotsin ikivanhan valtaneuvoston, joka roomalaisella lujuudella ja järkähtämättömyydellä oli ylläpitänyt isänmaata vaikeina aikoina. Vapauden-aikana oli valtaneuvoston asema ollut liian heikko, kun sen jäseniä saattoi syyttä panna pois viralta aina sen mukaan kuin puolueiden riehuva taistelu kulloinkin vaati. Vuonna 1772 neuvosto kyllä sai paremmin turvatun aseman, mutta laitos kadotti kuitenkin samassa niin paljon vanhasta vaikutuksestaan, ett'ei paljon muuta kuin varjo jäänyt jäljelle, ja v. 1789 se tuli kokonaan hävitetyksi, ollen heikkoudessaankin esteenä yksinvaltiuudelle.

Katsauksessaan valtaneuvoston historiaan, jota tässä olemme ainoastaan lyhykäisesti kertoneet, Jägerhorn oli tahtonut osottaa senaatin suurta tärkeyttä Suomen valtiolliselle asemalle. Jos siis keisari tahtoi suoda Suomen kansalle kaikki ne perustuslailliset oikeudet, jotka olisivat sen onnen ja turvallisuuden edistäjiä, olisi mainittu laitos asetettava entiseen arvoonsa niitten periaatteitten mukaan, jotka ennestään olivat olleet valtaneuvostolle määrätyt. Tässäkin kohden oli tarpeellista palata järjestelmän alkuperäiseen puhtauteen, myöhempiä väärinkäytöksiä välttämällä.

Jägerhorn ehdottaa Suomelle 12-miehistä senaattia. Samoin kuin Rooman senaatti puvunkin suhteen muka oli ollut Ruotsin valtaneuvos. ton esikuvana, tuli Suomenkin senaatin olla patriiseista kokoon pantuna, — kaikki sijat olivat siis aatelismiehillä täytettävät. Kaikki kolme säätyä saisivat kuitenkin valitsijain kautta ehdottaa jäseniä senaatiin, ja hallitsijan olisi oikeus nimittää tahi hyljätä ehdokkaat, vaatien uusia sijaan. Kirjoittaja ei jätä mainitsematta, että säädyt vapauden aikana olivat rajoittaneet kuninkaan oikeuden valtaneuvoksia nimittää mitättömäksi, sen kautta että kolmesti ehdolla ollut välttämättömästi oli nimitettävä, jonka ohessa useiden paikkojen avonaisina ollessa oli tapana tehdä ehdotukset yksitellen. Näitten seikkojen mainitsemisella Jägerhorn silminnähtävästi tahtoo saada selväksi, kuinka suuresti hänen ehdotuksensa erisi vapauden-ajan oloista.

Huomiota ansaitseva on se tapa, jolla Jägerhorn arvostelee sitä uutta virkamiestä, jolle keisari sodan kuluessa oli uskonut Suomen hallitusta. Sprengtporten oli 1 päivänä Jouluk. v. 1808 nimitetty Suomen kenraalikuvernööriksi, ja hänen kanssaan Jägerhorn tiettävästi jo Anjalan aikoina oli ollut yhteydessä, jos kohta monesti tärkeissäkin kohdissa olivat olleet eri mieltä. Mutta tämä seikka ei ole tuottanut muutosta Jägerhornin silminnähtävästi kauvan mietittyyn järjestelmään. „Siinä uudessa tilassa, jossa me nyt olemme, kun meillä ei ole onnea pitää hallitsijaamme rajojemme sisäpuolella, olisi senaatti juuri sellainen virasto (corps), joka olisi tarpeellinen hallituksen velvollisuuksia täyttämään. Sen sopivaisuus tähän toimeen on jo kaikissa kohden täydellisesti valmistettu, ja sen kautta että keisarin luona on suomalainen kanslia, on asiain luonnollinen meno oivallisesti järjestetty perustuslain ja vahvistetun tottumuksen kautta. Erityisen kenraalikuvernöörin välitys (entremise) tulee kaikkina aikoina meille ja meidän perustuslailliselle asemallemme ylen-

määrin vaaralliseksi keinoksi (un expédient extrêmement dangereux). Sillä kuinka suosiollisesti ja isällisesti Teidän Keisarillinen Majesteettinne suvaitsisikin valvoa uutten alammaistensa etuja, on kenraalikuvernöörille tuleva laaja vaikutusvoima kuitenkin aina vaarassa alentua meillä tuntemattomaksi vallaksi, joka antaisi mainitulle virkamiehelle enemmän tahi vähemmän suurivisiirin luonnetta" *). Jägerhorn lisää Sprengtportenin suhteen, että kyllä oli tiedetty syvällä kiitollisuudella vastaan-ottaa keisarin ystävällisyyttä, kun sillä hetkellä oli annettu Suomelle kenraalikuvernööri, „jonka pitäisi niin täydellisesti nauttia hallitsijan yhtähyvin kuin kansalaistensakin luottamusta". „Me olemme varsin hyvin ymmärtäneet, että tällä epäilyksen hetkellä jonkunmoinen diktatoorinen valta ikään kuin välttämättömästi oli tarpeen saattamaan asioita luonnolliseen asemaan. Mutta samassa minä kaikessa nöyryydessä uskallan olla sitä mieltä, että sitten kun perustuslaillisen hallituksen järjestelmä on pantu käytäntöön ja perustettu, tulisi kenraalikuvernööri olemaan Suomen hyödyttömimpiä asukkaita" **).

Jägerhorn arvelee, että 12-miehinen valmistava komitea (comité préparatoire), puoleksi aatelisia, puoleksi aatelittomia, olisi tarpeellinen valtioasiain valmistusta varten, joko niitä sitten olisi senaatissa tahi hallitsijan luona ratkaistava. Tämä esittelijäkomitea jakaantuisi tehtäviensä luonnon mukaan useihin osastoihin (départements); oikeus-asioittenkin pitäisi käydä senaattiin asti.

Esitettyänsä tällä lailla järjestelmänsä pääkohtia, Jägerhorn vielä lopuksi luopi jälkikatsauksen aineesensa. Hänestä on ihan selvä, että ehdotettu järjestys on täydellisessä sovussa yhteiskunnan oikeitten perus-aatteitten kanssa, — mikä olikin Suomen onnelle tarpeellinen, — samassa kuin se teki yhteyden Venäjän ja Suomen välillä lujaksi ja purkaumattomaksi. Jälkimmäisen näkökohdan valaisemiseksi hän vielä lisää muutamia sanoja.

---

*) Alkuperäisesti: le pouvoir extandu qu'il en faut à un Gouverneur General, est toujours pret à degenerer, dans une Autorité inconnu ches Nous, qui Lui donnera plus ou moins la tournure d'un grand Visir.

**) Ranskaksi: dans ce moment de desordre, il en faloit, pour ainsi dire inivitablement, une autorité Dictatorjalle, pour metre les affaires dans leur assiette Naturelle, mais ausi J'os tres-humblement croire, qu'après que le Systeme d'un Gouvernement constitutionel soit executé et bassé, le Gouverneur General restera un des plus inutil habitant de la Finlande.

Kuten luonnossa oli mahdotonta yhdistää erillaisia aineita, esim. öljyä ja vettä, ottamatta lukuun niiden sisällistä laatua, samoin oli myös valtiollisillakin yhteyksillä yhtymisvoimaa ja sukulaisuuden lakeja (leure force coherante, leurs lois d'affinité). Suuresti erehtyy se, joka arvelee kansan koko siveellisen olemuksen riippuvan ainoastaan itsevaltaisesta mielipiteestä tahi sokeasta sattumuksesta. Ihminen on hyvin arka kasvi viljellä; sekä henkiset että fyysilliset vaikutukset, jotka usein ovat vaikeat huomata ja saattavat meistä tuntua vähäpätöiseltä (chétifs), voivat ihmisen onnea turmella; niinpähän maaperä, ilman-ala ja olemuksen laatu vaikuttavat tuntuvasti asukkaitten luonteesen. Laajasti esitetyn vertauksensa kautta Jägerhorn sanoo tahtovansa selittää, että itse luonto on jokaiselle kansalle antanut alkuperäisen leiman (une première impression originaire), jonka mukaan kansa muodostuu, vaan jota ei voi hävittää, turmelematta samassa sen sisällistä luontoa.

Tätä historiakin monella lailla opettaa; roomalaiset saattoivat pitää valloittamansa maat, syystä että sallivat voitettujen kansojen pitää vanhat lakinsa, tapansa ja uskontonsa häiritsemättä; jopahan roomalaiset tekivät voitetuista liittoveljiäkin. Itävallan hallitsijasuku kadotti Schweizin koettaessaan sitä masentaa, mutta säilytti Unkarin ja Böömin, kunnioittaessaan niiden kansallista kokonaisuutta. Napoleon ei myöskään tahtonut rampauttaa hallitsemainsa kansakuntien pontta ja eheyttä (l'énergie et l'intégrité des Nations sous son sceptre). Sitä vastoin Hispania kadotti Alankomaat, Englanti Amerikan, kun halveksivat tuota sääntöä. Kalmarin unioni olisi voinut pysyväiseksi jäädä, jos tuota viisasta periaatetta olisi noudatettu; samoin Puola muka olisi voinut samalla ehdolla pysyä yhteydessä Ruotsin kanssa Vaasahallitsijain hallitessa. Näyttääpä siis melkein mahdottomalta, lausuu kirjoittaja, että yksi valta voi toista hallita muulla lailla, ja varsinkin on asianlaita sellainen tässä tapauksessa, jossa erillaisuus kielessä, uskonnossa, y. m. on niin suuri, että molemmat kansat pikemmin törmäävät yhteen ja loukkaavat toisiaan, kuin lähestyvät luonnollisen taipumuksen kautta. Semmoisten olojen vallitessa on välttämätöntä erottaa kansojen yksityisiä etuja ja antaa niille kokonaisuudessaan yhteinen harrastus *). „Jos Suomi näkisi tilansa parantu-

*) Alkuperäisesti: ou les afinités, au lieux de l'atraction, se choques et se heurtes, la, il faut de toute necessité un mojen intermediaire, il faut separer l'interés National l'un de l'autre et les donner une interés comune dans l'emsemble.

van, turvallisuutensa ja puolustuksensa olevan hyvin järjestettynä Venäjän suojeluksen alla, se myöskin samassa kuin se puolustaisi itseään asemassa, jota se rakastaa, ponnistaisi itseään viimeiseen asti voidakseen puolustaa ja asemallaan varjella Venäjää kaikkia Pohjassa tapahtuvia hyökkäyksiä vastaan. Kuka voi sitten olla näkemättä, ett'ei ole maailmassa sitä fyysillistä voimaa, joka siinä tapauksessa voisi Suomea ja Venäjää erottaa, jos molemmat maat oikein todenteolla tahtovat yhteyttänsä säilyttää — kun sitä vastoin muussa tapauksessa yhteyden hajoominen voisi olla paljaan tuulenpuuskan nojassa".

Lopuksi Jägerhorn käytäntöön panemisen suhteen erottaa ehdotuksensa kahteen osaan. Periaatteet olivat ensiksi otettavat tarkastettaviksi, „ja tietysti valtiosäädyt yksinään, sellaisina kuin ne kokoontuvat jo määrätyille valtiopäiville, voivat siinä kohden antaa lausuntoa (être consultés). Jos säädyt kokoonnuttuansa saisivat keskustella ainoastaan perustuslakien periaatteista ja niiden uudistamisen tavasta, — mahdollisista anomus-ehdotuksista puhumatta — ja sitten saisivat erota, kokoontuakseen jälleen esimerkiksi 1 p. Syyskuuta v. 1809, silloin järjestettyinä johonkin määrin uutten periaatteitten mukaan, sopisi sillä välin jättää vapaaherra Rehbinderin asiaksi valmistaa esityksiä sen mukaan kuin keisari suvaitsisi käskeä. Mutta äärettömästi työläämpi kuin periaatteitten ratkaiseminen oli tietysti kaikissa yksityiskohdissa laatia perustuslaki valmiiksi ja sen mukaan järjestää hallintoa. Parasta olisi että valtiosäädyt ennen lähtöänsä saisivat tätä tehtävää alustamaan nimittää erityisen komitean, jonka työstä sitten saisi keskusteluja varten tarpeelliset ainekset. „Tämä keino olisi erittäin helppo, ja antaisi hallitsijalle itsellensä selkoa ja määrätyt säännöt tässä asiassa, joka luonnostaan on hyvin tärkeätä laatua. Sillä nyt pitää perustaa ja säätää ikuisiksi ajoiksi kokonaisen kansan yhteiskunnallinen onni, ja siihen vaaditaan käytäntöönpanossa niin suurta arkuutta ja varovaisuutta kuin mahdollista" *).

*) Ranskaksi: — — qui seroit extrement facilité par un tel expidient, et donnera à Sa Majesté Lui meme clairté et regles certains sur cette affaire, qui est de sa nature d'un tres grande importance, quand il s'agis de fonder et statuer pour jamais le bonheur civique de tout un peuple, pour ne pas exiger toute la delicatesse et la circonspection dans la methode de l'execution.

Siinä Juhana Antti Jägerhornin mietintö siitä tavasta, jolla Ruotsin voimassa olevat perustuslait paraiten olisivat uudistettavat, soveltuakseen Suomen uuteen asemaan. Lyhyessä myötä seuraavassa kirjeessä keisarille hän sanoo huomanneensa, että hänen kansalaistensa mielipiteet näissä kohden olivat ylenmäärin hämmentyneet (extrêmement embrouillés). Tämän tähden Jägerhorn on uskaltanut esittää mietteitään oikeassa järjestelmässä, ja hän pyytää vaan, ett'ei keisari hämmästyisi hänen lähettämäänsä paperikasaa katsellessaan. Joll'ei aika myöntäisi ehdotuksen lukemista, pyysi Jägerhorn luvan saadakseen „pienessä tunninneljänneksessä" kertoa ehdotuksensa sisällystä. Mietinnössä samoin kuin sitä seuraavassa kirjeessä on päivän- ja paikanmääräys: Pietarissa, 26 p. Helmik. 1809, sekä allekirjoituksena *J; A; Jägerhorn Spurila.*

Meillä on ollut pääasiana antaa kuva ehdotuksen pääpiirteistä; pian tarjoutuu asiaa harrastaville tilaisuus tutkia mainittua asiakirjaa tarkasti sanasta sanaan. Ainoastaan muutamissa kohden olemme tuoneet alkuperäiset sanat täydellisesti esiin; monesti on vapaa käännös meistä antanut oikeamman käsityksen Jägerhornin mielipiteistä kuin virheellisen alkukirjoituksen mukaan tehty ylen tarkka suomennos. Muuten asiakirja puhuu omasta puolestaan ja tekijänsä kannasta. Helppo on nykyään nähdä monta virhettä tässä järjestelmässä. Tuskin kukaan voi olla kummastelematta sitä rajatonta luottamusta, millä tekijä fideikommissilaitoksen avulla luulee voivansa asettaa muutamat suvut ikuisiksi ajoiksi kansan johtajiksi. Ett'ei Jägerhorn paremmin kuin useat muutkaan hänen aikalaisensa käsitä pappissäädyn tärkeyttä, on asia, joka samoin on jokaiselle silmään pistävä (vert. Valvojaa 1883, s. 507), ja tämä sokeus on sitä merkillisempi, kun sen kanssa vertailee, kuinka paljoa paremmin Aleksanteri I tiesi asian oikeata laitaa käsittää. Vielä vaarallisempi hairahdus oli tietysti siinä, kun Jägerhorn katsoi silloista levottomuuden aikaa sopivaksi hetkeksi koko perustuslaki-rakennuksen täydelliselle uudistamiselle, käsittämättä, mikä sitkeä kestävyys vanhoissa perityissä laeissa oli tarjona.

Mutta näiden ja muiden puutteiden ja erehdysten rinnalla näkee myöskin ansioita, sellaisia ansioita, että tämä asiakirja kyllä ansaitsee sijaa sen ajan merkillisimpäin todistuskappaleiden joukossa. Selvästi näkyy, että järjestelmä on vuosikymmenien miettimisen ja tutkimisen tuote ja että sen kirjoittaja kaikkine ylimysharrastuksineenkin oli hengittänyt sekä

Ruotsin vapauden-ajan että Keski-Euroopan raitista ilmaa, ja tietänyt käyttää hyväksensä historian opetuksia. Onpa meidän aikoinakin pyrkinyt vaikuttavaan asemaan moni, joka ei voisi läheskään näin kypsiä mietteitä esittää. Ja mikä yhtä suuressa määrässä ansaitsee tulla tunnetuksi: Suomalaisen isänmaansa parasta se mies on sydämensä pohjasta harrastanut, joka yllä kerrotun mietinnön on esittänyt. Itsestänsä johtuu mieleen, kuinka varovainen sama mies oli v. 1788, vaatiessaan takauksia Katarina keisarinnalta, ennenkuin tahtoi panna Suomen onnea hänen päätöksensä nojaan (vert. Biografista Nimikirjaa, siv. 342). Se suoruus, jolla Jägerhorn esittää Suomen itsenäisyyttä tarkoittavia vaatimuksiaan, on kunniaksi hänelle itselleen, jonka kuva ei muuten ole aivan valoisa jälkimaailman silmissä.

Mutta vielä tärkeämpää on huomata, että tämä mietintö on uus ja selvä todistus siitä, kuinka laajalle jo silloisen polven sydämiin oli levinnyt vakuutus, että Suomi ainoastaan omien lakiensa nojalla saattoi Venäjän yhteydessä viihtyä, ja että se lakien suojelemana tulisikin mahtavalle naapurilleen täydellisesti uskolliseksi liittoveljeksi, joka on valmis olemaan raskaittenkin taakkojen kantamisessa osallisena. Joll'ei tämä kanta olisi ollut useille Suomen johtajille selvillä vv. 1808 ja 1809, niin Aleksanteri I:n valistunut järjestelmä ei olisi voinut tulla noudatetuksi muuten kuin oikusta, eikä sillä siinä tapauksessa olisi ollut tosiolossa juurta eikä pohjaa. Tapaukset vuodesta 1809 nykyhetkeen asti osottavat, että tuo kanta sittemmin on käynyt kaikille suomalaisille selväksi. Siinä onkin Suomen tuki ja turva.

E. G. Palmén.

- x - - -

Kirjailijain muotokuvia.

X.

Ivan Turgeniev.

III.

Keisari Aleksanteri II:sen astuttua hallitus-istuimelle uudet aatteet vastustamattomalla voimalla tunkeutuivat maahan jälleen avatusta Länsi-Euroopasta ja vaikuttivat suuren mullistuksen Venäjän kaikissa yhteiskunnallisissa oloissa. Henkisellä alalla oli tuo elämästä vieraantunut romantismi pantava pois kasvattaja-viraltansa. Sen sijaan asetettiin jyrkkä realismi ja etupäässä tämän opin myöhäisin suunta, materialismi. Vanhat uskonkappaleet olivat menettäneet kaiken luottamuksensa ja ihmisen usko oli saapa uuden sisällyksen.

Kuinka perijyrkkä tämä äkkinäinen käänne ihmisten henkisessä elämässä itse teossa oli, voimme nähdä Turgenievin muodollisessa suhteessa parhaimmasta ja sisällykseltään merkillisimmästä romaanista *Isät ja pojat (Отцы и дѣти).* Niinkuin kirjan nimi jo osottaa, niin se sisältää kuvauksen menneen aikakauden oloista, johtavista aatteista ja sen kasvattamista ihmisistä, sekä toiselta puolen nykyisen ajan riennoista ja pyrinnöistä ja näiden nuorista kannattajista.

Tunnettu asia on että puheena olevan romaanin ilmestymisestä (v. 1862) pitäen materialististen opinkappaleitten esiintyminen ja muodostuminen Venäjällä on saanut tuon yleisen, kaikkia hurskaita ihmissieluja kauhistuttavan nimityksen „nihilismi“. Siitä saakka on tämä sana saanut ihan yleisen, vaikkapa useasti typeränkin käytännön. Siinä merkityksessä, kuin sitä nykyänsä käytetään, se ei laisinkaan vastaa sen alkuperäistä käsitettä. Muuten tämä nimitys tavataan Venäjän kirjallisuudessa pari kertaa sitäkin ennen ja Länsi-Euroopassa sen tapaamme varhain, jo 12:nnella vuosisadalla. Nihilisteiksi silloin nimitettiin Pietari Lombardilaisen seuraajat, koska hän oli opettanut, kuten sanotaan Crevierin kirjassa „Histoire de l'université de Paris“ (1761), „que Jésus Christ en tant qu'homme n'est point quelque chose, ou, ce qui revient au même — n'est rien (nihil)“.

Kun Turgeniev antoi tämän nimityksen kuvaamillensa nuoren sukupolven edustajille, Basaroville ja tämän nuorelle toverille Arkadius

Kirsanoville, niin hän ei suinkaan sillä tahtonut häväistä nimen omistajia ja sillä merkittyä opinsuuntaa. Järkähtämättömällä puolueettomuudellansa hän vain tahtoi antaa uudelle tutkimallensa ajan ilmiölle vastaavan nimityksen. Turgenievin romaanissa onkin kohta, josta tulee selville, mitä tekijä tällä nimellä tarkoitti. Kun Basarovin ystävä Arkadius Kirsanov sedällensä selittää uusia mielipiteitänsä, niin hän setänsä arveluun: „nihilisti on siis se ihminen, joka ei tunnusta mitään, eikä pidä mitään kunniassa", oikaisemalla vastaa: „joka kaikkea katsoo kriitilliseltä näkökannalta".

Oman tunnustuksensa mukaan Turgenievin nihilistit siis luulivat ihmisen voivan panna kaikki järjen kritiikin alaiseksi, vieläpä nekin perityt uskonkappaleet, joita ihmiset olivat tottuneet pitämään järkähtämättöminä, jumalallisina totuuksina. Tältä katsantokannalta he säälimättä paljastivat valheen kaikkialla, sen syvälle juurtuneen valheen ja petoksen, jonka ihmiset olivat tottuneet peittämään kultaisen kuoren alle, ja joka tekee uskon Jumalaan, siveyden ja totuuden oivalliseksi naamioksi halvalle oman voiton pyynnille ja kaikille ihmissydämen riettaille himoille. Olivathan höllä kosmopolitismi, täydellinen väliäpitämättömyys rahvaan tarpeista sekä kevytmielisin pintapuolisuus ihmishengen syvimpien kysymysten suhteen tykkänänsä järkähdyttäneet yhteiskunnallisen olemuksen aatteellisen pohjan. Olot siis kyllä itsessänsäkin tarjosivat runsaita syitä jyrkimmällekin negatsioonille.

Myönnettävä on toki, että kun uuden opin seuraajat liian yksipuolisesti tahtoivat johtavaksi aatteeksi ihmisen elämässä nostaa hyödynprinsiipin, niin he itse eivät huomanneet, miten he joutuivat harhateille, kun kielsivät kaiken totuuden ja siveyden itsessänsä, antaen niille arvoa ainoasti sen verran, kuin niistä saattaa olla ihmiskunnalle hyötyä. Vaan se se pysyy kumminkin nihilismin kieltämättömänä ansiona, sen nihilismin, joka esitetään suuren runoilijan puheena olevassa romaanissa, että se, alistaen ihmisjärjen tarkastuksen alaiseksi yhteiskunnallisen järjestyksen aksioomit, on niistä poistanut paljon mitättömiä aineksia ja yleensä suuressa määrin edistänyt järjellistä, luonnonmukaista katsantotapaa Venäjän yhteiskunnassa.

Vaan luokaamme lyhyt silmäys romaanin sisällykseen, nähdäksemme millaisia ovat siinä esiintyvät isät ja millaisia pojat. Jo ensi sivulla lukija tuntee että venäläinen elämä kulkee uutta uraa, että vanhakin sukupolvi

on omistanut itsellensä uuden ajan aatteita, vaikka se kasvatuksensa puolesta vielä pysyy kiinni vanhassa. Isät ikäänkuin jonkinlaisella pelolla katselevat poikiensa kehkeytymistä ja kokevat puolestansa monessa suhteessa, varsinkin ulkonaisissa oloissa, mukaantua uuden ajan vaatimusten mukaan, jotta henkinen yhdistysside heidän välillänsä pysyisi eheänä. Isien edustajat, veljekset Nikolai ja Paavali Kirsanov, eivät enää ole noita kosmopoliittiisia, Rúdinin tapaisia maailmanparantajia, tyhjäntoimittajia. Edellinen oli jo sallinut alustalaistensa suorittaa päivätyönsä vapaaehtoisen, keskinäisen sopimuksen mukaan, ja oli itse kokenut järjestää tilansa hoidon tarkoituksen-mukaisemmaksi, niin että hän piti itsensä kunnollisena maanviljelijänä. Tämän ohessa hänen palvelijansakaan eivät enää olleet noita entisiä nöyriä orjia, jotka käsien suutelemisella ja maahan lankeemisella osottivat rajatonta kuulijaisuuttansa hallitsijatansa kohtaan. Toinen veli, Paavali Kirsanov, otti innolla osaa pitäjän aateliston vaalikokouksiin, joissa hän kaikenmoisilla vapaamielisillä juonilla ja puheilla pelotteli vanhan kansan aatelismiehiä ja vieläpä mielellänsä piti talonpoikienkin puolta, vaikka hän, puhutellessansa viimemainittuja, rypisteli nenäänsä ja haisteli eau de cologne'a. Luonteeltansa hän oli täydellinen aristokraatti, vaan tämä ominaisuus hänessä perustui todelliseen vakuutukseen ylimyskunnan historiallisesta tärkeydestä valtiollisessa elämässä. Hänellä oli perikuvana Englannin aristokratia, jonka kautta tämä valtio oli saavuttanut vapautensa ja johon sen vapaus nojautui. „Ilman aristokratiaa, jossa ihmisen oma arvo parhaiten on säilynyt, yhteiskunnallinen „bien public“, yhteiskunnallinen järjestys ei voi pysyä pystyssä“, arvelee Paavali Kirsanov.

Ei siis käy sanominen että isät olivat kovin jyrkkiä vanhoilla-olijoita, päinvastoin heissä ilmaantui jotensakin edistynyt liberalismi. Mutta sepä se onkin valitettava, että tuo heidän liberalisminsa oli kaikkea järjellistä perustaa vailla, siltä kun puuttui kansallinen pohja ja siis kaikki todellisuuskin. Kaikki nuot heidän koreat sanansa „liberalismi“, „aristokratismi“, „progressi“ j. n. e., olivat venäläiselle arvottomia sanoja, koska ne olivat umpimähkään ulkoa tuotuja abstraktisia käsitteitä, joilla ei ollut vastaavata reaalista merkitystä venäläisissä oloissa.

Venäjän kansan todelliset tarpeet olivat ihan toista, varsin yksinkertaista laatua, sillä ennen kaikkea sen täytyi pitää huolta jokapäiväi-

sestä leivästänsä. Tämän tositarpeen käsittikin elävällä tavalla nuori sivistynyt sukupolvi, joka alkoi pyrkiä totuuteen toista polkua. Nykyisen aseman kuvaa nuori „nihilisti“ Basarov varsin sattuvasti seuraavilla sanoilla: „Me olemme tyhjäntoimittajia, juttelemme jostakin taiteesta, itsetiedottomasta luomisesta, parlamentarismista, asioitsijakunnasta ja hitto tiesi mistä kaikesta, kun kysymys itse teossa koskee jokapäiväistä leipää, kun raain taikausko kiristelee meitä, kun kaikki meidän osakeyhtiöt menevät kumoon ainoasti rehellisten ihmisten puutteesta, kun itse vapauskin, jonka hyväksi hallituskin puuhaa, tuskin voi meitä auttaa, sillä meidän talonpoikamme on ilolla valmis saattamaan itsensä alastomaksi, saadaksensa päihtyä huonosta viinasta kapakassa“.

Turmelematon nuoriso on kaikkialla valmis panemaan voimansa ja henkensä alttiiksi isänmaansa ja kansansa eduksi. Emme saa kummastella, että varsinkin Venäjän vilkasluontoisen ja rehellisen nuorison kiihkeä veri joutui liikkeesen, kun sille oli annettu suurempi yhteiskunnallinen vapaus ja se oli herännyt itsetajuntoon. Kun nuoriso pyrkii toteuttamaan ihanteensa, niin se luonnollisesti on taipuisa liioittelemaan, vainotessaan vääryyttä. Mutta tämän liioittelemisen juuri on kumminkin rakkaus totuuteen. Sen huomaamme tämänkin romaanin päähenkilöstä, jo edellä mainitusta nuoresta lääketieteen kandidaatti Eugen Basarovistakin.

Tämän tarmokkaan, tervejärkisen nuoren miehen oppiajasta runoilija ei kerro mitään. Sen vaan huomaamme, että hän on harras luonnontieteitten tutkija ja että hänen maailman katsantotapansa on perin materialistinen. Aistilliset ilmiöt ja niiden lait, se on luonto, on hänen mielestänsä ainoa todellisuus, jonka alle henkinenkin maailma alistuu. Epäilemätöntä on, että silloiset yhteiskunnalliset olot suuressa määrin edistivät tämmöisen näkökannan kypsymistä, sillä juuri löyhä idealismi vanhassa sukupolvessa se ehkäisi kansan maallisen onnen kehittymistä, jonka edistämiseksi vaadittiin kaiken luonnottomuuden ja teeskentelyn poistaminen. Sokea auktoriteetti-usko oli sokaissut ihmisen älyn. Kaikki auktoriteetit olivat pantavat terveen järjen tarkastuksen alaisiksi ja ihmisen toiminta oli saava uuden järjellisen johtopisteen. Sen täytyi etupäässä tarkoittaa yleistä, kansallista hyötyä. Nykyisellä hetkellä tämä hyödyn perus-aate vaati yleistä negatsioonia. Tämä negatsiooni pysyi siivosti aatteen alalla eikä pyrkinyt väkivallalla kumoamaan olevia oloja,

sillä sen aseena oli sanan voima ja siihen perustuva vakuutus. Kapinalliset ja terroristiset välikappaleet otettiin käsiin vasta myöhemmin.

Eugen Basarov on toimen mies eikä voi kärsiä niitä ihmisiä, jotka istuvat toimetonna, kädet ristissä. Väsymättä hän työskentelee tieteensä tutkimisessa, siten hankkien itsellensä omantakeista tieteellistä vakuutusta oman kokemuksensa nojalla. Sen vuoksi on vallan luonnollista, että hän kammoksuu kaikkea pintapuolisuutta, eikä voi suuresti kunnioittaa niitä ihmisiä, jotka ovat saavuttaneet henkisen omaisuutensa vieraan kokemuksen nojalla, ilman itsenäistä työtä. Paavali Kirsanovista, joka onnettoman rakkauden vaikutuksesta oli vapaaehtoisesti luopunut valtion palveluksesta ja vetäynyt toimettomaan yksinäisyyteen, sekä hänen kaltaisistansa ihmisistä yleensä Basarov arvelee: „Ihminen, joka panee koko elämänsä naisen rakkauden kortille, ja joka, kun häneltä tämä kortti lyödään, lannistuu ja nolostuu niin, ett'ei hän enää kykene mihinkään, ei ole mies“.

Koska Basarov on varsinaisen käytännön mies, niin on jotensakin luonnollista, että hänen realisminsa saattaa hänet kieltämään monta henkisen maailman luontoperäistä ilmiötä. Taide, ja etenkin runous, ovat hänen mielestänsä venäläiselle miehelle ylellisiä leikkikaluja, sillä niistä kansalle ei ole hyötyä. Sen vuoksi hänen nuori ystävänsä ja hengenheimolaisensa, Arkadius Kirsanov, panee isänsä eteen, joka hartaudella luki Pushkinen runoelmia, viimemainittujen sijaan Büchnerin teoksen „Kraft und Stoff“. Nopean rikastumisen kyky on kuitenkin vallan otollinen taide. Samoin itsenäistä tiedettäkään ei löydy, vaan löytyy kyllä erityisiä tieteitä, siinä merkityksessä kuin löytyy erillaisia ammatteja ynnä erillaisia käsitöitä.

Miehen ja naisen välinen suhde ei ole, uuden opin mukaan, muuta kuin fysioloogisiin lakeihin perustuva eri sukupolvien luonnollinen yhtyminen toisiinsa; rakkaus ei ole muuta kuin haaveksivien runoilijain keksimä, petollinen valhekuva. Mitä taas tulee ihmisten keskinäiseen yhteiskunnalliseen elämään, niin „ovathan kaikki ihmiset yhdenkaltaiset, sekä ruumiin että sielun puolesta; jokaisella meistä ovat aivot, keuhkot ja sydän samalla tavoin järjestetyt ja niin kutsutut siveelliset ominaisuudet ovat myöskin samanlaiset kaikilla; vähäiset vaihtelevaisuudet eivät mitään merkitse. Ihmiset ovat kuni puut metsässä, ei yksikään kasvien tutkija rupea tutkimaan jokaista koivua erikseen“.

„Eikö siis olekkaan erotusta älykkään ja tuhman, kunnollisen ja kunnottoman ihmisen välillä?“ kysyy joku Basarovilta hänen edellisen loppupäätöksensä johdosta, johonka tämä taas vastaa: „Onpa niinkin, samoin kuin terveen ja sairaan ihmisen välillä. Keuhkotautisen ihmisen keuhkot eivät ole samassa tilassa, kuin Teidän ja minun keuhkoni, vaikka ovatkin samoin luodut. Me tiedämme suunnilleen, mistä saavat alkunsa ruumiilliset vammat, vaan siveelliset taudit syntyvät huonosta kasvatuksesta, kaikenmoisista joutavista seikoista, joita pienestä pitäen tyrkytetään ihmisten päihin, sanalla sanoen, ne syntyvät yhteiskunnan järjettömästä tilasta. Korjatkaa yhteiskunta, niin tauteja ei tule olemaan“.

„Ja Te arvelette, että kun yhteiskunta on korjattu, ei tule olemaan tuhmia eikä pahoja ihmisiä?“

„Ainakin säännöllisesti järjestetyssä yhteiskunnassa on yhden tekevä, onko ihminen viisas vai tuhma, hyvä vai huono“.

Toisessa paikassa, kun uuden hengen edustajia syytetään siitä, ett'ei heillä ole minkäänlaisia perus-aatteita, Basarov vastaa: „perus-aatteita yleensä ei ole olemassa, vaan löytyy ainoasti aistillisia tunteita. Niistä kaikki riippuu. Minä esimerkiksi olen negatiivisen suunnan puoltaja aistillisen tunteen vaikutuksesta. Minua miellyttää negatsiooni, aivoni ovat siten järjestetyt, ja siinä se! Mintähden minua miellyttää kemia? Miksi sinä pidät omenista? Myöskin aistillisten tunteitten vaikutuksesta. Tätä syvemmäksi ihmiset eivät koskaan ole tunkeutuneetkaan“.

„Vai niin, no entä rehellisyys — onko sekin aistillinen tunne?“ — „Onpa tietenkin!“

Nämät uudet nihilistit epäilemättä toimivat kansansa kohottamiseksi aineellisessa ja hengellisessä edistyksessä, vaan eivät suinkaan tee sitä minkään ylevän rakkauden nimessä, sillä heidän mielestänsä Venäjän kansa nykyisellä sivistyksen asteella ei ansaitsekkaan erityistä myötätuntoisuutta. Se ei itsekkään vielä osaa arvostella, mistä sen oma onni on riippuva ja tietty on, että tämän onnen perustajat ensi aluksi joutuvat jyrkkään riitaan kansansa mielipiteiden ja ennakkoluulojen kanssa.

Luulen jo tarpeeksi tuoneeni esiin nihilistien näkökohtia, heidän arvostellessaan inhimillisiä ja yhteiskunnallisia suhteita. Kohta huomaamme,

että edessämme on yleis-eurooppalaisen naturalismin tavallinen ohjelma. Se on todellakin kovin jyrkkä, ja jokaisen kelvollisesti järjestetyn yhteiskunnan jäsenen on varsin helppo näyttää toteen sen käytännöllinenkin kelvottomuus, puhumattakaan siveyden ja totuuden loukatuista vaatimuksista. Vaan olen jo ylempänä huomauttanut, että kurjat yhteiskunnalliset olot Venäjällä antoivat sille monessa kohdin järjellistä perustaa. Sen vastustajat, vanhojen olojen puolustajat ainakaan eivät löytäneet itse elämästä päteviä vastaväitteitä, voidaksensa kohta kumota tämän mullistus-ohjelman vaaralliset periaatteet. Siten tämä uusi teoria sai tavattoman paljon kannattajia, koska sen luultiin tuottavan pelastuksen uhkaavasta yhteiskunnan perikadosta.

Ihminen, jolla on moiset raa'at mielipiteet, ei mahtane olla oikea ihminen, vaan kaiken ihmisyyden ilkeä irvikuva, arvelee varmaankin lukija. Mutta siinä hän suuresti erehtyy. Olkoon Basarovin maailman katsanto kuinka raaka, kuinka kauhistuttava tahansa, hänen persoonansa kumminkin vetää lukijan sydämen puoleensa. Taisteleehan hän rohkeudella totuuden puolesta kaikkea petosta vastaan, onhan hän väsymättä kuumeentapaisessa toimessa totisen valistuksen levittämisessä, oman vakuutuksensa mukaan, ja hänen perinpohjaista rehellisyyttänsä ei kukaan yrittänekkään kieltää. Hänen koko persoonansa on päätänsä korkeammalla kuin häntä ympäröivät muut romaanin henkilöt, vaikka nämätkin ovat kaikin puolin hyviä ja herttaisia ihmisiä. Ja tuossa näennäisesti kylmäverisessä, tunteettomassa nihilistissä, joka selittää kaikki ihmissydämen syvimmätkin liikutukset fysioloogisten lakien tuloksina, tapaamme harvinaisen syvätunteisen sydämen. Hänen sydämensä, hänen itse teossa pilaantumaton luontonsa, se saattaakin hänet siihen traagilliseen asemaan, joka tekee hänet todelliseksi luonnekuvaksi. Traagillisuus tosin ei ilmaannu mutkikkaassa velvollisuuksien ristiriitaisuudessa, vaan se esiintyy luonnollisessa ristiriidassa Basarovin teoreettisten mielipiteiden ja hänen elämän-kokemuksensa välillä. Hän, joka rakkaudessa ei tunnusta muuta kuin lihallisten himojen valtaa ja pitää sen siveellisen ja aatteellisen puolen joutavana romantismina, itse rakastuu ja huomaa silloin hämmästyksellä, että hänessäkin on paljo tuota vihattua romantismia. Luonto ei käsitä väkinäisiä hyökkäyksiä ja ankarimmankin nihilistin se helposti masentaa käytännössä. „Aja luonto ulos ovesta, niin se palaa

ikkunan kautta takaisin", sanoo venäläinen sananlasku tässä kohden varsin sattuvasti.

Lopuksi sopinee lyhykäisyydessä mainita, millainen oli Basarovin lopullinen kohtalo. Hänen elämänsä juoksu oli liian lyhyt. Emme saata tietää, olisiko hänestä todellakaan tullut sen enempätä, kuin kelvollinen piirilääkäri, niinkuin hän itse arveli, vai olisiko hän saanut tilaisuutta laajemmalla alalla toteuttaa uusia periaatteitansa. Tarttuva kulkutauti toi hänelle kuoleman juuri silloin, kun hänen itsenäinen toimintansa oli alkava. Eikä sopine kieltää, että suuri runoilijammekin menetteli varsin oikein, kun hän antoi sankarillensa tällaisen lopun. Siihen aikaan, kun Turgeniev kirjoitti romaaninsa „Isät ja Pojat", uuden opin tulokset eivät vielä olleet ehtineet kypsyä. Ainoasti itse teoria oli valmis ja sen on runoilija selvästi ja perinpohjaisesti esittänyt lukijoillensa puheena olevassa romaanissansa.

Kolmattakymmentä vuotta Turgeniev oli elänyt poissa kotimaastansa, osaksi Badenissa ja sittemmin Pariisissa, kesällä joskus käyden maatilallansa Orlovin kupernissa. Kumminkaan hän ei koskaan lakannut huolellisella tarkkuudella seuraamasta rakastetun isänmaansa oloja, jotka yhä edelleen antoivat hänen runolliselle toiminnallensa niin runsaita aineita. Syrjästä hän voi punnita asiat suuremmalla puolueettomuudella ja niinpä sai hänen aurinkonsa paistaa sekä hyvien että huonojen yli. Jo edellämainitun romaanin johdosta, josta sen tekijä ihan syyttä sai kärsiä niin tuiki röyhkeitä syytöksiä ja häväistyksiä sekä isien että poikien puolelta, Venäjän yleisö alkoi hartaudella odottaa häneltä uusia tuotteita, joissa se pyysi nähdä todenperäisen arvostelun omista pyrinnöistänsä ja riennoistansa. Huomattava onkin, ett'ei yhdenkään kirjailijan ääni ole painanut niin paljon aikakauden kysymysten ratkaisemisessa, kuin Turgenievin, ottamatta kumminkaan lukuun Norjan nykyisiä suuria kirjailijoita, joita monessa suhteessa voi verrata mainioon venäläiseen runoilija-vainajaan.

Vuonna 1867 ilmaantui pietarilaisessa aikakauskirjassa „Vjestnik Jevropi" Turgenievin uusi romaani „*Savu*" (*Дымъ*), jossa runoilija kuvaa venäläistä kansallispuoluetta, niitä isänmaan ystäviä, joille myöhempinä aikoina on annettu liikanimi „kaljapatriootit". Nämät herrat olivat

edustettuina kaikissa arvoluokissa, alkaen köyhimmistä ylioppilaista valtakunnan korkeimpiin ylimyksiin saakka. Kesäisinä aikoina niitä kosolta sai nähdä Saksanmaalla ja ylipäätään kaikilla terveyslähteillä Euroopassa, jossa he koettivat koko maailmalle saarnata mädänneen Euroopan pelastusta uuden venäläisen kultuurin kautta. Turgeniev oli saanut monta vuotta tutkia näiden uuden kultuurin kannattajien mielipiteitä Badenissa, joka oli yksi heidän lempipaikkojansa, ja on kuvannut heidät tavallisella taidollansa niin luonnonmukaisesti, että hänen romaaninsa on arvokas lisä nykyajan sivistyshistoriaan.

Romaanin tapahtumat liittyvät tavalliseen rakkauden juttuun. Litvinov on yksi noita venäläisiä mies raukkoja, joilta puuttuu kaikki miehuullinen ryhti. Sattumalta hän Badenissa tapaa entisen lemmittynsä, Irinan, mahtavan venäläisen kenraalin puolisona ja tämä kohta synnyttää uudelleen vanhan rakkauden liekin Litvinovin sydämessä, vaikka hän on vähää ennen kihlannut varsin viehättävän ja siveän morsiamen, nuoren Tatjanan. Jouduttuansa Irinan pauloihin sankarimme hylkää morsiamensa paetaksensa edellisen kanssa. Vaan viimeisessä silmänräpäyksessä Irinalta puuttuikin tarpeellinen rohkeus, niin että hän jälleen palaa takaisin miehensä seuraan, jatkamaan entistä halpaa elämätänsä, jonka turhuuden ja tyhjyyden hän terävällä älyllänsä selvästi näkee ja jota hän sen vuoksi sydämensä pohjasta halveksii, vaikka monivuotinen tottumus on ainaiseksi kiinnittänyt hänet siihen. Livitnov taas palaa takaisin kotimaahansa ja muutaman vuoden kuluttua hän nai entisen jalosydämisen morsiamensa Tatjanan.

Romaanissa on tekijä kuvannut tuon yleisen päättömyyden ja ristiriitaisuuden venäläisessä elämässä, joka ilmaantuu sekä yksilöitten rakkauden suhteissa, että myöskin ylipäätään kaikissa henkisissä riennoissa. Tunteet ja ajatukset ovat kummallisessa häilymisen tilassa ja vaikea on päättää, mistä ne saavat alkunsa ja mihinkä ne pyrkivät. Näyttää todellakin siltä, kuin yhteiskunnan elämässä ei löytyisi minkäänlaisia johtavia perus-aatteita.

Venäläisen ylimysseurueen Badenissa runoilija kuvaa seuraavissa kyllin selvissä lauseissa: „Jospa Litvinov olisikin kääntänyt enemmin huomiota siihen, mitä hänen ympärillänsä puhuttiin, niin hän ei kumminkaan olisi kuullut ainoatakaan järkevätä ajatusta, ei ainoatakaan uutta tosiasiaa kaikessa tuossa järjettömässä ja elottomassa lavertelemisessa. Ihmette-

lemisen tai ihastuksen huudahduksissakaan ei kuulunut todellista viehätystä, itse moitteessakaan ei tuntunut kiihkoa; ani harvoin teeskennellyn halveksimisen kuoren alta vinkuili itkun vingutuksella pelko siitä että mahdollisesti saisi kärsiä tappioita, jonka ohessa hammasten kiristyksellä lausuttiin muutamia nimiä, joita jälkimaailma ei ole unhottava. Ja jospa edes ainoakaan pisara virkistävätä kastetta olisi pudonnut kaikkeen tuohon romuun ja roskaan. Mikä vanha roju, mikä turhamainen lörpötys, mitkä huonot juonet täyttivät kaikki nämät päät, eivätkä ne täyttäneet niitä ainoasti tänä iltana, eivätkä ainoasti vieraissa, vaan myöskin kotona, joka päivä ja joka hetki, heidän olemuksensa koko pituudelta ja syvyydeltä. Ja mikä tietämättömyys kaiken lopuksi! Mikä kykenemättömyys käsittää kaikkea sitä, joka on ihmis-elämän perustus ja kaunistus!"

Kun Litvinov matkalla kotiinsa rautatienvaunujen ikkunasta silmäilee ulos, niin junan ympärillä kiertelevien savupilvien vaihtelevaiset muutokset saattavat hänet miettimään elämän menoa, eikä se suinkaan näytä varsin lohduttavalta, jos saamme uskoa hänen puhuvan totta: „Savua, savua!" hän toisti monta kertaa, ja kaikki näytti hänestä olevan savua, hänen oma elämänsä, venäläinen elämä, — kaikki inhimillinen, etupäässä kaikki venäläinen ... „kaikki kiiruhtaa, rientää johonkin ja kaikki katoaa, jättämättä minkäänlaisia jälkiä, saavuttamatta niin mitään; kun vastainen tuuli puhaltaa, niin kaikki taas syöksee vastakkaista suuntaa, ja tuossa taas alkaa väsymätön, rauhaton ja hyödytön leikki".

Noissa muutamissa riveissä on suuri runoilija antanut ankaran köyhyyden todistuksen omalle isänmaallensa. Että toki vielä oli toiveita paremmasta tulevaisuudesta, sen hän osottaa romaaninsa lopussa, jossa puhutaan missä tilassa Litvinov tapasi isänmaansa: „Uusi järjestys toipui vaivalloisesti, vanha oli kadottanut kaiken voimansa; taitamattomuus kulki rinnan petollisuuden kanssa; koko järkähtänyt olemuskanta häilymällä häilyi, kuni rämeen hyllyvä pinta ja ainoasti yksi suuri sana: *vapaus* liikkui kuni Jumalan henki vetten yli. Ennen kaikkea vaadittiin malttia, ei kärsivätä, vaan toimivata, järkähtämätöntä malttia".

Vaan vuosi vieri toisensa perästä, ja kolmas on jo alussa. Suuri aate vähitellen toteutui, juurtui sydämissä ja mielissä; viskatusta siemenestä oli noussut vähäinen itunen, eivätkä sitä enää viholliset voi tallata jalkojensa alle, eivät julkiset eivätkä salaisetkaan vihamiehet".

Turgenievin viimeinen yhteiskunnallis-historiallinen romaani on v. 1876 ilmestynyt *Uutismaa* (*Новь*), joka paremmin kuin moni tieteellinen erikoisteos kuvaa venäläisen nihilismin käytännöllisiä konsekvenssejä. Erinomaisella tarkkuudella runoilija osasi edeltäkäsin arvata, minkälaisiin tekoihin tuo „Isissä ja Pojissa" esiintyvä nihilismin teoria oli vievä. Myöhemmät tapahtumat ovatkin todistaneet hänen ennustuksensa oikeiksi; senhän todistavat nuot monilukuiset valtiolliset murhan-yritykset Venäjän hallitusmiehiä ja vihdoin itse keisariakin vastaan.

Uutismaassa kuvattu päähenkilö, Neshdanov ei enää tyydykkään, kuten vielä Basarov, rauhalliseen oppinsa levittämiseen sanan voimalla. Se osottaa hänessä olevan enemmän haaveksivata vapaudentuntoa, kuin käytännöllistä älyä, kun hän kapinallisilla aatteillansa kääntyy välittömästi kansan puoleen, joka niitä kumminkaan ei käsitä, ja kokee näyttää toteen sen surkeata sorrontilaa, josta sen on väkivallalla vapautuminen, koska tämä kumminkaan ei voi tapahtua rauhallisilla välikappaleilla. Mutta hänen yrityksensä eivät menestykkään. Jutellen ja juoden talonpoikien kanssa, hän ei saakkaan niitä käännetyiksi, vaan päihtyy ihan pahan päiväisesti. Kun poliisi samaan aikaan on saanut tiedon hänen ja hänen toveriensa kapinallisista vehkeistä, niin hän ei näe enää muuta neuvoa pelastuaksensa pulasta, kuin että hän itse lopettaa elämänsä. Tuosta ei enää puutu kuin yksi askel, niin luoti ei satukkaan nihilistiin itseensä, vaan hänen vastustajaansa.

Miespuolisen nihilistin rinnalla taistelee taaskin urhoollisesti ja väsymättä nainen, hänen lemmittynsä Marianna, joiden rakkauden yhdistyssiteenä on yhteinen valtiollinen katsantokanta. He ovat löytäneet hetkiseksi turvapaikan varakkaan tehtaanhoitajan Salominin luona, joka myöskin harrastaa kansansa etuja ja menestystä, vaan osaa taitavasti välttää ennen-aikaista perikatoa. Neshdanovin kuoltua Salomin nai tuon tervejärkisen Mariannan.

Haikeata on nähdä, mitenkä nuoret, kalliit voimat menevät hukkaan turhanpäiväisessä taistelussa jalojen aatteiden puolesta, jotka tosin joutuvat ristiriitaan nykyisen hallituskunnan tai oikeastansa sen kelvottomien käskyläisten kanssa, vaan joiden juurena kieltämättä on jalo totuuden rakkaus ja harras halu levittää valistusta laajempiin, alhaisiinkin piireihin. Toivokaamme, että nykyinen rauhaton tila Venäjällä ei ole muuta, kuin sen kuohumisen tunnusmerkki, joka on välttämätön jokai-

selle eloon kykenevälle yhteiskunnalle ja jonka jälkeen Venäjän yhteiskunnan voimat astuvat esiin vaurastuneina, täydessä sopusoinnussa hallinnollisten olosuhteitten kanssa.

Tunnettu asia on, että milt'ei kaikki Venäjän suuret runoilijat ja kirjailijat ovat saaneet kokea kovaa kohtelua hallituksen puolelta ja että useimmat heistä ovat päivänsä päättäneet varsin surkuteltavalla tavalla, tavallisesti parhaassa miehuutensa iässä ja usein kaksintaistelun uhrina. Syystä kyllä mainio maanpakolainen Aleksander Hertzen voi sanoa että Venäjän kirjallisuushistoria ei ole muuta kuin luettelo marttyyreistä ja pahantekijöistä. Tämmöisen kohtalon Turgeniev osasi välttää siten, että hän vapaaehtoisesti jätti isänmaansa, elääksensä suurimman osan elin-aikaansa ulkomailla.

Mutta eipä edes Venäjän yleisökään aina ole osannut ansion mukaan arvostella ja kunniassa pitää suurta runoilijatansa, joka niin vilpittömästi ja niin rajattomasti rakasti kurjaa isänmaatansa, vaikka kohta tämä rakkaus ei ollut sitä arvotonta laatua, joka sokaisee ihmisen silmät ja estää näkemästä rakastetun huonotkin puolet. Jo „Isät ja Pojat“ nostivat kauhean melun ja sekaäänisen rähinän Venäjän kaikissa kirjallisissa puolueissa. „Kaikki tunteeni silloin olivat, vaikka tosin sekanaiset, kumminkin yhtä raskaat“, sanoo tästä tekijä itse. „Useissa läheisissä ja miellyttävissä henkilöissä huomasin suuttumuksen kylmyyden; minä sain vastaan-ottaa onnittelemisia, milt'ei suudelmia minulle vastenmielisiltä ihmisiltä. Se minua hämmästytti, katkeroitti, vaan omatuntoni ei minua syyttänyt mistään; varsin hyvin tiesin että olin esittänyt kuvaamani luonnekuvan (nihilisti Basarovin) sekä ilman etuluuloja, että vielä myötätuntoisuudellakin“. Runoilijata vastaan tuli kaikilta haaroilta mitä riettaimpia herjauksia ja typerimpiä syytöksiä. Vähätpä siitä, että hän kohta tuomittiin hurjimmaksi nihilistiksi ja hänen teoksensa riettaimmaksi pamfletiksi, vieläpä 12 vuotta myöhemmin sai sen tekijä muutamassa venäläisessä aikakauskirjassa lukea ett'ei hän ollutkaan mikään muu, kuin „basibosukki, joka antaa kuolon-iskun toisen haavoittamalle ihmiselle“. Samoin Turgenievin seuraavakin romaani „Savu“ nosti tekijätä vastaan vihan puuskat, ja nyt häntä syytettiin varsinkin isänmaanrakkauden puutteesta, maansa häpäisemisestä y. m. kauheista rikoksista. Eipä siis so-

vikkaan kummastella että kului kokonaista yhdeksän vuotta, ennenkuin hän jälleen rohkeni julkaista viimeisen kultuuriromaaninsa „Uutismaa", jonka osaksi ei tullut ainoatakaan myötätuntoista arvostelua Venäjän lukijakunnan puolelta. Päinvastoin, tekijätä taas syytettiin valheellisesta panettelemisesta, etenkin kun hän, niinkuin väitettiin, asuen alituisesti ulkomailla, muka oli kadottanut todellisen arvostelijakyvyn Venäjän yhteiskunnallisen elämän suhteen. Vieläpä oli niinkin ankara arvostelija, joka suorastaan väitti että jokaisen kunnollisen venäläisen tuli sylkäistä tähän uuteen kirjaan ja sen perästä tallata se jalkojensa alle.

Luonnollista on, että moinen kohtelu kotimaan sivistyneen yleisön puolelta masentavalla tavalla vaikutti runoilijan mieleen ja tuotti hänelle monta raskasta hetkeä hänen elämässänsä. Eikä kummakaan, jos hän viimeisen teoksensa perästä katkeralla mielellä päätti heittää siksensä koko kirjailijatoimensa, josta hänelle tuli niin kovin paljo mieliharmia. Tätä päätöstä hän noudattikin monen vuoden kuluessa, kunnes hän ikänsä viime vuosina ei voinut enää vastustaa voittamattoman runottarensa kiihotusta, jolloin hänen runovoimansa kävi käsiksi uusiin aineksiin, heittäen kiittämättömän kotimaan olot syrjään.

Mutta itse elämän juoksu Venäjällä kohta mitä loistavimmalla tavalla osotti, että vilpitön, järkähtämätön totuus se olikin johtanut runoilijaa noissa hänen väärin ymmärretyissä romaaneissansa. Hänen ennakolta kuvaamiensa olojen historiallinen kehittyminen selvästi osotti, että Venäjän yleisö oli väärin tuominnut oman profeettansa, kun se oli syyttänyt häntä valheesta ja panettelemisesta.

Matkoillansa kotimaahan vv. 1879 ja 1880 Turgeniev kohta sai kokea, että Venäjän kansan silmät olivat auenneet ja että se oli katunut entisiä syntejään runoilijata kohtaan, joka nyt joutui monilukuisten innokasten ja liikuttavien rakkauden osotusten esineeksi, varsinkin isänmaansa valppaan nuorison puolelta. Arvattavasti riemastuneen nuorison teeskentelemättömät kiitollisuuden ja kunnioituksen osotukset saattoivat hänet unhottamaan monta katkeraa muistoa entisyydestä. Että hän puolestansa kyllä osasi panna arvoa nuorison suosiolle, osottavat selvästi hänen sanansa Moskovan ylioppilaille. „Alkavalle kirjailijalle", lausui liikutettu, harmaapäinen, kunnian-arvoisa vanhus, „on nuoren sukupolven, hänen aikakautensa osan-otto tietysti sangen arvollinen, sillä se on hänelle luja tue; mutta vanhentuneelle kirjailijalle, jonka kohta

tulee jättää toiminta-alansa, on tämä osan-otto — lausun sen tässä julkisesti — ainoa korkein palkinto, jonka jälkeen hän ei enää osaa toivoa mitään muuta. Se osottaa hänelle, että hänen elämänsä ei ole kulunut tyhjään, että hänen työnsä ei ole ollut turhaa, että siemen on tuottanut hedelmiä".

Vaan sen kunnioituksen ja ihastuksen rinnalla, jotka kaikkialla seuraavat suuria neroja, tavallisesti aina kulkee kateus ja siitä seuraava herjaaminen halpamielisten vihamiesten puolelta. Tuossa muistettavassa Pushkinin muistopatsaan paljastamisjuhlassa Moskovassa v. 1880, jossa venäläisen kirjailija-vainajan Dostojevskin kera Turgeniev niin suuressa määrin sai kokea yleisön kunnioitusta, Venäjän pimeyden ruhtinas, hra Mikael Katkovkin luuli saavansa tilaisuutta kohota siveellisen halveksimisen tilastansa, rakentamalla sovintoa suuren runoilijan kanssa, jonka esikoisromaanit olivat painetut hänen aikakauskirjassaan „Russki vjestnik"issa, kunnes „Isät ja Pojat" erottivat heidät toisistansa iäksi päiviksi. Eräässä juhlallisuudessa hän sen vuoksi pöyhkeän puheensa perästä esitti läsnäoleville vihollisleirin miehille, joitten joukossa Turgeniev oli ensimmäinen, rauhan ja sovinnon maljan. Mutta eipä ollutkaan heidän joukossaan sitä miestä, joka olisi suostunut juomaan tätä maljaa — niin tuntuvassa määrin oli sen esittäjä kadottanut rehellisen miehen maineen siveellisten ja valistuneitten kansalaistensa silmissä. Ja hävettävän halpa oli se tapa, jolla hyljätty puolijumala koki kostaa suuren runoilijan muistolle, tämän kuoleman jälkeen. Siihen aikaan, kun Venäjän sanomalehdet ilman ainoatakaan poikkeusta, olivat täynnä tietoja vainajan merkityksestä Venäjän kirjallisuudenhistoriassa ja hänen elämästänsä, „Moskovskia Vjedomosti" ei suvainnut sanallakaan kosketella tätä, koko ihmiskunnan suremaa kuolemantapausta. Ainoasti hautajaispäivänä se ilkkuen koki näyttää toteen suuren vainajan pitäneen yhtä maanpakolaisten poliitillisten rikollisten kanssa, josta syystä muka oli varsin sopimatonta haudata häntä Pietarin kaupungin kustannuksella, niin yleisellä osan-otolla yleisön puolelta. Suurten miesten ikuinen maine ei toki, kadota loistoansa kadehtivien vihamiesten parjaamisesta!

Parin vuosikymmenen kuluessa Turgeniev, joka pysyi naimatonna koko elin-aikansa, oli ollut erottamaton jäsen mainion laulajattaren Pauline Viardot'in perheessä, johon hän oli kiintynyt puhtaan rakkauden siteillä, jotka vasta kuolo katkaisi. Tämän perheen kanssa hän oli asunut ensin Badenissa, sitten Lontoossa ja vihdoin Pariisissa. Kieltämätöntä on että tämä perhe, jonka ominaisuus oli hienoin soitannollinen sivistys, tuntuvasti vaikutti runoilijaan, ja hänen teoksissaankin voipi huomata siitä tuntuvia jälkiä, jonka ohessa hän siitä sai suurta lievitystä ruumiillisissakin vaivoissansa. Pariisissa hän myöskin kirjoitti viimeiset neronsa tuotteet, jotka painettiin pietarilaisessa aikakauskirjassa „Vjestnik Jevropy“ ja pääasiallisesti koskivat henkisen maailman ihmisjärjelle käsittämättömiä ilmiöitä. Terävällä psykoloogisella taidolla ja luonnonmukaisuudella on hän niissä esittänyt yliluonnollisia, tärkeitä kohtia ihmisen sielun-elämästä, jonka tuntemiseen ja tajuamiseen harvat kykenevät. Tätä laatua ovat kertomukset „Unennäkö“, „Isä Aleksein juttu“, „Rakkauden riemulaulu“, „Klara Militsh“ ja vihdoin hänen kallis-arvoiset päiväkirja-muistiinpanonsa „Suorasanaisia runoja“ eli „Senilia“, joiden avulla lukija saattaa luoda silmäyksen runoilijan omaan jaloon sydämeen. Runollisuus ja filosofia ovat niissä tehneet ihanan liiton.

Syyskuun 3 päivänä 1883 kuolema vihdoin teki lopun Turgenievin pitkällisistä tuskista hänen omassa huvilassaan Bougivalissa lähellä Pariisia. — — „Olen aina vilpittömästi rakastanut — — aina olen ollut suora ja rehellinen“, olivat hänen viimeisiä sanojansa, ja nepä tarpeeksi valaisevatkin hänen jaloa luonteenlaatuansa.

Heikki Hyvärinen.

Kokelas.

Kirjoittanut *Arvi Rauta.*

Kummallista on sentään, kuinka muutamille ihmisille tässä maailmassa kaikki käy onnettomasti. Eikä edes niin, että heille noin joskus sattuisi tuommoisia pienempiä vahinkoja, vaan niin, että koko heidän elämänsä, mitä hyvänsä he siinä sitten puuhailisivatkin, on vaan pelkkää

vahinkoa. Voisi jotkut sanoa että semmoiset ihmiset ovat itse epäonnistuneita, ja siksi muka ei heille voi mikään onnistua; mutta mitäpä sellainen sana ja arvostelu juuri tarkoittaisi? Mitä on epäonnistunut ihminen? Ettäkö hän olisi epäonnistuneesti luotu? — Olkoon. — Mutta minäpä voin teille tuoda esiin erään ihmisen, jota ei suinkaan voi sanoa epäonnistuneesti luoduksi, ja jolle kumminkaan ei mikään onnistu — no ei niin mikään. — Jos ottaa katsantoon hänen ulkonäkönsä, joka tietysti ensiksi silmään pistää, niin siinä nyt ei suinkaan mitään epäonnistunutta. Koko tavallinen, kaikki ruumiinjäsenet tavallisia, äänensointu mitä tavallisin ja puhetapa — se nyt oli hiukan sammaltava, mutta muuten sekin aivan tavallinen. Ja mitä taas luonteesen tulee, niin se oli vallan erin-omainen. No niin perin hyväntahtoista miestä tuskin olisitte löytänyt vaikka suurennuslasilla olisitte tästä maailmasta etsinyt, niin kohtelijasta, niin vaatimatonta, niin hiljaista, niin tasaluontoista, niin tunteellista ja niin siihen määrään avulijasta, että menisi koska hyvänsä, vaikkapa kello 2 yöllä, puotiin ostamaan teille tulitikkuja, jos olisitte niitten tarpeessa, herättäisi puotimiehen ja sanoisi: „suokaa anteeksi, kunnioitettava herra puotimies, että tulin teitä vaivanneeksi, mutta asia on siinä, että *minä* tarvitsisin tulitikkuja". — Ottaisi siis koko syynkin omaan niskaansa.

Ja toiseksi, voiko nyt sanoa, että Jumala, joka on niin viisas, voisi koskaan luoda epäonnistuneesti!

Ihminen, jota tässä tarkoitan, on kokelas Maurits Sjö.

Mikä kokelas hän oikeastaan oli, sitä en nyt huoli mainita. Pääasia vaan, että hän oli kokelas ja kokelaaksihan häntä aina sanottiin, ja oli sanottu siitä saakka kuin kuultiin hänen ensi kertaa itseänsä siksi nimittävän. Ja ensi kerran se tapahtui silloin kuin häntä joku nimitti kandidaatiksi. Sillä silloin oli kokelas Maurits Sjö sanonut näin: — „Miksi käytätte vieraskielistä sanaa? — onhan omassa äidinkielessämme siihen sopiva sana, nimittäin sana: kokelas, joka juuri tarkoittaa jotakin koettelemista ja siis erittäin hyvin sopii tähän". — Ja siitä saakka katosi kuin ammuttuina kaikki muut tittelit, ja sijaan tuli kokelas. Eikä kukaan olisi saanut päähänsäkään sanoa häntä muuksi kuin kokelaaksi. — Siihenkin määrään ne ihmiset ottivat tässä suhteessa käyttääkseen kotimaisen kielen sanoja ja unohtivat kaikki vieraskieliset, että jos joku — tässä kerron muuten melkein mahdotonta tapausta — olisi kadulla ta-

vannut toisen ja sanonut hänelle: „kuulkaa, herra Pettersson“, — tai mikä muu tahansa — „tunnetteko kandidaatti Maurits Sjötä?“ — olisi herra Pettersson tai kuka muu tahansa vastannut: — „En, en suinkaan“. Ja sitten vielä sanonut: „odottakaappas! — kandidaatti? — sanoitteko kandidaatti? — en, en tunne“. — Ja sittenkin vielä varmemmaksi vakuudeksi lisännyt: — „En, en!“ — — Mutta annas että juuri samalta herra Petterssonilta olisi kysytty: „kuulkaappas, herra Pettersson, tunnetteko ehkä kokelas Mau — — —“, niin ennenkuin vielä toinen olisi ennättänyt lauseensa loppuun, olisi Pettersson jo ollut vastaamassa: — „ett'enkö minä — no johan nyt — ett'enkö minä tuntisi kokelasta — tunnenhan toki“.

Ja niin ne olivat iskeneet ne ihmiset kiinni tuohon kokelas-nimeen, että tuntuipa melkein kuin olisivat joskus sitä turhaan lausuneet, minä tarkoitan — noin pilanpäiten. Aina se vaan oli heidän suussansa: „tuolla menee kokelas“, „tuolta tulee kokelas“, „kokelas ei ole kotona“, „missä kokelas on?“ — „kokelas on kävelemässä“, — ja aina vaan kokelas ja kokelas. — Eikä kerran yhdellä tavalla nimitettyä miestä voi kukaan muulla nimellä nimittää, yksin selvyyden ja lyhyydenkin vuoksi, sillä muussahan tapauksessa voisi ihan helposti sattua, ett'ei toinen ymmärtäisi, ja silloin pitäisi ainakin sanoa: „kandidaatti Maurits Sjö, jota sanotaan kokelaaksi“. — Kerran annettu nimi voi kadota ainoastaan sillä tavalla, että miehelle keksitään kaikin puolin parempi ja sovelijaampi nimitys, mutta sepä tapahtuukin hyvin harvoin. — Mutta kylliksi jo miehen nimestä!

Mitä taas hänen taloudelliseen kantaansa tulee, niin siitä ei tule puhetta senkään vertaa, sillä sen laadusta ei ole aivan tarkkaa tietoa kellään ollut. Luultiin yleisesti, että hän eli jollakin tätinsä perinnöllä, koska ei hänellä velkoja tietty olevan. Eikä taas voitu sanoa, että hän olisi ollut työttömänäkään. Mutta mitä tointa hän varsinaisesti harjotteli, sitä ei ole tiedusteltu, tai paremmin sanoen, sitä ei ole tultu koskaan ajatelleeksi. Nähtiin mies usein kadulla jotakin paperikääryntapaista kainalossa, nähtiinpä joskus jokseenkin jouduttavan askeliaan, ja siitä sitten päätettiin, että tottapa tuolla nyt on jotain toimia. Jos häneltä kysyit minne meni, niin hän vastasi olevan vaan siellä tai siellä jotakin asiaa. Mutt'ei kukaan häneltä tullut kysyneeksi, mitä asiaa hänellä siellä tai siellä oli.

Hänen mielensä laadusta olemme jo antaneet sen selityksen, ett'ei hänen vertaistaan hyväntahtoisuudessa olisi juuri helppo ollut löytää. — Sanotaan, että varsinaiset „suuret miehet" tuskin koskaan ovat erittäin hyväntahtoisia ja avulijaita muita ihmisiä kohtaan. Mutta eikö sitten voi joku olla „suuri" juuri hyväntahtoisuudessa ja avulijaisuudessa? — Ei; sillä nämät ovat vaan pelkkiä jokapäiväisiä avuja, jotka eivät maailmaa kummastuta. Se mies, joka kauvan ponnisteltuaan viimein löytää kultapalasen, nostaa sen ilmaan ja pyörittelee sitä niin taitavasti käsissään, että sen kimeltelevä loisto tulee näkyviin, — sille miehelle on maailma valmis huutamaan: „sinä olet suuri mies!" Mutta toinen, joka ponnistelee ehkä kahta vertaa enemmän, hikoilee, kaivelee, ja viimein kaiken työnsä hedelmäksi löytää ruostuneen rautapalasen, sille ei maailma anna mitään arvonimitystä, sillä hänen löytämänsä palanen ei kiillä vaikka sitä kuinka pyörittelisi. — Ei tiedä sentään! Ehkä löytää hänkin ihailijansa. Ehkä joku professori joskus kirjoittaa johonkin aikakauskirjaan hänenkin työnsä hedelmistä; tai ehkä biograafinen nimikirja ottaa hänet uutterana työntekijänä palstoihinsa. — Mutta vallan huomaamatonna vaeltaa matkojansa mies, joka koko elämänsä on uhrannut hyväntahtoisuuden ja avulijaisuuden jumalattarelle, sillä hänen ponnistustensa hedelmät loistavat — jos ollenkaan loistavat — siinä kunniankruunussa, joka ei suinkaan ole hänen päähänsä pantu. Aivan huomaamatta hän jääpi jokapäiväisessäkin elämässä, ja samaten hänen hyväntahtoisuutensakin. Ihmiset siihen tottuvat, rupeevat pitämään sitä vaan jonakin luonteen ominaisuutena, unohtavat vähitellen kokonaan että se on avu, ja lopulta he suorastaan vaativat sitä häneltä aivan luonnollisena asiana, — ja vaativat sitä vielä niinkin, että aivan suuttuvat, joll'ei hän ennätä heitä palvelemaan.

Kokelas oli tähän vaativaisuuteen toveriensa puolelta jo niin tottunut, että aina esimerkiksi piti tulitikkuja taskussaan, vaikk'ei itse tupakoinut, sitä tapausta varten, että joku sanoisi hänelle: „annas tulitikkuja!" — Sitten hän piti vielä povitaskussaan puhdasta kirjoituspaperia, sillä sitäkin aina joku tarvitsi; ja liivinsä taskuissa pieniä lyijykyniä, että jos niinkuin niitäkin tarvittaisiin.

Niinkuin sanoin, velkoja ei hänellä tietty olevaksi. Rahojaan hän ei tuhlannut, mutta ei ollut saiturikaan, sillä usein hän nähtiin toveriensa seurassa istuvan jossakin ravintolassa, ja punssilasi oli hänenkin edes-

sään. Hän ei semmoisissa tilaisuuksissa melunnut, väisteli vaan päätänsä, kun muut ojennellen käsiänsä pitivät innokkaita puheitaan isänmaalle. Itse hän ei koskaan puhunut, ei toveruudelle eikä isänmaalle, mutta sattui kumminkin niin, että hän joutui päähenkilöksi yleisessä innostuksessa. Tämä tapahtui silloin kun toverit tulivat niin haltioihinsa, että jo tarvitsivat välttämättömästi jotakin paikalla olevaa esinettä innollensa. Silloin he panivat hänet tuolille istumaan ja kantoivat juhlasaatossa ympäri huonetta laulaen yksiäänisesti jotakin uuden-aikaista marssia.

Että hän muka oli aivan väliäpitämätön yleisistä riennoista, on suuri erehdys.

Te olette varmaan jo muutamista antamistani viittauksista huomannut, että kokelas Maurits Sjö kuului „kansalliseen puolueesen". Eikä sitä ainoastaan niistä huomaa, vaan voi siihen saada todistusta muustakin.

Siihen aikaan kun oli meidän maassamme voimassaan nimien muuttamiskiihko ja useat nuoret toivorikkaat nuorukaiset uhrasivat isiltä perityn kunniallisen nimensä tämän isänmaallisen asian vuoksi, muuttuen milloin rehellisestä Tammeliinistä joksikin epämääräiseksi vainioksi milloin taas Poikeliinistä joksikin pohjolan raittiutta laulavaksi kuuseksi tai rauhalliseksi laaksoksi, — siihen aikaan rupesi kokelas Maurits Sjökin ajattelemaan itsellensä uutta nimeä. Tosin kyllä tähän ei ollut syynä yksistään isänmaallinen innostus, vaan jotakin muutakin. Olipa kokelas Maurits Sjö huomannut, että hänen isältä perittyä nimeänsä, kun sitä etunimen kanssa lausuttiin, lausuttiin aina jonkinlaisella vaivalla ja ponnistuksella. Olipa niinkin sattunut, että hänen omakin kielensä vallan tärkeissä tilaisuuksissa, jolloin nimi jollekin virkamiehelle olisi ollut täydellisenä ilmiannettava, takertui aivan pahasti jonnekin suunlakeen tai kielen-alukseen, jopa joskus kurkkuunkin. Tähän tuli lisäksi vielä se, että hänellä, kuten olen jo maininnut, oli hiukan sammaltava puhetapa. Usein sattui niin, ett'ei hän, sanottuaan ensin Maurits, pitkään aikaan saanut lausutuksi sukunimeään: Sjö; — josta tietysti virkamies oli lähes närkästyä. — Mutta ei se olekkaan niin helppoa. Koetelkaappas itse lausua yhtämittaa välillä pysähtymättä: Maurits Sjö! Koetelkaa lausua se ääneen!

Tästäkin syystä siis rupesi kokelaamme ajattelemaan itsellensä uutta ja sointuvampaa nimeä. Ja vaipui hänkin ensin aluksi haaveksimaan kaikellaisia niemiä, saaria ja lehtoja. Mutta sitten pisti hänen päähänsä, että mitä jos olisi keksiä joku sukkela nimi itselleen. Mies rupesi siitä

oikein alakuloiseksi, tuosta omasta keksinnöstään, ja oli jo jättää senkin hyljättyjen joukkoon, joita jo rupesi karttumaan suunnaton määrä. Tämä viimeinen nimiehdotus oli kumminkin hänen päässänsä ollut hypoteettisenä kysymyksenä jo kokonaista puoli vuotta. Eikä se silloinkaan vielä ollut aivan hyljätty. Se tuli hänen päähänsä tavan takaa ja väliin se hänestä näytti todellakin sukkelasti keksityltä, niin että hän itsekin myhähti sille, mutta väliin taas hän rupesi ajattelemaan niitä kaikkia vastuksia, joita semmoisesta nimestä saattaisi seurata, eikä se silloin tuntunut hänestä sukkelaltakaan. — Nimiehdotus oli hyvin yksinkertaisesti: „Kerake“.

Kuinka se oli pöllähtänyt kokelaamme päähän, sitä ei tiennyt hän itse eikä tämän taivaallinen. Sattuuhan ihmiselle joskus, että jotakin pöllähtää päähän, jota ei melkein usko omaksi keksinnökseen, vaan tuntuu kuin olisi sen äkkiä korvaan kuiskannut joku syrjäinen, paljoa keksellijäämpi. Niinkuin jo kerroin, viivähti kokelaamme tämän nimiehdotuksen kanssa tavallista kauvemmin. Se oli jo vihdoin niin monta kertaa hänen aivoissansa tehnyt vaelluksensa, ett'ei hän enää saattanut ajatella sitä kauniiksi eikä rumaksi eikä sukkelaksi eikä kömpelöksi. Ja useinpa iltaisin istuessaan yksinäisyydessään hämärässä huoneessaan, hän oli niin vaipunut ajatuksiinsa, että syrjäinen olisi saattanut luulla häntä ties miksi professoriksi. Hiljaista oli silloin tässä puoleksi pimeässä huoneessa — niin hiljaista että olisi kuullut nuppineulan putoamisen maahan ja kärpäsen — mutta kärpäset makasivat jo. Pimeässä ei saattanut erottaa muuta kuin tavattoman korkean kaapin, sängyn ja jotakin pöydän tapaista. Sängyllä näit taas jotakin ihmisen kaltaista. Ja kun silmäsi pimeään tottuivat, tunsit ehkä tämän ihmisen kokelaaksi. Käsi kasvoillaan, pää painuksissa hän siinä istui ja mietti miettimistään. Mitä hän mietti, sen taisi arvata silloin kun hän, ottaen käden silmiensä edestä ja avaten suunsa lausui sanan, lausui sen niinkuin se, jolta on sisällinen kuume kielen kuivannut ja jonka täytyy nielaista, ennenkuin saa mitään sanotuksi. Sinä kuulit tuon sanan ja arvasit että sen lausui kokelas. — Ja se sana oli:

— „Kerake“ —.

Ja niinkuin te sitä kuuntelitte, niin sitä kuunteli hänkin ja vaipui taas mietteihinsä. Hän kuunteli kumminkin vielä yhä ja mietti sitä, miltä se nyt kuului, ja miltä se kuuluisi, jos sen taas sanoisi, ja sitten hän taas sen sanoi, — sen saman sanan.

Mutta kun ei hän sittenkään saanut päätetyksi, niin hän lähti tavallisesti kävelemään ja käveli ensin aivan syrjäisillä kaduilla, mutta kun ei päätöstä sielläkään tullut, poikkesi suuremmille valtakaduille. Siellä hän tapasi aina jonkun toverin ja jos se sattui olemaan aivan luotettava mies, niin hän kysäsi häneltä neuvoa.

— „Kuuleppas, hyvä veli! — Sinä olet ennenkin minua neuvonut ja auttanut tässä asiassa. — Mitä sinä arvelisit — Kerakkeesta? —"

— „Mitä hittoja! — Mistä kerakkeesta?"

— „No että jos, näetkös, nimeni nyt vihdoin niinkuin muuttaisin ja muuttaisin Kerakkeeksi".

— „Älä, älä hemmetissä!"

— „Eikö se mielestäsi ole sukkelasti keksitty?"

— „Miks'ei, kyllähän se yhdelle miehelle aina sopisi, mutta ajatteles, että niitä tulisi monta!"

— „Niin, ettäkö luulet, että useat muutkin, viehättyneinä" — —

— „No en juuri sitä, mutta kun saat noin seitsemänkin lasta, niin voi kuka hyvänsä osottaa heitä kaikkia sormellansa ja sanoa toiselle: katsoppas, tuolla menee seitsemän keraketta".

Kokelas myönsi nyt itsekkin, että tuommoinen nimi kenties vielä kävisi aikoja myöten liian sukkelaksi, ja ajatteli jo, että mikä kumma olikaan pannut niin hulluja ajattelemaan.

He olivat kävellessään jo tulleet johonkin puistoon, jonka pitkien puitten välistä sininen lahti pintaansa välähytteli, kun yht'äkkiä hänen toverinsa, joka oli runoilija, joutuu tavattomaan innostukseen ja pyytää heti saada paperia ja kynää, ja sanoo että hänen päähänsä yht'äkkiä tuli suuri, runollinen idea ja että se välttämättömästi heti piti tulla paperille, ett'ei unohtuisi. Saatuansa kokelaalta paperia ja lyijykynän, hän kirjoitti muutamia säkeitä ja näytti äärettömän tyytyväiseltä.

— „Oletko kirjoittanut runon?" — kysyi kokelas pistäen kynäntynkän liivintaskuun.

— „Olen, pääpiirteissään. Siitä tulee jotakin erin-omaista".

— „No mikä sen nimeksi tulee?"

— „Sen nimeksi tulee „Laine".

Silloin näytti kokelas puolestaan joutuvan mielen kuohuksiin ja näytti hänkin yht'äkkiä hyvin tyytyväiseltä. — Sitten hän sanoi toverilleen hyvästi ja läksi kiirein askelin kotiinsa.

Muutaman päivän kuluttua hän kirjoitti kaupunginpostissa toverillensa kirjeen, jossa hän selittää, että jos nimeä kerran muuttaa, niin on luonnollista että muuttaa sen niin, että se jollakin tavoin, esim. merkityksensä puolesta, muistuttaa alkuperäistä nimeä. Sanoo muuten löytäneensä vihdoin semmoisen, jota vastaan ei kellään pitäisi olla mitään muistuttamista, vaan että jos tuo toveri kumminkin on siihenkin tyytymätön, niin ilmoittaisi ajoissa, ett'ei olisi liian myöhäistä enää peräyttää, — ei muka hän puolestaan enää aio siekailla, sanasta muka toimeen pitää vihdoinkin ryhtyä.

Minkätähden hän tätä oikeastaan kirjoitti, minkätähden hän ei sitä suullisesti voinut ilmoittaa, sitä en varmaan voi päättää, — ehkä sentähden, että saisi tilaisuutta käyttääkseen kirjeessä uutta nimeään. Alle oli kirjoitettu tavallista suuremmilla kirjaimilla: *Mauri Laine.*

Mutta ennenkuin toveri oli ennättänyt lausua hänelle mielipidettänsä uuden nimen suhteen, huomasi kokelas paraaksi heittää tämänkin nimiehdotuksen hyljättyjen joukkoon, sillä häntä ruvettiin sanomaan maurilaiseksi, ja sitä ei kokelas saattanut pitää muuna kuin jonakin väännöksenä tästä uudesta nimestä.

Tämän maailman elämä on sentään kummallista. Mutta jättäen sikseen sen muut kummallisuudet, kerron vaan yhdestä sen kummallisuudesta, joka on tarpeen, ett'ei kunnioitettava lukijani liiaksi ihmettelisi sitä mitä kokelaalle tapahtui, eikä sanoisi kertomustani sentähden epäluonnolliseksi.

Jos kysyisin teiltä, mitä se kummallinen oikeastaan on, niin te varmaan vaan nauraisitte, ja jos viitsisittekin vastata, niin vastaisitte: „tietysti se mikä on kummallista, mikä kummastuttaa". — Mutta mikäs se teitä sitten kummastuttaa oikeastaan? — „Kaikki se, mikä on outoa, mitä emme ole ennen nähneet". — Mutta jos sanoisin, että kokelas Maurits Sjö oli rakastunut, niin useat teistä sitä sittenkin kummastelisivat, vaikka se ei ole mikään outo eikä tavaton asia tässä maailmassa. — Se ei tosin ole minun asiani, että ehkä tekin olette ollut aivan korvia myöten rakastunut tai ehkä parast'aikaa rakastatte, mutta sen vaan rohkenen sanoa, että jos nyt teidän olisi niin laita, niin ette ollenkaan sitä kummastelisi. Sehän on aivan luonnollista, arvelisitte, hän on viehättävin ihminen maailmassa ja meillä kahdella on samat ajatukset, samat aatteet, samat pyrinnöt; — ja kumminkin sanoisitte ainakin: — „no johan

nyt!“ — jos minä puolestani sanoisin, että kokelas Maurits Sjö oli rakastunut. Sanokaa mitä tahdotte; — hän oli rakastunut.

Miten ja missä tilaisuudessa kokelas oli rakastunut, siitä ei ole varmoja tietoja saatu. Arveluita siitä on liikkunut monenlaisia. Toiset sanovat, että se oli tapahtunut teaatterissa, kun Maurits ensi kertaa siellä kävi; toiset taas väittävät että ensimmäinen lemmenliekki syttyi Vapunpäivänä Kaisaniemessä; mutta oli niitäkin, jotka vakuuttivat henkensä uhalla, että alku tapahtui kadulla, — luultavasti Korkeanvuoren, — eräänä hirveän tuulisena ja sateisena päivänä. Kokelas oli muka kulkenut hänen — nimittäin tuon nykyisen rakastetun — jäljessä noin kivenheittämän, kun äkkiä kova tuulenpuuska sieppasi hatun tytön päästä, ja — kun siihen aikaan naiset pitivät tavattoman, uskomattoman leveäreunaisia hattuja — koreasti kuin heitettyä kiekkoa kuljetti pitkin kadun viertä. Hattu pysähtyi töydättyänsä kokelasta vastaan. — „Siinä sinä nyt olet!“ — oli muka kokelas ajatellut ja katsellut sitä kauvan aikaa. Huomattuaan vihdoin, että neito seisoi hatuttomin päin ankarassa myrskyssä, päätti hän saattaa hatun mitä pikemmin omistajalleen. Sanasta toimeen! Kuin nuoli hän lähti kiitämään neitoa kohden, ja semmoiseen liikkeesen ei Maurits ole vielä jalkojaan pannut siitä saakka kuin hän pienenä tallukkana kerran oli uimahuoneesta livistänyt kyökkiin piikojen luo, pahankuriset pojat kun olivat hänen kaikki vaatteensa piilottaneet. — Tultuansa niin lähelle neitoa, että vaan joku vesilätäkkö heidät toisistaan erotti ojensi Maurits hatun hänelle, mutta samassa kompastui ja suoraapäätä — lätäkköön, — no ihan niin suoraan kuin vaan voi! Kun kaikki oli taas entisellään ja leveäreunainen hattu vahingoittumatonna omistajansa päässä, ojensi neito hänelle ystävällisesti kätensä — ja puristi — ja myhähti — ja kas silloin: — naps! — syttyi lemmen liekki. Toisten mukaan se syttyi juuri siinä silmänräpäyksessä, mutta toisten mukaan vasta silloin kun kokelas, riisuttuaan läpimärät vaatteensa, rupesi pukeutumaan kuiviin.

Kuinka nyt olikaan asianlaita, siitä, niinkuin sanoin, ei ole tarkkoja tietoja saatu. Ei sitä toinen voi niin varmaan aavistaa millä hetkellä se „rakkaus tulee“. Voihan joskus tapahtua niinkin, että se tulee silloin kun toinen tulee kotiinsa eikä saa porttia auki, ja toinen, joka sattuu juuri samassa kulkemaan ohitse, pysähtyy ja sanoo: „sallikaa minun auttaa“. Ja huolimatta siitä, kumpi heistä saa vihdoin portin auki,

syttyy lemmenliekki. Ja joll'ei silloin satu kadulla ketään muuta kulkemaan, niin mistäpä kukaan tämän taivaallinen saisi tietää kuinka nimenomaan ja missä tilaisuudessa tämä avioliittoa ja ikuista onnea rakentava lemmenliekki oli syttynyt, muuten kuin että jompikumpi sen salaisuuden maailmalle ilmaisee.

Kokelas ei sitä koskaan ilmaissut. Hän ilmaisi vaan, että oli „vähän noin niinkuin". Ja kun joku huimapää töytäsi häntä vastaan ja kysyi että: kehen, kuinka, koska, missä? — niin vastasi kokelas vaan: „no älähän nyt, rakas veljeni, päälleni lennä; sitä en ilmaise".

Siihen olivat hänen toverinsa saaneet tyytyä ja viimein tyytyivätkin. He tottuivat vähitellen siihen ajatukseen, että kokelas oli rakastunut, ja tottuivat niin, että jos joku olisi sanonut, ett'ei kokelas ollutkaan rakastunut, he sitä eivät olisi uskoneet. Eikä sitä uskoa olisi heistä saanut, vaikka olisi koivusella halolla lyöty. He jättivät hänet aikoja myöten niin rauhaan kaikista kysymyksistä ja tiedustuksista, että kokelaan jo joskus teki mieli sitä heille muistuttaa. Sillä se nyt kuului hänen luonteensa ominaisuuksiin, että hän rakasti sotia salaisuuksiensa ilmitulemista vastaan ja nähdä ihmisiä utelijaina.

Kaksi vuotta säilytteli hän uskollisesti lempeänsä ja salaisuuttansa. Se oli virvottavana lähteenä hänelle surun hetkinä. Rakkauden asuminen ihmissydämissä auttaa monen jalon taipumuksen ja henkisen lahjan kehkeymistä. Niinpä se vaikutti Mauritsiinkin, vaikka kaikessa, kaikessa hiljaisuudessa. Ei sitä tullut huomanneeksi muut kuin yksi hänen tovereistansa, ja siltäkin hän oli heti vaatinut pyhää lupausta, ett'ei asiata kellekään ilmoittaisi. Tapaus oli aivan satunnainen. Hänen istuessaan kerran kotona tulee hänen luoksensa hirveästi meluten mainittu toveri, hyökkää kirjoituspöydän luo ja sekoittaa kaikki paperit. — „Annappas, hyvä veli, minulle hyvin pian paperia ja kynää, minun täytyy lähettää pieni kirje kaupunginpostissa!" — Mutta ennenkuin Maurits ennättää nousemaan vuoteelta, jolla oli istunut, on toveri löytänyt paperin, katselee sitä hiukan ällistellen ja sanoo samalla: — „Jos oikein tässä pimeässä erotan, niin luulenpa, — että olet — — että olet poika — tässä vähän niinkuin runoja — — —"

— „Minun runojani!" — huusi silloin Maurits töydäten paperin kimppuun; ja kun oli saanut sen käsiinsä, sanoi hyvin liikutettuna ja vavahtavalla äänellä:

— „Hyvä veli, tämä on persoonallinen loukkaus".

Mutta muutkin hyvät ominaisuudet elpyivät kokelaassa. Hänen mielenlaatunsa kävi yhä iloisemmaksi, yhä enemmän hän otti osaa seuraelämäänkin. Ja lopuksi hän oli niin täydellisesti muuttunut, että kävi kaikessa hiljaisuudessa erään tanssikoulun kurssit läpi, ja vihdoin toveriensa suureksi kummastukseksi eräässä soareessa tanssi toisen franseesin rakastettunsa kanssa.

Seuraukset tästä olivat odottamattomat. Kaikki jo aikoja sitten unohtuneet puheet heräsivät jälleen. Toverit eivät antaneet hänelle rauhaa ollenkaan kysymyksillään ja tutkistelemuksillaan, ja humahtipa kaupungissa yht'äkkiä kenenkään aavistamatta huhu, että kokelas oli kihloissa.

Onnellinen aika oli tämä kokelaalle. Kuin uskon sankari hän taisteli salaisuuksiensa puolesta. Hänen hyväntahtoisuutensa ei tosin vähennyt, vaan usein hän tahallansa ärsytteli tovereitaan, antoi heille ensin syytä luulla ja sitten taas saattoi aivan epätietoisiksi. — Mutta sittenpä ruvettiin puhumaan yht'äkkiä, ett'ei kokelas olekkaan kihloissa. Toiset taas pysyivät entisessä vakuutuksessaan. Ja kun ei kummatkaan voineet kokelaalta mitään selkoa saada, kääntyi huomio kerrassaan tyttöön. Soareessa sai tyttö paljon uusia tuttavuuksia, nuoria herroja, jotka kaikki, puhutellessaan häntä, puhuivat arvoitusten kautta ja katselivat häntä omituisen viistoon. Kokelaan morsiamesta oli se yleinen mielipide, että tyttö oli erittäin — kuinka sanoisin — erittäin ihastuttava. Mistä kummasta kokelas oli hänet onkeensa saanut ja kuinka ei tyttöä kukaan ollut ennen huomannut, se näytti kummastuttavan kaikkia kokelaan lukuisia tovereja.

Tästä kaikesta oli vielä muitakin seurauksia.

Palattuansa soareesta kertoi tyttö isällensä, kuinka hirveän paljon uusia tuttavuuksia hän oli saanut, kuinka he kaikki olivat hänelle olleet kohtelijaita, hienoja ja huomaavaisia, — ja tietysti oli tästä taas seurauksena kohta baalit, tanssiaiset, kemut. — Tietysti; sillä kun isä näki, että hänen tytärtänsä aljetaan huomata, niin — no jos baalit niin vieraat, — siinähän sitten tietysti kaikenlaiset toiveet jostakin paroonillisuudesta tai kreivillisyydestä, joka jollakin lailla voisi olla koristuksena sukuluettelossa, — ja muuta semmoista. Isä tosin on ollut hyvin säästäväinen ja koonnut suuria summia pankkiin, mutta hänen tarkkuutensa

yht'äkkiä laimentuu; — hän rupeaa elämään aivan ylellisesti. — Ja kun baalit ja kemut, niin silloin tietysti talontyttären ihailijoita ja paljo puhetta; — ensin vaan: „kuka oli tanssinut toisen franseesin hänen kanssansa?" — „mitä hän oli sanonut?" — Mutta sittemmin ja jo laajemmissa piireissä: „ah, kuinka hän on grasiöösi, intelligentti, noobeli", — niin että nuo vieraskieliset sanat joutuivat oikein muotiin. Mutta vihdoin pitkin koko kaupungin sivistyneitä piirejä, niin että melkein jokaikinen kahvikuppikin sen kuuli: „keitä on käsketty kemuihin?" tai „mimmoisissa leningeissä sinne nyt mennään?" j. n. e. — Ja niin paljo puhuttiin tästä talontyttärestä, että kokelas Maurits Sjö jäi jo melkein unohduksiin. Hänen sijaansa puheen-alaiseksi tuli ensin eräs hovioikeuden-auskultantti, sitten pankintirehtöörin poika ja sen kautta itse pankintirehtööri ja muutkin pankin virkamiehet. Hirveän paljo uusia tuttavuuksia syntyi ja paljo elämäkertoja tuli ihmisten tiettäviin. Tyttären isä ajeli vaunuissa pitkin Boulevardia ja Esplanaadia, ja tytär taas rupesi pitämään tukkaansa silmillä ja oli ensimmäinen, joka lakkasi käyttämästä leveäreunaisia hattuja, kun Pariisista tuli sähkösanoma, että siellä jo pidetään tykkänään reunattomia hattuja.

Isän rikkaudesta puhuttiin hyvin paljo ja kehuttiinpa sitä hyvin suureksi. Häntä vedettiin esille usein esimerkkinä vasta-alottelijoille, ja sanottiin: „katsokaappas häntä; hän eli aina tarkasti ja säästäväisesti ja nytpä saakin vanhoina päivinään viettää huoletonta elämää ja sittenkin jättää tyttärellensä suuren perinnön, — aimo perinnön". — — Vasta nyt hän ilmaisee mielipiteensäkin ja liberaalisen suuntansa kansalliskysymyksissä.

Eräänä kauniina kevät-iltana, kun aurinko valaisi punaiseen valoonsa vain suurimpain rakennusten katot, kun Esplanaadi oli täynnänsä yleisöä, joka hiljaa asteli pitkin kadun käytäviä, kun joku yksinäinen positiivi soitteli jossakin „An der schönen blauen Donau", — levisi äkkiä huhu, että odotettavissa oli taas suuret kemut. Ja siitä tuntui heti Esplanadilla huhun vaikutukset. Yleisö ei pysynyt enää niin järjestyksessä; haastelu kävi vilkkaammaksi. Joku aina pysähtyi ja kääntyi toisaalle päin kulkemaan; ja töytäsi sitten jotakin vanhanpuolista rouvaa vastaan, joka oli myöskin pysähtynyt, mutta kääntynyt toisaalle päin. Eri parvet liittyivät yhteen ja muodostuivat suuremmiksi. — Siinä nyt puhuttiin monella tapaa. Mitkä epäilivät, ett'ei huhussa voi olla perää,

koska kemuilla tähän aikaan ei voisi olla mitään merkitystä; mitkä taas vakuuttivat, että juuri se, ett'ei kemuille voitu keksiä mitään merkitystä, osottaa että kemuilla on sitä suurempi merkitys, ja tähän yhtyivät useimmat. Kysymys oli vaan siinä, mikä merkitys niillä nyt oli. Ja puheesta, joka koski tätä kysymystä, ei voinut helposti selkoa saada; — ei ainakaan ole minun helppo siitä kellekään käsitystä antaa. Muutamia sanoja siinä käytettiin enemmän kuin muita, ja niitä sitten ihan yhtä mittaa ja ihan sekaisin. Sanat olivat: eklateerataan, hovioikeudenauskultantti, pankintirehtöörin poika, rivaali, intelligentti, fiini ja muutamia huudahdussanoja.

Kokelas oli erin-omaisella tyytyväisyydellä katsellut tätä kaikkea melua. Hänen suupielissään oli ollut omituinen salamyhkäinen hymy, ja olipa hänetkin nähty kävelemässä Esplanaadilla — ja vielä päälliseksi sikari hampaissa, jota hän ei muuten koskaan ennen ollut tehnyt. Kun hänet tämmöisessä tilassa tapasi joku toveri ja kysäsi kummastuneena, mikä hänet niin tyytyväiseksi teki, vastasi Maurits vaan, että „eipä juuri mikään, — polttelenma häntä vaan tässä lystikseni“; — ja kysyi sitten vuorostaan: — „kuuleppas, — tuota noin — oletko kutsuttu?“ — „Oletkos sinä sitten kutsuttu?“ — kysyi toinen. — „Sainhan minä tässä — odotappas — niin, toissa päivänäkö se lie ollut — sain kutsumuskirjeen“, — ja rykäsi.

Samaan aikaan istui uuden kivitalon mukavissa ja komeissa huoneissa tytär. Hän istui avatun ikkunan ääressä ja avattu romaanikin oli hänen polvillansa, — istui ja katseli veltosti käteensä nojautuen avaraa kaupunkia; kuunteli sen hälinää, kuunteli jotakin kaukaista musiikkia, johon surullisesti hämmentyi vosikkain ajeleminen ja käsiharmoonikan ääni; kuunteli pienten höyryjen jyskytyksiä ja vihellyksiä satamassa; kuunteli kaikkea tuota, eikä kumminkaan mitään erittäin kuunnellut; itsestään nuo kaikki äänet hänen korviinsa saapuivat, kun tyyni oli keväinen ilta.

Joskus hän asentoansa muutti, mutta niin, että saattoi nähdä alhaalla kadulla kulkevia ihmisiä, saattoi joskus naurahtaa, kun sattui ohi kulkemaan joku lystillinen. Katseli päivän painumista kaupungin kattojen taa ja sen surullista punaista valaistusta, joka heijasteli suurimpien rakennusten ylis-ikkunoista; katseli punareunaisia pilviä, — eikä kum-

minkaan erittäin katsellut, sillä itsestään ne hänen silmiinsä kuvastuivat tuolta taivaalta.

Joskus hän otti käteensä romaanin ja rupesi sitä taas lukemaan; — lehteä kääntäessään hän käänsi kaksi viitsimättä erehdystään korjata, — ja kirja putosi taas hänen polvillensa. Siinä oli puhe Pariisin elämästä; — niin, Pariisi, Pariisi! — ja hän ajatteli Pariisia; ajatteli niitä suuria teaattereita, ajatteli niitä komeita vaunuja, niitä hienoja ihmisiä, ajatteli sitä viehätystä, minkä tuottaisi Pariisin elämä, — ajatteli eikä kumminkaan mitään erittäin ajatellut, sillä itsestänsä se kaikki hänen päähänsä tuli.

Ja hän istui siinä kauvan, kauvemmin kuin olisi mielikään tehnyt, sillä lähteäksensä hänen olisi tarvinnut vetää taas kovin puristava kenkä jalkaansa ja panna nappiin liian ahtaat liivit.

Mutta sitten iloinen väre ilmaantui hänen kasvoihinsa. Hän muisti niitä kemuja, jotka olivat tulossa, ja rupesi sormi huulella jotakin ajattelemaan.

Muutaman päivän kuluttua alkoikin kutsumuksia tulvailla joka haaralle. Hirveän paljo puhuttiin näistä kemuista, ja niitä odotettiin suurella hartaudella. Jotakin erin-omaista oli tulossa, sen tiesi jokainen; mutta mitä se oikeastaan oli, siitä ei ollut kukaan varma.

Mutta ei vähemmällä innolla odottanut kokelaskaan. Hänkin näytti oikein valmistautuvan noihin kemuihin. Ja hänellähän siihen syytä olikin enemmän kuin kellään muulla; sillä hänhän se oli rakastunut. — Ei kenenkään tarvitse ihmetellä, että kokelas piti itseänsä päähenkilönä koko menossa, ja että hän piti itseänsä onnellisimpana ihmisenä maailmassa. Hän oli todellakin niin onnellinen, ett'ei moni vihittäessäkään ole niin onnellinen. Ensi kerran elämässään hän oli onnellinen jostakin muusta kuin jostakin osottamastaan hyväntahtoisuudesta tai avuliaisuudesta toista kohtaan. Ensi kerran asui hänen sydämessään oma ilo, oma onni. — Mutta ei siltä tarvitse luulla, että hän olisi ollut vähemmän hyväntahtoinen. — Päinvastoin. — Juuri nyt oli hänen hyväntahtoisuutensa aivan rajaton. Hän olisi ollut valmis tekemään mitä hyvänsä toisen hyväksi; ei olisi tarvittu muuta kuin pieni viittaus apua tarvitsevan puolelta. — Hän ihmetteli vaan, että miksi nyt, kun hän olisi ollut niin valmis palvelemaan, kukaan ei häntä siihen pyytänyt, ne näyttivät kaikki ihan kuin unhottaneen hänet.

Tuli vihdoin kauvan odotetun päivän aamu, — tuli kaikessa loistossaan, niinkuin pilvetön keväinen aamu ainakin. Ja tuli niin iloinen keskipäivä, kuin keväinen päivä. — Tuli sitten ihana ilta, niinkuin keväinen ilta; ja taas aurinko valaisi kaupungin kattoja, ja taas soitteli musiikki, höyryt jyskyttelivät ja viheltelivät rannassa, ja lauleli katua kulkien pitkää lauluansa venäläinen sotamiesparvi. Mutta ei ollut Esplanaadilla hiljalleen eteenpäin kulkevaa yleisöä. Jotkut harvat siellä kävelivät, jotka eivät maailman hyörinästä ja pyörinästä mitään tienneet, joiden ainoa paikka ja tilaisuus, missä saivat nähdä aristokraattista maailmaa ja hienoja naisia, oli Esplanaadinkatu. He kulkivat edestakaisin ja kulkivat siksi kuin hienon maailman Esplanaadi-aika oli ohitse, ja kääntyivät sitten muille kaduille, ajatellen että kyllä kait nyt oli joku suuri konsertti yliopiston juhlasalissa. — Ja niin alkoi keväinen yö.

Mutta suuren kivitalon portailla olivat valkoiset lyhdyt sytytetyt ja molemmin puolin seisoi muutamia komeasti puettuja herraspalvelijoita, joista toiset kumartelivat sisääntuleville, ottivat vastaan heidän vaatteitansa ja kantoivat niitä jonnekin pois; toiset taas pitivät loitompana kaikenlaisia ämmiä ja katupoikia ovensuusta, nämät kun tunkivat liian lähelle ja pitivät elämää joka kerta kuin sisäovi aukeni ja sieltä ankara valo häikäisi heidän silmiänsä. Paljo vieraita tulvaili sisälle, jotka kaikki osotettiin suureen, hirveän valoisaan saliin. — Siinäpä kokelaskin. — Hän sattui tulemaan juuri silloin kuin enimmät vieraat, ja siis pahimpaan tungokseen. Saliin sisälle näytti hänestä melkein mahdottomalta päästä, ja hän ihmetteli kovasti sen lihavan herran taitavuutta, joka juuri äsken oli seisonut ihan hänen vieressään ja nyt jo oli ovensuussa. Hän ei voinut sitä ymmärtää kuinka tuo oli sinne päässyt olemalla samalla kohtelijas kaikkia niitä vanhoja rouvia ja nuoria neitoja kohtaan, jotka yht'-aikaa sinne pyrkivät. — Sitten tuli herrojen vuoro astua sisälle, ja niittenpä joukossa se kokelaskin joutui saliin. — Yleinen esittely ja tervehtiminen oli paraillaan tapahtumassa. Tytär oli vastaan-ottamassa vieraita. Kaikille oli hänellä aina jotakin sanottavaa paitsi tavallista tervehdystä, — ja lienee hän välistä onnistunut sanomaan jotakin hyvin sukkelaa, koska hänen tervehdystänsä seurasi tavan takaa tervehdittyjen iloinen ja herttaisen kohtelijas naurun puuska. Sitten hän näki kokelaan vähän muitten takana, ja huolimatta siitä, ett'ei kokelaan vuoro vielä

ollut astua esiin, hän ojensi hänelle kättä, ja, muitten väistyessä kohtelijaasti syrjälle, sanoi:

— „Ah, tekin herra — Sjö. Terve tultuanne! Minä toivon, ett'ei meitä tänä iltana erota toisistamme mitkään *meret*".

Oli muutamia, jotka tällekin lauseelle nauroivat.

Kokelas lisäsi siihen äärettömän loistavana:

— „Eivätkä erämaat, arvoisa neiti!" — mutta ajatteli itsekseen pidättäen ylenmääräisen tyytyväisyytensä ilmipuhkeamista ja antaen sijaa muille vieraille: „ei ne nuo naiset osaa ollenkaan olla varovaisia; — noin koko maailman kuullen!"

Mutta miksipä minä kertoisin kaikkia yksityiskohtia näistä mahtavista kemuista? Miksi kertoisinkaan alkaneen tanssin huimaavasta menosta; miksi niistä loistavista puvuista, jotka siinä välkähtelivät satojen kynttiläin ja lamppujen häikäisevässä valossa? Miksi mainitsisin niitä puheita, niitä keskusteluja, jotka lisäsivät epäselvänä sorinana vieraitten liikkeen ja häärinän synnyttämää melua? Miksi kaikkea tätä, kun on minulla edessäni kertomus kokelaasta? Häntähän minun on velvollisuus seurata.

En saa kumminkaan siirtyä pois näistä kemuista, enkä ruveta kertomaan taas kokelaan pimeästä huoneesta, sillä siitä jo kylliksi olen kertonut. Minun täytyy vielä viipyä täällä; sillä täällä kokelas kumminkin eli elämänsä loistokohdan. — Kummallisessa mielenjännityksessä hän oli kahden vuoden ajalla yhä lähestynyt tätä kohtaa, itse tietämättään milloin siihen pääsisi, mutta selvästi sydämessään tuntien, että hän kumminkin lähestyy, — lähestyy lähestymistään.

— Ja tämä hänen elämänsä loistokohta tapahtui tanssien ja illallisen jälkeen, — illallisen, jonka vertaista harvoin ennen oli nautittu. Siinähän oli ollut ylellisyyttä aivan silminnähtävästi. — Väsyneenä tansseista ja kumminkin aivan hurmaantuneina illallisen ruoista ja viineistä, tulivat useat vieraat jälleen saliin, mutta suurin osa hajosi muihin huoneisin saadakseen istua mukavissa sohvissa ja hetkisen levähtää. — Salissa istui talon väki ja useita arvokkaita vieraita, sekä vanhoja että nuoria, herroja ja daameja. Puhuttiin eräästä näytelmästä, jota viime aikoina oli teaatterissa esitetty, ja puhe oli niin vilkas, että sivullinen olisi voinut luulla siinä riideltävän. Ja väittelyä se oikeastaan olikin, sillä toiset pitivät kappaletta epäonnistuneena, toiset taas ottivat kiittäk-

seen. Tytär puhui siinä melkein eniten, sillä hän tunsi kappaletta paraiten; hän oli sitä nähnyt jo viisi eri kertaa. Hän oli. erin-omaisella puhelutuulella; hän selitteli päivän selkeäksi kaikille kuulijoille koko kappaleen juoksun ja sisällyksen monimutkaiset intriigit.

Puhuessaan oli hänellä tapa naputella sormiansa pöytään erään muodissa olevan valssin tahtiin. Niin hän teki nytkin, mutta tällä kertaa hän käytti siihen jotakin luupuikkoa, niin että napsutus kuului tavallista selvemmin. Jotakin kaikua hän myöskin luuli kuulevansa tästä napsutuksestaan, mutt'ei voinut ymmärtää mistä se tuli. Hän kääntyi joskus katsomaan napsuttiko ehkä joku vieraista samaa valssia, mutta ei sittenkään saanut siitä mitään selkoa. — Minä voin tässä ilmoittaa, että se oli kokelas. Hän se napsutteli tarkasti samaan tahtiin, ja oli jo napsutellut kauvan aikaa istuessaan tuolla muista erillään. Hän oli tästä tempustaan niin viehätettynä, ett'ei kuunnellut ollenkaan keskustelua. Hän ei nähnyt muuta kuin tuota tyttöä tuolla pöydän luona; hän ei kuullut muuta kuin tuota heidän yhteistä napsutustaan. Hän tunsi sydämessään kuin olisi tuo napsutus ollut kahden sydämen salaista kieltä. Hän ei odottanut muuta kuin että tyttö olisi antanut jonkun merkin siitä, että hänkin tunsi samaa, — ja siksi hän napsutteli, ja napsutteli yhä kuuluvammin ja samalla yhä tarkemmin pysyen tahdissa, — ja vihdoin — tyttö käänsi päänsä ja katsoi häneen, katsoi kauvan ja paljon merkitsevällä katseella, lakkasi napsuttamasta ja pudotti puikon kädestään, — ja silloin kokelaskin lakkasi napsuttamasta ja katsoi häntä yhtä kauvan. Mutta sitten nousi kokelas istualtaan koettaen hämmentää tapausta läsnä-olijain huomiosta ja siten estääkseen tyttöä taas olemasta varomaton. Mutta hän ei saattanut itsekkään estää omien tunteittensa ilmipuhkeamista. Sanoihin ne tosin eivät puhjenneet, mutta hänen kasvonsa ilmaisivat sitä enemmän, hänen vettyneet silmänsä loistivat ilosta ja hänen suunsa vavahteli puoleksi pidätetystä hymystä. — Kaikkien läsnäolijain huomio kääntyi suorastaan häneen. Pitkän äänettömyyden katkaisi vihdoin hän itse:

— „Minä olen noussut — sanoakseni — kunnioitettavalle seuralle — jäähyväiseni".

Yleinen kummastus seurasi näitä sanoja. Ne olivat sanotut ihan kuin hän olisi iäksi eronnut kaikista seuroista kuollakseen yksinäisyydessä.

Talontytär nousi hänkin istualtaan.

— „Te aiotte lähteä?“ — kysyi hän.

— „Pyydän teitä! — Ei sanaakaan, ei hiiskaustakaan enempää!“ — sanoi kokelas hänelle, otti hattunsa ja töytäsi huoneesta. Hän lähti semmoista kyytiä, että olisi unohtanut päällystakkinsa, joll'eivät palvelijat olisi muistuttaneet. Huolimattomasti hän heitti sen hartioilleen, eikä asettanut sitä sen paremmin kadullakaan, vaikka siellä oli alkanut kolea tuuli. Hän pysähtyi vielä noitten valoisain ikkunain alle. Sieltä kuului melua niinkuin tuolia siirrettäissä. — „Aikovatkohan vielä tanssia!“ — ajatteli kokelas. — Mutta sitten päätti, että he olivat ehkä lähtemässä hekin. Hän joudutti askeliaan, ja avonaisen palttoon liepeet lehahtelivat tuulessa. Ensi kerran elämässään hän oli jättänyt palttoonsa auki, jota aina ennen oli niin tyystin tarkasti nappiin pannut. — Kuu niin kummallisesti harhaili tänä yönä pilvien lomassa, — nauroi maailmalle ikuista nauruansa. Kokelas ajatteli nyt yhtä vähän tuota kuun naurua, kuin sitä ajattelevat ne rakastajat, jotka pitävät suurimpana onnenaan kävellä rakastettunsa kanssa kuutamolla. — Kukapa voisi kertoa niitä kaikkia aatoksia, joita rakastaja aattelee kulkiessaan kotiinsa tytön luota, jolle ensi kerran on sanonut: „minä rakastan sinua!“ — Helppo on ymmärtää, mitä hän aattelee, mahdotonta on sitä kertoa.

Minä siis jätän kokelaan täksi päiväksi, mainiten vain, että hän, ennenkuin nukkui, aivasti kaksi kertaa sydämensä pohjasta.

Hymyilevänä nousi aurinko seuraavanakin päivänä, ja tultuansa niin korkealle että taisi heittää valonsa kokelaan huoneesen, tapasi se hänetkin juuri heränneenä ja hymyilevänä. Kokelaan päähän olivat yht'äkkiä tulleet kaikki eiliset tapaukset, ja siksi hän hymyili. — Mutta muistettuansa, että eilisen sopimuksen mukaan eräs toveri, joka myöskin oli ollut kemuissa, tulee hakemaan häntä samaan taloon aamuvisiitille, hyppäsi hän vuoteeltansa. — Samassa hän tunsi kummallisen väristyksen ruumiissansa ja pian sen jälkeen omituisen kuumeen päässä.

— „Olisinkohan“ — ajatteli hän — „olisinkohan eilen vilustunut. Ei olisi kumma, sillä jätinhän palttooni auki — ja tämmöiseen vaaralliseen aikaan, jolloin lavantauti niin ankarasti riehuu kaupungissa! — No kylläpä jo laskinkin! Vai lavantauti vielä puuttuisi! — Ja jos tulee niin tulkoon, tottahan minä sen kestän niinkuin muutkin, — eihän se aina tapa! — Kiitosvisiitille minä nyt ainakin menen, siitä ei minua voisi

rokkokaan estää, — olisihan aivan epäkohtelijasta olla menemättä". — Näin ajatellen hän pukeutui frakkivaatteihin ja katsahti peiliin. — „Kas, kas", — ajatteli hän taas — „kuinka tuo parta yhdessä yössä voi kasvaa! Eilenhän vasta ajoin, ja nyt jo aivan mustana! Parasta lienee, että ajan uudestaan". — Ja niin hän istui partaansa ajamaan. Ja kun oli pääsemäisillään tästä toimesta, tuli odotettu toveri häntä hakemaan. Hirveällä melulla hän tuli, niinkuin tavallista; mutta nyt vielä hirveämmällä.

— „Mihinkä hittoon sinä kokelas eilen niin aikaisin katosit, häh?"

Kokelas lopetteli vaan parran-ajoaan eikä vastannut mitään.

— „Ethän siis tiedä koko uutisesta mitään! Kuuletko?!"

— „Kerroppahan tuota, niin sen kuulen".

— „Eilen kohta sinun lähdettyäsi, julistettiin kihlaus".

— „No niitä nyt vasta julistetaan tähän aikaan! — Kuka se nyt on taas?"

— „No, hovioikeuden-auskultantti ja se sinun entinen flammasi, se eilinen viehättävä emäntä, se talontytär".

Kokelas ei sanonut tähän mitään. Hänen vasta niin puhtaaksi ajettu leukansa värähti ja silmät kostuivat.

— „Jouduppas nyt niin lähtään!" — sanoi toveri. Mutta kokelas vastasi:

— „Tiedätkö, hyvä veli, mitä? Minä ajattelen, että ehkä on parasta ett'en minä lähdekkään".

— „No mikä nyt on?"

— „Minä olen sairas".

— „Vai niin! Sittenpä menen hakemaan toista toveria, joka lähtee; sillä visiitille tahdon välttämättömästi. Siellä näet toivon tapaavani tytön, johon eilen aivan silmittömästi rakastuin. — Sinunpa olisi pitänyt siellä kanssa valita itsellesi joku hentukka tuon entisen sijaan, joka on lentänyt jo liian korkealle. Mitä kuhnustelet koko ikäsi? eihän sinusta tuolla lailla mitään tule! Hei, kokelas, kokelas! Herää elämään! Älä nuku! — Kuuletko kokelas!

— „No älähän nyt lörpöttele! Mene jo!"

Tämä oli ensimmäinen epäkohtelijaisuus, minkä kokelas koko elämässään oli tullut sanoneeksi.

Toverin lähdettyä laskeutui kokelas taas vuoteellensa.

Siihen minä jätän nyt hänet. Sillä miksipä enää saattaisin teille ikävää rupeamalla kertomaan siitä, mitä kaikkea kokelas mahdollisesti tautinsa aikana ajatteli. — Vaan surulliset asiat pitää sanoa välttelemättä, eikä niitä saa peitellä; siksi ilmoitan, että hänen tautinsa sittenkin oli lavantautia, ja että hän siihen kuoli.

Te varmaan ajattelette, että mitähän hyötyä maailmalle on tuommoisista ihmisistä. — Samaa olen minäkin ajatellut, enkä ole oikein varmaan päätökseen voinut tulla. — Hän oli elänyt aivan huomaamatonna, ja kuoli yhtä huomaamatonna. Ei kukaan enää ehkä parin vuoden päästä muista, että kokelasta on ollutkaan. Ei kukaan tule ajatelleeksikaan sitä miestä, joka kerran antoi runoilijalle paperin, mihin tämä kirjoitti ikuisesti elävän runonsa. Eikä kellään ole aikaakaan semmoisia ajatella, sillä yhä uudet puuhat ja pyrinnöt täyttävät ihmisten mieliä. Kuka esimerkiksi ajattelee kokelasta niistä sadoista häävieraista, joilla on onni joulun aikana viettää hovioikeuden-auskultantin häitä, — häitä, joiden vertaisia ei suuri kaupunkimme ole ennen nähnyt?

Samaanpa aikaan seisoo lumien peitossa kaukana hautuumaalla pieni risti. Ja kun sitten kevät lähestyy ja lumi sulaa vähemmäksi, ilmestyy ristin poikkipuulla nimi: Maurits Sjö, — ja ilmoitus että hän sen alla lepää, — synnyin- ja kuolinvuosi.

Kun lumi oli aivan mailta sulanut ja kevät vauhtiinsa päässyt, sattui hautuumaalla kulkemaan kaksi kokelaan vanhaa toveria. He pysähtyivät hänenkin hautansa kohdalla, ja toinen sanoi:

— „Katsoppas tuota ristiä; eikö siinä ole joku vika?“

— „Niin tosiaankin; sehän on aivan viistossa!“

— „Tavattoman huolimatonta työtä!“

Ja he jatkoivat matkaansa.

Loppu.

Kotimaan kirjallisuutta.

Kansanvalistus-Seuran kalenteri 1883. 220 siv. 8:o. Helsingissä 1882. Hinta 1: 50 nid., 2 mk. sid., 3 mk. kultareunuksilla.

Sama kalenteri 1884. 208 siv. 8:o. Helsingissä 1883. Hinnat samat.

Niin suurta ja nopeaa menekkiä, kuin kansanvalistus-seuran kalenteri, ei mikään sen muista toimituksista liene nauttinut. Sen myynnissä on ollut oikein amerikkalaista vauhtia: edellisiä vuosikertoja on myyty yhteensä noin 22 tuhatta kappaletta; ja kalenterin neljättäkin vuosikertaa, jota painettiin kahdeksan tuhatta kappaletta, on jo enin osa tilattu. Eikä kummaa! Tästä kalenterista voipi todella sanoa, — mitä niin usein syyttä on painotuotteista lausuttu, — että se jo alkaa „tyydyttää tunnetun tarpeen“.

Kalenterin kahta ensimmäistä vuosikertaa on tässä lehdessä ennen arvosteltu. Kolmas vuosikerta on jo kaikille tuttu ja neljännenkin useimmat Valvojan lukijat jo lienevät lukeneet. Myöhäistä on siis laveammin puhua niitten sisällyksestä tahi eri kirjoitusten arvosta. Tahdon sen sijaan katsella sitä suunnitelmaa ja niitä tarkoituksia, joita kalenterin toimittamisessa on silmällä pidetty — mikäli niitä voidaan huomata erittäinkin kahdesta viime vuosikerrasta.

Meillä ei vielä ole niitä kaunokirjallisia joulukalentereja, joita esim. Ruotsissa vuosittain ilmestyy useampia. Tämän aukon puheena oleva kalenteri jossakin määrin täyttää. Kaunokirjallinen osa, — vaikka kansanvalistus-seura sitä vasten kerran pani kilpailunkin toimeen, — siinä tosin ei ole pääasia. Paljoa siinä ei tarita, vaan mitä tarjotaan on hyvää: pieni joukko somia runoelmia ja joku lyhyt raitis kertomus, hieno, vaan kodikkaalta tuntuva kuva kansamme tosi-elämästä. Semmoinen on viime kalenterissa „Jussin“ oivallinen genre-maalaus „Siihen aikaan kun isä lampun osti“.

Joulun lepoaikana jokainen mielellään luopi silmäyksen pian loppuvan vuoden tärkeimpiin tapahtumiin. Niitä onkin nimimerkki K. R. kunakin vuonna kertoellut, kosketellen sekä valtiollista ja yhteiskunnallista että kirjallista alaa. Mutta niistä kysymyksistä, joita vuoden kuluessa vilkkaimmin on keskusteltu, ja tapauksista, joilla on tavallista suurempi merkitys, löytyy sen ohessa kussakin vuosikerrassa erityisiä kirjoituksia. Niinpä viime vuoden kalenteri kertoi m. m. 1882 vuoden valtiopäivistä, Moskovan näyttelystä, Kuopion riemujuhlasta, Suomen kaartin osan-otosta Turkin sotaan 1877—78; „Jäämeren asian“ johdosta annettiin kuvalla ja kartalla valaistu esitys „pohjanperien“ luonnosta ja oloista. Kulunut vuosi taas on antanut aihetta kertomuksiin kruunausjuhlasta, suomenkielisistä yksityiskouluista, asevelvollisten uusista kasar-

meista j. n. e. Martti Lutheruksen elämää ja merkitystä erittäinkin meidän aikakaudellemme kuvailee nimimerkki A. F. G.

Edellisen vuoden vainajille on kussakin kalenterissa „muistosanoja". Tälle tärkeälle osalle, jota etupäässä nimimerkki E. G. P. on hoitanut, on vuodesta vuoteen yhä laajempaa alaa suotu: viime vuoden kalenterista oli sillä 12, tämän vuotisessa 22 sivua; edellisessä puhuttiin 15:stä, jälkimmäisessä 43:sta henkilöstä. Hyvä on, että kansan tietoon ja muistoon tulee se työ, minkä sen parhaat pojat, usein vaatimattomina ja unhotettuina, ovat sen hyväksi tehneet, ne taistelut ja vammat, mitkä he ovat kärsineet, ne voitot, joihin ovat päässeet. Sillä muisto ei ainoastaan elä, vaan elähyttääkin!

Muistakin asioista kuin päivän kysymyksistä ja tapahtumista kansanvalistus-seuran kalenteri puhuu. Niinpä on kussakin vuosikerrassa m. m. ollut pari luonnontieteellistä kirjoitusta, esityksiä teknilliseltä alalta, keksinnöistä, tehtaista j. n. e. Kotimaisista aineista, joista on kerrottu, mainittakoon isänmaallisia seuroja, tieteellisiä laitoksia ja yhdistyksiä j. n. e.

Sivistystä, isänmaallista mieltä ja mieltymystä yleisten asiain käsittelemiseen pyrkii kansanvalistus-seura herättämään ja kannattamaan kansamme kaikissa kerroksissa. Ja selvästi huomaa, että tämä tarkoitus on sen kalenterinkin toimitusta johtanut.

Juuri sen vuoksi rohkenemme lausua sen hartaan toivomuksen, että tähän niin lavealle leviävään kirjaan vast'edes otettaisiin kirjoituksia maamme valtiolaitosta, perustuslakeja, hallintojärjestystä, yhteiskunnallisia oloja y. m. koskevista kysymyksistä, — alasta, jota tähän saakka ei ole kalenterissa viljelty. Kansanvalistus-seura on tosin jo painosta toimittanut pienen joukon oikeus- ja valtiotieteellisiä kirjasia, — mainittakoon vaan Meurmanin esitykset veroista ja maatilojen yleisistä rasituksista sekä R. Castrén vainajan kirjoitus asevelvollisuudesta. Vaan, että seura voisi paljon hyvää vaikuttaa, jos samanlaatuisia aineita sen kalenterissakin esitettäisiin, sitä takaa se tietämättömyys ja surkea vääristelemisen mahdollisuus, joka tällä alalla on astunut näkyviin juuri viime aikoina.

Kun lisäämme, että kalenterilla, jota runsas joukko puupiirroksia somistaa, on käytännöllistäkin arvoa, — kaupanpäälliseksi kun saadaan näet m. m. almanakka, joka on varustettu muistiinpanoilla, sananlaskuilla efemeriideillä tahi muistutuksilla maanmiehen töistä vuoden eri aikoina, otteita asevelvollisuus-, posti-, karttapaperi- y. m. asetuksista, — on helppo käsittää, minkä tähden kansanvalistus-seuran taitavasti toimitettu kalenteri jo on ehtinyt tulla kansalle rakkaaksi jouluvieraaksi.

A. Ht.

Kotoisia Tarinoita. Kirjoittanut J. H. Erkko. II. Helsingissä, 1883. K. E. Holmin kustannuksella. 111 s. pientä 8:o.

V. 1881 ilmestyi ensimmäinen „Kotoisten Tarinain“ vihko; se on ilmoitettu Valvojan toukokuun numerossa seuraavana vuonna. Ilolla „Kotoisia Tarinoita“ silloin tervehdittiin, — syystä kyllä; ja ken on lukenut tämän tarinain toisen vihon, hän varmaankin mielellä hyvällä on huomannut, että hän ei pettynyt niissä toiveissa, joita synnytti ensimmäisen jutelmasarjan kertomukset.

Tarinoita on tällä kertaa luvultaan kahdeksan. Ne eivät siis ole laajoja, kun näemme että ne yhteensä muodostavat kirjan, jossa on kaikkiansa vaan vähä toista sataa sivua. Yksi niistä tässä suhteessa eroaa. Tarkoitan kertomusta „Apulainen“; mutta on se muutoinkin epäilemättä tarinoista merkillisin. — Verratessani tämän vihkon sisällystä edellisiin tarinoihin, luulen edistystä huomanneeni parhaastaan siinä, että tekijän katsantopiiri ja kertomuksen ala on laajentunut, luonnollisuus on päässyt yhä suurempaan arvoon ja yksityisiä, mestarin kädellä piirretyitä kohtia nyt myöskin yhä runsaammin löydämme. Muutoin on mielestäni todellisuus, terveen runollisuuden muodostamana, näitten tarinain ansioita. Kerrotut tapaukset liikkuvatkin melkein kaikki nykyisyydessä. Eikä ole tekijä saattanut, useissa niistä, olla koskematta päiväimme kielitaisteluun. Ylipäänsä hän on kuitenkin tässä suhteessa menetellyt onnellisemmin kuin moni muu nykyisten olojemme kuvaaja, sillä katkeruus ja intohimo on kauas paennut hra Erkon taiteilijakynää. Tähän päätökseen olen erittäinkin tullut jo mainitusta „Apulainen“ nimisestä kertomuksesta, jossa entis- ja nykyismielisyys muullakin alalla — uskonnollisuuden nimittäin — on asetettu vastakkain. Vähemmin onnistuneita ovat sitä vastaan jutelmat „Neiti serkku“ ja „Täysivillainen“; mutta kaunis ja syvämietteinen on taas tuo liitteeksi laitettu „Jättiläisen sydän“ niminen kertoelma, joissa on tarinoitu kuinka Jalotar Himon voittaa.

Luonnonkuvaukset ovat selviä ja monessa kohdin alkuperäisen kauniita ja runollisia; mutta semmoisiahan on saattanut odottaakkin „Paimenien“ laulajalta. — Kieli on tietysti ehjää ja tervettä, se on sekä „kieliopillista että elävää“ *).

Toivon siis, että nämät „Kotoiset Tarinat“ kotiutuisivat jokaisessa suomenkielistä kirjallisuutta rakastavassa perheessä ja että ainakin jo tänä vuonna joululahjaksi kirjallisuutemme saisi uuden vihon hra Erkon eteviä tarinoita.

Mutta aina enemmän laajentukoon hra Erkon kertomuksen alat, lisääntyköön tyylin kirkkaus ja keveys, ja muodostukoon hänen tari-

*) Hra Erkon sanasta *pitäjä* kirjoittamalta muodolta *pitejä* (ja sen mukaan *pitejäläinen*) on ymmärtääkseni kiellettävä kansallis-oikeus kirjakielessämme.

nansa niin, että niissä yhä monipuolisemmin kuvautuisi kansamme olo ja elämä nousevan kirjallisuutemme kunniaksi ja iki-iloksi!

E. F.

Louis Thomas. Suuret keksinnöt. Suomeksi sovitteli ja mukaili K. Suomalainen. Ensimmäinen vihko 64 siv. 8:o. Porvoossa 1883. Werner Söderström, kustantaja. Hinta: 85 penniä.

Vähän toista vuotta sitte maamme nuorin kustantaja lähetti kirjakauppoihin Weberin Ihmiskunnan historian ensimmäisen vihon. Näinä aikoina alkaa saman kustannuksella ilmestyä toinen teos, tärkeä ja verrattain suuri sekin, jos kohta ei edellisen arvoinen, nimittäin suomennos L. Thomas'in asiallisesta, helppotajuisesta ja kuvilla runsaasti varustetusta kirjasta „Suuret keksinnöt", — jonka arvon seitsemän saksalaista painosta ja ruotsinkielinen käännös todistaa.

Syystä kustantaja arvelee sillä poistavansa suomalaisesta kirjallisuudesta puutteen. Ja huomattava on, että puheenaolevassa suomennoksessa tahi oikeammin mukaelmassa on koetettu pitää omankin maan oloja silmällä.

Sen huomaa jo ensimmäisestäkin vihosta, joka kertoilee kirjoitustaidon synnystä ja vaiheista, paperista ja kirjapainosta. Soisimme kuitenkin että kääntäjä, puhuessaan esim. maamme paperitehtaista ja kirjapainon historiasta Suomessa, olisi ollut tiedoissaan vähemmin niukka. Sanomalehtien toimitusta ja painamista valaisee joukko tietoja suuremmista lehdistä sekä humorillinen kertomus, mitenkä sanomalehti pikkukaupungissa „tehdään".

Tekstiä selittää 35 hienoa puupiirrosta; mistä syystä kuva 31, „Entis-ajan kirjapaino", on saanut sijansa äsken mainitussa kertomuksessa ei ole helppo käsittää.

Teos, joka valmiina tulee sisältämään noin 450 sivua ja 250 puupiirrosta, ilmestyy kahdeksassa 85 p:n hintaisessa vihossa. Syystä sen voipi sulkea suomalaisen yleisön suosioon.

A. Ht.

Ilahuttava ajan merkki.

Valvojan tämänvuotisessa tilaus-ilmoituksessa on luettavana se ilahuttava uutinen, että sen toimitus on kehottanut meidän naiskirjailijoitamme, lähettämällä kirjoituksiaan sen palstoilla julkaistaviksi, ajamaan naiskysymystä koskevia asioita ja lausumaan toivomuksiaan niin sanoaksemme heidän elinkysymyksissään. Tämä todistaa toimituksen valistunutta ja etuluuloista vapaata kantaa sekä sen puhdasta oikeudentuntoa, jonka tähden me täten sydämemme pohjasta tahdomme lausua sille kunnioituksemme ja kiitoksemme, toivoen tämän kautta asian hyödyksi paljonkin aikaansaatavan.

Naiskysymys on varmaankin maailman tärkeimpiä, senhän tietävät kaikki; onhan se epäilemättä aikamme kaikkein tärkein. Kuitenkin on tämän kysymyksen kehittyminen meidän maassamme vielä näihin saakka ollut varsin hiljaista ja riutuvaa, ja siihen on ensiksikin ollut syynä sen uutuus ja se epävarmuus, jolla sitä on käsitelty, kuin myöskin puuttuva osan-otto miesten puolelta ja kyky ynnä lujuus naisten. Senpä vuoksi se ei ole voinut hankkia itselleen itsenäistä äänenkannattajaakaan ylevätä ja tärkeää tarkoitusperäänsä varten. Muutamia hajallaan olevia lausunnoita asiata vastaan tai sen puolesta siellä täällä jossain sanomalehdessä on tosin ollut luettavana, mutta siinä on ollutkin kaikki, mitä asiasta on painon kautta ilmestynyt. Näissä lausunnoissa on sitä paitse naisen asemaa usein aivan väärin arvosteltu, ja yleistä inhimillistä käsitystä ja tuntoa hyvästä ja pahasta tottumuksen ja vanhan tavan tautta loukattu, vaikka kyllä myöntää tulee, että naisen oikeutetut toiveet ovat tulleet tunnustetuiksikin, josta tulee kiitos kunn. kirjoittajille, niin miehille kuin naisillekin. Kaikkea, mitä siis asiasta on kirjoitettu, ovat sitä harrastavat naiset suurella halulla vastaan-ottaneet sekä siitä ystävien ja sukulaisten keskuudessa perinpohjin keskustelleet, olivatpa sitten lausutuita mielipiteitä joko hyväksyneet tai hyljänneet. Mutta vaikka tällaisilla yksityisillä keskusteluilla kieltämättä on suuret ansionsa siinä, että valmistavat mieliä kysymyksen oikeaan käsittämiseen ja ratkaisemiseen, olisi kuitenkin ollut suotavaa, että tätä samaa asiaa useammin kuin tähän asti olisi naisten puolelta otettu julkisesti keskusteltavaksi ja toimekkaasti koko maailmalle ilmoitettavaksi. Mutta että näin piakkoinkin saattaa tapahtua, sitä käypi nyt jo ilolla toivominen, koska meidän kunn. naiskirjailijoitamme, niinkuin yllä jo mainittiin, on kehotettu osaa ottamaan aikakautisen lehden toimitukseen ja kun he ovat tähän työhön luvanneet uupumattomalla innolla ryhtyä. Samalla olemme myöskin vakuutetut,

että nämä naispuoliset oman asiansa ajajat, naisia ollen, hyvästi ymmärtävät naisen aseman ja tietävät myöskin, mitä hän tuntee ja mitä toivoo. Vielä luulemme tämän seikan ennustavan sitäkin, että tulevaisuudessa saatetaan perustaa uusi itsenäinen äänenkannattaja tämän kysymyksen käsittelemistä varten, jonka enteen toteutumista emme luule kyllin hartaasti voivamme toivoa, niin tärkeä se mielestämme on. Sallikaa siis, arvoisat naiskirjailijat, meidän tervehtiä Teitä tervetulleiksi ajamaan meidän ja Teidän omaa asiaanne! Vahvistakoon ja elähyttäköön innostuksenne ja kokemuksenne tässä asiassa Teitä niin, että jalot pyrintönne saattavat Teitä hyvän tarkoituksenne perille! Useita tärkeitä kysymyksiä ja toiveita on meillä kaikilla mielessä ja polttavin kaikista lienee tuo, joka koskee naidun naisen oikeuksia, ja joka kysymys olisi valmistettava ensi valtiopäivillä esiteltäväksi. Kuinka välttämätön ja oikeutettu muutos tässä suhteessa olisi, siitä sopii paljokin puhua; mutta meidän tarkoituksemme ei ole tällä kertaa sitä ottaa keskusteltavaksi. Saattakaa kaikki tällaiset elinkysymykset yhä lähemmäksi ratkaisuansa ja olkaa vakuutetut, että kaikki Suomen naiset, samassa määrin kuin he yhä enemmin unestaan heräävät, ovat Teitä siunaavat ja muistavat. Sillä vapaus kehittämään henkeään siihen suuntaan, johon se tuntee olevansa kutsuttu vaikuttamaan, vapaus sanan todellisessa merkityksessä s. o. vapautuminen holhuun-alaisuudesta siinä, missä sitä ei tarvita ja sen myötä seuraava oikeus omissa ja muiden silmissä tuntemaan itseänsä ihmiseksi, joka itse on töistään vastuun-alainen ja nauttii inhimillisiä oikeuksia, sanalla sanoen, vapautuminen noista kiusallisista holhoojista silloin kuin itse kyllä voimme puoliamme pitää — kas tämä, monta muuta seikkaa mainitsematta, on naiselle sanomattoman kallista ja aivan täydellisesti yhtä pyhää kuin nämät samanlaiset edut ovat ihmiskunnan miehiselle puolelle.

Asiata harrastava nainen.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Elias Lönnrot kuollut!

Vielä värähtelee ilmassa viimeinen kaiku Suomen kansan tuhannen tuhansista riemuhuudoista — Suomen kansan kaikki valtaavasta riemusta siitä, että se viimein, kumminkin periaatteessa, on päässyt tasa-arvoon maassansa, että sen kieli viimein on saanut vahvan, vakinaisen sijan opinsaleissa sekä lain-istuimilla — ja samassa jo leviää ympäri Suomennientä sanoma tämän seurausrikkaan voiton voimallisimman valmistajan poismenosta. *Elias Lönnrot on muuttanut pois Tuonen majoille!* Levolle laskenut on viimeinenkin noista kolmesta hengen jättiläisestä, jotka historiamme viimeinkuluneesen vuosisatapuoliskoon ovat painaneet kuninkaallisen, ijäti kulumattoman sinettinsä, jotka kaikkein mielestä jo kuolon horroksissa makaavasta, kaikissa jäsenissään halvatusta väestöstä ovat luoneet itsetajuisen, valppaalla pontevuudella ja täydellä elinvoimalla eteenpäin pyrkivän kansan. Pois on mennyt tää väsymätön työmies, jonka työpäivä jo alkoi vähää aikaisemmin kuin hänen molempien toisten taistelukumppaneinsa ja jatkui vielä kauvan yli heidän määränsä. Vasta nyt, kun hän, niinkuin Moses, voi kansallensa osottaa silmien edessä jo siintävän Luvatun maan, vasta nyt kun hänen ahkeroimisensa siunausrikkaat hedelmät jo päivä päivältä kirkkaammin loistavat, on kynä vaipunut hänen väsyneestä kädestään ja on kuulunut hänen huuliltaan: „Herra, laske jo nyt palvelijasi rauhaan menemään, sillä minun silmäni ovat nähneet toiveitteni täyttämyksen!“ Suurin tähän-astinen jakso Suomen onnenvaiheissa on päättynyt — suokoon Jumala, että uusi nyt vuorostaan työssä oleva miespolvi kerran poismennessään saisi katsahtaa takaisin työpäivähänsä yhtä puhtaalla omallatunnolla ja jättää vastaanotetun perintönsä yhtä satakertaisesti kartutettuna jälkeisilleen!

Lönnrot'in työhönsä ryhtyessä oli jo Suomen kansa kansakuntien joukkoon korotettu, oli jo myös se vakaumus alkanut kohota ja levitä, että sen pysyminen elossa eri kansallisuutena välttämättömästi vaati oman

kielen korottamisen sivistyksen kannattajaksi. Mutta tämä kieli oli silloin vielä semmoiseen tehtävään ja arvoon peräti mahdoton. Vaikka sitä oli jo puolikolmatta vuosisataa käytetty kirjakielenä, oli se kuitenkin vasta vetänyt piiriinsä varsin vähäisen osan ihmistiedon ja -taidon avarasta alasta. Vieläpä oli se edellisen vuosisadan kuluessa ruotsinkielen yhä enenevän ylivallan kautta menettänyt suurimman osan puhtaudestaan, raittiudestaan, jaloudestaan. Sen silloinen puku ei ollut enää niinkuin talonpoikaisneidon hame, joka kaikessa karkeudessaan ja yksinkertaisuudessaan kuitenkin omituisuutensa kautta voi silmää viehättää; vaan tämä hame oli nyt turhamaisesta prameuden himosta ommeltu täyteen sieltä täältä kokoon kerjätyitä herrasväen vaatteuksesta karisseita kirjavia tilkkuja, jotka sen olivat tehneet kurjimman kerjäläisen ryysymekon kaltaiseksi. — Puhdistustyö tosin oli ennen Lönnrot'iakin jo alkanut; mutta hätäilevässä innossansa puhdistajat niin varomattomasti repivät ja ratkoivat, ja kukin niin itsepäisesti tahtoi parsia puvun omaa nurkkakuosiansa myöten, että olivat vähällä repiä sen aivan hajalleen useaksi pieneksi, mihinkään kelpaamattomaksi kappaleeksi. Eri murteet taistelivat yksinvallasta tulisella vihollisuudella. Jos olisi tämä pyrintö saanut estämättä jatkua, niin olisi meille tullut ainakin kaksi kirjakieltä länsisuomi ja itäsuomi — kukapaties neljä, viisikin, ja suomalaisesta kansallisuudesta, suomenkielisestä sivistyksestä tuskin olisi voinut tulla puhetta.

Tästä sangen uhkaavasta vaarasta Lönnrot on meidät pelastanut. Hän lopetti murteitten taistelun sovituksen kautta. Hän loi uuden kirjakielen, joka pääasiallisesti säilytti raamatun kautta jo tutut länsisuomalaisen murteen muodot, mutta valoi siihen vanhaan kaavaan itäsuomen runsaat ja puhtaat sanavarat sekä raittiit, mehukkaat, supisuomalaiset lausetavat. Hän *loi*, sanon, tämän uuden kirjakielen, sillä hän ei ainoastaan viitannut ainoata oikeata tietä, vaan hiihti siihen itsekin ensimmäisen leveän ladun, jota jäljestä seuraajain sitten oli verrattavasti helppo kulkea. Hän käytti valmistamaansa uutta kirjakieltä niin monissa ja monenlaatuisissa teoksissa, ett'ei niiden joukkoa voi hämmästymättä katsella. Hän koetti sen voimia oman maan ruotsinkielisten sekä muukalaisten runollisten nerontuotteitten suomentamisessa; niin myös historian ja lakitieteen esiintuomisessa, samoin kieliopissa ja matematiikan alkeissa, myöhemmin luonnontieteessäkin; hän ei ylenkatsonut näiden rinnalla myös suorastaan rahvaalle sekä lapsille aiottua kirjallisuutta.

Luonnollisesti ei vanhat kansan suussa elävät sanavarat sinnepäinkään olleet riittäväiset näihin töihin; täytyi luoda sadoittain, tuhansittain uusia sanoja. Niiden valikoimisessa ja sepittämisessä osotti Lönnrot mestaruuden, jolla tuskin lienee vertaa maailmassa. Lönnrot'in keksimistä sanoista harva on jäänyt käyttämättä; niin ne ovat luodut suomenkielen omaa henkeä myöten, otetut suomenkielen runsaimmasta kyllyydestä, ja samassa itse käsitettänsä selvästi, luonnollisesti kuvaavat.

Sivistyksen korkeimpia vaatimuksia täyttävän kirjakielen luominen olisi jo itsessään ollut kyllin suuri ansio, että olisi voinut tehdä Lönnrot'in nimen ijäti muistettavaksi, ijäti rakkaaksi hänen kansallensa. Mutta hän on liittänyt siihen vielä toisen yhtä suuren, *Kalevalan kokoonpanemisen*. Omalla voimalla, enimmäksi määräksi myös omalla kustannuksellaan kerättyänsä kokoon suuren ja epäilemättäkin parhaan osan kansamme vanhoista lauluista, liitti hän nuot monet sadat, jopa tuhannetkin kappaleet yhtenäiseksi mahtavaksi runoelmaksi. Ainoasti se, joka tämän työn ainekset tuntee, kuinka hajanaiset, kuinka kirjavat, kuinka toisiinsa ja kaikellaisiin vieraisin lauluihin sekaantuneet ne usein ovat — näyttäen vanhan kaatuneen temppelirakennuksen ympäri sironneilta patsailta ja päädyiltä — voi täydesti käsittää ja ihmetellä sitä neroa, joka on osannut keksiä katkelmain luonnollisen yhteyden, sovittaa kunkin eri piirteen siihen paikkaan, missä se jaloimman vaikutuksen tekee, ja viimein lyyrillisistä, oikeastaan epokseen kuulumattomista lauluista lisätä niin paljon verrattomasti ihanaa. Mitä enemmän käsikirjoituksien tutkimiseen tunkeutuu, sitä selvemmin käy ilmi, ett'ei Kalevalaa olisi voinut taitavammin, kauniimmin, jalommin kokoonpanna. Se ei ollut todella ainoasti tavallista juhlakorua, mitä eräässä tilaisuudessa kerta lausuttiin tästä teoksesta, että siinä, samoinkuin Ilmarisen takomassa ilman kannessa, „ei tunnu vasaran jälki, eikä pihtien pitämät“.

Ja ihmeemmäksi vielä käy tämä työ, kun muistamme, että Lönnrot'illa oikeastaan ei ole ollut mitään runolahjaa. Hänen omat vähäiset, alkuperäiset laulukokeensa ovat aivan mitättömät, ja hänen runollinen arvostelijakykynsä, niinkuin Kantelettaren alkupuheesta näkyy, oli usein sangen lapsellisella kannalla. Samoin kuin hän kansallensa on luonut kirjakielen, itse olematta kirjailijanero, tämän sanan korkeammassa merkityksessä, samoin hän myös on meille lahjoittanut runoelman, joka on maailman kaikkein jaloimpia, vaik'ei hän itse millään muotoa ollut

runoilija. Kummassakin työssä vaikutti hänessä sama luonnonvaiston kaltainen kansanhenki, joka ylimalkaan on luonut kansain kielet ja kansanrunouden. Yksityinen persoonallisuus on siinä ilmiastumatta; koko kansa on persoonoittunut siihen henkilöön, joka sen aistin, sen tunteet ja mielikuvat esiintuopi.

Kalevalan ilmaantumisen merkitystä ja arvoa Suomen kansalle ei voi nykyisissä oloissa kohta täydesti käsittääkkään. Mutta ajatelkaamme köyhää, tuntematonta, korven kasvattamaa poikaa, joka astuu ulos maailmaan, palavana halusta ottamaan osaa ihmiskunnan suureen taisteluun kaiken kauniin, hyvän ja jalon edistämiseksi. Vaan kaikki häntä kummastellen katselevat, nauravat hänen tottumatonta liikuntoansa, pilkalla tiedustellen kuka hän on, että luulee itsensä mahdolliseksi niin monen suurisukuisen ja kokeneen sankarin rinnalla seisomaan, ja millä hän voi todistaa kuntoansa niin suuriin tehtäviin. Ja silloin hyvä haltia äkkiä antaa hänelle käteen kalliin, kirkkaasti säkenöivän miekan, isän vanhan perinnön, yht'aikaa epäämättömän todisteen hänen kuninkaallisesta sukuperästänsä sekä mahtavan aseen vastaisia omia sankaritöitä varten. Ja tämän nähtyä pilkka ja nauru muuttuu kunnioitukseksi, ihastukseksi, ja nuorukainen itse tuntee ujoutensa antavan sijaa toivorikkaalle rohkeudelle. — Kuvaelkaamme mielessämme tätä kaikkea, silloin vasta täydesti tiedämme, minkälaisen lahjan Lönnrot Kalevalassa on antanut kansallensa. Yhtä varma kuin että ilman Lönnrot'in työtä kielemme viljelemiseksi se vielä ei nykyisenä päivänä olisi täysikelpo virka-, koulu- ja kirjallisuuskieleksi, yhtä varma on myös että ilman Kalevalan ilmestymistä halveksiminen, vaikka kieli olisikin ollut jo täydesti viljelty, olisi lykännyt tasa-arvoon pääsemisen vielä monta vuosikymmentä tuonnemmaksi.

Ja viimein ihmein kaikista ihmeistä — Lönnrot, suomalaisuuden voimallisin valmistaja, mahtavin edistäjä ei ole joutunut kansallisen liikkeen vastustajain vihan alaiseksi! Hänen poismentyänsä kerrankin monen vuosikymmenen jälkeen liikkuu Suomessa kaikissa sydämissä yksi ja sama tunne, kaikuu kaikkien suusta yksi ja sama kiitollisuus vainajan teoista. Autuas elämä, autuas loppu! Voi jos olisi meidän sallittu siinä nähdä tulevaisuuden, josko vielä kaukainen, kangastus! Voi jos Lönnrot kuollessaan näin olisi suonut meille kolmannenkin lahjan niiden molempien lisäksi, jotka eläissään meille antoi — virittämällä melkein jo rauenneen uskon semmoisen ajan koittamiseen, jolloin, nykyistä eri-

puraisuutta sytyttäneitten vääryyksien murruttua, ja nykyisten epäluuloin haihduttua koko Suomen kansa taas yksin mielin, jos kohta eri kielin, rakastaisi yhteistä isänmaata ja kaikkea, joka sen hyvää on edistänyt!

J. Krohn.

Jatkoa Suomen puolueitten nykyisestä asemasta.

I.

Ylentävältä se kuuluu, tuo vanha sananlasku, että „ennen rauta katkeaa kuin miehen sana ratkeaa", sillä luja on rauta jos mikään. Paha vain, ett'ei sekään aina voi väkivaltaa, saati ruosteen jäytävää voimaa vastustaa. Eikä totta puhuen käy miehen sanalle ja vakuutukselle paremmin. Itsekkäisyys on siveellinen ruoste, joka kyllä voi monen tahtoa ja vakuutusta taivuttaa. Sitenpä saakin niin usein nähdä, että ihminen itse tekee mitä toisessa on moittinut; mikä eilen oli periaatteena, se poljetaan huomenna. Periaatteiden pitäisi muodostaa ja hallita asianhaaroja, mutta useinpa ulkonaiset seikat päinvastoin saavat määrätä sekä päätökset että periaatteet.

Löytyy keskellämme pieni yhteiskunta, joka monessa kohden kuvastaa suuren taisteluja ja harrastuksia, — ylioppilaskunta, näet, eri osakuntineen. Nykyään siinä taitaa vallita rauha, mutta pari vuotta sitten kesti taistelua pitkin koko rintamaa. Enemmistö tietysti ratkaisi; vähemmistö pani vastalauseita ja protesteerasi; kuinkas sitten? Mutta tapahtuipa joskus, että se, joka osakunnassa seisoi voittajana, tuli yleisessä kokouksessa voitetuksi. Silloin sama puhuja äkkiä rupesi vähemmistön oikeutten innokkaaksi harrastajaksi, vaatien vastustajiltaan malttia ja itsensä-kieltämistä, jota hän itse ei ollut ymmärtänyt voittajana noudattaa. Eikä hänen riitaveljellensä käynyt paremmin; voiton outo ilo huikaisi helposti hänen silmänsä niin, ett'ei enää nähnyt entisiä mielisääntöjään vähemmistön polkemattomasta oikeudesta. Riidan-alaiset kysymykset saattoivat tietysti olla eri laatua, mutta kyllä niissä myöskin aina oli jotakin yhteistä. Jääpihän aina lopuksi ratkaistavaksi: onko enemmistön valta rajaton? sopiiko vähemmistön, voitetuksi tultuansa, jäädä tehtyä päätöstä noudattamatta? Kysymykseen voipi vastata eri lailla, mutta ilmeisesti väärää on nojautua enemmistön ja vähemmistön oikeuteen

vuorotellen, aina sen mukaan, mihin itse sattuu kuulumaan. Mutta ylioppilasten piirissä sellainen horjuminen ei ollut tuntematon ilmiö.

Nuorisoa puolustaa tälläisissä tapauksissa into ja kokemattomuus, emmekä olisi tätä esimerkkiä maininneetkaan, joll'ei siitä olisi ennenkin julkisesti puhuttu. Mutta kun vanhat ja kokeneet miehet joskus ovat periaatteissaan yhtä huikentelevaiset, käypi asia arveluttavammaksi. Mainitkaamme muutamia esimerkkejä, joita jokainen oman muistinsa avulla voipi oikeiksi todistaa.

Kun suomenmieliset ensin rupesivat vaatimaan itselleen edustajia valtiopäiville, vastattiin kerta toisen perästä: kielikanta ja kielikysymys eivät kuulu tähän; valitkaamme kuka hyvänsä, jolla vaan on tietoa ja taitoa. Samoin kun on pyydetty suomenmielisille sijaa hallituksessa. Mutta mitä lähemmäksi tullaan ratkaisevaa hetkeä, sitä selvemmin väite muodostuu vastakohdakseen. Sanotaanhan nykyään suorin sanoin: valitkaatte ainoastaan dagbladilaisia, ainoastaan viikingejä, älkää suinkaan suomenmielisiä! Tieto ja taito eivät siis saa nimeksikään pitää ensi sijaa; kielikanta on ratkaiseva vastustajillemme, — niinkuin se, luvalla sanoen, kyllä on ollut alusta asti, jos käytäntö merkitsee enemmän kuin sanat. Mutta sanoissa on keikahdus selvä, ja selitys on lähellä: suomenmieliset olivat ennen vähemmistössä; nyt pelkäävät vastustajamme itse „enemmistön pukinsorkkaa“.

Toinen samallainen asia. Ruotsinkielen professorinviran anomista ehdotettiin valtiopäivillä v. 1872, ja kun kaksi säätyä sitä vastusti, niin aatelis- ja porvarissääty esittivät toivomuksensa yksityisesti; herrat Mechelin, Montgomery, Lagerborg, Öhrnberg, Edelsköld y. m. dagbladilais- tahi viikingijohtajat olivat päätöksessä osallisina. Mutta mikä niille oli ollut luvallista muuttui äkkiä perustuslain rikokseksi; herra Mechelin esitti v. 1876 säännön yksityisten anomusten luvattomuudesta, ja suomenmielisiä vastaan sääntöä sitten kyllä on ylläpidetty koko ankaruudessaan, — mikä ei estänyt herra Björkenheimiä v. 1877 uhkaamasta vasta-anomusten mahdollisuudella, eikä aatelia samana vuonna herra Schaumanin ehdotuksesta ja vastoin kahden säädyn tunnettua kantaa esittämästä hallitukselle paria yksityistä mielituumaansa suuren yhteisen kouluanomuksen ohessa: kahta opetuskieltä koulussa ja ruotsalaisten opistojen vähentymättömyyden periaatetta. Siinäkin aimo todistus, kuinka oma voitto tahi tappio panee asian-omaisten periaatteet viirinä liehumaan.

Koulukysymys on muuten yksinkin oikea aarreaitta, jos tahtoo epäkansallisten periaatteiden kestävyyttä koetella. Kun ei löytynyt muuta kuin pari suomalaista opistoa, oli tilaston osottama ruotsinkielisten oppilasten enemmyys selvä todistus, ett'ei muka ollut suomalaisissa sivistyshaluá. Nykyään sitä vastoin on vara valita, ja suomalaisista niin hyvin kuin ruotsalaisistakin kodeista pyrkii joukottain oppilaita suomalaisiin opistoihin, jättäen ruotsalaiset sillensä. Siitä muutamat herrat päättävät, että tarvitaan useampia — *ruotsalaisia* opistoja, esim. Kuopioon ja Tampereelle. Vapaamielisyyden ohjelma rikastuu säännöllä, ett'ei saa panna ruotsinkielisessä kodissa kasvanutta lasta suomalaiseen kouluun. Oi sitä liberalismia, kaikkiahan se estää! Mutta umpisuomalaiset saavat mielellään lähettää lapsiaan kituviin ruotsalaisiin opistoihin. Siinä edes yksi asia, jossa heillä on suuremmat oikeudet kuin ruotsalaisilla. Olkoot siitä kiitolliset.

Kouluasiasta puhuttaessa muistuu mieleen toinen seikka, omituinen sekin. Suomalaisista opistoista puhuessamme on 14 peninkulman matka, esim. Mikkelistä Jyväskylään, aivan lyhyt, ja 18 oppilasta luokalla on vähäinen lukumäärä. Mutta puhukaatte ruotsalaisesta opistosta, niin saamme samoilta miehiltä kuulla, että jo 8—9 peninkulmaakin on pitkä matka ja 8 oppilasta luokalla on paljo. Laskuopin kanssa tämä ei sovi yhteen, mutta 1877 vuoden valitusvaliokunnassa, 1879 vuoden koulukomiteassa ja 1882 vuoden valtiosäädyissä olemme taattujen viikingien huulilta kuulleet niin paljon tähän suuntaan, ett'emme voi asian todenperäisyyttä epäillä.

Teaatteri, — noh siinäpä toinen kysymys, jossa tasapuolisuus oikein on voinut mielin määrin piehtaroida. Onhan „varsin loukkaavaa ja arveluttavaa" kannattaa teaatteria yleisillä varoilla; siitä tulisi vain keino „vastustajien kukistamiseksi"; „tyranniuden välttämiseksi" on siis vapaa kilpailu ylläpidettävä. Sellainen oli ainakin herrojen Chydeniuksen, Lindbergin, Öhbergin y. m. kanta valtiopäivillä v. 1877. Silloin oli uhrattu luullaksemme 4—500,000 markkaa valtiovaroja ruotsalaisen ja 56,000 markkaa suomalaisen teaatterin hyväksi. Hetki oli erin-omaisen sopiva „vapaata kilpailua" varten. Minne nuo periaatteet sitten ovat joutuneet, sitä emme tiedä; piilevät kai jossakin Dagbladin komerossa, jota emme ole sattuneet näkemään. Varmaa sitä vastoin on, että muutamat herrat, jotka v. 1877 arvelivat „valtion tekevän viisaimmin,

jos olisi teaatteriasioihin sekaantumatta", v. 1878 ja myöhemmin itse ovat anoneet ja mielihyvällä nostaneet ruotsalaisen teaatterin hyväksi runsaat valtioavut, joitten avulla muun muassa on voitu vetää kortinen suomalaisen operan „kukistamiseksi". Eläkööt „todellisesti vapaamieliset" periaatteet!

Muitakin huvittavia opetuksia antavat teaatteriolomme. Kun Strömer-Achté, Basilier, Fohström, Aalberg houkuttelivat yleisöä Arkaadiassa käymään, oli muutamilla esteetikoilla paljo tekemistä „ensemblen", taiteellisen kokonaisuuden kanssa. Suuret kyvyt „häiritsivät" vain näytäntöjä, vaikk'ei yleisö raukka sitä pystynyt ymmärtämään. Mutta kun ruotsalaiseen teaatteriin on hankittu apulaisia milloin mistäkin, Fredriksson, Åberg, Hillberg, Brun, kiitetään sen johtokuntaa ahkerasti siitä, että se tietää suurempien kykyjen avulla, jos kohta välillisestikin, antaa näytännöille viehätystä; ensemblesta ja „häiriöstä" viisi! Samoin kappaleidenkin suhteen. Ruotsalaiselle teaatterille luetaan aina kunniaksi, jos se ottaa mitä suurimpiakin kappaleita näytettäviksi; hyvä tahto on jo ansio. Mutta jos suomalaisessa näytetään Salaminin kuninkaita kaikille muille mieliksi, niin onhan ainakin puolueeton Finsk Tidskrift valmis estetiikan nimessä selittämään, että joll'ei voi kaikissa kohden ihan moitteettomasti näytellä, niin on klassilliseen näytelmään ryhtyminenkin luvaton ja moitittava.

Olemme joutuneet tolalta; valtiollisesta elämästä jäi vielä yksi esimerkki mainitsematta, joka tässä voi tulla muistetuksi. Paljon on soimattu pappeja ja talonpoikia, kun eivät ymmärtäneet valita vähemmistön miehiä kaikkein tärkeimpiin valiokuntiin, tahi kun rohkenivat pitemmittä mutkitta panna hengiltä provasti Nordströmin tunnetun surkean anomuksen. Mutta kun aateli puolestaan „boycotteeraa" vähemmistönsä jäseniä, vetääkseen sen sijaan esiin tusinoittain tuntemattomia nuorukaisia, tahi kun sama sääty on niin „liberaali", ett'ei edes salli senaattorien vastuun-alaisuutta tarkoittavan ehdotuksen lähettämistä valiokuntaankaan, niin tämä käytös tuskin antaa lievimmällekään moitteelle sijaa! Tietysti; ovathan dagbladilaiset toisessa tapauksessa vähemmistönä, toisessa enemmistönä.

Monen muistossa lienee, kuinka kauvan ja hartaasti on saarnattu, että suomenkieliset sanomalehdet muka kiihottavat kansaa. Koska niiden lukijakunta etupäässä on maanviljelijöitä, pitäisi lehtien muka työsken-

nellä yksistään kansanvalistuksen palveluksessa, valtiollisiin kysymyksiin sekaantumatta. Sopii näitten vaatimusten kanssa asettaa rinnan, mitä ruotsalainen kansanlehti Folkvännen kahden vuosikymmenen kuluessa on kertonut lukijoilleen suomenmielisistä, sekä Norra Postenin tuoreet laverrukset. Porvoon, Tammisaaren ja Loviisan pikkulehtiä emme ota lukuun, koska niiden arvoisat toimitukset mahdollisesti koettavat kirjoittaa herrasmiesten sivistyskannan mukaan. Ilolla lisäämme, että mainittujen kansanlehtien mielettömiä vihanpurkauksia on pari kertaa julkisesti moitittu liberaalienkin puolelta.

Vuonna 1874 perustivat muutamat isänmaan-ystävät erinäisen seuran kansanvalistuksen edistämiseksi. Jos olisivat ruvenneet myrkkyä kauppittelemaan, eipä heitä olisi voitu suuremmalla epäluulolla katsella. Tahdottiin alottaa kieltämällä toimikuntaa „nurjuutta ja eripuraisuutta kylvämästä"; vaadittiin sitoumusta, että kirjoitettaisiin ruotsalaisille yhtä hyvin kuin suomalaisillekin, kaiketi tasa-arvon vuoksi. Dagbladilaisten ja viikingien useimmat johtajat olivat tämän hyökkäyksen takana (Mechelin, Schauman, Montgomery, Chydenius, Lagerborg, Castrén, Estlander, Öhrnberg, Lille). Sittemmin on meillä syntynyt toinenkin kansanvalistus-seura, „Svenska folkskolans vänner", ja taas periaatteet vaihtelivat. Tällä kertaa ei alotettu kieltämällä toimikuntaa vihaa kylvämästä; mikä oli tarpeellinen varokeino herroja Cleveä, Koskista, Granfeltia kohtaan, sitä ei tarvittu herrojen Asp, Grefberg & Freudenthalin ohjeeksi. Samoin heitettiin toinenkin periaate sikseen; uusi seura ei työskentele ensinkään suomalaisten hyväksi. Entäs sitten? Hra Lille rupesi seuran sihteeriksi; herra Estlander ja muut kansallisuuksien tasa-arvon harrastajat v:lta 1874 ovat kai jäseniä. Eläköön johdonmukaisuus!

Pieniläntä asia tulkoon vielä mainituksi hullunkurisuutensa vuoksi. Kun kalentereissa ja tieteellisissä teoksissa on kirjoitettu esim. Aksel, Kaarle, Pietari eikä Axel, Carl, Pehr, tahi kun hra Inberg on kartoissaan antanut suomalaisille nimille etusijan, niin se on „tendenssiä", nimiä on „runneltu", „tuntemattomiksi väännelty", j. n. e. Nykyään kuuluu vaivattavan erään valtio-opiston oppilaita nimillä, joista ei ole ennen kuultu: *Stångselåsen, Hingstvattnet* (= Salpausselkä, Orivesi), — arvattavasti myöskin *Sädeby* ja *Örn* eikä Jyväskylä, Kotka. Miks'ei? Löytyyhän Suomen sydänmaissakin sadoittain oikeita ehta-ruotsalaisia, — ainakin Norra Postenin tieten, — jotka eivät muuta kuin „pettureina"

voi itseään suomalaisiksi nimittää; siis tarvitaan Keski-Suomessakin ruotsalaisia nimiä. Mutta te Uudenmaan suomalaiset ja muut, älkäätte kirjoittako Porvoo, Tuusula, Myrskylä, sillä se on luvatonta!

Voisi kyllä koota enemmän esimerkkejä tähän suuntaan, jos vain olisi aikaa ja tilaa. Emmehän vielä selittäneet, miten sievästi se sopii ruotsalaisen oikeudenhoidon periaatteihin, että suomenkielessä taitamattomat tuomitsevat umpisuomalaisia, emme selittäneet „todellisesti vapaamielisten“ vaalijärjestelmäin syviä salaisuuksia j. n. e. Mutta kenties sanottukin riittää todistamaan, mikä nyt on tärkeintä, että näet suomenmielisten vastustajat, — niin pian kun kielikysymys vain läheltä tahi kaukaa sekaantuu asiaan, — noudattavat vuorotellen vastakkaisia periaatteita. Yksi sääntö on silloin selvä ja pysyväinen: suomalaisuuden vastusteleminen, ja se on pakottanut asian-omaisia ristiriitaisuuksiin, joihin selvä ja oikea asia ei voisi koskaan ajaa puolustajoitaan.

Erotusta tosin on olemassa eri vastustajain välillä. Yleisen kosmopolitismin kannalla seisoen, dagbladilaiset yleensä ovat ulkomaan liikkeitä ja uudistuksia katselleet niin hartaasti, että oman maan olot ovat jääneet syrjälle. He ovat kyllä tahtoneet samalla rakkaudella kohdella maamme kumpaakin kieltä, se myönnettäköön, mutta pää täynnä maailman kaikilta haaroilta kokoon haalittuja liberaalisia ja demokraattisia teorioita ja periaatteita, he eivät ole käsittäneet kansallisuus-aatteen merkitystä, eivätkä ole koskaan tehneet työtä suomenkielen palveluksessa. Lienee lupa puhua kielen palveluksesta, samoin kuin puhutaan Suomen oikeuksista, jolla tietysti aina tarkoitetaan Suomen kansan oikeuksia; muuten me kyllä muistamme, että se Dagbladille jo on kauhistus, kun puhutaan jonkun *kielen* oikeuksista tahi palveluksesta. Se sikseen, niin dagbladilaiset itse ohjelmansa johdosta aivan luonnolliseti ovat vieraantuneet kansan syvistä riveistä ja kansan asiasta. Heidän ei ole läheskään aina onnistunut sovittaa omia periaatteitaan Suomen oloihin; päinvastoin he usein ovat joutuneet sekä liberalismin että demokratian aatteiden kanssa jyrkkään ristiriitaisuuteen, jos vaan vähänkin ottaa lukuun, mitä mainitut aatteet meillä olisivat vaatineet ja vielä vaativat. Olemme maininneet sellaisia esimerkkejä; useammista puhutaan alempana. Ristiriitaisuus on varsinkin silloin tullut selvästi esille, kun he ovat yhtyneet liittoon viikingien kanssa, joten useimmiten on ollut asian laita.

Tyhjän kosmopolitismin täytteeksi ovat viikingit laillansa ottaneet kansallisuus-aatteen huomioon, mutta se sovitetaan ihan yksipuolisesti ruotsinkieleen. He etsivät apua kansankin puolelta, mutta sydämen pohjasta halveksien tahi vihaten kaikkea suomalaista „tshuudilaisuutena" — vaikk'eivät tavallisesti tahdo tuota julkisesti tunnustaa — he eivät tietysti ole voineet löytää muuta kansallista nojapaikkaa pyrinnöilleen kuin mitä Suomen pienoinen ruotsinkielinen rantaväestö tarjoo. Otetaan kyllä Suomen koko herrasluokkakin avuksi, ja annetaan sille kunnia kaikesta, mitä ikinä on hyvää saatu täällä aikaan *), vaan mitä se auttaa? Ei Närpiöllä, Pernajalla ja Snappertunalla sittenkään ole omaa historiaa. Skandinavian historiaan käydään ryöstöretkelle; kumma vaan, ett'eivät asian-omaiset siitä löytäneet sen parempaa ihailun esinettä kuin pakanallisten merirosvojen hämärät urhotyöt. Siitä kumminkin tuo viikingiläisyyden jumaloitseminen, joka olisi naurettava Ruotsissa ja joka meillä seisoo narrimaisuuden huipulla. Lopuksi kannattaa vielä kerskailla „ruotsalaisesta" sivistyksestämme, joka on jotakin omituista monessa kohden, omituinen siihenkin nähden, ett'ei siitä jälkeä näy jäävän, jos ruotsinkieli väistyy tieltä. Mutta vaikkapa vanhat merirosvot ja peritty sivistys juurineen päivineen lukuun otetaankin, niin asian-omaisten isänmaa ja vaikutus-ala sittenkin supistuvat kurjan kapeiksi. „Finländarit" eivät tahdo olla suomalaisia, eivätkä sitä olekkaan. Mutta eivätpä voi ruotsalaisiksikaan muuttua, vaikka he kuinka paljon reuhaavat ja peuhaavat. *Ubi bene, ibi patria*, missä on hyvä olla, siinä meidän isänmaamme, se kyllä lopulta paljastaa monen sisimmän ajatuksen niiden leirissä.

Tuo suuri erehdys, että sivistyksen ja suomalaisen isänmaan asia muka on luopumattomassa yhteydessä ruotsinkielen perityn ylivallan kanssa, on aina vähemmässä tahi suuremmassa määrässä ollut dagbladilaisten ja viikingien johtavana aatteena, saaden heitä kaikellaisia ajan vaatimia parannuksia vastustelemaan. Mikäli kieliasia on muodostellut valtiollisia olojamme, — ja syvälle käyvät kielikysymyksen juuret, laajalle leviävät sen oksat — sikäli ovatkin mainitut puolueet joutuneet asemaan, joka

*) Ks. esim „Svenska folkskolans vänner" seuran uusinta vihkoa: Ur Finlands historie, s. 12, kirjoitusta „En blick på Finlands historie", jonka tekijä on seuran toimeenpaneva tirehtööri, tohtori Grefberg. Emme olisi niin yksinkertaisesta kyhäelmästä lukua pitäneet, joll'ei mainitun seuran johtokunta aivan nykyään olisi „luullut tarjoovansa jäsenilleen arvokasta lukemista" vetämällä mainitun kirjoituksen esille pian kahden vuosikymmenen hyvin ansaitusta unhotuksesta.

tarkasti muistuttaa Keski-Euroopan sydänmaissa tapahtuneita taisteluita niiltä ajoilta, jolloin toisella puolen seisoi elon-intoa, nuoruuden voimaa riehuva liberalismi, toisella vanhat etuluulot ja luokkaedut konservatismin nimellä. Vaadittujen uudistusten tarpeellisuuden ja hyödyn, joskuspa niiden mahdollisuudenkin epäileminen, jopa monesti kieltäminenkin tahi periaatteiden tunnustaminen, mutta toimeenpanon vastusteleminen, kunnes vastustus vihdoin on mahdoton, ja päälle päätteeksi, koska taistelu kerran on ratkaistu, väittäminen: sitä me aina olemme myöntäneet, sitä mekin olemme vaatineet, jopahan perillekin ajaneet, — siinä tuon kannan pääpiirteet sekä meillä että muualla. Viimeisenkin kieliasetuksen historia antaa siinä kohden tuoreita esimerkkejä.

Voivatko asian-omaiset itseään pettää, sitä emme tiedä; muita eivät ainakaan voi viedä harhateille tuolla lailla. Jälkimaailmalle, joka tapauksia etäältä ja puolueettomasti katselee, tulevat taistelun käännekohdat ja todellinen laatu kyllä selvemmin näkyviin. Siltä ei jää huomaamatta, että kieltämys, negatsiooni tällä alalla on antanut ruotsinmielisille puolueille niiden yleisen luonteen, niinkuin hapatus panee koko taikinan happanemaan. Joskus vastustus on saattanut olla hyvä, enimmiten kuitenkin sellaisissa tapauksissa vain, jolloin se on vaatinut vastustajain puolelta työhön voimia, jotka muuten olisivat olleet kesantona. Mutta sekin tehtävä on ollut negatiivista laatua.

II.

Suomenmieliselle puolueelle on positiivinen työ, yhä laajeneva ohjelma ja kieltämättömät voitot olleet ne tunnusmerkit, jotka ensiksi tulevat näkyviin, kun tarkastaa sen kielikantaa. Olemme jo Tammikuun numerossa puhuneet siitä edistyksestä, jonka viimeksi kuluneet vuosikymmenet ovat tuoneet mukanaan suomenkielen eduksi; tyydymme tällä kertaa viittaamaan pariin pääkohtaan. Maamme opetuslaitoksissa on suomenkielen asema varma, jos kohta yhä vielä laajennettava; valtiollisessa ja yhteiskunnallisessa elämässä sen ala vastustamattomasti ja vuosi vuodelta kasvaa nykyistenkin asetusten mukaan. Maamme herrasluokka, joka suurimmaksi osaksi on Suomen suomalaisesta väestöstä lähtenyt, on laajoissa piireissä käsittänyt velvollisuutensa palvella sitä kansaa, joka vuosisatojen työllä on näillä poloisilla pohjanmailla raivannut sivistyk-

selle alaa; kieleltään niin hyvin kuin mieleltäänkin suomalainen sivistynyt luokka kasvaa nopeasti, saaden lisäyksiä joka haaralta.

Oikea asia ja uutterat ponnistukset, — siinä suomenmielisten apuneuvot ja voima. Kolmena vuosikymmenenä on kirjallisuus kasvanut enemmän kuin ennen kolmena vuosisatana, ja vaikka äärettömän paljo vielä puuttuu, tiedämme myöskin mitä me voimme tulevalta ajalta toivoa ja vaatia. Näytelmätaiteen alalla on vuosikymmenessä saatu aikaan kotimaista ja arvokasta, jota ei kukaan kymmenen vuotta sitten olisi katsonut mahdolliseksikaan. Vaikeimmissa oloissa, yksityisten kannattamina suomalaiset opistot ovat osoittaneet elonvoimaansa; suomalaiset sanomalehdet, jotka alussa usein olivat tukehtua yleisön laimean harrastuksen tähden, tyydyttävät nykyään pysyväistä ja kasvavaa tarvetta. Valistus, isänmaallinen mieli, valpas valtiollinen harrastus leviävät yhä leviämistään tuhansiin ja satoihintuhansiin, jotka ennen syntynsä, kielensä kautta olivat tuomitut „vilun varjossa värjöttämään, savutuvissa tuhraelemaan". Eipä vähäjärkinenkään taida kieltää, että pääansio tästä suuresta uudistustyöstä tulee suomenmielisille. Saattaahan tosin tapahtua, että joku voi Tammerfors Aftonbladiin kirjoittaa kaksi palstaa siitä kummasta, että hänkin kerran on jossakin suomalaisessa yrityksessä ollut osallisena ennenkuin vielä kuului viikingien joukkoon. Miks'ei olisi mahdollista, että Kangasalan Sorolankin alueelta joku lirisevä puro voisi tulla Kokemäenjoen tulvaa kartuttamaan? Mutta kun katselija seisoo Nokian mahtavaa kuohua ihailemassa, kyllä hän silloin unohtaa purot ja ojat muistellaksensa etupäässä Näsijärven, Roineen, Längelmäveden ja muitten suurten järvien suunnatonta voimaa, joka näin panee kuohut tyrskymään. Sen herra A. L:kin asiaa lähemmin ajateltuansa taitaa myöntää.

Eiköhän sitten voi yksipuolisuutta ja hairahduksiakin mainita, jotka vähentävät suomenmielisten ansioita kieliolojen alalla? Epäilemättä, vaikk'ei niin monta ja törkeätä kuin ne, jotka rumentavat vastustajaimme kantaa. Tahdomme tässäkin lausua mielemme peittelemättä, ystävistä niin hyvin kuin vastustajistakin. Emme voi tinkiä mitään pois velvollisuudestamme puhua ihan suoraan, vaikka se kyllä on mahdollista, että siitä vain joudumme kummankin puolueen epäsuosion alaiseksi.

Tuskin voi kieltää, että moni suomenmielisten puolelta esitetty vaatimus on liian yksipuolisesti perustunut teoriaan, joten sitä joskus on voinut hyvilläkin syillä vastustaa. Kurja on kyllä epäkansallisten kanta

ollut, „Irokeesi-ystävistä“ alkaen nuorimpiin viikingeihin asti, mutta jos hallitus esim. v. 1821 olisi paikalla ottanut perille saattaakseen suomalaisuutta Ehrströmin ja Arvidssonin ehdotusten mukaan, niin siitä epäilemättä olisi ollut Suomelle ja suomalaisille muitakin kuin yksistään hyviä seurauksia. Parastakin lahjaa parempi on monesti oma vaivannäkö. Arvaamattomia etuja on esim. saatu sen kautta, että ainoastaan suurimmilla ponnistuksilla ja vähin erin on voitu murtaa suomalaisuudelle tietä kouluolojen alalla. Taistelu on kyllä nykyiselle polvelle ollut ylen kova ja rasittava, voitto on monen miehen elämällä ostettu, mutta sellaisesta työllä saadusta voitosta kasvaa jälkeentuleville polville siunatuita laihoja.

Se menneestä ajasta, mutta tulevastakin voinee johonkin määrin lausua samaa. Meihin on syvästi juurtunut tapa aina ensiksi ajatella valtion välitystä ja apua, ja tuo omituisuus ei siitä parane, että se joskus pukeutuu filosofiallisiin puheenparsiin, mikä kaikki seuraa valtion käsitteestä. Mutta monesti voipi kyllä tulla paremmin perille yksityisten vapaaehtoisen toimen kautta. Mitä molempain kielten keskinäiseen asemaan tulee, lienee asiain nykyisessä tilassa valtion tehtävä paraiten suoritettu aivan yksinkertaisesti sillä, että kansallisuudet asetetaan tilaisuuteen mahdollisuuden mukaan vapaasti kilpailemaan. Noin puoli vuotta sitten Suometar, jättämällä entiset teoriansa sikseen ja yksistään liberalismin periaatteiden avulla, kerran koetti todistaa, että muutamat ruotsalaiset opistot meillä jo tätä nykyä ovat välttämättömästi suomalaisiksi muodostettavat, ja todistus piti kyllä paikkansa. Aivan nykyään julkaisi herra Meurman kirjasen, jossa hän pitkin matkaa asettaa kansallisuuksien vapaan kilpailun ratkaisevaksi. Siihen aikaan kun suomalaisilla ei ollut esim. yhtään kouluja tahi muita apuneuvoja sivistyksen saavuttamiseksi, ruotsalaisilla sitä vastoin kaikki mitä vain saattoi vaatia, olisi tuommoinen neuvo tietysti ollut varsin hullu. Kun Dagblad ehdotti yksityisten koulujen periaatetta noudatettavaksi suomalaisille, hyvin tietäen, ett'ei vanhoja ruotsinkielisiä kouluja missään tapauksessa olisi lakkautettu, olikin neuvo pelkkää ivaa, ainakin käytännössä. Mutta nykyään ovat olot toisellaiset, ja olevien olojen mukaan täytyy valtiollisessa elämässä ehdotuksia sovitella.

Ei ole mitään syytä moittia mitään suurta parannusta yksistään sen tähden, että se ensin on esiintynyt tieteellisen väitteen muodossa. Useimmat uudistukset ovat teorioista saaneet alkunsa, varttuakseen vähi-

tellen käytännölliseksi ohjelmaksi. Siitä siis ei ole tuon enempää sanottavaa, koska kehitys on aivan luonnonmukainen. Mutta haitallista on jos olevien mutta satunnaisten olojen mukaan muodostaa koko järjestelmänsä; sitenpä helposti sitoo omat kätensä vastaiseksi ajaksi. Siinä kohden on ymmärtääksemme usein tehty erehdyksiä suomenmielisten puolelta. Valtiolliset asianhaarat sitä selittävät, se on totta. Virkakuntien puolesta on suomalaisuus enimmiten saanut vastustusta kokea; valtiopäivilläkin kaksi säätyä helposti voipi jäädä kahta vastaan, kun sitä vastoin suuri valtiomies aikanaan lausutulla sanalla on hallitsijan luona voinut saada aikaan, mitä muuten olisi täytynyt odottaa kukaties kuinka kauvan. Siinä tärkein syy siihen luottamukseen, jolla suomenmieliset katselevat suuriruhtinaamme persoonaa. Olemme Tammikuun numerossa puhuneet tästä ilmiöstä, jolle kyllä voipi vastaavia kohtia löytää muiden maiden historiasta. Mutta vaikka myöntääkin kaiken tämän, niin sillä ei ole vielä sanottu, että suomenmielisen puolueen olisi syytä yhä käydä eteenpäin ihan samaan suuntaan. Tulemme tässä tuohon niin usein riidan-alaisena olleesen kysymykseen hallitsijan ja senaatin keskinäisestä välistä.

Oikeus vedota hallitsijaan on välttämätön seuraus monarkillisesta valtiomuodosta, ja missä parlamentarismin aatteet ovat täysieräisinä päässeet valtaan, on myöskin tunnustettu, että hallitsija on edesvastauksesta vapaa, neuvon-antajat sitä vastoin vastuun-alaiset. Kun kansan edustus lausuu moitetta ministeristöä vastaan, niin tämä jo itsessään on samaa kuin vetoominen hallitsijaan, joka silloin valitsee uusia neuvon-antajia eduskunnan luottamusta nauttivain joukosta. Niinpä Englannissa, jossa parlamentarismi esiintyy eheimmässä muodossaan. Mutta meillä asia on paljoa mutkikkaampi. Kääntyminen hallitsijan persoonaan on tietysti täälläkin luvallinen. Valtiosäädyt kääntyvät hänen puoleensa, mutta yksityisetkin ovat tuota tehneet. Vuonna 1863 ajateltu sekä v. 1870 tehty anomus painoasiassa ovat muun muassa siitä todisteena, ja kummassakin olivat liberaalitkin osalliset. Sittemmin he kuitenkin ovat kehittäneet järjestelmäänsä siihen määrään asti, että muka on luvatonta tehdä anomusta keisarin luona; samoinpa ei muka sovi keisarin käskeä senaattia tekemään jotakin. Kaiken edesvastauksen yli korotettu hallitsija ja hänen suomalaiset neuvon-antajansa liittyvät täten niin läheiseen kokonaisuuteen, että edellisen korkea asema kyllä suojelee jälkimmäisiäkin

kaikesta tilinteosta, ja samassa on vastuun-alaisuuden, parlamentarismin aate surmattu. Senaatti tulee ratkaisevaksi hallitukseksi, jonka päätöksistä ei pääse mihinkään, olkoot millaiset tahansa. Aivan johdonmukaista oli siis, eikä suinkaan mikään vahingossa tapahtunut erehdys, kun herrat Mechelin, Montgomery y. m. niin urhoollisesti taistelivat senaattorien ehdotettua vastuun-alaisuutta vastaan v. 1882. Sillä emme tietysti kiellä, että heidän silloin pitämänsä puheet olivat verrattomia todisteita, mihin ristiriitaisuuteen kansallisuuden-aatteesta erotettu liberalismi voipi viedä (vert. Valvojaa 1882, sivv. 118—120).

Suomenmielisten puolella muutamat ovat kehittäneet järjestelmäänsä päinvastaiseen suuntaan. Muistettakoon nimimerkki K. V. F:n v. 1878 Morgonbladissa esittämät arvelut „Pietarin teistä", muistettakoon Suomettaren ja Morgonbladin kirjoitukset viime vuosilta kenraalikuvernöörin ja senaatin asemasta, joista pari kyllä olivat edellisten kanssa sukua. Yleinen viittaus niihin riittänee; mainittujen kirjoitusten henki lienee muistossa ja herätti paikalla suomenmielistenkin puolelta paheksumista, jota osaksi on julkisesti lausuttu. Vaatimus että virkakielen asia on ratkaistava säätyjä kuulustamatta, samoinpa vetoominen yksityisten säätyjen anomus-oikeuteen ansaitsevat tässä tulla muistetuksi. Kaikkien näiden kysymysten suhteen sopii muistuttaa, että löytyy oikeuksia, joita ei pidä muuta kuin hätätilassa käyttää. Missä hallitsija elää kansan keskellä, seuraten säännöllisesti sen kehitystä, on asema toisellainen kuin Suomessa, jonka suuriruhtinas tuskin ehtii pari tuntia viikossa ajatella meidän maamme asioita. Siksi kaikki meillä vielä enemmän kuin muualla riippuu hallitsijan neuvon-antajista. Valta-istuimelta on voinut tulla 1863 vuoden kieliasetus, mutta sieltä on myöskin saatu 1850 vuoden surkea kielto. Mutta siksipä neuvon-antajain asema ennen kaikkea on saatettava säätyjen tarkastuksen alaiseksi. Siinä on ainoa tie vastuun-alaisuuteen, joka hallitsijan oikeutta loukkaamatta sallii kansan mielen tulla oikeuteensa, kun sitä vastoin hallitsijan mieskohtaisen ratkaisun ja vaikutuksen laajentaminen meidän omituisissa oloissa helposti viepi absolutismiin eli yksinvaltiuteen.

Tiedämme varsin hyvin, ett'ei näissä kohden voi suomenmielistä puoluetta kokonaisuudessaan moittia. Ei ole mikään varsinainen ja ratkaiseva toimi ollut kysymyksessä, joka olisi antanut syytä Dagbladin meluaviin soimauksiin. Kun pappis- ja talonpoikaissääty v. 1882 ajan

voittamiseksi anoivat yksityisesti 1877 vuoden kouluanomuksen toimeenpanoa, oli tosiansa vaikea tuoda yhtään järkevää syytä sitä vastaan. Jos tottumattomat kirjoittajat maaseuduilta tuonoin kiittivät keisaria kieliasetuksesta itämaalaiselta maistuvalla nöyryydellä, niin se sitä vastoin on moitittavaa, vaikk'ei syy ole koko puolueen tahi sen äänenkannattajain. Joka tapauksessa voipi kyllä sitäkin selittää paremmilla syillä kuin että talonpojat ovat kumartelemiseen tottuneet, (vert. Suomettaren n:o 29). Mutta kun herrat X tahi Y tunkeuvat suomenmielisten sanomalehtiin selittämään valtiollisia käsitteitä ja oikeuksia, joista heillä ei muuten näy olevan tietoja muuta kuin „siveellisen itsetietoisuutensa syvyydestä", ja tämä tapahtuu useampia kertoja, niin puolue lopulta tulee edesvastaukseen noista väitteistä; saapi sen lisäksi siitä vahinkoa kärsiä. Kyllä suomenmielinen puolue aikoinaan, enemmistöön tultuansa, saapi nähdä mitä haittaa mainituista lausunnoista voipi olla. Keikahdus silloin ei ole sen pahempi kuin mitä usein on ruotsinmielisten kannassa nähty, mutta kunniaksi se ei ole. Eipähän myöskään tätä tietä myöten tehdä Suomen valtiollista itsenäisyyttä vakavammaksi, — siitä rohkenemme pitää jo lausuttua mieltä, kunnes Laatokka ja muut vastustajamme kykenevät paremmilla syillä kuin tähän asti osottamaan, että olemme väärässä.

Eikä tämä ole ainoa tapaus, jossa suomenmielinen puolue on antanut muutamain yksityisten mielipiteiden erehdyttävästi käydä kaikkien mielestä. Ruotsinmielisillä ei ole ollut parempia apulaisia kuin ylioppilasten äärimmäinen joukko sekä muutamat sanomalehdistön hurjapäät. Edelliset ovat auttaneet viikingit voitolle pääkaupungissa, ja varsinkin tehneet suomalaisen teaatterin aseman ajaksi kovin tukalaksi. Jälkimmäiset antavat huonosti aprikoiduilla väitteillä ehtimiseen uusia aiheita Dagbladille ja Pressille sotkemaan suomenmielisten luonnollisia vaatimuksia yhteen sellaisten lauseitten kanssa, joitten ainoa puolustus on että sorron kovuus kyllä voi joskus pisimmästäkin kärsivällisyydestä tehdä lopun. Huolellisesti ovat vastustajamme monen vuoden kuluessa panneet talteen sellaisia yksityisten suomenmielisten erehdyksiä, pieniä ja suuria, tehden usein hyttysestä kameelin, naksauksesta tykinlaukauksen, ja yhtä huolellisesti jättäen sikseen, mikä voi suomenmielisten kantaa paremmin valaista, — menetys, joka kyllä jos mikään on „perfid politik", kavalia juonia. Mutta kun nämä tarkoitusvalheet tulevat niin tärkeiksi, että ne vähitellen vierottavat meiltä suuret joukot kansalaisia,

jotka kieliriidasta erillään seisoen, ovat viimeisiin aikoihin asti säilyttäneet rakkautta suomenkieleen, on kyllä syytä niitä torjua kaikin voimin.

Mutta Suometar y. m. yhä vain hellittelevät niitä, jotka kiivaudessaan erehtyvät, (esim. Kaiku-lehden toimittajaa v. 1881), moittien keskipuoluelaisia ja antaen matkapassin „heikkohermoisille". Jos joku sen johdosta eroaa suomenkielen asiasta, jota ennen on palvellut, niin kyllä hänen harrastuksensa ei ole ollut ylen luotettava. Voipa kuitenkin neuvosta olla toinenkin seuraus, se näet, että nuo uskovaisten seurakunnasta sysätyt arvelevat Suomettaren palvelevan suomalaisuuden asiaa huonolla tavalla. Puoluekuri ja kaikkien yhtäläisyys mielipiteissä ei yleensä ole minkään puolueen paras voima; erittäinkin on asian laita sellainen kielikysymyksessä. Konservatiiveja ja liberaaleja tulee kaiketi aina löytymään; niistä ei kumpikaan voi toiselta saada ikuista voittoa. Mutta suomenmielisyys on Suomessa niin luonnollista, suomiviha niin luonnotonta, että se on ikuinen kumma, jos mikään puolue voi ajan pitkään jäädä meillä eloon, suomenmielisyyttä tunnustamatta. Mitähän vastustajamme kanta onkaan ollut muuta kuin ainoa suuri paluumatka, jossa taistellen tahi taistelematta yhä peräydytään? Irokeesi-ystäväin väitteitä ei Nya Pressen tohtisi puolustaa; kahden vuosikymmenen jälkeen Pressin nykyinen kanta on yhtä mahdoton, — joll'eivät suomenmieliset itse tee ohjelmaansa niin kapeaksi, että heistä muodostuu joku mahtava maalaisryhmä Ruotsin mallin mukaan, jota vastaan aina tulisi seisomaan toinen puolue, jos kohta heikompi. Mutta jos niin käypi, on Saiman ohjelma meidän käsissämme kutistunut surkean yksipuoliseksi; toista kehitystä Snellman vaati.

On tietysti ollut yhtä vaikeata kuin ikävääkin näissä asioissa kultavaa'alla punnita eri puolueitten kantaa, mutta vakuutettuina, että dagbladilaiset ja suomenmieliset eivät ole eivätkä saa olla verivihollisia, joitten välillä sopimus olisi mahdoton, emme saaneet jättää arjimpiakaan riitakysymyksiä sikseen. Helpompi on luetella kohtia, joissa emme tahdo tehdä mitään myönnytystä dagbladilaisille.

Kaukana on kielikysymyksen alku, mutta alusta asti sen selvittäminen on ollut Suomen kansalle elin-ehto. Varsinkin vuodesta 1809. Silloin perustettu uusi valtio oli näet pettävä varjokuva ilman elonvoimaa, jos kaikki oikeudet saivat ainaiseksi jäädä pienen herrasluokan monopoliksi. Isänmaanrakkauden ensi velvollisuutena oli hankkia kan-

san enemmistölle täydelliset oikeudet; siitä riippui valtion turvallinen olemus. Esteenä eivät olleet ahdasmieliset lait, vaan kaksikielisyys, joka oli vierottanut. sivistyneet kansasta. Uudistus muodostui sen tähden kielikiistaksi, ollen kuitenkin oikeastaan selvästi yhteiskunnallinen kysymys. Kaikkien yhtäläisyys lain edessä, valistus, sivistys kaikille avoimeksi, jotta Suomi voisi menestyä, — siinä oli, siinä on vieläkin kieliasian ydin. Niitten kanssa, jotka todellakin tahtovat jakamattoman isänmaamme edistystä harrastaa, voipi olla yhdysvaikutuksessa. Periaatteellisen viikingiläisyyden kanssa keskustelu sitä vastoin on yhtä tarpeeton kuin mahdotonkin; sillä kannalla ei ole mitään oikeutta tässä maassa.

Asetukset 1863, 1865 ja 1883 ynnä hallituksen ja yksityisten muut toimet ovat saattaneet meitä hyvän matkan eteenpäin, mutta paljo on vielä vaillakin. Niinpä viimeinen asetus usein tekee suomalaisille oikeutta ainoastaan antamalla suomennoksia ruotsinkielisten toimituskirjain liitteenä. Tämä ei ole ensinkään tyydyttävää muuten kuin väliaikaisesti. Käännösvirhe voipi jo tehdä suomennoksen arvottomaksi, sillä alkukirjalla vain lienee siinä tapauksessa todistusvoimaa, puhumattakaan siitä viivytyksestä, jota jo on sallittu suomalaisten asian-osaisten haitaksi. Tuleepa vielä lisäksi, että nykyinen ruotsalainen virkakieli on niin pitkäveteinen ja monimutkainen, ett'ei sitä voi kunnollisesti kääntää millekään kielelle. Tämä kaikki jo yksistään vaatii uusia muutoksia. Haitallisten rettelöjen ja vitkastelemisen poistamiseksi täytyy saada tarkkoja määräyksiä, jotta suomalaisissa paikkakunnissa kaikki oikeudet ja virastot ihan estelemättä kirjoittavat suomeksi ja että suomenkielen käyttäminen muissakin tulee luvalliseksi, — jotta sanalla sanoen suomenkieli saapi aseman, joka on väestön suhteihin täydelleen vastaava.

Virkamiehiltä täytyy tietysti vaatia täydellinen taito suomenkielen käyttämisessä. Kokemus vuosilta 1863—83 on osottanut, että viivytyksistä ja myönnytyksistä syntyy uusia vaatimuksia vain; suomenkielen lukemista moni on harjottanut tutkintoa varten eikä elämää varten. Onpa jo aika paremmin kuin viime aikoina muistella, että virkamies on kansan tähden eikä päinvastoin; tuskinpa missään on virkamiesten etua niin liiallisella huolella suojeltu kuin meillä Suomessa. Ennen kaikkea täytyy tehdä loppu tuosta onnettomasta hairahduksesta, että kuka vaan on kerran tullut valtion palvelukseen, sillä muka on kieltämätön oikeus kohota arvosta arvoon suomenkielessä edistymättä. Taito ja kokemus oi-

keuttavat perustuslain mukaan viran-ylennykseen, ja suomenkielen taito on meillä välttämätön, jos tahtoo velvollisuuksiaan kunnolla täyttää; ei vähintäkään edistystä niille, jotka eivät täytä asetusten kaikkia vaatimuksia. Siinä olisi kielitaidon edistäjä, joskus varmempi kuin tutkinnot yliopistossa.

Opetustointa järjestettäessä täytyy myöskin käydä uusia uria. Ei joudu hukkaan mikä opistoihin pannaan, mutta ei sittenkään voi rajattomia summia mätätä koulujen ylläpitämiseksi. Uusia aatteita syntyy, jotka vaativat tällä alalla huomiota; naisille on hankittava enempi tilaisuutta opin saavuttamiseen; elinkeinot ja suoranaisesti tuottavat toimet tarvitsevat paljonkin apua ajanmukaisen opetuksen kautta. Siksi tuo vaatimus: kuinka paljon kouluja tahansa suomalaisille, mutta ruotsalaisia opistoja vähentämättä, on suora iva kaikkia uudistuksia vastaan. Oppikoulujen alalla on jo nykyäänkin tuntuva liikatuotanto olemassa, niitten omaksi ja muun opetustoimen tuntuvaksi haitaksi. Joll'ei vanhojen koulujen lukumäärää vähennetä, jääpi suomalaisten lyseiden tarve, samoin nais- ja reaaliopetuksen tarve auttamattomasti takapajulle. Kymmenen miljoonaa vuodessa kouluille ei riitä, jos Mikkelin ja Kuopion ruotsalaiset opistot ovat valtion kannatettavat samassa kuin muille tehdään oikeutta. Oppilasluku ja väestönsuhteet lienevät tässä paras ratkaisija.

Kansan yhä laajemmalle ulottuva osallisuus hallituksessa on jo itsessään jokaisen suomenmielisen ohjelman pääkohtia ja sen ohessa vaikuttavin keino muiden uudistusten edistämiseksi. Vaalioikeudet porvarissäädyssä ovat etupäässä korjauksen tarpeessa. Ei siinä kyllin että „pashahallitus" kukistetaan; 25 äänen korkein äänimäärä on pienemmissä kaupungeissa liian suuri erotus; kenties 10 äänen maksimi jo monessa paikassa voisi riittää. Kovat taistelut ovat tässä edessämme. Kunnallis- ja lääninkeräjäin laitokset voivat niin ikään tulla ylen tärkeiksi keinoiksi yhteiskunnallisten olojen virkistyttämiseksi. Suomenmielisten on syytä kaikenmokomin harrastaa siihenkin suuntaan käyviä uudistuksia. Hallituksen suhteen on parlamentarismin aate saatettava käytäntöön sen verran kuin vain on mahdollista. Eipä siten, että senaatin oikeudet karttuvat ilman vastaavia velvollisuuksia. Senaatti on tarpeen, joka tietää juurensa olevan kansan enemmistössä ja toimii sen mukaan. Kompromissihallituskin, joka sitä käsittää, saisi suomenmielisten kannatusta.

Tämä valaiskoon, millaisia myönnytyksiä me edellisessä kirjoituksessamme olemme tarkoittaneet; niistä me vieläkin pidämme kiinni. Varsin luultavaa on että kantamme on monenkin mielestä „horjuva“, „heikkohermoinen“; mahdollista sekin, että toinen arvelee meidän aikovan hieroa sovintoa dagbladilaisten kanssa „ostaaksemme“ niiden ystävyyttä omaksi kotitarpeeksi, toinen sitä vastoin neuvoo meitä lähtemään tiehemme puolueesta (vert. U. S. numerot 34, 29, Keski-Suomi, jossakin Helmikuun numerossa j. n. e.). Tämä on meille aivan yhden tekevä. „Jos muiden kanss' en mennä saa, tok' yksin mennä saan“, eikä mikään meitä sittenkään estä voimien mukaan työskentelemästä yllä mainittujen periaatteitten mukaan. Ja positiivisessa työssä on meistä suomenmielisyyden pääkohta; yksi kaikki seisooko taistelussa päällikköjen ja rumpalien käskyn-alaisena vai ei.

III.

Jokaisen kansan, jokaisen aikakauden historia muodostuu lähimmiten niiden kysymysten mukaan, jotka kulloinkin ovat olleet tärkeimmät. Sitenhän jyvätullikysymys, katolisten vapauttaminen ja vaalioikeutten laajentaminen kukin vuorostaan on Englannissa voittanut etusijan; samoin maaverokysymys Ruotsissa, kuninkaan *veto*-oikeus Norjassa, sekä kielikysymys Itävallassa ja Suomessa nykyään kussakin maassa ovat ne, jotka antavat kehitykselle sen yleisen luonteen. Tosielämä on niille korkeimman paikan määrännyt; historia ei voi sitä muuttaa, koska sen tulee olevia oloja todenperäisesti kuvailla. Nuo arvelut, ett'ei kielikiista ensinkään sovi puoluejaon perustukseksi, että se jo 1861, 1863 ja monta kertaa sen jälkeenkin on meillä pontensa menettänyt ja että siihen kulutetut voimat ovat hukkaan joutuneet, — ne ovat liian lapselliset ansaitakseen lähempää tarkastusta. Koettaessamme tässä kirjoituksessa puolueitten nykyistä asemaa esittää, on meidän tietysti täytynyt ottaa juuri tuo niin moninaisiin aloihin tunkeuva kielikysymys johdoksi ja perustukseksi.

Entäs muut kysymykset sitten, jotka eivät ole kielikiistan kanssa yhteydessä? Vai onko meillä ensinkään sellaisia asioita, jotka seisovat kieliriidasta erillään?

Useimmiten vastataan tähän kieltävästi. Missä ikinä syvempää erimielisyyttä esiintyy, arvelee yleisö paikalla, että kielikiista on takana.

Sanomalehdet kirjoittavat sen mukaan. Katsokaatte vain, kuinka mahtipontisesti toiselta puolen sanotaan: se on Suomettaren, Morgonbladin tunnettua sorttia! tahi toiselta: mutta onhan tuo selvää dagbladilaisuutta! Molemmin puolin luulevat mies parat tällä sanoneensa kaikki, masentaakseen vastustajansa maahan. Itsessään ja logiikan kannalta tuo väite: A on vastustaja, siis väärässä; B on meikäläinen, siis oikeassa, ei kuitenkaan ole todistusta. Se on pelkkää tautologiaa niinkuin A = A, B = B, — joll'ei oman puolueen täydellinen virheettömyys ensin ole todistettu. Mutta ilomielin eräät herrat yhä vain hotaisevat ympärilleen aasin leukaluullansa, — kaikeksi onneksi ilman Simsonin voimaa. Onpa joskus julkisestikin väitetty paikkaansa pitävänä sääntönä, että fennomaani ja svekomaani aina ovat eri mieltä, puhuttakoon filosofiasta tahi historiasta, tieteestä tahi taiteesta, ja varsinkin valtioelämästä tietysti.

Ett'ei niin ole asian laita, todistaa kokemus. Nykyinen valtiopäiväjärjestyksemme, vuonna 1882 tarkastettu esitys-oikeus sekä lukemattomat parannukset siviili- ja rikoslain alalla ovat sellaisia asioita. Rautateitten rakentamista molemmat puolueet harrastavat, ja kun eri mieltä ollaan, ratkaisevat paikkakunnalliset näkökohdat; periaatteissakin oli erotus suuri, mutta Ignatius, Donner, Morgonbladet seisoivat toisella puolella, Koskinen, Cleve, Suometar toisella. Moni yleisesti taloudellinen parannus on voinut mennä kiirastulen läpi haiskahtamatta puolueelta, vaikka olisi niinkin hullusti ollut asian laita kuin kyytiasiassa, että itse Meurman kirjoitti mietinnön. Asevelvollisuus-asiassa dagbladilaiset tosin epäillen ja horjuen yhtyivät suomenmielisten kanssa, mutta yhteiseen päätökseen tultiin. Näissä ja tällaisissa kysymyksissä puoluejako ei ole ratkaissut; niissä saatamme molemmin puolin kiittää vastustajainkin hyvää tahtoa ja tietoa. Emme ota lukuun, että Dagblad kerran tahtoi omistaa itselleen ja puolueelleen kaiken ansion näistä parannuksista; se oli kai vahingossa tehty erehdys eikä muuta.

Mutta ottakaamme sellaisiakin kysymyksiä lukuun, joissa syvää periaatteellista erotusta on ilmaantunut puolueitten kannassa, vaikka onkin vaikea löytää yhdistävää sidettä, — niinkuin esim. uskonnonvapauden tahi naiskysymyksen ja kielikiistan välillä. Teoriat ovat tässä yhtä pettävä perustus kuin letto tahi liejusavi; samoilla sanoilla ja säännöillä yksi voi ymmärtää yhtä, toinen toista; luuleehan Östra Nylandkin olevansa „liberaali". Luettelemme siis ensiksi muutamia esimerkkejä.

Oletettakoon, että Suometar ja Morgonbladet luotettavalla tavalla edustavat kansallisen puolueen kantaa, ja Dagblad samoin liberaalien, — puhumatta ylt'ympäri tunnetuista johtajista, — voidaan kyllä erimielisyyttä monessa asiassa huomata, joutumatta suoraa päätä kielikiistan alalle. Eriuskolaislaki ja juutalaiskysymys muistuvat ensin mieleen; siinä kohtaa meitä jyrkkä erimielisyys. Niinpä muuallakin. Dagblad kallistuu Darwinismiin, realismiin, ja ajattelee uskonnonkin poistamista koulujen ohjelmasta, mikä kaikki on kauhistus sen vastustajille. Että nekin menevät pitkälle vastakkaiseen suuntaan, on yleisesti tunnettu; sen todistavat — lähimpiä esimerkkejä viime ajoilta mainitaksemme — nimimerkki —*r*'in kirjoitukset Morgonbladissa koulujen järjestämisestä, ja herra B. B:n arvostelut Suomettaressa Wallinin kasvatus-opista. Yhtä suuri on erotus muilla aloilla, esim. perustuslakiemme tulkitsemisessa: jos toisen harrastukset vivahtavat absolutismiin, niin on kyllä jonkunmoinen tasavalta toisen mielikuvituksessa kangastamassa. Naiskysymyksen suhteen Dagblad on osottanut taipumusta muutoksiin, joita ei suomenmielisellä puolella yleisesti hyväksytä, — jos Meurmanin, Avellanin y. m. eri kerroilla lausumat mielipiteet jotakin merkitsevät. Taloudellisissa asioissa ei vielä ole tultu kovaan riitaan; suojelustulleihin melkein koko teollisuutemme perustuu, eikä kukaan ole perinpohjaista muutosta ehdottanut. Mutta sittenkin on erotus sepo selvä Dagbladin ja Morgonbladin kannan välillä; toinen lainaa viisautta Ruotsin Aftonbladista, toinen Allehandasta. Koron vapauttaminen kohtasi talonpoikais- ja pappissäädyssä vastarintaa, ajettiin liberaalien puolelta perille, j. n. e.

Mutta nämä ja tällaiset kysymykset voivat tulla, tulevatpa melkein välttämättömästi esille jokaisessa maassa, olkoon siellä yksi tahi kaksi kieltä vallitsemassa; kielikiistamme kanssa ne eivät ole muuta kuin satunnaisesti yhteydessä. Syvemmällä on niiden oikea perustus; ne johtuvat siitä, että meilläkin niinkuin muualla löytyy kaksi eroavaa, joskuspa vastakkaista maailmankäsitystä, — tavallisesti mainitut konservatismin ja liberalismin nimellä. Nuo molemmat suunnat ovat joskus saaneet alkuperäisen muotonsa ja nimensä erinäisistä kysymyksistä, jotka tärkeytensä vuoksi ovat voineet ajaksi sysätä muita syrjälle; muut asiat muodostuvat silloin valmiin puoluejaon mukaan. Mutta ohitsemenevien olojen kadotessa jääpi yleisen käsityskannan syvä periaatteellinen erotus olemaan, saattaen yhä uudet asiat yleisen tarkastuksen alaisiksi. Muistettakoon

Tories ja Whigs Englannissa, jotka nousivat taisteluun Stuart suvun oikeuksista, mutta sitten ovat lukemattomista muista asioista taistelleet, edelliset konservatismin, jälkimmäiset liberalismin edustajina.

Vakuutuksemme on, että Suomen nykyisessä kielikiistassa kansallinen kanta yksin on oikeutettu. Emme voikkaan muuta olettaa, kuin että suomenmielisyys voittaa ja epäkohdat poistuvat. Omaa kansaa halveksiva puolue on itsessään mieletön; oikeastaan se on nurkkakunta, eikä puolue. Mutta liberalismi ja konservatismi, vapaamielisyys ja vanhallaolijaisuus, — niitä tulee aina olemaan; niistä ei kumpikaan voi lopullisesti toista voittaa, siitä selvästä syystä, että molemmat ovat oikeutetut, että kumpikin edustaa jonkun puolen totuutta. Niistä siis kumpikin tulee olemaan osallisena uutten olojen muodostamisessa, miten maailma muuttuukaan.

Kuusi vuotta sitten lausuimme eräässä kirjoituksessa, joka on painettu Kirjallisessa Kuukauslehdessä, että suomenmielisen puolueen jo oli syytä hajota eri ryhmiin, jotka olisivat yksimieliset kieliasian perille saattamisessa, jos kohta muuten eri mieltä. Väitettä oudoksuttiin silloin suuresti; ehkäpä nytkin käy samoin. Luulemme kuitenkin siinä olevan perää. Viitaten yllämainittuihin esimerkkiin voimme kaikessa lyhykäisyydessä sanoa, että on suomenmielisiä, eikä aivan vähä, jotka seisovat liberalismin pohjalla, jos kohta he samalla käyttävät hyväkseen kansallisuus-aatteen opetuksia. Meistä Darwinin teoria ei vie välttämättömästi materialismiin, yhtä vähän kuin Copernicuksen selitys taivaankappalten liikkeistä on uskontoa tahi siveyttä hävittänyt. Emme pidä latinaa minään välttämättömänä perustuksena inhimilliselle sivistykselle; emme arvele reaalisen opetuksen johdonmukaisesti synnyttävän nihilistejä tahi dynamiitti-ilkitöitä. Määräys, että nainen miehelle naitunakin itse hallitsee omaisuuttaan, on meistä yhtä luonnollinen asia kuin että sisar perii yhtä paljon kuin veli, jota myöskin on aikoinaan pidetty mahdottomana ja vaarallisena uudistuksena. Vaadimme sen ohessa naiselle enemmän opetusta ja laajempaa vaikutus-alaa, pelkäämättä siitä perheolojen häviötä. Yhteiskunnan kehityksen alalla on säätyjen ja kansalaisten itsenäinen vaikutus eikä hallitsijan ja kenraalikuvernöörin mahtavuus meidän silmäterämme. Useampia esimerkkejä voisi mainita, jos olisi tarpeellista. Emme näissä asioissa hyväksy Dagbladia, mutta emmepä myöskään Suomettaren ja Morgonbladin kantaa umpimähkään.

Suomenmieliset eivät ole varsinaisissa kieliasioissa järjestetty puolue, joka olisi kaikki-yhteisesti vastuun-alainen yksityisten jäsenten sanoista. Suotavaa olisi vain, että tätä asian laitaa saisi yleisesti tunnustetuksi, jott'ei Kaiku, Keski-Suomi y. m., jopa Suometar tahi Morgonbladet voi yhdellä huonosti punnitulla sanalla tehdä suomenkielen asialle vahinkoa. Mutta kieliasian alalla on kuitenkin meikäläisten vaatimuksissa sisällinen johdonmukaisuus olemassa, joka tekee johdon tarpeettomaksi, vaikka tapahtuisikin, että joku hurjapää huutaa „*ex oriente lux*"insa tahi muut tyhmyydet kaikille kuuluviin, suomalaisille vahingoksi.

Mutta kun tullaan niiden mielipiteiden alalle, jotka johtuvat eroavasta maailmankatsanto-tavasta, on suorastaan mieletöntä luottaa puolueolojen virheettömyyteen. Silloin ei voi etevienkään johtoa myöntää, saati sitten jokaisen, joka vain voi hankkia itselleen sananvuoroa puolueen enimmin luetuissa lehdissä. Ymmärrämme antaa ansaittua arvoa herra —*r*'in vakuutukselle reaalisesta kasvatuksesta ja Meurmanin kannalle naiskysymyksessä, mutta kumpikin on meistä piitynyttä konservatismia; samassa me kuitenkin varsin hyvin tiedämme, että meidän kantaamme pidetään löyhänä liberalismina, joka vie kukaties minne. Virheettömyyttä emme kumpikaan voi saavuttaa, se on paavin yksin-oikeus, mutta mielipiteistämme emme tahdo kumpikaan luopua, ja se on meidän oikeutemme. Mutta mikä sitten on luonnollisempi, kuin luopua arvelusta, että suomenmielisten aina ja kaikissa kysymyksissä pitää olla samaa mieltä; mikä luonnottomampaa kuin liittää suomenkielen asiaa riidan-alaisiin asioihin? Suomenmielisyys on meille kaikille yhteinen ja kallis, se on joka tapauksessa voitolle saatettava, mutta siitä voipi ainoastaan tulla haittaa, jos se solmitaan muiden kysymysten kanssa yhteen. Tämän kirjoittaja arvelee, että *kansallinen liberalismi* voipi välttää yleisen liberalismin niinkuin konservatisminkin vaarallisimmat virheet, kun nuo suunnat saavat toinen toisensa aukkoja täyttää, erehdyksiä korjata; moni muu on toista mieltä. Mutta kaikki me voimme yhdistetyin voimin vaatia suomenkielelle sen luonnolliset oikeudet.

Voimme ennustaa, että tämä kirjoitus tulee olemaan muutamille pahennus, muille hulluus. Hyvä ystävämme Suomettaren 34 numerossa, se tulee pudistamaan viisasta päätään: „kansallista liberalismia, — horjuvaa kantaa; ristiriitaisia aatteita täynnä; peräyttää toisella rivillä mitä toisella on myöntänyt, oi voi!" Aivan niin, hyvä herra. Viivain se on

teidän ainoa johtajanne; „ain' eteenpäin! Ei oikeaan! Ei vasempaan!" niin lauletaan K. P. T:n marssissakin. Alusta te jo tiedätte, että liberalismin aate on sitä ja sitä; viepi hornaan. Kansallisuus-aate on — — ja viepi taivaasen. Tämän kirjoittaja on vaivainen syntinen ihminen; ei tunne periaatteita eikä johdonmukaisuutta, katselee enemmän tosiasioita kuin omia tekemiä käsitteitä; siksipä horjuukin sekä oikeaan että vasempaan. Mutta matkalla hänellä on seuraa. Ajatellaan Snellmania, suomenmielisyyden pontevaa puolustajaa; olipa hän kansallinen jos joku. Mitä mielipiteitä hän muuten ajoi? Sahaliikkeen vapauttamista, pakon poistamista talouden alalta, — aivan kuin nykyajan liberaalit. Täydellistä perintöoikeutta sisarille ja jalkalapsille, — sekin siihen aikaan huolestuttavaa liberalismia monelle. Uskonnonvapautta, valtiokirkon hävittämistä, jopa vaarallista filosofiallista uskottomuutta — oliko mies sekapäinen, kun kirjoitti „Läran om staten" ja „die Idée der Persönlichkeit?" Selviä periaatteita se ei ainakaan osota, kun noin oli vuoroin liberaali, vuoroin kansallinen. Mutta jos vika olisi teidän omassa päässänne, hyvä herra? Muistatteko Lutheria ja Tuomas Münzeriä? niin paljon olette kai historiaa lukenut. Jälkimmäinen, sepä vasta oli johdonmukainen, ei ollut liian heikkohermoinen kuunnellakseen uudestakastajain rähinää, kun Luther sitä vastoin ei tietänyt olla vaatimuksissaan johdonmukainen. Mutta sittenkin Luther on maailmanhistorian suurimpia sankareja samoin kuin Snellman pienen Suomemme historiassa seisoo niin korkealla, että me pienet siivosti tyydymme ihailemaan hänen neroaan, jota emme koskaan voi tavotella. Onpa teillä siinä yhtä ja toista mietittävää, ennen kuin lähdette järjestämään valtioelämän taisteluja yksistään Ormuzin ja Arimanin valtakuntiin.

Tulisi pitkälliseksi torjua kaikki ne vastaväitteet, jotka on esitetty meitä vastaan. Tyydymme ilmoittamaan Suomettarelle, Laatokalle y. m. ett'emme muita kiitollisuus-adresseja moiti, kuin niitä muutamia, joissa hallitsijaa ja kenraalikuvernööriä kiitetään alentavalla nöyryydellä. Ei tullut meille mieleenkään, että Suometar ja suomenmielisten johtajat olisivat panneet adresseja toimeen; siksi tunnemme liian hyvin asian oikeata laitaa, emmekä odottaneet, että voisi meitä sillä tavalla väärin käsittää. Mihin määrin me muuten eroamme suomenmielisten suuresta joukosta, sen valaisee tämä kirjoitus. Ei ole meidän vallassamme estää,

että se kenties suututtaa. Mies kirjoittaa ja puhuu oman eikä muiden vakuutuksen mukaan.

Muutamat ruotsikiihkoisetkin lehdet ovat suoneet erityistä huomiota viime kirjoituksellemme. Yleensä emme lähde keskusteluun viikingien kanssa. Onpa kuitenkin syytä kerraksi tehdä poikkeus, valaistaksemme miten Nya Pressen, Åbo Tidning y. m. ja osaksi Helsingfors Dagblad samoin, esittävät suomenmielisten väitteitä, kun joskus kunnioittavat niitä kertomalla tahi ruotsintamalla heidän sanojaan. On näet huomattava, että suuri osa Suomen sivistyneestä yleisöstä katsoo oikeudekseen arvostella suomalaisen sanomalehdistön kantaa, koskaan suomalaiseen lehteen kajoamatta. Silloin ruotsinmielisten lehtien käännökset ovat ainoana apuneuvona.

Ensi sääntö näkyy käskevän asian-omaisia aina etsimään sanakirjasta ne merkitykset, jotka ovat omiansa arkoja korvia loukkaamaan. *Pujahtaa* esim. on sana, jolla ei ole alentavaa sivumerkitystä. Mutta sanakirjasta löytää ruotsalaisen sanan *slinka*, joka ilkeältä kuuluu; pannaan slinka. *Ulvonta* ei ole äänen eikä merkityksen puolelta sen pahempi kuin *ulfvalåt*, joka käy runokielessäkin. Mutta *tjuta* on asianomaisten tarkoituksille parempi; kumma ett'ei pantu suorastaan *vråla*, jolla olisi vielä rumempi kaiku. Pari vuotta sitten eräs kansakouluopettaja käytti sanaa *potkia*, ihan selvästi merkityksessä *spjerna*. Mutta miltä se olisi kuulunut? Pantiin siis *sparka*, „då skall icke svenskheten sparka emot“, tahi kuinka sanat kuuluivat, — sehän oli oikein oivallinen löytö. Korkeimmilleen päästiin, kun tunnettu laulu „Herää Suomi“ käännettiin niin virheellisesti ja roistontapaisesti — *pöbelaktigt* hyvät herrat! — ett'ei sen tekijäkään olisi voinut monta värssyä tuntea omakseen.

Toinen omituisuus vastustajaimme käännöksissä on se, että tärkeimpiäkin sanoja monesti ymmärretään ihan väärin. Pieksää karhua virvoilla, *slå björnen med risqvistar*, siinä on ajatus, mutta *slå med irrbloss*, (virpa ja virva!) siitä ei saa mitään tolkkua. Kun *häväistyskirja* käännetään *komplott*, niin sekään ei tosiaan paranna ajatuksen juoksua. Molemmat vääristykset ovat tapahtuneet meidän kirjoituksia ruotsinnettaessa; siksi ne nyt ovat muistuneet mieleen; useat ovat unohtuneet. Mutta ehkä syy vaan on meidän puolellamme; ovathan Pressen, Åbo Tidning, Tammerfors Aftonblad monesti tietäneet kertoa lukijoilleen,

ett'ei Valvojan toimittajat osaa suomea ensinkään tahi ainakin huonosti. Mitenkä lienee, mutta älkäät ainakaan menkö syyttämään suomenkielen muka kehittymätöntä tilaa. Jos corps legislatif, gesetzgebender Körper käännetään *lagstiftande kropp* tahi inmutningsstadga käsitetään *lahjomissäännöksi*, niin vika ei ole ranskan, saksan tahi ruotsinkielessä, kyllä se on kääntäjässä, se on varma.

Onpa vihdoin sekin lukuun otettava, että suomalaiset lehdet kaupanpäällisiksi ovat usein saaneet tililleen sellaisiakin sanoja, joita eivät ole ikipäivinä sanoneet, eivät suomeksi eivätkä ruotsiksi. Muistamme esim. tuota kuuluisaa „ruotsalaisuuden vanhaa raatoa“, jonka Dagblad sai mistä lieneekään saanut, tuulesta kai, mutta jota sitten ahkerasti pureskeltiin sekä tällä että tuolla puolen Pohjanlahtea, niin luulemme kertoneemme kyllin tositapauksia osotteeksi, kuinka suurella syyllä Pressen ja Åbo Tidning tuonoin — niinkuin Ruotsin kuuluisa lehti Fäderneslandet kolme vuotta sitten, — ovat voineet valittaa suomalaisten lehtien törkeästä kielestä. Havaitsipa Fäderneslandet *olevansa liian puhdas voidakseen edes kertoa* mitä Valvoja kerran oli sanonut. Joka tietää mitä laatua mainittu lehti on, se havaitsee, että hurskas Nya Pressen ja Åbo Tidning ovat joutuneet erittäin kunnialliseen seuraan. Lisäämme lopuksi, että kun eräs herra muutamia vuosia sitten Finsk Tidskriftissä ei voinut talonpoikaissäätyämme kuvailla käyttämättä tunkioita, nokea ja porsaita väriaineiksi, niin tämä oli viatonta, verratonta sukkeluutta, estetiikan professorin kannalta julkisesti arvosteltu arvosanalla *laudatur*.

Meitä vastaan esille tuotujen väitteitten joukossa ovat vihdoin persoonalliset hyökkäykset joskus anastaneet paljon alaa. Nya Pressenin ja Åbo Tidningin terveydentila näkyy vaativan, että ainakin joka toinen viikko muistellaan allekirjoittanutta, milloin yhdellä salaviittauksella, milloin toisella, ja niihin yhtyy erityinen ystävämme Tampereella, T. Aftonblad tietysti. Emme tässä saa Keski-Suomeakaan unohtaa, joka veljellisessä liitossa edellisten kanssa tietää kertoa, ett'emme muuta kuin itsekkäisistä syistä ja kunnianhimosta ole esiintyneet, että mielipiteemme muka ovat eilispäivältä j. n. e. Mutta nyt on asiasta puhetta, eikä persoonasta. Voisimme kyllä sekä sanomalehdistöstä että valtiopäiväin keskusteluista osottaa, että me olemme näitä mielipiteitä kauvankin ajaneet, jos se millään lailla vaikuttaisi asiaan, mutta sitä me ainakaan emme voi käsittää sen tekevän. Mutta jos te, hyvät herrat, sen käsitätte, niin

jatkakaatte entiseen tapaanne niin paljon kuin pääkallot sietävät. Kyll' on tuulessa tilaa, jos on aivoissa varaa, siihen te ainakin voitte luottaa.

Mutta pikku riitojen tähden olemme joutuneet siitä pääkohdasta pois, jota erittäinkin tällä kirjoituksella olemme tahtoneet esittää. Eriäviin suuntiin käyvät mielipiteet nykyään Suomessa monen asian suhteen, mutta onpa yhdysvaikutus eri puolueitten välillä nykyään mahdollisempi kuin monesti ennen. Missä kansalliset riennot ovat vapaamielisiin yhtyneet, missä innokkaasen työhön on liittynyt valistunut kanta ja isänmaallinen mieli, siinä on voitto ollut, on vast'edeskin varma.

E. G. Palmén.

Vanhaa ja uutta kemian alalta.

III.

Elimellisen aineen muodostumisesta.

Luonnossa tavattavien ja keinotekoisten aineitten suuresta määrästä erottaa kemia suuren, „orgaanisien yhdistyksien" nimellisen ryhmän. Nämät aineet eivät kuitenkaan ole tosiorgaanisia (elimellisiä) siinä merkityksessä, mikä tällä sanalla oikeastaan on. Ne ovat tavallisia kemiallisia yhdistyksiä, joiden olemassa olo ja ominaisuudet yksin-omaan riippuvat niiden alkeis-atomien laadusta, luvusta ja keskinäisestä sitoumistavasta, joista ne ovat kootut. Ne eroavat epäorgaanisista yhdistyksistä ainoastaan atomiensa monimutkaisemman yhdistyksen suhteen. Ne sisältävät harvoja yksinkertaisia aineosia, mutta nämät ovat mutkallisesti sitouneet toisiinsa. Kemian „orgaaniset aineet" ovatkin vain mutkikkaasti rakennettuja *hiili-yhdistyksiä*. Ne ovat samoin kuin epäorgaaniset yhdistyksetkin elottomassa luonnossa vallitsevan kiteymisvoiman vaikutuksen alaisina. Niiden pienimmät osat järjestyvät säännöllisesti tasapintojen rajoittamiksi muodoiksi. Kukin eri muoto riippuu atomien erillaisesta sisäisestä yhdistyksestä. Jokaisen kiteen pieninkin osa on samanlaatuinen kuin kide kokonaisenaankin. Mitään kemiallista taikka muuta eriaineisuutta ei näissä kiteytyvissä aineissa ilmaannu.

Näiden pseudo-orgaanisten aineitten keinotekoinen valmistaminen, hiili-yhdistyksien rakentaminen pelkästä hiilestä ei enää ole suurinkaan

vaikeata sitte kun Wöhler v. 1828 tähän suuntaan teki ensimmäisen synteesinsä. Ennen katsottiin tähän välttämättömästi tarvittavan elämisprosessin kautta muodostuneita aineksia, joissa jokin elimellinen prinsiippi oletettiin löytyvän. Pelkästä hiilestä lähtein päästään sangen pitkälle hiili-yhdistyksien jaksossa. Monta näistä keinotekoisista hiili-yhdistyksistä tavataan elimellisessä luonnossa elimellisen elon tuotteena. Useampia niitä aineita, joita löytyy animaalisissa nesteissä, suuri joukko kasvikunnan väriaineita ynnä kasvi-alkaloiidia sekä katkero-aineita y. m. on valmistettu elimistön ulkopuolella. Mitään aineitten elimistössä tapahtuvalle muodostumiselle tärkeämpiä yhdistyksiä ei tähän asti ole voitu keinotekoisesti synteesin avulla saada aikaan. Vastaisuudessa kuitenkin onnistunee tällä tavoin valmistaa hiilen kaikkia pelkkiä *kemiallisia* yhdistyksiä, joita sellaisinaan on elimellisessä luonnossa. Nämät yhdistykset ovat tosin elimellisen elämän tuotteita, mutta ne eivät ole elimistölle oleellisia. *Elollinen* aine on syntynyt *tosiorgaanisista aineista*, joilla ei ole määrättyä sisäiseen rakennukseen perustuvaa muotoa, vaan joiden muoto riippuu tavasta, miten ne elimistössä esiintyvät sekä kunkin eri elimistön omituisista elinsuhteista. Sellaisia aineita ovat esim. protoplasma, lihas- ja hermo-ainekset j. n. e. Nämät elintoimien kannattajat eivät ole kemiallisia yhdistyksiä, kemiallisesti yhtyydellisiä, vaan yhteen liittyneitä orgaanisia muodostuksia. Ne eivät ole kauttaaltaan saman-aineisia (homogenisiä), vaan ovat elimellisesti toisiinsa sitouneitten aineitten muodostama kutous, jotka aineet siten muodostavat kokonaisen. Niitten kemiallisien yhdistyksien kesken, jotka toisistaan erotetaan epäorgaanisten ja orgaanisten nimellä ei ole mitään oleellista erotusta. Mutta sitä vastaan on erotus tehtävä toiselta puolen viimemainittujen ja toiselta niiden aineiden välillä, missä ilmaantuu elollisia ominaisuuksia. Elinkyky ei ole seuraus aineen *kemiallisesta* monimutkaisuudesta eikä *kemiallisesta* rakennuksesta tai siitä riippuvista ominaisuuksista, vaan aineen *elimellisestä* kutouksesta ja *elimellisestä* rakennuksesta, joka seikka jyrkästi erottaa .jälkimmäiset aineet edellisistä. Saman-aineisia kemiallisia yhdistyksiä ja tosiorgaanisia aineita ei sovi eikä saata vaihtaa toisiinsa. Kemia ei ole vienyt synteesiä kemiallisia yhdistyksiä ulommaksi, vaikka se tosin onkin saanut sangen monimutkaisia ja elimistössäkin löytyviä yhdistyksiä aikaan. Elinkyvyllä varustettujen ainetten synteesistä, joilla olisi elimellinen rakennus, ei kemia tätä nykyä tiedä mistään. Kemial-

linen synteesi tuskin milloinkaan näihin aineihin ehtiikään, ne kun eivät ole yksin-omaisesti kemiallisia muodostuksia. Wöhlerin mainittu keksintö avasi tosin uuden uran kemialliselle synteesille, johtaessaan sen hiili-yhdistyksien laajalle alalle ja on siinä suhteessa tuottanut runsaita hedelmiä, mutta, yhtä vähän kuin sittemmin tehdyt samallaiset, vaan paljoa vaikeammat synteesit, ei tämäkään anna pienintäkään aihetta toivomaan että keinotekoisesti kävisi valmistaminen elollista orgaanista ainetta edes sen yksinkertaisimmassakaan muodossa. Materialisteja ei kuitenkaan ole epäilyttänyt väittää, että monimutkaisten hiili-yhdistyksien synteesi antaa vahvan tukeen toiveille tässä suhteessa.

Esim. Häckel lausuu tunnetussa „Schöpfungsgeschichte"ssään, mainittuaan Wöhlerin synteesin ja muutamien muitten yksinkertaisimpien hiili-yhdistyksien, niinkuin alkoholin, muurahaishapon j. n. e. keinotekoisen valmistuksen: „Jopa useita sangen monimutkaisiakin hiili-yhdistyksiä laitetaan nykyään keinotekoisesti, jotta toivoa sopii, että kerran munanvalkuais- *eli* plasma-aineitakin, jotka ovat monimutkaisimmat ja tärkeimmät kaikista yhdistyksistä keinotekoisesti saadaan aikaan kemiallisissa työhuoneissamme. Mutta siten on se syvä kuilu, jonka ennen yleisesti luultiin olevan orgaanisien ja orgaanittomain kappaleiden välillä, hävinnyt olemattomiin". Munanvalkuais-aineita, jos niiksi nimitetään kemiallisesti saman-aineisia yhdistyksiä (joka ei suinkaan ole kaikkien munanvalkuais-aineiksi nimitettyjen aineiden laita), voitaneen kyllä vastaisuudessa keinotekoisesti valmistaa, vaikka ei mitään varmaa toivoa siitä vielä ole, mutta plasma-ainetta ei ikinä ilmoille tuoda kemiallisessa laboratoorissa. Plasma-aineet eivät nimittäin ole kemiallisesti saman-aineisia yhdistyksiä. Päinvastoin ilmaantuu niissä hyvin suuri kemiallinen eriaineisuus. Erittäin valaisevia tässä suhteessa ovat Reinken ja Rodewaldin viime vuosina tekemät laveat kemialliset tutkimukset protoplasmasta. Raaka-aineena näitä tutkimuksia varten käytettiin niitä näköjään rakenteettomia protoplasma-massoja, joita syntyy muutamissa limasienissä, ja joita nimitetään plasmoodioiksi. He erottivat tästä massasta noin 30 eri ainetta ja tulivat siihen päätökseen, että protoplasma ei ole kudottu paljoakaan harvalukuisemmista aineista kuin ylhäisempikään eläin-elimistö. Nämät monilukuiset aineosat eivät ole satunnaisia, vaan niillä on jokaisella määrätty tehtävänsä ja niiden olemassa-olo edellyttää tietysti morfoloogisen eriaineisuuden vallitsevan yksinkertaisimmassakin protoplasmassa,

ja niin on todella näytettykin olevan asian laita. Sellainen on materialistien „rakenteeton munanvalkuais-möhkäle“ eli „elävä munanvalkuainen“, joiksi he ovat pitäneet sopivina nimittää yksinkertaisimpia plasma-aineita! Nuot mainitut tutkijat luulevat omiensa ja muiden tutkimuksien nojalla voivansa lausua: „Ei missään tapauksessa sovi pitää vaillinaisimpia elimistöjä (limasieniä, moneeria) välimuotoina orgaanittoman ja elollisen mateerian välillä. Yksinkertaisimmatkin niistä ovat tykkänään eri lailla kudotut elottomasta aineesta; alhaisinkin elävä olento on sekä kemiallisesti että fysioloogisesti lähempänä ihmisen ruumista kuin rakenteetonta munanvalkuais-möhkälettä“. Yllä kerrottuun Häckelin lauseesen on sievästi pistetty „eli“ sana, jonka avulla hän aivan helposti keikahtaa kuilun yli, joka on elottoman ja elollisen aineen välillä, ja moni seuraa häntä sokeasti luulen, että tämä „eli“ sana on paikallaan, s. o. että ne hiili-yhdistykset, joita nimitetään munanvalkuais-aineiksi, ja plasma-aineet ovat identtisesti samoja. Sellainen päätön lause lähtee joko puuttuvista tiedoista taikka kemiallisten tutkimusten tuloksien tuntemattomuudesta, taikkapa halusta, joka hyvin valituilla sanoilla tahtoo peitellä asian todellisen laidan tahallista väärentelemistä. Siten tehdään pilkkaa eksaktisista luonnontieteistä. Jokaisen ajattelevan kemistin täytyy yhtyä Liebigin lauseesen: „Sen, joka tuntee orgaanittomia yhdistyksiä esim. niitä, jotka ovat kasvin ravintoaineita, nk. hiilihappoinen ammoniakki, fosforihappoinen kalkki, rautasuolat, kalinsekaiset kivennäis-aineet j. n. e., sen täytyy pitää kokonaan mahdottomana, että näistä aineista lämmön, sähkön taikka jonkun muun luonnonvoiman vaikutuksesta saattaisi syntyä elimellinen aine, joka olisi sikiämiseen ja korkeampaan kehittymiseen kykenevä“.

Sellaisten kemiallisten yhdistyksien synteettinen valmistus, jotka ovat kasvin- tahi eläimen-elämän tuotteita, ei ole „pois työntänyt“ *elinvoimaa*, niinkuin moni mielellään lausuu, mutta se on suuressa määrin muuttanut tämän käsitteen sisällystä. Varsinaisena elinvoimana ei enää pidetä niitten sisällisien liikkeitten yhteiskäsitettä, joita tapahtuu elimistössä. Kemia ja fysiologia ovat näyttäneet, että elimettömiä s. o. kemiallisia (ja fysiikallisia) voimia on siinä vaikuttamassa. Mutta nämät voimat eivät ole tällöin omassa vallassaan. Elimettömät voimat eivät ole sitä laatua, että ne itsestään saattavat luoda niitä aineita, joista elimistö on koottu tahi jotka pitävät eloa vireillä. Ne tottelevat korkeam-

paa voimaa ja ovat sen johdettavina. Tällä elimistössä vaikuttavalla syyllä, joka ei suinkaan ole kemiallista laatua, on nyt nimenä elinvoima, joka voima-sana ei ole ymmärrettävä aineellisessa merkityksessä. „Elimettömät voimat hankkivat aina vain elimettömiä aineita; elävässä elimistössä vaikuttavan korkeamman voiman vaikutuksesta, jonka alaisia elimettömät voimat ovat, syntyy elimellinen, omituisesti muodostunut sekä elollisilla ominaisuuksilla varustettu aine". Nämät sanat on Liebig lausunut „Chemische Briefe" nimisessä kirjoituksessaan. Liebigin ajoista ei kemian kantaa tässä kysymyksessä ole voitu muuksi muuttaa.

Jos tarkastamme kemiallisia prosesseja sellaisina kuin ne ilmaantuvat elimettömässä luonnossa, niin huomaamme alkuaineiden, noudattaen yhtymistaipumuksen lakia, pyrkivän muodostamaan yksinkertaisimpia ja pysyvimpiä yhdistyksiä, joiksi ne saattavat yhtyä. Ne koettavat päästä tasapainotilaan, niin sanoaksemme kemialliseen lepoon, ne koettavat muodostaa yhdistyksiä, jotka pysyväisyytensä, sisäisen pontevuutensa (energiansa) vähyyden takia pääsevät ottamasta osaa luonnon yleiseen kiertokulkuun. Useimmat ovat päässeetkin lujimpaan yhdistystilaansa. Eloton luonto onkin pääasiallisesti muodostunut juuri näistä kestävimmistä yhdistyksistä, joita alkuaineet saattavat keskenänsä muodostaa. Mainittakoon vaan, että esim. kaikki luonnossa löytyvä pii on yhdistynyt happeen, melkein kaikki kloori natriumiin ja kaliumiin, että useimmat metallit tavataan happeumina (oksiideina) tahi kestävimmän suolansa muodossa j. n. e. Vastoin tätä taipumustaan kiertävät ne alkuaineet, joita on elimellisessä luonnossa, elon vaikutuksesta moninaisissa, helposti hajoavissa, sisällisestä pontevuudestaan rikkaissa yhdistyksissä. Nämät vihdoin, kun eivät enää ole elinvoiman vaikutuksen alaisia eivätkä elämälle tarpeellisia, muuttuvat voimastaan luopuen yksinkertaisiksi, pysyviksi epäorgaanisiksi yhdistyksiksi (hiilihapoksi ja vedeksi). Alkuaineet jäävät tähän yksinkertaiseen yhdistysmuotoonsa, ell'eivät elinvoiman pakottamina uudestansa alota kulkuaan.

Kasvin klorofyllisoluissa (vihriäisissä lehtisoluissa), ja yksin-omaan niissä, valmistuu ylen runsaassa määrin niitä aineita, jotka tarjoovat aineksia elimelliselle elämälle. Ainoastaan kasvin vihreillä soluilla on kykyä „elimelliseksi tekemään ilmaa, vettä ja maata". Luonnossa ei tapahdu toista ainevaihdosta, joka läheskään vetäisi tälle vertoja. Tämä ainevaihdos kasvissa, niinkuin jo selitettiin on aivan päinvastainen kuin

se ainevaihdos, jonka alaisiksi kasvin aineosat joutuvat kuuluessaan elottomaan luontoon. Kasvissa vaikuttavan elinvoiman piirin ulkopuolella tulee ilmi kasvin aineosien, hiilen ja vedyn suuri taipumus happeen. Kasvissa taas erkanee happi hiilihaposta ja vedestä, jolloin syntyy monimutkaisia hiili-yhdistyksiä (sokuri- ja tärkkelys-aineita), jotka sitte muodostuvat elolliseksi aineeksi. Edellinen osa tätä ainevaihdosta, nimittäin sokurin ja tärkkelyksen muodostuminen hiilihaposta ja vedestä, on pelkkää kemiallista laatua, ja kemisti saattaa varsin hyvin ymmärtää kuinka se tapahtuu, vaikk'ei hän vielä ole voinut täydellisesti selittää sitä. Hän tietää, että tämän ainevaihdoksen täytyy tapahtua jonkun atomien ulkopuolella olevan aineellisen voiman vaikutuksesta, ja että valo antaa siihen tarvittavan voimamäärän, mutta hän ei taida kemiallisesti selvittää, mikä on syynä siihen, että valo juuri kasvinsolussa vaikuttaa tähän tapaan, kun sillä tämän ulkopuolella ei näytä olevan nimeksikään sellaista vaikutusta. Mahdollista on että voidaan ehkä kerran selittää tämän kasvissa tapahtuvan aineiden muodostumisen mekaanillinen laatu. Voitaisiinhan esim. lausua se arvelu, että klorofylli-aine (elävässä vaan ei kuolleessa kasvissa) valonsäteitten vaikutuksesta joutuu sisäiseen liikkeeseen eli väräjämiseen, joka on sitä laatua, että se, siirtyneenä hiilihappo- ja vesimolekyyleihin, aikaansaa näiden osittaisen pelkistymisen yhdistetyksi hiili-yhtymäksi. Mikä arvo tällä selityksellä on oleva, jätettäköön ratkaisematta. Mitään ei se vaikuta siihen käsitykseen, joka meillä nykyään on varsinaisesta assimilatsioonista s. o. elollisen aineen muodostumisesta.

Sen mukaan, mitä yllä on lausuttu, ei kemiassa ole mitään tukea sille arvelulle, että elimistöjä, joko yksinkertaisia, itsekseen eläviä soluja, plasma-aineita, moneeria taikka ylhäisempiä elimellisiä olentoja maan kehittymisen nykyisellä tahi varhaisemmalla aikakaudella olisi syntynyt niitten alkuaineitten satunnaisesta yhtymisestä, joista elimistö on koottu. Mikään kemiallinen käsitys ei ole tämän arvelun pohjana. Kemistille sillä ei ole minkäänlaista arvoa eikä merkitystä.

Edv. Hjelt.

Vuosijuhlassa.

Kirjoittanut *Juhani Aho.*

I.

Hän seisovi peilinsä edessä
Ja laittavi itseään,
Hän tukkaa sukivi, viiksensä
Siroiksi hän silittää.

Ja huivi kaulahan valkea
Somasti solmitaan,
Ja frakki uusi ja solakka
Kokoa komistaa.

On nuori ja pulskea poika hän,
Yl'-oppilainen hän on,
Ja oitis valmis nyt lähtemään
Vuos'-juhlansa viettohon.

Nyt liittojuhloa veljyyden
Tän'-iltana vietetään,
Ja vanhat, nuoret nyt yhtehen
Yks' innostus yhdistää.

Puheita siellä nyt pidetään
Ja lauluja lauletaan
Ja maljat täytehen täytellään
Ja Suomelle hurrataan.

Siell' hänkin aikovi puhua
Ja suorana seista — noin!
Ja „eläköön" kauvan on kaikuva,
Jonk' kaikumahan hän loi.

Jo kiireemmin syämensä sykähtää —
Jo jäsenet jännittyy —
Jo kohovi rinta, jo nousee pää —
Ja jo kulmatkin synkistyy.

Ja kerran vielä hän viimeisen
Luo katsehen peilihin —
On hyvästi tukka ja huivinen,
On hyvästi kaulustin.

II.

Juhlan henki huoneet täyttää
raittiudellansa,
Suuret miehet marmoristaan
katsoo poikiansa.

Pojat puhuu pontevasti
hengill' isiensä,
Pyytävät heit' avuksensa
töilleen, toimillensa.

Suomen malja tyhjetähän
viime pisaraansa —
Ken ei toki harrastaisi
onnee oman maansa!

Kunkin aatteet avartuupi,
toivo mielet täyttää,
Suurta kukin haaveksii ja
suureks' tulla päättää.

Meidän mieskin puhui taannoin,
puhui veljyydestä,
Jonka luopi yhdet riennot,
joka kuolon kestää.

Veljyyden hän vahvikkeeks' nyt
monet maljat maistaa,
Rinta tykkii riemua ja
silmä sitä loistaa.

Kepeänä käyskelee hän,
nyt ei huolet paina —
Ja kun tutun yhyttää hän,
näin hän puhuu aina:

„Terve, sinä kunnon poika, —
maljas' ääriin täytä! —
Ei oo aina tämmöistä —
siis tilaisuutta käytä!"

„Juodaan malja veljien ja
iki-ystävitten,
Juodaaan malja Suomen impein
iki-ihanitten!"

„Eläköhön riennot meidän,
meissä elää kansa —
Pojat nostaa maansa maineen
kautta kunniansa!"

III.

Jo vierahat väistyvät vähitellen
Ja isännät jälkehen jää —
Kun boolia vielä on kyllitellen,
Sitä jättääkkin säälittää.

Ja jälkijuhla on juhla vasta,
Kun poissa on kankeus —
On kaikki vaan riehua riemukasta
Ja taivasta tapaavi innostus.

Vain innostus mieliä täyttää
Ja innostus maljoja myös,
Ja järjeltä hulluuskin näyttää
Ja valoa varjot on yöss'.

Pois olalle heitetty frakki
On patsahan Snellmanin,
Ja nurinpäin valkea lakki
On otsalla Lönnrotin.

Ken laulaja on, hän laulaa
Ja kulkkua kostuttaa,
Ja kellä vaan kieltä ja kaulaa,
Se kööriä kannattaa.

Mutt' meidän poika se puhuja ompi,
Näin varsinkin innoissaan —
Ja säihkyen leikki ja kompi
Yhä uhkuvi huuliltaan.

Noin — tuossa hän frakitta seisoo
Ja kaulus on kallellaan,
Ja mitä hän puhuvi, ei oo
Se sanojen sotkua vaan;

Se tulta on, joka tulistaapi
Joka rintasen riehuamaan,
Se sähköä on, joka saapi
Sata käs'-vartta koukistumaan.

Ja joukko, mi äsken kantoi
Tuolla tuolilla Snellman'in,
Se siihen nyt istua antoi
Tämän riehuvan kumppanin.

Mutt' Snellman katsovi vihaisesti
Ja Lönnrot hiukkasen hymyelee —
Vaan yhä vaan jatkuvi kesti
Ain' aamuhun aikaiseen.

IV.

Mutt' booli on jo kuivunut ja maljat tyhjenneet,
Ja laulut on ja puheetkin jo siihen suistuneet.

On uupuneena intoonsa pois väki väistynyt,
Ja tyynenä ja tyhjänä on juhlahuone nyt.

Jo aamun henki ikkunassa yötä karkoittaa
Ja suurten miesten otsilla uus' päivä punoittaa.

V.

Mutt' mitä joukko vosikkain kadulla odottaa?
— Ett'ei juhlat siellä päättyis, missä niitä aljetaan.

Ei tule herrat, viipyvät. — Jo ovet paukkuvat —
Jo kirjavana katu on — jo kärryt kukkurat!

„El' aja — hoi! — Nyt aja, minkä kerkiät —
Saat markan — viisi — kymmenen, jos ennen ennätät!"

Ken on hän tuossa rattahilla, joka noin nyt kiirehtii?
— Se, joka puhui veljyydestä, jota käsin kannettiin.

Ja kilvan kiitävät he pois ja kärryt kolajaa —
Ja joukko katoo kulman ta'a ja aamu valkeaa.

Suomen kielen muoto-oppia.

I.

Suomen kielen Äänne- ja Muoto-oppi ynnä Runous-oppi. Oppikouluja varten kirjoittanut *Arvid Genetz.* — Helsingissä 1881.

Lärobok i Finska språkets Grammatik. Ljud- och Formlära samt Verslära af D:r *Arvid Genetz*, Lektor vid Normallyceum i Tavastehus. — Helsingfors 1882.

Kauan aikaa Suomen kielen opetuksessa yksin-omaisesti noudatettiin G. E. Eurén vainajan kieliopillista järjestelmää, ja tunnettu onkin, että hänen oppikirjoillansa on monta ansiota ja varsin suuri merkitys kielentutkimuksemme historiassa. Mutta toiselta puolen on myönnettävä, että ne eivät enää kaikin puolin vastaa tieteen nykyistä edistyskantaa. Uuden, ajanmukaisen oppikirjan saanti oli siis kipeä tarve; etenkin suomenkielisissä opistoissa kaivattiin soveliasta oppikirjaa. Mielihyvällä siis tervehdittiin sitä uutta „Äänne- ja Muoto-oppia", joka ilmestyi v. 1881, tohtori Arvid Genetz'in toimittamana. Seuraavana vuonna tekijä itse julkaisi siitä ruotsinkielisen käännöksen.

Herra Genetz'in taito oli ennestään tunnettu ja antoi siis syytä toivoa hyvää ja tarkkaa sekä samalla omantakeista työtä. Eikä toivo olekkaan pettänyt. Hra Genetz ei ole ainoastaan toimittanut kelvollista Suomen kielen oppikirjaa, vaan myös itsenäisesti kehittänyt entistä järjestelmää ja niinmuodoin edistänyt kielen tieteellistä tutkimista. — Katsokaamme ensiksi, missä suhteissa hän poikkeaa vanhasta selitystavasta ja missä määrässä hänen uudet mietteensä osottavat selvää edistystä.

Kääntääkseni lukijan huomiota siihen kohtaan, joka minusta sisältää tärkeimmän edistys-askeleen, tahdon heti mainita nominien ja verbien taivutus-opin. Sen sijaan, että ne ennen aivan mekaanisesti, sidevokaa-

lin mukaan, järjestettiin kuuteen taivutusluokkaan, on hra G. saanut taivutusluokat supistumaan kolmeksi, jaon perusteeksi asettaen sijoittumisen yhtäläisyyden. Nämä luokat kyllä jokainen, paitsi toinen, jakaantuvat kahteen lahkoon, joten tämänkin järjestelmän mukaan syntyy useampia sijoitelmia; mutta jaon peruste on paljoa järjellisempi kuin vanhassa kieliopissa, ja samanluokkaisten lahkojen eroavaisuudet ovat helposti muistettavia ja jokseenkin vähäpätöisiä. Vaikea on sanoa, onnistuneeko vastaisen tutkimuksen saada nominien ja verbien taivutus-oppi vielä yksinkertaisemmaksi muodostumaan; mutta varmaa on, että se näin selitettynä on monta vertaa selvempi ja helpommin silmäiltävä kuin ennen. — Sen lisäksi tekijä on ottanut huomioon tuon meidän kielellemme omituisen ilmiön, että muutamat muodot eivät johdu sanan oikeasta vartalosta, vaan lyhennetystä nominatiivi-muodosta, jonka hän typistyneen vartalon nimellä erottaa varsinaisesta eli typistymättömästä vartalosta. Niin on esim. *kolmas* sanan typistymätön vartalo *kolmante*, typistynyt vartalo *kolmat*, verbistä *aleta* typistymätön vartalo *alene*, typistynyt *alet*. Samaten hra G. on tehnyt tarkan erotuksen yksikön ja monikon vartaloin välillä. Saattaapa niin olla, että äkki-outoinen ensi hetkenä hämmästyy tuosta vartaloin paljoudesta, typistyneistä ja typistymättömistä, supistuneista ja supistumattomista, yksikön vartalosta ja monikon vartalosta j. n. e.; mutta niin pian kuin niihin perehtyy, ne suuressa määrin lisäävät selvyyttä. Muun muassa monikon genitiivin muodostuminen sen kautta saapi uuden valaistuksen; tekijä, näet, on huomauttanut siitä, että sillä on kaksi päämuotoa, joista toinen johtuu suorastaan yksikön, toinen monikon vartalosta, esim. *patain* = *pata-en* ja *patojen* = *patoi-en*, *vet-ten* ja *vesi-en*.

Muista kohdista, jotka osottavat selvää edistymistä, mainittakoon vielä tärkeimmät. Äänneoppi on tarkemmin suoritettu, kuin tähän asti ilmestyneissä kieliopeissa. Äänteiden jaosta kenties vähemmänkin lavea selitys olisi riittänyt; ainakin 4 §:n toinen kohta eli konsonanttien jako äänettömiin ja äänellisiin olisi voinut jäädä pois, semminkin kun jaon peruste on jotenkin hämärästi esitetty. Tekijä onkin sen pois pyyhkinyt ruotsalaisesta painoksesta. — Johto-oppikin on ala, jota tähän asti verrattain vähän on viljelty; mitä nomineihin tulee, on se kuitenkin saanut oivallisen muodostuksen Ahlqvist'in „Suomen kielen rakennuksessa", jota tekijä puheena olevassa kirjassa on hyväksensä käyttänyt. Mutta verbien johdannosta ei ole tähän asti löytynyt mitään täysin tyydyttävää esitystä. Herra Genetz'ille on siis ansioksi luettava, että hänen teoksensa sisältää ensimmäisen, johonkin määrin täydellisen verbien johto-opin, joka nykyisessä muodossaan tosin lienee oppilaille vaikea, mutta kumminkin on tarkka ja runsas-aineinen.

Verbi-opista on poistettu kaikki nuo Eurén'in esiin-tuomat olemattomat passiivi-muodot: sanottamassa, sanottaminen, sanottamaisilta, muutetaisin, muutetaisit, muutetta'os, y. m. Refleksiivi-verbien taivutus on oikaistu, optatiivi ja imperatiivi tavallisen puhe- ja kirjakielen nojalla yhdistetty ja infinitiivien luku supistettu neljäksi, siten että viides on selitetty kolmannen diminutiivi-muodoksi. Eurén'in mainitsemien neljän aikamuodon lisäksi on tullut vielä kaksi: futuuri ja menneen ajan futuuri.

Lisättäköön vielä, että kirjan loppu-osassa, Runous-opissa, Suomen vanha runomitta kolmessa lyhyessä säännössä on täydellisesti ja mitä yksinkertaisimmalla tavalla selitetty. Noihin kolmeen sääntöön liittyy vielä neljäs, joka niitä täydentää ja jonka tekijä itse jälkeenpäin on tarkemmin muodostanut (katso Lönnrot'in Albumia 1882, siv. 138).

Näistä viittauksista jo huomataan, kuinka suuressa määrässä Suomen kielen muoto-oppi hra Genetz'in teoksen kautta on uudistunut. Täysi vakuutukseni on, että hänen tekemänsä muutokset paljoa oikeammin ja selvemmin, kuin vanha järjestelmä, tuovat näkyviin meidän kielemme muoto-opilliset ominaisuudet ja samalla saattavat ne oppilaille paljoa helpommin tajuttaviksi. Mutta muutamissa yksityiskohdissa pyytäisin kuitenkin saada esittää toista käsitystapaa, kuin mikä kirjan tekijällä on.

Nominien taivutuskaavoissa (sivv. 22, 23) ei mainita akkusatiivia; vasta sivulla 25 luetellaan erikseen akkusatiivi, prolatiivi ja excessiivi. Syytä onkin molempain jälkimmäisten erottamiseen, niitä kun käytetään vain muutamissa poikkeustiloissa; mutta akkusatiivi on kielen tärkeimpiä sijamuotoja, jolla on paikkansa muiden tavallisimpien sijojen rinnalla. Kirjantekijä, niinkuin kaikki nykyiset kielentutkijamme, tunnustaakin akkusatiivin erityiseksi ja itsenäiseksi sijamuodoksi, ja ruotsalaiseen painokseen hän on pannut akkusatiivin taivutuskaavaan genitiivin jälkeen. Tämä korjaus olisi mielestäni tehtävä suomalaiseenkin laitokseen. Mutta alkusyynä tuohon akkusatiivin erikseen mainitsemiseen näkyy olevan eräs toinen kohta, joka ilmaantuu kummassakin laitoksessa. Tekijän selityksen mukaan akkusatiivilla on kaksi muotoa: „-*n*-päätteinen, genitiivin kaltainen, ja päätteetön nominatiivin kaltainen"; monikossa sanotaan sen olevan tavallisesti nominatiivin, harvoin genitiivin kaltaisen. Sillä tarkoitetaan tietysti, että sellaisissa lauseissa kuin: anna pojalle kirja, tai: hevonen vietiin talliin, sanat „kirja" ja „hevonen" tulee selittää akkusatiivimuodoiksi, ja samaten sana „miesten" lauseessa: tiesi miesten tulevan. Tällainen selitys tuntuu kovin luonnottomalta. Miten nominatiivi on joutunut semmoisiin lauseisin, voipi selittää monella eri tavalla. Mahdollista on, että passiiviin liittyvä nominatiivi on syntynyt lyhennyksen kautta; mutta sopiihan myös ajatella, että suomen passiivi, vaikka se oikeastaan

on impersonaali-muoto, aikojen kuluessa on yhä enemmin muuttunut varsinaisen passiivin luontoiseksi ja siitä syystä vaatii vaikutuksen-alaista käsitettä nominatiiviin. Että sellaisetkin muodot kuin minut, sinut j. n. e. liittyvät passiiviin, todistaa vaan, että passiivin kokonais-objekti kielen vanhemmalla kehityskannalla on ollut akkusatiivissa. — Imperatiivin jälkeen nominatiivi lienee tullut kokonais-objektiksi sentähden, että käskevä lausuntotapa yleensä suosii lyhyyttä ja nominatiivin käytäntö on suorin ja yksinkertaisin tapa, jolla esinettä voi mainita. — Mitä taas sellaisiin lauseisin tulee, kuin „tiesi miesten tulevan“, on varsin todennäköistä, että „miesten“ siinä on alkuperäinen genitiivi, joka selviää siitäkin, että samanlaisissa lauseissa saattaa olla suffiksi genitiivin sijassa, esim. tiesi tulevansa. Kuinka suffiksi olisi joutunut akkusatiivin sijaan, on vaikea ymmärtää. Blomstedt'in selityksen mukaan (Halotti Beszéd, siv. 77) participia tämmöisissä tiloissa käytetään substantiivin, s. o. infinitiivimuodon, asemesta; „tiesi miesten tulevan“ olisi siis sama kuin: tiesi miesten tulon l. tulemisen. — Mutta oli, miten oli, nykyisessä kielessä ilmeisesti käytetään nominatiivia kaikissa näissä tapauksissa, ja nykyistä kieltähän oppikirjan tulee selittää. Sijojen muoto-opillinen erotus tulee oppilaalle paljoa selvemmäksi, jos tuo nominatiivin-kaltainen objekti-sija saa pysyä nominatiivin-nimisenäkin, eikä asia lause-opillisessakaan suhteessa käy hämärämmäksi tai monimutkaisemmaksi; sillä vaatiihan tuo „päätteettömän akkusatiivinkin“ käytäntö monta eri sääntöä.

Toinen seikka, jossa en ole yksimielinen kirjantekijän kanssa, on koncessiivin ja konditionaalin yhdistäminen yhdeksi moodiksi, konjunktiiviksi. Konditionaalin preesensistä tulee siten konjunktiivin imperfekti, siis kieliopillinen muoto, joka osottaa mennyttä aikaa. Mutta konditionaalin preesensi ei ole koskaan merkitykseltään imperfekti; toisinaan se tarkoittaa mennyttä aikaa, mutta ilmaisee silloin vastaista tekemistä ja on siis menneen ajan futuuri, esim. isä toivoi, että hänen poikansa varttuisi aika mieheksi. Tavallisesti se tarkoittaa nykyistä (tai tulevaa) aikaa, ja juuri päämerkityksessään — osottaessaan ehtona olevaa tai ehdonalaista tekoa — ei se voikkaan mitään muuta aikaa ilmoittaa. Arvattavasti latinan kielen esimerkki on ollut syynä tähän muutokseen; mutta latinan konjunktiivin imperfektiä käytetään toisella tavalla kuin suomalaista konditionaalia. Muidenkin kielten alalla, esim. saksan kieliopissa, jossa ennen puhuttiin konjunktiivin imperfektistä, on puheena oleva verbimuoto nykyisempinä aikoina pantu eri moodiksi, jota on nimitetty konditionaaliksi, koska tämä nimitys paraiten vastaa sen alkumerkitystä.

Koska arvostelijan tehtävä on muistutusten esiin-tuominen, niin sallittakoon minun vielä mainita muutamia yksityisseikkoja. — Varsin sopiva on, ett'ei nominien johto-opissa luetella kaikkia, mitä harvinaisimpiakin johtopäätteitä, ja tekijä on siis menetellyt viisaasti, kun on ainoas-

taan tärkeimmät kirjaansa ottanut. Ehkä olijoita merkitsevä *-kko* pääte kuitenkin olisi ansainnut mainitsemista (esim. karjakko, ummikko, nuorikko, päällikkö); se on kumminkin yhtä tärkeä kuin esm. -lo pääte (kotelo y. m.). — Eikö futuurin monikkoa mainittaessa pitäisi sanoa, että se on harvoin käytetty, uuden-aikainen muodostus, joka on kansankielelle outo ja jota kirjakielikin vaan hätätilassa käyttää? — Sitä vastoin semmoinen perin murteellinen muoto kuin *ei tulko* (siv. 65, muist. 2) saisi jäädä kieliopillista pyhitystä vaille. — Runous-opissa uuden-aikaiset runomitat luullakseni tulisivat helpommin tajuttaviksi, jos niiden säännöt selitettäisiin suorastaan nykyajan runouden kannalta eikä etupäässä pidettäisi silmällä niitä kohtia, joissa ne eroavat Kalevalan runomitasta. Eipä tekijä ole tuonut esiin edes omaa oivallista heksameeteriteoriaansa, semmoisena kuin sitä esitetään Koittaren 2:sessa vihossa; hiukan lyhennettynä se kyllä olisi sopinut tähän oppikirjaan.

Tästä arvostelustani, jopa muistutuksieni vähäpätöisyydestäkin, lukija huomannee, millä erinomaisella kunnolla hra Genetz on tehtävänsä suorittanut. Kääntykäämme nyt katsomaan, miten puheena olevaa kirjaa sopii opetuksessa käyttää.

Tässä tietysti oi voi ottaa tarkastettavaksi tuota laajaa kysymystä, kuinka äidinkielen opetus korkeammissa kouluissa on järjestettävä. Mitä muoto-oppiin tulee, sopinee lyhykäisesti sanoa, että yleisten kieliopillisten ilmiöin oikea ymmärtäminen on pidettävä pääasiana, jonka rinnalla yksityistapauksissa noudatettavat säännöt ovat vähemmän tärkeät. Luonnollista on niin-ikään, ett'ei äidinkielen systemaatinen opetus voi alkaa heti koulun alimmilta luokilta, vaan että kieliopin ensimmäiset alkeet täytyy opettaa pääasiallisesti analyytisellä tavalla, esimerkkien kautta, sekä toiselta puolen, että systemaatinen lauseoppi on erinomaisen tarpeellinen, jopa välttämätönkin osa äidinkielen oppijaksosta. Systemaatisen muoto-opin oikea sija on siis pääasiallisesti keskiluokilla kieliopillisen alkukurssin ja systemaatisen lauseopin välillä. Kuinka paljon erityisseikkoja silloin pitäisi liittymän ennen opittuihin pääkohtiin, riippuu siitä ajasta, minkä kussakin oppilaitoksessa siihen voi panna. Tietysti on parempi, mitä tarkemmin oppilaiden on tilaisuus tutustua äidinkielen rakennukseen; mutta vaikea on ymmärtää, miten sillä niukalla tuntimäärällä, joka nykyisissä lyseoissa on äidinkielelle suotu, voidaan suorittaa aivan pitkä muoto-opillinen kurssi. Hyvä on siis, että hra Genetz'in kirjaa saattaa käyttää eri oppijaksoja, pitempiä ja lyhyempiä, varten. Tekijä on alkulauseessa itse tehnyt suunnitelman, miten opetus on sovitettava. Hänen ehdottamansa toisen luokan oppimäärä, niinkuin myös suurin osa kolmannen luokan oppimäärästä, vastaa oikeastaan ylempänä mainittua alkukurssia. — Mutta paraiten puheena olevan kirjan sopivaisuus tulee ilmi opetuksen korkeammilla asteilla. Allekirjoittanut on sitä opetuksessa

käyttänyt Helsingin Suomalaisen tyttökoulun jatko-opistossa ja voipi omasta kokemuksesta todistaa, että sen sääntöjen lyhyys, selvyys ja erinomainen tarkkuus tekevät sen sangen soveliaaksi ja helppotajuiseksi apuneuvoksi Suomen kielen lakeja tutkittaissa, ainakin edistyneemmille oppilaille, joille muoto-opin pääkohdat jo ennestään ovat tunnetut, enkä luule, että se nuoremmillenkaan oppilaille tuottaa paljoa suurempia vaikeuksia. Niinkuin jo sanotusta näkyy, sen käytäntö-ala ulottuu kauas ulkopuolelle varsinaisen koulun rajoja; se on erinomainen käsikirja kaikille, jotka tahtovat suorittaa lyhykäisen, vaan täydellisen kurssin Suomen muoto-opissa, ja siis varsin hyödyllinen yliopistonkin tieteellisissä harjoituksissa.

Ruotsalainen laitos jokseenkin tyystin noudattaa suomalaista alkuteosta. Kuitenkin on siellä täällä tehty muutamia muutoksia, etupäässä semmoisia, jotka ruotsinkielisille oppilaille helpottavat aineen ymmärtämistä. Tärkeimpiä lisäyksiä ovat säännöt vartalon löytämisestä ja nominatiivin muodostuksesta nominien taivutus-opissa sekä verbi-vartalon löytämisestä verbi-opissa, niinkuin myös nominien toisen taivutusluokan jako kahteen lahkoon.

B. F. G.

Kotimaan kirjallisuutta.

J. Krohn. Suomalaisen kirjallisuuden historia. Ensimmäinen osa: Kalevala. Edellinen vihko: kaunotieteellinen katsahdus Kalevalaan. Helsingissä 1883. Weilin ja Göös'in tehdas- ja kirjainkustannus-osakeyhtiön kustantama. 8:o; 118 siv. Hinta 2. mk. 75 p.

I.

Tätä kirjaa on kauvan ikävöity, sillä yleisö on tiennyt, että se jo keväällä 1881 oli osaksi painettuna. Silloin nimittäin Suom. Kirj. Seura määräsi tekijälle kunniapalkinnon, joka sen viisikymmenvuotiseksi riemupäiväksi oli julistettu haettavaksi. Kova taudinkohtaus sekä työn vaikeus ovat, niinkuin tekijä esipuheessa ilmoittaa, sittemmin olleet esteeksi teoksen valmistumiselle, niin ett'ei yleisö nytkään ole saanut käsiinsä enempää kuin alkupuolen ensimmäisestä osasta. Vasta tänä keväänä voidaan odottaa loppupuolta ilmaantuvaksi.

Aineen merkitys ja tekijän nimi ovat epäilemättä saaneet vihkon niin laajalle leviämään, että varmaan jokainen Valvojan lukija sen jo tuntee. Se seikka, niinkuin myös vaikeus arvostella puolinaista teosta, antaisivat riittävän syyn jättää teoksesta puhumisen siksi kuin loppuvihko on ilmestynyt; mutta toiselta puolen kieltää kunnioitus tekijää kohtaan pitkällistä vaitioloa. Sen vuoksi seuraa tässä lyhyt katsahdus ilmestyneen

vihkon sisällykseen, alkupuolena kirjoitukseen, joka täydennetään silloin kuin teos on kokonaisena arvosteltavana.

Tekijä on katsonut tarpeelliseksi jollakin tavalla puolustaa tehtäväänsä, kun hän ryhtyy suomenkielisen kirjallisuuden historiaa kirjoittamaan. Löytyy, näetten, niitä, jotka tuskin myöntänevät kirjallisuuden nimeä, sille kirjallisuudelle, jonka „historia" nyt on kirjoitettava. Näille hänen aineensa halveksijoille muistuttaa tekijä, että ihmisrakastajan silmissä „on huomion ja suosion arvoinen jokainen vähäinen ilmiö, joka todistaa että ihmishenki köyhimmissäkin oloissa ponnistelee elinvoimaansa, ahtaimmassakin tilassa rohkenee tulevaisuutta toivoa ja valmistaa". Nämä puolustussanat taitavat olla paikallansa, jos ne käsitetään tarkoittavan varsinaista kultuuri-kirjallisuuttamme; mutta näyttävät melkein liian vaatimattomilta kuin ne ulotetaan kansanrunouttammekin käsittämään. Sillä jos kirjallisuuden historian kirjoittaminen on, niinkuin uusin käsitys vaatii, asian-omaisen kansan psykologian tutkiminen, niin antaa rikas kansanrunoutemme niin laajan perustuksen semmoiselle tehtävälle, että se tinkimättä ansaitsee n. s. tieteellisen maailmankin, ei ainoastaan „ihmisrakastajan" tahi suomalaisen huomiota.

Herra Krohn on käsittänyt tehtävänsä mahdollisuuden mukaan laveasti ja oikein arvostellen tutkittavien kirjallisten tuotteiden tärkeyden hän on myöntänyt Kalevalalle koko ensimmäisen osan suunnitetusta teoksestansa. Täten tarjotaan yleisölle nyt ensi kerran tieteellinen tutkimus kansallis-epoksestamme, joka ei ainoastaan rajoitu tavalliseen esteetilliseen arvosteluun, vaan yrittää runotoisintojen avulla luomaan kuvaa Kalevalan syntymisestä. Tämä tärkeämpi ja kaikin puolin uusi esitys on se ensimmäisen osan loppupuoli, joka ei vielä ole ilmaantunut; alkupuoli käsittää kaunotieteellisen arvostelun.

Vaikka loppupuoli on tärkeämpi sen vuoksi, että se tulee sisältämään tutkimukselle tähän saakka melkein täydelleen tuntemattomia tietoja, niin ei sillä ole sanottu, ett'ei tekijän kaunotieteellinen arvostelu epoksestamme olisi sangen etevä ja sisältäisi uutta. Itse asiassa on sekin täydellisin ja paras mikä siitä aineesta on kirjoitettu, vaikka sillä alalla on ollut edelläkävijöitä, joiden tutkimukset useissa kohden ovat olleet avuksi.

Tämä osa Kalevalan tutkimuksesta on jaettu kahdeksaan osastoon, vaikka se itse asiassa oikeastaan käsittää kolme tutkimusjaksoa. Ensiksi puhutaan Kalevalan yhtenäisyydestä, toiseksi epoksemme runollisesta kauneudesta ylimalkaan ja kolmanneksi tutkitaan päähenkilöiden luonteet. Viimeinen jakso käsittää enemmän kuin puolet vihkoa ja on suoritettu siten, että kukin Kalevalan päähenkilö on saanut erityisen osastonsa, nimittäin: *Väinämöinen*, *Ilmarinen*, *Pohjolan neito*, *Lemminkäinen*, *Kullervo* ja *Aino*.

Esipuheessa sanoo tekijä tutkimustyössään noudattaneensa sitä periajatusta, että Kalevala on kaunotieteelliseltä kannalta katsottava nykyisessä muodossaan, semmoisena miksi sen Lönnrot on kokoonpannut. Sille, joka ei runotoisintoja lähemmin tunne, näyttänee tämä ilmoitus tarpeettomalta; mutta se on tärkeä kyllä, kun ajattelee ett'ei toisinnot suinkaan ole niin selviä, ett'ei niiden yhteensovittamisesta voisi erimieliä olla. Kuitenkin on Lönnrotin työ niin nerokas, ett'ei parempaa kokonaisuutta ja yhteyttä voi toivoakkaan ja sen nojalla, puhumatta siitä auktoriteetistä, jonka hänen Kalevalan toimituksensa jo on saavuttanut, on esteetillinen arvostelu välttämättömästi perustuva mainittuun katsantotapaan. Sillä tosin ei ole kielletty, että toisinnot voivat kaunotieteellisellekin tutkimukselle tuottaa paljon valaistusta. Monessa paikassa onkin herra Krohn siten käyttänytkin toisintoja hyödykseen; mutta en voi olla väittämättä, että toisinnot useamminkin kuin tässä vihossa nähdään olisivat voineet olla avuksi. Siinä kohden tehtävät muistutukset jääkööt kuitenkin esiintuomatta, koska luonnollista on että loppupuoli tulee täydentämään tätä edellä käyvää esitystä.

Tärkein kysymys, joka Kalevalan tutkijalle voidaan esteetilliseltä kannalta asettaa, on epäilemättä se, onko epoksessa yhteistä aatetta, joka sitoo sen eri osat taiteelliseksi kokonaisuudeksi? Siitä on hyvin eriäviä mieliä lausuttu. Toiset ovat vastanneet kieltävästi toiset myöntävästi, useimmat eri tavallansa. Herra Krohn yhtyy jälkimmäisiin ja luultavaa on, että hän on ainaiseksi ratkaissut asian lausuessaan, että *Sammon synnyttäminen ja saattaminen Suomen kansan omaisuudeksi* on runoelman päätapaus ja se keskus, johonka kaikki eri osat kiintyvät. Tämä johtopäätös näet ei perustu ainoastaan siihen, että sen perustuksella voidaan eri osien yhtenäisyys todistaa, niinkuin tekijä hyvällä menestyksellä on sen tehnyt, vaan myöskin epoksen tarulliseen perustukseen. Tämä jälkimmäinen kohta tulee varmaankin esitetyksi loppupuolessa. Muutoin on hauska nähdä, että edellisistä tutkijoista Lönnrot on tullut tuota päätöstä lähimmälle. Hänen lauseensa, että Kalevalan periaate on kertomus siitä, „kuinka Kalevala vähitellen vaurastui Pohjolan vertaiseksi ja viimein pääsi voitolle“, sisältää itse asiassa saman ajatuksen kuin herra Krohnin. Jälkimmäinen on vaan lausunut asian enemmän kaunotieteen mukaan, joka vaatii jonkun suoranaisen *tapauksen* epillisen runoelman keskustaksi.

Sivutapausten yllellinen laveus on edellisiltä tutkijoilta kätkenyt epoksen keskustapauksen. Niiden ja päätapauksen keskinäistä suhdetta tarkastaessaan tulee tutkija siihen päätökseen, „ett'ei olekkaan Kalevalassa oikeastaan sivutapauksille suotu liian paljon sijaa, vaan päätapauksen loppu-osa, keskuspiste koko runoelmassa, on suhteellisesti liian niukasti kuvattu“. Tämä päätös samoin kuin edellinen on niin selvä ja yksin-

kertainen, että moni voinee kieltää sen uutuutta ja tärkeyttä. Mutta tälläkin alalla voi sattua tapauksia, jotka muistuttavat kertomusta Columbuksen munasta. Varmaa on, että tuo lyhyt huomautus on erin-omaisen tarkeä Kalevalan arvostelemiselle. Tarpeetonta on vaan että tekijä kohta jäljestä valittaa, ett'ei „Suomen runotar“ ole valinnut jompaakumpaa, joko sankarielämää taikka idyllikuvaelmia pääaineekseen, vaan tehnyt suuren sankarityön epoksensa sydämeksi, mutta yhtä hyvin suonut idyllille runsaamman sijan. Tässä ovat nähtävästi estetiikan säännöt liiaksi vaikuttaneet tutkijaan. Kansan runotar ei „disponeeraa“ ainettaan sääntöjen mukaan, vaan hänen luomansa runoelma kasvaa vapaasti vapaan luonnon mukaan. Ja voihan tuon mainitun epäsuhteellisuuden pää- ja sivutapausten välillä väittää aivan luonnolliseksi. „Sillä tapaukset, sanoo eräs Homeroksen runouden tutkija, eivät ainoastaan ole valmistuksista riippuvat, vaan ne ne muodostavat elämän varsinaisen sisällyksen ja niissä kuvautuu henkilöiden luonne paremmin kuin itse tapauksissa“. Sen vuoksi kuvataankin varsinaisissa kansan-epoksissa edellä käyvät asianhaarat (juuri niinkuin Kalevalassa) paljoa laveammin kuin itse tapaus. Niin myös Homeros yhä kertoelee valmistuksia esim. kaksintaisteluihin tahi atrioihin hyvin laveasti, jota vastoin pääkohtaus on suhteellisesti paljoa lyhyempi. Jos sittenkin muistutetaan, että Kalevalassa on suhteellisuutta sankari- ja idyllikuvaelman välillä valitettavassa määrässä laiminlyöty, niin voidaan selitykseksi viitata tekijän hienoon huomioon (s. 23), kuinka pitkät rauhan ajat ovat saaneet kansaa vähitellen rauhoittamaan laulujen sotaista luonnetta.

Niistä monista tärkeistä kohdista, jotka tämä tutkimuksen jakso muutoin sisältää, tahdon erikseen vaan mainita sen, että hyvillä syillä puolustetaan sekä hää- että loitsurunojen yhdistämistä Kalevalaan. Varsinkin jälkimmäisistä on valitettu, että ne hidastuttavat kertomusta ja haittaavat runoelman eheyttä. Tekijä vertaa niitä jumalien esiintymiseen Homeroksen lauluissa, joka on antanut aiheen siihen vanhaan kaunotieteelliseen oppiin, että ylimaailmallisten olentojen ilmestyminen on epoksen välttämättömiä omituisuuksia. Epäilemätöntä lienee, että tuo oppi on väärä, jos sillä tarkoitetaan epillistä runolajia ylimalkaan; mutta koska ylämaailman esiintyminen perustuu siihen, että varsinaiset kansan-epokset pääasiassa käsittävät taruperäisiä aineita, niin ovat loitsurunot erottamattomat Kalevalasta. Ne näet paremmin kuin mikään muu osottavat epoksemme säännöllistä kehittymistä suomalaisen kansanhengen omantakeisella pohjalla. Jos riistäisimme loitsut pois Kalevalasta, niin tuskin mikään todistaisi, että se on pakanuuden aikana muodostunut. Muut yliluonnollisuuksien piiriin luettavat kohdat tavataan nimittäin suureksi osaksi saduissa; eikä niiden suomalaisuus ole laisinkaan suuressa määrässä epäilemätön.

Toinen osasto sisältää sekin runsaasti tärkeitä ja hienoja huomautuksia, joita ei tässä kuitenkaan käy lähemmin luetteleminen. Enemmin päällekirjoitusta kuin sisällystä vastaan voisi ehkä tehdä sen muistutuksen, ett'ei se kaikin puolin vastaa sitä mitä tässä jaksossa olisi esittäminen. Tarkoitushan onpi (taikka pitäisi oleman) esitellä Kalevalan runollista esitystapaa ja suomalaisen epillisen runouden luonnetta ylimalkaan, eikä ainoastaan esiinnäyttää sen kauneutta. Luulisin, että esitys olisi vähän toisin muodostunut, jos tehtävä olisi siten käsitetty, sillä vaikka kaikki mikä siinä esiintuodaan tosin kuvaa Kalevalan luonnetta, jopa nerokkaalla tavallakin, niin tuntuu esitys kuitenkin hieman puolustuspuheelta.

Vertaamalla toisiinsa Kalevalan ja Homeroksen laulujen kertomis- ja kuvaamistapaa runollisuuden kannalta tulee tekijä siihen päätökseen, että „meidän kansallemme on epäilemättä tuleva se kunnia, että se yksin on tässä suhteessa päässyt runottaren suosikkeja kreikkalaisia sangen lähelle, jättäen kauas taaksensa kaikkein muitten kansain jaloimmatkin teokset“ — johtopäätös, mikä jokaisen täytyy myöntää oikeaksi, joka voi epostamme alkukielellä lukea. Tosin ovat vieraatkin arvostelijat (Grimm, Rosencrantz, Max Müller) sen myöntäneet; mutta se olisi varmaankin yleisemmin tunnustettu, joll'ei nykyiset käännökset niin suuresti turmelisi epoksen ihanuutta. „Suomalaisessa epoksessa on kaikki paljoa lyhyemmin, laihemmin esiintuotu, ei tapaus haaroineen astu niin kaikenpuolisesti eikä siis niin ilmi-elävänä esiin, kuin noissa kaiken kertomarunouden esikuvissa“ — se on Kalevalan heikkous verrattuna Homeroksen lauluihin; mutta on sillä verrattomia ansioitakin. Kalevala voittaa kreikkalaisen epoksen luonteitten monipuolisessa kuvaamisessa. Kreikkalaiset sankarit ovat enemmin tyyppejä, joilla kullakin on yksi tai pari vastaavaa luonteen omaisuutta, jota vastoin Kalevalan henkilöt ovat „kaikista kaltaisistansa eroavia yksilöitä“. Tämä päätös näytetään todeksi niissä luonteenkuvauksissa, jotka seuraavat puheena olevaa tutkimusjaksoa.

Tutkimus yllämainituista Kalevan päähenkilöitä täydentää esitystä epoksen kauneudesta ja sen runouden luonteesta. Sen ohessa ne sisältävät lyhykäisesti kerrottuina useimmat päätapaukset, joten ei ole ollut tarpeellista erittäin esitellä runojen sisällystä ylimalkaan, jonka tekijä oikeudella on voinut olettaa tunnetuksi. Pohjolan neidon luvussa on myös suotu muutama sivu häärunojen omituisen kauneuden ja sielutieteellisen hienouden kuvaamiselle.

Eri henkilöistä ovat Kullervon ja Ainon luonteet kuvatut Cygnæuksen ja prof. Peranderin tunnettujen esitysten mukaan, jota vastoin muut luonteenkuvaukset perustuvat tekijän omaan itsenäiseen tutkimukseen. Nerokkain sekä uusin lukijalle lienee esitys Ilmarisesta. Moni uusi huo-

mautus on tehty sekä Väinämöisestä *) että Lemminkäisestä, mutta niiden kummankin luonteen omituisuus on jo aikoja pääasiassa oikein ymmärretty. Sen sijaan luulisin, että Ilmarisen luonne yleensä on ollut hämäränä. Herra Krohnin tutkimus täyttää tämän vajanaisuuden varsin miellyttävällä tavalla. Lukija oppii arvostelemaan taitavata takojata ja huomaa hänessä luonteen, joka yhtä perinsuomalaisena kuin Väinämöisen ja Lemminkäisen merkillisellä tavalla täydentää mainion epillisen triumviraatin. Koska kuitenkin juuri se luku aikoinaan on ollut kokonaisuudessaan painettuna Kirjallisessa kuukauslehdessä, niin olisi liiallista siitä laveammin puhua.

Herra Krohn ei ole suorastansa noudattanut tuota sielutieteellistä menetystapaa aineensa tutkimisessa, johonka ylempänä viittasin, mutta hän kuitenkin useasti osottaa, että Suomen kansan omituinen luonne on se, joka yksistään ja lopullisesti selittää Kalevalan omituisuudet eikä hän koskaan näy epäilevän, että Kalevalan esitystapa, sen henkilöt ja „kauneus ylimalkaan" ovat perinsuomalaisia. Ja tämä se onkin pääasia. Epoksemme taruperäisistä aineksista voidaan taistella ja tullaan varmaan ylen kauvan taistelemaan, missä määrässä ne ovat kotiperäisiä taikka lainatuita; mutta se on syrjäasia. Se on syrjäasia, sillä tulkoon tutkimus siinä mihin päätöksiin tahansa, niin pysyy Kalevala kuitenkin ikuisena todistuksena Suomen kansan harvinaisista henkisistä lahjoista ja runollisesta kyvystä.

Sangen ilahuttavaa on, että täysin kykenevä mies on ryhtynyt tämmöiseen tutkimukseen ja sen jaksanut loppuun saattaa. Hänen kirjansa ei voi saada liiaksi lukijoita. Saattakoon se kaikkia niitä, jotka eivät ole itse Kalevalaan tutustuneet, rakastamaan tätä suomalaisen hengen ja mielen yhäti kirkasta ja raitista lähdettä.

Eliel Aspelin.

Suomalainen teaatteri.

Helsingin „uuden teaatterin" katossa on kilpeen piirretty sanat: „Kungarne på Salamis — Kan ej". Joku on kerran väittänyt, että ruotsalainen teaatterimme näillä sanoilla, tietysti kun ne yhteen luetaan, on itse tunnustanut mahdottomaksi suorittaa korkeinta kotimaista draamallista tehtäväänsä. Yritys on kyllä kerran tehty, mutta se päättyikin sillä lailla, että yleisö vaan tuli vakuutetuksi mainitun tuomion oikeudesta.

*) Tekijän käsitys, että Väinämöinen luomisrunoissa esiintyy nuorena, vähempivoimaisena kuin myöhemmin, varsinkin Samporunoissa, sisältää auttamattoman ristiriitaisuuden. Luomistöihin vaadittiin tietysti suurempia voimia kuin mihinkä sankarityöhön tahansa.

Itsekkin muistan, ett'en jaksanut katsella näytelmää loppuun asti: niin vähän vastasi näytteleminen toivomuksiini. — Siitä asti on „Salaminin kuninkaita“, arvattavasti jotensakin yleisesti, katsottu meidän oloissamme „draamallisesti mahdottomaksi“.

Kun siis näytelmä ilmoitettiin näyteltäväksi suomalaisessa teaatterissa, niin luultavasti moni teaatterin ystäväkin pudisti päätänsä. Tunnustan että itse kuuluin samaan joukkoon.

Tavallansa on näyttelijöille edullista jos katselijat toivovat vähän. On silloin helppo antaa enempi kuin mitä toivotaan ja katselijat siten suhteellisesti tyytyvät.

Mutta jos tämä voisikin tapahtua ensimmäisessä näytännössä — varsinkin jos juhlapäivä, täysi huone ja utelijaisuus vilkastuttavat katselijoita — niin vaikutus, joka lähtee semmoisista syistä, tietysti ei ole pysyvä jos katselee kappaletta useampia kertoja. Mutta sen koetuksen on „Salaminin kuninkaat“ suomalaisessa teaatterissa kestänyt, ainakin jos uskallan päättää omasta kokemuksestani. Olenpa käyttänyt vielä toista varokeinoa liiallista innostusta vastaan. Olen tarkasti lukenut erään hra H. N:n Finsk Tidskriftissä tekemän ehdottomasti halveksivan arvostelun näyttelemisestä, ja sen jälkeen katsellut kappaletta vielä kerran, punnitakseni niin kriitillisesti kuin mahdollista näyttelemisen ansioita ja puutteita.

Kun nyt minun on lausuminen ajatukseni asiassa, niin en voi sanoa muuta kuin: yritys on ylipäätään onnistunut, „Salaminin kuninkaat“ ei ole enää „mahdoton“.

Tällä ei ole sanottu, ett'ei olisi mitään lisään toivottavaa. Mutta varmana voinee pitää, että näytelmä nyt on saanut sijan repertoarissa, sitä voi vast'edeskin näytellä ja näyttelijät epäilemättä yhä enemmän perehtynevät vaikeaan tehtäväänsä. Ja siinä on minusta jo suuri voitto, varsinkin kun ajatellaan kuinka uusi ja outo tämä tehtävä on näyttelijöille ollut sekä näytelmän yleisluonteesen katsoen että jo runomitankin puolesta.

Oli välttäminen toiselta puolen pitkäpiimäisyyttä, toiselta näytelmässä vallitsevan klassillisen rauhallisuuden häiritsemistä. Etenkin ensimmäiseen suuntaan oli vaara käsissä, koska jo näytelmän koko stiili on suora vastakohta esim. nykyajan realistiselle vilkkaudelle ja lyhyydelle. Oli sentähden epäilemättä hyvä että muutamia lyhennyksiä tehtiin; ne eivät juuri häirinneet yleisvaikutusta. Kuitenkin olisi ehkä toivottava, että „kansa“ ensimmäisessä näytöksessä, kun Rhaistes kutsuu sen avukseen Eubuulosta vastaan, ei saisi kehottaa ainoastaan Rhaistesta laupiuteen vaan myös Eubuulosta maltillisuuteen. Minusta juuri tämä kansan ilmestyminen keskipuolueena on tärkeä omituisuus näytelmässä, koska sekin puolestansa enentää tuota klassillista rauhaa.

Samaan suuntaan vaikuttaa runomittakin. Vasta kuunnellen sitä näyttämöltä havaitaan täydellisesti kuinka hyvin jambinen kuusimitta soveltuu semmoiseen aineesen kuin tässä, ja mikä erotus on sen ja levottoman viisimitan välillä. Suomeksi tämä mitta saapi ehkä juhlallisemmankin soinnun kuin ruotsissa siitä syystä että niin usein täytyy käyttää kolmi- tahi useampitavuisia sanoja, etenkin säkeen lopussa.

Mutta tarvitaanhan myös hyvä lausuminen, jos runomitta on tekevä täyden vaikutuksen. Siinä kohden eri näyttelijät onnistuvat mikä enemmän, mikä vähemmän. Parhaat olivat epäilemättä lausumiseen katsoen neiti Avellan ja herra Leino. Molempain puheessa sanankorko on ikään kuin tasoitettu ja ainoastaan loogillinen korko vallitsee värssyssä. Sitä vastoin esim. hra Ahlberg ja ehkä vielä enemmän hra Veckman antavat sanankorolle paljon sijaa joko käyttämällä korkeampia säveliä korollisten tavujen lausuessa taikka antamalla välisti korolliselle tavuulle niin suurta painoa, että muut tavuut sanassa tahi värssyssä jäävät milt'ei aivan ilman. Värssy siis heidän suussansa ikään kuin tekee äkillisen ryntäyksen, jonka jälkeen se taas hetken seisoo poljeskellen samalla paikalla, kun sitä vastoin edelliset näyttelijät antavat sen astua tasaisempia askeleita yhä eteenpäin, ja siten paljoa helpommin välttävät sopimatonta pateetillisuutta.

Mutta ompi sellaisellekin lausumiselle loukkauskivensä. Jos kohta eri värssyt sujuvat tasaisemmin, niin täytyy kuitenkin yksitoikkoisuuden välttämiseksi käyttää eri äänen värityksiä erilaisten mielenlaatujen ilmoittamiseksi. Silloin voi helposti tapahtua että koko lause tahi pitempikin osa puheesta käyttämällä liian korkeita säveliä tulee milt'ei laulun-kaltaiseksi, tahi „saarnaavaksi“, taikka jos liian syviä säveliä käytetään, kuuluu ikään kuin se olisi haamun lausuma.

Neiti Avellan Tekmessana osasi ylipäätään hyvin välttää näitä harhateitä, mikä on sitä enemmän ilahuttava, koska ennen on hänessä havaittu taipumus toiseen suuntaan. Tämä osa (samaten kuin äsken Bertan ja Dina Dorfin) osottavat siis minun mielestäni selvää edistystä taiteen uralla ja uskallan luulla että jos neiti A. yhä edelleen pyrkii samaan suuntaan, hän on saavuttava sen menestyksen, jonka hänen silminnähtävästi ahkera työnsä niin hyvin ansaitsee.

Muissakin kohden oli neiti A:n Tekmessa hyvin kiitettävä. Puhe, asemat, liikunnot kaikki yhtyi hyvin kokonaiskuvaksi, jossa todellakin oli ylevä stiili, juuri mitä tässä näytelmässä ennen kaikkea tarvitaan.

Tosin, jos saisimme luottaa hra H. N:iin, neiti Avellanin Tekmessassa kuitenkin on vika: hän on muka liian nuori. Sillä arvostelija on Runebergiä lukiessaan saanut sen käsityksen että Tekmessa on „vanha vaimo“. Varsin ikävä seikka — sille arvostelijalle, joka niin vähän tarkasti on tutkinut Runebergiänsä. Asian oikea laita on näet se, ett'ei

kertaakaan Tekmessaa sanota vanhaksi, ei silloinkaan kun hän Rhaisteelle sanoo olevansa „turvaton, köyhä, puutteen-alainen ja yksinäinen". Sitä vastoin hän sanoo Eubuuloksen „ukoksi", ja hänen ihastuksensa kun Eurysakes aseihin puettuna häntä syleilee, samoin kuin hänen rohkeutensa sodan lähestyessä ei juuri viittaa vanhuuteen *).

Neiti Avellanin jälkeen on mainittava herra Leino (Leiokritos)· Lausuminen, joka etenkin tässä kappaleessa on pääasia, sujuu häneltäkin ylipäätään hyvin, ja hänen muodossaan ja liikunnoissaan havaitaan tarpeeksi kuninkaallisuutta. Jos kuitenkaan Leiokritos ei meihin vaikuta niin paljon kuin Tekmessa, niin syy siihen epäilemättä on itse roolien eriävässä luonteessa. Tekmessa elää paljoa enemmän tunteissaan ja hän saa näyttää mitä hän äitinä tuntee, kun sitä vastoin Leiokritos juuri siinä kohden on onneton, että hänen täytyy hallitsijana tukehuttaa sydämensä liikutuksia ja antaa kylmälle järjelle vallan. Vasta lopussa, surmattuansa Leonteen, hän tulee mahtavan tunteen alaiseksi; mutta silloinkaan hän ei lausu suruansa muulla tapaa kuin kolme kertaa huutamalla poikansa nimen. Kohta sen jälkeen hän on valmis tunnustamaan jumalien voimaa ja kohtauksen lopussa hän jo voi lausua Tekmessalle:

Miks mua kutsut vihamieheks? Viha on
Maan päällä vaan; en maahan kuulu, kotini
On tyyni tuonela, Leontes siellä on.

Kuinka siis hra H. N. voi vaatia että Leiokritos tässä kohtauksessa osottaisi „epätoivoa, kykenemätöntä katumusta ja verta vuotavaa surua" (förtviflan, vanmäktig ånger, blödande sorg), sitä on mahdoton ymmärtää muulla tavoin kuin että hän tässä taas on seurannut omaa mielikuvitustansa, eikä Runebergia. Päinvastoin voi olla kiitollinen hra Leinolle siitä ett'ei hän Leiokritoksena raivonnut niinkuin olisi sopinut esm. jossakin Shakespearen roolissa. Ja milt'ei samaa voi sanoa Leonteen osasta.

Jos vertaa esim. Leontesta Daniel Hjortiin, niin havaitaan että edellinen kaipaa paljon siitä mikä tekee niin suuren vaikutuksen jälkimmäisessä. Näemme miten Daniel Hjort sotii sielussansa irtautuaksensa Flemingien puolueesta; mutta se ristiriitaisuus, johon Leontes on joutunut, on jo näytelmän alkaessa ratkaistu hänen sielussansa: hän ainoastaan kauhistuksella odottaa tilaisuutta panemaan toimeen päätöksensä. Ja päätöksen tehtyäänkin Daniel Hjort eroaa paljon Leonteesta: hän sotii isän-

*) Samaan päätökseen tulee, jos panee rinnatusten kappaleessa löytyvät ajan määräykset. Tekmessa on sekä naitu että Foboinaan viety Trojan sodan kestäessä, siis kymmenen vuoden kuluessa. Hän arvattavasti ei ollut yli 18 vuotta kun Ajas hänet puolisokseen otti (muista lähteistä päättäen *ryösti)*. Foboinassa hän on oleskellut yhdeksän vuotta. Hän siis enintään on 36 vuoden vanha, mutta häntä *voi* varsin hyvin otaksua vielä muutamia vuosia nuoremmaksi.

maansa, kansansa ja paitse sitä kostonsa edestä, kuin sitä vastoin Leontes sotii taivaallisen Diken puolesta luonnollisia tunteita vastaan.

Epäilemättä Leonteen tarkoitus, samaten kuin hänen koko luonteensa, on paljoa ylevämpi kuin Daniel Hjortin; siitä ei ole kysymys. Mutta niinkuin ilma tulee kylmemmäksi mitä korkeammalle nousee vuorelle, niin Leonteskin tekee paljoa viileämmän vaikutuksen kuin Shakespearelaisen draaman sankarit (joitten joukkoon voi lukea Daniel Hjortin), varsinkin jos muutenkin on tottunut katselemaan näyttämöltä ainoastaan nykyajan kuohuvia, levottomia henkilöitä. Mutta juuri tämä ylevä rauhallisuus on Runebergin näytelmälle omituinen.

Joka ottaa tämän seikan huomioonsa, hänen täytyy tunnustaa ett'ei Leonteelta sopisi odottaa paljoa enemmän draamallista vilkkautta kuin mitä hra Ahlberg osotti. Hyvin suotava olisi sitä vastoin että hra A. lausumistavassa edistyisi äsken mainittuun suuntaan, silloin epäilemättä tämänkin roolin vaikutus paljon enenisi.

Joka tapauksessa on meidän kiittäminen hra Ahlbergia siitä että hän antoi osallensa oikean s. o. tyynen värin. Ja samallaisen kiitoksen voi ylipäätään antaa muille näyttelijöillekin, paitse hra Kalliolle ja hra Veckmanille. Edellinen välisti niin innokkaasti antautui Rhaisteen konnamaisuuden kuvailemiseen — käsien vapistuttamisella ja muilla semmoisilla keinoilla — että äänikin oli tukehtua. Hra Veckmanin Hyllos oli samaten välisti liikunnoissa liian nopsa. Mutta muuten vallitsi näyttelemisessä se tyyneys, joka niin hyvin soveltuu näytelmän luonteesen. Ja tästä yleisvaikutuksesta saamme epäilemättä kiittää teaatterin taitavaa johtajaakin. On todellakin ihmeteltävä kun perätysten katselee Ibsenin, Runebergin, Molièren ja Shakespearen tekemiä kappaleita että joka kerta selvästi havaitaan näyttelemisessä omituinen stiili. Luulen että harvat täydelleen ymmärtävät mitä työtä johtajan puolesta tämä tulos edustaa.

„Salaminin kuninkaista" siis kerron mitä alussa sanottiin: kappaleen näytteleminen voi vielä paljon parantua, mutta oikea suunta on löydetty ja kotimaisen taiteen ystävät voivat olla iloisia tästä uudesta voitosta. Iloa ei häiritse se seikka, että löytyy ihmisiä, jotka näkevät ainoastaan näyttelemisen oikeita tahi luuleteltuja heikkouksia. Siihen olemme muuten jo tottuneet: kasvaahan eräällä taholla isänmaassamme sukupolvi, jota meidän tulee ehkä enemmän surkutella kuin moittia siitä että siihen voi sovittaa Eubuuloksen sanat:

Noin kylmä olet, järkevä, ja kuitenkin
Noin nuori vielä. Lämpimillä huulillas
Jokainen sana on kuin järven jää, kuin ois
Se harmaapäisen suussa ammoin jäätynyt. — —
Oi talvitaimi raukat synnyinmaassanne!

Valfrid Vasenius.

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluus-oppia.

Biblia, se on koko pyhä raamattu. Varustettu 230:llä Gustave Doré'n piirtämällä kuvalla. Vanha testamentti. 6 ja 7 vihk. Helsingissä, Weilin ja Göös. à 1: —.

Beck, J. T. Valituita kristillisiä puheita. Prof. A. W. Ingman'in tarkastama suomennos. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: —.

Farrar, F. W. Jesuksen elämä. Suomentanut Nino. 14 ja 15 vihko. Helsingissä, K. E. Holm. 1: 20.

Hakkarainen, Augusti. Isä meidän rukous sovitettu aamu- ja ehtoorukouksina viikon päiville. Sortavalassa, K. Suomalainen. —: 40.

H[edberg], F. G. Vartia-huuto! eli toinen lähetyskirja Kristuksen uskovaiselle seurakunnalle. Suomennos. Helsingissä, Luter. evank.-yhdistys. —: 40.

Lutherus-sauva, koottu Jumalan sanasta matkustusta varten vuoden kaikkein päiväin läpi. Suomentanut P. S. Helsingissä, Luter. evank.-yhdistys. —: 75.

Merle d'Aubigné, J. H. Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Varustettu Professori H. Råbergh'in kirjoittamalla esilauseella. Suomentanut A. Törneroos (Tuokko). 1 ja 2 vihko. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. à —: 50.

Schütze, Fr. W. Koulukatekismus. Tohtori Martti Lutheruksen pieni Katekismus. Kysymyksissä ja vastauksissa selitetty. Suomentanut Juuso Hedberg. Jyväskylässä, J. Länkelä. 1: 60.

Oikeus- ja valtiotiedettä.

Bergh, Edv. Vår styrelse och våra landtdagar. 5 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 3: —.

Donner, O. Läns- eller häradsrepresentation i Finland. (Ylipainos lain-opillisen yhd. aikakauskirj.) Helsingissä, tekijä.

Hermanson, Robert Fredrik. Om Finlands ständer, deras förhållande till monarken och till folket. (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, tekijä. 2: 60.

Nordau, Max. Den nationalekonomiska lögnen. Öfversättning. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Tilastoa.

Statistisk öfversigt af Barna-undervisningen uti Evangelisk-Lutherska församlingarna i Finland år 1882. Utgifven af Öfverstyrelser för skolväsendet enligt presterskapets berättelser. Helsingissä, Koulutoimen ylihallitus —: 75.

Statistisk öfversigt öfver Folkskoleväsendet i Finland för läseåren 1877—82. Utgifven af Öfverstyrelsen för skolväsendet. Helsingissä, Koulutoimen Ylihallitus. —: 75.

Tilastollinen katsaus lasten opetukseen Suomenmaan evankelis-lutherilaisessa seurakunnassa vuonna 1882. Koulutoimen ylihallituksen antama. Helsingissä, Koulutoimen ylihallitus. —: 75.

Tilastollinen katsaus Suomenmaan kansakoulutoimeen lukuvuosina 1877—82. Koulutoimen ylihallituksen antama. Helsingissä, Koulutoimen ylihallitus. —: 75.

Historiaa.

Bergman, Carl. M. G. H. Historisk och oeconomisk beskrifning öfver sjö-staden Ekenäs. Med vederbörandes tillstånd för lager-krantzen utgifven och till allmän gransk-

ning öfverlämnad i Åbo Academiens öfra lärosal förmiddagen den 4 Augusti 1760. Tammisaaressa. —: 50.

James A. Garfield, Pohjois-Amerikan yhdysvaltojen presidenti. Elämäkerta, W. M. Thayer'in y. m. mukaan. Suomennos. Hämeenlinnassa. Jaetaan Wickströmin ja kumpp. kirjakaupan kautta. —: 50.

Stefan Löfving'in päiväkirja. Mukailemalla suomentanut E. Toinen painos. Helsingissä, Suom. kirj. seuran kirjapaino. —: 75.

Weber, Georg. Yleinen ihmiskunnan historia. Suomensi Aatto S. 10 ja 11 vihko. Porvoossa, W. Söderström. à 1: 75; 2: —.

Kielitiedettä.

Ahlman, Ferd. Suomalais-ruotsalainen laki- ja virkakielen sanasto. Finsk-svensk lag- och kurialterminologi. Korkean-asianomaisesta toimesta. Helsingissä, K. Senaatin siviili-toimituskunta. 1: 50.

Грамматика финскаго языка. Фонетика и ученіе о формахъ Д-ра *Арвида Генетца.* Переводъ Влад. Майнова и Арв. Іернефельда. Helsingissä. 2: 50.

Hahnsson, J. A. Ruotsalais suomalainen sanakirja. Svenskt-finskt lexikon. I vihko. (A—Böjd). Suom. kirjallisuuden seura. 2: 50.

Meurman, A. Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten. 3 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Palander, E. W. Venäjän kielen perusteet. Helsingissä tekijä. Sid. 2: 50.

Kaunokirjallisuutta.

Bulver-Lytton, E. Kenelm Chillingly, hänen elämänvaiheensa ja mielipiteensä. Englannin kielestä suomensi H. F. Helsingissä, K. E. Holm. 6: —.

Draba Verna, Romantiska öden. En skildring från tiden närmast efter 1808—9 års krig. 2 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 25.

Helppohintainen novelli- ja romani-jakso. Toinen sarja. IV. Laivuri Worse. Kirjoittanut Aleksander L. Kielland. Suomennos norjan kielestä. Sippolan Aapon Kosioretki. Kirjoittanut Jussi. Kalle Saukko. Kirjoittanut Aug. Blanche. Mukaellen suomentanut T. H. Helsingissä, K. E. Holm. 1: 75.

Ingelius, A. G. Det gråa slottet. Andra upplagan. Turussa, G. W. Wilen. 2: —.

Itikka, Kummin kertomuksia. Kolmella puupiirroksella. Helsingissä, tekijä. —: 80.

Maria, Anna Lind tai ole uskollinen vähässäkin. Suomennos. Sortavalassa, C. W. Alopæus. 1: —.

Marlitt, E. Antmannin Maria. Suomennos. Tampereella, Emil Wesander. 2: —.

Pellico, Silvio. Vankeuteni. Italian kielestä suomentanut Hjalmar F. Palmén. Helsingissä, W. Churberg. 3: —

Pietikäinen, A. Runoja lapsille, luettavaksi kotona ja koulussa. Ensimmäinen vihko. Sortavalassa. —: 25.

Pääskysen liverryksiä lapsille. Helsingissä, K. E. Holm. 3: —.

Skämt och allvar, för ung och gammal. Sex visor till teckningar af O. Pletsch, komponerade för en röst med fortepianoaccompagnement af Fredrik Pacius. Helsingissä, K. E. Holm. 3: —.

Thoresen, Magdalena. Uusia kertomuksia. Suomensi H. F. Helsingissä, Wickströmin ja kumpp. jaettavana. 1: —.

Topelius, *Z.* Lukemisia lapsille. Tekijän luvalla suomennettu. VI. Helsingissä, Suom. kirjallis. seuran kirjapaino. 1: —.

Turgenjew, *Ivan.* Aattona. Tekijän luvalla venäjänkielestä suomensi Auramo. Helsingissä, K. E. Holm. 4: —.

Wahlberg, *F.* Våld, skådespel i tre akter. Helsingissä, P. H. Beijer. 1: 75.

Väärä Messias. Ajan kuvaelma kristin-uskon toiselta vuosisadalta. Suomennos. Tampereella, F. W. Jalander. 1: 50.

Kirjallishistoriaa. Kuvaamataidetta.

Aspelin, *J. R.* Muistoonpanoja taiteilijoista Suomessa ennen aikaan. (Ylipainos Muinaismuisto-Yhd. aikak.). Helsingissä, tekijä.

Cygnæus, *Fredr.* Samlade arbeten. Litteratur-historiska och blandade arbeten. Andra bandet. 1, 2, 3 ja 4 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. à 1: 25.

Hertzberg, *Rafaël.* Finska konstnärer. Porträtt i ljustryck med text. Första samlingen. Helsingissä, K. E. Holm. 8: —.

Tikkanen, *Joh. Jak.* Der malerische Styl Giottos. (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, tekijä. 1: 50.

Musiikkia.

Saarelainen, *K.* Nuotti-kirja, suomenkieliseen virsikirjaan sovitettu. Kolmas painos, lisätty messuilla. Helsingissä, Weilin ja Göös. —: 85.

Kasvatus- ja siveys-oppia.

Zeller, *Christian Heinrich.* Barnens uppfostran för tiden och evigheten. Med förord af Inspektor Reinhard Zeller. Öfversättning från tyskan. Helsingissä, Suom. lähetysseura. —: 70; sid. 1: —.

— — — Lasten kasvatus aikaa ja ijankaikkisuutta varten. Esipuheella varustanut Reinhard Zeller. Käännös saksasta. Helsingissä, Suom. lähetysseura. —: 70; sid. 1: —.

Matematiikkaa.

Bonsdorff, *E.* Lu'unlaskun oppikirja. Kansakoulun tarpeeksi. Kolmas parannettu painos. Helsingissä, Weilin ja Göös. 2: 50.

Högman, *K. J.* Lu'unlaskun oppikirja. Helsingissä, Weilin ja Göös. 3: —.

Mellin, *H.* Om en ny klass af transcendenta funktioner, hvilka äro beslägtade med gammafunktionen I. (Ylipainos Suomen tiedeseuran toimituksia.) Helsingissä, tekijä. 2: —.

(*Svensson*, *G. W.*) Första årets kurs i geometrisk formlära. Omarbetad upplaga. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

(Jatk.)

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Naiskysymyksestä.

I.

„Naiskysymys on tuottanut suurta häiriötä maahamme", kuullaan tuon tuostakin monen huokaavan. Ja onhan se osaksi tottakin. Uusi aika on herättänyt uusia aatteita, uusia totuuksia eloon, ja nuo aatteet, nuo totuudet pyrkivät voimaan ja valtaan pääsemään. Ne ravistelevat vanhoja, rakkaita tapoja ja tottumuksia, ne kiskovat ja repivät vääriä etuluuloja, joiden alla perustus on lahonnut, ne luovat uusia näköaloja, muuttavat entiset katsantotavat ja osottavat, että samat totuudet, joita isoäiti ja iso-isä pitivät järkähtämättöminä, eivät meille enää olekkaan totuuksia. Tuommoisesta tietysti aina ensi aluksi pientä häiriötä syntyy; mutta onko sitä valittaminen? Onko valittaminen sitä, että nuo suuret henkiset liikkeet, jotka ikäänkuin mahtavana virtana leviävät yli koko sivistyneen maailman, että ne vyöryttävät aaltojaan meidänkin kaukaisille rannoillemme? Ei suinkaan. Yhtä vähän kun sitäkään valitamme, ett'emme ole kuuroja emmekä mykkiä. Elämä on parempi kuin kuolema, valvominen parempi kuin nukkuminen. Jos tämä tunnustetaan totuudeksi miehelle, minkätähden ei siis myöskin naiselle?

Suomessa on luonto kova ja niukka antimiltaan, kansa köyhä ja harvalukuinen, ottaa vasta ensimmäisiä itsenäisiä askeleitaan henkisten rientojen tanterella. Jos se tahtoo kasvaa ja kehittyä, jos se ylipäätään tahtoo *elää*, tulee sen koota kaikki voimansa, yksin pienimmätkin ja suoda jokaiselle eri ainekselle alaa vapaasen edistymiseen ja työskentelemiseen. Toinen kansanluokka ei saa vaurastua toisen murtumisella, toinen sukupuoli ei saa sortaa toista eikä despootillisen valtansa painolla tukehduttaa sen elinvoimia. Kaikkien eri osien kunnollisuus on kokonaisuuden menestymiselle välttämätöin ehto ja ainoastaan tasaisen, harmoonillisen kehityksen kautta on niinmuodoin vankka perustus kansalliselle sivistyksellemme saatava. Kansalaisena ja ihmisenä tulee siis Suomenkin naisen pyrkiä eteenpäin, tulee uskalijaasti raivata tieltään niitä

esteitä, jotka haittaavat hänen yhtämittaista kehitystään ja näyttää kuntoaan ensiksikin siinä, että valloittaa itselleen senlaisen aseman, jossa hänellä on tilaisuutta käyttää voimiaan ihmiskunnan ja totuuden palvelemisessa. Ell'ei hän sitä tee, niin hän laiminlyö velvollisuutensa, eikä ole hänen elämällään silloin muuta merkitystä, kuin enintään tulevan sukupolven maailmaan saattaminen.

Ensimmäinen ehto naisen edistymiselle on persoonallinen ja henkinen *vapaus*. Siihen perustuu kaikki muu. „Vapaus", sanoo Buckle, „on yksityisen oikealle kehittymiselle tärkeintä samoin kuin kansojenkin todelliselle suuruudelle. Vapaus ei ole minkään tarkoituksen välikappale; se on tarkoitus itsessään. Kaikkien yhteiskunnallisten ja valtiollisten laitosten pääpyrintönä pitäisi olla vapauden turvaaminen, kehittäminen ja enentäminen. Ainoastaan pedantit ja tyrannit saattavat verrata sitä tieteesen ja kirjallisuuteen. Vissien hyvin vähäpätöisten rajoitusten myöntämisellä on se jok'ainoan ihmisen vastustamatoin oikeus, jota ei mikään asianhaarain voima, eikä mikään traditsiooni saa häneltä riistää. Ei ole ihmisellä oikeutta luovuttaa sitä omalta persoonaltaan, vielä vähemmän lapsiltaan. Se on kaiken itsearvon perustuksena ja ilman sitä tuo suuri oppi siveellisestä edesvastauksesta vaipuisi alas valheeksi ja petokseksi. Se on meillä pyhänä vakuutena, ja rakkaus siihen on pyhä luonnon valtimus, joka on syvään juurtunut sydämiimme".

Vapautta naiselle! Toiminnan vapautta, ajatuksen vapautta! Vanhojen, jäykistyneiden muotojen ja tapojen paino puristaa ja masentaa meidän henkisiä voimiamme. Vapaan kilpailun este yhteiskunnan eri työaloilla pakottaa meitä aineellisessa kurjuudessa kitumaan. Tällä tavoin nainen muuttuu koneeksi ja kadottaa luonnollisuutensa, ollen vaan toisten apinana. Elämä ja elämän tarkoitus on kuin seitsemällä sinetillä lukittu kirja hänen edessään.

Vaikea mahtaisi olla näyttää, minkä totuuden nojalla mies on riistänyt naiselta kaikki oikeudet ja pidättänyt itselleen kaikki edut. Sillä emmehän enää ole raakalaiskansaa, että meillä ruumiin väkevyydellä oikeuksia anastettaisiin.

Meillä niinkuin muuallakin on naisen vapauttamisen pyrinnöitä kohdeltu enimmiten joko kylmäkiskoisuudella taikka ivalla, vihalla ja mielivaltaisella suvaitsemattomuudella, joka on ilmestynyt milloin hienommassa, milloin törkeämmässä muodossa. Tuota nyt ei auta ihme-

tellä eikä pahoin peljästyä. Läpi koko historian on ihmiskunnan edistys kulkenut juuri samaa vaivalloista polkua. Vanhoilla-olijoita aina on, joita ympäröitsee nuo traditsioonien tukevat muurit ja etuluulojen pilven korkuiset vuoret. Ajan tunteet eivät saa sijaa heidän sydämissään, eivätkä sen ajatukset heidän järjessään. Mutta totuudella on elinvoimaa. Se hajoittaa muurit, se tasoittaa vuoret ja pääsee kuin pääseekin voitolle.

Vaikka noiden etuluulojen mitättömyys on niin päivänselvä, ett'ei juuri kannattaisi tuhlata niille sanoja, täytynee kuitenkin ottaa puheeksi muutamia semmoisia, joista on pahin vastus ja jotka näyttävät olevan syvimpään juurtuneet.

Ensimmäinen niistä ja se, joka kenties juuri suomalaisessa naisessa voi enimmin epäilystä herättää, on tuo farisealainen vääräuskoisuus, joka julkeaa käyttää pyhää raamattua aseenaan sorron ja mielivaltaisuuden puolustukseksi. Aina siitä saakka kuin farisealaiset ja kirjanoppineet raamatun varjossa Kristusta vainosivat, ovat valon ja edistymisen vastustajat säännöllisesti luuletelleet herkkäuskoisia, että heillä muka on uskonto liittolaisena. Ihmiset, jotka eivät kykene Kristin-opin jaloa henkeä käsittämään, eksyvät muotojen ja dogmien labyrinttikäytäviin siksi kun sokeudessaan rupeavat juuri sitä vastaan sotimaan, jota he luulevat palvelevansa. Kuinka ankaraa vastarintaa semmoiset ihmiset ovat tieteellisille totuuksillekin tehneet, sen pitkin matkaa historia meille näyttää. Mutta nuo totuudet ovat kuitenkin aina voitolle päässeet. Kun muutamia sukupolvia vaan on mennyt, ne jo tunnustetaan oikeutetuiksi ja ennen pitkää niitä pidetään niin välttämättöminä, ett'ei tylsempijärkisetkään voi kylläksi ihmetellä, kuinka semmoista koskaan on saatettu kieltää. On siis aivan luonnollista, että naistakin koetetaan kahlehtia pimeyteen ja orjan tilaan raamatun avulla. Se kunnioitus, joka naisella ylipäätään on uskontoa kohtaan, tekee aseen erin-omaisen sopivaksi. Paavalin sanoja vedetään yhä uudelleen esiin, erin-omattainkin kun on kysymys naidun vaimon oikeuksista.

Stuart Mill antaa sattuvan vastauksen niille väitteille, joilla uskonnon varjossa koetetaan naisen vapauden pyrinnöitä ehkäistä. „Tosi on", hän sanoo, „että kirkko vaatii kuulijaisuutta säädännöissään; mutta turhaa lienee etsiä niiden vaatimusten perustusta kristin-uskossa. Paavalin kerrotaan sanoneen: vaimot olkaa miehillenne alammaiset! Mutta hän

on myöskin sanonut orjille: olkaa herroillenne kuulijaiset! Paavalin toimena ei ollut yllyttää ihmisiä vastarintaan voimassa olevia lakeja kohtaan; senlaiset kiihotukset eivät soveltuneet hänen tarkoitukseensa, joka oli kristin-uskon levittäminen. Mutta siitä, että apostoli otti yhteiskunnalliset olot senlaisina kuin ne hänen aikanansa olivat, emme saa päättää, että hän tahtoi julistaa tuomionsa niille harrastuksille, joita aikojen kuluessa tehtäisiin näiden olojen parantamiseksi, enemmän kuin hänen nämäkään sanansa: kaikki valta on Jumalalta, antaa sotaväelliselle despotismille oikeutta selittämään sitä hallitusmuotoa ainoaksi kristilliseksi. Joka väittää kristin-opin tarkoituksena olevaa ylläpitää kaikkia niitä hallitusmuotoja ja yhteiskunnallisia oloja, jotka sen ilmestyessä olivat voimassa, hän tahtoo vetää kristin-uskon alas muhammedilaisuuden ja brahmanisuuden tasalle. Juuri sentähden, ett'ei sillä ole niitä tarkoituksia ollut, on kristin-oppi ollut ihmiskunnan kehittyvän osan uskontona, jota vastaan muhammedin- ja brahman-opit ovat seisahtuneiden kansojen uskontona, tai paremmin taantuvien, sillä kohdallaan pysyvänä ei todenperään mikään yhteiskunta voi olla. Kaikkina kristin-uskon aikoina on ihmisiä ollut, jotka ovat tahtoneet sitä tehdä noiden liikkumattomien uskontojen kaltaiseksi, tehdä kristityitä muhammedilaisiksi ja raamattua koraniksi. Noilla ihmisillä on ollut suuri valta ja monen on täytynyt uhrata elämänsä heitä vastustaessaan; mutta heitä on vastustettu ja vastustaminen on tehnyt meitä siksi, mitä nyt olemme, se on vielä tekevä meitä siksi, mitä meidän tulee olla".

Ne oikeudet, joita nainen pyytää itselleen saavuttaa, kuuluvat luonteeltaan yhteiskunnalliselle, eivätkä uskonnolliselle alalle, vaikka ne, samoin kuin kaikkinainen kehitys, puhtaasen kristin-uskoon perustuvat. Turhaa onkin siis ruveta sekoittelemaan kahta eri asiaa ja niistä suotta kiistelemään. Sen verran ainoastaan, kuin naiskysymys moraalisia käsitteitä koskee, voidaan sitä uskonnolliselta kannalta tarkastaa. Mutta siinäpä jo tulemme erääsen toiseen harhaluuloon.

Arvellaan, että sivellisyys maailmasta häviäisi naisen vapauttamisen kautta. Peljätään, että naisen siveelliset käsitteet tulisivat yhtä sekaviksi ja löyhiksi kuin miehen, jos ulkonainen pakko, joka häntä tähän saakka on rajojen sisällä pitänyt, poistettaisiin. Päinvastoin! Annettakoon naiselle valistusta samalla kuin hän saa vapautta, niin hänessä kasvaa semmoinen sisällinen hillitsemisen voima, joka on suurempi ja arvoisampi

tuota entistä ulkonaista pakkoa, — voima, joka ei enää ole ainoastaan kieltävää laatua, vaan myöskin toimivaa. Mielipiteet ja moraaliset käsitteet muuttuvat tosin, mutta ne muuttuvat paremmiksi, ne selviävät. Nainen ei silloin enää pidä muotoa pääasiana eikä pääasiata sivuasiana. Hän voi esim. kävellä vapaasti yösydännä ypö yksin Kaisaniemellä yhtä hyvin kuin joku mieskin; eikä uskalla kukaan sentähden hänen mainettansa vahingoittaa. Mutta: yhtä suurena häpeänä kuin hän pitää yhteyden ja seurustelemisen huonon, langenneen naisen kanssa, yhtä suurena häpeänä hän myöskin pitää yhteyden ja seurustelemisen sen miehen kanssa, jonka kautta tuo nainen on langennut, tai jonka kanssa hän on syntiä harjottanut, olkoon mies sitten missä asemassa hyvänsä yhteiskunnassa. Ei ole miehellä pienintäkään oikeutta huonoon elämään enemmän kuin naisellakaan; tuomio ja rankaistus olkoon siis yhtä ankara toiselle kuin toisellekin. Kun näin pitkälle on päästy, täytyy myös pitää jotenkin epäiltävänä sen naisen siveellistä kantaa, joka tanssisalissa tai muualla seurustelee epäsiveellisen ja saastaisen miehen kanssa.

Sitten sanotaan vielä: „emansipatsioonin kautta naiset kadottavat naisellisuutensa“.

Asia riippuu siitä, mitä „naisellisuudella“ ymmärretään. Onko se tuo kainous, joka istuu sohvassa ja virkkaa, joka sääntöjen mukaan nostaa ja laskee silmäluomiaan eikä pidä sopivana julkilausua ainoatakaan järkevää ajatusta, ei ainoatakaan vakaantunutta mielipidettä (kenties siitä syystä, ett'ei hänellä semmoisia ole?), — onko se tuo enkeli, joka ei tee mitään pahaa eikä mitään — hyvää? Se katoaa, aivan varmaan se katoaa. Tai onko naisellisuus „altiiksi-antavaisuudessa“, „itsensä uhraamisessa“ ja „itsensä kieltämisessä — s. o. siinä merkityksessä, kuin näitä sanoja naisesta aina käytetään? Sen mukaan, millä osottaa nainen nyt „alttiiksi-antevaisuutta“, „itsensä uhraamista“ j. n. e.? Vastaus: sillä, että hän kieltäytyy kalliimmista oikeuksistaan ja laiminlyö pyhimmät velvollisuutensa *ihmisenä*, ollakseen *nainen*, s. o. ollakseen ensin joillekuille miehille mielitiettoisena leikkikaluna ja sitten jollekulle miehelle alamainen orja. Myöntäkäämme, että ne naissielut, jotka sellaiseen asemaan tyytyvät ja siihen ennen kaikkea pyrkivät, eivät todella vielä olekkaan niin pitkälle kehittyneet, että he vapautta ja laveampaa työalaa ansaitsisivat, tai kykenisivät niitä hyväkseen käyttämään. Jos nyt kuitenkin tahdotaan ratsastaa noilla sanoilla „alttiiksi-antavaisuus“, y. m. niinkuin

nainen olisi niihin velvoitettu enemmän kuin mies, niin voidaanko väittää, ett'ei nainen juuri edistymisen tiellä niitä parhaiten tarvitse. Nainen, joka totuuden tähden uskaltaa antaa iskuja ja ottaa iskuja, panee myös jotakin altiiksi. Nainen, joka jättää rauhan laakson mennäkseen henkisten rientojen taistelutanterelle, vahvasti luottaen siihen, että hänenkin aseitaan tarvitaan tuossa yleisessä sodassa pimeyttä vastaan — hänkin uhraa itsensä. Nainen, joka vapaaehtoisesti luopuu miesten mielitiettoisuudesta pakottaakseen heitä ennen kaikkea *kunnioittamaan* häntä, — kenties on hänkin kieltäytynyt jostakin, vai kuinka? Kysyn sitä noilta „todellisilta" naisilta.

Mutta naisellisuus onkin jotain korkeampaa ja jalompaa kuin tuommoinen kanamaisuus eli hanhimaisuus, — miksi sitä nyt nimittäisimme. Ja juuri sentähden, että naisellisuus voittaisi enemmän alaa, pääsisi enemmän vaikuttamaan ihmiskunnan hyväksi, juuri sentähden onkin naiselle vapautta ja tasa-arvoa suotava.

Erin-omaisen hyvin puhuu Buckle naisellisten voimain tarpeellisuudesta tieteidenkin alalla. Suomennan tähän muutamia kohtia.

„Vanhan ajan kiitetyt sivistykset olivat suurimmassa määrässä yksipuolisia ja masentuivat siitä syystä, ett'ei yhteiskunta kaikissa asioissaan edistynyt, vaan uhrasi muutamia aineksiaan turvatakseen toisten edistymistä".

„Ne siis, jotka haluavat laajentaa tieteiden rajoja, koettakoot etupäässä innokkaasti enentää naisten vaikutus-alaa, että ihmishengen kaikki avunlähteet mitä pikemmin tulisivat hyväksi käytetyiksi. Sillä voittepa olla varmat, että se aika nyt lähenee suurilla askeleilla, jolloin täytyy käyttää ja viimeiseen asti lukuun-ottaa jok'ainoa noista apulähteistä. Pian tulee meille paljon vaikeampi tehtävä, kuin mitä tähän saakka olemme milloinkaan toimittaneet, pian tulemme kohtaamaan vaikeuksia, joiden poistamiseen vaaditaan kaikenlaiset apukeinot, kaikenlaiset voimat. Tätä nykyä olemme vielä tieteiden lapsuuden ajassa. Kaikki mitä olemme toimeen saaneet on vaan pieni tomujyvänen siihen työhön verraten, mikä meillä vielä on jäljellä. Sillä mitäpä nyt sitten oikeastaan tiedämme? Olemme hyvin valmiit puhumaan ikäänkuin jo olisimme tunkeutuneet totuuden sisimpään pyhyyteen ja kohottaneet jumalattaren huntua, vaikka todenperään vielä pelokkaina ja vapisevina seisomme ulkopuolella esikartanon sisäänkäytävää emmekä uskalla sen kynnyksen yli astua".

„Edessämme on suuri ja loistava tie, monta aikakautta vaaditaan ennenkuin sen päähän päästään. Runsaan ja ihanan viljan näemme tuolla kaukaisuudessa, jossa kenties muutamat meistä saavat viikatetta käyttää, mutta jonka korjuu suurimmaksi osaksi täytyy olla jälkeentulevaisillemme sallittu. Mutta elkäämme siitä masentuko, olkaamme päinvastoin hyvässä toivossa. Voimme täydellä syyllä luottaa siihen, että kun ihmishenki kerran kokoo kaikki voimansa, se myöskin kykenee voittamaan ne vastukset, joita ulkomaailma sille tarjoo. Niinkuin me etevyydessä olemme esivanhempamme voittaneet, niinpä lapsemmekin meidät voittavat. Me, jotka luonnon voimille teemme usein kyllä heikkoa ja taitamatointa vastarintaa, emme vielä koskaan ole kaikkia voimiamme koettaneet, emme koskaan kaikkia kykyjämme yhdistäneet tuota yhteistä vihollista vastaan. Siitä syystä se on meistä usein voitolle päässyt ja meidän on täytynyt kärsiä monta vaikeata tappiota. Mutta niin suuri on ihmishengen pontevuus, niin suuri on elonvoima tuolla kuolemattomalla ja jumalallisella prinsiipillä meissä, ett'emme yhtäkaikki kadota uskallustamme, vaikka olemmekin pettyneet toivossamme. Tappiomme juuri päinvastoin kutsuvat kaikki apukeinomme esiin, ja voimmepa toivoa, että jälkeentulevaisemme käyttävät hyväkseen meidän onnistumattomia kokeitamme ja että heidän on sallittu tehdä viimeinen ratkaiseva matka tuossa suuressa kamppauksessa ihmishengen ja luonnon välillä matka, jota he onnella ja menestyksellä käyvät, jossa uusia voitonmerkkiä lakkaamatta saavutetaan, jossa jok'ainoa taistelu loppuu valloituksella, jok'ainoa ottelu voitolla".

Lopuksi uskallan vielä omin luvin lainata tähän muutamia sattuvia lauseita herroilta A. Meurmanilta ja Yrjö Koskiselta, jotka lauseet, vaikka ovatkin kansallis-asian johdosta lausutut, kuitenkin erin-omaisen hyvin soveltuvat myös naiskysymykseen.

Vanhoilla-olijoille, jotka aina kiven kovaan tahtovat vastustaa kaikkea uutta, lausuu herra A. Meurman kirjasessaan „Om våra partiförhållanden" muutamia päteviä sanoja. Suomennettuina ne kuuluvat näin:

„Uuden aatteen oikeutta ei niinmuodoin aina voi kieltää. Tapahtuu, näet, että Jumala, yhtä varmasti kun hän sukupolvet uudistaa, myöskin uudistaa ajan. Jos voimassa oleva käsittää, mitä aikakaudessa elää, ja väistyy tieltä, kun sen hetki on lyönyt, silloin tapahtuu tuo, jota historia sanoo reformatsiooniksi. Mutta jos kuollut muoto tahtoo val-

lita sittenkin kun elämä sen jo on jättänyt, silloin täytyy se syöstä hautaansa, ja historia tarttuu ankarampiin keinoihin".

Ne sanat pitävät paikkansa. Terottakoon ne mieleensä itsekukin, joka koettaa naisten nykyisiä oikeutettuja harrastuksia väkivoimalla tukehduttaa.

Niille taas, jotka uusien harrastusten tähden tulevaisuudesta epäilevät, lausui hra senaattori Yrjö Koskinen eräässä puheessa ylioppilaille vuonna 1878 näin:

„Siihen kysymykseen, mikä nyt oikeastaan tämä tulevaisuus saattaa olla, ei kukaan voi antaa mitään suoranaista vastausta. Entisyys ei anna niin tarkkoja vastauksia tulevaisuuteen, että sitä voi edeltäpäin tarkoin kuvata. Mutta se onkin kysymys, jolla ei tarvitse päätänsä vaivata. Voimme olla vakuutetut, että ne sukupolvet, jotka silloin vaikuttavat, ymmärtänevät velvollisuutensa, jos me nimittäin tällä hetkellä teemme meidän velvollisuutemme siinä tilassa missä nyt ollaan. Sillä vaikeimmissa oloissa on yksityisille ja kansoille viisain diplomatia, kaikkein viisain politiikki, tehdä velvollisuutensa, paraimmalla ymmärryksellä koettaa tutkia, mitä kulloinkin velvollisuutena on ja silloin täyttää tämän hetken tarpeen, tämän hetken velvollisuuden".

Tänlaiset sanat, Suomen enin kunnioitettuin ja rakastettuin miesten lausumat, juurtuvat mieliin, painuvat sydämiin ja kantavat hedelmiä. Kiitollisuudella tunnemme, että ne opit ja totuudet, jotka J. V. Snellman, Yrjö Koskinen ja A. Meurman ovat kansalleen julistaneet, Suomen naisten harrastuksillekin ovat parhaana perusteena ja tukeena.

Paljon olisi vielä etuluuloja, jotka otteluun vaativat, mutta kenties on lukija jo väsynyt niihin yhtä paljon kuin kirjoittajakin. Niitä vastaan sotiminen on todella yhtä kuin aidanseipäiden kanssa kilpaa juokseminen. Jätämme ne siis tällä kertaa rauhaan, luvaten vast'edes lisää, jos tarve vaatii. Käymme sen sijaan tarkastamaan muutamia erityiskohtia naisten pyrinnöissä. (Jatk.)

Minna Canth.

Tilusten hämmennyksestä ja sen poistamisesta.

Olisi syytä luulla että kuta tiheämmin maa on asuttu, sitä enemmän tilaisuutta ja taipumusta pitäisi asukkailla olla yhteiseen maan-omistukseen ja viljelykseen. Semmoinen on kumminkin kehityksen suunta muissa tuotannonhaaroissa. Vaan kokemus näyttää asian laidan maanviljelyksessä olevan aivan toisen. Se näkyy olevan välttämätöin ehto maanviljelyksen edistymiselle, että yksityisen maaoikeus yhä selvemmin erotetaan muiden oikeudesta ja että jako ulotutetaan yhä pienempiin piireihin. Muuten joutuvat viljelijät toistensa tielle ja hämmentävät toistensa työtä. Huomattakoon vaan kuinka suurella huolella omistaja rajoittaa ja suojelee jokaista pienintäkin maanpirstaletta, vaikka se vaan olisi hietakangasta tahi pelkkää kivimäkeä, semmoisen kaupungin läheisyydessä, missä maa jo on saanut korkeamman arvon, kun sitä vastoin suuret avaruudet etäämmällä saavat olla yhteis-omaisuutena. Missä tilaa on yltäkyllin ja ihmis-asunnot harvassa, siellä ovat yhteismaat monet ja suuret, vaan kuta enemmän väen luku kasvaa, sen suurempi on yksityisten halu vetämään selviä rajalinjoja tilustensa välille.

Tästä päättäen voisimme jo a priori lausua sen arvelun, että ne väljät metsät, jotka Suomessa niinkuin Ruotsissakin viljelyksen ensimmäisinä aikakausina erottivat asuttuja seutuja toisistansa, nähtävästi kauvan aikaa ovat olleet yhteismaita. Omistus-oikeus, joka alkuperäisimmässä muodossaan useimmiten lienee ollut perhe- eli sukukunnallinen, semmoinen kuin perillisten jakamattomassa pesässä (communio pro indiviso), ulottui vaan kylän rintamaahan, etupäässä peltoon ja niittyyn. Metsien jakamiseen ei ollut mitään syytä, siellä kun oli tilaa ja aineksia jokaiselle kaikenlaiseen käytäntöön, eikä kenenkään tarvinnut joutua toisen tielle. Mikä virallinen nimitys niillä oikeuslaatunsa suhteen joskus saattoi ollakkin, käytännössä ne lienevät enimmäkseen olleet altisna kaikkien yhteiselle nautinnolle. Yhdessä suhteessa kuitenkin tuli rajoitus erityisten perhekuntain oikeuden välillä jo jokseenkin aikaiseen tarpeelliseksi, nimittäin kaskenviljelyksen suhteen. Tämä viljelystapa vaatii suuria aloja, siitä laajuudesta päättäen, jossa sitä viimeisiin aikoihin asti

monessa osassa meidän maata on harjotettu, ja sen vuoksi ei yksityiselle perhekunnalle pitkiin aikoihin voitu jättää vapaata valtaa mielin määrin kasketa kyläkunnan ympäristössä. Kaskeajan täytyi muiden oikeutta välttääksensä kauempana erämaassa hakea itselleen sopivia viljelyssijoja, jotka niin muodoin *jure occupationis*, anastuksen nojalla, tulivat hänen yksityiseksi omaisuudekseen. Tällä tavoin voidaan se omituinen seikka selittää, josta vanhat lähteet tietävät kertoa, että erämaa oli joutunut yksitysten omistajain haltuun, kyläkunnan lähempien metsien vielä ollessa jakamattomina yhteismaina.

Sittemmin muuttuivat olot, tilan väljyys supistui, metsä sai arvonsa ja varsinainen maiden jako yksityisten osakastenkin välillä tuli tarpeelliseksi. Se tapahtui ensin sen järjestelmän mukaan, jota kutsuttiin *aurinkojaoksi* ja joka vielä 1734 vuoden laissa on määrätty noudatettavaksi. Kylän maat jaettiin ensin laatunsa ja hyvyytensä mukaan useampaan eri lohkoon ja kustakin lohosta mitattiin jokaiselle osakkaalle, mikä hänelle oli tuleva, vississä järjestyksessä auringon eli ilmansuunnan mukaan. Siihen aikaan ei vielä tunnettu mitään keinoa, jolla olisi voitu verrata ja vaihtaa huonompaa ja parempaa maata toisiinsa, panemalla kummallekin joku verrannollinen arvo, vaan kunkin piti saada „osansa pellossa ja niityssä ja kaikissa tiluksissa, sekä paremmissa että huonommissa" (Rak. K. I: 3). Seurauksena semmoisesta jakotavasta oli erin-omaisen suuri luku palstoja ja pieniä maakappaleita, jotka keskenänsä olivat täydellisessä hämmennyksessä.

Ensimmäinen askel siihen uuteen jakotapaan, joka on tunnettu nimellä *iso-* eli *lohkojako*, otettiin Ruotsissa K. A:sen kautta 1 p:ltä Maaliskuuta 1749. Sen tarkoitus on ollut, voimme sanoa, kolminkertainen: a) mukavamman tilusten järjestyksen aikaansaattaminen; b) kyläkunnallisen maayhteyden lopullinen purkaminen, ja sen ohessa c) liikamaitten erotus, missä semmoinen on voinut tulla kysymykseen. Ensimmäisen tarkoituksen saavuttamiseksi tehtiin tilusten vaihto osakasten välillä pakolliseksi, ja vaihdon perusteeksi pantiin maan suhteellinen arvo, joka oli määrättävä *jyvityksen* (= gradering, bonitering) kautta. Isonjaon alku Suomessa voidaan lukea vuodesta 1757, jolloin 40 komissiooni-maanmittaria siirrettiin tänne. Ensimmäinen koko Suomelle yhteinen isojako-asetus on 27 p:ltä Kesäkuuta 1775, joka oli voimassa, kunnes nykyinen maanmittausasetus 15 p:ltä Toukokuuta 1848 hallituksen toimesta syntyi

ja pantiin käytäntöön. Suurin osa Suomenmaata, se on koko Uudenmaan, Turun, Hämeen ja Vaasan läänit sekä joku osa muitakin läänejä on siis tullut jaetuksi 1775 vuoden asetuksen mukaan. Ainoastaan yhdessä osassa Savoa ja Karjalata ja Oulun lääniä on isojako tapahtunut 1848 vuoden asetuksen mukaan. Mitään tärkeämpää perusteellista erotusta näiden molempain maanmittaus-asetusten välillä ei kuitenkaan ole. Tärkein on se, että 1775 vuoden asetus vielä salli jokaisen yksityisen tilan-osan erottamisen 10:een kappaleesen, nimittäin pellon ja niityn 8 ja metsän 2 lohkoon, 1848 vuoden asetus vaan 6 kappaleesen: pellon ja niityn 4 sekä metsän 2 lohkoon. Lapin kihlakuntaa ja lahjoitusmaita Viipurin läänissä lukuun ottamatta on isojako siis nykyänsä käynyt kautta koko Suomen. Yksityisiä paikkakuntia löytyy kuitenkin vielä siellä täällä maassa, joissa isojako yhdestä tai toisesta syystä on jäänyt kesken tahi vahvistusta vaille, ja myös muutamia relsijakokuntia, jotka eivät ole tulleet jaetuiksi siitä syystä että kruunulla ei ole ollut mitään syytä toimittaa niihin isoajakoa, kun aateliset etuoikeudet ovat vapauttaneet ne liikamaitten erottamisesta.

Yhteismaita kyläkunnilla siitä syystä tuskin enää lienee olemassa muualla kuin Lapin kihlakunnassa ja Viipurin läänissä. Vaan katsellessamme tämän niinmuodoin päätetyn toimen vaikutusta, emme sitä voi suurin kiittää. Se ei läheskään ole voinut täyttää päätarkoitustaan, poistaa sitä epäkohtaa maaoloistamme, joka jo vanhan aurinkojaon aikana oli saanut alkunsa, nimittäin *tilusten hämmennystä* (= egoblandning). Syy siihen on ollut osaksi se, että sekä 1775 vuoden että myös 1848 vuoden asetus salli kunkin yksityisen tilan-osan erottamisen liika moneen eri lohkoon, osaksi se että isojako monessa paikoin hyvin kehnolla tavalla on toimitettu, osaksi vielä sekin että isonjaon perästä melkein kaikissa kyläkunnissa on tapahtunut osakasjakoja perillisten välillä, joiden kautta tiloihin kuuluvien lohkojen lukumäärä on karttunut kahden vertaiseksi.

Ymmärtääksemme, mikä tilusten hämmennys oikeastaan on jo kuinka paljon haittaa ja hankaluutta se aikaan saattaa, ei meidän tarvitse muuta kuin ottaa kyläoloja jossakussa suuremmassa Hämeen tahi Länsi-Suomen kylässä tarkastettaviksi. Ensistään ovat kylän asunnot ja rakennukset pakatut yhteen ryhmään, ilman mitään suunnitelmaa tai järjestystä: karjapiha miespihana, navetat ja sikolätit asuinhuoneiden rinnalla, riihiä ja

saunoja keskellä kylää j. n. e. Tämän kautta ovat meidän kylämme keväin ja syksyin varsinaisia siivottomuuden ja ruttotautien pesiä, jotka vuosittain tempaavat pois suuren joukon ihmisiä, etenkin lapsia. Siihen lisäksi tulevat vahingot tulipalojen kautta, jotka usein alkavat riihistä, saunoista ja pajoista, ja polttavat poroksi koko kylät. Mitä sitten tilusten järjestykseen ja sijoittamiseen tulee, niin on maa ensin laatunsa ja hyvyytensä mukaan alkujansa jaettu muutamiin päälahkoihin, joista kukin tila kylässä sittemmin on saanut osansa. Kun jokaisen tilan osuus pellossa 1775 vuoden asetuksen mukaan saatettiin panna neljään toisistansa erotettuun kappaleesen ja tilan maat sittemmin osakas- tahi sovintojaon kautta edelleen ovat voineet tulla jaetuiksi, on tämän kautta saattanut tapahtua, että yhden tilannumeron peltomaa yksistänsä on 10 ja useammassakin eri pirstaleessa, jotka ovat hajoitetut kylän vainioille niinkuin ruudut shakkipelilaudalla. Ilman sitä ovat nämä pirstaleet usein virstan, joskus monenkin virstan päässä asunnoista, eikä pääsy niihin ole mahdollinen muuten kuin käymällä viiden tahi kuuden muun osakkaan maan poikki. Näin ollen on pelto-osien aitaaminen mahdotoin, ja välttämätöin seuraus siitä taas se yhteinen pellon syöttäminen syksyin keväin, joka on yleinen tapa kaikissa näissä kylissä ja joka tekee järjestetyn vuoroviljelyksen yksityisille tilan-omistajille mahdottomaksi. Kukin osakas on pakotettu noudattamaan aivan samallaista viljelystapaa kuin hänen naapurinsa, joll'ei hän tahdo elää alituisessa sodassa naapurinsa ja heidän elukkainsa kanssa tahi aidata jokaista sarkaa pellossansa. Metsät ja laitumet, välistä pitkiä kapeita suikaleita, ovat kaukana asunnoista, niin että karjan illoin aamuin täytyy käydä virstan pituiset kujat, jotka kostealla vuoden-ajalla ovat semmoisessa siivossa, että eläinten joskus vatsaa myöten on rypeminen liassa ja loassa.

Kuinka paljon haittaa ja vastusta tästä on maanviljelykselle, kuinka paljo kiukkua, eripuraisuutta ja riitaa se herättää naapurien kesken, on helpompi ajatella kuinka kertoa!

Jos nyt kysyttäisiin onko valtiolla oikeutta ja valtaa jotakin tehdä tämmöisen järjestyksen, eli paremmin sanoen epäjärjestyksen poistamiseksi, niin mielestämme muiden maiden kokemus antaa selvän vastauksen tähän kysymykseen.

Kääntykäämme ensin Saksaan. Siellä ovat maanomaisuus-seikat lyhykäisesti kerrottuina olleet seuraavat. Germaanien sisään muuttaessa

joutui valloitettu maa koko heimo- eli sukukunnan, ei yksityisten henkien omaisuudeksi. Jako yksityisten välillä tapahtui esivallan toimen kautta. Seuraus maanvalloituksesta oli niin muodoin että, joll'ei kaikkialla, niin kuitenkin suuremmassa osassa Saksaa „Feldgemeinschaft" on ollut alkuperäinen maanomistusmuoto. Talot ja kartanot tosin olivat yksityisten, vaan viljelty maa, pelto ja niitty, oli oikeastaan kunnan omaisuus ja jätettiin yksityisille vaan viljeltäväksi. Metsä jäi kunnan haltuun ja sitä saivat kaikki kunnan jäsenet käyttää tarpeisinsa. Se oli täydellinen yhteismaa, „Almende" eli „die gemeine Mark". Vähitellen muuttuivat sitte yksityisten viljelemät tilukset heidän omaisuudekseen. Vaan alkuperäisestä jakotavasta jäi kuitenkin se seuraus että jokaiseen tilaan tuli kuulumaan monta eri maakappaletta, jotka olivat hajallaan kylän vainion eri osissa. Tämä palstojen hämmennys (= „Gemengelage") lisäyntyi vielä perintöjakojen ja ostojen kautta. Sen tähden tuli tarpeelliseksi että kunta rupesi ohjaamaan viljelystapaa, koska muuten yksi osakas olisi voinut tehdä toisille suurta haittaa ja vahinkoa. Tällä tavalla syntyi se omituinen viljelys-ohjelma, jota nimitetään „Flurzwang" ja jonka mukaan jokainen osakas kylässä oli pakotettu noudattamaan samaa viljelysvuoroa ja tapaa, jota hänen naapurinsa käyttivät ja joka niinmuodoin oli koko kyläkunnalle yhteinen.

Metsät ja suuremmat laitumet (die Marken) jäivät vielä yhteismaiksi. Ne olivat osittain yksityisten kylien, osittain suurempien yhteyskuntien (die Markegenossenschaften).

Alkujansa olivat kylä- ja Markgenossenschaft-kuntain osakkaat vapaita yhtäoikeutettuja jäseniä. Mutta vähitellen joutuivat pienemmät maan-omistajat sen aikuisten olojen vaikutuksesta suurempien maan-omistajien herruuden alle. Suhde aatelisten maan-omistajain ja talonpoikain välillä oli hyvin erilaatuinen. Osaksi olivat talonpojat maaorjia, osaksi perinnöllisiä asukkaita, osaksi tavallisia torpparia, jotka maksoivat veroa herraskartanoon päivätöissä, viljassa, rahassa y. m. Vähempien maanomistajien rappiolle joutumisesta oli taas se seuraus että suuremmat maanherrat rupesivat pitämään itsensä Markien eli yhteismaitten omistajina ja yhdistävät ne muitten tilustensa kanssa. Talonpojille jäi vain servituuttioikeus niistä ottaa joitakuita tarpeitansa, käyttää niitä laitumeksi y. m.

Semmoiset olivat maanomaisuus-olot harvoilla poikkeuksilla melkein koko Saksassa tämän vuosisadan alkupuoleen asti. Sittemmin on suuria muutoksia näissä oloissa tapahtunut hallitustointen kautta. Maaorjuus poistettiin, talonpoikaiset talot tehtiin itsenäisiksi tiloiksi ja lunastettiin vapaiksi lampuotiveroista ja rasitteista, entiset yhteismaat jaettiin herraskartanoin ja talonpoikaistilain välillä.

Edellä jo mainittiin että tilusten hämmennys, taikka niinkuin sitä saksaksi nimitetään „Gemengelage", on ollut saksalaisissa kylissä melkein samassa muodossa kuin meilläkin aina siitä alkuperäisestä jaosta asti, joka tapahtui jo maan valloituksen perästä. Paikoittain se poistettiin yhteydessä niiden tointen kautta, joiden kautta talonpoikainen maanomaisuus järjestettiin ja yhteismaat jaettiin, mutta paikoittain on se kestänyt viimeisiin aikoihin asti. Vasta tämän vuosisadan kolmannen vuosikymmenen paikoilta ovat Saksan eri valtiot tehollisemmalla tavalla ryhtyneet hankkeihin vapauttaakseen maanviljelystä tästä haitallisesta epäkohdasta. Sitä maanjakotointa, jonka tarkoitus on koota pienempiä maakappaleita suurempiin lohkoihin, mainitaan asetuksissa monella eri nimellä: „Zusammenlegung", Arrondirung", „Verkoppelung", „Separation".

Täydellisyyden vuoksi viitattakoon muutamiin tärkeimpiin asetuksiin asiassa.

Preussin voimassa oleva maanjakoasetus eli „Gemeinheitstheilungsordnung" on 7 p:ltä Kesäkuuta 1821. Siinä ei vielä säädetä pakollista separatsioonia eli tilusten yhteenpanoa muussa tilaisuudessa kuin yhteismaiden jaossa. Mutta asetuksessa 2 päivältä Huhtikuuta 1872 laajennettiin tämä määräys siten, että separatsiooni välttämättömästi on pantava toimeen semmoisissakin kyläkunnissa, joissa ei yhteismaita ole, niin pian kuin tilan-omistajista niin suuri osa siihen suostuu, että heidän osuutensa vastaa puolta kyläkunnan koko maata. Uusia määräyksiä menettelystä separatsioonitoimituksissa sisältää laki 18 p:ltä Helmikuuta 1880. *Hannoverissa* tapahtui isojako tämän vuosisadan neljän ensimmäisen vuosikymmenen kuluessa useamman erityisen ohjesäännön mukaan. V. 1842 30 p. Kesäkuuta annettiin siellä kaksi lakia: toinen „über die Zusammenlegung der Grundstücke", toinen „über das Verfahren in Gemeinheitstheilungs- und Verkoppelungssachen", jotka muutamilla muutoksilla vieläkin ovat voimassa. *Baijerissa:* „Gesetz über die Zusammenlegung der Grundstücke vom 10 Nov. 1861". *Saksissa:* „Gesetz über

Ablösungen u. Gemeinheitstheilungen vom 17 März 1832"; „Gesetz über die Zusammenlegung der Grundstücke vom 14 Juni 1834", jonka sijaan on astunut laki 23 päivältä Heinäkuuta 1861.

Vaikka menettely semmoisissa separatsioonitoimituksissa paljonkin eroaa isojako-menettelystä meillä, ovat jaon ja vaihdon perusteet pääkohdissa samat. Jokaisen yksityisen osakkaan hallussa olevat maat *boniteerataan* eli *jyvitetään*, s. o. ne arvostellaan hyvyydeltään ja laadultaan. Kaikista tiluksista ja maakappaleista tehdään sitte yhteinen „massa", josta kullekin osakkaalle lohkaistaan hänen suhteellinen osuutensa niin harvassa eri kappaleessa ja niin mukavassa järjestyksessä kuin mahdollista on. Lohkaiseminen tapahtuu sen jakoperusteen mukaan, että kunkin osakkaan tulee saada sen verta maata yhteisestä „massasta", että hänen saamansa, joll'ei laajuudessa, niin kuitenkin *arvossa*, vastaa sitä, mitä hän ennen on nauttinut. Pienempiä erotuksia tasoitetaan rahalla.

Jotkut asetukset säätävät separatsioonin vaan siinä tapauksessa, että useammat kylän osakkaat siihen suostuvat; toiset vaativat puolet äänistä, toiset taas ainoastaan niin monta ääntä, että ne edustavat kolmatta tahi neljättä osaa kyläkunnan koko maasta.

Separatsioonijakoja varten on tavallisesti kussakin paikkakunnassa erityinen komissiooni (= Specialcommission), johon kuuluu yksi lain-oppinut ja yksi kokenut maanviljelijä, useimmiten myös erityinen sihteeri. Komissioonien avuksi on kussakin hallituspiirissä useampia „Feldmesseriä", maamittareja, jotka toimittavat jaon teknillisen osan. Toimitukseen tyytymätöin saapi vedota Kenraali-komissiooniin, joka valvoo ja hoitaa separatsioonijakoa koko maakunnassa.

Tanskassa ovat maanomaisuus-seikat pääkohdissa muodostuneet melkein samalla tavalla kuin Saksassa. Pidämme siitä syystä tarpeettomana niitä erittäin tässä tarkastaa.

Norjassa taas ovat maanomaisuus-suhteet kehittyneet melkein samalla tavalla kuin Ruotsissa ja Suomessa. Maan omaksi-ottaminen tapahtui siellä, niinkuin meilläkin, viljelyksen, ei valloituksen kautta. Alussa ulottui yksityinen eli perhekunnallinen omistus-oikeus vaan viljeltyyn maahan, peltoon ja niittyyn; ne avarat metsät ja vuorimaat, jotka erottivat kyliä toisistansa, olivat yhteisiä. Sitten on lohko- ja osakasjako tämän vuosisadan kuluessa tapahtunut kaikkialla, niin että yhteismaita ei juuri enää ole olemassa muualla kuin Norjan pohjoisimmassa

osassa. Sitä vastoin on tilusten hämmennys ollut hyvin yleinen viimeisiin vuosikymmeniin saakka. Sen poistamiseksi on Norjan uusin „Udskiftningslov“ 12 päivältä Lokakuuta 1857 aukaissut hyvin leveän tien. Tämän mukaan ei mikään jako ole pysyväinen, ennenkuin yksityisten omistamat maat täydellisesti ovat toisistansa erotetut. Asetuksen 22 §:n nojassa on kukin osakas kylässä oikeutettu, muista ennen tapahtuneista jaoista huolimatta, hakemaan ja saamaan uuden jaon, jos asian-omaiset jakomiehet ykmimielisesti katsovat tilusten olevan hämmennyksessä.

Sen ohessa on maanmittauslaitos Norjassa suureksi osaksi valtion kustantama. Näitä toimituksia hoitoa erityinen toimikunta, johon kuuluu teknillisesti harjaantunut „Formand“ eli maanmittari ja kaksi kokenutta maanviljelijää, jotka kruununvouti nimittää. „Formand“ on enimmiten vakinainen valtion palkkaama virkamies. Alussa maksoi valtio suuren osan muitakin jakokustannuksia, vaan nykyänsä antaa se vaan apua ulossiirtokulunkeihin. Vuodelta 1880—81 tekivät valtion kulungit yksityisistä maanjakotoimituksista ja „Formandien“ palkoista yhteensä 144,200 kruunua.

Ruotsissa ryhdyttiin jo tämän vuosisadan alussa, kun Suomi vielä oli sen kanssa yhdistetty, hankkeihin isonjaon puutteiden parantamiseksi uuden maanjärjestelyn kautta, jota nimitettiin *yksilohkojaoksi* (= „enskifte“). K. asetukset vuosilta 1803, 1804 ja 1807 kumoovat kaikki ennen tapahtuneet maanjaot, antaen jokaiselle kylän asukkaalle oikeuden vaatia tiluksensa kokoonpanemista yhteen ainoaan lohkoon. Näiden asetusten määräyksissä teki K. K. 20 p:ltä Helmikuuta 1821 sen muutoksen, että missä paikalliset olot ja maan ulkomuoto tekivät mahdottomaksi saada tiluksia kootuiksi yhteen lohkoon, siinä saataisiin ne panna useampaankin, vaarin ottamalla että eri kappaleet tulivat niin suuriksi kuin mahdollista ja ett'ei missään tapauksessa palstojen lukumäärä itsenäisellä tilan-osalla noussut yli *kolmen*. Nimitys „enskifte“ muutettiin K. A:ssa 4 p:ltä Toukokuuta 1827 nimitykseksi „lagaskifte“. Sittemmin on vielä erityisiä parannuksia jakotavassa tapahtunut nykyisen voimassa-olevan jakosäännön kautta, joka on annettu 9 p. Marraskuuta 1866.

Mitä maanmittauslaitokseen ja siihen kuuluviin virkakuntiin tulee, ovat ne vaikka tietysti paljon edistyneemmät, monessa suhteessa vielä samalle kannalle järjestetyt kuin sama laitos meillä. Jakokustannukset

ovat asian-omaisten itsensä suoritettavat; kuitenkin kannattaa kruunu osaksi näitä toimituksia joissakuissa maakunnissa.

Edellä mainitut asetukset ja toimet ovat aikaan saaneet sen, että palstojen hämmennystä ei paljoa enää tavata Ruotsissa, ja missä se vielä on olemassa, siellä puuhataan sen poistamista kaikin voimin. Kysyttäköön keltä hyvänsä asiantuntevalta Ruotsissa, miten yllämainitut jakoasetukset ovat vaikuttaneet, hyödyksikö vai vahingoksi, niin hän on vastaava että ne ihmetyttävällä tavalla ovat edistäneet maanviljelystä.

Jos nyt jälleen palajamme omiin maaoloihimme, niin on se arkuus todellakin kummastuttava, joka meillä tähän saakka on estänyt hallitusta ryhtymästä hankkeihin maanjakolaitoksen parantamista varten, kun siihen vertaamme mitä muualla, olletikin meidän vanhassa emämaassamme, tässä suhteessa vuosisadan kuluessa on hankittu ja aikaansaatu. Nykyinen maanmittaus-ohjesääntö 15 päivältä Toukokuuta 1848 on hallituksen yksinänsä antama. Sen kautta siis ei voitu muuttaa säättyä lakia, joka entisille laillisesti toimitetuille isoillejaoille antaa *tuomion* voiman. Kuitenkin myönnetään sen 109 §:ssä Senaatin Oikeus-osastolle valta määrätä n. s. *isonjaon tasausta* eli *järjestelyä* (= storskiftesreglering), vaikkapa jotkut tahi useammat kylänmiehet sitä vastustaisivatkin, jos jonkun tilan maat ennen olleessa jaossa on pantu niin moneen ja hajanaiseen osaan, että maiden viljeleminen ja suojeleminen sen kautta on käynyt vaikeaksi ja työlääksi. Vaan kun tämä määräys on riidassa säännöllisen lain kanssa, ei sille ole voitu mitään laajempaa käytäntöä antaa, ja ne isonjaon järjestelyt, jotka viimeisinä vuosikymmeninä ovat tapahtuneet, nojautunevat enemmän Oik. K:n 31 Lukuun „Lainvoiman saaneen tuomion purkamisesta“ kuin puheena-olevaan säännökseen.

Näin ollen, miksi ei hallitus tähän saakka ole tehnyt yritystäkään valmistaaksensa ehdotusta uudeksi jakoasetukseksi, joka sitte laillisella tavalla olisi voitu lykätä säätyjen tarkastettavaksi? Meidän on mahdoton luulla, että nykyisen isonjaon haitat ja puutteet olisivat olleet sille tuntemattomat. Nähtävästi on hallituksen toimettomuuteen tässä suhteessa ollut toinen syy: on epäilty, olisiko uuden jaon toimeenpano, yhden tahi useamman kylän osakkaan tahtoa vastaan, laillisuuden kannalta oikea ja luvallinen. On pidetty epätietoisena, olisiko lainsäätäjäkään oikeutettu, yksityisen vanhaa nautintoa rikkomalla, jälleen repimään auki entiset kylä- ja jakokunnat, jotka lainvoiman saaneitten tuomioin kautta jo oli-

vat lopullisesti jaetut ja rajoitetut. Ja sen tähden on katsottu soveliaammaksi jättää maaomaisuus-olot yksityisten itsensä parannettaviksi vapaaehtoisten sovintojen ja vaihtojen kautta siinä järjestyksessä, kuin K. A. 19 p:ltä Joulukuuta 1864 tahi nykyänsä uusi asetus 19 p:ltä Helmikuuta 1883 tilusten lohkomisesta y. m. säätää.

Tällä katsantotavalla on kyllä teorialliset perusteensa, vaan todellisuudessa sitä ei meillä eikä muualla ennen ole noudatettu, eikä voidakkaan noudattaa. Asettuaksemme vaan voimassa-olevan lain kannalle, niin on vanhassa Rak. kaaressa se yleinen periaate monessa paikoin selvästi lausuttu, että yksityisen maan-omistajan oikeus elköön koskaan olko esteenä muille maan-omistajille parhaimmalla tavalla käyttämästä ja viljelemästä tiluksiansa. Missä tahansa yksityisen oikeus on riidassa useampain edun kanssa, siinä on laki aina jälkimmäisten puolella. Jos taas yksityisen etu jossakin suhteessa pidetään ylempänä yhteiskunnan etuna, niin annetaan muiden oikeuden peräytyä tämän yksityisen oikeuden edessä. Helppo olisi luetella esimerkkejä joukottain, joissa yksityistä omistus-oikeutta yhtä tuntuvalla tavalla loukataan kuin uudessa jakotoimituksessa, vaan välttääksemme laajuutta jätämme ne sikseen. Mitä taas vanhaan nautintoon tulee, niin ei silläkään 1734 vuoden laissa ole syviä juuria. Tässä muistutettakoon vaan vanhaa säädäntöä M. K. 15 Luv. 2 §:ssä: „Ylimuistoisella nautinnolla ei ole voimaa kyläkunnassa ja sarkajaossa, eikä kylän pellossa, niityssä, järvessä ja metsämaassa, olkoonpa *jaettu tahi jakamaton*, vaan kukin saakoon osansa äyri- ja aurtuaveron, kyynärä- ja tankoluvun mukaan, taikka niinkuin kussakin paikkakunnassa tavallinen on". Niinkuin näemme ei tämä säädäntö, joka vieläkin on voimassa, anna suurta merkitystä nautinnolle, ei „ylimuistosellekaan". Ilman sitä on mahdotoin keksiä, miksi maan-omistus ja nautinto meillä olisivat pidettävät pyhempinä kuin muualla maailmassa, esimerkiksi vanhassa emämaassamme Ruotsissa. Oikeuden kannalta emme siis voi havaita mitään syytä, joka estäisi lainsäätäjiä määrätyssä järjestyksessä panemasta toimeen uutta maanjakoa, jos semmoinen muuten nähdään tarpeelliseksi.

Mitä sitte vapaaehtoisiin sovintoihin ja vaihtoihin tulee, niin on kokemus sekä meillä että muualla jo täydellisesti näyttänyt, että sillä tiellä ei saada paljoa aikaan tilusten hämmennykseen poistamiseksi. Kun tämä neuvo ei ole auttanut edes semmoisissakaan maissa kuin esim. Saksassa,

missä täydellinen *lohkoverotus* (= parcellarkataster) on tapahtunut, jonka kautta vapaaehtoisia vaihtoja erikseen verotetuista maakappaleista hyvin suuressa määrässä on helpotettu, niin ei meillä suinkaan ole paljon siitä toivomista.

Näin ollen on se uutinen ilolla vastaan-otettava, jonka sanomalehdet äskettäin ovat ilmaisseet, että Senaatti vihdoinkin on esittänyt hallitsijalle komitean asettamista tekemään ehdotusta uudeksi maanmittaus-ohjesäännöksi. Kuinka lavean valtakirjan tämä komitea on saapa, emme tiedä. Mahdollisesti tarvitsee koko meidän maanmittauslaitoksemme muutoksia ja korjauksia. Mutta ensimmäisenä tehtävänään näkyy meistä semmoisen komitean pitävän ehdottaa lakia, joka määrää millä tavoin isonjaon järjestely on saatava ja toimitettava. Kun palstojen hämmennyksen poistaminen nykyänsä epäilemättä on meidän maamme tärkeimpiä taloudellisia kysymyksiä, tahtoisimme vielä muistuttaa että oikeuden ja laillisuuden näkökohtien vuoksi komitean ei tarvitse tehdä uuden jaon saamista liian vaikeaksi sille, joka todistettavasti kärsii haittoja ja rasitteita naapureiltansa tämän epäkohdan tähden. Asia voipi kyllä olla arkaluontoinen ja käytännössä toimeenpanijoilta vaatia suurta varovaisuutta. Vaan aivan samoilla perusteilla kuin ennen aikaan jokaisella yksityisellä kylän asukkaalla oli oikeus saada tiluksensa isoonjakoon, ja kuin sittemmin vielä Ruotsissa samoin kuin Norjassakin kullekin maan-omistajalle jälleen annettiin oikeus vaatia niiden kokoonpanemista suurempiin kappaleihin, aivan samoilla perusteilla voidaan meilläkin nyt lain kautta säätää: *olkoon päätäntövalta* (= „vitsord“) *sillä, joka isonjaon järjestelyä tahtoo*, jos tilukset todistettavasti ovat hämmennyksessä ja sen poistaminen uuden jaon kautta on mahdollinen.

J. N. Lang.

———x———

kudontakoneen ja antoi valaista palatsinsa kaasulla; hänpä myös avasi omassa palatsissaan ensimmäisen vuoro-opetuskoulun. Hänen huoneesensa kokoontui kaikki, mitä Milanossa oli jaloa ja etevää, sinne poikkesi jok'ainoa kuuluisa ulkomaalainen matkallansa. Eipä kumma, että Itävallan poliisi katseli tätä huonetta epäluulolla, koska siinä muka ulkomaalaisille parjattiin hallitusta.

Silvio Pellico oli Porron palatsin elähyttävä henki ja uudistusten ahkera toimeenpanija. Italian kuningaskunnan mentyä kumoon, hänen perheensä oli palannut Torinoon, mutta Silvio oli jäänyt Milanoon kreivi Porron kahden pojan kotiopettajaksi. Eikä hänen asemansa ollut juuri kreivin opettajan, vaan pikemmin ystävän ja veljen. Pellicon nimi tuli yht'äkkiä yleisesti tunnetuksi ja rakastetuksi, kun hänen mestarillinen *Francesca da Rimini* niminen murhenäytelmänsä esitettiin Milanon teaatterissa. Ennen pitkää sitä näyteltiin kaikilla Pohjois-Italian näyttämöillä, ja yleisön innostus nousi niin korkealle, että hallitus piti velvollisuutenansa sitä hillitä. Bolognassa esimerkiksi kiellettiin kokonaan murhenäytelmiä näyttelemästä, koska ne muka kiihdyttivät valtiollisia intohimoja, ja päänäyttelijä sai muutamien päivien vankeudella maksaa niitä käsientaputuksia, jotka olivat tulleet hänen osakseen.

Niinkuin sanottu, Pellico, Porro ja hänen ystävänsä eivät toivoneet varmaa apua karbonari-yhdistysten vehkeistä. Ensimäinen ehto Italian pelastumiseen oli heistä henkinen uudesti syntyminen, muinaisajan hengen palauttaminen Italialaisten poviin, ja tämä oli tapahtuva kirjallisuuden avulla. Mutta vaikea oli Itävallan luulevaisen poliisin edessä ylläpitää sanomalehteä, joka voisi tuoda ilmi nuoren sukupolven taiteellisia ja isänmaallisia rientoja. Lupa saatiin kuitenkin „Il Conciliatore“ (Välittäjä) nimisen lehden antamiseen, joka ilmestyi 1818 vuoden syksystä alkaen, kaksi kertaa viikossa. Toimituksessa oli osallisna koko tuo Porron ystäväkunta, niinkuin Berchet, Romagnosi, Gioja, Confalonieri, historioitsija Sismondi, mainio romaaninkirjoittaja Manzoni, y. m. ja toimituksen sihteerinä oli Pellico. Uusi sanomalehti kohotti romantillisuuden ja taiteellisen vapauden lippua, oli melkein yksin-omaan kirjallista laatua; eihän hallitus olisi sallinut poliitillisen keskustelun varjoakaan. Siinä jo paljon, että se suvaitsi taideteorioja, jotka johtivat ihmishengen itsenäisyyteen. Kirjoittajat koettivat kyllä olla varovaisia, ja toimitus käytti uljaasti saksia, säästääksensä sensuurilta vaivaa. Mutta siitä huo-

limatta sensuuri silpoi artikkeleita, alussa jotenkin kohtuullisesti, vaan lopulla niin armottomasti, että usein tuskin jäi lehteen muuta kuin nimi ja allekirjoitukset. Vuonna 1820 lehti lakkautettiin tykkänään, kun se oli elänyt vähän toista vuotta; mutta senkin lyhyen ajan kuluessa se oli ehtinyt elvyttää Italian kirjallisuutta, ollen todellakin, niinkuin joku on kirjoittanut, „pyhä kipinä isänmaan yössä ja kolkkoudessa“.

Tähän asti Pellicon elämä oli ollut onnellinen. Mitäpä hän parempaa saattoi toivoakkaan, kuin saada työskennellä isänmaan hyödyksi, jalojen ystävien ympäröimänä? Mutta toiset ajat koittivat. Napolissa syttyi vallankumous, kohta sen perästä Piemontissa. Tämä kaksinkertainen räjähdys, joka tärisytti Italian molempia ääriä, vaikutti lombardilais-venezialaisissa maakunnissa erinomaisen kiehumisen. Itävalta vimmastui ja julisti kuolemantuomion kaikille karbonari-yhdistykseen kuuluville, sekä lain kovimpia rangaistuksia niille, jotka tiesivät mainitun yhdistyksen olemisesta, antamatta sitä ilmi. „Il Conciliatore“ lehden entiset toimittajat katsottiin kaikki epäluulon-alaisiksi ja poliisi ojensi kyntensä heitä kohti. Useammat pelastuivat pakenemalla, toiset, ja niiden joukossa oli Pellico, luottaen syyttömyyteensä, jäivät varoituksista huolimatta Milanoon ja joutuivat kiinni.

Onkohan tarpeen Pellicon jälkeen kertoa niistä kymmenestä vankeuden vuodesta, jotka nyt seurasivat? Santa Margherita, Venezian lyijykamarit, Piazzetta, Spielberg, kaikki nämä kaihon nimet ja paikat ovat uhrinsa kautta saavuttaneet surullisen maineen. Leppymätön Itävalta tahtoi haudata sekä itse uhrit, että vielä heidän teoksensa ja nimensäkin. Tuomion jälkeen ei yhtään ääntä kuulu Italiaan sen rakkaiden poikien kohtalosta, jotka kaukana pohjassa kärsivät äänetöntä marttyyriyttänsä siitä syystä, että olivat isänmaatansa rakastaneet. Kerran syntyi huhu Silvio Pellicon kuolemasta ja nosti yleistä surua, mutta onneksi se oli perätön.

Vuonna 1830 Silvio vihdoin sai palata lohduttamattoman perheensä luo. Hän kertoo itse meille tunteitansa sillä hetkellä. Hän oli siis kotona, oman katon alla, omaistensa luona, jotka häntä rakastivat, hymyilivät hänelle ja puhuivat hänen kanssaan; se ei ollut mitään unta! Poissa vanginvartiat, salvat, lukot! Ilmaa, aurinkoa, vapautta! Yksi seikka kumminkin häntä suretti: hän oli vapaa, mutta toverit Spielbergissä eivät olleet.

Silvio Pellico palasi vankeudesta, murtuneena terveydeltään; se jo ihme, että hän ollenkaan siitä palasi. Hän oli kadottanut nuoruutensa innon ja rohkean luottamuksen; niiden sijaan oli astunut hiljainen malttavaisuus ja nöyrä alistuminen kaitselmuksen tahdon alle. Tämä kristillinen hyve taivutti häntä yhä enemmän uskonnon helmoihin, ja hän pyhitti jäljellä olevat neljäkolmatta vuottansa lakkaamattomiin hartauden harjotuksiin. Siihen hänellä oli sitä enemmän tilaisuutta, koska hän kaksi vuosikymmentä oli sihteerinä eli kirjastonhoitajana vanhan markisinnan di Barolon luona, joka oli tunnettu ankarasta ja mystillisyyteen taipuvasta hartaudestaan.

Tämä uskonnollisuus saattoi häntä runoilemaankin, kuten hän itse kertoo: „Tunnen usein tarvetta runoilla rukoillakseni; näin syntyy milloin oodi, milloin elegia, jossa minä vuodatan sieluni Jumalan eteen, ja siitä aina rauhoitun". Eikä myöskään hänen entinen runottaressa jäänyt unhotuksiin. Yhteensä häneltä on ilmestynyt kahdeksan murhenäytelmää, kymmenkunta pieniä novelleja värsyissä, sekä joukko lyhyempiä runoja. Ylimalkaan saattaa kuitenkin, huolimatta Italiassa saavutetusta kiitoksesta, epäillä, soveltuiko Pellicon tuntehikas, lyyrillinen luonne draamalliseen ja epilliseen runonlajiin. Itse hän vähitellen rupesi sitä epäilemään, ja herkesi näyttämöä varten kirjoittamasta. Myöskin pari alotettua historiallista romaania jäi valmistamatta. „En ollut, hän sanoo, vielä työn keskelläkään, kun jo intoni alkoi laimentua huomatessani, mikä ääretön väli minua erotti niistä mestariteoksista, joita meillä jo on tällä alalla, erittäin verrattoman Manzonin romaanista *I promessi sposi* (Kihlatut) ... Sanalla sanoen, minä kirjoitan paljon, mutta harvoin lopetan teokseni; kirjoitan pikemmin tyydyttääkseni itseäni, kuin luullen luovani jotakin ansiokasta. Silloin tällöin tartun kynään ja, tietämättä mitä kirjoittaa, kerron poloisesta elämästäni ..."

Ja tässä hän olikin oikealla alallaan. Hänen rippi-isänsä don Giordano, kunnioitettava vanhus, jolle hän oli kertonut vankeutensa vaiheet, kehotti häntä niitä julkaisemaan. Vähän aikaa hän epäili, luullen mielien olevan liiaksi valtiollisten intohimojen vallassa, voidaksensa hänen vaikuttimiaan käsittää. Hän suostui kuitenkin, ja työ, innolla aljettuna, oli pian valmis. Vuonna 1833 *Le mie prigioni* (Vankeuteni) ilmestyi, varustettuna esipuheella, jossa tekijä nimen-omaan sanoo tarkoittavansa ainoastaan siveellistä ylennystä.

Kirjan menestys oli suuri, sen herättämä kummastus vielä suurempi. Oli odotettu kansantribuunin kostoa, ja saatiin marttyyrin anteeksi-antamusta. Tosin kiitos ei ollut yksimielinen. Muutamat julistivat tekijää ulkokullatuksi, toiset soimasivat häntä siitä, että hän muka oli pettänyt filosofian ja vapaan aatteen lipun, eivätkä katsoneet hänen leppeyttänsä muuksi kuin pelkuruuden tuottamaksi velttoudeksi. Olipa niitäkin, tietysti Itävallan-mielisiä, joiden mukaan tekijä oli kostonhimosta liioitellut kerrottuja tosiasioita, jopa pannut omiansakin.

Tämän syytöksen mitättömyys on silminnähtävä jokaiselle ymmärtäväiselle lukijalle. Jok'ainoasta sivusta astuu näkyviin semmoinen todellisuuden, suvaitsevaisuuden ja anteeksi-antamuksen henki, että tahtomattakin täytyy myöntää: tuo on vilpitön mies. Rohkeat ja voimakkaat luonteet saattavat ehkä katsoa tekijän menneen liiankin pitkälle leppeydessään. Oli miten oli, niin ei voi kieltää myötätuntoisuuttansa mieheltä, joka, kärsittyänsä niin paljon, on antanut niin paljon anteeksi.

Maanmiesten moitteet vaikenivat, kun he näkivät kirjan menestyksen ulkomailla. Vähässä ajassa se käännettiin melkein kaikkiin Europan kieliin, joka paikassa synnyttäen myötätuntoisuuden ja säälin kyyneleitä, ja näin vaikuttaen Itävaltaa vastaan enemmän kuin taistelukentällä saatu voitto. Sillä se on, niinkuin joku on sanonut, *un libro di grandi verità e di grandi lacune*, kirja täynnä suuria totuuksia ja suuria vajauksia, ja jälkimmäiset ovat vähintäänkin yhtä tehokkaita kuin edelliset. Tekijän vaitiolo politiikin suhteen, hänen lempeä ja yksinkertainen kertomustapansa, kun lukija odottaisi luonnollisia vihanpurkauksia, tämä on äänetön syytös semmoista hallitusta vastaan, joka ilman päteviä syitä kylmäkiskoisesti tuomitsee joukon lämpösydämisiä nuorukaisia kuolemaan tahi tarpeettomalla julmuudella kiduttaa heitä monivuotisen vankeuden kuluessa. Ja mistä tämä rankaistus? Toiveista, varomattomista sanoista ehkä; mutta mihinkään kapinalliseen tekoon ei Pellico ainakaan ollut syypää. Muuten tämä Itävallan käytöstapa oli vaan luonnollinen seuraus siitä luonnottomasta politiikista, joka yhä tahtoi, Keskiajan aatteiden mukaan, pidättää italialaista kansallisuutta Habsburgilaisten kahleissa.

Nyt kun Italian itsenäisyys on saavutettu, kun Garibaldin ja Victor Emmanuelin loistoisat menestykset saattavat meidät unhottamaan edellisen aikakauden turhat yritykset ja hyödyttömästi vuodatetun veren, nyt

Silvio Pellicon kirja on kadottanut valtiollisen merkityksensä. Sekin, joka viehätti isiämme, kirjan tuntehikas ja hellä kirjoitustapa, saattaa realismin aikakaudella tuntua monesta vanhentuneelta. Mutta kuvauksena ihmishengen taisteluista himoja vastaan sillä on pysyväinen arvonsa, ja semmoisena se toivottavasti tulee miellyttämään Suomenkin yleisöä.

Se lempeä, rakastava ja rakastettava mieli, joka „*Le mie prigioni*“ssa astuu näkyviin, saavutti Pellicolle lukuisia ystäviä. Itseltänsä paljon vaatien, hän oli lähimmäistensä suhteen nöyrä ja vaatimaton, ja toteutti näinmuodoin niitä opetuksia, jotka hän antoi viimeisessä proosallisessa teoksessaan *Dei doveri degli uomini* (Ihmisten velvollisuuksista). Muuten häneltä on muutamia *Capitoli inediti* (Julkaisemattomia lukuja), joissa hän kertoo kotiintulostansa ja sen jälkeisestä ajasta, erittäin „*Le mie prigioni*“a koskevista asioista.

Lopuksi mainittakoon, että Pellicon kirja on innostuttanut erästä kotimaistakin runoilijaa. Fredrik Cygnæus on siitä saanut aihetta „Främlingen på egen strand“ (Vieras omalla rannallaan) nimiseen runoon, joka on yhtä innokas ja yhtä vaikea ymmärtää kuin enimmät hänen runottarensa tuotteet. Vähää aikaa myöhemmin, 1840 luvun keskipaikoilla, hän sai Roomassa tilaisuuden tavata Pellicon itsensä ja kertoo meille pettyneen toiveensa hänen persoonansa suhteen. Se ei saata meitä liian kummastuttaa. Nuori, elinvoimasta ja innosta uhkuva Cygnæus ja tuo murtunut ukko olivat suorastaan vastakohtia toinen toiselleen. Kuitenkin sopinee luottaa useampain antamaan todistukseen, että Pellicon sydän ei koskaan herjennyt Italialle sykkimästä, jos kohta se iästä ja onnettomuudesta kävi alakuloiseksi ja varovaiseksi. Samahan oli mainion Manzoninkin ja monen muun isänmaan-ystävän laita. Se oli Italian silloisen traagillisen kohtalon aikaansaattama, joka yhä parhaiden poikainsa onnella maksaa menneiden vuosisatojen loistoa. Siinä barbaarien kosto!

Silvio Pellico kuoli Torinossa vuonna 1854.

Hjalmar F. Palmén.

Suorasanaisia runoja.

Kirjoittanut

I. Turgenjev.

Suomentaneet M. V— ja Heikki Hyvärinen.

1. Kylä.

Viimeinen päivä heinäkuuta; tuhannen virstan laajalle Venäjä — kotiseutu.

Yhtenä sinimerenä on koko taivas, jolla yksi ainoa pilven hattara ei juuri purjehdi, eikä juuri sulaudu. Tyven, helle ... ilma — kuin lämmin maito.

Kiurut livertelevät; kuhertelevat isonäriset kyyhkyiset; vaiti liitelevät pääskyset; hevoset korskuvat ja pureskelevat; koirat eivät hauku, vaan seisovat, rauhallisesti häntäänsä huiskutellen.

Ja savulta hajahtaa, ja ruoholta — ja tervalta hieman — ja hieman nahalta. — Hamppupellot ovat jo täydessä voimassa ja levittävät raskasta, vaan miellyttävää hajua.

Syvä, mutta viettävä vesiuurros. Reunoilla muutama rivi latvakkaita, alaspäin haljenneita kuusaimia. Uurroksessa juoksee puro; sen pohjalla pienet kivet ikäänkuin väräjävät kirkkaan röyhelyn läpi. — kaukana, maan ja taivaan äärellä — suuren joen sinertävä juova.

Pitkin uurrosta — toisella puolella siistejä aittarakennuksia, suojia tiviisti suljettuine ovineen; toisella taas viisi, kuusi petäjistä rakennettua tupaa rautakattoineen. Joka katon päällä korkea kottaraisviiri; joka siivellä leikelty, rautainen, tasaharjainen pikku hevonen. Ikkunoiden epätasaiset lasit väikkyvät taivaankaaren väreiltä. Tuoppeja kukkakimppuineen on maalattu ikkunaluukuille. Joka tuvan edessä koreilee sievä rahi: seinuksella makaa kiemurassa kissat, kuultavat korvat törröllään; korkeiden kynnysten takaa hämärtävät viileät eteiset.

Olen pitkälläni aivan uurroksen partaalla levitetyn loimen päällä; ylt'ympärillä karheittain vasta niitettyä väsyttävän tuoksuavaa heinää. Älykkäät isännät ovat hajoittaneet heinät tupien eteen; kuivakoonhan vielä vähäisen päivänpaisteessa; ja sitte latoon! Silloin sitä on herttaista makaella sen päällä!

Kiharoita lasten päitä pilkistää jokaisesta ru'osta; töyhtöpäiset kanat etsivät heinien seasta hyönteisiä; valkohuulinen pentu piehtaroi sekaantuneissa heinänkorsissa.

Valkokutriset nuorukaiset, puhtaat, alhaalle vyötetyt mekot yllä, raskaat, käännevartiset saappaat jalassa, kiistelevät kilvan, rinnallaan nojaten valjaista päästetyihin rattaihin, — laskevat pilaa.

Ikkunasta katselee pyöreäkasvoinen nuori nainen; nauraa, ei juuri heidän sanoillensa, eikä lasten telmimiselle hajallaan olevissa heinissä.

Toinen nainen kuljettaa voimakkain käsin suurta märkää sankoa kaivolta ... Sanko vapisee ja kiikkuu nuorassa, läikytellen pitkiä, säihkyviä pisaroita.

Edessäni ssisoo vanha emäntä, uusi ruudukas hame yllä, uudet kengät jalassa.

Isot, ontot helmet kiertävät kolmeen kertaan ruskean, laihan kaulan; harmaasen päähän on sidottu keltainen, punatäpläkäs huivi, joka riippuu alas peittäen himmentyneet silmät.

Mutta ystävällisesti hymyilevät iäkkäät silmät; hymyilevät ryppyiset kasvot. Seitsemättä kymmenlukua kai vanha lopettaa ... vaan nytkin vielä näkyy: kaunotar on ollut aikanaan!

Oikean kätensä haritetuin, päivettynein sormin hän kantaa suoraan kellarista ruukkua kylmää, kuorimatonta maitoa; ruukun laidat ovat peitetyt kastepisaroilla, kuin hopealla ikään. Vasemmalla kätensä kämmenellä tuopi eukko minulle suuren palan vielä lämmintä leipää. — „Syö, näet, terveydeksesi, vieras!"

Kukko äkkiä lauloi ja toimekkaasti räpytteli siipiään; vastaukseksi sille, ammui, hätäilemättä, navettaan suljettu vasikka.

— „Entäs sitä kauraa!" kuului ajajani ääni ...

Oi, venäläisen, vapaan kylän, tyytyväisyyttä, lepoa, yltäkylläisyyttä! Oi, hiljaisuutta ja runsautta!

Ja juohtuu mieleeni: miksi eduksi on meille risti pyhän Sofian kupukatolla Konstantinopelissa, ja kaikki, mitä niin harrastamme me, kaupunkilaiset?

2. Puhelu.

„Ei Jungfraulle, eikä Finsteraarhornille ole vielä ihmisjalka astunut!"

Alppien huiput ... Koko jono jyrkkiä ulkonemia ... Itse vuoriston sydän.

Vuorten yllä vaaleanvehreä, kirkas, mykkä taivas. Kova, tuima pakkanen; kuiva, säkenöivä lumi; lumen alta esiinpistävät tuulen jäätämät suuret kalliomöhkäleet.

Kaksi jättiläistä kohoaa molemmin puolin taivaan kantta: Jungfrau ja Finsteraarhorn.

Ja Jungfrau puhuu naapurilleen: — Mitä uutta tiedät? sinulle näkyy paremmin. — Mitä tuolla alhaalla on?

Kuluu muutama tuhat vuotta: hetkinen. Ja kajahuttaa vastaukseksi Finsteraarhorn; — Taajat pilvet peittävät maan .... Odota!

Kuluu vielä tuhansia vuosia: hetkinen.

— Entä nyt? — kysyy Jungfrau.

— Nyt näen; tuolla alhaalla on yhä samaa: kirjavaa, vähäistä. Vedet siintävät; hämärtävät metsät; harmaalta näyttävät kasoitetut kiviläjät. Niiden ympärillä aina vielä vilisee hyönteisiä, tiedäthän, nuo kaksijalkaiset, mitkä kertaakaan vielä eivät ole voineet saastuttaa sinua eivätkä minua.

— Ihmiset?

— Niin; ihmiset.

Kuluu tuhansia vuosia: hetkinen.

— Entä nyt? — kysyy Jungfrau.

— Ikäänkuin vähemmin näkyy hyönteisiä, — jyrisee Finsteraarhorn — selvemmäksi on käynyt alahalla; vedet ovat kavenneet; metsät harvenneet.

Kului vielä tuhansia vuosia: hetkinen.

— Mitä näet? — puhuu Jungfrau.

— Ympärillämme, lähellä, ikäänkuin puhdistunut, — vastaa Finsteraarhorn; — ja tuolla taas, edempänä, pitkin laaksoja on vielä pilkkuja, ja liikkuu jotakin.

— Ja nyt? — kysyy Jungfrau, taas tuhansien vuosien — hetkisen kuluttua.

— Nyt on hyvä, — vastaa Finsteraarhorn; — puhdasta on kaikkialla, valkoista aivan, minne katsookin ... Ylt'ympäri luntamme, lunta vaan ja jäätä. Hyytynyt on kaikki. Nyt on hyvä, rauhallista.

— Hyvä, — lausui Jungfrau. — Vaan kylliksi olemme jo pakinoineet, venhus. Aika jo uinahtaa.

— Aika onkin.

Nukkuvat suunnattoman suuret vuoret; nukkuu viheriäinen, kirkas taivas yli iäksi vaienneen maan.

3. Varpunen.

Palasin metsästykseltä ja kuljin puutarhan lehtikujaa myöten. Koira juoksi edessäni.

Äkkiä se hiljensi askeleensa ja alkoi hiipiä, ikäänkuin havaiten edessään otuksen.

Minä katsahdin pitkin lehtokujaa ja äkkäsin nuoren varpusen, jonka nokan ympärys oli keltainen ja jolla oli untuvata pään päällä. Se oli pudonnut pesästä (tuuli häilytteli kovasti lehtokujan koivuja) ja istui liikkumatta, avutoinna, tuskin kasvamaan ruvenneet siipyet hajallaan.

Koirani lähestyi sitä hiljaa, kun äkkiä, irtaantuen läheisestä puusta, vanha mustarinta varpunen kivenä putosi sen turvan eteen — ja kokonaan pörristyneenä, muodottomana, epätoivossa ja surkeasti inisten hyppäsi pari kertaa avattua, suurihampaista kitaa kohti.

Se riensi pelastamaan, se varjeli ruumiillaan pienokaistaan ... mutta koko sen pieni olento vapisi kauhusta, ääni kävi kamalaksi, sortui, lintunen turtui, se uhrasi itsensä!

Miltä äärettömältä hirviöltä mahtoi hänestä koira näyttää! Ja kuitenkaan se ei voinut istua korkealla, vaarattomalla oksallaan. — Voima, sen tahtoa väkevämpi, heitti sen sieltä alas.

Koirani seisahtui, peräytyi ... Näköään sekin tunnusti tämän voiman.

Minä kiiruhdin kutsumaan pois hämille joutuneen koiran — ja poistuin, täynnä syvää kunnioitusta.

Niin; älkää naurako. Minä kunnioitin tuota pikkuista, urhoollista lintusta, sen rakkauden ilmaisemista.

Rakkaus, ajattelin ma, on kuolemaa ja kuoleman pelkoa väkevämpi. — Ainoastaan sen, ainoastaan rakkauden kautta pysyy ja liikkuu elämä.

4. Ruusu.

Elokuun viimeiset päivät ... Syksy on jo tulossa.

Päivä menee mailleen. Äkkinäinen, ankara rankkasade, ilman ukkosta ja salamaa, on vast'ikään kiitänyt aavan tasankomme ylitse.

Puutarha kartanon edessä kuumeni ja höyrysi iltaruskon palosta ja sadetulvasta.

Neitonen istui pöydän ääressä vierashuoneessa ja itsepäisen-miettivästi katseli puutarhaan puoleksi avonaisesta ovesta.

Minä tiesin, mitä silloin liikkui hänen sielussaan; tiesin, että lyhyen, vaikka tuskallisen taistelun jälkeen, hän juuri sinä hetkenä antautui tunteen valtaan, jota hän ei enää voinut hallita.

Äkkiä hän nousi ylös, meni sukkelasti puutarhaan ja katosi.

Kului hetki ... kului toinen; hän ei palannut.

Silloin minä nousin, ja tultuani ulos talosta, lähdin kävelemään lehtokujaa pitkin, jonne — sitä en epäillyt — oli mennyt hänkin.

Kaikki pimeni ympärillä; yö jo läheni. Mutta käytävän kostealla hiekalla, selvästi kuultaen läpi laskeutuneen pimeänkin, näkyi pyöreähkö esine.

Minä kumarruin. Se oli nuori, vasta puhjennut ruusu. Kaksi tuntia sitte olin nähnyt ruusun hänen rinnallaan.

Minä nostin huolellisesti likaan pudonneen kukan ja, palattuani vierashuoneesen, panin sen pöydälle, hänen tuolinsa eteen.

Vihdoinpa palasi hänkin — ja, kevein askelin kuljettuaan huoneen poikki, istuutui pöydän ääreen.

Hänen kasvonsa kalpenivat ja elpyivät taas; nopeasti, iloisesti hämmästyen, harhaelivat sinne tänne hänen maahan luodut, ikäänkuin pienentyneet silmänsä.

Hän huomasi ruusun, otti sen, silmäsi sen rutistuneita, likaisia kukkalehtiä, katsahti minuun — ja hänen silmänsä, yht'äkkiä pysähtyen, kiilsivät kyyneleistä.

— Mitä te itkette? — minä kysyin.

— Tätä ruusua. Katsokaa, miten sen on käynyt.

Silloin tuli mieleeni sanoa jotakin syvämielistä.

— Kyyneleenne pesevät pois lian, — lausuin tarkoittavalla katseella.

— Kyyneleet eivät pese, kyyneleet polttavat, — hän vastasi ja, käännyttyään liettä kohti, heitti kukan kuolehtuvaan liekkiin.

— Tuli polttaa vielä enemmän, kuin kyyneleet, — hän huudahti jonkinlaisella uljuudella, — ja kauniit silmät, vielä kyynelistä loistavat, nauraahtivat ynseästi ja onnellisesti.

Minä ymmärsin, että hänkin oli poltettu.

5. Necessitas — Vis — Libertas.

Kohokuva.

Korkea, laiha, rautakasvoinen ja liikkumattoman tylsäkatseinen ämmä astuu suurin askelin, ja sysää edestään toista naista kädellä, kuivalla kuin sauva.

Tämä nainen, kasvultaan kauhean iso, voimakas, kookas, jäntereet kuin Herkuleella, pikkurainen pää, häränkaltainen kaula — ja sokea — vuorostaan sysää edessään pientä, laihaa tyttöä.

Tällä tytöllä on terävät silmät; hän vastustelee, käännälkse takaisin, nostaa ohuita, kauniita käsiään; hänen elävät kasvonsa osottavat kärsimättömyyttä ja uskalijaisuutta ... Hän ei tahdo totella, hän ei tahdo mennä, minne häntä sysätään ... ja kuitenkin hänen täytyy totella ja mennä.

Necessitas — Vis — Libertas.

Kuka haluaa — selittäköön.

6. Kaalilliemi.

Leskieukolta kuoli hänen ainoa kaksikymmenvuotias poikansa, reippain työntekijä kylässä.

Herrasrouva, saman kylän tilanhaltia lähti juuri hautajaispäivänä tervehtimään eukkoa, saatuansa kuulla hänen surustansa.

Hän tapasikin eukon kotoa.

Seisoen keskellä mökkiä pöydän ääressä hän verkalleen liikuttamalla oikeata kättänsä (vasen riippui hermotonna) kauhoi suurustamatonta kaalilientä savustuneen törpön pohjalta ja nieli lusikallisen toisen perästä. Eukon kasvot olivat kapeutuneet ja tummentuneet; silmät punertuneet ja pöhöttyneet ... vaan hän seisoi jäykkänä ja suorana kuin kirkossa.

„Jumala nähköön!" arveli rouva. „Hän voi syödä tällaisella hetkellä; kuinka toki heillä kaikilla on raa'at tunteet!"

Ja rouvan mieleen tuossa johtui kuinka hän itse moniaita vuosikausia takaperin kadotettuansa yhdeksänkuukautisen tyttärensä, murheesta kieltäysi vuokraamasta kaunista kesähuvilaa läheltä Pietaria — ja vieläpä asui koko kesän kaupungissa! — Eukko sillä välin vain särpi lientänsä.

Rouva vihdoin viimein ei enää malttanut. „Tatjana!" hän virkkoi „Oikeinpa kummastelen! Etkö sinä todellakaan rakastanut poikaasi?

Kuinka sinä et ole toki menettänyt ruokahaluasi? Mitenkä sinä nyt voit syödä tuota kaalilientä?"

„Vilhoni kuoli" — vastasi eukko hiljaan ja kirvelevät kyyneleet uudestaan juoksivat hänen kuihtuneita poskiansa myöten. „Siis minunkin loppuni tuli; eläväni veivät minulta pääni. Mutta eihän siltä liemi saa joutua hukkaan, onhan se suolattu".

Rouva ainoasti kohotteli olkapäitään ja lähti tiehensä. Hänelle toki suola ei paljoa maksanut.

7. Kaksi rikasta.

Kun minun kuulteni ylistävät rikasta Rothschildia, joka suunnattomista tuloistansa jakelee kokonaisia tuhansia lasten kasvattamista, sairaitten hoitoa ja vanhusten turvaamista varten, minäkin kiitän ja tulen liikutetuksi.

Mutta kiitoksestani ja liikutuksestani huolimatta en voi olla muistelematta erästä köyhää talonpoikaisperhettä, joka otti perin rappeutuneesen kotiinsa orvoksi joutuneen sukulaisensa.

— Jos otamme Katri raiskan, arveli eukko, niin menetämme viimeisetki ropomme hänen takiansa, emmehän enää saa suolojakaan rokkaamme ostetuksi.

— No, tuota ... me sen syömme suolattomanakin — vastasi ukko, hänen miehensä.

Ei vedä Rothschild vertoja tälle talonpojalle!

8. Kestit korkeimman olennon luona.

Korkeimman olennon johtui kerta mieleen panna toimeen komeat pidot taivaansinisissä majoissansa.

Kaikki hyveet hän oli kutsunut vieraiksi. Hyveet yksinänsä ... miehiä hän ei ollut kutsunut ... naisia ainoastaan.

Heitä kokoontuikin sangen paljo — sekä suuria että pieniä. Pienet hyveet olivat miellyttävämmät ja herttaisemmat kuin suuret; kumminkin kaikki näyttivät tyytyväisiltä ja kohtelijaasti puhelivat keskenänsä, kuten on kohtuullista läheisten sukulaisten ja tuttavien keskon.

Vaan huomasipa tuossa Korkein olento kaksi ihanata naista, jotka nähtävästi eivät tunteneet toisiansa.

Isäntä tarttui yhtä näistä naisista käteen ja saattoi hänet toisen luo.

— Hyväntekeväisyys! — virkkoi hän, osottaen ensimmäistä.

— Kiitollisuus! — lisäsi hän, osottaen toista.

Molemmat hyveet sanomattomasti kummastuivat: siitä saakka kun maailma oli luotu — ja olihan siitä aikoja — he kohtasivat toisensa ensi kerran.

Kotikielen Seuran toimituksia.

Täydellinen Kalevalan sanasto. (Bidrag till kännedom af Finlands Natur och Folk, XXVII). Helsingissä 1878. 145 siv. Hinta 2 mk.

Virittäjä, kieli- ja kansatieteellisiä lehtiä, toimittanut *Kotikielen Seura.* Porvoossa 1883. Werner Söderström, kustantaja. 262 s. Hinta: 3 mkk. 75 p:iä.

Hyvin ilahuttava ilmiö kielemme tutkimisen alalla on ollut *Kotikielen Seuran* syntyminen. Paljon voivat yksityisetkin tutkijat saada toimeen — se on tietty — ja paljon meidän kieliniekat ovat jo saaneet selville Suomen kielen monesti sekavilta näyttävistä vyyhdeistä. Mutta paljon on sillä alalla vielä tekemistä, ja paljon on semmoista, minkä ainoasti monien voimien yhdistämisellä voi saada aikaan. On kaikellaisia töitä, joissa satoja, jopa tuhansia pikkuaineksia pitää vaivalloisesti poimia kokoon, ennen kuin jotain kokonaista syntyy. Saattaisihan sen yksityinenkin juuri tehdä; mutta häneltä menisi siihen kenties vuosikausia, ja keneltä meillä niin paljon joutaa yhteen työhön, kun töitä ylimalkaan, niinkuin uutistalossa, on joka haaralla. Mutta jos kymmenen, viisitoista miestä sen poimimistyön keskenänsä jakaa, niin kukin voi suorittaa osansa lomahetkinä, jolloin ei vaiva eikä ajankulutus tunnu paljon miltään. Semmoisissa tilaisuuksissa on tämmöinen Seura juuri omansa. Kiitos, kunnia siis sen alkuunpanijoille ja johtajille, erittäinkin professori Ahlqvistille, joka on osannut innostuttaa ja kokoonnuttaa nuorison, leipä- ja virkatöihin vielä kietoumattoman nuorison semmoiseen yhteistoimeen, ja onnea, menestystä vastakin sen toimille!

Kotikielen Seura on nyt melkein ummelleen kahdeksan vuotta ollut elossa ja jälkiä sen työstä on viime aikoina yhtä tiheämmin alkanut ilmitulla. Pienempiä otteita sen pöytäkirjoista on professori Ahlqvist painattanut niinhyvin Valvojaan kuin Tiedeseuran toimituksiin, samoin „*Täydellisen Kalevalan sanaston*“ Tiedeseuran vihkojaksoon „Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk“ ja nyt viimein on Seura jouluksi 1883 päästänyt ulos maailmaan ensimmäisen, sangen suuren yhdyskirjansa „*Virittäjän*“ nimellisenä.

Ennenkuin tämän otamme likemmin tarkastettavaksi, tekisi kuitenkin vielä mieli puhua pari sanaa yllämainitusta Kalevalan sanastosta sekä

parista samallaisesta yrityksestä, jotka, niinkuin Virittäjän esipuheessa ilmoitetaan, Seuralla on aikeessa. Mitä näet tämmöinen sanasto tarkoittaa? Tietysti sitä, että tutkija saisi nähdä miten sanat ovat käytetyt meidän epillisissä lauluissamme ja missä yhteydessä. Tämmöinen tieto voipi olla tarpeellinen monelle tutkimukselle, niin hyvin jos tahtoo saada selville Kalevalan laulujen alkuperäisen kodin, kuin myös jos haetaan perusteita Suomen kansan elon ja olon, asumustavan, vaatteusparren, ylimalkain sivistyskannan tuntemiselle niinä aikoina, jolloin nämät laulut syntyivät. Vieläpä voisi varsinaiselle kielentutkijallekin moni siinä ilmauva sana ja sananmuoto olla tähdellinen. Mutta Kotikielen toimittama Sanasto ei yhdellekään noista tutkimisen haaroista anna „täydellistä", eikä edes luotettavaa perustusta. Se, suoraan sanoen, ei tieteelliselle tutkimukselle ole miksikään hyödyksi, sillä se ei anna kuvaa Suomen kansan epillisten lauluin, vaan painetun Kalevala-kirjan sanavaroista. Se ei ole millään lajilla „täydellinen"; sillä tallella olevissa tuhansissa toisinnoissa sangen moni niistäkin sanoista, jotka sanastoon ovat sijansa saaneet, ilmautuu myös toisissa suhteissa kuin mitkä painettuun Kalevalaan ovat sattumalta tulleet. Sen lisäksi puuttuu sanastosta montakin sanaa, jotka epillisiin lauluihimme kuuluvat, vieläpä voivat olla tutkijalle sangen tärkeät. Katsokaamme esimerkiksi kuinka 40:ssä runossa Väinämöinen (rivi 111—2), veneen puututtua kiinni, kysyy: „Kivelläkö, vai haolla, Vaiko muulla vastuksella?" Samoin kuinka seuraavassa runossa Veden emäntä (rivi 166), kuultuansa Väinämöisen laulun, „Vaipui maata vatsallehen". Näistä molemmista kohdista ei tutkija saisi mitään ohjetta runon alkuperäisen kodin määräämiseen. Mutta toista on, kun otamme käsikirjoitukset eteemme. Silloin huomaamme, että Venäjän Karjalassakin edellisessä paikassa hyvin usein on: „Vaiko vatturauniolla", jälkimmäisessä: „Vattalolla vaivoaksen". Ensinmainitussa me siis tapaamme marjannimen „*vattu*", joka Venäjän puolella on tuiki tuntematon (se on siellä *vavarno*, katso Genetzin sanak. Suomi XIV s. 155); toisessa taas on Venäjän Karjalan murteelle ihan outo kielimuoto (se olisi *vatschalla)*. Samat säkeet löytyvät myöskin Suomen puolen runoissa, jälkimmäinen erittäin Pohjanmaalla, joskus aivan samalla tavalla, joskus nähtävästi alkuperäisemmässäkin muodossa „vattallehen" t. „vahtallehen". Näin tavoin saamme kohta selvän käsityksen siitä, että runo Venäjän Karjalaan on levinnyt Suomesta, luultavimmin Pohjanmaalta, Oulun läänistä. — Otetaanpa vielä toinen esimerkki. Lemminkäisen tullessa Pohjolaan häitten jälkeen, emäntä sanoo syömäin, juomain jo olevan lopussa, on „Oluet osin jaeltu, Meet miehin mittaeltu" (runo 27 rivi 89—90). Näissä molemmissa ovat juomain nimet lainattuja, eivätkä voi antaa käsitystä Suomalaisten vanhoista virvoitus-aineista. Mutta käsikirjoituksista me tapaamme hyvin usein lisävärssyn, joka il-

mautuu kolmessa eri muodossa: „*Kahjat* kannuin mittaeltu", *Kaljat* — —, *Kahvit* — — —. Näistä keskimmäinen laimean luonteensa tähden ei suinkaan ole voinut olla oikeana juhlajuomana ja on nähtävästi myöhemmin tullut alkusoinnun vaatimuksesta jonkun muun samalla tavuulla alkavan, mutta kovin oudoksi käyneen sanan sijaan. Kahvit on tietysti aivan uuden ajan muodostus, mutta sekin tieteelle tärkeä, koska se monen muun samallaisen kanssa on hyvä todistus, kuinka pikkuseikat runoissa, ulkonaisen olon kuvaus, mukaantuvat uusia elämäntapoja myöten ja kuinka varovainen siis tulee olla, ennenkuin epillisten runojemme pohjalle perustaa käsityksensä Suomen kansan elämästä muinais-aikoina. Ensiksimainittu sana siis mahtanee olla alkuperäinen tai ainakin vanhin siinä säkeessä; kumminkin se kuuluu siksi kyllin oudolta. Sen merkityksestä ei ole käsikirjoituksissa mitään muistoonpanoa. Paitsi tässä runossa se ilmautuu Suomen puolella myös jossakussa loitsussa. Ja Virossa (katso Wiedemannin sanak.), jossa se ainoasti eteläisimmissä seuduissa on tuttu, se on sama kuin *juhlajuoma*, *juomauhri* (myös uhripaikka). Majakahi (gen. kahja) on yhtä kuin meidän harjaiset, jotka juodaan, koska huoneen salvos on pystyyn saatu. Make-kahi Tarton puolella on hääjuoma. Tämä sana saattaa meidät siis syvälle kansamme pakanuuden aikaan. Mutta Kotikielen Seuran Sanaston kautta emme olisi saaneet ainoatakaan yllämainituista tärkeistä tiedoista.

Pahempi vielä kuin tämä vaillinaisuus on että sanasto ei ole edes luotettava, siinä merkityksessä nimittäin, että mitä se sisältää, todella kuuluu Kalevalaan. Se sisältää näet toiselta puolen myös *liika paljon sanoja*, semmoisia, joista ei epilliset runomme tiedä mitään, vaan jotka ovat poimitut niistä lyyrillisistä sekä opettavaisista runoista ja runonpalasista, mitkä Lönnrot on pistänyt höysteeksi varsinaisten Kalevalan runoin sekaan. Ottakaamme taaskin joku silmään pistävä esimerkki. Kilpalaulussaan Väinämöisen kanssa Joukahainen muun muassa näytteeksi syvästä opistansa tuo esiin että: „Pohjola porolla kynti, Etelä emähevolla, Taka-Lappi *tarvahalla*". Tästä sanasta on, niinkuin tiedämme, saksalaisten oppineitten kesken ollut suuri kahakka: kuka on siitä tahtonut tehdä elehvantin t. mammutin, kuka metsähärän. Mutta tuskinpa siitä olisikaan noussut niin suurta melua, jos olisi tietty, että nuo rivit, samoin kuin enin osa tiedoista, joilla Joukahainen kehuu, eivät koskaan ilmau kansan laulamissa toisinnoissa, vaan ovat otetut sananlaskun tapaisista opettavaisista runokatkelmista taikka lyyrillisistä lauluista.

Asian näin ollen, olisi kyllä suotava, että Kotikielen Seura pian ryhtyisi tekemään täydellisen todellisen Kalevalan runoin sanaston. Samoin myös olisi loitsurunoin sanasto, jota jo on ruvettu ajattelemaan, välttämättömästi tehtävä käsikirjoitusten avulla. Painetut loitsurunot tosin eivät seassaan sisällä vieraita aineksia, sillä tavoin kuin Kalevala,

mutta eivät kuitenkaan nekään ole tyhjentäneet kaikkia varoja. Lönnrotin omat suuret kokoelmat vuosilta 1833—5 esimerkiksi eivät ole niiden kokoonpanossa ollenkaan tulleet käytetyiksi; samoin Castrénin kookas vihko vuodelta 1839; viimein Sjögreninkin kokoelma, joka vielä nostamatonna aarteena lymyy Pietarin tiede-akatemian arkistossa, varmaan sisältäisi koko joukon arvollista lisää.

Mutta jo on aika käydä itse siihen kirjaan käsiksi, joka enimmin on vetänyt huomion Kotikielen Seuran puoleen. Niinkuin luonnollista, ovat siinä kieliopilliset tutkimukset pääaineena. Siihen kuuluu kolme murteen tutkimusta kielestä *Lammin Koskella* Hämeessä, *Akonlahdella* Vienan läänissä sekä *Vatjan kielestä* Joenperässä Inkerinmaalla; vieläpä tulee tavallansa neljäskin lisäksi, nimittäin selitys *Hemmingin virsikirjan* kielellisistä omituisuuksista. Tämmöiset työt ovat tarpeellista valmistusta Suomen kielen rakennuksen täydelliseen ja kaikenpuoliseen käsittämiseen. Tämä tarkoitusperä on vielä hyvin kaukana, niinkuin se kartta näyttää, jonka Kotikielen Seura toimittamaansa kirjaan on liittänyt. Tutkitut paikat, ainakin omien rajojemme sisäpuolella, ovat vaan niinkuin synkkään korpeen raivattuja ensimmäisiä hajanaisia uutistaloja. Toivottavasti tuleekin tuon suuren työalan näkö, jonka Kotikielen Seura hyvin viisaasti on silmien eteen tuottanut, pian houkuttamaan koko joukon uusia pellon raivaajia autioihin paikkoihin. Sillä välin on jokainen uusi lisäys entisiin tietovaroihin, jos kohta se pientäkin alaa koskee, ilolla tervehdittävä. Pääasia on, että se on huolellisesti ja tarkkuudella tehty. Tässä suhteessa ei lienekkään muuta kuin kiittämistä yllämainituissa kolmessa kirjoituksessa, sen verran kuin syrjästä katsoja, puheen-alaisia murteita tuntematon voi nähdä. Yhtä vaan tahtoisin kuitenkin muistuttaa, sitä nimittäin, että uutten murretutkimusten ansio tulisi vielä paljoa suuremmaksi, niiden tieteellinen arvo monenvertaiseksi, jos niissä olisi viittauksia muihin jo tutkittuihin paikkoihin, siihen tapaan kuin esim. Aminoffin selityksessä Etelä-Pohjanmaan kielestä. Itse nuorille kirjoittajillekin olisi tämmöinen tutustuminen samallaisiin muihin töihin erittäin kehittävä. Tätä kuitenkin kokonaan kaipaa näissä puheen-alaisissa kokeissa, josta joskus seuraa ilmivirheitä selityksissä. Niin esim. Akonlahden murteen tutkija, jos näin olisi tehnyt, ei olisi siv. 55 sanonut, ett'ei johtopäätettä *-i* (niinkuin tädöi = tätinen) „Suomen kielessä (Länsi-Suomessa) enää tapaa yksinään". Aminoffin mukaan se vielä ilmaantuu Etelä-Pohjanmaalla sekä joskus Savossa (Suomi II, 9 s. 258—9), niinkuin siitä myös kuuluu löytyvän jälkiä Vihdin murteessa (Tolpoi, kukoi). Hemmingin virsikirjan tutkija näkyy pitävän siinä ilmautuvat muodot vanhempina, jotka muka myöhemmin ovat nykyisiksi muuttuneet. Sitä kumminkin tarkoittanevat lauseet semmoiset, kuin: *p* poikkeaa nykyisestä pehmennystavastaan — — (s. 114), — — jäännöksinä Agrico-

lan ja hänen lähimmäisten seuraajainsa kielestä (s. 115) y. m. Vaan tutustuminen Hahnssonin laveaan tutkimukseen Uudenkaupungin ja Rauman ympäristön murteesta olisi osottanut, että Agricolan ynnä suureksi osaksi Hemminginkin kieli ei ole mitään Muinais-Suomea, vaan ainoastaan toista murretta kuin nykyinen kirjakieli. Sillä heidän käyttämänsä muodot elävät meidänkin aikanamme vielä melkein kaikki. Semmoinen tutustuminen olisi myös esim. selittänyt tuon kirjavuuden pehmennyksessä (s. 114 sughusta, algusta, ajall, ulvos); sillä Hemminki Maskussa jo asui murteen rajalla *). Ansioksi on kaikissa tapauksissa luettava, että tekijä kumminkin on verraksi vetänyt Ahlqvistin selityksen Agricolan kielestä. — Lammin murteentutkimuksessa taas on selitys vakuuttavissa vastalauseissa tavattavasta *oni-* t. *ono*-sanasta. Edellisen alkumuodoksi tekijä arvelee *on niin*, jälkimmäisen *on on*. Tutustuminen Agricolan kieleen olisi voinut saattaa huomioon muodon *onopi* (= olepi), jossa *ole*-vartalon l. on muuttunut juuri samalla tavalla kuin *kuule*-sta on tullut *kuunnella*. Yllämainituissa muodoissa on siis vartalo paremman painon vuoksi lyhentämättä käytetty. Viipurin murteessa ovat samat muodot tavalliset, vaikka *niin*-sanaa ei koskaan käytetä vakuutteeksi sillä tavalla kuin Hämeessä. Viipurissa kuulee usein myös muita pidennyksiä yksi-, joskus kaksitavuisistakin verbeistä. Esim. näitkö? Näini. — Saitkos? Saini. — Tuletkos? Tuleni. Näissä nähtävästi on 1:n personan pronomini tullut alkuperäiseen valtaansa. Tämän pikkuisen muistutuksen ohessa tulee kuitenkin mainita suuri ansio tässä samassa tutkimuksessa, nimittäin luettelo paikkanimistä, josta voi olla monellaista hyötyä. Tutkimuksessa Vatjan kielestä kieliopillinen osa on hyvin vähäinen, oikeastaan vaan täyte Ahlqvistin kielioppiin, mutta kiitettävällä tavalla on lisätty tällä kielellä tarjona olevien tekstien sekä erittäin sanavarojen määrää. Ahlqvistilla oli 30 sivua runoja ja tarinoita; herra Mustonen on tuonut lisää 19 sivua; Ahlqvistin 1700 sanaan on hän lisännyt 600. Nämät molemmat tutkimisen haarat olisivatkin nyt, sen jälkeen kun kieliopin muodot kaukaisemmissa Suomen kielen murteissa ovat jokseenkin tarkkaan tunnetut, otettavat työn pääesineeksi. Erittäin sanavarain täydellinen tunteminen vasta voi saattaa monet tärkeät kysymykset lopullisesti ratkaistuiksi.

*) Sivumennen voipi myös muistuttaa, että tekijä olisi voinut tutustua suomalaisen virsikirjan historiaan. Sitten hän ei olisi sanonut Jaakko Suomalaisen virsikirjaa tuntemattomaksi, ja mahdottomaksi päättää mitkä virret ovat hänen tekemänsä, mitkä Hemmingin. Sillä Suomalaisen virsikirjaa löydettiin yksi vaillinainen kappale jo kolmattakymmentä vuotta takaperin Upsalassa ja yliopistomme kirjastossa on täydellinen kirjoitettu kopio. Kaikki ne seikat olisi helposti saanut tietää Kansanvalistus-seuran äsken toimittamasta kansantajuisesta kirjasta.

Murretutkimusten ohessa Virittäjä myös sisältää useampia selityksiä erityisistä Suomen lauseopin kohdista. Kaikkein lavein ja arvollisin niistä on *Setälän* selitys *attribuutti- ja appositionisuhteista*, joka tuopi esiin muutamia ennen huomaamattomia seikkoja ja saattaa toisia selvempään valoon. Muun muassa huomautetaan tässä se, että vanhat säännöt appositionin taivuttamattomuudesta propriumin edessä vaan koskevat persoonia eivätkä myös eläviä, ja hengettömän propriumin asettamisesta genitiviin ainoasti paikkanimiä. Toivottavasti meidän sanomalehdistämme nyt viimeinkin katoavat semmoiset lauseet kuin: „tulin höyrylaiva Aurassa" y. m. Hyvin hyvä on edelleen selitys määräyksillä varustetuista appositioneista sekä siitä, milloin paikkanimissä genitivi, milloin nominativi on käytettävä. Kaikesta tuntuu, että tässä on elävä kansankieli, ei mikään kammarivilsaus perusteena. Sallittakoon kuitenkin vielä pari muistutusta. Monikollisista muodoista ei kirjoittaja ole muuten kuin aivan sivumennen puhunut. Koska kuitenkin tätä nykyä näkee semmoisia vääriä muotoja kuin „herra Salosille", „neiti Bergeille", niin olisi tarpeen lisätä, että semmoisessa tapauksessa nomen proprium välttämättömästi (taivuttamatonna) on asetettava appellativin *eteen*, siis „Salos-herroille", „Berg-neidille". Monikolliset muodot siis voisivat tulla samaan sääntöön, joka määrää elollisten ja elottomain appositionisuhteen, kun ei ole puhetta persoonista eikä paikoista *). — Tekijä huomauttaa aivan oikein, että -llinen-päätteiset nominit eivät saa jäädä taivuttamatta, niin ett'ei sovi sanoa „talollinen Heikkiselle", vaan „talolliselle Heikkiselle". Luullakseni pitäisi siihen samaan sääntöön myös lisätä ainakin *-ja*-päätteiset, kukaties ylimalkaan johdannaiset (?). Tosin on nyt totuttu sanomaan „opettaja Branderille", niin ett'ei se loukkaa korvaa; mutta koetettakoonpa, salliiko korva vähemmin tuttuja samallaisia kokoonpanoja esim. „kalastaja Retuselle", „metsästäjä Siivolle", „runoniekka Makkoselle"? Kentiesi minun korvassani on vaan kammarivilsautta — mutta tarkemmin tutkittava olisi tämä seikka kaikissa tapauksissa. — Myöskään ei ole muistutettu, että kun Jumalasta ja Kristuksesta on puhe, ei saa edelläkäyvää appositionia jättää taivuttamatta. Ei sovi sanoa: „Herra Jumalalle", eikä Jesus Kristukselle".

Kirjoituksessa *Partitiivin käytämöstä partitiivi-sanojen kera'la* tekijä epäilee mahdottomiksi semmoisia lauseparsia kuin „kolmesta naulasta hyvästä voita". Myöntää täytyy, että ne minuunkin ensin tekivät saman

*) Syntaxis pluralis ylimalkaan on meillä vielä aivan kirjoittamatta ja kuitenkin erin-omaisesti tarpeellinen. Ett'ei voi sanoa: „sata ratsumiestä istui hevostensa seljissä", siitä ei liene epäilystä; mutta saako olla „hevostensa vai hevosensa selässä? Onko oikein: „Suomen ja Ruotsin kielissä"? vai „kielessä"? „Ihmisten mielissä on monta pahaa ajatusta, sydämissä pahaa tunnetta", vai „mielessä, sydämessä"? Korvani vaatisi yksikköä, mutta hyvin usein nähdään monikkoa käytettävän.

vaikutuksen. Perästäpäin olen kuitenkin kansan puheesta Hämeessä saanut tarpeeksi todistusta siihen, että se lausetapa on todellinen. Jääpi siis vaan tutkittavaksi, onko tämä länsimurteen omituisuus järjenmukaisena ja kielen ylimalkaisen hengen mukaisena hyväksyttävä vai ei. Siinä tuopi kirjoittaja vasten tahtoansa esiin seikkoja, jotka moitittua tapaa puolustavat. Hän huomauttaa että useat substantiivisesti käytetyt adjektivit ja kaikki adverbit (esim. vähä, paljon y. m.) ainoasti subjektina ja objektina voivat vaatia partitiiviä jälkeensä; samoin useat attribuutittomat partitiivisanat (esim. „hiekkakasassa", ei: „kasassa hiekkaa"); viimein hän, mitä murtolukuihin tulee, itsekkin epäilee, kumpi on oikeampi lausetapa: „kahteen kolmannekseen taloon" vai: „taloa". Kun tähän lisäämme että myöskin kardinaaliset lukusanat noudattavat samaa sääntöä, niin näkyy tuo länsisuomalainen tapa olevan johdonmukainen ja yhtäsuuntainen kaikkein mielestä niin useassa tapauksessa ainoan oikean tavan kanssa.

Paitsi kielellisiä tutkimuksia sisältää Virittäjä vielä tarkan ja huolellisen selityksen *Rakennustavasta eteläisessä Savossa*, samoin *Kalastuksesta Hirvensalmessa* sekä sangen lavean (noin 600 suuruisen) *sananlaskukokoelman*. Nämät kaikki, niinkuin myös loppuun liitetyt Kotikielen Seuran pöytäkirjoissa tarjona olevat monet hauskat pikkuseikat täytyy kuitenkin jättää koskematta, koska tämä kirjoitus muutenkin on venynyt suunnattoman pitkäksi.

Tahtoisin siis vaan lopuksi tehdä Kotikielen Seuralle pienen ehdotuksen. Tuskin näet lienee luultava, että kustantaja tälle teokselle saa yhtä hyvän menekin kuin muille tavaroilleen — sehän on asian luonnossa. Pelättävä on ett'ei hän vasta tahdo eikä voi jatkaa näiden tutkimusten painatusta. Siinä tapauksessa olisi suorin keino kääntyä Suom. Kirjall. Seuran puoleen, joka jo pari vuotta takaperin oli päättänyt vuosittain toimituttaa juuri samallaisia kielellistä ja kansatieteellistä sekaisin sisältäviä vihkoja. Tämä päätös pysyy yhä voimassa, vaikka valitun toimittajan kivulloisuus tähän asti oli estänyt tuuman toimeenpanon. Näissä vihkoissa, jotka mielellään myös Virittäjän nimen omistaisivat, olisi aina sijaa Kotikielen Seuran julkaistavaksi aiotuita tuloksia varten.

J. K.

Kotimaan kirjallisuutta.

J. A. Hahnsson. Ruotsalais-suomalainen sanakirja. 1:nen vihko (A—Böjd). 160 siv. Helsingissä 1884. Hinta: 2 mk. 50 p.

Ottaessa käteen tämän kirjan, varmaankin monen keski-ikäisen suomenharrastajan ajatus lentää yhden miespolven ajan takaperin nuoruuden päiviin. Rakkaus oman kansan kieleen oli silloin ilmivalkeaan syttynyt monessa sydämessä ja tulinen oli toivo saada sitä oikein oppia, voidaksensa ottaa osaa työhön suomalaisen sivistyksen luomiseksi. Mutta millä keinoin se oli opittava, — jos ei ollut niin onnellinen, että sitä lapsuudesta asti oli saanut kuulla joka päivä ja täydessä puhtaudessa? Millä keinoin niidenkin harvain, joille se onni oli suotu, piti oppia sitä käyttämään kaikellaisilla korkeamman sivistyksen aloilla, joilla ei se vielä ennen ollut liikkunut, jos ei ollut sanoja luovaa neroa semmoista kuin Lönnrotilla ja muutamalla hänen apulaisistaan? *Sanoja* kaivattiin tässä vielä kipeämmin ja useampia kuin Väinämöisen laivan rakennuksessa, ja niiden saanti oli melkein yhtä vaikea kuin hänelle. Ei ollut muuta neuvoa kuin laukku selkään ja ulos kansan keskeen niitä yksitellen ja vähitellen poimimaan! Siinä tosin ei ollut mitään hengen hukkaa pelättävänä, niinkuin Vipusen vatsassa; mutta ajan hukka oli sitä varmempi ja suurempi, ja monelta sen-aikuiselta meni siihen valmistustyöhön niin paljo aikaa, ett'ei riittänytkään kyllin muihin tietoihin, ja opin vaillinki jäi tuntuvaksi iäksipäiväksi.

Löytyihän tosin jo silloinkin yksi ruotsalais-suomalainen sanakirja, nimittäin Heleniuksen, ilmestynyt v. 1838. Mutta vaikea on nykyisen polven edes aavistaakkaan sen apuneuvon karjuutta. Sanoja oli siinä melkein vaan tavallisinta, arkipäiväisintä tarvetta varten; henkiseen alaan kuuluvia pääasiallisesti vaan uskon-oppia koskevia. Pitää olla semmoisissa suhteissa itse työtä tehnyt, käsittääksensä sitä iloa ja ihastusta, millä silloin v. 1852 tervehdittiin Europæuksen sanakirjan ulostuloa. Nykyisen polven on sitä yhtä vaikea itselleen kuvata kuin jokapäiväisessä herkkupöydässä istujan sen iloa ja kiitollisuutta, joka saa selvän leipäpalan, koettuansa nälän tuskat tai enintään viihdytettyään luontonsa kipeätä vaatimusta petun kuorella. Tosin ei ollut silloin saatu lahja muuta kuin alkupuolisko, niin että, jos jälkimmäiseen puoliskoon kuuluvaa sanaa tarvitsi, täytyi ponnistaa ajatuskykyänsä jos jollain lajilla, löytääkseen jonkun edes sinnepäin vivahtavan sanan A:n ja M:n välillä. Tosin hyvin suuri osa tässä tarjona olevia uusia sivistyssanoja oli hätihätää sepustettuja, sanakirjan tekijän oikein tarkoin käsittämättäkään itse asiaa, jota piti toimittaa. Mutta kaikissa tapauksissa oli jättiläis-askel astuttu eteenpäin ja ilo siitä unohdutti kaikki puutteet. Puolitoista vuo-

sikymmentä myöhemmin v. 1865 ilmitulleessa Ahlmanin sanakirjassa olivat sangen monet näistä vioista, ainakin pahimmat, poistetut, mutta yhtä hyvin on usein ja syystä kuulunut se valitus, ett'ei siitä voinut löytää juuri niitä sanoja, joita olisi tarvinnut, ja että monesti, jos sanan löysi, se käyttäjän omastakin mielestä taikka ainakin opettajan päätöksestä oli „tuommoinen joutava tekosana". *L'appetit vient en mangeant*, sanoo ranskalainen — syömään ruvetessa ruokahalu nousee — näin tässäkin ei Europæuksen eikä Ahlmanin teokset vielä tyydyttäneet nälkää täydesti; ne vaan olivat herättäneet halun vielä runsaampaan, vielä herkullisempaan ravintoon.

Paljon ei tarvitsekkaan tarkastella nyt viimeksi ilmestymistään alkanutta Hahnssonin sanakirjaa, ennenkuin huomaa, että taas on astuttu sangen pitkä askel eteenpäin. Joka sivulla tuntuu, että 1852:sta on kulunut koko miespolven aika ja 1865:stäkin 20 vuotta rehellistä työtä kansalaisten puolelta, runsasta siunausta kaiken hyvän lahjan Antajan puolelta ja ihmeyttävää edistystä kaikilla sivistyksen aloilla. Arvokas tekijä ei suinkaan paheksine, jos tässä julki lausutaan, mitä hän epäilemättä itsekkin sydämessään tuntee, että nimittäin ero edeltäkävijäin työn ja hänen omansa välillä ei ole yksistään hänen kunniakseen luettava, vaan suureksi osaksi myöskin kielemme ja kirjallisuutemme tällä väliajalla tapahtuneen monipuolisen kehkeytymisen ansioksi.

Verrattomasti täydellisemmältä edellisiä tuntuu tämä teos ensinkin selitettäviin ruotsalaisiin sanavaroihin nähden. Erittäin on liittosanoja sekä eri tieteisin ja ammatteihin kuuluvia termejä karttunut suuri määrä, ja luultavasti ei liene nyt enää syytä usein valittaa tarpeellisten sanain löytymättömyyttä. Vielä tärkeämpi on kuitenkin, että termit l. tiedesanat nyt ovat luotettavammat kuin ennen, koska useat tiedemiehet ovat herra Hahnssonille olleet apuna, kukin oman alansa sanojen keräämisessä ja pohtimisessa taikka myös ennen olemattomain luomisessa. Tästä edistyksestä nähdään esimerkkejä sangen monessa paikassa. *Afgärda hemman* esim. on Ahlmanissa suomennettu epämääräisillä sanoilla *erotustalo, sydänmaan talo;* nyt on sen sijassa luontevampi ja tarkempi: *siirtotalo. Borgerlig (med afseende på samhället)* ennen: *kansakuntainen*, nyt *yhteiskuntainen. Budget* ennen = *valtiovaraston arvio l. ehdotus*, nyt = *valtiokulunki-arvio Alternativ* ennen: *vuoroileva, vuoroonsa vaikuttava*, nyt = *vuorottainen. Assimilera* ennen: *muuttaa yhdentapaiseksi*, nyt: *mukauttaa. Attribut* ennen: *omaisuus, tapaisuus, kaltaisuus*, nyt: *ominaisuus, pää-ominaisuus*, (esteet. ja log.) *tunnusmerkki* j. n. e.

Paljoa yleisemmässäkin määrässä näemme tämmöisen sanojen merkityksen vakaantumisen, ja tämä, jos kohta osaksi seuraus kielemme nykyisestä korkeammasta viljelyskannasta, on pääasiallisesti luettava herra

Hahnssonin ansioksi, joka Ahlmanin monien epämääräisten ja kaikenlaista muutakin käsittävän merkitysten sijaan on pannut yhden tai pari, tavallisesti naulan päähän osaavaa. Tästä maltillisuudesta Suomen kielen sanavarain käyttämisessä ei voi tekijää kyllin kiittää; sillä melkein yhtä kiusallinen kuin sanain perinjuurinen puute on niiden ylen suuri runsaus, jolloin kieleen vähemmin perehtynyt jääpi epäilyksiin, minkä noista monista tarjona olevista hän ottaisi, ja tavallisesti ottaa kaikkein oudoimman, vähimmin käytetyn. Esim. on Ahlmanilla *afhandla* (aftala) *keskustella, toimittaa;* tässä ainoasti edellinen. Sama sana (i skrift) *aineellisesti kirjoittaa, selittää, esitellä, tutkia;* tässä vaan molemmat keskimmäiset; — *anderik* ennen *mielevä, viisas, korkeamielinen;* nyt *henkevä;* — *andtruten* = *hengästynyt, hengistynyt, uhoeltunut, ahdashenkinen;* niistä nyt vaan ensimmäinen; — *anspråk* = *vaatimus, oikeus, valta;* nyt ainoasti ensimmäinittu; — *bortackordera* = *luvata toiselle l. muualle, sopia toisen kanssa;* nyt: *tingata toiselle* j. n. e. — Tämän ohessa ovat merkitykset, jos useampia on peräkkäin asetettu, enimmiten lajitetut selvällä tavalla, jota ei Ahlman, hänelle määrätyn suunnitelman ahtauden tähden, voinut tehdä. Niin esim. *begrafva* on hänellä *haudata, kuopata.* Nyt on ainoastaan edellinen yleisenä merkityksenä; toinen löytyy vaan lauseessa *kuopata koira;* — *bedömande* = *arvosteleminen, arvostelu, tuomitseminen;* nyt keskimmäinen erikseen arvostelemisen tuloksena y. m. Tapahtuu kuitenkin silloin, tällöin, että joku Ahlmanissa löytyvä hyvä sana on aivan poisjätetty taikka saanut huonomman sijaansa. Semmoisia ovat esim. *sulallinen* = *beffjädrad; verirusken* = *blodröd* (tässä ainoasti *veripunainen,* mutta poisjäänyt hyvin tuttu erään raamatunpaikan kautta); *verensulkeva* = *blodstillande* (sijaan tullut *verentyrehyttävä* on paljoa oudompi); *siikanen* = *borst på ax* (hyvin tuttu loitsun kautta); *hervahtaa* = *bortdomna* (sijaan tullut *muurehtua* kovin tavaton). Samaan jaksoon sallittaneen panna vielä muutamia muitakin samallaisia muistutuksia. *Bedröflig* (om sak) on myöskin käännetty = *surullinen;* minun tietääkseni tämä kuitenkin yksistään vastaa *bedröfvad,* sitä, jolla on surua, jota vastaan se, mikä tekee surua, on *surkea. Ruskeat silmät* ovat semmoiset kuin kaniinilla; sillä *ruskea* on *rödbrun* eikä *brun* (vert. repo on ruskea, aamurusko y. m.). *Bruna ögon* kansan puheessa ovat *mustat* l. *silmät,* taikka, jos tahtoo erotuksen tehdä, sopisi mieluummin käyttää sanaa *pruuniset. Bry för någon* sanotaan Itä-Suomessa hyvin omituisella termillä: *määräellä jollekulle. Bortarbeta* ei ole luontevasti käännetty: *ponnistaa pois.* Välistä on tekijä käyttänyt suomalaiseksi vastineeksi kovin outoja sanoja, vieläpä asettanut ne ensimmäisiksi. Niin esim. *bedröfvad* (om sak) on kaikkein ensiksi *aatkela, apea,* jotka kumpikin lienevät ainoasti Suomen itärajalla käytännössä, jälkimmäinen venäläinen laina; *bry sig om* on toiseksi selitetty murteel-

lisella ja rumalla: *piilata*, sitten vasta: *pitää lukua, välittää*. Tämmöisiä lapsus calamia sopisi tietysti useampiakin luetella, sillä, jos missään ihmistyössä, on sanakirjoissa sijaa näykkimisille, sekä täydesti perällisille että myös semmoisille, joista voi olla eri mieli. Olenkin sen vuoksi ainoasti tahtonut tuoda esiin muutamia seikkoja, joissa itse olisin toisin tehnyt, sillä millään muotoa vähentämättä teoksen arvoa, etenkin koska moitteen syytä, mitä sanojen valitsemiseen tulee, hyvin harvassa voipi löytää. Suotava olisi ainoasti se, että tekijä työnsä jatkossa vielä tarkemmin pohtisi pois outoja nurkkasanoja, koska vieraasta kielestä meidän kieleemme tehtävän sanakirjan tarkoitus ei ole kaikkien Suomen mahdollisten sanavarojen näyttäminen, vaan vierasten selittäminen yleiseen käyvillä ja tutuilla.

Myöskin esimerkkilauseilla on Hahnsson, laveamman suunnitelmansa avulla, saanut varustaa teoksensa monin verroin runsaammin kuin Ahlman. Tämä on uuden sanakirjan suurimpia ansioita; sillä siinä on nyt Suomen oppivaiselle tarjona ääretön perisuomalaisten ja voimallisten sananparsien ja sanankäänteitten rikkaus. Mutta samassa täytyy tunnustaa, että tässä myös on herra Hahnssonin työn heikoin kohta. Hän näet ei ole lauseitten valitsemisessa osottanut samaa malttia sekä älyä kuin sanoja paikoilleen asettaessaan. Jokseenkin usein ei suomalainen lauseparsi tarkkaan vastaa ruotsalaista, vaan ainoasti vähän sinnepäin. Niin esim. *han har blifvit befunnen med stöld* ei ole aivan: *hän on joutunut varkaudesta kiinni*, vaan: *on tavattu*. — *Efter mycken blodspillan* on suomennettu *paljon väkeä surman suuhun sysättyään*. — *De äro blodsfränder* = *he ovat likeistä sukua* y. m. Vielä pahempi on se, kun tämmöisissä lauseissa on käytetty kovin outoja sanoja ja vulgärisiä tai ainoasti sukkeluutta tapailevia puheenparsia, esim. *brottas med sjukdomen* = *tiimellä taudin kanssa*; — *afhålla sig från starka dryckers bruk* = *olla kiellossa l. tapissa*; — *der är intet att befara* = *siellä ei ole mitään kalvottavaa*; — *begifva sig hem* = *koitsia kotiin*; — *jag begaf mig af* = *läksin sukimaan*. Muutamat näistä ovat sitä laatua, että kyllä niitä lystin vuoksi kienties saattaisi ystäväin kesken käyttää, mutta sivistyneesen kirjakieleen ne eivät sovi; toiset taas sopisivat sanakirjaan hyvin pikkuisella sanamuutoksella esim. *siellä ei ole mitään pelkäämistä, taistella taudin kanssa*. Nähtävästi on tekijä katsonut velvollisuudekseen ottaa ne juuri sinänsä, kuin ne on tavannut; mutta se on liikaa pyhimysten palvelusta.

Ylimalkaan minun ymmärtääkseni lauseitten tarkoitus sanakirjassa on pääasiallisesti ylempänä jo merkityksiksi esiintuotujen sanojen käyttämisen osotus joissakuissa vaikeammissa yhteyksissä, joita ei oppiva helposti saa tietää lauseopista. Silloin pitäisi niissä käyttää samoja sanoja, eikä toisia, sillä muuten oppiva voi luulla, että jo tutuksi tehtyä sanaa

ei saa käyttää tämmöisissä lauseissa. Sen ohessa tulee lauseissa tuoda esiin semmoisia sanoja, jotka vaan jossakin erityistilassa vastaavat vierasta sanaa, niinkuin esim. jo viitattu *kuopata* lauseessa *begrafva en hund.* Kolmanneksi huomautetaan kielelle omituisia, toiselle kielelle outoja sananparsia ja käänteitä, joiden kuitenkin välttämättömästi tulee olla yleiseen käytettyjä ja hyvän aistin rajoissa pysyviä. Ei kelpaa panna sekaan nurkkasukkeluuksia eikä hollituvan tapaisia puheita. Tekijä suuresti enentäisi muuten niin arvokkaan kirjansa ansion ja hyödyn, jos hän tässä suhteessa vetäisi ohjat tiukemmalle.

J. K.

Sundell, A. F. Lärobok i analytisk mekanik. Helsingissä 1883. 324 siv. (8:o).

Alottelijalle sopivan oppikirjan tarve analyyttisessä mekaniikassa on jo kauvan ollut meillä tuntuva. Vaikka monessa suhteessa hyvinkin ansiokkaita, saksan- ja ranskankielisiä teoksia on ollut opiskeleville tarjona, ei niitten kuitenkaan ole onnistunut saavuttaa itsellensä suurempaa lukijakuntaa ja analyyttisen mekaaniikan lukeminen on meillä, valitettavasti kyllä, aina viime vuosiin saakka ollut jokseenkin takapajulla. Sitä hartaammin odotettiin sentähden tämän prof. Sundellin toimittaman oppikirjan ilmaantumista, koska tiedettiin, että prof. Sundellin oli onnistunut luennoillansa, joita hän jo muutaman vuoden oli pitänyt sekä yliopistossa että polyteknillisessa opistossa, herättää halua tämän yhtä tärkeän kuin miellyttävänkin sovitetun matematiikan haaran lukemiseen, ja koska myöskin tekijän tunnettu tunnollisuus ja perusteellisuus olivat takauksena teoksen kelvollisuudesta ja tarkoituksen mukaisuudesta. Semmoisena kuin teos nyt on, se vastaa täydellisesti niihin toiveihin, joita sen suhteen on ollut.

Tekijä noudattaa nykyään yleiseen käytettyä mekaniikin jakoa kinematiikkaan ja kinetiikkaan. Edellinen osa eli kinematiikka, jossa käsitellään liikettä huolimatta sen syistä, kuuluu tosin enemmän geometriaan kuin mekaniikkaan, ja vaikka useilla kinemaattisilla probleemeilla onkin suurempi geometrinen kuin mekaaninen merkitys, niin pidetään sitä kuitenkin nykyään mekaniikan osana, etenkin siitä syystä, että eivät useat liikkeen ominaisuudet, niinkuin nopeus, akseleratsiooni, kulmanopeus j. n. e., joilla on suuri merkitys mekaniikassa, melkein ensinkään tule käsitellyiksi geometriassa. — Kinetiikassa, joka on analyyttisen mekaniikan varsinaisena tutkimuksen esineenä, käsitellään liikkeen ja sen syitten kesken vallitsevia suhteita.

Tekijä on erittäin tyydyttävällä tavalla esittänyt kumpaisenkin osan. Esitystapa on puhtaasti analyyttinen, vaikk'ei tekijä kuitenkaan ole jättänyt valaisematta kysymyksiä geometriankin kannalta katsottuina; todistaminen on läpeensä tarkan tieteellinen. Ne vaikeudet, joita alottelija

siinä tulee tapaamaan, eivät ole luettavat vaikeasti käsitettävän esitystavan syyksi, vaan kuuluvat enemmän asian luontoon. Erityistä arvoa ja huomiota ansaitsee se mukava muoto, johon tekijä on sovittanut astronomiallisia ja fysiikallisia kysymyksiä. Erittäin mainittakoon tässä tekijän käyttämä sopiva tapa ilmaista ajankäsitettä, jota useimmat tekijät pitivät aljekäsitteenä, jonka sinänsä, selittämättä saattaa ottaa mekaniikkaan. Virtuaalisen nopeuden prinsiipin tekijä on esittänyt yhtä yksinkertaisella kuin ankaran tarkallakin tavalla. Jo ennenkin on tekijä käsitellyt tätä prinsiippiä, kerran Schlömilchin aikakauskirjassa, kerran Suomen tiedeseuran aktoissa, mutta meidän mielestämme tekijän nyt esittämä menetystapa on kaikista mukavin. — Oppikirjan ala on supistettu likimmiten niitten vaatimusten mukaiseksi, jotka meidän yliopistossamme saattaa panna fysiikin korkeimman arvosanan ehdoksi filosofian kandidaattitutkinnossa. Sen lukemista helpottaa melkoisessa määrässä se seikka, että tekijä, paitse alkeismatematiikkaa, edellyttää tunnetuiksi ainoastaan ne korkeamman analyysin osat, jotka saattaa oppia sekä täällä että Skandinavian maissa yleiseen tunnetuista ja käytetyistä teoksista: Lindelöf, analyyttisen geometrian oppikirja ja Sturm, Cours d'Analyse. Kirjan 40 hyvin valittua ja huolellisesti suoritettua esimerkkiä helpottavat esiteltyjen teoriain käsittämistä. Erittäin tahdomme huomauttaa, että tekijä käsitellessänsä kineettisiä probleemeja on tarvittaissa pannut ilmi yksiköt, jonka kautta toisen yksikkösysteemin muuttaminen toiseksi käy erittäin helpoksi. Tarkemmin asiaa katsottaissa eivät nämä kaavat oikeastaan merkitsekkään mitään, joll'ei yksiköitä ilmaista tekijän käyttämällä tavalla. Teosten-osotus on opiskeleville arvokas. Kirjan ulkomuoto on kaunis, jos kohta olisikin toivonut joskus puupiirroksia selvemmiksi. Samalla kun lausumme vakuutuksemme siitä, että oppikirjakirjallisuus mainitun teoksen kautta on voittanut ansiokkaan lisän, toivotamme sille sitä leviämistä ja suosiota, jota se epäilemättä ansaitsee. Etenkin toivottavaa on, että se prof. Sundellin luennoitten yhteydessä herättää analyyttisen mekaniikan vakavaa harrastusta yliopistossamme.

E. N.

Silvio Pellico, Vankeuteni. Italian kielestä suomentanut Hjalmar F. Palmén. (W. Churbergin romanikirjasto III, 2). 199 s. Hinta 3 markkaa.

Kymmenvuotinen ankara vankeus — yhä samat kolkot muurit ympärillä, yhä samat kävelyt pimeällä linnan pihalla, yhä vaan näkee samat tuimat kasvot — mitäpä siitä on kirjoittamista? Mutta siinä juuri on kirjantekijän mestaruus että hän tietää tähän ahtaasen piiriin kiinnittää kaiken huomiomme, seuraamaan vangin kurjia kohtaloita ja joskus hänen kanssansa iloitsemaan ystävällisestä sanasta taikka taivaan kannen kuultavuudesta. Ja vielä saamme tässä tutustua jaloon ihmishenkeen; nuo-

ruuden unelmien keskeltä 30 vuoden iässä riistettynä Spielbergin vankikomeroihin, Silvio Pellico, heikkona ruumiiltaan, niissä riutui kymmenen vuotta, mutta hänen henkensä voima ei rauennut. Ja mikä oli hänen rikoksensa, josta hän sai näin kauheasti kärsiä? Aate vain, ei teko. Hän oli, niinkuin moni muu, aatellut, uneksinut Koillis-Italian, Lombardian ja Venetsian, yhdistystä muuhun Italiaan. Ja kuitenkin voi hän itse teoksensa esipuheessa lausua: tarkoitukseni on ollut kehottaa jaloja sydämiä ihmiskuntaa rakastamaan, eikä vihaamaan; tahdoin antaa todistusta siitä että keskellä pitkiä kidutuksiani en kuitenkaan ole huomannut todeksi, että ihminen on niin vääriintekeväinen, että hän on ankarasti tuomittava. Kuitenkin tunnustetaan, ett'ei mikään kirja niin vaikuttanut Itävaltalaisten karkottamiseksi mainituista maakunnista, kuin Silvio Pellicon tuolla lempeällä mielellä kirjoitettu „Vankeuteni“, sillä se todisti kuinka parhaimmankin, jaloimmankin kävi mahdottomaksi kauvemmin kestää noita oloja. Toisessakin suhteessa on tämä kirja vaikuttanut vuosisatamme edistykseen. Sen ilmaisemat valtiovankien kohtelusta Itävallan vankiloissa herättivät kaikkialla inhoa, ja se parannus, joka vangittujen, varsinkin valtiovankien, kohtelussa tapahtui tämän vuosisadan keskipaikoilla on suureksi osaksi Pellicon ansio. Ilolla näemme siis „Le mie prigioni“n ilmestyneen suomalaisessa puvussa; kun elävä esitystapa tekee sen kertomuksenakin hauskaksi luettavaksi, olemme varmat siitä että se on saava lukuisan lukijakunnan. Tällä kirjalla saanemme valitettavasti sanoa jäähyväiset hra Churbergin Romanikirjastolle, joka usean vuoden kuluessa on liittänyt kirjallisuuteemme yhä uusia ihmishengen mestariteoksia.

Mitä suomennokseen tulee, on myöntäminen että sen kieli yleensä on sujuvaa. Kun tietää ett'ei suomentajalla ole ollut tilaisuutta lapsuudesta saakka suomea oppimaan, niin ei ensinkään kummastele että on kirjaan jäänyt kielivirheitä, jotka kuitenkin ovat sitä laatua että niiden olisi pitänyt taitavan korjaajan käsissä helposti oikeiksi sujua.

Tässä lueteltakoon muutamia vikoja, ensinnäkin lauseopillisia. *Jään* verbi vaatii tulosijoja eikä olosijoja, ei siis: jäin *yksinäni* (s. 2), vaan: *yksikseni* taikka: *yksin*. Väärin on käytetty ajanmääräyksissä objektinsijoja translatiivin asemesta seuraavissa lauseissa: *hetken* (pro: *hetkeksi*) antausin pettäväiseen toiveesen (s. 76); — jäi hän *kotvan* (pro: *kotvaksi*) aikaa kanssamme keskustelemaan (s. 156). Pleonastinen ja väärä negatsiooni on lauseessa: mitä *ei* hänestä vielä voi tulla (s. 15). Virheellinen on myöskin negatsiooni lauseessa: minusta *tuntui ei ainoastaan* siltä — (s. 95). Yksikön instruktiivia käytetään adverbisesti ainoastaan *adjektiivien* ja *adverbien* positiivin määräyksenä: ei siis: enkä niitä saattanut *liian* (pro: *liiaksi*) harjoitella (s. 85). Liitännäispartikkeli *-pa* liittyy yleensä vain lauseen ensimmäiseen sanaan; ei sovi sanoa: paitsi yllämainituita kovan onnen kump-

paleita *teinpä* vielä — (s. 84). Infinitiiviä ei käy käyttäminen *riittää* verbin jälkeen, niinkuin suomentaja tekee: *riittääkö* sitä *sanoa* sairaudeksi — (s. 91); oikealta ei tunnu myöskään infinitiivin käytäntö lauseessa: kaunis *kiusaus* —, arvelin —, *maksaa* röyhkeys röyhkeydellä (s. 76). Suomenkielen mukainen ei ole lausetapa, joka esiintyy lauseessa: jos siitä olen näissä lehdissä puhunut, niin *se on* (pro: sen olen tehnyt) sentähden että — (s. 84). Samaa tulee sanoa lauseesta: ikäänkuin *jos* olisin (pro: ikäänkuin olisin). Vältettävä olisi ollut ruma ja väärä konjunktsiooni *joskin*, joka tuon tuostakin tulee kirjassa esille (ss. 5, 8, 10, 12 j. n. e.). Äänneopillisessa suhteessa tulee muistuttaa että suomentaja siv. 110 kirjoittaa: päivän *väletessä*, sitä vastoin taas toisaalla aivan oikein *järjellä*, vieläpä *peljäten*. Sanoja, joita ei mielestämme käy hyväksyminen, ovat: *suvaatteko* (pro: *suvaitsetteko*), *hyväntekoja* (pro: hyviätekoja). Oikeinkirjoituksen suhteen on mainittava ett'ei suomentaja ole johdonmukainen yhdysviivan käyttämisessä; hän kirjoittaa esim. *uhka-tuomio*, *tutkintotuomari*. Näiden muistutusten kirjoittaja on tässä asiassa tullut samoihin päätöksiin kuin nimimerkki A—n tämänvuotisen Suomettaren 68:nnessa numerossa, ja pyytää saada sulkea siinä annettuja sääntöjä kirjoittajain huomioon. Siv. 48 suomentaja siteeraa raamattua omassa käännöksessään. Parempi kuitenkin olisi ollut, jos suomentaja olisi siteerannut suomalaisen raamatun käännöksen mukaan, eikä ruvennut panemaan omiansa, vieläpä onnistumattomalla tavalla.

G—t & E. N. S.

Sananen tulevaisuuden historiantutkimuksen hyväksi.

Mestarillisissa muistoonpanoissaan „från hembygden och skolan" tunnettu ruotsalainen kirjailija Samuel Ödmann kertoo äidin-isästänsä, kunnian-arvoisesta provasti Wieselistä, että hänelle riitti kaksitoista arkkia kirjoituspaperia vuoden ajaksi. Luulisi helposti, että tuokin olisi noita edellisistä vuosisadoista perittyjä omituisuuksia, jotka olivat niin ihmeellisesti säilyneet Smålannin sydänmaassa Vislandan pappilassa „ikäänkuin maanpäällisessä Herkulanumissa". Helposti voipi kuitenkin todistaa että samallainen säästäväisyys oli sääntönä muuallakin tämän vuosisadan alussa. Olihan Geijerin kovin vaikea saada paperia tarpeeksi, kun hän salavihkaa kirjoitti Sten Sturen ylistyspuheen, josta sitten sai Ruotsin akatemian suuren palkinnon. Muitakin samallaisia esimerkkejä voisi mainita.

Nykyään eletään toisin. Mitä ihmisiltä muuten puuttuukin, paperia on ainakin saatavissa niin halvasta hinnasta, että ken hyvänsä voi sitä saada. Suuret uuden-aikaiset ruukit valmistavat päivässä enemmän kuin ennen kuukaudessa saatiin aikaan, ja konsumtsiooni, menekki on kasvanut samassa määrässä. Eikä tässä kohden sovi kutsua „vanhan hyvän ajan“ oloja uudestaan eloon, jos kohta joku onkin voinut pilalla valittaa, että kultaisen, hopeaisen ja rautaisen aikakauden jälkeen on seurannut paperinen aikakausi. Paperin käyttäminen ja helppohintaisuus se kyllä tavallaan osottaa sivistyksen yhä kasvavia vaatimuksia.

Yhdessä kohden olivat kuitenkin muinaiset ajat epäilemättä paremmat. Suurteollisuuden suuri vika on siinä, että se usein noudattaa tuota tunnettua sääntöä: *billig und schlecht*; saatu tavara on halpa kahdessa merkityksessä, halpa hintansa mutta samoinpa laatunsakin puolesta. Menkäämme valtion arkistoon katselemaan mitä paperin suhteen saatiin ennen aikoina toimeen, ja meidän täytyy myöntää, että se kestävyytensä puolesta melkein vetää vertoja pergamentille, jos kohta on karkea ja ruma. Asiakirjat, jotka kauvan ovat seisoneet kosteissa holveissa, jotka ovat saaneet vettä päällensä, ehkäpä sen lisäksi kerran ovat tulipalossa paahtuneet, ovat kuitenkin siinä tilassa, että me vielä tänä päivänä voimme saada sisällyksestä selkoa; jos läkki onkin vaalennut, voipi sitä helposti virkistää liuoituksella, eikä mikään pilautuminen vast'edes ole odotettavissa, joll'ei tapaturman kautta.

Toisin tämän ajan kirjoitusten laita. Tunnemme erään tositapauksen. Muudan suomentaja oli sattunut jättämään käsikirjoituksen pöydällensä, lähteissään kesäksi maalle. Syksyllä hän sai tehdä osan työstään uudestaan; kirjoitusta ei voitu lukea, — niin vaaleaksi se oli käynyt, missä vain oli ollut päivänpaisteessa. Eikä paperi ole läkkiä parempi: oltuansa muutamia kuukausia ilmassa, käypi moni laji niin hauraaksi, että se käsissä murenee, puhumattakaan siitä, että alkuperäinen kaunis valkoinen väri helposti katoaa. Oljet ja puunhiomojen tuotteet eivät ole läheskään niin kestävää ainesta kuin lumput yksistään; kloori ja muut vaalennukseen käytetyt mukavat keinot ovat nekin kovin vähän luotettavia apulaisia. Epäilemättä tulevat viimeisten vuosikymmenien asiakirjat tekemään vastaisille polville paljon harmia sen kautta, ett'ei niitä enää voi käyttää, kun sitä vastoin verokirjat Kustaa Vaasan ajoilta yhä vielä vuosisatojen perästä ovat yhtä hyvät ja vahvat kuin meidänkin päivinämme.

Sittenkun hallituksemme, nykyisen valtio-arkiston hoitajan tohtori Hausenin ehdotuksesta, on käskenyt, että parempaa paperia vast'edes pitää käyttää virastojen toimissa, on tämä vaikeus vähenemäisillään; onpa „kansliapaperia“ kaupan yksityisillekin, jotka tahtovat käsikirjoituksiansa säilyttää. Mutta yhdessä kohden olemme yhä vielä mitä vi-

heliäisimmässä tilassa; tarkoitamme *sanomalehtiä.* Ja tämä epäkohta on varsin epäilyttävä, siihen katsoen, että juuri sanomalehdet tulevat olemaan tärkeimpiä lähteitä, jopa kaikkein tärkeinkin lähde, kun nykyisen ajan historia kerran on tutkittava ja esitettävä.

Lukuyhdistyksiä on meidän maassamme olemassa lukemattomia, ja niitten jäsenillä lienee yksi kokemus kaikkialla tarjona: jos useat lukijat ovat jotakin suurempaa sanomalehteä lueskelleet, niin se on revitty yhdestä tahi parista paikassa ennenkuin on monen päivän vanha. Miltähän sitten kokonainen vuosikerta tulee näyttämään, kun sitä on kahden, kolmen vuosisadan aikaa pidetty ja käytetty? — sen pitemmästä ajasta emme tahdo puhuakkaan. Tavallisissa kirjoissa paperin kestävyyttä ei koeteta niin suuressa määrässä, kuin jos on edessämme esim. Helsingfors Dagblad tahi Keski-Suomi julman isoine lehtineen, mutta sen lisäksi on kirjojen paperi tavallisesti paljoa parempi kuin sanomalehtien. Meidän luullaksemme ei suurinkaan varovaisuus käyttämisessä voi auttaa, — jos sanomalehtien paperi vain pysyy samallaisena kuin tähän asti — ett'ei enää voi vuosisadan perästä eheitä kappaleita löytää mistään.

Tulee sitten toinen seikka lisäksi, joka tekee mainitun hankaluuden paljoa vaikeammaksi. Ennen oli verrattain tavallista, että sanomia säilytettiin ja sidottiin; huutokaupassa on meidänkin aikoinamme saatu ostaa Åbo Tidningar Porthanin tahi Helsingfors Morgonblad Runebergin ajoilta täydellisissä vuosikerroissa. Nykyään sanomalehtien tulva sitä vastoin on niin suuri, että seinä seinän perästä tulisi täyteen, jos tahtoo koota ja sidottaa edes tärkeämpiä äänenkannattajia. Eikäpä niitä enää kootakkaan. Tuskinpa nykyjään voi rahalla saada kymmenen vuoden täydelliset vuosikerrat pääkaupungin enimmin luetuista lehdistä; harvalla toimituksella lienee ihan täydellinen kappale omasta lehdestään, jos on pitemmästä ajasta puhe. Mikä tänään on jokaisen kädessä, se on muutamain vuosien ja varsinkin vuosikymmenien kuluttua niin harvinaista, ett'ei sitä voi mistään hinnasta ostaa.

Kirjastokappaleet sanomalehdistämme ovat siis melkein ainoat, jotka tulevat olemaan kaukaisen tulevaisuuden käytettävänä. Mutta niitä ei ole monta. Ylioppilaskirjastolla ei liene sidottuja sanomalehtiä nykyiseltä ajalta; palasina ne melkoiseksi osaksi pannaan talteen ja luullaksemme ne sitten myödään makulatuuriksi, jos edes siksi kelpaavat. Kirjallisuuden seura tilaa kaikki suomenkieliset lehdet ja sidottaa ne; ruotsinkielisiä on ainoastaan poikkeuksina sen kirjastossa. Lopultapa yliopiston kirjasto siis on koko Suomessa ainoa paikka, jossa kaikista Suomen sanomalehdistä säilytetään kappale. Pietarin julkiseen kirjastoon lähtee sen ohessa kaksi ja Pietarin tiedeakatemian kirjastoon yksi kappale kutakin suomalaista painotuotetta, mutta emme tiedä, kuinka huolellisesti niitä siellä hoidetaan; ainakin ne saanevat seisoa rauhassa, kun

sitä vastoin kappale yliopiston fennica-kokoelmassa kyllä käytetään ja tietysti sen mukaan kuluukin. Mutta nämä neljä kappaletta menee mainittuihin kirjastoihin lahjakappaleina. Nykyisen painoasetuksen 22 §:n mukaan ne lähetetään painohallitukselle kuusi kuukautta sen jälkeen kun ovat ilmestyneet; puuttuvasta teoksesta ja arvattavasti myöskin vaillinaisuudesta vetää kirjapainaja 20 markan sakon. Lahjakappale ei ole painettu paremmalle paperille kuin tilattukaan, ja sitä tuskin voi moittia. Moitittava sitä vastoin on että nuo kappaleet itse asiassa ovat useinkin vaillinaiset. Sanomalehdentoimitusten lienee tapana joka vuoden lopussa myydä irtonaisista numeroista jääneet liikakappaleet makulatuuriksi, eikä siis puolta vuotta myöhemmin voisikaan ilman vaivatta saada aukkoja täytetyiksi. Vuosi vuodelta tämä vaikeus tietysti kasvaa.

Mitä hankaluuksia tästä kaikesta seuraa, voipi jokainen todistaa, joka on käyttänyt menneen vuosikymmenen sanomalehtiä lähteenä; omasta puolestamme me voisimme siinä kohden kertoa valaisevia esimerkkejä siltä ajalta, kun piti Biografiseen Nimikirjaan kirjoittaa muutamain nykyajan henkilöin elämäkertaa. Olkoonpa siinä kyllin, että Kirjallisuuden Seuran kokoelma joskus oli viimeisenä turvana ja ainoa paikka, jossa täydellinen kappale esim. erästä maaseutulehteä vuodelta 1877 oli tarjona. Lyhyesti esitettynä on nykyinen asian laita seuraava. Omassa maassa on Suomen yleisöllä ja tutkijoilla paraassa tapauksessa käytettävänä pari, enimmiten yksi kappale nykyajan sanomalehdistä, joskus ei ainoatakaan ihan täydellistä. Nuo korvaamattomat kappaleet ovat paperin heikkouden kautta jätetyt hävitykselle alttiiksi, puhumatta siitä, että yksinäinen kappale helposti voipi tapaturman kautta kadota. Ja nämä samat painotuotteet ovat kuitenkin se kuvastin, joka paraiten kuvailee nykyajan elämää kaikkine harrastuksineen; niissä nykyinen polvi seisoo ikäänkuin arkipuvussaan jälkimaailman edessä; ne ovat tärkein lähde sille, joka tahtoo tämän ajan historiaa kirjoittaa.

Tuskinpa kukaan ajatteleva ihminen voi kieltää, että tässä on suuri epäkohta olemassa, ja että se on korjattava. Eipä myöskään ole vaikeata saada asiata toisin järjestetyksi, jos kerran myöntää, että nykyajan tässä kohden tulee tulevaisuudenkin tarvetta muistella.

Tuhannesta sanomalehtinumerosta ylen harva säilyy monta vuotta, ja luonnollista on siis, ett'ei siis kustanneta kallista paperia niin lyhytikäisiin painotuotteihin. Mutta jos kappale on pidettävä tulevan ajan varalle, täytyy sille hankkia kestävämpi paperi, eikä siinä kohden sovi laskea koko taakkaa sanomalehtien kustantajain kannettavaksi; kyllä valtio kansan edustajana siinä kohden on velvollinen suorittamaan ainakin sen verran mitä paperi maksaa. Siinä ehdotuksemme toinen puoli; toinen on siinä, ett'ei pidä luottaa yhden tahi parin kappaleen olemiseen,

kun on puhe rajattoman tulevaisuuden tarpeesta. Jos tässä kohden tahtoo toimeen ryhtyä, voipi yhtä helposti saada useammat kunnolliset kappaleet toimeen kuin yhden. Ainoastaan jos eri paikoissa löytyy kappaleita kaikista maamme sanomalehdistä, olemme varmat siitä, että ne säilyvät.

Yliopistonkirjasto muistuu ensiksi mieleen paikkana, jossa pitää oleman kappale kaikista Suomen sanomalehdistä; se on meillä kansalliskirjasto samalla kuin se on yliopistonkirjasto; siitä ei voi olla eri mieltä. *Valtion arkisto* on toinen laitos, jossa olisi tarpeen säilyttää kaikki aikakautiset kirjat, jos kerran myöntää, että ne varsinkin lähteenä tämän ajan historiaan ovat tärkeät tulevalle ajalle. *Tilastollinen virasto* tarvitsee samoin sanomalehtiä, ja sillä on jo nykyään tavattoman kaunis kokoelma siinä suhteessa; olisipa kyllä tarpeen hankkia sillekin täydellinen kokoelma. *Valtiosäätyjen kirjasto* tulee kaiketi, niin pian kuin oma säätyhuone on olemassa, olemaan enimmin suosittuja laitoksia, johon täytyy hankkia valtiollista kirjallisuutta; sekin olisi tässä muistettava. *Kirjallisuuden Seuran kirjasto* on jo hyvin arvokas kotimaisen kirjallisuuden suhteen, eikä kukaan kieltäne, että se on ylläpidettävä samoin kuin tähän asti. Jos vihdoin, — niinkuin kohtuus tietysti vaatii, — tahtoo asettaa niin ett'ei kaikkia koota aina Helsinkiin, olisi mielestämme syytä sijoittaa muut kappaleet suurempiin maaseutukaupunkeihin, paraiten niitten *opistojen kirjastoihin*, jotka ovat arvokkaita ja yhä kartutetaan. Turku, Vaasa, Oulu, Jyväskylä, Kuopio, Viipuri muistuvat tässä kohden mieleen; emme kuitenkaan tiedä, missä hyviä kirjaston-alkuja on olemassa, ja se tietysti on lukuun otettava samassa kun koettaa järjestää asiaa siten, että maamme eri osat tulisivat osallisiksi siitä edusta, että Suomen sanomalehdet siellä ovat koottuina.

Voipi olla eri mieliä siitä, mihin paraiten sopisi sijoittaa nuo täydelliset sanomalehtikokoelmat; samoinpa moni kenties arvelee, että paljoa vähempikin lukumäärä kuin ehdottamamme olisi täydelleen riittävä, oudoksuen että tässä kohden tahdotaan tuhlata valtion varoja sellaisiin tarkoituksiin. Mutta tutkikaatte, kuinka monta vuosikertaa sanomalehtiä tätä nykyä tilataan eri toimituskuntien ja virastojen „käyttörahoilla" tahi „tarverahoilla", (s. o. valtion varoilla), ainoastaan yksityisten virkamiesten eduksi. Varsin moni virkamies Helsingissä pääsee sanomia tilaamasta käyttämällä tuota keinoa hyväksensä, ja saatu tavara kuluu lukemisessa niin ett'ei tilatuista vuosikerroista voisi panna ainoatakaan eheätä kokoon kirjastoa tahi arkistoa varten. Jos tahtoo säästöä tehdä, niin sellainen tapa on lakkautettava ja vastaava summa sen sijaan käytettävä meidän puolustamaamme suuntaan; kyllä silloin varmaankin jäisi melkoisia säästöjäkin. Sillä ne miehet, jotka nykyään tahtovat lukea

sanomia, voivat kyllä yksityisesti tahi yhdessä muitten kanssa niitä maksaakkin, mutta tulevien polvien tarvetta sopii valtion pitää silmällä. Luotammekin siihen, että historiantutkimuksen niin hyvin kuin julkisuudenkin ystävät siinä kohden tahtovat pääasiassa kannattaa ehdotustamme.

E. G. Palmén.

Uusien kirjain luettelo.

(Jatko ja täydennys viime vihkoon.)

Jumaluus-oppia.

Biblia, se on koko pyhä raamattu. Varustettu 230:llä Gustave Doré'n piirtämällä kuvalla. Vanha testamentti. 8 vihko. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: —.

Granfelt, A. F. Frågor och forskningar inom den kristna religionens område. III. Om Guds nåd och menniskans frihet. Folkuppl.-sällskapets skrifter 43. Helsingissä. —: 50.

Granfelt, A. F. Kysymyksiä ja tutkistelemuksia kristillisen uskonnon alalla. III. Jumalan armo ja ihmisen vapaus. Kansanvalistus-seuran toimituksia 43. Helsingissä. —: 50.

Laitinen, Aatu. Saarna taivaanvaltakunnan avaimista. Oulussa, Chr. Edv. Barck. —: 50.

Merle d'Aubigné, J. H. Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Suomentanut A. Törneroos (Tuokko). Ensimäinen osa. 3:s vihko. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. —: 50.

M[uré]n, Emil. Kristus edestämme ja Kristus meissä. Porvoossa, Werner Söderström. —: 25.

Oikeus- ja valtiotiedettä.

Bergh, Edv. Vår styrelse och våra landtdagar. Återblick på Finlands konstitutionella utveckling under de sednaste tjugu åren. 6 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 3: —.

Serlachius, Julian. Om klander å jord enligt de svenska landskapslagarne. Akademisk afhandling. Helsingissä, tekijä. 3: —.

Swanljung, J. Kr. Ny Juridisk handbok för medborgare af alla samhällsklasser i Finland. (Tilläggshäfte). Turussa, G. W. Wilén. Tilaajille 1: —. Ostajille 1: 50.

— — — Uusi käsikirja lainopissa kaikille kansaluokille Suomessa. (Lisävihko). Turussa, G. W. Wilén. Tilaajille 1: —. Ostajille 1: 50.

Maa- ja kansatiedettä.

Ervasti, A. V. Suomalaiset Jäämeren rannalla. 11 kuvalla ja 2 kartalla. Oulussa, tekijä. 6: —.

C[ranfel]t, A. Asunnot ja kansan elämä Suomessa. Muutamia havaintoja ja kehotus havaintojen tekemiseen. Kansanval.-seuran toim. 42. Helsingissä. —: 50.

— — — Om bostäder och folklif i Finland. Några iakttagelser och en uppmaning att göra sådana. Med 8 träsnitt. Folkuppl.-sällskapets skrifter 42. Helsingissä. —: 50.

Historiaa.

Donner, O. A brief Sketch of the Scottish Families in Finland and Sweden, respectfully dedicated to the University of Edinburg. Helsingissä, yliopisto.

Nordmann, P. Historiska tabeller för elementarundervisning. Efter H. L. Melanders läroböcker sammanställda. Helsingissä, tekijä. —: 25.

Weber, Georg. Yleinen ihmiskunnan historia. Suomensi Aatto S. 12 vihko. Porvoossa, W. Söderström. 1: 75.

Kielitiedettä.

Ahlqvist, Aug. Uusin suomalaisen virsikirjan ehdotus kielelliseltä ja runolliselta kannalta tarkastettuna. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 50.

Meurman, A. Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten. 3 ja 4 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Kaunokirjallisuutta.

Enkan. Novell at Octave Feuillet. En fartygsbrand på hafvet. Almosan. Häng honom. Tre noveller af Ivan Turgenjew. En homöopatisk dosis. Novell af Stefania Wohl. (Billig skönlitteratur utg. från G. W. Edlunds förlagsexped. VI.). Helsingissä. 1: —.

Ewerard, Georg. Lasisilmäni ja mitä niillä näin. Ruotsista suomentanut Juho Laine. Turussa. —: 75.

Jókai, Mauri. Sotakuvia 1848 ja 1849 vuosista. Unkarin kielestä suomennettu. (Kertomuksia kansalle 4). Porvoossa, Werner Söderström. —: 25.

Kolmen rikollisen elämän vaiheet. Erään vankilan saarnaajan kertomus. Suomennos. Helsingissä. —: 50.

Lapsi. Kirjoittanut A. Ch. Edgren. Häät. A. Ch Edgrenin kirjoittama. Patarouva. A. Pushkinilta. Paashi Leubelfing. Kirjoittanut K. F. Meijer. Stuifen. B. A. Rackin kirjoittama. (Helppohint. novelli- ja romani-jakso. Toinen sarja. V.). Helsingissä, K. E. Holm. 1: 75.

Margery Beade ja Beden armeliaisuus. Nenä. Kirjoittanut N. Gogol. Kalastajan vaimo. Mukaelma Jaques Nordmand'in runoelmasta. Karen. Kirjoittanut A. L. Kielland. (Helppohint. novelli- ja romani-jakso. Toinen sarja. VI.). Helsingissä, K. E. Holm. 1: 75.

Pietikäinen, A. Runoja lapsille, luettavaksi kotona ja koulussa. 2 vihko. Sortavalassa. —: 25.

Päivärinta, P. Kontti-Anna. Kuvaus kansamme elämästä. (Kertomuksia kansalle 5). Porvoossa, Werner Söderström. —: 25.

Runeberg, J. L. Hirvenhiihtäjät. Yhdeksän laulua. Suomensi Arvid Genetz. Suom. kirj. seuran palkitsema käännös. Porvoossa, G. L. Söderström. 3: —.

Väärä Messias. Ajan kuvaelma kristinuskon toiselta vuosisadalta. Suomennos. Tampereella, F. W. Jalander. 1: 50.

Yö Laatokan merellä. Kuvaellut N—o. Savonlinnassa, tekijä. —: 25.

Kirjallishistoriaa.

Cygnæus, Fredr. Samlade arbeten. Litteratur-historiska och blandade arbeten. Andra bandet. 5 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 50.

Luonnontiedettä.

Finlands fiskar, målade efter naturen af Gösta Sundman, med text af d:r O. M. Reuter. 2 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 5: 50.

Hjelt, Edv. Über zwei neue lactongebende ungesättigte Säuren. (Ylipainos Suomen tiedeseuran toimituksista). Helsingissä, tekijä.

Homén, Theodor. Bidrag till kännedom af nattfrostfenomenet. (Ylipainos sarjasta „Bidrag t. känn. af Finlands natur o. folk", 40 v.). Helsingissä, Wickströmin ja kumpp. jaettavana. 1: 50.

Palmén, A. Ueber paarige Ausfürungsgänge der Geschlechtsorgane bei Insecten (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, tekijä.

Reuter, O. M. Hemiptères Gymnocerates d'Europe, du bassin de la mediterranée et de l'Asie Russe. 3 nidos. (Ylipainos Suom. tiedeseuran toimit.). Helsingissä, tekijä. 20: —.

— — — Monomorium Pharaonis Linné, en ny fiende till vår husro. (Ylipainos Suom. tiedeseuran toimit.). Helsingissä, tekijä. —: 75.

Sundvik, Ernst. Edv. Kort handledning i titreranalyren. Med särskildt afseende fästadt å föreskrifterna i Pharmacopæa fennica, ed. IV. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: —.

Taloutta.

Fabritius, L. Finska trafvaren, dess kroppsformer, uppfödning och skötsel samt förberedelse till täfling. Hämeenlinnassa, K. Senaatin. maanvilj. toimisto. 1: —.

— — — Suomen juoksiahevonen, sen ruumiinmuodot, kasvatus ja hoito sekä harjoittaminen kilpailuun. Hämeenlinnassa, K. Senaatin maanvilj. toimisto. 1: —.

Finska forstföreningens meddelanden. Tredje bandet. Andra häftet. Helsingissä, Suom. metsänhoito-yhdistys. 3: —.

Landtbrukssällskapens årsberättelser, förhandlingar, m. m., utgifna af Redaktionen för Biet. Andra årgången 1882. Helsingissä.

Maanviljelysseurain vuosikertomukset, keskustelut, y. m. Ulosantanut Biet-lehden toimitus. Toinen vuosikerta 1882. Helsingissä.

Tervo, Antti. Tarkka taloudenpitäjä eli käytännöllinen käsi-, päivä- ja muistisekä selvittelykirja. Tampereella, tekijä. 1: 25.

Wallmark, J. Minneslistor för vänner af trädgårdsskötseln inom Finland. Helsingissä, Suom. puutarhayhdistys. —: 50.

Muuta kirjallisuutta.

Album, utgifvet af Nyländingar IX. Med en plansch. Helsingissä, Uusmaalainen osakunta. 3: —.

Alfthan, O. L. von. Handbok för finska soldaten. Helsingissä, tekijä. —: 50.

Finlands statskalender för skottåret 1884. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. 5: —.

Forsselius, Victor. Finlands handelskalender. Tredje upplagan. Turussa, tekijä. 10: —.

Fångvårdsstyrelsens i Finland berättelse för år 1882. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

[Hertzberg, Rafaël]. I qvinnofrågan. Af en tidningsman. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Leinberg, K. G. Öfversigt af Finlands offentliga läroverk, från äldsta till närvarande tid. (Ylipainos aikakauskirjasta: Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland 1884). Helsingissä, tekijä.

Penni-bibliotek för barn utgifvet från G. W. Edlunds förlagsexpedition. Vihk. 1—6. Helsingissä, G. W. Edlund. à —: 15.

Stenografiska läseöfningar. V. Helsingissä, Pikakirj. seura. —: 60.

Strömborg, J. E. Runeberg'in koti Porvoossa. Katsomassa käyville oppaaksi. Suomennos. Porvoossa, tekijä. —: 50.

— — — Runebergs hem i Borgå. Vägledning för besökande derstädes. Porvoossa, tekijä. —: 50.

Suomenmaan valtiokalenteri karkausvuonna 1884. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. 5: —.

Suomen vankeushoitohallituksen kertomus vuodelta 1882. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Thomas, Louis. Suuret keksinnöt. Seitsemännestä lisätystä alkuperäisestä painoksesta suomeksi sovitteli ja mukaili K. Suomalainen. 2 vihko. Sisältävä 45 kuvaa. Porvoossa, Werner Söderström. —: 85.

Verdandi. Ströddа blad, utgitna af föreningen Verdandi. II. Helsingissä, Verdandi yhdist. 1: 50.

Oikaistava.

Viime Valvojassa 167 siv. 11 riv. ylh. on: Muinaismuisto-Yhd. aikak. — lue: Historiallisesta arkistosta.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Mitkä ovat tärkeimmät ehdot, joista itsetoimisempi harrastus nuorison opinnoissa riippuu? *)

Arvoisat kansalaiset!

Rousseau'n ja Pestalozzi'n ajoilta alkaen on yhä uudelleen vaadittu, että kasvatuksen tulee olla itsekehityksen toimi, jolle kasvattaja vaan hankkii edulliset ehdot noudattaen täten vaan sen omavoimaista menoa. On olemassa vissi järjestys, jossa kyvyt itsestään kehittyvät, sekä vissit tiedot, joita kukin niistä tarvitsee kehitysjuoksussaan, ja meidän on asia ottaa selkoa siitä, mikä tämä järjestys on, sekä pitää tarjona noita tietoja, ja tuntomerkkinä siitä, onko kasvattajan menetys oikea, on oleva se, että oppiminen käy oppilaille hupaiseksi, että nämä iloitsevat koulussa yhtä hyvin, kuin leikkitanterella fyysillisten voimainsa varttumisesta.

Saattaisi melkein luulla, että mainittujen nerojen aatteet tuskin ovat jättäneet varsinaista jälkeä olevaan kasvatukseen, kun niin monelta päin tähän aikaan kuulee valituksia siitä, että nuorison opinnoissa puuttuu itsetoimivaista harrastusta, että niissä vallitsee kuollutta mekaanillista työntekoa. Valittajat tavallisesti syyttävät, kuten tiedämme, koulujen organisatsioonia, kaiketiki vanhain kielten n. s. yliherruutta. Näitten kielten opinnot ovat muka laadultaan sellaisia ett'eivät saata nostaa intoa nuorisossa, ne eivät kelpaa kehittämään henkisiä voimia sen mukaan kuin psyykillisen kehityksen lait vaativat. Luonnontieteitten tulee muka periä se kehittäjävirka, minkä traditsiooni niin kauvan on pidättänyt näitten kielten hallussa.

Oikeutettua nykyisissä pyrinnöissä on se käsitys, että opetustavassa tietoprosessin abstraktinen ja konkreettinen puoli ovat asetettavat toisellaiseen, psyykilliselle kehitykselle edullisempaan väliyhteyteen keskenänsä. Syystä valitetaan, että koulukasvatus ei tarpeenmukaisesti ke-

*) Tämä on sen esitelmän aineena, jolla prof. Perander viime kuluneen huhtik. 5 p. astui kasvatus-opin professorin virkaan, ja jonka me olemme tilaisuudessa tässä julkaista lukijoillemme ottamalla mukaan senkin, mitä ajan vähyys esti esitelmän pitäjää mainitussa tilaisuudessa yleisölle esittämästä.

hitä vaarinotto- ja havaintokykyjä hengessä, että se ei saata näitä tarpeelliseen energiaan sekä että niin-ikään fantasian nousu ja mielialan sivistys jäävät takapajulle ymmärryksen rinnalla. Syynä tähän on, että opetus tyrkyttää nuorisoon muotoja, tyrkyttää siihen tiedon abstraktisia puolia pitämättä tarpeellista huolta niistä ehdoista, joista näiden kehityskeinojen suotuisa vaikutus riippuu, toisin sanoen, saattamatta oppilaitten henkeä elävään ja voimalliseen väliyhteyteen konkreettisen, ilmiöllisen ja sisällyspuolisen maailman kanssa, jossa abstraktisuudenkin juuret alkuansa asuvat, kasvavat ja voimistuvat. Tämä metodin vika vaikuttaa, että kieliopinnotkin, joiden juuri tulisi kehittää loogillista mahtia hengessä, saavat dogmaattisen muodon: kieliopin säännöt ovat suureksi osaksi mekaanillisen muistin omaisuutta, kun niiden prinsiippi, niiden loogillinen perustus ei tule tajutuksi. Tajuttavaisuus tässä kohden syntyy vasta silloin, kuin henki, taistellen jonkun todellisen sisällyksen kanssa, saa tästä voiton.

Konkreettisen ja abstraktisen keskinäinen väli on seikka, joka koskee menetystä kaikilla opetus-aloilla. Mutta selvä on, että muutamat tieteet, esim. luonnontieteet, paremmin kuin muut sallivat konkreettisuuden ja havainnollisuuden noudattamista opetuksessa. Minun nähdäkseni saattaa sanoa, että meidän aikamme tehtävä on luoda luonnontieteille orgaanillinen sija yleistä sivistystä tarkoittavissa kouluissa. Se määrä näitä tieteitä, joka tarvitaan herättämään mieltymystä luonnon ilmiöihin, metodillisesti kehittämään vaarin-ottamusta varsinaisena osana tietoprosessista, sekä tutustuttamaan nuorisoa luonnontieteitten metodeihin, se määrä on otettava humanististenkin koulujen oppisuunnitelmaan. Se on väärä käsitys humanistisesta kasvatuksesta, että siihen ei muka kuulu luonnontieteitten kautta välitettyä kehitystä, ja että niiden viljeleminen on paikallansa vaan ammattikoulussa. Reaaliopetuksen kiihkeät kannattajat tosin ovat liioittelemalla pitäneet ammattivalmistusta silmällä, ja heidän kiihkonsa on saattanut luonnontieteitten viljelemisen Saksankin reaalilyseissä väärään, epäpedagoogilliseen asemaan. Mutta näillä tieteillä, vaikka onkin niiden voimista teollisuus ihmeellisesti vaurastunut ja yltynyt levottomiin puuhiin, on yhtä hyvin toinenkin, vielä ylempi tarkoitus, jota tulee noudattaa kasvattavassa opetuksessa. Ne kehittävät henkeä ja luovat uutta valoa ja kirkkautta maailmaan. Juuri syystä että nämä tieteet olisivat nykyajan kultuurielämässä muuta ja ylempää kuin

teollisuuden ja nautinnonhimon välikappaleita, juuri siitä syystä tulee niitä viljellä yleisessä opetuksessa. Epäilemätöntä on, että ne, oikean metodin avulla, joka tarkasti rajoittaa ainesten vaalin ja psykoloogisesti oikein jakaa ne eri opetusjaksoille, ovat omiansa kartuttamaan itsetoimivaista tieteellistä harrastusta nuorison opinnoissa. Että luonnonhistoriaa tulee käyttää havaintovoimain kehittämiseksi, sitä tuskin mikään pedagoogi enää kieltää. Mielipiteet ovat tässä kohden toiset kuin olivat vielä vuosisadan alussa. Niinpä esim. vielä Jean Paul, jonka käsitys on kokonansa Pestalozzin elähyttämä, arveli, että matematiikka tarjoo kehitysvaistolle *organische Stoffe*, luonnonhistoria sitä vastoin ainoastaan *todte Stoffe*; vieläpä hän lausuu, että luonnonhistoria useille opettajille näyttää olevan „das Wünschhütlein, wenn sie wenig von dem haben, worauf das Hütchen zu setzen ist". Hän tuskin oikein arvostelee sitä havaintoa kehittävää voimaa, joka matemaatillisten välikappalten rinnalla on fyysillisillä ilmiöillä. Sekin on pidettävä *orgaanillisena* kehittäjänä. Tavallansa Jean Paul kuitenkin on oikeassa metoditonta luonnonhistorian käyttämistä ja niitä reaalikoulumiehiä vastustaessaan, jotka huolenpidoistaan syrjäyttäen voimain ja hengenlahjain kehittämisen, uuvuttavat nuorison henkeä ainesten paljouteen, tässä toimessaan noudattaen joitakuita tarkoituksia, jotka kehitykselle ovat syrjäseikkoja, ja käsittämättä että ne luokitsemisharjotukset, joille tavallinen luonnonhistoria antaa aihetta, liikkuvat tieteellisen toimituksen alimmilla asteilla.

Vallan väärässä ovat ne, jotka sellaisissa kouluissa, jotka tarkoittavat yleistä hengenkehitystä ja sivistystä, pyrkivät tätä toimittamaan pääasiallisesti luonnontieteitten ja matematiikan avulla. Historia, kielet ja kultuurikansojen hengen tuottamat kirjalliset teokset ovat ne alat, joille enin osa opetusta kuuluu mainitun laisissa kouluissa. Mutta ehtona edulliselle opetukselle mainituilla aloilla on vissi määrä luonnontieteitä. Jokainen tietää, kuinka välttämätön maatiede on historian oikealle käsittämiselle. Kuinka paljo selkenee kreikan kansan valtiollisesta ja sivistyshistoriasta kun katselee tämän kansan omituista maa-alaa, tuota saariston tapaista, mereen murtunutta mannerta, joka kaikkialla ikäänkuin kehottaa, pakottaa yksilöistymiseen ja liikkuvaisuuteen? Eriäväisyys itämaiden ja Kreikan sivistyksen välillä — kuinka erin-omaisella tapaa se kuvastuu toiselta puolen noissa suunnattoman suurissa, tiivisti yhteen läjäytyneissä ainejoukoissa, toiselta puolen tuossa meren valtaan hajaantu-

neessa manteressa, joka kaikkialla kasvattaa erillaisuuksia ja saattaa ne vuorovaikutukseen keskenänsä, mikä taas on tärkeä ehto voimalliselle kehitykselle? Kuinka paljoa elävämmäksi tulee kuvaus islamista kun ajattelemme sitä yhteydessä auringon polttaman, arapialaisen aution kanssa, yteydessä sen luontoperäisen emänsä kanssa, jonka rinnoilla se on imenyt hehkuvaa raivoansa? Välimeren kautta tulivat, sanoo Heeren, länsimaiden kansat siksi, miksi tulivat. Jos aro olisi luotu siihen paikkaan, missä Välimeri on, me vielä harhailisimme Keski-Aasian nomadikansain tapaan. Saattaako käsittää Euroopan historiaa ottamatta lukuun Alppien omituisia vaikutuksia ihmiskunnan elämään? Kuinka eri lailla Euroopan historia olisi muodostunut, jos nämä vuoriharjanteet olisivat kohonneet Pohjoismeren rannikolla, eivätkä likellä Välimerta. Silloin tuo erotus roomalaisen ja muun Euroopan sivistys-alojen välillä ei olisi niin silmiin pistävä kuin se vieläkin on. Saattaako käsittää Englannin kansan luonnetta, sen tapoja ja yhteiskunnallisia laitoksia käyttämättä selityslähteenä sitä tosiasiata, että tämä kansa on saariasujain? Saattaako käsittää Skandinaavian kansojen elämää ilman Skandinaavian tuntureita? Kuinka totta on Wergelandin lausuma Norjan sankarisadustosta että se on „fjeldnaturens egne fantasier?" Tulen tässä näitä asioita maininneeksi sen ajatuksen johdosta, että maatiede luullakseni on niitä aloja, joilla tukevampi opetus saattaisi entistä enemmän kartuttaa itsetoimivaista intoa nuorison opinnoissa sekä maatieteen että historian alalla. Se tarjoo historialle runsaan havainnollisen puolen samalla kun se yhteydessä sen kanssa erin-omaisella tavalla antaa aihetta tarkastamaan ja etsimään syitten ja vaikutusten väliyhteyttä, joka on tieteellisen elämän itse ydin. Useat oppilaat vasta maatieteen opinnossa saavat luottamusta omiin voimiinsa, joka on ehtona kaikelle innokkaalle työnteolle, ja tuskin miltään alalta on tarjona niin paljo ja niin sopivia aineita käytettäviksi äidinkielisissä kirjoituksissa, kuin juuri maatieteen alalta. Kaikki menestys tämän aineen opetuksessa riippuu tietysti siitä, että ainekset valitaan tarkasti katsoen siihen, missä määrässä näitä sopii käyttää juuri tuossa syitten ja vaikutusten väliyhteyden etsimisessä, sen paljastamisessa. Taitamattoman kädessä maatiede on varsin runsas noista kuolleista aineksista, joilla nuorisoa rasittamasta Jean Paul meitä niin hartaasti varoittaa. Muistuttanen tässä, kuinka tärkeätä on, että aikaisin viljellään sitä, mitä saksalaiset nimittävät „Heimathkunde" sekä että käytetään

opetuksessa maatieteellisiä luonnekuvauksia, joiden sekä yleensä kuvausten käsittämiseksi on tarpeellista harjottaa sen verran piirustustaitoa, että saattaa kuvauksia lukea, niitä ymmärtää, niistä luoda mieleensä alkuperäistä esinettä.

Ainesten oikea valikoiminen on niin-ikään erin-omaisen tärkeä varsinaisen historian opetuksessa. Ylt'yleensä on tähän aikaan Euroopan maissa kuuluvissa se moite, että historian opetus rasittaa nuorisoa juuri kuolleilla aineksilla, nimien ja vuosilukujen rajattomalla paljoudella ja sitä vastoin laiminlyö yhdistävää tietoa ja käsitystä kokonaisista aikakausista, käsitystä tapahtumain kausaalisesta väliyhteydestä sekä täten kuolettaa nuorisossa intoa ja iloista työntekoa. Kuolleitten ainesten rasittava paljous ja mekaanillinen muistityö rasittaa opintoja etenki koulun ylemmillä luokilla, ja se usein sekä meillä että muualla huomattu ilmiö, että oppilaat, jotka alemmilla luokilla osottavat vireyttä, lannistuvat ylemmille tullessa, tulee luullakseni siitä, ett'ei täysin käsitetä, missä määrässä opetuksen tulee, psyykillisessä kehityksessä tapahtuneen muutoksen tähden, ylemmillä luokilla muuttaa menetystapaa. Väkevä reseptiivinen voima, jolla nuoret oppilaat helposti omistavat aineksia, vähenee vissiltä asteelta, mutta ainesten joukko karttuu eikä mainitulla tavoin niitä käyttämällä hankita tarpeellista huojennusta. Raskas taakka, jota kantamaan tarvittaisiin Atlaan hartiat, kuolettaa itsetoimivaista harrastusta. Ainesten saattaminen kuolleesta muodosta eläviksi, toisin sanoen niiden käyttäminen jonkun kokonaisuuden rakentamisessa, niiden kiinnittäminen johonkin syitten ja vaikutusten lujaan väliyhteyteen, se se on joka huojentaisi nuorison työtä. Ne faktat, joita täten on käytetty, ovat assosiatsioonissa keskenänsä: ne kannattavat itse toinen toistansa, ja laskevat täten hengen voimia vapaaksi, samaten kuin, käyttääkseni erästä vertauskuvaa, on sanottu gootilaisesta kirkosta, että se, omituisella rakennustavallaan yhdistämällä suunnattomat ainejoukot toisiinsa, liittovoiman avulla haihduttaa ja hävittää painovoimaa ja, vapaana sen vastuksista, vaivatta kohoo, ja ikäänkuin siivitettynä kiitää taivaasen. Tähän tapaan hankittakoon psyykillisessäkin maailmassa huojennusta nuorisolle ainesten muutoin masentavan, maahanpainavan taakan alla. Niitten keinojen joukossa, jotka ovat omiansa herättämään itsetoimivampaa harrastusta historian-opinnossa maininnen tässä vielä sitä saduston ja kansantarujen käyttämistä, jota nykyiset pedagoogit yhä kasvavalla innolla puolustavat. Mitä teoreettisen

intelligensin alalla luonnontieteet saattaisivat nuorisolle olla ilman luonnonhistoriaa, sitä on praktillinen, eetillinen maailma sille ilman saduston ja tarujen apua.

Mainitsin jo niitten kumoojain mielipidettä, jotka kernaasti hävittäisivät vanhain kielten opinnot koulusta, koska nämä abstraktisen laatunsa tähden eivät kykene herättämään nuorisossa oikeata omaaharrastusta. Minun nähdäkseni saattaisi samalla syyllä väittää matematiikankin sopimattomaksi kehittämään nuorison hengen voimaa. Sitä kumoojat eivät kumminkaan väitä, sillä he tietävät, missä määrässä tämä tiede on tarpeellinen monituisille yhteiskunnan ammateille, joihin tahtovat kohdastansa valmistaa oppilaitaan. Kielissä ei ole tarpeeksi asti „Stoff"ia, ei ainakaan mielin määrin niille, jotka ovat tuon reaalikoulumiehen kannalla, joka eräässä opettajakokouksessa supisti maailmanviisautensa tähän mainioksi tulleesen lauseesen: „Am Anfang war der Kohlenstoff". Nämä miehet eivät punnitse, missä määrässä nuoriso todella kykenee sulattamaan niitä aineksia, joita he sille tyrkyttävät. He eivät ota käsittääkseen, että opetuksen tulee erittäin tarkoittaa loogillisten voimain kehitystä. Ilman sitä järjestävää voimaa hengessä, joka kieliopetuksella saavutetaan, syntyy pian ahdinko ainesten kesken. Siinä määrässä kuin henki runsastuu fyysillisten ja eetillisten ilmiöiden maailmasta, tulee ihmiselle luonnollinen tarvis turvautua abstraktisuuteen pitääksensä sen välikappaleilla rikastunutta maailmaansa koossa ja järjestyksessä. Totta kuitenkin on että kieliopinnoissa vallitseva metodi on ollut puutteellinen, ja että se muotopuolinen eksegeesi, joka on päässyt valtaan Euroopan yliopistoissa klassikoiden käsittelemisessä, ei ole aivan omiansa kasvattamaan opettajia juuri sellaisiksi, jommoisia koulu tarvitsee. Tälläkin alalla tulee asettaa konkreettinen ja abstraktinen edullisempaan väliyhteyteen keskenänsä. Vaaditaan, että nuorison tulee käsittää kielen henkeä, mutta tämä ei ole kasvatuksen alaiselle nuorisolle mahdollista, joll'ei hän käsitä kansan henkeä, joka elää hengen tuottamissa kirjallisissa teoksissa. Kun opetus, niinkuin kyllä myönnetään, ei ole suotavalla tavalla valvonut näitten teosten sisällykseen tunkeutumista, on seuraus ollut, että kieliopintoihin on karttunut paljo mekaanillista muistityötä. Kun oikein valvotaan ja valmistetaan oppimisen eli tietoprosessin ehtoja, on varmaankin se niin sanoakseni loogillinen morfologia, joka vanhain kansain kielessä elää ja niissä on saanut niin selkeän ja elävän plastillisen

olentomuodon se ala, jolla oppineen koulun kasvatus saa oikean kukoistuksensa.

Maininnen tässä erään syrjäseikan, joka mielestäni ei kuitenkaan ole tärkeyttä vailla, kun pyritään synnyttämään nuorisossa itsetoimivaista harrastusta kielen- ja historian-opetuksen alalla. Se koskee kuvaavan taiteen teosten käyttämistä havaintovälikappaleina. Näissä teoksissa tulee kansojen ja aikakausien luonne ilmiölliseen muotoon. Niissä on ruumiillisenkin silmän nähtävissä niin sanoakseni kansanhengen kasvot, ja vissillä sivistys-asteella kaikki kansat ovat sisällisestä pakosta pyrkineet luomaan tänlaisia teoksia. Jos reaaliopetuksen harrastajat vaativat, että tulee nuorisolle suoda tilaisuus luoda silmänsä maansisäisiin ainekerroksiin, ja ihastua siitä epoksesta, minkä Jumalan sormi on niihin kirjoittanut, minkä tähden idealistisen kasvatuksen puolustajat katsoisivat koulullе arvottomaksi joskus kääntää nuorison silmät niihin taideteosten kerroksiin, joita ihmiskunnan henki niin merkillisellä uutteruudella on aikakausittain luonut historiaan? Jos havainto-opetusta tahdotaan, eikö ole syytä ryhtyä käyttämään apukeinoja mainitulta alalta? Tässäkin on ihmeen ihana epos luettavana. Mitä erittäin Hellaasen tulee, taide verrattomalla tavalla huojentaa runomaailman käsittämistä. Totta on, mitä eräs uuden ajan kritikoitsija arvelee, että Hellaan tragikoista ei löydy parempia kommentaareja kuin plastillisen taiteen teokset. Se, joka on nähnyt Niobe- ja Laokoon-ryhmät, helposti mielessään kuvailee Elekran ja Oidipuun semmoisiksi kuin runoilija niitä ajatteli. Jos ymmärtävästi valikoimalla käytetään näitä havaintovälikappaleita, ei itsenäisenä opetus-aineena, vaan muun opetuksen apuna, niin se ei varmaankaan olisi oppilaitten voimain hajoittamista ja rasittamista, vaan päinvastoin helpotusta niille, joiden tulee tutustua kansan hengen omituiseen laatuun. Silmä tulee avuksi ajatuksen ahkeroimisille. Perikleen aikakautta kun kuvataan, kuinka hyödyllistä silloin, jos opettajan huolenpidosta kuvausten avulla tulee oppilaitten havaintopiiriin Theseion, Parthenon, Propyleeit, sekä doorilaisen ja joonilaisen stiilin eriäväisyydet? Koulun historian-opetukseen kuuluu katsahdus itämaidenkin kansojen elämään. Suureksi avuksi tälle supistuneelle kertomukselle on, jos opettaja osaa käyttää kuvauksia joistakuista sellaisista taiteen teoksista, jotka ovat erittäin osottavia itämaisen ihmiskunnan omalaatuiselle sivistykselle. Egyptin kultuuriasemaa kun selitetään, kuka silloin jättäisi käyttämättä jo-

takuta kuvausta tämän maan pyramiideista ja kirkkorakennuksista? Selvä on että niin-ikään Augustin aikakautta kerrottaissa sopii ottaa lukuun taideteoksia, katsoen sekä siihen, että ne ovat Hellaan sivistyksen elähyttämiä, kuin myöskin siihen vaikutukseen, minkä ne ovat tehneet ihmiskunnan myöhempiin aikakausiin. Toiselta puolen tulee taiteenki puoleltansa osottaa totuutta noissa runoilijan sanoissa: Græcia capta ferum victorem cepit et artes intulit Latio, toiselta puolen on huomattava mainitun aikakauden taiteen vaikutus uuden ajan taide-elämään. Myönnettäneen, että keskiajan historiassa romaanilainen ja gootilainen rakennusstiili ovat huomattavat, sekä että renaissansinkin mahtavalta aikakaudelta sopii käyttää yhtä ja toista taidetten alalta osottamaan aikakauden omituista laatua ja Italian silloista taidetta, joka on niin suuresti vaikuttanut kultuurikansain elämään. Helposti ymmärrettävä on, että mainitut välikappaleet taiteen alalta ovat nekin omiansa kehittämään havaintovoimaa, tekemään opetusta elävämmäksi ja, kun tästä itsetoimiva harrastus niin suuresti riippuu, kartuttamaan tätäkin nuorison opinnoissa.

Useat opetus-aineet tarvitsevat, päästäksensä virittämään koko kehittävän voimansa, ainekirjoitusten apua. Näillä harjotuksilla tulee olla orgaanillinen, monelle opetus-alalle vaikuttava asema. Toiselta puolen ne ovat hedelmä ja osotus siitä, missä määrässä opetuksen on onnistunut muilla aloilla herättää itsetoimivaista harrastusta, toiselta puolen ovat ne itse kauttansakin tärkeä välikappale tätä harrastusta kartuttamaan. Usein lienee asian laita se, ett'ei tarpeeksi punnita aineitten sopivaisuutta kullekin kehitysjaksolle, eikä sitäkään, missä yhteydessä ne ovat sen edistymisen ja niiden tietojen kanssa, joita eri opetus-aloilla on saavutettu. Tärkeätä on, että huolellisesti valvotaan, onko aineitten sisällys oppilaan näköpiirissä, ja sopiiko otaksua hänelle mahdolliseksi olevilla tietovaroillaan ja apulähteellään siihen tunkeutua. Muutoin ainekirjoitusharjotukset käyvät liian muotopuolisiksi ja kadottavat oikean kehittävän merkityksensä. Ylemmillä kehitys-asteilla oppilaan kyllä tulee tottua yleisillä näkökohdilla ja loogillisella järjestämisellä hallitsemaan aineen esitystä, mutta tämä edellyttää, että aineitten reaalisisällys on täydelleen tunnettua ja tajuttua. Monella lienee kouluajalta se muisto, että usein tuntui siltä, kuin olisivat opettajat, pitäen vähä huolta siitä, oliko oppilailla tilaisuus päästä sen aineen sisällyksen perille, josta oli kirjoittaminen, katsoneet tässä tarvittavat tiedot synnynnäisiksi ihmisessä.

Seuraus tästä on, että ainekirjoituksiin karttuu paljo tyhjää kuorta, teeskenteleväisyyttä ja ,kylmäkiskoista retoriikkiä, jolta todelliset tunteet ja selvät ajatukset puuttuvat.

Itsestänsä selvä on, missä määrässä itsetoimivan harrastuksen herättäminen koulussa riippuu sen valmistuksen laadusta, minkä opettajasääty saapi virkaansa. Ensiksi tiedot siinä aineessa, jossa vast'edes tulee opettaa, hankitaan monella tapaa. Luentojen ainoastaan passiivinen kuunteleminen ja määrätyn tutkinnon suorittaminen eivät riitä. Tulee syntyä omaa, itsenäistä harrastusta, ja tätä yliopiston on kannattaminen omituisilla, tarkoituksenmukaisilla laitoksilla. Kun pidämme silmällä, missä hämmästyttävässä määrässä luonnontieteet tätä nykyä voittavat alaa Euroopan yliopistoissa, ja missä määrässä nämä tieteet ovat rikkaita apukeinoista kannattamaan aktiivista intoa ja halua nuorisossa, saattaa näyttää arveluttavalta, pysyvätkö tässä kohden muut opinnot ajan pitkään tarpeellisessa voimassa niiden rinnalla; kysymys, josta suuressa määrässä riippuu kansallisen ja inhimillisen sivistyksen tulevaisuus. Toiseksi on tarpeellista, että opettajia valmistetaan ammattiinsa erityisillä opettajakuntoa suorastaan tarkoittavilla harjotuksilla ja opinnoilla. Tarpeellista on, että opettajasäädyn säännöllisten valmistusten joukkoon kuuluu jotkut psyykilliset tiedot, että sillä on elävä käsitys opetusmenetyksen psyykillisistä perusteista, sekä niistä käännekohdista, jotka psyykillisen kehityksen luonnollisessa juoksussa tapahtuvat, ja opetuksen tarpeellisesta mukautumisesta niiden mukaan. Tuo Lichtenbergin nerokas lause, että kalenterin ruvettua asettautumaan taivaan mukaan, taivas on ruvennut asettautumaan kalenterin mukaan, kuuluu kasvatusopin alalla siten, että kasvattaja, kun rupee toimessaan mukautumaan lapsen mukaan s. o. alentumaan luonnollisen kehityksen lakien alaiseksi, vasta silloin saavuttaa valtaa lapsen yli ja vaikutusta sen edulliseen kehitykseen. Kuinka tarpeellinen siis varsinkin itsekehityksen aatteen toteuttamiseksi psyykillinen käsitys kasvattajalle! Tarpeellista niin-ikään on, että opettajasääty eetillisten opintojen valmistuksella tulee tietoiseksi siitä, mitä siveellinen sivistys, mitä siveellinen luonne ja sen lujuus ovat, mikälaiseksi kasvattajan tulee tahtoa kasvattiansa, mihin tarkoituksiin hänen tulee käyttää muodostuvaisuuden ikäkautta. Tarpeellista ja opettajasäädyn ammattivalmistukseen kuuluvata on, että opettaja tottuu punnitsemaan kunkin opetus-aineen eikä ainoastaan omansa kehittävää ja

sivistyttävää arvoa, sekä kuinka ne useat välikappaleet, joita nykyinen koulu käyttää, ovat sovitettavat keskenänsä niin, että sen verran kuin suinkin mahdollista, edistävät ja täydentävät toinen toisensa vaikutusta ja, rikkomatta oppisuunnitelman syvempää yhteyttä, tähtäävät kaikki yhteen päämaaliin, joka on kansallinen ja inhimillinen sivistys. Omituista meidän aikamme koululle on opintojen moninaisuus, ja useat, jotka katsovat tätä kaikkien opetuksen häiriöitten emäksi, pyrkivät saattamaan opetussuunnitelmaa yhtä yksinkertaiseksi kuin aikoja sitten olleitten aikojen kouluissa. Jott'emme tältä taholta pyytäisi liiallista ja mahdotonta nuorison vaivojen huojentamiseksi, tulee pitää silmällä sitä huojennusta, joka on saavutettavissa opettajakunnon edistämisellä ja opetusmenetyksen asettamisella psyykillisen kehityksen lakien mukaiseksi, saavutettavissa sen kautta, että erityisten opintojen ja harjotusten avulla saavutettu yhteinen henki vallitsee opetuslaitoksen opettajissa ja tuottaa yhteyttä oppisuunnitelmaan. Selvä on, että tänlainen huojennus on likeisessä yhteydessä nuorison opinnoissa vallitsevan itsetoimivan harrastuksen kanssa, ja että tätä saavutetaan vaan siinä määrässä, kuin opettajasäädyn yhteiskunnallinen arvo ylenee,. siltä suurempaa kykyä vaaditaan, ja sen ammattivalmistukselle painoa pannaan.

F. Perander.

„Nuori Ruotsi."

2. August Strindberg.

I.

Meidän aikamme kirjalliset riennot pyrkivät etupäässä totuuteen, niin ainakin julistavat nuoret kirjailijat, „realistit", itse. Kaikella, mikä on totta, on heidän mielestään oikeutensa kirjalliseen olemassa oloon, se on oikeutettu olemaan taideteoksena ja sitä täytyy saada ottaa kirjallisuudessa käsiteltäväksi, olkoon se sitten kuinka arkaluontoista ja epäkaunista laatua tahansa muiden ihmisten kannalta katsoen.

Mutta „totuudella" ymmärtääkin nykyajan kirjailija usein ainoastaan sitä, josta hän voi saada vakuutusta omista yksityisistä kokemuksistaan, eikä hän usko muuta kuin omain silmiensä antamaa todis-

tusta. Uuden koulun johtajat väittävät, että ainoastaan siten saattaa syntyä todellinen myötätuntoisuus kirjailijan ja lukijan kesken. Edellisen täytyy kertoa mitä on tuntenut ja käsittänyt, jotta jälkimmäinen voisi tuntea ja kärsiä hänen kanssaan — ja hänen edestään. Hänen kuvaamansa henkilöt tulevat siten valokuviksi hänestä itsestään — ilmestyvät vaan vähän erillaisissa elämän kohtauksissa, käyttävät vähän toisenlaisia naamareita ja toisenlaisia pukuja kuin hän itse. „Psykoloogினen romaani“ johtaa juurensa aina samasta alkuperästä, kirjailijasta itsestään, näyttää niitä kaikenlaisia elämän eri tapauksia, joihin hänen kohtalonsa on sattunut heittämään hänet, tuo esiin niitä eri ristiriitaisuuksia, joihin hänen luonteensa on saattanut hänet taikka olisi voinut saattaa. Niin ollen voi ehkä joskus tapahtua, että kun „karhut“ oven takana kolkuttavat ja huolet kaikenlaiset tunkevat kirjailijan kimppuun, hänen sydämensä synkistyy, hänen mielensä käy katkeraksi ja ajatukset myrkyttyvät harmista ja vihasta. Eikö silloin saada helposti tapahtua, että hän erehtyy, luulee oman lähimmän näköpiirinsä „koko maailmaksi“ ja kun hän sitte rupeaa kertomaan tämän matoisen maailman kurjuutta ja ihmisten ehdotonta pahuutta, niin hän ei huomaakkaan, että vaikuttimena tuohon on ollut ainoastaan huono onni ja omat satunnaiset vastoinkäymiset!

Oletetaan, että meillä on nuori kirjailija, jolla on todellista taipumusta, voimaa ja kykyä, mutta että hän on tuntematon vielä, jonka nimeä ei kukaan ole kuullut ja jonka teoksia ei muut lue kuin hän itse. Ainoastaan puolinaisesti hän luottaa itseensä, hän epäilee, tokko voi kaikki vaikeudet voittaa ja häntä masentavat vastustamattomasti ne vastoinkäymiset, joita on saanut kokea kulkiessaan käsikirjoitus kainalossa kustantajasta kustantajaan, toimistosta toimistoon — ja joka paikasta on hänen täytynyt tyhjin toimin palata kotiinsa.

Taikka ehkä hän on kirjoittanut jotakin teaatteria varten. Hänen teoksensa loikoo vuosikausia lukemattomana teaatterin johtajan laatikossa muiden romujen mukana. Ja kun hän sitä käy tiedustelemassa, vastataan hänelle: „hyvä herra — teillä ei ole mitään nimeä — kuinka kävisi harjotteleminen suurta kappaletta, jonka tekijästä ei näihin saakka vielä ole mitään kuulunut — menkää, hankkikaa itsellenne nimi ja tulkaa sitten takaisin! Ja tässä saatten teoksenne takaisin toistaiseksi“.

Silloin hän astelee kotiinsa taas tuo kirjailija ja katkerat mietteet kuohuttavat hänen mieltänsä. Hän rupeaa kirjoittamaan, „hankkiakseen itselleen nimeä", rupeaa kirjoittamaan skandaalia, sillä hän tietää, että on niitä aina sanomalehtiä, joille semmoinenkin kelpaa. Hän puhaltaa torvestaan vääriä ja korvaa karsivia ääniä — kun hän soitteli sointuvia säveliä, ei kukaan kuunnellut. Mutta nyt — nyt kuunnellaan. Hän kirjoittaa yhä enemmän, ärsyttyy vastustuksesta ja kiihottuu tuosta uudesta hyväksymisestä. Ja nyt hän palaa takaisin „nimensä" kanssa, tuo tullessaan semmoisia kynänsä tuotteita, joita hän sisimmässä sydämmessään häpee, palaa entisten kustantajain luo, käy entisissä toimistoissa ja saapuu äskeisen teaatterin johtajan puheille. Kaikki ne nyt ottavat hänet avosylin vastaan, nyt ne näkevät, että hän „kelpaa", sillä eihän hän ole muuta kuin voitonsaantikeino ja he itse eivät ole muuta kuin mitä heidän tulee olla — kauppamiehiä.

Tuo kirjailija saattaa nyt rauhassa ruveta kirjoja „kirjoittamaan". Ennen olisi sanomalehtikritiikki hänet vaitiololla tappanut, nyt se ei enää ole mahdollista. Häntä ei ainoastaan mainita, hänestä keskustellaankin ja muutamat sanomalehdet ehkä tervehtivät häntä veljenään, ainakin jos hänellä on persoonallisia suosijoita tarjona ja yhteiset puoluepyrinnöt.

Kovin kallio on kuitenkin vielä murtamatta. Tuossa uhkaa vielä aisti, johon on painettu etuoikeuksilla varustettujen akadeemikkojen leimasin. Ja siinä hän nyt seisoo. Toisella puolen arvokkaat konservatiivit kateedereissaan välinpitämättömyyden itsekkääsen haarniskaan puettuina, toisella puolen taas nuoret toverit, levottomina huutamassa ja tekoihin vaatimassa. Hänen täytyy kuin täytyykin astua askeleensa. Ja hän astuu sen; vallankumoajain johtajana hän tarttuu uuteen punaseen lippuun ja huutaa uhkamielisesti: „Eteenpäin — sorto on kostettava!" Ja niin alkaa uusi rata ...

Se, mitä tässä edellä on sanottu, soveltuu suuressa määrin *August Strindbergiin*, jonka sekä ystävät että vihamiehet tätä nykyä tunnustavat Ruotsin „realistien" päämieheksi. Voidakseen tuomita häntä oikein ja niinkuin kohtuus vaatii, lienee tarpeellista kertoa jotakin hänen elämästään, sillä nykyajan käsitysten mukaan tämä vaikuttaa paljon kirjailijain teoksiinkin.

Strindberg syntyi Tukholmassa 22 p:nä tammikuussa 1849 porvarillisista vanhemmista. Hänen isänsä laivan-asiamies C. O. Strindberg oli

jotensakin varakas mies. Jo varhain kuoli nuorelta Strindbergiltä äiti, jonka muistoa hän pitää suuressa arvossa, varsinkin kun äitivainaja oli hyvä, taloudellinen ja vaatimaton nainen, joka teki kodin erittäin viehättäväksi sekä puolisolle että lapsille.

Mutta, niinkuin mainitsimme, hän kuoli aikaisin ja jätti jälkeensä suuren lapsilauman. Siihen aikaan talossa asuva nuorenlainen emännöitsijä korotettiin pian rouvaksi samassa kodissa, jossa ennen hyvä ja lempeä äiti oli hellää hoitoaan pitänyt, ja siitä pitäen muuttui tuo koti aivan toisenlaiseksi. Kaikenlaisia riitaisuuksia syntyi perheen jäsenten kesken, puolueita ilmaantui veljien ja sisarien välillä isää ja äitipuolta vastaan, eikä liene enää paljon hauskuutta vallinnut tuon lieden läheisyydessä, jossa ennen yksimielisyys ja sopusointu oli ollut ylimmillään.

Kaikki tämä tapahtui tuon vastaisen kirjailijan aikaisempaan nuoruuden aikaan. Koulun levoton elämä ei oikein soveltunut pojan haaveksivaan luonteesen yhtä vähän kuin meluavaksi muuttunut kotikaan voi tätä puutetta poistaa. Kahdeksantoista vuoden vanhana hän suoritti ylioppilastutkinnon ja hän kirjoitettiin silloin Upsalan yliopiston kirjoihin. Kotoiset suhteet eivät kuitenkaan muuttuneet entistään paremmiksi, päinvastoin ne pahenivat pahenemistaan. Isän ja pojan välillä syntyi molemminpuolisen väärinkäsityksen kautta epäsopu ja sai aikaan sen, että poika tämän jälkeen ei liene saanut juuri mitään apua kotoaan.

Hänen elämänsä Upsalassa kerrotaan olleen täynnä kaikenlaisia puutteita ja kärsimyksiä, vaikka iloinen ja reipas toveriseura kuitenkin sitä taas toisissa kohdin lievitti. Hänen sen aikuiset tuttavansa kertovat tuon nuoren ylioppilaan asuneen jossakin vähäpätöisessä kylmässä ja epäkodikkaassa yliskamarissa, jossa ei ollut mitään muita huonekaluja kuin sänky. Kirjat olivat lattialla, riveihin järjestettyinä. Kitara puoleksi poikkinaisine kielineen seisoi nurkassa. Ja tuolla yksinkertaisella sängyllä loikoi runoilija, imi piippuaan ja näki kunnianhimoisia unia.

Strindbergin levottoman tarmokas luonne pakotti hänet kuitenkin pian heittämään nuo epäedullisissa oloissa alotetut opinnot ja lähtemään pois yliopistokaupungista pääkaupunkiin, jossa toivoi voivansa ansaita jotakin ja siten tehdä happamenmakuisen' elämänsä vähän ruokaisemmaksi. Oltuaan kohta sen jälkeen jonkun aikaa huonoja ehtoja nauttien apulais-opettajana Klaran koulussa, rupesi kouluopettajan toimi hänestä tuntumaan puulta sekin. Luentojen säännöllisyys ei oikein soveltunut

hänen vapaampaa elämää haluavaan henkeensä. Typerien ainekirjoitusten korjaaminen saattoi kyllä vähäksi aikaa tuottaa jotakin hauskuutta, mutta ikäväksi se ajan pitkään rupesi sekin käymään. Ja pian hän heittikin tämän toimensa, kun oli onnistunut saamaan jonkunmoisen apulaisen viran erään lääkärin luona.

Silloin hän heittäytyi innokkaasti, mutta hyvin pintapuolisesti tutkimaan lääketiedettä, päättäen kerrassaan antautua tämän palvelukseen. Huimaavalla vauhdilla hän koetti omistaa itselleen kaikki tätä varten tarvittavat tiedot. Pääasiallisesti hän tutki kemiaa ja teki sitä palavalla innolla. Vuoden työtä tehtyään hän palasi jälleen Upsalaan suorittaakseen siellä tutkinnon kemiassa.

Onneksi ei tämä päistikkaa tehty koe onnistunut, sillä Strindberg sai professoriltaan repposet. Tuskastuneena ja epätoivoissaan hän jätti taas Upsalan luullen joutuneensa kurjien juonien uhriksi. Seikka oli nimittäin semmoinen, että yliopiston professorit siihen aikaan olivat riidassa Tukholmalaisten virkaveljiensä kanssa ja Strindberg selitti asian siksi, että he eivät tahtoneet häntä sentähden hyväksyä, että hän oli vetäytynyt heidän turvistaan ja kääntynyt näiden jälkimmäisten puoleen. Hänen tovereillaan oli kuitenkin se ajatus asiasta, ett'ei mitään juonia ollut olemassa, mutta että repposet olivat hyvin ansaitut siitä selvästä syystä, ett'ei Strindbergillä ollut kylläksi tietoja voidakseen tulla hyväksytyksi.

Palattuaan Tukholmaan takaisin hän seisoi nyt siinä taas turvatonna ja tyhjin käsin. Näljän näkeminenkin rupesi ajan pitkään tuntumaan yksitoikkoiselta ja sekä sielulle että ruumiille haitalliselta. Mitä hän kynällään ansaitsi, se tuskin riitti häntä hengissä pitämään, sanomalehtien toimittajat maksoivat kovin niukasti ja usein hän sai takaisin ne kirjoitukset, jotka oli heille lähettänyt.

Eipähän siis oikein asiat onnistuneet. Epätoivoissaan hän lähti muutamana päivänä kuninkaallisen teaatterin johtokunnan puheille ja ilmoitti tahtovansa ruveta näyttelijäksi; hänet otettiinkin vastaan statistiksi ja luvattiin, että hän ehkä saman vuoden kuluessa saisi ensi kerran esiintyäkkin varsinaista osaa näytellen, jos näet niin sopisi. Mutta ei näytelmätaiteenkaan ollut suotu kauvan lukea Strindbergia harjottelijoittensa joukkoon. Hän sai kuitenkin tilaisuuden tutkia teaatteria kulissien takana ja tutustua „noihin lautoihin, jotka merkitsevät maailmaa".

Hänen esiintymisensä muutamissa pienissä osissa näytti hänelle itselleenkin, ett'ei hän voinut täyttää uuden toimensa vaatimuksia. Hänen äänensä oli heikko, ja keinot, joita hän Demostheneen esimerkkiä noudattaen käytti, eivät nekään auttaneet. Pettyneenä toiveissaan hän jätti teaatterin.

Silloin hän vihdoinkin päätti todenteolla antautua lukemaan, ryhtyäksensä sittemmin yksin-omaisesti kirjallisiin toimiin. Hän matkusti jälleen v. 1870 Upsalaan, oli siellä kolme lukukautta ja „kaati itseensä" kaikenlaisia tietoja. Ei niin, että kauvan olisi yhtä ainetta tutkinut, päinvastoin hän hyppäsi yhdestä toiseen, uudemmista kielistä klassillisiin, klassillisista historian lukemiseen, jonka viimemainitun hän taaskin jätti hyökätäksensä kirjallisuuden ja estetiikan kimppuun.

V. 1873 tapaamme hänet Tukholmassa varsinaisena sanomalehtikirjailijana. Hän oli ottanut toimittaakseen vähäistä ja huomaamatonta sanomalehteä nimeltä „*Svensk Försäkringstidning*", kirjoitellen sillä välin muihinkin sanomalehtiin kaikenlaisia pieniä kertomuksia ja kuvauksia, arvosteluja ilmestyvästä kirjallisuudesta, teaatteri- ja musiikki-arvosteluja y. m. Tämä kovasti rasittava sanomalehtikirjailijan toimi tuotti hänelle kuitenkin ainoastaan sen verran tuloja, ett'ei hän juuri nälkääkään nähnyt. Säännöllistä elämää elävälle olisi ehkä ollut mahdollista jatkaa työtä alotettuun suuntaan, mutta päättäen hänen omista kirjoittamistaan elämäkerrallisista kirjoituksista, ei säännöllisyys tässä toimesssa enemmän kuin muissakaan liene ollut hänen lujimpia ominaisuuksiaan. Ei hänellä ollut minkäänlaista yhteyttä perheensä kanssa ja hän oli liiaksi ylpeä turvautuaksensa isäänsä, joka jo kerran oli hyljännyt hänet. Siksipä hän elikin tähän aikaan naimattoman poikamiehen veltostuttavaa elämää: silloin kuin ei istunut lukuhuoneessaan, hän vietti aikaansa ravintoloissa. Ei hän oleskellut missään perheessä ja elämätä hän katseli vaan noiden paksujen savupilvien läpi, jotka tuprusivat hänen piipustaan taikka huonosta sikaristaan. Toverien luona, jotka ainoastaan osaksi sopivat yhteen puoleksi metsittyneen ylioppilas-aikuisen kumppaninsa kanssa, ei hän usein käynyt ja kun satuttiin tulemaan yhteen, niin hän säikytti heidät luotaan rajuilla mielipiteillään sekä kohtelutavalla, jota eivät kaikki voineet kärsiä. Muutamat kohdat hänen luonteessaan, joissa tuli näkyviin se henkisen kurin puute, joka aina on ollut hänelle omituista, tulivat jo silloin huomatuiksi ja siitäkin syystä lienee syntynyt jonkun-

moinen häiriö entisten Upsalan aikuisten ystävien kesken. Mutta kaikki tuo unohtui kuitenkin kohta punssilasin ääressä iloista, sukkelata leikkiä laskettaessa, ja niin erottiin taas sovinnossa.

Vuosi 1875 toi tullessaan tavallaan onnellisemman muutoksen Strindbergin kohtaloissa. Hän sai ylimääräisen amanuensin viran Ruotsin valtiokirjastossa ja saattoi siis levollisemmin ja rauhallisemmin ruveta jatkamaan keskeytetyitä opinnoitaan. Hänen täytyi pakostakin ruveta elämään säännöllisemmin ja se vaikutti edullisesti myöskin hänen kirjailijatoimeensa. Hän kirjoitti ja valmisti silloin mainion draamansa, „*Mäster Olof*"in, tuon loistavan teoksensa, josta hän sittemmin tuli niin kuuluisaksi. Pienemmät teaatteria varten aiotut draamalliset suunnitelmat „*Hermione*", „*I Rom*" ja „*Den fredlöse*" olivat jo painosta ilmestyneet ennen, herättämättä kuitenkaan mitään huomiota, vaikka kohta näissäkin jo näkyy sekä kykyä että alkuperäisyyttä. Yleisö, joka oli v. 1872 nähnyt näyteltävän kappaletta „*Den fredlöse*" oli yhtä sokea kuin arvostelijatkin, eikä silloin vielä aavistettukaan mitä nyt jo koko maailma tietää, että nimittäin tuo nuori kirjailija vielä kerran olisi saava suuren nimen.

„*Mäster Olof*"in ilmestymisen aikaan Strindberg sai yksityisessä elämässään kokea tapahtumia ja vaikutuksia, jotka arvattavasti suuressa määrin ovat olleet omiansa muodostamaan hänen runoilijaluonnettaan ja jotka myöhempinä aikoina uudempain ja voimakkaampain vaikutusten lisäksi tultua ovat kehittäneet hänen luonnettaan hänelle itselleen ja hänen runoilulleen onnettomaan suuntaan. Hänen viimeksi ilmestyneessä runokokoelmassaan on muutamia runoelmia, joita tekijä nimittää „*Ungdom och Ideal*". Lukija saa kummikseen näistä runoista „lisän tekijän sisälliseen elämäkertaan", joka on yhtä odottamatonta kuin mieluista niille, jotka ovat luulleet Strindbergin tarkoitusperien olevan yksin-omaisesti realistisia. Puhtaan lyriikan kielillä tekijä laulaa „Ihanteelleen" unelmiaan elämän ihanuudesta ja rakkaudesta. Nämät harvat poikkeamiset ihanteelliselle alalle eivät kuitenkaan ole tärkeitä muuten kuin psykoloogiselta kannalta katsoen. Ne nimittäin antavat elämäkerran kirjoittajalle viittauksen, joka on kylläkin tärkeä, etenkin kun muistaa, että juuri samaan aikaan ja samojen vaikutusten alaisena luotiin „Mäster Olof", tuo omituinen, voimakas ja eloa uhkuva keskiajan-draama, laatuaan niin erin-omainen, että se voittaa kerrassaan kaikki viime vuo-

sikymmeninä ilmestyneet ruotsalaisen kirjallisuuden draamalliset teokset. Tarkoitan näet että tämä viittaus voisi saattaa elämäkerrankirjoittajan siihen johtopäätökseen, ett'ei Strindderg luonteeltaan ole niinkään realistiseen suuntaan taipuvainen, mutta että hänessä löytyy suurikin taipumus ideaalisuuteen päin. Ehkäpä olisikin syytä olettaa, että jos hänen perheolonsa olisivat olleet toisenlaiset ja hänen elämänsä taistelut sen johdosta helpommat, koko hänen kirjallinen suuntansa olisi muodostunut toisenlaiseksi. Ja kun vielä rakkaus puhtaasen ja hyvään naiseen lauhdutti ja niin sanoaksemme sivistytti nuorta huimapäätä, niin olisi ehkä hänen elämänsä saanut aivan toisen ryhdin, jos hänen kohtalonsa olisi määrännyt heidät elinkaudeksi yhteen. Mutta niin ei käynyt. Hän joutui sen sijaan taas takaisin elämän pyörteesen, uusia taisteluja taistelemaan, uusia katkeria kokemuksia kokemaan.

V. 1878 kihlasi August Strindberg paroni Wrangelin erotetun vaimon, Sigridin, joka omaa sukuaan oli v. Essen. Tämä, jonka kanssa Strindberg sitten meni naimisiin, oli siihen aikaan näyttelijänä draamallisessa teaatterissa jotenkin onnistuneesti esiintynyt „Jane Eyrenä“ ja „Sirkkana“. Mutta kauvan ei hän kuitenkaan pysynyt yleisön suosiossa kenties siitä syystä, että hänen ulkomuotonsa ei oikein hyvin soveltunut näyttämöä varten. Taidettaan ei rouva Strindberg kuitenkaan ole jättänyt, päinvastoin hän yhä pitää sitä suuremmassa arvossa kuin mitään muuta maailmassa. Hän on edelleenkin vakuutettu kutsumuksestaan ja hänen mielestään on se päivä hukkaan mennyt, jota ei hän jollakin tavalla joko välillisesti tai välittömästi käytä Thalian palvelukseen. Sitä paitse hän on nerokas nainen ja hänen nykyaikaiset mielipiteensä ovat vieläkin jyrkemmät kuin hänen miehensä. Siksipä sanotaankin, että hän on käynyt miehensä edellä ja sen sijaan, että olisi vaikuttanut rauhoittavasti häneen, hän on vienyt hänet siihen nihilistiseen uskoon, jota hän tätä nykyä tunnustaa. Naimisissa ollessaan on Strindberg asunut Tukholmassa ja eri olojen vaihdellessa yhä edelleen ja yksin-omaisesti toiminut kirjailijana varsin monella alalla.

Vuonna 1879 kirjoitettiin näytelmä „*Gillets hemlighet*“ ja näytettiin samana vuonna draamallisessa teaatterissa, vaikka onnistuminen oli keskinkertainen. Vähää myöhemmin ilmestyi painosta pieni vihkonen Upsalakertomuksia nimeltä „*Från Fjärdingen och Svartbäcken*“, jota

ainakin jossakin määrin luettiin. Näissä kertomuksissa voi jo huomata enteitä tuosta tulevasta ivaajasta, „*Röda Rummet*"in ja „*Nya Riket*"in kirjoittajasta; sanalla sanoen, näissä kertomuksissa esiintyi Strindberg vallankumouksellisena kirjailijana, rikkoen rohkeasti ja säälimättä entiset traditsioonit ja antautuen n. s. todellisuuden-runoilun alalle.

Ja sitten valtti pöytään! „*Röda Rummet*" teki ratkaisevan vaikutuksen. Oli jotakin uutta, sanomatonta, jotakin vastustamattomasti hurmaavaa tuossa kirjassa, joka kerrassaan paljasti kaikki tuon taiteilija- ja kirjailija-proletariaatin heikot puolet, ja joka niin säälimättä ruoski tuota yhteiskuntaa, joka yksin oli syypää suurten taipumusten ja todellisten kykyjen häviöön. Strindberg alotti tässä kirjassa oman taistelunsa *omia* vihamiehiään vastaan — ja ehkä myöskin vaimonsa, jolla oli niin paljon aihetta vihata yhteiskuntaa ja yleisöä — ja tätä taisteluaan hän yhä vieläkin katkerasti jatkaa. Ja tällä taistelullaan, tyytymättömän taistelulla olevia aloja vastaan, hän on yhdessä vedossa voittanut puolellensa kaikki nuoret.

Ne onnettomuudet, joita Strindberg sai kärsiä kotonaan, se huono onni, joka tuli hänen osakseen yliopistossa, virastoissa, sanomalehtien toimituspaikoissa ja kustantajien luona, kaikki ne pulat, joihin hän on joutunut, tuo nerokas, jonka neroa maailma ei ole huomannut, kaikki tämä on yhteiskunnan syy ja tuo yhteiskunta on rankaistava. Rankaista hän tahtoi ja kosto oli tästä lähtien oleva hänen elämänsä tarkoitus, kosto koko elämän onnettomuuksista ja kärsimisistä.

Ja keinot siihen hänellä kyllä oli käsissään. Olihan hänen kynänsä myrkkyyn pistettynä kuin terävä keihäs ja sattuihan se, voimakkaan käden heittämänä aina keskelle pilkkaa. Ja sota syttyi. Ei aina todellinen pahuus, kehnous ja pikkumaisuus ollut maalipilkkana, välistä myöskin se, joka jostakin selittämättömästä syystä ei oikein ollut miellyttänyt häntä. Kateus, tyytymättömyys ja katkera mieli lienee useinkin saanut aikaan monta iskua, jotka muuten olisivat jääneet tekemättömiksi. Nyt ne todistavat pahaa hänen luonteestaan ja näyttävät hänen huonoa itsensä arvostelemiskykyä. Ja kuitenkin, kenen on syy? Mutta ehkä ne, jotka kerran maailmassa kirjoittavat hänen elämänsä vaiheista, löytävät niissä puolustusta moneen seikkaan, joita nyt pidetään anteeksi antamattomina. Silloin varmaankin uudessa oikeammassa valossa moni

kohta, joka nyt näyttää varjoihin peitetyltä ja mustalta, huomataan olevan luonnollisena seurauksena asianhaaroista, joita nyt ei ole osattu ottaa lukuun.

Aino.

Äidin kuoltua.

Kirjoitti

Kauppis-Heikki.

Pelkäsin minä äitini kuoltua elämäni käyvän tukalammaksi, sillä isästä en niin paljon pitänyt ja muuta väkeä meillä ei ollut kuin piika Tiina, joka minua ei senkään vertaa huvittanut kuin isä, sillä hänelle jos satuin tekemään senkään verran rikosta, että nyöri luiskahti hänen rukkinsa kiivun päältä, niin silloin se sivalsi viipsinpuun ja vihaisesti ärjäsi:

„Pysy, pysy ulompana! Joko piti tullaksesi siihen pahuuden tekoon? ... Kuritta antavat kasvaa, sitten tulee tuonlaiseksi ett'ei tottele ketään", lausui hän viimeksi itseksensä mutisten.

Tämä ei minusta ollut vähääkään oikein sanottu. Minun mielestäni oli kuritusta liiaksikin, ja sanoihan Tiina itsekkin toisinaan, että „kiskovat vitsoja niin paljon luudasta, että aivan kokonaan särkyy".

Se oli isän syy se. Hänellä oli sellainen tapa että, kun hän sai tehtävänsä suoritetuksi, niin viskasi vitsan paikalla uuniin, joka minusta mieleen oli, kun näin sen palavan, sillä minä tiesin että se koski kipeästi. Ja jos ei jokaisella kerinnyt vielä piiskatakkaan, kun pyysin anteeksi rikoksiani, niin ei se sitä siltä kassaan pannut, viskasi vaan uuniin ja sanoi:

„No, kun sinä totellet, niin olkoon toiseen kertaan, vaan jos et, niin saan minä toisenkin".

Äiti sitä vastoin oli säästäväisempi vitsojen tuhlaamisessa. Hänelläpä oli vakituinen karsina nurkassa seinän raossa, joka minun harmikseni oli siksi ylhäällä, ett'en ylettynyt sitä sieltä ottamaan muuten kuin kepakolla, ja sekin oli vaikeata, kun äiti aina painoi sen niin lujaan, ett'ei se niin sukkelaan siitä lähtenytkään, jonka tähden piti katsoa sitä tilaisuutta, ett'ei muita ollut tuvassa. Vaan silloin kuin minä sen irti sain, niin silloin se paikalla oli uunissakin.

Taas kun satuin pöydän ympäri juostessani piimätuopin kaatamaan, silloin äiti sanottuansa: „joko sinä taas —" meni nurkasta kassaansa etsimään, vaan kun ei löytänyt, niin siitä heti minulle:

„Jopahan sinä sen taas olet löytänyt, alappas mennä portuasta hakemaan toista".

Minä jo silloin tihittelin itkujani keräilemässä, enkä ollut kiireinen vitsankaan hakemiseen. Vaan kun äiti toisen kerran sanoi: „no ei se auta, käy vaan hakemassa sukkelaan!" niin minä läksin, kun tiesin ett'ei siitä muutenkaan sivu pääse. Vaan sehän on arvattava, ett'enhän minä isointa sieltä valinnut; päinvastoin kuta pienemmän olisin löytänyt — jonka sitten toin. Tämän sukkelan keinon nähtyään äidiltä pääsi nauru ja vitsaa ei sillä kertaa sen enempää tarvittukaan. Samanlainen seikka jos sattui toisella kertaa, niin äiti muisti jo lähtiessä varoittaa että „tuo nyt suurempi, elä niin pientä". Kaikeksi onneksi arvasin tässäkin keinon ja toin niin suuren, että se oli aivan tavatoin kuritus-aseeksi.

Kyllähän minä sievillä keinoillani näin aina sain äidin kuritukset välistä vältetyksi, vaan isällä oli toiset tyylit, niinkuin jo kerroin; niitä oli vaikea välttää, muutoin kuin kauniilla rukouksilla ja lupauksilla, ett'en enää pahanjuoninen olisi enkä pahankurinen.

Mutta kun nyt äiti kuoli, niin kuritukset jäivät aivan unhotukseen — jos lienen minäkin ollut huolissani parempikurinen kuin sitä ennen. Tiinakin oli minulle paljon parempi. Siitäkään ei paljon torunut, kun satuin pärevalkean kanssa kuljeksiessani pistämään hänen tappurakuontalonsa tuleen. Isä siitä tahtoi olla enemmänkin vihaisena, vaan Tiina puolusti että „ei se sitä tahallansa tehnyt, se tuli vahingossa". Siitä lähtien tykkäsin Tiinasta paljon enemmän. Istuin välistä hänen polvellansakin, silloin hän taputteli poskiani ja erin-omaisen lempeästi puheli: „Sievä poika . . . vaan ei ole äitiä". Minun mieleni tuosta kävi niin ikäväksi, kun muistin äitiäni, että alkoi silmäni vesissä pyöriä. Silloin Tiina alkoi lohdutella:

„No, elä itke, onhan sinulla isä, ja olenhan minäkin niin hyvä kuin äitivainajakin — en ole vihassa milloinkaan".

Isän luona oleskelin kuitenkin enemmät ajat kuin Tiinan. Sillä isä otti aina mukaansa, kun lähti hevosella metsään, tahi kylään, kun vaan oli hyvä sää. Sehän oli lystiä, kun sain ajaakkin suoralla tiellä,

vaan kun tuli tienhaara, niin silloin tuli antaa kuskin virka isälle, kun en minä osannut kääntää.

Kylässä en saanut muualla käydä kuin Pekkalassa, enkä tiedä lieneekö isä muualla käynyt, sillä hän ei ottanut joka kerralla mukaansa, vaikka itkin että „on niin ikävä kun ei ole kuin Tiina vain kotona". Isä houkutteli ja antoi minulle piippunsa ja vanhat kellonsa vitjat leikkukaluiksi, joita hän ei äidin eläissä kertaakaan antanut. Nyt jos en sitä totellut, vaan vielä kiusasin päästä mukaan, niin isä rupesi vihaisemmaksi ja sanoi että „ei minun passaa sinua joka paikassa kuljetella, saatathan sinä olla kotonakin". Nyt en enää tohtinut enämpi kiusata, vaan rupesin huvitusta hakemaan leikkukaluistani, jotka isä antoi minulle.

Oli pyhä-ilta; isä lähti taas kylään. Minä niin-ikään pyysin päästä hänen mukaansa, vaan siihen hän ei ensin antanut ollenkaan myöten. Viimeinhän kuitenkin suostui pyyntööni, kun valitin että on niin ikävä kun Tiinakin on niin pitkään navetalla, jolloin minun pitää olla yksinäni tuvassa; sillä navetassa ei haluttanut olla, kun pelkäsin sonnia, joka oli minut kerran saada sarviinsa. Siitä päivin en navetassa paljon virkaunut.

Nyt sain päälleni uudet vaatteet, joita en kotona saanutkaan kuin toisinaan pyhänä, silloinkin paljolla tahtomisella. Sittenkin piti luvata ett'en piehtaroi lumikinoksissa enkä lattialla. Valjastettiin ruuna ja lähdettiin ajamaan. Nytpä ei mentykään Pekkalaan, vaan aivan toista tietä, ja kun minä kysyin isältä että „minhinkä tämä tie viepi?" niin se sanoi: „Niemelään". Minä kysyin taaskin että „onko siellä pikku poikia? —

„On siellä", vaan sitten lisäsi varoittamalla että „et saa niitten kanssa telmää, pitää olla siivosti!"

Minä lupasin olevani enkä mitään sen enämpi kysynyt, vaikka mieleni teki kysyä että „enkö saisi olla rosvopiilosillakaan?"

Jopa alkoi näkyä taloja. Isä seisautti muutaman pihalle hevosen, sitoi aitaan kiinni, ja sitten mentiin tupaan. Isäntäkö vai mikä lienee ollut, joka tuli tervehtimään. Tervehti minuakin ja sanoi: „onpahan nuorikin mies lähtenyt kylään".

„Otinhan minä tämän kun valitti ikävän olevan olla kotona Tiinan kanssa kahden. Tiina kun on vielä navetalla enimmät ajat, jolloin tämän tulee olla yksinään tuvassa", selitti isä isännälle.

Sitten ne puhelivat minkä mitäkin, joita minä en joutanut kuuntelemaan, kun silmäni juoksivat katselemassa kaikkia esineitä, mitä vaan

tuvassa oli. Vaikka eihän ne tavalliset tuvan huonekalut ole paljon erinlaisemmat toisessa tuvassa kuin toisessakaan. Se oli isointa erotusta, kun uuni oli niin valkea ja korkea, että se ylettyi aivan laipioon asti — eikä se taitanut laskea tupaankaan savua tulemaan, niinkuin meidän tuvan uuni. Ajattelin että meidänkin tuvassa pitäisi olla tuonlainen uuni, niin ei tarvitsis lämmitös-aikanakaan pitää ovea auki savun tähden. Ja silloin ei tarvitsis minunkaan sitä aikaa olla penkillä turkki korvissa, kun ei pakkanen pääsis jalkoja palelemaan, eikä savukaan silmiä vihavoittelisi.

Näitä kaikkia ajattelin isän vieressä istuissani, ja olisi sitä kestänytkin, vaan tuli tupaan yksi nuorenlainen vaimo-ihminen; katsahti isäntään ja meni takaisin. Totta se oli se katse kutsumisen merkki, koskapahan isäntä lähti heti liikkeelle ja sanoi: „tulkaa tänne toiseen huoneeseen". Isä lähti ja minä tietysti perästä. Siellä taaskin istumaan ja kun pääsimme istumaan, niin se sama ihminen, joka kävi tuvassakin, alkoi kaataa kahvea kuppiin ja kantoi sitä ensin isälle, vieläpä antoi minullekin. Sitten kun ne kupit oli juotu, laski hän ne uudestaan täyteen ja toi taas meille. Isä otti, vaan ei antanutkaan antaa minulle, sanoi vaan: „ei sille tarvitse enää, riittää se yksikin". Sepä ei ollut minusta niinkään mieleen, olisin mielelläni juonut toisenkin.

„Anna sitten, Liisa, sokeria siihen sijaan", kehotti isäntä, ja sepä oli mielestäni yhtä hyvä, kuin jos olisin saanut kahviakin.

Nyt ei minua enää huvittanut huoneessa olo, vaan menin ulos. Siellä oli useampia poikia muitakin, jotka olivat „rosvopiilosilla". Minä rupesin samaan joukkoon ja silloinpa kului aika hupaisesti.

Viimein lakattiin tästä lystistä ja ruvettiin lumipaakkuja nakkelemaan tuvan harjan ylitse. Useampi poika oli riskimpi nakkaaja kuin minä, vaikka kyllä minäkin koettelin sivaltaa minkä jaksoin. — Mitäs kummaa! minun nakkaamani paakku meni niin alas, että se mäsähti ikkunaan, niin että ruutu meni tuhansiksi pirstaleiksi. Tästäkös hätä käteen! Kaikki pojat sanoivat heti: „sen teit sinä", ja lähtivät kuta kiireimmin mikä minnekkin päin juoksemaan. Saman meinasin minäkin tehdä, vaan en tohtinut. Joku lienee jo sanan vienyt isälle, koskapahan se samassa tuli ulos ja sanoi: „no minkä nyt olit tehnyt! Enkö minä jo varoittanut tullessa, ett'ei saa mennä hilskaamaan? — nyt jos minä otan vitsan, niin vissiin tiedät — vaan ei tuota kylässä tuohonkaan

kehtaisi ruveta, kun muuten pääsis". Minä jo itkeä tuhrasin pelosta. Samassapa tuli ulos se, joka meille kahvia antoi ja kysyi: „mikä täällä on tullut?"

„Niin kun oli lumipallilla nakannut lasin ruudun kappaleiksi", sanoi isä jo paljon lempeämmällä äänellä.

„No eihän tuosta nyt kovin paljon vihassa pidä olla", sanoi Liisa, „se on tullut vahingossa — elä itke, tule huoneesen kylmästä". Näin sanoen hän otti kiinni kädestäni ja talutti kammariin. Minä herkesin, kun näin ett'ei siitä ole niinkään kummaa perästä kuin ensin luulin, sillä isäkään ei ollut enää vihaisen näköinen, sanoihan vaan että „otankohan minä sinua vasta matkaan".

Vähän päästä lähdettiin kotia ajamaan. Mielestäni oli kaikki torumiset jo haihtuneet. Isä antoi taaskin ruunaa kuskata ja näin pääsimme iltahämärässä kotia.

Tiina kysyi että „missä kylässä te kävitte?"

„Niemeläksi sitä isä sanoi".

„Oliko siellä lysti olla?"

„Kyllä oli lysti — siellä annettiin kahvia ja sokeria". Vaan en kertonut Tiinalle siitä että särjin lasin ruudun.

„Kuka teille kahvia antoi?" kysyi Tiina.

„En minä tiennyt kuka se oli, vaan Liisa sen nimi tuntui olevan".

„Vai niin", sanoi Tiina ja meni sitten navettaan iltatöitään toimittelemaan.

Elettiin viikkoja eteenpäin. Isä piti kuin pitikin puheensa, eikä ottanut matkaansa kylään, täytyi tyytyä siihen kun sain käydä metsässä hyvällä säällä.

Muutamana päivänä tuli meille Pekkalan Ville käymään. Tottapahan se isä tiesi sen tulon, koskapahan ei mennyt metsään sinä aamuna, vaan näytti juuri kuin hänellä olisi jotakin odotettavata.

Nyt kun Ville tuli, he menivät kammariin ja minä perästä. Siellä puhelivat hiljaa keskenään, niin ett'en minä sitä saanut kuulla. Minä tulin utelijaammaksi ja siirryin kuta lähemmäksi olisin päässyt. Tätäpä ei isä suvainnut, vaan sanoi: „mene sinä tupaan Tiinan luokse". Eihän se minusta mieluista ollut, vaan kun tiesin jo ennestään huutini, niin läksin toista käskyä odottamatta.

Menin tupaan, vaan eihän siellä ollut ketään muuta elävätä olentota kuin kissa pöydän nurkalla istumassa. No, mitäs muuta! Minä pärepihdin kissan häntään. Tämäkös alkoi juosta ympäri tupaa naukuin, rääkyin ja minä perästä. Tätä kyytiä oltiin juuri menemässä, kun Tiina tuli tupaan.

„No noh! mitä sinä nyt olet kissan kanssa ilvehtimässä? Isäsi jos tietää, niin se on sinulle siitä vihassa", sanoi Tiina vähän toruvasti.

Minä otin pihdin kissan hännästä, ja sillä hyvä. Samassa tuli Pekkalan Ville tupaan. Tiina kysyi siltä että „minnekkä se on nyt puuha lähteä, kun isäntäkin näkyi tuolla kammarissa laittautuvan niin juhlavaatteihinsa?"

„Tuonne vaan kylään", sanoi Ville vähän naurahtaen ja kädellään viitaten.

„Niin niin, kylään! kyllähän minäkin sen arvaan, vaan onhan silläkin väli, mihinkä ja minlaiselle asialle", jatkoi Tiina.

„No saatanhan minä sen sanoa", ja Ville katsahti minuun juuri kuin olisin ollut liika heidän puhettaan kuuntelemaan ja meni Tiinan korvaan hiljaa puhumaan, niin ett'en minä sitä ollenkaan kuullut. Minä katsoin tarkasti ja huomasin että Tiina punastui vähäsen ja sanoi: „vai niin, olkoon onnea!"

Lienee sen Villekin huomannut, koskapahan sanoi että „taisipa se sinuun koskea?"

„Minuunko?" sanoi Tiina hämillään.

„Niin niin, sinuun", vahvisti Ville.

„Ei toki yhtään — se on minulle aivan sama", intti Tiina.

„Jokohan on sama? — vaan jos olisi jotenkin muuten parempi", jatkoi Ville nauraen.

„Hyhpä toki!" sanoi Tiina ylpeästi pyörähtäen lattialla, ja meni sitä kyytiään ulos. Villeä näkyi vielä Tiinan mentyäkin naurattavan vähäisen ja meni sitten isän luokse kammariin.

Vähän päästä lähtivät matkalle, vaan en tiennyt mihin. Isältä sitä tosin kysyin, hän vaan sanoi: „kylään mennään — olehan sinä kotona". Piika Tiinaltakin kysyin sitä, se vaan sanoi: „en minä tiedä, menköötpä mihin hyvänsä". Nyt en kysellyt tuon enämpi, kun näin ett'en minä siitä pääse sen selvemmälle.

Isää odotin kiireelle kotia tulevaksi, sillä Tiinan olin huomaavinani olevan taas pahemmalla tuulella kuin ennen. Huomennapa se tulikin. Minä kerroin että Tiina oli niin tyly minulle. Isä lohdutteli että „antaa olla, kyllä se siitä leppyy“, ja leikitteli huvittaakseen minua sillä lailla. Sekös minusta lystiä, varsinkin kun hän iltasilla, kun mentiin nukkumaan sänkyyn, toi leukansa kasvojani liki ja sanoi antavansa „partaa“. Se minua nauratti tinkaan, siksi kuin viimein nukuin.

Sattuipa toisinaan että, kun heräsin, niin ei isää näkynytkään vuoteella. Minä odotin, vaan en jaksanut kauvan odottaa, kun taaskin nukuin. Aamuisilla kun kysyin: „missä te olitte, kun ette ollut vuoteella?“ niin hän sanoi: „kävin ruunaa juottamassa ja illastamassa“. Ja minä tyydyin siihen, kun uskoin sen niin olevan.

Muutamana päivänä — se alkoi olla jo kevättalvea — pukeutui isä pyhävaatteihinsa ja samoin laittoi minutkin niihin vaatteihin, joita sain vain pitää päälläni kylässä käydessä ja pyhäpäivinä. Minä kysyin että „mihinkä nyt lähtään?“ — „Ei mihinkään, vaan tänä päivänä tulee meille vieraita“, sanoi isä laitellen nuttuni nappia kiinni.

„Mihinkä sinä tuosta olet napin pudottanut?“

„En minä tiedä mihin lienee pudonnut“.

„Ethän sinä tiedä! etkö liene siellä kylässä telmäissäsi sitä siitä kiskonut. — Mene nyt Tiinan luokse ja käske panna nappi“, komensi isä, ja minä menin tupaan Tiinan luokse.

„Isä käski panna tuohon napin“, sanoin minä osottaen sijaa.

„Mistäpä minä siihen sen pannen“.

„No isä käski!“ kerroin minä lyöden Tiinaa polveen.

„Käskekään! — kohta tulee napin panijat — paneta niillä — parasta on — — — kisassa olisikin tuollaista hoitaissa“, mutisi Tiina puoliääneen.

Minä läksin isän luokse kammariin, kun näin ett'ei siitä tule sen valmiimpata ja kerroin että „ei Tiina ruvennut, sanoi tulevan napin panijat“.

„Sehän on sama se —“, sanoi isä ja lähti kävelemään.

„Kauvan ei ollut, kun tuli vieraita, niinkuin isä sitä sanoikin. Niitä oli kolme henkeä: yksi mies ja kaksi vaimonpuolta, joista en muita kuvalle tuntenut kuin „Niemelän Liisan“, jossa kerran kylässä käytiin. Isä oli nyt hyvin vokkelana ja kiirehti Tiinaa jouduttamaan kahvia,

Tiina siitä ei näyttänyt paljon huolivan: astui milt'ei verkempään kuin ennen. Kahvin juotua läksi isä vieraitten kanssa kävelemään ja kävivät joka huoneessa, jopa menivät navettaankin. Tiina oli jo ennen sinne mennyt, mut kun isä meni vieraitten kanssa, niin se lähti paikalla pois ja meni tupaan. Minä seuråsin vieraita navettaankin, sillä nyt en peljännyt sonnia, enkä isänkään luullut kieltävän minua siellä olemasta, kun oli niin leikkisän näköinen ja selitteli vieraille kaikkia kohtia. Eipä aikaakaan, kun minun näin hyvässä luulossa ollessani sanoi isä, juuri kuin ei olis minun ennen huomannutkaan olevan heidän seurassaan, että „elä sinä tule tänne, mene nyt tupaan!“ Minä tottelin kuin tottelinkin, vaikk'eihän se mieleistä ollut ja menin tupaan.

Tiina istui siellä penkillä huolettomana, aivan kuin ei olis siitä liikahtanut kaukaan aikaan eikä meinaisi liikahtaakkaan. Viimein hän siitä selvisi kuin unelmistaan ja kysyi: „eikö sinua syynimiesten matkaan suvaittukaan?“

„Kenenkä syynimiesten?“ kysyin minä.

„Niitten, jotka tulivat navettaan“.

„Poishan tuo isä tuolta käski“, sanoin minä valittavasti, mitään huolimatta Tiinan „syynimies“-puheista, kun en sitä ymmärtänyt en niin pölähtävätä, mitä sillä merkitään.

„Sinulle tulee äiti — se on nyt syynillä“, jatkoi taas Tiina.

„Äiti! — — — minulle — eikös se jo kuollut?“ sohmailin minä hämmästyksissäni.

„Mitä pöllölle on selittäinkään, ei se siitä ymmärrä sen paremmin“, sanoi Tiina tuskaantuneen lailla, ja silloinpa se selvisikin siitä ulos lähtemään ja minä jäin yksin miettimään Tiinan puheita. Selvyyttä niille ajattelin kysyä isältä, vaan vieraitten kuullen en viitsinyt ja niitten mentyä en muistanut.

Kului taas muutamia viikkoja. Isällä näytti olevan alituistansa erin-omaista puuhaamista. Kylässä hän kävi tihkipäätä, mut en tietänyt missä, sillä en päässyt kertaakaan hänen matkaansa.

Sitten muutamana pyhä-iltana tuli meille paljon vieraita, joille annettiin kahvia. Nämä olivat kaikki nuorta väkeä, tyttöjä ja poikia; olivatkin tuiki iloisia, lauloivat ja laulunsa mukaan pyörivät pitkät postit. Viimein lakkasivat tästäkin lystistä ja menivät kukin kotiansa. Minä

kummastelin että miksikähän meillä nyt noin paljon vieraita kävi, vähäpä niitä ennen on näkynyt.

Sen jälkeen muutama aika kun minä jo edeltäpäin arvasin että tulee niitä nytkin vieraita, kun oli kylän akkoja Tiinalla toverina, mikä leipoi leipiä, mikä pani olutta, mikä puhdisteli huoneita ja mikähän lie mitäkin puuhannut, niin eipä ollutkaan monta päivää, kun niitä tuli milt'ei enemmän kuin viime kerralla. Nytpä ruokittiinkin vieraita, eikä ainoastaan juotettu. Syönnin ja juonnin lomalla sitten tanssivat, vaan se oli erinlaista kuin silloin muutamana pyhä-iltana. Nyt ei tarvinnut kenenkään laulaa, kun Sasu-Antti oli soittamassa, jonka mukaan tytöt ja pojat tanssivat niin että pahoin töppöset vilkkoi ja hameen helmat huiski mennessä.

Tämä pelimanni oli saanut tuon „Sasun“ tavallisen nimensä lisäksi siihen aikaan, kuin hän oli alotellut pelimannivirkaansa. Totta ne ei liene pelit niin sujuvasti lähteneet, koskahan poikakurikat olivat siitä tehneet matkimalaulun, että „sasu, sasu, sasu“, josta tämä jäikin alituiseksi nimen jatkoksi. Ja tottapa siinä vieläkin lienee ollut moittimista, koskapahan aina, kun puheiksi tuli soittamista, sanoivat että „se on sitä Sasu-Antin peliä“. Minusta se oli kylliksi kaunista kuulla. Menin kuta lähemmäksi vaan pääsin istumaan, josta voin nähdä tanssimiehet ja pelimannin. Tämä oli hyvin tolkussaan olevan näköinen, siirteli itseään penkillä toiseen ja toiseen paikkaan, mukautteli ruumistaan ja veti niin hartaasti, että silmätkin tiristyivät sitä mukaa pienemmiksi mitä kimakammin viulu raikui — jopa välistä menivät aivankin kiinni.

Tämä oli ollut minusta hupaista katsella, vaan isä tuli ja talutti kammariin ja sanoi: „pysy sinä siellä, ei sinun tarvitse olla niin tarkasti kuulemassa ja katsomassa“, sitten meni hän tupaan takaisin.

Aika tuli minulle pitkäksi. Mieleni teki vaan lähteä tupaan ja jopa koettelinkin onneani ja luonnistihan se kuin luonnistikin, sillä ovesta kun sisään pistäysin, niin ihmeekseni näin että isäkin oli tanssimassa. — „Sepä hyvä“, ajattelin minä, „nythän se ei huomaa minua ollenkaan“, ja samassa suikasin jotenkin lähelle pelimannia istumaan.

Se vaan veteli säveliänsä ja välistä aina herkesi ja väänteli ruuvinastoja, sitten rumputti kieliä ja taas väänteli ja sitten alkoi soittaa. Silloin pojat ja tytöt tanssimaan, vaan ennenkuin pääsivät oikein al-

kuunkaan, niin pelimanni lopetti pelinsä ja alkoi sitä äskeistä ramputustansa.

„Ei nyt tule mitään! vähä viina sitä tuota teetättää", sanoi joku joukosta.

Kohta tuotiin — viinaa se lie ollut — puteli pelimannille, josta hän pari kertaa ryypätä harnasi oikein miehen tavalla ja vielä mahtoi mieli tehdä sittenkin, koskapahan lipoi kieltään ja maisteli huuliaan. Vaan eivät jättäneet putelia pelimannille, veivät vain pöydälle toiselle puolen tupaa.

„No nyt soittamaan, ja soitakkin hyvästi!" sanoi joku miehistä.

„Sepä nyt on tietty! kun suu on saanut saatavansa, niin ei korvakaan saa ilman olla, — ja tästä sille voidetta lähtee!"

Näin sanoen sieppasi viulun viereltänsä ja nytpä alkoi tulvailla säveliä niinkuin vähänkin lienee sormet ja roka kerinneet niitä irtautella. Vaan eipä sitä tätäkään kyytiä kauvaksi kestänyt, ennenkuin pelimanni uudestaan herkesi viisoihinsa viuluaan tälläilemään. Nytpä jo arvasivat syyn sanomattakin ja toivat sen äskeisen putelin, josta hän otti vielä paremmat siemaukset ja sitten alkoi soittaa oikein hartiavoimalla, että pääkin nuokahteli kuin torkkuvan pää. Eipä kauvan taaskaan kun herkesi ja sanoi vieressään istuvalle miehelle: „viinaa nyt pitäisi saada — muuten ei pelit rupea lähtemään".

„Ei nyt viinasta puhettakaan! — vedä päälle vaan!"

„Vaan pitäisi sitä nyt kuitenkin saada — — — ei viulu rupea soimaan, jos et tuo viinaa", ärjäsi hän sille miehelle, joka sitä äskenkin toi.

„Ei niin tilkkaakaan! sitä näkyy liiaksi jo olevan entistäkin päässäsi, sillä sen pitäisi soida viulunkin".

„Vaan se ei soi! Minä soitin jo kauvan aikaa tyhjin suin, vaikka kyllä oli mielessäni Mikkelin kirkko, että pitäisi tässä ruveta keinoihinsa, koska ei antajat ymmärrä asiata".

„No ei tule lisää, rupea vaikka kuinka keinoihisi".

„Lisää tulla pitää, muuten minä näytän ihmeitä!"

Sen sanottuaan hän läksi hoippuvin jaloin lattialla seisovaan miesjoukkoon ja alkoi viulullansa hosua ketä ennätti, saan samassa antoi joku joukosta senlaisen tyrkkäyksen, että rymähti viulunsa päälle lattialle sillä seurauksella, että se meni kappaleiksi. Samassa se siitä selvisi jaloil-

lensa, alkoi hyppiä ja teuhata että „kuka sen teki? minä näytän sille mikä on hää!“

Miehet tuosta eivät näyttäneet olevan milläänkään, kielsiväthän vaan siivosti, että „asetu nyt ajoissa, eli muuten ei ole hyvä ollaksesi!“

„Se ei ole sitä että housut revitään eikä paikata! Mi-minä teitä sen siat o-opetan“.

Tätäpä ei miehet enää kärsineet pitemmältä, vaan ottivat ja viedä kötyyttivät käsipuolesta saunaan ja panivat oven lujasti kiinni. Sitten oven takana ilkkuivat, että „soitappas nyt Sasu siellä sirkoille säveliäsi, siksi kuin pääsi selviää“.

Kyllä pelimanni ei olisi mielellään niin huonoissa kortteereissa ruvennut olemaan, ärjyi ja paukkui ja uhkasi koko saunan hajoittaa, jos häntä ei vaan päästetä ulos. Vaan ei miehet siitä olleet millänsäkään, sanoivat vaan: „valta kaiketi siellä nyt on elää mielesi mukaan, vaan sehän on vissi, että pysyt siellä nyt!“

Pelimanni oli näin saunaan suljettu — ja niin tanssimiehet olivat tanssituilleen tällä kertaa. Miehet istuivat ja tupakoivat tarinoiden minkä mistäkin asiasta, pöydän pääpuolessa. Tyttäret taas nauraa kuhersivat karsinan puolessa jonkun poikahutikan ilveellisillä puheilla, joka oli heidän seuraansa vetäytynyt, ja koettelivat sitä saada puheissa sortumaan. Vaan siinähän kisailua kesti niin pitkältä, jotta tytöt olivat viimein kyllästyvinänsä ja sanoivat: „sinulla on sitä joutavata, ett'ei sitä kehtaa omilla korvillaan kuunnellakkaan“, ja sen sanottua menivät ulos.

Ovensuupenkillä istui Kehro-Reeta. Vaan kun tytöt menivät ulos, niin Reeta meni kanssa vähän ajan perästä. Minun mieleeni juolahti, että mitenkähän se onkaan, sillä tiesin että Reetalla on toinenkin virka ei ainoastaan kehron virka, jota hän ei enää vanhuutensa tähden paljon jaksanut tehdäkkään. Sain nimittäin muutaman kerran salaa kuunnella navetan oven takana, kun hän piika Tiinalle puheli, minkälaiset onnet häntä seuraavat maailmassa. Ja kun oven raosta tirkistelin tarkemmin, niin huomasin, että ne oli sellaisia paperilappuja, joista hän niitä merkkiä näki, ja sitten sain tietää että ne oli „kortit“ ja niistä onnen katseleminen kutsuttiin „povaamiseksi“.

Minä menin ulos ja juoksin päätä suoraa navetan oven taakse kuuntelemaan. Aivan oikein! siellähän ne olivat, ja kun tarkastelin oven raosta, niin näin että Reeta oli jo vasun pohjan päällä korttiansa

levittelemässä. Minä ovea kiskomaan, minkä jaksoin. Silloinpa ne säikähtivät niin että Reetakin sivalsi korttinsa kokoon ja sitten tulivat oven luo kysymään että „kuka siellä?“ Minä vaan kiskoin yhtä myötäänsä niin että täytyi viimein avata, vaan kun näkivät että minä sitä olinkin, niin alkoivatpa ajella pois eivätkä arvelleet laskeakkaan. Vaan minä sanoin että „jos ette laske, niin minäpä sanon —“.

„No kun et puhu mitään, niin saat tulla“, myöntivät heti.

Reeta otti uudestaan korttipakkansa käsille ja koko saki (= toimitus) oli aljettava alusta. Ensin tälläili, sotki, selkkasi ja taas tälläili, sitten laski pakan vasun pohjan päälle ja sanoi muutamalle tytölle: „nosta nyt onnellasi!“ Tyttö nosti muutamia lehtiä pakan päältä ja katsoi siihen, joka tuli näkyviin, vaan kun se oli mustavärinen, niin Reeta sanoi että „nosta toisen kerran“, ja tyttö nosti.

„Kas niin!“ ihasteli Reeta, kun tuli punaisennäköinen kortti näkyviin, „tuossa se on ensimmäinen hyvä merkki“.

Sitten lateli hän niitä riviin ja alkoi puhella:

„Kaikkea näkyy olevan ja on jo ollunnakin: yhden pitkänlaisen taudin olet sairastanut, josta on ollut murhetta — on ollut muutakin. — — Katsoppas! tuo mustasilmäinen ja ruunitukkainen mies, joka tuohon eteen aina kiertää, on tuottanut sulle paljon harmia. — — — Mikähän se on tuokin naisenpuoli? — näyttää kuin sekin olisi ollut jonakuna liehtarina. On siinä niitten tuumasta rolliakin reistattuna nostaa ja se on vähän jo vaikuttanutkin.

Olet aikonut pitkän vesimatkan kulkea, vaan sen on hämmentänyt joku este“. — Tämän sanottua joku toinen tyttö suhahti hiljaa korvassa: „etkös aikonut mennä syksynä lähteä Viipuriin?“ — „Olehan vaiti!“ kielti se tyttö, jolle povattiin, juuri kuin olisi tahtonut kuulla enemmänkin tätä niin todelle kaikuvaa puhetta ilman häiritsemättä. — Reeta siirteli vaan korttiansa eikä ollut kuulevinansakaan koko keskustelua ja alkoi puhua:

„Näkyy sinulla olevan joku rakastajakin, jota sinä et vielä tiedä, vaan ei ole kauvan kun saat siltä kirjeen. — — — Vaan tuo ainainen ruunitukkainen se koettelisi vehkeitänsä, sitä saat varoa. — — — Noin, katsos! tuohon kiertää hääpöytä! Häitä on — ei pitkää aikaakaan siihen — tuon valkoverisen miehen kanssa vietettävä, joka tuohon sinun viereesi kiertää“. — Joku korteista näet merkitsi sitä, jolle povattiin.

„Sulhasesi koto on järven rannalla", alkoi taas Reeta, „vesimatkat enimmästi näyttää olevan sinne mennessä. — — — Kälyksistä ei ole sulla pitkää vastusta, vaan karja pienenee silloin kuin niistä vapaaksi pääset — onpa kuitenkin nouseva entiselleen ajan päälle. — — Isonlainen vahinko tulee kerran, tuleekohan tulen elikkä elävien kautta — ei lehtien juoksu sitä nyt näytä. — — — Tyttölapsi on sinulla ensimmäinen ja sitten poikia, onkohan kaksi tahikka kolme".

Sitten hän kokoili kortit kouraansa ja lateli niitä kolmeen eri läjään ja sanoi: „ajattele nyt mitä hyvänsä, nimitä sitten mikä läjä hyvänsä, siitä jos löytyy kolme paria, niin ajatuksesi on tosi". — Tyttö nykäsi sormellansa muutamata läjää. Reeta niitä vähän aikaa selaili ja sitten ilostuneen näköisenä heitti vasun pohjan päälle ja sanoi: „se on niinkuin nakutettu! ajatuksesi on tosi. — — Minkälaiset merkit kädessäsi on?" ja Reeta tarttui tytön vasempaan käteen.

„Hyvä on! Keski-ikäsi aikana on vähän ristiä, vaan vanhemmaksi tultua olet niistä huoleti. — Miehesi kanssa olet hyvän sopuinen. — — Rahalle olet hauska. — — Isonlaisen karjan emäntänä saat olla vielä — puninkirjavat lehmät menestyvät parhaiten. — — — Pään-aluiset on enemmän korkeat kuin matalat, joka merkitsee että miehesi jotenkin hyvämaineinen tahi -arvoinen. — — Orjantadikko on monihaarainen, siitä näet että palvelijoita sinulla on useampia ja niitten kanssa olet hyvässä sovussa. — Antelijaisuuden lahja on hyvä ja siitä saat köyhiltä hyvän maineen".

Tähän lopetti Reeta kertomuksensa. Määrääkään kysymättä antoi tyttö useampia lanttia palkasta, kuin kaikki niin hyvästi luonnistaa. Reeta sanoi kiitokset ja pisti lantit kukkaroonsa.

„Nyt minulle, nyt minulle!" kiirehti toinen tyttö.

„Vaan jos ne alkavat pitkästyä teidän poissa oloonne ja tulevat hakemaan", huomautti Reeta.

„Eikö mitä, kun kiireelle povaatte", vakuutti tyttö.

„Yhdentekevä!" sanoi Reeta ja alkoi sotkea korttiansa, vaan ennenkuin kerkesi niistä mitään selittää, tuli joku ovea kiskomaan.

„Kuka siellä?" kysyivät tytöt säikähtyneinä ja menivät avaamaan, vaan eihän se ollut sen kummempi kuin piika Tiina.

„Eiköhän täällä oltuna povaamassa“, sanoi Tiina ovesta tultuansa. „Täällähän se on tuokin poika“, lisäsi minut nähtyään, „etkö ala mennä pois! isäsi kaipasi“.

„Elkää puhuko mitään“, rukoilivat tytöt Tiinaa, „eläkä sinäkään“, sanoivat minullekin.

„Mitäpä minä siitä puhunen“, myönnytti Tiina, ja sitten menimme tupaan. Vaan tytöt jäivät vielä povauttamaan.

„Missä sinä olet ollut?“ kysyi isä tupaan tultuani.

„Tytöt olivat menneet navettaan lehmiä katselemaan, niin niitten muassahan tämä oli“, ehättäytyi Tiina selittämään.

Kuultuani kuinka mukavasti Tiina osasi valhetella, rupesin minäkin puolestani salaamaan ja sanoin, että „ei ne olleet tytöt povauttamassa“.

„Ahah! siinäpä taisikin olla salaisuuden piilossa pitäjä“, alkoivat kaikki nauraa, ja samassa läksi poikaparvi juoksemaan navetalle päin. Oven luokse menivät niin hiljaa kuin ikään pääsivät. Siinä vähän aikaa kuunneltuaan alkoi joku laulaa:

„Kirjat ja kortit ne autuuden merkit,
Hangot ja haravat ne heinämiehen värkit.

Eikös niin tytöt? — Päästäkää meitäkin kuuntelemaan kuinka kauniita onnenpotkauksia teille maailmassa tulla mellahtelee“.

Tytöt aukaisivat ja sanoivat:

„Saatte kai tänne tulla, ei täällä mitään salaisia meininkiä ole; tultiin vaan katselemaan kun on niin kauniita lehmiä“.

„Niin, aivan oikein! te katselitte kauniita lehtiä“, ivaili poika.

„Oletko sinä kuuro? enhän minä sanonut lehtiä kuin lehmiä“.

„En oikeinkaan kuuro, kun tuonnekkin oven taakse asti kuulin kuinka kauniita mieslykkyjä Reeta teille lateli“.

„Väärin olette kuulleet, ei ole ollut ei hommaakaan sinnepäin“, intteli tyttö.

„Eipä kuultu väärin“, jatkoi poika; sitten kääntyi Reetan puoleen ja sanoi: „ettekö hän katselisi niistä ennustuslehdistä, minkälaisia onnenkeikamia niitä maailmassa matkustellessa tulla tuiskahtelee. Hyvät onnet jos lupaatte, niin minä annan palkassa viisi penniä ja punontaisen, vaan jos huonot, niin sitten en kuin pureksitun tupakkipurun“.

„Ei niin huonolla pyynnillä povata, jos olis muillekkin povattuna, vaan ei täällä ole povattukaan“, sanoi Reeta.

„Sepä pahempi kun en osannut pyytää — no, pitää elää summan päälle“, tuumaili poika.

Povaamiset loppuivat tällä kertaa. Tytöt tulivat tupaan ja pojat kanssa, jossa vielä vähän inttelivät omia intoksiaan. Ilta alkoi jo olla lähellä. Iltanen syötiin, jonka jälkeen minä nukuin aivan kohta, enkä tiennyt, josko lienee muut joukot vielä kauvankin valvoneet.

Aamusilla kun heräsin, huomasin että päivän tukka olikin tuonnempana. Vieraatkin olivat menneet jo melkein kaikki tyyni kotiansa, ett'ei ollut kuin muutamia, nekin jo lähtemässä. Pelimanninkin olivat saunasta päästäneet; se oli niin hävelijään ja uivelan näköinen, ett'eipä sitä eilen olisi uskonutkaan, kuinka siivo siitä yön kuluttua tulee, ja hyvin suloisena pyyti isältä „pohmeloryyppyä“.

Sitten meni vieraat kotiansa, eipä kuitenkaan kaikki niinkuin luulin. Niemelän Liisa jäi meille eikä se mennyt vielä huomennakaan, eikä milloinkaan, ja sehän oli minusta mieleen, kun ennestään jo muistin että se oli hyvin hyvä minulle. Eikä se muutellutkaan tapojaan kuin piika Tiina aina vähän päästä.

Yksi seikka minun kävi vähän kylläkseni. Se että piti maata tuvassa renki Lassin sängyssä, jonka isä otti juuri siihen aikaan kesärengiksi. Vaan tämäkin on haihtunut varsinkin sitten, kuin tulin siksi isoksi että yksinänikin kävin kylässä ja siellä näin kaikenlaisia seikkoja, joista huomasin että mikä näitä pieniä elämän muutoksia aikaan on saanut.

Ja sitten ajattelin että onhan niitä keinoja maailmassa, vaikk'ei niitä pienenä ymmärrä.

Loppu.

Kustavi III:nnen aikalaisia.

Elof Tegnér, Gustaf Mauritz Armfelt, studier ur Armfelts efterlemnade papper. I. Armfelt och Gustaf III. Tukholmassa, F. & G. Beijer, 1883.

Statsrådet Johan Albert Ehrenströms efterlemnade historiska anteckningar, utgifna af S. J. Boëthius. 1—5 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund, 1882—83 (pain. Tukholmassa) *).

Ken uskoisi että Kustavi III:nnen loistavalla aikakaudella Suomen karujen kankaiden lapsilla olisi ollut etevä sija, että he hovin sileillä siltalaudoilla olisivat liikkuneet notkeina ja ihailtuina ennen muita. Vaan niin oli kuitenkin laita. Tarvitsee ainoastaan mainita Armfelt, Munck, Creutz, Aminoff, Ehrenström, kaikki Kustavin suosikkeja ja uskollisia ystäviä, molemmat Sprengtportenit, jotka 1772 vuoden vallankumouksen auttajista pian muuttuivat kuninkaan tuimiksi vihollisiksi, tuo leppymätön Reuterholm, joka mystillisellä luottamuksella odotti Kustavin kuolemaa ja omaa valtaan pääsemistänsä, muita mainitsematta. Nykyaikoina varsinkin tämä historian aikakausi näkyy huomioon astuneen. Siihen on aikakauden oman lumouksen rinnalla epäilemättä toinenkin syy: Kustavi III:nnen ajalla on nykyään historiantutkijan silmissä sitä viehätystä, jota historian kynnyksellä seisova aikakausi aina tarjoaa. Oltuansa tähän asti ainoastaan yksityiskohdissaan meidän nähtävänämme, se on nyt siirtymäisillään kokonaisuudessansa historian arvosteltavaksi. Minä en tällä kertaa kuitenkaan tahdo esittää koko tuota hovia komeine seuroineen; pyydän lukijalleni ainoastaan uutten tutkimusten mukaan saada kuvata moniaan suomalaisen „gustavianin“ monipolvisen uran, kirjavat elämänvaiheet.

I. Kustavi Mauri Armfelt.

Ensimmäisenä kaikista Kustavi III:n hovin jäsenistä astuu silmiimme Kustavi Mauri Armfeltin uljas ja norea muoto. Kasvojen klassillisen kauniissa, elelehtävissä juonteissa ilmautui sanomattoman vilkas mieli; syvä, tummansininen silmä säteili tulta ja neroa; miehekäs, hiukan vallatoin ryhti osotti hänen ihailuun ja voittoihin hovin saleissa tottuneen. Semmoinen oli hän, jota tuonkin hienoimpaan seuraelämään kasvaneen

*) Emme voi olla mainitsematta että tämä teos, vaikka suomalaisen kustantajan kustantama, maksoi täällä 18 markkaa, ja Ruotsissa ainoastaan 12 kruunua.

aikakauden hovikot ja kaunottaret ihmettelivät ja jolle soivat ylistysnimen „Pohjoismaitten Alkibiades". Se oli hän joka yhteen aikaan kuninkaansa rinnalla käski Ruotsin valtakunnassa — ja hän joka monta vuotta Aasian rajoilla viipyi, sill'aikaa kuin hänen nimensä „Kustavi Mauri, isänmaan petturi" naulattiin kaakinpuuhun kaikissa Ruotsin ja Suomen kaupungeissa. Tahdotko seurata minua tämän miehen vaiheita katsomaan?

Kustavi Armfelt syntyi Juvan kapteenintilalla Marttilassa 31 p. maalisk. 1757 *) kapteenin, myöhemmin Turun maaherran Maunu Vilhelmi Armfeltin ja Maria Vennerstedtin vanhimpana poikana; Mauri nimen lisäsi hän itse ihailemansa sotapäällikön Maurice de Saxen muistoksi. Varhain hän osotti vilkasta luonnettansa ja hyvää älyä. Nelivuotiaana, kertoo Armfelt muistoonpanoissaan, näin unta että haltiatar ilmestyi minulle ja lupasi täyttää kolme toivomustani; toivoin silloin että saavuttaisin kaikkein niiden rakkauden, joita tahtoisin miellyttää, että soturina löisin Venäläiset ja vihdoinkin että pääsisin suuren kuninkaan suosioon. Olkoonpa vain tämä kertomus sittemmin muodostettu, se osottaa hyvin Armfeltin luontoa jo lapsena. Huolellista opetusta kotona nautittuansa hän saapui 13-vuotiaana v. 1770 Turun yliopistoon. Pojan halu oli kuitenkin sotilas-uralle ja jo seuraavana vuonna hän siis kirjoitettiin Turun läänin ratsurykmenttiin eli henkirakuunoihin ja lähetettiin Karlskronan kadettikouluun, jossa kahden vuoden perästä suoritti upseerintutkintonsa. Oleskeltuansa sitten syksyn ja talven kodissaan, hän lähti keväällä 1774 omille teilleen Tukholmaan, missä hän Jaakko Maunu Sprengtportenin toimesta oli saanut sijan kaartin vänrikkinä. Lahjakkaalle nuorukaiselle aukeni täällä äkkiä uusi maailma, jonka hurmaavaan syliin hän heittäytyi innolla. Seuraava tapaus kuvaa ajan henkeä ja nuoren vänrikin luontoa. Kerta kun kauneudestaan tunnettu kreivitär Löwenhielm, johon Armfelt oli ylenmäärin ihastunut, ajoi päävahdin ohitse, kun Armfelt piti komentoa, niin tämä kutsui vahdin aseihin ja antoi lyödä rumpua, niinkuin kuninkaalliselle prinsessalle. Tämän johdosta hän pantiin arestiin, mutta kuningas, joka, niinkuin Armfelt sanoo, arveli hänen erehtyneen pikemmin muodon, kuin itse asian suhteen, käski laskea hänet vapaaksi. Valitettavasti eivät kaikki Armfeltin lem-

*) Tämän epäilemättä oikean päivämäärän antaa Tegnér Marttilan kirkonkirjain mukaan. Armfelt iste luuli huhtikuun 1 p:n syntymäpäiväkseen.

pijutut Tukholmassa olleet yhtä romantillista ja viatonta laatua. Kuninkaan suosiota ei hän tällä erää vielä voittanut, vaikka olikin hänen seurassaan matkustuksella Suomeen 1775. Erään kaksintaistelun tähden, joka herätti Kustavin suuttumusta, hän katsoi viisaimmaksi, arvon alennusta välttääkseen, pyytää lupaa mennä ulkomaiseen sotapalvelukseen, mikä myönnettiin.

Oltuansa talven Brahelinnassa, Yrjö Maunu Sprengtportenin luona, seurasi Armfelt maaliskuussa 1779 tätä Pietariin, Varsovaan ja Berliniin. Varsovassa hän jälleen kietoutui lemmen pauloihin, ja vaikea on sanoa mihinkä asia olisi päättynyt, ell'ei Sprengtporten väkivallalla olisi vienyt nuorta toveriansa sieltä pois. Sittemmin Armfelt oleskeli Strassburgissa ja Pariisissa hauskoja päiviä eläen, jolloin „sotapalvelusta" ei näy paljoa ajatellun. Mutta tähän aikaan 1780 tapahtui Kustavi III:nnen matka Aachenin ja Spaan terveyslähteille ja aikaansai arvaamattoman muutoksen Armfeltin elämässä; elokuussa Spaassa käyden kuninkaan luona kunniaterveisillä, hänen näet onnistui ylhäisten suosijatarten avulla täysin kääntää Kustavin mielipiteet edukseen ja hänelle luvattiin paikka hovissa. Armfelt palasi siis Tukholmaan ja sai seuraavana vuonna luottamusviran *puolenkolmatta* vuotiaan kruununperillisen kavaljeerina — everstin arvoisena — ottaa osaa tämän kasvatukseen. Nimitys, joka osotti kuninkaan erinäistä suosiota nuoreen ylimykseen, herätti kohta huomiota, eikä syyttä, sillä tästä ajasta saakka Kustavi Mauri Armfelt pysyi Kustavi III:nnen lähimpänä ystävänä ja suosikkina, yhä kohoten arvosta arvoon.

Näin seisoi Armfelt keskellä tuota loistavaa, huikaisevaa hovielämää, jolle runous ja taide kasvoivat kukkiansa, mutta jossa myöskin kevytmielisyys viihtyi, kunhan vaan verhoutui älyn ja kauneuden pukeihin. Meidän on vaikea uskoa mitä kaikkea siihen aikaan katsottiin hovi-etiketille ja kuninkaallisille henkilöille sopivaksi; niin esim. tapahtui huvilinnoissa oleskeltaessa että naamioittuja parvia öisin kulki herättämässä nukkuneita hoviherroja ja -naisia, välistä tunkeutuen heidän huoneihinsa. Tämä tapahtui julkisesti; yksityisesti poljettiin ja pilkattiin siveellisyyttä mitä pahimmalla tavalla. Mutta toiselta puolen elpyivät, niinkuin jo mainittiin, runous ja taide tässä lumoavassa piirissä „lumoojakuninkaan" johdolla. Paitse Kustavia itseänsä ei kukaan niin kaikin puolin edusta tuota aikakautta, kuin Kustavi Armfelt. Ritarillisena, älykkäänä, viehättävänä, mutta samalla kevytmielisenä ja huikentelevaisena —

semmoisena esiintyy „Pohjoismaitten Alkibiades". Hänen kepeä käytöksensä ja pulska ulkomuotonsa tekivät hänet pian osalliseksi myöskin niissä näytelmissä, joita alin-omaa hovissa esitettiin. Itsekkin hän koetti voimiansa tällä kirjallisuuden alalla ja sepitti muutamain näytelmäprologien ja runoelmain ohessa sievän huvinäytelmän „Tillfället gör tjufven" *), jonka aihe on kansan-elämästä saatu ja joka 1783 hovissa näytettiin. Joku aika myöhemmin Armfelt nimitettiin kunink. teaatterin johtajaksi. Vaikka Armfelt pian yleiseen tunnettiin kuninkaan suosikiksi, ei hänellä kuitenkaan moneen aikaan ollut tärkeämpiä valtiollisia tehtäviä. Syynä ett'ei tämmöisiä hänelle uskottu oli epäilemättä etupäässä hänen nuoruutensa — hän oli vielä paljoa vailla 30 vuotta. Mutta myöskin Armfeltin luonne oli liian suora ja tulinen pitkällisiin salaneuvotteluihin, hänen sattuva pilansa ei huolinut henkilöstä ja toimitti hänelle monta vihollista. Valtiopäiväin aikana 1786 hänen esim. tuli vaikuttaa kuninkaan eduksi, mutta sen sijaan hän närkästytti suuresti säätyjä, lausuen Venäjän lähettiläälle Markoville, joka puhui säätyjen vastustamishalusta, „se ei tee haittaa, kevät on tulossa, kuningas lähettää ne laitumelle". Tämä suoruus, jopa kiivaus, puhkesi itse kuningastakin vastaan, ja nosti kadehtijoissa toiveita että hän joutuisi epäsuosioon, vaan ne eivät toteuneet. Että Armfelt oli osallisena tuossa häpeällisessä kirkkoherran-virkojen myymisessä, ei voitane kieltää; hän seurasi siinä muiden tapaa ja esimerkkiä. Mutta virheitten ohessa oli Armfeltissa avu, joka ansaitsee jälkimaailman tunnustamista; jos muuten olikin huikentelevainen — kuningastansa ja isänmaatansa hän aina palveli, vaikk'ei erehtymättä, kuitenkin järkähtämättä, niinkuin toivon seuraavastakin selviävän.

Tällä ajalla Armfelt sai kuninkaan seurassa käydä kahdella muistettavalla matkalla. Kesäkuussa 1783 Kustavi III teki tärkeän matkustuksensa Suomeen, missä hän Haminassa kohtasi Katariina II:sen, Venäjän ylpeän rouvan. Parolan kentällä on annettu Armfeltin nimitys kamariherraksi ja yli-siipiadjutantiksi. Vaan Haminan yhtymys ei mennyt mielen mukaan, kaikesta ulkonaisesta ystävyydestä ja kohtelijaisuudesta

*) Tunnettu on riita tämän kappaleen tekijästä, joksi on väitetty K. I. Hallman. Luultavimmaksi katsoo Tegnér, että Armfelt on sen varsinainen sepittäjä, jos Hallman onkin häntä autellut. Vrt. Böttiger, J. H. Kellgren (Saml. Skrifter V); Warburg, Om författarskapet till „Tillfället gör tjufven" (Göt. Vet. o. Vitt. Samhälles Handl. 16).

huolimatta Katariina ei myöntynyt siihen että Kustavi olisi valloittanut Norjan. Sen jälkeen huononi yhä Ruotsin ja Venäjän väli, kunnes leimahti ilmi sotaan. Tunnetut ovat Kustavin turhat ponnistukset yhtymyksen johdosta hankkia Armfeltille joku korkea puolalainen tai venäläinen tähtimerkki. Ohimennen mainittakoon myöskin että Armfelt kertoo keisarinnan Haminassa hänelle lausuneen muutamat sanat *suomeksi*, jolloin hän kiitti ääntämistapaa ja sanoi että mitä raaemmin puhui, sitä parempi. — Tuskin oli täältä palattu, kun lähdettiin vielä pitemmälle ja kaukaisemmalle retkelle. Kustavi kuninkaan teki näet mieli käydä Euroopan hoveissa, niihin tutustua ja niitä ihastuttaa; näin tuli toimeen Kustavin tunnettu ulkomaanmatka 1783—84. Seuraajikseen hän valikoi hovinsa loistavimmat jäsenet, niinkuin Sparre, Taube, Essen, Fersen ja Armfelt. Seurue herättikin huomiota kaikkialla matkallaan hovista hoviin, Braunschweigissa, Münchenissä, Pisassa, Romassa, Napolissa, Pariisissa. Mutta emme nyt ehdi heidän jäljissään seurata, ainoastaan se on mainittava että Armfelt Napolissa kokonaan voitti hovin suosion. Kuninkaana oli tähän aikaan Ferdinand IV, jolle Armfelt reippaalla käytöksellään oli mies aivan mielen mukainen; tuttavuus kävi lopuksi niin pitkälle että Armfelt ja hänen sicialilainen majesteettinsa kaikessa ystävyydessä painiskelivat. Varsinainen hallitsija oli kuitenkin Karoliina kuningatar, Maria Teresian voimakas tytär, ja hänkin suuresti mieltyi nuoreen suomalaiseen, jolla vastaisuudessa oli syytä kyllä kiittää tätä suosiota. — Kotimaahan palasi Armfelt iloisin mielin viettämään häitänsä kauniin ja jalon Hedvig de la Gardien kanssa; jo ennen lähtöänsä oli näet tuo liitelevä perhonen kiintynyt tähän kukkaseen ja heidän kihlauksensa tapahtunut. Suosikkinsa häät vietti kuningas mitä komeimmalla tavalla. Kuningas itse saattoi Armfeltin kirkkoon, nuori kruununperillinen morsiamen. Kalliita lahjoja ei myöskään säästetty, ja häitten johdosta vietettiin monta päivää kestävät juhlalliset taisteluleikit. Mitään muutosta Armfeltin hoviasemassa häät eivät kuitenkaan tuottaneet; seuraavat vuodet kuluivat niinkuin ennen. V. 1787 hänelle uskottiin eräs lähetys Köpenhaminaan, joka hänelle itselleen tuotti Tanskan elefantin-tähden, ja samana vuonna hän nimitettiin Uudenmaan rykmentin everstiksi.

Läheni vuosi 1788, joka oli tuleva käännekohdaksi Kustavi Armfeltin, samoin kuin hänen suosijansa Kustavi III:nnen elämässä. Oikeas-

taan Armfelt vasta tästä ajasta alkaen rupeaa osaa ottamaan yleisiin valtiollisiin asioihin. Tuo usein kuultu väite että vastoin hallitusmuotoa aljettu Venäjän sota muka on Armfeltin vaikutusta, on kuitenkin peräti väärä. Sodan puolustajat olivat Toll, Munck, Ruuth ja ennen muita kuningas itse; Armfelt ei tahtonut, vaan vastusti sotaa. Sitä suuremmaksi kunniaksi on hänelle luettava hänen kelpo käytöksensä sen sytyttyä; hänen mielipidettään ja käytös-ohjettaan osottavat sanat „jos Toll ja Ruuth ovat tämän keksineet Suomen menettämiseksi, ovatpa he laskeneet väärin". Kohta kun sota oli päätetty, lähetettiin Armfelt Suomen puolelle loppuvalmistuksia tekemään, vaan hän tapasi täällä kaikki epäjärjestyksessä sekä suurta haluttomuutta sotaan. Sotamiehet oli kuitenkin helpommin sota-intoon taivutettu — heidän tyytymyksensä oli suuri Armfeltin sedän Kaarlo Kustavin nimitykseen ylipäälliköksi — mutta upseeristo oli sitä vastahakoisempi. Varsinkin Helsingissä hän näki suurta epäröisyyttä ja pelkoa sodan suhteen; se oli sama henki, joka kaksi kuukautta myöhemmin synnytti Anjalan liiton. Kun kuninkaan käskykirje saapui, pidettiin kenraali Possen luona sotaneuvottelu. Posse itse itki, kirosi ja lupasi ampua itsensä, Anckarsvärd lausui: „henkeni ja kunniani ovat kuninkaani", Piper vakuutti että oli puutetta kaikesta, Essen piti pitkän puheen, joka osotti uljuutta, mutta oli hyvin sekava: näin kuvaa Armfelt Helsingin päällikköin kokousta. — Tämmöisillä enteillä alkoi 1788 vuoden sota. Kun kuningas oli Suomeen saapunut, niin Armfelt samosi etujoukon päällikkönä Kymijoen yli ja eteni Summaan, seitsemän virstan päähän Haminasta. Täällä hän sai kestää kovan hyökkäyksen paljoa lukuisamman venäläisjoukon puolelta, jonka kuitenkin urheasti torjui, itse aina ensimmäisenä miekan melskeessä. Hän vaati silloin innokkaasti että ryhdyttäisiin väkirynnäkköön Haminaa vastaan. Tunnettu on kuinka tämä rynnäkkö kuninkaan sotajoukossa Husulassa syntyvän kinastuksen kautta meni mitättömiin, mutta vähemmin tunnettua lienee Armfeltin päättäväisyys viimeiseen hetkeen asti. Saatuansa tiedon Husulan tapauksista hän riensi sinne, vaati ja sai sotaneuvostossa päätetyksi että yhteinen ryntäys Haminaa vastaan vielä paikalla tehtäisiin; kaksitoista tuntia tämän juhlallisen päätöksen perästä hän sai kuninkaalta kirjeen ett'ei ryntäyksestä mitään tulisi. Armfeltin vastaus oli eron-anomus. Kuningas lähetti hänelle silloin kirjeen ja saapui itse kohta perässä häntä lepyttääksensä; kirjeessä hän lausuu seuraavat A:lle kunniakkaat sanat:

„minun ja valtion ystävänä ette voi muuta kuin tuskastuen ottaa osaa onneemme; mutta yksityisenä voitte olla tyytyväinen, että koko maa-armeijassa olette ainoa, joka on tunkenut esiin, pitänyt asemansa ja tehnyt vihollisélle vahinkoa". Asema oli jo melkein toivoton, mutta todennäköistä on että, jos Armfeltin tahdon mukaan rynnäkkö olisi toimeen pantu, Hamina, jolla oli vähäinen ja varustamaton linnue, olisi valloitettu ja koko sota toisen muodon saanut *). Nyt ei ollut muuta neuvoa kuin peräytyä Korkeakoskelle, Anjalan liitto sukeusi ja edemmät sotatoimet v. 1788 ehkäistiin.

Mitä ajatteli Kustavi Armfelt Suomen itsenäisyyden aatteesta? Koetettiinhan häntä vähin siihen taivuttaakkin. Ehkä oli nuo Katariina keisarinnan suomalaiset sanatkin Haminassa 1783 virikkeeksi aiottu? Sodan aikana elokuun 7 p., siis ennen Anjalan liiton muodostumista, jätettiin hänelle „erään hyvää tarkoittavan Suomalaisen" kirje, joka myöskin sisälsi 20,000 riksin vekselin. Kirjeessä vedottiin Armfeltin isänmaallisiin tunteihin, huomautettiin kuinka kuningas lainrikoksella oli katkaissut siteen kuninkaan ja kansan välillä, ja pyydettiin häntä yhteydessä venäläisten päällikköin kanssa vaikuttamaan rauhan eduksi; rahoista ei mainittu mitään. Armfelt näytti kirjeen kuninkaalle ja lähetti vekselin takaisin vastauksella että hän „hyvänä ruotsalaisena ja uskollisena alammaisena" ei voi ruveta mihinkään sovitteluihin vihollisen valtakunnan kanssa. Anjalan liittolaisia vastaan, joiden joukossa syvällä murheella näki setänsäkin, hän kehotti kuningasta käyttämään lain kaikkea ankaruutta: „Suomenmaa pysyy sinänsä kuin on, maakuntana Ruotsin alla, jos 12—13 henkeä rangaistaan; mutta Suomenmaata ei ole viiden vuoden perästä, jos varsinainen armo rikollisille suodaan, sillä salaliiton juuret ovat syvät". Armfelt pysyi siis, niinkuin näkyy, aivan erillään noista juonista, ja se on hänen kunniaksensa luettava; mutta nähtävää on ett'ei hän tuntenut mitään Suomen*maata*, ainoastaan Ruotsin maakuntaa. Onnettaren oikkuja se oli että sama Armfelt kaksikymmentä vuotta myöhemmin ensimmäisenä esitteli hallitsijalle Pietarissa Suomen uuden valtion asiat.

*) Niiden syiden joukossa, jotka pidättivät häntä päättäväisestä käytöksestä, Kustavi mainitsee valtioneuvostossa myöskin taitamattomuutensa suomenkielessä. Arvattavaa on että mahdottomuus vaikuttaa sotamiehiin sanallaan tuntui Kustavi III:nnelle ahdistavammalta, kuin useimmille muille.

Kolme pitkää viikkoa kului kuninkaalta ja Armfeltilta yhdessä Korkeakoskella, ylt'ympäri kinastavia ja kapinoivia joukkoja. Silloin saapui tieto että Tanskakin aikoi rikkoa rauhan ja osotti Kustavin ennustavalle silmälle pelastusta perikadon partaalta: minä olen pelastettu! hän huudahti. Armfeltin kanssa hän riensi kohta Tukholmaan ja sieltä Ruotsin länsirajalle. Kaikkialla oli alhaisissa säädyissä suuttumus yleinen upseeriston käytökseen ja kuningasta tervehdittiin riemulla. Innolla ryhdyttiin varustuksiin tanskalaisia vastaan. Armfelt sai toimekseen järjestää vapaajoukkoja Taalainmaassa ja Vermlannissa, ja olikin tähän omansa. Talonpojan puvussa kulkien ja ystävällisesti rahvaan kanssa keskustellen hän osasi kokonaan ihastuttaa ja innostuttaa asukkaat. Monessa paikassa ilmoittihen monta vertaa enemmän väkeä, kuin hän pyysi. Tämän nostoväkensä hän vei Vermlantiin ja esti tanskalaisten samoamista tähän maakuntaan. Enemmät sotatoimet katkaisi aselepo, joka sitten muuttui varsinaiseksi rauhaksi. — Vuoden alussa 1789 Armfelt sai käskyn jälleen nostattaa taalalaiset Drottningholmaan, ja suoritti tämänkin vaikean tehtävän. Tarkoitus oli tietysti pitää kuninkaan vastustajia valtiopäivillä tarpeellisen pelon alaisena, mikä onnistuikin. Tahtoipa Kustavi kuningas viedä joukot itse Tukholmaankin, mutta Armfelt sai tämän tuuman estetyksi. Luottamustansa Armfeltiin näiden tapausten johdosta osotti Kustavi nimittämällä hänet salaisen sodanvalmistus-valiokunnan jäseneksi ja jättämällä hänen Tukholmaan sodan varustuksia valvomaan, kun itse kesän alussa 1789 lähti Suomen puolelle.

Vasta syyskuussa 1789 Armfelt saapui Suomen sotatanterelle. Ainoa taistelu johon hän sinä vuonna otti osaa oli Elgsön luona, mutta se oli hänelle sitä maineikkaampi. Kahdella sadalla sotamiehellä hän valloitti syyskuun viimeisenä päivänä venäläisten hyvin varustetun linnoituksen Elgsössä, jossa oli viidettä sataa miestä linnueena. Se oli ottelu mies miestä vastaan muinaisen ritariajan tapaan. — Ensi vuoden talvena aljettavaksi sotaretkeksi esitti majuri Y. H. Jägerhorn suunnitelman, joka pääkohdiltaan hyväksyttiin, vaikka toimeenpano etupäässä Armfeltin vaatimuksesta lykättiin kevääksi. Ruotsin aseet saavuttivat nyt taas kauvan kadotetun maineensa. Varsinkin Armfeltin komentama osasto Savossa kunnosti itseänsä otteluissa. Huhtikuun 15 p. Armfelt valloitti rohkealla rynnäköllä vihollisen asemat Parta- ja Kärnäkoskella, ja kun venäläiset kaksi viikkoa myöhemmin suurella ylivoimalla koettivat valloit-

taa jälleen nuo paikat, löi majuri Jägerhorn heidät miehuudella takaisin. Yhtä kunniakas oli, vaikk'ei yhtä onnellinen, Armfeltin rynnäkkö venäläisten asemaa vastaan Sävitaipaleessa 4 p. kesäkuuta. Rynnäkkö oli tehtävä yht'aikaa kolmelta taholta, mutta ainoastaan Armfelt saapui perille määrättynä aikana. Hän teki silloin suurimmalla uljuudella hyökkäyksensä monivertaista vihollista vastaan, mutta rynnäten sotajoukkoinsa etunenässä pattereita vastaan hän sai pahan haavan oikeaan olkapäähänsä, joukot tungettiin takaisin ja hajosivat vihdoin pakoisalle. — Tämän perästä Armfelt ei enää voinut ottaa osaa sotatapauksiin, mutta kuninkaan luottamuksesta uskottiin hänelle rauhan sovittelut Verälässä; hänen ei kuitenkaan siinä ollut muuta tehtävää kuin Kustavin ohjetten mukaan suostua venäläisten ehdotuksiin *).

Se, joka kymmenen vuotta takaperin oli nähnyt Kustavi III:nnen hovia sen loistoaikoina, ei olisi helposti tuntenut sitä 1789 valtiopäiväin perästä. Ruotsin ylhäiset ja kaunottaret, jotka silloin hovielämää kaunistivat, olivat suurimmaksi osaksi siitä vetäytyneet pois. Alhaisten säätyin rakkautta oli Kustavi jossakin määrin jälleen voittanut; aatelistokin oli ulkonaisesti kukistettu, mutta sen viha kyti tuhan alla ja leimahti pian hirveällä tavalla esiin. Kustavin luontoiselle kuninkaalle tietysti oli mitä kipein tunne olla ilman näitten hienoin ylimysten rakkautta, vieläpä niiden vihankin alaisena. Niitä harvoja, jotka olivat hänen ystävikseen jääneet, pitivät heidän säätyveljensä milt'ei pettureina. Ennen muita sai Armfelt, joka horjumatta oli kuninkaan puolta pitänyt ja parasta valvonut, sitä kokea. Se kuva hänestä, joka heidän kirjeissään ja memoaareissaan tältä ajalta esitetään, ei ole valoisa, mutta se ei myöskään ole aina oikea. Ja kuitenkaan Armfelt ei suinkaan sokeasti hyväksynyt, vaan koetti lieventää kuninkaan toimia heitä vastaan. Tuo säätyläisten viha katkeroitti suuresti hänen mieltänsä, ja useissa kirjeissään hän lausuu haluansa vetäytyä pois valtiollisesta elämästä; se lienee kuitenkin pidettävä enemmän vaan hetken tunteena, kuin vakaana ajatuksena. — Sitä täydellisemmin hän nautti Kustavi kuninkaan suosiota. Kun kuningas 1791 teki ulkomaanmatkan, niin Armfelt tuli päähenkilöksi väliaikaiseen hallitukseen; samana vuonna hän nimitettiin Turun

*) Turhaan koettavat Ruotsin historioitsijat pelastaa Ruotsin diplomatiikan kunniata tässä tilaisuudessa; epäilemättä Verälän rauha osottaa Venäjän rauhan sovittajain suurempaa taitoa ja voittoa.

akatemian kansleriksi j. n. e. Näin lavea vaikutusvalta ei voinut olla synnyttämättä turhamaisuutta ja itsevaltiutta luonteessa semmoisessa kuin Armfelt oli. Valaiseva on siinä suhteessa seuraava tapaus. Armfelt tahtoi että nimitettäisiin saarilaivaston päälliköksi sotaretkelle v. 1790 eversti Anckarsvärd, mutta kuningas ei siihen suostunut, vaikka Armfelt lopuksi ilmoitti että hän oli *luvannut* tämän paikan Anckarsvärdille. Siitä huolimatta otti kuninkaan läsnä ollessa Armfelt asian esille sodanvalmistus-valiokunnassa, jolloin ankara riita kiihtyi; vihdoin jätti Armfelt suutuksissaan kokouksen, eikä seuraavina päivinä näkynyt hovissa. Kabinettisihteeri Ehrenström lähetettiin silloin Armfeltin luoksi, jonka hän tapasi yksin kotona „huoneet olivat avoimet ja tyhjät, sillä onnenetsijät olivat haistaneet lähenevää epäsuosiota ja siis vetäyneet tiehensä“. Armfelt valitti kuninkaan vääryyttä ja sanoi tahtovansa luopua valtion palveluksesta, mutta viihtyi vähitellen eikä lopulta vastustanut Ehrenströmiä, joka ilmoitti aikovansa vastata kuninkaalle „herra parooni on jälleen terve ja astuu virkansa toimittamiseen“ *). Näin päättyi tämä asia — eikä Anckarsvärdiä nimitetty. Mutta enimmiten ei ilmautunut tämmöistä eroa kuninkaan ja Armfeltin mielipiteissä. Sota-asiat ja suureksi osaksi ulkomaan-asiat riippuivat tavallisesti kokonaan hänen päätöksestään, kaikissa oli hänen vaikutuksensa suuri. Armfeltin valtiollisen älyn osotteeksi on mainittava ett'ei hän koskaan antaunut noihin väikkyviin unelmiin Franskan ja Puolan suhteen, jotka hurmasivat Kustavi III:tta hänen hallituksensa loppuvuosina.

Ainoastaan 34 vuotiaana Kustavi Mauri Armfelt seisoi näin kuninkaansa lähinnä ystävänä, uskottuna neuvon-antajana. Meillä on historiassamme toinenkin suomalainen, jonka kohtalo tarjoo monta vertauskohtaa Armfeltin asemaan Kustavi III:nnen hovissa, joka nuorella iällä samoin saavutti hallitsijansa täydellisen suosion ja luottamuksen: Klaus Hermaninpoika Fleming. Molemmissa tapauksissa katkaistiin loiston ja mahtavuuden ura odottamattomasti. Fleming kuoli jo 36 vuotiaana liiallisten ponnistuksien musertamana, Armfeltilta riistettiin hänen suosijansa kuningas. V. 1792 maaliskuun 16 p. sattui naamiohuveissa operassa Anckar-

*) Tämä tapaus on kerrottu Ehrenströmin muistoonpanoissa (I, 237 ss.), Tegnér ei mainitse tuota kuvaavaa seikkaa, että Armfelt sanoi luvanneensa paikan Anckarsvärdille. Toisetkin tämän ajan muistoonkirjoittajat mainitsevat esimerkkejä Armfeltin kopeudesta.

strömin luoti Kustavi III:nteen ja lopetti kahden viikon päästä hänen elämänsä. Kuolinvuoteellansa kuningas määräsi ala-ikäiselle pojalleen holhojahallituksen, johon Armfeltkin tietysti tuli jäseneksi; erittäin hän otti silloin tältä lupauksen että hän valvoo hänen poikansa parasta ja pysyy hänen läheisyydessänsä. „Jos koskaan unohdan teidän tahtonne“, vastasi Armfelt, „olisin kiittämättömin ja kurjin peto; mutta“, hän lisäsi, pahoja aavistaen, „onko aina oleva minun vallassani määrätä, tahdonko erota pojastanne“. Kauvan aikaa ei ollut kulunut, ennenkuin tämä Armfeltin pelko kävi toteen ja hän vastoin tahtoansa lähetettiin pois Tukholmasta, tullakseen Ruotsin lähettilääksi Napolin hovissa.

(Jatketaan.)

Kustävi Grotenfelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

O. *Wallin, Kansakoulun yleinen kasvatus- ja opetusoppi.* Jyväskylässä 1883. Hinta 4 m:kaa 50 p:iä.

Tämä teos on tärkeä lisä köyhään suomenkieliseen kasvatus-opilliseen kirjallisuuteen, ja sitä tärkeämpi, koska sen tarkoituksena on tulla käytetyksi oppikirjana kansakoulu-seminaareissamme. Epäilemättä se siis olisi vetänyt puoleensa huomiota ilman sitä pitkällistä kynäsotaakin, joka Uuden Suomettaren palstoissa on raivonnut kirjan tekijän ja erään kovin ankaran arvostelijan, herra B. B:n, välillä.

Teoksen päälähteenä on Rüeggin „kasvatus-oppi“, jota F. Ahlmanin suomentamana jo muutamia vuosia on seminaareissa luettu. Täytyy todellakin ihmetellä että tämä on voinut käydä laatuun, koska mainittu kirja sekä esitystapansa ja kielensä että laveutensa puolesta epäilemättä on liian vaikea niille, joilla on niin vähä esitietoja kuin seminaariin päässeillä. Tähän entiseen käännökseen verrattuna on hra O. W:n teos suurena askeleena eteenpäin, jonka ottamisessa tosin suomenkielen edistys vuodesta 1871, jolloin Ahlmanin käännös julkaistiin, on ollut hänelle suureksi avuksi. Herra O. W. on melkoisesti supistanut teoksen laveuden ja tehnyt sen kansantajuisemmaksi. Hän on poistanut ainakin osan siitä pedanttisesta pitkäveteisyydestä, jota tavataan Rüeggin samoin kuin useiden muidenkin saksalaisten kasvatus-opin kirjoittajain teoksissa, ja joka tekee ne niin ikäviksi lukea. Luulemme että olisi voitu tehdä sitä vielä suuremmassakin määrässä, tekemättä mitään todellista haittaa kirjan tieteelliselle arvolle.

Koska itse kasvatustieteen professori yliopistossamme jo on julkisesti todistanut teoksen arvoa mainitun tieteen kannalta, lienee tarpeetonta siihen lisätä arvolausettamme, semminkin kun vakuutuksemme ei eroa siitä, jonka professori Perander on lausunut. Kaikesta näkyy, että hra O. W. käsittää kansakoulun tehtävän siltä ylevältä kannalta, jolta sen perustajat meidän massamme ovat sen alusta alkaen käsittäneet. Vaikka tosin todellisuus monessa suhteessa ei ole voinut ihannetta saavuttaa, luulemme puolestamme kuitenkin suureksi onneksi, että tätä ihanteellista kaavaa on kansakoululaitostamme järjestettäessä silmällä pidetty. Kuta korkeammaksi päämäärä pannaan, sitä vähemmin tarvitsee peljätä kansakoulumme, ennen aikojansa itsehensä tyytyen, lakkaavan eteenpäin pyrkimästä.

Herra O. W. on selvyyden vuoksi erottanut erinäiseksi johdannoksi sielutieteellisen osaston, jonka Rüegg on sekoittanut yhteen itse kasvatus-opin kanssa. Siinä herra O. W. on mielestämme tehnyt aivan oikein. Mutta luulemme tämän sielutieteellisen osan antavan aihetta muutamille muistutuksille. Siv. 15 vakuutetaan että *kuulo on aika-aisti*, mikä väite, vaikka tosin ennenkin kuultu, ainakin on kovin epäiltävä. Siv. 33 sanotaan: „aistien välittämällä tulee sielu ulkomaailman yhteyteen ja huomaa itseänsä eri olennoksi muiden esineiden suhteen“. Että sielu juuri *aistien välittämällä* tulisi huomaamaan itseänsä eri olennoksi muiden esineiden suhteen on meistä vallan käsittämätöntä. Paljaalla aistien välityksellä sielu ei suinkaan pääse itsetajuntoon. Siv. 64 sanoo tekijä, järjestä puhuessaan, että tiedollinen (teoreettinen) järki seuraa induktiivista, käytännöllinen (praktillinen) järki sitä vasten deduktiivista menettelytapaa. Ikään kuin ei teoreettinenkin järki käyttäisi deduktsiooniakin! Siinä lyhyessä muodollisen logiikan esityksessä, joka tavataan siv. 44—62 on myöskin muutamia virheitä. Siv. 55 päätelmä-opissa määritellään *alalause* siten, että se on „ylälauseesta suorastaan johdatettu arvostus“. Tämä määritys on ilmeisesti väärä, samoin kuin väite siv. 56 että ehdottomassa (kategoorisessa) päätelmässä „alalauseen täytyy olla ylälauseelle alistetun“; itse se esimerkki jonka tekijä siitä antaa osottaa selvästi hänen antamansa säännön vääräksi. Siv. 55 sanotaan yleiseksi, jokaista päätelmää koskevaksi säännöksi, että yläkäsite on maineena (predikaattina) ylälauseessa; mutta niin ei ole kategoorisen päätelmän 2:ssa kuviossa. Samoin sanotaan että alakäsite on aluksena (subjektina) alalauseessa; mutta niin ei ole kateg. päätelmän 3:ssa kuviossa. Kun herra O. W. kuitenkin pari sivua alempana mainitsee ja määrittää kateg. päätelmän 4 kuviota („päätösmuotoa“), näitä poikkeuksia huomauttamatta, niin pelkäämme hänen aikaan saattavan surkuteltavaa sekaannusta nuorukaisten aivoissa. Muutamat viat, joita mielestämme sielutieteellisessä osassa tavataan, ovat seurauksena siitä hegeliläisestä kat-

santotavasta, joka *tässä osassa* todellakin tavataan; esim. ett'ei tekijä „havaanto"-opissaan virka sanaakaan tilan- ja ajanhavainnoista eikä niiden synnystä. Emme kuitenkaan moiti hra O. W:ia siitä että hän on perustanut sieluopillisen osastonsa Hegelin psykologian perusteelle, koska tämä psykologia, siinä ylipäänsä vallitsevan selvän systemaatillisen järjärjestyksen kautta, juuri *didaktiselta* kannalta on suuriarvoinen.

Sitä melua, jonka yllämainittu arvostelija on nostanut herra O. W:n koko teosta vastaan siinä muka vallitsevaa „Hegeliläisyyden" tähden, emme voi puolestamme pitää oikeutettuna. Herra B. B. langettaa hylkäystuomionsa hyvin korkealta kannalta: onhan Hegelin filosofia „epäkristillinen", sen jokainen asiantuntija ilman todistuksittakin tietää — niin vakuuttaa hra B. B., eikä kukaan uskaltane epäillä semmoisen „asiantuntijan" sanoja. Herra O. W:n kirja on hegeliläinen, siis sekin on epäkristillinen, siis se tulee kansakoulussamme levittämään epäuskon myrkkyä. Niin päättää arvostelija. Tosin hänenkin täytyy myöntää ett'ei hra O. W. kiellä mitään kristillistä opinkappaletta, vaan päinvastoin useissa paikoissa esittää aivan kristillisiä aatteita. Mutta tämä on vaan puuttuvaa johdonmukaisuutta, tekijä puhuu silloin ulkopuolella sitä „systeemiä", jonka „kahleissa" hän muuten istuu vangittuna. Niin hra B. B. kiistelee. Mutta ensiksikin ei ole totta että kasvatus-opillinen osa hra O. W:n kirjassa muka on peräti Hegelin mukainen, niinkuin väitetään; muidenkin filosoofein aatteet ovat siihen vaikuttaneet ehkä enemmänkin. Toiseksi näyttää melkein siltä kuin ei hra B. B. tietäisikään, että Hegelin koulu perustajansa kuoltua hajosi eri lahkoihin, joista yksi, n. s. „oikia siipi", koetti sovittaa Hegelin filosofiaa kristillisyyteen. Herra O. W:n opas, Rüegg siihen määrään kuin saattaa sanoa hänen Hegelin puolustajaksi, kuuluu silminnähtävästi juuri tähän suuntaan. Saattaa riidellä siitä, kumpiko „siipi", oikea vaiko vasen, on oikeammin käsittänyt oppi-isänsä varsinaista mieltä, mutta se seikka merkitsee tässä kovin vähän. Sillä Hegelin filosofian abstraktisuus, se kun melkein on paljas metodi pikemmin kuin positiivinen oppi, vaikuttaa että saattaa sen kaavoihin panna kristillistäkin sisällystä. Hegelin filosofiaa käytetään tosin silloin paljaana muotona, mutta semmoisenakin se voi olla suureksi hyödyksi sisällyksen järjestämisessä. Samalla tapaa vanhan pakanallisen filosoofin Aristoteleen oppia käyteltiin arvelematta välikappaleena kristillisen tieteen aikaan saamisessa, — ei ainoastaan keskiajalla, vaan myöskin uskonpuhdistuksen aikana, esim. kirkkomme suuren opettajan Fil. Melanchtonin filosoofillissa teoksissa.

Sopii kysyä, mihin määrin kasvatus-oppi ylipäänsä voi olla „kristillinen". Tosin saattaa, kun on kysymystä kasvatuksen tarkoitusperästä, määrätty uskonnollinen kanta olla johtavana perus-aatteena. Mutta mitä tulee kasvatuksen välikappaleihin, kuriin, hoitoon ja opetustapaan, niin

niitä määräävät säännöt ovat suureksi osaksi niin yleis-inhimillistä laatua, että pysyvät yhtä pätevinä, miltä uskonnolliselta kannalta niitä katsottaneenkin. Ja mitä erittäinkin sielutieteelliseen johdantoon tulee, niin olemme hra O. W:lle kiitolliset siitä, ett'ei hän, kuten hänen arvostelijansa vaatii, ole johtajikseen ottanut pipliallisen sielutieteen kirjoittajia, semmoisia kuin Rudinia, Beckiä ja Delitschiä, koska näiden teokset, sen mukaan kuin me niitä tunnemme ja vaikk'emme kiellä niiden teoloogista arvoa, olisivat peräti kelvottomia sielutieteellisen oppikirjan perusteiksi. Me puolestamme luulemme „kristillisen sielutieteen" yhtä mahdottomaksi kuin kristillisen kemian tahi kristillisen fysiikan. Sillä ovathan sielu-elämän yleiset ilmiöt, toimintomuodot ja lait samanlaatuisia mahometilaisessa, juutalaisessa y. m. kuin kristityssäkin.

Th. R.

Georg Ebers, Sisaret. Romaani, tekijän luvalla saksankielestä suomennettu. (Kaunokirjallisuutta V). Porvoossa 1883, G. L. Söderström. Hinta: 3 m.

Kun Walter Scott muutamia vuosikymmeniä sitten loi historiallisen romaanin, otettiin uutta tulokasta äärettömällä riemulla vastaan, ja hän sai eri maissa jäljittelijöitä, esim. A. de Vignyn, B. S. Ingemannin, S. Topeliuksen. Kauvan aikaa se pysyikin tässä suosiossa; mutta viime aikoina on kuulunut toisiakin ääniä: se muka väärentää historiaa, eksyttää lukijansa eikä kuitenkaan tarjoo mitään parempaa kuin tavallinen mielen kuvitelma. Tämmöiset väitteet eivät mielestäni pidä paikkaansa. Historiallinen romaani tietysti ei pyydäkkään esittää pelkkiä historiallisia tapahtumia; nämä ovat vaan tummana pohjana, jolle kertomuksen keksitty pääjuoni kuvautuu. Ainoasti se on vaadittava että pohja ja kuva sointuvat yhteen, että se ilma, joka kertomuksesta hengähtää meitä vastaan, on todellisuuden mukainen; ja jos historiallinen henkilö astuu näyttämölle, tulee hänen esiintyä omine virheineen, ansioineen. Myönnettävä on että tämmöisenkin kertomuksen luomiseen vaaditaan paljoa enemmän, kuin tavalliselta romaanin kirjoittajalta, sekä kykyä että tietoja. Vaan jos tekijä tuotteessaan saavuttaa edes nämä ominaisuudet, on hänen teoksellaan jo arvo, joka monin verroin voittaa muun romaanin. Lukija saa silloin, kunhan vaan ymmärtää historiallisen romaanin oikean laadun, pysyväkin oppia, hän oppii paljoa lähemmin ja selvemmin tuntemaan menneen aikakauden luontoa ja elämää kuin yleisön historialliset opinnot yleiseen tekevät mahdolliseksi.

Georg Ebers on viime aikoina arkeoloogis-historiallisen romaanin alalla saavuttanut mainetta, sekä kotimaassansa Saksassa, että ympäri koko Euroopan, ja hänen teoksiansa on käännetty monelle kielelle. Suomalaisellekin lukijakunnalle on hän jo tuttu sen teoksen kautta, joka ensin

häneen käänsi yleisön huomion, tarkoitan hänen mainiota kuvaustaan erakkoelämästä Egyptissä „Homo Sum"ia. Useimmissa muissakin teoksissaan Ebers liikkuu Egyptin maalla — tämä on helposti ymmärrettävä, kun tiedämme hänen olevan mainion egyptoloogin, Egyptin tutkijan — niin myöskin nyt puheena olevassa „Sisaret" nimisessä kirjassaan. Esipuheessa tekijä meille osottaa historiallista puolta romaanista — onko sopivaa, näin aluksi ikäänkuin leikkaella kertomusta palasiksi, jätän kuitenkin päättämättä. Itse kertomus kuvaa kahden orposisaren, Klean ja Irenen kohtaloita, jotka Serapiin temppelissä kasvatetaan jumalan palvelusta varten. Mutta tähän piiriin tekijä osaa yhdistää Egyptin valta-istuimesta silloin taistelevain veljesten Ptolemaios Philometorin ja Euergetes II:sen sekä heidän kauniin, kevytmielisen sisarensa Kleopatran vaiheita, vieläpä Roomankin ylimyksen Scipio Nasican, jonka avulla sisaret lopulta vankeudestaan pelastetaan. Että ne olot ja suhteet, joihin me tutustumme, yleensä ovat todellisia, sen meille takaa kirjailijan nimi — siitä myöskin tulemme vakuutetuksi kertomusta lukiessamme. Niin elävänä kuvautuvat meille nuot jylhät temppelit akaasia-lehtoineen, tuo turmeltunut hovi iloineen ja juhlineen; askel askeleelta seuraamme Serapion erakon kulkua hiekkaaavikon läpi kuutamossa, ja väristys valtaa mielemme kun murhaajan myrkytetty tikari häneen sattuu. Yksityiskohdista kuitenkin voi ehkä tästäkin teoksesta tehdä sen muistutuksen, joka ennenkin on Ebersiä vastaan tehty, että hän välistä kuvaa henkilönsä liian nykyaikaisiksi; niin esim. Scipio Nasica ilmestyy liian hellänä, hentotunteisena, että häntä on vaikea tuntea karkeaksi Rooman pojaksi ja lähettilääksi. Vaan helposti myöskin erehtyy tämmöisissä muistutuksissa; historiantutkija näkee usein kuinka ihmisten tunteet ovat vähän vaihdelleet vuosituhanten kuluessa, hän huomaa todeksi tuon vanhan lauseparren: ei mitään uutta auringon alla. Mutta jos pienempiä muistutuksia voikin tehdä Ebersin „Sisaret" kertomusta vastaan, niin kokonaisuudessaan se kuitenkin täyttää historialliselle romaanille asetettavat vaatimukset. Viehättäväin kuvaustensa, puhtaan henkensä kautta se ansaitsee yleisön suosiota, ja luulteni ei kukaan ole mielihyvättä muistava sitä lukeneensa.

Suomennoksen kieli on enimmiten sointuvata ja rikasta; alkuteoksen runolliset kuvaukset ovat usein varsin taitavasti ja runollisesti käännetyt. Kirjan ulkomuotokin on hyvä; painovirheitä kuitenkin tavataan häiritsevässä määrässä.

G—t.

Georg Ebers, Kysymys, idylli, suomentanut Liida J. Helsingissä 1883, Weilin ja Göös. Hinta: 1 m. 25 p:iä.

G. Ebersin tässä mainittu teos on pieni suloinen kertomus, jonka hän kuvaa Sicilian ihanalla saarella tapahtuvaksi. Aine on, kuten useinkin Ebersin kertomuksissa, yhdistys nykyajan aatteista ja näköaloista sekä vanhan ajan muodoista ja oloista. Toisinaan on kertomus pukeunut ainoastaan kuvauksiin Välimeren uhkuvasta luonnosta. Kreikkalaisuus, jolle kertomuksen tapahtuma perustaksen, ei ole yksi kuin historian, jos kohta se tuntuu meidän aikuisista ihmisistä runolliselta. Sillä orjista esim., kun niistä sivumennen on puhe, voisi luulla, että ovat vapaita palvelijoita ja että niitä kohdellaan yhtä hyvästi kuin Hirvenhiihtäjissä ylhäiset kohtelevat alhaisia. Naima-ikäiset nuoret ovat kauvan ja paljon olleet yhdessä, kun sitä vastoin kreikkalaisessa maailmassa sukupuolet olivat toisistansa jyrkästi erotettuna. Vanhempain tahdon jälkeen naiminen kyllä muka on tapahtuva, — ja kuinka onkaan, niin taipuvat vanhat kuitenkin ja rakastavaiset saavat toisensa aivan suuritta mutkitta. Voisi siis sanoa että kreikkalaisista oloista on jätetty pois, mikä meitä loukkaa. Vastuksethan kertomuksessa eivät ole ulkonaisia, niinkuin voisi luulla, vaan siveellisiä, aatteellisia — sielun alaahan Ebers mielellään ja taitavasti kuvailee. Tässä ei tule kysymykseen mitkään yhteiskunnalliset asemat eivätkä muut syvät riita-aineet; sydämen yleis-inhimillinen asia tässä vaan on kertomuksen keskuksena.

Sicilian saarella asuu kaksi veljestä, toisella on poika, toisella tytär; jälkimmäinen on kertomuksen päähenkilö. Pienistä saakka nuoret ovat toisiaan tunteneet ja rakastaneet. Kun ystävyyden olisi aika kypsyä elämän liitoksi, sekaantuu sitä häiritsemään tytön isän vanha, komentoon tottunut emännöitsijä kolmannen, muualla asuvan veljen pojan hyvää edistääksensä, jolle soisi nuoren kasvattamansa kaunottaren. Sitä varten hän panee liikkeelle kaikki voimansa ja onkin jo onnistumaisillaan, kun tyttö saa epäluulonsa, jonka emännöitsijä on pannut toimeen, lemmikkinsä siveellisyydestä poistetuksi. Keskinäisen sovun palattua, päättyykin kaikki onnellisesti. Huomioon otettava on tässä kertomuksessa luonteiden selvyys. Emännöitsijän kuva on sangen elävä ja onnistunut. Päähenkilönä on nuori, helläsydäminen kaunotar, jolla on oma tahto ja voimaakin panna tahtonsa toimeen. Isä on heikkoluontoinen ja hyvänsuopa. Häärien ja liikkuen työssänsä, rauhallisessa maakodissa kuvautuvat nämä ja muut henkilöt niinkuin kesäpäivän pilvet ja taivas kirkkaassa lähteessä.

Käännöksen kieli osottaa kyllä perehtymistä kieleemme, mutta kuitenkin ainoastaan kertomuksen viehätys tekee sen, että kielivirheet eivät aivan pahasti lukijata loukkaa. Sillä nähtävästi suomentaja on joutunut alkukielen pauloihin eikä malttanut noudattaa tuota vanhaa sääntöä: pitkät

saksalaiset lauseet ovat jaettavat kahdeksi kolmeksi suomalaiseksi. Paino- ja kirjoitusvirheitä on aivan liiaksi. Kreikkalaisten sanain ja nimien kirjoittamisessa vallitsee johdonmukaisuuden puute. Lainasanat semmoiset kuin *chiton* ja *chlamys* olisivat kirjoitettavat k:lla, *cikaadi* taas s:llä. Sypressit ja kypressit, Eoksen ja Heliosin, Nereusen ja Achilleyn, Iphikselle ja Chlorisille, Dionysion, Dionysoksen, Dionysiuksen — kaikki tavataan kirjassa. Johdonmukaisuus on toki ensimmäinen ehto jokaiselle kirjoittajalle.

K. E. —ki.

A. Lönnbeck, Studier i finska vitterheten efter 1830. Helsingissä 1883. P. H. Beijerin kustannuksella. 82 s. Hinta 1 m. 50 p.

Edessämme oleva kirja on monessa suhteessa omansa herättämään utelijaisuutta. Ensiksikin on siitä nähtävä, mitä eräs „Suomenmaalainen“ arvelee „suomalaisesta“ kirjallisuudesta, ja muutoin on tähän asti melkein kokonaan puuttunut esityksiä uusimmasta kirjallisuudenhistoriastamme. Sentähden on minun ilo mainita että hra Lönnbeckin „tutkiskelmat“ antavat ylipäänsä luotettavan kuvan esitettävästä aineesta — ne muistutukset, jotka mielestäni sopii tehdä mainitsen alempana. Tekijä luo ensin katsauksen taakse päin ja mainitsee ne syyt, jotka tämän vuosisadan alussa vaikuttivat vireämmän elämän suomalaisen kirjallisuuden alalla. Ne olivat hänen mielestänsä Porthanin herättämä mieltymys Suomen historiaan ja Saksasta tullut uus-romantiikki, — sitä vastoin Suomenmaan irroitus Ruotsista ei alussa sanottavasti kirjallisuuden kehitykseen vaikuttanut — ne ne myöskin synnyttivät suomalaisuuden pyrinnön, jonka läheistä yhteyttä suomalaisen kirjallisuuden elpymisen kanssa tekijä ei näy kieltävän. Mielestäni on tässä vaikutus Suomen valtiollisten olojen muutoksesta liian vähäiseksi arvattu; epäilemättä Juteini, Linsén, Arvidsson eivät koskaan ilman sitä olisi esittäneet vaatimustansa suomenkielisestä kirjallisuudesta sivistyneille ja oppineille eivätkä ryhtyneet työhön sen hyväksi. Kun tekijä muutoin arvelee että Linsénin ja Arvidssonin lausumat mielipiteet vaan olivat „romantiikin edustajain runollisia unelmia“, — sivumennen annetaan myöskin sutkaus myöhemmille fennomaaneille, joka on vähemmin paikallaan — on tämä arvostelu kumminkin yksipuolinen Linsénistä, varmaankin väärä Arvidssonista. Arvidsson ei nähnyt tulevaisuutta rusoisessa hohteessa, hän ymmärsi kyllä muutoksen vaikeuden, mutta oivallettuansa sen välttämättömyyden, hän rupesi työhön — työhön, joka kesti senkin perästä kuin isänmaan vallitsevat olivat pakottaneet hänet ansaitsemaan leipäänsä vieraille rannoilla. Sittemmin antaa hra Lönnbeck hupaisan esittelyn suomalaisen runouden harjottajista tämän vuosisadan alussa, Juteinista, Gottlundista ja Pop-

piuksesta. Juteinista olisi sopinut manita että hän oli talonpojan poika. Arvelu että taistelu läntisen ja itäisen murteen välillä Lönnrotin kautta ratkaistiin niin että Länsisuomen kieli voitti, ei ole oikea; kirjoitustapa tosin jäi entiselleen, mutta Itäsuomen kielestä tunkeusivat uudet lauseparret ja sanat joukottain siihen ja vanhat „svetisismit“ poistuivat. Kieli uudistui täydelleen.

Tekijä siirtyy nyt varsinaiseen aineesensa, esittäen ensin Lönnrotin ilmaiseman kansanrunouden ja uudemmat kansanrunoilijat, sitten taiderunoilijain ja kirjailijain teokset. Ainettansa hän näkyy huolella tutkineen ja esitys on ylipäänsä oikea ja ansiokas. Poikkeuksena on arvostelu Kalevalasta. Nähtävästi on tekijän ollut vaikea asettua Kalevalan henkeen ja ajatusjuoksuun, ja tämä on ollut syynä että hän esim. puhuu sen epämiellyttävistä naishenkilöistä, Kalevala-urosten saamattomuudesta toimeen, jonka tähden vaaroissaan turvautuvat loitsuun j. n. e.; mutta loitsu oli muinais-suomalaisten mielestä juuri mitä suurinta ponnistusta ja voimaa vaativa toimi. Mitä Kalevalan eheyteen ja luonteihin tulee viittaan muutoin Krohnin äsken ilmestyneesen teokseen, jota hra Lönnbeck valitettavasti ei ole voinut käyttää. — Kantelettaren arvostelu on sitä suotuisampi, sen vaikutusta taiderunoilijoihin arvataan hyvin suureksi. Kansanrunoilijain satiirisista runoista olisi sopinut mainita joku esimerkki, niinkuin Puhakan „Tuhman Jussin juttureissu“ tahi Väänäsen „Kummasta kalakukosta“. Myöhemmistä kirjailijoista puhutaan laveammin Kivestä, Oksasesta, Suoniosta ja Erkosta, mutta toistenkin pääteokset mainitaan lyhyesti. Muistettava olisi Rahkonen ollut, ehkäpä myöskin Granlund. Kun tekijä arvelee että Kivellä ei ole jäljittelijää ollut kirjoitustavassaan, on tämä väärä siihen nähden, että Erkko on kirjoittanut pitemmän novellin, jossa Kiven vaikutus häneen on silminnähtävä.

Loppuun on tekijä liittänyt lyhyen katsauksen käännös- ja tieteelliseen kirjallisuuteen; tämä olisi kuitenkin saanut olla laveampi — taikka kokonaan poissa. Käännöksinä on suomeksi paitse romaanikirjallisuutta paljo muutakin; laveammat ja tärkeämmät kuin käännökset Vetterberghin y. m. teoksista ovat Runebergin, Shakespearen, Lessingin, Ibsenin suomennokset. Jumaluus-opissa on Ingman julkaissut Raamatun selityksiä seitsemässä osassa; historiassa Kajaani Suomen historian; luonnontieteissä Lönnrot ja Mela arvokkaat alkuperäiset teokset.

Muistutukseni koskevat, niinkuin näkyy, etupäässä yksityiskohtia. Ylipäänsä antaa kirja, kuten jo olen huomauttanut, selvän ja luotettavan kuvan uusimmasta suomalaisesta kirjallisuudesta ja on varsin tervetullut. Epäilemättä siis siltä ei ole puuttuva lukijoita.

G—t.

Kukkasia. Kiehkurainen kertomuksia, kirj. *Maria.* Helsingissä 1883. G. W. Edlund. 145 s.

Kärfven. Berättelser af *Maria.* Helsingissä 1883, G. W. Edlund. 141 s.

Nimimerkki „Maria" on suomeksi ja ruotsiksi ilmestyneesen kirjaansa yhdessä painattanut 10 jutelmaa. Niissä on opettavainen henki, jonka pääpyrintö on selvästi esittää sitä suuruutta ja ylevyyttä, mikä on työmiehen taikka työtä tekevän naisen jokapäiväisessä, ahkerassa elämäntoimessa. Parissa kertomuksessa kirjoitustapa tuntuu hiukan kuivanlaiselta; ja myöskin parissa kohdassa, etenkin kertomuksessa „Sunnuntai lauvantaina" mielestämme tapaus loukkaa todenmukaisuuden vaatimuksia. Mutta esitetyt henkilöt ansaitsevat parasta kiitosta; me tunnemme heissä samoja suomalaisia, joita tavataan jokaisessa maamme mökissä, ja he ovat hauskoja, kelpo ihmisiä, joihin mielellänsä tutustuu. Että varjopuolia heissä esiintyy, sitä ei suinkaan ole salattu, vaan yleensä he ovat vakaamielisiä ja kestäviä, niinkuin olemme tottuneet näkemään suomalaisia kuvattavan. Se on erittäin mainittava, että monet „Marian" esiintuomat henkilöt ovat mielestämme aivan uusia kirjallisuudessa; heitä ei ole tehty minkäänlaisten kirjallisuudessa tavattavien esikuvien jälkeen, vaan he ovat alkuperäisesti, yksistään luonnon mukaan keksityt, ja he kuvaavat piirteitä ja luonteita kansasta, joihin luullaksemme ei mikään kirjailija vielä ole koskenut. Luulemme että kirja m. m. voittaa paljon ystäviä juuri talonpoikaisen väestön joukossa, jonka luonteen ominaisuuksia se esittelee.

.Vielä lisäys suomalaisen painoksen kielestä. Ei näy olevan mahdollista kyllin ankarasti terottaa suomea kirjoittavien mieleen, että sekin, joka hyvästi tuntee kieltä ja sitä käyttää vaikkapa harvinaisenkin taitavasti, kumminkin pilaa teoksensa, jos hän kirjoittaa huolimattomasti. „Kukkaisissa" kieli useissa paikoissa sujuu hyvin ja on puhdasta ja kaunista. Mutta huolimattomuutta kuitenkin huomataan. Kielivirheitä on muutamia, esim.: *esitteleppäs* itsellesi hänen *surunsa,* s. 7 (kuvaileppas its. h. suruansa); *kosija* infinitiivinä ynnä senlaatuista muutakin; ruotsalaisuuksia esim. s. 52: „muutami*a* virstoj*a* *ulkona* kaupungin tullista"; — — „mitä hän *ottaisi eteensä*" (mihin ryhtyisi). Onpa kirjaan pujahtanut semmoisiakin varsinaisia käännösvirheitä, kuin s. 87 „*mies* nauroi sille", ruotsiksi „*man* skrattade deråt" (naurettiin sille); suomalaisessa lauseessa ei ole mitään järkeä eikä ajatusta.

—*i* —*t*

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Kristian II:n luonteesta.

(Virkaan-astujais-esitelmä 5 p. huhtik. 1884.)

Keskiajan öinen huuru hälveni jo Uuden ajan aamuruskon edestä. Amerikan löytö, kirjapainotaidon keksiminen ja suurin askelin lähenevä uskonpuhdistus avasivat eri aloilla uudet maailmat kansoille, pitäen silloisen sukupolven mieltä aivan verrattomassa jännityksessä, siihen aikaan kun Kristian II:nen kasvoi mieheksi ja valmistui suureen tehtäväänsä. Harvoin on nerokkaalle nuorukaiselle ollut suotuna kasvaa aikakautena, joka suuremmassa määrässä olisi voinut tarjota jaloimmillekin luonnonlahjoille kehitystä ja vaikutus-alaa. Muissakin kohden mainittu ruhtinas näytti olevan onnen helmalapsia: isä oli Tanskan etevimpiä kuninkaita, äiti oli tavattoman hurskaasta ja lujasta luonteestaan tunnettu, jalo sisar niille Sachsin ruhtinaille, jotka antamalla Lutherille apua ja turvaa ovat voittaneet pysyväisen maineen historiassa. Tuleepa lisäksi, että Kristian II:n kasvatusta oli hoidettu suurella huolella, että tuskin yhdenkään hallitsijan oikeutta on edeltäkäsin suojeltu niin monella vaalilla ja vakuutuksella kuin hänen, ja ett'ei yksikään Pohjoismaiden kuningas ole ollut sukulaisuudessa tahi liitossa niin monen mahtavan hallitsijan kanssa kuin Kristian. Ja tämän ruhtinaan elämä päättyi, niinkuin kaikki tiedämme, niin onnettomasti, että hän teki lopun Margareeta kuningattaren mahtavasta unioonista iäksi päiviksi, että hän itse kadotti kaikki kolme kruunuansa, kadotti vapautensa ja että hän sen lisäksi jälkimaailman muistossa on saanut mitä hirmuisimman maineen. Hän on tyranni, jonka vertaista pohjoismaiden historiassa ei tavata, hän on se „jumalaton verikoira", jonka julmuutta Kustaa Vaasa ei voinut kyllin kauheaksi kuvata, jonka muistoa Skandinavian kansat eivät muka voineet liiaksi vihata. Vielä muutamia vuosikymmeniä sitten ilmaantui ihan uusi syytös tätä onnetonta hallitsijaa vastaan: että Kristian II:n muka olisi murhannut isänsäkin, jonka todistamiseksi vedottiin silloin vast'ikään maasta kaivettuun kirjalliseen muistoonpanoon. Kohta sen jälkeen saatiin kuitenkin sel-

ville, että mainittu todistus oli väärennetty, ja Kristianin muisto oli ainakin yhdestä tahrasta puhdistunut. Mutta sitä kestävämmät ovat muut varjot hänen kuvassaan olleet, ja luonnollisesti Ruotsin kirjallisuus vielä paremmin kuin Tanskan ja Norjan on säilyttänyt sitä käsitystä, että Kristian II:n oli oikea peto ihmishaamussa. Joka muistaa etupäässä Tukholman verisaunan kauhuja sekä kaikkia mitä Kristianin aikalaiset ovat hänestä pahaa kirjoittaneet, se ei odota, että saman ruhtinaan luonteessa on runsaasti tutkimisen, jopa ihailemisenkin aihetta.

Sellainen on kuitenkin asian laita. Jättäkäämme hetkeksi nuo ylt'ympäri tunnetut julmuuden osotteet pois, niin Kristian II esiintyy sekä kyvyn että hyvän tahdon puolesta niin etevänä, että Pohjoismaiden historiassa ani harvat hallitsijat voivat hänelle vertoja vetää. Tahdon tässä, sen verran kuin aika myöntää, viitata muutamiin hänen hallitsijatoimensa tärkeimpiin puoliin. Paremmin ja varmemmin kuin mikään muu, kuvailevat hänen omat yrityksensä Kristian II:n todellista luonnetta.

Silminnähtävästi on Kristian II:n valtiollinen ohjelma unioonisatteen toteuttamisen ohessa käsittänyt kolme pääkohtaa, jotka mitä lähimmiten ovat toisiinsa liittyneet: kuninkaan vallan laajentaminen, korkeampien säätyjen etuoikeutten vähentäminen ja alemman kansan kohottaminen varallisuuteen ja sivistykseen. Useat hänen aikalaisistaan ovat samaan suuntaan pyrkineet; muistettakoon Hispanian Ferdinand katolilaista, Ranskan Frans I:stä, Englannin Henrik VII:ttä ja VIII:tta, Saksan ja Hispanian Kaarle V:ttä ja Ruotsin Kustaa Vaasaa, y. m. Ainoastaan harva, ehkäpä mainituista ruhtinaista yksistään Kustaa Vaasa, on niin täydellä itsetietoisuudella, niin suurella jäntevyydellä toiminut kuin Kristian II.

Tarkastamme ensin kuninkaan asemaa talonpoikaissäätyä kohtaan. Jo ennen kuin Kristian oli kuninkaaksi tunnustettu, hän riensi antamaan käskyjä, että yhteinen kansa saisi lain mukaan oikeutta nauttia, ja kun hän kruunaustaan varten oleskeli Norjassa, tuli huolenpito talonpoikien asemasta niin-ikään kauniilla tavalla näkyviin. Tanskaan palattuansa Kristian väsymättä matkusteli ympäri maata tarkastamassa, että hänen käskyjään ja oikeuden vaatimuksia noudatettiin. Kokonaiseksi järjestelmäksi kehittyivät talonpoikien hyväksi annetut käskyt, kun hänen maanlakinsa valmistui v. 1521. Siinä annettiin erilaisia ja tärkeitä määräyksiä tilanvuokraajain turvaamiseksi, mutta kaikista tärkeintä oli, että maaorjuus kiel-

lettiin. „Sellainen paha, jumalaton tapa, joka tähän asti on ollut, että talonpoikaparkoja ja kristillisiä ihmisiä on myyty ja lahjoitettu niinkuin järjettömiä elukoita, tulee tästä lähin kielletyksi, vaan jos isäntäväki heitä vääryydellä kohtelee, olkoon talonpojilla valta muuttaa", — niin kuuluvat kuninkaan sanat, joissa vielä vuosisatojenkin kuluttua värähtelee oikeutettu sääli ja myötätuntoisuus. Mutta tämäpä sama määräys juuri saavutti etuoikeuksilla varustettujen säätyjen suurimman paheksumisen, — muka hyvälle järjestykselle ja hallitukselle haitallisena ja turmiollisena uutuutena; suuressa määrässä juuri tämä määräys vaikutti siihen, että Kristian II:n antama laki julkisesti poltettiin niin pian kuin hän itse oli syösty valta-istuimelta. Puolikolmatta vuosisataa saivat Tanskan talonpojat sitten odottaa, ennenkuin mahtavat tiesivät murtaa maaorjuuden iestä.

Porvarissäätyä kohtaan Kristian samoin on osottanut suurta huolta ja ystävällisyyttä. Hän oli poikana asunut jonkun aikaa Hannu Bogbinderin eli Hannu Meisenheimin luona, joka siihen aikaan oli Köpenhaminan etevimpiä porvareita. Nuorukaisena hän oli Norjassa tutustunut kuuluisan Sigbritin kanssa, joka alkujaan Dyveke tyttärensä, Kristianin lemmikin tähden, mutta sittemmin ja Dyveken kuoltua vielä suuremmassa määrässä oman neronsa ja tietojensa kautta oli saavuttanut kuninkaan täydellisen luottamuksen. Mainittu Sigbrit eli Seibrit muori oli Hollannista kotosin, ja hänen kykyänsä kuvaa se seikka, että hän monta vuotta perätysten hoiti Tanskan valtion rahatointa, joskuspa lisäksi järjesti sen laivastonkin hoitoa, vieläpä kuninkaan poissa ollessa sai valtakuntaa hallita yhdessä Isabella kuningattaren kanssa. Sigbritin tiedon-antojen ja omien Alankomaille tekemäinsä matkojen avulla Kristian oli tutustunut sikäläisiin kauppaoloihin, jotka siihen aikaan olivat mallina ja esikuvana kaikille, jotka tahtoivat elinkeinoja ja kauppaa edistää. Tanskassa Kristian onkin työskennellyt tähän suuntaan innolla ja tavalla, joka läheisesti muistuttaa Kustaa Vaasan ja Kustaa Aadolfin toimia Ruotsin yleisen varallisuuden kohottamiseksi. Yleisen kauppa- ja elinkeinovapauden periaatteet eivät silloin olleet hallitsevain johtona; niitä ei vielä tunnettu; oli jo siinäkin kyllin, jos saatiin aatelia ja papistoa estetyksi harjottamasta kauppaa y. m. porvariston vahingoksi. Erityiset etuoikeudet, tarkat ohjesäännöt ja ammattipakko olivat siihen aikaan *α* ja *ω*, alku ja loppu kaikessa järjestyshoidossa. Niin yleensä, mutta mitä

erittäinkin tuli pohjoismaihin, oli silloin kaikista tarpeellisin murtaa Hansan raskas ylivalta, joka piti porvarissäätyä aivan masennuksissa. Edellisistä hallitsijoista muutamat, erittäinkin Hannu kuningas, olivat pyrkineet siihen suuntaan, vaikkapa horjuen eikä kyllin pontevasti. Toisin Kristian II; hän on ryhtynyt toimeen selvästi tietäen, minne oli pyrkiminen, ja hän on tällä alalla tavallisesti osottaneet suurta viisautta ja malttia. Millaisia jättiläistuumia hän ajatteli, näyttävät muutamat hänen kirjeensä. Suuri kauppayhtiö oli perustettava, jolla olisi pesäpaikka Köpenhaminassa, mutta haaraosastoja ja konttooreja Novgorodissa, Alankomailla ja monessa muussa paikassa; Fuggerien suunnattomat pääomat piti liittää tähän yritykseen, joka onnistuneena olisi jättänyt osakkaittensa käsiin koko voiton pohjoismaiden tukkukaupasta. Samaan aikaan — pari päivää Tukholman verisaunan jälkeen — Kristian myöskin ajatteli merentakaisia alusmaitaan, Islantia, Grönlantia y. m. ja silminnähtävästi oli hänellä silloin mielessä viimeisenä päämääränä saavuttaa Tanskalle osallisuutta Amerikan uudessa maailmassakin, johon Euroopan mahtavat kansat silloin kilvan loivat katseensa. Kummastakaan tuumasta ei tullut mitään tulosta, mutta kumpikin ansaitsee tulla muistetuksi, koska ne niin hyvin kuvailevat Kristian II:n nerokasta luonnetta ja valpasta huolenpitoa tulevaisuuden tarpeista. Samaan aikaan sama hallitsija ehti ajatella useita muitakin asioita, tärkeitä, vaikk'ei niin suurenmoisia. Hän järjesteli Tanskan kaupunkien sisällisen hallinnon uudestaan, antoi määräyksiä kaupunkien puhtaanapidosta, terveydenhoidosta y. m. — melkein kaikki sellaisia käskyjä, joitten tarpeellisuudesta ei nyt enää ole eri mieltä, jos kohta siihen aikaan olivat jotakin ihan outoa ja monella taholla herättivät paheksumistakin.

Kauniimpia lehtiä Kristian II:n historiassa ovat erittäinkin hänen haaksirikkoon joutuneitten turvaksi antamansa lainmääräykset; siinä varsinkin esiintyy puhdas ihmisrakkaus ja lempeämieliset periaatteet, joita ei oma etu millään muotoa kannattanut. Oli siihen aikaan kaikissa maissa tavallista, että niin sanotun haaksihylky- eli rantaoikeuden mukaan ne onnettomat, jotka myrsky ajoi aluksineen päivineen rantaan, saivat jättää kaiken omaisuuden rannikon asukkaille, useastipa itsekkin joutuivat niiden omaisuudeksi tahi murhattiin. Rannikkoasukkailla oli siinä tavassa erittäin runsas tulolähde ja kirkko niin hyvin kuin maallinen esivalta oli kumpikin pidättänyt itselleen osan saadusta saaliista. Aikoina,

jolloin merellä kulkevat alukset olivat verrattain kovin huonoja, eikä majakoita ja merikarttoja ollut nimeksikään olemassa, tapahtui tietysti äärettömän paljon haaksirikkoja, varsinkin Tanskan rannikoilla, jotka vielä tänäkin päivänä ovat purjehtijalle suurena vaarana; kruunun säännöllinen osuus haaksirikoista saaduista tuloista taisi siihen aikaan tehdä noin 140—200,000 gylleniä vuotuisesti, mikä tekee noin 4,375—6,250 naulaa puhdasta hopeata. Kristian oli hyvin usein rahapulassa, mutta kunnia on sitä suurempi, että hän sittenkin vapaaehtoisesti jätti tämän suuren tulon sillensä; ennen hänen aikojaan oli tosin joskus myönnetty liittoveljelle sellainen etu, mutta ainoastaan poikkeustilassa. Muutamat Tanskan piispoista sitä vastoin olivat kovasti pahoillaan tästä odottamattomasta tulojen vähennyksestä, ja totta on että kuningas tällä kertaa niinkuin monesti muutenkin säännöillään rikkoi kuninkaan vakuutuksessaan annettuja lupauksia. Mutta sittenkään jälkimaailma ei voi olla hänen kunniaksensa lukematta mitä hän teki. Eräs piispa rohkeni kuninkaan edessä väittää sitäkin, ett'ei raamattu millään muotoa muka estänyt entistä menetystä haaksirikkoisia vastaan. Kuningas siihen vastasi viittaamalla Jumalan viidenteen ja seitsemänteen käskyyn, jolloin piispa ei tietänyt mitään vastata.

Kuningas Kristianin huolesta parannettiin kulkuneuvot Tanskassa ja ensimmäinen yritys tehtiin postilaitoksen perustamiseksi. Oikeudenhoidon alalla saatiin ajanmukaisia parannuksia toimeen: todistustapa tuli muutetuksi parempaan päin, jäännökset vanhasta sukukostosta vähennettiin, keräjiä ruvettiin pitämään erityisissä sitä varten määrätyissä tuvissa j. n. e. Kuninkaan oma kanslia järjestettiin niin tarkasti, että parannukset jäivät täyteen voimaansa senkin jälkeen, kun Kristian oli syösty valta-istuimelta, jolloin useimmat muut parannukset peruutettiin. Erityisenä tarkoituksena oli kuninkaalla, että oikeudenhakijat nopeasti ja ilman rasittavia kustannuksia saisivat asioitaan ratkaistuksi. Itse on hän tiettävästi mitä suurimmalla huolella valvonut näiden ja muiden muutosten toimeenpanoa; se ahkeruus, jolla hän enimmiten on työskennellyt, voipi vetää Kaarle XI:nnen tunnetulle murtumattomalle työ-innolle vertoja. Siinäkin näkökohta, jota ei voi jättää huomaamatta, jos mieli saada tarkkaa käsitystä useinmainitun hallitsijan oikeasta mielenlaadusta.

Käännymme toiseen alaan, johon Kristian II:n ihmeellisen valistuneet harrastukset myöskin ovat ulottuneet, tarkoitan opetustoimen jär-

jestämistä. Muistamme aluksi, että sellainenkin hallitsija kuin Kustaa Vaasa siinä kohden, silloinkin kun varoja liikeni, on jättänyt paljon tekemättä. Saattaa sanoa että opin alalla pimenemisen aikakausi alkoi hänen aikanaan; vasta Kaarle IX:n ja Kustaa Aadolfin aikana opetuslaitos Ruotsissa ja Suomessa pantiin hyvään kuntoon. Mutta Kustaa Vaasan vastustaja, verellä tahrattu tyranni, on mitä hellimmällä huolella hoitanut maansa opetustointa, niin että yksistään sekin kysymys voisi antaa aihetta valaisevalle esitelmälle. Vanhentuneita ja kelvottomia oppikirjoja hän kielsi ja poltatti, määräten uusia sijaan; talonpoikienkin lasten kasvatuksesta hän antoi määräyksiä, käskien muun muassa — sitä äidinkielen harrastamista osottaen, joka monessa muussakin tilassa on esiintynyt — että lapsien ensin tulisi tanskan kielellä oppia Pater noster, Ave Maria ja Credo, jotta he voisivat sisällystä ymmärtää. Yliopistoa hän samoin suurella huolella suosi, ja keskellä Ruotsia vastaan kestävää sotaa, joka kyllä vaatii huomiota niin hyvin kuin varojakin, on Kristian koettanut hankkia eteviä opettajia Saksasta ja Hollannista Köpenhaminan yliopistoon. Oli siitäkin puhetta, että itse Luther tulisi kuninkaan palvelukseen, ja asiasta keskusteltiin juuri siihen aikaan, kun Luther oli kutsuttu Wormsiin opistaan vastaamaan Kaarle keisarin ja ruhtinaitten edessä. Kristianin eno, Sachsin vaaliruhtinas, ei kuitenkaan tahtonut askea luotansa suurta uskonpuhdistajaa; mutta se ei vähennä Kristianin ansiota, että hän ensirivissä on tarjonnut julkista kannatusta uskonpuhdistuksen suurelle asialle hetkellä, jolloin vielä oli epätietoista, uhkasiko Lutheria Hussin kohtalo.

Kristianin uskonnolliseen kantaan ovat kuitenkin maallisetkin näkökohdat, — se lisättäköön — suuresti vaikuttaneet. Hamasta lapsuudesta asti hän näkyy olleen sotakannalla korkeampien säätyjen kanssa; Norjassa, kun nuorukaisena oli isänsä auttajana, hän oli petoksella ja väkivallalla kukistanut Hamarin piispan ja kuuluu silloin lausuneen, ett'ei piispojen sopisi istua lujissa kivilinnoissa; karjakartanossa oli heille sopiva asuinsija. Aivan samoja mielipiteitä ovat Sturet ja Kustaa Vaasa esittäneet, monista muista sen aikuisista hallitsijoista puhumatta, mutta Kristian oli muita rohkeampi: Kaarle, Hamarin piispa, pidettiin vankeudessa vastoin paavin käskyjä; piispojen tuomarivalta vähennettiin, kuningas anasti itselleen yhä useampia oikeuksia kirkon miehiltä, kehottipa raamatun lukemiseen, kehotti pappeja perhettä perustamaan j. n. e.

Näytti siltä, kuin Tanska olisi käynyt etupäässä uskonpuhdistuksen suuressa työssä, vaan taantuminen pääsi valtaan niin pian kuin Kristian oli poissa.

Olen maininnut yksityisseikkojakin, mutta sen olen tehnyt tahallani. Mitkä sanat ja selitykset voisivat paremmin ja asiallisemmin kuvata historiallisen henkilön kantaa, kuin tuommoiset toimet, joissa Kristian II:n persoonallinen osallisuus enimmiten on ollut hyvin suuri? Ei ole vähintäkään epäilystä siitä, ett'ei hän näissä asioissa ole osottanut olleensa oikea mies johdattamaan kansaansa uusille urille. Valitettavasti häntä ei voi samassa määrässä kiittää kaikissa kohdissa.

Paraitakaan tarkoituksiaan Kristian ei voinut toteuttaa polkematta omia lupauksiaan, rikkomatta vanhoja ja monesti vahvistettuja oikeuksia ja lakeja. Talonpoikien vapauttaminen oli aatelin oikeuden loukkaamista, uskonpuhdistuksen edistäminen oli selvä rikos kirkon monesti vahvistettuja oikeuksia vastaan. Koko silloinen aikakausi oli mullistuksia täynnä; niin ankaraa kumousten aikaa on ihmiskunta ylen harvoin, jos edes koskaan, saanut kokea. Sellaiset kirkonruhtinaat kuin Julius II, Leo X, Tetzelin ja Arcimboldin tapaisine palvelijoineen, eivät myöskään olleet sopivia ylläpitämään kirkon yhä syvemmälle vaipuvaa arvoa. Eivätkä maalliset mahtavat suinkaan olleet parempaa laatua; tuskin on milloinkaan niin julkeasti rikottu pyhimpiäkin valoja ja lupauksia kuin juuri siihen aikaan. Olevat olot osottivat selvästi mädänneisyyttä; kumouksen kautta ne vaan saattoivat parantua. Mutta varsinkin sellaisissa oloissa, kun kaikki ulkonaiset oikeudet horjuivat ja pettivät, oli luja sisällinen vakuus, oli varma siveellinen johto tarpeen sille, joka toivoi itselleen sijaa kansansa, ihmiskunnan suurten henkien joukossa. Lukemattomat saattoivat petosta petoksella, väkivaltaa väkivallalla masentaa ja samassa tietämättänsä raivata uudelle ajalle tietä, mutta ani harva on voinut itse pysyä jalona ja puhtaana saastuneenkin aikakauden lapsena. Ja tässä tulemme Kristian II:n luonteen heikoimpaan kohtaan. Se korkea siveellinen arvo ja lujuus, jonka avulla Kustaa Vaasa kapinan nostajana, oikeutten ja lupausten rikkojana ja uusien olojen perustajana saattoi voittaa ja säilyttää itselleen kunniakkaan aseman historian edessä, se puuttui Ruotsin vapauttajan vastustajalta. Kristian II oli jo poikana osottanut riehuvia intohimoja ja siveellistä välinpitämättömyyttä, ja vakavien periaatteiden puute se tuli aikojen kuluessa yhä selvemmin

näkyviin. Tavattoman kauniit ominaisuudet joutuivat pilalle tämän siveellisen turmeluksen kautta, jota hän ei edes näy koettaneen itse hillitä, jota hän ei edes pitkällisessä vankeudessansa näy tietäneen katua. Kristian saavutti ensimmäisiä voittojaan Norjassa suureksi osaksi petoksella, onpa niitä joskus julmuudella käyttänyt, jos kohta siinä kohden löytyy liioiteltuja kertomuksia. Mutta rikoksista hänellä alussa vaan oli hyötyä; kirkkokin antoi rahasta anteeksi, mitä hän oli sen edustajaa Kaarle piispaa vastaan rikkonut. Ja sellainen mies, siten koulutettu mies tuli aikoinaan kiusaukseen, joka helposti olisi houkutellut pyhimyksenkin sanansa syömään. Hän voitti vihdoin ruotsalaiset, osaksi aseilla, osaksi keskusteluilla, mutta hän oli ihan vakuutettu, ett'ei sillä saavutettu asema ollut luotettavampi kuin isän ja iso-isän kuninkaan-arvo Ruotsissa. Hän oli perinyt edelläkävijäinsä historialliset oikeudet, mutta myöskin heidän tunteensa, heidän vihansa, eikä tahtonut herkkäuskoisuudella helpottaa sitä kapinaa, joka todenmukaisesti piankin oli syntyvä. Mutta toiselta puolen olivat hänen kätensä sidotut niin selvillä välipuheilla, ett'ei niistä voitu kunnialla päästä. Jotakin piti tehdä, mutta kauvan Kristian näkyy horjuneen erinkaltaisten päätösten vaiheilla, mitä piti tehdä Ruotsin ylpeitten ylimysten rankaisemiseksi. Silloin tarjoutui tekosyy. Tanskassa ollen kirkon kiivas vihollinen, Kristian oli kuitenkin voinut hankkia itselleen paavin kannatusta ruotsalaisia vastaan, jotka eivät läheskään menetelleet niin väärin Kustaa Trollea kohtaan, kuin Kristian esim. taistelussaan Kaarlen, Hamarin piispan kanssa. Saattoi väittää, ett'ei kuninkaalla ollut oikeutta antaa vihollisille anteeksi muuta kuin omasta puolestaan, ja samassa oli löydetty syy, jota ainakin Loyolan siveys-opin mukaan saattoi puolustaa, — ja se myönnettäköön, että politiikki kyllä myöhemminkin on hyväksynyt tahi ainakin käyttänyt samallaisia verukkeita. Kuninkaan rahallinen ahdinko oli samaan aikaan niin suuri, että jo siitäkin syystä oli tarpeen saada useamman ruotsalaisen ylimyssuvun omaisuus ryöstön alaiseksi. Kun sitten Sten Sturen leski, pelastaaksensa lastensa omaisuutta, toi esiin sen laillisen tuomion, jolla Trolle oli pantu arvostaan, — tuomio joka siihen asti oli ollut salaisuutena useimmille — oli kuningas samassa saanut käsiinsä mitä selvimmän todistuksen, että Ruotsin ylimyskunnan kaikki etevimmät miehet olivat seisoneet suorastaan sotakannalla kirkkoa kohtaan. Didrik Slaghekin muodossa olikin kiusaaja lähellä, joka saattoi dekretaaleja selittää

niin viekkaasti, ett'ei muka kirkon laki antanut ensinkään armoa kerettiläisille. Ja samassa oli tuo surkeasti kuuluisa verinen näytös valmis, jolla aikansa historiassa ei ollut vertaistansa, kunnes Bartolomeuksen yönä 1572 saatiin nähdä jotakin vielä paljoa kauheampaa Pariisissa. Tukholman verisauna siis muka on äkkipikaisesta päätöksestä syntynyt kauhutyö, jota eivät sen alkuunpanijat olleet päättäneet ennen kuin viimeisessä hetkessä, ja joka sitten muka pantiin toimeen, ennen kuin Kristian oli ehtinyt päätöstään edes ajatella.

Sellainen on, kaikessa lyhykäisyydessä esitettynä, tanskalaisten historioitsijain käsitys mainitusta tapauksesta, sitten kun Svaningin ja Hvitfeldtin epäkriitilliset kertomukset ovat saaneet väistyä tieltä tarkempien tutkimusten edestä. Schlegel, Mallet, Behrmann y. m. ovat tälle käsitykselle tietä raivanneet, ja eheimmässä muodossansa se kohtaa meidät Allenin ja Paludan-Müllerin teoksissa. Mitä suurimmalla huolella on esitetty kaikellaisia syitä todistukseksi, ett'ei Kristian ollut selvillä omista tuumistaan Tukholmaan tullessaan. Ja se on kyllä totta, että täten voipi monta seikkaa selittää, joka muuten on selittämättömissä. Sen avulla voipi esim. ymmärtää, kuinka kuningas kruunauksen jälkeen jätti ruotsalaisille pari päivää aikaa, joten moni varsin hyvin olisi ehtinyt kruunauksen jälkeen lähteä pakoon. Sama hypoteesi tekee myöskin ymmärrettäväksi, että Kristian kruunauksessaan selvästi osotti ruotsalaisille nurjaa mieltänsä, että hän heti Tukholmaan tultuansa mestautti erään ruotsalaisen soturin sekä ajoi perille sellaisen lainmuutoksen, jonka kautta Ruotsin valtakunta tunnustettiin perintövaltakunnaksi. Mainitut toimet saattoivat epäluuloa herättää ja olisivat tietysti olleet vältettävät, jos verisauna todellakin olisi ollut aikoja ennen päätetty asia. Toiselta puolen täytyy myöntää, että kauvan haudottua tuumaa kaiketi olisi alotettu niin hyvissä ajoin, että verinen näytös edes näöksi olisi tullut laillisen tuomion tapaiseksi; silloin ei olisi tarvittu tapauksia niin jouduttaa, että piispat ja muut saivat astua mestauslavalle nauttimatta edes ripitystäkään, puhumattakaan siitä, että niinkuin asiaa ajettiin, moni syrjäinenkin kiireessä ja hämmennyksessä sai aivan syyttä suotta mennä kuolemaan niitten kanssa, jotka olivat uhreiksi määrätyt. Sellainenhan oli Pariisinkin verisaunan laita; äkkipikaisesta päätöksestä se syntyi, joutuisaan se pantiin toimeen, ja juuri sen kautta se monessa kohden tuli niin sään-

nöttömäksi ja oikulliseksi, ett'ei tapausta voi selittää olettamalla kauvan haudottua tuumaa Kaarlo IX:n puolelta.

Tähän asti voimme varsin hyvin suostua uudempain historioitsijain väitelmiin, ja samassa on moni erehdys korjattu, jonka tapaamme Hvitfeldtin ja useitten ruotsalaisten teoksissa. Mutta saapi kyllä varovaisuutta käyttää, jott'ei menisi liian pitkälle, selittäessään tapauksia tältä kuningasta johonkin määrin puolustavalta kannalta. Moni seikka osottaa, ett'ei yksistään kerraksi yltynyt kauhea vimma ole antanut Kristian II:lle tyrannin nimeä. Valloilleen päästyänsä hänen sydämessään, kestivät nuo veriset himot kauvan, niinkuin veritöitten jatko Ruotsissa ja Suomessa kyllin kylläksi näyttävät. Tanskan historiassa kerrotaan muun muassa verisestä vainosta Torben Oxea vastaan, joka sekin osottaa, että Kristian helposti joutui raivon valtaan ilman riittävää syytä. Eipähän siis voine todenperäisesti viskata niin suurta osaa koko syystä Didrik Slaghekin, Beldenak piispan y. m. apumiesten kannettavaksi kuin monesti on yritetty tehdä, — vaikka sitä kyllä voi suurella menestyksellä tehdä, kun ei kukaan ole tuntenut erityistä halua näitä onnettomia puolustamaan. Että Kristian vihdoin viimeinkin mitä julmimmalla tavalla mestautti Slaghekin, korotettuansa hänet vähää sitä ennen piispaksi ja arkkipiispaksi, saattoi kyllä olla muutakin kuin raivoa Slaghekin oletetun ja muka vihdoin selville saadun väärän lainselityksen johdosta, että kerettiläisiä muka piti paikalla mestauttaa; onhan moni muukin tyranni ollut jäljestäpäin taipuisa viskaamaan kaiken syyn omista konnantöistään muiden niskoille, joita ensin ovat nöyrinä välikappaleina pidelleet.

Voipi olettaa, että yhteensä noin 5—600 henkeä on tullut Kristian II:n tuomiosta mestatuksi. Olaus Petri mainitsee kyllä, että yksistään Ruotsissa uhrien luku jo muka nousee 600:aan, mutta varsin todenmukaiselta näyttää, että tämä luku on liioiteltu, samoin kuin tarkempi kritiikki muutenkin milt'ei joka askeleella tapaa väitteitä ja tietoja, jotka eivät ole luotettavia. Verrattuna niihin suurellaisiin miestappoihin, joista jokaisen sodan historia puhuu, on tämä luku tietysti varsin vähäinen; useat oikusta tahi kunnianhimosta aljetut sodat ovat nielleet monta monituista kertaa enemmän inhimillistä verta ja inhimillistä onnea, eikä kruunattuja alkuunpanijoita tavallisesti ole siitä tuomittu kovin ankarasti. Mutta asiaa ei voi yksistään kulutettujen ihmishenkien lukumäärän mu-

kaan punnita. Se mielenlaatu, joka historian henkilöitä on johdattanut, laskee sekin raskaan painon vaakaan.

Kuvattuna omien tekojensa mukaan esiintyy Kristian II kummallisena arvoituksena, ikäänkuin kahden vastakkaisen luonteen kannattajana: enkeli ja perkele ne taistelivat, kamppailivat hänen sydämessään, kummankaan jaksamatta toistaan pysyväisesti voittaa. Hänellä oli uskollisia, kunnollisia ystäviä, Mogens Gjö, Lage Urne, Ove Bilde, Severin Norby, y. m., jotka aina olivat vilpittömällä rakkaudella kiinnitetyt hallitsijaansa, ja hän on silminnähtävästi voinut persoonallisella lumousvoimalla mahtavasti vaikuttaa vastustajiinkin. Vanha juonikas Hemming Gadd, joka läpi koko elämänsä oli ollut tanskalaisten katkerin vihaaja, ja joka petollisesti oli vioty vankeuteen Tanskaan yhdessä nuoren Kustaa Vaasan y. m. kanssa, muuttui, niinkuin tiedämme, lopulta Kristian kuninkaan ihailijaksi ja kulutti iäkkäänä suuren vaikutusvoimansa Tanskan hyväksi, saaden vihdoin kauhean palkan toimistaan. Ei suinkaan vähäinen kyky riittänyt sellaisen vastustajan taivuttamiseksi. Mutta ulkonaisesti viehättävä käytös saattoi kätkeä palavaa vihaa. Sen kaikki ovat tunnustaneet, ett'ei aina ollut Kristianiin luottamista. Ja sama ristiriitaisuus esiintyy muissakin kohden Kristianin elämässä. Milloin hän mahtavalla nerolla koetti uusia oloja luoda, raivaten jäntevällä kädellä tietä tulevaisuuden parahille aatteille, milloin jos kohta harvemmin hän vaipui synkkään toimettomuuteen, kadottaen koko uskalluksensa. Sama mies, joka niin hellällä huolella ajatteli sorrettujen tilan parantamista, joka suosieli sivistyksen etua ja uskonnon vapautta, sama mies esiintyy samaan aikaan muita kohtaan säälimättömänä, julmana tyrannina, joka yhtä vähän hellittelee syyttömiä kuin vihansa esineitä. Traagillisempaa luonnetta pohjoismaiden historia tuskin tuntee. Hartaalla myötätuntoisuudella voimmekin ajatella niitä loistavia luonnonlahjoja, jotka hänessä menivät hukkaan. Kristianiin voimme sovittaa runoilijan sanat Kullervosta, että hän ois ollut sankariksi luotu kuuluks', kunniaksi kaiken maan, joll'ei isäin veljesviha jo lapsuudesta asti olisi lyönyt häntä kolkkoon kiroukseen. Omat syynsä myöskin, oma liha veivät Kristianinkin rikoksesta rikokseen; hänen verrattomia luonnonlahjojaan ei kannattanut sydämen ja luonteen puhtaus. Ja niin syvästi oli häneen tarttunut aikakauden virheet, ett'ei hän pitkällä vankeuden ajallakaan tullut rikoksellisuutensa tajuntaan, sen mukaan mitä me voimme hänen vielä tallella olevista sydämen purkauksistaan

nähdä. Syvästi traagilliseksi tuli myöskin hänen ulkonainen kohtalonsa. Runsaasti hän oli petosta ja vilppiä käyttänyt muita kohtaan, mutta petosta ja vilppiä hän lopulta sai itsekin samassa määrässä kokea; nemesis divina se kyllä näkyy hänen historiassaan, eikä kuolemakaan tullut pelastajaksi, vapauttajaksi, ennenkuin hän jo oli 78 vuotta täyttänyt. Hänen maineensakin joutui vuosisatojen ajaksi niiden käsiin, joitten kanssa hän yhäti oli ollut kiivaassa riidassa; siksipä niin kauvan on unohdettu, että Kristian on enemmän hyviä ja suurellaisia uudistuksia yrittänyt, jos kohta huonolla menestyksellä, kuin Tanskan historiassa yksikään muu hallitsija. Ja siinäkin hänen elämänsä oli kadonnut, hukkaan joutunut, että useimmat hänen tarkoittamansa parannukset menivät kumoon. Tuntuvaksi vahingoksi oli monelle hyvälle asialle se seikka, että niiden edistäjä oli rikoksellinen, — kaikki selviä, mahtavia opetuksia jälkeentuleville polville, ett'eivät pahat työt ole tekijälleen ja hänen kansalleen siunaukseksi.

E. G. Palmén.

Naiskysymyksestä.

II.

Kääntyessäni naiskysymyksen erityiskohtiin, tunnen kipeästi tietojeni puuttuvaisuuden kaikilla niillä aloilla, joilla se liikkuu. Asian perinpohjaiseen ja tarkkaan selvittämiseen vaadittaisiin varmat ja hyvät opit pedagogiikassa, luonnontieteissä, filosofiassa, juridiikassa, kansallistaloudessa, yhteiskuntaopissa y. m. Allekirjoittanut ei ole niin onnellinen, että hän tieteellistä pohjaa omistaisi tai kykenisi sen nojalle jotain rakentamaan. Perustana on vaan elämän kokemus ja siitä syntynyt luja vakuutus. Mutta niidenkin avulla mahtanee jossakin määrin toimeen pystyä. Ja vaikka spesiaalisten tietojen puute estääkin käsittelemästä asiaa niin monipuolisesti, niin detaljissa, kuin tarve epäilemättä vaatisi, olen kuitenkin varma siitä, että juuri ne opit, jotka elämän kokemus antaa, pääasiassa yhtäkaikki parhaiten totuuteen vievät. Niinpä lähdenkin siis tällä perustuksella empimättä asettamaan naisen kasvatusta ja yhteiskunnallista asemaa arastelemattoman kritiikan alle.

Mainitsin jo sanan *kasvatus*. Mikä on naisen kasvatus nykyaikana kodissa ja koulussa, ja mitä sillä tarkoitetaan? Eikö se, totta puhuen, ole vaan ainoa suuri kutoelma etuluuloista ja järjettömyyksistä? Sen kautta naisen henki samoin kuin ruumiskin puristetaan rautaisiin kureuumiin ja turmellaan siten molemmilta se terveys, jolla luonto mahdollisesti ilman tuota konstikasta kasvatusta ne varustaisi. Jo pienestä lapsesta saakka koetetaan naisessa tukahduttaa kaikkea luonnollisuutta; sen sijaan tavoitellaan saada hänelle niin paljon kuin mahdollista ulkonaista koristusta, josta kaikesta taas seuraa sisällinen tyhjyys tai valheellisuus. Omiaan se kasvatus on ollut valmistamaan orjalle orjan sielua. Omiaan se on ollut tekemään naista mahdolliseksi mukautumaan tuon raskaan ikeen alle, jolla ihmissuvussa vielä vallitseva raakalaisuus näkee hyväksi heikompaa sortaa. Omiaan se on ollut saamaan naista sokeasti luottamaan niihin vääriin ja vanhentuneihin prinsiippeihin, jotka hänen ahtaan ja tukalan asemansa ovat määränneet. Ja omiaan se myöskin on ollut tekemään naisesta esteen sukukunnan suurelle pyrkimiselle korkeampaan siveelliseen kehityskantaan.

Vaikea on todella tulla selville siitä, mitä naisen kasvatuksella oikeastaan nykyaikana tarkoitetaan. Tahdotaanko hänelle antaa terve ruumis ja terve sielu? Tahdotaanko ylipäätään kasvatuksen kautta valmistaa naista elämää varten. Annetaanko hänelle taitoa ja kykyä elatuksen hankkimiseen? Annetaanko hänelle senlaisia tietoja ja perusteita, että hän täysi-ikäiseksi tultuaan itsekasvatuksen kautta voisi yhä edistyä? Ja vihdoin: tehdäänkö hän kelvolliseksi henkisesti ja ruumiillisesti kasvattamaan uutta sukupolvea maailmaan? — Ei, valitettavasti ei! Kaikessa tässä hänen kasvatuksensa niin kodissa kuin koulussakin pyrkii juuri päinvastaiseen suuntaan.

Terve ruumis on epäilemättä ihmisen menestymiselle välttämätöin ehto. Naiselle se on ainakin yhtä tärkeä kuin miehellekin, ell'ei vielä tärkeämpi. Kuitenkin koetetaan sekä kodissa että koulussa, niin paljon kuin suinkin voidaan, turmella ja heikontaa tyttöjen ruumiillista terveyttä. Sillä välin kuin pojat tuolla ulkona raittiissa ilmassa saavat mielin määrin harjotella voimiaan ja karaista ruumistaan, istuu tyttö hiljaa ja sävyisästi sisässä, posket kalpeina, katse väsyneenä. Mutta äiti ja opettajatar katselevat häntä mielihyvällä, sillä tuolla tavalla tyttö osottaa olevansa „hyvin kasvatettu“, olletikkin, jos hänellä vielä on kädessä neulo-

matyö tai edessä koulukirja, johon silmät ovat kiintyneet, vaikka väsyneet aivot eivät mitään käsitystä sen sisällyksestä saa. Eihän se ole „sopivaa“ eikä „hienoa“, että tyttö samoin kuin nuo vallattomat pojat juoksemisella, kipuamisella ja telmäämisellä saisi verensä liikkeelle ja jäsenensä notkistuneiksi, tai kirkumisella ja pauhaamisella keuhkojaan vahvistaisi. Taivas varjelkoon! Johan se olisi varsin kauheata. Mutta mikä sen sijaan ei ole kauheata, vaan päinvastoin oikein hienon hienoa, se on tuo huono ruoansulatus, tuo yleinen heikkous, tuo alakuloisuus, tuo tylsä haluttomuus ja nuo lukemattomat vaivat ja taudit, jotka luonnontutkijat ja lääkärit tarkemmin selittäkööt. Noista vallattomista pojista tulee maailmaan raittiita miehiä, jotka pystyvät jotakin toimittamaan. Noista „hienoista“ ja „hyvin kasvatetuista“ tyttäristä sitä vastaan saamme heikkohermoisia, kivulloisia naisia, jotka huonosti kykenevät velvollisuuksiaan täyttämään ja jotka elävät vaan itselleen kiusaksi ja muille rasitukseksi. Mutta siitä eivät nykyiset kasvattajat välitä. He tietävät, että tuommoinen raitis, luonnollinen tyttö, jonka suonissa elonvoima uhkuaa, jonka poskilla terveyden puna hohtaa ja jonka silmistä nuoruuden puhdas ilo säihkyy, ei ollenkaan vastaa nykyajan nais-ihannetta. Sitä vastaan tuo hento raukka, joka hengästyy pienen matkan käveltyään ja jonka vaivalloista elämää ainoastaan rohdot pitkittävät, on juuri sopiva kaikki vaatimukset täyttämään. Hän on niin eteerillinen, niin „naisellinen“, hänen sielunsa elämä on vaan tunteellisuutta (väärää ja kivulloista tosin, mutta se ei haittaa), koko hänen olentonsa näyttää rukoilevan apua ja turvaa. Semmoinen nainen miestäkin miellyttää, sillä hän naissuvun puolesta antaa tälle ikäänkuin vakuutuskirjan kaikkien ennen anastettujen etujen nautinto-oikeuteen. Ja koska naisen onni tässä matoisessa maailmassa enemmän tai vähemmän riippuu miehen mielivallasta, ja koska hänen arvonsa mittamääränä ei ole kunto eikä kyky, vaan se mies, jonka mielisuosion hän onnistuu voittamaan, niin kasvatuskin luonnollisesti kääntyy tähän suuntaan. Väärään päämaaliin mennään väärää tietä. Mutta vääryys ei koskaan siunausta tuota. Täytyykö huomauttaa miehille, kuinka pahoin he erehtyvät, tahtoessaan naista tuommoiseksi avuttomaksi raukaksi, joka ilman heitä ei pystyssä pysyisi? Mikä ilo ja turva miehille semmoisesta puolisosta on, jonka kivulloisuus ja siitä syntynyt sairasmielisyys tekee elämän kodissa ikäväksi ja tukalaksi ja tuottaa sitä paitse hänelle suurta taloudellista rasitusta. Huonosti hän siinä kohden

on ymmärtänyt oman hyötynsä; mutta mikä pahempi on: hän on sen ohessa tehnyt suurta syntiä jälkeentulevaisilleen, joille hänen puolisonsa ruumiillinen ja henkinen heikkous menee perintönä.

Kun tyttö on koulunsa lopettanut, on hänen „kasvatuksensa" myöskin päättynyt. Annetaanko hänen nyt ryhtyä todelliseen työhön, joka jossakin määrin voisi huonon kasvatuksen vaikutuksia parantaa? Ei! Romaanien lukeminen, „käsityöt" (= pitsein virkkaaminen j. n. e.), muotilehtien tutkiminen, pianon soittaminen, pintapuolinen seuraelämä, tanssit ja huvitukset — kas siinä keinot, joiden avulla häntä viedään yhä kauemmas tosi-elämästä ja sen vaatimuksista. Terveyden ja järjen kustannuksella yhä enemmän näin kiihdytetään tuota ennen jo kylläksi kiihtynyttä tunteellisuutta. Liiallisen istumisen ja fantasiatyön lisäksi tulevat vielä nuo onnettomat kureuumit, joiden ansioksi varmaan on luettava puolet kaikista n. s. sisällisistä vaivoista, joita nykyajan naiset niin runsaassa määrässä kärsivät. Konstiteltu kauneuden käsitys on luonnollisuuden pahin vainooja. Naisen täytyy olla hoikka vartaloltaan ja sen vuoksi puristetaan hänen rintakehänsä kokoon, sisälmykset osaksi litistetään, osaksi taas tungetaan pois luonnolliselta kohdaltaan, jolloin ne painavat ja vahingoittavat ruumiin arempia osia. Ajatelkaamme vaan, kuinka näin kaikki elimet estetään vapaassa toiminnassaan ja silloin voimme käsittää, mitä kureuumien käyttäminen ruumiin terveyteen vaikuttaa. Kuitenkin puhutaan alin-omaa naisen luontaisesta heikkoudesta, niinkuin muka esteenä hänen oikeuksiinsa pääsemiselle. Kasvatettakoon poikaa yhtä typerästi ja ahdasmielisesti kuin naista, puristettakoon nuorukainen kureuumiin ja katsottakoon, kuinka pitkälle hänellä voimia ja terveyttä riittää.

Jos olisikin mahdollista, että kivulloisessa ruumiissa asuisi terve sielu, pidetään tyttärien kasvatuksessa paremmaksi varmuudeksi vielä erityisesti huolta siitä, ett'ei se tule tapahtumaan. Ei siinä kyllin, että huonolla fyysillisellä kasvatuksella hermosto turmellaan ja lapsen mieli jo sen kautta tehdään sairaaksi, hänen sieluansa ahdistetaan ja puristetaan sitä paitse kaikilla mahdollisilla keinoilla, sen vapaata luonnollista kehkeymistä ehkäistään ihmeteltävällä taitavuudella, sanalla sanoen, koko kasvatussysteemi on vielä pahempana haittana sielulle kuin kureuumit ovat ruumiille. Tyttären mieli valetaan ennen tehtyyn kaavaan; sen itsetoiminta niin muodoin estetään, jota vastaan toisten ajatukset, toisten

mielipiteet istutetaan häneen niin juurta jaksain, ett'ei hän edespäin tosielämässäkään enää kykene vapaasti eikä itsenäisesti asioita punnitsemaan. Ja kun nämä ulkoapäin tungetut ajatukset ja mielipiteet vielä lisäksi ovat enimmäkseen vaan menneitten vuosisatojen etuluuloja, ahtaita katsantotapoja, pintapuolisia ja vääriä käsityksiä hyvästä ja pahasta, niin ne eivät ainoastaan ehkäise sielun harmoonillista kehkeytymistä, vaan suorastaan tappavat kaikki ne jalot ainekset, jotka luonto on ihmissieluun itämään kylvänyt. Tuhansien sääntöjen ja määräysten, kieltojen ja käskyjen rautaverkkoon kiedotaan tytön oma tahto ja raitis lapsen-ilo, siksi kuin kumpaisestakaan ei enää ole merkkiäkään jäljellä. Onko ihme jos häneltä täysikasvuisena puuttuu tahdon voimaa ja luonteen lujuutta! Itsenäinen, vapaa tutkiminen ja ajatteleminen estetään; ahdasmielistä „mammaa“, „tanttia“ ja opettajatarta täytyy tyttären pitää auktoriteettinä, joilta hänen sokealla luottamuksella tulee vastaanottaa kaikki mahdolliset ja mahdottomat dogmit, joita nämä näkevät hyväksi häneen terottaa. Onko ihme, ett'eivät naiset saa mitään itseluottamusta, että heidän järkensä ja ajatusvoimansa tylsistyy, onko ihme, että oman kykenemättömyyden tunne pakottaa heitä vaistomaisesti aina turvautumaan toisen ihmisen johdatukseen! Mutta siinä ei kyllin, että tahdon voima kuoletetaan ja järjen kehittyminen estetään, vielä tiedetään kolmas keino, jolla naiselta kaikki onnellisuuden mahdollisuudet tässä elämässä poistetaan. Tarkoitan tuota tunteellisuuden rajatointa kiihdyttämistä, jonka kautta heikkoa hermostoa yhä enemmän turmellaan. Nainen kärsii tosi-elämän vaivoja kymmenkertaisesti, ja kun sairas mieli ei näistä vielä saa tarpeeksi asti tuskan aihetta, luo hän itselleen mielikuvituksessa satakertaisesti olemattomia vaivoja. Ketä hän sillä hyödyttää, itseäänkö vai ympäristöään? Ihmetellä täytyy, miksi juuri naisen suhteen niin sitkeästi pidetään kiinni tuosta vanhasta katsantotavasta, että muka maailma on murheenlaakso, jossa ihminen on sitä parempi, kuta enemmän hän kärsii ja kuta enemmän „kieltää itseään“, s. o. kuta vähemmän hän välittää oman sielunsa ja ruumiinsa hyödystä. Järki ja kokemus kuitenkin sanovat toista. Järjen mukaan ei ihminen rankaisematta saa luonnon lakia rikkoa, ei siis tahallansa vahingoittaa sieluaan eikä ruumistaan. Itsemurha on sitä paitse Jumalan sanassakin kielletty. Kokemuskin todistaa sen ihmisen parhaiten voivan velvollisuutensa täyttää, jolla on hyvä terveys, raitis, iloinen mieli ja pikkuisen rohkeutta, jota vastaan

arkaluontoinen, kivulias raukka huonosti kykenee elämän taistelua taistelemaan ja niitä vastuksia voittamaan, joita täällä kumminkin runsaassa määrässä itsekullekin tarjotaan.

Tahdotaanko sitten kasvatuksen kautta antaa naiselle taitoa ja kykyä elatuksen hankkimiseen? Mitä vielä! Ell'ei hän onnistu saamaan miestä, joka hänet elättää, niin kärsiköön puutetta ja kuolkoon; yhteiskunnassa hänellä ei ole sijaa, eikä häntä pidetä täysin oikeutettuna elämään, joskin kristillisestä rakkaudesta ja jalomielisestä suvaitsevaisuudesta hänen sallitaan ikäviä ja hyödyttömiä päiviään jossakin sopessa kuluttaa. Niin ainakin luulisi kasvatukseen nähden. Erinomaisella huolella opetetaan nuorelle tytölle taitavuutta semmoisiin töihin, joilla ei yksikään ihminen enää kykene henkeänsä elättämään, ja samalla huolenpidolla vedetään hänen huomionsa ja halunsa pois semmoisista, joilla hän voisi aineellisen toimeentulon itselleen perustaa. Nykyinen elinkeinolakimme sallisi kuitenkin naiselle tilaisuutta monenmoisiin tuottaviin toimiin, jos häntä vaan kasvatuksen kautta tehtäisiin niihin kykeneväksi. Mutta taaskin tulevat nuo etuluulot ja vanhat katsantotavat esteeksi. Naisen tulee olla „kodikas" ja semmoisena pidetään häntä ainoastaan silloin, kun hän aamusta iltaan istuu jonkun turhanpäiväisen käsityön ääressä, vaikka hän sen kautta laiminlöisikin taloudelliset toimet ja monet muut tärkeämmät tehtävät. Eikö hän päinvastoin kotinsa etua paremmin valvo, jos hän tekee sellaista työtä, josta hän vähimmällä ajan ja voimain hukkaamisella kantaa suurimman hyödyn?

Teollisuuslehden 5:nessä numerossa on huomiota ansaitseva kirjoitus, jossa esiintuodaan Frithiof Foss'in ajatuksia naisen asemasta taloustieteen kannalta. Muun muassa siinä sanotaan: „Niin kauan pysyy nainen entisessä asemassaan, kunnes yleisössä on herännyt se vakuutus, että naisenkin täytyy olla yhtenä renkaana siinä suuressa ketjussa, joka muodostaa yhteiskunnan taloudellisen toiminnan, ja että naisen toimiala on mehiläispesässä ei kuningattaren, vaan tavallisen työmehiläisen. Niin kauvan kuin naista pidetään yksin vaan *menettävänä,* eikä samalla myöskin *tuottavana* elimenä yhteiskunnassa, ei hän voi koskaan päästä yhtäveroiseksi miehen rinnalle. Huolellinen isä, joka kantaa tytärtään käsillään, pukee hänet silkiin ja haihduttaa kaikki murhepilvet hänen valkoiselta otsaltaan, on huono taloudenhoitaja, sillä hän johdattaa tyttärensä askel askeleelta köyhäin kodin ovelle. Sanotaan: nainen on heikko,

häntä täytyy suojella. Mutta onko se *suojelemista*, kun avutonna, tahdotonna heitetään olento elämän aaltoihin aivan kuin vene airoitta, purjeitta, peräsimettä, tahi kun vanhin lähettää tyttärensä maailmaan, kovin hienotunteisena, ylpeänä, suuriin ajatuksiinsa paisumaisillaan, mutta tyhjänä kuin kilisevä kulkunen, perusteellisia tietoja ja kokemusta vailla ja vaarassa helposti joutua haaksirikkoon vähäisimpiinkin elämän luotoihin. Kuinka voidaan ajatella, että tällainen olento voi joutua tiedokkaan, työhön kykenevän toimekkaan miehen vertaiseksi, joka ponnistaa kaikkia voimiaan, voidakseen elättää itseänsä, jonka täytyy tehdä kaksi ja kymmenkin vertaa työtä, koska löytyy kovin paljon naisia, joista täytyy huolta pitää —".

„Jos tarkastamme niitä töitä, joita aikakautemme naiset harjottavat, niin huomaamme, että ne yksinomaisesti ovat n. s. käsitöitä. Tässä emme ota lukuun talouden hoitoa, vaan työtä *voittoa* tuottavana toimena. Tavalliset naisten käsityöt eivät kannata, ne tuottavat vaan nimellisen voiton, koskapa työntekijän elatus ja toimeentulo maksaa saman verran tahi enemmänkin kuin työn tuotteella saadaan kaupassa. Syynä tähän on se seikka, että koneet ja monet monituiset naiset, joiden ei tarvitse työstään elää, voivat valmistaa käsitöitä halvemmasta. Useimmissa perheissä valmistetaan taloudessa tarvittavat naisten käsityötuotteet kotona; muualta ei siis tarvitse ostaa niitä, joten ne, jotka käsitöistään yksin elävät, eivät saa menekkiä tuotteilleen, eikä ainakaan semmoista hintaa, jotta työ kannattaisi, koskapa tehtaat siinä suhteessa ovat voittamattomat kilpailijat. Kun tätä seikkaa mietimme, niin huomaamme helposti, kuinka suuri ajan ja työkyvyn hukka se on, että naiset käyttävät voimiaan n. s. käsitöihin. Selvää on, että monet muut työt, jotka voisivat hyödyttää paljoa suuremmassa määrässä ja tuottaa varsinaista voittoa tekijälleen vähäarvoisten käsitöiden vuoksi jäävät tekemättä".

Kuta enemmän ihmiskunta lisääntyy, sitä ankarammaksi käy taistelu olemisen puolesta. Elatuksen hankkiminen on kaikille olennoille, eläimille samoin kuin ihmisillekin, oikeus ja velvollisuus. Joilla enin on neroa ja voimaa, ne parhaiten itselleen tien raivaavat; saamattomat ja heikot raukeavat, jäävät jäljelle. Se on ihmiskunnan yhtämittaiselle kehittymiselle välttämätöin luonnonlaki. Mutta vapautta täytyy olla itsekullakin indiviidillä käyttämään ja kasvattamaan voimiaan tässä yleisessä taistelussa. Jos yhteiskunta tahtoo pystyssä pysyä, ei se pakollisilla kei-

noilla saa estää enemmän toista kuin toistakaan vapaasta kilpailemisesta. Mahdollisuuden ehdot olkoot itsekullekin yhtä suuressa määrässä tarjona. Ainoastaan siten oikeutta ja kohtuutta noudatetaan.

Jos vähänkään vertaamme tyttö- ja poikakouluja toisiinsa, huomaamme kohta, kuinka suunnatointa vääryyttä valtio on tehnyt sille sukupuolelle, jota heikommaksi sanotaan, ja jota sen siis tulisi pikemmin edes-auttaa kuin sortaa. Pojille on jos jonkinlaisia oppilaitoksia valmistettu, jotka kaikki vievät selvään, määrättyyn tarkoitukseen. Taipumuksiensa ja lahjojensa mukaan saa poika vapaasti valita, millä alalla hän parhaiten tahtoo elatuksensa hankkia ja voimiaan ihmiskunnan hyväksi käyttää. Lukuun-ottamatta noita „jatko-opistoja", joissa vaillinaisesti valmistetaan opettajattaria huonosti palkattuihin virkoihin, ei tyttökouluillamme ole mitään käytännöllistä päämäärää. Yliopisto on naiselta suljettu, ja samalla ovat häneltä myös kaikki ne oikeudet kielletyt, jotka hän sillä tiellä voisi itselleen hankkia. Senaatin uuden tyttökoulu-järjestelmän ehdotuksessa nimenomaan vielä sanotaan, ett'ei tyttökoulujen tarkoituksena tule olemaan *valmistus ylioppilastutkintoon*. Juuri kuin tuo olisi niin erinomaisen suuri ansio, että siitä vielä erityisesti piti vakuutettaman. Kyllä se muutenkin hyvin tiedetään, ett'ei tyttökouluillamme vielä pitkään aikaan tule olemaan sitä eikä mitään muutakaan *järjellistä* tarkoitusta.

Mutta niinkauvan kuin turhaan odotamme oikeutta virkatielle pääsemiseen, huomatkaamme, ett'ei se tie suinkaan ole ainoa, jolla hyötyä ja menestystä saavutetaan. Kaupan ja teollisuuden ala on nykyisen elinkeinolain nojalla naisellekin avoinna. Niissä toimissa hän saa kantaa työstään sen hedelmän, jonka ahkeruutensa ja taitavuutensa ansaitsee. Sitä vastaan näkee valtio, niinkuin tiedämme, hyväksi maksaa samasta virasta, samasta työstä naiselle paljon vähemmän palkkaa kuin miehelle. Vieläpä ovat useat käytännölliset toimet muutenkin vähemmän rasittavia ja samalla kuitenkin tuottavampia kuin virkatoimet. Ne perustavat siis paremman aineellisen toimeentulon, joka juuri onkin taas tärkeänä ehtona ihmisen itsenäisyydelle ja vapaudelle. Kun nainen näin saa vankan, reaalisen pohjan jalkainsa alle, herää hänessä itsetuntoa, uskallusta ja luottamusta omiin voimiinsa. Huoletoin aineellinen toimeentulo suo hänelle sen ohessa aikaa ja tilaisuutta myöskin korkeampiin pyrintöihin, joita hän voi harrastaa sitä suuremmalla voimalla ja ponte-

vuudella, kuta vapaampi ja itsenäisempi hänen asemansa on. Vanhaa, perin hullua etuluuloa on vaan sekin, että käytännölliset toimet muka edellyttävät tekijässään poroporvarimaisuutta, tai että ne olisivat halvempiarvoisia kuin virkatoimet. Hyvävarainen asioitsija tai teollisuuden harjottaja on päinvastoin onnellisemmassa tilassa kuin virkamies, joka enemmän tai vähemmän riippuu esimiehensä mielivallasta; eikä hänen tehtävänsä suinkaan vähemmän arvoinen liene ihmiskunnan edistymiselle kuin ikinä viimeksi mainitunkaan.

Sitä paitse täytyy naisen kasvatuksen kaikessa tapauksessa tulla käytännöllisemmäksi jo senkin tähden, että hänellä tuonlaisessa tosityössä on terveellinen vastapaino tunteen ja fantasian liialliselle lennolle. Antaantukoon sitten mille uralle hyvänsä, mutta ensin hänen täytyy siirtyä takaisin todelliseen elämään, josta nyt on melkoisesti vieraantunut. Ainoastaan todellisen elämän pohjalle rakennetussa luonnollisessa järjestyksessä voi naisen kehitys käydä varmaa ja tervettä suuntaa.

Mutta onhan vielä pari kysymystä vastattavana. *Annetaanko naiselle kasvatuksen kautta sellaisia tietoja ja perusteita, että hän täysi-ikäiseksi tultuaan itsekasvatuksen kautta voisi yhä edistyä?*

Minkälaiset ovat tässä suhteessa meidän tyttökoulumme ja missä määrässä ne yllämainittua tarkoitusta täyttävät? Valitettavasti siihen kysymykseen on vaan yksi vastaus: Koko tyttökoulu-järjestelmä on niin huono, niin peräti kelvotoin, ett'ei ole paranemisen toivoakaan, ennenkuin perinpohjainen muutos tapahtuu. Hauskaa olisi tietää, mitä järkevää periaatetta ensiksikin oppiaineiden valitsemisessa on seurattu. Arvattavasti on joku pätevä syy, minkätähden tyttökouluissa niin pelokkaasti kartetaan sellaisia oppiaineita, jotka ajatusta kehittäisivät. Ja samasta pätevästä syystä kaiketi noita vieraita kieliä pidetään niin tärkeän tärkeinä, vaikka oppilaita ei edes ainoatakaan niin pitkälle viedä, että heillä olisi halua tai kykyä vierasta kirjallisuutta hyväkseen käyttämään. Entä kurssit sitten! Muutamassa vuodessa sälytetään lapsen muistoon semmoinen joukko tietoja, ett'ei hän ennätä puoliakaan sulattaa, ennenkuin ne jo kaikki haihtuvat. Siitä seuraa ensiksikin liiallinen vaivaantuminen, toiseksi väsymys ja haluttomuus, kolmanneksi surkea ja auttamatoin sekasotku ajatuksessa ja ymmärryksessä. Jos näin ajamalla päähän tupatuista tiedoista jotakin muistoon jäisikin, tulee se kaikessa tapauksessa olemaan pintapuolista ja vajanaista ja perustaa siis tuon joh-

donmukaisuuden puutteen, tuon ajatuksen haperoisuuden, jotka sitten väitetään olevan naisen luontaisia ominaisuuksia! Ja mitä sanotaankaan tyttökoulujen opetustavasta, joka kuitenkin on huonoa huonompi. Valmiiksi leivottuna tyrkytetään lapsen mieleen dogmia ja sääntöjä, joita hänen tulee sokealla luottamuksella ottaa totuuksina vastaan, kysymättä: „onko niin?“ ja „minkätähden?“ Voitaisiinko keksiä parempaa keinoa kuolettamaan ihmislapsen sielussa omatakeisen tutkimisen halua ja elävän tiedon kykyä. Ei puhettakaan järjen luonnonmukaisesta, säännöllisestä kehittämisestä, ei yritystäkään johdattamaan lasta itsenäiseen havaintoon ja työskentelemiseen, jonka kautta hänen mielensä pysyisi raittiina ja tahtonsa saisi lujuutta, kestävyyttä ja voimaa. Senkinlaiset aineet kuin uskonto, historia ja luonnontieteet tehdään ikäviksi muistotiedoiksi, jommoisina niiden hyöty on tuiki vähäinen taikka — ei mikään. Voimistelu on kuivaa komentoa opettajan puolelta, väkinäistä ja halutointa tottelemista oppilaiden. Ryhdikkäät, voimakkaat liikkeet, jotka ruumiissa jotakin vaikuttaisivat, eivät tule kysymykseen. Sanalla sanoen: tyttökoulumme eivät missään suhteessa vastaa nykyajan tarpeita ja vaatimuksia. Niissä ei ainoastaan *estetä* oppilaiden henkisten voimain kehkeytymistä, vaan niissä suorastaan *turmellaan* ja *kuoletetaan* luontaisten lahjain alkuaineksetkin. Ja niistä saammekin sitten, — emme *naisia*, jotka itsetietoisella uskaliaisuudella kykenisivät asioita punnitsemaan ja antamaan niille ansaitun arvonsa, vaan *naisraukkoja*, jotka ikänsä pysyvät kaikenmoisten tyhmien etuluulojen kahleissa, eivätkä niinmuodoin pääse vapaan kehityksen alkuaskeleitakaan ottamaan.

Tulemme sitten viimeiseen kysymykseen. *Pidetäänkö kasvatuksessa huolta siitä, että nainen tulee kelvolliseksi ruumiillisesti ja henkisesti kasvattamaan uutta sukupolvea maailmaan?* Kuinka siinä suhteessa jälkeentulevaisten etua valvotaan ja ihmiskunnan onnellisuutta edesautetaan?

Liikuttavan kauniisti puhutaan *äidin* pyhistä velvollisuuksista. Tunnustetaan, ett'ei toista tehtävää ole maailmassa niin painavaa, niin vaikeata, kuin on äidin tehtävä. Koko ihmissuvun ruumiilliset ja henkiset voimat, sen kehitys ja tulevaisuus riippuvat äidistä, kasvattajasta. Mahdettanee siis yhteiskunnassa, jossa tämä kaikki käsitetään ja tunnustetaan, myöskin huolellisesti valvoa, että nainen kasvatuksen kautta valmis-

tuisi tähän tärkeään toimeen, saisi siihen tarpeellista tietoa ja taitoa. Kuinka on?

Vastaa siihen sinä, äiti, joka seisot tuon avonaisen haudan partaalla ja katselet kuinka sydänkäpysi mustaan multaan peitetään. Ja vastaa sinä, joka näet lapsesi kituvana ja kärsivänä lähtevän elämän polulle. Ja sinä, jonka kaunis kantama tuolla turmelusten pyörteessä kieppuu ja vajoomistaan syvyyteen vajoo. Kohtalonsa kova käsi, sallimuksenko ohjaus, vai Luojanko tahto syyn kantaa? Ei, elä petä itseäsi turhalla luulolla. Oma taitamattomuutesi, oma ymmärtämättömyytesi, omat erhetyksesi sen ovat tehneet. Sydänveresi olisit antanut, jos olisit voinut tuon estää, mutta sinä et voinut. Ei pienintäkään ohjausta, ei pienintäkään neuvoa sinulle annettu tehtävääsi. Sinä tulit äidiksi, näit äkkiarvaamatta edessäsi velvollisuuden, jonka täyttämiseen sinulta puuttui sekä tiedollista että käytännöllistä kykyä. Mitä auttoi nyt ranskan kieli, mitä Beethovenin sonaatit, mitä nuo lukemattomat romaanit ja pitsivirkkaukset pienen, heikon ihmistaimen hoitamisessa! Sinä käännyit tätien puoleen, neuvoa anoen. Yksi sanoi niin, toinen näin. Epäselvyytesi vaan kasvoi. Surulla näit, ett'ei lämmin rakkautesi, ei parhain tahtosi, ei alttiiksiantavaisuutesi mihinkään riittäneet, vaan että siihen vaadittiin tietoa ja taitoa, jota nyt ainoastaan kokemuksen kautta voit itsellesi hankkia, kenties yhden, kenties useamman lapsen uhraamisella. Lukemattomat vaikeroimiset, lukemattomat tuskain huudot lähtevät äitien sydämistä. Ankarina syyttäjinä ne kohtaavat tätä yhteiskuntaa, joka äidin tehtävän tärkeyden tunnustaa eikä kuitenkaan mitään tee kelvollisten äitien kasvattamiseksi. Äärettömät summat menetetään virka- ja ammattilaisten valmistamiseen, mutta naisen suhteen laiminlyödään sanalla sanoen kaikki. Tyhjää korupuhetta vaan tuo äidin suuresta tarkoituksesta tulevan sukupolven kasvattajana. Sokurileivoksia, joilla koetetaan nälkäistä pettää. Niin kauvan kuin naista ei tuohon tehtävään valmisteta, nähdään hänessä tosin synnyttäjä, mutta äitiä ei, eikä kasvattajaa. Mutta ken noita huutoja kuulee, ken noita vaikeroimisia korviinsa ottaa? Suurella tyytyväisyydellä ja itserakkaudella muistutetaan meitä vaan yhä „korkeammista“ ja „täydellisistä“ tyttökouluistamme, ja siitä suuresta „sivistysmäärästä“, joka niissä saavutetaan. Kylläpä ne toden totta ovat ihmeteltävän „korkeita“ ja „täydellisiä!“ Ja kylläpä se

„sivistysmäärä“ on ylen arvokas, joka tekee ihmisen kelvottomaksi elämän pyhimpiä velvollisuuksia täyttämään.

Spencer puhuu yllämainitusta asiasta seuraavaisesti:

„Jos jonkun ihmeellisen sallimuksen oikusta jälkimaailma ei meistä muuta tietoa saisi kuin kokoelman koulukirjojamme ja muutamia päästötodistuksia, voimme arvata, kuinka hämilleen muinaistutkija siinä maailmassa kävisi, kun hän ei näissä merkkiäkään näkisi siihen suuntaan, että todistuksen omistaja mahdollisesti tulisi vanhemman velvollisuuksia täyttämään. Luulemme hänen tekevän seuraavan johtopäätöksen: „tämä oppijärjestys varmaan on niitä varten, jotka naimattomuuden lupauksen ovat tehneet. Enhän näe tässä pienintäkään vihiä annettaneen lasten kasvatuksesta. Ne eivät ole voineet niin typeriä olla, ett'eivät tuohon vastauksen alaiseen toimeen ole valmistuksesta huolta pitäneet. Varmaan tämä siis lienee ollut jonkun munkkikunnan koulukurssi“.

„Eikö se todella ole kummallista, ett'ei vähintäkään opetusta anneta kasvatustieteessä niille, jotka mahdollisesti ennemmin tai myöhemmin tulevat vanhemmiksi, vaikka lasten elämä tai kuolema, heidän siveellinen kuntonsa tai lankeemuksensa juuri hoitajasta riippuu. Eikö ole eriskummallista, että uuden sukupolven kohtalo jätetään ajattelemattoman tottumuksen, oikun tai mielikuvituksen nojaan, johon vielä liittyy taitamattomain lapsenhoitajain ja etuluuloisten äidin-äitien neuvot. Jos kauppias alkaa toimensa osaamatta luvunlaskua ja kirjanpitoa, huudettaisiin häntä hulluksi ja surullisia seurauksia odotettaisiin. Tai jos joku anatomiaa lukematta on olevinansa kirurgi, ihmettelisimme hänen rohkeuttaan ja surkuttelisimme hänen parannettaviaan. Mutta kun vanhemmat alkavat vaikeata tehtävätään lapsen kasvattamisessa, vaikka he sitä ennen eivät ole edes ajatelleet, mitkä fyysilliset, moraaliset tai intellektuaaliset periaatteet heitä ohjaisivat, — se ei herätä mitään ihmettelemistä niiden suhteen, jotka niin tekevät eikä sääliä niitä kohtaan, jotka uhriksi joutuvat“.

„Niihin kymmeniintuhansiin, jotka henkensä heittävät, pankaa vielä nuo sadattuhannet, jotka heikolla ruumiinrakennuksella työlästä elämää elävät, ja ne miljoonat, joiden terveydentila on huonompi, kuin se muuten voisi olla, ja saattepa jonkunmoisen käsityksen siitä kirouksesta, jonka elämänlakia tuntemattomat vanhemmat saattavat lastensa yli. Ajatelkaa vaan hetkinen kuinka lapsen elämänjärjestys alinomaa vaikuttaa

vahingollisesti tai hyödyllisesti läpi koko elämän, ja kuinka kaksikymmentä väärää hoidantotapaa on yhtä oikeata vastaan ja tulettepa ymmärtämään niitä kauheita seurauksia, joita tällainen sattumuksen järjestys myötänsä tuo. — Ja kun pojat sekä tyttäret kasvavat heikkoina ja kivuliaina, pitävät vanhemmat sitä tavallisesti onnettomuutena — Jumalan koettelemuksena. Kun vanhempain ajatukset tietysti ovat tuota tavallista sekasortoista laatua, kuvittelevat he vaivan tulleen ilman mitään syytä, taikka sitten ovat syyt olleet yliluonnollisia. Mutta niinpä ei toden totta olekaan laita. Muutamissa tapauksissa ovat ne epäilemättä perityitäkin, mutta useimmissa huonot säädännöt ne perustavat. Ylipäätään ovat vanhemmat itse edesvastauksessa kaikista tuskista, kivulloisuuksista, alakuloisuudesta ja kurjuudesta. He ovat ottaneet lapsen hoidettavakseen; julmasta huolettomuudesta he ovat laiminlyöneet ottaa selkoa noista elämän prosesseista, joihin he lakkaamatta käskyillään ja kielloillaan vaikuttavat; suurimmassa tietämättömyydessä fysiologian ensimmäisistä laeista he vuosi vuodelta ovat turmelleet lapsiensa terveyttä ja niin muodoin matkaansaaneet kipua ja kuolemaa ei ainoastaan lapsilleen vaan vieläpä heidän jälkeentulevaisilleenkin".

„Yhtä suuri on taitamattomuus ja siitä seuraava vahinko, kun fyysillisestä kasvatuksesta luomme silmämme moraaliseen. Katsokaapa tuota nuorta äitiä ja hänen lainsäädäntöjään lastenkammarissa. Ei ole vielä monta vuotta siitä kun hän itse vielä kävi koulua, jossa hänen muistoaan rasitettiin sanoilla, nimillä ja päivänluvuilla, jonka ohessa hänen ajatuskykyänsä tuskin ollenkaan harjoitettiin; jossa ei ainoatakaan osviittaa hänelle annettu lapsuudessa alkavien taipumusten eri hoidantotavoista, ja jossa ne lait, joiden alainen hän oli, eivät vähimmässäkään määrässä tehneet häntä kykeneväksi omatakeista kasvatustapaa harkitsemaan. Väliaikaiset vuodet kulutti hän musiikkiin, fantasiatöihin, romaanien lukemiseen ja huvituksiin; ei ajatustakaan äidin vastauksen-alaiselle kutsumukselle, eikä tule paljon kysymykseenkään tuo kunnollinen henkinen kehitys, joka voisi olla valmistuksena äidin kalliille tehtävälle. Ja ajatelkaa häntä, kun hän saa kehkeytyvän ihmissielun haltuunsa uskotuksi! Katsokaa, kuinka tykkänään tietämätön hän on niistä ilmauksista, joiden kanssa hänellä on tekemistä; kuinka hän on ottanut täyttääkseen velvollisuuden, jota perusteellisimmankin tiedon avulla vaan vaillinaisesti voi suorittaa. Hän ei tunne mielenliikutusten luontoa, ei niiden johdon-

mukaista kehittymistä, niiden ilmaantumisia, eikä missä niiden oikeutettu esiintyminen loppuu ja väärinkäytös alkaa. Hän luuletteleikse, että jotkut tunteet ovat ainoastaan huonoja — eikä se ole totta minkään suhteen — ja toiset taas, menivät kuinka pitkälle tahansa, hyviä, joka ei liioin ole totta. Ja yhtä tietämätöin hän myöskin on eri hoitotapojen vaikutuksesta. Kuinkapa noita surullisia seurauksia, joita hän jok'ainoa hetki näkee, voitaisiin välttää? Kun hän ei myöskään tunne sielun-elämän ilmauksia, ei niiden syitä eikä vaikutuksia, tekee hänen sekaantumisensa niiden suhteen useimmiten suurempaa vahinkoa kuin hänen suurin välinpitämättömyytensä voisi aikaansaada. — Koska hänellä ei mitään tieteellistä johdatusta ole, eikä hän myöskään kykene saamaan sitä selville tutkimalla niitä sielunelämän ilmauksia, jotka hänen lapsessaan esiintyvät, tulee hänen hallitsemisensa olemaan ajattelematoin, muuttelevainen, vahingollinen ja turmelisi todenperään kaikkityyni, ell'ei kehityksessä olevan sielun luontainen suuri pyrkimys sukukunnan korkeimpaan siveelliseen kantaan voittaisi muita pienempiä vaikutuksia".

Olen koettanut tuoda esiin epäkohdat naisen nykyisessä kasvatuksessa. Mutta kuinka ne ovat parannettavat, kuinka on muutos tapahtuva? Vastaus ei ole niinkään vaikeata, kun sen ensi katsannossa luulisi olevan. Totuus on yksinkertainen, se kulkee aina suorinta tietä; erhetykset vaan mutkikkaille poikkeavat. Ennen kaikkea: pois konstikkaisuus ja teeskenteleminen, pois tuo ulkonainen kiilto, tuo sisällinen valhe ja nuo pintapuoliset tiedot. Kasvatus olkoon *kansallinen* ja *luonnonmukainen*. Kehitys käyköön tasaista polkua, tarkoin seuraamalla luonnon määräämiä fyysillisiä ja psyykillisiä lakia. Johdatettakoon lasta havainto-opetuksen kautta itsetoimintaan ja annettakoon luontaisten voimain siten vapaasti kasvaa; vanhempain tulee poistaa ulkonaisia esteitä, raivata tietä, olla apuna ja tukena, tarjota lapselle edistymisen välikappaleita, sen mukaan kuin hän kykenee niitä itselleen omistamaan ja hyväkseen käyttämään. Sillä tavoin lapsi säännöllisesti ja johdonmukaisesti edistyy; itsetyöskentelemisessä pysyy mieli raittiina ja elpyneenä, tahtoon tulee kestävyyttä ja voimaa, ajatuskyky kasvaa, huomio teroittuu. Sen ohessa lapsi harjaantuu omin neuvoin edistymään, eikä silloin *koulun* loppu tule

olemaan *oppimisen* loppu, vaan ainoastaan se kohta kehittymisen yhtämittaisessa jaksossa, jolloin kasvattajan apu on käynyt tarpeettomaksi.

Siveellisessä suhteessa tulee kasvattajan samoin seurata luonnon viittaamaa tietä, muistaen, ett'ei lapsesta ole tuleva *orja*, vaan *vapaa, itsehallintoon* kykenevä ihminen. Olkoon kasvattaja lapsen kokenut ystävä ja neuvonantaja, ei säädäntöjä laativa, rankaiseva tuomari; osottakoon ja huomauttakoon kasvatilleen huonon käytöksen luonnollisia seurauksia; opettakoon häntä tuntemaan omaa itseänsä sekä erottamaan sielussaan hyvät ja huonot taipumukset; herättäköön hänessä siveellisyyteen pyrkimisen halua ja totuttakoon häntä niinmuodoin omin voimin hillitsemään ja tukahduttamaan alhaisempia, itsekkäisiä tunteita sekä kehittämään ylevämpiä. Ja käyköön tässäkin suhteessa edistyminen tasaisessa, luonnollisessa järjestyksessä, sen mukaan kuin nuoressa sielussa siveelliset voimat kasvavat ja varttuvat.

Tyttökoulut ovat rakennettavat tykkänään toiselle perustukselle kuin tätä ennen. Heitettäköön pois tuo vanha, kulunut, tyhjä fraasi naisen „korkeammasta sivistyskannasta". Suomen kansa on liian köyhä kustantamaan itselleen noita „korkeasti sivistyneitä" — tyhjäntoimittajia. Pidettäköön etupäässä silmällä elämän todellisia vaatimuksia. Koulu tarjotkoon ensiksikin naiselle samoin kuin miehellekin sellaisia tietoja, joiden avulla hän vastedes taipumustensa ja voimainsa mukaan saattaa hankkia itselleen tarpeellisen elatuksen. Tuottavan työn ja toimen kyky on naiselle tarpeellinen, joutui hän sitten naimiseen tai ei. Toiseksi: koska naisen luonnollisena tarkoituksena aina tulee olemaan uuden sukupolven kasvattaminen, on kouluissa annettava hänelle siihen tiedollista opetusta. *Luonnontieteillä* on naiskouluissa siitäkin syystä oleva suuri merkitys. Selitettäköön oppilaille luonnonlait niiden totuuksien nojalla, jotka tiede nykyaikana on selville saanut. Luonnontieteihin perustettakoon terveydenhoito-oppi ynnä kasvatus-oppi. Ja kolmanneksi: siihen nähden, että *taloudenhoito* useimmiten tulee olemaan naisen tärkeimpiä tehtäviä, on hänelle annettava opetusta myöskin *taloustieteessä*. Keskisäädyissä nykyään vallitseva ekonoomillinen häviötila perustuu muiden epäkohtien ohessa suuressa määrässä myöskin perheen emäntien taitamattomaan ja ymmärtämättömään talouden hallintoon. Naisen ahdas asema, hänen tottumattomuutensa tuottaviin toimiin, omistus-oikeuden puute, ynnä monet muut seikat ovat vaikuttaneet hänessä joko välinpitä-

mättömyyttä, taikka epäselvyyttä, taikka varsin vääriä käsityksiä talousseikoissa. Hän ei ymmärrä tulojen ja menojen, produktsioonin ja konsumtsioonin keskinäisiä suhteita; ei kykene edes arvostelemaan eikä vertaamaan eri töiden ja tointen todellisesti tuottavaa taloudellista hyötyä. Voisin esiintuoda monenmoisia valaisevia esimerkkiä, mutta ne eivät ole tässä paikallaan. Varma vaan on, että perheiden ja yhteiskunnan edut vaativat naisen järjen kehittämistä tälläkin alalla. Taloustieteen kautta hänen näköalansa laajenee ja käsitteensä selviävät, hän oppii tukemaan perheensä taloudellista toimeentuloa, eikä niinkuin nyt usein tapahtuu ymmärtämättömän menetyksen kautta sitä hävittämään.

Mitä muihin oppiaineihin tulee, suunniteltakoon niissä oppimäärät niin, että nainen koulun päätettyä voi suorittaa ylioppilastutkinnon ja siten tulee tilaisuuteen opintojaan yliopistossa jatkamaan, jos hänellä siihen halua ja varoja on.

Senaatin ehdotus tyttökoulujen uudesta järjestämiseen on herättänyt suurta ja yleistä mielipahaa. Eikä ihmekään. Entiset oppilaitokset eivät enää lähesmäärinkään tyydyttäneet ajan tarpeita ja vaatimuksia. Parannuksia toivottiin ja — luvattiin. Odotetaan vuosi vuodelta; asiaa harkitaan, komiteat istuvat (taikka seisoivatko, sitä en tiedä), senaattikin jo vihdoin ottaa kysymyksen tarkastuksen alaiseksi. Ja niin julkaistaan sitten tuo ehdotus, jossa ensimmäisenä huolenpitona on: estää kansakoulujen oppilaita tyttökouluihin pääsemästä, toisena: estää tyttökoulujen oppilaita yliopistoon pääsemästä. Muuten jäädään jokseenkin entiselleen. — Noinko pitkälle nyt siis päästiin kaikkien anomuksien ja rukouksien, kaikkien toivojen ja odotuksien, kaikkien lupauksien ja vakuutuksien jälkeen!

Eikö tämä taas ole uusi todistus siitä, ett'ei meillä naissivistyksen korottamiseksi tahdota todenperään mitään tehdä?

Oli ennen Kartagon ja Rooman naisilla voimaa, intoa ja tahtoa panemaan kaikki alttiiksi isänmaansa edestä. Liianko paljon luotettiin Suomen naisiin, kun uskottiin heidän uhraavan jonkun eau de cologne pullon, muutaman hansikkaparin, pystyttääkseen yhdistetyin voimin sukupuolelleen *yhden kunnollisen suomenkielisen oppilaitoksen maamme pääkaupunkiin?*

(Jatk.)

Minna Canth.

Viisi runoa.

Kirjoittanut *Rne.*

1. Venhematka.

Kirkkaana läikkyi järvi, olj ilma herttainen,
Rannasta venhe vilpas vieriipi laineillen.
Pian teljot täyteen saapi, ja liinat liehuilee —
Niin matka armas alkaa, pois ranta pakenee.

Ja pitkin järven pintaa, mi läikkyy kiiltäen,
Nyt venhe riemuin kiitää, käy vieno tuulonen.
Mut tyyneks tyyntyy tuuli, ja järven pintakin
Se taivaan kantta kuvaa, kuin kirkas kuvastin.

Oi, taulun kuinka hentoo hämmentää soutimin,
Mi taivaan rauhaa kuvaa, on tyyni itsekkin!
Ja rannan tuuheet lehvät tuon taulun reunustaa,
Ei usein luonto kuvaa voi näyttää jalompaa.

Nyt lemmen, toivon rakkaat unelmat lauletaan,
Ja monen mieli hehkuu säveltä kuullessaan.
Mut viimein laulu raikuu myös synnyinmaalleki,
Ja jalot tunteet silloin sydämet valtaapi.

Noin matka armas kuluu, ja venhe kiitelee.
Ei loppua viel' ottais, kun ranta lähenee.
„Ei moista matkaa usein!“ saa moni lausumaan,
Kun airon loiske taukoo ja rantaan lasketaan.

Kuink' armaat kesän muistot syksyisin sentään on!
Kun sää on kolkko, kylmä ja luonto eloton,
Niin uuden kesän toivon nuo muistot virittää,
Ja muistelmissa elää saa kesän elämää.

2. Siiri.

On tyyni kuuvalo-yö,
Kakstoista kello se lyö.
Vuoteeltansa Siiri, mielipuoli,
Nyt pystyhyn rientääpi. —
Häneltä kun sulho hiljan kuoli,
Sepä mielensä pimensi.

Hän kiirehin pukeuu.
Mut äitikin havahtuu,
Ja kun tytär avaa salparautaa,
„Mihin Siirini?“ — virkkaapi. —
„Käyn etsimähän vain *aarnihautaa*,
Levätkäätte nyt huoleti!“ —

Ulos Siiri kiirehti,
Oven salpahan painalsi.
Pois rientävi hän ja kulkee, kulkee,
Ja kuuvalo välkkyää, —
Luo haudan, mi sulhon kuolleen sulkee,
Hän viimein ennättää.

Hän lankevi haudallen,
Luo silmät ne välkkehen. —
„Tuoss' ompi se kurja aarnihauta,
Joka Niiloni kätkeepi.
Oi, kumpu aukene, Herra auta,
Suo mulle mun aarteeni!“ —

Siin' istuvi, rukoilee.
Mut silmä se himmenee,
Ja ääni uupuvi, raukee, raukee,
Käden lämpö se viilettyy.
Viel' loistain silmäkin kerran aukee
Ja sitte se pimentyy. —

3. Eräs aika.

Muistan sen aian mä, oi!
Kun kesä antinsa toi,
Kun kukat poimittihin,
Marjaset noukimme, laulut kun kaikui
Taivahisin.

Muistan sen aian mä, oi! —
Vieno kun viulu se soi,
Liidellä kanssahan sain
Ilmoissa. — Oi, sydän tunsithan silloin
Onnea vain!

Muistan kun maljansa toi,
Tarjosi, itsekkin joi.
„Kaikki mä kanssasi jaan“,
Kuiski hän viehtäen, „maljani, onnen',
Lempes kun saan!“

Pois kuni virtojen vuo
Lensikin hetkiset nuo.
Voi, mihin mennynnä on,
Voi, mihin poistunut aika se armas,
Haihtumaton! —

4. Ensi kirje.

Sain ensi kerran kirjehen,
Sain arvaamatta aivan sen.
Ja ett'ei äiti tietää sais,
Mä juoksin metsään pois;
Jos sisällyksen arvajais,
Hän nurjaks tulla vois.

Mä kaunihin sain kirjehen,
Sen luin mä sitten itseksen'.

„Mä nuori oon“, hän kirjoittaa,
„Asunton loisteeton,
Mut lempi mulla hehkuaa,
Ja mieli murheiss' on“.

„Mut murheiss' on se siksi vaan,
Kun sulta vastuun, armas, saan.
Sen riemuun viet, jos tahdot vain,
Kun vastaat: lempen' saat.
Voi, rauhattuuttain, murhettain,
Jos toisen tiedon jaat!“

Saa ajatella niin ja näin,
Ja voi se olla niinkin päin.
Mut onnean' ei tietää voi,
Kun vastuun kirjoitin,
Ja kielin, mielin sanat soi:
Mua muista, armahin!

5. Silmästä silmään.

Se lumoo, tenhoaapi,
Vie ilkun hilpeän,
Kun katsoa vaan saapi
Silmästä silmähän.

Ja kerran kisatessa.
Koitettiin pilkalla,
Ken silmää katsellessa
Vois olla vąkaana.

Joukossa istui impi,
Hän ilkkui, hyrski vaan,
Olj katse kaunihimpi,
Kuin tähden tuikekkaan.

Mut häneen silmä arka
Tuon poian sattu — oi!
Ei enää tyttö parka
Nyt ilkkuilla se voi!

Niin lumoo, tenhoaapi,
Vie ilkun hilpeän,
Kun katsoa vaan saapi
Silmästä silmähän.

Muistelmia Edenistä.

Ennenkuin ryhdyn kirjoittamaan Edenin muistelmia, lienee tarpeellista lausua muutama sana itse Edenistä.

Mistä on tätä paikkaa etsittävä?

Kenties muinaistarujen mukaan jostakusta Aasian kukoistavasta laaksostu — Richard Kaufman'in kanssa jostakin Rivieran seudusta, jonne matkailijat eivät vielä ole osanneet — tahi niiden kanssa, jotka laulavat: „Neapelin nähtyäsi saatat kuolla"?

Kaukana sieltä.

Minun Edenini ei ole kukkaislaakso — Wälimeren aallot eivät huuhdo sen rantoja — Italian taivas ei kaartele sen yläpuolella.

Se ei ole niin suurenmoista laatua.

Se on maassa, jota on tapana kutsua „sumujen maaksi" — seudussa, jota sanotaan „mustaksi" *); toisin sanoin, se on Englannissa, eräässä Birmingham'in esikaupungissa.

Tässä esikaupungissa on joka talolla nimi, sillä näin ollen talo tuntuu, niin arvellaan, itsenäisemmältä ja kodikkaammalta, kuin jos se muista erotettaisiin vain numerolla. Ja sen talon nimi, joka minulle suojansa tarjosi, oli „Eden Lodge" — Edenin veräjätupa. Talo ansaitsi nimensä; me emme saattaneet unohtaa asuvamme Edenissä — sen vuoksi kutsun muistoja, joita minulla on erään talven vietosta „the black countryssä", „Edenin muistelmiksi".

*) Keski-Englannin tehdaspiiriä nimitetään „the blackcountry".

Ensimmäiset vaikutukset, jotka tunsin Englantiin saavuttuani, eivät olleet mieluisia. Hull, jossa nousimme maalle, on pintapuolisesta katsojasta hyvin ikävä kaupunki ja rautatiematka Hull'ista Birmingham'iin kaikkea muuta kuin hauska. Tie käy osaksi laihojen ja kuihtuvien niittyjen poikki, osaksi mustien, savua tupruavien tehdasseutujen kautta, sekä pitkien pimeiden tunnelien läpi — melkein yhtä paljon maan alatse kuin päällitsekkin.

Birmingham'iin saapuminen ei myöskään ollut herttainen. Newstreet'in asema, Englannin rautatieverkon keskisolmu, on niin suuri, niin pauhaava ja hämmästyttävä paikka, että poloinen pikkukaupungin asukas ei luule mahdolliseksi päästä sieltä pois onnellisesti — hänenhän on tarjona joko joutua kuormavaunujen alle, tulla työnnetyksi alas joltakulta monilukuisista etusilloista taikka tulla kansatulvan mukana viedyksi johonkuhun junaan, joita joka sekunti lähtee.

Birmingham'in kaupunki, ainakaan se osa, johon matkustavainen ensiksi saapi tutustua, ei ole erittäin mieltymystä herättävä: kömpelö, likaharmaa ja alhaissäätyinen, mikä onkin omituista englantilaiselle tehdasseudulle. Sen 500,000:sta asukkaasta taitaa olla tuskin enempää kuin kymmenkunta ylimystä, muutamia köyhiä „nuorempia poikia", jotka ovat olleet sotaväessä ja jotka ovat vetäyneet rauhaan johonkin etukaupunkien huvilaan, muutamia rikkaita tehtaan-omistajia, jotka hyväntekeväisyytensä tähden ovat päässeet parooniksi, joku taiteilija, joka kehotukseksi on saanut nimensä edelle „Sir". Täällä kerskataan siitä, että ompi „self made", että omalla työllään on ylentynyt, ja jopa siitäkin, että yhä vieläkin tekee työtä, vaikka jo onkin „ylhäällä". Kaikki tekevät työtä. Birmingham on yksin-omaisesti tehdaskaupunki. Siinä ei tosin ole niin suuria rikkauksia kuin Liverpool'issa ja Manchester'issä, mutta siellä on suurempi yleinen varallisuus. Siellä on lukemattomia tehtaan-omistajia, joilla on tuloja muutama tuhat puntaa vuodessa, mutta harvoja, joiden tulot voivat nousta sataantuhanteen.

Kaikki tämän hyvän kaupungin asukkaat näkyvät pitävän muistossaan vanhan englantilaisen sananlaskun: time is money, aika on rahaa. Kadulla ei näe vetelehtijöitä, eipä edes huvikävelijöitä, niillä näkee vaan rientäviä henkilöitä, joiden „päältäkin" jo huomaa, että heillä on monta rautaa ahjossa ja että sekunnit ovat kalliit. Kauppapalvelija, joka kiiruhtaa konttooristaan tai konttooriinsa, lukee sanomalehteä kulkeissaan,

työmies kiitää velosipeedillään tehtaasensa, keittäjäpiika polkee kolmipyöräänsä (tricycle) kojusta kojuun tai puodista puotiin. Kuinka hänellä olisi aikaa kävellä?

Kaikki näyttävät arvokkailta ja itsetietoisilta. Kasvatuksenkin tarkoituksena näkyy olevan antaa heille arvonsa ja itsensä tuntoa, halua ja kykyä „public lifeen", julkiseen elämään. Täällä on tuskin ainoatakaan työmiestä niin köyhää, renttua niin juoppoa, torimummua niin harrastuksetonta, ett'eivät he kuuluisi johonkuhun yhdistykseen tai komiteaan, ett'ei heillä olisi yksi tai useampi kokous ja väittely viikossa käytävänä.

Samaa saattaapi sanoa sivistyneistä. Me kävimme eräänä ensi päivänä hiukapalalla muutamassa tunnetussa perheessä. Siellä tuli puheeksi jäsenten eri iltatoimet. Talon herran, joka oli innokas raittiuden ystävä, oli mentävä Temperance-kokoukseen. Hänen rouvansa oli pitävä esitelmän terveys-opista eräässä koulusalissa jossakin erään siivottoman tehdaskadun varrella. Vanhimman pojan tuli olla saapuvilla „Debating Societyn" kokouksessa; siellä saapi seurakunnan papin johdolla opetella väittelemään ja keskustelemaan. Nellie vihdoin, noin 14:n vuotias sinisilmä tyttönen sai hänkin hankkiutua erääsen *debatingclub*'iin. Tämä tapahtui koulussa, jonkinlaisessa sekakasvatuslaitoksessa, jonne tytöt ja pojat kerran viikossa kokoontuivat yhdessä keskustelemaan kysymyksen johdosta, minkä johtaja muutamaa päivää ennen oli esittänyt. Tällä kertaa oli keskusteluaineena kysymys: „ovatko teaatterit hyödyllisiä vai vahingollisia ihmiskunnalle?" — Pikku Nelliellä oli ylevät ajatukset taidelaitosten tarkoituksesta, ja hän oli valmis rohkeasti puolustamaan sitä kaikkia hyökkäyksiä vastaan. Kas tällä tavalla saadaan mielipiteitä, ja luonnon-omituisuus kehittyy — pikatuleennus ja ylellinen oman arvon tunto kenties samassa. — —

Muistot tunkeuvat esiin, ne saattavat sekaannuksiin ja viekoittelevat minut ilman järjestystä rientämään asiasta toiseen. Päiväkirja on auttava minut järjestämään vallattomat, ensi sijasta taistelevat aineet ikäoikeuden periaatteen mukaan.

Siis:

Syyskuu. Me olemme olleet täällä pian kaksi viikkoa. Pikku Edenissämme on kylmä. Valkea leimuaa tosin kamiinissa kaiken päivää, ja tuntuu niin viettelevä halu heittäytyä kamiinin eteen matolle, tuolle pitkäkarvaiselle *rug*'ille, ja uinahtaa hetkeksi, mutta täällä ei ole aikaa nuk-

kumiseen, meihin on tarttunut englantilainen kiire, meidän ystävämme pitävät huolta siitä, että elämme englantilaisesti, ja me vaurastutamme tosi-englantilaista voimakkuutta, ett'emme jäisi jälkeen juoksumarssissa. Me näemme paljon ja opimme paljon. Ennen minä kuljin nukuksissa elämän läpi, nyt minä koetan kulkea avoimin silmin ja ottaa osaa elämään.

Täällä tehdään erittäin uutterasti työtä kansan hyväksi, sen korottamiseksi ja sivistämiseksi. Eilen olimme kansantajuisessa konsertissa, mikä huvi on niitä välikappaleita, joilla koetetaan kansaa houkutella pysymään erillään viinasta ja kapakoista. Muutamat herrat, s. o. tehtaan-omistajat, ovat muodostaneet toimikunnan näiden konserttien toimeenpanemista varten. Niitä pidetään joka lauvantai, ja niissä on toisinaan hengellisiä soitelmia, toisinaan maallista musiikkia. 3000 henkeä vetävä sali on aina täynnä tungokseen asti. Eilen annettiin Händel'in Judas Maccabeus; köörissä ja orkesterissa oli yhteensä 200 henkeä, ja soolon laulajat olivat hyviä kykyjä. Konsertista kokonaisuudessaan oli suurta nautintoa, ja niin näytti harras yleisökin arvelevan. Omituista on nähdä suuren, komean konserttisalin täynnä alimpien luokkien kansaa. Lehterissä, vastapäätä estraadia, istui pormestari, „his right worshipful the mayor", korkein hallitusmies pienessä vapaavaltiossa, jonka „corporation city" muodostaa. Tänään on kansan päivä, ja sen kunniaksi hän on ottanut timantilla kaunistetut kultavitjansa, jotka ovat hänellä, vapaan kauppakaupungin ensimmäisellä miehellä arvonmerkkinä. Mayor'ia ympäröitsee siellä samanlainen loukkaamattomuuden loiste, kuin kuvernööriä meidän pikkukaupungissa — sillä erotuksella vaan, että hän toimittaa virkapalveluksensa palvelemisen kunniasta; arvataan nimittäin maksavan vähintäin 300 puntaa (75,000 Smk.), jos tahtoo vuoden ajan olla Mayor'ina (pormestarina) englantilaisessa cityssä. — Mutta palatkaamme jälleen konserttiin. Herrat toimikunnan jäsenet kulkevat itse, sininen vyö olkapäillään, ohjelmain myyjinä ja järjestyksen valvojina, jos olisi tarpeen — mikä ei liene koskaan tapahtunut. Englantilainen työmies on ylpeä siitä, että osaapi „behave like a gentleman", käyttäidä sivistyneen miehen tavoin, ja jos puhuttelee jotakuta seurassa semmoisessa kuin tämä, niin saapi kohteliaita, ystävällisiä, usein hupaisia ja omituisia vastauksia.

Kotimatkalla käväisimme eräässä *coffee-house*'ssa — ne ovat kapakoiden kilpailijoita ja ne ovat melkein yhtä lukuisat kuin nämätkin. Se oli siisti ja tilava huoneus, ja pennylla (noin 10 penniä Suomen rahassa) saapi suuren kupin kahvia tai teetä ynnä lisäksi pullan taikka pari voileipää. Kahdella pencella syöpi jo tarpeekseen. Nuoret miehet, jotka kuuluvat kaupunginlähetykseen, käyvät usein näissä ravintolissa saadakseen keskustella yleisön kanssa, toisinaan pitämässä luennoita ja jaellakseen kirjoja. Niissä on aina pääsylippuja lauvantaikonsertteihin, niissä ilmoitetaan raittiuskokoukset, jotka ovat viikolla pidettävät; raamatuita ja sanomia on esillä. Koko laitoksessa vallitsee kodikas hupaisuus, joka on luonnollisena syynä siihen suureen kansan suosioon, mitä coffee-houset nauttivat.

Meidän kävelytoverimme, noita välttämättömiä tehdasherroja, oli hyvin innokas antamaan meille tietoja kaikesta, mitä hänen hyvässä kaupungissaan tehdään kansan eduksi. — Näettekö tuota suurta huonetta tuolla? Se on „the midland Institute". Siellä pidetään joka ilta esitelmiä k:lo 7—9. Työväki ja muu köyhä kansa saapi pennyn maksulla tunnista tai ilmaiseksi kuulla esitelmiä kaikenlaisia, enemmän ja vähemmän kansantajuisia. Nämätkin ovat hyvin suosittuja, erittäin ne esitelmät, jotka koskevat luonnontieteitä, koneoppia ja sellaista mistä on käytännöllistä hyötyä herroille työmiehille ja konttoristeille. Siellä on laboratooria kemiallisia ja sähköopillisia kokeita varten, ja kuulijat saavat maksutta käyttää mikroskooppeja ja muita koneita.

„No, säästämmekö vaivojamme kasvattaessamme kansaa?" lopetti herra R. selityksensä.

Jokainen englantilainen on ylpeä siitä, että hän on englantilainen, ja meidän ystävämme näkyi olevan hyvin ylpeä siitä, että hän oli oikea Birmingham'in mies. — Luulenpa melkein, että samoin olisi ollut minunkin laitani hänen sijassaan.

Lokakuu. Tulkaa kansani tänään, sanoi väsymätön ystävämme Mr R., niin saatte kuulla esitelmän, joka kuuluu toiseen, kansan parasta tarkoittavaan työalaan: minun työalaani, raittiusharrastukseen. Nyt on nimittäin „Temperance tea meeting" Lozzels Chapel'issa — tahdotteko tulla? Tietysti; me olimme hyvin halukkaat näkemään jonkun noista teekokouksista, joista niin paljon oli puhuttu. Ne pidetään tavallisesti jossakussa kirkon yhteydessä olevassa salissa. Johonkin tällaiseen mekin

nyt lähdimme. — Niin, nyt astumme sisään — me olemme aikaisia, paikkoja on vielä kyllin. Istukaamme jonkun pitkän kapean pöydän viereen, lähelle muutamaa teekyökkiä — jos niitä jykeitä tinasankoja, jotka sisältävät tuota suloista, viettelevää nestettä, saattaa niin nimittää. — Kas niin, nyt on pappi tullut. Hän lukee ruokaluvut ja teenjuonti alkaa.

Teekyökin vieressä oleva nainen antaa meille mustaa ja katkeraa nestettä. Kun se miedonnetaan $^{3}/_{4}$:lla osalla vettä ja maidolla, niin se kuitenkin kelpaa nautittavaksi. Valmiiksi laitetut voileivät eivät myöskään ole huonoja, mutta rusinaleipää en minä enää toistamiseen mielelläni maista. Keskustelu on vilkas; minun „visaviivinäni" on pieni puotimamselli ja eräs ratavaunujen ajaja. Kummallakin on sininen nauha, ja he juttelevat, kuinka onnellisina he itsensä pitävät, kun kuuluvat sininauhan armeijaan. Heti kun tee on juotu, Mr R. vie meidät kunnianarvoisen papin luokse. Hän tarjoutuu, sillä välin kun teepöytiä korjataan pois, näyttämään meille kirkkoaan, joka on seinätysten salin kanssa. Se on omituinen, pyöreä, korkea sali, jossa on matot lattiassa ja 800 pehmeätä istuinta.

Palattuamme teenjuontisaliin, se oli muutettu luentohuoneeksi. Lavalla istuu kolme herraa — pappeja toisista seurakunnista, Mr R. kuiskaa — ja sinne rientää meidänkin patriarkallinen ystävämme. Kokouksen juhlallinen osa alkaa virrellä. Sitten tulee puhe, josta saamme kuulla raittiusliikkeen päätapahtumat. 50 vuotta takaperin perusti 3 tai 4 miestä kohtuuden seuran, nyt liike on levinnyt kautta maan, ja siihen kuuluu monta sataa tuhatta jäsentä, ja monta suurta miestä on niiden joukossa. Suuri sotasankari Wolseley on „Total abstainer", ehdoton raittiuden ystävä. (Hear, hear! — kokous innostuu). Mutta vielä ovat juoppouden uhrit lukemattomat; joka kolmas kuolontapaus Suur'-Britanniassa on joko välitön tai välillinen seuraus juoppoudesta. Taistelkaamme siis urheasti päämäärämme puolesta, me jotka kuulumme armeijaan. (Hear, hear! — väki riemuitsee ja näyttää taisteluun valmiilta). Puheen perästä tulee laulua. Nuoret tytöt — luultavasti tehtaantyöläisiä — vaaleissa vaatteissa ja suurissa nahkakauluksissa laulavat lujalla vakuutuksella laulun, jonka jälkisäkeet kuuluvat:

„And I promise, I will never drink again — never drink again". Sitten tulee deklamatsioonia. Se on hyvin liikuttavaa, niin että väki nyyhkii. Sen jälkeen saadaan kuulla soololaulua, ja sitten taas tulee puhe.

Ei kuitenkaan ennen kuin pienen väliajan perästä, jolloin oli tilaisuus vähän keskustella. Minä puhelin nuoren soololaulajan esiintymisestä erään puheenpitäjän kanssa. Naapurini, pesurouva, sekaantui ujostelematta keskusteluun. Minun teepöydän vastakumppanini, ratavaunujen ajaja, oli hyvin halukas tietämään, tuliko the Lady todellakin aina pohjoisnavalta — sillä siellähän Suomi sanottiin olevan. —

Nyt ei pidä puhetta meidän patriarkan näköinen pappimme, vaan eräs jäykkä, juhlallinen Church of England rector, joka pontevasti teroittaa mieleen sitä, että kaikki Suur'-Britannian eri uskokunnat ja „denominations" yhteisesti työskentelisivät tämän suuren asian — raittiusasian hyväksi. Sen vuoksi hän soisi, että kaikki läsnäolijat, joilla ei vielä ole sinistä nauhaa, ottaisivat sen. Hänen sanansa sattuvat lämpimästi ja innostuttavat selvästi. Muudan palvelusneito kuiskaa korvaani: „tuolla on pöytä, Miss, sieltä saa nauhan, ja siellä voipi kirjoittaa *the pledge*-lupauksen 'alle. Tulkaahan kanssani sinne". — Hän näytti olevan selittämättömän „shocked", kun minä pudistin päätäni ja kääntyi mielipahoillaan pois vieraasta ladystä, joka niin vähän ymmärsi omaa parastaan.

Puheen loputtua syntyi „rush", oikein väkirynnäkkö pöydän luo. Jokainen tahtoi olla ensimmäinen nauhaa ottamaan. Ja me, jotka kieltäydyimme allekirjoittamasta the pledgeä, olimme kuitenkin sieltä lähteissämme suosiollisemmat kuin ennen raittius-asiaa kohtaan ja samoin sen innokkaita puolustajia sekä noita omituisia temperance tea meeting'iä kohtaan.

Sama kuukausi. The foreign Ladies, jotka tahtovat oppia tuntemaan Englantia ja English ways (Englannin tapoja) — täten ystävämme esittelevät meidät tavallisesti, ja nämät sanat näyttävät olevan oikea loihtuluku, joka meille avaa kaikki ovet, vieläpä sellaisetkin, jotka muilta kuolevaisilta ovat suljetut — the foreign ladies saavat niin aulista ja herttaista kohtelua, että se on hämmästyttävää. Nuo „kankeat, jäykät, vieraita kohtaan tylyt" englantilaiset ovat sulaa ystävyyttä. Ylhäiset ja alhaiset, köyhät ja rikkaat kilpailevat kohteliaisuudellaan. — Meidän pesurouvamme, joka kyökkitietä oli saanut kuulla meidän tulleen tänne tutustuaksemme Englantiin, sanoi tuonaan: koska the ladies tahtovat tietää, miten meidän maassa eletään, niin minä rohkenen teitä pyytää joskus tulemaan luokseni teelle. Saatte juuri sellaista kuin minä käytän

arkipäivinä. Ystävättäreni otti ihastuksella vastaan ehdotuksen. Iltateelle pesijän luokse! Kuinka hauskaa!

Muutamia päiviä myöhemmin tapahtui tämä vierailu. Mrs Blainen pienessä, tiililattiaisessa ja rautamuurisessa kyökissä oli teepöytäselle ladottu rassia, „jam'ia", mikä on jonkunlaista voileivälle pantavaa hilloa, ja hyvänmakuista, kotitekoista cake'ä eli sokerileipää, yksinkertaisinta laatua.

Englantilainen työmies ei voi huonosti, jos hän vaan kykenee olemaan ahkera, ja olletikkin, jos hän kuuluu yhdistykseen: „the blue ribbon army", s. o. sininauhan armeija. Minä olen nähnyt koko joukon englantilaisia työväenkotia. Ne ovat, samoin kuin rikastenkin, kaikki ikäänkuin valetut samaan muotoon. Mutta muoto on hyvä.

Eräs tuttavani pyysi kerran minua seuraamaan häntä hänen „district-visiting'illeen", s. o. piirikuntakäynnilleen. Monista kansan etua tarkoittavista laitoksista on „The Ladies provident Society" yksi. Seuran naiset käyvät katsomassa köyhiä kukin piirissään, ja kokoavat ne säästöt, mitkä nämät viikon kuluessa ehkä ovat saaneet. Kokoilija saa 6 pencea täältä, yhden pennyn sieltä, ja kaikki kirjoitetaan kirjaan. Rahat pannaan korolle, mutta ne voidaan saada takaisin kuukauden viimeisenä lauvantaina. Hupaista oli nähdä, kuinka tervetullut minun ystävättäreni oli näihin asuntoihin. Kasvot kirkastuivat, mihin hyvänsä hän astui sisään — jota hän ei koskaan tehnyt koputtamatta oveen, vaikkapa se olisi ollut raollaankin. Se on kohteliaisuus, jonka toinen vapaa kansalainen on velvollinen toiselle osottamaan, ja todistaa sitäpaitsi, kuinka pyhänä koti pidetään — tunkeutua sinne ilmoittamatta itseään olisi suoraan sanoen loukkaus. Köyhät näkyvät hyvin huomaavan, mikä hyöty heillä on, kun antavat rahansa tälle kyläilevälle naiselle — „the Lady of Providence", Kaitselmuksen Lady, niinkuin he häntä hupaisesta erehdyksestä nimittävät. Minun ystävättäreni näytti olevan täydellisesti tutustunut niiden oloihin, joiden luona hän kävi. Köyhimmille hänellä oli antimia, muutamille tuoreita munia, toisille vähän „marmaladea" (appelsiini- tai pomeranssihilloa). „Nuo raukat syövät kuivaa leipää teensä kera, sen vuoksi olen keittänyt heille vähän hilloa", hän sanoi. Hillo näyttää Englannin köyhille olevan yhtä välttämätön kuin silakka meidän maamme.

Useimmissa työväen huoneissa oli alakerrassa, paitsi kyökkiä, pieni siisti „sitting room", pyhähuone, jossa on nahkamatto kamiinin edessä,

Joe Chamberlain'in, Birmingham'ista kotosin olevan ministerin, ja kuningattaren kuvia seinissä, kukkia akkunoilla ja posliinikaluja kakluunin otsalla.

Jokaisessa niistä 40:stä asunnosta, joissa kävin, oli yksi tai kaksi „bedrooms upstairs" s. o. yläkerrassa olevaa makuuhuonetta. Kelpo työmies pitäisi sitä tavattomana barbaarisuutena, jos hän makaisi samassa huoneessa, missä syö ja missä ruokaa keitetään. Vielä on pesuhuone toisella puolen pihaa, ja akkunain edessä muutamia näkinkengillä reunustettuja kukkapenkereitä.

Marraskuu. Aina ei meillä ole niin vaatimattomia kutsumuksia kuin pesurouvan. Eräs tämän demokraattisen yhteiskunnan ylimyksiäkin on avannut meille ovensa. Hän on vanha lady, jolla on kauniit valkeat kutrit, kirkkaat mustat silmät ja ystävällinen, lujatahtoinen tunteellisuus kasvoissa. Hän hoitaa itse omaisuuttaan ja käyttää ne 15,000 puntaa, jotka hänellä on korkoa, köyhien ja puutteen-alaisten hyväksi.

Ladyn koti oli ensimmäinen oikein suurenmoinen englantilainen asunto, minkä olen nähnyt. Vähäisen, rautatammilla ja „yew"-puilla (marjakuusilla) istutetun „frontgarden'in" kautta tullaan tilavaan „hall'iin" (etehiseen), jossa on kauniita pylväitä, vartalokuvia ja muutamia suuria tauluja. Jättiläiskamiini iloisesti liemuavin valkeineen poistaa sen mahdollisesti kolkon vaikutuksen, minkä tämä etehinen maalattuine akkunoineen muuten tekisi. „Hall'ista" käy ovi „the breakfast-room'iin" (aamiashuoneeseen), toinen kirjastoon, kolmas, jonka palvelija nyt aukasee meille, käy „the drawing-room'iin". Täällä maakunnassa on, päinvastoin kuin Lontoossa, missä maa on kalliimpaa ja rakennukset siitä syystä kapeammat, drawing-room'it alakerrassa. Sinun ei tarvitse muuta kuin aukaista tai lykätä sivulle jonkun leveistä, lattiasta kattoon ulettuvista akkunoista, niin pääset ulos puutarhaan. Kamiinin luota, missä vanha lady istuu, on hyvin kaunis näköala: puistoja kukkapenkereineen ja komeine puineen toisella puolen, ansareita toisella. Pari suurta lasiovea menee näihin. Niissä kukkii ruusuja ja orvokkia, myrttiä ja oransia; niissä liitelee kauniita papukaijoja palmujen keskellä, ja kultakaloja uiskentelee kallis-arvoisten vesikasvien seassa. Kaikki on hänen ympärillään tenhosaa, ja hän itse on kuni mummoksi puettu haltiatar.

Kun ruokakello soi, tuo vanha haltiatar vie meidät juhlallisessa kulussa hall'in kautta ruokasaliin, jossa hän oli pitkän aterian kestäessä

kohteliaana ja herttaisena emäntänä. Haltiatar tarjosi 6 ruokalajia, viinejä ja sampanjaa. Joka vieraan takana seisoi pieni palveleva keijukainen mustassa silkkipuvussa, valkolakissa ja valkosessa esiliinassa. Keskustelu oli hyvin vilkas; se koski, kuten tavallista, Englannin ja Suomen oloja. Vanha lady tiesi todella enemmän meidän maastamme kuin hänen maalaisettarensa ylimalkaan. Hän ei luullut, että Helsinki on Jäämeren rannalla, että me ajamme porolla ja pulkassa ja käymme nahkoihin puettuina — mikä muuten on sangen tavallinen luulo Albion'in muuten niin paljontietävissä tyttärissä.

Niin, keskustelu oli vilkas, minä sain tuskin aikaa, niin paljon kuin tahdoin, katsella kaunista ruokasalia, tätä helmeä aina kauniiden ja rauhallisten englantilaisten ruokasalien joukossa. Musta, marmorinen ja pronssinen kamiini on itsessään taideteos. Pehmeät suuret nahkanojatuolit viettelevät lepäämään tai valveella uneksimaan. Seinissä on tummat nahkatapeetit ja joukko vanhoja suvun muotokuvia raskaissa kultakehyksissä. Englannissa on kaikilla ihmisillä sukumuotokuvia, esi-isiä pitkät jonot seinän kaunisteina. Vastapäätä kamiinia on matala veistokuvilla koristettu kaappi, päällä marmorilevy. Lattiassa on brysselmatto, tummanvärinen niinkuin seinätkin ja ikkunaverhot.

Muutama tunti aterian jälkeen ajoimme vanhan ladyn komeissa vaunuissa jälleen kotiin, pikku Edeniimme, joka tuntui hyvin kohtalaiselta tuon upean „mansion'in“ rinnalla, jonka olimme äsken jättäneet.

Meidän pikku Edeniimme — niin, se on sittenkin meidän „Edenimme“, vaikka talvi nyt on täällä tullut, ja rakennusmestari, joka sen rakensi, ei sitä tehdessään ole ottanut pakkasta eikä pohjatuulia laskuihinsa. Me saamme kärsiä hänen huolimattomuutensa tähden.

Talvi on todellakin tullut „the black country'ssä“, ja muutamiksi tunneiksi sen onnistui muuttaa musta maa valkoiseksi. Pieni lauhkea tuisku saattaa täällä matkaan täydellisen mullistuksen: liike taukoaa, ratavaunut eksyvät raitioistaan, hevoset eivät pysy pystyssä, ihmiset eivät pääse eteenpäin, valloillaan on kurjuus ja rajaton hämmennys. Tuleepa sitten „pakkanen“ ja termomeetteri laskeuu 2° jäätymäpykälän alle. Voi pohjoisnavan oloja, voi kauhistusta! Toinen puoli ihmisiä menee sänkyyn, juopi mustaviinimarjateetä, nauttii homoiopaattisia pillereitä; toinen puoli kulkee ympäri viheliäisenä, kylmänkankeana, kuolemankielissä — niin ainakin se itse vakuuttaa.

Me pohjan asukkaat saamme ulkona nautintoa raittiista ilmasta. Eskimoneidot ovat siinä oikein elementissään, niinkuin joku tuttava syystä huomautti. Sisällä huoneessa ei voi olla kauvemmin hauskaa. Kamiinin vieressä eletään tosin kuumemmissa ilman-aloissa, mutta ulkopuolella sen lämpöpiiriä ollaan poloisessa pohjolassa — kumminkin jos asutaan vuokralla. Edeni rakennettiin urakalla, ja sen rakennusmestari, kuten sanottu, ei ottanut pakkasta lukuun. Huoneet ovat kylmät, etehinen kylmempi, ja makuukamari yläkerrassa kylmin kaikista. Siellä palaa ikuinen tuli kamiinissa, mutta taivaan tähdet katselevat sitä mukavasti. Tämä ja se, että sadepisarat kihisevät hehkuvissa hiilissä, on kuitenkin pieni asia, joll'ei sumu tunkeu sisään piipusta. Tuo julma englantilainen sumu, likaisenruskea, paksu „pea-soup-fog", s. o. hernekeittosumu, kuten sitä sanotaan, täyttää yks kaks huoneen. Ilma tulee paksuksi ja raskaaksi, kaasu palaa heikosti, kamiinista kuuluu vaan kihinää iloisen roihuamisen sijasta ja — — niin, tällaisina hetkinä Edeni ei oikein ansaitse nimeään.

Marraskuu on näyttelyjen aika. Birmingham on niiden puolesta kuuluisa. Society of arts, taideyhdistys pitää ainoastaan kotimaisten maalariteosten suuren „exhibition'in". Se on sangen huvittava ja aivan erilainen kuin mihin me täällä pohjoisessa olemme tottuneet. Realistinen koulu ei ole vielä vallitsemassa käytännöllisten englantilaisten keskuudessa, ei ainakaan „The Midland Counties'in", Sisämaan kreivikuntain poikien. He osottavat kummastuttavaa mielikuvitusta aineiden valitsemisessa ja turhanpäiväistä tarkkuutta työssään, mikä muistuttaa miniatuurimaalausta. Ihastuttavia ovat Wales'in ja Deven'in maisemat, miellyttäviä vanhat ritarilinnat, Druidilähteet ja -kummut. Keskiajan huonekuvauksia on hyvin lukuisasti ja samoin on aihe useaan tauluun otettu Kreikan historiasta ja taruista. Taivaankaaret ja täysikuut ovat myöskin herrojen maalarien lempiaineita, mikä ei, paha vaan, ole heidän tauluilleen suureksi kunniaksi. Yksi ainoa tuosta suuresta joukosta on painunut mieleeni. Se on maalari Leader'in tekemä, ja sen on ostanut joku mesenaatti tuolla pikku summalla, 10,000:lla punnalla (250,000:lla S. markalla). Se on suuri taulu ja kuvailee vanhaa kirkkomaata; muutamia hautoja näkyy puiden välistä. Etupuolella seisoo nikamainen vanha tammi, ja alhaalla, vasemmalla puolen näkyy pieni niitty. Sadetta on virtaillut koko päivän, vettä kimaltelee vielä saroilla ja lepää siellä täällä

rapakoissa. Nyt on auringon laskiessa taivas kirkastunut ja sillä on tuo vaaleankeltainen, kirkas, mutta raukea väri, joka on omituinen silloin, kun pilvet ovat poistuneet ja sumu pakenee. Se merkitsee, että taistelu on taisteltu ja voitto saavutettu — valo voittanut pimeyden, kirkkaus sumut ja epäilykset. Sen ainelauselma on „At eventide there willbe light".

Sen läheisessä huoneessa, jossa Society of Arts on, on toinen taidenäyttely: posliinimaalaukset. Tämä taiteen haara on hyvin suosittu ja edistynyt täällä. Mutta me katsomme paremmaksi posliinikukkien luota mennä luonnon kukkien luoksi, chrysanthemum-näyttelyyn. Sama suuri sali, missä viimeksi kuuntelimme kansankonserttia, on nyt muutettu kukkatarhaksi. Mikä komeus! Kukat loistavat kaikenvärisinä, musiikki soittaa, sähkövalo levittää kirkasta loistettaan ympäri huoneen, kaikki yhteensä, etenkin jos katselet ylhäältä lehteristä, muodostaa tenhoavan loiston.

Chrysanthemum-kukat juuri eivät ole minun lemmikkiäni — ainakaan suvun viljellyt edustajat, joista puutarhuri ylpeilee. Tuo alkuperäisesti yksinkertainen ja vaatimaton pikku kukka on muutettu ansarikasviksi, suureksi, pyöreäksi ja täyteläiseksi kuin kaunis kaalinkupu — ja yhtä runolliseksi. Upeillen kaikissa sateenkaaren väreissä, raskaina ja suunnattomina nämät kukat sadottain peittävät miehenkorkuisia pensaita, niin että tuskin ainoatakaan vihantaa lehteä näkyy. Kauniimpi ja laadukkaampi on jaapanilainen laji; pitkät suippeat kukkalehdet törröttävät kaikille suunnille, pörröisinä kuin Medusan hiukset — vertaus ei tosin ole järin runollinen. Paitsi chrysanthemumia on nykyaikaan sanajalat muodin suosikkeja. Niitäkin on monellaisia, meidän tavallisesta pohjolan sananjalasta korkeaan palmun kaltaiseen aarniometsän kasviin ja hienoihin kukkakimpun koristeihin, sellaisiin kuin „maidenhair". Minulle sanottiin, ett'ei tämä syysnäyttely ole mitään kevätnäyttelyn rinnalla, jolloin „hall" on täynnä ruusuja ja kalliita kämmekkäisiä ja kaikkea mitä taidokasta ja kummallista on Floran valtakunnassa.

Mutta aika rientää, me väsymme vähitellen runollisuuteen ja meillä on niin paljon proosaa jäljellä; hevois-, karja-, höyhen-, lammas- ja koiranäyttelyt. Kaikkia on näytteillä suurissa määrin. Koiria on tuhannen. Mikä näky ja mikä ääni! Tuhat koiraa, mitkä kahleissa, mitkä häkissä, ulvovat, haukkuvat, vinkuvat. Hauska kokoelma!

Jos minä olisin saanut valita „elämän kumppanin" näistä tuhannesta, niin siksi olisi tullut yksi noista sävyisistä, uskollisista ja viisaista St. Bernhard'in jättiläisistä tai kiukkuisista, rajuista ja hurjista verikoirista. Kuinka hupaista olisi vähitellen kesyttää ja itseensä suostuttaa tuollainen peto, joka nyt tervehti jokaista lähestyvää kumeasti muristen ja kitaansa ammottaen.

Erääsen lehteriin oli sylikorat pantu näytteille. Muutamassa mitalien ympäröimässä ompelukopassa näet pienen vyhden valkoista, sekautunutta angoralankaa, siinä oikea King Charles-koira — sellaiselta se etäältä katsellen näyttää —, joka on 1,000:n punnan (25,000:n Smk.) arvoinen ja on Malborough'in herttuattaren oma.

Tuolla ovat „mopsit" pienine, mustine kurttuisine kasvoineen. Eivätkö ne muistuta muutamia ikäviä vanhoja naisia, narisevia ja nalkuttavia, jotka ovat tyytymättömät itseensä ja koko maailmaan? Muutamilla on jotain hyvää juonteissaan silmiensä ympärillä, ne sinä ehkä kärsivällisyydellä ja kestävyydellä saatat suostuttaa. Toiset ovat auttamattoman äkäisiä; lähestyt niitä kuinka ystävällisesti tahansa, ne kuitenkin näykkäsevät sormiisi. —

Joulukuu. — — Me joudumme yhä enemmän kirkolliseen elämään; meillä on joukko ystäviä eri dissentereistä ja muutamia myös Englannin valtiokirkosta (Church of England). Edelliset miellyttävät minua enemmän kuin jälkimmäiset, muotoihin ja jäykkyyteen vaipuneita kun ovat, etenkin High Church'iin kuuluvat. Nämät ovatkin verrattain vähälukiset Birmingham'issa. Täällä ollaan vapaat muodoista ja pakosta, mutta ei vapaauskoisia. Kirkko, olkoon se „korkea", „matala" tai „leveä" — independenttinen, babtistinen, wesleyläinen tai swedenborgilainen — on keskipiste, aurinko, jonka ympäri kiertotähdistö liikkuu. Ihmiset uhraavat sille kummastuttavan suuren osan ajastaan. Paitse jumalanpalvelusta on monellaisia kokouksia, kööriaulauyhdistyksiä, sunnuntaikouluja, „band of hope", raittiuden kouluja, uskonnollisia teekokouksia y. m. s. Seurakunnan (erittäinkin dissenterisen) jäsenet ovat kuni saman perheen jäseniä.

Tähän asti olen enimmin ja paraiten tutustunut omituiseen swedenborgilaiseen uskonlahkoon.

Uuden Jerusalemin uskolaiset ovat lämpimästi innostuneet oppeihinsa ja tahtovat mielellään muitakin innostaa. Yleensä he voivat sel-

västi ja perinpohjin tehdä tilin uskostaan ja *miksi* he niin uskovat. He eivät jää vastausta vaille epäilyttävissä kysymyksissä. He filosofeeraavat ja tutkivat enemmän kuin saattaisi uskoa Albion'in käytännöllisistä pojista ja tyttäristä. „The doctrines“, dogmit ovat sangen lavea ja tärkeä tutkimis-aine ei ainoastaan sivistyneille vaan myöskin yhteiselle kansalle. „The science of correspondences“, yhdenmukaisuuden tieteet samoin. Ne muka selittävät luonnon kieltä. Jokaisella siinä löytyvällä pienimmälläkin esineellä on „spiritual sense“, henkinen merkityksensä. Tämä „henkinen merkitys“ on niin vallitsevainen heidän mielessään, että heidän kasvojensa piirteissäkin on usein jälkiä siitä. Ne ovat omituisesti hengellistyneet, silmäyksissä on jotain kirkastettua; he katselevat kappaleita sen tavoin, joka tietää, että henkimaailma on häntä yhtä lähellä kuin aineellinenkin, ja tätä — henkimaailmaa — he rakastavat ja siihen he kuuluvat.

Lähellä Eden Lodgea on Swedenborgilaisten kaunis, pieni kirkko hoikkine goottilaisine huippuineen. Sinne me menemme joka sunnuntai k:lo 9, nimittäin kouluhuoneisin, jotka ovat kirkon yhteydessä. Siellä on monta salia, ja kaikki ovat tänä hetkenä täynnä oppilaita, jotka kuuntelevat raamatunselitystä. Me kuljemme huoneesta huoneesen; toisissa istuu pikku tyttöjä, toisissa poikia, toisissa miehiä; sen johon pysähdymme, on ottanut haltuunsa nuoret naiset, luvultaan noin 20. Opetustunti on alkanut, opettaja nyykäyttää ystävällisesti ja tarjoo meille paikan viereensä.

Kuka on tämä opettaja ja kutka hänen oppilaansa?

Oppilaat ovat etupäässä työntekijättäriä, konttoristeja ja myyjiä, jotka raskaalla työllä ansaitsevat leipänsä, suurimmaksi osaksi Birmingham'in kellotehtaassa.

Ja opettaja? — Hän on eräs tämän tehtaan omistajia, mutta samassa kaupungin valtuusmies, runoilija ja ennen kaikkea raamatun selittäjä, sillä ei kukaan osaa selittää raamattua Swedenborg'in mukaan niinkuin hän.

Johanneksen Ilmestyskirjan 21 lukua hän, tehtaan-omistaja, nyt selittää innokkaasti oppilailleen, työntekijättärille. He antavat viisaita, selviä vastauksia kysymyksiin, jotka minulta olisivat jääneet kokonaan vastaamatta. Jos vertaan omaa luterilaisten dogmien taitoani siihen, mitä

nämät tytöt, jotka sentään ovat alemmalla sivistys-asteella, tietävät opistaan, niin saan punastua verratessani.

Mutta täällä tehdään enemmän näiden tietojen levittämiseksi kuin meillä. Vuotuisesti pidetään julkisia dogmien tutkintoja, joihin ken hyvänsä saapi ilmoittautua. Tällaiseen ensimmäisen luokan tutkintoon meidän ystävämme nyt paraikaa valmisteli oppilaitaan. Yhtä epäkohtaa näissä piireissä kuitenkin valitetaan, sitä, että köyhät, työtä tekevät luokat harrastavat enemmän uskonnon opetuksen nauttimista kuin sivistyneet. Näin on laita etenkin naisten. „Miksi emme käytä tyttäriämme ahkerammin sunnuntaikouluissa ja raamatunselityksissä?“ soimaavat he itseään ja etsivät parannusta — mutta nuoret kenties eivät viihdy sunnuntaikoulun „sekaisessa“ seurassa.

Opetustunnin loputtua ystävällinen opettajamme vie meidät laulukunnan kokoushuoneen kautta suoraan kirkkoon, joka on kauniimpia nykyaikaisia kirkkoja rikkaan Englannin monista kauniista kirkoista. Mutta se on myöskin rikasten Swedenborgilaisten lempilapsi, ja he uhraavat sen hyväksi tavattomia summia. Istu kanssamme tuonne korkeaan tammipenkkiin. Se on erään tuttavamme, joka on käskenyt meitä istumaan siinä käydessämme hänen kirkossaan. Siinä istut mukavasti täytetyillä tyynyillä, pehmeä jakkara jalkaisi alla. Siinä laudassa, jolla meillä pidetään virsikirjaa, on pieni nasta; jos sitä painat, niin aukenee laatikko, joka on täynnä kirjoja, joita tarvitaan monta englantilaiseen jumalanpalvelukseen. Mutta sinun ei tarvitse vaivata itseäsi tuolla usein hyvin vaikealla tehtävällä etsiä ne monet virret, rukoukset ja hymnit, joita lauletaan ja luetaan — sinun naapurisi, tuttu tai tuntematon, tekee tämän kaiken puolestasi. Katselemmeko ympärillemme kirkossa? Alttari on aivan toisellainen kuin meidän. Alttaritaulun sijassa on täällä korkea, leveä akkuna, johon on maalattu tapauksia raamatun historiasta; tämän alla on kultaisella pohjalla ehtoollista esittävä korkokuvaus. Sen edessä on pöytä pyhine astioineen. Alttarikehää ei ole, sillä leipä ja viina tuodaan penkkiin niille, jotka tahtovat nauttia ehtoollista. Kummallakin puolen on korkeita, puuleikelmillä kaunistettuja penkkejä laulukuntaa varten, vasemmalla saarnastuoli, oikealla „the reading desk“, kateederi, jossa pappi seisoo lukiessaan raamatusta; hän lukee myöskin käskyt ja synnintunnustuksen omituisella tavalla yhdistettyinä. Hän lukee nimittäin käskyn eräältään, ja laulukunta vastaa juhlallisella kuiskeella: „O Herra,

anna anteeksi syntimme, armahda meitä ja auta meitä tekemään sinun tahtosi!" Laulu on tärkeä osa myöskin Englannin dissenterien jumalanpalveluksesta; messua ei ole, mutta kööri laulaa kauniin *anthem*'in: kappaleen hengellistä oratooria tai vaseti kirkkoa varten sepitettyä musiikkia. Sitä paitsi se hyräilee Taavetin psalmia ja laulaa hymniä. Dissenterien kööriin kuuluu pelkkiä amatööriä, jotka kokoontuvat säännöllisesti kerran viikossa harjottelemaan sunnuntaiksi. Se on kunnian-asia, että kirkossa tarjotaan hyvää musiikkia.

Edessäni penkissä on eräs „manual", jokaisen kuun ensimmäisenä sunnuntaina ilmestyvä pieni sanomalehti, joka kertoo, mitkä aineet saarnaaja on valinnut iltaluennoilleen, mitä kokouksia kuussa on oleva ja mitä muuta voi olla seurakunnan jäsenille tärkeätä. Kokousten ilmoituksista vetää huomiotani puoleensa eräs „The ministers conversational" keskiviikko-iltana suuressa sakaristossa. Tällaisessahan me jo kauvan olimme luvanneet käydä, mutta emme olleet pitäneet sanaamme.

Keskiviikko tuli, ja tällä kertaa me emme unhottaneet lupaustamme, mutta tulimme ikäväksemme viittä minuuttia liian myöhään isoon sakaristoon. Kokous oli aljettu. Me astumme tästä huolimatta sisään, tietämättä näystä, joka meitä kohtasi. Valkopartaisia „new church'in" ukkoja istui juhlallisesti riveissä pitkin seiniä paksut swedenborgilaiset kirjat kädessään. Pari naista oli tunkeunut erääsen nurkkaan, ikäänkuin peljästyneinä siellä olostaan. Juhlallisella viittauksella osotti pappi paria tuolia edessään, eräs toinen antoi meille kaksi kirjaa niin raskaita, että kätemme melkein jäsäytyi niitä pidellessämme.

Ehdottomastikin minusta tuntui asemamme siellä koomilliselta, ja minä jouduin hyvin hämilleni. Miksi he olivat käskeneet meitä tähän ukkoseuraan, ja miksi nuo kiltit ukot näyttivät niin käsittämättömän juhlallisilta?

Ylhäältä seinästä katselee meihin Swedenborg 18:nnen vuosisadan puvussa kauniine ruotsalaisine kasvoineen. Hän hymyilee puoliksi — tuleeko se meidän osaksemme vai noiden arvoisien patriarkkojen?

Vuorotellen luettiin hänen „Uuden Jerusalemin opistaan", doctrines of the new Jerusalem. Kuka tahtoi, sai keskeyttää ja tehdä kysymyksiä ja väitöksiä. Minä huomasin pian, että asia oli rakas ukkojen sydämelle, ja että kasvojen kirkkomuoto, joka näytti minusta liialliselta, oli heidän mielensä hartauden luonnollinen heijastus. Keskustelu venyi

pitkäksi, minä unohdin naurunhaluni kuunnellakseni huvittavia, syviä, ja kuitenkin niin helposti ymmärrettäviä selityksiä, joita joku ukoista aina antoi, ja minä näin, että kyllä maksoi vaivan käydä joka keski viikko „isossa sakaristossa".

Jokaisessa seurakunnassa työskennellään uutterasti sisälähetyksen hyväksi. On suuri joukko „Deacons" ja „Deaconesses" (mies- ja naisdiakoonia), jotka käyvät sairasten ja köyhien luona, ottavat selvän, käyvätkö seurakuntalaiset, sekä rikkaat että köyhät kirkossa, ja, jos he jäävät pois, tiedustelevat syitä siihen. Missä hyvänsä he luulevat muistutuksia tarvittavan, he eivät pelkää niitä lausua. — Tuskin voi sanoa olevansa yksinäinen maailmassa, kun kuuluu sellaiseen seurakuntaan, jossa diakooni ei milloinkaan päästä seurakuntalaista näkyvistään, ja jossa hänestä aina saa hartaan ystävän, valmiin auttamaan neuvoilla ja töillä. Kun luonnollisesti ainoastaan seurakunnan parhaat, hurskaimmat ja viisaimmat otetaan tähän toimeen, niin saattaa pitää varmana, että he tekevät hyvin paljon hyvää.

Swedenborgilaisessa uskonlahkossa sanotaan siveellisyyden olevan sangen korkealla kannalla. Täkäläiseen pieneen seurakuntaan, Uretham Road'iin, kuuluu sadoittain työväkeä, miehiä ja naisia. Milloinkaan ei esiinny ketään Margarethaa (langennutta) näiden jälkimmäisten joukossa.

(Jatk.)

Kotimaan kirjallisuutta.

Unter Wogulen und Ostjaken. Reisebriefe und Ethnographische Mittheilungen von Aug. Ahlqvist. Helsingfors, 1883.

Suomen kansa ei voi kerskailla rikkaista ja mahtavista sukulaisista. Unkarilaiset ovat ainoat heimolaisistamme, jotka ovat kohonneet korkeammalle sivistyksen kannalle, ja ainoat, joiden maata etelän ihana aurinko hedelmöittää. Kylmä pohjola on kaikkein muiden Suomensukuisten kansojen koti. Louhen valtaa vastaan on heidän taisteleminen ansaitakseen niukka leipänsä.

Wogulit ja Ostjakit, joista yllämainittu Suomen kielen ja kirjallisuuden professorin Aug. Ahlqvistin tekemä kirja puhuu, ovat myöskin köyhiä sukulaisiamme. He asuvat Pohjois-Aasian läntisimmässä osassa, Obja Irtischvirtojen sekä näiden lisäjokien varsilla ja kuuluvat, kuten kaikki muutkin Siperian kansat, Wenäjän avaraan valtakuntaan. Wogulit asu-

vat lännempänä heti Euroopan ja Aasian rajana olevien Ural-vuorien itäpuolella, idempänä heistä asuvat Ostjakit. Kielensä puolesta ovat he lähemmin unkarilaisten kuin suomalaisten sukua.

Vaikka heidän maansa on melkein samalla levyys-asteella kuin eteläinen Suomi, ei maanviljelys kuitenkaan voi olla heidän pääelinkeinonsa, sillä kylmyys ja huono maanlaatu eivät viljoin heidän vaivojansa palkitsisi. Karjanhoitoakaan he eivät harjoita. Metsästys ja kalastus, ne ovat ne elinkeinot, jotka siellä parhaiten palkitsevat työntekijän vaivat. Avaroissa asumattomissa metsissä piilee suuren suuri joukko otuksia, joista voivat saada elatuksensa ja joiden nahka käy vaihtaa muihin tavaroihin. Veroansakin maksavat metsäeläväin nahoissa. Obin vesistö on rikas kaloista, jott'ei turhaan ole tarvis heittää nuottaansa apajalle.

Luonnollista on, että kansa, joka elää tällaisissa oloissa, ei ole voinut kohota sivistyksessä luonnon lasta korkeammalle. Pakanuuden synkkyys vallitsee heidän keskellänsä. Jos kaste yksin tekisi ihmisen kristityksi, olisivat ugrilaiset kansat, paitsi pieni osa pohjaisia Ostjakkeja, kristittyjä, lausuu tekijä teoksessaan. Mutta koska heille ennen kastetta ei anneta opetusta kristin-opissa, on ugrilainen kastetuksi tultuaan sama tietämätön pakana, kuin hän oli, ennenkuin hän sai kristityn nimen, korkeintaan on hänen pakanallinen noitauskonsa tullut sekoitetuksi muutamilla kristillisillä pyhimystaruilla.

Runo ja laulu, joista meidän pakanalliset esi-isämme ovat kuuluisiksi tulleet, eivät nekään ole voineet versoa Wogulien ja Ostjakkien luona. Muutamia kansanlauluja ja niiden nuotteja on tekijä ollut tilaisuudessa kuulemaan ja sanoo niillä olevan saman synkkämielisen luonteen, kuin meidänkin kansanlauluillamme, mutta että ne ovat vieläkin surunsekaisemmat, kuin yksikään meidän lauluistamme. Kanteleen tapainen soittokone, jolla säestävät laulujaan, on heillä myöskin.

Suurilukuiset eivät ole nämä kaksi kysymyksessä olevaa kansaa. Heidän määränsä nousee ainoastaan muutamiin tuhansiin ja tämäkin vähälukuinen määrä on ehkä enemmän vähenemässä, kuin enenemään päin, johon lienee syynä osaksi köyhyys osaksi siveellinen turmio, jonka etenkin paloviinan liiallinen nauttiminen on näillekin kahdelle kovan luonnon kanssa taistelevalle kansalle tuottanut.

Kolme eri erää on professori Ahlqvist ollut tutkimusmatkalla Wogulien ja Ostjakkien maassa. Ensimmäisen kerran läksi hän sinne kesällä vuonna 1858, sitä ennen molempina edellisinä vuosina tutkittuaan Volgan varsilla Venäjällä asuvien suomensukuisten kansojen kieliä, ja palasi sieltä takaisin Suomeen seuraavan vuoden alkupuolella.

Vuonna 1858 oli matka Siperiaan paljoa vaivalloisempi, kuin tätä nykyä, sillä silloin ei ollut vielä rautatietä, joka nykyjään vie hyvää vauhtia matkustajan yli Ural-vuorten. Silloin täytyi pyrkiä perille jos

jollakin tavalla. Ihme siis ei ole, että tekijä, kun, päästyään Wogulein maahan, sai ruveta kulkemaan veneillä virtoja myöten, lausuu kirjeessään, jonka kirjoitti Beresovista syysk. 29 p:nä 1858, seuraavaan tapaan: joka, niinkuin minä, matkustettuansa enemmän kuin kaksituhatta virstaa mitä huonoimmilla ajopeleillä, vihdoinkin saa jatkaa matkaansa laivalla, on varmaan iloinen, semmenkin jos hänen purtensa tarjoaa hänelle suojaa auringon säteitä ja sadetta vastaan. Silloin ojentaa matkustaja maamatkasta kangistuneet jäsenensä purressa löytyvälle olkivuoteelle ja hänestä tuntuu tämä niin ihanalta, että hetkeksi voisi luulla, ett'ei koko elämässään ole koskaan sen paremmin matkustanut. Mutta pahaksi onneksi ei kestä tämäkään ilo kauan, sillä vaivoistaan virottuaan ja virtoja ja niiden rantoja kyllin katseltuaan, tulee hän välttämättömästi siihen vakuutukseen, ett'ei mikään maailmassa ole täydellistä. Lukematon sääksiparvi ahdistaa häntä jättämättä hänelle hetkeksikään rauhaa. Savu on ainoa, jolla voi niitä karkottaa luotaan, mutta silloin tapahtuu usein, että joko tuuli tai veneen kulku ajaa kaiken savun laivan kannen alle, jossa matkustaja oleksii, ja siten syntyy uusi tuska, joka tuskin on huokeampi sitä, jota on tahtonut välttää. Muuten on kulku usein varsin hitaanlainen, jott'ei tunnissa pääse kuin neljä tai viisi virstaa eteenpäin. Välistä on puita kaatunut virtaan, joka seikka ymmärrettävästi mitä suurimmassa määrässä hidastuttaa kulkua. Kun ei käy virtoja myöten matkustaminen, saa vieläkin pahempia kärsiä. Silloin saa useasti kulkea soita ja rämeitä, yli polvien kahlaten vedessä, viettää yönsä autiometsässä sateessa ja vilustuneena, vieläpä eksyksissäkin tietämättä, minne on matkaansa jatkaminen.

Jo tällä ensimmäisellä matkallaan sanoo tekijä saaneensa kokoon niin paljon aineksia sekä Wogulien että Ostjakkien kielistä, että olisi voinut laatia niille lyhyen kieliopin ynnä sanakirjan, jos eivät muut toimet olisi estäneet häntä mainittuun toimeen ryhtymästä. Vasta vuonna 1877 tuli hän taas tilaisuuteen jatkamaan tutkimuksiaan tällä alalla ja lähtikin sentähden, saatuaan hallitukseltamme runsaat matkarahat, uudelle matkalle, jolta palasi vasta saman vuoden loppupuolella, ja kun hän tällä toisella matkallaan ei ehtinyt kyllin tutkimaan näiden kielien kaikkia eri murteita, läksi hän vuonna 1880 vieläkin kerran täydentämään edellisiä tutkimuksiaan.

Näillä kolmella eri matkallaan tehdyt havaintonsa kansan-elämästä, luonnosta ja oloista sekä kertomukset matkojensa vaiheista ja vaivoista on tekijä koonnut kirjemuotoon laadittuina yllämainittuun, saksankielellä kirjotettuun kirjaansa. Viehättävän, useasti runollisenkin esitystapansa kautta tarjoovat nämä kirjeet hauskaa lukemista muillekin, kuin vaan niille, jotka varta vasten tahtovat saada tietoja Wogulien ja Ostjakkien elämästä ja iloista. Kirjaan liitetyt lukuisat piirustukset, muotokuvat,

kansanlaulujen nuotit sekä näiden kansain kirjoitusmerkit ovat tietysti myöskin omiansa suuressa määrin lisäämään kirjan arvoa.

Ymmärrettävä on, että matkat semmoiset, joista tässä kirjassa puhutaan, eivät ole mitään huvimatkoja. Kulkeminen erämaissa, joissa vaan siellä täällä löytää ihmis-asunnon, on vaivalloista. Ainoa helpotus matkustaissa on, että Länsi-Siperian lukuisat suuret virrat voivat olla mukavampana tienä matkustajalle, kuin synkät salot, joissa tuskin missään ihmisjälkiä löytää. Ainoastaan todellinen tieteen harrastus voi saattaa miehen, jolla ei siihen mitään pakkoa ole, lähtemään kauvas pois synnyinmaastaan kärsimään vaivoja ja matkan rasituksia, näkemään vilua ja ehkäpä välistä nälkääkin. Se oli syynä, että Castrén kulki Siperian halki ja haki, kunnes löysi Suomen kansan kehdon. Se on ollut syynä Ahlqvistinkin vaivalloisiin matkustuksiin. Sellaisille miehille on synnyinmaa kiitollinen. *A. Kallio.*

Muistelmia Hämeestä. I. Kaksi tolppaa. II. Pohjolais-Maija. Kirjoittanut *Kah.* Helsingissä, K. E. Holm, 8:o, 69 s.

Se suunta, mihin näitten kahden pienen kertomuksen tekijä pyrkii, on kaikin puolin kiitettävä. Hän tahtoo nähtävästi kuvaella elämää niin luonnonmukaisesti kuin mahdollista, hän on siis stiilinsä puolesta realisti. Mutta ei hän sentään ole kadottanut uskoansa ideaaleihin: hän näkee ihmisessä ylevämpiäkin voimia, kuin intohimot ja itsekkäät pyrinnöt, hän siis tahtoo kuvaella henkilöitä, jotka kohoavat jokapäiväisen yksitoikkoisuuden ja proosan yli osottamalla jossakin kohden jaloutta ja itsensä voittamista.

Yhtä kiitettävä kuin tämä programmi on, yhtä vaikea on täyttää se niin pienissä kertomuksissa kuin nämä kaksi ovat. Kun tekijä, ja varsinkin kun nuori tekijä on taipuvainen realistiseen kuvaelemiseen, niin helposti tapahtuu, että hän etupäässä antautuu siihen, ja että siten se, mikä oikeastaan on sivuseikka, luonnon ja ulkonaisten olojen esittäminen, kertomuksessa saa etusijan, kun sitä vastoin ihmisluonteiden analyseeraaminen jää syrjään, vaikka se itse asiassa on tärkeämpi ja tarpeellisempi, jos tahtoo saada lukijan uskomaan kerrotuita tekoja.

Ei voi kieltää että niin on käynyt nyt kysymyksessä olevan nuoren tekijän, varsinkin hänen ensimmäisessä kertomuksessaan. Nimitys „Kaksi Tolppaa" ei vastaa kertomuksen päätoimintaan, vaan ainoastaan episoodiin, ja ylipäätään voi sanoa että koko kertomus ei ole muuta kuin ryhmä episoodeja, milt'ei anekdootin kaltaisia. Päähenkilö, myllynrakentaja Laasmanni, kyllä esiintyy milt'ei kaikissa näissä anekdooteissa, mutta useimmissa hän esiintyy sivuhenkilönä.

Toinen kertomus on kompositisioonin puolesta epäilemättä parempi. „Pohjolais-Maija" on siinä todellakin päähenkilönä, ja tekijä on

koettanut johdonmukaisesti seurata hänen psykoloogillista kehitystänsä. Jos mielellään soisikin, että tekijä siinä olisi välisti mennyt vähän syvemmälle, niin kuitenkin se, minkä hän on antanut, riittää luodaksensa eheän kuvan ihmisestä, jonka luonne ja vaiheet ovat kylliksi merkilliset novellinsankarittarelle.

Ylipäänsä „Muistelmia Hämeestä" hyvin ansaitsee tulla luetuksi, koska tekijän vilkas ja kuvaava, välisti humoristinenkin esitystapa ja puhtaat tarkoitusperät tekevät kirjasen varsin miellyttäväksi lukea. Etenkin kun alkuperäinen novellikirjallisuutemme ei vielä ole ylen rikas, on tällä alalla jokaista uutta kirjailijaa ilolla tervehdittävä, varsinkin jos hän jo ensimmäisissä kokeissaan selvästi osottaa kykenevänsä viljelemään tätä kirjallisuuden lajia, niinkuin tässä tapauksessa epäilemättä on laita. *V.*

Suomalainen teaatteri.

Nyt päättyneenä näytäntökautena on näytelty yhteensä 24 eri kappaletta, joista 15 kolmi- tai useampinäytöksisiä. Niistä on kaksi Shakespearen tekemää (Romeo ja Julia, Kuinka äkäpussi kesytetään), kaksi Molièren (Porvari aatelismiehenä, Lääkäri vastoin tahtoansa), kaksi Scriben (Adrienne Lecouvreur, Valérie), muut ovat tehneet Schiller (Maria Stuart), Birch-Pfeiffer (Jane Eyre), Ibsen (Yhteiskunnan tukeet), Björnson (Puolueiden keskellä), Edgren (Todelliset naiset), Runeberg (Salamiinin kuninkaat), Wecksell (Daniel Hjort), Kivi (Karkurit) ja Kurikka (Viimeinen ponnistus).

Niinkuin nähdään ovat tässä repertoaarissa sekä suuret kultuurimaat, että Skandinavia ja Suomi varsin hyvin edustetut, eikä siis sovi syyttää suomalaista teaatteria yksipuolisuudesta kappalten valitsemisessa.

Niistä kappaleista, joita tänä talvena ensi kerran on näytelty, ansaitsevat, paitse jo ennen Valvojassa mainituita, *Puolueiden keskellä* ja *Viimeinen ponnistus* enimmän huomiota. Sillä — olkoon se sanottu kaikella kunnioituksella Shakespearen suurta nimeä kohtaan — „Kuinka äkäpussi kesytetään" on kappale, joka ei muuta kuin välillisesti voi miellyttää nykyajan lukijaa: täytyy unhottaa paljon meidän aikamme mielipiteistä naisen asemasta ja muistaa että näytelmässä annettu kuva kuitenkin voi olla oikeutettu niihin oloihin katsoen, joissa se on syntynyt. Mutta tämmöinen unhottaminen ja muistaminen käy vähän vaikeaksi, kun sama näyttelijätär, joka vähää ennen on näytellyt Dina Dorfin ja Bertan osaa, nyt on saanut toimekseen näyttää meille, miten nainen

„kesytetään“ niin, että hän muille naisillekin saarnaa velvollisuudesta pitää miestänsä herranaan.

„Viimeinen ponnistus“ taas liikkuu oloissa, jotka ovat meille kaikille hyvin tuttuja ja sen lisäksi herättävät syvintä myötätuntoisuuttamme. Tekijä onkin varsin taitavasti osannut yhdistää niitä ristiriitaisuuksia, jotka lähtevät erotuksesta eri kansallisuuksien, uskontojen ja kansaluokkain välillä. Siten näytelmä on saanut syvemmän sisällyksen kuin mikä tavallisesti kansannäytelmissä on. Mutta toiselta puolen „Viimeinen ponnistus“ ei ole aivan vapaa niistä puutteista, jotka milt'ei säännöllisesti seuraavat tätä näytelmälajia. Kun laulut ja tanssit vaativat paljon tilaa semmoisessa näytelmässä, niin täytyy supistaa toimintaa niin paljon kuin mahdollista, ja käyttää semmoisia keinoja, jotka mitä pikemmin vievät tarkoitettuun maaliin, huolimatta siitä, ovatko nämä keinot aina oikein luonnollisia. Niin tässäkin. Tarvitaan että talonpojat saavat tiedon niistä salavehkeistä, joita heidän herransa Kosmin ja vouti Ivan Petrovits rakentavat heidän vapauttansa vastaan. Sentähden tekijän ensiksi täytyy antaa herran ja voudin keskustella asiasta talonpoika Roposen tuvassa, mikä jo on omituista; mutta päälle päätteeksi heidän täytyy keskustella asiasta niin varomattomasti, että Audotja, joka makaa uunilla kaikkien katselijain nähden, kuulee kaikki, mutta itse herroilta jää näkemättä.

Pari samallaista kohtaa voisi vielä mainita; mutta ylipäätään „Viimeinen ponnistus“ varsin hyvin pitää paikkansa niitten kansannäytelmäin joukossa, joita meillä on viime vuosina näytelty. Näyttämölle on tämä kappale järjestetty tavallisella huolella mitä pukuihin j. m. s. tulee, niin että voi ennustaa sille pysyvää paikkaa repertoaarissa.

„Puolueiden keskellä“ sitä vastoin ei näyttänyt miellyttäneen yleisöä; sitä näytettiin ainoastaan kaksi kertaa. Kumma kyllä, sillä tämänkin kappaleen näytteleminen sujui moitteettomasti, näyttämölliset laitokset, esim. tuossa omituisessa sumukohtauksessa kadulla, tekivät myöskin hyvän vaikutuksen ja mitä aineesen tulee, niin harva näytelmä kuvannee oloja, joihin meillä on niin paljon vastineita, kuin mikä tässä on laita. Eikö meillä jo ole semmoisia skandaalilehtiä kuin se, jonka toimittaja on näytelmän pääsankari? Vai osaako joku sanoa, mitä keinoa viikinkien lehtiin kirjoittavat henkilöt pitävät luvattomana fennomaaneja kohtaan, jospa nämä keinot olisivat niinkin kurjia, että haisevat navetalta taikka maistuvat Backhoffilta? Ja kuka voi kieltää, että muissakin maamme lehdissä usein ilmaantuu ainakin tuota yleisen mielipiteen puolelta harjoitettua tyranniutta, josta jo ennen on Valvojassa ollut puhetta, ja jota Björnsonin näytelmässä niin hyvin kuvaillaan?

Saako siis otaksua, että tämän niin ajanmukaisen kappaleen huono menestys riippuu siitä, että siinä lausutut mielipiteet näyttävät katseli-

joille liian rohkeilta? Pitänevätkö useimmat vielä dogmina, jota ei sovi epäillä, että ainakin oman puolueen sanomalehdet ovat virheettömiä? Taikka toteutuuko yleisön enemmistössä tuo konsuli Evjen sattuva lause, että ihmiset lukevat skandaalia aivan toisella tapaa, jos se koskee heitä itseään, kuin jos se koskee muita?

On siis mahdollista että „Puolueiden keskellä“ on meillä ilmestynyt liian aikaiseen, mutta ikävä olisi jos se näyttämöltämme katoaisi, sillä epäilemättä se, mitä draamalliseen pontevuuteen tulee, on Björsonin parhaimpia.

Mutta kenties „Puolueiden keskellä“ kärsi siitä, että se esitettiin kun neiti Aalberg juuri oli palannut, ja yleisö oli niin ihastuneena suloiseen Juliaan, ett'ei se politiikkia viitsinyt näyttämöltä kuulla.

Eipä kumma jos niin olisi ollut, sillä tietysti jokainen teaatterin ystävä oli utelijas näkemään, mitä hedelmiä taiteilijatar toi kotiin suurelta opintomatkaltansa. Tilaisuutta hankkia itsellensä vakuutus siitä ei ole puuttunut, koska neiti A. paitse Julian on näytellyt Maria Stuartin, Adrienne Lecouvreurin, Valérien ja Jane Eyren osia. Ja ainakin nuo kaksi Scriben roolia olivat arvattavasti aiotut juuri näytteiksi siitä mitä neiti A. oli Scriben kotimaassa oppinut.

Selvä edistys huomattiinkin neiti A:n näyttelemisessä, etenkin siinä kohden että näyttelijätär nyt osasi tulla toimeen vähemmällä voimien tuhlaamisella kuin ennen.

Se, mikä jo alusta alkaen on viehättänyt katselijoita, on että neiti A. on uskaltanut niin rohkeasti seurata inspiratsiooninsa antamia neuvoja, eikä siinä ole säästänyt noita luonnonlahjoja, jotka hänellä niin runsaassa määrässä ovat. Hän on esim. rohjennut, kun sitä tarvittiin, huutaa niinkuin arvattavasti harva muu olisi rohjennut — mutta hän on onnistunut; ja samaa voi sanoa hänen liikkeistäänkin. Tämä menetystapa on ollut jalo todistus neiti A:n innostuksesta taiteesensa, mutta se on ollut itsensä uhraamista, jota yleisö ei enää voi itsekkäästi vaatia, kun näkee miten esim. neiti A:n ääni on siitä kärsinyt. Luonnollista ja hyvä on siis että neiti A. pyrkii toiseen näyttelemistapaan, joka sallii hänen enemmän säästää voimiansa, käyttämällä voimakkaampien keinojen asemesta lievempiä mutta syvempää vaikutusta tarkottavia.

Havaittiin siis selvästi, etenkin niissä rooleissa, joita neiti A. jo ennen on näytellyt, kuinka hän nyt oli niin sanoakseni rauhoittunut ja hillitsi itseään enemmän kuin ennen. Mutta juuri siitä syystä vertailu entisen ja nykyisen näyttelemistavan välillä ei aina ollut jälkimmäiselle edullinen, sillä tapahtui välisti että missä katselija ennen luuli näkevänsä tulista luonnonvoimaa, siinä hän nyt näki kylmempää tekniikkiä. Vielä enemmän: muutamissa paikoin neiti A. käytti äänen värityksiä,

jotka minusta eivät olleet aivan luonnollisia. Niin Romeon ja Julian puutarhakohtauksessa, samaten siinä paikassa missä Adrienne Lecouvreur sanoo: „Oi sinä vanha ystäväni Comeille, tule avukseni“ j. n. e., ja lopuksi Maria Stuartin ensimmäisessä näytöksessä, jossa ainakin minä en voinut saada päähäni, että äsken kuolemaan tuomittu kuningatar — vieläpä kuningatar, joka on niin paljon nainen kuin Maria — olisi ilkeimmälle vihamiehellensä puhunut tuolla kuivalla lain-opillisella äänellä. Ja semmoista neiti Aalbergin suusta, hänen, joka muuten milt'ei aina on niin hyvin osannut tavata juuri oikeita äänenvärityksiä!

Mitä tämä merkitsee? Taantumistako? Ei suinkaan. Vaan minä käsitän asian seuraavalla tavalla.

Neiti Aalberg on matkallansa oppinut kaikenlaista, ja luonnollista on, että hän tahtoo omassa näyttelemisessään koettaa mitä hän on oppinut. Mutta yhtä luonnollista on, että ensimmäiset kokeet välisti eivät ole muuta kuin — kokeita. Vasta jonkun ajan kuluttua, kun opitut teknilliset keinot tulevat enemmän käytetyiksi, kun ne ovat täydellisesti nöyrtyneet oman inspiratsioonin käskyjen alle, vasta silloin on taiteilija astunut täyden askeleen edistyksen alalla. Neiti A. nyt — jos saan verrata suurempia pienempiin — näyttää olleen samallaisessa tilassa kuin kerran ennen palattuansa ensimmäiseltä opintomatkaltansa Saksasta. Silloin hän alussa puhui hyvin saksanvoittoisesti, mikä ei ollut muuta kuin luonnollinen seuraus hänen opinnoistaan; mutta mitä enemmän itsenäisesti hän sai antautua uusiin tehtäviin, sitä enemmän tuo vieras äänenvivahdus katosi.

Epäilemättä nytkin käy samalla tapaa, siihen tarvitaan ainoastaan että uusia ja korkeita tehtäviä annetaan neiti Aalbergille suoritettaviksi.

Jo nytkin on voinut huomata että mitä syvempi kuvaeltava luonne on ollut, sitä vähemmin on havaittu että näyttelijätär koetteli uusia teknillisiä keinoja. Adriennena hän kyllä muutamissa kohden oli mainio, mutta sen ohessa hän antoi paljoa enemmän syytä muistutuksiin kuin esim. Juliana ja Maria Stuartina. Ja näitäkin osia näytellessä neiti A. onnistui sitä paremmin, mitä enemmän draamallista elämää noitten näytelmän sankaritarten oli osottaminen. „Maria Stuartin“ kolmas näytös, ja tuo kohtaus, missä Julia säilyttääkseen uskollisuutensa miestänsä kohtaan juo Lorenzon vaarallisen juoman, olivat loistopaikkoja nekin, mutta toista laatua kuin Adriennen deklamatsioonit j. m. s. Ja sanokaa mitä hyvänsä Jane Eyrestä, enkä minäkään tahtoisi väittää että hänen osansa on korkeimpia draamallisia tehtäviä; mutta kuitenkin minusta neiti A. siinä onnistui paremmin kuin mainituissa muissa rooleissa. Syy siihen oli se ett'ei tässä osassa ole sanottavia loistopaikkoja, mutta sen sijaan tarvitaan, että joka repliikki lausutaan hyvin, antaaksensa johdonmukaisen kuvan sankarittaren luonteesta.

Tästä voi minun luullakseni päättää, että neiti Aalberg ennen kaikkea tarvitsee tehtäviä, joitten suorittajan ei ole ainoastaan ajatteleminen: kuinka on se tahi tuo kohtaus näyteltävä? vaan: kuinka on tuo luonne käsitettävä? Vasta semmoisten korkeimpien tehtävien palveluksessa teknilliset keinot löytävät oikean paikkansa, sillä yksityisten loistokohtien ihailemisen sijaan astuu silloin se vaikutus, jonka koko näytelty luonne tekee katselijain mieleen.

Mutta tämän vaikutuksen aikaansaamista ei voi oppia Comédie Française'ssä eikä missään teaatterissa maailmassa. Se on jotakin, joka „sydämestä syttyy sydämehen", runoilijan sydämestä tunne syttyy näyttelijän sydämeen ja siitä se vaikuttaa katselijoihin. Hyvä esimerkki siitä on neiti Aalbergin „Nora".

Jos taas näyteltävä kappale on pintapuolinen tahi kuvaelee luonteita, jotka liian paljon eriävät sen kansan luonteesta, johon näyttelijä ja katselijat kuuluvat, niin siitä luonnollisesti seuraa että paljas tekniikki saa etusijan, sitä enemmän jos koko kappale, niinkuin Adrienne ja Valérie ovat sepitetyt juuri antaaksensa tilaisuuden „briljeeraamiseen" yksityiskohtauksissa. Semmoinen kyllä on niitten mieleen, jotka luulevat taiteen kosmopoliittiseksi ja ihastuvat nähdessään Helsingissä, mitä ennen ovat nähneet Pariisissa. Olkoon tämä ihastuminen heille mielellään joskus suotukin, koska muuten semmoisten juuretonten „talvitainten" elämä on niin täynnä ikävyyttä.

Mutta epäilemättä suomalainen teaatteri yhä vielä on muistava, mitä se tähän asti on niin hyvin muistanut että se on olemassa „ei vaan huviksi", että sillä on korkeampi kansallinen merkityskin. Sen teaatteri voi säilyttää ainoastaan valitsemalla repertoaarinsa niin, että näyttelijät voivat todellakin innostua tehtäväänsä ja siten innostuttaa katselijoitakin. Sillä tapaa teaatteri todellakin tulee kansalliseksi sivistyslaitokseksi, levittää jalostuttavia aatteita ja saa kotimaisen näytelmistön kasvamaan. Sillä tapaa näyttelijäin vaikutus ei häviä tuokiossa, vaan he saavat sen jälkimaineen, jota niin usein valitetaan heidän kaipaavan, he ovat olleet osallisina kansansa kasvattamisessa ja he ovat siten toteuttaneet Schillerin lauseen:

Was glänzt ist für den Augenblick geboren;
Das Echte bleibt der Nachwelt unverloren.

Valfrid Vasenius.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Uusiprotestanttisuus.

Viime aikaan on meillä jumaluus-opillisella alalla ilmaantunut tavaton virkeys. Useita hyökkäyksiä on näet julkisesti tehty voimassa olevaa kirkon-oppia vastaan, jotka hyökkäykset ovat pakottaneet myöskin sèn ystäviä astumaan taistelupaikalle. Viime vuonna toi Åbo Tidning esiin sen vaatimuksen, että uskonnon-opetus poistettaisiin kouluista; herra Th. Lindh koetti Finsk Tidskriftissä todistaa, ett'ei Suomen valtiokirkko ansaitse nimitystä „lutherilainen", koska se polkee protestanttisuuden periaatteita, ja lopuksi ilmaantui vielä eräs nimettömän tekijän kirjoitus nimeltä „*Andens eller det rena förnuftets religion*", joka, vertaamalla erityisiä uskontoja toisiinsa, koetti todistaa, kuinka ne kaikki, kristin-uskokin lukuun otettuna, ovat puutteellisia ja että niitten sen vuoksi on väistyminen „puhtaan järjen" uskonnon tieltä. Kaikkiin näihin hyökkäyksiin on vastannut meidän etevä teoloogimme Axel Fredrik Granfelt eräässä äskettäin ilmaantuneessa teoksessansa „*De första offentligt af finske män mot kristendom och kyrkolära rigtade angreppen*", jossa tuo kuuluisa kirjailija suuresta iästänsä huolimatta yhtä voimakkaasti kuin muinoinkin heiluttaa hengen miekkaa taistelussa Suomen Sionin puolesta, jonka etevin tieteellinen kyky hän epäilemättä yhä vieläkin on. Näitten hyökkäysten herättämä huomio on kumminkin vähäpätöinen siihen meluun verrattuna, jota nostivat herra Carl von Bergenin täällä pitämät luennot. Sellaista intoa, millä näistä hra v. B:n kautta päivän kysymyksiksi tulleista jumaluus-opillisista riitaseikoista väiteltiin sekä suullisesti yksityisissä piireissä että sanomalehdissä ja erityisissä kirjasissa, on meillä harvoin, tuskinpa koskaan nähty.

On todella jossakin määrin syytä sanoa, että hra v. B:n hyökkäykset kirkon-oppia vastaan olivat liian pintapuolisia, ansaitaksensa niin suurta huomiota, kuin ne saavuttivat sekä ystäväin että vihollisten puolelta. Koko hänen esiintymisensä täällä, se suvaitsemattomuus, millä hän tuomitsi kaikkia toisin ajattelevia, se halpamielisyys, jolla hän salli ja

käytti hyväksensä liberaali-lehtien hävytöntä menetystä, ne kun sensorin tavalla koettivat sortaa kirkon-uskon puolustajien sananvapautta — tämä tällainen käytös alensi väkisinkin hänen arvoansa vakavain ihmisten silmissä ja antoi aihetta niihin vastalauseihin, jotka tulivat hänen osaksensa. Samoin myönnämme myöskin, että hra v. B., huolimatta muodollisesta esittämistaidostaan, osotti olevansa kykenemätön eheäksi kokonaisuudeksi järjestämään niitä aatteita, joita hän oli kokoellut sieltä täältä, ja jotka suureksi osaksi eivät ollenkaan toisiinsa soveltuneet. Yhdistää näet, niinkuin hra v. B. yritti, esim. Herbert Spencerin filosofiiaa, joka sanoo mahdottomaksi kaiken tiedon yliaistillisesta, kokeesen idealisti Boströmin tavoin todistaa Jumalan persoonallisuutta, tai edellisen determinististä descendensioppia esim. Kantin siveys-oppiin, jonka pääkäsite on tahdonvapaus — on kerrassaan mahdotonta. Ennustus synnin häviämisestä ihmissuvusta Darvinin valikoimisteoriian nojalla taikka sielun kuolemattomuuden johdattaminen (fyysillisen) voiman katoomattomuuden laista — ei ole mitään muuta kuin epätieteellistä markkinahoilotusta, jonka rinnalla ne erehdykset erikoisseikoissa, väärät sitaatit y. m., joihin hän sitä paitsi teki itsensä syylliseksi ja joista on osaksi huomautettu kirjasessa „*Vetenskapen och herr Carl von Bergen*", mielestämme ovat vähäpätöisempää laatua.

Mutta vaikka myönnämmekin kaiken tämän, luulemme me kuitenkin erhetykseksi, jos, herra v. Bergenin tieteellisen puutteellisuuden takia, kielletään hänen esiintymisellään olleen mitään merkitystä. Hän oli toden teolla ikäänkuin äänitorvena mahtavalle ajan riennolle, jolla on muualla paljon perusteellisempia ja arvokkaampia edusmiehiä. Se oli hyökylaine yleisestä liikkeestä uskonnollisella alalla, viskattuna meidän rantojamme kohden. Että tämän liikkeen piti kohdata meitäkin, sitä ei sopinut epäillä, kysymystä voi olla vaan ajasta. Se meluava suosio, joka kohtasi herra v. Bergeniä, todistaa monen muun seikan ohessa että meilläkin muutamilla tahoilla vanhan uskon perustukset horjuvat ja että siis täälläkin läheisessä tulevaisuudessa on odotettavana riitoja sekä taisteluja, joita muutkin maat ovat saaneet kokea. Me emme sure sitä, koska olisi tarpeetonta surra historiallista välttämättömyyttä. Puolestamme katsomme me jo senkin voitoksi, että meidänkin maassa aletaan vihdoinkin irtautua siitä yksipuolisuudesta, jonka mukaan uskonnollisia parannus-kysymyksiä käsitellään yksinomaisesti vapauden kysy-

myksinä s. o. kysymyksinä yksilön vapaudesta saada tunnustaa sitä tai tätä. Nämä kysymykset voivat kyllä olla tärkeitä, mutta tärkeämpää on saada selville *mitkä* vakuutukset ovat sellaisia, että niiden takia maksaa vaivan vaatia tunnustus-vapautta, ja millä tavalla ihmisen on hankkiminen uskonnollisia vakuutuksia, jos, niinkuin meidän päivinä usein tapahtuu, hänellä niitä ei ole. Me arvelemme että herra v. Bergenin oleskelemisesta luonamme on ollut se hyöty, että se saattaa keskustelun alaiseksi kysymyksen uskonnollisten vakuutusten *sisällyksestä* niissäkin piireissä, jotka ovat olleet välinpitämättömiä siitä. Ne ajan ilmiöt, joihin edellä olemme viitanneet, antavat meille aihetta kysymykseen: minkä luontoinen on oikeastaan tuo vanhaa uskoa vastaan ohjattu liike, joka nykyään on havaittavana ei vaan Euroopan, mutta myöskin Amerikan sivistysmaissa? Onko sillä, etenkin semmoisena kuin se on ilmaantunut protestanttisuuden ja lähinnä evankelislutherilaisen kirkon alueella, mitään oikeutta, mitään tulevaisuutta?

Aikamme epäkirkollisessa liikkeessä voidaan erottaa eri suuntia: toisella puolen radikaalinen, joka kokonaan kieltää kirkon opin, jopa kaiken uskonnonkin, pitäen niitä pelkkänä taikamaisuutena, toisella taas välittävä suunta, joka tahtoo tai ainakin sanoo tahtovansa ainoastaan puhdistaa uskonnollista elämää antaaksensa uskonnolle takaisin sen vallan ihmisten yli, jonka se on kadottanut. Näistä suunnista on viimemainittu, kun se on ottanut tehtäväkseen protestanttisuuden uudistuksen, se, jota nimitetään „uusiprotestanttisuudeksi“ ja jota me tässä kirjoituksessa aiomme tarkastella.

Myöskin uusiprotestanttisuus on ilmestynyt eri muodoissa ja käsittää keskenään eroavia mielipiteitä — alkaen niistä, jotka aristellen kaikkia „dogmeja“ s. o. kaikkia tarkoin määrättyjä tunnustuksia, ovat melkein pelkän kieltämyksen kannalla, päättyen niihin, jotka ovat lähellä kirkonoppia. Yhteisenä ominaisuutena kaikille mielipiteille, joille „uusiprotestanttisuuden“ nimi soveltuu, voidaan kuitenkin pitää sitä, ett'eivät ne hyväksy uskonpuhdistuksen aikana tai kohta sen jälkeen ilmaantuneita symbooleja, vaan pitävät niitä vanhentuneina ja sopimattomina nykyajan sivistyskannalle, jonka vuoksi ne kokevat, palaten jälleen siihen, jota ne katsovat uskonpuhdistuksen alkujuureksi — tutkimuksen ja vakuutuksen vapauteen — antaa protestanttisuudelle uuden, nykyajan tarvetta vastaavan muodon.

Uusiprotestanttinen liike on huomattavana, kuten äsken sanottiin, useissa maissa, mutta meille suomalaisille on niistä tärkein evankelis-lutherilaisen kirkon emämaa Saksa, jonka maan kirkollisista suhteista meidänkin ovat riippuneet läheisesti aina uskonpuhdistuksesta saakka. Saksassa vallitsi tämän vuosisadan alussa tieteellisesti sivistyneissä piireissä varsin yleisesti se ajatus, ett'ei kristillisyys ollut varsinaiselta ytimeltään muuta kuin puhdas ja ylevä siveysoppi. Mutta tämä n. s. *„ratsionaalinen“* mielipide kadotti pian arvonsa, sillä, puhumattakaan kirkon-opin puoltajista, myöskin runoilijat ja filosoofit huomasivat sen liian tyhjäksi ja kokivat osottaa kristin-uskossa syvempää sisällystä. Siten nähtiin esim. filosoofien *Fichten* ja *Schelling*'in mietiskelyissään lähenevän raamatun kristillisyyttä, josta alkuansa olivat olleet varsin kaukana. *Hegel* teki järjestelmänsä mitä tärkeimmäksi tehtäväksi sovittaa filosofiia uskonnon kanssa, samalla kuin hän tunnusti kristillisyyden „absoluutiseksi uskonnoksi“ ja lutherilaisuuden täydellisimmäksi muodoksi kristillisyydestä. Tämä hänen yrityksensä sai aikaan suurta huomiota ja herätti alussa vilkkaita toiveita; kun esimerkiksi Hegelin havaittiin mietiskelyn kannalta todistavan kolminaisuus-oppia, Kristuksen jumaluutta, lutherilaista ehtoollisoppia y. m., arveltiin, että kauan haettu yhtäpitäväisyys uskon ja järjen välillä oli jo löydetty. Mutta lähemmin tarkastettaissa huomattiin, että tämä yhtäpitäväisyys oli näennäinen ja aikaan saatu siten, että Hegel oli tehnyt kaikki historialliset vapahdusseikat, joita usko olettaa objektiiviseksi perustuksekseen, ainoastaan abstraktisten ideain järjestelmäksi. Sovituskin tulee siten sovitukseksi abstraktisen ajattelemisen alalla eikä todellisuudessa. Uskonto tulee vaan mietteeksi, eikä elämäksi, todellisuudeksi. Hegelin dialektiikkaa voitiin tosin käyttää muodollisena keinona opinkappalten spekulatiiviseksi muodostamiseksi, mutta sitä voitiin käyttää myöskin päinvastaisessa tarkotuksessa eli samojen opinkappalten kumoamiseksi, kuten D. F. Strauss kohta todisti teoksessaan *Christliche Glaubenslehre.*

Mutta Hegelin ohessa ilmestyi eräs toinenkin ajattelija, joka tosin ensi katsannossa näytti tekevän vanhalle opille paljon vähemmin myönnytyksiä kuin Hegel, mutta joka todenteolla antoi sille enemmän, nimittäin *F. E. D. Schleiermacher.* Hän selitti, ett'ei uskonto ole olennoltaan siveyttä eikä tietoa, vaan *tunnetta,* s. o. ehdottoman Jumalasta riippuvaisuuden tunnetta. Tämä tunne on sisällinen kokemus eikä sitä

sen vuoksi voidakkaan tyhjäksi näyttää. Sisällinen kokemus opettaa meitä vielä tuntemaan syntisyyttämme, s. o. että meidän alempi, aistillinen luontomme sitoo ylemmän järjellisen luonnon, vaikka jälkimäisen pitäisi määrätä edellistä. Mutta siinä seurakunnassa, jonka Jesus Natsarealainen perusti, voidaan pelastua synnistä, ei kuitenkaan seurakunnan itsensä kautta, sillä sen jäseninä on yksilöitä, jotka itse tarvitsevat pelastusta, vaan ainoastaan seurakunnan perustajan välityksellä ja häneen uskomalla. Uskovainen huomaa itsessään että usko Kristukseen voipi pelastaa synnistä ja sen kirouksesta. Mutta kuka oli Kristus itse? Me voimme, arvelee Schleiermacher, päättää sen asian siitä vaikutuksesta, jonka hän perustamassaan seurakunnassa aikaan saapi. Meidän on häntä ajatteleminen semmoiseksi, että hän voipi olla synnistä pelastajana. Meidän on, arvelee Schleiermacher, ajatteleminen Jesusta Kristusta ihmiseksi, ossa jumalantajunta kokonaan hallitsi alempaa, aistillista tajuntaa, joka niin muodoin oli synnistä vapaa ja sillä tavoin *ideaali-ihminen* eli jumal'ihminen. Uskon-oppi ilmaisee vaan seurakunnan uskonnollisen tajunnan, sellaisena kuin se todellisesti on olemassa lunastetuilla, jonka tähden sen totuutta ei voida oikeastaan tieteellisesti todistaa, mutta sitä eivät voi myöskään kumota ne, jotka eivät ole uskonnon kannalla. Protestanttiset kirkot ovat tunnustuskirjainsa kautta tosin pääasiallisesti oikein ilmaisseet sisällyksen tässä uskovaisten tajunnassa, mutta kuitenkin arveli Schleiermacher, että „gnostiset" ainekset kristillisyydessä, niinkuin esim. opit kolminaisuudesta ja Kristuksen kahdesta luonnosta, voisi jättää pois, koska ne eivät ole uskolle välttämättömiä. Schleiermacher, jonka ansioita myöskin kirkon-oppisten on tapana myöntää, on oikeastaan uusiprotestanttisuuden isä, ja arvaamaton on se vaikutus, joka hänellä on ollut uskon-oppiin, ei ainoastaan sen kautta, että hän antoi aihetta erityisen teoloogisen koulun n. s. *välitysteologiian* syntymiselle, vaan sitenkin että hän välillisesti auttoi tieteellisyyden kohentamista kirkonopin teologiiassa, joka useissa suhteissa ei voinut olla saamatta Schleiermacherilta yllykettä korkeampaan kehitykseen.

Schleiermacher, joka nuorena sai kasvatuksensa Hernhutilaisten luona ja peri katoamattomia vaikutuksia näiden palavasta uskon-elämästä, pysyi aina kirkon ystävänä ja tahtoi sitä ainoastaan ohjata ajanmukaiseen suuntaan, m. m. siten että hän innokkaasti puolusti n. s. „unioonia" Preussissä s. o. molempain protestanttisten kirkkojen, lutheri-

laisen ja reformeeratun, yhdistystä. Mutta 1840-luvun alussa nousi Saksassa liike, joka alussa näkyi uhkaavan kirkolle varsinaista hajoamista. Eräs pappi *Ludwig Uhlich*, joka asui lähellä Magdeburgia, perusti näet yhdistyksen, jonka jäsenet nimittivät itseään „protestanttisiksi ystäviksi", tullen kuitenkin enemmän tunnetuiksi nimellä „valon-ystävät", kuten heitä vastustajat ivalla nimittivät, ja joka hylkäsi lutherilaiset tunnustuskirjat vanhentuneina ja järjelle sopimattomina. Uhlich itse tunnusti kuitenkin raamattua „järjellisellä selityksellä" uskon ojennusnuoraksi. Mutta eräs toinen valon-ystävä, saarnaaja *Gust. Ad. Wislicenus* selitti kirjoituksessaan „*Ob Schrift ob Geist?*" (Sanako vai henki?) v. 1844 ett'ei raamattu, vaan järjellisesti tutkiva ihmishenki on pidettävä korkeimpana uskon ojennusnuorana. Kun Wislicenus ja muut hänen kanssaan yhtä mieltä olevat papit erotettiin viroistaan, erosivat valon-ystävät muodollisestikin kirkosta ja perustivat n. s. „vapaita seurueita", ensimmäisen Königsbergissä v. 1846. Myöskin Uhlich läheisimpäin mieliheimolaistensa kanssa katsoi olevansa pakotettu, vaikka vastenmielisestikin, luopumaan ja muodostamaan vapaan seurueen, kuitenkin julistamalla: „me pysymme mitä olemmekin, nimittäin evankelisina kristittyinä". Preussiläisen suvaitsemissäännön kautta v:lta 1847 saivat nämä vapaat seurueet oikeuden esteettömästi harjottaa uskontoansa ja aikanaan näkyivätkin ne suuresti laajenevan. Mutta kun vallankumousvuonna 1848 valon-ystävät sekaantuivat valtiollisiin vehkeihin ja heidän kokouksensa muuttuivat osaksi vallankumousklubbeiksi ja monellakin uskonnollinen harrastus näytti olevan vaan valtiollisten yllyttelemisten peittona, joutui koko asia pahan huudon alaiseksi. Osaksi sen tähden kuin myöskin siitä syystä, ett'ei voitu saada aikaan mitään yhteistä uskonnollista ohjelmaa, lakkasi valon-ystäväin liike v:n 1848 jälkeen, vaikka seurueet eivät kuitenkaan ole lakanneet olemasta, sillä sanotaanhan niiden lukumäärän vielä v. 1879 Saksassa tehneen 144.

Kun, sen taantumisen jälkeen, joka Saksassa seurasi vallankumousvuosia 1848, 49, valtiollinen vapaamielisyys rupesi taas nostamaan päätänsä, joka tapahtui v:n 1860 paikoilla, pääsivät kohta ilmoille myöskin kirkolliset parannuspuuhat. Badenissa, jossa vallankumouksen laineet, kuten tiedetään, ovat olleet valtavampia kuin muualla Saksassa, onnistui liberaali-puolueelle yksissä neuvoin hallituksen kanssa saada aikaan v. 1861 uusi kirkkolaki, joka siitä saakka on ollut voimassa ja jota toiselta

puolen on kehuttu hyvin vapaamieliseksi, mutta joka kirkon-oppisten mielestä taas on aikaan saanut kirkollisen elämän häviötilan Badenissa. Mainitussa maassa syntyi myöskin v. 1863 n. s. „protestanttiyhdistys“, joka rupesi harrastamaan suuremmalla taidolla ja menestyksellä „valonystäväin“ pyrintöjä ja joka yhä vielä jatkaa tointansa. Ensimmäisen ehdotuksen sen muodostamiseksi teki badilainen kirkkoneuvos ja jumaluusopin professori Heidelbergissä *Daniel Schenkel.* Yhdistys sai järjestyksensä eräässä kokouksessa Frankfurtissa Mainjoella ja valitsi komitean, joka julkaisi kehoituksen kaikille sellaisille Saksan protestanteille, jotka „evankelisen kristillisyyden perusteella ja evankelisen vapauden hengessä, harrastavat evankelisen kirkon uudistusta koko nykyaikaisen sivistysriennon mukaisesti“. Tämä kehotus saavutti paljon kannatusta ja yhdistykseen virtasi suuri joukko ihmisiä Saksasta. Erityisten esteiden takia ei protestanttiyhdistys voinut kuitenkaan pitää ennen kuin vasta puolentoista vuoden kuluttua muodostumisensa jälkeen ensimmäistä yleistä kokoustaan eli n. s. *protestanttipäiviä* Eisenachissa kesäk. v. 1865, jossa tilaisuudessa mainio lainoppinut *Bluntschli* Heidelbergistä johti puhetta ja ylikonstoorinneuvos *C. Schwarz* Gothasta oli varapuheenjohtajana.

Tämän yrityksen etupäähän asettuneilla miehillä oli osaksi mainiot nimet. Etenkin kuului niiden joukkoon useita eteviä yliopiston opettajia Heidelbergistä, joka kaupunki oli liikkeen oikeana keskusahjona. Yhdistyksen toimeenpanevan valiokunnan etunenässä on Bluntschli pysynyt aina pari vuotta sitten tapahtuneeseen kuolemaansa asti. Vaikuttavimpana miehenä protestanttiyhdistyksen asiassa on ehkä ollut ennen mainittu Schenkel. Tämä mies oli aikanaan seisonut jokseenkin lähellä oikeauskoista kirkon-oppia; hän oli vuosikymmen ennen vaikuttanut Hegelin filosofiiaa suosivan dosentin *Kuno Fischerin* karkottamiseen Heidelbergin yliopistosta „panteististen mielipiteiden“ takia. Mutta Schenkel muutti myöhemmin kantaa — kuten hänen vihollisensa väittävät aavistaen hienolla valtiollisella vainulla että Badenissa ennen pitkää oli tapahtuva systeemin muutos. Siitä pitäen on Schenkel ollut kirkollisen liberaalisuuden pääjohtajia Badenissa ja koko Saksassa. Myöskin Saksan ulkopuolella on hänen nimensä tunnettu v. 1864 ilmestyneen *Charakterbild Jesu* (Jesuksen luonnekuvaus) nimisen kirjan kautta, jossa Jesusta kuvaillaan ideaali-ihmiseksi, mutta hänen tunnustuskirjain mukainen Jumaluutensa kielletään. Tämä kirja herätti Saksassa myrskyn, joka ei ollut

paljoa pienempi kuin se, jonka 29 vuotta aikaisemmin Straussin vielä kuuluisampi ja jyrkempi kirja *Das Leben Jesu* oli herättänyt. 117 papin antamassa anomuksessa vaadittiin Schenkelin luovuttamista hänen kirkollisista viroistaan, etenkin pappis-seminaarin johtajan toimesta, mutta Badenin ylikirkkoneuvosto hylkäsi anomuksen. — Schenkelin ei näy onnistuneen, väsymättömästä toimeliaisuudestaan huolimatta, saavuttaa täydellistä luottamusta persoonalliseen luonteesensa omissa puoluelaisissaankaan; mutta sen sijaan eräs toinen protestanttiyhdistyksen perustajia nautti kaikkien puolueiden yleistä suosiota sekä ihmisenä että oppineena. Se oli vanha kunnioitettava heidelbergiläinen jumaluus-oppinut *Richard Rothe*, monen mielestä protestanttisen kirkon etevin teoloogi Schleiermacherin ajan jälkeen. Rothe oli yhtä etevä teräväjärkisenä ajattelijana kuin hurskaana kristittynä. Hänen rupeamisensa protestanttiyhdistykseen herätti sen vuoksi suurta huomiota, etenkin koska hänen kantansa, vaikka kohta välitysteologiian sukua, oli kuitenkin „supranaturaalinen“ s. o. ihmeiden todellisuutta tunnustava. Mutta huolimatta hurskasmielisyydestään, vastusti Rothe kuitenkin virallista kirkollisuutta. Olipa hän kuuluisassa *teoloogisessa etiikassaan* ennustanut aikaa, jolloin kirkko katoaisi ja sulautuisi valtioon, sittenkuin näet viimemainittu olisi tullut kokonaan kristityksi. Hän oli lisäksi pitänyt *eetillistä* (siveellistä) puolta kristillisyyden pääasiana ja voi sentähden mieltyä protestanttiyhdistyksen ohjelmaan, joka nimenomaan oli ottanut harrastaakseen kristillisyyden sellaista käsitystä, jossa dogmaatillinen aines syrjäytyisi eetillisen rinnalta.

Yhdistys on pitänyt joka vuosi, kun vaan estettä ei ole sattunut, yleisiä protenstanttipäiviä milloin yhdessä, milloin toisessa paikassa. Sen ohessa on useilla seuduilla muodostunut paikallisia yhdistyksiä erityisine kokouksineen. Yhdistys kokee vaikuttaa asiansa hyväksi julkaisemalla lukuisia kirjoituksia, vuosikertomuksia, aikakauskirjoja sekä levittämällä pienempiä lentokirjoja tuhansin kappalein. Se on julkaissut hartauskirjoja sekä n. s. „protestanttiraamatun“, s. o. valittuja kappaleita raamatusta, varustettuina selityksillä ja muistutuksilla n. s. tübingiläiskoulun (Baurin y. m. sell.) kieltäväiseen kriitilliseen suuntaan. Jäsenten lukumäärä ilmoitettiin nousevan joku vuosi takaperin 30,000:ksi, joiden joukossa melkoinen luku pappeja. Saksassa ei olekkaan harvinaista saada

kuulla yhdistyksen hengen mukaisia saarnoja *). Mutta tämän yhdistyksen erityisenä tunnusmerkkinä, jonka kautta se eroaa esim. „valon-ystävistä" on pidettävänä se seikka, ett'ei se ole laisinkaan aikonut erota kirkosta, vaan päinvastoin työskentelee kirkon *keskuudessa*. Se ei tahdo, kuten se itse sanoo, „paeta" evankelista kirkkoa, vaan valloittaa sen omille periaatteilleen, joita se pitää oikean ja todellisen protestanttisuuden periaatteina. Mutta tämäpä seikka onkin juuri herättänyt katkeraa vastarintaa vanhan uskon puoltajilta. Jos yhdistys luopuisi ja muodostaisi vapaan, kirkosta erillään olevan lahkon, jota Saksan nykyiset lait eivät mitenkään vastusta, saisi se arvattavasti pysyä jokseenkin rauhassa kirkon-edustajien puolelta.

Ensimmäisillä protestanttipäivillä Eisenachissa selitti R. Rothe pitkässä esitelmässä yhdistyksen tarkotusta. Sen syntymiseen on vaikuttanut, sanoi hän, se surullinen asianlaita Saksassa, että yhä useammat sivistyneet vieraantuvat kirkosta jopa koko kristillisyydestä ja uskonnostakin. Monessa paikoin oltiin jo niin pitkällä että papilla tuskin oli enään mitään seurakuntaa. Millä keinoilla voitaisiin nyt parantaa tätä seikkaa ja kirkon luopuneita jäseniä saattaa takaisin sen helmaan? Kirkossa itsessään oli epäilemättä, Rothen mielestä, varsinainen syy haettava. Kirkko ei ole ymmärtänyt asettua oikealle kannalle sen uuden sivistyselämän suhteen, joka Saksan kansassa on herännyt viime vuosisadan jälkimäiseltä puoliskolta asti. Se on tehnyt periaatteellista vastarintaa tälle muka epäkristilliselle sivistykselle. Välttämättömänä seurauksena on ollut että kirkosta ovat luopuneet kaikki ne, joihin nykyaikaisen sivistyksen henki on tarttunut. Parannuskeinona tätä pahaa vastaan voipi olla vaan se, että kirkon edusmiehet eivät sulje itseään ahdasmielisesti kulttuurielämästä, vaan rehellisesti ja ehdottomasti antautuvat sen valtaan, sillä ainoastaan siten on kirkolla tilaisuus päästä hyödylliseen, puhdistavaan ja pyhittävään vaikutukseensa. Mutta sille, että kirkko tunnustaisi sivistyspyrinnöt on toiselta puolen välttämättömänä ehtona, että nämä pyrinnöt „antavat itseänsä *kurittaa Kristuksen hengen kautta*".

---

*) Näytteen sellaisista saarnoista saapi m. muassa eräästä meidän maassamme (Wiipurissa, 1878) ilmestyneestä kirjasta «*Christus und das Christenthum, 2 Predigten von Hans Siegrist*» (opettaja saksalaisessa koulussa Wiipurissa). Prof. A. F. Granfelt on *I tidens frågor* nimisen teoksensa 3:ssa vihkossa arvostellut näitä saarnoja ja vastustanut niissä lausuttuja mielipiteitä.

Mutta mitenkä tämä kirkon yhtyminen nykyajan sivistyspyrintöihin esiytyisi? Taikka mikä oli se kirkon järjestyksen ja opin parannus, jota yhdistys tahtoi harrastaa täyttääkseen sen tehtävän, jonka se oli itselleen asettanut? Mitä järjestykseen tulee, on protestanttiyhdistys vaatinut sen tekemistä kansanvaltaiseksi s. o. kirkolle on annettava oma lainsäädäntö sekä itsehallinto, vaikkapa valtion tarkastuksen alaisenakin. Täydellisen valtiosta riippuvaisuuden sijaan, johon lutherilainen kirkko tuli uskonpuhdistuksen aikana, pitäisi saada aikaan synodaali-järjestys, jokseenkin samaan tapaan kuin reformeeratulla kirkolla on. Mutta äärimmäisenä tarkotuksenaan pitää yhdistys saksalaisten protestanttisten maakirkkojen yhtymistä yhdeksi suureksi kansalliskirkoksi. Mitä tulee taas oppiin, ei protestanttiyhdistyksen kantaa ole siinä kohden yhtä helppo selvittää, koska se ei ole voinut yhtyä mihinkään suoranaiseen ohjelmaan. Yhdistystä perustettaissa esiteltiin tosin että se lausuisi määrätyissä pykälissä uskonnollisen tunnustuksensa. Mutta tähän esitykseen ei suostuttu, koska jäsenien mielipiteet huomattiin hyvin erilaisiksi. Yhdistyksen yhteiset lausunnot opinkysymyksissä ovat siis rajoittuneet enimmäkseen vaan paljaasen kieltämiseen. Yleensä tahtoo se tosin pitää Schleiermacheria oppi-isänään ja vietti suurella prameudella hänen 100-vuotista syntymäpäiväänsä v. 1868, mutta useat yhdistyksen jäsenet menevät kuitenkin kieltämisessään paljoa kauvemmas kuin Schleiermacher. Eisenachin kokous julisti ett'ei se myönnä mitään määräävää arvoa kirkon symboolisille kirjoille, tahtomatta itsekään asettaa mitään opinkappaleita, vaan pysyen „kristillisyyden uskonnollis-eetillisessä perustotuudessa eli siinä rakkauden evankeliumissa, jota Kristus opetti, elämässään toteutti ja kuolemansa kautta vahvisti“. Raamatun suhteen lausui kokous ett'ei puustavi voi rajottaa opin vapautta, vaan päinvastoin pyhäin kirjain vapaa tutkiminen on protestanttisuuden päävaatimuksia. 3:lla protestanttipäivillä Bremenissä v. 1868 puolusti esittelijä (prof. Hanne Greifswaldista) raamatun arvon suhteen sitä mieltä, ett'ei raamattu tosin kokonaisuudessaan ole Jumalan sanaa, mutta että viimemainittu on kuitenkin ytimenä sen sisällyksessä. „Raamattu on“, lausui hän, „syntynyt kokonaan inhimillisellä tavalla, mutta monista siellä olevista erehdyksistä ja heikoista puolista huolimatta pysyy se kuitenkin kunniaa ansaitsevimpana Jumalallisen ilmestyksen alkukirjana — tosin ei puustavin, vaan hengen puolesta. — Sanalla sanoen, raamattu tosin ei ole Jumalan

omaa sanaa, vaan kuitenkin sen alkuperäisin ja elävin ilmoittaja, ja etenkin muodostaa Uusi Testamentti syystä ikuisen ojennusnuoran kristilliselle uskontajunnalle". Tätä häilyvää selitystä ei kokous kuitenkaan voinut hyväksyä, sillä toisien mielestä oli esittelijä antanut kirkon opille liian paljon myönnytyksiä, toisien mielestä taas liian vähän, jonka tähden kokous vihdoin päätti, että „niin hyvin supranaturaalinen kuin ratsionaalinenkin vakuutus saapi yhdistyksessä sijansa, kunhan se on vaan saavutettu tieteellisellä tiellä totuuden perille pyrkiessä ja kunhan kristillinen omatunto voi sen hyväksyä". Erään Schenkelin antaman selityksen mukaan on raamatulla vaan *sisällinen* uskottavaisuuden arvo siinä olevan totuuden voiman kautta. Mutta tämä totuus ei ole siinä valmiina otettavana ikäänkuin kivet, joita tieltä poimitaan, vaan se on Raamatusta saatava kritiikin ja tutkimuksen avulla. — Yhtä vähän on protestanttiyhdistys voinut saada aikaan mitään yksimielistä lausuntoa siitä, mitenkä se käsittää Kristuksen persoonan. Toisilla protestanttipäivillä Neustadtissa hyväksyi enemmistö 5 väitöslausetta, jotka *Holtzman* oli tehnyt ja joissa sanottiin ett'ei yhdistys voi lausua mitään yhteistä ajatusta Kristuksen persoonan merkityksestä; että kuitenkin kaikki olivat siitä yksimieliset, että nykyajan uskonnollisia tarpeita tyydyttää ainoastaan semmoinen käsitystapa, joka täyttä totta tunnustaa Kristuksen ihmiseksi; että kirkon pitää, tässä kysymyksessä, vanhan opin rinnalla sallia muitakin mielipiteitä; sekä ennen kaikkea ett'ei saa millään muotoa estää Kristuksen persoonaa koskevaa tieteellistä tutkimusta, koska vapaasta tieteellisestä tutkimuksesta varmimmin ja nopeimmin voitaisiin odottaa yleisesti hyväksyttävää vakuutusta lähteväksi.

Nähdään siis ett'ei protestanttiyhdistys yhtä vähän kuin valon-ystävätkään voinut saavuttaa mitään yksimielisyyttä edes tunnustuksen pääkohdissa. Toiselta puolen on siinä ylen radikaaleja esim. saarnaaja *H. Lang* Zürichistä, joka muun muassa on lausunut: „Lutheruksen oppia ei voi paikata; se on kumottava, on tehtävä kokonaan loppu kirkollisesta mytologiiasta, joka on Lutheruksen ajattelemisen edellyksenä, mytologiiasta, jonka Jumala on duaalisessa suhteessa maailmaan, mytologiiasta, joka kertoo syntiin lankeemuksesta, Jumalasta, joka astuu alas taivaasta maahan ja tulee ihmiseksi, mytologiiasta, joka puhuu taivaasta ja tulevaisesta autuudesta . . ." y. m. Tämä Lang valittiin kuitenkin juhlasaarnan pitäjäksi erääsen yleiseen kokoukseen. Toiselta puo-

len on myöskin olemassa raamatun-opin pohjalla seisova oikea puoli, joka ei näy kuitenkaan olevan monilukuinen. Rothen kuoleman jälkeen v. 1867 on tämän suunnan etevimpänä edustajana ollut *Mikael Baumgarten*, tunnettu arvokkaista uskon-opillisista teoksistaan, esm. „Apostolien historiasta". Hän oli ennen professorina Rostokissa Meklenburgissa, vaan joutui siellä silloin vallinneen itsevaltaisuuden aikana rettelöihin kirkollishallinnon kanssa ja sai viimein virkaeron. Siitä pitäen on hän ollut kaiken kirkollisen pakon innokkaana vastustajana, puolustaen rajatonta vapautta kirkollisissa asioissa, ja tämä on syy minkätähden hän, vaikka kohta itse puolestaan pysyen Lutheruksen opissa, on yhtynyt protestanttiyhdistykseen. Protestanttipäivillä Osnabrück'issä 1872 koetti Baumgarten taivuttaa kokousta hyväksymään tunnustuksen, jonka hän oli muodostanut näin: „ainoana perustuksena evankeliselle kirkolle on Kristuksen persoona, hänen oppinsa ja hänen työnsä. Ainoana kristityn tunnusmerkkinä on vapaassa vakuutuksessa omistaa itselleen Kristuksen evankeliumi ja osottaa se rakkaudella". Kokous ei tahtonut tosin hyljätä tätä kaavaa, mutta katsoi sen kuitenkin liian sitovaksi ja päätti että se olisi suhteellisena (!) yhdistyksen mielipiteiden ilmoittajana.

Että protestanttiyhdistys saisi mitä ankarinta vastarintaa, oli yhtä selvää kuin sekin että tämä vastarinta oli tuleva kahdelta aivan vastakkaiselta taholta: toisaalta vanhan oikeauskoisuuden, toisaalta taas jyrkän uskonnon kieltämisen ja materialismin puolelta. Yhdistyksen välitysharrastus kristin-uskon ja ajan sivistyksen välillä herätti molemmilta puolin syytöksiä johdonmukaisuuden puutteesta, puolinaisuudesta, epäselvyydestä, löyhästä lavertelemisesta, epärehellisyydestä y. m. Samalla kun pietismin johtaja Hengstenberg Berlinissä pauhasi „Evangelische Kirchenzeitung"issaan julkeita Jumalan pilkkaajia vastaan, jotka tahtoivat sovittaa Kristusta ja Beliaalia, moitittiin heitä päinvastaiselta taholta siitä että he vastakin tahtovat pitää voimassa kristillisyyttä, joka muka oli vanhentunut nykyaikaisen sivistyksen jättämä kanta. Nykyinen epäkirkollisuus, sanotaan eräässä protestanttiyhdistystä vastaan julkaistussa kirjasessa, ei ole seurauksena siitä ett'ei kirkko edustaisi arvokkaasti kristillisyyttä, vaan siitä, että ne, jotka ovat omistaneet itselleen nykyaikaisen sivistyksen, eivät voi hyväksyä kristinuskon perus-oppeja; sovinto toiselta puolen nykyaikaisen, tieteeltä ihmiskunnan onnea odottavan sivistyksen ja toisaalta taas kristillisyyden, jopa yleensä uskonnonkin vä-

lillä on mahdoton. Sekä kirkon-oppiset että materialistit ovat syyttäneet protestanttiyhdistystä epärehellisyydestä, koska se yhä vaan tahtoo kantaa kristillistä, jopa evankelistakin nimeä, vaikka se on, kuten he väittävät, hyljännyt kristin-uskon opit. Ankarimman hyökkäyksen teki kuitenkin negatiivisen raamatun-kritiikin vanha sankari Strauss, joka aina oli osottanut olevansa tieteen ja raamatun-uskon sovittelemisen ankara vastustaja. Kun Schenkel julkasi ennen mainitun kirjansa *Charakterbild Jesu*, kirjoitti Strauss kummaksi monelle, jotka olivat pitäneet heitä kumpaakin saman hengen lapsina, jokseenkin samallaisilla harrastuksilla, riitakirjoituksen nimellä *Die Halben und die Ganzen* (puolinaiset ja kokonaiset), joka tarkotti toiselta puolen Schenkeliä, toisaalta taas Hengstenbergiä. Tämä kirjoitus, joka muodon puolesta on mestariteos, antaa oikein musertavan iskun Schenkelin moraaliselle luonteelle. Strauss, joka ei koskaan voinut antaa Schenkelille anteeksi hänen käytöstään Kuno Fischeria vastaan, näki hänessä pääedustajan „puolinaisuudelle“ s. o. suunnalle, joka Straussin käsityksen mukaan koki pelkurimaisesti välittää totuuden ja valheen, tieteen ja taika-uskon välillä, sekottaen siten jälleen sen, jonka Strauss katsoi lopullisesti todistaneensa, että näet uuden testamentin ihmekertomukset olivat pelkkää satua. Koko tätä menetystä, jonka kautta toiselta puolen tahdotaan pysyä nykyajan tieteellisellä kannalla ja kuitenkin korotetaan Kristus synnittömäksi ideaali-ihmiseksi, nimittää Strauss „väärän rahan teoksi“, ja antaa sille paljoa vähemmän arvon kuin vanhalle uskolle, jonka edustajalla Hengstenbergillä hänen mukaansa on kuitenkin se ansio, että hän on „kokonainen“ ja johdonmukainen mielettömyydessään. „Vanha usko“, sanoo Strauss toisessa paikassa, „vastustaa ainoastaan järkeä, mutta ei itseänsä; uusi“ (Schenkelin ja protestanttiyhdistyksen) „on ristiriidassa itsensä kanssa kaikissa kohdin, kuinka se voisi sitten olla yhdessä järjen kanssa?“ Tämä Straussin esiytyminen herätti jonkunlaista tyytymystä oikeauskoisuuden leirissä ja hankki hänelle kohteliaisuuden osotuksia hänen selvän vastakohtansa miehiltä. „Nähtiin mielihyvällä“, sanoo Strauss itse tästä, „että kissa karkotti kauas hiiret; ikävää vaan että kissa itse tahtoi nielaista paistin“. (Jatk.)

Th. Rein.

Katsahdus uusimpaan suomalaiseen novellikirjallisuuteen.

I.

P. Päivärinta.

Saattaa ehkä kuulua vähän suurelliselta, että näin vaan ruvetaan puhumaan suomalaisesta *novellikirjallisuudesta*, vieläpä otetaan se tarkastettavaksi, niinkuin sitä muka olisi niin paljon, että siihen jo oikein kannattaa „katsahduksia luoda".

Totta on, että pieni on niin novelli- kuin muukin kirjallisuus meidän maassa ollut ja on vieläkin. Mutta ei se enää kuitenkaan aivan apsen työtäkään ole, eikä sitä siis sovi enää paljaalla hellällä säälillä vastaan ottaa, jos se on huonoa, eikä taas päätä silitellen kiittääkkään silloin kuin se hyvää on. Jo on kirjailijoita, jotka jonkunlaisilla vaatimuksilla astuvat esiin, jo on niitäkin, jotka ovat ulkomaillakin tunnetuiksi tulleet. Kannattanee sitä siis jo vähän totisemminkin katsella kuin tähän asti on ollut tavallista. Kannattanee tarkastella, eikö sitä jo ole sen vertaa, että siitä sopii osapuilleen päättää, minkälaista se tulee olemaan ja onko vast'edes toivoa hyvistä tuotteista novellikirjallisuuden alalla. Olemme aikoneet tässä alla ottaa vähän laveammin tarkasteltavaksemme uudempaa novellikirjallisuuttamme. Jo senkin vuoksi ei liene tarpeetonta sitä yhdessä jaksossa silmäillä, kun se vähäkin, mitä sitä on, on osaksi aivan hajallaan siellä täällä sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa painettuna. Useimmat eri kirjoina ilmestyneistä ovat kyllä jo ennenkin arvostellut ja niistä jo sanottu melkein kaikki, mitä niistä ylipäänsä on ollut sanottavata. Aikakauskirjoissa ja sanomalehdissä ilmaantuneista ei taas ole puolta sanaakaan sanottu ja kuitenkin on hyviä helmiä novellikirjallisuudestamme sielläkin tavattavina.

Sivuamme nuo jo aikaisemmin tunnetuiksi tulleet kirjailijat P. Hannikainen, Kivi, Gummerus, Samuli Suomalainen ja Theodolinda Hahnsson, jotka tavallaan saattaa lukea kuuluviksi johonkin edelliseen ajanjaksoon — jos nyt kerran tahdotaan mahtavasti puhua ajanjaksoista

meidänkin kirjallisuudessamme — ja ryhdymme suorastaan katselemaan mitä huomattavampaa viime vuosina on ilmaantunut.

Ensimmäinen, joka tulee ottaa huomioon, on *Päivärinta.* Novellikirjailijana seisoo hän epäilemättä korkeammalla kannalla kuin Gummerus, Th. Hahnsson ja P. Hannikainen. Mitä Suomalaiseen tulee — Kivestä puhumattakaan — on hänen novellikokoelmansa epäilemättä parhainta mitä meidän kirjallisuudessamme löytyy. Taiteelliseen esitystapaan ja vilkkaasen humoriin katsoen voittaa hän mielestämme Päivärinnan, jota vastoin viimemainittu tunkee syvemmälle itse kansan elämää ja tapoja kuvaamaan. Mutta oikeastaan ei häntä ja Päivärintaa saata tarkemmin toisiinsa verrata, niin erilaiset ovat ne alat, joita molemmat kuvaavat ja niin erilainen se johdatus ja oppi, jota he kirjailijakykynsä kehittymiseksi ulkoapäin ovat saattaneet tulla nauttimaan.

Tämä viimemainittu seikka se juuri onkin, joka etupäässä on huomioon otettava, jos tahtoo lausua jonkun tuomion Päivärinnan merkityksestä ja ansioista kotimaisen novellikirjallisuuden alalla. Ei koskaan saa unhottaa arvostellessaan hänen kirjoituksiaan, että hän on minkään varsinaisen opillisen sivistyksen saamaton mies ja että hänen käytettävänään alussa on ollut jotenkin keskinkertaisia tuotteita suurempien ja sivistyneempien kansojen kirjallisuudesta, joita lukematta kuitenkaan, ainakin mitä muotoon ja taiteelliseen esitystapaan tulee, ei kukaan kirjailija saata tulla toimeen. Sitä omituisempaa on, että Päivärinnasta on kuitenkin saattanut tulla, mikä hänestä on tullut. Kotimaassa on hän rakastettu ja mielihyvällä on hänen teoksiaan aina viimeisiin aikoihin saakka luettu melkein kaikissa piireissä, ja ompa hänen kirjoituksiaan parille vieraallekin kielelle käännetty.

Kun Päivärinnan ensimmäinen kertomus *Elämäni* ilmaantui yleisön luettavaksi, herätti se kaikkialla kotimaisen kirjallisuuden ystävissä hyvin ansaittua huomiota ja myötätuntoisuutta. Se oli saanut sijansa kansanvalistus-seuran toimittamien kirjojen joukossa ja tuskinpa lienee kansanvalistus-seura koskaan painattanut vaikutus-alaansa sopivampaa kirjaa kuin tämä oli. Kuinka suuressa arvossa sitä pidettiin, sen osottaa Y. K:n erittäin kiittävä arvostelu Kirjallisessa Kuukauslehdessä, jossa hän muun muassa lausuu paheksumisensa siitä, ett'ei palkintolautakunta ollut antanut siitä tuota julistamaansa palkintoa. On todella tunnustaminenkin, että tämä kertomus on parasta, mitä Päivärinta on koskaan kirjoittanut.

Siitä on jo paitse yllämainittua jo monet muutkin kiittävät arvostelut annettu ja muuta ei siitä olekkaan sanomista. Kaikki nuo kuvaukset kirjoittajan elämästä — sillä omaa elämäänsähän kirjoittaja siinä pääasiallisesti kuvaa — ovat luonnolliset ja sattuvat — ja miks'ei ne sitä olisi, kun niissä tuskin lienee mitään keksittyä. Päivärinta ylipäänsä kuuluu ottavan kertomansa asiat ja kohtaukset todellisimmasta todellisuudesta, juuri mitään „omasta päästään" lisää panematta. Kaikki kuuluu tapahtuneen, niinkuin se kerrotaan, ja varsinkin tässä yllämainitussa ensi kertomuksessa lienee tuskin nimeksikään tuota „valetta", jota muut kirjailijat näkevät hyväksi lisätä todellisuudenkin pohjalla kirjoitettuihin teoksiinsa. Kuinka oikea tämmöinen menetystapa on, sitä ei liene vaikea päättää — joskus se saattaa onnistua, varsinaiseksi ohjeeksi se on kerrassaan kelpaamaton. Hyvästi valitsemalla eri tapauksia esim. omasta elämästä, saattaa kertomus siitä tulla hauskaksi ja luettavaksi, mutta jos kertoo kaikki, jättämättä pois mitäkään, kadottaa tällainen kirjoitustapa ansionsa kokonaan. Päivärinnan myöhemmät kertomukset ovat siitä mitä selvimpänä todistuksena. Mutta tässä kertomuksessaan *Elämäni* on tuo yllämainittu menetystapa onnistunut. Siinä ei ole mitään liikaa, eri kuvaukset täydentävät hyvästi toisensa ja antavat selvän kokonaiskuvan sankarin luonteesta ja elämästä. Emme tiedä, onko tämä kertomus semmoisenaan lähtenyt kirjailijan kynästä, vai onko sitä ennen painosta julkaisemista jossakin määrin karsittu, oli miten oli, paljon siitä olisi oppimista kirjailijalle itselleen, mitä tulee ulkomuotoon ja sopivain ainesten valitsemiseen. Sen sanomme siksi kuin jälkimmäisissä kertomuksissa juuri tällaisen valitsemisen puute suuresti pistää silmään.

Tässä mainitussa kertomuksessa ilmaantuvat muuten jo melkein kaikki ne aatteet, joita Päivärinta sitten vastaisissa kertomuksissaan laveammin kuvailee, milloin enemmin milloin vähemmin onnistuneesti. Jonkunlaisena johtavana aatteena, jonka ympärille tapaukset ja henkilöt ryhmistyvät, kuvataan nousevan sivistyksen vaikutusta kansanmieheen. Melkein kaikissa hänen kertomuksissaan löytyy useimmiten päähenkilönä joku nuori mies, joka tulisen opinhalun ajamana ryhtyy tietoja itselleen hankkimaan sekä samalla taistelee köyhyyttä ja puutetta vastaan, useimmiten korvesta itselleen uudistaloa muokaten. Tämä taistelu taistellaan voitollisesti, puutteet katoavat, huolet haihtuvat, mutta myötäkäymisen aikana joutuu sankari kiusausten valtaan ja lankeaa tavallisesti

juoppouteen. Nousee hän siitä kuitenkin, lopulta tulee hänestä taas kaikkein kunnioitettavin kansalainen, mitä milloinkaan on ollut. Vaimonsa, joka hänellä on uskollinen, jalo ja hellä, auttaa häntä kaikissa taisteluissa ja vastoinkäymisissä, ollen useinkin lujempi ja kestävämpi kuin mies. Siinä varsin miellyttävä kohta Päivärinnan katsantotavasta! Ylevän vaimon, perheellisen rakkauden ja kotionnen kuvaaminen, ne ovat kauniimpia kohtia Päivärinnan kertomuksissa ja tuon vaimon oikeuden ja yhdenvertaisuuden tunnustaminen kaikialla hänen kertomuksissaan, se on ainakin allekirjoittaneen mielestä luettava Päivärinnan suurimmaksi ansioksi. — Kaikki nämät aatteet, niinkuin sanottu, ilmaantuvat jo tässä ensimmäisessä kertomuksessa ja niitä tapaa melkein kaikissa muissakin. Mutta mikä yhdessä on ansio, se on muissa tullut välistä viaksikin ja juuri siitä syystä, että kirjailija on samaa motiivia liian usein käyttänyt, voimatta sitä kuitenkaan eri kannoilta valaista ja sen johdolla jotakin uutta luoda. Jo Y. K. lausui arvostellessaan arvelunsa siihen suuntaan, että toinen samallainen kuvaus kuin tämä puheena ollut, ei varmaankaan tulisi onnistumaan yhtä hyvin. Ja osaksi olikin hän oikeassa.

Siirrymme nyt Päivärinnan muihin kertomuksiin lausuaksemme niistä kustakin muutaman sanan.

Elämän havainnoita-niminen novellisarja ilmaantui tietääksemme seuraavana järjestyksessä edellisen kertomuksen jälkeen. Tähän sarjaan kuuluvat kertomukset, jotka nykyään ovat eri vihkoina ilmestyneet hra W. Söderströmin kustannuksella, olivat ensin painettuina Suomen Kuvalehdessä. Niinkuin tiedetään kertoo kirjoittaja näissä pienissä kertomuksissa kaikenlaisia tapauksia ja havainnoita, joita hän on matkoillaan tullut näkemään ja kuulemaan ihmisistä ja oloista. Menetyksensä näitä havainnoita tehdessään ilmoittaakin tekijä muutamassa tähän sarjaan kuuluvassa kertomuksessaan. Hän sanoo matkoja tehdessään mielellään aina poikkeavansa taloihin ja kylihin ja tekevänsä sen sitä varten, että „oppisi jotain, havaitsisi jotain, oppisi tuntemaan kansan puhtaita ja raittiita tapoja, sen elämää ja luonnetta. Samalla hän useinkin saa tunkeutua ihmis-sydämmiin ja tutkia siellä liikkuvia iloja, suruja, intohimoja ja niiden alinomaisia keskinäisiä taisteloita". — Tarkka silmä onkin kertojalla kaikenlaista huomaamaan, ja hyvästi hän ylipäänsä huomionsa kertoo. Tämä kertomus-sarja onkin hänen parhaimpiansa ennen mainitun jälkeen. Tavallaan saattaa sitä edistyksenäkin pitää, kun muistaa,

että elämäkertaa kirjoittaessa olivat juoni ja tapahtumat jo itsestään järjestetyt, jota vastaan huomioita muilta aloilta kertoessa aina vaaditaan suurempaa valikoimis-, järjestämis- ja ryhmittämiskykyä.

Ensimmäinen *Elämän havainnoista*, nimittäin *Uudistalo*, vaikuttaa jo hetikohta lukijaan. Alkukuvaus tuosta myrskystä, joka pitkin aavaa jääkenttää raivoaa, on hyvin sattuvasti kerrottu, niinkuin kaikki muutkin Päivärinnan luonnonkuvaukset. Se on kolkko johdanto kolkkoon kertomukseen. Kuvaus uudistalolaisen pirtistä, johon lumi sisään pyryää, tuosta kipeästä lapsesta, jonka kätkyt täytyy yöksi liedelle nostaa, molempain nuorten, talon tyttären ja hänen miehensä rakkaus lapseensa ja toisiinsa, sekä vanhan ukon vastuksissa jääksi jähmettynyt sydän, ne ovat kaikki niin luonnollisesti ja vaikuttavasti kerrotut, ett'ei niitä voi liikutuksetta lukea. Parhaita paikkoja tässä kertomuksessa on, kun vieras tarjoo talon pienelle pojalle voileivän. Poika ei ensin tahdo sitä vastaan-ottaa, mutta kun kuitenkin ottaa, „pitää hän sitä saalistansa niinkuin yrttiä eikä raski muuten syödä kuin näpistelemällä. Sitten kuuluu hän sanovan äidilleen hiljaisesti: „Heikillekin“. — „Ei Heikki-raukka saata nyt syödä mitään, se on kovin sairas“, sanoo äiti“. — Mutta keskellä näitä surullisia piirteitä, ilmaantuu kuitenkin palanen hyvää humoria, kun kirjoittaja kertoo, kuinka hän kylmästä pirtistä yöksi saunaan menee eikä saa ovea auki, jonka sinne jo edeltäpäin lähtenyt ukko-vaari „oli sitonut saunan peräseinää pitkin raketulla lavalla olevaan re'enjalasten paininpuuhun kiinni joillakuilla vitsoilla ja rihmoilla ja sen oli hän tehnyt niin sompeloisesti ja koneellisesti, ett'ei itsekään saanut sitä auki muutoin kuin väkirynnäköllä“. — Tässäkin kertomuksessa, niinkuin jo on mainittu, ilmaantuu rakkaus aviopuolisoiden välillä varsin todellisessa ja liikuttavassa muodossa.

Paha vain, että eräs kohta pilaa sen hyvän vaikutuksen, jonka kertomuksen luonnollisuus ja teeskentelemättömyys muutoin olisi tehnyt lukijaan. Kertoja näet saunassa maatessaan näkee unta tuosta isänsä ja äitinsä kanssa tupaan jääneestä kovin sairaasta lapsesta. Hän on näkevinään, että pirtin ovi yht'äkkiä paiskataan auki, lumivalkoinen läpikuultava haamu liitelee sisään, menee kätkyen luo, ottaa lapsen, rientää samaa tietä ulos ja kohoaa lapsen kanssa ylös korkeuteen ja tuulessa kuuluu veisuu: „Kunnia, kiitos ja ylistys olkoon Herralle meidän Jumalallemme ijankaikkisesta ijankaikkiseen!“

Epäilen suuresti, tokko kirjoittaja ja tokko juuri kukaan muukaan näkee tuollaisia ylen runollisia unia. Kovin tehdyltä ja luonnottomalta se tuntuu ja epäilemättä on se siihen tullut halusta kirjoittaa jotakin subliimia. Mutta tällaisessa pienessä kertomuksessa se, niinkuin sanottu, ei ole ollenkaan paikoillaan.

Ja merkillistä kyllä ilmaantuu aivan samaan tapaan kirjoitettu uni seuraavassakin kertomuksessa *Halla-aamuna*. Siinä kuvaa matkamies iltaa ennen hallayön tulemista sitä mielentilaa, joka valtaa talon väen tämän vaaran uhatessa. Kuvaus on hyvin tehty, varsinkin liikuttava on vanhan ukon äänetön tuska. Yö tulee, kylmä, tyven yö, kaikki nukkuvat ja sill'aikaa tekee tuhotöitään halla. Mutta nukkuessaan näkee matkamies hallantulosta unta, että „kuun kanssa yhtärintaa matkustaa korpikuusen pituinen äijä, valkea kuin lumipurku". Hänen päällään tietysti on „jäinen takki, jonka hiat ja palteet ovat koristetut jääkynttilöillä". Se sitten kuleksii tiluksia pitkin ja turmelee viljavainioita huolimatta kertojan rukouksista, joilla hän unissaan pyytää tuota hirviötä säästämään edes sen talon kylvöjä, jonka tuvan penkillä kertoja nyt nukkuu. Mutta hirviö ei tottele, jäätää ja turmelee kaikki kasvit.

Uni on kyllä itsessään samoin kuin edellinenkin hyvästi kirjoitettu ja semmoisenaan, n. k. romantillisena unena se saattaa paikkansa pitää, mutta niinkuin sanottu, ei se tunnu ollenkaan luonnolliselta tällaisessa kertomuksessa. Yksinkertainen teeskentelemätön esitystapa aina vaikuttaa paremmin. Semmoinen, paljoa suurellisempi vaikka vaan muutamilla sanoilla aikaan saatu vaikutus tuntuu seuraavia sanoja lukiessa: „kuulin tuvan oven käyvän (varhain aamulla hallayön jälkeen); seisahdin siis odottamaan, ketä sieltä tulisi. Silloin näin omituisen näön: sokea ukko, vaatetettuna, tuli tuvasta porstuaan ja siitä kartanolle. Keskelle kartanoa päästyänsä kyyristyi hän maahan ja koetteli siinä jäätynyttä ruohoa. Niinkuin olisi saanut käärmeen piston, hyppäsi hän siitä ylös ja huudahti: „Herra Jumala, kaikki on mennyt!"

Tässäkin kertomuksessa ilmaantuu Päivärinnan tavallinen aate. Nuori opinhaluinen nuorukainen siinä esiintyy, ihailee Oulun Wiikkosanomia ja hankkii kirjoja itselleen. Tuommoista hyväpäistä ja lukuhaluista nuorukaista Päivärinta aina kuvaa mitä suurimmalla hellyydellä ja niinkuin sanottu, säännöllisesti se pujahtaa esiin melkein jokaisessa kertomuksessa. Mutta tuo hellyys muuttuu kuitenkin välistä liialliseksi

ja tuntuu monessa kohdin senttimenttaalilta, varsinkin myöhemmissä kertomuksissa.

Mökin Maiju-nimisessä kertomuksessaan käsittelee Päivärinta erästä lempiaatettaan, naisen hienouden ja jalouden kuvaamista. Rikkaan talon poika nai köyhän mökin tytön, isä, joka on jo katsonut pojalleen rikkaan morsiamen, on tätä naimista vastaan, mutta suostuu siihen kuitenkin vaikka vastenmielisesti ja kantaa sen jälkeen. salaisesti katkeraa mieltä miniätään kohtaan. Sairasvuoteellaan hän kuitenkin leppyy hellään hoitajaansa, tuohon poikansa vaimoon ja pyytää anteeksi ynseydestään. Koko tuo anteeksi pyyntö, vaikka kyllä itsessään luonnollinen, on kuitenkin liian santtimenttaalisesti kuvattu ja tulee sen kautta välistä melkein koomilliseksi. Varsinkin tekevät nuo usein uudistuvat voivottelemiset Päivärinnan ihmisten kanssapuheissa sekä tässä että kaikissa muissakin hänen kertomuksissaan melkein imelän vaikutuksen. Muuten epäilemme suuresti, onko tuo jo mainittu senttimenttaalisuus eli liiallinen tunteellisuus ollenkaan suomalaiselle luonteelle omituista; ainakaan ei se puhkea ulos sillä tavalla. Yhteydessä näiden muistutusten kanssa tulemme ajatelleeksi Päivärinnan kirjoitustapaa yleensä ja siinä on mielestämme melkein yleensä tuon liian tunteellisuuden eli niin sanoaksemme sulamisen vika. Eivät myöskään hänen kuvaamansa henkilöt puhu kuin hyvin harvoin suomalaisen talonpojan luonnollista kieltä. Lauseet ovat liian säännöllisesti sovitetut, jotta ne voisivat tuntua luonnollisilta ja varsinkin tulee tämä näkyviin pitemmissä puheissa. Sillä tavalla eivät ne tule tyypillisiksi, jonka tähden niiden kautta ei myöskään käy selville puhujan luonnonlaatu. Tarvitaan aina pitkiä selityksiä, minkälainen se ja se henkilö on, sen sijaan, että se osotettaisiin kullekin omituisilla käänteillä dialoogeissa. Näitä vikoja ilmestyy jo aivan ensimmäisessä kertomuksessa; *Mökin Maijussa* ne jo häiritsevät ja sitä mukaa yhä enemmän, kun tarkastelee kirjailijan jälkimmäisiä teoksia.

Muudan vika, joka jo *Mökin Maijussa* niinikään tulee näkyviin sekä sitten edelleen yhä suuremmassa määrässä, on se, että kirjailija asettuu opettavaiselle kannalle omain kertomustensa suhteen tai että hän sanomalla sanoo, mikä on ajatus hänen kertomuksessaan, antamatta tapausten puhua puolestaan. Niinpä esim. nyt puheena olevassa kertomuksessa, kun on kuvattu sankarittaren jalo uhraus lapsensa pelastukseksi, lausutaan paitse muuta ylistystä hänen kunniakseen, että se oli

äidin rakkaus, joka hänet saattoi oman henkensä uhraamiseen. Tuo olisi kyllä ollut itsestäänkin selvä lukijalle tarvitsematta sitä siihen lihavilla kirjaimilla painattaa. Tämmöinen aina häiritsee lukijaa, jonka on hauskempi itse tehdä johtopäätöksensä tapausten avulla.

Mitä muuten Mökin Maijun surulliseen kuolemaan tulee, olemme siitä yksimieliset erään varhaisemman arvostelijan kanssa, että nimittäin tuo tapaus tuntuu vähän omituiselta ja valmistumattomalta. Kuvaus itsessään on parhaimpia ja mahtavimpia, mitä Päivärinnan kynästä on lähtenyt.

Noidan rangaistus on sitä laatua, ett'ei siinä mielestämme ole mitään moitteen sijaa, ei edes niidenkään, joita jo yleisesti olemme lausuneet Päivärinnan kirjoitustapaa vastaan. Ei mitään liikaa, kaikki on kerrottu lyhyesti ja samalla asiallisesti sekä mitä suurimmalla humorilla, joka aina on luettava kirjailijalle suureksi ansioksi. Tämä kertomus onkin mielestämme Päivärinnan parhaita.

Vaimoni on *Elämäni*-nimisen kertomuksen jälkeen Päivärinnan parhaiten kirjoitettu ja mitä vaikuttavin ja hienoin kertomus.

Ylipäänsä on sivistyneissä säädyissä ollut vallalla se käsitys, ett'ei kansan keskessä voi löytyä oikein hienoa ja ihanteellista tunnetta ja tämänkin kirjoittajalla on kauvan ollut samanlaiset ajatukset varsinkin mitä tulee rakkauteen ja niihin suhteisin, joita sen kautta syntyy molempain sukupuolten välillä. Mutta tämän käsityksen on Päivärinta kertomuksiensa kautta todistanut kerrassaan vääräksi ja siinä yksi hänen ansioistaan. Kaikissa hänen kertomuksissaan, silloin kun hän esim. rakkautta kuvaa, näkyy selvästi, mitenkä suureksi ja tärkeäksi hän sen käsittää. Rakkaus on hänen mielestään ainoa pohja, jolle avioliiton tulee perustua. Rakkaus taas, jos se on perustettu molemmanpuoliseen vastustamattomaan taipumukseen, on oikeutettu murtamaan kaikki nuo sitä tavallisesti vastustelevat esteet, joita sen eteen asettaa sääty-eroitus (jota kansassa löytyy yhtä paljon kuin säätyläisissä), erilainen varallisuus ja vanhempien vastenmielisyys. Mutta avioliitossa ollessa tuleekin miehen ja vaimon vaaroissa ja vastuksissa toisiansa auttaa ja tehdä yhdessä työtä, heidän keskinäisen elämänsä tulee perustua molemmanpuoliseen kunnioitukseen ja vaimon oikeuden talossa tulee olla yhtä suuren kuin miehen. Miehen herruus ei saa vietellä häntä epähienouteen vaimoaan kohtaan, olkoon hän joko henkisesti häntä etevämpikin taikka aineelli-

sesti varakkaampi. Siinä semmoisessa vaatimuksessa näkyy nykyajan aatesuunta ja sillä vaatimuksella ovat useat uudemman ajan kirjailijat vähä väliä astuneet esiin moittijoina ja kurittajina. Päivärinta on sen saman tehnyt sillä alalla, jolla hän on tottunut liikkumaan.

Se kuvaus, jonka Päivärinta luo loukkauksen kärsineestä *vaimosta*, on epäilemättä todellisuudesta otettu ja sitä varmemmin se siis todistaa niiden hienojen tunteiden puolesta, joita sen kautta tulee näkyviin talonpoikaisen kansan keskuudesta. Oletamme, että Päivärinnan kertomukset sekä tämä että muutkin ovat lukijoillemme tunnetut emmekä siis huoli sen tarkemmin sisällyksestä kertoa. Mainittakoon vaan, että tavallinen motiivi, rikkaan talonpojan naiminen köyhän tytön kanssa on tässäkin kertomuksessa käytetty ja käytetty paremmin kuin muissa missään. Liikuttava on tuo sortuneen miehen kertomus siitä kuinka hän epähienoudessaan kosketti kovilla sanoilla vaimonsa arimpaan paikkaan, hänen köyhyyteensä, ja sillä iski paranemattoman haavan hänen *sydämmeensä*, jota eivät enää mitkään lääkkeet voineet auttaa. Sieluun asti oli isku tuntunut ja sielun mukana riutui riutumistaan ruumiskin.

Mainitsimme vasta, että Päivärinnan käsitys aviopuolisoiden keskinäisistä suhteista on melkein uudenaikainen. Aivan uudenaikaiselle kurittavalle kannalle asettuu Päivärinta novellissaan *Kontti-Anna*. Läpitsensä on se täynnä ivaa ja moitetta niitä yhteiskunnan onnellisia kohtaan, jotka köyhää ja kurjaa ylenkatsovat, tuntematta mitään sääliä, suurentavat hänen rikoksensa, jos semmoisia löytyy, ja lukevat senkin rikokseksi, mikä päinvastoin on jalouden merkki. Tarkoitamme tuota yleistä halveksivaa mielipidettä, jonka kirjoittaja matkoillaan kuulee kaikkialla vanhasta langennutta tytärtään elättävästä mummosta. Tytär kun on langennut, niin arvelevat kaikki, että äidin ei pitäisi häntä elättää ja kun hän sen kuitenkin tekee, pidetään häntä melkein väärintekevänä. Toiselle kannalle asettuu kirjailija. Hän säälii mummoa, auttaa häntä, eikä tuomitse hänen tyttärensä rikosta suuremmaksi kuin se oikeastaan on. Luulemme, että Päivärinta täydellisesti yhtyy noihin mummon suuhun panemiinsa sanoihin: „Sanna-rievun ovat nyt kaikki hyljänneet ja ylenkatsoneet, kaikki häntä haukkuvat ja soimaavat, mutta hänen syntikumppaniaan, tuota pettäjää ei kukaan moiti, se on vaan kunniallisena ihmisenä! Ja Sanna itkee ja murehtii ja on siihen nääntyä". Näissä sanoissa näkyy selvään nykyajan ohjelma: vaimoa ei tuomittako sen

ankarammin kuin miestä tai oikeammin: mies tuomittakoon yhtä ankarasti kuin nainen. Kaikissa edellisissä kertomuksissa on nainen ylipäänsä kuvattu hienommaksi kuin mies. Kun kärsimyksiä on kuvattu, on vaimo pantu kärsiväksi ja kärsimyksen syy on ollut tavallisesti mies. Osaksi toisenlainen on käsitys *Ruoti-ukossa.* Vaikka tuo turmioon joutunut, lahjakas pappi ei kuitenkaan ole itse kurjaan kohtaloonsa syytön, näkyy kuitenkin selvään hänen elämäkerrastaan, että jos hänen vaimonsa olisi ollut oikea vaimo, joka häntä todella olisi rakastanut ja ymmärtänyt, ei hänen tilansa olisi semmoiseksi tullut kuin se tuli. Syy lankeaa suureksi osaksi turhamaisen vaimon hartioille ja siinä on jotakin uutta, joka ei ennen ole tullut näkyviin Päivärinnan kertomuksissa. Ylipäänsä on tämä uusi tehtävä suoritettu jotenkin tyydyttävästi varsinkin kuin ala, sivistyneen säädyn elämän kuvaaminen, on tavallaan Päivärinnalle vieras. Nuoren apulaispapin kunnianhimon kehkeyminen on luonnollisesti kuvattu. Samoin myöskin se, kuinka hän vähitellen rakastuu provastin turhamaiseen tyttäreen, sekä lopuksi se, kuinka hän hakee lohdutustaan viinassa. Paras kaikista on kuitenkin alkukuvaus, jossa kylän pojat maksun edestä tahtovat entistä oppinutta maisteria, nyt ruoti-ukoksi joutunutta, heille vieraita kieliä puhumaan ja lopuksi „harakkata“ tanssimaan. Ukon epätoivo on siinä tilassa mitä liikuttavinta ja samoin se, kuinka hän viinaa saatuaan vetäytyy nurkkaansa sitä nauttimaan ja „silloin ei hän syö, haaveksii vaan ja väliin itkee“. Hyvin psykoloogista on myöskin, että ukko elämäkertaansa kynttilän valossa kertoessaan ei voi kärsiä karstan pitkäksi palamista, mutta pyytää sitä aina lyhentämään.

Niin hyvä kuin tämäkin kertomus on, tekee siinä loppu kuitenkin huonomman vaikutuksen. Tuntuu näet taas kovin keksityltä tuo ukon kuolema juuri sen jälkeen kuin hän on kertomuksensa kertonut. Ja vielä luonnottomampi ja aivan vanhanaikainen ja romaaneista lainattu on se, että hänen rinnaltaan löytyy kotelo, jossa on kirje säilytettynä muistoksi ensimmäisestä rakkaudesta. Tuskinpa Päivärinta on koskaan semmoista elämässään nähnyt.

Puutteen Matti ei oikeastaan enää kuulu tuohon sarjaan, jota Päivärinta nimittää *Elämän havainnoiksi,* mutta siihen sen saattaa kuitenkin lukea, sillä se on aivan yhteen henkeen kirjoitettu. Aate on siinä samaan suuntaan menevä kuin *Kontti-Annassa.* Köyhyys ja rikkaus, nöyryys ja ylpeys ovat siinä kuvatut varsin sattuvassa kontrastissa. Hyvin

kuvattu ja kuritettu on tässä tuo ahne, mahtava provasti, joka ei anna anteeksi köyhälle mökinmiehelle hänen yhdenvuotisia saataviaan, mutta vaatii ne häneltä oikeuden käden kautta. Vaan sortunut mies ei kestä kauvan, hän kyllä vielä viimeisen kerran ponnistaa voimansa, hankkiakseen tervaa kaupunkiin myymällä varat saatavien maksoon, mutta murtuukin sille tielleen. Ja samana sunnuntaina kuin Matti kautaan lasketaan, saarnaa provasti kaiken kansan liikutukseksi tekstistä: „Sinun pitää rakastaman lähimmäistäs, niinkuin itseäs. — Rakkaus on lain täyttämys". — Tämä joltakin kuuluu — tulkoon sitä laatua enemmänkin!

Olemme vähän laveammin puhuneet näistä *Elämän havainnoista* syystä, että ne mielestämme ovat parhaita, mitä Päivärinnan kynästä on lähtenyt, useat niistä semmoisiakin, joidenka vertaisia ei koskaan ole suomenkielellä ilmestynyt. Useimmissa niissä valuvat tuoreet tunteet luontevina selvästi nähtävätä ajatusväylää pitkin. Raittius niistä vuotaa ja uhkuva ja sotkematon on niiden alkulähdekin, kansan miehen suuri sydän. Ne ovat tavallaan jonkunlaisia metsäpuroja, jotka omaa metsäistä lirinätään lirittävät ja viehättävät ja virkistävät tällä ohitse kulkevata kuuntelijaa. Miellyttäviä ne ovat, (siitä ei päästä minnekkään) — olkoon se vielä kerran sanottu Päivärinnalle kehumattomaksi kiitokseksi.

Ja lopuksi vielä muutama sana hänen myöhemmistä suuremmista kertomuksistaan.

Valitettavasti ei näitä kertomuktia saata suuremmiksi sanoa juuri muuten kuin laajuuteen katsoen. Sillä niinkuin jo on mainittu, on niissä tavattava paljoa suurempi määrä heikkouksia ja puutteellisuuksia kuin aikaisemmissa. Tuntuu niitä lukiessa melkein siltä kuin olisivat Päivärinnan kirjoitustavan hyvät puolet kokoontuneet hänen ensimmäisiin teoksiinsa, puutteellisuudet viimmeisiin.

Mikä tähän ikävään asiaan lienee syynä, sitä emme voi oikein arvata, mutta suurinna luulemme olevan ei niin paljon hengen kuihtumisen kuin itse-arvostelun laiminlyömisen. Kirjailija on varmaankin viehätettynä hyvästä menestyksestä alussa luullut voimansa riittävän pitemmällekin ja niin ryhtynyt pitempiä kirjoituksia kirjoittamaan. Pitempiä kirjoja, enemmän sanoja, on hän kyllä saanut aikaan, mutta hyvin vähän muuta uutta. Selvään kuitenkin näkyy, mikä on ollut kirjailijan tarkoitus. Pienissä kertomuksissaan on hän ikäänkuin viittomalla koskettanut kansansa elämää, sen luonnetta ja kehkeytymistä, piirtänyt pie-

niä etyydejä ainoastaan pääkontuureissa ja siinä hän onkin onnistunut. Mutta niinkuin ainakin kehittyvä kirjailija, on hän sittemmin tahtonut jatkaa ja ruvennut siitä syvemmälle tunkeutumaan ja tarkemmin kuvaamaan. Mutta siihen eivät voimat ole riittäneet. Tarkkuudesta on syntynyt turhantarkkuus ja syvyydestä ei ole tullut muuta kuin laajuus. Yhä enemmän tuolle suoranaisesti opettavalle kannalle asettuminen, josta jo mainitsimme, se myöskin hänen viimeisiä kertomuksia lukiessa suuresti häiritsee. Siinä Päivärinnan myöhempien teosten pääpuutteet ja sitä samaa mieltä ovat useat arvostelijat jo ennenkin olleet. — Näihin muistutuksiin on kirjailija kerran nähnyt hyväksi itse vastata ja selittää vähän katsantokantaansa kirjallisen toimintansa laadusta ja sen tarkoituksesta. Se selitys (Valvojan n:ossa 6 vuodelta 1883) kyllä tekee ymmärrettäväksi kirjailijan kannan, mutta muistutusten oikeutta se ei muuta. Kirjailija lausuu nimittäin *Naimisen juoruista*, että siinä kerrotut jutut ovat tapahtuneet aivan hänen silmäinsä edessä, jonka vuoksi hän ei ole uskaltanut mielikuvituksilleen paljo valtaa antaa, peläten saavansa *valehtelijan* nimen. Tästä nyt selviää aivan, millä tavalla Päivärinnan kertomukset syntyvät. Hän näyttää katsovan velvollisuudekseen jostain asiasta kertoessaan ruveta kertomaan kaikkia, mitä siitä asiasta on kuullut ja nähnyt, huolimatta valita, mikä luonteiden kuvaamiseksi ja kertomuksen pääajatuksen selvittämiseksi on välttämättömän tarpeellista. Pienissä kertomuksissa ja jos varsinkin sattuu niin sopiva tapahtuma, että se muuttelematta kerrottuna kelpaa, voi tämä tämmöinen valokuvaileminen vielä joskus olla paikallansa, mutta ylipäänsä ei tarvitse olla paljon kirjailija, ennenkuin huomaa, *kuinka kyljättävä* tällainen menetystapa on. Sitäkin on kirjailija valittanut, ett'ei suinkaan häneltä, vieraita kieliä taitamattomalta, voi vaatia, että hän olisi tutustunut kaiken maailman kirjallisuuteen ja siis sitä voinut käyttää hienontaakseen kirjallista makuansa ja saadakseen ulkonaisia kaavoja itselleen. Ei suinkaan mahdottomia! Mutta johan on suomenkielisessäkin puvussa niin paljo ulkomaista kirjallisuutta viime aikoina ilmestynyt, ett'ei hyvää ja malliksi kelpaavaa enää puutu, jos sitä vaan oikein valitsee ja hyväkseen käyttää.

Nämät lausumamme muistutukset koskevat etupäässä Päivärinnan kolmea pitempää kertomusta *Naimisen juoruja*, *Torpan poikaa* ja *Tintta-Jaakkoa*. Molemmista edellisistä on Valvojassa ollut arvosteluja ja on

niistä jo sanottu, mikä niistä on sanottavaakin. Emme huoli niitä siis ottaa sen tarkemmin arvosteltaviksi, varsinkin yllä olevat yleiset muistutukset juuri näitä etupäässä koskevat. Sama on seikka *Tintta-Jaakonkin*, vaikka siinä kyllä taas huomaa edistystäkin parempaan suuntaan. Uutta siinä kyllä osaksi on, mutta entiset motiivit tulevat siinäkin kerrotuiksi enemmän kuin olisi suotavaa.

Mitä nyt lopuksi näihin allekirjoittaneen muistutuksiin tulee, ovat ne kaikki lähteneet siinä luulossa, ett'ei arvokas kansankirjailija niitä pane pahakseen, mutta ottaa ne semmoisina kuin ne ovat, hyväntahtoisina huomautuksina semmoisista puutteellisuuksista, joita ei kirjailijan liene vaikea korjata. Palaamalla entiseen teeskentelemättömään kirjoitustapaansa, siitä oppia ottamalla sekä samalla tutkimalla hienompia tuotteita novellikirjallisuuden alalla (esim. Björnssonin) voisi hän varmaankin vielä tulla miellyttämään ei ainoastaan talonpoikaista kansaa, mutta sivistynyttä yleisöä ehkä vielä enemmin. Sillä, että näin olemme kehoittaneet Päivärintaa ottamaan oppia hänen ensimmäisistä pienistä kertomuksistaan, ei kuitenkaan ole sanottu, että hänen muka pitäisi palata tähän hänen mielestään ehkä ahtaasen piiriin takaisin. Ei suinkaan — koetelkoon hän vaan voimiaan isommilla aloilla, mutta lisätköön hän myöskin henkistä sisällystä sen mukaan kuin laajuus kasvaa.

Luotuamme näin vähän pitemmän katsahduksen Päivärinnan teoksiin, tahdomme siirtyä tarkastelemaan, mitä meillä viime aikoina on muuta huomattavaa novellikirjallisuuden alalla ilmaantunut.

Juhani Aho.

Muistelmia Edenistä.

(Jatkoa viime numeroon).

Joulukuu. Jouluvalmistukset ovat paraillaan. Niitä ei kuitenkaan saata verrata niihin, jotka tapahtuvat kotona Suomessa. Täällä ei neulota monta joululahjaa, ei tiedetä mitään „kökkäöistä", täällä ei leikellä joulukuusen koristeita eikä lipeöidä kuivaa kalaa. Täällä tyydytään vain plumputingin valmistamiseen. Ruualla hyvin varustetussa ruokakammiossa on jo muutamia viikkoja ennen joulua ainakin 50 ympyriäistä fajansimaljaa, kussakin putinki; sitä ei nimittäin valmisteta ainoastaan jouluksi, vaan jokaisena syntymäpäivänä tai perhejuhlana on sitä tarjona, jota vanhempaa sitä oivallisempaa.

Kouluissa on eloa. Niissä vietetään „The treaking up" yhtä juhlallisesti kuin meillä Lucia-juhlaa lauluilla ja puheilla, kuvaelmilla ja näytelmäkappaleilla. Kirkon-johtokunnilla tai komiteoilla on kenties enimmän työtä. Papilla, alkaakseni hänestä, ei tosin ole useampia saarnoja kuin tavallisesti valmistettavana, sillä he — nyt puhun ainoastaan dissentereistä — viettävät vain *ensimmäisen* joulupäivän jumalanpalveluksella. Mutta hänellä on valmistettavana joukko puheita ja sen ohessa esiinnyttävä seurakunnan rakastettavana ja auttavana paimenena monissa juhlissa. Etenkin Swedenborgilaiset osottavat tässä kohden suurta keksintökykyä ei ainoastaan joulun-aikaan, mutta yleiseen.

Eräs heidän yhteiskuntansa tukeista kertoi minulle, kuinka muutamat näistä juhlista olivat alkuun tulleet. „Minä olin kuullut", hän sanoi, „että nuoret miehet meidän seurakunnastamme olivat vuokranneet kapakkahuoneet ja pitivät siellä juominkeihin yhdistettyjä tanssihuveja. Miten tehdä loppu sellaisesta vallattomuudesta, ajattelin. Kieltää heitä ei saata, vakuuttaa heille, että se on väärin, taitaa olla yhtä vaikeata. Sitä paitse se ei ole ehdottomasti väärin, nuorisollahan on oikeus huvitteleida, jos se vaan tapahtuu siivosti. On siis jalostettava huvit, korotettava niiden luonne. — Sitten esittelin komitealle, että ottaisimme heidän huvinsa haltuumme. Tuumasta toimeen. Seuraavissa kapakka-iltahuveissa astuin esiin, pyysin koko seuran tulemaan suureen koulusaliin, missä vaimoni ja muutamia muita naisia sekä herroja odotti.

Me tahdomme auttaa teitä huvittelussanne. — Siihen loppui kapakka-iltahuvit; kaikki osan-ottajat olivat tyytyväiset, että sen sijaan saivat tanssia koulusalissa esimiestensä ja työnteettäjiensä läsnäollessa".

Tämä oli alku noihin „Social parties", joita esiintyy useampia kertoja lukukaudessa, komeimmat tietysti joulun-aikaan.

Mutta pikku työntekijättäret olivat häpeillään; he arvelivat, ett'eivät osaa tanssia kyllin hyvin, voidaksensa sen tehdä „herrasväen" näkyvissä — ja missäpä he saisivat oppia? Heitä varten ei ollut tanssikoulua. Silloin otti eräs seurakunnan arvokkaimmista rouvista heitä opettaakseen. Monta vuotta hän piti tanssikoulua tehtaan tyttölöille. „Se sievistää heitä uskomattomasti", hän sanoi. „Ei kukaan minun tytöistäni ole milloinkaan joutunut harhateille, ei kukaan huvien tai seurojen valitsemisessa ole antanut minulle syytä tyytymättömyyteen".

Nämät ovat iloisia, nämät kirkolliset huvit, joissa nuoriso kurissa ja Herran nuhteessa huvitteleiksen johtajiensa katsannon alaisina. Ohjelmassa on meidän käsityksemme mukaan sopimaton sekoitus uskontoa ja maailmallisuutta. Milloin lauletaan virsiä, juhlallisia ja jännittäviä, milloin lauluja iloisia jopa lystillisiäkin. Ensiksi luetaan rukouksia ja sitten tanssitaan.

„Uskonto pyhittää maalliset ilot", sanoi pastori, kun pyysi lansieriin.

Hän on kai kyllä oikeassa, mutta virret ja rukoukset eivät meidän mielestämme kuulu tanssisaliin.

Seura tällaisissa iltahuveissa on tietysti hyvin sekalainen. Sivistyneet ja rikkaat eivät saa jäädä pois, heidän pitää myöskin antautuman köyhien ja sivistymättömien palvelukseen. Sellainen on ohjelma, ja sitä näytään tunnollisesti seurattavan.

Mutta eipä ainoastaan alhaisimman väestön huveista huolta pidetä. Kaikki ne nuoret miehet, jotka samoin kuin työväkikin ovat koko päivänsä viettäneet tehtaissa, tarvitsevat myöskin hauskutuksensa illan tultua. Heille on keksitty niitä monellaisia. Niillä, jotka tahtovat valmistaa itseään puhujoiksi, on tuo jo ennen mainittu „Debating club"; musiikkia harrastavilla taas laulu- ja orkesteriyhdistykset. Ne, jotka pelaavat foot-ball'ia tai cricket'ia, viettävät lauvantai-iltapäivänsä ulkona kentällä. Ne, jotka rakastavat näytelmätaidetta, kokoontuvat „amatööriklub'iin", joka useampia kertoja vuodessa antaa näytelmiä. Nämät ovat

ankarasti kirkollisia, s. o. niihin ei pääse kukaan, joka ei ole kirkon jäsen; poikkeuksena on „tunnetut" matkustajat, jotka toisinaan käsketään „vieraiksi". Useat amatööreistä näyttelevät mestarillisesti. Heidän sanotaankin joskus matkustavan Lontoosen, ainoastaan oppiaksensa jonkun vaikean osan Irving'in tai hänen vertaistensa luona. Näytännön loputtua tanssitaan tai jutellaan. Keskustelu on iloista, yksinkertaista ja ujostelematonta — täällä ollaan juuri kuin kotona.

Ja tarkoitus on saavutettu. Nuoret miehet huvittelevat oivallisesti eivätkä tunne kiusausta etsimään alempiarvoisia hauskutuksia.

Eipä lapsetkaan ole osattomina tässä onnellisessa seurakunnassa. Heillekin annetaan huvikutsuja. „The childrens christmas party"n komeita kutsumuslappuja, joissa on sieviä piirrustuksia, lähetellään nuorisolle kaikensäätyiselle ja 5—15 vuoden ikäiselle. Lahjoja ostetaan jokaiselle ja joulukuusi kaunistetaan niillä. Kuvaelmia ja näytelmäkappaleita valmistetaan. Tuleepa sitten tuo iloinen päivä. Pieniä kestitetään teellä, sitten tulee laulua, kuvaelmia ja lopuksi näytelmä. Joukko „nursery rhymes" on yhdistetty hupaiseksi pieneksi satukappaleeksi, jota nuori näyttelijäjoukko oivallisesti esittää. Maatapanoaikaan pienokaiset päästetään kotiin helmat täynnä appelsiinejä ja rypäleitä.

Ja ainoastaanko *huvin* vuoksi tämä juhla vuotuisesti lapsille vietetään? Ei, vaan että he jo lapsuudesta *„suloisten muistojen kautta* kiinnitettäisiin kirkkoon".

Sellaiset ovat uus'-kirkollisten (swedenborgilaisten) prinsiipit. He seuraavat niitä voimalla ja pontevuudella.

Inhimillisesti tuomiten ne ovat tähän asti tuottaneet vain hyviä hedelmiä.

Joulu on ohitse, ja, kuten sanottiin, täällä ei osata sitä niin viettää kuin meillä. Täällä koristetaan huoneet rautatammella ja mistelillä, „holly and mistle toe", syödään rusinaputinkia, lauletaan kauniita, iloisia „carols", joululauluja kirkossa, ja lähetellään toisilleen kortteja. Tämä jälkimmäinen on ehkä tärkein. Sillä, joka ei painata itselleen erityisiä onnentoivotuskortteja, on hyvä joukko työtä valitessaan niitä kaikille ystävilleen ja tutuilleen. Kun avaa, katsoo ja järjestää ne, jotka itse on saanut, siinä on hauska joulutyö, mutta vie koko joukon aikaa. Kaksisataa korttia on vähäinen määrä, monella se nousee tuhanteen. Sitten ne sitkustetaan kirjoihin, jotka sidotaan komeasti.

Tammikuu. Englantilaiset yhdistävät mielellään hyödyn huvin kanssa, he eivät kuluta laiskoitellen aikaansa edes silloin, kun he antavat vieraskutsuja.

Täällä olemme nyt keskellä joulujuhlien kirjavaa aikaa — ei enää kirkollisten vaan toisenlaatuisten. Niille, jotka haluavat, on helpoimpia huvituksia, niinkuin pantomiimejä, laternae magicae ja kummitusnäytelmiä. Mutta „parempi" yleisö hankkii itselleen arvokkaampia huveja. „Conversazione"-nimiset iltahuvit ovat hyvin käytännössä. Nämät ovat sekä yksityisinä että yleisinä laitoksina usein yhdistetyt näyttelyiden kanssa, joissa pannaan esille tieteellisiä, muinaisia tai muita, tavalla tai toisella harrastuttavia esineitä. Me olimme äskettäin kutsutut sellaiseen yksityiseen conversazioneen.

Eräs upporikas Albion'in poika, nimeltä Stone, oli edellisenä suvena tehnyt Norjaan oikein pienen kansain vaelluksen, sillä hänen seurassaan oli lasten ja palvelijain kanssa 15 henkeä. Siellä he elivät mustalaisten elämää — mutta varmaan hyvin mukavaa — koko kesän ja kokoilivat kasveja, sammalia, kiviä, rahoja ja perhosia. Kaikki nämät ja muut huvittavat kapineet oli pantu näytteille Mr Stonen luona, ja noin 60 henkeä kokoontui hänen kauniisen huvilaansa muutamia engl. penikulmia Birmingham'in ulkopuolelle. Kun vieraat ensiksi olivat lämmitelleet kamiinihiilustan ääressä drawing-room'issa ja nauttineet loistavan tee-illallisen dining-room'issa, isäntä piti pienen puheen, selittäen, missä järjestyksessä esineitä oli katseltava, ja antaen muitakin hauskoja tietoja

Eräs pöytä ensimmäisessä käytävässä nosti kohta huomiotani. Siinä oli norjalaisen purjeveneen malli, nukke norjalaisessa kansallispuvussa „karrioli" (norjalaiset rattaat) pienoiskoossa ja samoin norjalainen maja, sitten joukko sammalia, kukkia ja harakanharssia. Kaikessa tässä oli soinnukasta iloisuutta ja pohjoismaista rauttiutta.

Toisessa huoneessa oli kiviä, lintuja, tauluja ja rahoja — kaikki Norjasta.

Kun oli väsytty näyttelyyn, tultiin takaisin the drawing-room'iin, jossa muutamia mikroskooppeja ynnä nuori oppinut, joka niitä hoiteli, oli tiedonhaluisten käytettävänä. Keskustelu oli vilkas ja vaihteleva; kun tultiin kotiin vieraista, niin ei tuntenut väsymystä eikä mielessään tyhjyyttä, kuten meillä usein tapahtuu.

Conversazione n:o 2. „Birminham'in ja Midland'in Instituten vuotinen conversazione" on laitos niin suurenmoinen, että sen voi aikaan saada ainoastaan kansasta, tieteellisestä harrastuksesta ja rahasta niin rikas kaupunki, kuin vanha „Brom" on. Kaksi jättiläisrakennusta, „The Town Hall" ja „The Midland Institute", ovat kadun yli rakennettujen, katettujen käytävien kautta muutetut yhdeksi ainoaksi suunnattomaksi näyttelyhuoneistoksi. Siellä saapi katsella hauskoja kapineita kaikenmoisia, melkein enemmän kuin jaksaakaan. Sitten saapi tanssia tai levähtää ravintohuoneissa ja muissa pienissä suojissa. Koneet tekevät työtä, uusia keksintöjä näytetään. Saapi oppia, kuinka lasiin maalaaminen käypi laatuun. Laitoksen suuressa luentohuoneessa, joka silloin tällöin tehdään pimeäksi, näytetään kaikellaisia kokeita sähkövalolla. Kauniin on korkea suihkukaivo, josta loistaa kaikki taivaankaaren värit. Se on lumoava komeudessaan: milloin raskas ja veripunainen, milloin kimalteleva kuin smaragdi, milloin ruusunvärinen, milloin vaaleansininen. Eräs herra seisoo vieressä ja selittää syyt eri värivivahduksiin.

Eräässä toisessa huoneessa näytetään mikroskooppeja — saattaisihan tulla vallan oppineeksi tänä iltana, jos vaan muistaisi puoletkin niistä hyväntahtoisista selityksistä, joita jakelevat kaupungin ja piirikunnan oppineimmat ja taitavimmat miehet, jotka täällä ovat antauneet yleisön palvelukseen.

Lasin ja timantin hiomiskoneet olivat myöskin käymässä. Minä esiteltiin timanttiherralle. Hän osotti minulle kappaleen harmaata savimaista kiveä, josta sieltä täältä pieni, tumma timantti pilkisti — se oli luonnollisessa tilassaan, sellaisena kuin se oli murrettu vuorikaivoksesta Austraaliassa. Sitten hän antoi käteeni äsken murretun, hiomattoman, herneen suuruisen timantin. Se näytti niin rumalta ja arvottomalta, ett'en voinut olla kysymättä, oliko se todellakin kallisarvoinen. „Ei erittäin, vastattiin noin 120 puntaa (3,000 Smk.); mutta tässä on toinen, joka maksaa 300 (7,500 Smk.)". Se oli himmeän keltainen ja tahottu mantelinmuotoiseksi ja niin kaunis, että oli melkein ikävä luopua siitä.

Tämä conversazione on avoinna ainoastaan tilaajille, jotka sitä paitsi saavat 10 sh. lunastaa pääsylipun yhdelle „visitor'ille".

Huoneiston laveudesta huolimatta eivät kaikki mahdu yht'aikaa; conversazione on kolme iltaa avoinna tilaajille ja niiden visitoreille, nel-

jännen niille, jotka opiskelevat laitoksessa. Joka ehtoo on noin 3,000 henkeä koossa, ja kaikkien on siellä erittäin hauskaa.

Jos tahdot näyttää itseäsi ja antaa ihmetellä kalliita vaatteitasi ja koristuksiasi, et voi valita parempaa tilaisuutta, sillä, kolmesta tuhannesta huolimatta, ei ole tungosta tilavissa saleissa, ja jos tahdot tanssia, et voi toivoa parempaa salonkia, kuin tuo korkea, vilvakka, sähkövalossa loistava Town Hall. Opinhaluiset saattavat saada käsityksen monesta seikasta, jota muuten on vaikea tajuta; helposti ja etsimättä tarjotaan tilaisuus kaikellaisiin opettavaisiin keskusteluihin.

Helmikuu. Yksityiset vieraissakäynnit ovat nyt suurten conversazionien sijassa. Konsertit loistavat myöskin. Englantilaiset sanotaan olevan epämusikaalisia. Se tapahtuisi siis pelkästä velvollisuudentunnosta, kun he pyrkivät tilaisuuteen kuulla oivallista musiikkia. Se on kyllä totta, että heidän vaatimuksensa kotimusiikin suhteen eivät ole suuret, että heidän äänensä on pieni ja huonosti koulutettu, heidän taitonsa soittaa pianoa keskinkertainen ja heidän repertoaarinsa lapsellinen.

Mutta konserttimusiikin on toisin laita. Erittäin on vanha „Brom" aina rakastanut musiikkia. Hugh Miller kirjoitti puoli miespolvea takaperin muistoonpanoissaan huomanneensa, että jokaisella englantilaisella kaupungilla on oma „hobbynsa", keppihevosensa, — ja musiikki on Birmingham'in. Asianlaita on sama sataa vuotta aikaisemmin ja on sama tänäänkin. Melkein joka mies on amatööri ja musiikin rakastaja ja kaupunki uhraa suunnattomia summia musiikkijuhliin ja konsertteihin. Vuodessa annetaan 8 suurta tilauskonserttia, joista neljässä on monellaista musiikkia, ja neljässä oratoorioita. Edellisiin otetaan ulkomaiden suurimpia kykyjä; siinä voi vuoden kuluessa kuulla taiteilijoita sellaisia kuin Nilson, Essipof, Menter, Neruda ja Joachim, paitsi paraimpia englantilaisia taiteilijoita.

Oratoorioita esittää sama suuren suuri lauluyhdistys, joka toimittaa juhlatkin. Minä olen usein ihmetellyt niiden työkykyä ja kestävyyttä, jotka kuuluvat tähän kööriin. Päivän työskenneltyään ahkerasti konttorissa, koulussa tai luentohuoneessa — tai kaikissa kolmessa — he viettävät iltansa uskollisesti harjoittaen vaikeata oratooriomusiikkia. Nuoret ja vanhat ovat yhtä innokkaat; monta, joilla on 60 vuotta hartioillaan, istuu vielä köörissä.

Tänä vuonna on esitetty *Gounodin* suuri oratoorio *Lunastus*, *Costan* oratoorio *Eli*, *Gaden* kantaatti *Psyche;* jäljellä on vielä *Berlioz*'in *Faust* ja joku *Rossinin* Messu. Siis programmi, joka pitää paikkansa.

Täällä on myöskin kaksi muuta lauluyhdistystä, The Amateur Harmonic ja The Philharmonic, jotka kumpikin antavat kaksi konserttia vuodessa, osaksi oratoorioita osaksi seka-musiikkia. Kummankin programmi on erin-omainen ja esitys sangen hyvä.

Toimikauden kuluessa saadaan sitä paitse kuulla joukko aamukonsertteja, joita antavat „local artists", ja konsertteja hyväätekeväistä tarkoitusta varten. Nämät jälkimmäiset tapahtuvat usein ennen mainituissa, kirkon yhteydessä olevissa luentohuoneissa („lecture-rooms").

Joka kolmantena vuonna palaavat musiikkijuhlat ovat Birmingham'in ylpeys. Ne kestävät koko viikon. Silloin on kaupunki juhlapuvussa, silloin ei joudeta muuhun kuin musiikkia kuulemaan, ja niin onkin laitettu, että on hyvää musiikkia kuultavana. Mendelsohn sepitti erästä Birmingham'in juhlallisuutta varten „Eliaksensa" ja johti sitä itse; henkilöt, jotka silloin lauloivat köörissä, puhuvat vielä innostuksen kyyneleillä, kuinka lumoava hän oli, kuinka suloista oli laulaa hänen johdollaan. Händel'in Messias esitettiin myös ensi kerran sellaisessa juhlallisuudessa ja mestarinsa johdolla. Syksyllä 1882 juhlallisuutta kaunisti Gounod'in Redemption (lunastus) hänen itsensä johtaessa, ja Gaden kaunis kantaatti, Psyche. Sitä paitsi annetaan joka kerta tietysti erilaisia vanhempia teoksia, tavallisesti myöskin englantilaisilta säveltäjiltä. Jälkimmäiset ovat sangen lukuisat, vaikka niiden maine ei näy tahtovan päästä ulkopuolelle Englannin rajoja. Etevimpänä pidetään Arthur Sullivan'ia, joka on hyvin monipuolisilla lahjoilla varustettu säveltäjä, ja jonka oratooriot ovat yhtä suositut kuin hänen koomilliset operettinsa, ja Sterndal Bennet'iä, joka enimmiten pysyy uskonnollisella alalla. Laulun-säveltäjiä on koko legioona, ja heidän tuotteensa usein liikuttavan herttaisia. Niin lapsellisen yksinkertaisia, usein yksitoikkoisia kuin ovatkin, ne saattavat kuitenkin liikuttaa sinut kyyneleihin, tai, jos ne ovat koomillista laatua, ne saattavat sinut mitä sydämellisimmin nauramaan.

Saattaako englantilaisia pitää epämusikaalisina? Minä en uskalla vastata kysymykseen.

— —

Meillä on tapana käyttää kaikki keskiviikko- ja lauvantai-iltapäivät, jolloin meidän ahkerat ystävämme ovat joutilaat, pieniin matkustuksiin. Näinä päivinä me kävimme Dudley Castlessa. Omituinen matka. Pikajuna vie sinua peninkulman toisensa perään, näkemättäsi muuta kuin savupiippuja ja tehtaita, kivihiilikerroksia ja sulatusuuneja. Se on „the black countryn“ sydän, Englannin teollisuuden ahjo ja sen rikkauksien lähde.

Kun pimeä tulee, näet sinä sumun läpi, joka alituisesti seutua verhoo, täällä tulimeren, tuolla tulikieliä, kipinäsateen, tanssivia virvatulia, jotka loistavat ja katoavat, täällä nousee tulipatsas korkealle pilviä kohti, tuolla luikertelevat liekit pitkin maata. Silmäsi sokenee, ja sinä hämmästyt, unohtaen luonnolliset syyt, tehtaan uunit ja piiput monellaiset, jotka matkaan saattavat nuo eri vaikutukset, ja sinä luulet laskeneesi manalan maihin, Plutonin valtakuntaan.

Täällä tässä tehdasseudussa on tuo musta kaupunki Dudley, kolkko paikka, jossa ei mielellään viipyisi edes läheisen linnankaan tähden, joka on helmi raunioiden joukossa.

Dudley Castle on pakanuuden ajoilta. Sen rakensi vanha saksilainen ruhtinas Dodo 7:nnellä sataluvulla. Sinä saatat jokseenkin kuvitella mieleesi linnoituksen ja linnan sisustan. Tuolla on luja torni seitsenkyynäräisine muureineen, joka suojeli linnan ulkopihaa, tuolla porttiholvi, joka vie sisäpihaan. Sisäpiha muodostaa suuren soikion, jossa ritarit harjoittivat itseään taisteluleikkeihin. Sitä ympäröitsi toisella sivulla vasallien tai palvelijain puoli, joukko suuria, kolkkoja saleja, toisella itse varsinainen linna.

Korkeat, kapeat akkunat oikealla kuuluvat kappeliin, alapuolella ovat vankikopit. Vankien valitus kenties tunkeutui rukoilevien korviin ja häiritsi heidän hartauttaan. Pitkälle ulospäin pistävässä siivessä oli the dining-hall; se on niin suuri, että kokonainen sotajoukko mukavasti saattoi siinä ruokailla, ja siellä nähdään kamiinien jätteitä, joissa härkiä ja villisikoja paistettiin kokonaan. Muinainen vipusilta, nykyään vain multavalli, vie sinut vieläkin syvän kaivannon poikki puistoon. Mutta millainen! Kuvittele käyväsi jollakulla Suomen harjulla, huimaavan korkealla ja jyrkällä, kummallakin puolen näet syvät notkot, luoliksi niitä saattaisi sanoa, mutta nekin metsäiset. Puut, jotka ovat siellä alhaalla, näyttävät pensailta, mutta ne eivät ole mitään pikkukasveja, vaan ovat

luultavasti jo nähneet monta vuosisataa. Kauimpana huomaat mustan aukon ja luulet näkeväsi veden läikkyvän; se on erään kanavan suu, joita kanavia kulkee paljon linnan alla. Prinssi Dodo oli rakentanut linnansa kivihiilikalliolle, ja hänen käytännölliset jälkeläisensä eivät ole tahtoneet antaa hiilikerroksissa olevien rikkauksien jäädä käyttämättä. He ovat sen tähden kaivaneet linnan alustaa, kaivamistaan kaivaneet, niin että maa ehkä jonakuna kauniina päivänä aukenee ja hautaa helmaansa ylpeät rauniot. Sinä kuljet jyrkkää, niljakasta polkua jollekulle kanavan suulle, ja näet luolan, suuren ja tilavan kuin salin; vähitellen se kapenee, sinun täytyy pysytteleitä lähellä seinää, ett'et horjahtaisi ja kaatuisi veteen. Kylpy ei täällä maan sisuksissa olisi mieluista, vaikka vesi on kirkasta ja juoksevaa. Sinä näet mustan esineen etäämpänä ja valkean, joka näyttää liikkuvan. Siellä on mies veneessä, joka on kiinnittänyt tulisoihdun veneensä perään. Välisti kanava on niin matala, että hänen täytyy maata seljällään veneessä ja sauvalla työnnellen kattoon pyrkiä eteenpäin.

Emme kauvan viihtyneet kolkoissa holvikäytävissä; juna, joka vie meidät kotiin, lähtee pian. Kymmenen minuutin kävelyn perästä pääsemme jälleen manalasta ja keskiajasta nykymaailmaan.

Pikaisesti matkustettuamme the black countryn halki saavumme taasen Eden Lodgeen. Lamput ovat sytytetyt, valkea leimuaa iloisesti kamiinissa, teepöytä on valmiina; kaikki osottaa miellyttävästi englantilaista hupaisuutta ja englantilaista mukavuutta.

Maaliskuu. Itätuuli on ankara herra, jonka tässä kuussa sanotaan tavallisesti maata hallitsevan. Hänen kanssansa ei ole hauska tulla tekemisiin. Kaksi vuorokautta on nyt kestänyt myrskyä, joka kieppoen on ajellut paksuja tomupilviä pitkin katuja ja kujia. Se soentaa silmäsi, se jäätää jäsenesi, varsinkin kun se seuraa niin leutoja, suloisia kevätilmoja, kuin täällä viiko takaperin oli. Noita pikkuisia kukka-raukkoja! Luonto on pitänyt niitä pilkkanaan, pettänyt niiden luottamuksen — on houkutellut ne esiin auringonpaisteella ja lämpimällä, sitten ilkkunut niille kirpein pakkasin.

Me kävimme katsomassa, paitsi muita hyväntekeväisyyslaitoksia, erästä yksityistä, joka on suurempia näistä niin rikkaassa Englannissa: „Erdington'in lastenkotoa". Sinne mennessämme Edenin emäntä jutteli meille sen rakentajan historian.

„Oli kerran“, hän alkoi tavallisella satumaneerilla tavallansa satumaisen kertomuksen, „oli kerran täällä Birmingham'issa köyhä poika, jonka nimi oli Josiah Mason. Hän elätti itseään tehtaantyöllä ja kävi sen ohessa iltakoulua. Eräänä päivänä hän tarvitsi uusia teräskyniä, mutta ne olivat niin kalliita kirjakaupassa, ett'ei hänellä ollut varaa ostaa useampia kuin yhden ja sekään ei ollut parasta laatua. Tämä antoi nuorelle tuttavallemme paljon miettimistä — olisikohan noita kalusia niin vaikea tehdä? Hän katselee tarkkaan kynäänsä ja alkaa lomahetkinään teeskellä sellaista. Sen perästä hän valmisti toisen, jonka hän arveli paremmaksi, ja lähetti sen eräälle herralle Lontoosen. Herra ihastui ja käski häntä tekemään useampia. Pian tulivat kynät kuuluisiksi ympäri maailman — ei pojan nimellä vaan Lontoon herran. Kuka ei olisi kirjoittanut „Perryn“ kynillä?

Nämät kynät olivat köyhälle pojalle ensimmäinen nousuaskel onnen tiellä. Hän kiipesi sittemmin hyvin korkealle. Kuollessaan hän oli Birmingham'in rikkain mies ja „*Sir*“ Josiah, hänet oli nimittäin tehty parooniksi hyväntekeväisyytensä tähden.

Kauniissa maaseudun kirkkomaassa Chester Road'issa, muutamia engl. peninkulmia kaupungista, on hänen muistomerkkinsä.

Ja täällä on toinen, jonka hän itse on pystyttänyt, kauniimpi, arvokkaampi ja enemmän ilmaiseva: Erdington'in lastenkoto. Sir Josiah'lla ei ollut lapsia. Mutta hän muisti, miltä tuntuu olla orpana, ja hänen sydämensä sääli pienokaisia. Hän rakensi heille kodin, joka ei ollut ahdashenkinen turvapaikka, ilmaton ja kokoon puristettu, vaan todellinen, iloinen, vilvakka ja onnellinen koti“.

Erdington orphanage on suuri rakennus, vanhaa englantilaista „abbey“- eli kirkkostiiliä. Omituista on Englannissa, että useat julkisista rakennuksista ovat kirkon näköisiä. Ei saata milloinkaan varmaan erottaa kirkkoa koulusta tai kirjastosta. — Sinä astut sisään pääovesta, niin raskaasta ja suuresta, kuin menisi se vanhaan tuomiokirkkoon. Siellä on joukko korridooreja, nekin kirkkomaisen korkeita, leveitä ja viileitä. Alakerrassa on huoneita lääkäreille ja opettajille, vastaanottohuoneita j. n. e. Sieltä tulet muutamiin suuriin makuusaleihin. 11 vuodetta rivissä, muutaman kyynärän pituinen välimaa kunkin välillä, ja neljä riviä kussakin huoneessa. Ei tarvitse peljätä huonoa ilmanvaihtoa, vaikka on näin lukuisa väestö, sillä 11 korkeata akkunaa on kullakin sivulla, ja

venttiili joka akkunan alla. Joka makuusalin vieressä asuu pari hoitajatarta, jotka yöllä vartioivat pienoisia.

Läheisyydessä ovat kylpyhuoneet, joissa on suuria ammeita, jättiläispatoja ja säiliöitä. Kaksi kertaa viikossa on täällä iloista elämää. Kaksisataa iloista lasta pulikoipi ensiksi lämminvesi-ammeissa, sitten kylmissä säiliöissä. Kyökki on iso sali. Kuudessa mustassa, miehen korkuisessa kattilassa keitettiin teetä ehtooateriaksi. Eräs vanhempia tyttöjä leikkeli koneella leipää, valkoista ja hyvänmakuista.

Suloista oli katsella noita pikku lapsia. Me kuuntelimme heidän laulutuntiaan. Mikä elo, mikä pirteys! Eräs laulu oli sydämellisen sievä. Seitsemän mitä sirointa pikku tylleröä istui yhdessä penkillä, harjoitellen erääksi juhlaksi lauluaan „the jolly old maid", iloinen vanha neitsyt. Heillä oli yllään suuret hunnut à la Kate Greenaway, kirjavat kattuunipuvut, esiliinat ja pitkät puolisormikkaat. The jolly old maid alkaa vakavasti ja lauhkeasti laulunsa, mutta tulee vähitellen yhä iloisemmaksi ja lopettaa mitä voimakkaammilla liikkeillä.

Nämät taimet eivät ole kasvaneet ilman aurinkoa, sen näki heidän kasvoistaan. Lapsi ei voi suuremmalla luottamuksella katsoa äitiinsä, kuin nämät katsoivat „matron"iinsa, johtajattareen, rakastettavaan Miss Wright'iin.

Vielä on jäljellä korkeammat poikaosastot ja suuret tyttöluokat, mutta ne eivät ole niin huvittavia. Tytöt tekevät työtä, pojat tutkivat, toiset kirjanpitoa, toiset ranskaa. Heitä kasvatetaan nimittäin konttoristeiksi.

Me alamme väsyä ja teemme vielä vain muutamia kysymyksiä johtajattarelle. Mitä vaaditaan sisäänpääsemiseksi tähän lastenkotoon? Ainoastaan vanhempain kuolintodistus, ja todistus, että he ovat olleet laillisesti vihityt. Sir Josiah näkyy olleen ankara prinsiipeissään; „löytölasten huoneet ovat ulkopuolella avioliittoa syntyneitä lapsia varten, mutta näitten lammasten seassa ei saa susia olla". Hän arveli kaiketi, että löyhät prinsiipit kulkevat perintönä ja levittävät tarttumia.

Miten lieneekään, löytyy aina tarpeeksi monta orpoa täyttämään nuo 400 paikkaa Sir Josiah'n lastenkodossa. Sulkekoon se aina muureinsa sisälle yhtä ruusuisia, kirkkaita ja onnellisia lapsenkasvoja, kuin niiden, joilla nyt on kotinsa siellä. — —

Meidän mieltämme on koetettu kääntää valtiollisiin asioihin. Politiikka on joka miehen suussa, etenkin sisämainen. Ulkomaiden oloista ei täällä maakunnassa näytä järin välitettävän, eipä edes Egyptin. — Onpa onnistuttukin saamaan meitä huvitetuiksi politiikasta; jopa olemme kirjoittaneet nimemmekin kolmen parlamenttiin lähetettävän petitsioonin alle. Yksi koski kapakkain sulkemista sunnuntaiksi, toinen erästä siveellisyyden kysymystä, kolmas naisen äänestysoikeutta. Tämä viimeinen kysymys on aina puheen-aineena. Minä olin hiljan Town Hall'issa tätä varten pidetyssä suuressa kokouksessa: „The ladies suffrage meeting“. Naiset puhuivat hyvin ja selvästi, elävästi ja lämpimästi. Tyyninä ja rasittumatta he seisoivat yleisön edessä, joka riemulla ja kätten nostolla ilmoitti suostuvansa ehdotuksiin. Päätökseksi tuli, että petitsiooni oli lähetettävä parlamenttiin: „Jokaisen naisen, joka on „householder“ (maksaa talonveroa) tulee saada äänestysoikeus“. Tällaisia naisia on Birmingham'issa 3,000, useimmat sivistyneitä ja ymmärtäväisiä. Eikö ole muka aika tunnustaa näille ne oikeudet, joita heidän ajurinsa ja puutarhurinsa jo kauvan ovat nauttineet? „Eräs parlamentin jäsen, the Honourable Joseph Chamberlain“ (hear, hear! kaikui riemuisasti kautta salin, kun lemmikin nimi mainittiin) „on luvannut ottaa asiamme ajaakseen, ja toisestakin, John Bright'istä, on hyvät toiveet, sillä hänen rouvansa on meidän riveissämme“. Näin lopetti eräs naisista puheensa yleisön nauraessa ja riemuitessa.

He saavuttavat pian tarkoituksensa, nuo innokkaat naisen oikeuksien puolustajat.

Vähää jälemmin olin eräässä aivan toisellaisessa kokouksessa. Se oli Bingley Hall'issa, jota rakennusta tavallisesti käytetään koira- ja karjanäyttelyihin. Nyt oli sali tehty kokoushuoneeksi, jossa oli istuimia 9,000 hengelle. Noin 2,000 mahtui vielä seisomaan. Kaikki paikat olivat täynnä sinä iltana, kun minä menin sinne kuulemaan mainioita amerikalaisia puhujoita, Moodya ja Sankeyta. Heidänhän maineensa on levinnyt jo meidänkin seuduillemme: toinen saarnaa, toinen laulaa virsiä.

He vaikuttavat yleisössään myrskyä. Siinä itketään, riemuitaan ja — käännytään.

Minut he jättivät kylmäksi.

Moody puhuu sivistymättömästi, huolettomalla tavalla ja kimeällä äänellä.

Hänen saarnansa ovat täynnä anekdootteja, piirteitä todellisesta elämästä, toisinaan surullisia, jotka saattavat nuo 11,000 milloin hymyyn milloin kyyneleihin. Hän ei ole, sen mukaan kuin minä voin ymmärtää, millään tavalla „harhaoppinen“ — mutta hänen esiintymisensä ei ole sellainen kuin odottaisi uskonnolliselta puhujalta, jonka vaikutus on ihmeellinen.

Sankey laulaa milloin erityisen harjoitetun köörin, milloin koko seurakunnan säestäessä.

Etupäässä hän esittää marsseja ja riemuitsevia voittolauluja tai innollisia ja dramaattisia hymnejä hehkuvin tuntein ja usein väärällä pathoksella.

Heidän sanotaan vaikuttavan sanomattoman paljon hyvää hengellisen elämän herättämiseksi.

Monet papeista ovat Moodyn puolella; he sanovat että hänen vaikutuksensa on siunausta tuottava. He tukevat häntä auktoriteetillään ja alkavat ja lopettavat hänen kokouksensa rukouksilla. — Se tekee omituisen vaikutuksen, kun kuulee korkeasti sivistyneiden pappien arvokkaat sanat Moodyn jokapäiväisten, usein alhaisten puhetten rinnalla.

Mutta viinitarha on suuri ja työmiehet monellaiset — uskokaamme, että hän on yksi, vaikk'ei hän vastaakkaan meidän käsitystämme.

Minä olen nähnyt muita, jotka vielä vähemmin sitä vastaavat. Työtä tekevät hekin, tekevät innolla ja ihastuksella, melulla ja melskeellä — ja mitä omituisimmalla tavalla.

Minä tarkoitan niitä, jotka kuuluvat n. s. „pelastuksen armeijaan“.

Käyskele sunnuntai-aamuna jollakulla syrjäkadulla. Pian saat kuulla musiikkia etäämpää. Rummut pärryttävät, torvet toitottavat iloista marssia. Sinä näät kansajoukon lähestyvän. Etunenässä kulkee mies punaisessa paidassa ja punainen kokardi lakissa. Hän kulkee takaperoa ja lyö tahtia molemmin käsin. Kansanjoukko laulaa: „The salvation army is marching along“ (pelastuksen armeija marssii eteenpäin). Se on siis „pelastuksen armeija“. Se on matkalla johonkin etäiseen kapakkapaikkaan pitämään jumalanpalvelusta. Sitä seuraa joukko ihmisiä alhaisimmista luokista, mummoja paljain päin ja hiukset vanukkeissa, ryysyisiä miehiä, räyhääviä lapsia. Toisinaan ne yhtyvät lauluun, toisinaan heittelevät kiviä pilkaten — usein seuraavat muassa. Iloinen soitanto, rei-

pas poljento vetää heidät muassaan. He voivat laulaa pelastuksen lauluja samalla iloisella innolla kuin kapakkalaulujakin.

Ja sitten, kun kerta on ollut muassa kokouksessa, kun on kuullut jonkun „kapteenin" puhuvan sanoilla, jotka viehättävät ja innolla, jota ymmärretään, pelastuksen armeijan suuresta lähetyksestä, sen loppumattomasta, iloisesta taistelusta pimeyden valtoja vastaan — silloin tulee todenperästä liikutetuksi.

Se on uusi, viehättävä aate, että näin rummuilla ja torvilla ja täydellä voitonvarmuudella — sillä voiton kapteenit aina lupaavat — mennään vainoretkelle sitä vastaan, jota ennen on avuksi huudettu, että laululla ja liehuvin lipuin pelotetaan pois ruma henki, että voitetaan hänen valtansa, johon kenties ennen on luultu kuuluttavan, ja jonka oikeuksia vastaan ei ennen joutunut mieleen taistella. Näin kokoaa pelastuksen armeija rekryyttejä ja on alituisesti, uskomattomassa määrin kasvamassa. Se kulkee kautta maan ja valtakunnan — suljetut kapakat' raitistuneet juopot ovat sen kulun merkkeinä.

„Kuurot eivät herää hellistä äänistä", tuumivat sen urheat päälliköt. Siellä missä kurjuus on tavaton, pitää tavattomiin keinoihin ryhdyttämän. Langenneille juomareille, tylsäpäisille, raaoille ja rikollisille olennoille, joita yhteiskunnan alempi kerros on, mitä parannusta tuottaa heille kirkot, kaupunginlähetykset ja kirjaset? He ovat liian ryysyiset ja viheliäiset kirkolle, liian taitamattomat kirjoille — lähetyssaarnaajat eivät tunne, eivätkä uskalla mennä heidän tyyssijoihinsa.

Mutta sen tekee pelastuksen armeija. Se hämmentää heidän juopuneen rähinänsä, se tunkeutuu heidän likaisimpiin luoliinsa, se tempaa heiltä, jos niin täytyy, väkisin viinapullot ja laskee oluen tynnyristä.

Miksikä estäisi tuota iloista, voittoisaa armeijaa kulustaan? Parempihan on sielulle ja ruumiille, jos seuraapi sitä.

Pelastuksen armeija on hiljakkoin viettänyt suuren voitonjuhlan Birmingham'issa. Se on miekanlyönnittä, joll'ei kohta äänettömässä tappelussa, saavuttanut merkillisen voiton. Kenraali Booth oli itse paikalla, ja hänen Sweitsistä karkotettu, nyt marttyyrigloorian valaisema tyttärensä samoin. Se tapahtui Town Hall'issa. Tuo uhkea sali, jossa niin paljon ihanaa musiikkia on kaikunut, jossa miehet sellaiset kuin Dickens ja Guy Liwingstone ovat esiintyneet, oli nyt aukaistu pelastuksen armeijalle. Samalla paikalla, jossa äsken Joseph Chamberlain ihastutti kuulijakun-

taansa, seisoi nyt kenraali Booth staabinsa ympäröimänä. Se täytti tungokseen asti orkesterilavan, joka tarjosi omituisen näyn. Punatakkisia miehiä, mustapukuisia naisia punaisine vöineen ja suuriröytäisine suippuhattuineen („salvation bonnets") vilisi toistensa ympäri. Kenraalin esiintymistä otettiin vastaan melskeellä, jonka olisi luullut vain pabolaisten avulla aikaan saatavan. Se, joka ei ole kuullut pelastuksen armeijan musiikkijoukkoa, ei voi milloinkaan kuvata mielessään sen eriskummallista vaikutusta. Rummut, „puukat" ja torvet, käsirummut, kolmikkaat ja viulut, joita hoitelee enemmän voimakkaat kuin taitavat kädet, matkaansaattavat kauhua herättävän pauhun. Liput liehuivat, sadottain punakirjavia nenäliinoja heilutettiin ilmassa, hurraahuudot ja halleelujaa kaikuivat kirjavassa sekamelskassa.

Vaikutus oli hirveä; toinen kumppanini oli kätkenyt kasvonsa nenäliinaansa, toinen nauroi sätkien, minä itse istuin huumaannuksissa, kunnes kenraali kimeällä vihellyksellä vaati äänettömyyttä.

Sitten hän rukoili rukouksensa. Se oli lämmin ja sydämellinen. Esirukous koko ihmiskunnan puolesta, erittäinkin niiden puolesta, jotka tänä iltana olivat koolla Hall'issa, jos he kohta olivatkin tulleet pilkkaamaan tai ainoastaan uteliaisuudesta. Sitten hän rukoili kaikkien niiden puolesta, jotka työskentelevät Kristuksen valtakunnan hyväksi, tehkööt sen miten tahansa, kuulukoot mihin kirkkokuntaan hyvänsä, ja olkoot heidän oppinsa millaiset hyvänsä. — Miehen rukous liikutti minua, hänen äänensä oli niin vakava, hänen sanansa niin yksinkertaiset ja niin lämpimät. Minulla oli enemmän myötätuntoisuutta pelastuksen armeijan kenraalille kuin maan mainiolle Moodylle.

Lopuksi hän puhui itsestään sekä omasta ja armeijansa vaikutuksesta. — „Te sivistyneet ja oppineet, te hienot ja ylhäiset, älkää halveksiko meitä, vaikk'emme olekkaan niin aivan arvokkaan näköisiä työssämme, vaikka me käymmekin toisia teitä, vaikka me olemme meluavia ja „rough", sen sijaan, että olisimme, niinkuin te, syväaatteisia ja esteettisiä. Me vaikutamme omantuntomme mukaan, antakaa meidän siis vaikuttaa rauhassa". — —

Häntä keskeytti usein amen-huuto, ja „hyvin", „aivan oikein". Puheen jälkeen tuli soololaulua, jota säesti alati yhtä meluava orkesteri.

„Ja nyt, kapteeni Craft Dudleystä, nyt on teidän vuoronne" — Kenraali astui takaisin, antaakseen sijaa kapteenille, joka nyt oli puhuva

yleisölle. Me odotimme jonkun punatakkisen astuvan esiin, mutta ei, kapteeni oli nainen pelastushatussaan, vanha akka, joka suurella puheliaisuudella kiitti Herraa pelastusarmeijan puolesta ja kirosi kaikki sen vastustajat. „Hänellä on todellinen naisen kieli“, kuiskasi naapurini, vanha työmies, joka innokkaasti antoi minulle osaa liikutuksistaan. Sitten tuli erään „ulkomaalaisen ystävän“ vuoro, erään esikunnan luutnantin, joll'en erehdy. Minä olen kaukaa pohjolasta, hän alkoi. Ruotsi on minut kasvattanut. Ruotsalaisella vilkkaudella ja murteellisesti puhuen englanninkieltä hän vuorostaan ylisti siunausta tuottavaa armeijaa. Sitten astui esiin laulajatar, pieni kapo, 12—13 vuotias tyttö, tyynenä, vakavana ja ujostelematta, ikäänkuin laulaminen Birmingham'in suuressa Town Hall'issa olisi ollut kaikkein yksinkertaisin asia. Pikku raukka — lieneekö uskonnollinen ihastus ollut todellinen?

Kaikuvalla äänellä hän lauloi armeijansa lempilaulun, joka sisälsi, kuinka pelastuksen lippu pelottaa pois perkeleen ja täyttää helvetin kauhulla, vaikka ihmiset luulevat, että he mielettömästi raivoavat j. n. e. Eikä siinä kyllä, että hän itse lauloi, mutta hän johti vielä sitä hurjaa kööriä, joka säesti häntä.

Miss Booth oli viimeinen puhuja. Hän kertoi muutamia huvittavia vaikka pitkäpiimäisiä tapahtumia Genèvestä. Hupaista oli tällöin katsella kokousta. Minä näin monen silmät vuotavan kyyneliä, toisten taas säteilevän innosta. Se oli selvää, että armeija tämän ottelun perästä oli saapa monta puoluelaista. Loma-aikoina oli elämää alhaalla. Myyskentelijät kanniskelivat sanomia ja lauluja, armeijan sotamiehet ja upseerit sekottuivat väkijoukkoon, rupesivat keskusteluihin ja esittelivät kenraalille.

Me olimme odottaneet näkevämme jotain „row“, melskettä, mutta mitään semmoista ei kuulunut. Siellä täällä vähän yksityistä rähinää, mutta ei mitään yleistä vastustusta. „The roughs of Birmingham“, alhaisin väestö on nähtävästi suopea pelastuksen armeijaa kohtaan. Kenties se tuntee itsessään, että armeija on oikea parannuskeino sen pahuutta vastaan.

Kotimaan kirjallisuutta.

Apraham Lincoln. Kirjoittanut A. W. Grube. Saksankielestä suomentanut Aro. Helsingissä 1883. Kansanvalistusseuran kustantama.

James A. Garfield, Pohjoisamerikan Yhdysvaltojen presidentti. Elämäkerta, W. M. Thauyer'in y. m. mukaan. Suomennos. Hämeenlinnassa 1883.

Nämät kaksi kansankirjasta, joista meidän tässä on tarkoitus puhua, kertovat elämäkertojen muodossa niistä sisällisistä taisteluista, joita Pohjoisamerikan Yhdysvallat meidän vuosisatanamme ovat kestäneet. Me tarkoitamme tuota monessa eri muodossa esiin astuvata riitaa, jota tasavallan perustamisesta asti on ollut tasavaltaisen ja kansanvaltaisen puolueen välillä. Myöhempi näistä puolueista on ollut voitolla eteläisissä valtioissa, edellinen pohjoisissa. Tasavaltainen taikka federalistinen puolue, niinkuin sitä alussa nimitettiin, tahtoo ennen kaikkea säilyttää liittokunnan yhteyttä ja koettaa sen tähden suoda liittokunnan hallitukselle tämän yhteyden ylläpitämiseen tarpeellisen vallan. Kansanvaltainen, alussa tasavaltaiseksi nimitetty puolue, tahtoo vähentää liittokunnan hallituksen valtaa ja suurentaa sekä yksityisten liittokuntaan kuuluvien valtioiden että yksityisten kansalaisten vapautta.

Ensimmäinen riidan-aine oli neekeriorjain pitäminen. Pohjoisvaltioissa oli orjuus lakkautettu jo edellisen vuosisadan lopussa ja vuosisatamme alussa. Täällä työskenteli joukko yhdistyksiä orjuuden lakkauttamiseksi koko liittokunnassa. Toista oli Etelävaltioissa. Siellä tarvitsivat suurten kasvumaiden omistajat välttämättömästi noita orjalaumojaan ja olivat valmiit luopumaan koko liittokunnasta, jos orjuus lakkautettaisiin. Pohjassa, jossa kauppa, teollisuus ja tavallinen maanviljelys vallitsi, ei tarvittu koneenkaltaista orjain työtä, vaan sen sijaan oli liittokunnan yhdessä pysyminen sen tehtailijoille elämisen ehto. Heidän äsken kukoistukseen päässyt teollisuutensa tarvitsi nimittäin suojelusta ulkomaalaiselta kilpailulta. Yhdysvaltojen hallitus olikin, määräämällä korkeat sisääntuontitullit ulkomaan teollisuuden tuotteista, hävittänyt varsinkin Englantilaisten kilpailun ja jättänyt Pohjoisvaltioiden tehtaille tilaisuuden täyttää yhä suurenevaa tarvetta liittokunnassa. Näistä riitaisista pyrinnöistä syntyi vihdoin ilmisota vuonna 1861. Edellisenä vuonna valittiin liittokunnan presidentiksi Apraham Lincoln, suora ja vakava orjuutta vastustava mies. Hänen onnistui varsinkin tuon sukkelan ja Amerikan puoluepolitiikkiin hyvin perehtyneen valtiosihteerin Seward'in avulla saattaa sota onnelliseen loppuun ja lakkauttaa orjuus Etelävaltioissa.

Tästä samasta Lincoln'ista antaa meille ensin mainitsemamme teos elävän kuvan. Me seuraamme siinä tämän mainion miehen elämänvaiheita koko hänen ikänsä läpi. Me näemme kuinka tuo köyhä maamiehen poika kestettyään nuorena ankarata ruumiintyötä ja nähtyään monellaisia vaikeuksia elämässä, vihdoin oman neronsa ja suurten luonnonlahjainsa avulla saavuttaa kansalaistensa luottamuksen ja kohoaa Yhdysvaltojen presidentiksi. Vaikka kirjantekijä huvittavalla tavalla ja aivan puolueettomasti kertoo Lincoln'in elämäkerran, on hän tehnyt virheen, jonka usein elämäkerran kertoja tulee tekemään. Hän puhuu Lincoln'in ansioista orjain vapauttamisen suhteen tavalla semmoisella, että henkilö, joka ei tarkemmin tunne näitä tapauksia, voisi luulla, että hänelle yksinänsä tulee kunnia orjain vapauttamisesta. Kumminkin oli jo mainittu valtiosihteeri Seward hänelle varsin suureksi avuksi. Voipi sanoakin, että suoraluonteinen Lincoln ilman valtiopolitiikkiin perehtyneen Seward'in apua tuskin olisi päässyt perille tuumissaan.

Toinen niistä kirjoista, joita meidän nyt tulee arvostella, kertoo erään miehen elämän vaiheista, joka jo Lincoln'in aikaan innokkaana tasavaltalaisena tuntuvasti otti osaa kotimaansa sisällisiin riitoihin. Me tarkoitamme James A. Garfield'ia. Hän oli sisällisen sodan alkaessa koulunopettajana, josta toimesta Pohjoisvalloissa ilmestyvä suuri puute kunnollisista upseereista veti hänet pois ja kohotti hänet yht'äkkiä everstiluutnantiksi. Sotaan otti hän kunnialla osaa kohoten yhä korkeampiin arvoihin. Hänen varsinainen vaikutusaikansa tuli kumminkin paljon myöhemmin, vasta vuonna 1881, jolloin hän tuli Yhdysvaltojen presidentiksi. Hän kuului yhä edelleen tasavaltaiseen puolueesen, jonka asiata hän kunnialla ajoi lyhyenä presidenttiaikanaan. Hän oli nimittäin ollut virassaan tuskin neljää kuukautta, kun salamurhaajan kuula sattui häneen ja yht'äkkiä katkaisi hänen elämänsä ja vaikutuksensa. Vaikka hänen toimiaan presidenttinä ylipäänsä on kiitetty, on häntä yhdessä kohden moitittukin. Hänen edeltäkävijänsä oli koittanut saada toimeen täydellisen muutoksen siviilivirkojen suhteen, siten että virkaan miestä asettaessa pidettäisiin silmällä, oliko hän siihen kykenevä vai ei. Garfieldista toivottiin, että hän saattaisi perille mitä hänen edeltäkävijänsä oli aloittanut. Mutta siinä erehdyttiin. Hän edisti varsin laimeasti aiottua muutosta.

Hänestä kirjoitettu elämäkerta, josta meidän oikeastaan olisi pitänyt puhua, on esityksensä puolesta hauska ja elävä. Mutta yhtä seikkaa me siinä kaipaamme, josta kiitimme edellistä kirjaa, nimittäin puolueettomuutta. Me saamme lukiessamme tätä elämäkertaa Garfieldista sen käsityksen että kaikki, johon hän vaan sattui ryhtymään, onnistui häneltä varsin hyvin; että hänen toimissaan tuskin oli mitään enemmän silmiinpistävätä vaillinaisuutta. Tehtyämme tällaisen syytöksen tah-

domme myös valaista sitä muutamalla esimerkillä. Kuin Garfield vuonna 1861 sodan alkaessa koulun-opettajasta nimitettiin everstiluutnantiksi sotaväessä, ei lausuta sanaakaan siitä, että tämmöiseen äkilliseen kohoamiseen sotilas-arvoissa vaikutti jo kerran mainitsemamme Pohjoisvaltioissa ilmestyvä suuri puute kelvollisista upseereista. Samaten jättää kirjantekijä kertomatta, että Garfield laimeasti edisti jo alettua siviilivirkojen muutosta. Eikä siinä kylliksi. Hän kiittääkin Garfieldia siitä, että hän niin hyvin ajoi tätä asiata.

Kummallakin kirjalla on se ansio, että amerikkalaisia oloja selitetään kääntäjäin lisäämissä muistutuksissa. Me tahdomme vaan huomauttaa muutamista seikoista, jotka ovat jääneet selittämättä. Niin esimerkiksi ei kerrota mitään siitä, missä Amerikan kouluolot ja oikeudenkäyntiseikat eroavat meidän maamme oloista. Pienemmistä erehdyksistä tässä tuhteessa emme tahdo puhua.

Tämän verta sisällyksestä. Mitä kieleen tulee ensinnäkin Lincolnin elämäkerrassa, niin on myöntäminen että käännös ylimalkaan on huolella tehty. Että kääntäjä ei vielä ole aivan perehtynyt kääntämiseen todistaa kielen kankeus muutamissa kohden. Niinikään huomaa muutamista kielivirheistä, että hänen korvansa on toisinaan epävarma. Suffiksi unohtuu häneltä usein niinkuin esim. (siv. 11) ei hän — — saattanut auttaa *isää* (pro *isäänsä)*. Kääntäjä erehtyy myöskin joskus objektin sijan suhteen. Esim. (siv. 14) harvoina lepopäivinä, *joita* (pro *jotka)* hänelle oli suotu; (siv. 79) valtuutti kongressi *valtiovarainhoitajaa* (pro *hoitajan);* (siv. 81) kiertää Lee'n *aseman* (pro *asemaa);* (siv. 89) voitaisiin saada kiinni — — presidentti Jeffersson *Dawis'ia* (pro *Dawis)*. Myöskin muutamia outoja sanoja tapaa kirjassa. Siv. 13 on sana *luonteenpuoli*, joka ei laisinkaan pidä paikkaansa.

Garfieldin elämäkerran käännös on huono, olipa syy sitten kääntäjän taitamattomuudessa tai huolimattomuudessa. Objekti- ja suffiksisekä muita törkeitä virheitä on alin-omaa. Ajatuksen juoksu on kauttaaltaan aivan epäsuomalainen, niin että kirjaa on suomalaisen vaikea edes ymmärtää.

Finsk Militär Tidskrift. 1884. 1:nen ja 2:nen vihko.

Toivotamme Finsk Militär Tidskrift'iä uudestaan tervetulleeksi, toivottaen sille pitempää ikää kuin sen edeltäjällä vuosina 1881—82.

Varmaankin olisi liian aikaista nyt vielä tähän asti ilmaantuneitten vihkojen johdosta lausua, kuinka Toimitus todellakin on täyttänyt sen, minkä se esipuheessansa lyhyesti mainitsee olevan aikakauskirjan tarkoituksena. Lukijoillemme saatamme kumminkin ilmoittaa pääasiat sotatieteellisen lehtemme sisällyksestä ja alotamme sotahistoriallis-valtiolli-

sesta alasta, jota tähän asti on edustanut hra A. N:n kirjoittama artikkeli „Ranskalaiset Tongkingissa". Tämän sujuvan kirjoituksen tarkoituksena ei niin paljon ole saattaa lukijaa tutuksi kansan- ja luonnonelämän kuin valtiollisten olojen, sotatapausten ja kirjavan taistelupaikan kanssa. Pienemmät ja vähäpätöisemmät oikaisut saatamme jättää tekemättä, niinkuin esim. että sopimus Ranskan hallituksen ja Huën hovin kesken on kai tehty 5:ntenä eikä 2:sena p:nä kesäkuuta 1862 niinkuin tekijä väittää, että tongkingilaiset nimet kartalla olisi paremmin sopinut kirjoittaa niinkuin ne äännetään (nh sanan lopussa nj:llä) kuin eri muistutuksessa huomauttaa niitten ääntämistä. Mainitsimme hra A. N:n kirjoitukseen olevan kartan liitetyn ja meidän täytyy sen suhteen suoraan lausua mielipiteemme: yhtä valaisevalta, selvältä ja miellyttävältä kuin meistä itse kirjoitus tuntuu, yhtä hämmentävä, epäselvä ja vaikeasti luettava on Tongkingin kartta, joka sen sijaan, että se on kooltansa iso ja täynnä lukemattomia, epäselviä detaljia, olisi saattanut olla pienempi ja sisältää vähemmän, mutta selvempiä ja paremmin silmiinpistäviä seikkoja; tällaiselta kartalta vaaditaan juuri etupäässä, että siitä saa selvän yleiskatsauksen, detaljit jäävät vasta toiseen sijaan. Muutamia paikkoja, esim. Manghao'a emme hakemalla hakienkaan ole löytäneet. Kartan puutteellisuudet eivät kumminkaan saata vähentää itse tekstin arvoa, joka vaan olisi tullut vieläkin miellyttävämmäksi selvemmän asemapiirrustuksen kautta.

Toinen niistä kahdesta kirjoituksesta, jotka eivät erityisesti koske suomalaista sotaväkeämme, on vastaus kysymykseen: „kuinka tulee nykyaikaisen linnoituksen olla varustettu". Kirjoitus, joka ei vielä ole päättynyt, on tehty fortifikatsioonitaiteen uusimpien prinsiippien mukaan ja erään tähän alaan hyvin perehtyneen asiantuntevan henkilön johdolla; piirrustukset näyttävät myöskin selviltä ja valaisevilta.

Se osa aikakauskirjan sisällyksestä, joka koskee omaa sotavoimaamme, on mitä alaan tulee saanut veljen edut emmekä saata kieltää, että sekä useat sotapedagoogillisista kirjoituksista että etenkin Suomen sotaväen ylilääkärin tiedon-annot terveyden- ja sairaudenhoidosta ovat erittäin huomattavia ja miellyttäviä. Ett'eivät siteet vielä ole irtautuneet ja ett'ei asiain käsitteleminen käy vapaasti, huomaa siitä arvelevasta tavasta, jolla useimmat kirjoittajat puhuvat aineestansa.

Jossakin määrin lisää aikakauskirjan arvoa sekin seikka, että useat asiantuntevat henkilöt ulkomaalla ovat luvanneet Toimitukselle lähettää lähimpäin naapureimme sotaoloja koskevia kirjeitä, ja etenkin siviilimiehille — sillä sotilaille itsellensä ovat nämät tiedot aivan liian niukat — lienee tervetullutta, että he väliin „lyhyen katsauksen" tai „pienien tietojen" kautta saavat tutustua siihen, mitä eri maitten sotilaspiireissä ajatellaan ja tehdään. Lausumme sen vuoksi sen toivomuksen, että sel-

laisia katsauksia ja tietoja useammin, ainakin joka kolmannesvuoden päästä, lehdessä tulisi olemaan.

Jos Toim. vielä tahtoo tietää ajatuksemme „Liitteitten“ suhteen — niistä useat ovat erimielisiä — joihin tähän asti ilmaantuneissa vihkoissa luemme „Sotilaspensioonikomitean mietinnön“, niin rohkenemme väittää, ett'ei aikakauskirjan leviämiseksi mitään tehokkaampaa keinoa — paitse tietysti huolellisesti toimitettua tekstiä — ole, kuin että tilaajat maksutta (sillä hinta 15 Sm. kuudesta vihosta vuodessa ei suinkaan ole pieni, olletikkin kun valtioapua saadaan) aikakauskirjan „lisänä“ saavat ylipainoksen tärkeimmistä Suomen koko sotaväkeä koskevista säännöistä ja hallituksen toimista. Etenkin kotimaasta poissa oleskelevat maamiehet, joiden joukossa saattaa kyllä monikin lämpimästi seurata kotimaansa armeijan ojoja, olisivat Toimitukselle kiitollisia, jos sellainen tapa tulisi toimeen.

Mitä lämpimämmin toivottaen menestystä uudelle sotatieteelliselle aikakauskirjallemme, kehotamme jokaista sivistynyttä suomalaista sotilasta, joka ruotsia ymmärtää, sitä lukemaan. Tietäköön, tahtokoon ja rohjetkoon sen Toimitus lausua totuuden — enempää emme vaadi, mutta emmepä myöskään vähempää!

—*gf*—

J. A. Friis. Laila eli Kuvaelmia Ruijan rannoilta; suomennos norjankielestä. Helsingissä 1883, G. W. Edlund. 177 siv.; sid. 3 mkaa.

Kaikissa niissä uuteloissa, joiden tapahtumapaikka on tuo perimmäinen Pohjola, Lappi, — semmoisiahan löytyy suomenkielisessä käännöskirjallisuudessamme jo jotenkin monta, — on tietysti itse maan kuvaileminen tärkeänä päätarkoituksena kaunokirjallisen kertomuksen ja keksimisen rinnalla. Niin on myös täydellisesti laita yllämainitussa teoksessa. Tekijä, professori Kristianiassa Jens Andreas Friis, on, niinkuin tunnettu, voittanut tieteellisen maineen tutkimalla Lapin kieltä ja kansaa; hän on julkaissut tutkimuksia Lapin kielestä, sen jumaluustaruista ynnä muusta tarustosta sekä kuvauksia maan luonteesta yleiseen. Semmoinen, uutelon muotoon puettu kuvaus, on myös Laila. Nähtävästi Lappalaisten elämä ja heidän olojensa esitteleminen on tehtävä, johon tekijä todellisella mielihartaudella antautuu; itse kertomuksen juoksu saa paikoittain astua vähäsen syrjään sivukuvaelmien tieltä, ja voimallisemmin painuvatkin lukijan mieleen juuri nämä kohdat kirjassa, nuo monin paikoin hyvin hauskat ja liikuttavat sivukuvaelmat, joissa laveammasti kerrotaan hurjista suden-ajoista, talon uskollisten koirien elämänvaiheista y. m. semm. Kuitenkin kirja puhtaastaan kaunokirjalliseltakin kannalta arvosteltuna on useimmissa kohdissa varsin onnistunut; esim. luonteiden kuvaaminen on

hyvin miellyttävä. Voinee pitää tekijän nimeä riittävänä takauksena, että kertomus Lappalaisten luonteesta ja historialliset tiedot heidän, kauan aikaa kauhean surkeista, yhteiskunnallisista oloistaan Norjassa ovat täysin luotettavat, vaikka ne tosiaan kolkossa yksinkertaisuudessaan monesta kuulunevat melkein uskottomilta. — Suomennoksesta sopii sanoa että se hyvin käypi laatuun; painovirheitä vaan on kovin paljo.

—*i* —*t*.

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluus-oppia.

Beck, J. T. Kristillisiä puheita. K. E. Stenbäckin mukaellen suomentamia. 11 vihko. Porissa, O. Palander. —: 40.

Bergroth, Elis. Rukous-, saarna- ja virsi-kirja käytettävä hartaushetkinä merellä ja kodissa. Porvoossa, Werner Söderström. 3: 25, sid. 4: —, korukans. 4: 75.

Biblia, se on koko Pyhä Raamattu. Varustettu 230:llä Gustave Doré'n piirtämällä kuvalla. Vanha Testamentti. 9 vihko. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: —.

Granfelt, Axel Fredr. De första offentligt af finske män emot kristendom och kyrkolära rigtade angreppen bemötta af — — —. Porvoossa, G. L. Söderström. 4: 50.

Heinonen, G. A. Wapahtajamme Jesuksen Kristuksen Jumalan pojan vaivan ja piinan kuvaus. Porissa. —: 15.

Johansson, Gustaf. Muistutuksia suomalaisen virsikirjakomitean ehdoitukseen. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Järvinen, N. Kristillisyyden oppi kodille ja koululle, t:ri M. Lutherin vähän katekismon perusteella. Jyväskylässä. 2: 25.

Krogerus, W. Suomalaisen katkismuksen historia. Porvoossa, Werner Söderström. —: 60.

Lyra, A. W. Rippikouluun valmistava kristillisyyden opetus Suomen seurakunnissa. Porvoossa, Werner Söderström. 1: —.

Merle d'Aubigné, J. H. Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Suomentanut A. Törneroos (Tuokko). Ensimäinen osa. 4:jäs vihko. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. —: 40.

Reckardt, Fredrik. Saarna pääsiäispäivänä. H. J. N. saarnannut jäähyväissaarnaksi Ranttilassa. Kiitollisilta sanankuulijoilta painoon toimitettu. Oulussa. —: 25.

Rosenius, C. O. „Joka voittaa“ eli Jumalan kansan sota-elämä maan päällä. Suomentanut J. Tanskanen. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 60.

(Jatk.)

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Uusiprotestanttisuus.

(Jatkoa viime numeroon).

Me esittelimme Valvojan heinäkuun numerossa niitä pyrintöjä, joilla yritettiin viimeisien vuosikymmenien kuluessa parantaa Saksassa evankelisen kirkon järjestystä ja oppia „nykyaikaisen sivistyskehityksen mukaisesti“. Sellaisia pyrintöjä on ollut useissa muissakin maissa eikä vaan Saksassa. Esim. *Schweizissä*, jossa yleensä nykyajan uskonnolliset vastakkaisuudet usein ovat muodostuneet kiivaiksi puolueriidoiksi. „Uusiprotestanttiset“ mielipiteet ovat levinneet useihin, etenkin saksankielisiin evankelisiin kantoneihin, ovatpa päässeet vallalle hallituksessakin ja lakiasäätävässä kokouksessa, niin että vanhauskoisten kalviinilaisten on täytynyt luopua maan kirkosta ja muodostaa vapaita seurakuntia voidakseen palvella Jumalaa vanhalla tavallaan. Schweizissä ovat sen vuoksi valtion ja kirkon eroa eli „vapaata kirkkoa vapaassa valtiossa“ hartaasti puolustaneet juuri vanhan uskon tunnustajat. Tuskin kukaan on puolustanut tämän aatteen toteuttamista selvemmin ja lämpimämmin kuin eräs hurskas schweiziläinen teoloogi *Aleksanteri Vinet*. — Schweizissä sattuu usein että molemmilla puolueilla, vanhauskoisella ja uusiuskoisella, on samassa kunnassa kummallakin oma pappinsa, jotka käyttävät samaa kirkkoa, niin että samana sunnuntaina samasta saarnastuolista saa kuulla aivan vastakkaisia saarnoja. Zürichin yliopisto on ratsionaalisen teologiian pääpesänä samalla kuin Baselia on pidetty oikeaoppisuuden ahjona. N. s. *reformi*yhdistyksiä on syntynyt osittain tarkoittaen samaa kuin Saksankin protestanttiyhdistys, mutta osittain ollen vieläkin jyrkempiä, niin että ne ilman erotusta ottavat piiriinsä protestantteja, katoolisia ja juutalaisia. V. 1869 Berlinissä pidetyillä 4:llä protestanttipäivillä ilmoitti schweitsiläisten reformiyhdistysten puolesta professori *Vogt*, tunnetun luonnontieteilijän ja materialistin veli, että mainitut yhdistykset liittyvät Saksan yhdistykseen.

Hollannissa on luopuminen vanhasta reformeeratun kirkon tunnustuksesta, joka sai muodostuksensa Dortrechtin kirkolliskokouksessa v. 1619, tapahtunut suunnattomissa määrin. Myöskin siellä on syntynyt protestanttiyhdistyksen tapainen liitto, johon v. 1879 ilmoitettiin kuuluvan yli 9,000 jäsenen. Se toimii tarkotustansa varten perustamalla kansankirjastoja sekä pitämällä luentoja ja on sen ohessa pannut toimeen Amsterdamissa ynnä muualla sunnuntaijumalanpalveluksia, etenkin nuorisoa varten. „Nykyaikaiset" pitivät v. 1879 kokouksen Amsterdamissa, jossa hyljättiin v. *Hartmannin* pessimistinen filosofiia, mutta vastenmielisyydestä „dogmeja" kohtaan ei tahdottu lausua mitään yhteistä suoranaista tunnustusta. Leydenin yliopisto on pääpesänä „nykyaikaiselle" teologiialle, Utrecht sen sijaan kirkon-opilliselle.

Myöskin *Skandinaavian maihin* on uusiprotestanttinen liike levinnyt. *Tanskassa* kokee *A. K. Larsen* todistaa, että raamatun ja Augsburgin tunnustuksen välillä useissa pääkysymyksissä on niin suuri ristiriitaisuus, että on mahdotonta hyväksyä molempia samalla kertaa. Mitä *Ruotsiin* tulee, olemme me jo ennen (katso Valvojaa v:lta 1881) käsitelleet uusiprotestanttista liikettä siellä. Me olemme maininneet Schleiermacherin ruotsalaisen oppilaan *U. Ignellin* sekä selvitelleet nerokkaan *V. Rydbergin* „*Raamatun oppi Kristuksesta*" nimistä kirjaa, jossa hän kokee todistaa, ett'ei Uusi testamentti opeta Kristuksen jumaluudesta sillä tavoin kuin kirkonkokoukset ovat sen vahvistaneet. Vuodesta 1877 alkaen ilmaantuu Ruotsissa aikakauskirja nimellä „*Sanningssökaren*", jonka ulos-antaja on *Viktor Pfeiff* ja joka ratsionaalisessa hengessä vastustaa kirkon kristillisyyttä. Myöskin ilmaantuu siellä kokoelma kansantajuisia kirjoituksia samassa tarkotuksessa ja yhteisellä nimellä „*Bibliothek för sanningssökare*". Tukholmassa perustettiin v. 1882 „ruotsalainen protestanttiyhdistys", jonka tarkotuksena olisi „järkeis-uskonnon ja käytännöllisen kristillisyyden levittäminen". Sitä perustettaissa keskusteltiin, olisiko yhdistyksen säilyttäminen jumalankäsitettä vai ei, ja äänten enemmistöllä vastattiin siihen myöntämällä, mutta muuten sanotaan yhdistyksen menevän hyvin pitkälle uskonnollisessa radikalismissa. Hra Carl von Bergen näkyy olevan varsinainen johtava henkilö tässä yhdistyksessä, jonka tähän saakka ei ole onnistunut saada paljon puoluelaisia. Myöskin Gööteporissa on pieni „totuudenhakijain yhdistys". Eräässä sen kokouksessa pidettiin äskettäin esitelmä, jossa selitettiin että yhdistyksen

koko tunnustus on sen nimessä: se tahtoo olla „totuudenhakijain yhdistyksenä", eikä minään muuna. Ulkopuolella oleva kysynee, eiköhän semmoinen ohjelma kuulu oikeastaan tiedeseuralle ja minkätähden yhdistys, jolla on semmoinen ohjelma, vaatii itselleen *uskonnollista* luonnetta?

Me mainitsimme jo tämän kirjoituksen alussa, että tässä puheena oleva liike on ilmaantunut *Uudella mantereellakin* ja tarkotimme sillä oikeastaan *unitaarista lahkokuntaa*, joka jo tämän vuosisadan alussa ilmestyi Yhdysvalloissa. Tämä lahkokunta on „kunnioituksesta Jumalaa kohtaan ja säilyttääkseen järjellistä Jumalanpalvelusta" käsittänyt Jumalan *yhtenä* persoonana, hyljäten niin muodoin kolminaisuuden, Kristuksen Jumaluuden ja sovitusopin semmoisena kuin kirkko sen käsittää. Unitaariset seurakunnat ovat syntyneet suureksi osaksi vanhoista puritaaneista ja niiden pääpesänä on Bostonin kaupunki, jossa niiden lukumäärä ilmoitettiin v. 1879 nousseen 31:ksi. Samana vuonna sanotaan Yhdysvalloissa olleen yhteensä 370 unitaarista kirkkoa. Muutamat tämän lahkon saarnaajista ovat saavuttaneet suuren maineen myöskin Euroopassa, niinkuin *William Channing*, joka oli pappina Bostonissa ja kuoli v. 1842. Tämä mies sai kalviinilaisen kasvatuksen, mutta ratsionaalisiin mielipiteihin saattoi hänet jo aikaisin herännyt vastenmielisyys kirkon synkkää armonvalitsemis-oppia vastaan ja sittemmin hyväksyi hän vaan sen kristillisyyden, joka ilmaantuu paljaana käytännöllisenä avuliaisuutena. Channingin saarnat, jotka käännettiin useille kielille, eivät osota juuri erittäin suurta syvämielisyyttä, mutta niissä on havaittavana käytännöllinen amerikkalainen henki, sillä saarnaaja vaatii niissä tehokasta ihmisrakkautta kaikissa muodoissa, sodan ja neekeriorjuuden lakkauttamista, raittiuden ja kansan-opetuksen edistämistä, velkavankeuden poistamista ynnä muita samanlaatuisia yhteiskunnallisia parannuksia. Eräs toinen unitaarinen saarnaaja oli *Theodor Parker*, kuollut v. 1860, joka oleskeli paljon Euroopassa ja jonka kirjoitukset Channingin hengen mukaisesti sepitettyinä myöskin levisivät laajalle ja ovat ruotsalaisessa käännöksessä jokseenkin tunnetut meidänkin maassa.

Ei kukaan puolueeton kieltäne, että niillä pyrinnöillä, joilla on koetettu parantaa protestanttisuutta, ainakin tähän saakka on ollut kovin

vähän menestystä. Näillä pyrinnöillä ei ole ollut keskenäistä yhdenjaksoisuutta ja ne ovat olleet liian häilyviä sekä epäselviä tarkotukseltaan voidakseen saada aikaan tärkeämpiä seurauksia. Parannuksen harrastajoilla on ollut mitä erilaisimpia tarkotuksia; sillä miten soveltuu esim. muutamain schweiziläisten ja ruotsalaisten kaikkea uskonnollista sisällystä kaipaava ohjelma Richard Rothen vaatimukseen että kirkon tosin on toiselta puolen pidettävä lukua sivistyskehityksestä, mutta että sivistyskehityksen toiselta puolen taas on oltavana „Kristuksen hengen kurittamana?" Kuinka voivat ihmiset, jotka ovat kokonaan piintyneet luonnontieteelliseen katsantotapaan, kieltävät yliaistillisen olemassa olon, selittävät ainakin ett'ei meillä siitä voi olla mitään tietoa, taikka jotka eivät myönnä ihmisellä olevan vapaata tahtoa ja samalla kumoovat erotuksen hyvän ja pahan välillä, missään suhteessa auttaa protestanttisuuden parannusta taikka ylipäänsä mitään uskonnollista parannusta hyvänsä? Myöskin saksalainen „Protestantenverein", joka kuitenkin on tärkein tähän kuuluvista ilmiöistä, on toimittanut vähän. Sillä on ollut se vika, että se on ottanut piiriinsä kovin erilaisia aineksia ja siten tehnyt itselleen mahdottomaksi määrätyn ja tarkoin rajoitetun tarkoitusperän asettamisen. Sen olisi pitänyt meidän mielestämme poistaa luotaan kaikki kokonaiset ja puolinaiset materialistit ynnä muut yksinomaan negatiiviset osuudet sekä säikähtymättä tuota vastenmielistä „dogmi"-sanaa, hakea täydellistä ilmausta uskon-elämästä sellaisissa nykyaikaisen sivistyksen ihmisissä, joilla uskonnollinen tarve on todellakin elävänä. Se olisi siten tosin aluksi saanut vähemmän suosijoita ja kannattajia, mutta sen vaikutus kirkollisen elämän muodostumiseen olisi varmaan aikaa myöten ollut paljoa suurempi. Meidän ajatuksemme mukaan on liian paljon toimittu väittelemällä, liian vähän positiivisella työllä. Protestanttiyhdistyksen alinomainen huuto siitä että kirkko sortaa ajatuksen vapautta ja omia tuntoja, ei pidä paikkaansa, koska Saksassa vallitsee täydellinen uskonvapaus, niin ett'ei kirkko estä ketään, joka tahtoo siitä luopua eikä häiritse mitenkään tutkimuksen vapautta. Niin kauan kuin ne aatteet, joilla tahdotaan parantaa kirkkoa, ovat niin vaillinaisia kuin ne kieltämättä vielä ovat, ei sovi odottaa eikä edes kohtuudella vaatiakaan että kirkko itsestään sysää syrjälle vanhan koetellun järjestyksensä ottaakseen sen sijaan uuden koettelemattoman ja vaillinaisen. Sopii yleensä epäillä, onko yllyttelevä, väittelevä, nykyajan valtiollisten puolueiden

kaltainen yhdistys oikea välikappale toimeen saamaan uskonnollista uudestasyntymistä. Mutta ennen kaikkea näyttää protestanttiyhdistyksen povessa olevan liian vähän vakuutuksen lämpöä ja voimaa, joka on pidettävä kaikkien uskonnollisten parannusten pääehtona.

Mutta vaikka myönnämmekin tämän, on kuitenkin mielestämme itse pyrintö kirkon tunnustuksen parantamiseksi nykyaikaisen sivistyksen mukaiseksi täydelleen oikeutettu. Huolimatta uusiprotestanttisuuden suuremmasta tai vähemmästä menestyksestä, on sitä kuitenkin pidettävä historiallisen kehityksen luonnollisena tuloksena, joka on saanut alkunsa todellisen eikä teeskennellyn ajan tarpeen vaatimuksesta. Sillä toiselta puolen kristillisyyden, sellaisen kuin kirkko sen käsittää, ja toiselta taas aikamme tieteen, yhteiskunnallisen tilan ja siveellisen katsantotavan välillä on olemassa kieltämätön epäsopu. Ja tämä epäsopu on saanut aikaan kristillisyydestä luopumisia, jotka viime aikoina ovat kasvaneet pelottavassa määrin. Jopa luetaan kymmeniin tuhansiin Saksassa, Schweizissä ja Hollannissa niiden lasten lukumäärä, jotka, vaikka ovatkin syntyneet kristikunnan helmassa, kasvavat kastamattomina syystä että heidän vanhempansa eivät tahdo heitä kristillisen kirkon jäseniksi. Hyvin usein lyödään laimin kirkollinen vihkiminen avioliittoja tehdessä. Saksassa on suuri pappien puute pakottanut usein hallitusta yhdistämään useampia seurakuntia, ja monin paikoin, etenkin Berlinissä, luopuvat ihmiset joukottain valtiokirkosta osaksi mennen kaikenmoisiin lahkokuntiin, osaksi taas joutumatta mihinkään uskonnolliseen yhteyteen. Kun siis protestanttiyhdistys ehkäistäkseen tätä luopumista tahtoo ryhtyä kirkon parantamiseen, ei se suinkaan taistele mitään mielikuvituksen synnyttämää epäkohtaa vastaan. Eivätkö kaikki ajan merkit osota, että luopuminen kristillisyydestä levenee kaikkiin protestanttisiin maihin? Tosin on helppo suorastaan tuomita näitä ajan ilmauksia uskottomuuden ilmiöinä, jotka eivät muka ansaitse tarkempaa huomiota. Mutta oikeampaa olisi meidän mielestämme punnita asiata, sen syitä ja parannusneuvoja ja tarkoin miettiä, eikö juuri kirkko itse johonkin määrin ole edesvastauksessa tuosta merkillisestä seikasta, että keskellä kristikunnan helmaa on versomaisillaan uusi pakanuus.

Sanoimme että meidän mielestämme kirkon käsitys kristillisyydestä ei ole yhtäpitävä sivistyskehityksen tulosten kanssa. Luonnollisesti emme vaadi että kirkon pitäisi sokeasti ja arvostelematta taipua ajankehityksen

kaikkien puuskauksien ja vaihtelujen mukaan. Meidän aikamme kehityskanta ei ole yhtä vähän kuin mikään muu erehtymätön, vääriä suuntia, vääriä sivistys-ihanneita voipi päästä siinä vallitsemaan ja epäilemättä osaksi on päässytkin. Tiede itse tarjoo joukon vaihtelevia teoriioita ja järjestelmiä. Ei sovi mitenkään vaatia että uskon-oppi on muodostettava kunkin aikanaan voimassaolevan tieteellisen teoriian mukaan, jonka tiede itse ehkä 10 tai 20 vuoden kuluttua hylkää. Mutta sitä voidaan uskonopilta vaatia, ett'ei se ole ristiriidassa sen kanssa, joka on ja voidaan todistaa olevan sivistyskehityksen *todellisena* hedelmänä, tieteen todenperäisenä tuloksena tai meidän uskonnollisen tarpeemme todellisena ehtona, ja että uskon-oppi siis, jos sellainen ristiriita syntyy, saa uuden muodostuksen.

Tämän kirjoituksen tarkotuksena ei ole selvitellä erikoiskohdissa, mitenkä kirkon tunnustus pitäisi uudistettaman, me pyydämme vaan esitellä muutamia näkökohtia, jotta voitaisiin oikein arvostella semmoista uudistusta tarkottavia nykyaikaisia uskonnollisia liikkeitä. Me tyydymme sen vuoksi ainoastaan pariin muistutukseen.

Jos mitään voidaan pitää sivistyskehityksen todellisena tuloksena, niin on sellaisena pidettävä ainakin sivistyneiden ihmisten yhä enenevä vakuutus siitä että kaikki mikä tapahtuu luonnon ja historian aloilla, noudattaa määrättyjä järkähtämättömiä lakeja. Kaikki yritykset, joilla meitä pakotetaan tunnustamaan poikkeuksia näistä laeista s. o. *ihmeitä*, tekevät väkivaltaa meidän luonnolliselle ajattelemis-tavallemme, ja mitä tarkemmin me koetamme saada selville menetystapaa jossain ihmetyössä, sitä mahdottomammalta se meistä näyttää. Ett'ei ne kovin paljon loukkaisi, pitää ihmeiden suhteen menettelemän kuten jo filosoofi Hobbes neuvoi: niellä ne kokonaan ilman purematta. Myöskin raamatussa olevista ihmeistä saattaa sanoa että ne tosin ennen aikaan voivat vahvistaa uskoa, mutta nykyään ovat sen pahimpia loukkauskiviä ja että uskovainenkaan ei usko *siitä syystä* että nämä kertomukset ovat raamatussa, vaa *siitä huolimatta* että ne siellä ovat. Jos ihmeet rajoittuisivat edes semmoisiin, jotka ovat lunastuksen kanssa välittömässä yhteydessä! Mutta mitä tekee uskovainenkaan monilla vanhan testamentin ihmeillä, jotka eivät ole välttämättömässä yhteydessä lunastuksen kanssa Kristuksessa? Vieläkin arveluttavammaksi tulee asia siitä syystä että meidän-aikuinen ajatustapa pitää Jumalalle arvokkaampana ja enemmin todistavana hänen

kaikkivaltaansa sen, että hän toimii oman määräämänsä järjestyksen mukaisesti eikä sitä ajottain muuttamalla. Ja eikö tämä nykyaikainen ajatustapa saa tukea Jesuksen omasta paheksumistuomiosta, Matth. 12, 39 ja 16, 4, niiden suhteen, jotka pyysivät merkkiä ja ihmeitä uskoaksensa?

Haluttomuutta ihmeiden uskomiseen on meidän aikanamme niissäkin, jotka kuitenkin katsovat velvollisuudekseen hyväksyä ne. Sillä myöskin raamatun uskon kannalla olevat jumaluus-oppineet, jos he vähänkin tahtovat olla tieteellisiä, puolustavat niitä tavallisesti sillä väitteellä että me tunnemme ainoastaan vähässä määrässä avaruudessa vallitsevia lakeja ja että siis se, jota me pidämme rajoitetun tietomäärämme mukaan poikkeuksena maailman järjestyksestä, voipi todenteolla olla vaan korkeampien meille tuntemattomien lakien ilmausta. *A. F. Granfeltin* kristillisessä dogmatiikassa (2 pain. siv. 133 ss.) sanotaan ihmeistä ett'ei niitä saa käsittää maailman järjestyksen lakien satunnaisena ja mielivaltaisena kumoamisena, vaan päinvastoin siihen välttämättömästi kuuluvina kohtina. Raamatun ihmeiden luonteen valaisemiseksi tuodaan esiin yhtämukaisuuksia luonnonjärjestyksessä, jossa elimetön luonto on pohjana elimelliselle, mutta viimemainittua ei kuitenkaan voi selittää edellisen nojalla, vaan on se jotenkin aivan uutta, uusi luomistoimi. Ihmisen mukana tuli sitten ilmoille aivan uusi henkisesti siveellinen maailma, korkeimpine lakineen ja voimineen, joka olettaa ja käyttää alustanaan sekä elimellistä että elimetöntä luontoa. „Ja nämä uudet ihmeet, tämä lisäys ennen olleesen ei millään tavalla rikkonut ennen vallinneiden luonnonlakien kokonaisuutta, eikä vaikuttanut niihin häiritsevästi eikä hävittävästi". Katsoen asiaa alhaisemman olemuksen kannalta on korkeampi ihmettä, sillä sitä ei voi ymmärtää yksin-omaan edellisen kannalta, kasvi ja eläin on ihmeenä elimettömälle, ihminen, henkisesti siveellinen olento, on ihmeenä eläimille. Ja samalla tapaa, jatkaa hra A. F. G., ainoastaan ihmisen kannalta katsoen on ihmettä se, että Jumala lakkauttaa alhaisemman järjestyksen pannakseen siihen uuden vaikutuksen samalla kuin tämä Jumalan toiminta seuraa kuitenkin itsessään lainmukaista välttämättömyyttä sen tarkoituksen mukaan, jota varten hän loi maailman. — Meistä näyttää, että jos tätä hra A. F. G:n hyväksymää käsitystä ihmeistä tarkoin noudatettaisiin, kumottaisiin todenteolla ihmeen käsite sen vanhassa merkityksessä. Sillä se, jota hra A. F. G.

sanoo „ihmetyöksi", eroaa melkoisesti siitä, mitä ennen käsitettiin ihmeellä. Kun luonnossa korkeampi olemusmuoto, esim. elimellinen elimettömän rinnalla, ilmestyy, jääpi ja muodostuu se alituiseksi osuudeksi olijoiden lainmukaisessa järjestyksessä; jota vastoin ihmeillä vanhemman käsityksen mukaan ymmärretään individuaalisia ja ohimeneviä tosiasioita, jotka poikkeavat kaikesta niiden edellä olleesta ja jälkeen tulevasta. Sen ohessa on, kuten hra A. F. G. itse tunnustaa, hänen nimittämiensä „ihmeiden" ominaisuutena se, että kun korkeampi olemusmuoto ilmestyy, se ei ollenkaan muuta alhaisemman lakeja. Kasvin ilmestyminen esim. ei muuta missään suhteessa niitä fyysillisiä ja kemiallisia lakeja, jotka hallitsevat elimetöntä luontoa, päinvastoin on näiden lakien alituinen voimassa oleminen ehtona kasvikunnan olemiselle. Ihmisen henkinen vapaus ei kumoa millään muotoa elimettömän eikä elimellisen luonnon lakeja, päinvastoin on näiden lakien loukkaamaton voimassa oleminen sekä ihmisen omassa ruumiissa että sen ulkopuolella välttämättömänä ehtona siihen että ihminen voisi vapaasti toteuttaa tahtonsa ulkomaailmassa. Jollei tässä olisi voimassa mitä tarkin lainmukaisuus, ei ihminen voisi koskaan ennakolta tietää tekojensa mahdollisia seurauksia eikä siis voisi käyttää ulkomaailmaa keinona tahtonsa täyttämiseksi. Toisin sanoen, juuri korkeampien olemusmuotojen esiytymisen mahdollisuutta varten vaaditaan alhaisemman olemassa oloa ja sen vaikuttamista määrätyn luontonsa mukaan ilman että korkeampi missään kumoo sen järjestystä, vaan antaa ainoastaan sen voimille ja laeille sellaista käytäntöä, jota ne itsestään eivät saisi. Mutta ihme sen vanhassa yksin-omaan dogmaatisessa merkityksessä on juuri se, joka, vaikka ainoastaan individuaalisessa kohdassa, kumoo luonnon ja historian järjestyksen. Hra A. F. G:n ajatuksen mukaan olisi ihme se, että Jumala, toteuttaakseen jonkun tarkotuksensa, panisi toimeen vaikutuksen, joka maailmassa ennen olevan suhteen tosin olisi jotain uutta ja siis sen nojalla selittämätöntä, mutta joka kuitenkaan ei pakottaisi ennen olevaa vaikuttamaan muulla tavalla kuin oman luontonsa mukaan. Sitä vastoin ihme vanhan ajatuksen mukaan on jotain Jumalan vaikuttamaa uutta, joka samalla pakottaa jo ennen olleenkin vaikuttamaan muulla tavoin kuin oman luontonsa mukaan. Selvää on siis että koko A. F. G:n hyväksymä ihmeteoriia, jos sitä johdonmukaisesti noudatettaisiin, kumoaisi ihmeen siinä merkityksessä, jossa meidän kirkkomme tunnus-

tuskirjat sen käsittävät ja tunnustaisi sitä vaan relatiivisesti, s. o. siten että ihme on ihmeenä ainoastaan sille, joka ei tarpeeksi tunne olijoiden kokonaisuutta käsittääkseen asian ihmeettömyyttä.

Me olemme tuoneet esiin tämän ainoastaan näyttääksemme, että nykyään myöskin raamatun kannalla olevat jumaluusoppineet tahtovat mielellään supistaa varsinaisen ihmeellisen ihmeessä vähinpään määrään, huolimatta siitä, että he itse vähällä kumoavat sen kokonaan — niin vieraaksi on todellakin tämä käsite tullut nykyajan ihmisille. Nämä, joll'eivät tee väkivaltaa sille ajattelemistavalle, joka heille on tullut luonnolliseksi, voivat yleensä ajatella *jumalallista ilmestystä* ainoastaan psykoloogisesti ja historiallisesti välitettynä. S. o. he eivät voi ajatella Jumalan ilmestystä ihmisille siten että Jumala lainaisi muutamille henkilöille ajatuksia huolimatta näiden henkilöiden omasta toiminnasta. Ja yhtä vähän voivat he ajatella Jumalan ilmestystä tapahtuvaksi, joll'ei kaikkia historiallisia ehtoja sitä varten ole käsillä. Myöskin kristillisyyden syntyä ja kehitystä voidaan nykyajan kannalta käsittää ainoastaan historiallisena tapahtumana, suurempana kenties kuin muut historialliset tapahtumat, mutta kuitenkin samanlaatuisena ja samoin sekä samassa merkityksessä kuin nekin yleisten historiallisten kehityslakien alaisena. Uskonnon historia on täysin määrin todistanut että kaikissa edellisissä uskonnoissa, eikä vaan Mooseksen opissa, on enteitä kristillisyydestä ja että viimemainittu eroaa tosin täydellisyysmääränsä, mutta ei koko luonteensa puolesta muista uskonnoista. Samoin on raamatun tutkiminen osottanut, että sekä kristuksen oma jumaluuden-tajunta että hänen opetuslastensa ja vanhemman seurakunnan käsitys hänestä on ollut kehityksen alaisena ja ett'ei kaikki alusta alkain ollut valmista ja selvää. Jopa Uudessa testamentissakin on selvä kehitys Kristuksen persoonan käsityksessä synoptisista evankeliumeista Paavaliin ja Paavalista evankelista Johannekseen. — Myöskin näissä suhteissa näemme me uudemman jumaluus-opin, silloinkin kun se tahtoo olla oikea-uskoisena, tekevän melkoisia myönnytyksiä ajanhengelle. Tämä näkyy esim. raamatun inspiratsioonikäsitteestä. Yhä enemmän tunnustetaan jumaluus-opillisellakin taholla, että raamatun lausunnot semmoisesta, joka ei koske autuutta, voivat olla väärät; että raamatun kirjoittajain esitystä määrää heidän aikansa ja heidän oma individuaalinen ajatustapansa, t. s. koetaan yhä enemmän asettaa inspiratsioonikäsite sopusointuun nykyaikaisen, psykoloogista ja

historiallista mahdollisuutta vaativan tajunnan kanssa. Ja tuskinpa voitaneen kieltää että tässä on melkoisesti poikettu kirkkomme tunnustuskirjoissa lausutusta käsityksestä.

On olemassa eräs ajatus, jonka mukaan kristillisyyden ja tieteen ei tarvitse häiritä toisiansa, koska niillä ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Tiedemiehen uskonnollinen vakuutus ei tarvitse olla, niin sanotaan, missään yhteydessä hänen tieteellisen vakuutuksensa kanssa, vaan molemmat voivat olla toisilleen vieraita ja välinpitämättömiä. Tunnustamme, ett'emme oikein ymmärrä semmoista väitettä. Olkoonpa niinkin, että tieteellisten yksityisseikkain tutkimusten ei tarvitse olla yhdessä tutkijan uskonnollisen tajunnan kanssa. Mutta niin pian kuin tutkimus kohoo todellisiin perus-aatteihin, niin pian kuin se alkaa muodostua maailmankatsannoksi, täytyy sen välttämättömästi tulla johonkin suhteesen, joko vastustavaan tai yhtäpitävään, tutkijan uskonnollisten ajatusten kanssa. Ja meidän ymmärtääksemme on ihmisen pyrkiminen sopusointuun tajunnassaan, siis myöskin uskonnollisten ja tieteellisten vakuutustensa välillä. Sillä eihän sisällinen ristiriitaisuus ja vastakkaisuus voi olla hänen oikeana tarkotusperänään.

Mutta kuinka voidaan, jos kerran epäsointu on syntynyt uskonnollisen ja tieteellisen tajunnan välillä, päästä siitä ja palauttaa jälleen yhtäpitäväisyys? Asian perille päästään joko jommankumman, uskonnollisen tai tieteellisen, puolen masentamalla taikka myöskin välityksen kautta, joten molemmat pääsevät oikeuksiinsa. Välityksen miehiä syytetään tavallisesti vastakkaiselta taholta „puolinaisuudesta". Se taas, joka kuten *Strauss* voipi tukahuttaa uskonnolliset taipumuksensa, joita kuitenkin kullakin ihmisellä on olemassa suuremmassa tai vähemmässä määrässä, taikka se, joka *Tertullianuksen* tai *Hengstenbergin* kanssa voipi masentaa järjen äänen ja rohkeasti lausua „credo quia absurdum"insa (uskon koska se on luonnotonta), se saavuttaa ilman liian suurta vaivaa palkinnon „johdonmukaisuudesta" ja „kokonaisuudesta". Sille on verrattain helppoa, jos kerran on päättänyt seurata yksipuolista periaatetta, ummistaa silmänsä kaikilta muilta myöskin oikeutetuilta näkökohdilta ja tehdä omasta periaatteestaan enemmän tai vähemmän mielettömiä johtopäätöksiä sekä sitten pysyä niissä uppiniskaisesti. Siten miellytetään ajaksi yleisöä, joka käsittää yksipuolisen kannan helpommin kuin välittävän ja luulee että ensinmainittu osottaa aina voimaa, jälkimäinen heikkoutta,

ikäänkuin se ei osottaisi suurempaa voimaa, joka voipi saavuttaa niin laajoja periaatteita, että niiden kannalta katsoen vastakkaiset yksipuolisuudet näyttävät vaan totuuden *osilta*, kuin se, joka semmoista yksipuolisuutta noudattaa. Mutta onpa luontoja, joille semmoinen „johdonmukaisuus", jota ei saavuteta muuten kuin sulkemalla silmänsä totuuden toiselta puolelta, on mahdoton, onpa niitä, jotka voivat yhtä vähän suostua luopumaan uskonnosta kuin järjellisyydestä juuri sen tähden että he tahtovat pysyä „kokonaisina" ihmisinä. Sillä se, joka saattaa persoonallisesta elämästään irrottaa uskonnollisen aineksen, tulee „puolinaiseksi" siten, että hänessä ihmisellisen olennon pääasiallinen puoli, nimittäin ihmisen absolutiin, Jumalaan käännetty puoli, kutistuu eikä pääse kehittymään. Ja toiselta puolen tulee sekin samoin „puolinaiseksi", joka suostuu tukahuttamaan järkensä taikka ei käytä sitä täydellisesti. Mutta joll'ei taideta tai tahdota itseään henkisesti silpoa, niin on täytymys hakea välitystä. Välitys uskonnon ja tieteen välillä voipi tosin määrättynä ajanhetkenä olla yksityiselle ihmiselle, yhdistykselle, jopa kokonaisen ihmispolvenkin yhteisille voimille liian vaikea tehtävä, mutta pyrkiminen siihen on yhtähyvin oikeutettu, sillä se on välttämätön. Juuri siitä syystä me emme voi pitää oikeutettuna „protestanttiyhdistystä" vastaan tehtyä moitetta, kun tämä moite on tarkottanut yhdistyksen yleistä tarkotusperää. Ja erittäin väärä on tuo usein kuultu syytös välityksen miesten „epärehellisyydestä", ikäänkuin he eivät puhuisi täyttä totta ilmoittaessaan kunnioitustaan Kristusta ja kristillisyyttä kohtaan. Käyttääksemme kirkkohistoriallista vertausta on tämä syytös yhtä perätön kuin jos *Philonia* ja muita aleksandrialaisia juutalaisia syytettäisiin epärehellisyydestä sen tähden että he sovittaakseen uskontoansa järjen kanssa suosivat vanhan testamentin kuvannollista käsittämistä siihen asti hyväksytyn sananmukaisen sijaan. Yhtä vähän on kukaan oikeutettu epäilemään esim. Viktor Rydbergin lämpöä kristillisyyttä kohtaan; hän tahtoo erottaa sen asiaa tunnustuskirjain kristus-opista juuri siitä syystä, että hän katsoo viimemainitun asian kokonaan kadotetuksi.

Tosin täytyy uskonnollisen tunnustuksen aina ilmoittaa *uskovaisen* seurakunnan uskoa. Tieteelliset vakuutukset eivät saa siis *suoranaisesti* määrätä tunnustuksen sisällystä, sillä oppi, joka on välittömänä hedelmänä ainoastaan tieteellisestä ajattelemisesta, lukua pitämättä mistään tunnustajain uskon-elämästä, on mitä hyvään muuta, mutta ei uskontunnustusta,

jonka tarkotuksena on olla yhdistyssiteenä samaa uskovien välillä. Kun vaaditaan muutoksia kirkkomme tunnustuksessa, ei voi eikä pidäkään tulla kysymykseen muunlaiset muutokset kuin juuri semmoiset, jommoisia *uskovain* tajunta vaatii. Se, jolla ei ole mitään uskoa, ei voi olla myöskään minkään uskontunnustuksen ei muuttamattoman eikä muutetun tarpeessa, eikä hän siis voi vaatia että kirkko uskontunnustusta muodostaessaan ottaisi häntä lukuun. Mutta kun vaaditaan tunnustuksen parannusta „sivistyskehityksen mukaisesti", oletetaan tosiaankin, ett'eivät nykyajan uskovaiset, jos he todella ovat omistaneet nykyisen sivistyksen, usko aivan samaa tai samalla tapaa kuin ne, joiden uskoa tunnuskirjat ilmaisevat; t. s. että uskon oma sisällys on muuttunut valistuksen edistyessä. Vaikka tiede ja maallinen valistus eivät saa yleensä suoranaisesti määrätä uskontunnustusta, määräävät ne sitä kuitenkin epäsuorasti siten että ne muodostelevat uskovaisen omaa uskoa; hän lakkaa uskomasta sitä, joka sotii hänen tieteellistä vakuutustaan vastaan taikka sitä, joka hänen sivistyskannallaan ei enää ole omansa tyydyttämään uskonnollista tarvetta. Usko itse ei voi välttää kehityksen yleistä lakia. Joku voi tosin luulla että oikean uskon pitäisi olla yhden, nimittäin sen, joka on yhtäpitävä kristillisyydessä olevan objektiivisen tai tosiasiallisen kanssa. Mutta todenteolla on tällä objektiivisellä kohdalla kristillisyydessä niin runsas sisällys että ihmiskunta voipi sen omistaa ainoastaan monien eri uskontajuntain ja niihin perustuvain uskontunnustusten kautta. Tämä seikka on ollut kristittyjen kirkkojen ja lahkokuntien olemisen perustuksena. Mutta ken tohtii sanoa että *meidän* kirkkomme käsitys kristillisyydestä olisi täydellisesti tyhjentänyt sen koko objektiivisen sisällyksen? Uskon täytyy tosin kristillisyyden perustamisessa nähdä ilmestystä, Jumalan ilmoitusta ihmisille, jonka tarkotuksena on heidän pelastuksensa synnin vallasta ja kirouksesta ja synnin kautta häirityn suhteen uudistaminen Jumalan ja ihmisen välillä. Se on Jumalan vaikutus ajallisuuteen, jonka kautta hän asettaa maailmaan jotain uutta. Mutta itse usko näkyy meidän päivinämme yhä enemmän rupeavan käsittämään tätä vaikutusta siten että se, väkivaltaa tekemättä, ainoastaan liittyi niihin olemisen lakeihin, joita uskovainenkin on tottunut pitämään loukkaamattomina.

Ja jos ei tahdota väittää että nykyaikainen sivistys välttämättömästi hävittää kristillisyyden, niin täytyy tunnustaa ilmestyksen mahdollisuutta ilman ihmeitä tämän käsitteen vanhassa merkityksessä, jonka mukaan ne

kumoaisivat luonnon, sielun-elämän tai historian lakeja. Että me vaan vaillinaisesti tunnemme olemisen lakeja ja että siis nykyisellä tiedon kannalla ollessamme meistä voipi moni luonnollinenkin seikka näyttää ihmeelliseltä — sen tunnustamme mielellämme.

Mutta eikö ole totta, kuten niin monelta taholta väitetään, ett'ei tieteellinen maailmankatsanto salli jumalallisen ilmestyksen otaksumista semmoisessa merkityksessä, että se tyydyttäisi uskonnollista mieltä? Vastaus tähän kysymykseen riippuu siitä mikä käsitys Jumalasta ja hänen suhteestaan maailmaan on todella tieteellinen. Sille opille, joka tahtoo muuttaa kaiken tieteen luonnontieteeksi, joka sovittaa myöskin hengenmaailmaan semmoisen katsanto- ja tutkimus-tavan, joka on paikallaan ainoastaan luonnon suhteen, joka siis kieltää vapauden eikä tiedä mitään persoonallisuudesta -- sille opille voipi uskonto olla vaan kokoelma subjektiivisia mielikuvitelmia. *Panteismi* puolestaan hyväksyy tosin Jumalan olemisen, mutta ei erotettuna maailmasta, vaan yleisenä substansina tai persoonattomana järkenä, jonka häviäviä ilmaannuksia yksityiset olijat ovat. Olijoiden yleiset lait osottavat, tämän katsantotavan mukaan, Jumalan omaa olentoa, mutta luonnollisesti ei voi tulla kysymykseen mitään Jumalan ryhtymistä kerran määrättyyn maailmanjärjestykseen, niin että hän sitä tai tätä tarkotusta saavuttaakseen panisi olevaiseen jotain uutta. Se ei ole myöskään mahdollista sen *deismin* kautta, jota vanha ratsionalismi kannatti, ja joka käsitti Jumalan persoonana, mutta ei kuitenkaan maailmassa toimivana, koska hänen ainoa suhteensa maailmaan on se että hän sen alkuaan loi ja jätti sitten omiin valtoihinsa.

Sitä vastoin voidaan ajatella Jumalan jatkuvaa vaikutusta olijoihin sen filosofiian kannalta, joka hyväksyy naturalismia vastaan hengen todellisuuden, itsenäisyyden ja vapauden, sanalla sanoen persoonallisuuden käsitteen; panteismia vastaan tunnustaa että absoluti ei toteudu ainoastaan ajallisessa ihmisessä, vaan sellaisena eli absolutisuudessaan tulee itsetajuntaan, s. o. että Jumalalla on persoonallisuutta; viimein deismiä vastaan tunnustaa ett'ei Jumala ole suhteessa maailmaan ainoastaan kerran toimitetun luomistyön kautta, vaan jatkuvalla tavalla, siten että maailma ja mitä siinä tapahtuu yhä vaan perustuvat hänen tahtoonsa, sanalla sanoen, tunnustaa käsitteen Jumalallisesta *maailman hallituksesta*. Se ajatus, että „persoonallisuus“ ja „absolutisuus“ olisivat toisiinsa yhdis-

tymättömiä ominaisuuksia ja että siis persoonallinen Jumala välttämättömästi joutuisi äärellisyyden piiriin, tämä uudemmassa filosofiiassa niin yleinen ajatus, näyttää meistä olevan vaan seurauksena siitä ett'ei tohdita ajatella persoonallisuutta muuten kuin kokemuksen opettamalla tavalla. Sillä kokemus osottaa meille vaan äärellisiä persoonallisuuksia. Mutta jos me ajattelemme Jumalaa absolutina, täytyy meidän samalla mennä kokemuksen piirin yli. Absolutin persoonallisuuden käsite merkitseisi semmoista, joka itsetajuisesti ollakseen ei oleta mitään sille annettua toista, vaan itse asettaa „toisensa". Tässä käsitteessä ei ole mitään loogillista ristiriitaa, joka tekisi sen mahdottomaksi. Jos me kerran tunnustamme, että absoluti on täydellisesti todellinen, täytyy meidän pitää se persoonallisena, koska persoonallisuus on ainoa täydellisesti todellinen, jota me tunnemme ja voimme ajatella. Eikä myöskään käsitettä jumalallisesta maailman-hallituksesta ole mahdoton ajatella, jos sillä on vaan täydellinen johdonmukaisuus tai yhtäpitäväisyys itsensä kanssa niin että se meille ilmaantuu lainmukaisena järjestyksenä. Jumalallinen maailman-hallitseminen on toiselta puolen *säilyttävää* toimintaa, s. o. mikä kerran on tullut olemiseen, vaikuttaa siinä eteenkinpäin saamansa luonnon mukaisesti, mutta toiselta puolen myöskin *lisäävää* toimintaa s. o. uusien alkujen, uusien olomuotojen synnyttämistä ilman että me voimme selittää niitä täydellisesti ennestään olevan nojalla, vaikka niillä siinä on ilmautumisensa ehto, niin että Jumalan uudet tuotannot tarkkaan yhtyvät jo ennestään olleesen, sitä vähimmälläkään tavalla loukkaamatta. Sellaisen filosofiian kannalta voisi myöskin puolustaa käsitettä „erinäisestä ilmestyksestä". Sillä koska tämän maailmankatsannon mukaan on ajateltava että Jumala on antanut ihmisille siveydenlain toteutettavaksi heidän omalla vapaalla tahdollaan, mutta juuri heidän vapautensa tekee heille mahdolliseksi saman siveyslain rikkomisen, jonka kautta ihmisen suhde Jumalaan häiriytyisi, olisi mahdollista ajatella että juuri tämä häiriytyminen antoi aihetta erityiseen ilmestykseen Jumalan puolelta, se kun olisi ainoa keino palauttamaan ihmisen oikeata suhdetta Jumalaan. Tämä ilmestys olisi Jumalan puolelta uudestaluominen, uuden ratkaisevan alkupisteen asettaminen ihmiskunnan siveellis-uskonnolliseen kehitykseen. Mutta kuinka olisi ajateltava tämä ilmestys että se soveltuisi tarkoin jo ennestään olevaan, s. o. olevaisiin luonnollisiin, henkisiin ja historiallisiin lakeihin? Sen mukaan kuin me ymmärrämme ainoastaan siten,

että Jumala varustaa ihmisellisen indiviidin niillä voimilla, joita tarvittiin tämän erityisen ilmestyksen saattamiseksi ihmisille. Sillä uuden individuaalisilla lahjoilla varustetun ihmisellisen hengen ilmaantuminen on jos mikään tunnustettava uudeksi luomiseksi, jonkun uuden asettamiseksi maailmaan. Me puolestamme emme voi hyväksyä sitä oppia että kaikki, mitä ihmisessä on henkistä, olisi vaan koottua perintöä edellisiltä sukupolvilta, sillä jos kaikki henkinen olisi *perintöä*, ei alkuaan olisi ollut mitään perittävää eikä perivää, niinmuodoin ei olisi tullut koskaan toimeen mitään perintöä eikä siis henkistäkään. Me pidämme siis jokaista individuaalista henkeä uutena, itsenäisenä ja muutamassa suhteen omituisena osuutena olemuksessa. Ja ennen kaikkea on tätä sanottava siitä hengestä, joka on määrätty selvittämään Jumalantajuntaa ihmissuvussa.

Ei mikään filosofiia voi näyttää toteen erinäisen ilmestyksen tapahtumista, koska ei kukaan voi tuntea jumalallista maailman-suunnitelmaa tarpeeksi voidakseen siitä varmuudella johtaa sen, että Jumalan pitää, pannakseen suunnitelmansa toimeen, jossakin määrätyssä tapauksessa ryhtyä siihen tahi tähän toimeen. Vielä vähemmin voi mikään filosofiia todistaa että Jesus Natsarealainen on ollut tämän ilmestyksen välikappaleena, koska filosofiia yleensä ei voi johtua individuaalisiin tapahtumiin. Ei sekään filosofiia, jonka pääpiirteet olemme yllä esittäneet, voi, yhtä vähän kuin mikään muukaan, ratkaista näitä kysymyksiä. Mutta se on, sen verran kuin me voimme käsittää, ainoa filosofiia, jonka kannalta katsottuna käsite erityisestä ilmestyksestä ei jää mahdottomuudeksi, vaan on ainakin ajateltavissa. Jos siis uskonnon ja tieteen sovittamiskokeella on oleva mitään menestyksen toivoa, on sen lähteminen tänlaisen filosofiian edellytyksistä.

Me käsitämme kuitenkin varsin hyvin ett'ei filosofiia eikä tiede yleensä voi saada aikaan kirkon eikä sen tunnustuksen parantamista. Me olemme jo sanoneet että tunnustuksen on ilmaiseminen uskovaisen uskon sisällystä eikä hänen tieteellisiä teoriioitansa. Sentähden onkin tunnustuksen parannus odotettava uskon-elämän virkistämisestä, jonka kautta se saapi tarpeeksi voimaa uudistamaan kirkolliset suhteet. Tieteen tehtävä on rajoitettava valmistamaan maata uudelle kylvölle, joka kerran on tuleva sittenkuin aika on kysynyt ja oikeat kylvömiehet ilmestyneet. Ja tähän tieteen valmistavaan tehtävään kuuluu muun muassa sen filosofiian kehittäminen, joka, samalla kuin se tutkii eetillisen ja uskonnollisen elä-

män seikkoja yhtä huolellisesti kuin meidän aikoinamme tavallisesti tutkitaan vaan luonnon-ilmauksia, kokee muodostaa teoriioita, tieteellisesti kelpaavia ja soveliaita *näitä* seikkoja selvittämään, sekä siten tyydyttää omantuntomme ja uskonnollisen tunteemme välttämättömiä vaatimuksia.

Th. Rein.

Kirjailijain muotokuvia.

XII.

Emanuel Geibel.

Eräässsä kauniissa runoelmassaan nimeltä „Palmusunnuntai-aamu“ laulaa Geibel kuinka sinä päivänä rauha laskeutuu yli maan, kuinka vieno tuulen leyhkä tuo ilmoista jumalaisen hengen, kuinka enkelisiivet ikäänkuin leuhottelevat pois kaiken synnin ja pahuuden, kuinka sydämen sinä päivänä pitää pukeutua valkoisiin vaatteisin sekä Hosiannan lauluilla ja palmujen levittämisellä ottaa kuninkaansa vastaan. Soipa sallimus, että juuri tuollaisen kirkkaan palmusunnuntai-aamun rauhassa vanha runoilija sai vaipua ikuiseen uneen: kellot, jotka soittivat viime pääsiäisjuhlan tervetulleeksi, kantoivat samassa yli Saksanmaan tiedon, että eräs sen jaloimmista hengistä oli muuttanut manalaan, että sen suurin nykyinen lyyrikko oli, kuten hän itse kerran lauloi, „koristanut sydämensä puhtaalla puvulla“ ja lähtenyt hakemaan ikipäiväistä juhlarauhaa.

Lübeckissä, missä kuoli, oli Geibel myös syntynyt — lokakuun 18 päivänä 1815. Bonnin yliopistossa koetti hän tutkia ensin jumaluus-oppia, sitten kielitiedettä, vaan järjellisiä tutkimuksia hänen henkensä ei sallinut. Kohta päätti hän seurata taipumustansa jättää kaikki oppineet tuumat pois ja täydelleen antautua kaunokirjallisuuteen. Vaan nähtyään ett'ei pieni yliopistokaupunki tarjoisi hänelle kylliksi laveata alaa voidaksensa tehdä itseään tunnetuksi, muutti hän Berliniin, johon saapui pikkuisilla varoilla sekä ilman tuttavia, ainoastaan iloinen mieli ja kirkkaat tulevaisuuden toiveet muassaan.

Kumminkin löytyi suhde, johon Geibel voi Berlinissä turvautua. Kymnaasin oppilaana ollessaan oli hän nimittäin jo runoillut sekä lähettänyt erään pienen kappaleen Adalbert Chamissolle, joka silloin Ber-

linissä antoi ulos „Musenalmanach"iansa. Etevä romantikko kyllä ei tuntenut tekijää — Geibel käytti nimimerkkiä L. Horst — vaan painatti siitä huolimatta soman kappaleen kirjaseensa. Saavuttuaan pääkaupunkiin meni Geibel nyt Chamisson luo muistuttaen häntä kaksi vuotta takaperin tapahtuneesta seikasta ja runoilija, joka suosi nuoria kykyjä niinkuin omia lapsiaan, otti hänet sangen ystävällisesti vastaan sekä välitti hänelle pääsön omaan kirjalliseen seuraansa, jossa etenkin Bettina v. Arnim — tunnetun romantikon yhtä tunnettu leski — sekä rnnoilija Gandy ja mainio taidehistorioitsija Kugler, molemmat silloin vielä nuoret, liittäytyivät häneen.

Vaan ei tämäkään elämä, niin ihanteellinen ja hänelle hyödyllinen kuin se olikin, Geibeliä miellyttänyt. Hänessä oli noussut toinen halu, palava halu, jonka tyydyttäminen näytti aivan toivottomalta. Päästä etelään, varsinkin Kreikkaan, taiteen kotimaahan, katsomaan kaikkia kaunista mitä oli pyhän Hellaan alalla kasvanut, se oli maali, jonka saavuttamisen hänen kirjalliset sekä taiteelliset tutkimuksensa olivat tehneet hänen rakkaimmaksi toiveekseen. Kreivi Platenin antiikin-kaltaiset runot siinä suhteessa erittäin häneen vaikuttivat. Ennenkuin hän saattoi sitä aavistaakaan toteutuivat hänen toivomuksensa. Bettina v. Arnim toimitti hänelle kotiopettajan paikan Venäjän lähettilään Atheenassa, ruhtinas Katakazin luona ja alkupuolella toukokuuta 1838 seurasi Geibel ruhtinaan perhettä Kreikan pääkaupunkiin.

Epäilemättä on kaksi vuotinen olo täällä tärkein ja vaikutusrikkain jakso Geibelin elämässä. Seisoen juuri siinä iässä, kun hänen inhimillisen ja runollisen kehityksensä piti kääntyä jollekin varmalle uralle, pääsi hän pois kotimaastaan, missä etenkin runollisissa oloissa vallitsi sellainen häviö ja eripuraisuus ett'ei hän niistä olisi voinut vastaan-ottaa muuta kuin epäterveellisiä vaikutuksia. Hän sai etelässä täydelleen antautua vanhain kirjailijain tutkimiseen, niitten ohessa luki hän Goetheä sekä Platenia ja sillä tavoin saavutti hän tuon muodon yksinkertaisuuden, tuon ajatuksien selvyyden, jotka ovat tästälähin hänen runojensa pysyvät tunnusmerkit. Jok'ainoassa hänen kokoelmassaan löytyy isompi tai pienempi jakso kirjoitettuna Hellaan maassa ja pyhitettynä sille: „Atheena", „Muistoja Kreikasta", „Kreikan saaret" j. n. e.

Lähteissään Berlinistä oli Geibelillä jo ollut kirjanen runoelmia valmiina painettavaksi. Vaan Kreikassa sai hän tiedon että kaikki oli

mennyt hukkaan kirjapainon palaessa. „Yksi kokoelma lyyrillisiä runoja vähemmän tai enemmän — se ei merkitse mitään“, lausui hän kylmäkiskoisesti, ja palatessaan 1840 antoi hän toisen vihkon ulos. Vaikka sanomalehti-arvostelu alussa ei ollut ollenkaan suosiollinen, niin levenivät kohta Geibelin runot yli koko Saksan: kahdenkymmenen vuoden kuluessa painettiin ne viisikymmentä kertaa, ja edessämme on näitten ensimmäisten „Nuoruuden runoelmain“, kuten ne silloin nimitettiin, 87:s painos, ilmaantunut 1878. Tällainen menestys lienee yksinäinen lyriikin historiassa.

Selvästi näkyy kuka on ollut Geibelin ensimmäinen esikuva. Hän jakaa jo runonsa samalla tavalla kuin Heine oli „Runojen kirjassa“ tehnyt ja monessa Geibelin kappaleessa soi niin täydelliset Heinen-laatuiset säveleet, löytyy niin Heinen-kaltaisia käänteitä ja lauseita että tämän vaikutus on kieltämätön. Vaan kuinka olisikaan voinut olla toisin? „Buch der Lieder“, jonka toinen painos juuri oli vuonna 1837 ilmestynyt, piti koko lyyrillisen runomaailmaan kahleissaan ja täytyihän Geibelin, tunteellinen ja perin lyyrillinen luonne kuin oli, myöskin, ainakin ajaksi, kumartua sen vallan alle. Vaan yhtä selvästi näkyy kuinka äkkinäisen kumouksen Kreikassa olo on Geibelin mielessä matkaan saattanut. Heinen jäljet katoavat kiireesti, Geibel katsoo häntä kohta aivan toisilla silmillä. Merkillistä on siinä suhteessa mitä Geibel, saatuansa tiedon Chamisson kuolemasta ylpeässä itsetietoisuudessaan kirjoittaa: „Platen on kuollut, Chamisso on kuollut, Uhland jo kauan ollut vaiti, Rückertin henki hajaantuu, nuorien joukossa on ainoastaan Freiligrath arvokas. Aika on, että uusia voimakkaita ääniä kuuluu, muuten katoo kaikki luonteettomaan jaarimiseen“. Ei sanaakaan Lenausta, jonka syvää, synkkämielistä lyriikkiä Geibel luultavasti ei koskaan voinut oikein ymmärtää, ei sanaakaan Eichendorffista, Anastasius Grünistä, eikä — Heinrich Heinestä, hänen oman nuoruutensa ihanteesta ja Saksan silloisesta mahtavimmasta lyyrikosta! Ja tämä tapahtuu elokuulla 1838, hänen neljä kuukautta oltuaan Kreikassa. Osaksi on syy ehkä haettavana siinä että Heine matkakuvaelmissaan oli niin kovasti pilkannut Platenia, Geibelin puolijumalaa, vaan kaikessa tapauksessa merkitsee tämä lausunto täydellisen käännöksen runoilijamme mielipiteissä. Tästähän tuli hänen pyrinnöksensä täyttää Schillerin ohjetta, että todellisella runoilijalla pitää olla siveellinen luonne pohjana, ohje, joka työnsi hänet yhä enem-

män Heinestä pois. Totta kyllä, jos Geibel ei olisi niin sokeasti jumaloinut Platenia, niin kyllä tämä mainitussa suhteessa ehkä olisi tyydyttänyt häntä vielä vähemmin!

Kotiin tultuansa oli Geibel milloin siellä, milloin täällä. Vuoden 1841—1842 oleskeli hän Eschebergin linnassa Hessenissä, johon vieraanvarainen omistaja oli hänet kutsunut. Rikkaassa linnankirjastossa tutustui hän Espanjan romanssi-kirjallisuuteen, josta hän myöhemmin on kääntänyt suuren osan saksaksi, vieläpä mainiolla tavalla. Tähän aikaan alkoi myöskin poliitillinen suunta sekaantua hänen lyriikkiinsä — suunta, johon hän mielihalulla antautui ja joka sittemmin pääsi melkoisin määrin vallitsemaan hänen runollisessa toiminnassansa. Luultavasti oli 1841 ilmestynyt, yksin-omaan tälläisiä lauluja sisältävä, runokokoelma „Zeitstimmen“ — ajan ääniä — syynä että Preussin kuningas määräsi Geibelille kolmen sadan taalerin vuotuisen palkan. — Eschebergistä lähti Geibel Rhein virran rannalle St. Goariin, missä Freiligrath asui. Täällä vietti hän taas onnellisen vuoden vanhemman runoilijan kanssa, joka piti häntä suuressa kunniassa ja antoi hänelle neuvoja voimiensa mukaan. Sittemmin matkusti Geibel paikasta paikkaan, viipyen lyhyemmän ajan jokaisessa. Niin kävi hän Silesiassa, niin Eteläsaksassa, missä schwabilaiset runoilijat ottivat hänet suurella ystävyydellä vastaan, niin kotikaupungissaan Hannoverissa, Dresdenissä j. n. e. kunnes lopuksi Bayerin kuningas Maksimilian kutsui hänet estetiikan professoriksi Müncheniin.

Henkinen elämä oli täällä erittäin korkealla kannalla. Kuningas oli itse sekä taiteen että kirjallisuuden hartain ystävä ja veti luoksensa koko joukon samanmielisiä henkilöitä, niin että hänen „pyöreä pöytänsä“ oli kauas tunnettu. Ei kummaa siis, että Geibel viihtyi hyvin, etenkin kun hän myös löysi toisen piirin, missä sai tovereja ja henkisiä ystäviä. Münchenissä oli näet silloin suuria nuorempia kirjallisia kykyjä, joitten virkeä seura ehkä oli vielä enemmän Geibelin mieleen kuin kauneuden ihaileminen kuninkaan ympäristössä. Tähän seuraan kuuluivat muitten muassa Paul Heyse, lyyrikko ja novellisti Hans Hopfen, kultuurihistorioitsija, musiikki-kirjailija ja novellisti Riehl, novellisti Wilhelm Jensen j. n. e. Yhtiön nimi oli „Krokotiilit“ ja se kokoontui tavallisesti kerta viikossa erään vanhan venäläisen ruhtinattaren luo, joka oli harras henkisien toimiskelujen ystävä. „Mitä enemmän joi teetä, sitä

korkeammalle nousi emännän suosiossa“, kertoo eräs seuran jäsen. Kerran tuli kysymys yhteisen kalenterin ulos-antamisesta. Geibel otti sen toimittaaksensa ja kohta ilmestyi „Münchener Dichterbuch“, tunnettu arvokas kokoelma, jossa Geibelin, Heysen ja äsken mainittujen työkumppanina luetaan nimiä sellaisia kuin Scheffel, Schack, Lingg, Felix Dahn y. m. kaikki enemmän tai vähemmän „Krokotiili“-piirin kanssa yhteydessä seisovia.

Niin eli Geibel rauhallisesti ja onnellisesti, yhä kehittyen, yhä nauttien enenevää kunniata ja ihailua. Vaan 1866 vuoden sota syttyi ja Bayeri yhtyi Itävallan kanssa. Geibel ei voinut hillitä pohjois-saksalaista isänmaallista innostustaan, vaan lähetti ulos hehkuvan runon, missä hän syntymäkaupunkinsa nimessä tervehtii Preussin kuningasta ilolaululla, toivoo koko Saksan yhdistymistä Hohenzollerin suvulle, ennustaa valtaa „vuorista mereen asti“. Tietysti heräsi ankara vastenmielisyys ja Geibelin tuli vaikeaksi pysyä asemassansa. Hän jättikin sen ynnä palkkansa sekä kaikki Münchenin elämän edut ja pakeni kotimaillensa. Silloinen kuningas Wilhelm korvasi hänen menetyksensä, hän asettui Lübeckiin takaisin ja siellä hän eli hamaan kuolemaansa saakka, matkustaen ainoastaan kesiksi erääsen Schwartau-nimiseen kylään Trawemünden lähellä. Pian 70 vuotiaana kuoli hän viime huhtikuun 6 päivänä. Hän oli kauan sairastellut: jo Kreikassa tuli hän kivulloiseksi eikä sittemmin koskaan täydelleen parantunut. Viimeisinä vuosina vaivasi häntä kipu niin, ett'ei hän saanut rauhaa muuta kuin muutamaksi tunniksi illalla. Silloin istui hän akkunassaan tai meni kävelemään pitkin Lübeckin ahtaita katuja. Joka ainoa kaupunkilainen tunsi ja tervehti häntä, hän oli kuin aarre, jonka vanhat muurit sulkivat heidän keskeensä. Hänen hautajaisissansa oli ääretön ihmisjoukko — vaan kaupungin puolesta ei pidetty mitään puhetta sen tähden että molemmat pormestarit olivat joutuneet riitaan, kuka puheen pitäisi, eivätkä voineet asiasta sopia.

Paitsi jo mainittuja kokoelmia on Geibel julkaissut: „Juniuslieder“ vuonna 1847, jotka epäilemättä sisältävät hänen parhaimmat lyyrilliset kappaleensa, „Neue Gedichte“ vuonna 1857, „Gedichte und Gedenkblätter“ vuonna 1864, „Spätherbstblätter“ 1877 sekä vielä useampia draamoja ja komedioita, „König Roderich“, „Brunhilde“, „Sophonisbe“, „Meister Andrea“, „Echtes Gold wird klar im Feuer“ y. m. Myöskin hänen

käännöksensä antiikista (Classisches Liederbuch), Espanjan romansseista (Spanische Volkslieder und Romanzen) sekä franskalaisista lyyrikoista (Uebersetzungen französischer Lyrik) ovat sangen etevinä tunnetut. Hänen useimmat lyyrilliset kokoelmansa ovat ilmestyneet lukuisissa painoksissa.

Geibelin ääretön menestys riippui tietysti suurimmaksi osaksi hänen mainioista ominaisuuksistaan lyyrikkona, vaan kyllä pitänee myöskin antaa hänen historialliselle asemallensa vähän syytä tähän menestykseen. Sillä yleisö oli väsynyt romantikkojen haaveihin, alkoi vähitellen väsyä Heinen ja hänen oppilaittensa ivalliseen „maailmankaihoon" sekä iloitsi, kun jostakusta sai raitista tunnetta, todellista elämää nauttiaksensa. Ja sitä tarjosi Geibel runsaasti, etenkin „Kesäkuun-lauluissa". Niissä on hän täydelleen itsenäinen. Kuten mainittu, horjui vielä ensimmäinen kokoelma Heinen, Platenin, vanhojen ja alkuperäisyyden välillä. Vaan „Juniuslieder" kokoelmassa on runoilija täydellisesti vakaantunut, laulunsa näyttävät tulleen läpi-sivistyneen, läpi-jalon miehen syvimmästä sydämen pohjasta, hänen luonteensa esiintyy niin hellänä, vaan yht'aikaa niin lujana ja totena, ettei voi olla rakastamatta henkilöä, samalla kuin hänen runojansa. Ja muoto on sisällykseen vastaava: yksinkertainen, vaan selvä, taiteellinen sekä miellyttävä. Harvoin on lyyrikko sillä tavoin laulanut kevään tuoksua ja suven aurinkoa, immen ihanuutta sekä kaikkea muuta mitä kaunihinta ihmissydämessä liikkuu. Usein muistuttaa hän siinä suhteessa maailman isoimpia lyyrillisiä mestareja n. k. Walther von der Vogelweideä ja Goetheä. — Romantikkojen laveaa mielikuvitusta vastaan pani Geibel yksinkertaisia, rajoitettuja aineita, tosielämästä haettuja; Heinen murtunutta maailman-katsantoa vastaan raittiin, jalon, ihanteellisen käsityksen luonnosta ja ihmisestä. Niin kohottaa, hän samalla kun hän miellyttää. Niin ovat hänen laulunsa kauan elossa ja kunniassa pysyviä. Moni niistä on muuttunut välttämättömäksi nuoruuden keskessä; „der Mai ist gekommen, die Bäume schlagen aus" on tavallisin ja kaunein kevätlaulu koko Saksanmaassa.

Valitettavasti ei Geibel pysynyt samoissa voimissaan loppuun saakka. Jo „uusista runoista" puuttuu monissa paikoin alkuperäisyyttä. Platen astuu esikuvana aina selvemmin esiin, myöskin Schiller y. m. on vaikuttanut ja miete ylimalkaan saanut suuremman tilan. Melkein sama on valtiollisten runojen laita. Alussa kannattaa niitä syvä, jalo isänmaan-

rakkaus, jota jokainen voi ymmärtää, vaan aikaa myöten muuttuu tuo Saksan yhteys, tuo „Deutschthum" Geibelissä ikäänkuin päähän pistäneeksi ajatukseksi, niin että esimerkiksi „Heroldsrufe" nimisessä kokoelmassa löytyy keisaria ja Bismarckia ylistäviä runoja, jotka vieraille lukijoille tuntuvat milt'ei inhottavilta.

Ballaadi-muotoa on Geibel usein käyttänyt, tavallisesti suurella menestyksellä, vaikka runoilijan lyyrillinen aisti on vaikuttanut eepillisen sisällyksen tunkemista syrjälle. Vähimmän onnistuneita ovat Geibelin draamat. Hän oli liian iso lyyrikko voidaksensa kylliksi voimakkaasti käsitellä draamallisia aineita. Huvinäytelmät ovat parhaat, esimerkiksi soma pikkuinen „proverbe" „Echtes Gold wird klar im Feuer".

Persoonaltaan oli Geibel sellainen, millaiseksi runonsa hänet näyttävät — jalo, lämpösydämellinen, innokas, — vaan erittäin pikaluontoinen. Kerrotaan että hän usein, käydessään kadulla jonkun ystävän kanssa ja puhellen siitä tai tästä seikasta, joutui vimmaan, seisahtui kumppaninsa eteen sekä niin korkealla äänellä rupesi hänelle selittämään asiata, että ihmisjoukko riensi paikalle, luullen ison riidan syntyneen. Vaan kohta meni myrsky ohitse ja entinen ystävyys vallitsi taas. Kolme ainetta löytyi, joitten paljas mainitseminen voi saattaa Geibelin kiivaaksi; ne oli Richard Wagner, Gutzkow ja Brachvogelin näytelmä „Narciss". Niitä hän ei voinut kärsiä.

Hänen vaimonsa kuoli aikaiseen. Lauluryhmä „Ada. Tagebuchblätter" uusissa runoissa on hänelle pyhitetty. Eräs veljentytär oli hänen ainoa kumppaninsa kotona, ainoa läsnä oleva sillä hetkellä, kun ukon kaunis valkea pää vaipui viimeiseen lepoon.

W. Söderhjelm.

Omituisista valo-ilmiöistä viime vuoden syystalvisella taivaalla.

Yleistä huomiota herättivät viime vuoden syystalven aikaan komeat iltaruskontapaiset valo-ilmiöt läntisellä taivaanrannalla. Ensi hetkenä piti moni, niinkuin tämänkin kirjoittaja, tuota outoa rusottavaa valoa jonkun suuren tulipalon synnyttämänä heijastuksena. Tapahtuipa, että sähkölangan avulla tiedustettiin, oliko siellä tai siellä, mistä tämä valo kulloinkin näyttihen, joku rakennus syttynyt tuleen. Sittemmin arveltiin valoa erin-omaisen kirkkaiksi revontuliksi. Vaan kun se päivä päivältä jatkautui heikkonemattomalla loistolla, ja sen keskipiste sijaitsi lännessä, eikä pohjassa, niinkuin revontulten tavallisesti on laita, sekä kun se paitsi iltasin lännestä, havaittiin aamulla idästäkin, kävi pian selväksi, ett'ei se saattanut olla mikään revontulten laatuinen ilmiö.

Aikaa voittaen saapui vähän väliä eri haaroilta tietoja, joidenka mukaan tuota taivaanruskoa oli huomattu melkeen yli koko maanpinnan; ilmoitettiin sitä nähdyksi, paitsi lähes kaikissa Euroopan maissa, Afrikassa, Aasiassa ja Amerikassa. Täällä Suomessa havaittiin sitä ensi kerran muistaakseni 25 p:nä marraskuuta 1883.

Suurella innolla ryhtyivät nyt tutkijat kaikkialla sen selittämiseen. Huomattiin että miesmuistiin ainoastaan yhden kerran ennen, kesällä 1831, jotain samanlaista oli nähty. Madridista Odessaan saakka näyttihen mainittuna vuonna, erittäinkin elokuun loppu- ja syyskuun alkupuolella, sangen komea rusko koillispuolisella taivaalla. Tyydyttävää selitystä saatiin silloin yhtä vähän tälle ilmiölle kuin vuonna 1783 sille omituiselle kuivasumulle, joka paikottaisin, esim. Islannissa, hämmensi auringon valon ja pohjasesta päin luode- ja koillistuulten kannattamana levisi yli suuren osan Eurooppaa.

Eri teitä yritettiin nyt päästä selville viime vuotisen valo-ilmiön suhteen. Niinpä koetettiin asettaa sitä yhteyteen ilman eri ajoilla ja eri korkeuksilla vaihtelevain painosuhteitten kanssa, ja niiden keskinäisistä vaikutuksista toisiinsa sekä auringon sädestämään valoon selittää sen syntyä; vaan pianpa huomattiin että täten ei päästy pitkälle, koska tuo rusko ilmestyi yhtä loistavana huolimatta siitä vallitsiko ilmassa ylhäinen

vai kovin alhainen painosuhde, oliko tyyntä, kirkas-ilmaista poutaa tai raivosiko myrskyinen sää ankaralla sateella. Turhaan tarkastettiin tuon valon spektrumia; siinä ei näyttäinnyt auringon spektrumin suhteen muita erikoisseikkoja, kuin mitä tavallinen iltarusko viimemainittuun vaikuttaa. Ja tavallisena, vaan satunnaisista syistä mahtavammaksi paisuneena iltaruskona kysymyksessä olevaa ilmiötä ei voitu pitää, koska se vasta varsinaisen iltaruskon kadottua ilmestyikin komeimmassa loistossaan.

Tämän lisäksi oli muutamin paikoin huomattu joitakuita syrjäseikkoja, jotka puolestaan tekivät ilmiön selittämisen vieläkin vaikeammaksi. Niinpä kertoo eräs tohtori *Assmann*, mitenkä tuon ilmiön aikaan viisi viikkoa perätysten Magdeburgissa oli huomattu, että aurinkoa sen noususta laskuun saakka seurasi sitä ympäröivä, läpimitaten 30^0 suuri rengas, jonka väri vivahti ruskeansinertävälle. Toisinaan nähtiin sitä paitsi auringon läheisyydessä, noin 2^0 ulkopuolella renkaan piiriä n. s. ilma- tai syrjäaurinko. Silloin tällöin muodostui renkaan alipuoli pitkämäiseksi käsnäksi, joka ulottui yli neljännen osan taivaan kantta. Samoin kuin rengaskin seurasi se lakkaamatta aurinkoa kulussaan. Ennen auringon laskua hohti se kirkkaassa purppuraloisteessa ja päivän laskun jälkeen valui siitä lukuisia samanvärisiä sädelitoja renkaan ylipiiriä kohden.

Samassa määrässä kuin ilmiö laajeni tai joutui näkyviin yli suuremman alan, karttui niidenkin lukumäärä, jotka sille kokivat selitystä etsiä. Niitä saattaa mukavasti jakaa kolmeen eri ryhmään. Ensimmäiseen voimme asettaa ne verrattain harvalukuiset tutkijat, jotka arvelevat tuon omituisen *valon syntyneen auringon säteitten taittumisesta pienissä jääkiteissä*, joita muka ilmiön aikaan suurissa määrissä oli löytynyt ilman ylikerroksissa. Tätä käsitystapaa edustaa muiden muassa tohtori *Wilhelm Meyer*, tähteintutkija Wienissä. Hänen arvelunsa mukaan olivat nuo jääkide- tahi jääneulaparvet saaneet alkunsa ylä-ilmoissa liikkuvista (kosmisista) höyryjoukoista. Matkallaan auringon ympäri olisi maapallomme sattumalta kohdannut näitä osaksi sulia ja höyrymäisiä, osaksi hyytyneitä vesijoukkoja. — Tuo valo olisi siis tavallansa ollut vesiperäistä ja aivan kosmillista laatua. Hänen ajatuksensa todenmukaisuutta osottaisivat muun muassa nuo runsaat viimesyksyiset sateet. Tuommoisten äärettömäin vesijoukkojen äkkinäistä ilmestymistä ilman ylikerroksiin saattanee toki vielä hyvin epäillä, ja syystä kyllä on huomautettu että jos semmoinen vesijoukko todellakin olisi joutunut maa-

pallon attraktionipiiriin, sen vaikutus maapalloon varmaankin olisi matkaansaattanut paljon tehokkaampia seurauksia, kuin jonkun ajan kestävän omituisen valon ja tavallista vähän runsaampia sateita.

Samaa mieltä kuin Meyer on prof. *v. Zech* Stuttgartissa. Tuo omituinen valo olisi syntynyt runsasmääräisten vesihöyryjoukkojen vaikutuksesta auringon säteihin. Onhan muka jo englantilainen tutkija *Forbes* huomauttanut miten aurinko näytäksen milloin viheriältä, milloin purppuranväriseltä, kun sitä katselee sakean, esim. jostakin höyrytorvesta tunkevan höyrypilven läpi. Tiedetäänhän sitä paitsi, lisää *v. Zech*, että nuo värilliset renkaat auringon ympäri samaten kuin syrjäauringotkin, joita molempia ilmiöitä ruskon aikaan monessa paikassa huomattiin, juuri syntyvät auringon säteitten taittumisesta yli-ilmaisissa jääneulaparvissa. Tuon äärettömän joukon joko jäätynyttä tahi höyrymäistä vettä arvelee *v. Zech* niinkuin *Meyer*kin johtuneen jostakin ulkopuolella maapallon ilmakehää kiertelevästä jääkidepilvestä.

Toista mieltä ovat useammat muut tutkijat; joll'eivät kerrassaan kielläkään kaikkea merkitystä niiltä seikoilta, joita yllämainitut herrat pitävät valo-ilmiön synnyttäjinä, laskevat he kuitenkin pääarvon ihan toiselle asialle. *Valon syyksi arvelevat he ilmassa löytynyttä hienon hienoa pölyä, joka auringonsäteihin vaikutti pidättämällä toisia vissinvärisiä ja laskemalla toisia toisen värisiä läpitsensä taittuneina.* Vaan mistä tuo pöly alkujansa on joutunut ilman ylikerroksiin, ulkopuoleltako maapallon ilmakehää vaiko itse maapallostamme? Siihen vastaavat tutkijat eri tavalla. Mainio maanmiehemme *A. E. Nordenskiöld* julkasi jo kevätpuolella viime kulunutta vuotta kirjoituksen nimeltä „Om den geologiska betydelsen af kosmiska ämnens nedfallande till jordytan etc“, jossa hän tavallansa ainakin osaksi luopuu Kant-Laplacen tunnetusta maailmansyntymis-teoriiasta, ja kokee toteennäyttää, että suurin osa niistä aineista, jotka muodostavat maapallomme kiinteän kuoren samaten kuin koko joukko valtamerien vedestä on kosmillista laatua, s. o. nuo aineet ovat aikojen kuluessa yli-ilmoista maanpinnalle pudonneet ja tänne kasaantuneet. Tähän ajatukseen ovat prof. Nordenskiöldiä vieneet hänen monta vuotta perätysten jatketut tutkimuksensa niistä omituisista pölyntapaisista aineista, joita hän useassa paikassa on tavannut äsken satanneessa lumessa. Tuo eri seuduilta koottu pöly onkin todella osaksi näyttänyt sisältävän aineita, joille kosmillinen, maailman-avaruudellinen

kotoperä on myönnettävä, vaan toiselta puolen on yhtä epäilemätöntä että paljon siitä, jolle Nordenskiöld suopi kosmillisen kotoperän, ihan selvään on maallista laatua, joko tavallista detritustomua tahi vulkaanista tuhkaa. Muistutamme tässä vaan tuosta mainiosta grönlantilaisesta kryokonititomusta ja tuosta Norjassa löydetystä, Islannin tulivuorista tulleesta tuhasta. Lukuisat sekä Skandinaavian että ulkomaan tiedemiesten tutkimukset ovat tässä kohden poistaneet kaikki epäilykset.

Arvellen, että joku runsaampi kosmillinen pölysade olisi ollut syynä viime vuotiseen valoon, toimitti Nordenskiöld että muutamat nuoret tutkijat hrat *Lindström* ja *Svenonius* lähetettiin Ruotsin etäisille seuduille tiedustelemaan, oliko jotain outoa pölyä lumen kanssa pudonnut maahan sekä sitä kokoomaan, jos semmoista löytyisi. Nordenskiöldin mukaan tapahtuisi nimittäin kahdesti vuodessa noiden rikaslukuisten tähtilentojen aikaan, puolivälissä elo- ja marraskuuta, tavallista runsaampia pölysateita. Erittäin runsaaksi kävisi tämä sade sitä paitsi siihen aikaan, jolloin maapallomme läpäisee jonkun suuremman pyrstötähden radan. Niin tapahtui viime vuonna marraskuun loppupuolella. Maapallo kulki silloin Bielan pyrstötähden radan halki, jonka kiertoaika on 6 $^{3}/_{4}$ vuotta. *Tähän kaikkeen katsoen pitää Nordenskiöld viime syksyistä valoa kosmillisen pölyn synnyttämänä.*

Herrat Svenonius ja Lindström eivät vielä ole tietääksemme julaisseet mitään kertomusta matkoistaan, mutta sitä vastaan on herra *Hugo Gyldén* huomauttanut, että jos Nordenskiöldin ajatus olisi todenmukainen, olisi valon aamuisin pitänyt ilmestymän kirkkaammassa loisteessa kuin iltaisin, mikä kuten tiedetään suorastaan sotii asian todellista laitaa vastaan.

Miten lieneekään, Nordenskiöldin katsantotapa ei ole saavuttanut suurta kannatusta; useimmat muut tutkijat ovat tämän kysymyksen suhteen toista mieltä.

Itä-Indiasta saapuneitten tietojen kautta oli tullut ilmi, että kysymyksessä olevaa ilmiötä oli huomattu siellä jo viime kuluneen elokuun loppupuolella, siis likimäärin samaan aikaan, jolloin Krakatoan tulivuoren mahtava purkaus tapahtui Sunda-salmessa. Etevä tähtientutkija *Pogson* Madrasissa sekä meteoroloogi *Meldrum* Mauritius-saarella asettivat sen johdosta heti alusta alkaen tuon ilmiön Krakatoa-vuoren purkauksen kanssa yhteyteen ja osottivatkin siten epäilemättä oikean uran kysy-

myksen ratkaisemiseen. Heidän selityksensä, johon useimmat muut tutkijat, niiden joukossa erittäinkin hra *R. D. M. Verbeck*, joka Indian hallituksen käskystä hiljakkoin julkaisi virallisen kertomuksen Krakatoan purkauksesta, täydellisesti yhtyvät, kuuluu näin: *Krakatoan purkauksen kautta viskautui mahtavia joukkoja vulkaanista tuhkaa, pölyä ja vesihöyryä ilmaan. Suuret määrät näistä aineista jäivät liihottelemaan ilman ylikerroksiin ja hajaantuivat tuulen kantamina eri haaroille. Vähitellen kosteutui vesihöyry vedeksi ja hyytyi vieläkin ylemmissä ilmakerroksissa jääksi. Täten syntyneet lukuisat jääkiteet taittoivat auringonsäteitä ja matkaansaattoivat siten tuon muhkean tummanpunaisen valon, jota jonkun aikaa auringon-laskun jälkeen nähtiin taivaanrannalla. Auringonsäteitten taittumisesta noissa jääneuloissa syntyvät niinikään nuo harvemmin huomatut auringon renkaat ja syrjäauringot. Tuhkajoukot puolestaan hämmensivät paikottain auringon valon tahi antoivat sille toisinaan viheriänsiniselle vivahtavan värin.*

Tätä ajatusta vastaan on kuitenkin muutamilta tahoilta väitetty että ne tosiasiat, joille se perustuu eivät suinkaan riitä ilmiötä selittämään. Jospa vaikka koko Krakatoan vuori olisi survottu ilmaan, sanoo prof. *Hann* Wienissä, niin ei tuo siitä lähtenyt tuhka- tahi pölyjoukko sentäänkään muodostaisi 0,5 m. m. vahvempaa kerrosta, vaikka ajattelisimme sitä levitetyksi vaan maapallon lauhkeain ilman-alain ympärille. Vaan koska arvattavasti vaan joku osa Krakatoasta, olettakaamme vaikka 10 kuutiokilom. lennätettiin ilmaan, riittänee varmaankin 0,01 m. m. sen tuhkakerroksen mitaksi, joka ulottuisi äsken mainittujen maanpinta-alojen ylitse. Voiko ajatella että moinen vähäpätöinen pölymäärä olisi matkaansaattanut niin suurellisia vaikutuksia, kuin usein mainittu valoilmiö? Onko todenmukaista, kysyy hän vielä, että tuo pöly viisi kuukautta perätysten (elokuusta 1883 puoliväliin tammik. 1884) olisi pysynyt liitelevänä ilmassa ennenkuin siitä viimeinenkin rae putosi maahan, ja miten saatamme vihdoin käsittää tuon pölyn joutumista niin äärettömän korkealle ilmaan?

Nämät kylläkin huomiota ansaitsevat kysymykset, joita prof. *Hann* esitteli eräässä alkupuolella tätä vuotta julkaisemassaan kirjoituksessa, saavat toki tyydyttävän vastauksen muutamista myöhemmin ilmestyneistä tiedon-annoista, varsinkin *Verbeckin* yllämainitussa kertomuksessa Krakatoan purkauksesta. Niinpä kertoo muuan laivakapteeni, joka laival-

laan sattui käymään Sunda-salmessa toukokuun 20 p. viime vuonna, jolloin Krakatoan ensimmäinen, vaan monta vertaa heikompi purkaus tapahtui, miten tulivuoren suusta tupruava pölypylväs nousi aina 11,000 meeterin korkeuteen saakka. Vielä kaksi päivää jälkeenpäin, laivan ollessa 300 meripenikulman päässä Krakatoasta, sateli pölyä ilmasta niin runsaassa määrässä että 24 tunnin kuluessa laivan kannelle syntyi 3 à 4 ctm. paksuinen pölypeite; tämän kestäessä kävi kuitenkin tuuli kaakkoisesta, kun laiva sitä vastoin kulki lounaista suuntaa.

Tämän purkauksen vaikutukset ovat toki vähäpätöisiä niiden rinnalla, joita Krakatoan purkaus elok. 26 ja 27 p. matkaansaattoi. *Verbeck* sanoo että tulivuoresta purkautuneet aineet 3 Suom. penik. läpimittaisella alalla Krakatoan ympärillä keskimäärin muodostavat 40 à 60, vaan paikottaisin kahdeksankin kymmenen meeterin paksuisen kerroksen. Hienomman pölyn leviämistä hän on saattanut toteennäyttää yli 75,000 neliökilomeeterin alan, ja vieläkin hienompaa pölyä on, kuten vastedes saamme nähdä, tullut aina Eurooppaan saakka. Niin taajaa oli paikottaisin pölysade, että se esim. „Berbice" laivalta, joka purkauksen aikaan oleskeli Sunda-salmen eteläpäässä, illasta 26 p. aina k:lo 8 28 p. elokuuta hämmensi auringon valon. Alhaisen laskun mukaan olisi Krakatoan suusta vähintäinkin 18 kuutiokilom. eruptiiviaineita tunkeunut esille ja pudonnut maahan; sen ohessa survottiin tietysti suuri osa vuorestakin ilmaan. Krakatoa-vuoren noin 33 neliökilom. täyttävä pinta-ala oli vähentynyt lähes $^2/_3$ osalla. Ainakin 15 à 20 kilom. korkeuteen arvelee Verbeck pölypylvään nousseen ilmaan.

Krakatoan pölyn hienoin laji on hienon smergelilajin kokoista, väriltään viheriänharmaata. *Reusch* Christianiassa, *Sauer* Leipzigissä sekä muutamat muut Pariisissa ja Belgiassa ovat julkaisseet siitä tutkimuksia, jota paitsi tämän kirjoittajakin on ollut tilaisuudessa tarkastaa sitä mikroskoopin alla. Siinä löytyy etupäässä pieniä puikon, hyytyneen vesipisaran ja rakeenmuotoisia lasiaineita, pieniä maneettisen rautamalmin rakeita, vuolukiven ja pyroxenin kiteitä, vähän rauta-hohdetta ja kenties vähän muitakin aineita.

Euroopassa havaittiin Krakatoan tuhan tapaista pölyä ensiksi Madridissa. Siellä oleskeleva englantilainen geologi *Mc. Pherson* sulatti äsken satanutta, oudon väristä lunta ja huuhdottuaan veden pois, huomasi hän jäännöksen olevan täydelleen yhtäpitävää sitä ennen tutkitun Kra-

katoan tuhan kanssa. *Beyerink* ja *van Dam* Hollannissa havaitsivat rankkasateen jälkeen tomuntapaista ainetta ikkunalaseilla. He tutkivat sitä ja verrattuaan sitä Krakatoan tuhkaan saattoivat hekin lausua vakuutuksen sen yhtäläisyydestä jälkimmäisen kanssa. Samaan päätökseen tultiin vihdoin erään Brüggessä, Rheinin Preussissä kootun pölyn suhteen. — Tämä riittänee jo todistamaan kuinka laajalle Krakatoasta lähtenyt pölysade ulottui, ja samalla poistamaan viimeisenkin epäilyksen Krakatoan purkauksen ja viime syksyisen valo-ilmiön likeisistä suhteista toisiinsa.

Hjalmar Gylling.

Rantalan Kaisa.

Kirjoittanut

Ernst Ivar Roini.

I.

Niin kummallinen aika! Lapsuuden viattomat tunteet, ajatukset yksinkertaiset alkavat kadota, unhoon vaipua outojen halujen nostattamassa himmeydessä, vieden kasvoilta ruusuisilta lapsellisen, puhtaan iloisuuden. Milloin ilo uusi niitä valaisee? Ja ilo minkälainen? Kuka pysyy sydämensä pahimmille haluille uskollisena tuossa himmeydessä, halujen herättämässä eksyttävässä hämäryydessä? — Onnellinen kai tai —

Hiljainen on sunnuntai; ilma raskas ja helteinen. Kirkon kelloin soiminenkin kuuluu vaan hiljaisena huminana.

Monet lienevät kirkossa, useimmat levännevät viileissä aitoissaan. Ainoastaan nuori tyttö kiirehtii Rantalan pihasta salmen yli menevän sillan luoksi. Nuoret veret kiertelevät tavallista nopeammin hänen poskiansa tummentaen enemmän niiden hohdetta. Vähän hengästyneenä pysähtyy hän sillan korvaan salmen rannalle. Laittelee huivin sievästi päähänsä, sovittelee vyöliinan oikein eteensä, pyyhkästä sipasee käsillään korvainsa taaksi vaalean-kellertävät suortuvansa. Ja sitä kaikkea teki hän niin huolellisesti kuin nuori tyttö voi, tietäessään kohta tulevansa jonkun vieraan näkyviin. Istui sitten tumman-vihreän rantalepän varjoon, painoi kätensä rintansa alle, sydäntänsä vasten, ikäänkuin nuori

tyttö tuskiansa suurennellessa. Syvään huokaistuansa alkoi hän silmäilemään ympärilleen ihan kuin etsien jotakin sopivaa esinettä käteensä.

„Ei tässä ole kukkiakaan, joita sopisi poimia! — Pitääkö sitä nyt tässä rannalle asettua seisomaan! — Mutta jos pesisin käsiäni? — Se nyt on lapsellista! — Ehkä jos jalkojani? — Hyi! Sehän nyt vasta olisikin lapsellista!“ Ja silmättyänsä hetken jalkojansa jäi hän paikoilleen istua töllöttämään.

Aallot tuommoiset saven ja sinen karvaiset suutelivat veltosti rantoja ja oikasivat itsensä väsyneinä rannan somerolle. Hiljaa liikahtelivat puiden lehvät. Harjuilla ja vaaroilla huoahti metsä väliin syvemmästi. Siellä täällä jollakulla lehvällä istui lintu levollisena, toisinaan piuskahtaen toverilleen ikäänkuin unissa. Tuntui siltä kuin päivän helle olisi tuulenkin voiman heikentänyt. Niin hiljaista oli kaikkialla.

Kaisan takana taampana, samalla puolen salmea, kohosi harju solakoine petäjineen, toisella puolen edessään jyrkkä vihanta ranta, jonka rinteellä nuokkuivat alaspäin kallistuvat koivut, luoden sen puoleisille salmen vesille vihreät varjot. Salmen suussa tuolla on pieni metsäinen saari, jota kahden puolen suuri sinertävä selkä kouristaa syliinsä. Ja molemmin puolin saarta näemme tuolta kaukaa salojen haamoittavan harmajina raskaassa kesäpäivän lämpöisessä sumussa.

Tyttö oli noussut seisalleen ja kävi kasvoiltaan yhä ruusuisemmaksi, nähdessään tuolta pienen saaren takaa purren vaaleanruskean näköisine purjeineen lähestyvän hiljaa lekutellen salmen yli vievää siltaa. Hän yritti mennä pökästä tuohon autioon mökkiresuun, joka luuhotti sillan korvassa. Mutta kuka hänet sieltä keksisi, jos hän asettuisikin ikkunan aukkoon seisomaan?

Päivettynyt nuori mies harmajassa huopahatussa ja puvussa nukkua retkotti veneen perässä. Melan vartta oli vielä vähän kainalossa. Lehti taas piirteli leveitä mutkaisia viivoja veden kalvoon. Kokassa nukkui pieni poika käppyrässä, paljain jaloin, lahkeet ylös käärittyinä. Nuori mies oli Takaseljän Eero. Näöltänsä tavallinen punaverinen ropsa mies. Mustien kulmien yli lepäsi nukkuessakin jotakin miellyttävää „entiedä-mitä“, jota ei joka pojalla ole. Huuliensa ympäri lepäsi iloista veitikkamaista hymyä. Tyttö seisoi rannalla hänestä poispäin kääntyneenä ja ruusuposkisena, sillä eihän hän vielä koskaan ollut niin lähellä Takaseljän Eeroa ollut. Mutta kovin hän alkoi kummeksimaan, ett'ei

Eero hänelle jo jotakin sanonut. Hän oli kuullut toisten tyttöin kertovan, ett'ei Eero ollut niitä siivoja miehiä, jotka tyttöjä kaukaa ihailevat ja joiden ymmärryksestä ei juuri ole paljon sanomista. Mutta oli hän myös kuullut tyttöin sanovan senkin, että siitäpä syystä juuri Takaseljän Eero ei olekaan niin otettavissa kuin jotkut muut. Tyttö ajatteli jo kääntyä Eeroon päin ja pyytää noita valkoisia lummekukkia, jotka niin kirkkaina ja vastapuhjenneina veden pinnalla loistelivat. Mutta ennenkuin hän sai asiansa sanotuksi, niin vene jo mennä kolahti niin kovasti silta-arkkua vasten, että Eero säpsähtäen havahti unestaan ja katsoa töllötti kummastuneena eteensä. Poika nousi myös istumaan, haukotteli, hieroi silmiänsä ja irvisteli kirkkaassa päivän paisteessa. Tätä nähdessä tyttö purskahti sydämelliseen, hillitsemättömään nauruun. Eero, huomattuansa auringon jo kovin korkealle kohonneen, sieppasi käteensä veteen pudonneen melan, käski pojan työntää vene ulommaksi arkusta ja sanoi, katsomattakaan sinnepäin mistä nauru yhä kuului: „no, kaikista ne nauravatkin!“ Hän olisi sanonut pahemmastikin, joll'ei nauru olisi ollut niin sydämellistä.

„Tuommoinen tyttö-harakka sitten! Räkätä nyt siinä!“ sanoi poika työntäessään venettä luullen isännänkin puolesta puhuneensa. Mutta isäntä, vaikka oli ollut melkein sitä samaa sanomaisillaan, ei pitänyt sitä laisinkaan hyvänä, kun niin iloinen nauru yht'äkkiä taukosi. Ja nähtyänsä vielä niin kauniin tytön, ei hän voinut olla poikaa torumatta, jos kohta se ei oikein onnistunutkaan, sillä poika katseli häneen niin veitikkamaisesti, että isäntä näki hyväksi lopettaa teeskentelemisen. Silmänsä alkoivat elää elämistään, kävivät yhä suuremmiksi katsellessa tyttöä. Mutta miksi hän ei, niinkuin ennen nähdessään rannalla kauniita tyttöjä, päästä purjenuoraa irti puhutellakseen heitä, vaan antaa purjeen elää repattaa ja noin äänetöinnä melallaan kokee pidätellä venettä? Vieläpä luopi niin kummallisia silmäyksiä aaltoihinkin! Tyttö oli oikein pahoillansa, että hän torui poikaa eikä häntä, sillä olihan kaikki hänen syynsä. Ja kuinka hauskaa olisi ollut, jos Eero olisi häntä noin nauru-suin torunut!

„Miksi sinä poikaa toruit?“ kysyi tyttö vihdoin.

„Miksi? Etkö kuullut miksi tuo poikavekara sinua nimitti?“

„Mutta minussahan syy oli“.

„No niin, ei minun mielestäni, totta puhuen, joka tyttö kauneuden puolesta vertoja vedäkään niin kauniille linnulle, kuin harakka on, jos

kohta ei niitä toisinaan naurussa tarkalleen erotakaan toisistansa, kuten poika tässä. Mutta katsopas nyt, vekara, onko tuo tyttö harakan näköinen?"

„Ei, ei, kaunis Rantalan pääskynen!" huudahti poika parantaakseen tuhman vertauksensa. Isäntä katsoi poikaan lempeästi ja sanoi:

„Niin, niin, oikea koti-pääskynen, joka noin iloisesti osaa nauraa!"

„Kuinka sinä minut tunnet?" kysyi tyttö iloisesti pojalta.

„Minäkö Rantalan Kaisaa!" sanoi poika ja alkoi laulamaan heleällä äänellä ja iloisella polkantahdilla:

„Syntynyt olen joulukuussa,
Mökissä tuossa salmen suussa,
Sinä halla-vuotena
Maailmata katsomaan!
Rallati rallaa rallailee,
Rallati rallaa rallailee!
Sinä halla-vuotena
Maailmata katsomaan!

Mutt' ei mun muistin' kauas riitä —
Isola ajoi meidät siitä,
Kun mä olin nuorena,
Maailmata katsomaan!
Rallati rallaa rallailee
Rallati rallaa rallailee!
Kun mä olin nuorena,
Maailmata katsomaan!

Lopetettuansa laulun huusi hän Kaisalle: „Kuule, tämän mukaan tanssivat meidän kylän tytöt polkkaa sunnuntai-iltoina! Voi, voi, kuin minä taas tänä iltana rallatan! Enkös osaakin rallattaa?"

Kaisa nyökäytti päätään pojalle surullisesti ja voivotteli säälivaisesti: „voi, voi, sen tähden!"

„Etkö sinä sitä ymmärrä? Minä rallatan ja tytöt tanssivat", selitti poika ja alkoi iloisesti pääkallellaan rallattamaan. Eero ja Kaisa katselivat vuoron poikaa, vuoron toisiansa hymyillen.

„No, hyvästi nyt! Eihän noin nuori pääsky heti huomenna pesäpaikoiltaan lentoon lähtene!" sanoi Eero vihdoin nyökäyttäen ystävällisesti päätään jäähyväisiksi. Päästi sitten veneen menemään virtaa myöten alati sillan, läpi salmen toiselle selälle. Nyt ei häntä nukuttanut, ei painostuttanut, vaikka ilma kävi vielä raskaammaksi, yhä helteisemmäksi. Olisiko sydämestänsä kohoillut kysymyksiä semmoisia, jotka estivät silmät ummistumasta? Ainakin hän istui äänetöinnä ja loistavin silmin, ihan kuin uusien ajatuksien, uusien tunteitten herätessä povessa. Hetken perästä alkoi hän ihan kuin tietämättänsä laulamaan:

„Minun kultani kaunis on,
Sen suu kuin aurankukka,
Siniset silmät sillä on
Ja mustantumma tukka".

Niin hän lauloi yhtenään, kunnes poika muistutti, että Penttisen Mariilla on mustantumma tukka.

„Ja Rantalan Kaisalla", lisäsi isäntä huolettomana.

„Kellertävä se on".

„No, miks'et sitä ennen sanonut", sanoi isäntä tyytymättömänä. Samassa he katosivat näkymättömiin saarien, niemien taaksi.

Kaisa, joka oli jäänyt rannalle seisomaan, luuli Eeron pitäneen häntä liian nuorena ja lapsellisena ja ylenkatsoneen häntä, kun ei ollut puhutellutkaan häntä niinkuin toisia tyttöjä. Ja sitä paitse hän oli hyvin pahoillaan siitä, että oli unhottanut pyytää noita valkoisia lummekukkia, jotka niin kauniina loistivat veden pinnalla. „Tuo poika se sekoitti kaikki!" Mutta kun hän kuuli Eeron laulavan mustantummasta tukasta, niin silloin sieppasi hän huivin päästänsä, irroitti vaaleankellertävät lettinsä nutturasta ja katseli surullisesti vuoroin niitä, vuoroin veneen jälkeen. Kun Eero taukoamatta vaan lauloi mustantummasta tukasta, niin silloin alkoi tuntua kuumalta Kaisan silmien ja sydämen ympärillä. Ja kun pursi oli kadonnut saarien, niemien taaksi, niin alkoi maailma hämärtyä Kaisan silmien edessä. Silmät alkoivat väkisinkin käydä kosteiksi ihan kuin kauan auringon paisteessa seistessä. Kaisa käveli allapäin mökin luo, istui sen lahonneelle kynnykselle. Ja jonkun hetken kuluttua, näytti siltä kuin hän olisi tuntenut jonkinlaista viehätystä katsellessaan autiota mökkiä, jota hän ennen tuskin oli huomannutkaan. Siinä hetken huokailtuansa, tunsi hän todellakin helpotusta ja alkoi vähitellen uneksimaan: hän oli olevinaan yksin maailmassa, aivan yksin ja niin ikävä hänellä. Puki ilokseen viimein päällensä uudet kirkko-vaatteet. Ja tehtyänsä hymyhuulin seppeleen valkoisista lummekukista, sovitteli hän sen päähänsä ja rupesi sitten, otsa kättä vasten nojaten, odottamaan, eikö joku ihminen tulisi hänen luoksensa. Ja kun hän oli menehtyä yksinäisyydestä, niin alkoi hän Jumalalta rukoilemaan kumppania. Tuskin oli hän rukouksensa alkanut, niin ilmestyi hänen eteensä nuorukainen. — Oi, sitä sisällistä ihastusta! Ilosta loistivat hänen silmänsä, poskensa purppuroivat. Mutta samassa unelma haihtui, ilo katosi Kaisan kasvoilta.

Mikä oli todellisuus, joka ympärillä vallitsi, hänen unelmaansa verraten! Hän nousi ylös, läksi mökin luota ja alkoi nousemaan harjulle. Ehkäpä nouseminen heikentikin kaipauksen voimaa.

Auringon hieno, mutta raskas savu alkoi hälvetä hälvenemistään. Metsien, nurmien päältä häipyi hiljalleen tuo lyijyn harmaja huntu ja ne alkoivat taas saada mehevän vihreän värityksensä. Talot taivaan rannalla kävivät ensin vähän sinertäviksi, sitten mustan-puhuviksi, tuuli hiljeni hiljalleen, varjot pitenivät pitenemistään, vedet silenivät saaden tuolla noiden metsäisien vaarojen juurella, mistä auringon säteet katosivat leikittelemästä, tuommoisen syvän mustansinisen kiillon.

Kaisan harjulla seistessä etsivät hänen silmänsä jotakin tuolta avaralta seljältä, jonne vene oli kadonnut. Sitten tuijotti hän kuivin silmin tuonne taivaan rannalle. Ruusujen hohde poskipäissä alkoi vaaleta vaalenemistaan, hänen kätensäkin koettivat höllentää vaatteita kaulan ja rinnan ympäriltä, sillä niiltä kohdilta alkoi tuntua niin ahtaalta, tuskalliselta, ihan kuin tuo mahtava luonto olisi ahdistanut hänen pientä olentoansa. Hän laskeutui harjun kuvetta alas laaksoon. Turhaan loistivat moniväriset kukat harjun rinteellä, turhaan tuoksuivat laakson kuuset. Ja vaikka hän laaksossa muutti paikasta paikkaan, kauniimmasta yhä kauniimpaan, niin tuli hän vaan surullisemmaksi. Hän siirtyi tuonne tiheän metsän peittoonkin, mutta puiden vihreänkirkkaissa latvoissa lauloivat linnut niin iloisesti, ett'ei Kaisa sielläkään löytänyt lohtua, rauhaa. Vihdoin tuli hän lähteelle harjun juurella, istui sen partaalle ja kumartui lähteen yli juodaksensa. Juotuansa jäi hän siihen kuvaansa katselemaan ja unhotti kaikki, yksin Takaseljän Eeronkin. Vihdoin viimeinkin herjettyänsä peilailemasta, huomasi hän harjun jo heittävän varjonsa yli koko laakson. „Voi, voi, missä minä sanon olleeni! Mitä äiti nyt sanoo!“ Samassa hän kuuli lehmän kellon helähtävän, hypähti saisalleen ja sanoi iloisesti: „Jos äiti kysyy, sanon minä, että olen marjoja syönyt ja lehmiä paimentanut!“ Kaisa lähti sinne päin, josta kello kuului, laulellen:

„Muurikki, muurikkiseni,
Oi, voi voi voi, voi, voi, voi! —
Enkä mä muille ilmoita
Nyt sydän suruani:
Synkkä metsä ja kirkas taivas
Vaan kuulee vaivojani! —
Kas nyt minä löysin lehmän.
Hoi, rallati-rallan-ra-re!“

Tätä ja monta muuta laulua laulellessa ajoi hän lehmät tarhaan kotipellon laiteella. Riensi hoilaten alakyökkiin, sieppasi toiseen käteensä kiulun, toiseen pienen maitokorvon ja kiiruhti lypsylle. Hetken perästä tuli hänen äitinsä, noin neljänkymmenen vuoden vanha, synkän-siniseen pukuun puettuna. Hän alkoi tyttöänsä torumaan ja kyselemään, missä hän kaiken sunnuntaita on hypännyt, kun ei ollut joutanut tulla päivällisellekään. Kaisa sanoi syöneensä marjoja lehmiä paimentaessansa laaksossa. Emäntä näki kuitenkin hyväksi selittää nuhtelevaisella äänellä lepopäivän pyhyydestä. Sen tehtyä jatkoivat he äänetöinnä tointansa. Maidon korjattua puuhasivat he illallisen pöydälle. Illallisen syötyä keskeytti isäntä äänettömyyden sanoen olevan paremman pysyä kotitienoilla, ett'ei tarvitseisi suotta huutaa ääntänsä käheäksi. Sitten pisti hän piippuun, vetäytyi ikkunan luoksi ja alkoi tarkastelemaan auringon laskua. Mutta kauemmaksi aikaa kuin isä, jäi Kaisa aitan ovelle katselemaan noita punaisia iltarusoja Takaseljän puolelta. Mutta kun aurinko oli maillensa mennyt ja viimeisetkin rusopilvet taivaanrannalta häipyneet, astui Kaisa aittaan, salpasi oven ja heittäysi pitkälleen vuoteelle. Vihdoin nousi hän syvään huokaistuansa vuoteen laiteelle istumaan ja alkoi jalkineitaan päästelemään jaloistaan. Kengät ja sukat riisuttuansa, istui hän kauan aikaa mietteissään sukat sylissään. Yht'äkkiä kuuli hän aitan ovelle koputettavan. Hän hypähti ylös seisalleen ja kuunteli sykkivällä sydämellä koputusta. Mutta kun hän kuuli Isolaisen pyrkivän sisään, niin kävi hän kokonaan alakuloiseksi alusta. Mutta hetken kuluttua tuntui kumminkin niin hyvältä, että hänestäkin joku piti. Niin pökerryksissä oli Kaisa, ett'ei hän voinut vastata edes Isolaiselle. Isolainen lähti kohta pois luullen, ett'ei Kaisa aitassa maannutkaan. Hänen päähänsä ei ollut mitenkään pölähtänyt, ett'ei niin rikkaalle miehelle, kuin hän oli, olisi ovea avattu. Olipa sitä paitse Rantalan isäntä hänelle satoja velkaakin.

Kun Kaisa kuuli Isolaisen menevän, niin ei hän tuntenut itseänsä väsyneeksi eikä toivottomaksikaan. Tuntui yhä vaan niin kummalliselta, että hänestäkin pidettiin, vaikka hän oli niin nuori. Ja hän rupesi ajattelemaan miltä Isolainen näytti. Mutta siitä ei tällä kertaa tullut mitään, sillä jo hyvän aikaa, ennenkuin hän uneen vaipui, näki hän, kuinka nuo päivettyneet kasvot ystävällisesti hymyilivät hänelle veneestä.

II.

Keväällä näemme usein, kuinka lintu tuolta tuntemattomien vesien takaa lentäessään lähestyy outoa metsän laidetta ja kuulee pitkin rinnettä, aina tuolta syvemmältäkin lehvien peitosta jonkun kutsuvan häntä lehvälle. Ja ehdittyänsä metsän päälle, ei tiedä mihin laskeutuu eikä jaksa lentääkään etemmäksi. Hätäisenä, siipiänsä räpytellen yrittää hän milloin tähän, milloin tuohon puuhun laskeutumaan, kunnes vihdoin väsyneenä vaipuu mihin sattuu, huoahtaaksensa kai tai --

Eräänä lauantaina jälkeen puolen päivän nähtiin Kaisan tulevan aitasta komea silkkihuivi päässä ja kimalteleva kultasormus sormessa. Ovella äiti vielä kerran puhaltaa pirautti sormiensa päät kosteiksi ja silitteli tyttärensä hiusmartoja sanoen hiljaisella äänellä:

„Ken vanhempiansa tottelee, niinkuin sinä, menestyy ja elää kauan maan päällä. Sen on Herra luvannut, lapseni".

Kaisan rinnasta kohosi vaan syvä huokaus vastaukseksi.

„Elä huokaa! Ole iloinen! Ei sen, joka niin voi olla vanhempiensa avuksi ja iloksi, huokailla tarvitse! — Ja nyt vaan Jumalan nimeen!"

Sinä hetkenä loi Kaisa niin lapsellisen puhtaan katseen äitiinsä, ihan kuin hänen koko rakkautensa vanhempia kohtaan olisi loimuellut hänen silmistänsä.

„Niin, niin; tämähän kaikki tapahtuu sinun ja isän vuoksi! Ja kun minä luulin toista!" sanoi Kaisa, nuori kaunis morsian.

„Nouse vaan kärryihin, lapseni!" sanoi äiti, jätti tyttärensä, kiirehti veräjälle pyhkästen silmiänsä.

Tuskin oli Kaisa kärryihin noussut, tarttui kaksi kättä hänen vyötärystensä ympäri ja hän istui Isolaisen syliin suljettuna. Samassa Kaisan kasvoilta katosi tuo äskeinen lapsellinen puhdas loiste. Isolaisen sulkeminen Kaisan syliinsä näytti siltä kuin suuri hämmähäkki olisi temmannut kouriinsa pienen perhon karistaen sen siiviltä kirkkaan hopeaisen pölyn.

Puhemies höllentää ohjaksia ja Isolainen morsian sylissä ajaa hurauttaa komealla kiiltomustalla hevosella Rantalan pihasta. Rantalan emäntä on auaissut veräjän tyttärelleen laskeakseen hänet omille valloilleen, oman onnensa nojaan. Isäntä seisoi veräjän pielessä nojaten käsivarsillaan aitaa vasten ja katseli sanatonna maahan. Hänestä tuntui

raskaalta nähdä Kaisan, jota hän aina oli ilolla katsellut, menevän Isolaisen kanssa pastorin luoksi ikäänkuin eronhakuun hänestä. Emäntä näytti sitä vastoin tyytyväiseltä sulkiessaan veräjän tyttärensä jälkeen. Hän piti Jumalan tahtona, että Kaisa menee naimiseen Isolaisen kanssa ja sitä paitse suurena onnenakin, että tyttärensä tuli rikkaan talon emännäksi. Se oli parhainta, mitä hän tätä nykyä voi toivoa tyttärellensä, joka oli hänelle rakkain olento maailmassa, sillä olihan hän nähnyt Kaisasta suurimman vaivan elämässään. Molempien, isännän ja emännän, veräjällä seistessä, kysyi edellinen yht'äkkiä:

„Miksi se Kaisa lähti Isolaisen kanssa?"

„Jessus siunatkoon! Omaksi onnekseen ja vanhempiensa iloksi ja avuksi!"

„Lemmon onneksi ja iloksi!" sanoi isänsä, ravisti ja ruopasi päätään niinkuin aina silloin, kun eivät asiat oikein käyneet mielen mukaan.

„Mitä päätäsi ruopaset? Et nyt maaltasi pois häädy!" sanoi emäntä ja kiiruhti pirttiin. Mutta isäntä ruopasi vielä toistamiseen korvallista, että tuuli pääsi lennättämään lippalakin päästä maahan. Ja ottaessaan sitä ylös kouristi hän niin varomattomasti, että ihan uusi kiiltonahkainen lippa murtui karkeassa kourassa. Hän jäi paikalleen, lakki kouransa silmässä, katselemaan tyttönsä jälkeen ja ravisti päätänsä ajatellessa, että tyttärensä taisi hänen vuoksensa nousta Isolaisen syliin. Se ajatus kuumenti isännän päätä, ett'ei hän tullut panneeksi lakkiakaan päähänsä.

Ilma oli raikas ja taivas harmajissa pilvissä, joista ei vielä pisaraakaan pirahtanut, ne ainoastaan loivat maille ja vesille harmajan paineen. Tuuli vyörytteli vahtopäisiä aaltoja, metsä suhisi, aidaksetkin kitisivät Rantalan rappeutuneissa kuja-aidoissa. Siihen vielä säesti haikeasti yhdellä saranallaan retkottava tallin ovi. Rattaat rätisivät epätasaisella tiellä ja nuo kolme henkeä hypähtelivät yht'mittaa kärryissä. Puhemies piteli ohjaksia tiukalla, että oriin pää pysyi pystympänä ja koko kulku näyttäisi mahdikkaammalta. Vähän väliin hymyili hän viekkaasti niinkuin tottunut puhemies ainakin, joka tietää olevansa sielujen kohtaloita ratkaisemassa. Isolainen istui selkäkenossa kiiltävän läikkyvissä verkavaatteissa, jotka hölkkäsivät hartioilla. Hän piteli vaalennutta Kaisaa sylissään. Kasvot olivat jäykät ja hengettömät, silmät tuijottivat

päässä kuin halun-alaisella. Kaisa, joka oli noussut kärryihin „vanhempiensa iloksi ja avuksi“ ja siinä tiedossa kai myös, että Takaseljän Eero oli Penttisen Mariin sulhanen, alkoi käydä yhä vaaleammaksi ja levottomamman näköiseksi. Hän vilkasi vielä kerran sulhaseensa, löytääkseen edes jotakin samanlaista hänen ulkonäöstänsä kuin hän ennen oli nähnyt niin usein kuvituksissaan yöllä ja päivällä. Hän näki vaan nuo jäykät laihat kasvot ja kaksi ruskeaa silmää niin oudosti tuijottavan. Pian käänsi Kaisa päänsä hänestä, vetäsi huivinsa alas silmilleen, sillä hän tunsi verensä kohoavan kasvoilleen. Ja puna valkohipiöisillä poskilla muistutti alussa tuota hienoa ruusuista hohdetta, joka on toisinaan kuulla sen noustessa tuolta salojen helmasta. Vielä peitti hän käsillä kasvojansa ja nojausi eteenpäin, minkä taisi, sillä Isolaisen hengityskin takana tuntui nyt hirmuiselta. Isolainen veti vaan hänet paremmin syliinsä sanoen: „Istu vaan paremmasti. Et sinä paljon paina!“ Kaisa toivoi itseänsä kuuroksi kuullessaan Isolaisen äänen. Hän istui hetken ummessa silmin ja ajatukset alkoivat paeta yljästä. Hän tunsi vaan, kuuli vaan kuinka sydämensä tykähteli, hän tunsi kuinka joka tykäykseltä veri yhä enemmän ja enemmän kierteli poskia. Kun puhemies kävelytti hevosta sillalla, hänen alkoivat ajatuksensa etsiä pakopaikkaa, jonne hän rientäisi. — Minne? Sydän tykähteli vähän hiljemmin ja Kaisa näki kuvituksissaan tuon tutun purren purjeineen lähestyvän siltaa. Hän näki tuon reippaan nuorukaisen hauinharmajissa vaatteissa viittovan hänelle ystävällisesti vesiltä. Hänen sydämensä tykähteli yhä kovemmin, verensä kohosivat kasvoihin yhä enemmän ajatellessa, että tuo reipas nuorukainen huomaisi hänen sydämensä häpeän. Hän katsoa vilkasi vihdoin ympärilleen. Ketään ei näkynyt vesillä, ei ketään. Aallot vahtopäiset vaan kohisivat ja taivaan rannat olivat harmajat, synkät. Mutta katsahtaessaan ympärilleen ja nähtyänsä taas Isolaisen laihat jäykät kasvot, hyppäsi hän kärryistä sillalle. Tarttui kahden käden sillan parraspuihin kiinni. Siinä hän seisoi eikä ymmärtänyt itseänsä eikä sulhastansa eikä koko maailman järjestystä. Ei hän muistanut lupauksiansa eikä päätöstänsäkään pelastaa vanhempiansa häviöstä. Hän oli unhottanut isänsä, äitinsä, sulhasensa katsellessaan hetken syvän salmen kohisevia, vahtopäisiä aaltoja.

Isolainen ja puhemies silmäilivät hämmästyneinä toisiansa ja ihmettelivät tuota odottamatonta hyppäystä niinkuin pököt salamaa. Vihdoin

otti Isolainen taskustaan 5 pennin sikaarin ja sytytti sen komeuden vuoksi. Asettui selkäkenoon istumaan, puhalteli savua suupielestänsä, toinen silmä kiinni, toinen kiilsi ripsien välistä. Hän osotti muka sillä tavalla kukistamattoman miehen miehuutta.

„Sanotko vai sanonko minä?“ kysyi puhemies työkäten sulhasta kylkeen.

„Minä sanon. Nouse kärryihin heti paikalla tahi minä —!“ sanoi sulhanen uhkaavalla äänellä morsiamelleen. Mutta kuin vastausta ei kuulunut, nykäsi puhemies sulhasta takista sanoen hiljaa: „näkyy kainostelevan tulla pastorin puheille“.

„Mutta minun kanssani!“ tuiskasi sulhanen.

„Se on noin nuorten tyttöin tapa“.

„Olkoon tapa mikä tahansa! Mutta minä sanon: nouse kärryihin tahi livistä joutuin tuonne kotiröttelöösi! Toinen ei sinua sieltä tule papin puheille hakemaan, sillä kauan et sinä siellä kummittele. Muista se!“

Kaisa kävi yhä neuvottomammaksi. Hän häpesi siinä seisoa, häpesi juosta kotiin ja vielä enemmän ajaa Isolaisen sylissä pappilaan kaikkein ihmisten nähden. „Voi, Jumala, mitä minä teen!“ huudahti hän posket purppurassa.

Puhemies nykäsi vihastunutta sulhaista käsivarresta sanoen: „sano vähän siivommasti! Etkö näe kuinka tuo on nuori ja mehevä kuin tämän kesäinen männynkärki? Niin, ja kaunein koko läänissä! Katselepa oikein tarkoin!“

Hyvän aikaa katseli Isolainen morsiantansa ja sanoi vihdoin leppyneenä:

„Kuka tuota olisi tuollaiseksi äkäpussiksi luullut! Nouse nyt vaan kärryihin! Et sinun tarvitse tässä sarkaisilla polvilla istua“. Sen sanottua istui hän taas selkäkenossa odottaen, mutta ei kuitenkaan niin mahtavana kuin äsken. Hän tuli ajatelleeksi, että, jos Kaisa äkäytyisikin eikä lähtisikään pappilaan, niin Riikolan Riita ja kaikki muut hänelle silloin nauraisivat. Tuo pelko tuntui kuitenkin hänestä jotenkin joutavalta, hänellä kun näet oli suuret saamiset Rantalasta.

Kaisa seisoi yhä äänetöinnä, kädet vyöliinan alla ja silmäili hätäytyneenä sinne tänne.

Nyt ei auttanut mikään muu, kuin että puhemiehen täytyi nousta kärryistä alas sillalle. Hän meni viekkaasti hymyillen tytön luoksi ja silitteli häntä hiljaa korvaan kuiskutellen:

„Noin kauniin tytön ei pidä koskaan äkäytyä. Se vaan haitaksi kasvoille tuommoisille. Usko pois! Mutta katsohan nyt edes, kuinka komea sulhanen istuu sinua odottelemassa noin läikkyvän-mustissa verkavaatteissa! Nosta nyt pääsi tuossa! Mikä olisi komeampaa katsella, kuin sinua silkkihuivi päässä noin mahtavan sulhasen sylissä! Ja ajatteleppas lisäksi, että minä vielä kiiltomustalla hevosella viedä hurautan teidät pastorin puheille! Ja tuommoista oritta, kuin minulla, ei ole koko läänissä, sanon minä. Ja tuota —; se on varma, että kaikki kylän tytöt ja koko vaimoväki järjestään kadehtii nähdessä meidän ajaa huristavan pappilaan. Niin; ja tiedäpäs se, että pastori aina iloitsee, kun saa vihkiä semmoisia kuin te olette. Oikein olisi lysti nähdä, kuinka Riikolan Riita rupeaa sinua kadehtimaan ja katumaan sydämensä joka sopukassa, ett'ei ottanut noin rikasta ja pulskaa miestä. — — Vastaahan nyt edes tuossa! — Etkö sinä äitiäsikään aio totella? Mitä? Mikä lempo sinuun on mennyt? Muistelepas neljättä käskyä! Kai muistat mitä Herra siinä käskee. Mitäs siihen sanot? Ja entäs lupauksesi sitten! — No, jää siihen sitten!"

„Kuka olisi luullut tuotakin niin petolliseksi!" sanoi Isolainen hampaittensa välistä.

„Eipä olisi luullut, että ristillisellä äidillä on tuollainen lapsi", sanoi puhemies.

„Pimeässähän minä lupasin, mutta enhän minä tuota —," sanoi Kaisa.

„Mutta ethän sinä tuota — mitä?" kysyi puhemies.

„Mutta enhän minä päivän aikana, kun olisin oikein nähnyt", selitti Kaisa.

„Etkö sinä Isolaista ole päivän aikaan nähnyt?" kysyi puhemies ja lisäsi: „ja enkö minä ole sinulle selittänyt?"

„Niin; — mutta kun hän tuli päivällä meille, niin minä luulin hänen tulevan isää velkomaan ja juoksin pois näkyvistä".

„Vieläkös sinua lapsettaa", sanoi puhemies, koppasi Kaisan syliinsä nostaaksensa hänet kärryihin. Mutta Kaisan keppuroidessa puhemiehen käsissä, lensi ihan uusi silkkihuivi hänen päästänsä salmeen. Puhemies pudotti

Kaisan sillalle ja alkoi voivottelemaan sitä suurta vahinkoa. Isolainen, joka oli jo keskustelun aikana noussut vihan vimmassa seisalleen kärryihin, polkasi nyt raivossaan jalallaan kärryn lavaan tiuskaten: „minä en tässä tuommoisen selän kääntämisiä kärsi!“ Samassa levotoin hevonen äkkinäisestä polkasemisesta pelästyneenä lähti niin yht'äkkiä nelistämään, että sulhanen keikahti kärryihin istualleen. Hän ähkyi, puhki ja purki vihaansa vuoroin hevoseen vuoroin Kaisaan, kiljuen, kiroten. Puhemies juoksi hevosen perästä huutaen täyttä kurkkua: „truu! truu! Hevonen, truu!“ Ori ei kuitenkaan seisahtunut ennenkuin vasta maantiellä, mäen rinteessä, toisella puolen salmea, suitsivarret jalkoihin sotkeutuneena.

Kaisa, katseltuansa kuinka Isolaisen antama silkkihuivi vaipui alle aaltojen, huokasi hetken kuluttua: „Herra Jumala, miten minä olen tämmöinen! Kaikki on tapahtunut ihan tietämättäni!“ Tuuli huiskutteli hänen vaalean-kellertäviä lettejänsä. Kainouden, häpeän ruusut kävivät hänen poskillansa yhä kauniimmiksi. Mitä taisi hän sydäntänsä vastaan. Kyllä hän painoi kädellään sitä vasten, rauhoittaaksensa sitä. Mutta — pää päättää, sydän säätää. Hän nojausi taas sillan parraspuita vasten ja alkoi tuntea itsessään tarpeen turvautua keneen tahansa. Hän tunsi itsensä niin huonoksi, voimattomaksi. — Taivaan tuuli oli siepannut silkkihuivin laineille, jotka olivat sen peittäneet helmaansa. Isolaisen oli hän nähnyt suuttuvan ja hevosen kiitävän pois. Äidillensä ja Isolaiselle antaman lupauksensa oli hän rikkonut, pelastaa vanhempansa unhottanut. Ja kun hän jo aavisti, ett'ei pappilaan menosta enää tällä kertaa mitään tule, niin ei hän tiennyt iloitsisiko hän vai surisiko sitä. Itseänsä piti hän vaan pahimpana ihmisenä, jonka Jumalakin on jo hyljännyt. Kuitenkin rupesi hän nöyrästi rukoilemaan: „Vapauta koko sydämeni Takaseljän Eeron vallasta! Vapauta, vapauta, jos hän on vaan paholaisen lähettämä kiusaus ja ansa!“ Ja vaikka se ajatus tuntui hänestä hirmuiselta, että Takaseljän Eero oli paholaisen kiusaus ja ansa, niin alkoi hän kuiskailemaan itsekseen: „Kyllä Isolainen on yhtä hyvä. Hän pelastaa meidät kaikki. Hän on hyvä“. Silloin haihtuivat ruusut poskilta, kauneus kasvoilta katosi. Hän päätti olla nöyrä ja kuuliainen vastoin sydämensä pyhintä ääntä. Mutta kun hän taas alkoi kuiskailemaan itsekseen, tukeuttaaksensa sydämensä ääntä, seuraavaisesti: „Hän on hyvä, oikein hyvä. Hän on kaunis, yhtä pulska, kuin —“,

niin hänen täytyi peittää kasvonsa käsillään ja tuo äskeinen kaunis hohde palasi niihin jälleen. Niin; hän kävi taas niin äänettömäksi ja kauniiksi kuin miksi ainoastaan ääretöin neitsyeellinen häpeä voi tytön saattaa.

Kaisan isä, nähtyänsä veräjältä, mitä sillalla tapahtui lähti viimein ja kiiruummin kuin tavallisesti kävelemään paikalle. Tullessaan pyhkäsi hän vähän väliin takin hialla otsaansa, sillä se oli käynyt yhä kuumemmaksi. Kun hän oli lähestymäisillään, niin oli jo Isolainen puhemiehineen palannut sillalle. Isolainen punaisena vihasta tempasi Kaisan käsivarresta keskelle siltaa ja tiuskasi raivostuneena: „tuletko vai etkö?" Mutta ennen kuin tyttö ehti vastatakaan, alkoi Isolainen vetämään häntä käsivarresta kärryin luoksi, vaikka puhemies hoki hokemistaan, että tuuli oli heittänyt silkkihuivin salmeen ja ett'ei tytön sopinut avopäin lähteä pastorin puheille. Isolainen puisteli tyttöä käsivarresta sanoen häntä tunnottomaksi, pettäjäksi, ketkailijaksi j. n. e., kunnes Rantalan isäntä astui vakavana väliin ja sanoi tyynesti: „Mitä sinä lasta tuolla tavalla retuutat ja haukut? Annahan nyt tässä itsekunkin tahtonsa pitää". Silloin viskasi Isolainen Kaisan luotansa isän jalkoihin ja sanoi hammasta purren ja nyrkkiä puiden: „Kyllä minä näytän, mikä mies minä olen! Jos sinulla ei ole heti paikalla rahoja tuohon käteen, niin kohta on vasaramarkkinat talossasi!"

„Mitä sinä tyhjää intoilet. Et sinä tyttöäni vie, jos hän ei mielisuosiossa lähde".

„Etkö sinä lähde?" tiuskasi Isolainen.

Kaisa heitti häneen vuoroin vihaisen, vuoroin halveksivan silmäyksen.

„Eipä tyttö näy sinusta pitävän. Ja kun ei pidä, niin sanon minä, ett'ei hänen sinun kanssasi tarvitse lähteä", sanoi isäntä.

„Mutta äiti tahtoo", sanoi Isolainen vähän nolostuneena.

„Mutta minä en tahdo eikä tyttö tahdo ja sillä hyvä".

„Uskallatko sinä kerjäläinen?"

„Ei näillä käsillä vielä ole kerjättyä leipäpalasta syöty eikä syödä, jos Jumala voimia antaa. Ja lieneehän noita varoja vielä hyvänkin mökin hinnaksi", sanoi isäntä tyynesti ja lähti kotiin päin kävelemään tyttärensä kanssa, jonka kasvoilta nuo ihanat ruusut katoamistaan katosivat. (Jatk.)

Kotimaan kirjallisuutta.

Laivuri Worse. Kirjoittanut Aleksander L. Kielland. Suomennos Norjan kielestä. (Helppohintainen Novelli- ja Romanijakso. Toinen Sarja IV.)

Jo se seikka, että Aleks. L. Kielland luetaan nykyisen Norjan etevimpien kirjailijain joukkoon, oikeuttaa meitä pitämään likempää tutustumista hänen teoksiinsa todellisesti arvokkaana. Uusimpien sivistysrientojen edustajana kotimaassansa tarjoaa hän näet meille tilaisuuden seuraamaan aikamme liikkeitä, josta olemme kiitolliset, vaikk'emme aina voisikaan yhtyä hänen mielipiteihinsä. Tätä ajan pyrinnöiden osottamista ei meidän kuitenkaan tarvitse pitää hänen kirjoitustensa ainoana ansiona. Päinvastoin löydämme niissä usein totuuksia, jotka suoranaisesti ja syvältä koskevat omaa tilaamme, lausunnoita, jotka pakottavat meitä totiseen ajattelemiseen, sekä lämmintä osan-ottoa inhimilliseen kurjuuteen, joka kaikki, erinomaisen esitystavan kannattamana, ehdottomasti tekee lukijaan pysyvän vaikutuksen.

Nämä edut tapaamme suuressa määrässä myöskin edessämme olevassa teoksessa. Tämän ilmestyminen suomalaisessa puvussa on vielä enemmän ilahduttava sentähden, että se liikkuu alalla, johon kansallamme on omaan kokemukseen perustuvaa mielihalua ja jolla sen arvostelukyky siis lienee erityisesti kehittynyt. Kirja koskee näet käytännöllisesti uskonnollista elämää, semmoisena kuin se ilmestyi muutamassa jälkimaisingissa Norjan talonpoikain suuresta, Hans Nilsen Haugen viimeisen ja tämän vuosisadan vaiheella herättämästä hengellisestä liikkeestä. Lukija tässä huomauttamattakin muistanee Paavo Ruotsalaisen moniaita vuosikymmeniä myöhemmin vaikuttamaa herännäisyyttä Suomen talonpojissa.

Kertomus viepi meidät muutamaan merikaupunkiin Norjan länsirannalla, jonne on asettunut joukko Haugelaisia porvareiksi, yhdistyen siellä asuvien Hernhuutilaisten kanssa uskonnolliseksi seuraksi. Ulkonaisissa piirteissään on se erinomaisen yksinkertainen, jota vastaan päähuoli nähtävästi on omistettu sisällisen sielun-elämän kuvaamiseen.

Laivuri Worse palaa reippaana merimiehenä kotia Rio de Janeirosta ja joutuu erään vallanhimoisen hernhuutilaisen naisen, matami Torvestadin ansoihin, joka pyytää saada hänet vastamainitun seuran jäseneksi. Rikkaan kipparin kääntäminen tuottaisi näet seuralle ulkonaista arvoa ja erittäin matamille merkitystä sen sisäpuolella. Tuuma pannaan toimeen matami Torvestadin tyttären Saaran naimisen kautta kippari Worsen kanssa, mutta seuraukset siitä eivät ole kenellekään onnelliset. Matami huomaa pian tyttärensä, jonka kautta hän aikoi Worsea hallita, tämän puolisona irtautuvan hänen vallastaan, joten hänen asemansa vel-

jesten kesken ei saa toivottua korotusta. Saara, joka rakastaa erästä maallikkosaarnaajaa Hans Nilsen Fennefossia ja ainoastaan velvollisuuden tunnosta on ruvennut Worsen vaimoksi, vajoaa alussa vastustamattomaan alakuloisuuteen eikä voi osottaa mitäkään hellyyttä vanhalle puolisollensa. Vasta tunne itsenäisyydestään ja asemastaan varakkaan talon emäntänä saa hänen elinvoimansa virkoamaan ja tekee hänelle ja välillisesti hänen miehellensäkin elämän edes kärsittäväksi. Muuten tämän kääntymisestä ei näytä tulevan mitäkään todellista, vaikka hän tosin käypi veljesten kokouksissa; ainoa näkyvä vaikutus hänen avioelämästään on se, että hänen iloinen reippautensa ja toimeliaisuutensa katoaa. Näin ovat asiat kun Fennefoss palaa matkalta, jolle hän jo ennen Saaran naimista oli lähtenyt julistamaan sanaa rasitetuille veljille ja sisarille ympäri maata. Hän oli näet pitänyt velvollisuutenansa lähteä pois Saaran luota, jota hän oli peljännyt rakastavansa liian maallisella tavalla, jos kohta hän ei tietänytkään matamin aikeesta tyttärensä suhteen. Myöskin häneen on luonnollisen rakkautensa tukahduttaminen tehnyt pahan vaikutuksen; hän on tullut kovaksi ja vaativaksi muita vastaan ja herättää tämän kautta pian levottomuutta Haugelaisten kesken. Tämä ankaruus katoaa hänestä vasta sitten, kun hän yhdyttyänsä Saaran kanssa huomaa itsensä vielä olevan tykkänään vanhan luontonsa vallassa. Kovien sisällisten taistelujen kautta saa hän kuitenkin vihdoin rauhan ja päättää, kun näkee olonsa Haugelaisten kesken mahdottomaksi, lähteä Indiaan lähetyssaarnaajaksi. Yhtä onnellisesti ei käy Saaran, jonka kaikki vanhat sydämmen haavat mainittu kohtaus Fennefossin kanssa on repinyt auki. Hänen sielunsa peittää pimeys, hän ei enää usko eikä toivo mitään; vaan hän vihaa niitä, jotka ovat hänen elämänsä onnen haaskanneet. Vasta Fennefossin viimeisen hyvästijätön jälkeen näyttää kaukainen lohdutuksen säde tunkevan hänenkin sydämmeensä. Oman ahdistuksensa aikana on Saara tullut ankarammaksi miestänsä kohtaan kuin koskaan ennen. Hän säikyttää häntä kuvauksilla helvetin kauhistuksista, ell'ei hän luovu syntisestä elämästään. Vanha Worse, joka tähän saakka on pitänyt itseänsä rehellisenä, vaikk'ei juuri pyhänä ihmisenä, huomaa vihdoinkin, ett'ei hän tämmöisenä voi saavuttaa autuutta. Hän pelästyy, kun ei voi päästä kiusauksista, jotka kaikkialla häntä ympäröivät. Hän alkaa kammoksua merta ja laivoja, koska ne täyttivät hänen sielunsa maallisella ilolla, sekä muita viattomia pikkuasioita, jotka muka vetivät hänen mielensa pois ainoasta tarpeellisesta. Näin hän rupesi kitumaan kitumistaan, kunnes vihdoin kuolema teki lopun hänen kiusatusta elämästään.

Jo nämä kertomuksen pääpiirteet, joista olemme jättäneet pois kaikki syrjäisemmät, näyttävät edessämme olevan kuvauksen siitä elämän sisimmästä ja kovimmasta taistelusta, jota hiljaisuudessa taistellaan kaik-

kialla, missä hätääntynyt sielu koettaa kuolla maailmasta ja elää Jumalassa. Pyrkien siihen ihanteelliseen tilaan, jolloin sielu nauttii häiritsemätöntä yhteyttä Jumalansa kanssa, koettavat ihmiset kuolettaa kaikki halut ja taipumukset, jotka tätä mielenhartautta estävät. Fennefossin ja Saaran käytöksessä ja kohtalossa ilmestyy tämä aate heidän luonnollisen rakkautensa tukehduttamisessa. Se sääntö, jota he tässä seuraavat, näyttää näet olevan sama kuin se, jonka matami Torvestad lausuu tyttärellensä: „Rakastatko heitä (lähimmäisiäsi) sentähden, että ovat uudestaan syntyneet Jumalassa, vai viehättääkö sinua heidän persoonallinen suloutensa? Tutki syntyikö rakkautesi silloin ja sen kautta, että sinä itse etsit Herraa, halaten Hänen armoansa ja rauhaa Jumalan kanssa, rakastaen *Häntä* niin, että niin pian kun kuulit tai näit jonkun muun halaavan ja rakastavan Herraa, *hän* ainoastaan *sen kautta* tuli sinulle niin rakkaaksi, niin miellyttäväksi, niin veljellisesti sinuun liitetyksi, jotta siitä syystä unohdit kaikki hänen muut ominaisuutensa".

Samaa periaatetta seuraa kippari Worsekin koettaen vastustaa maallista mieltänsä ja saavuttaa sitä „hengen vapautta", jota häneltä vaadittiin.

Kiellandin kertomus ei suinkaan ole ainoa, joka koskee uskonnollista elämää, mutta omituista tälle on tapa, jolla se esinettänsä käsittelee. Tavallisesti esitetään menestyksen ennen eli myöhemmin seuraavan sitä, joka uskolla tähän taisteluun antautuu. Tässä taas laivuri Worsen kohtalo ja hänen taistelunsa menestys on kaikkea muuta paitsi lohduttava, eikä Saaran juuri paljoa parempi. Ett'ei kirjoittaja kuitenkaan ole niitäkään, jotka pitävät maallisuudesta luopumista ehdottomana itsensä uhraamisena, sen näyttää Fennifossissa kuvattu jalo vakavuus ja ylevä mielen rauha kylliksi todistavan. Tästä päättäen tahtoisimme pikemmin käsittää Kiellandin katsantotapaa naturalistiseksi. Hän seisoo, jos olemme hänet oikein ymmärtäneet, nykyisen luonnollisen kehitysopin pohjalla, johon hän näyttää koko elämänkäsityksessään syvälle tunkeneen. Ihminen on hänen silmissään tuote niistä oloista, joihin on joutunut, peritystä luonteestaan, kasvatuksestaan, ympäristöstään. Tämän mukaan kehittyy hänen sielun-elämänsä, sen tarpeet ja voimat. Hänen henkensä terveys ja siis menestyksensä maailmassa riippuu sopusoinnusta näiden sisällisten sielun-ominaisuuksien ja elämän ulkonaisten vaatimusten välillä. Fennefoss oli mies syvillä hengellisillä ja siveellisillä tarpeilla, tuommoinen palava Paavalisielu, jolla oli sisällinen vaatimus irtautua kaikesta maallisesta ja vaeltaen läpi maailman omistautua hengen palvelukseen. Sen tähden oli hänelle mahdollista voittaa taistelussa ja astua vaan voimallisempana esiin sen jälkeen. Saarassa, tuossa hienotunteisessa naisessa, oli persoonallisen, individuaalisen rakkauden tarve väkevämpi, kuin se ihanteellinen innostus, jonka itsensä uhraaminen voi syn-

nyttää; siitä tulikin turmiollisempi vaikutus tämän hävittämisestä. Ja Jaakko Worse vihdoinkin oli niin sydämmensä pohjasta merimies ja hänen luontonsa sen kautta niin äärettömän vieras Haugelaisten hengellisyydelle, ett'ei se jaksanut mitenkään kantaa häneltä vaadittua muutosta.

Naturalismiin Kiellandin käsityksessä viittaa myöskin se seikka, ett'ei hän näytä enemmän suosivan toista kuin toistakaan suuntaa henkisen elämän kehityksessä. Hän näyttää yhtä täydellisesti ymmärtävän ja yhtä suurella myötätuntoisuudella voivan seurata erilaisimpia ja vastakkaisimpia luonteita. Hän kertoo juhlallisuudella siitä kirkkaudesta, joka loisti Fennefossin kasvoista, kun hän uskoo tiensä Jumalalle ja lähtee evankeliumia saarnaamaan pakanoille, ja todellisesti sydämmellinen on se tapa, jolla hän esittää vanhan värjärin muistelmia Haugen omilta, „ensimmäisen rakkauden" ajoilta. Mutta yhtä suurella mieltymyksellä hän myöskin kuvaa vanhaa konsuli Garmania, joka vihasi Haugelaisten hurskautta ja muisteli iloista elämää nuoruudessansa; ja lämpimässä myötätuntoisuudessa kilpailee kaiken muun kanssa kertomus kuinka kippari Worse ahdistuksiensa jälkeen entisenä reippaana merimiehenä purjehti elämästä huutaen: „Laurits, perhanan poika, ylös ja viiri selville!"

Tällä naturalismilla näyttää kuitenkin olevan rajansa, kun tulemme varsinaisesti siveelliselle alalle. Matami Torvestadin vallanhimoa ja muutamain Haugelaisten teeskenneltyä pyhyyttä kohdellaan tavalla, joka näyttää, että tekijä ei pidä heitä kokonaan edesvastauksettomina tuotteina ulkonaisista vaikutuksista. Näyttää siis siltä, kuin hänen mieltymyksensä luonnollisuuteen kohdistuisi tässä likimmiten uskonnollisesti hengelliseen elämään. Ja niin vaikeaa kuin onkin tällä alalla ilman riittävää kokemusta lausua jotakin mielipidettä, näyttää siltä kuin se tässä ei olisi oikeutta vailla. Sillä jos hengellinen elämä on vapaa, pakoton tuote ihmisen sielun-elämästä ja sen tarpeista, jos se syntyy ainoastaan todellisesta sydämmessä tuntuvasta halusta lähestymään Jumalaa, eiköhän se silloin parahiten vastaa tarkotustansa? Ja jos kerran käsitämme suhteen Jumalan ja ihmisen välillä rakkaudeksi, niin onhan meidän ajatteleminen tämä suhde vapaaksi, koska pakollinen rakkaus ei enää voi olla rakkautta. Tämmöinen itsensä pakottaminen ei myöskään voine synnyttää rakkautta, jos se on yleinen kokemus, että pakko pikemmin kasvattaa vastenmielisyyttä siihen, johon pakotetaan. Ell'ei tätä rakkautta tai ainakin vapaata halua kanssakäymiseen Jumalan kanssa löydy, käypi hengellisen elämän harjottaminen tyhjäksi muodollisuudeksi, joka ei suinkaan Jumalaa miellytä. Jos sitä taas ankarasti ja johdonmukaisesti tahdotaan panna toimeen karkottamalla yhä mielestä maalliset ajatukset ja tunteet, jotka sydämmen hartautta häiritsevät, käypi se helposti todelliseksi itsensä kiusaamiseksi. Siten joudumme pian samaan asemaan, kuin Jaakko Worse, joka näki kiusauksia niin hyvin siinä ilossa, jonka me-

ren ja meriliikkeen katseleminen hänessä herätti, kuin halussansa vanhaa mieliruokaansa syömään. Niin vähäpätöisiä kuin nämä seikat itsessänsä ovatkin, lienee kuitenkin totta, että ne arkaluontoisten ihmisten elämässä ovat syypäät moneen tuskaan ja ahdistukseen. Moni ihminen elää näiden kautta milt'ei alinomaisessa häilymisessä luonnollisimpien nautintojen pelon-alaisen tyydyttämisen ja katumuksen vaikuttaman itsensä kurittamisen välillä. Näillä on varmaankin lohduttavaa ajatella, ett'ei Jumala, joka ei palveluksiamme tarvitse ja halajaa ainoastaan rakkauttamme, ei suinkaan vaadi lähestymistä, ennenkuin tunnemme varsinaista halua siihen.

Miten me voimme saada tämmöistä vapaata halua sydämmessämme, sitä tosin kirjamme ei selitä, mutta luonnollisinta lienee ajatella sen syntyvän hedelmänä ihmisen ponnistuksista velvollisuuksiansa täyttämään. Näiden alla tulee näet kohta huomaamaan oman kykenemättömyytensä, joka tekee avunpyytämisen Jumalalta sielun tarpeeksi, samalla kuin mielen kääntäminen hyvään päin tekee halukkaammaksi seurustelemaan kaiken hyvän persoonallisen täydellisyyden kanssa. Tähän tulee lisäksi elävää uskonnollisuutta herättävänä voimana se lohduton tunne, jonka valtaan joudumme, ell'emme voi turvautua hyvään maailman hallitsijaan, ja joka pakottaa jokaista ehdottomasti antautumaan tämän suojelukseen; tietysti kuitenkin sillä edellytyksellä, ett'ei Jumalan käsite ole häneltä sekaantunut tai hävinnyt.

Muodolliseen todellisuuteen nähden on Kiellandin kirjoitustapa epäilemättä nykyajan kertomataidon kukkuloilla. Sen kulku on yleensä voimakas, mutta voimiansa joka askeleelta hillitsevä, maltillinen, tyyni, koristelematon ja ennen kaikkea selkeä. Sen ainoa tarkotus näyttää melkein olevan muodostella plastillisia kuvauksia niin hyvin luonnosta kuin ihmis-elämästä. Niitä ilmestyy toinen toisensa perästä ja pian liikkuu edessämme elämä, niin vilkas, niin välitön ja silminnähtävä, kuin olisi se kappale omastamme. Ainoa, jota kaipaamme ja jota muissa kirjoissa olemme tottuneet saamaan, on likempi selitys tekijän puolelta esitetyistä ilmiöistä. Pitäisihän hänen ilmoittaa meille, mitä hän itse oikeastaan näistä ajattelee sekä auttaa meitä pukemaan sanoihin tunteitamme niiden johdosta. Mutta turhaan saamme odottaa; hän näyttää olevan mykkä, jonka huulilta ei lähde yhtäkään selitystä eikä huudahdusta. Hän vain vaieten osottaa puhuvia, ajattelevia, kärsiviä ja taistelevia ihmisiä kuvassaan, käskien täten meidän itsemme ottamaan selkoa.

Kiellandin kirjoitustapa on siis klassillinen, jos klassillisuutena pidetään tämmöistä taiteilijan persoonallisuuden kätkeytymistä teoksensa taakse. Hän kuitenkin käyttää tätä tapaa suorassa vastakohdassa varsinaiseen klassillisuuteen keinona vaikuttamaan suurempaa tunteellisuutta. Kuta elävämmästi kertomus meihin vaikuttaa, kuta likemmästi se meidän

omia oloja ja asemaa näyttää koskevan, kuta selvemmiksi siinä esitetyt epä- ja vastakohdat käyvät, sitä kiihkeämmin odotamme selittävää, ratkaisevaa sanaa hänen huuliltaan ja halaamme kohdata hänen omaa sydäntänsä, voidaksemme yhdessä hänen kanssansa vuodattaa tunteitamme kaikesta tästä. Ja kun tämä tarve ei tule tyydytetyksi, jääpi mielemme rauhattomaksi, se on tuskallinen ja levoton sittenkin, kun olemme panneet kirjan pois.

Kieltämätöntä on, että tämä pakottaminen omaan ajattelemiseen kehittää lukijassa mielipiteiden suurempaa itsenäisyyttä, kuin jos hän saisi kaikki valmiiksi; mutta yhtä kieltämätöntä on, että tämän kautta kadotetaan paljo runollista viehättäväisyyttä, jonka ehtona emme voi olla pitämättä sovintoa ja sopusointua. Mutta jos käsitämme tämän teoksen, niinkuin muutkin Kiellandin kirjoitukset, ensi sijassa kertomuksen muotoisena lisäyksenä keskusteluun ajan kysymyksistä, täytyy meidän antaa hänen esitystavallensa tässäkin suhteessa täysi oikeus.

M. J.

Uusien kirjain luettelo.

(Jatkoa viime vihkoon.)

Komiteain mietinnöitä.

Alamainen ehdotus, mihin suuntaan Riihimäen—Pietarin radalta rautatie Mikkelin ja Kuopion kaupunkeihin olisi sopivimmin rakennettava, sitä varten asetetun komitean tekemä. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Betänkande från den för utarbetande af förslag till författning angående värdshus-, konditori-, krog- eller annan utskänknings-rörelse nedsatta komité. Helsingissä, Keisarill. senaati. —: 25.

Betänkande ifrån komitén för afgifvande af förslag rörande lämpligaste sträckningen af en jernväg från Riihimäki—S:t Petersburg banan till S:t Michel och Kuopio städer. Helsingissä, Keisarill. senaati. —: 50.

Betänkande ifrån komitén för uppgörande af förslag till länsrepresentation. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Betänkande från komitén för uppgörande af lagförslag om minderåriges arbete i fabriker m. m. Helsingissä, Keisarill. senaatti.

Betänkande från komitén i. fråga om landtpolisens förstärkande. Helsingissä, Keisarill. senaati. —: 50.

Betänkande från postsparbankskomitén. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Lausunto postisäästöpankkikomitealta. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Mietintö ehdotuksen valmistamista varten asetukseen ravintola-, konditoria-, kapakka- tahi muusta anniskeluliikkeestä asetetulta komitealta. Suomennos. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 25.

(Jatk.)

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Uuskreikkalaisten kansanlauluista.

Kreikka oli vapautensa menettänyt. Verta valuen makasi se uupuneena Osmanilaisten poljettavana. Se maa, mistä vapauden aate ensin oli Euroopalle koittanut, mistä runsaat valovirrat tuhannen vuotta oli maailmaa virkistänyt, oli peittynyt sorron ja raakuuden synkimpään yöhön, ja, kaikesta päättäen, oli Hellaan henkevä kansa ikipäiviksi kuollut. Mutta, niin ei sentään ollut. Henki, joka on väkevämpi kuin mikään aineellinen väkivalta, piili vielä kansan syvimmässä povessa; kipinänä se kyti raunioiden alla, vartoen aikaa, jolloin se vielä lehahtaisi kirkkaasti liekkimään. Ja että Kreikan kansa on uudestaan syntynyt kansaksi ja valtioksi, sen on meidän vuosisatamme nähnyt.

Ensimmäiset elonmerkit, joilla kansallishenki todisti olemassa-oloansa, olivat kansanlaulut, jotka samassa myös antoivat tälle hengelle uutta elvykettä ja virkeyttä. Näitä näkyy Kreikassa olevan milt'ei loppumattomat varat: yhä uusia kokoelmia ilmestyy, eikä lähde vielä näy olevan kuivumassa. Tämä lähde on kuohunut kautta vuosisatojen. Sorron synkkinä hetkinä on se virkistänyt kreikkalaisia sydämiä, samalla todistaen kansallishengen sitkeää elinvoimaa ja kansan korkeaa lahjoitusta. Eipä Kreikan kansa koskaan täydelleen taivuttanut niskaansa Turkin ikeen alle. Tunnettu on, kuinka mahdoton Turkin on ollut itseensä sulattaa voitettuja kansallisuuksia. Heidän kansallis-uskonnollinen katsantotapansa on aina uurtanut leveän juovan voittajan ja voitettujen, Musulmannien ja Rajahsien välillä. Vaikka kovan sorron ja halventavan kohtelun alaisina, ovat voitetut aina säilyneet sekaantumatta voittajiin, säilyttäen kielensä, uskontonsa, tapansa, kansallisuutensa. Niin kävi esim. Serviassa, niin Kreikassakin. Vallitsipa vielä lisäksi milt'ei alituinen sota ja kapina Turkkia vastaan. Uljaita miehiä, joille sortovaltiaan ies kävi liian raskaaksi, pakeni parvittain jylhien vuorten turviin, yhtyen siellä sissikunniksi, jotka ehtimiseen hätyyttivät vihollisiaan, karaten näiden niskaan silloin kuin he vähimmin heitä odottivat. Kansallisviha ja uskonto py-

hitti tuon milt'ei pyhäksi sodaksi, joka periytyi isiltä pojille. Ja kleftit — niin näitä sissejä kreikaksi kutsutaan — jotka tuota pyhää sotaa kävivät, kohosivat kansansankareiksi, saavuttaen mitä suurinta kunnioitusta ja rakkautta. Heidän elämänsä alkoi säteillä runollisessa valossa. Siitä tuli lähde, josta runsaimmat runot ovat kumpuilleet.

Kleftilaulut ovat hengeltään yksinkertaisia, mutta voimakkaita, raikkaita, jopa karkeitakin, niinkuin se luonto ja olot, joissa ne ovat syntyneet. Pontevasti lausuiksen niissä itseensä-turvaava tahdon- ja luonteen-lujuus, vapauden-innon jalostuttamana. Niissä kuvataan kleftin persoonaa ja klefti-elämää kaikilta puolin. Tavallisesti tämä elämä alkaa siten, että nuorukainen sanoo äidilleen: „Ei minulla enää ole rauhaa viljellä viinitarhoja ja peltoja Turkin orjana, koirain palvelijana. Anna minulle säkenöivä säilärauta ja tarkka pyssy, ja niinkuin lintu ma leijaan vuorille ja vaellan metsissä. Siellä vapaus asuu". Sitten kuvataan innostuksella vapaan vuorelais-elämän viehätystä ja virkeyttä tuulten ja lumien keskellä. Niinpä laulaa kukistumaton klefti:

„Kun vuorill' lunta tuiskuttaa ja laaksot vihannoivat
Ja lähde hyrskii kallioll', — ei Turkki meitä voita.
Majamme sinne laadimme, miss' ulvoo sutten lauma,
Rotkoihin, vuorten kukkuloille, hirmu-jyrkänteille.
Lakeilla orjat huokaa vaan ja Turkin suosilaiset.
Kotona maill' on korvet vaan ja jylhät vuoriseudut.
Parempi olla petojen kuin Turkkilaisten kanssa".

Tappelun telme hurmaa kleftiä. Yhdellä iskulla katkoo hän „kolme päätä, pyssyllään kaataa hän viisi ja veitsellään 40 miestä". Hän on urhea ja pelkäämätön kuin jalopeura, mutta myös jalo, hellätunteinen ja ritarillinen. Hän on todellinen „pallikäri", s. o. miehen ihannekuva. Hän auttaa sorretuita, omaa etuansa pyytämättä. Erittäin on hän kohtelijas naisille, ja herkkä naisen suloudelle, ja usein hän rakkaudellaan innostaa morsiantansa harrastamaan samoja korkeita pyrinnöitä kuin itsekin. Niinpä eräässä laulussa sanotaan: „Kevät on tullut, ilma on vilvas, satakielten laulut soivat. Dīmos satuloitsee ratsuaan, lähteäkseen vuorille. Satulan astuimet ovat suuteloista lämpimät. Eron hetkellä tyttö tarjoo urholle maljaa, lausuen: oi, ota minut myötäsi keittämään

ruokasi ja silittämään pään-alustasi. Dimos vastaa: ei kultani! minne minä menen, ei ole tytön menemistä; siellä asuu vaan susia ja pallikareja. Tyttö: oi, armahin, anna mulle kleftin miekka ja pyssy niin saan taistella sun rinnallas. — Ei, tuonne menee vaan miekkamiehiä!“ — „No, anna mulle miehen vaatteet ja ratsu; ja joll'en taistele yhtä urheasti kuin sinä, niin lähetä minut takasin!“ Urho myöntyy vihdoin: tule siis myötäni! vaeltakaamme yhdessä lunten ja luotien tuiskeessa“. Näin tulee tytöstä klefti ja — laulun mukaan — tapahtuu kumma yhtä suuri, kuin jos „näkisi vuorella kaloja tai meressä kauriita“. Toisinaan on suhde naiseen vähemmin syvää ja runollista, kun urho taistelun tauottua istuu kaunotarten kanssa pakinoiden ja maljoja maistellen. Siinäpä sitten kaunotarten vaihteleva suosio joskus aiheuttaa riitaa urojen välin ja leikin loppu on verinen tappelu. — Kleftin aseet ovat pyhät. Niitä ei saa, omistajan kuoltua, myydä, vaan ne säilytetään kirkossa kunnioituksen esineinä. „Syököön niitä ruoste, kuten kalma syö uron luita“. Vielä kuolemassakin tahtoo klefti olla sillä ympäröitynä, mitä hän eläissään enimmin rakasti: miekka, peitsi, pyssy ja — hienolla käänteellä — kevään ennustajat, satakielet. Niinpä klefti laulaa:

„Jos tietäisin ja arvaisin ma päivän, milloin kuolen,
Ja minne sitte haudataan ma, luostariin tai kirkkoon,
Kirveeni oitis ottaisin ja lähtisinpä puistoon
Kiveä kallist' etsimään, valkoista marmor-paatta,
Ja muurarinkin noutaisin ja häntä pyyteleisin:
„Oi armas muurimestari, tee mulle kaunis hauta!
Aseille kyllin väljä tee se, peitsen seistä korkee,
Ja seinään oikealle tee myös mulle akkunainen,
Jott' immet mustasilmät vois mun luoksein sorjat tulla,
Rukoillen poian puolesta, ku heit' on armastellut“.

Eräässä toisinnossa haavoitettu klefti, ensin pyydettyään kitaraa, jolla saisi laulaa jäähyväisensä elämälle, sitten sanoo:

Ja tuokaa tuolta pappilasta mulle sulo-viinaa,
Mun pestä sillä haavojain ja huuhtaa hurmeet niistä,
Ja tuokaa myös mun miekkani, hopeakahva kalpain,

Sill' uurtakaa mun hautani, mun kalmakammioisein,
Se tehkää väljä, korkea, siin' olkoon kahden tila,
Niin että seistä, taistella ja ammuskella voisin;
Ja oikealle jättäkää yks' akkunainen auki,
Keväisin että linnut sais ja satakielet luoksein.

Kleftilaulut ovat enimmäkseen lyyrillisiä; ne kuvaavat kleftielämän synnyttämiä tunteita tai näiden tunteiden valossa ilmestyviä tiloja. Seuraa sitten toinen luokka lauluja, joita tavallisesti nimitetään *Romanseiksi* tai *Ballaadeiksi*, syystä että niissä on tämän laululajin ominaisuuksia. Niissä tavallisesti esitetään jotain merkillistä tapausta yhteiskuntaisen tai perhe-elämän alalta lyyrillisessä hengessä; itse esitys on epillinen, usein puoleksi draamallinen, ja ainoastaan yleinen mieliala l. tunteiden-viritys on jonakin hienona läpikuultavana verhona tai värityksenä tapauksille. Tuo, mikä tapauksessa on merkillistä, suurenee mielikuvituksessa ihmeelliseksi, yliluontoiseksi; siinä ilmestyy omituisia kansan-omaisia uskonnollisia tai taika-uskoisia luuloja ja kuvitelmia, jotka taas puolestaan luovat tapauksille omituisen, usein hieman kammottavan mieli-alan ja hengen. Esim. joku vaimo rakastaa rikollisesti toista miestä. Kun pieni poikansa häntä siitä soimaa, yltyy luonnoton vaimo petoa julmemmaksi: teurastaa poikansa ja tarjoo hänen keitetyn maksansa miehelleen syötäväksi. Mutta silloin tapahtuu ihme: maksa alkaa puhua ja ilmaisee isälle koko rikoksen. Onneton mies rankaisee uskottoman kuolemalla, mutta joutuu samalla sanomattoman surun valtaan. Tai saamme päinvastoin liikuttavan kuvan aviorakkaudesta ja uhraavaisuudesta, joka jatkuu vielä kuoleman jälkeen, kuten eräs kääntämämme laulu osoittaa. Tai on (laulussa „Artan silta") laulun perusteena se kansan-omainen taikaluulo, että siltaa ei saada kestäväksi, ell'ei siltamestarin vaimoa elävältä muurata sen peruspylvään sisään. Liikuttavaa on nähdä mies paran ristiriitaa rakkautensa ja luullun velvollisuutensa välillä; kamalaa kuulla elävältä haudatun tuskanhuutoja. Toisinaan laulujen aine ja henki ei ole näin totinen, vaan keveämpi, jopa pilamainenkin. Esim. rikas ruhtinas luulee voivansa aarteilla vietellä impeä rikkomaan siveyttä; siitä lyödään vedot — mutta sukkelasti pettää neito rakastelijan, panemalla sijaansa kauniin orjatyttönsä. Tahi lyö kuningas ja köyhä ritari vetoa ratsunsa nopeudesta. Ritarin ratsu, yltyneenä emäntänsä lempeistä sanoista, kii-

tää kuin salama. Ritari voittaa vedon, onneksensa — sillä muutoin olisi häneltä pää mennyt.

Näin elää ja soipi näissä lauluissa vaihetellen moninaisia tunteita, monellaista henkeä, traagillista, kamalaa, hilpeää j. n. e., mutta esitystapa — ja se on kaikille Kreikan kansanlauluille tunnusmerkillistä — on erinomaisen vilkasta ja draamallisen elävää. Henkilöt pannaan vastakkain puhumaan ja toimimaan. Puheenvaihtelon muoto on erittäin suosittua. Sivuseikkoja on päätapauksen rinnalla paljon, mutta usein hyvin somia ja sattuvia kuvauksina; niinkuin esim., kun erästä käsketään kuninkaan luo sotaan ja hän säpsähtäen kysäisee: „jokos nyt hirteen viedään?" Tuo sattuvasti näyttää, millainen käsitys uuskreikkalaisella oli sulttaaneistaan ja pashoistaan.

Useimmin romanseissa ilmestyy yliluontoisia olentoja, hiisiä ja jättiläisiä taistelussa keskenään. Tapaukset kertovat menneestä ajasta, ja senpä sankarit, nuo vanhat Helleenit, omituista kyllä, uuskreikkalaisen kansan silmissä ovat kasvaneet jättiläisiksi. Ne ovat kleftejä, mutta tavattoman suuria ja väkeviä. Niinpä eräs heistä, Digenis mylvii niin, että vuoret tärisevät. Yhdessä ottelussa hän kaataa 300 sutta ja 62 jalopeuraa. Tavallisesti soditaan hirviöitä, louhikärmeitä ja muita otuksia vastaan, joita näissä lauluissa vilisee. Ne ovat kovin ilkeitä ja kavaloita sekä äreitä, joten niiden suhteen on taiten oltava. Ei pidä ajattomasti laulaa eikä meluta, sillä hirviö äkkiä herää horrostaan ja karkaa varomattoman rauhanrikkojan kimppuun. Eräässä laulussa jättiläiset Kostas ja Jannis astuvat tappeluun tällaista hirviötä vastaan. Koko maa vapisee, kaukaa kajahtaa vuoret otuksen ulvonnasta — mutta vihdoin se kaadetaan. Tavallisesti voitto saadaan jonkun hyvän haltion avulla; se on joku „ilman impi, taivaasta syntyisin, jonka veljet on salama ja jyrinä".

Yksi olento on sentään muita hirveämpi, jota vastaan jättiläisetkin turhaan taistelevat; se on Chāros, kuolema, joka ilmestyy sangen merkillisenä olentona Kreikan kansanlauluissa. Hän on tavallaan tuo muinaisten Hädes, uudesti valettuna enemmin kristilliseen malliin. Hän tulee tavallisesti, jos sankari jollakin rikoksella tai ajattomalla kerskauksella on vastaansa herättänyt ylempiä voimia. Ken tuossa ei huomaa tuota muinais-helleenein „jumalain-kateutta", jota välttääkseen ihmisen tuli ylimpänä avuna harrastaa maltillisuutta, nöyrästi tunnustaa ihmisvoiman rajat eikä pyrkiä määräänsä ylemmäksi. Niinpä Digenis, tuo uljaista ul-

jain, kerran tulee tappaneeksi hirven, jonka sarvissa rippui risti, otsassa oli tähti ja pyhän neitsyen kuva oli kyljessä. Tämä rikos täytyy hänen kuolemalla sovittaa. Charos ei tule entehettä. Digenille ilmestyy kummannäköinen mies, sukaton ja paljasjalkainen, jonka silmät leimuvat tulta — ja vaatii sankaria taisteluun. He taistelevat marmorilattialla, veri virtaa virroittain, ja Digenis kaatuu. Charos itse oli hänen vastustajansa. Hän voittaa aina, mutta eivät jättiläiset sittenkään koskaan antau, ennenkuin kovan ottelun jälkeen. Semmoista ottelua moni laulu kertoo. Kerranpa esim. jättiläiset, säilyäkseen Charokselta, rakentavat itselleen vankan linnan ja asettavat sen muurille järeät tykit. Charos tulee mustassa puvussa, mustalla ratsullaan, mustat koirat mukanaan. Koko kenttä mustenee hänen tulostaan. Jo kaukaa huutaa hän jättiläisille: „terve lapset!“ — „Terve Charos! mistä tulet?“ vastataan. — „Tulen Jumalan luota noutamaan sielujanne“. — „Emme anna sielujamme. Olemme pallikareja ja meillä on luja linna“ ... Samalla kuuluu kauhea rosahus — linna on kadonnut näkymättömiin ja kuolon pilvi tempaa jättiläiset pois. Voitettuaan ihmisen — taistelu kestää usein aamusta iltaan, mutta lopuksi ihmisvoima riutuu ja ihminen vikisee kuin lintu — vie Charos hänet Manalaan puutarhaansa ja mustan-vehriään telttaansa, joita katseltaissa hirvittää. Teltan riukuina on sankarien käsivarsia, nuorina nuorten neitojen hiukset, lippaina pienten-lasten päät. Puutarhassa ovat tytöt sitrunapuita, pojat kypressejä, pienet lapset seisovat basilikum-kasveina ruukuissa, vanhukset ovat aidanseipäinä. Charoksen äiti, poikaansa hellempi, pyytää tätä säästämään vasta-naineita eikä ottamaan yht'aikaa äitiä ja lapsia, veljiä ja sisaria. Itse Charoksenkin kanssa käy tekeminen sopimusta vähäksi aikaa.

Ylipään raja ihmismaailman ja henkimaailman välillä ei ole jyrkkä, vaan ne liehuvat toisinaan sisätysten. Senpätähden muutamista näistä lauluista viuhkaa vastaamme kaamea kalmanviima ja aave-ilma, jota ainoasti niiden miellyttävä lapsellinen luontevuus lievittää. Vainajat usein liikkuvat elävien asioissa. Olletikkin, jos kova onni kohtaa näitä, jos suru syvästi särkee sydäntä, silloin vainaja on herkkä rukouksille ja havahtaa haudastaan sekä rientää apuun. Tällaista kuolleen kummittelua ja kotona-käymistä kertoo laulu, josta alempana annamme suomennoksen. Sitä lukiessa ehdottomasti muistaa Bürgerin Leonoraa.

Lopuksi mainitsemme ne laulut, joiden aine liikkuu *perhe-elämän* alalla. Perhe-elämän henki on rakkaus, äidin rakkaus, aviopuolisojen rakkaus, ja se rakkaus, joka vesoo nuorten sielussa — ja näitä rakkauden eri lajia myös laulut kuvailevat. Äidinrakkautta varsinkin ylistetään erin-omaisella tavalla. Kun poika lähtee sotaan tai vieraille maille, antaa äiti hänen mukaansa siunauksensa ja varoituksensa. Äidin aavehtiva sydän tietää, milloin pojan tuolla kaukana käy hyvin, milloin pahasti. Kukatkin sen hänelle ilmaisevat, jotka vehmaina vihottavat, jos poika on onnellinen, mutta, jos tauti tai kuolo häntä kohtaa, surkastuvat. Samoinpa myöskin Lemminkäisen äidille harjasta hurajava hurme ilmaisee, että poikansa sydänkäpynsä oli joutunut surman suuhun. Vaan eipä poika aina ole yhtä uskollinen kuin äiti rakkaudessaan. Erotessaan hän kyllä lupaa muistaa äitiänsä, lupaa lähettää hänelle kultaa ja hopeita vierailta mailta — mutta sielläpä viettelykset häntä kohtaa. „Ensi suutelulla hän huoahti, toisella hän imi myrkkyä, kolmannella äiti unohtui mielestä“ — laulun sanain mukaan. Vaan jos hän viettelykset välttääkin, ei hän vältä ikävää ja kaipuuta kalvavaista: vieraat kohtelevat häntä ynseästi, kaikkialla kaipaa hän äidin hellää huolta ja lämpöistä kättä. Toisissa lauluissa taas kuvataan harhatielle eksynyttä äidinrakkautta, ilmestyen nurjuutena miniää vastaan, joka tavallaan on häneltä tuon hänen rakkahansa riistänyt. Silloin miniä saa kärsiä kovaa kohtelua, josta oitis muistuu mieleen nuo Kalevalan sanat:

Vilu on rauta pakkasessa,
Vilumpi miniävalta;
Niin on *neiti* taattolassa
Kuin marja hyvällä maalla,
Niin miniä miehelässä,
Kuin on koira kahlehissa;
Harvoin saapi orja lemmen,
Ei miniä milloinkana.

Vaan kerrotaanpa myös miten rankaistus kohtaa luonnotonta anoppia.

Toinen rakkaus, josta myös halusti lauletaan, on aviorakkaus, olletikkin semmoisissa tiloissa, jolloin se elävimmin tulee ilmi, esim. jos siihen yhtyy kaipuu, kun rakastavain täytyy elää toisistaan erillään. Niinpä

muutama laulu esittää nuoren vasta-naidun vaimon, jonka mies on muilla mailla, näin valittavaksi:

„Mit', armas sydän, lähdettää voin sulle kaukomaille?
Jos omenan, se näivettyy; jos ruusun, ah! se kuihtuu;
Jos muskatellimarjan — ah! se surkastuu jo tiellä.
Panenko sulle kyyneleeni, kätkenkös ne liinaan?
Ah! kyyneleeni polttavat ja syövät liinan hiuki!
Aamulla varhain valveell' oon ja vuotehelta nousen,
Ja astun huoneen portillen ja silmään ympärille,
Ja toisten naisten kantavan näen helmalapsiansa —
Mua silloin tuska tuimelee ja itku silmät kastaa,
Kun miestä ei oo rinnallain, käsvarrellain ei lasta!" —

Taikka näemme vastakohdan. Näemme kaipauksen katkerain kyynelten sulavan riemuun, kun kauvan kaivattu ja kuolleeksi luultu miesi arvaamatta palajaa kotiin. Ensiltään vaimo ei ota uskoakseen onneansa, epäilee, liekö tuo todella se kaivattu. Silloin mies mainitsee niitä näitä tunnusmerkkiä, todistaakseen itseisyyttänsä: „oven edessä kasvaa omenapuu, pihassa viiniköynnös", mutta vaimo väittää: „Tuon lienee pahansuopa naapuri sulle kielitellyt; sano parempi tunnusmerkki!" — „Kaulassa on sulla arpi ja rinnassa miehesi kuva". Silloin vaimo riemuten tunnustaa hänet omakseen. — Kuinka pyhäksi aviorakkautta arvataan, näkyy siitäkin laulusta, jossa kerrotaan, että omenapuu, jonka juurella kaksi sydäntä on vannonut toisilleen rakkautta, sitte lakastuu, kun nämä rikkovat valansa. Löytyypä sitten lauluja, joissa kuvaillaan lesken ääretöntä murhetta ja ikävää; hänen kyynelistään paisuu virta, joka juoksee tuonelaan asti. Toinen leski taas ivaa liikuttavasti suruaan: „Eihän mieheni olekaan kuollut. Hän on vaan ottanut toisen vaimon. Kiven on hän ottanut anopikseen, vaimokseen mustan mullan ja kaikki pikkukivimukulat langoikseen".

Kauniit ovat nekin laulut, joissa kerrotaan lemmen ensi syttymistä nuoressa sydämessä, tuon rakkauden, „joka alkaa silmillä, itää huulilla ja työntää syvät juurensa sydämeen". Se tapahtuu usein toukokuulla, kun kevät tulee lintuineen, kukkineen, kun maa ja taivas viettävät sovintojuhlaa ja sydän sulaa siihen sopusointuun, mi kaikkisuuden täyttää.

Itse rakkaus taas, semmoisena kuin nämä kansanlaulut sitä esittävät, on milloin raitista aistillisuutta, milloin pilvissä, kuutamossa tai läntisen leyhkillä liehuvaa haaveilua. Niinpä eräs nuorukainen rukoilee Kristusta muuttamaan häntä hedelmäpuuksi, vilvas lähde juurillaan, jotta lemmitty, vuorille mennessään paimeneen, levähtäisi hänen siimeksessä, söisi hänen hedelmiään ja joisi vettä lähteestä. — Kaunottaret teeskentelevät kovuutta, kiihottaakseen kumartelijoitansa kuumemmin hehkumaan. Niinpä eräs kerskaa aurinkoa vastaan: „minä olen sinua parempi. Sinä kuihdutat säteilläsi vaan kukkia ja ruohoja, minä silmieni palolla vereviä nuorukaisia“. Miehuullinen uljuus on sentään varmin keino heidän suosionsa saamiseen. Mutta tämäkin rakkaus — ja se jos jokin — eksyy harhateille. Käypä toisinaan niin, että sulho-veitikka vierailla mailla vieraantuu kotoisesta kullastaan. Silloin hän usein lintujen mukana lähettää jäähyväisensä tuolle, ja sen selvän tosiasian, että hän ei *tahdo* palata hänen luokseen, verhoo hän seuraavaan runokuvaan:

Täällä kaukaisella maalla mun ne sitoivat.
Lesken tyttö, noidan lapsi mun on tenhonnut.
Hänpä kaikki virrat loihtii juoksemastakin,
Aallot vaahtopäiset loihtii pauhaamasta hän,
Kaikki lähteet loihtii niin, ett'ei ne juoksekaan.
Mun myös on hän loihtinut niin ett'en pääse pois:
Milloin mielin luokses, lunta tuiskii, myrsky soi;
Milloin käännyn, päivä paistaa, tähdet välkkyvät.

Niin nämä laulut esittävät ihmissydämen vaihtelevia tunteita luontevalla yksinkertaisella tavallaan, ja siinä kohden ne eivät ole yksin-omattain kreikkalaisia, vaan yleis-inhimillisiä.

Koemme vielä muutamin sanoin määräellä kreikkalaisen kansanlaulun luonnetta yleensä. Lyhyesti sanoen, tämä on objektiivinen, reaalinen. Se liikkuu ulkonaisessa, aistillisessa olokunnassa, jonka erittäinkin suloisia, helliä ja hellyttäviä puolia se luonnonlapsen terveellä, turmelemattomalla silmällä käsittää ja kuvailee. Riemastuksella kuvataan luonnon ihanuutta; lauluista puhuu raikas mieli ja elämän-ilo, jota ei mitkään sairalloiset haaveilut sumenna. Tästä seuraa, että esitys ja kuvaus on erittäin selvää, luontevaa ja elävää. Kaikki astuu näkyviimme sel-

väin äärivíivain rajoissa, ei mitään usvamaista ole havaintoamme hämmentämässä. Kaikki hohtaa Hellaan kuuleassa ilmassa, kaikkialla kevättä, lintuja, kukkasia. Tämä rakkaus luontoon on jotain huomattavaa. Se tekee luonnon eläväksi, antaen sen sympatisesti ottaa osaa ihmiselon riemuihin ja suruihin. Niinpä paikka, missä tuhotyö on tehty, ei enää kasva ruohoa, kukat surkastuvat ihmisten surressa. Linnut haastelevat pitkiä juttuja ihmisten kanssa, kaikkialla elää ja liikkuu sydäntä ja tunteita. Aurinko ja kuu tarinoivat ihmisille näkemiänsä kaukoilmoilla kulkiessaan j. n. e. Muita esimerkkejä on jo ylempänä mainittu. Erittäin on lintu suosittu eläin näissä lauluissa; ihan ihmistavoin se haastelee halujansa ja huoliansa. Tosin surullista, jopa kauheatakin kerrotaan; mutta surullisuuden jalostaa vieno suloisuus, ja kauheuden lievittää lapsellinen luontevuus ja hieno huumori, joka hymyilee Charoksenkin kasvoilta eikä anna kauhean tuntua kauhealta. Edut ovat siis: selvä, elävä plastiikki, sydäntä hempivä, suloinen ja sen ohessa kuitenkin raikas, luonteva sävel, joka virkistää mieltä. Tämä on antiikkinen luonnonjuonne, peritty vanhoilta Helleeneiltä. Mutta juuri tästä ansiosta seuraa myös näiden laulujen heikko puoli. Mitä enemmin henki liikkuu pinnalla, ihannellen sen kauneuksia, sitä vähemmin se syvälle tunkee aatteiden maailmaan. Tuo lapsellinen, milt'ei viaton henki ei ryhdy olemuksen tärkeimpiin kysymyksiin. Esim.: se tosin koettaa kuvitella tuonpuolista elämää, mutta käsittää sen aivan aistillisesti. Tuonela on muutoin samanlainen kuin tämä maailma, paitsi että se on iloton, sumea, kolkko — siis sama käsitys minkä jo Homeros lausui aikoinaan. Mutta tässä kohden eivät Kreikan kunsanlaulut liene parempia eikä huonompia kuin muutkaan kansanlaulut, näissä kuin naivisuus ja aistillisuus on juuri pääomituisuutena. Muutoin näillä lauluilla on ihan tosirunon omituisuudet, koska pääasia ei ole aatosten syvyys, vaan se että aatokset esiytyvät niin aistillisessa muodossa kuin mahdollista, sitä mahtavammin tehoaksensa mielikuvitukseemme.

Päättyköön tähän esitelmämme, joka ainoastaan on voinut antaa vaillinaisen käsityksen Uuskreikan kansanlaulujen luonteesta. Ehkä tämä sentään täydentynee, jos tähän vielä lisäämme muutamia lauluja suomennettuina.

Zachos ja Charos.

Ajoipa Zachos ratsullaan ja päätti mennä Tuoneen;
Hopeinen ratsun verho on ja satula on kultaa.
Ja askel askeleelta hän vaan syvemmälle laski;
Tuon näki Maa ja hämmästyi ja Charoskin jo piili,
Ja vainajat sen nähdessään kysyivät hältä kaikki:
„Mit' etsit, Zachos, täältä? oi, mit' armas Zachos, tahdot?" —
„Tulin ystäviäni katsomaan ja palaan kohta jälleen". —
„Sopispa, Zachos, muualle sun suistaa virma ratsus;
Majoille saavuit kolkoillen, joist' ei oo palaamista:
Tänneppä lapset äitinsä ja lapsens' äidit jättää". —
Nyt rohjentui jo Charoskin ja tarttui urhon tukkaan:
„Pääst' irti, Charos, hiuksistain ja tartuppas mun kouriin,
Niin näet Zachon uljuuden, ett'ei hän sinua pelkää!" —
Ja hiuksist' irti laski tuo ja tarttui urhon kouriin.
Nyt Zachos häntä ahdistain kolmasti maahan heitti,
Vaan Charos jälleen rohjentui ja tarttui urhon tukkaan:
„Pääst' irti, Charos, hiuksistain ja tartuhan mun kouriin,
Enk' enää sinua vastusta, vaan tee mun minkä mielit!" —
„Menkäämme siis mun telttahan, niin saat sit' ihmetellä;
Punainen ulkopuoleltaan, sisältä on se musta,
Sen pielipuiksi urhojen käsvarsiloit' oon pannut,
Ja nuoriks' nuorten neitojen hiuspalmikoita käytän".

Jannis ja louhikäärme.

Ken kulki tästä ohitsen, yöll' laulaa räikytellen,
Ja nosti linnut unestaan ja peikot onkaloistaan,
Ja nukkumasta puolison kyljeltä naaraskäärmeen?
Niin äistyi louhikäärme nyt ja vimmoissansa tiuski:
„Ken siellä kaiut nostattaa? Kitaani tuon ma nielen!" —
„Mua laske louhikäärme, oi! suo mulle viisi päivää;
Mun hääni sunnuntaina on ja vielä maanantaina,
Ja keskiviikko-iltana vien morsiamein kotiin!" —
Ja päivän loisto himmenee ja pilveen kuuhut laskee
Ja kirkkaan iltatähtösenkin kiilto vaaleneepi.

„Haa! tervetullut murkinaks' ja terve iltaseksein!" —
„Kiviä murkinaksi syö ja illaks' louhikoita!
Ma leimauksen poika oon, tää ukkosen on tyttö". —
Oi, Jannis, onni matkalles, kun kultas kanssa käynet!

Murheen valta.

Yhdeksän poian äidill' oil' yks' tytär ainokainen,
Jot' armastaa hän hartahasti lempilapsenansa.
Ei kahteentoista vuotehen hänt' auringolle näytä,
Hänt' iltasin vaan kylvettää ja kuutamolla kampaa
Ja iltatähden loistaess' sen palmikoita suorii.
Sai sanoma Babyloonista, kosinta sai ja pyyntö,
Ett' tyttärensä naittais pois hän vierahasen maahan.
Epäsi veljee kahdeksan — vaan Konstantiini käski:
„Oi äiti, anna Arete ja naita vierahalle,
Vieraalle maalle, missä käyn, vieralle, missä kuljen,
Jott' oisi mulla lohdutus ja hoivansuoja siellä". —
„Niin mielekäs oot, Konstusein; vaan mieleti nyt haastat.
Jos sattuu mulle kuolema, oi poikasein, tai tauti,
Jos riemu taikka murhe saa — ken tuop' Areten mulle?"
Todistajaksi Jumalan ja pyhät huusi Konstu:
Jos tulleis tauti äidillen tai kuolo häntä kohtais,
Jos riemu taikka murhe sais, hän siskon tälle toisi.
Ja niinpä neito naitettiin nyt maalle vierahalle. —
Tulipa päivät surkeat ja kolkon onnen aika,
Ja Tuonen välkkyi viikate ja kaatoi kaikki veljet;
Jäi äiti yksin henkihin kuin korsi syksysäällä.
Hän kakdeksalla haudalla vain vaikeroi ja itki,
Vaan Konstantiinin haudalta hän paadet poijes viersi:
„Havahda, Konstu poikasein, nyt Aretaa mä kaipaan!
Todistajakspa Jumalan ja Pyhät kaikki huusit,
Hänt' tuodakses, jos katkeruus tai riemu mulle sattuis". —
Se lause nosti vainajan, ja haudastaan hän nousi,
Ja pilven otti orhikseen ja suitsiksensa tähden,
Ja kumppaniksi otti kuun ja lähti neidon noutoon.
Ja poikki vuorten kiiti hän ja jätti taakseen vuoret,

Ja siskon löysi: kutriaan se suori kuutamolla.
Etäältä häntä tervehtää ja kaukaa hälle huusi:
„Käy kanssain, Aretuula, käy! sua mielii äitis nähdä!" —
„Ah, veikkosein! vaan miksihän nyt juuri näillä hetkin?
Jos riemusaa on, heittänenpä ensin korut yllein;
Vaan virka, onko katkeraa, niin tältäni mä lähden!" —
„Tuleppa, Aretuula, vaan sä siltäsi mun kanssain!" —
Ja tiellä, kun he kulkivat, ja teiden viertehillä
He kuuli lintuin laulavan ja haastavan näin heille:
„Ken kauniin neidon kulkevan on nähnyt vainaan kanssa?" —
„Kuuletko, Konstu veikkosein, mit' arvelee nuo linnut:
Ken kauniin neidon kulkevan on nähnyt vainaan kanssa?" —
„Miks' tyhmäin lintuin lauluista ja haasteloista huolit!" —
Vaan eelleen kun he kulkivat, taas toiset linnut lauloi:
„Voi onnetonta, kauheaa, mit' täytyy meidän nähdä,
Kun elollinen matkustaa jo kuollehenkin kanssa!" —
„Kuuletko, Konstu veikkosein, mit' arvelee nuo linnut,
Ett' elollinen matkustaa jo kuollehenkin kanssa?" —
„Annappa lintuin laulaa vaan ja mieletönten haastaa!" —
„Ma kauhistun sua, veikkosein! sä suitsuksille löyhkäät".
„Kävinpä eilen illalla kirkossa pyhän Jaanin;
Siell' liiemmäksi suitsujaan mun päällen' pappi vihmoi". —
Vaan eellehen kun riensivät, taas toiset linnut lauloi:
„Oi Herra kaikkivaltias! mik' outo kumma tuossa,
Kun kuollut viepi mukanaan nyt neittä kaunihinta!" —
Areeten tuota kuullessaan sydäntä kauhu kylmi:
„Oi Konstu, Konstu! kuulethan sä lintuin hirmu-laulun?
Vaan virka, miss' on hiukses? miss' on oiva huulipartas?" —
„Mua kohtas tauti ankarin ja heitti kuolon kieliin,
Ja siinä keltatukkani ja oivat viikset lähti". —
Kotia sitte tultihin — ol' salpa oven eessä
Ja ikkunoita verhostaa vaan hämmähäkin verkot.
„Aukaise, äiti, aukaise! Tuon Aretan ma sulle". —
„Jos Tuoni oot, käy matkoihis! ei mull' oo lasta antaa,
Kun muilla mailla vierahill' on Aretuula armas". —
„Avaja äiti huoleti! olenhan Konstu poikas!

Todistajaksi Jumalan ja pyhät kaikki huusin,
Jos riemu taikka murhe sais, Areten toisin sulle“. —
Ovesta äiti astahtaa — ja henkens' oitis heittää.

Nuoren Kleftin jäähyväiset.

Ma Turkkilaist' en orjailla voi enää, äiti kulta;
En voi, en saata; sydäntäin se iljettää ja tylkii.
Ei! tuoppa tänne pyssyni! ma sissiks' aion tulla.
Saan vuorten huipull' asua ja päällä kallioiden;
Metsissä siellä leijailen ma sutten, karhuin kanssa;
On paaterot mun vuoteenain ja peittonain on hanki,
Öin päivin siellä seurustaa saan uljahinten kanssa.
Pois mielin, äit'! äl' itke vaan! suo mulle siunaukses,
Ja toivotellos, äitini, ett' tapan monta miestä!
Vaan ruusupensas istuta ja tumma neilikainen,
Ja soker'veellä kastele ja moskos-nestehellä;
Ja jos ne sitte vehmastaa ja tunkee kukkasille, —
Ei poikas sitte kuollut oo, vaan voittaa Turkkilaiset;
Vaan ahdingon kun aika saa ja katkeruuden päivä,
Ja kuihtuu ruusut, neilikat, ja kukat variseepi —
Kas, silloin oon ma sortunut! pue murhevaate ylles!“ —
Kakstoista vuotta vieri pois ja kuuta viisitoista,
Ja ruusut ynnä neilikat ne kukki vehmastellen.
Niin silloin kevätaamu sai ja kaunis Wapunpäivä,
Suloisna lintuin laulu soi ja taivas hohti kirkas —
Äkisti taivas synkistyy ja iskee tulta, jyskää,
Ja ruusu kerran huoahtaa ja neilikainen itkee,
Ja kohta kuihtui kumpikin ja kukkaset ne riutui —
Ja kukkain kanssa surkastui myös äiti kurja kuoloon.

Rakkaus kuolemassa.

Nuor' Eugenuula kaunoinen ol' äsken juuri naitu,
Ja kerskas koitohetkell': ei vois hälle Charos mitään;
Häll' yhdeksän kun veljest' ol' ja puolisona urho,
Ja huonehet häll' uhkeat pihoineen puistoinensa. —

Tuon kuuli lintu onneton ja kertoi Charokselle.
Het' ampui Charos nuoliaan — ja impi kalpeneepi,
Ja kaksi kolme ampumaa sen kaasi vuotehelle.
„Sun jätän, äiti. Kaunista mua nyt kuin morsianta!
Ja konsa Konstantiini saa, hänt' ällös katkerrelko,
Vaan tullehelle murkinat ja iltaruoka laita;
Ja etsi lakkaristani ja ota sieltä avain
Ja ota kihlasormuksein, tuo kovan-onnen sormus,
Ja anna Konstun kihlata sill' uusi itsellensä!
Vieraiden kesken etsiköön hän uudet heimolaiset!" —
Vaan silloin saapui ratsastain halk' kentän Konstantiini,
Viis' sataa miestä seurassaan ja tuhat pallikarta.
Portilla ristin huomaa hän, pihalla pappiloita,
Ja mustan verhan ristineen ja paarit kukitellut.
„Ken kuoli omaisistani? ken hautahan nyt viedään?" —
Hän karkuun ratsuns yllyttää ja saapuu kartanolle.
„Oi terve teille, maallikot ja papit, terve teille!
Ja terve, haudankaivur'kin! kenenkä hautaa kaivat?" —
„Suloisen Eugenuulan vaan, jok' äsken sulle naitiin". —
„Tee hauta, haudankaivaja, ja tee se kahta varten!
Tee syvä, tee se leveä, kaks' että siihen mahtuu!" —
Hän siitä kalvan tempajaa ja työntää rintahansa.
Ja kun ne kaksi laskettiin yhteiseen hautaan sitte,
Niin itki heimot, vierahat ja itki pappismiehet.
Toisaalta taimii kaislisto, kypressi toisahalta;
Kun vinkuu myrsky, toisiaan nää lempii nuokkuellen.
Ne jotka vähän aikaa tääll' elivät keskenänsä,
Eläissään eivät suudelleet — ne yhtyy kuolemassa.

Mielensumeutta.

Lempensä polttehissa loi yks' impi taivaankaunis
Merelle silmäns' ikkunasta, laulain vienoin äänin;
Rukoili aaltoloita kän ja lausui tuulosille:
„Jos näätte missä armastain, te häntä tervehdelkää!"
Tulipa laiva kulkien ja purjeet pullollansa,
Ja laulun kuuli laivurit, ja kauniin immen nähden,

Unohtivat he purjeitaan ja laiminlöivät työnsä:
Ei laiva päässyt paikaltaan, ei matka heiltä e'isty.
„Menkäätte eespäin, laivurit, ja matkallenne onni!
En laulele ma laivoillen, en venholoille virttäin,
Rukoilen aaltoloita vaan ja haastan tuulten kanssa,
Ja sydämmeni viejällen ma tervehdyksen lausun“. —

K. F.

J. B. Dumas †.

Taaskin on yksi kemian-tieteen iäkkäitä lipunkantajia ja etevimpiä edustajia muuttanut manalan majoille. J. B. Dumas, meidän vuosisatamme mies, kuoli maaliskuun 11 p:nä tänä vuonna. Lyhyt, vaatimaton kuvaus vainajasta olkoon yksinkertainen kunnioituksen-osotus mainion tutkijan ja kirjailijan muistolle.

Jean André Baptiste Dumas syntyi v. 1800 pienessä Alaisin kaupungissa Etelä-Franskassa. Hänen isänsä, kunnallisvirkamies, oli erittäin sivistynyt, tieteitä ja taiteita harrastava mies, ja nuoremmassa Dumasissa heräsi jo aikaiseen halu opinnoiden harjoittamiseen. Luonnontutkijan-uransa alkoi Dumas kotikaupunkinsa apteekissa. Liebigin ja monen muun vanhemman ajan etevän kemistin tavoin opiskeli hän ensiksi vähäisen apteekin työhuoneessa sitä tiedettä, jonka mainioimpain edustajain joukkoon hän sittemmin kohosi. Opinhalu sai nuoren miehen jättämään kotinsa — hän oli silloin 16 vuotias. Genevessä, johon hän ohjasi kulkunsa, löysi hän sen mitä hän etsi, nimittäin tilaisuuden opin ja tieteellisen sivistyksen hankkimiseen. Kaupungin yliopiston opettajissa oli silloin useita eteviä luonnontieteiden edustajia. Aluksi antautui Dumas tutkimaan etenkin kasvioppia de Candollen johdolla, joka suuresti mieltyi lahjakkaasen nuorukaiseen. Hänellä oli kuitenkin samalla kertaa toimi eräässä apteekissa ja hän sai vapaasti käyttää sen jotenkin hyvin varustettua laboratooria. Tovereinsa kehotuksesta opetti hän heille täällä jakson eksperimenttaalista kemiaa. Ainoastaan 17 vuoden ikäisenä esiintyi hän siis ensi kerran opettajana. Tämä toimi sekä Lavoisierin ja Bertholetin teosten innokas tutkiminen sai hänet yhä enemmän mieltymään kemiaan. Hän alkoi aivan omin päinsä tutkia muutamain happi-

metallisuolojen vetevyyttä ja sai hyvät teoreettiset tulokset. Varhain muutamana aamuna meni hän yliopiston kemian professorin de la Riven luo, jonka tykönä hän ei ennen ollut rohjennut käydä, vaikka hän kyllä ahkerasti oli kuunnellut hänen luennoitansa. Dumas antoi käsikirjoituksen, jossa oli selitys hänen tutkimuksistansa. De la Rive ei voinut salata hämmästystänsä, ja kun hän oli lukenut kirjoituksen loppuun, kysyi hän nuorelta ylioppilaalta epäilevästi: „oletteko Te, poikani, todellakin tehnyt nämä tutkimukset?“ „Olen varmaan“. „Asian niin ollen, saan ilmoittaa Teille että Teillä on ollut onni kohdata Berzeliusta samalla tutkimus-alalla. Hän on kuitenkin ennättänyt ennen Teitä, mutta hän onkin Teitä vanhempi, eikä Teidän siis tarvitse pahoittaa mieltänne“. Dumas hämmästyi niin ett'ei saanut sanaa vastatuksi, mutta suopea professori tarttui hänen käsivarteensa ja tarjosi hänelle aamiaista. De la Rive otti heti nuoren miehen työtoveriksensa ja Dumas oli nyt joutunut kemialliselle tutkimus-uralle siltä sittemmin enää koskaan luopumatta.

Vuonna 1821 muutti Dumas Pariisiin. Franskan ja tähän aikaan samalla tieteiden pääkaupungin runsaasti kukoistavan tieteellisen elämän vaikutuksesta kehittyi nuori tutkija pian täydelliseksi mestariksi. Vaikka olikin nuori, oli hän jo saavuttanut maineen, joka veti vertoja hänen vanhempain pariisilais-tovereinsa Gay-Lussacin, Thénardin, Aragon, Ampèren ja Dulongin nauttimalle. Hän alkoi tointansa Pariisissa École polytechnique nimisen opiston repetiittorina. Vuonna 1832 otti hän vastaan professorinviran Sorbonnessa, v. 1835 École de Medicine nimisessä opistossa. Sitä paitsi piti hän erityisinä aikoina luennoita Collège de France ja École centrale des arts et manufactures nimisissä oppilaitoksissa, joiden perustajia hän oli. Dumas on siis kuulunut Pariisin kaikkiin arvollisempiin oppilaitoksiin. Vuonna 1868 tuli hän Franskan akatemian varsinaiseksi sihteeriksi, ja tässä toimessaan hän pysyi elämänsä loppuun saakka.

Dumasin tutkimukset ovat koskettaneet kemiallisten tieteiden kaikkia aloja. Genevessä olonsa viimeisinä vuosina työskenteli Dumas yhdessä tunnetun fysioloogin Prevostin kanssa ja useat arvokkaat fysioloogista kemiaa koskevat tutkimukset ovat tämän yhdessä tehdyn työn tuloksia. Hän harrasti stttemminkin aina suuresti tätä tutkimuksen haaraa ja me tapaamme hänet vielä paljoa vanhempana työskentelemässä yhdessä Pasteurin kanssa tämän tunnetuissa tutkimuksissa. Kuitenkin an-

tautui hän Pariisiin tultuansa jo muutaman vuoden kuluttua yhä enemmän ratkaisemaan puhtaasti kemiallisia kysymyksiä ja erittäinkin fysikaalista ja orgaanista kemiaa hän rikastutti äärettömän useilla tutkimuksilla ja keksinnöillä, joista monet ovat mitä tärkeimmin vaikuttaneet tieteen kehittymiseen. Orgaanisen kemian alalla olivat teoreettisessa katsannossa tärkeimmät hänen tutkimuksensa alkoholin ja eetterin yhdistyksestä, joiden johdosta Dumasin eetteriteoria syntyi, sekä ne, jotka antoivat aiheen substitutsiooniteorialle, joka esiytyi v. 1839. Dumas huomasi nimittäin että erityiset, kemiallisessa suhteessa aivan vastakkaiset aineet saattoivat olla toistensa sijassa orgaanisissa yhdistyksissä kokoomuksen muutoin hajoomatta ja yhdistyksen ominaisuuksien pääasiallisesti muuttumatta. Substitutsiooniteoria herätti esiintyessään suurta huomiota ja vastustusta, kun ei sitä millään tavalla saatu soveltumaan tähän aikaan suosittuun dualistiseen katsantokantaan, jonka mukaan yhdistyksien ominaisuudet kokonansa riippuvat niitä muodostavien positiivisten ja negatiivisten aineiden luonnosta. Berzelius ja hänen etevimmät puoluelaisensa, niiden joukossa Wöhler, vastustivat ankarasti tätä teoriaa. Wöhler kirjoitti muun muassa Dumasin tutkimuksista sukkelan ivakirjoituksen, joka löytyy Liebigin annaalien vuosikerrassa vuodelta 1840. Ja lausuupa Wöhler eräässä kirjeessä Berzeliukselle, että hänen mielestänsä ne tosiasiat, joihin Dumas perusti mielipiteensä, olivat hiukan väännettyjä „der Theorie zu lieb“. Mutta yhä lisääntyviä tosiasioita ei voitukaan puheilla kumota. Dumasin teoria voitti, ja samalla oli Berzeliuksen komea oppijärjestö saanut ankaran kolauksen. Uusi aate oli päässyt valtaan, se nimittäin, että ei ainoastaan alkeis-atoomien laatu anna yhdistykselle sen kemiallista muotoa, vaan myöskin ja pääasiallisesti niiden luku ja asema yhdistyksessä, s. o. tämän rakennus eli konstitutsiooni. Voimme tässä esittää tätä seikkaa koskevan „bonmot“in, Liebigin lausuman, joka ensi alussa ei ollut Dumasin tieteellisiä ystäviä. Oli vuoden 1867 maailmannäyttelö. Muutamat tiedemiehet, niiden joukossa Liebig ja Dumas, olivat nauttineet yhdessä päivällistä. Viimemainittu kysyi Liebigiltä, minkä tähden hän oli heittänyt orgaanisen kemian ja kokonaan antautunut agrikultuurikemian alalle. Liebig vastasi: „Olen luopunut orgaanisen kemian tutkimisesta sen tähden, että kemiantieteen rakennusta substitutsiooniteorian perustukselle voivat työmiehet rakentaa, mestaria ei enää tarvita“. Tämä ei tietysti ollut täydellä todella lau-

suttu, mutta näyttää kuitenkin kuinka suuressa arvossa Liebig silloin piti Dumasin ennen vääräksi tuomittua teoriaa. Substitutsiooniteoria ynnä Liebigin ja Wöhlerin radikaaliteoria on todellakin sen käsityksen perustuksena, mikä tieteellä nyt on kemiallisten yhdistysten sisällisestä rakennuksesta.

Lukuisat tutkimuksensa — niitä on sadoittain — on Dumas julkaissut pääasiallisesti aikakauskirjoissa: „Comptes rendus" ja „Annales de Chimie et de Physique", joiden toimitukseen hän kuului 44 vuotta. Hänen muista kirjallisista toimituksistansa mainittakoon suuri teos: „Traité de chimie appliquée aux arts", „Essai sur la statique chimique des êtres organisés" sekä nuo erittäin selvästi ja hienosti kirjoitetut „Leçons sur la philosophie chimique". Viime vuosinansa hän harjotti paljon elämäkerrallista kirjailijatyötä.

Maailmankatsannossansa oli Dumas harras idealisti, niinkuin kemian — tuon materian-tieteen — useat etevät edustajat. Hän on täten pontevasti todistanut, ett'ei materialismilla ole haettavana mitään tukea tästä tiedon haarasta. Erittäinkin huomiota ansaitseva on se ylevää aatteellisuutta osottava puhe, jolla Dumas vastasi tunnetun historioitsijan ja filosoofin Tainen esikoispuheesen Franskan akatemiassa. Hän — luonnontutkija — vastusti ankarasti Tainen — filosoofin — aineellista, n. s. positiivista maailmankatsantoa. Hän huomautti Tainea vastaan, että ainemaailman salaisuuksien tarkempi tutkiminen selvästi todistaa sen yli korkealle kohotettujen voimien olemisen ja että kuinka kauas tiede ulottuisikin, tullaan kuitenkin lopuksi ylitsenäkemättömän horisontin partaalle. Hän lausui muun muassa: „Meillä ei ole laisinkaan oikeutta pitää ihmistä abstraktisena käsitteenä ja halveksia hänen historiaansa, mutta yhtä vähän meillä on oikeutta sallia luonnontieteen vaikuttaa käsitykseemme maailman moraalisesta hallinnosta, johon sitä sen nykyinen kanta ei oikeuta". Ja vielä: „Aistien huomiot eivät laisinkaan kykene selittämään sielun korkeampia toimia — tämä olisi jotakin, joka veisi ne metafysiikan alueelle. Ei voi myöskään myöntää, että aistit käsittävät moraalisia lakeja, oikeutta, omaatuntoa, totuuden ja armeliaisuuden tunnetta y. m. ja kaikkein vähimmin tuota syntyperäistä yliaistillisuuden ja kuolemattomuuden aavistusta, jonka selville saaminen luontoa ja sielun tunne-elämää tutkimalla tulee olla ilona ihmiselle. Yksin ihminen vaan — lau-

suu Goethe — on uskonnollinen olento ja ken tahtoo halventaa luontoansa tullaksensa eläimen kaltaiseksi, hän alkaa tuon tunteen tukehuttamisella".

Jalona ja nerokaana miehenä esiytyi Dumas sekä puheessa että kirjoituksessa. Hänen puheensa ja esitelmänsä, erittäinkin monet Franskan akatemiassa pitämänsä, ovat mainioita erinomaisesta hienoudestansa, ja hän katsottiin olevan Franskan suurimpia kaunopuhujia.

Dumasin tietoja ja taitoja käytettiin ahkerasti yleisissä toimissa. Lukemattomia tehtäviä antoi hallitus hänelle, niin oli hän esim. kauvan aikaa Franskan rahalaitoksen esimiehenä. Mutta hänelle ei annettu ainoastaan sellaisia toimia, joissa hänen luonnontieteellinen taitonsa tuli suoranaiseen käytäntöön, mutta hänelle uskottiin, niinkuin useimmille Franskan etevimmille tiedemiehille, myöskin yleisesti yhteiskunnallisia ja puhtaasti valtiollisia tehtäviä. Vuosina 1849—51 oli hän ministerinä ja toisen keisarikunnan aikana senaattorina ja pysyi semmoisena hallituksen muutokseen syyskuun 4 p. 1870. — Niistä monista kunnian-osotuksista, joita hän sai tieteellisistä ansioistansa, mainittakoon ainoastaan että hän oli ensimmäinen, jolle Lontoon kemiallinen seura antoi Faradayn muistoksi lyödyn seuran kultametalin.

Lyhyen sairauden jälkeen, jolle hän etsi parannusta etelästä, kuoli kuuluisa mies Cannesissa maaliskuun 11 p. tänä vuonna. Vainaja oli viimeinen niistä suurista kemian tutkijoista, jotka tämän vuosisadan kolmannella ja neljännellä vuosikymmenellä näyttivät tieteelle sen tien, jolla se sen jälkeen yhä on edistynyt.

Edv. Hjelt.

Rantalan Kaisa.

Kirjoittanut

Ernst Ivar Roini.

III.

Sade on lakannut. Ja kuinka kirkkaan sinisenä kaareilee taivas kuinka vihreänä ja pirteänä loistaa lehti puussa, ruoho maassa! Ja tuolla vähän etempänä kohoaa hieno höyryilevä sumu vihreän kirkkailta nurmikoilta ja lehviltä ja luo niin satumaisen hunnun yli metsän rinteitten ja kapeitten, kaunisrantaisten vesien. Kaikki näyttää niin virkoavalta ja kirkastuneelta. Ja kun aamuaurinko leimahtaa esiin metsän taaksi katoavan pilven alta, silloin kajahtaa lintuin laulu harjuilta, rannoilta, saarista. Puutkin näyttävät nostaessaan latvojansa taivasta kohti ikäänkuin ilokyyneleitä tipautteleisivat vihreälle sammaleelle. Yli koko luonnon lepää tuommoista selittämätöintä juhlallista ylevää riemua. Kirkon kellot alkavat kumahdella värähytellen ilmaa ja herättäen kai ihmisrinnoissa ja koko luonnossa sellaista selittämätöintä.

Kaisa käveli hiljaa kotikujalla pidellen molemmin käsin virsikirjaa ja valkoista liinaa rintansa alla. Kujan suussa hän seisahtui ja kuiskaeli itsekseen: „Mene Kaisa Herran temppeliin! Tee siellä tiliä sydämessäsi Herran kanssa! Sitten se vasta oikein rauhoittuu. — Oi, kuinka isä on hyvä!" Sen sanottuaan hän kiirehti jonkunlaisella ilolla eteenpäin. Mutta tultuansa mökin kohdalle seisahtui hän taas ja virkkoi alakuloisennäköisenä: „enhän minä voi kirkkoon mennä. Kaikkihan jo tietävät, minkälainen riepu minä olen. Kaikki nauravat minulle. Ja jos siellä on Takaseljän Eero, niin hänkin nauraa. Voi, voi, minkälainen minä olen! Äiti sanoikin että kaikki nauravat minulle. Niin; nauravathan ne!" Hän pelkäsi kuulla ihmisten hänelle nauravan, — hän kuuli jo kuinka he nauroivat ja näki kuinka osottelivat häntä sormella. Hän ei voinut käydä eteenpäin enää, vaikka hänen isänsä sanat soivat hänen korvissaan läpi naurunkin: „Mene Kaisa Herran temppeliin! Tee siellä tiliä sydämessäsi Herran kanssa! Sitten se vasta oikein rauhoittuu". Kaisa istui taaskin mökin lahonneelle kynnykselle huokaillen: „Kuinka paha ja tottelematoin minä olen ollut! Kaikki tämä on vaan

rankaistusta siitä. Isän ja äidin välinkin minä olen saattanut riitaiseksi! Herra elä hylkää minua, vaan päästä minut paholaisen vallasta. Hän on pannut Takaseljän Eeron ansaksi vaan, tehdäkseen minut tämmöiseksi! En enää saa Eerolta rauhassa rukoillakkaan Sinua. Kummittelee edessäni, vaikka ummistan silmänikin, ja olen kuin hassu!“ Hyvän aikaa istui hän kynnyksellä ikäänkuin unelmiin vaipuneena ja ajatteli enemmän Takaseljän Eeroa kuin Herraa. Ja kun hän viimein huomasi ajatuksensa taas olleen luvattomilla suunnilla, niin hän jäi paikoilleen toivotonna parannuksesta ja pelastuksesta. Kun hän ajatteli kirkkoon mennä, heräsi hänen povessaan pelko siitä, että kaikki hänelle nauraisivat ja puna hänen poskillansa alkoi taas enemmän hohtaa, kun hän muisteli entistä käytöstäntä. Sitten hän rupesi lohduttaaksensa itseänsä hokemaan: „jäähän meille vielä mökin hinta. Niinhän isä sanoi voi, voi, kuinka minä aina työtä teen! Äidin ei tarvitse mitään tehdä, ei mitään! Sitten hän leppyy ja voi kuinka sitten on lysti! Niin, niin; — enkä koskaan enää lähde pappilaankaan ajamaan“. Viimeiset sanat sanottuansa kävi Kaisa hyvin miettiväisen näköiseksi. Mutta kun hän kuuli laulun tuolta pienen saaren takaa niin hän kohosi vähitellen seisoalleen ja katseli suurin silmin tuonne salmen suuhun aavistaen tuon reippaan nuorukaisen hauinharmaissa vaatteissa lähestyvän.

„Minun kultani kaunis on,
Sen suu kuin aurankukka,
Siniset silmät sillä on
Ja keltanen sen tukka“.

Ja se laulu kuului tuolta pienen saaren takaa ja läheni lähenemitään. Se helisi niin ihanasti tuolta salmen vesiltä ja tunkeusi aina Kaisan sydämeen täristyttäen sitä niin suloisesti. Se olikin rakkautta täynnä. Ja Kaisa odotti sykkivin sydämin, milloin pursi pujahtaisi salmen suuhun näkyviin. Se tuli, se läheni, ja kuta lähemmäksi se tuli sitä hätäisemmäksi kävi Kaisa. „Herra Jumala, jos hän tietää kaikki! Jos hän nauraa. — Miksi tähän jäin? Miksi en mennyt Herran temppeliin? Se on vaan taas kiusaus! — Mutta jos hän ei tiedä ja —. Ei, ei!“ Kaisa juoksi autioon mökkiin ja asettui nurkkaan kuulemaan laulua. Kun laulu yhä läheni ja sanat: „keltainen sen tukka“, vedettiin niin pitkään ja heleästi, että koko seutu kajahteli, niin Kaisa siirtyi vähitellen ikkunan pieleen kuuntelemaan ja hoki itsekseen: „Ei se voi olla

mahdollista, ei, ei! Kuinka se nyt olisi mahdollista! Kuinka olisi lysti hänelle aina hyvä olla! Voi, voi, ei se voi olla mahdollista!" Kaisa oli melkein riemusta ruveta tanssimaan autiossa mökissä, kun hän näki Eeron pojan kanssa laskevan veneen sillan korvaan ja kuuli Eeron sanovan: „jäähän tähän poika, kunnes käyn talossa piippuani sytyttämässä!"

„Minä menen mökkiin laulelemaan siksi ajaksi", sanoi poika, juoksi veneen luota ja hyppäsi pää edellä entiseen kotiinsa. „Herranen aika! Hoi, hoi! Täällä on keltainen tukka ja virsikirja laattialla! Tulkaa!"

„Oletkos vaiti poika!" varoitti Kaisa tavallista heleämmällä äänellä poikaa. Samassa astui Eero mökkiin loistavin silmin, suupielessä iloista hymyä ja sanoi: „Hyvää päivää! Täällähän Rantalan pääskynen nyt virsiänsä vetelee?"

„Onhan Herra kaikkialla", sanoi Kaisa ihan korviansa myöten punaisena.

„Niin; ja missä kolme koossa, siinä seurakunta, sanotaan sanassa. Elä nyt noin ala katsella. Meidän mummo sanoo, että nuorilla on pää vaan, iloisia hullutuksia keksiäkseen. Mutta sinä —"

„Voi, voi, minun pitää mennä! Aika kuluu!"

„Ei kulu — menee vaan ja tulee huomenna takaisin", sanoi Eero, tarttui Kaisan käsivarteen ja veti hänet kynnyksen luo, lisäten: „istutaan nyt tähän eikä ajasta puhuta näin pyhäpäivänä".

„Kaikki tästä kulkee ohitse".

„Kulkekoot vaan! Mene sinä poika sillalle juoksentelemaan eläkä siinä suu auki töllötä!"

„Ettekö menekkään piippua sytyttämään? Kyllä minä —"

„Mene tuonne vaan! Hae olki suuhusi ja vetele ilmaa!"

Poika hyppäsi ulos ikkunan aukosta, juoksi sillalle ja alkoi siellä tanssimaan ja rallattelemaan. Eero ja Kaisa jäivät äänettöminä mökin kynnyksen luo seisomaan, kunnes poika huusi sillalta: „näyttäkää Kaisalle, kuinka suuria kaloja olemme viime yönä saaneet!"

„Niin; mennään kaloja katsomaan!"

„No, mennään vaan".

„Voi, kuinka suuria!" huudahti Kaisa tultuansa veneen luo. „Tuon pojanko kanssa sinä vaan olet ollut?"

„Enoni oli myös".

„Voi, kuinka paljon te olette saaneet!"

„Se on niin kummallista 'noitten kalainkin laita, että kun yhden saa, saa toisenkin. Kaikki ne ovat vedessäkin kaksittain yksin kiisket, muikut ja muut pienet kalatkin, ihan kuin linnut taivaan alla paitse pappilan kanat". Sitten he nauroivat ja katselivat vuoroon kaloja vuoroon toisiansa ihaillen. Vihdoin tarttui Eero Kaisan käsiin ja virkki tarkastellen niitä: „kelpaisivatko nämä kalan perkuusenkin?"

„Voi, voi, osaanhan minä toki kaloja perata! Kaikkia sinä kysytkin!"

„Minä ajattelin tässä vaan kysyä, tokko sinä tuota niinkuin mielelläsi tahi —. No, annas kun sievemmästi sanon! Tokko sinä tuota —". Mutta ennenkuin Eero ehti sievemmästi sanoa, tuli poika juoksujalassa molempien luoksi ja sanoi hiljaisella äänellä: „Isolainen tulee!"

„Tulkoon vaan! — Kaisa, mikä sinua vaivaa? Pelkäätkö sinäkin Isolaista?" kysyi Eero.

Isolainen oli jo ehtinyt tulla sillalle ja sytyttää vielä tullessaan viiden pennin sikaarinkin komeuden vuoksi. Hän silmäili ylenkatseellisesti sillalta ja ajatteli: „et sinä Kaisaa ota, kun kuulet, että Rantalassa on kohta vasaramarkkinat". Ei hän kuitenkaan malttanut olla vaiti, vaan tiuskasi sillalta: „Oletko taas ollut toisten kalavesiä seulomassa?"

„Hyvää päivää, Isolainen! Tarkoitatko sinä kaloja, vai —?" kysyi Eero katsahtaen vuoroon Kaisaan vuoroon ylös Isolaiseen.

„Mitä sinä siinä viisastelet, toisten ihmisten kalavesien seuloja!"

„Kuule, Isolainen! Koska sitä sanot tarkoittavasi, niin —", sanoi Eero keskeytyen ottaessaan kiven rannalta kouraansa. — „No, no, elä peljästy! En minä sinua kivitä. Katso tuohon puuhun tuolla!" Samassa viskasi hän kiven puuhun, josta parvi lintuja pyrähti lentoon. „Eivätkö nuokin olleet sinun lintujasi, Isolainen?" kysyi Eero. Isolainen ei osannut mitään vastata. Lähti vaan hammasta purren kotiinsa päin kävellä tassimaan ja katsella mulisteli vähän väliä niin vihasesti jäljelle jääneitä, että Eero purskahti iloiseen nauruun ja oli hyvillään, että Isolainen lähti sillalta niin vähällä. Mutta kun Eero näki Kaisan olevan hämillään, punat hänen poskillaan yltyvän, silmänsä pälyilevän sinne tänne, niin hän kävi totiseksi ja huomautti poikaa käden viittauksella ja päännyökäykksellä, että hän oli liikaa. Poika juoksi mökkiin ja alkoi siellä Isolaisen harmiksi laulamaan:

„Syntynyt olen joulukuussa,
Mökissä tuossa salmen suussa,
Sinä halla-vuotena
Maailmata katsomaan!“ j. n. e.

Laulu saattoi Isolaisen yhä enemmän hammasta puremaan ja Kaisan ajattelemaan kohtaloansa. Kaisa tuli kuitenkin iloiseksi ajatellessaan: „tuon laulun minäkin opettelen. Sopiihan minunkin sitä yhtä iloisesti laulaa“. Eero veti Kaisaa käsivarresta veneen laidalle istumaan ja kysyi: „Ovatko vanhempasi kirkossa?“

„Ei; kotona ovat. Mitä ne sanovat, kun minä en mennytkään kirkkoon!“

„Istutaan nyt vaan levollisina ja puhellaan“.

Puhelemisesta ei kuitenkaan hyvään aikaan tullut mitään. Eero ei tahtonut saada piippuansakaan sytytetyksi, häntä kun ryitti niin kovasti tänään. Tuon tuostakin huomauttivat he toisilleen, että kalat liian paljon pärskyttävät vettä heidän päällensä. Eero katseli piippuansa ja vesisaappaitansa, Kaisa taas virsikirjansa kansia. Vihdoin viimeinkin alkoivat Eeron vesisaappaat hiljalleen lähetä Kaisan pieniä kellertäviä pieksuja. Ja kunne koskettivat toisiansa, niin kävi molempien posket paljoa tummemmiksi. Hyvän aikaa ryittyänsä, alkoi Eero: „Tuota kuuleppas, — näinä viimeisinä aikoina on se ollut niin somaa. — Tavallisesti näen minä muita tyttöjä vaan näillä silmilläni, mutta sinua minä olen nähnyt liian usein silmittänikin. Ja se on pannut minut miettimään, että sinä se olet eikä kukaan muu“.

„Voi, Herranen aika! Enhän minä sitten hassu ole ollutkaan, kun olen ollut samallainen!“

„Samallainenko?“

„Niin; ihan samallainen“.

„Voi, Kiesus, sentähden!“ huudahti Eero, hypähti seisoalleen, suuteli ja syleili Kaisaa, joka vähän esteli ja voivotteli:

„Voi, voi, mitä nyt äiti sanoo!“

„Sanoo kuin meidän mummo, että pyöreä kuin ratas mahtaa maailma kuitenkin olla, koska samat asiat kuin ennenkin vähän väliä vilahtaa silmieni ohitse“, sanoi Eero, pyöräytti Kaisan ympäri jatkaen: „pyörippäs sinäkin maailmani, että oikein näen. No, sinä vasta nätti olet, nätti edestä ja nätti takaa, niinkuin olla pitää!“

„Oikeinko totta, että sinä —?“

„No, oikein. Niin totta kuin aurinko taivaalla pysyy!“

„Mutta mihin äiti ja isä sitten joutuvat!“

„Rantalaan, kotiinsa“.

„Mutta Isolainen ajaa heidät pois —“.

„Pois?“

„Niin, kun isä on velkaa ja minä en lähtenyt hänen kanssaan pappilaan“.

„Velkaa, — pappilaan!“ sanoi Eero ruopasten korvallistaan.

Kaisa kertoi hänelle kaikki ikäänkuin ikävää untaan ja sanoikin lopuksi: „Se on ollut kaikki kuin unta. Enhän minä voinut enempää tehdä kuin unissa enkä ymmärtää mitä tein. En minä vieläkään tahdo saada koko asiaa päähäni. En minä muista muuta niin tarkkaan kuin sen, että häpesin niin hirmuisesti“.

„Eihän sinun nyt enää tarvitse noin punastua! — Mutta minunko tähteni sinä —?“

„Sinun tähtesi kai, vaikka pidin sinua paholaisen ansanakin. Voi, jos sinä voisit ymmärtää, kuinka hirmuiset tuskat minulla on ollut!“

„No, arvaanhan sen. Ei tässä nyt oikein tahdo päästä selville. Lähdetäänpäs nyt vähän metsään istumaan“, sanoi Eero käsi korvallisellaan, silmät maassa.

Vähän esteltyänsä taipui Kaisa lähtemään. Hän näytti jo noustessaan harjun rinnettä ylös ikäänkuin hän vasta olisi unesta herännyt tai niinkuin hän näkisi iloisempaa unta. Lintujen laulukin tuntui nyt ihmeen ihanalta, kukat tuoksuivat nyt niin suloisesti, koko luonto loisti niin lumoovan uutena. Eero seurasi alussa hyvinkin miettiväisenä, mutta viimein veti Kaisa hänen ajatuksensa ja huomionsa kokonaan puoleensa. Ja kun Kaisa oli nousemaisillaan tuossa jyrkässä kohdassa harjulle, niin aukesi hänen sukkanauhansa ja putosi jalasta. Samassa sieppasi Eero sen käteensä. Ja ihan kuin kaikista äskeisistä ajatuksista vapautuneena tarttui hän väkevästi Kaisan jalkaan kiinni ja kiinnitti sen paikoilleen. Kaisa ei ennättänyt muuta sanoa kuin: „voi, sinua!“ ja nostaa vyöliinansa kasvoilleen. Mutta kun Eero yritti häneltä ryöstämään suudelmankin, niin hyppäsi hän kepeästi harjulle, jossa hän paksun petäjän takana ihastuksella kuunteli Eeron laulua:

Ensin näin sun silmilläni
Ja loistit kuin lumpeenkukka.
Sitten näin sun silmittäni —
Voi, minua poika-rukka!

Kun mä näin, kuink' oot sievä,
Ja muistutit sinipiikaa,
Niin mä mietin pitkin päivää:
Ei oisi hän meillä liikaa.

Hausk' on hymy huulillansa
Kuin lintunen oksapuulla,
Hohde kaino poskillansa
Kuin nousevalla kuulla!

Tulta häll' on silmässänsä
Kuin loistetta aallon päällä.
Siks' on lysti vieressänsä
Ja laulella joka säällä.

Kaisa hypähti iloissaan tuon paksun petäjän takana ja kuiskasi silitellen rintaansa: „tämähän on vasta autuutta!“

Aurinko oli kohonnut jo korkealle ja loi kultiansa lehdille, nurmille, laineille. Ja kun Eero ja Kaisa seisoivat harjulla honkien keskellä, joiden päällä sinitaivas näytti riippuvan ja joiden välistä he näkivät yli vesien, maiden, huudahti Eero: „Kuinka kaunista on täällä! Kuule, kultani! Minä annan rahani isällesi ja eletään me kuin Aatami ja Eeva rahatta!“

Sitten istuivat he molemmat kivelle nauraen ja alkoivat puhelemaan isistänsä ja äideistänsä, Takaseljän hevosista ja Rantalan lehmistä, Isolaisesta ja hänen puhemiehestänsä, kunnes Eeroa alkoi janottamaan ja he laskeutuivat lähteelle. Sen rannalla istuessa, otti Eero Kaisan kädestä kiinni ja pyysi sitä lipikseen. Ja niin sammutteli Eero janoansa, molempien iloisesti väliin nauraen. Eero kiitteli lähdettä sanoen ei vielä koskaan juoneensa niin hyvää ja raitista vettä. Sitten rupesi Eero vuorostansa juottamaan kourastansa Kaisaa. Kaisakin sanoi vettä lähteessä paremmaksi entistänsä. . Linnut katselivat heitä kallistellen päitänsä ja piuskahtelivat iloisesti toisilleen. Silloin sanoi Eero: „juo vaan kultani! Ei nuo tuolla oksilla kadehti. Juo vaan!“ Ja molemmat nauroivat sydämensä pohjasta. Ja kun Eero pisti ja sytytteli piippuansa, katseli Kaisa lähteesen, ihaili taas itseänsä ja unhotti muutamiksi hetkiksi Eeronkin. Mutta kun hän kuuli kirkonkelloin soivan, huomasi hän, että virsikirja oli pudonnut. Hän hypähti ylös ja voivoteltuansa hetken, pyysi hän Eeroakin kanssansa etsimään. Sen he löysivät vasta veneen luota Kaisan suureksi iloksi. Ja kun Eero, Kaisa ja poika olivat valikoineet suurimmat kalat kassiin, läksivät he kaikki kolme peräkkäin Rantalaan, poika jälkimmäisnä rallattaen. Rantalan isäntä, joka istui portailla kumarruksissa tupakoiden, nosti päätänsä ja katseli ihmeissään

tulijoita. Pojan iloinen rallatus oli houkutellut ulos emännänkin, joka kummastuksissaan katseli vuoroon mieheensä, vuoroon tulijoihin.

„Hyvää päivää!“ tervehti Eero.

„Jumala antakoon!“ vastasi isäntä.

Eero antoi kassin Kaisalle, joka katosi äitineen sisään. Kuultuansa Kaisan kertomuksen emäntä ei torunut laisinkaan tyttöänsä, että oli jäänyt kirkosta pois. Hän olisi nyt laulellut virren värssynkin, jos olisi ollut enemmän aikaa. Ja kun isäntä kuuli Eeron tarkoituksen, niin hän hieroi otsaansa ikäänkuin tasoittaakseen sen ryppyjä ja pyhkäistäkseen surut iäksi pois. Kaisa oli nyt kuin iloinen lapsi, mutta ei hän enää koskaan ollut niin kaunis kuin silloin sillalla seisoessaan.

Loppu.

Mikä on H. G. Porthanin syntymäpäivä?

Niinkuin tiedetään pidetään yleensä tämän suuren kansalaisemme syntymäpäivänä marraskuun 9 päivää. Siten ovat hänen elämänsä kirjoittajat, niinkuin Tengström, G. Rein y. m. ilmoittaneet, ja tätä päivää viettävätkin sen johdosta niin hyvin Historiallinen seura kuin myös Pohjalainen ylioppilas-osakunta vuosijuhlanansa. Vaan olikohan todella marrask. 9 päivä Porthanin syntymäpäivä? Tosin emme tiedä millä perusteella Porthanin biograafit väittävät marrask. 9 päivää hänen syntymäpäiväksensä, vaan luotettavin, varmin lähde lienee kumminkin syntymäpitäjän kirkonkirja. Nykyjään vietetyn Porthanin muistokiven paljastamisjuhlan johdosta Viitasaarella, tulin tarkastaneeksi siellä kirkkoherranarkistossa löytyvää kirkonkirjaa Porthanin syntymä-ajoilta ja kummakseni huomasin siinä Porthanin syntymäpäiväksi kirjoitetun marrask. 8 päivän. Historia-kirjassa syntyneistä luetaan nimittäin aivan selvään hänen isänsä omalla käsialalla kirjoitettuna, että Porthan oli syntynyt 8 päivänä ja kastettu 11 päivänä marraskuuta. Koska ehkä lienee hauska muutoin kuulla, kutka olivat saaneet kunnian olla tuon ainoastaan kolmipäiväisen Henrik Gabrielin kummina häntä kastettaessa, kirjoitin hänen kastetodisteensa kokonaisuudessaan. Se kuului näin:

d 8. d 11. Henrich Gabriel
Nov. dito.
Pastor Sigfrid Porthanus

Testes: Capitein Heinr. Böisman, Sacel: Johannes Castelius, Sergiant Gabriel Cunelius Ländzman Lars Cautto.

Christine Juslinia

Testes: Fru Sara Julian Stjerncrantz Ånckie Pastorska Maria Horneschöld Jungf. Anna Sophia Böisman Maria Gertrud Castelia.

O. E. Stenroth.

Kotimaan kirjallisuutta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 65 osa: Suomalais-Latinainen Sanakirja (Lexicon Fennico-Latinum) kirjoittanut Dr Joh. Gabr. Geitlin.

Nykyaikana, jolloin tiedealojen yhä laajetessa ehdot ja vaatimukset tieteellisen sivistyksen saavuttamiseksi alati karttuvat, sekä siis erityiset opinhaarat taistelevat tilasta nuorison opetuksessa, on sen kasvattajain velvollisuus ja pakkokin tehdä, minkä voivat, sen opintojen helpottamiseksi. Lähinnä opettajia itseään on tässä tärkein tehtävä oppikirjojen. Syystä sentähden meidän aikoinamme pidetään yhä enemmän lukua oppikirjojen kelvollisuudesta, ja syystä siis eivät etevimmät tiedemiehetkään, kuten usein nähdään, katso arvoansa alentavaksi kirjoittaa koulukirjoja tieteensä alkeista. Samastapa syystä oppikirjat, jos mitkä, ansaitsevat tulla julkisen arvostelun alaisiksi. Jos tässä siis jo olisi puolustusta kylläksi yrityksellemme ottaa yllä mainittu teos puheeksi, niin velvottaa siihen vielä enemmän tämän teoksen oma arvo ja tärkeys.

Latinan opetuksen asema oppikouluissamme on omituinen sen puolesta, että samalla kuin muut opetusaineet kukin puolestaan vaatimistaan vaativat enemmän sijaa itsellensä, latinan kieli ja kirjallisuus enimmiten on se, jonka kimppuun käydään ja jolta sijaa vaaditaan. Ei tarvitse katsahtaa kauemmaksi kuin siihen uuteen opetus-ohjelmaan, joka tämän lukuvuoden alusta on määrätty klassillisissa lyseoissa noudatettavaksi, huomatakseen, kuinka latinan opetukselta on supistettu alaa, ja paljonhan on meidänkin maassamme niitä, jotka sitä mielellään edelleenkin supistaisivat, vieläpä niinkin, ett'ei jäisi mitään jälelle. Vaan näin ollen on niiden, jotka tälle opetus-aineelle arvoa antavat, ja etupäässä niiden, jotka sitä kouluissa omanansa esittävät, erittäinkin velvollisuus pitää huolta siitä, että tämä opetus-aine miten mahdollista, supistetusta tuntimäärästäkin huolimatta voisi täyttää sen tärkeän tehtävän nuorison kehittämisessä tieteelliseen sivistykseen, joka sillä ainakin heidän vakaumuksensa mukaan on. Tämä taas onnistuaksensa edellyttää, paisi hyviä tietoja opettajissa ja selvää käsitystä sekä opetus-aineen tarkoituksesta, että siitä säännöllisestä menettelytavasta, jolla tarkoituksen perille on

sesti, ivallisesti, juhlallisesti, jumalisesti, jäntevästi, kankeasti, katkerasti, kauniisti, keinollisesti, kelvottomasti, kieltävästi, kiinteästi, kirjallisesti, kunniallisesti, kuvaannollisesti, kärsivällisesti, laimeasti, laittomasti, levottomasti, likeisesti, loivasti, luonnollisesti, makeasti, maltillisesti, melkoisesti, murheellisesti, mutkallisesti, -ttomasti, myöntävästi, nenäkkäästi, nurjamielisesti, omavaltaisesti, omituisesti, puolueellisesti, -ttomasti, pöyhkeästi, samoin, sokeasti, sopimattomasti, sopivasti, sujuvasti, sävyisästi, tehokkaasti, toimeliaasti, työläästi, vaatimattomasti, vahingollisesti, veltosti, vilpillisesti, väkivaltaisesti, väliaikaisesti, ylpeästi. — Toiselta puolen luulemme, että muukalaisenkin tarpeesen katsoen moni sana olisi saanut huoletta jäädä pois. Sitä laatua tahdomme vaan esimerkiksi mainita muutaman kirjan alkupuolelta, niinkuin: *alaperä, asto, hepakka, höynä, höynätä, kokote, kora, kossa, kulmu, kuotus, kuplus, kuratti* y. m.; L kirjaimesta eteenpäin niitä on runsaamminkin. Jos taas katsomme sen tarvetta, joka käyttää kirjaa latinan kielen vuoksi, on epäilemättä paljon suurempi joukko sanoja tarpeeton. Jo jättämällä pois kirjakielessämme harvinaisia synomyymejä (esim. *lahkea, lahkeus, lahkeuta* = lauhkea etc.) säästyisi paljon tilaa.

Mitä sitten tulee lausetapoihin ja puheenparsiin (l. n. s. fraaseihin) ovat ne sietysti tällaisessa sanakirjassa suomenkieltä oppivalle verrattain vähäpätöiset, vaan latinaa opiskelevalle ylen tärkeät, niin että, samalla kuin niistä edellisen puolesta saisi jäädä suuri osa pois, jälkimmäiselle olisi mieleen ja tarpeen, että niitä vielä melkoisesti lisättäisiin. Mutta jos ei niin olisikaan, tulee kirjan tekijän kuitenkin laatia tämä osa kirjastaan eri lailla toista kuin toista varten. Edelliselle on tärkeätä oppia tavallisimmat ja sattuvimmat suomalaiset puheenparret, ne siis pitää etupäässä hakea, sekä sitten niihin sommitella sopivainen latinainen käännös. Jälkimmäisen on ihan päinvastoin laita. Tosin olisi kummallekin parasta, jos aina saataisiin omituiset lausetavat kummastakin kielestä rinnan asetetuiksi; mutta koska tämä on tuiki mahdotonta, täytyy toisen tahi toisen etu jäädä syrjään. Tekijä on, kuten hän itse sanookin, tässä suhteessa ainoastaan pitänyt oman nuorisomme etua silmällä, ja sehän olikin luonnollista; mutta samassa määrässä vähenee kirjan arvo muukalaiselle.

Jos kuitenkin ajattelisimme, että tämä teos sillä tavoin, että sen sanavarasto vielä mahdollisuuden mukaan täydennettäisiin, ja samalla myös tarpeellisiksi nähtäviä lauseparsia siihen lisättäisiin, voisi toisessa painoksessa yhtä hyvin tyydyttää molemmat tekijän silmällä pitämät tarpeet, niin puolestamme pelkäämme, että se tulisi epäkäytännölliseksi sekä ulkomaalaisille, että erittäinkin meidän koulunuorisolle; sillä sen koko tulisi melkoisesti kasvamaan, sen hinta samassa määrässä nousemaan ja itse kirja tulisi työläämmäksi käyttää. Kun tähän tulee se seikka lisäksi,

että meidän aikoinamme yhä harvemmat kykenevät latinan kielen välityksellä vieraihin kieliin tutustumaan, emme voi tulla muuhun päätökseen, kuin että tämä sanakirja vastaisessa painoksessansa olisi laadittava yksin-omaisesti meidän koulunuorisomme tarvetta ja parasta silmällä pitämällä. Sellaisena se sitten myös saisi olla varakeinona muukalaisille suomen kieltä oppiessaan, siksi kun joku, esim. suomalais-saksalainen nimen-omaan heitä varten ennättää valmistua.

Pyydämme nyt siis saada tarkastaa kirjaa ainoastaan apukeinona latinan kirjoitusharjotuksissa ja siinä suhteessa saada esittää ne muistutukset ja toivotukset, jotka meille ovat mieleen johtuneet. Niinkuin jo yllä viittasimme, toivoisimme kirjaan vast'edes lisättävän joukon mielestämme tarpeellisia latinaisia sanoja ja sananparsia, joita siinä kaipaamme. Sijaa näille laajennuksille saataisiin yllämainitulla tavalla, nim. niin että koko joukko outoja, tavalliselle kirjakielelle vieraita tahi ainakin harvinaisia sanoja ja synomyymejä jäisi pois. Siten kirja, samalla kuin se paremmin vastaisi päätarkoitustansa ja tulisi selvemmäksi sekä mukavammaksi koulu-nuorison käyttää, voisi rajoittua entiseen kokoonsa ja siis ainakaan ei tulisi entistä kalliimmaksi.

Onpa myös lauseparsia, joiden suhteen saattaa olla eri mieliä, minkä sanan perässä kirjan käyttäjä luonnollisimmin tulee niitä hakeneeksi, ja mihin ne siis ovat parhaiten asetettavat. Tässä suhteessa on selvää, ett'ei voi eikä tulekkaan välttää saman sanan ja lauseparren mainitsemista useammissa eri kohdin. Erittäin ovat tässä huomattavat nuo moninaiset yhdistykset muutamien, merkitykseltään yleisten verbien, niinkuin olla, tulla, joutua, jättää, ottaa, pitää, saada, saattaa, tehdä, sekä muitten samanlaisten, ynnä mitä erilaatuisinten adjektiivien ja substantiivien kesken. Tekijä näyttää etupäässä tahtoneen koota tämänkaltaiset lauseparret mainittujen verbien perään ja siten ovat syntyneet ne laveat ja varmaan suuritöiset kappaleet sanakirjassa, jotka samojen verbien perässä löytyvät. Siinä kohden tekijä on seurannut muiden esimerkkiä, eikä meillä olekaan mitään siihen muistuttamista; mutta toivoisimme, että samat lauseparret löytyisivät myöskin niiden sanojen, adjektiivien ja substantiivien, perässä, joihin nuot verbit kulloinkin ovat yhdistetyt, ja tähän on meillä kaksi syytä. Ensiksi parhaallakaan huolella ja ahkeruudella ei liene mahdollista saada kaikkia samaan verbiin kuuluvia lauseparsia yhteen kohtaan kootuiksi, niin että nuot kappaleet kuitenkin aina jäävät vaillinaisiksi; toiseksi tulee sitä työläämmäksi niistä urkkia ulos ja löytää yksityiset lauseparret, mitä enemmän niitä on samaan kappaleesen sullottu. Sitä paitsi jo teoreetilliseltakin kannalta lauseparteen kuuluva nomini on se, jolla on korko, kun verbi sitä vastoin on koroton. Jääkööt siis useinmainitut kappaleet sellaisiksi kuin ovat, tahi täydennettäköön niitä tarpeen mukaan; mutta mainittakoon samat lause-

parret myös asian-omaisten nominien perässä. Usein tekijä myöskin, välttääksensä sellaisia yhdistyksiä, jollaisista tässä on ollut puhe, on käyttänyt johdannaisia verbiä sekä transitiivia että intransitiivia, jotka tosin ansaitsevat tulla käytäntöön suuremmassa määrässä, kuin tähän asti ovat olleet; mutta jotka, ollen kirjakielelle vielä uppo outoja tahi ainakin liian harvinaisia, jäävät kun jäävätkin hyödyttömiksi. Jos nämät edelleen tahdotaan jättää paikoilleen, tulisi ainakin vastaavista alkuperäisistä sanoista niihin viitata, joka olisikin paras keino saada niitä vähitellen käytäntöön, sikäli kuin ne sitä ansaitsevat.

Milloin samaa latinaista sanaa vastaa useita suomalaisia synomyymejä, ja nämät ovat liian tavallisia voidakseen jäädä pois, on latinainen sana tietysti mainittava sen tahi niiden perässä, joka tahi jotka ovat tavallisimpia, ja muista on siihen tahi niihin viitattava. Tässä sanojen valinnassa ei mielestämme tekijä aina ole ollut onnellinen, jos tosin sanojen valitseminen niin verrattain nuoressa kielessä, kuin Suomen kirjakieli vielä on, vaikeata onkin. Se oli vielä monta vertaa vaikeampi kaksi vuosikymmentä takaperin, jolloin Rothsten sanakirjansa laati, ja sen tähden hän siihen onkin pannut niin ylen paljon yhtä merkitseviä sanoja, ett'ei siitä voi paljon ohjetta saada. Niinpä ikään luulemme, että Lönnrotin täydellisyyttä etupäässä tarkottava sanakirja helposti voi viedä harhaan, ja olisi kenties ollut parempi seurata jotakin pienempää useissa painoksissa ilmestynyttä, esim. Ahlmanin sanakirjaa. Mitä me tässä suhteessa tulemme muistuttamaan, sitä emme tahdo sillä vaatimuksella lausutuksi, että se kieltämättä aina ja täydellisesti pitäisi paikkansa; vaan tahdomme mielellämme jättää muistutuksemme arvoisan tekijän ja muiden asian tuntijain ratkaisun alaiseksi.

Mitä vihdoin tulee teoksen latinankieliseen puoleen, siihen osaan, joka kuitenkin lopullisesti sen arvon tahi arvottomuuden ratkaisee, ei meillä ole muuta tehtävänä kuin kiitollisuudella tunnustaa ja julki lausua — mitä jokainen jo edeltäpäin täydellä luottamuksella kirjan tekijältä odottikin — että latinankieliset sanat sekä lauseparret ovat oivallisesti valitut. Ei tarvitse pelätä, että siinä on liiaksi hopeakaudenkaan latinaa, — että sitä on käytetty täytteenä tarpeen tullen, etenkin Liviuksesta, se on niinkuin olla pitää, — saatikka rautakauden tahi munkkien kieltä. Siitä etenkin latinan kielen opettaja tietää olla kiitollinen, ett'ei hänen oppilaansa sanakirjassaan missään kohden tapaa sanoja eikä lauseparsia, jotka heidän, kielen omituisuuden ja puhtauden suhteen, vielä heikkoa aistiansa hämmentäisivät ja siis opettajan ponnistuksia vastustaisivat. He voivat käsittää ja käyttää sanoja ja lauseparsia väärin, mutta ne, joita käyttävät, ovat kuitenkin sellaisia, että saattaa neuvoa niitä oikealla kohdallansa käyttämään. Tekijällä on tosin ollut mainioita lähteitä käytettävänä; mutta liian usein on nähty kuinka hyviä malleja huo-

nosti jälitellään, ja tämä teos seisoo lähteittensä rinnalla siihen määrään itsenäisenä, että se kylliksi todistaa tekijänsä perehtymystä roomalaisen kirjallisuuden ja muinaisuuden alalla yleensä, sekä erittäin hänen kykyänsä sen kieltä käyttämään. Ainoa yleinen muistutuksemme on se, että silloin tällöin on jäänyt pois sanoja ja lauseparsia, jotka ovat pidettävät ainakin yhtä hyvinä ja mallin mukaisina kuin ne, jotka kirjaan on otettu.

Näin tehtyämme selvää siitä, miltä eri kannoilta olemme t:ri Geitlinin sanakirjaa tarkastaneet, sekä mihin päätöksiin tarkastuksemme on meitä johtanut, tahdomme tässä luetella sellaisia erityiskohtia, joihin lausumamme mielipiteet perustuvat, siten myös puolestamme vastaten tekijän alkulauseessansa lausumaan kehotukseen. Luettelemme ne sanat, joita muistutuksemme koskevat, aakollisessa järjestyksessä, ja puemme, lyhyyden saavuttamiseksi, nämät muistutuksemme vaan kategoorilliseen muotoon.

Aavistus: lisättävä suspicio.

aihe: lis. antaa a:tta, auctorem esse. ansam, occasionem dare, praebere; hakea a., ansam quaerere; on, ei ole a., est, quod, non, nihil est, quod, nihil habeo, quod; — sitä vastoin: „asia ei tullut aiheelle“, „on aiheessansa“ tavattomina joutavat pois.

aika: lis. jkun aikana, alcjs temporibus, aetate; aikaan saattaa, myös = auctorem esse.

ainoastansa: lis. esimerkkejä non—nisi, nisi—non sanojen käyttämisestä; sillä nehän myös ovat = ainoastaan jos.

ajatuslahja: acutus, summus philosophus: mitä se tietää?

ala: lis. kuulua alaan, pertinere ad y. m.

alainen: lis. objectus, obnoxius, esim. vaaran a.

alimainen: ei = inferior (= alinen), vaan = infimus, koska superlatiivista johtunut.

alkaa: a. tappelu: miksi Liviuksen kanssa certamen conserere, kun Caesar sanoo manum, manus conserere samassa merkityksessä?

altis: vrt. alainen.

ankara: severus puuttuu.

ansio: lis. laus, ehkäpä virtus myös.

antaa: lis. a. jkun esim. sanoa (= esitellä, kuvailla sanovana), facere (fingere, inducere) dicentem; antaa rohkeutensa vaipua olisi tavallisempi kuin: langettaa r.; antaa jonnekin päin (= ulottua suuntaan), spectare, vergere ad.

armollinen: Jumalasta tavallisempi kuin armias, armoinen: siis lis. propitius.

arvata (arpaan): tavallisempi arvota l. arpoa.

arvella: lis. arbitrari, censere, existimare, putare.

arvo: lis. existimatio.

arvoinen: olla jkun a., dignum esse alqo, eikä parem esse alcui, joka on = olla jkun vertainen.

asema on = tila (condicio); mutta ei *asento* (= kropsställning).

astua: lis. a. virkaan (= ruveta v:aan); a. sijaan, succedere in locum.

Citeerata: lis. laudare, esim. loco laudato, allato.

Edellinen: lis. proximus.

edelläseisova: tarkoitetussa merk:ssä kuulun ruotsivoittoiselta pro lähenevä, lähestyvä.

edeltää: ei käytettäne muuten kuin = edellyttää; vaan sanottava: olla etevämpi.

ehkäistä: ainoastaan = estää; siis ei recusare, abnuere, jotka ovat, = evätä, kieltäytyä.

elähyttää (elvyttää): miksi ei etupäässä: recreare, erigere mentem, animos?

enä: lis. esim., joka osottaa adj:ien keski-

näistä vertailemista, esim. enemmän hyvä kuin viisas, melior quam prudentior.

epä-arvoinen: lis. indignus, vrt. arvoinen.

epäillä: lis. dubitare c. inf. (= e. omaa tehtäväänsä, olla kahden vaiheella, pitää arveluttavana).

erimielinen: lis. olla e., dissentire.

ero: lis. „vrt. erotus".

esitellä: vrt. antaa.

esteleitä: jllakin, excusare alqd, puuttuu.

etevä: lis. olla e., excellere, eminere, ja olla etevämpi, vrt. edeltää.

Haihduttaa ja *haihtua:* ensi merkitys tavaton; lis. haihtua mielestä (= unhottua).

haitta: lis. tehdä h:aa (molestiam afferre).

haltu: lis. lauseparret sellaiset kuin joutua h. (esim. in manus hostium incidere = j. valtaan), jättää h. (tradere) jättäytyä h. (se tradere), ottaa h. (occupare), pitää h:ssa (tenere, obtinere), jotka nykyään ihan puuttuvat, tahi ovat vaillinaisesti käännetyt.

hanke: myös = consilium, inceptum.

harha: lis. viedä, saattaa harhaan; sillä *harhattaa* vielä tavattomampi kuin *harhaantua.*

harrastaa, -us: lis. „vrt. ahkeroita, ahkeruus".

hedelmä: lis. saada, nauttia hedelmiä (kuv. merk:ssä).

heikko: lis. olla heikompi, inferiorem esse.

hellä: lis. pius.

henki: lis. panna hengeltä.

herättää: tällä vbillä on laajempi käytäntö, esim. h. huomiota, iloa, mielipahaa, vihaa.

hidastua: morari, cessare on = *hidastella.*

hiiata = pettää on outo.

hiki: hijessä on outo kirjoitustapa.

hikoa pro *hiota, hikoilla,* (jotka puuttuvat) on outo.

hoitaa: lis. administrare, gerere (remp.).

hokea: lis. h. syyksi, caussam interponere, interserere, praetexere alqd.

homma: lis. apparatus, esim. sodan h.

huolestua, -stuttaa: väärin pro huolistua, huolistuttaa.

huolia: huomautettava ero lauseparsilla curare alqd (= pitää huolta jstakin) ja curare de alqa re (= olla huolissaan jstakin).

huomata: lis. jäädä huomaamatta (fugere, fallere, praeterire).

hurmata, -utua: sopimattomalta näyttää delenire, -ri (korkeintaan = lumota, -utua) ja myös delectare, -ri.

hyökätä: h.—, samoin kuin iskeä—, rynnätä—, törmätä—yhteen puuttuvat.

hätyyttää: lis. vexare.

hätä: lis. res afflictae.

häväistä: lis. ignominia afficere.

Ihailla, ihmetellä: huomautettava admirationi esse, joka on pass:in sijassa.

ikään: tarpeen eri sanana, johon kuuluvat: ikään kuin, kun ikään, vast'ikään, niin ikään, ikään kuin jos.

ilahtua: lis. affici delectatione.

iskeä: vrt. hyökätä; i. kiinni lisättävä.

itara: lis. olla itara, vrt. *itaroita* ja *idartaa,* joita ei kukaan käyttäne.

Jakaa: (= antaa) myös tribuere.

jakso: lis. olla yhdessä jaksossa, se excipere.

johdonmukainen: vrt. yllä; olla j., sibi constare; puhua j:sesti, convenienter sibi dicere.

joutua: j. jkun valtaan, haltuun, mielenvikaan y. m. puuttuu; mutta lisättänee sopivammin asian-omaisiin subst:eihin; j. (ajasta puh.) myös appetere, joka esim:llä valaistava.

julki: (adv.) myös = ilmi.

jumala: lis. lukea j:ien joukkoon, korottaa j:ksi vrt. jumaltaa, joka on tavaton.

juuri: lis. johtaa, juurensa (alkunsa) vrt. juurtaa.

järkevä: ks. yllä; vrt. järjellinen.

jättää: ks. haltu ja joutua; lis. j. mainitsematta (parempi kuin „mennä ohitse"); j. toimeksi (mandare); — sitä vastoin pro j. virkansa sanotaan paremmin luopua virastaan.

jäädä: „tämä on jäätävä paikka", ei ole oikeata suomea.

Kaikki: kaikkein (superl:n vahvikkeena), unus, omnium, unus omnium.

kanaa: varsin tarpeeton, kun (murteellinen) peräkanaa löytyy.

kankea: lis. olla kankeana (rigere).

katsoa: pro „ensin katsoessa“ sanottaneen jo latinan mukaan: ensi katsahduksella; lis. katsoa jhnkin (jnkin puoleen) respicere.

kehitys: lis. progressio, progressus (virtutum), incrementum, incrementa (rerum Romanarum, virium, indolis); vrt. edistys.

kehitä: lis. (kuv.) crescere, adolescere, se efferre, longius progredi; esim. jkun ymmärrys kehkiää alqs sapere coepit.

kehottaa on = persuadere (ut), ainoastaan jos se tapahtuu sillä menestyksellä, että sitä noudatetaan, siis = saada, saattaa, taivuttaa jhnkin.

kehua myös = paljas prædicare, præ se ferre.

kertoa: suotava enemmän esimm., etenkin traditur, fertur ynnä nom. c. inf. j. n. e.

keskeys: mitenkä = kosketus? — ja muutenkin käytetty pro *keskuus*, johon ainakin viitattava.

keskuus: lis. „vrt. keskeys“.

kieltäytyä (= vägra), joka kuitenkin on tavallisempi kuin evätä, puuttuu.

kilpailla, *kilvoitella:* aemulari puuttuu.

kohota: lis. „vrt. korketa“.

koito joutaisi pois, enintään = miser.

kokea: lis. affici ynnä esim.

koko: lis. pitää koossa (continere).

kokoontua: lis. concurrere.

kokous: lis. contio myös sotilasten k., contionari esittää, puhua k:ssa.

korkea: lis. nousta, kohota korkeammalle, vrt. korketa.

korkeus myös (konkr.) altum, excelsum.

korlu, *kormu*, *kormuttaa*, *kornuta*, *kornata*, *koro*, *koroinen*, jotka 7 sanaa luetaan peräkkäin, mainittakoon vielä esimerkkeinä sellaisista, joita pidämme aivan tarpeettomina.

kostaa: ulcisci alqm *pro alqo* lienee erehdys; sillä sekä k. jkulle että k. jkun puolesta (jotka olisivat kumpikin olleet erikseen mainittavat) = ulcisci alqm, ja sen ohessa u. pro alqa re, myös u. alqd.

kova: lis. panna kovalle, pitää k:lla vrt. kovistaa, pitää.

kuolettaa: myös = morte afficere.

kuulla: esim:eillä huomautettavat audire vbin eri järjestämistavat.

kuulua: k. jkuhun myös = esse genet:n k.

kuvaella: ks. antaa; myös k. mielessään, animo fingere (= kuvitella).

kyetä: lis. parem esse (c. dat.)

kykenemätön: k. jhnkin, impar.

kärsiä: lis. laborare alqa re (esim. köyhyyttä); k. vahinkoa.

käsitellä: tuskin capessere, mutta tractare.

käyttää: k. jhnkin lis. conferre in, ad.

Lahkio: tokko factio on salaliitto? eikö paljoa mieluummin valtiollinen puolue.

lakolainen ja *lahkollinen:* merkitykset aivan päinvastoin kuin kirjassa on.

laillinen: antaa laillinen voima jllekin mieluummin lege firmare alqd, vrt. laillistaa; lain voiman saanut, ratus, vrt. laillistunut.

laimea on (= slapp) laxus, remissus, languidus, eikä niin kuin kirjassa on; samoin on osittain *laimentaa*, *laimeta*, *laimeus*, (= launus), *laimistaa*, *laimistua* sanojen laita.

lainkuuliaisuus: miksi ei obtemperatio legibus pro modestia?

lakko: sotilakko mainittava itsekseen; sillä täältä se tuskin löytynee; lakko joutaa.

langettaa: l. rohkentensa ks. antaa, muuten paraiten rohkeus sanan perässä.

lanipää: miksi ei suorastaan „klanipää“, kuten A. Kivi sanoo?!

lause: mieluummin vox kuin verbum; lis. „vrt. lauselma“, sillä tämä on harvinaisempi.

levittää: lis. differre, divulgare.

levitä: lis. increbrescere.

liike: lähteä liikkeelle (sotajoukosta) myös signa ferre, movere.

liitto: olla, pysyä l:ssa puuttuvat.

liittyä: lis. excipere = l. välittömästi jhnkin.

loukkaantua: l. jkuhun, jstakin myös offendere in alqo, in alqa re.

luku: ottaa l:uun myös respicere.

luonne: puuttuu mores, vieläpä tarpeellisia yhdistyksiä, niink. indoles animi ingeniique, natura et mores, ingenium ac mores, mos et natura.

luonnollinen: on l. myöskin joskus consentaneum est.

luopua: puuttuu sanoja sellaisia kuin absistere, desistere (alqa re), (incepto) abscedere, (consilium) abjicere, dimittere, remittere (alqd), (imperium) deponere; l. virasta ks. jättää.

lykätä: l. mieleen, sydämmeen kuuluvat sangen oudoilta, kun tavallisesti sanotaan panna mieleen, painaa sydämmeen.

lähestyä: vrt. joutua.

Maakunta: myös ager.

mahti: mitä on: pitää paljon mahtia (melnako?) jstakin? — tavallisesti: laskea paljon arvoa jllekin, pitää varsin tärkeänä.

mainio: olla m. (esim. gloria florere, laude excellere) puuttuu.

mainita: ks. jättää.

mennä: mitä tällä tekemistä käyttäytyä, pidellä vbien kanssa? — murteellisia lauseparsia.

merkki: lis. olla m:kkinä jstakin, esse genet:n k.

mielenvika: ks. yllä; lis. olla m:ssa, joutua m:aan.

mieli: lis. olla mielessä; olla jtakin mieltä vrt. olla; mielelläni j. n. e.; mielestäni, (-nsä) olen, (on) tehnyt, mihi (sibi) videor (videtur) fecisse; tähän mieleen, in hanc sententiam.

mielipaha: lis. herättää, tuottaa m:aa.

mieltyä: myös studio incendi, voluptatem capere, vrt. yleensä mielistyä.

mies: lis. miehen lailla (osalta), pro virili parte.

mietiskellä: meditari puuttuu.

mikä: lis. mitä siihen tulee että l. mitä, quod.

mikäli: lis. mikäli tiedän, quod sciam.

muka III) mukaan: osotettava ad ja ex praep:nien erotus, esim. mallin mukaan, ad exemplar; mutta lain, sääntöjen mukaan (= johdosta), ex lege, ex statutis.

mukava, -sti: etusijassa commodus, commode.

muodollinen, -sesti, suus: ensimainitut merkitykset varsin outoja pro välttävä cet.

murhe: vrt. huolia: „ruveta murheelle“ pidämme rumana pro joutua, vaipua murheesen (niinkuin latinassa); „nähdä m:tta jstakin“ on = olla huolissaan; mutta pitää m:tta on curare alqd, cet.

murheellinen: lis. tulla m:ksi vrt. *murhettua*, johon lis. dolore affici; tehdä m:ksi vrt. *murhetuttaa*.

Neuvotella: absol. myös deliberare, consilium habere.

niin: niin ikään myös item (vrt. myös) ja idem.

nimi: nimeksi puuttuu (verbo, nomine, specie) vrt. näennäinen.

noudattaa: (mukaantua) myös obsequi, obtemperare.

noutaa: käytetään tietääksemme ainoastaan merkityksessä tuoda, hakea; muut merkitykset kuuluvat vbiin noudattaa.

nurjamielinen: aversus, lis. ab alqo; sillä eihän sanota a. alcui.

nyt: tokko saa sanoa nyt—nyt pro milloin-milloin?

nähdä: lis. n. paremmaksi, parhaaksi, melius, satius, optimum putare.

näyttää: lis. n. mielestään, sibi videri (c. inf. nom.).

Oiva: lis. olla oivallinen, excellere, cet.

olematon: voiko olematon kuitenkin olla kurja ja varaton, ja onko *oleva* jo samalla oiva? — ainakin tavattomia merkityksiä.

olla: suuritöinen ja runsasvarainen kappale, mutta ei tietysti sittenkään aivan täydellinen, ks. yllä; olla jtakin mieltä, censere (ut ja ger.), joka vbi tässä merkit:ssä näkyy aivan puuttuvan.

omainen: (subst:na suffiksin kanssa) myös = possessiivipronominit.

opettaa: lis. instruere, instituere.

oppia: lis. imbui, instrui, institui; oppia Raamatun mukaan = käydä katsomassa on tarpeeton.

orja: olla o:na, vrt. orjailla; joutua orjaksi, vrt. orjistua.

orjuus: lis. saattaa o:teen, servitute afficere.

orpo: saattaa o:ksi, vrt. orvita; joutua o:ksi puuttuu, tahi ainakin orvostua.

osata: tässä mielestämme huomautettava scire, nescire (c. inf.).

osotella: mieluummin = „utpeka“, kuin jäljitellä.

osottaa: o. jtakin (esse genet:n k.) puuttuu.

ottaa: „o. asuntonsa jssakin" on huonoa suomea, parempi latinan mukaan: asettaa asuntonsa jonnekin; o. haltuun sanotaan laajemmassakin merk:ssä (vrt. haltu); boni consulere paremmin: pitää hyvänänsä; probare, cet. par.: hyväksyä, pitää hyvänä; aegre ferre par.: panna pahaksi; ottaa päällensä: myös subire.

Paha: p. huuto, parempi: paha maine.

painaa: lis. p. sydämmelle, vrt. lykätä.

pako: ottaa pakonsa jkuhun on ruotsinmukaista pro pacta jkun turviin.

pakottaa: p. itsellensä jtakin, paremmin latinan mukaan: pakolla hankkia itselleen.

palaa: p. jkulle, jkuta kuuluvat kummallisilta, paremmin niin kuin latinassa.

palauttaa: p. (jälleen asettaa) entiseen tilaansa (asemaansa), in pristinum statum restituere.

palkita: myös praemio afficere.

panna: p. henkikirjoihin olisi selvempi kuin p. hengille; p. mieleen lis., vrt. lykätä.

pelko: lis. p. valtaa jkun, timor incedit alci.

perehtymätön: tavallisesti = rudis, imperitus, insuetus.

perehtyä = tarkoin tutustua, oppia, puuttuu.

perikato: lis. syöstä p:oon (perniciem alci parare, pessumdare, perdere).

peruuttaa: tuskin reducere, cet., jotka paremmin sopivat vbiin peräyttää; vaan ainoastaan revocare, irritum facere y. m. sellaisia.

perä: päästä tarkoituksen perille: myös assequi, conseqvi, joita ei kukaan hakene *periä* sanan perässä; rem nosse, cognovisse on olla asian perillä, ei päästä p:lle, joka on = oppia tuntemaan.

perätä on outo sana.

pestä: p. itsensä on „pure et latine" = corpus lavare.

pettyä: myös lis. ni fallor, vrt. erehtyä.

pistää: p. vihakseni = pungit animum.

pituus: ajan pituuteen (procedente tempore) on ruotsinmukaista eikä käytetä, vaan: ajan kuluessa, ajan pitkään, aikaa myöten.

pitää: lis. p. yhtä jkun kanssa, cum alqo facere, stare, consilia c. alqo communicare; p. koossa, vrt. koko; pitää hallussa, vrt. haltu; pitää IV): tällä on laajempi merkitys kuin vbillä *täytyy*, sen tähden olisi tässä soveliaampi luetella eri lausetapojen eri merkitykset, joihin sitten täytyä vbistä saisi viitata.

pohjainen: lis. esim. antaa p:seen päin, ad septéntrionem vergit.

pois: lis. lukea p., excipere, esim. lukemalla, luettua p. (paitsi), excepto, exceptis; lähteä p., discedere.

pontevasti: lis. graviter, summa gravitate.

pontevuus: gravitas lisättävä.

puhe: lis. esim. nyt on vapaus puheen (= vaaran) alaisena, nunc libertas, de libertate agitur; tulla puheille, olla, käydä puheilla puuttuvat.

puheen-aine: olla yleisenä p:na, in omnium ore esse, versari.

pula: lis. jättää p:aan, vrt. jättää (petollisesti); saattaa p:aan, vrt. saattaa.

pulma: lis. difficultas, difficultates, myös nodus, esim. in nodum incidere, nodum expedire (Cic.).

puoli: lis. jkun puolelta, a, ab alqo; katsoa jkun puoleen, myös respicere.

puolustaa: excusare (puhdistaa syystä) mainittava jo alussa, ja erittäin excusare alqd (esim. aetatem) = puolustaita jllakin (nuoruudellaan t. vanhuudellaan).

puolustus: excusatio puuttuu.

puuttua II: lis. niin paljon p., tantum abest, ut—, ut—.

puuttuvaisuus: kuinka p. voi olla = neglegentia?

päinvastoin = immo, contra puuttuu.

pää: käydä päinsä myös ja tavallisesti = käydä laatuun; „tahtoo kaikkia käymään omaa päätänsä", murteellista pro oman päänsä mukaan.

päälle: „miestä päälle" murt. pro miestä kohti, mieheen.

päätös: ryhtyä p:een, paremmin tehdä p.; lis. luopua päätöksestä, consilium abjicere, dimittere; päätös muuten myös = lopetus, loppu.

Raivo: lis. saattaa r:oon, vrt. raivistaa (tavallisesti raivostuttaa); joutua r:oon, vrt. raivistua (oikeammin raivostua).
ratkaista: lis. jäädä ja jättää ratkaisematta.
riistää: vbit privare, spoliare järjestetään niin suomen kielestä poikkeevasti, että muutamia esim. niiden käytännöstä sekä akt:ssa että pass:ssa olisi varsin tarpeen.
rinnaksutella: kuuluu omituiselta.
rinta: „laskea rinnalle" olisi = päästää r:lle; tavallisesti: panna rinnalle, asettaa rinnan.
rivi: lis. pysyä riveissä, ordines servare; riveissä, servatis ordinibus (epäjärjestyksessä solutis ordinibus).
rohkeus: lis. animus, animi; vrt. langettaa r.
rohvaista: (par. rohkaista) lis. addere animos.
ryhtyä: lis. r. valtiotoimiin, rem publ. capessere.
Saada II): lis. persuadere (ut) (ks. kehottaa); „en saa olla kirjoittamatta" on joko = minun ei anneta olla k., tahi = minun on velvollisuus kirjoittaa; mutta facere non possum quin scribam on = en voi (saata) olla kirjoittamatta; III) lis. en saa jättää mainitsematta, non praetermittendum est.
saattaa: eri vbien merkitykset mainittavat.
sallia: lis. olla sallittu, licere.
salvata II): kyllä oudolta kuuluu.
samanlainen: lis. pysyä s:na, sibi constare.
sana: yksinkertaiset, yhdistetyt sanat, paremmin vocabula, verba kuin voces; lis. esim. nuot Lakedaimonilaisen kuuluisat sanat, Laconis illa vox, vrt. lauselma.
sananlasku: lis. verbum.
sananparsi: lis. verbum.
se: lis. jättää sikseen, postponere, posthabere; siinä se! siinä tuumani! habes rei rationem! h. consilium meum!
seikka: lis. se seikka, että —, quod —.
seikkaella: oudot merkitykset.
selvä: lis. on päivän selvää, luce clarius est.
siivo, s.: „katsella siivojansa myöten": omituista.
sija: lis. astua tulla sijaan, vrt. astua ja sijautua.
siksinen: outo ja omituinen sana.
sikäläinen: ei ole = similis, ejusdem generis.
silminnähtävä: lis. olla s.
sieventää, sievistää: tänne sopivat expolire, perpolire ainakin yhtä hyvin kuin vbiin sivistyttää.
sivistys: hankkia itselleen s:stä, myös animum (optimis artibus) conformare et excolere.
sivistyä: vrt. sivistys.
sopia: lis. s. riita, tavallisempi kuin sovittaa r.
sotarivi: lis. „vrt. rivi".
suhde: lis. asettaa, panna jtakin ja jtakin suhteeseen, referre alqd ad alqd.
suhteellisesti: lis. si rettuleris ad, respexeris.
suinkin: lis. niin — kuin suinkin, quam ynnä superl., esim. niin lyhyesti kuin suinkin voin, quam brevissime potero; — sitä vastoin esim:eissä: suinkin päivällä, hän suinkin, parempi: etenkin.
suosio: lis. osottaa suosiota jkulle, vrt. suosia.
surra: lis. jotakin lugere vbin merkityksestä.
suru: lis. joutua, vaipua suruun, saada surua.
suunta: lis. puhui tähän suuntaan, hunc in modum, in hanc sententiam dixit.
suvuton: neutri generis! — calami lapsus.
sylki: lis. mitä sylki suuhun tuo, qvidquid in buccam venerit!
syytteenalainen: sui compos non est ei voi olla = ei ole s. (muka = är otillräknelig), tahi vie ainakin harhaan, vaan enintään = ei ole syytettävissä, ei voi vastata itsestään.
syypää: lis. tehdä itsensä syypääksi, in se admittere.
sälyttää: lis. s. päällensä rikos.
Tahtoa: vellem ei ole = tahtoisinpa, vaan olisinpa tahtonut.
taivuttaa: jku jhnkin, myös, = persvadere (aci, ut faciat alqd).
tanner: „haistella tannerta", rahvaantapainen lauseparsi pro: kaatua t:lle.
tapahtua: lis. muutama viittaus vbien eri merkityksiin.
tapella: „t. köyhyyden kanssa", rahvas-

kieltä pro: taistella, kilvoitella k:n kanssa, kärsiä k:ttä.

tappelu: lis. esim. t. Cannæn tykönä, proelium Cannense, l. proelium apud Cannas factum, pugnatum.

tappio: lis. olla tappiolla, inferiorem esse; kärsiä t. (sodassa) superari, vinci, inferiorem discedere.

tehtävä: (toisen antama) mandatum, antaa t:ksi, mandare.

teos: julkaista t., librum, opus edere.

tila: condicio vaatisi muutaman esim:n, niink. condicio rerum temporumque, c. servitutis.

toimi: myös mandatum; antaa t:ksi, mandare.

toisinto: lectio varia, lectionis, librorum varietas; eikä repetitio, cet., jotka merkitsevät toisimista, kerrantaa.

toivoa II): lis. „vrt. toivottaa".

tulla: „vesi tulee maalle" (!) „miltä tulee", „tulee pukille" ovat varsin murteellisia pro maistuu, haisee, tuntuu.

tulo: olla tulossa (asioista) instare.

tulos: henk. merk:ssä, effectus, eventus, fructus.

tunnustaa: profiteri ja concedere vbien eriäväisyys edellisistä huomautettava.

tunnustella: tällä sopisi mielestämme suomentaa agnoscere (jälleen tuntea), niin ainakin paikkapaikoin sitä käytetään.

tuntua: lis. tuntuu vanhan-aikuiselta antiqvitatem redolet.

tuottaa: jkulle (vaivaa y. m.), myös afficere alqm alqa·re.

täytyä II): vrt. pitää; täytyy on oikeastaan vaan = necesse est, cogor ja (lis.:) fieri non potest, facere non possum, quin.

Uhata: minari, minitari, denuntiare (ihmisestä); impendere, imminere (asioista).

ulkomaa: lis. u:n kansat, gentes, nationes exterae.

Vaaka: lis. panna vaa'alle, vrt. vaakata, joka on tavaton.

vaan: myös autem, sen tähden lis.: „vrt. mutta"; „vain" käytetään erilailla, sen vuoksi selvempi: „(ainoastansa)"; non—nisi, nisi—non merkitsevät myös: vaan (ainoast.) jos, jonka tähden lisättävä esimm., jotka osottavat erotusta niiden ja dum, modo sanojen välillä.

vaarantaa: outo.

vaari II): ottaa vaariin, par.: ottaa varteen.

vahinko: lis. kärsiä v.

valita: lis. flaminem prodere, augurem cooptare, consulem reficere (valita jälleen).

vallalteen: murteellinen.

valloitusmaa: (roomalainen) provincia: puuttuu.

valta: lis. joutua v:aan, v:an alle, in potestatem devenire, in manus incidere; päästä valtaan, -lle, saada valtaa.

valtiokaappaus: hiukan rahvaantapsinen; vaan sukkelaltahan kuuluu.

valtiollinen: lis. v. tuuma, neuvo, in re publ. consilium.

valtiojohto (tahi joku muu sana = politiikki) olisi tarpeen = in re publ. consilia.

vapaa: „v. kansallisessa merkinnössä"; pitänee olla: yhteiskunnallisessa merk:ssä.

vapaus: lis. saada v:tensa takaisin, vrt. vapautua.

varsi: ottaa varteen, vrt vaari II).

vasta: ottaa v:aan, lis. excipere.

vastustaa: sangen outo merk:ssä: ottaa vastaan, hoitaa.

vedätperäinen, -syys: murteellisia.

velvollisuus: lis. olla jkun v:na, esse genet:n k.

viha: lis. hengelle käypä, leppymätön v. odium capitale.

viimeinen: lis. kuoleman jälkeen syntynyt (lapsi), julaistu (teos), postumus.

vilpistyä: ei mielestämme voi olla muuta kuin fallacem fieri y. m. s.

vimmastua, -tuttaa: ks. hurmata; tässä näyttää deleniri, -re olevan olevan mahdoton, onhan se = viihdyttää, suostuttea, miellyttää.

virhe: lis. puhdistaa virheistä, emendare.

voitava: outo.

voitto: saavuttaa v., myös victoriam parere.

voittomaa: lis. provincia.

vuoksi: sen vuoksi, myös eo nomine.

vähä: lis. vähän aikaa, paulisper.

vähäpätöinen: lis. pitää v:sempänä, postponere, posthabere.

väkisin: lis. per vim.
väkivalta: lis. käyttää v:aa, parempi kuin (murteellinen) „käydä väkisille".
väli: lis. pitää väliä jstakin, jkusta, rationem habere, respicere.
välinpito: ratio, respectus, puuttuu.
välttämättömästi: lis.: käännetään useimmiten vbillä necesse est konj:n tahi inf:n kanssa.
Yhdenjaksoinen (l. yhtäj.): lis. olla y. = se excipere.
yhdenjaksoisuus (ks. ed.): tenor, nexus (sententiarum), puuttuu.
yhtähyvin, -kaikki: myös neque eo minus.
yksi: yhteen ks. hyökätä, iskeä, rynnätä (confligere, concurrere, signa conferre).
ylenpaltinen, -suus: käytetään myös hyvässä merk:ssä (abundans, affluens, cet).
ylentää: y. mieltä sanotaan myös profane.
yletä: ks. ed.
yli: lis. yllä myös = supra; jäädä yli.
ylivalta: lis. saada y. superiorem exsistere.
yltyä: myös = riittää, jäädä yli.
ylös: pyrkiä y., paremmin p. ylöspäin, tavottaa ylhäisempiä.
ynnä: lis. „y. m.", cetera.
yritys: lis. inceptum; luopua yrityksestä vrt. luopua.
äänestys: myös discessio.
äänestää: jtakin, censere puuttuu.

Niinkuin näistä yksityismuistutuksista näkyy, koskevat ne enimmiten kahta kohtaa, latinaisten sanojen ja lauseparsien lisäämistä, sekä suomalaisten sanojen ja lauseparsien valintaa. Siitä, miten lisäyksille jäisi runsaastikin tilaa ilman kirjan kokoa ollenkaan laajentamatta, olemme jo yllä maininneet, vaikk'emme muuta kuin joskus satunnaisesti ole sellaisia sanoja nimittäneet, jotka mielestämme joutaisivat pois. Jälkimmäinen kohta taas on luullaksemme sanakirjan heikoin puoli, joka uutta painosta laadittaissa olisi enimmin silmällä pidettävä. Niitä hroja latinan opettajia, joiden mielestä, samoin kuin meidän, latinaiset sanat ja lauseparret eivät useinkaan ole puetut semmoiseen suomalaiseen pukuun, jommoiseen he ovat tottuneet niitä pukemaan, heitä kehotamme tarkemmin tähän sanakirjaan tutustumaan, sekä miten mahdollista mukailemaan käännettäväksi antamansa harjotuskappaleet kirjassa käytetyn kielen mukaan, tahi, missä eivät siihen suostu, kumminkin kirjassa käytettyihin sanoihin viittaamaan, sillä tavoin tehdäkseen oppilaillensa mahdolliseksi käyttää hyväksensä tätä sanakirjaa, jonka konsentreerattu muoto ja tarkka latinainen sanavalikoima epäilemättä koulu-nuorisolle tarjoo suuria etuja Cavallininkin sanakirjan rinnalla, (puhumattakaan siitä verrattomasta edusta, joka on äidinkielen sanakirjan käyttämisestä). Etenkin on tällainen mukaileminen suora velvollisuus kaikkien koekirjoitusten laatimisessa, niinkuin esim. viime kevään latinaisessa kirjotuskokeessa ylioppilas-tutkintoa varten tiedämme tehdynkin.

Mieleistä olisi meille ollut myöskin huomautella niitä useita oivallisia kappaleita, niinkuin: *ahkeroita, ahkeruus, elämänlaatu, hukka, kokous, käskeä, käsky, lukea, myös, määrätä, puhua, se, sota,* y. m. m., joihin tekijän on onnistunut kaikessa lyhykäisyydessä koota kaikki tärkeämmät asiaan kuuluvat seikat; mutta kirjoitustamme jo muutenkin rasittava laajuus pakotti meitä pysymään arvostelijan ikävässä päätehtävässä, vaillinaisuuksien huomauttamisessa.

Kirjan typograafillisen muodon suhteen tahdomme vielä lausua sen toivotuksen, että vastaisessa painoksessa tekstiä eri kappaleiden sisässä ei tungettaisi niin kovasti yhteen, kuin tässä on tehty; vaan käytettäisiin paljon runsaammin „—"merkkiä, sekä harvennettua, tahi jonkinlaista puoli-paksua pränttiä. Tietysti olisi nuorison silmille suurempi präntti yleensä tässä kuten monessa muussakin kirjassa paljoa terveellisempi; mutta se kenties liian tuntuvasti vaikuttaisi kirjan kokoon ja hintaan.

Tälle suuriarvoiselle teokselle, jonka ansiot ovat pysyväisiä ja vaillinaisuudet verrattain helposti autettavissa, toivotamme vihdoin menestystä sen mielestämme niin tärkeässä tehtävässä, sekä sen arvoisalle tekijälle tilaisuutta ja voimia siitä vielä niin täydellistä luomaan, kuin hän on sillä tarkoittanut, ja kuin hän paremmin kuin muut kykenee siitä luomaan.

A. V. S.

Suomalaiset Jäämeren rannalla. Matkamuistelmia. Kirjottanut A. V. Ervasti. Helsingissä 1884. 11 kuvalla ja 2 kartalla. Hinta 6 m.

Se kirja, jonka nimi tässä ylempänä seisoo, ei ole jokapäiväisiä kirjallisuuden tuotteita. Yksistään sen koko — 346 tiheästi painettua kahdeksantaitteista sivua paitsi esipuhetta ja sisällysluetteloa — tekee sen meidän vast'alkavassa kirjallisuudessamme hyvinkin huomattavaksi ilmaukseksi. Mutta kun koosta huolimatta kirja tarjoo lukijalle sekä huvia että — mikä vielä parempi on — koko joukon valaisevia ja meille suomalaisille tärkeitä tietoja, niin kirjallisuutemme ystävät eivät saata muuta kuin suuresti iloita kirjan ilmestymisestä.

Mikä tärkeä sija matkakertomuksilla ja ylipäänsä tiedoilla vieraista maista ja kansoista on yleisen sivistyksen välikappaleena, on tunnettu. Siihen kuuluva kirjallisuus on kuitenkin suomeksi vielä varsin köyhä. Ja kuitenkin on juuri pienelle kansalle tarve tutustua muuhun maailmaan, sen oloihin ja laitoksiin, suurempi kuin suurille kansoille, koska pieni kansakunta on perikadon oma, jos se yksipuolisesti piintyy omiin ahtaisin oloihinsa eikä seuraa yleisen kultuurin virtaa. Mitä erittäin matkakertomuksiin tulee, onkin hyvin helppo selittää, minkä tähden alkuperäisiä matkakertomuksia niin vähä on ilmestynyt suomen kielellä. Maamme väkilukuun ja aineellisiin varoihin sekä erittäin sen valtiolliseen ja kultuuri-merkitykseen nähden on luonnollista, että Suomen miehet verrattaen vähän kulkevat kaukaisissa maissa vieraiden kansojen keskellä. Tietysti emme ota niitä lukuun, jotka kauppalaivoilla kyntävät valtameriä, kulkien kauaksi merten taakse, ja vielä vähemmän tuota turisti-joukkiota, joka meidänkin maasta joka vuosi pitemmäksi tai lyhyemmäksi ajaksi lähtee Pariisin kahviloita ja Sveitsin hotelleja — muista paikoista

puhumatta — rikastuttamaan, ja johon säntilleen sopii mitä eräs suomalainen sananlasku niin sattuvasti sanoo erään tunnetun kotieläimen reisusta Saksaan ja sieltä palaamisesta. Sen ohessa kyllä käy meidän maasta joukko nuoria miehiä ja naisia tieteellisiä, taiteellisia ja keinollisia opintoja varten ulkomailla — ja siitä tietysti ei ole muuta kuin hyvää sanottavaa. Mutta selvää on, että niistä ei ole vierasten olojen selittäjiksi yhtä vähän kuin heidän olonsa ja elämänsä antavat aihetta mihinkään matkakertomuksiin. Ne matkakirjeet taas, jotka useinkin palstan täytteenä ovat luettavina meidän sanomalehdissä, ovat useimmiten sitä laatua, että asian-omaiset kirjoittajat olisivat tehneet erin-omaisen hyvin, jos olisivat säästäneet kyhäyksensä yksin-omaisesti rakkaille omaisillensa, jotka saattaisivat panna sanottuihin tuotteisin ainakin jonkunlaisen „pretium affectionis". Mutta suomen kielen tähän-astinen asema omassa maassa on kentiesi enemmän kuin mikään muu tehnyt että Suomen miesten tutkimuksia ja havaintoja vieraissa maissa on niin vähän julkaistu — kumminkin alkuperäisesti suomen kielellä. Suomenkielinen kirjallisuus sisältää varsin vähän niiden harvain Suomen tiedemiesten toimista, jotka matkoillaan ja tutkimuksillaan vieraissa maissa ovat tehneet itsensä kuuluisiksi ulkopuolelle omaakin maata. Mainitsemme viime vuosisadalta Pietari Kalmia ja Eerik Laxmania, joista toinen teki (vv. 1748 – 1751) kuuluisan luonnontieteellisen tutkimusmatkan Pohjois-Amerikkaan ja toinen pitkän ajan kuluessa toimitti laajoja tutkimuksia melkein kaikilla luonnontieteiden alalla aina Kiinaan ja Japaniin asti. Edellisen matkahavainnot julkaistiin laajassa ruotsinkielisessä teoksessa, joka sitten käännettiin useille vieraille kielille, mutta ei suomeksi. Jälkimmäisen tieteellisestä toimesta ja matkustuksista on W. Lagus v. 1880 julkaissut ruotsiksi huvittavan ja valaisevan kertomuksen. Suomen kielellä ei ole meidän tietääksemme sanotusta mainiosta miehestä muita tietoja kuin ne, jotka olivat luettavat Valvojassa v. 1881 Lagus'en sanotun teoksen ilmestymisen johdosta.

Suomella on tällä vuosisadalla ollut kaksi maailman mainiota tieteellistä matkustajaa, joista toinen tieteen palveluksessa on kulkenut Siperian jäisillä lumituntureilla ja toinen matkustanut Arapian helteisillä hiekka-aavikoilla. Tarkoitamme tietysti Castrénia ja Wallinia. Näiden matkoista ja tutkimuksista ilmestyi pian laajoja kertomuksia ruotsin kielellä jopa muillakin kielillä, mutta kauvan täytyi odottaa ennenkuin suomen kielellä saatiin näiden merkillisten Suomen miesten matkoista mitään lukea. Vasta kaksikymmentä vuotta Wallinin kuoleman jälkeen, vuonna 1872, tuli eräs nuorisolle toimitettu kertomus suomen kielellä Wallinin elämästä ja matkustuksista, mutta vasta 1878 sai suomenkielinen nuoriso kertomuksen Castrénin elämästä ja matkustuksista. Nykyajan kentiesi etevin tieteellinen matkustaja, jonka tutkimukset ja löydöt

ovat vetäneet puoleensa koko sivistyneen maailman huomion, on hänkin ainakin syntyperältään suomalainen. Tarkoitamme Nordenskjöldiä. Hänen viimeisestä kuuluisasta retkestänsä ilmestyi laaja kertomus alkuperäisenä ruotsiksi ja käännöksenä useilla muilla kielillä — myöskin suomeksi. Viimemainitusta, tavallisuudesta niin poikkeevasta kohdasta saamme kiittää Viipurin suomalaisen kirjallisuus-seuran toimeliaisuutta, puhumattakaan herra Nordenskjöldin tässä asiassa osottamasta hyväntahtoisuudesta.

Suurempia alkuperäisiä teoksia suomeksi matkakirjallisuuden alalla ei siis ole meillä monta. Mutta niiden harvain joukossa on varsin eteviä. Jokainen, joka noin viisikolmatta vuotta sitten seurasi alkavaa suomalaista kirjallisuutta, muistaa millä mielihyvällä vastaan-otettiin Ahlqvistin silloin ilmestynyttä teosta „Muistelmia matkoilta Venäjällä vuosina 1854—1858", vaikka kirjan sisällys jo ennen matkakirjeiden muodossa oli ollut julkaistuna osaksi Suomikirjassa osaksi Suomettaressa. Antti Jalavan oiva kirja „Unkarin maa ja kansa" ilmestyi kokonaista 17 vuotta sen jälkeen kuin Ahlqvistin teos oli tullut julkisuuteen — ja sillä välin ei ollut mitään laajempaa alkuperäistä teosta matkakirjallisuuden alalla suomeksi ilmestynyt. V. 1881 julkaisi A. V. Ervasti erittäin huvittavan kirjansa „Muistelmia matkalta Venäjän Karjalassa" — jonka seuraajana on se kirja, jonka rubriikin olemme panneet tämän kirjoituksen etupäähän.

Kun kerran olemme ottaneet suomenkieliset matkakertomukset puheeksi, ei sovi mainitsematta heittää, että niitä on ilmestynyt useampia pienempiä, semminkin Suomikirjassa. Nämät ovat parhaasta päästä semmoisia, joissa joku jotakin tieteellistä tarkoitusta varten lähetetty tutkija on tehnyt tilin tutkimuksistansa. Niistä mainittakoon Skogmanin kertomus Suomalaisista Ruotsissa ja Norjassa Suomikirjan 2 jakson 8 osassa, Thauvonin matkamuistelmia Venäjän Lapista, Kirjallisessa Kuukauslehdessä 1870 (myöskin ilmestynyt eri kirjana) ja Aminoffin Tietoja Vermlannin Suomalaisista Suomikirjan 2 jakson 11 osassa (niin-ikään eri kirjana ilmestynyt). Kaikki nämät ovat kansatieteellistä sisällystä ja kaksi ensimainittua koskee tavallansa samaa alaa kuin Ervastin nyt puheenaoleva kirja, johon nyt kääntykäämme.

Ensiksikin on mainittava, että, niinkuin herra Ervasti kirjansa esipuheessa kertoo, sekä matka Jäämeren rannoilla että myöskin edellinen matkustus Venäjän Karjalassa on erään yksityisen miehen, Oululaisen tehtaan-omistajan, herra Hemming Åströmin kustantama. Mesenaatteja on meillä vielä niin harvassa, että melkein voisi sanoa niitä olemattomaksi suvuksi, puhumattakaan Dicksoneista. Sitä enemmän kiitosta ja kunnioitusta ansaitsee semmoinen tieteellinen harrastus kuin hra Åströmin osottama.

Herra Ervastin teos jakaantuu viiteen osaan. 1. Matka Oulusta Kuolan kaupunkiin Jäämerellä. 2. Matka pitkin n. k. ryssän rantaa, pääasiallisesti Jäämeren rantavesillä aina Kuolasta Norjan rajalle asti. 3. Matka Norjan rajalta Jakobselvasta, Paatsjoen, Alkkulan niemen, Näytämön ja Uutuanvuonon kautta Vesisaarelle. 4. Matka Vesisaaresta pitkin Ruijan rannikkoa Tromssaan. 5. Matkustus Tromssasta Jyykeän kautta pitkin Muonion virtaa Muonioniskaan ja sieltä Kittilän ja Rovaniemen kautta Ouluun. Matka suoritettiin jotenkin nopeasti. Kesäkuun 30 p. 1882 läksi matkustajamme liikkeelle Oulusta ja saapui jälleen samaan kaupunkiin elokuun 22 p:nä samana vuonna. Siis ei kestänyt koko matka täyteensä kahta kuukautta. Sitä enemmän täytyy ihmetellä sitä tietojen runsautta, jonka kirjan tekijä on osannut tällä lyhyellä ajalla hankkia.

Meidän on tietysti mahdoton tässä lyhyessä ilmoituksessa antaa edes pintapuolista selitystä kirjan rikkaasta sisällyksestä. Me huomautamme sentähden ainoastaan muutamia kirjan lukuja, jotka ansaitsevat erinäistä huomiota. Toisessa osastossa löytyy erittäin valaiseva selitys siitä alueesta, joka viime valtiopäivillä pyydettiin Venäjän Lapista luvatuksi korvaukseksi Venäjälle luovutetusta Rajajoen alueesta. Tämä selitys on omansa haihduttamaan monta väärää luuloa juuri tämän Suomen säätyjen anomuksen suhteen ja ainakin osottamaan, kuinka erin-omaisen kohtuullisia vaatimuksia säädyt alam. anomuksessansa toivat esiin. Olisi sentähden varsin tärkeätä, että herra Ervastin esittely näistä asioista tulisi yleisemmin tunnetuksi kuin tietysti on mahdollinen suurenkokoisen kirjan kautta, jonka lukijapiiri aina on johonkin määrin rajoitettu. Me toivommekin, että päivälehdet tulevat saattamaan yleisön huomioon niitä tietoja, jotka hra Ervastin kirja sisältää meidän vielä ratkaisemattoman Jäämerikysymyksemme valaisemiseksi *). Tämä kysymys on niitä, joita ei voi syrjälle sysätä. Sentähden on kaikki lisäselitys, jota voidaan asian valaisemiseksi saada, erittäin tervetullut.

Kirjan tekijä on sen ohessa ottanut laajasti esitelläksensä rajaseikat Lapissa sekä historialliselta että nykyisten olojen kannalta. Vaikka kirjan tekijä tässä liikkuu osaksi hypoteesien pohjalla, joiden arvostelemisen jätämme historioitsijain tehtäväksi, on hän mielestämme selvästi osottanut, että Suomenmaan etua rajaseikkain selvittämisessä on ainakin kohtuuttomasti jätetty syrjälle. Että Suomen ja pohjoisimpain asukasten etu välttämättömästi vaatii näiden rajaseikkain korjaamista on epäilemättömäksi asiaksi todistettu.

---

*) Sitten kuin tämä oli kirjoitettu, on Helsingfors Dagblad, tarkastamalla hra Ervastin kirjaa, sisältänyt asiasta muutamia ansiollisia nimimerkki J. T:n sepittämiä kirjoituksia

Suomalaisten olosta Ruijassa ja heidän ja Norjalaisten keskinäisestä välistä sisältää kirja varsin huvittavia ja valaisevia tietoja, jotka osottavat että Suomalaiset vapaassa Norjassa eivät ole aivan kehuttavassa tilassa. Kirjan tekijän onkin onnistunut luoda erittäin selvä kuva suomalaisuuden asemasta Ruijassa.

Herra Ervastin esitystapa on selvä ja teeskentelemätön. Sekä luontoa että ihmisiä kuvaa hän elävästi ja sattuvasti. Lukijan mieli pysyy koko ajan vireellä, vaikka kirja ei sisällä kertomusta jännittävistä seikkailuista, tappeluista jääkarhujen kanssa, myrskyistä ja haaksirikosta Jäämeren aavoilla ulapoilla y. m. Kieli on puhdasta ja sujuvaa, niinkuin sopii odottaakin. Vanhastaan on tunnettu, että herra Ervasti pitää sammumatonta vihaa *d* kirjainta vastaan, joka sentähden *k*:n jälkeen aina lykätään pois. Semmoinen tavallisen oikeinkirjoituksen mestaroitseminen on joutavaa viisastelemista. Mutta lienee turha tästä asiasta sen enemmän puhua.

Me emme voi muuta kuin kehottamalla kehottaa kaikkia tutustumaan herra Ervastin kirjaan. Kaksi varsin tarkoituksen-mukaista karttaa auttaa oivallisesti lukijaa seuraamaan matkan menoa. Ikävä olisi, jos ei tämä kirjateos saisi yleisön puolelta sitä kannatusta, jota se niin hyvin ansaitsee. Teoksella on, lukuun ottamatta sen kirjallista arvoa, se suuri ansio, että se selvemmin kuin koskaan ennen on tapahtunut, osottaa, että meillä Suomalaisilla on tärkeät edut valvottavina Jäämeren kolkoilla ja autioilla rannoilla. Se isänmaallinen into, joka läpitsensä kirjassa hehkuu, on omansa lämmittämään jokaisen tosi-suomalaisen mieltä ja sydäntä, jospa kirjan tekijän tuumat käytännöllisyyteen katsoen jossakin kohden epäilyttäisivätkin.

J. F.

Matka Jäämeren rannalle kesällä 1882. Kirjoittanut Joh. Mustakallio. Kuopiossa 1883—4. (Ylipainos).

Tämä matkakertomus ansaitsee huomiota sekä kansallisen aineensa että vilkkaan ja runollisen esitystapansa ynnä rikkaan, vaikka vähän säännöttömän kielensä kautta. Sen tekijä, lehtori Schwartzberg, oli ensin mainittuna vuonna Kuopion tuomiokapitulilta saanut määräyksen käydä papillisilla toimilla niiden suomalaisten tykönä, jotka Pohjois-Suomen raukoilta rajoilta ovat siirtyneet P. Jäämeren rannalle, Ruijan ja Kuollan kaupungin väliselle alalle. Niinkuin lukija muistanee, on osa tätä aluetta, keisarin lupauksen mukaan, tuleva Suomelle, nim. jos viimeiseksi koossa olleiden valtiopäiväin ehdottamat rajat hyväksytään, se Kuollan saarennon kulma, joka on luoteispuolella Paatsjokea ja siitä halki Kalasaarennon vedettävää viivaa.

Kirjaan liitetystä virallisesta kertomuksesta näkyy, että Suomalaisia oli tällä alalla kaikkiansa 625, niistä lähes puolet, eli 264, Kuusamosta tulleita; lutherin-uskoisia Lappalaisia taas 63, siis yhteensä lutherilaista pappia tarvitsevia 688. Jonkunlaisen käsityksen väkiluvun karttumisesta syntymisen kautta antaa S:n kastamien lasten luku, joka oli 106. Niitä oli karttunut viiden vuoden kuluessa siis keskimäärin vuodessa 21, ja muutamat heistä olivat jo kuudennella. Viisi vuotta oli nim. kulunut siitä kun suomalainen pappi viimeksi kävi murmanin rannalla. Papinpuutteen seurauksia kuvaa parhaiten seuraava kertomuksesta otettu pätkä: „— erään talon nuori (20-vuotias) emäntä — — oli muutamia vuosia sitte tullut naiduksi — —, ja sinä päivänä kun me olimme kylässä, kävi hän rippikoulun, tuli konfirmeeratuksi, kuulutettiin 3 kertaa julkisessa jumalanpalveluksessa miehensä kanssa, kävi ensiripillä, tuli vihityksi ja kirkotelluksi, ja 2 lastansa kastettiin".

Merikalan — pääasiallisesti *turskan* ja *saidan* — pyynnillä ynnä vähäisellä karjanhoidolla nämät siirtolaiset näkyvät jotenkin riittävästi saavan elämäntarpeensa, vaikka heidän menestymistään suuressa määrässä ehkäisee tuo *laillisen järjestyksen puute*. Kuinka hyvin Suomen karaistut lapset tulevat toimeen pohjan perilläkin, kunhan vaan saavat olla järjestetyissä oloissa, sen todistaa norjalaisen Vesisaaren kaupungin väestösuhteet: 1½ vuosikymmentä ennen hra S:n siellä käymistä paluumatkalla Suomeen oli sikäläisten Suomalaisten luku alku 8:tta sataa, mutta hänen käydessään 1,500, jota vastoin Norjalaisten luku, 500, oli pysynyt entisellään.

Toivokaamme, että murmanin rantalaiset pian pääsevät samallaisiin oloihin, hartainten toivojensa perille: että Suomi äiti pian saa ojentaa kätensä tänne saakka syleilläkseen ja tuetakseen noita kovan onnen karkottamia lapsiansa.

A. G.

—— x ——

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Tyttökoulu-kysymyksestä.

Vanha tarina — ell'en erehdy, arvoisan satumestarin Aisopon keksimä — kertoilee, miten isä ja poika olivat matkustamassa, isä aasin selässä ratsastaen, poika jalkaisin tallustellen; tulipa mies vastaan ja moitti kovaa isää, joka antoi poika paran juosta perässä, kun itse mukavasti kulki aasin selässä; siitä isän sydän heltyi, hän astui alas ja asetti pojan satulaan. Tulipa toinen matkamies ja moitti hävytöntä nuorukaista joka itse satulassa istuen antoi vanhan isänsä jalkaisin kömpiä vieressä; eipä muuta, isäkin kapusi aasin selkään ja niin he ratsastivat molemmat. Mutta tulipa vielä kolmas matkustaja, joka heitä ankarasti soimasi eläimen rääkkäyksestä, kun tuota aasi raukkaa niin kovasti rasittivat; eihän siis muuta neuvoa ollut kuin astua maahan, sitoa aasin jalat yhteen sekä tarttua toinen etu-, toinen takajalkoihin, ja näin kantaa köntystellä eläin parka kotiin.

Suotakoon anteeksi, että pilajutulla aloitan kirjoitusta vakavasta aineesta; mutta siihen minua johdattavat ne monet ristiriitaiset neuvot, joita on tuotu esiin tyttökoulu-asiassa. Jos niitä kaikkia tahdottaisiin noudattaa, siinäkin viimein saattaisi käydä niin, että oppilaitokset, joiden pitäisi palvella sivistyksen edistymistä, muuttuisivat vaivalloiseksi, hyödyttömäksi taakaksi, niinkuin sadun mainitsema aasi.

Ne ehdotukset, joita viime aikoina niin runsain määrin on ollut tarjona sanomalehtien palstoissa, eivät ole ainoastaan keskenään ristiriitaisia, vaan samakin ehdotus usein sisältää ihan ristiriitaisia vaatimuksia. Yleensä lausutaan sitä toivoa, ett'ei tyttökoulujen oppilaita ylenmäärin rasitettaisi, mutta samalla vaaditaan oppijaksojen laventamista, esim. matematiikassa, vieläpä uusia oppiaineitakin: terveys-oppia, taloudenhoitoa y. m. Koulu-opetuksen päämääräksi pannaan ylioppilastutkinto, s. o. koulun tulee vaan olla valmistuksena yliopistossa jatkettaviin tieteellisiin tutkimuksiin; mutta kuitenkin siltä vaaditaan, että se tekee oppilaan täysin kykeneväksi kaikkiin elämän toimiin, itseänsä elättämään, muita kasvattamaan, taloutta hoitamaan j. n. e. Nämä ristiriitaisuudet ilmaantu-

vat kaikkein selvimmästi rouva Minna Canth'in kirjoituksessa Valvojassa („Naiskysymyksestä“ II, 6:s vihko 1884, sivv. 302 ja 303), jossa hän kehottaa kouluja järjestettäissä heittämään pois tuota vanhaa, kulunutta fraasia „korkeammasta sivistyskannasta“ ja pitämään silmällä ainoastaan elämän käytännöllisiä tarpeita, mutta kuitenkin vaatii opetusta niin suunniteltavaksi, että „nainen koulun päätettyä voi suorittaa ylioppilastutkinnon“. Siis kouluja, jotka eivät tarkoita korkeampaa sivistystä, mutta kuitenkin vievät yliopistoon! Kuinka se on ymmärrettävä?

Tästä jo huomataan, ett'ei naissivistyksen uudistajilla ole mitään määrättyä suuntaa, johon pyytäisivät asiaansa ajaa. Ainoa, mikä kaikkialla pistää näkyviin, on tyytymättömyys olevaisiin oloihin. Synkin pessimismi, mitä perheen ja koulun oloihin tulee, kohtaa lukijaa heidän kirjoituksissaan, joita, paitsi yllämainittua Valvojassa julkaistua, on ilmaantunut useampia U. Suomettaressa, Morgonblad'issa ja luultavasti muissakin lehdissä. Suurin osa noista kirjoituksista lienee lähtenyt naisten kynästä, ja ilahuttava onkin, että naiset itse, joilla tietysti täytyy olla enimmän kokemusta ja ymmärrystä tässä tärkeässä asiassa, ovat ottaneet sen keskustelun alaiseksi. Mutta kuitenkin rohkenen väittää, ett'ei niissä ole ilmaistu niitä mielipiteitä, joita enimmät meidän maan sivistyneistä ja ajattelevaisista naisista olisivat valmiit omaksensa tunnustamaan. Paljon toiveita herätti kyllä rouva Minna Canth'in astuminen taistelukentälle, hän kun on tunnettu älykkääksi naiseksi ja runoteoksissaan on osottanut tarkkaa havaintokykyä; mutta — kumma kyllä — tätä havaintokykyä ei ole ilmaantunut sanotussa kirjoituksessa, ei ainakaan olevaisiin oloihin nähden; häneltä olisi odotettu enemmän omaan kokemukseen perustettuja arveluita, vähemmän nais-emancipationin leirissä muodiksi tulleiden lauselmain matkimista ja sitaatteja ulkomaan oppineiden teoksista, joiden ajatukset eivät aina sovellu meidän oloihimme.

Uudistuksen harrastajat näkevät kaikissa entisissä mielipiteissä ainoastaan ennakkoluuloja. Naisen kasvatus sanotaan olevan „vaan ainoa suuri kutoelma etuluuloista ja järjettömyyksistä“. Mutta, jos tarkastaa arvoisain kirjoittajain omia mielipiteitä, niissäkin valitettavasti tulee ilmi koko joukko „etuluuloja“, joiden nojalle he rakentelevat päätöksiänsä. Semmoisia, melkein jokaisessa kirjoituksessa esiintyviä *etuluuloja* on minun laskuni mukaan kokonaista *yhdeksän.* Ottakaamme ne jokainen erikseen.

Etuluulo n:o 1 on tuo ylempänä mainittu pessimistinen katsantotapa, joka ilmaantuu siinä, että sivistyneitten perhe-elämää kuvataan perin turmeltuneeksi. Jo alusta alkain tyttöin perheellinen kasvatus muka tarkoittaa vaan tyhjää ulkokiiltoa, jonka avulla koetetaan heitä saattaa hyviin naimisiin; sentähden vaimot eivät voikkaan tehdä perheitänsä onnellisiksi ja ovat kykenemättömät lapsiansa kasvattamaan, jopa talouttansakin hoitamaan. Sopii kysyä: mistä tulevat kaikki ne jalot naiset — ja niitä on tuhansittain Suomenmaassa, — jotka perheissänsä vaimoina ja äiteinä ovat henkisen ja siveellisen elämän kannattajina ja lastensa sieluun kylvävät sivistyksen siemenet taikka järkevällä ja väsymättömällä huolenpidolla hoitavat perheen yhteistä taloutta? Missä ovat esim. nuo emännän taitamattomuuden takia häviölle joutuneet perheet, joihin niin juhlallisesti viitataan? Eikö päinvastoin ole tunnettu asia, että naisen vahvimpia puolia kaikkina aikoina on ollut hänen käytännöllinen älynsä, jota hän osottaa omaisuuden koossa-pitämisessä, vaan että taloudellinen häviö melkein aina on seurauksena miehen tuhlaavaisuudesta, joka häiritsee vaimon taloudenpitoa? Ja voiko ylimalkain syyttää nykyajan perhe-elämää pintapuolisesta ajattelemattomuudesta, kun näkee, millä innolla nuoriso, koulusta päästyään, pyrkii itsellensä hankkimaan tietoja tai hyödyllistä toimi-alaa? — Sellaiset liioittelemiset, kuin puheena oleva, ovat omiansa vähentämään ajattelevain ihmisten myötätuntoisuutta naiskysymyksen harrastajain monessakin suhteessa oikeutettuja vaatimuksia kohtaan.

Etuluulo n:o 2 on edellisen kaksoisveli ja koskee nykyistä tyttökoulua, jota julistetaan ihan kelvottomaksi. Lopputuomion on rouva Canth lausunut näin: „Sanalla sanoen: tyttökoulumme eivät missään suhteessa vastaa nykyajan tarpeita ja vaatimuksia. Niissä ei ainoastaan *estetä* oppilaiden henkisten voimain kehkeytymistä, vaan niissä suorastaan *turmellaan* ja *kuoletetaan* luontaisten lahjain alkuaineksetkin“. Pahempaa ei voisi sanoa: joka kerran joutuu noiden pahanpäiväisten koulujen valtaan, sen henkinen kyky on iäksi päiväksi turmeltunut, mitättömäksi mennyt! Onneksi tällaiset liialliset mielenpurkaukset ovat sitä laatua, että senkin, joka ei tunne koulujamme laisinkaan, täytyy epäillä niiden totuutta, eivätkä siis ne herjaukset, jotka ne sisältävät, ansaitsisi vastaustakaan, ell'ei oppilaitostemme ja yhteiskuntamme kunnia vaatisi, että, kun tällaisia soimauksia alin-omaa tuodaan julkisesti esiin, ne edes

joskus kohtaavat suoraa vastalausetta. Lukemattomat ovat ne epäkohdat, joista kouluja syytetään. Eikä ainoastaan itse koulujärjestelmää päätetä sopimattomaksi; vaan väitetään sen lisäksi, ett'eivät nykyiset koulut tuota niitäkään hedelmiä, joita niillä tarkoitetaan. Lieneekö syy opettajain taitamattomuudessa ja huolimattomuudessa vai oppilaiden kykenemättömyydessä, sitä ei selitetä. Muutoin ne löyhät arvelemiset, joita suurimmalla itseluottamuksella tuodaan esiin koulun parantajain puolelta, selvää selvemmäksi todistavat, ett'eivät kirjoittajat tunne nykyisiä oppilaitoksia eivätkä yleensä koulu-oloja. Muun muassa esim. sanotaan, että, vaikka tyttökouluissa pannaan niin paljon aikaa uusiin kieliin, oppilaat koulusta tultuaan eivät edes kykene niiden kirjallisuutta hyväksensä käyttämään. Jokainen, ken vähänkään on tutustunut tyttökouluihin, tietää, ett'ei niin ole asian laita. Oppilaiden kielitaitoa osottaa muun muassa se tosiasia, että Helsingin suomalaisen tyttökoulun jatko-opistossa muutamissa aineissa noudatetaan saksankielisiä oppikirjoja ja ett'ei ainakaan seitsenluokkaisten koulujen entisillä oppilailla siitä ole ollut mitään vastusta. Mutta puhumattakaan Helsingin molemmista seitsenluokkaisista opistoista, joissa korkeimmilla luokilla saksan ja ranskan tunneilla käytetään opittavaa kieltä opetuskielenä, olen omasta kokemuksesta havainnut, että semmoisetkin oppilaat, jotka ovat suorittaneet kurssinsa valtion neliluokkaisissa tai nykyisin perustetuissa yksityisissä viisi- tai kuusiluokkaisissa kouluissa, tavallisesti helppoudella lukevat saksankielistä kirjaa. Samoin on tietysti ranskankielen laita. Yhtä hyvin perustettuja ovat nuo muutkin arvelut, joita ehtimiseen koetetaan levittää, että muka nykyisissä kouluissa ei opita mitään. Eri asia on, että tietysti kaikissa oppilaitoksissa voi löytyä oppilaita, jotka joko laiskuuden tai puuttuvan kyvyn tähden eivät saa mitään opituksi tahi joiden huonot luonnonlahjat tekevät, että kaikki oppi heissä pysyy mekaanisena. Semmoisia on aina oleva, vaikkapa perustettaisiin kymmenluokkaisia naislyseoitakin. Eikä sekään todista mitään, jos entiset oppilaat, koulusta päästyään, jättävät kaikki lukemiset syrjälle eivätkä pidä vireillä esim. taitoansa vieraissa kielissä, ja siis, kymmenen vuoden päästä eivät osaa lukea ranskalaista tai saksalaista kirjaa? Kummako se on?

Edellisiin molempiin liittyy *etuluulo n:o 3*, että kaikki tiet, jotka vievät korkeamman opin saamiseen, ovat naiselta suljetut. Mielelläni myönnän epäkohdaksi, ett'ei yliopisto ilman erityistä pyyntöä ole avoinna

naisille; mutta tämä ei koske kouluihin eikä sitä voisi naislyseollakaan auttaa, ja onhan paitsi sitä yliopisto itse koettanut tätä epäkohtaa poistaa. Mutta sen tietomäärän, jota vaaditaan ylioppilas-tutkintoon, voi seitsenluokkaisen tyttökoulun läpi-käynyt oppilas kyllä saavuttaa jatko-opistoissa (ainakin suomalaisessa), jos kolmen vuoden kuluessa panee aikansa latinaan ja matematiikkaan. Ja niillenkin, jotka eivät ole käyneet ylioppilas-tutkintoa, ovat yliopiston luentosalit avoinna, jotta kenenkään estämättä voivat hyötyä siellä tarjona olevasta opetuksesta.

Nämä kolme etuluuloa, 1, 2 ja 3, ovat perustuksena, joka on osottavinaan muutosten tarpeellisuutta ja kannattavinaan sitä syvää vakuutusta, ett'eivät nykyiset sivistys-olot kelpaa mihinkään; ne ikäänkuin muodostavat sen kolmijalkaisen Pythian-istuimen, jolta uuden-aikuiset Pythiamme julistavat oraakeli-lauseitansa. Mutta niihin yhtyy vielä kaksi etuluulojen ryhmää, joita nyt käännyn tarkastelemaan.

Seuraavat kolme etuluuloa koskevat koulun tehtävää ja eri oppiaineiden merkitystä. *Etuluulo n:o 4* on se kummallinen luottamus koulun ihmeitä tekevään voimaan, jonka johdosta siltä vaaditaan, että se yksistään täydellisesti kasvattaa ihmisen sellaisiinkin toimiin, joihin muutoin tarvitaan elämän kokemusta tai erityistä ammattiharjoitusta. Eräässä Morgonblad'in kirjoituksessa *) kysytään: „Onko tyttökoulusta pääsneellä oppilaalla sitä tietojen selvyyttä, jota vaaditaan kelvolliselta pikkulastenopettajalta? Osaako hän *tunnollisesti* ja *metoodisesti* opettaa suurempaa lasta yhdessä ainoassakaan aineessa? — — — Osaako hän omantakeisesti leikata ja ommella niitä vaatteita, joita ohjelman mukaan on oppinut valmistamaan?“ Sitten valitetaan, ett'eivät korkeimman luokan oppilaat ole ehtineet siihenkään käsityön-taitoon, joka käsityökoulussa saavutetaan yhtenä lukukautena tai johon oppimattomat palvelijat pääsevät yhtenä tai kahtena vuotena. Tämä näyttää selvästi, miltä kannalta asiaa katsotaan! Koulun velvollisuudeksi pannaan kasvattaa valmiita opettajattaria ja ompelijoita, vieläpä lasten äitejä ja talouden hoitajia. Siihen sopii vastata: opettajatarten valmistusta varten on jatko-opistoja, ja opetustoimi vaatii paljon harjaantumista ja kokemusta niidenkin opetusharjoitusten lisäksi, joita jatko-opistoissa voi pitää; niitä varten, jotka tahtovat saavuttaa täydellistä taitoa naisten käsitöissä, on käsityö-koulu ja

*) „Om den uppfostran man vill gifva våra flickor“, Morgonbladet n:o 154.

siellä tietysti saadaan lyhyenkin ajan kuluessa enemmän opituksi, kuin tavallisessa koulussa, koska aika ei murene muihin töihin; lasten hoito ja talouden pito taas ovat perin käytännöllisiä toimia, joita ei voi koulussa opettaa *). Koulun tehtävä on toinen; sen tulee antaa semmoinen yleinen sivistys (tiedän kyllä koko tämän käsitteen olevan pannaan julistettuna), että nuori neito sen nojalla helposti voi oppia sekä näitä että muuta. Mitä erittäin käsitöihin tulee, ne eivät ole koulun, vaan kodin asia. Mutta nykyaikana yleensä väärin käsitetään koulun tehtävä eikä tarkasti eroteta, mikä kuuluu koulun, mikä kodin piiriin, ja mitä ihminen ainoastaan elämässä voi oppia. Sivistyttäväin aineiden opetuksessa on kasvattavainen voima ja tämä vaikutus yksistään on koulun oma; jos se muulla tavalla pyrkii oppilaittensa kasvattajaksi, silloin se eksyy vieraalle alalle eivätkä sen aikeet voi onnistua.

Edellisen kanssa on likeisessä yhteydessä *etuluulo n:o 5*, että kaikenlaista käytännöllistä oppia voi antaa teoreetisella tavalla ja että, jos niin tehdään, siitä todellakin on hyötyä. Mitä nykyaikana puhutaan käsityön teoriiasta, minä en ymmärrä; mutta sen ainakin tiedän, että, ennenkuin lapsi voi tajuta ompelutaidon matemaatisia perusteita, sen täytyy oppia neulaa kädessä pitämään. Paljon puhutaan nykyjään myöskin terveys-opin ja pedagogiikan opetuksesta tyttökoulun ylimmällä luokalla; siitä minun täytyy lausua ajatukseni, ett'en luule oppilaita sillä edistys-asteella vielä kypsyneiksi sitä hyväksensä käyttämään. Nämä oppiaineet ovat ihan käytännöllistä laatua; kun ei ole tilaisuutta tosioloihin sovittaa, mitä on opittu, niin oppilaat pian unohtavat koko teoriian, jo aikoja ennen, kuin joutuvat tilaisuuteen sitä käyttämään. Paitsi sitä on suuresti epäiltävä, missä määrässä teoreetisen terveys-opin säännöt soveltuvat olevaisiin oloihin ja siis todellakin voivat tuottaa hyötyä. Että vastaisen äidin lukemisellakin tarvitsisi itselleen hankkia tietoja lasten-hoidosta, on kyllä myönnettävä; mutta löytyyhän paljo siihen koskevaa hyvää ja kansantajuista kirjallisuutta, josta sivistynyt ja ajattelevainen nuori nainen joko ennen naimistansa tai avioliiton ensi vuonna

*) En tiedä varmaan, tarkoittaako rouva C. taloustieteellä varsinaista taloustiedettä (= valtiotaloutta) vai jotain käytännöllistä talous-oppia, joka johdattaisi järjelliseen yksityistalouden pitoon. Edellinen voisi olla sopiva aine jatko-opistossa, ehkä yhdistettynä yhteiskunta-oppiin; mutta koulussa ovat oppilaat vielä liian nuoret sitä käsittämään.

voi oppia, mitä siinä suhteessa tarvitsee, ainakin yhtä hyvin, kuin jos siihen pantaisiin pari tuntia viikossa koulun ylimmällä luokalla.

Tuleepa nyt *etuluulo n:o 6:* rajaton luottamus matematiikan järkeä kehittävään voimaan ja yhtä suuri kammo vieraita kieliä vastaan. Uudistuspuuhan ensi aikoina oli latina se aine, jossa luultiin kaiken autuuden piilevän; nyt on matematiikka, luultavasti realistisen aikakautemme kunniaksi, astunut sen sijaan. Matematiikka tietysti kehittää ajatusvoimaa suuressa määrässä, mutta ainoastaan yhteen suuntaan; sen piiri rajoittuu niihin aistin tajuttaviin ilmiöihin, jotka ovat suuruuden määräysten alaisia. Kieli sitä vastoin, koska se on ajatustemme luonnollinen ilmaus, käsittää kaikki ajattelemisen eri muodot ja tarjoo siis paljoa runsaampaa ainetta järjen harjoituksille. Monipuolisuutensa tähden on kieliopetus omansa kääntämään huomiota mitä erilaisimpiin asioihin ja kehittämään melkein kaikkia sielunvoimia. Kielioppi ja sen sovittaminen kasvattaa ajatusvoimaa; kirjallisuus vaikuttaa mielikuvitukseen ja tunteesen sekä tutustuttaa maailman valtanerojen tai eri aikakausien katsantotapaan; samalla sen mestariteokset esikuvina muodostavat oppilaan kykyä kauniisti lausua ajatuksiansa. Kieliopetuksen sekä muodollisesti kasvattava että varsinkin sivistyttävä voima on siis suurempi kuin matematiikan. Ainakaan nämä molemmat oppiaineet eivät voi palkita toisiansa, koska hallitsevat eri aloja. Ja tahdotaanko todellakin supistaa sivistyneen naisen näköpiiriä ainoastaan siihen, mitä suomalainen ja ruotsalainen kirjallisuus voi tarjota? Kuinka pitkälle hän silloin pääsisi, jos tahtoisi hankkia edes vähääkään syvempiä tietoja? Jos semmoista ohjelmaa pidetään erittäin kansallisena, niin erehdytään suuresti. Suomalaisuuden pyrintö on vapauttanut meidät Ruotsin kirjallisuuden yksinvallasta; mutta tämän vapauden säilyttämiseksi on välttämätön ehto, että sivistyneet ahkerasti ammentavat henkistä vireyttä noiden suurten sivistyskansain yhteisistä varoista. Tahdotaanko naiselta sulkea noita sivistys-aarteita?

Jäljellä olevat etuluulot muodostavat nekin soman kolmikon. Ne tarkoittavat sitä henkeä, joka opetusta elähyttää.

Etuluulo n:o 7 koskee tuota usein matkittua perusteellisuuden vaatimusta. Perusteellisuutta luullaan sidotuksi muutamiin määrä-aineisin, niinkuin matematiikkaan ja latinaan, taikka johonkin erityiseen koulujärjestelmään, ja sen johdosta päätetään, ett'ei opetus tyttökoulussa ole perusteellinen. Mutta perusteellisuus on tietysti siinä tarkkuudessa, jolla

opittava aine selitetään oppilaille ja heitä vaaditaan sitä osaamaan, ja riippuu siis kokonaan opettajan taidosta ja tunnollisuudesta eikä oppiaineista tai lukujärjestyksestä. Mutta että tyttökouluissa yleensä on yhtä hyvät opettajat kuin poikalyseoissakin, lienee mahdoton kieltää.

Etuluulo n:o 8 on tuo omituinen kammo, joka näkyy ilmaantuvan tunteellisuutta ja mielikuvitusta vastaan, joiden sanotaan nykyisen kasvatuksen kautta liiaksi kiihtyvän ja vieroittavan nuorta tyttöä tosi-elämästä. Luulisinpa kuitenkin, ett'ei nykyaikaa voi syyttää liiallisesta tunteellisuudesta; nuo romantisuuden päivät ovat iäksi menneet, jolloin nuori tyttö saattoi haaveksien vaipua mielikuvituksen tuottamiin unelmiin. Nyt päinvastoin uhkaa toinen vaara; uuden-aikainen pessimismi, kaiken tunteellisuuden perivihollinen, houkuttelee „todellisuuden" varjolla nuorta sydäntä kylmään ylenkatseesen koko maailmaa vastaan. Silloin tarvitaan kyllä sekä tunnon lämpimyyttä että mielikuvituksen antamaa intoa sitä vastustamaan. Sentähden tulee kasvatuksen tunnon ja mielikuvituksen avulla asettaa jaloja ihanteita nuorten eteen ja niinmuodoin säilyttää sitä ideaalista maailmankatsomusta, joka yksistään kelpaa tosi-sivistyksen pohjaksi.

Ja vihdoin tulee *etuluulo n:o 9*, joka muodostaa tämän kauniin pyramiidin huipun ja tosin arvokkaalla tavalla saattaa uuden koulujärjestelmän täydelliseksi. Se on se syvä aate, ett'ei lasten opetuksessa pitäisi esittää mitään „dogmeja" ja ett'ei nuori tyttö saa pitää mitään ahdasmielistä „mammaa", „tanttia" tai opettajatarta auktoriteettina, joten vaan itsenäinen, vapaa tutkiminen ja ajatteleminen estettäisiin. Erinomainen pedagoogillinen keksintö! Koettakaa, arvoisat rouvat ja neidet, sitä toteuttaa kodissa ja koulussa! Oppilaan ei tarvitse uskoa, mitä hänelle opetetaan, ennenkuin hän kriitillisellä älyllään on sitä tutkinut. „Egyptiläiset pystyttivät obeliskeja ja rakensivat suuria temppeleitä, joiden seinät olivat täynnä hieroglyfejä". Lieneekö totta? Tutkikoon oppilas, ennenkuin uskoo. Se luottamuksen side, joka liittää lapsen äitihin, oppilaan opettajaan, ja joka lapsuuden päivinä on edistymisen ensimmäisenä kannattimena, on siis purjettava ja lapsi heitettävä oudolle tielle omin neuvoin haparoimaan. Onnellinen on koulumme ja koulunuorisomme, niin kauan kuin tuollainen epäilemisen henki, joka muutoin on lapselle ihan luonnoton, ei ole päässyt siihen juurtumaan. Kun

tyttö on kasvanut neidoksi, silloin vasta on aika ottaa koeteltavaksi, mitä koulussa on opittu.

Mutta en tahdo tehdä vääryyttä uudistuksen harrastajille. Vaikka heidän mielipiteensä monessa kohden ovat ristiriitaisia, vaikka ne sisältävät mahdottomia ehdotuksia ja perättömiä syytöksiä vanhaa koulujärjestelmää vastaan, niin lienee heilläkin joku periaate, joka on saattanut heitä entisiä oloja hylkäämään ja ehdottamiansa muutoksia puolustamaan. Mikä siis on periaatteellinen erotus vanhan ja uuden kasvatusjärjestelmän välillä?

Erotuksen luulisin, lyhyeltä sanoen, olevan siinä, että vanha koulujärjestelmä tarkoittaa yleistä sivistystä, s. o. koettaa, samalla kuin se kehittää ajatusvoimaa, etupäässä antaa tietoja, jotka ovat voimallisia tuottamaan ja vahvistamaan sellaista ideaalista maailmankatsomusta, josta ylempänä puhuttiin, mutta uudistajain systeemi sitä vastoin tahtoo pitää silmällä ainoastaan elämän käytännöllisiä tarpeita, pääasiallisesti elatuksen hankkimista. Siitä selviää myöskin, mikä on houkutellut heitä asettamaan niin monenlaisia ristiriitaisia vaatimuksia; koulujen, näet, pitää avata kaikki tiet, jotka vievät aineelliseen toimeen-tuloon. Elatuksen hankkiminen on tietysti varsin luvallista; mutta joutuupa melkein epäilemään, ett'ei tuo ylioppilastutkinnon-vaatimuskaan ole lähtenyt puhtaasta tieteen harrastuksesta, vaan että senkin takaa haamottaa jonkunlaisia toiveita kruununvoudin- tai lääninsihteerin-virkojen suhteen. Mutta tällainen tarkoitus ei kelpaa opetusjärjestelmän perusteeksi; sillä ensiksi noita käytännöllisiä vaatimuksia on mahdoton saada koulussa täytetyksi, ja toiseksi se, joka on saanut yleisen sivistyksen, myöhemmällä iällä aina on helpommin perehtyvä elämän eri toimiin kuin se, jonka kasvatus alusta alkaen vaan on tarkoittanut käytännöllistä työtä; mutta kolmanneksi — ja tämä on pääsyy — sivistyksen tarve on paljoa ylevämpi vaatimus kuin kaikki ne ulkonaiset edut, joita uudistajat pitävät silmällä. Jos tahdotaan, että tytöt niin pian kuin mahdollista saavat oman leipäkannikkansa, niin on paljoa käytännöllisempi, ett'eivät käy korkeampaa koulua ollenkaan, vaan saatuansa ensimmäiset tiedon alkeet menevät johonkin ammatti-opistoon. Sellaisia ammatti-opistoja tarvitsisi kyllä perustaa enemmän, kuin mitä niitä nykyjään on. Mutta ne vanhemmat, joilla siihen on tilaisuutta, tekevät viisaammin, jos ensin toimittavat tyttärilleen korkeamman yleisen sivistyksen; sen perustuksella nämä sitten

paremmin voivat antautua semmoisiin toimiin, joihin huomaavat itsessään olevan luontaista taipumusta.

Onpa muitakin, vähemmän kumoavaisia ehdotuksia tuotu esiin tyttökoulu-kysymyksen alalla. Ne ovat julkaistuina Pedagogisk Tidskrift'issä. Jossakin toisessa kirjoituksessa aion vast'edes ottaa niitä tarkastettavaksi.

B. F. Godenhjelm.

Kirjailijain muotokuvia.

XIII.

Alphonse Daudet.

Alphonse Daudet on eräässä teoksessaan sanonut syntymistänsä pahaksi enteeksi, koska siitä hetkestä alkaen monet onnettomuudet ja pettyneet toiveet katkeroittivat ennen niin rauhallista perhe-elämää hänen kodissaan. — Tosin voinee kirjailijan lausetta myöntää jossakin määrin todeksi, sillä sen jälkeen perheen taloudellinen tila alkoi huonontua; vaan hän ei milloinkaan ole onnistuva saamaan sivistynyttä yleisöä vakuutetuksi siitä, että sitä päivää, jona Pariisin yleisön lemmikki, tuo kaikkea kaunista ihaileva A. Daudet näki päivän valon, voisi sanoa onnettomaksi. — Hyvä haltiatar, joka näkymätönnä jakeli antimiaan kehdossa rauhallisesti uinailevalle lapselle, ei milloinkaan kokonaan lemmityistään ole jättänyt. Lempeästi hän hymyili lapselle, hellästi hän tuki horjuvaa nuorukaista, kun tämä, taistellessaan elämää vastaan, usein oli vaipumaisillaan sen rautaisen käden iskuista. Ja nyt hän on kokonaan suojelijattarensa vallassa; hänen onnensa haltiatar kylvää kultavihmaa, hajoittaa ruusuhohdetta sen miehen otsalle, jota nykyaika ihailee ja jonka merkityksen jälkimaailmakin varmaan on tunnustava.

„Olen syntynyt", kertoo Daudet kertomuksessaan Le petit Chose, eräässä Languedoc'in vähäpätöisimmässä pikkukaupungissa, jossa niinkuin kaikissa Etelä-Ranskan kaupungeissa löytyy paljon päivänpaistetta, runsaasti tomua ja pari kolme roomalaista muistomerkkiä". Näillä kuvaavilla sanoilla esittää meille kirjailija syntykaupunkinsa Nîmesin. Kuinka kauniisti hän, yllämainitussa romaanissaan, kuvaa suuren tehtaan, jonka hänen isänsä omisti, puutarhan ja ne paikat, joissa hän eleli lyhyen

lapsuutensa ajan. Hänen pikku huolensa ja ilonsa, kaikki mikä liikkui mustakiharaisen pojan aivoissa, kaikki hän on siinä omalla viehättävällä, mestarillisella tavallaan kuvaillut. Tulipa sitten aika, jolloin isän kauppatointen huonon menestyksen johdosta tuo rakas tehdas oli myytävä ja pieni koto hajoitettava. Koulunpenkiltä sankarimme joutui „kateederiin", jos sellaisen nimen sopii antaa aliopettajan paikalle pienessä maaseutukaupungin oppilaitoksessa. Ja siinä sitten näemme vastaisen runoilijan ja kirjailijan, kauneudestaan jo silloin mainion Daudetin, tuon hentovartaloisen nuorukaisen, käyttävän kaiken arvollisuutensa, kaikki voimansa ahtaaksensa tietoja parin kymmenkunnan pahankurisen pojan tyhmiin aivoihin.

Mutta pelastuksen hetki läheni; pelastaja tuli kirjeen muodossa sankarimme veljeltä Ernesteltä Pariisista. Tämä kutsui häntä asuintoverikseen pieneen huoneesensa „Quartier Latin"issa: „oikea runoilijanhuone, niinkuin romaaneissa: siinä näet on yksi pieni ikkuna, josta on näköala lukemattomien kattojen yli. Sänky ei ole iso vaan me mahdumme molemmat siihen ja nurkassa on työpöytä varsin sopiva sille, joka kirjoittaa runoja". Tarjoomus vastaan-otettiin ja vähän aikaa sen jälkeen saapui „Petit-Chose"mme tuohon suureen maailman kaupunkiin, köyhänä kuten moni muu, vaan onnellisena kuten harva.

Nyt alkoi Daudetille uusi elämä, elämä, jota hänen taiteilijasielunsa oli ikävöinyt, vaan jota hän ei ollut siihen asti saanut nauttia. Keskellä tätä aatteiden ahjoa, jota Pariisiksi nimitetään, keskellä tuota voimakkaasti kuohuvaa elonvirtaa, keskellä sitä aatteiden tulvaa, jonka etevin kannattaja vanhassa „Quartier Latin"issa asuva nuori sukupolvi on, — eli, hengitti ja tutki Dandet. Täällä kehkeytyi Luojan hänelle antama lahja siemenestä taimeksi, kukasta hedelmäksi. Taimi kasvoi ensimmäiset vesansa tuossa pienessä suojassa „St. Germain des Près"in varrella; hennot ne olivat, nämät vesat, mutta tuore vaaleanvihreä väri, kevään toivon väri, viittasi tulevaisuuteen. Ja tulevaisuus toi kukkia, kukat kypsyivät hedelmiksi, jotka nyt „Jack"in, „Nabob"in, „Numa Roumestan"in y. m. nimellä leviävät yli koko sivistyneen maailman. Vähää myöhemmin tapaamme Daudetin ajallansa kuuluisan Morny herttuan luona, jonka suosion hän oli voittanut. Häneltä puuttui kuitenkin kokonaan halu määrättyyn virkaan, joka esti hänen vapaata työtänsä tutkijana ja kirjailijana. Siitä syystä hän, luovuttuansa suojelijansa, herttuan, palveluk-

sesta, ei enää ruvennut mihinkään varsinaiseen virkatoimeen, vaan antautui siihen työhön, johon hän luuli tuntevansa taipumusta — hän tuli kirjailijaksi. Tällä alalla on hän vaikuttanut etupäässä romaaniensa kautta mutta melkoisessa määrässä myöskin varsinaisena sekä aputoimittajana muutamissa Pariisissa ilmestyvissä sanomalehdissä. Onneksi ei hän vielä ole väsynyt tarkalla silmällään tutkimasta Pariisin elämää, sen paljaassa todellisuudessa, aika ajoin mestarin kädellä paperille piirtääkseen jonkun kuvan siitä.

Alphonse Daudet alkoi kirjailijatoimensa runoilijana, ja, vaikka hän ei kauvan aikaa runoutta viljellyt, ansaitsevat kuitenkin tämän hänen toimensa tuotteet mainitsemista. Hänen pieni runokokoelmansa „Les Amoureuses" osottaa hienoa runollista tunnetta; rakkaus nykyajan Pariisiin, sen huveihin ja omituisuuksiin ei ollut vielä silloin vallannut nuorta runoilijaa, joka Provencesta toi mukanansa sen etelämaisen hehkun, mikä trubaduurein laaksoissa vallitsee. Omituisella hentoudella kuvailee hän luontoa, hän uneksuu tähtitaivaan alla antaen mielikuvituksensa kohota niihin autuaallisiin seutuihin, joista se on kotosin. Hänen parhaita runojansa on „Les Prunes" pieni runokoe, joka vastaan-otettiin rajattomalla innostuksella Pariisin sivistyneen yleisön kesken. — Runoilija katoaa kuitenkin pian antaaksensa tilaa romaaninkirjoittajalle. Daudet alkaa tutkia Pariisin elämää ja kun hän kuvaa jonkin tapauksen siitä, vasta silloin huomaamme hänen liikkuvan omalla alallaan.

Hänen kirjallisessa toimessaan on kuitenkin välikanta huomattavana. Se ilmaantuu hänen pienissä novelleissaan, oikeammin sanoen saduissaan, jotka jo puolestaan ovat todistuksena kirjailijan taitolahjasta. Tähän välikantaan kuuluvat myöskin hänen draamalliset teoksensa; vaillinaisia nuoruuden kokeita ollen, ne eivät tässä ansaitse erityistä huomiota. Hänen „Oeillet blanc", „Dernier Idole" y. m. eivät saavuttaneet erityistä kiitosta ja tämä seikka se oli, joka suureksi osaksi oli syynä siihen että D. rupesi romaaninkirjoittajaksi. Myöhemmin on hän vielä kerran „l'Arlésienne"ssä tehnyt kokeita samalla alalla, mutta ilman mainittavaa menestystä.

Ranskan ja Saksan välinen sota on käännekohta Daudetin kirjailijaelämässä. Tähän aikaan olivat lääkärit määränneet hänen, heikon terveytensä tähden, jonkun pitemmän aikaa oleskelemaan eteläisissä maissa; vastenmielisesti hän lähti isänmaastansa ja ystäviensä joukosta. Mutta

Algierin polttava aurinko saattoi hänet pian terveeksi, niin että hän jälleen sai suunnata matkansa Pariisia kohti, jossa hän vähää sen jälkeen 1873 lahjoitti yleisölle „Contes du Lundi"nsa, lyhyitä sotakuvauksia, täynnä isänmaanrakkautta. Huomattava on, että nämät eivät ole tavallisia satuja, semmoisia, joita Daudet aikanaan niin paljon kirjoitti; ei suinkaan, vaan tässä hän asettaa eteemme todellisuuden kuvia, joissa emme tapaa mitään pelkän mielikuvituksen tuottamaa. Katsahtakaamme esim. pieneen alsacelaiseen kyläkouluun, jossa opetus sodan jälkeen on tapahtuva Saksan kielin. Kuunnelkaamme ranskalaista koulumestaria kun hän viimeisen kerran opettaa pienokaisia samalla syvällä vakavuudella, samalla hellyydellä kuin ennenkin; katselkaamme, miten hän opetuksensa lopetettuaan kiivaasti kääntyy taululle ja kirjoittaa siihen suurilla kirjaimilla sanat „Vive la France" ja tämän tehtyänsä, pää alas painuneena, kyyneleet silmissään, poistuu monivuotisen vaikutuksensa paikalta. Tahi seuratkaamme kirjailijaamme Pariisiin, tuohon komeaan rakennukseen „Champs Elysés"in varrella, jossa asuu vanha eversti Jouve, ensimmäisen Napoleonin sankareja; kuultuamme siellä sairaan sotavanhuksen puhuvan ranskalaisten luullusta etenemisestä Saksassa, katsokaamme minkä vallan nämät kunnianhimoiset unelmat voittavat hänen sielussaan, sill'aikaa kuin todellisuudessa vihollinen uhkaa hänen rakasta Pariisiaan. Hänen omaisensa ja lääkäri, jotka eivät henno ilmoittaa hänelle tätä hänen erehdystänsä, näkevät hänen vihdoin, saksalaisten sotajoukkojen kaupunkiin sisään tullessa, hengetönnä maahan suistuvan: isku oli liian kova, se syöksi vanhuksen haudanpartaalta alas sen pimeään syvyyteen. Ja kaikki nämät henkilöt, pienestä alsacelaisesta koulupojasta alkaen, vanhaan seppään asti, joka yhtyy Zouavien riveihin, täyttääksensä sitä sijaa, jonka hänen poikansa ikävöiden rakasta kotiseutuaan on veltosti jättänyt — kaikki ne ovat niin lämpimästi, niin elävästi ja kuitenkin niin yksinkertaisesti ja niin sanomattoman viehättävästi kuvatut, että lukijaankin ehdottomasti vaikuttaa heitä innostuttava harras isänmaallinen henki. — Entäs tuo Pariisin poikanulikka, joka myö vihollisille tietoja piiritetystä kaupungista, tahi sotamarski, joka biljaardipöydän ääressä unhottaa omansa ja maansa kunnian! Vieraankin sydäntä värisyttää se suru, se katkeruus, jolla niitä on kuvattu *). — Muutamat näistä kuvauk-

*) Vrt. Sotamarski, kirj. A. Daudet, suom. H. F. P., 1882 vuoden Valvojassa siv. 517, seurr.

sista sisältävät lyhykäisesti aineen kokonaiseen romaaniin, toiset taas ovat aivan yksinkertaisesti siellä täällä tehtyjen tutkiskelmain ja lyhyiden suunnitelmien tuotteita; sujuva, sointuva kieli ja huolellinen suunnitus sekä hento tunne — kaikki todistaa ne runoilijan kynästä lähteneiksi. Samat ominaisuudet tapaamme vähää myöhemmin ilmestyneessä alkupiirros-sarjassa „Les femmes d'artiste", kuten myöskin hänen viehättävässä kertomuskokoelmassaan „Lettres de mon moulin" *).

Mutta Alphonse Daudet on, kuten jo on mainittu, pääasiallisesti romaanin kirjoittaja ja semmoisena meidän on häntä tuntemaan oppiminen. Hänen ensimmäistä suurempaa teostaan „Tartarin de Tarascon"ia ei voi oikeastaan romaaniksi nimittää; se on pikemmin ainoastaan lempeä satiiri pikkukaupunkien elämästä. Seuraamme osan-otolla ja hymy huulilla tuota perin rehellistä porvaria, Tartarinia, kaikilla hänen harharetkillään, hymyilemme hänen pienille vastoinkäymisilleen ja hänen turhamaiselle yleisen mielipiteen pelolleen. Mutta hymymme on viatonta ja tekijän suuri ansio on, ett'ei hän ole lukijan nautintoa häirinnyt tekemällä satiiria pistäväksi; romaanin henkilöt, ollen sydämen pohjasta Provencelaisia, usein kyllä herättävät hilpeyttämme katsantotapainsa turhamaisuuden ja tapojensa vanhan-aikuisuuden kautta, mutta he ovat kaikki perin kunnollisia eivätkä suinkaan menetä lukijan kunnioitusta sen tavan tähden, jolla kirjailija heitä kohtelee.

Daudet osottaa jo tässä täydellisen mestarin tavoin taitavansa silmiemme eteen elävänä asettaa sen ympäristön, jonka hän katsoo välttämättömän tarpeelliseksi henkilöittensä luonteen kuvaamiseksi. Niin esim. hän mestarillisesti kuvaa Tartarinin palatsin, jossa kaikki todistaa omistajan taipumusta seikkailemiseen, ja samoin linnaa ympäröivää ihanata puutarhaa, joka on täynnä etelän virkeätä elämää, etelän loistoa ja tuoksua Provencen iki sinisen taivaan alla.

Ensimmäinen Daudetin pariisilaisromaaneja on „Le Petit Chose", tämä hänen „Wahrheit und Dichtung"insä, jonka aineena on hänen oma lapsuutensa ja nuoruutensa aika. Liikuttavaa on nähdä millä rakkaudella hän kuvaa niitä seutuja, joissa hän eleli nuoruutensa ajat, sekä myöskin niitä henkilöitä, jotka tänä onnellisena aikana häntä ympäröivät. Kirjailijan kaunein ominaisuus, tuo hellä tunne, ei kentiesi missään

*) Mainitusta kokoelmasta on Valvojassa ollut suomennettuna: Käkelän kirkkoherra (le curé de Cucugnan), kts. 1882 vuoden Valvojaa, siv. 70 seur.

selvemmin ilmaannu kuin tässä viehättävässä idyllissä hänen omasta elämästään. Runoilija ja ihmistuntija käyvät tässä käsi kädessä luoden jotakin samalla puhtaasti inhimillistä ja tosi runollista. Daudet ei olekkaan tässä kokonaan pysynyt todellisuudessa, vaan on antanut mielikuvituksensa vapaasti vallita, jonka johdosta „Le Petit Chose“a pikemmin voisi nimittää romaanintapaiseksi saduksi kuin varsinaiseksi uuden-aikaiseksi romaaniksi.

Daudetin ensimmäinen varsinainen pariisilaisromaani on 1874 ilmestynyt „Fromont jeune et Risler ainé“, jossa hän osottaa jo melkoisessa määrässä omistavansa ne ominaisuudet, jotka ovat naturalistan tunnusmerkkinä. Pariisin elämä on siinä hänen tutkimuksensa esineenä. Se episoodi siitä, jonka kuvaamiseen hän on ryhtynyt, tuntuu lukijasta niin todenmukaiselta, kuin hän itse olisi ollut yksi draaman toimivia henkilöitä. Tämä nimitys on todella tälle romaanille kuvaava; se on todellinen draama, jommoisen Pariisin yleisö usein kyllä saa todellisuudessa nähdä. Päähenkilö, Sidonie Chèbes, on ennen kaikkia pariisilainen. Näemme hänen, köyhän käsityöläistytön, myöhään illalla palatessaan työpaikastaan, ikään kuin lumottuna pysähtyvän juveelikaupan kirkkaasti valaistun ikkunan eteen, katsellen halukkaasti, melkein uskaltamatta hengittää, noita välkkyviä koristuksia, jotka viekottelevina välähtelevät häntä vastaan. Sammuttamaton rikkauden himo herää hänessä, ja tästä hetkestä alkaen on hänellä ainoastaan yksi päämäärä — sen nautinnon ja sen loiston saavuttaminen, jota rikkaudet voivat suoda. Suuri Fromontin tehdas kangastaa alin-omaa hänen sielunsa silmäin edessä sinä päämääränä, jonka saavuttamiseen hänen tulee pyrkiä; kuumeentapaisella innolla hän ryhtyy taisteluun varmana siitä ett'eivät mitkään esteet voi saada häntä peräytymään. Kokonaan antautuen tämän ajatuksen toteuttamiseen, hän purkaa kihlauksensa Frans Rislerin kansa, koska hän ei voi toivoa hänen kauttansa pääsevänsä Fromontin perheesen. Samasta syystä hän menee naimisiin vanhemman Rislerin kanssa, jolla on omistus-osa tehtaassa, ja kun hän täten on saatettu rikkaan tehtaan-omistajan perheesen, hänen itsekkäisyydellään ja nautintohimollaan ei ole enää rajoja. Hän lankeaa ja vetää herkkäuskoisen rakastajansa George Fromontin häviöön. Vaan tässä ei ole kyllin: langenneen vaimon itsekkäisyyteen yhtyy ehdoton välinpitämättomyys muista ja niinpä häntä ei arveluta pettää miestänsä, eikä häpäistä hänelle yhä uskollisen Fransin ni-

meä. Mutta rikosta kohtaa rankaistus. Niin pian kuin hän huomaa tekonsa tunnetuksi, niin hän pakenee veltosti peljäten häntä uhkaavaa ylenkatsetta ja esirippu lankee raakojen suosiohuutojen kaikuessa, joita kapakan yleisö tuhlaa tanssijalleen entiselle Sidonie Chèbesille. Syvimmässä sydämessään loukattu mies, kykenemättömänä uudestaan ryhtymään taisteluun elämää vastaan, murhaa itsensä. — Siinä tämän draaman loppu, draaman, joka itsessään antaa meille siveellisen opetuksen yksinkertaisten tosiasiain kautta, ilman mitään kirjailijan omaa esiintymistä siveydensaarnaajana.

Rislerin ja Sidonien luonteet ovat ehdottomasti Daudetin parhaita luomia ja voisivat Fromontin keralla pitää lukijan osan-ottoa vireillä toiminnan kestäessä. Mutta omituisella taidollaan Daudet varustaa romaaninsa lukuisilla sivuhenkilöillä, joiden tarkoitus on kaikin puolin täydentää päähenkilöä, — samoin kuin hän päätoimintaan liittää lukuisia, useinkin syvästi runollisia välikertomuksia. Sellainen on esim. kertomus, jossa hän syvästi surumielisillä piirteillä kuvaa „Desirée Délobelles“in rakkauden, hänen toivonsa ja tyhjiin rauenneet unelmansa sekä vihdoin hänen kuolemansa. Mitä kirjoitustapaan tulee, esiintyy tässä meille jo „Numa“n ja „L'Evangeliste“n kirjoittaja, joka kuitenkaan ei vielä ole saavuttanut sitä muodon täydellisyyttä, joka on huomattava mainituissa romaaneissa.

„Le Petit-Chose“ssa Daudet antaa lukijan ikäänkuin kanssansa elää lapsuutensa ja nuoruutensa ajat, yhdessä hänen kanssaan vuodattaa lapsen katkerat kyyneleet, seuraavana silmänräpäyksenä hymyilläkseen ja pyyhkiäkseen pois nuot lapsuuden haihtuvien surujen todistajat. Samoin on laita „Jack“issa. Daudet tässä ei ole tarttunut mihinkä kuvaukseen hyvänsä sen tahi sen henkilön elämästä; — työ laajenee ja sen tarkoituksena on seurata sankarin, Jackin, kehitystä kätkyestä alkaen hautaan asti. Meillä on tässä edessämme surullinen elämänkuva, jonka Daudet luo silmiemme eteen sieluntutkijana, mutta myöskin ihmisenä, jonka persoonallinen liikutus ja osan-otto väliin vastustamattomalla voimalla murtaa kylmän tutkimuksen pintakalvon. Jack on lapsiraukka, jolta puuttuu isän turva ja joka kokonaan on jätetty heikon ja turhamaisen äidin, Ida kreivinnan huostaan. Jonkun aikaa äitiä itseään huvittaa lapsen kasvattaminen; pian hän kuitenkin väsyy täkän vaikeaan toimeen ja panee hänet suureen kasvatuslaitokseen, jossa hänen tulee täydentää kasvatuksensa. Kaikki hänen opettajansa ovat älyniekkoja, muka väärin-

käsitettyjä runoilijoita, maalareita, soittoniekkoja, taiteensa marttyyrejä, jotka tänne olivat paenneet nykyaikaa, mikä ei ihaillut samaa korkeata ihannetta kuin he. Koko tätä — tekisi mieli sanoa — hullujen seurakuntaa, on kuvattu hienolla, mutta terävällä sala-ivalla. Eri henkilöt ilmaantuvat selvästi, kukin suurempine tai vähempine ominaisuuksineen; mikä minkin mielettömyyden tai luonnottomuuden valtaamana. Eräs näistä henkisistä epäluomista voittaa kreivinnan rakkauden ja tulee Jackin pahaksi haltiaksi. Vihdoin onnistuu sankarimme pelastua näiden väärinkäsitettyjen nerojen hänen hentoa luonnettaan vahingoittavasta vaikutuksesta. Hän joutuu toiseen yhteiskunnan piiriin, ruveten tehtaantyömieheksi. Mutta heikko kun hän on, sekä isän ja äidin tukea vailla, hän ei voi vastustaa niitä houkutuksia, jotka häntä tällä alalla kohtaavat. Vähitellen hän antautuu kamalimman paheen, juopumuksen valtaan, jonka kautta hänen heikko terveytensä huonontuu ja häntä kohtaa tuo tauti, joka hitaasti, mutta varmasti vie kuoloon — hän saa keuhkotaudin. Hän toivoo kuitenkin vielä pelastusta ja lähtee maalle nauttiaksensa maa-ilman terveellistä vaikutusta. Täällä koittaa hänelle ainoa onnellinen aika hänen elämässään; hän oppii rakastamaan lempeätä, puhdasta olentoa ja tämä rakkaus ikäänkuin jalostuttaa häntä. Hän jättää juomisen ja tekee kaikin voimin työtä ansaitakseen lemmittynsä. Silloin kohtaa häntä kohtalon viimeinen isku; kaikki hänen autuaat unelmansa raukeavat tyhjiin kun nuori neito äkkiä kieltäytyy rupeamasta hänelle elämäntoveriksi. Paitsi sitä on ankara työ kuluttanut hänen viimeiset voimansa ja hän vaipuu kuoleman uneen sairashuoneen vuoteella, joka on hänen viimeisen taistelunsa äänetön todistaja.

Tämä on lyhykäisesti „Jack“in sisällys, sen romaanin, jossa, kuten jo mainittiin, kirjailijan oma persoonallisuus enimmin ilmaantuu toiminnan juoksussa. Hän ilmaantuu tässä tunteittensa valtaamana; kuulemme hänen naurunsa, hänen hienon sala-ivansa, näemme hänen vihansa ja hänen kyynelensä — kaikki tämä suo hänen teoksellensa sen omituisen luonteen ja verrattoman viehätyksen. Kuten kaikissa Daudetin teoksissa on tässäkin kuvauksia seuduista tai esineistä, jotka ympäröivät sankaria niillä eri aloilla, joilla hän liikkuu, kuvauksia semmoisia, joita Daudet osaa tehdä — eläviä, todellisia ja miellyttäviä.

Seuraavissa romaaneissaan „Le Nabab“issa, „Numa Roumestan“issa ja „Les rois en exil“issä Daudet tunkeutuu yhä syvemmälle Pariisilais-

elämän tutkimiseen. Hänen henkilönsä eivät ole ainoastaan yleis-inhimillisiä olentoja, semmoisia, joita tavataan missä yhteiskunnallisissa oloissa ja säädyissä hyvänsä. Me emme enää lue tuntemattoman lapsiraukan elämäkertaa, joka liikuttavalla yksinkertaisuudellaan ja todenperäisyydellään herättää myötätuntoisuuttamme, vaan näemme jonkun kuuluisan henkilön kuvan hämmästyttävän elävänä eteemme veistettynä. Tuon kevytmielisen, mutta hyvän „Mora"n herttuan me helposti tunnemme aikanansa niin mahtavaksi Morny herttuaksi, Daudetin hyväntekijäksi. Ja Numa ei liene kukaan muu kuin Gambetta, „Tom Lewis" Pariisissa yleisesti tunnettu koronkiskoja Arthur, ja taas Elysée Méraut, onneton kuningasperhe y. m. ovat aikanaan, vaikka toisilla nimillä, toimittaneet suuremman tahi pienemmän tehtävänsä suurella Pariisin näyttämöllä. Mutta Daudet ei ole pelkkä elämänkertoja, uskaltaapa hän, muuttamatta kuvattavansa henkilön pääjuonteita, täydentää luomaansa tarpeellisilla erityispiirteillä, niiden kautta selvemmin esiintuodakseen tähtäämäänsä vaikutusta. Tämän kautta hänen henkilönsä eivät menetä yhtäläisyyttänsä perikuvansa kanssa; toiminnan juoksua eivät häiritse mitkään epäperäisyydet, jotka hetkeksikään saattaisivat meitä epätietoisiksi kuvatun henkilön luonteen laadusta.

Aine „Le Nabab"issa ja „Numa Roumestan"issa on pääpiirteissään samaa: pyrkimys valtaan, jos kohta eri tavalla kuvattu sankarien luonteiden erillaisuuden mukaan. Jansoulet, nababi, on niin sanoaksemme suuri lapsi, joka osottaa hämmästyttävää tietämättömyyttä elämästä ja sen oikuista. Hän herättää osan-ottoamme tämän luonnollisen yksinkertaisuuden ja lapsellisuuden kautta, jotka ominaisuudet kuvastuvat hänen rumien kasvojensa hyvässä hymyssä. Äärettömän rikkauden omistajana hän ei epäile nauttia niitä etuja, jotka tämän kautta ovat tarjona niin suuressa kaupungissa kuin Pariisissa. Eläen kunnianhimoisissa tulevaisuuden unelmissa, hän näkee itsensä jo kunnian kukkuloilla, nauttien suuressa määrin arvoa ja mainetta. Mutta hänen kohtalonsa on määrätty, sen voi lukea hänen otsastansa, näistä suopeista silmistä, joiden on mahdoton pettää, mutta joita helposti petetään. Hän joutuu uhriksi, Pariisi tulee voittajaksi. Monesti nähty näytelmä näytetään vielä kerta; lohikäärme avaa hirmuisen kitansa säälittä nielaistakseen surkuteltavan uhrinsa.

Mutta joll'ei Jansoulet ole mies, jommoisille maailman kaupungin ihmisjoukot kumartavat, on Numa semmoinen suurimmassa määrässä. Etelämaalaisen kuuma veri kuohuu hänen suonissaan, suoden elämää ja lumoavaa voimaa hänen sanoilleen, hurmaavaa viehätystä silmän uhkarohkealle katseelle. Varustettuna tavattomalla älyllä ja toimintavoimalla voi hän helposti saavuttaa kunniahimonsa päämäärän. Näemme hänet siten ministerinä valtansa kukkuloilla; tapahtuupa silloin jotakin, jonka kaltaista maailma aika-ajoin saa nähdä. Numa ei jaksa kantaa uuden arvonsa taakkaa; hän joutuu kokonaan kunnian- tahi oikeammin vallanhimon valtaan ja joutuu niin pitkälle, että käyttää väärin sitä valtaa, jonka kohtalon oikku on pannut hänen käsiinsä. Tästä hetkestä alkaen käy hän vähitellen mutta varmasti turmiotansa kohti. Daudet on Provencelainen, mutta yhtä suuressa määrässä Pariisilainen ja sellaisena hän ryhtyy taisteluun vallanpitäjien, niinkuin Roumestanin hallitsijaoikkuja vastaan. Kuitenkaan Numa ei ole osan-ottoamme herättämättä edes silloinkaan kun hän esiintyy syyllisimpänä. — Kävisi liian pitkäksi tässä erittäin tutkia kutakin niistä enemmin tai vähemmin tärkeistä henkilöistä, jotka tapaamme kumpaisenkin sankarin rinnalla. Mainittakoon vaan, että useimmat sivuhenkilöt ovat pontevasti ja todenperäisesti kuvatut, kukin luontaisella omituisuudellaan. Kuitenkin on Daudetia, kentiesi syystäkin, pidetty puolueellisena muutamien henkilöidensä kuvaamisessa. Siten esim. „Le Nabab"issa Joyeuse perheen jäsenet välistä kokonaan katoavat, antaakseen tilaa niille synkille kuville, jotka heitä ympäröivät. Niin-ikään on kirjailija liian kovin kohdellut Felicia Ruysiä; ei olisi luultu Daudetin niin kylmällä ivalla kuvaavan tämän nuoren naisen luonnetta ja kohtaloa. Yleensä voitaneen sanoa hänen parhaiten onnistuneen niissä kohdissa, joissa hän saa kuvata pelkkää todellisuutta, sekoittamatta siihen yhtään mielikuvituksensa luomaa.

Mainitsimme Daudetin romaanien joukossa koelman „Les rois en exil", jonka suuri yleisö vastaanotti vilkkaalla mieltymyksellä. Ja siihen olikin syytä, sillä kirjailija on tässä joutunut askeleen eteenpäin selvyyteen ja täydellisyyteen sekä suunnituksessa että kielessä, mainitsemattakaan tuota erin-omaista havaintokykyä, jota hän osottaa henkilöitään kuvatessaan. Henkilöitten moninaisuus on tässä, niinkuin kirjailijamme romaaneissa yleensä, hämmästyttävä, mutta osan-ottomme kiintyy etupäässä neljään henkilöön, Illyrian kuninkaasen ja kuningattareen sekä

Elysée Mérautiin toiselta ja Tom Lewisiin toiselta puolen. Mitkä vastakohdat, nämät neljä luonnetta, jotka johtavat toiminnan kulkua ollen itse sen keskuksena! Kuningas, heikko ja kevytmielinen, on liian taipuisa antautumaan kaikkiin niihin huvituksiin ja nautintoihin, jotka maailmankaupungin elämä tarjoo. Mikähän tälle heikolle luonteelle voisi olla vaikeampaa kuin kuninkaan arvoon yhdistetyt velvollisuudet? Hän ei tiedä parempaa kuin heittää kaikki huolet kauas luotansa ja elää huoletonta perhos-elämäänsä. Hetken lapsena hän ajattelee ainoastaan hetken iloja ja suruja; ajan lapsena hän on sen vaikutusvoiman alaisena, joka pariisilais-elämän viehätyksillä on heikkoon luonteesen. Sitten hän joutuu Tom Lewisin, kehnon, voitonhimoisen koronkiskurin käsiin, joka, lopulta ilkeimpiäkään välikappaleita kammoksumatta, vihdoin kokonaan hallitsee hänen taloudellisen asemansa. — Minkä laatuinen on sitten nainen, jonka kaitselmus purkaumattomilla siteillä on kiinnittänyt kuningas Christianiin? kysähdämme, tuntiessamme itsessämme syntyvän vaistomaisen säälintunteen häntä kohtaan. Tämä tunne onkin oikeutettu, sillä Illyrian kuningatar, sellaisena, joksi Daudet hänet kuvaa, ansaitsee todella kaiken myötätuntoisuutemme ja säälimme samassa määrässä kuin hän voittaa kunnioituksemme. Tekijän periaatteena tässä ei ole, niinkuin tavallisesti, kuvata muodostamatta kuvaansa ideaalin mukaiseksi, aina pysyen todellisuuden pohjalla. Taikka sitten, niinkuin luultava on, hän on kuvannut sankaritarta sellaiseksi, jommoisena hän on nähnyt hänet todellisuudessa, mutta ympäröiden häntä sillä runollisuudella, joka kuuluu hänen omaan luonnonlaatuunsa. Kuningatar on vaimo ja äiti, mikä näkyy siitä liikuttavasta huolenpidosta, jolla hän valvoo pojan kasvatusta. Mutta nämät enemmän persoonalliset tunteet esiintyvät vähemmän tärkeinä niiden harrastusten rinnalla, jotka hänellä kuningattarena on. Ollen kuningatar ennen kaikkia, kuningatar ensi sijassa, äiti ja puoliso toisessa, hän näyttää meistä toivoineen, jaloine rientoineen meidän aikanamme harvinaiselta ilmiöltä. Hän on perheen pää, todellinen hallitsija, täynnä innostusta asiaansa, pannen kaikki alttiiksi ylläpitääkseen kuninkaallista kunniaansa. Ja jos hänen, vastoin kaikkia ponnistuksiaan, ei onnistu panna kruunua miehensä päähän, jos hän näkee toiveensa raukeavan, ei hän ainakaan itse ole siihen syypää: kuningas, salavehkeet, kohtalo olkoot siihen syynä, vaan ei hän, tuo sympaatillinen, arvollinen, jalosydäminen ja sankariluonteinen hallitsijatar. Jaloksi on

tämän luonne kuvattu koko kertomuksessa, mutta täydelleen ihanaksi se kehittyy sen lopussa: siinä äiti saa vihdoin voiton hallitsijattaresta. — Muut henkilöt ovat niin-ikään todellisuuden mukaisia; Méraut, haaveksija, joka järkähtämättömästi pitää kiinni pyhän kuningasvallan romantillisesta periaatteesta, jalosydäminen Rosen ja hänen perinpohjin sävyisä poikansa Herbert ovat kaikki todellisessa elämässä tavattavia luonteita. Mitä Lewisiin tulee, on hän, niinkuin jo mainittiin, tosi kuva Pariisin kauppiasmaailmasta, samoin myös ne olot, joissa hän oleskelee. — Tämä romaani herättää, niinkuin Daudetin romaanit yleensä, syvän surumielisyyden tunteen. Kirjailija koskettaa sen tavan kautta, jolla hän kuvaa todellisuutta, arkaa kohtaa sydämessämme ja herättää meissä toiselta puolen myötätuntoisuutta, toiselta puolen ihailemista. Me tunnemme myötätuntoisuutta niitä henkilöitä kohtaan, joiden elämäkerran olemme kuulleet, me ihailemme kirjailijaa, joka niin elävällä tavalla voi saattaa todellisuuden kirjan lehdille.

Käymme nyt tarkastamaan „L'Evangéliste"a, jonka Daudet kirjoitti ollessaan sen syvän vaikutuksen alaisena, minkä hänen kuvaamansa, itsessään niin surulliset tapaukset häneen tekivät. Hän ilmaantuu tässä romaanissa tavallista suurempana sielutieteilijänä ja hän taitaa varmalla kädellä kuvata sankarittarensa asteittaista alistumista ja antaumista sille aatteelle, jota häntä pakotetaan omistamaan. Kirjailijaa vastaan on esiintuotu se moite, että hän muka edellisissä romaaneissaan oli käyttänyt liian paljon välikertomuksia, jotka turmiollisesti olivat vaikuttaneet teosten kokonaisuuteen. Väärin olisi kuitenkin sovittaa tämä muistutus kysymyksessä olevaan romaaniin; päinvastoin on suunnitus aivan virheetön ja toiminta keskeymätön, osan-otto kiintyy pääasiallisesti päähenkilöön, Eline Ebseniin. Ja kuitenkin ymmärtää Daudet tähänkin liittää suuren paljouden henkilöitä, todellisia ja omituisia. Mutta tälle sivuhenkilöitten pohjalle kuvautuu kaikkialla yksi ainoa olento, hän, joka joutuu uhriksi uskonnolliselle vimmalle, jota edustaa kovasydäminen, taipumaton, ylpeä nainen, M:me Autheman. Näemme kuinka ensimmäinen levottomuuden siemen kylvetään tuon luonnoltaan hennon ja vähän haaveksivaisen Eline Ebsenin sieluun. Kun hän sittemmin joutuu likempään yhteyteen M:me Authemanin kanssa, jota hän alussa vaistontapaisesti on karttanut, silloin valtaa hänet vähitellen yhä enemmän hänen julistamansa opin salaperäisyys, kunnes hän vihdoin kokonaan siihen antautuu ja

taistelu, jota on käyty sekä inhimillisyyden puolesta että sitä vastaan, loppuu siten, että uskonvimma saa voiton kaikista inhimillisistä tunteista. Ja niin muuttuu tuo naisellinen Eline Ebsen sydämmettömäksi kiviolennoksi, joka samoin kuin hänen opettajattarensa, on tunnoton kaikelle muulle paitsi sille aatteelle, jolle hän on antautunut.

Daudet on tässä kuvauksessaan enemmän kuin pelkkä realisti, sillä kuinka todelliselta hänen sankarittarensa näyttäneekin, on kirjailija kuitenkin peittänyt hänen olentonsa hienoon runolliseen verhoon, joka tekee sen vielä viehättävämmäksi. „L'Evangéliste"ssa ilmaantuvat suuressa määrässä Daudetin yleisesti tunnustetut ansiot. Mikä erin-omainen kuvaamistaito, mikä kyky keksiä sopivia lausetapoja ja siten harvoilla piirteillä muodostaa henkilöittensä luonteiden rajaviivat! Vielä on mainittava yksi Daudetin etevimpiä ominaisuuksia, nimittäin kyky perustaa toiminta ja tunteet aivan yksinkertaisiin motiiveihin. Kenpä voi tätä kirjaa lukea, ihmettelemättä sitä selvyyttä ja voimaa, joka ilmaantuu pienimpienkin välitapausten kuvaamisessa! Kirjailija on ylevä kuvatessaan kuinka äiti ja tytär eroavat toisistaan, toinen surrakseen että on menettänyt rakkaimman, minkä hän maan päällä omisti, lapsensa, toinen sokealla innostuksella seuratakseen kutsumustaan. „He eivät enää nähneet toisiansa — eivät milloinkaan", nämät ovat kirjan viimeiset sanat; lukijan syvä liikutus paraiten todistaa kirjailijan etevätä taitoa hallita ainettansa ja kokonaan viedä lukijan mukanansa.

Ensin „L'Evangéliste" ja sen jälkeen — „Sapho!" Kenpä olisi voinut aavistaa, että „L'Evangéliste"a, tuota ylevää, siveellisessä suhteessa niin puhdasta kuvausta Pariisilais-elämästä seuraisi — Sapho, surkea kertomus naisesta hänen kurjimmassa muodossaan, naisesta, jolta kokonaan puuttuu naisellinen puhtaus, vieläpä tietokin siitä, niin että hän vallan sokeasti seuraa pelkästi aistillisia halujaan. Nuoruudessaan oltuaan mallina Caoudalin mainiolle Sapho-kuvapatsaalle — joka seikka taiteilijoiden kesken tuotti hänelle itselleen tämän nimen — kuljettuansa toisen taiteilijan luota toisen luo, elettyänsä Pariisilaismodellin kevytmielistä elämää, on hän päivä päivältä vaipunut syvemmälle, samalla aikaa kuin hän on oppinut viehätystaidon kaikkia taikakeinoja, kunnes on tullut siksi Saphoksi, jonka Daudet meille kuvaa, — houkuttelevaksi, voimaansa yhä tuntevaksi sireeniksi. Hän tapaa sattumalta eräässä taiteilijaseurassa nuoren, kokemattoman Provencelaisen, mieltyy häneen ja häneen yhdis-

tyen johtaa hänet sellaisen elämän kaikkien eri asteiden läpi mieltymyksestä ylenkatseesen, ylenkatseesta penseyteen, inhoon. Vihdoin nuorukaiselle näyttää koittavan pelastuksen päivä: hän tapaa nuoren, viattoman neitosen, ja tuntee todellisen puhtaan rakkauden syttyvän sydämessään. Hänen parempi luontonsa pääsee voitolle; hän murtaa kahleensa. Mutta vanha lumous ei ole kadottanut voimaansa; hirmuisimman mustasukkaisuuden vaivaamana hän etsii vielä kerran Saphon — ja kaikki on hukassa. Vanhemmat, isänmaan, morsiamen, kaikki hän uhraa Saphon tähden, ja Sapho — hylkää viimeisessä silmänräpäyksessä rakastajansa, kun tämä Marseillessa odottaa häntä lähteäkseen hänen kanssaan Amerikkaan. Kylmä kirje — siinä kaikki; ja tähän päättää Daudet kirjansa antaen lukijan itsensä katsahtaa takaisin tähän surkeasti tuhlattuun elämään.

Monen mielestä näyttänee kummalliselta että kirjailija on omistanut tämän viimeisen nerontuotteensa pojillensa heidän täydettyään 20 vuotta. Tämä mielipide onkin epäilemättä oikeutettu, jos teosta arvostellessamme pysymme sillä siveellisellä pohjalla, jolle meidän yhteiskuntamme perustuu. Syvemmälle, vakavammalle luonteellemme sekä ankarille oikeuden ja siveellisyyden käsitteillemme on sellaisten aineiden esitteleminen kuitenkin aina johonkin määrin loukkaava, eikä meidän siis tule pyrkiä saattamaan omaan kirjallisuuteemme sellaisia ajantuotteita kuin Sapho. Tämän kirjan jättäminen 20-vuotiaan nuorukaisen käsiin voi käydä laatuun pariisilais-yleisön kesken, ja se voi kentiesi vaikuttaa hyvää, koska itse asiassa kirjan tarkoitus on negatiivisella tavalla herättää siveyden tuntoa — mutta meillä se ei voi tulla kysymykseen, koska sitä kaikeksi onneksi ei voi meidän oloihimme sovittaa. Oikein voidaksensa tuntea kirjailijan ajatuksia ja huomataksensa mitä on oikeutettua hänen pyrinnössään kuvata Pariisin taiteilijaelämää siltä kannalta, jolta hän sitä Saphossa esittää, — voidakseen sitä käsittää tarvitsisi tuntea tämä elämä sekä varjo- että valokohtineen, tuntea Pariisin kansa kaikessa pintapuolisuudessaan ja rajattomassa nautinnonhimossaan. Ja jos sen tuntee, silloin, vasta silloin voi oikein käsittää miksi Daudet on aikonut teoksensa nuorille pojilleen ja mikä varoittava opas tämä on heille oleva Pariisin myrskyisen valtameren luodoissa ja salakareissa. — Tosin olisi Euroopan sivistynyt yleisö ollut Daudetille kiitollisempi, jos hän olisi Saphon sijaan ottanut kuvataksensa jotakin jalompaa tahi ainakin vähemmin inhottavaa puolta Pariisin elämästä. Mutta kaikessa tapauksessa täyty myöntäyä,

että Daudetin Sapho tämän elämän kuvauksena on verraton. Ja sen ankaran opetuksen kautta, jonka se sisältää, se on kyllä paikkansa pitävä nykyajan ranskalaisessa romaanikirjallisuudessa, muiden ajan naturalististen tuotteiden rinnalla, joilta siveellinen silmämäärä usein kyllä kokonaan puuttuu.

„Alfred de Musset“, sanoo Thierry, „on kuollessaan jättänyt kaksi kynää niiden käytettäviksi, jotka olivat kelvolliset seuraamaan hänen jälkiänsä ranskalaisen kirjallisuuden alalla, toisen suorasanaista, toisen runokirjallisuutta varten. Jälkimmäisen on Octave Feuillet perinyt, Alphonse Daudetilla on toinen“. Kieltämättä muistuttaa Daudet monessa suhteessa Ranskalaisten lempikirjailijaa Mussetia; kuitenkin täytynee myöntää kirjailijamme pääansioksi sen että hän aina säilyttää luontaisen omituisuutensa. Hän on runoilija hienon aistinsa, suorasanainen kirjailija kirjoitustapansa kautta — naturalista havaintotapansa ja ihminen sen syvän tunteen kautta, joka suo hänen kuvauksilleen lämpöä ja elämää. Hänen viehätysvoimansa salaisuus, tuo hänen kirjailijatoimensa omituisuus on se, että hän itse kokonaan antautuu ja sentähden myös voittaa muut. Hänen kirjoitustapansa on niin elävää että hänen ystävänsä ovat sanoneet luulleensa hänen romaanejaan lukeissaan kuulevansa ja näkevänsä kirjailijaa itseänsä. Daudet on syntynyt runoilijaksi eikä milloinkaan runoilijaluontoansa kiellä; siinä selitys siihen että hän niin täydellisesti antaa oman persoonallisuutensa sulautua kuvattuun luonteesen. Että hän on naturalista, sen näemme siitä erin-omaisesta taidosta, jolla hän kuvaa esineitä, seutuja ja elämää sellaisina, jommoisina ne esiintyvät hänen tarkalle silmälleen. Nämät kuvat tunnetusta tahi tuntemattomasta Pariisista, jotka hän meidän eteemme asettaa, nämät tuhannet erityisseikat, mitkä hän eläessään on nähnyt ja jotka tekevät kuvauksen eläväksi, tuo ympäristöjen ja henkilöiden tarkka kuvaaminen — siinä Daudetin aseet. Ne ovat todella teräviä nämät aseet, eivätkä, kirjailijamme ihmeteltävällä taidolla käytettyinä, ole kohtaamatta esinettään, yleisöä, ja aikaansaattamatta kirjailijan tarkoittamaa vaikutusta. Nämät kaikki edut vaikuttavat sen että nuori Ranska täydellä oikeudella katsoo pariisilais-elämän mainiota kuvaajaa, „Numan“, „Le Nabab“in y. m. kirjoittajaa Alphonse Daudetia taitavimmaksi kaikkien romaaninkirjoittajiensa joukossa.

H. A—n.

Katsahdus uusimpaan suomalaiseen novellikirjallisuuteen.

II.

Nimimerkit —ijo— ja Pii.

Vaikka Päivärinnalla monessa suhteessa saattaa sanoa olevan etevimmän sijan myöhempien novelli- ja romaanikirjailijoiden joukossa, löytyy kuitenkin jo muutamia muitakin, jotka kirjailijakykyyn katsoen pyrkivät hänen rinnalleen, vaikka heidän kirjoituksensa Päivärinnan kirjoituksiin verraten ovatkin vähälukuisemmat ja vähemmän tunnetut. Varsinkin mitä viimemainittuun etuun tulee ei ole suurta kehumisen sijaa, koska useimmat ja parhaat uudemmat novellit ovat ainoastaan aikakauskirjoissa ja kalentereissa julkaistut ja sinne sitten unohtuneet. Ja kuitenkin olisivat *—ijo—*n ja *Pii*n pienet kertomukset varsin hyvin ansainneet eri vihkoina ilmestyä. Ehkä ne sen vielä tekevätkin tuoden tullessaan uutta lisäksi! Näiden joukossa, mitä meillä heidän kynästään on ilmestynyt, on todellakin novellikirjallisuutemme parhaita helmiä. Jo v. 1880 alkoi nimimerkki *—ijo—*n kertomuksia ilmestyä *Suomen Kuvalehdessä* ja tämän lehden kuoltua oli niitä pääasiallisesti luettavana hra Erkon toimittamassa *Ilmiössä*, joka alkoi ilmestyä v. 1881. Vaan tämänkään aikakauskirjan elin-aikaa ei kauvan kestänyt ja sittemmin on sama kirjailija julkaissut kertomuksiaan eri albumeissa niinkuin Kansanvalistus-seuran, K. P. T:n ja Savokarjalaisten toimittamassa *Koittaressa* III, nimimerkillä *Heikki* sekä yhden viime vuoden Valvojassakin. Yhteensä on hän julkaissut tietääksemme toistakymmentä pientä kertomusta, joista aikomuksemme on tässä tarkastella muutamia.

Varsin miellyttäviä ovat nämät pienet kertomukset eli novellit. Näitä lukiessaan viehättyy erittäinkin puhtaasta ja uhkuvasta kansan kielestä, jota kirjailija osaa aivan teeskentelemättömän luonnollisesti käyttää. Sanomme tahallamme teeskentelemättömän, sillä useat nykyajan kirjailijoistamme kyllä sujuvasti kirjoittavat, mutta kieltä tuntevasta tuntuu kuitenkin, että tuo luonnollisuus on vähän tavoteltua s. o. ne pyrkimällä pyrkii luonnolliseksi muun muassa esim. sananlaskuja liian usein käyttämällä. Semmoinen liiallinen höystäminen kyllästyttää usein-

kin ja poistaa kielestä eleganssin, ell'ei erittäin taitava korva ole osannut sitä sovitella. Vaan tätä tämmöistä kirjoitustapaa ei *—ijo—*lla ole ja kuitenkin on hänen kielensä varsin rikasta ja mehevätä kansankieltä, samalla kuin hänellä myöskin on aisti sitä hienoksi ja niin sanoaksemme sivistyneiden kieleksi muodostelemaan. Epätasaisuuksia ei tietysti häneltäkään puutu, mutta niitä on kuitenkin vähemmässä määrässä tavattavana kuin muilla nykyajan kirjailijoilla, esim. Päivärinnalla.

Sisällyksensä puolesta *—ijo—*n kertomukset myöskin monessa kohden osottavat jotenkin alkuperäistä kykyä. Kansaa hän näyttää hyvin tuntevan ja varsinkin onnistuu hän hyvin kuvatessaan suomalaista luontoa. Runollisia paikkoja vilisee useasti hänen kertomuksissaan ja kaikkien niiden läpitse tuulahtaa jonkinmoinen suomalainen raittius, joka tekee sen, että niistä useat tuntuvat varsin tutuilta ja kodikkailta. Se puutteellisuus niissä on kuitenkin mielestämme niissäkin samoin kuin melkein kaikissa suomen kielellä kirjoitetuissa kertomuksissa, että keskelle hyvää kertomusta yht'äkkiä pujahtaa joku aivan epäsuomalainen lauseparsi tai muuten sopimaton kuvaus, joka siten useinkin hämmentää hyvän vaikutuksen. Mutta siihen tietysti ei ole muu mikään syynä kuin kypsymättömyys ja semmoiset viat tavallisesti parhaiten paranevat enemmän harjotuksen kautta, kuten jo edellisessä osastossa tätä kirjoitusta on Päivärinnasta huomautettu.

Jo ensimmäisessä *—ijo—*n kertomuksista, nimeltä *Uuron Kössi* (Kuval. 1880), näkyy, että hänen on erittäin helppo kirjoittaa, että hänellä on synnynnäinen taipumus kieltä käyttämään sekä tarkka silmä huomaamaan, mitä kansassa ja luonnossa on huumorillista ja runollista. Ajatus *Uuron Kössissä* on kyllä omituinen — tuo kerjäläis-ukko, joka kirkon ovella almuja anoo ja lahjoittaa kuitenkin kuoltuaan sillä lailla keräämänsä suuren summan pitäjään perustettavan kansakoulun hyväksi — mutta enemmän alkuperäisyyttä osottaa kertomuksen alku, jossa kertoja kuvaa matkaansa kirkolle sunnuntaiaamuna sekä niitä erillaisia kirkkomiehiä, jotka kirkkoon eri ryhmissä pyrkivät. Tämä matkan kuvaaminen on tehty varsin luonnollisesti ja suomalaisesti, ja tämmöiset kuvaukset ovat aina *—ijo—*n parhaimpia.

Tämä kertomus on varsin lyhyt, muutamia sivuja vaan. Samanlainen on myöskin *Lohdutus* (Kuval. v. 1880). Pieni ja lyhyt on sekin, mutta varsin täydellinen semmoisenaan. Se on muutama tosi-piirre kan-

san elämästä ja peruksena on siinä tuo kansamme hirvein vihollinen, halla, joka ei koskaan ole syviä haavoja iskemättä, missä se vaan liikkuneekin. Pekka Kilpeläisen joukko on saanut pettua syödä, sekä hän että hänen vaimonsa, mutta onnistuu mies kuitenkin saamaan selvän leivän aineita velaksi siksi aikaa kuin hänen vaimonsa lapsivuodetta sairastaa. Ja ilo ja tyytyväisyys vallitsee talossa, kun kaksi kaunista ja terveennäköistä poikaa kohta kätkyessä vierekkäin liekkuu. Mutta hallan haava ei ole ehtinyt umpeen parata. Äiti on kovin kauvan, koko edellisen talven, saanut pettua syödä, voimat heikkonevat ja lapset sitä mukaa, kunnes kuolevat. Äiti seuraa kohta mukana ja niin on halla tehnyt tehtävänsä. Kuvaus on lyhyt, mutta liikuttavampi kuin monet pitkät suruvirret.

Parhaimmat —*ijo*—n samoin kuin Päivärinnankin kertomuksista ovat juuri nämät lyhyet, joista useampi ei käsitä kuin muutamia sivuja. Kirjoittaja näyttää silloin olevan parhaiten alallaan, kun hän saa kuvata tuommoisia pieniä n. s. episoodeja kansansa elämästä. Paitse jo mainituita ansaitsevat vielä huomiota *Ystävykset*, *Yhtymys*, *Ensimmäiset ystäväni* ja *Maisteriko vai Kirkkoherra?* joista kaksi edellistä on painettu *Ilmiöön*, jälkimmäiset taas *Koittareen*. *Ystävyksissä* kuvataan tuommoinen tavattoman väkevä mies, joka, kun hänen annetaan olla rauhassa, on mitä rauhallisin ja miellyttävin, mutta joka kerran suututettuna on vihassaan hirmuinen. Matti on miehen nimi ja muutamassa tilaisuudessa, jossa hänet saa toinen mies vihastumaan, tempaa hän suuren hirren maasta ja aikoo sillä musertaa vastustajansa. Mutta silloin hänen pieni kolmivuotinen tyttönsä hyppää taistelevien väliin ottamaan maasta kiiltävän piipunsilan kappaletta, joka on sinne taistellessa särkynyt. — „Isä, isä, katsos miten kauniin pikku kirnun minä löysin“, sanoo tyttö ja siitä lauhtuu isän vimma ja hän heittää hämmästyen hirvittävän aseensa maahan.

Hyvin psykoloogillista on sitten, että senluontoinen mies katuu tuota kiivastumistaan ja tulee pyytämään anteeksi riitaveljeltään, vaikka alkusyy hänen vihaansa oli tämän. Heistä tulee sitten elinkaudeksi hyvät ystävät. Paitse mainittua löytyy tässä kertomuksessa monta muutakin kohtaa, jossa näkyy runoilijan aisti ja tarkka silmä esim. tuo huumorillinen: „eukko hoi, nyt mennään kotiin!“ jonka Matti koko illan vaiti istuttuaan säännöllisesti sanoo vaimolleen ja jota kaikki ovat tottuneet pitämään eroamisen merkkinä. — Mutta niin hyvä kuin tämä kertomus

onkin, häiritsee siinä kuitenkin lopussa muutama kohta, joka olisi saattanut jäädä kokonaan pois. Tuo toinen mies, joka on tullut Matin ystäväksi ja hänen luonansa ollut ja elänyt, ilmoittaa kuollessaan Matille, että hän ei ole pysynyt hänen ystävänään ainoastaan hänen itsensä tähden, mutta että hän myöskin on — rakastanut hänen vaimoansa. Tuo tunnustus tulee liian yht'äkkiä, ja kun lukijaa ei ole vähääkään valmistettu siihen, niin se pilaa ehdottomasti kertomuksen muuten hyvän vaikutuksen.

Yhtymys on pieni pala hauskaa huumoria. Kerrotaan muutamasta vanhanpuoleisesta ukosta, Pekka-nimisestä, joka pienen pappilan rouvan mielestä on „nokkela nikkari", mutta jota hän ei kuitenkaan saata suvaita silmiensä eteen, „sillä hänellä on aina niin jumalattomia lauluja suussa". Pekan laulut ei kuitenkaan niin kovin vaarallisia ole, sitä vähemmin kuin niitä ei olekkaan kuin yksi ainoa ja senkin koko pitäjäs osaa ulkoa. — „Aisa toinen, aisa toinen, koivuiset molemmat aisat", se on Pekan ainainen laulu ja sitä hän höylätessään lakkaamatta laulaa. Mutta yhden ainoan kerran hän hairahtuu toisin laulamaan. Pekalla on poika, merellä ollut, ja kun hän saapuu kotiinsa ja äiti riemuiten tuopi hänet, „tuon ihan totisen laivan matrossin" isänsä työpaikalle, niin ei Pekka hänestä silloin vähääkään ihastu, tuskin joutaa kättäkään sillä kertaa pistämään; mutta seuraavana päivänä tapahtuu se kumma, että Pekka yht'äkkiä, niinkuin sanottu, laulaa laulunsa väärin. Hän laulaa: „aisa toinen, aisa toinen, ja Kustikin on kotona".

Mutta vielä täydellisemmin ja lystillisemmin kirjoitetut ovat seuraavat kaksi kertomusta *Ensimmäiset ystäväni* ja *Maisteriko vai kirkkoherra?* Niissä molemmissa niin sanoaksemme kohoaa kirjailijan kertoja- ja kuvaamiskyky korkeimmilleen. Tähän asti ei liene monta suomenkielellä kirjoitettua kertomusta ilmestynyt, jotka olisivat kirjoitetut niin naiivisesti ja niin hienolla huumorilla kuin nämä. Kertoja on asettunut lapsen kannalle ja antaa sieltä päin katsottuna muutaman piirteen niiden elämästä. Tältä kannalta kirjoittaa ei ole mitään helppo asia, mutta kun se kerran onnistuu, on vaikutus sitä parempi. Ensimmäisessä mainituista kertomuksistaan kertoo lapsi, niinkuin jo kertomuksen nimestäkin näkyy, ensimmäisistä ystävistään, Torstikista, Mustista, Mirristä ja Pollesta, joiden lisäksi hän sitten muutamana onnen päivänä saa Vanhan herran ja Kummi-Heikin, ja tapahtuu hänelle vielä samana päivänä se

tavaton ilo, että saa lahjaksi kuvakirjan Vanhalta-herralta, kummilta uuden lakin — ennen on pitänyt tyytyä yhteiseen huiviin piika-Tiinan kanssa, josta on ollut se seuraus että Vanha-herra ensin luulee tytöksi — kolikan ja kahvia sekä „saa astua pitkän matkaa käsikädessä Vanhan-herran kanssa". Se on ilon päivä lapselle semmoinen, vaikka siihen katkeruuttakin sekoittuu, kun piika-Tiina ottaa pois Vanhan-herran antaman kolikan ja vielä päälle päätteeksi syyttömästi kurittaa eikä laske navettaan uutta lakkia Torstikille näyttämään. Aine on kyllä usein käytetty, mutta ei se kuitenkaan ole tuoreuttaan kadottanut, kun siinä vähä väliä pilkahtaa esiin hauskan-tyypillisiä kohtia „meidän lasten" tavallisesta elämästä.

Toisessa kertomuksessa on aine vähän totisempi, melkeinpä satiirinen. Lapsen kannalta siinäkin kerrotaan, vaikka oikeastaan koira, Musti, on se, joka kertoo ystävälleen, mitä hän tietää pappilan väestä, nimittäin maisterista ja Iida-mamselista. Musti on kotoisin isosta pappilasta, ja joka on niin paljon maailmaa nähnyt, se on ennättänyt siitä tulla muutamiin huomioihinkin. Hän on ensiksi senkin kokenut, että häneltä on kaikki veljet ja sisaret hukutettu siitä syystä, että muudan niistä on sattunut tavoittamaan suullansa Iida-mamselin kättä ja hän itse siitä syystä saanut eloon jäädä, että „on osannut hankkia itselleen valkoisen hännän pään". Sitte on hän nähnyt, että Iida-mamseli on tehnyt maisterin onnettomaksi ja kalpeaksi ja että Iida-mamselista itsestään on tullut „everstinna". Sitä semmoista on Musti nähnyt ja siksi on hän vähän ylpeä itsestään ja pitää itseään muita viisaampana.

Tähän henkeen on kertomus kirjoitettu ja monet pienet yksityiskohdat ovat siinä mestarillisesti sanotut. Koko kertomustapakin, vaikka vähän muistuttava esim. Andersenin kirjoitustavasta, on kuitenkin alkuperäinen ja näyttää, kuinka viehättävästi sillä tavalla saattaa suomenkielelläkin kirjoittaa, kun vaan ottaa huomioon tämän kielen omituisen luonteen. Ja että kysymyksessä olevalla kirjailijalla on tähän kirjoitus- ja kuvaamistapaan erityinen taipumus, se näkyy useista hänen pienistä kertomuksistaan, mutta etenkin näistä kahdesta viimeksi mainitusta.

Kaikki nämät tässä yllä puheena olleet —*ijo*—n paremmat kertomukset ovat, niinkuin jo alussa mainitsimme, laajuudeltaan varsin pieniä, ja tehnevät kirjaksi painettuina vain pienen vihkosen.

„Paremmat" sanoimme, sillä joukossa löytyy muutamia, jotka eivät mielestämme tyydytä samoja vaatimuksia kuin ne, joista jo on puhe ollut. *Tyttö* ja *Odotuskallio* esim. (Ilmiössä ilmaantuneet nekin) ovat paljoa vähemmin onnistuneet kuin muut. Molemmissa on liian omituinen motiivi sovitettu kovin ahtaasen ja niukkaan alaan, jotta se voisi antaa tyydyttävää ja uskottavaa kuvaa kerrottavasta aineesta. Toisessa tulee hullusta tytöstä viisas siten, että kirkon lehteri putoaa hänen päälleen ja tytön päästä irtautuu luusirpaleita, jotka ovat olleet syynä hänen hulluuteensa. Toinen taas on niin ylen romantillinen, että tulee epäilemään, eikö siinä ole enemmän keksittyä kuin todellista. Siinä näet kerrotaan muutamasta kalastajan tytöstä, joka ikäkautensa kaiken istuu kallion kielekkeellä meren rannalla ja odottaa kultaansa tulevaksi vierailta mailta. Vuosien perästä tuleekin kulta, mutta siitä tulosta tulee tyttö niin liikutetuksi, että saa rakastettunsa sylissä sydänhalvauksen ja kuolee. Ja tämä rientää taas takaisin merelle ja koettaa siellä hakea lohdutusta. — Semmoinen on kertomuksen sisällys, joka meistä ei tunnu luonnolliselta.

Tavallaan heikoimpia, vaikka sillä toisaalta katsoen on useita ansioitakin, on —*ijo*—n pisin novelli, *Lautta-Jussin tyttö* niminen. Kertomuksen juoni on siinä tuo usein käytetty: rikas talonpoika ja köyhä tyttö rakastuvat toisiinsa ja joutuvat naimisiin. Mutta ennen sitä on olemassa kaikenlaisia taisteluita ja ristiriitaisuuksia, joista seuraa molemmanpuolisia kärsimyksiä, kunnes lopuksi kuitenkin hyvä tulee. Tätä kyllä kiitollista ainetta on —*ijo*— käyttänyt jotenkin alkuperäisesti, vaikka useat kohdat siinä kuitenkin tuntuvat vähän epäluonnollisilta, haetuilta. Tyttö, Aino, esim. on liian, melkeinpä sanoisin, senttimenttaali useissa kohden eikä hänestä juuri voi luulla, että hän on tyttö tämän vuosisadan alkupuolelta. Mutta siitä huolimatta lukee kertomusta mielellään, sillä löytyy siinä usein varsin hienoja psykoloogisia piirteitä ja etenkin erin-omaisia luonnon kuvauksia, jotka välistä ovat kuvatut melkein hehkuvilla väreillä. Luontoa kuvaakin —*ijo*— usein missä vaan sopii ja näyttää hän sitä sekä rakastavan että ymmärtävän.

Hän onkin tietääksemme ensimmäisiä, jotka ovat jotenkin tyydyttävästi kuvanneet Savon ja Karjalan luontoa. Hämeen luonnolla ja kansalla on kyllä ollut verratonna kuvaajana Kivi, ja häntä ovat monet muut seuranneet, tuoden milloin vähän uutta, useimmin häntä jälji-

tellen. Mutta —*ijo*—lla on oma tapansa kotiseutunsa luontoa ja sen ilmiöitä kuvatessaan ja hänen ansiokseen on luettava, että itäsuomalainen niistä kyllä tuttavansa löytää. Seuraavassa kuvauksessa esim. hän luo eteemme muutamilla piirteillä kaikille tutun maiseman. *Sokea Pietari* nimisessä kertomuksessa kuvataan näköalaa sokean Pietarin asuinpaikasta näin:

„Luoteessa kaareili jylhän kaunis Korpiharju ja koillisesta häämöittivät Konkelin- ja Heinävaaran rohkeat piirteet. Niiden liepeillä näkyi monta ruskeareunaista paloa tahi pilkisti sieltä jonkun uudistalon pellontilkareet. Nimellisten ja nimettömäin vaarojen ja kunnasten välillä päilyi yksi ja toinen metsälampi. Levisipä siellä katsojan eteen aukea Lautiainenkin, joka yhdessä ruohorantaisen Nurmesjärven kanssa näyttää ikäänkuin solmuna sitovan salomaiden vähäiset vedet Pielisen avaroihin selkiin".

Tuulivaaralaiset nimisessä kertomuksessa löytyy alussa seuraava kuvaus Karjalan vuoriseudusta, vaikka itse kertomus muuten on —*ijo*—n heikoimpia.

„Raivoisasti jyrkissä uomissansa pelmuten ja pauhaten, syöksylevät siellä sulavasta lumesta vallattomiksi paisuneet vuoripurot hurjalla vauhdilla alaspäin pitkin jylhien vaarojen kupeita. Matkallansa ne kukistavat kaikki kulkuansa ehkäisevät tukeet ja esteistä vimmastuneina parskuttavat sihisten kuohuvata vahtoansa korkealle äyräillänsä kasvavien korpikuusten naavoittuneille oksille, kunnes viimein taltuneina laskeuvat kiukkuiset vetensä levolle jonkun kirkasvetisen metsälammen viihdyttävään syliin. — — — Jyrkkinä, veitsiviiloisina nousevat kalliorintaiset vaarat rohkeasti syvyyksistä töydäten korkeutta kohti ja vasta huomattuaan turhaksi suoran pilvien tavottelemisen ne pakahtuvat sisällisestä harmista monirotkoisiksi kallioryhmiksi. Välistä ne tarttuvat kiinni toisiinsa; muodostavat pitkulaisia selänteitä, sitte taas yht'äkkiä yhtynein voimin ponnahtaakseen korkeuteen — — —".

Tällaisia paikkoja, joissa kirjailija ei kuvatessaan käytä välikappaleinaan muuta kuin tavallista puhekieltä, löytyy hänellä useitakin, mutta olkoon tässä kylliksi tällä kertaa.

Ennenkuin kuitenkaan lopetamme tarkastuksemme —*ijo*—n kertomuksista, tahdomme vielä panna näytteeksi pari paikkaa kahdesta hänen parhaimmasta vähän pitemmästä novellistaan, joita emme vielä ole maininneet.

Sokea Pietari niminen novelli on voimakkain ja huolellisimmin kirjoitettu —*ijo*—n pitemmistä novelleista. Hienoin ja herttaisin on ehkä 1883 vuoden Kansanvalistus-seuran kalenterissa löytyvä *Muistelmia Savosta*. Molemmissa on motiivi surullinen. Edellisessä on se milt'ei traagillinen. Siinä kuvataan mies, joka hallan tuottamien kärsimysten kautta joutun sadattelemaan luojaansa ja jumalaansa ja ikäänkuin rankaistukseksi siitä ensin lopen köyhtyy, sitten kadottaa ainoan tyttärensä viettelijän käsiin ja lopuksi joutuu upposokeaksi. Kohtaus, jossa hän sen tekee, on näin kuvattu:

„Pietari lohkasi leivästä kappaleen ja haukkasi siitä kerran. Pureskeli sitten hetkisen ja kauheasti kiroten sylkäsi viimein jumalan viljan suustaan lattialle. Raivoissaan tempasi hän pöydältä vielä lämpöisen leivän ja lähetti sen suoraan akkunasta ulos.

„Syö itse, kun tuollaista annat! Pitäiskö minun tuollaisella töryllä vielä viimeinen lapseni vainajaksi saattaa! Syö itse, minä joukkoineni en siihen kuitenkaan koske", sadatteli tuo paatunut mies.

„Pietari, Pietari!" huudahteli emäntä sydäntä särkevällä äänellä, „johan taivaan vihan kirouksillasi päällemme vedät".

Huolimatta varoituksista antoi Pietari suustansa yhä runsaammin herjauksia valua.

Silloin tarttui pankolla istuva sokea ruotivaivainenkin puheesen. Kamaloita sanoja puhui hän herjaajaa vastaan ja lopetti lauseensa sanoilla: „Ennenkuin kuluu kymmenen vuotta kelpaa sinulle huonompikin muona, vaan tiukassa taitaa silloin eineesi olla. Armoleipä on vieläkin katkerampaa kuin tämä, varsinkin kuin sitä vieraan katon alla ihan itsekseen saan nauttia. Mutta vielä sekin menettelee, jos vaan sitä nöyrällä mielellä nauttii, mutta sinun sydämesi on paatuneempi kuin —"

„Vaiti sokko!" tiuskasi Pietari, jota raivonsa vihdoinkin näytti alkavan sentähden hävettää, että oli joutunut noin halvan olennon nuhdeltavaksi.

„Suokoon luoja, jotta et sinäkin sokeaksi saisi", jupisi muori".

Jälkimmäisessä viimeksimainituista kertomuksista kuvataan vanhan miehen kuolemata seuraavalla hienolla tavalla:

„Muutamana talvisena aamuna paukkoi pakkanen kovasti Niemelän pirtin nurkissa ja ukko Paavo huomasi tarpeelliseksi mennä puiroosensa polttopuuta hakuun. Varhain lähti hän liikkeelle, valjasti vanhan ruunansa kiveräsepisen puureen eteen ja istahti tyynesti siihen, varaten jaloillaan, ketaraa vastaan. Näin hän varhaisena aamuhetkenä ajoi kaitaa, härmäisten puiden välitse kulkevaa metsätietä ja hartaasti ruumistaan nyökyttäen hyräili tuota siihen vuoden aikaan ainoastaan pituutensa vuoksi sopivaa virttä: „Sen suven suloisuutta". Syvään hengitti vanhus raitista ilmaa ja metsän hiljainen juhlallisuus vaikutti niin kummallisesti hänen mieleensä. Hän ajatteli yhtä ja toista ja varsinkin johtui hänen mieleensä haudan pitkä, tyyni rauha; sinne alkoi hänkin ikävöidä. Vyö oli liian tiukalla ja hän helpotti sitä. Hevosen ohjat jäivät höllälle ja vyön päitä piteli vanhus kädessään. Ruuna seisattui ja tuon tuostakin käänti päänsä luodakseen jonkun kummastelevan silmäyksen isäntäänsä, mutta tämän ajatukset lentelivät kaukana tuntemattomissa, haudantakaisissa maissa. Salolle eksynyt yksityinen tuulenpuuska karisteli läheisen kuusen oksilta huudetta vanhuksen harmaantuneille hapenille, mutta ei hän sitä huomannut. Toinen pohjosen henkäys repäsi ukon kelsiturkin aivan auki, vaan sitten oli taas kaikki niin tyyntä ja rauhallista. Hetken kuluttua ei ukon hengityskään enää häirinnyt luonnon yleistä hiljaisuutta".

Nämät muutamat näytteet mielestämme todistavat selvästi kyllä, että niiden kirjoittajassa piilee taipumus, joka kenties voi yhä kehittyen hyvinkin hyviä tuotteita saada aikaan. Paljon tosin löytyy kypsymätöntä, muualta lainattua ja epäluonnollistakin, mutta yleensä saattaa sanoa, että loppuvaikutus, mikä —*ijo*—n novelleja luettuamme jää mieleemme, on ehdottomasti hyvä. Ja toivoa sopii, että se vasta on oleva vieläkin parempi, jahka kirjailija on hyviä lahjojaan enemmin kehittänyt ja samalla niitä koulinnut. Uudet tuotteet hänen kynästään tultaisiin varmaankin

pitämään tervetulleena lisänä meidän vielä köyhässä novellikirjallisuudessamme samoinkin tähän asti ilmestyneet sitä jo ovatkin. Suotavaa vaan olisi, että kirjailija ne joskus toimittaisi eri vihkona julkisuuteen ja suuremman lukijakunnan nähtäväksi kuin mitä ne tähän asti ovat olleet.

Vähää ennen kuin *—ijo—* ja Päivärinta alkoivat julkaista kertomuksiaan Suomen Kuvalehdessä, herätti saman aikakauskirjan lukijoissa erittäinkin huomiota nimimerkki *Piin* kertomukset ja etenkin ensimmäinen niistä: *Kirjavia kuvia pölkkyjen historiasta.* Tämän kirjoittajakin muistaa, ett'ei hän mitään siihen aikaan niin hartaasti odottanut kuin aina seuraavan numeron ilmestymistä, saadakseen lukea tuota ikävöityä „jatkoa". Syy siihen että nämät „Kirjavat kuvat" niin suuresti kaikkia miellyttivät, oli se, että ne ensiksikin liikkuvat alalla, joka jo itsestäänkin on hauska ja vaihteleva, ja toiseksi ovat ne kirjoitetut erittäin kuvaavasti ja luonnollisesti. Tarkoitus on niissä lautturielämän kuvaaminen, ja niin hyvin on se onnistunutkin, että saa aivan täydellisesti tutustua, ei ainoastaan tämmöisen elämän johtaviin henkilöihin ja päätapauksiin, mutta myöskin melkein kaikkeen, jota tukkilainen lauttoineen tapaa ja kohtaa vesiä pitkin kulkiessaan. Kertoja on ottanut scuratakseen pölkkyjen kulkua aina siitä alkaen kuin ne vielä pystyinä honkina humisevat Suomen salojen sydämessä ja jossa rauhallista tyyntä elämätään ovat vuosisatoja eläneet, kunnes muutamana talvipäivänä alkaa „useamman latva tutista kuin vilutautinen ihminen; hiljainen kitinä ja tukahdutetun valituksen kaltainen ääni kuuluu metsästä ja tuon tuostakin kaatuu joku kaarnainen honka raskaasti porahtaen maahan". Sitten ne lammen jäälle kiskotaan, josta kevään tultua vesi hiljalleen alkaa kuljettaa niitä jokia alas. „Mutta väkinäisesti lähtevät puut vanhoilta, tutuilta kasvusijoiltaan, alin-omaa kääntelevät ne itseään ympäri, ikäänkuin tahtoen palata takaisin ja kun tuossa mutkaisessa joessa kivi tai muu niemeke tulee vastaan, niin viivähtävät pölkyt siinä mielellään. Mutta ei auta pölkkyjen vastarinta; keksillään iskee heitä niskaan lauttamiehet, joita sinne vähitellen kaikista maan-ääristä kokoontuu, ja alas täytyy pölkkyjen mennä. Ja viimein he joutuvat kauas kotitienoiltaan. He kierretään lauttaan, kuljetetaan yhä eteenpäin ja sekautuvat toisistaan. Tuttava ei siinä tapaa tuttavaansa, jonka vieressä on satoja vuosia seisonut, pakkaset ja myrskyt kestänyt, nähnyt niin jäniksen kuin karhunkin juurellansa tallaavan puolukan varsia, jotka joka syksy sitovat punertavan seppeleen

vanhuksen jalkain ympäri. Hiljaa ne käänteleivät ja nyhjivät toisiansa kylkeen, ikäänkuin keskenään haasteleisivat tulevaisesta synkästä, tietämättömästä kohtalostaan".

Niin on itse tukkien elämää kuvattu ja siinä heidän surullinen elämäkertansa. Mutta tämän pääjuonen ympärille on sitten ryhmitetty kertomuksen varsinainen sisällys, niiden olojen ja ihmisten kuvaaminen, jotka ovat tukkien kanssa tekemisessä ja joiden kanssa he matkallaan joutuvat yhteyteen. Siellä on tukkimiesten joukossa nerokkaat ja ahkerat työmiehet, niinkuin Taavetti, joka lopulta pääsee lautanpäällysmieheksi, mutta saa surmansa tapaturman kautta kosken pyörteissä, siellä on mustaverinen ja mustamielinen Eero, jota epäillään Taavetin kuolemaan kateudesta syypääksi. Siellä tapaamme lauttojen ylipäällikön, puoliherran, joka käyttää kalosseja pitkävartisten ja rasvanahkaisten saappaiden päällä. Nikkarinsälli Eetu, kaupungissa ollut ja ruotsia oppinut, ja hänen „musterinsa" Toramamma ovat kaikki erittäin koomillisia ja hyvästi kuvattuja tyyppejä, joita kaikkia tukkilaiset matkallaan kohtaavat. „Laukkuryssä" ja laivankapteeni ynnä muu väestö, vieläpä matkustavat ylioppilaatkin, kaikkine puheineen, sananparsineen, käytöksineen ovat henkilöitä, joita joka päivä näkee ja tutuikseen tuntee, monia muita mainitsematta. Ja kun vielä koko kertomustapa on milloin liikuttavan runollinen, milloin raikkaan huumorillinen ja samalla oloja kuvaava ja suomalainen sekä aine vilkas, ei olekkaan kumma, että nämä „kuvat", laatuaan meillä ensimmäiset, herättivät Kuvalehden lukijoissa niin suurta mieltymystä. Ikävä vaan, ett'ei saatu enemmän samaa lajia!

Pari pientä kertomusta, *Pillipiipari* ja *Rekiretki* kyllä vielä ilmestyivät, mutta muuta ei ole senjälkeen näkynyt. Varsinkin jälkimmäinen näistä molemmista on huomiota ansaitseva sen erittäin sukkelan pilan vuoksi, jolla siinä kuvataan muutamassa piirteessä elämää pikkukaupungissa. Hiukan vivahtaa se Samuli S:n tunnetuihin novelleihin ja yhtä vilkasta kuin niissäkin on kuvaamistapa tässäkin ja kohtaukset yhtä hullunkurisia. Tuo meillä ylen tyypillinen herrasmies *Sumu* Laihanen („Nimikö ihmetyttää?"), joka aikoo papiksi, joka on köyhä ja jota tädit auttavat, joka vähän runoilee („Karkoit' poijes ankarast' kummitukset akkunast'), on rakastunut Anna-tädin Selmaan, osaa pitää esitelmiä ja panee toimeen rekiretken ja matkalla kosii — se on todellakin kuvattu niin hienonkoomillisesti, ett'ei häntä enää paremmin olisi voinut. Samalla

lailla Selma-neiti, jonka „kauniista, siniharmaista silmistä loisti erin-omainen ystävällisyys ja niin sanoaksemme taloudellinen aisti“.

Jo alussa tätä kirjoitusta mainitsimme, että —*ijo*—n ja *Piin* kynästä lähteneiden novellien joukossa löytyy meidän maamme parhaimpia tuotteita tältä kirjallisuuden alalta. Ja kun enemmän heidän novellejaan lueskelee, sitä varmemmaksi tulee johtopäätöksessään. Paitse puhtaasti stiilillisiä etuja, on jo itse suuntakin, johon heidän taipumuksensa kulkee, uuden-aikainen ja alkuperäinen. Se on nimittäin enemmän tai vähemmän realistinen. Ainoastaan muutamissa, niinkuin esim. *Odotuskallio* ja *Tuulivaaralaiset* nimisissä hairahtuu —*ijo*— romantillisten esimerkkien mukaan kuvaamaan muutakin kuin sitä, jolla tavallisessa todellisuudessa on vastineensa. Mutta selvään näkyy, ett'ei tämä ole ollenkaan hänen alansa eikä hän siinä saa mitään itsenäistä aikaan; kielikin tuntuu silloin tavalliselta romaanikirjallisuudesta lainatulta. Sitävastoin, kun tavalliset elämän kohtaukset ovat kysymyksessä, käy kertominen aivan toisella tavalla ja kuvaukset ovat silloin hetikohta uusia ja kirjailijan omia. Samaan huomioon olemme tulleet *Piinkin* suhteen ja muutamain muidenkin nuorten kirjailijain, jotka ovat novellikirjallisuuden alalla viime aikoina voimiaan koetelleet. Kaikissa niissä tapaa selvän taipumuksen tuohon jo muualla maailmassa yhä valtavammaksi tulevaan suuntaan, jonka tarkoituksena on, kuten tietty, kuvata ihmiset, olot ja maailma semmoisina kuin ne ovat ilman mitään pilventakaisia effektejä tavottelematta. Tuon ylen romantillisen suunnan harrastajia löytyy kyllä niitäkin meidän kirjallisuudessamme ja aivan ensimmäiset suomenkieliset romaanien kirjoittelijat ovatkin enimmäkseen ottaneet vaikutuksia tästä jo aikoja sitten muualla hyljätystä suunnasta, voimatta kuitenkaan mitään huomattavampaa aikaan saada. Mutta että uuden suunnan miehet hetikohta ovat osottaneet huomattavampaa taipumusta, se on, niinkuin sanotaan, ilahuttava ajanmerkki ja varmana takeena hyvästä tulevaisuudesta. Toivokaamme siis, että suuresta todellisuuden huminasta ulkona maailmassa, josta ensimmäiset tuulahdukset jo ovat meidänkin maahamme tuntuneet, näkyisi täällä yhä enenevät ja meidän olojemme mukaiset vaikutukset. Uudet suunnat luovat itselleen uusia voimia voidakseen toteutua. Kivi oli meillä samalla kuin oli suomenkielisen kaunokirjallisuuden melkein ensimmäinen oikea harjottelija myöskin aivan uuden suunnan edustaja. Ne, jotka ovat häntä ajassa seuranneet, ne ovat noudat-

taneet hänen jälkiänsä aineitakin etsiessään itselleen. Mutta ett'ei noudattaminen ole jäljittelemistä sen ovat *—ijo—* ja *Pii* ymmärtäneet ja se ei ole vähäinen ansio sekään.

Juhani Aho.

Kaksi Carl Snoilskyn runoelmaa.

Muutamat lukijoistamme muistanevat, että Valvoja pari vuotta sitten sisälsi katsahduksen Ruotsin nykyaikaiseen lyyrilliseen runouteen, nimimerkki *—hj—*in tekemän, jossa kymmenen ruotsalaista runoilijaa järjestänsä kuvattiin lyhykäisillä piirteillä. Muutamille antoi arvostelija varsin suuret kiitokset, mutta ensi sijaan hän kuitenkin asetti kreivi Carl Snoilskyn, erittäinkin siihen syvään ja kansalliseen tunteesen nähden, joka tuli hänen uudemmissa runoissa näkyviin, ja josta vielä sopi odottaa yhä kauniimpia hedelmiä.

Lyhyt on aika, joka sen jälkeen on kulunut, mutta se on riittänyt suuresti muuttamaan runoilijain keskinäistä suhtaa. Monesti haihtuvat odotukset tyhjiin, mutta antaapa kesä joskus paljoa runsaamman laihon, kuin mitä kauniistakaan keväästä saattoi päättää. Ei ole enää vähintäkään epäilystä siitä, että Snoilsky on päätänsä pitempi koko runoilijaparvea, jonka joukossa hän nykyään seisoi muitten vertaisena. Kaukana omasta maastaan elää nykyänsä Ruotsin etevin runoniekka, mutta häiritsevistä toimista vapautuneena, mitä onnellisimman kodin suojassa, jossa runotar näkyvässäkin muodossa on hänen elämänkumppalinansa, hän vielä paremmin kuin ennen on voinut luonnettaan kehittää. Rauhallisesta Dresdenistä hän tuon tuostakin lennättää rakastettuun pohjaan uusia lauluja, ja nekin, jotka muuten joka päiväisten rientojen valtaamina hyörivät ja pyörivät kaukana ihanteiden maailmasta, vaikenevat näitä viehättäviä säveleitä kuuntelemaan. Vuosikaudessa on kolmas kokoelma Snoilskyn runoelmia ehtinyt levitä tuhansissa kappaleissa pohjoismailla, ja missä vaan ruotsin kieltä ymmärretään, siinä tulee runoelma toisen perästä jokapäiväisten sanomalehtienkin kautta tunnetuksi yleisön taajimmissa joukoissa.

Suomen kielellä ei vielä tietääksemme ole yhtään Snoiskyn runoelmaa painettu; umpisuomalaisille runoilija siis ei ole tunnettu muuta

kuin maineeltaan. Runoilijan suosiollisella luvalla meillä on ilo alempana aluksi julkaista kaksi kappaletta hänen uusimmasta kokoelmastaan. Edelliselle niistä lienee lyhyt alustava selitys tarpeen, koska siinä puheena olevat olot eivät kuulu Suomen kansan omien historiallisten muistojen joukkoon.

Isonvihan kauhut ovat tunnetut, samoin Napuen tappelu, joka v. 1714 ratkasi Suomen kohtalon, jättäen maamme Uudenkaupungin rauhaan asti 1721 venäläisten haltuun. Mutta Ruotsinkin kansa sai samaan aikaan kovaa kokea; sen kärsimykset eivät taivuttaneet Kaarle XII:tta rauhaan. Vapaaherra Görtz oli kuninkaalla myöskin sukkelana ja kekselijäänä neuvonantajana, joka tiesi puristaa kansan viimeisetkin varat esille kuninkaan käytettäväksi. Niinkutsutut *rahamerkit* olivat siinä kohden kaikista pahin keino. Kuparista ruvettiin lyömään rahoja, jotka saivat hopeatalarista käydä, jolle siis oli pantu satakertaiseksi kohotettu valhearvo. Levitettiin v. 1716 miljoona „kruunuja", jotka yleisö ensin otti mielihyvällä vastaan, rahanpuute kun silloin oli yleinen ja tuntuva. Ensimmäinen aikomus oli käyttää näitä ala-arvoisia rahoja vähässä määrässä kerrassaan sekä väliaikaisesti, joten valtio kenties olisi voinut säännöllisesti lunastaa niitä takaisin, mutta pian jatkettiin arvottomien rahamerkkien lyömistä ja levittämistä aivan hurjalla tavalla, johon kuningas etupäässä oli syypää. Niinpä löytyi hätärahoja nimeksi 20—30 miljoonan hopeatalarin arvosta liikkeessä v. 1718, kun Kaarle kaatui, ja uusia rahamerkkejä oli vielä tekeillä. Tietysti hätärahat täten pian halpenivat; sakoilla ja kovilla rankaistuksilla yritti kuningas kyllä ylläpitää niiden arvoa, mutta turhaan. Erillaiset nimitykset ja erillaiseksi määrätty arvo synnyttivät sen lisäksi paljon häiriötä jo ennen kuin rahamerkit olivat kadottaneet yleisön luottamusta. Köyhä maakansa, joka kaikkein vähimmin tiesi olla varoillaan näitä yhä uusia rahoja vastaan, sai tietysti erittäin suuressa määrässä vahinkoa kärsiä.

Vastenmielisesti oli kuningas ruvennut hätärahojen lyömiseen, eikä hän iljennyt antaa omaa kuvaansa tahi Ruotsin vaakunaa yhteenkään niistä. Sen sijaan keksittiin niille kaikellaisia kummallisia nimiä ja leima sen mukaan. „Kruunu" oli ensimmäinen; sen jälkeen seurasivat „Publica fide" (julkinen luottamus), „Vett och vapen" (tieto ja ase), „Flink och färdig" (reipas ja raitis), sekä useat pakanallisilla jumalannimillä varustetut, esim. Jupiter, Saturnus, Phoebus, Mars y. m. Miten Kaarle

oli aikonut näitä rahamerkkejä lunastaa, sitä ei tiedetä; varma sitävastoin on että vapauden-ajan miehet sitten tässä niinkuin monessa muussakin kohden saivat korjata mitä yksinvaltius oli saanut vialle. Yritettiin ensin pitää hätärahat edes puolessa arvossaan, mutta turhaan, ja vihdoin niitä ei otettu muuta kuin oikeasta metalliarvostaan. Mikä 1718 vuoden lopussa oli yleisessä liikkeessä ja kuninkaallisten asetusten mukaan oli 25 miljoonan talarin arvoinen, se teki siis pari vuotta myöhemmin ainoastaan 260,000 talaria hopeata; s. o. oli supistunut $^1/_{96}$ osaan entisestään. Eipä kummaa, että kansa vihan vimmassa ajatteli hätärahoja, noita „Görtzin kuparijumalia", joitten kautta suuri osa sen omaisuudesta oli siirtynyt kruunun kassoihin Kaarle XII:nnen viimeisiin onnettomiin sotayrityksiin tuhlattaviksi.

Vanhan tarinan perustuksella runoelma „Vernamon markkinoilla" kuvailee edellä mainittuja tapauksia, ollen merkillinen vastakohta sille rajattomalle sotaloiston ihailulle, jolla Ruotsin muut runoilijat ovat ylistelleet Kaarle XII:tta. „Palvelijaveli" sitä vastoin kuuluu aineensa puolesta meidän omaan aikaamme ja koskee kysymystä, joka varsinkin Keski-Euroopassa nykyään on ylen tärkeä. Molemmat kappaleet osottavat, kuinka jalolla ja syvällä myötätuntoisuudella runoilija seuraa kansan syvien rivien kärsimyksiä ja tunteita, joita niin kauvan on jätetty huomaamatta. Snoilsky esiintyy tässä kohden uuden ajan, uusien aatteiden tienraivaajana osottaen samassa olevansa kansallinen runoilija sanan kauniimmassa merkityksessä.

Vernamon markkinoilla.

Suomentanut *E. T.*

Kun markkinoilla Vernamon kauniina iltana
Kihloikseen Pekka Kirstineen vaihtoivat sormusta,
He ilomielin päättivät palvella vuotta kuus.
„Taas sitte täällä yhdymme, ja aika alkaa uus".

Ja Pekka joutui pappilaan, sai raataa, hääriä,
Vaan sotaan käydä tarvinnut ei papin renkinä.
Ja Kirsti nimismiehellä sai kyntää, äestää;
Tuo oli Kaarlen aikana vain naisten tehtävää.

Puukengin puuhailivat he raskaissa toimissaan,
Eik' yhtään kruunun lootua tuhlanneet palkastaan.

„On toista“, lausuivat he, „kun kuus vuotta kuluvi:
Meill' oman kodin laadintaan siks säästyy tarpeeksi“.

Ol' ajan kulku hidas niin kuin liike simpukan,
Kuukausiin usein nähneet ei he toinen toistahan.
Ei siihen aikaan apeaan haluttu leikkeihin.
Vaan vuodet vieri: koittamaan sai kevät kuudeskin.

Nyt sydän pojan, neitosen sulosti sykkäili,
Levisi lemu lehdoista, ja järvet päilyili.
Hymyillen ruoho raitistui pesosta satehen,
Metsästä kihlatuille soi kukunta käkösen.

Itsensä raukka Ruotsinmaa nyt oikein koristi,
Ja kyynelistään hohti se köyhien riemuksi,
Soi väriloiston jokaisen ojankin reunukseen,
Kuin ei ois tiennyt talvella jo Kaarlen kaatuneen.

Ja markkinoille Vernamon nyt Pekka, Kirsti saa.
Ei toisiansa tavata juur' ollut vaikeaa;
Kaikk' kauppaliike kurjana nyt oli kerrassaan,
Vaikk' kuultiin herrain alkaneen jo rauhaa hieromaan.

Mut Pekka oli rahakas ja uljas, uhkea,
Ja rahaa oli Kirstinkin hamehen taskussa.
He riemumielin muutamaan nyt nurkkaan istuivat,
Kilistäin säästörahojaan, ja näin he kuiskivat:

„Nyt olen itsenäinen mies“ — näin Pekka pakisi —
„Ja isän torpan aution voin ottaa haltuuni.
Ma talareja palkaks sain yhdeksänkymmentä —“
„Kuuskymmentä mä“, Kirsti näin, „ei mikään hätänä.

„Vaan, Pekka“ — Kirstin kasvoilta nyt hymy katoaa —
„Tää rahalaji minua pahasti pelottaa.
Se hätärahaks sanotaan, ja totta kyllä on:
Me hädin tuskin haalimme ne rovot kokohon.

„Mut se on Görtzin jumalin kirjailtu vaski vaan,
Sen nimeäkään ihminen ei pysty lausumaan.
Tyytyisin, jos täss' olisi vain kuva kuninkaan —
Voi, mieti, jos nää ropomme ei kelpais ollenkaan!“

„Oletko hupsu, Kirstini! näin kertoi lukkari:
Se vastaa kultaa, hopeaa, sen kruunu valmisti;
Ja sotamies, min tuossa näet vieressä leijonan,
Niin „reipas, raitis“ Kaarle on lähdössä sotahan.

„Kyll' on se rahaa oikeaa, ei siitä hätää lie!
Ei kruunu kavaluudella köyhältä leipää vie.
Käykäämme riemuin ostamaan omahan kotihin
Nyt kauha, pata, kultasein, ja lehmä varsinkin“.

Humussa markkinain he siis iloiten kävivät
Puodista puotiin, kaikkia katsoivat, tinkivät. —
Vaan kuule! hälyn kautta soi nyt ääni tuttava ...
Säpsähti Kirsti, Pekkakin — soi paha sanoma.

Niin; esiin astui nimismies nyt kiiltonappineen
Ja virkanenin punaisin ja karkein äänineen,
Paperin otti painetun; ja kohta kokoontui
Lähelle joukko: hämmästys kasvoissa kuvastui.

Nyt kuului *sittenkuin* ja *siis* ja muuta sinnepäin
Korkeimman käskyn sisällys ol' lyhyesti näin:
Se raha, joka talarin on ollut arvoinen,
Täst'edes ompi arvoton ... Niin — sen se pituinen.

Noin julma päätös Kirstistä vain oli arvoitus:
„*Armossahan on päätetty*, niin kuului julistus!“
Mut Pekka kalmankalpea käsitti armon tään:
„Ei, Kirsti kulta, neuvoa nyt ole yhtäkään“. —

Ja markkinoilla Vernamon, kauniina iltana,
Kuljeksi pari kihlattu surussa suuressa.
Harmiksi haihtui Pekalta ihanat unelmat,
Es'liinaan Kirsti kyynelet vuodatti haikeat.

He pientareesen kasteiseen nyt alas istuutui,
Ja illalla rusko metsihin etäisiin alentui
Välistä mäntyin savu nous sievästä kodista —
Oi, oman lieden ääreen ei nyt heillä toivoa!

Kukunta kuului: juurikuin huokailu kaikui tää
— Syvempään esiliinahan nyt painui Kirstin pää —;

Sen kaksois-äänen oivalsi mies moni Ruotsinmaan:
Surua toinen sävel soi ja toinen: *kärsi vaan!*

Kätensä Kirstin ympäri kiers Pekka väkevä,
Ja hellät sanat kumpuili harminkin hyrskyistä.
Niin lohdutti hän Kirstin kuin kuu järven valaisee:
„Jos laki meit' ei suojaakkaan, Jumala suojelee!

„Olemme terveet, urheat, kätemme vahvat on;
Ei alkaminen uudestaan lie meille mahdoton.
Palvella voimme, kunnes me saatamme toimittaa
Iloiten kodin, lehmänkin, joit' emme nyt me saa".

Mont' toivon, voiman sanaa hän lohduksi vielä toi,
Ja Kirsti esiliinastaan kysyvän katseen loi,
Mist' uskollisuus säteili ja lemmen palavuus:
„Tääll' yhdymme siis uudelleen, kun kuluu vuotta kuus?"

Palvelijaveli.

Suomentanut *E. T.*

Niin rauhaisan, turvatun löydät
Sä tien läpi elämän tään,
Joka pysäyspaikalla pöydät
Täys herkkuja kyllältään.
Suloisia seutuja kuljet
Ja rauhaan silmäsi suljet
Sa untuvapatjoillas.
Nuku vain — sun palveljaveljes
Hän valvovi puolestas!

Ken on hän? Silmäilemättäs
Hän jäänyt on muodoltaan,
Ei karkea koura sun kättäs
Lie koskenut kulloinkaan.
Niin on kuni lampun henki
Näkymättäsi myös olo senkin;
Vain *hyötynä* huomaat sen
Ja hälynä vaunuis luona,
Monipäinen se on, salainen.

Asuntosi kaunihit, kalliit,
Valoisat ja lämpöiset,

Sun vaattees uusimmat mallit,
Joill' loistat, ylvästelet,
Lakaistu ja siistitty katu,
Jost' ei tomu jalkaas satu,
Sun leipäsi moitteeton —
Nuo laittaa palveljaveljes,
Mi töillään läsnäsi on.

Hän höyryävän hevon suistaa
Konehuoneessa paistuessaan,
Sulo-uinailuissa sun luistaa
Siten antavi ympäri maan.
Lumouksiin kun sinut saavat
Runoilijan aattehet aavat,
Tai kun sulosoinnut soi,
Ne palveljaveljesi musta
Paperin lumipintaan loi.

Tie hällä on kohtalon suoma,
Oma ei ole ottama tuo.
Kaikk' käy kuni vanhaa uomaa,
Sa mietit: maksanhan nuo;
Muut' tarvis ei ... Mutta jos suuttuis
Ja toiseen muotohon muuttuis
Sun palveljahenkesi tää:
Olis hurja, hirveä, raivo,
Meri, päitä mi myrskyää!

Sun palveljahenkesi, muista,
On vertaises, ystäväs.
Karkeeta sen kättä sä puista,
Älä maksa vain penneilläs!
Hänt' auttaos, ett' omin voimin
Hän pystyis tuumihin, toimiin,
Häll' lempeä katse suo!
Veljekses työmies tunne —
Mut muista: tee pian tuo!

Kotimaan kirjallisuutta.

Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä. Tehnyt E. N. Setälä. (Ylipainos Suomi-kirjan Toisen jakson 16:nnesta osasta). Helsingissä 1883. X + 235 ss.

Yllä nimitetyn teoksen tahdomme sulkea jokaisen suosioon, joka suomen kielen tutkimusta harjoittaa tai harrastaa. Kirjan nuori tekijä on näet väsymättömällä ahkeruudella ja tavattomalla teräväsilmäisyydellä koonnut erittäin runsaita lauseopillisia aineita alalta, jonka kieltä kauvan on totuttu pitämään mitä puhtaimpana: *Ruoveden* ja *Keuruun* emäseurakunnista ynnä niiden nykyisistä tai entisistä kappeleista: Kurusta, Virroista (huom.! ei „*Virtailta*"), Ätsäristä, Pihlaisilta ja Multialta. Hän oli nim. v. 1881 saanut sen matkarahan, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli määrännyt näiden seutujen kielen tutkimista varten lauseopillisessa suhteessa. Ja nuo runsaat aineet hän sitten verrattain vähässä ajassa järjesti kirjaksi tavalla, joka mielestämme todistaa, että ne hyvät toiveet, mitkä hänen jo v. 1880 ulos-antamansa „Suomen kielen lauseoppi" hänestä herätti, olivat oikeutettuja.

Tieteenharjoittajan mielestä kirja tosin paikoittain tuntuu liian laajalta, esitys vähän doseeravalta, asioita on selitetty, jotka tuntuvat itsestään selviltä taikka ovat ennestään muiden selittämiä. Mutta tätä laveutta sopii tuskin pitää vikana, koska kirja sen kautta tulee ikäänkuin kansantajuisemmaksi ja helpommaksi lukea.

Mainittuamme vielä aluksi, että kirjan johdatuksena on lyhyt mutta selvä selitys Koillis-Satakunnan murteiden tärkeimmistä muoto-opillisista eroavaisuuksista, ja että jälkiosana on isonlainen kokoelma kielennäytteitä (33 kapp., 66 sivua), jotka äänneopillisessakin suhteessa näyttävät olevan uskollisia kansankielen kuvia, käymme pikaisesti selailemaan lauseopillista pääosaa.

Tietysti on tämmöisessä teoksessa monenkin seikan esityksellä pelkkä tieteellinen merkitys. Tämmöisiä kansan kielen omituisuuksia, joiden noudattaminen kirjakielessä ei ole mahdollinen eikä suotavakaan, ovat mielestämme esim. kieltopartikkelin yks. 3 pers:n käyttäminen muiden persoonain asemesta — *ei minä, ei me, ei te* — ynnä *se* ja *hän* sanojen käyttäminen sekä elollisista olennoista että elottomista esineistä, joita asioita on hyvin esitetty §§:ssä 199—204 ja 170—179. Mutta hyvin monessa suhteessa tämä tutkimus saattaa olla suorastaan osviittana sille, joka tahtoo perustaa kirjoitustapansa hyvään kansankieleen ja vapautua siitä kamariviisaudesta ja ruotsinvoittoisuudesta, joka meillä vielä vallitsee muutamissa lauseopin kohdissa.

Jo kohta 14 §:ssä ja seurr. kohtaamme esityksen *predikaatinsanasta* ja *predikaatinlisästä*, jossa tekijä on liikkunut aivan itsenäisesti ja rai-

vannut paljon uutta alaa. Predikaatinlisä (= täyte) on eri laji adverbiaalia, esim. *Hän on eksyneenä* (= eksyksissä), joka esittää subjektin tai objektin todellisen tai ajatellun *tilan tai ominaisuuden* vertaamalla sitä sen entiseen, nykyiseen tai vastaiseen tilaan; sitä vastoin predikaatinsana omistaa subjektille tai objektille määräyksen vertaamatta sitä sen entisyyteen tai vastaisuuteen. Kumpikin, sekä predikaatinsana että -lisä saattaa siis olla sekä subjektiivinen että objektiivinen, ja pr:sana joko totaalinen tai partialinen. Esimerkkejä pr:sanasta: *ohrat on hyvät; laihot tuli harvat; maa on kivikkoa; mimmoista se kirjoitus tulee? — Te osaatte sen kirjoittaa pitkänkin; hiiret tekivät sen leivän niin koreata.* (Vert. predikaatinlisiä: *ohrat on hyvänä; laihot tuli harvaksi; maa on kivikkona; mimmoiseksi se kirjoitus tulee? — Te osaatte sen kirjoittaa pitkäksikin; hiiret tekevät sen leivän niin koreaksi).*

23 §:n lopussa (16 s.) annettua sääntöä: „Pronomini predikaatinsanana asetetaan siihen sijaan, johon se sana olisi asetettava, jota pronomini tarkoittaa“, olisi kannattanut laveammalti esittää ja useammilla esimerkeillä valaista, sillä nykyisessä kirjakielessä käytetään partitiiveja niinkuin *sitä, mitä, jota* jonkunlaisina neutreina nominatiivin asemesta luultavasti väärin; esim. *onko hän rikas? — Ei hän sitä ole. Jos hän olisi rikas, jota hän ei ole —*

30 §:ssä esitetään kuinka yksiköllistä substantiivia tarkoittava essiivi tai translatiivi pannaan monikkoon silloin kuin ess. tai transl. ilmoittaa *kokonaisuutta*, piiriä, taikka myös *tilaa*, jossa substantiivilla mainittu henkilö on ollut *monessa paikassa* ja *useamman erän;* esim. *olen kotimiehinä täällä; ei se enää ole kenenkään vaivoina; hän nousi ylimmäisiksi päällikköiksi siellä;* objektiivisesta predikaatinlisästä ei ole tässä mitään mainittu; hauskaa olisi ollut tietää, eikö myös sanottane esim. *minä pidän häntä paraimpina miehinä* (= en af de bäste män).

37 §:ssä näyttää lukuisilla esimerkeillä, että kieltävissä kysymyslauseissa, joihin odotetaan myöntävää vastausta, kokonais-objekti saatetaan ilmoittaa akkusatiivilla, esim. *No, eikös nyt raha kaikki voi? Etkö sinä kylvä viisi tynnyriä vuodessa.* — Frekventatiivisen verbin obj. ilmoitetaan akkusatiivilla, jos teko kohtaa koko objektia; esim. *emäntä palasteli lihat.*

On väitetty, että henkilö, jonka puhe on murteellista, olisi *voittaa* verbin ohessa ilmoitettava inessiivillä eikä objektilla; tätä väitettä vastustavat kuitenkin esimerkit *kyllä sitä ruohti voittaa; ei sitä Jämsän puhe taia voittaa.*

78 §:stä alkaen 84 §:ään saakka on tarkka selitys siitä, missä paikallisuuden sijoissa erilaisia paikannimiä käytetään. Tätä tarkoitusta varten tekijä sanoo koonneensa kaikki Koillis-Satakunnan paikallisnimet, jotka hän on ehtinyt käsiinsä saada, ja on antanut niistä erityisen luettelon

Kirj. Seuralle. Mainitun tutkimuksen tuloksista mainitsemme muutamat. Aina sisäisissä sijoissa käytetään niitä nimiä, joiden loppu-osana on *vesi*, *ranta*, *taipale*, *salo*, *suu*, esim. *Ruovedessä*, *Visuvedessä;* aina ulkoisissa käytetään niitä, joiden loppu-osana on *lammi* l. *lampi*, *oja;* tavallisesti sisäisissä *mäki-*, *niemi-*, *saari-*, *lahti-*, *pää*-loppuiset, ja tavallisesti ulkoisissa *järvi-*, *salmi-*, *joki*-loppuiset.

180 §. Kansanrunoudesta hyvin tuttu poikkeus nykyisen kirjakielen säännöistä on se, että käytetään 3 pers:n suffiksia yksin, vaikk'ei tarkoiteta lauseen loogillista subjektia. Samoin on Koillis-Satakunnassa tavallista, että lauseen subjektiin liittyy 3 p. suffiksi tarkoittaen jotakin muuta tunnettua, ennen mainittua persoonaa tai esinettä. Epäselvyyttä tässä tietysti ei saata syntyä, koska subjektiin liitetty suffiksi ei saata samaa subjektia tarkoittaa; esim. *ei hän taida, mutta isänsä taitaa; äitinsä hoitaa häntä; hän on pitempi kuin se isänsä.*

214 :§ssä on hauska muoto-opillinen seikka. Koillis-Satakunnassakin sanotaan käytettävän semmoisia konj. prees:n muotoja kuin *liene'* (= lienee), jotka ovat meille tuttuja sekä Suomen Karjalasta että Hämeestä. Nämät muodot tekijä selittää mielestämme aivan oikein konj. prees:n typistyneiksi vartaloiksi, jota vastoin semmoiset 3 pers:n muodot kuin *lienee* ovat pidettävät supistuneina konj. pr. vartaloina. — Tähän saatamme lisätä, että kummankin muodon lähin supistumaton ja typistymätön edeltäjä löytyy vielä Kalevalassa: *lienehe* (esim. XXII, 398), ja että Viron kieli käyttää ind. prees:n typist. vartaloa sekä yks. että mon. 3 pers:ssa, tosin I participin päätteellä pitennettynä; esim. *kata-b*, *katava-d*, joissa on samat ainekset kuin suomalaisissa, supistuneesta prees:n vartalossa syntyneissä muodoissa *kattaa-pi*, *kattaa-vat.*

251 ja seur. §§:ssä tekijä runsailla esimerkeillä ja selvillä todisteilla puolustaa vakuutustaan, joka on allekirjoittaneenkin, että nim. participiaalijärjestelmän subjekti on oikeastaan johtavan verbin objektiksi käsitettävä eikä muka substantiivina esiintyvän participin subjektigenitiiviksi; esim. *näin hevosen juoksevan* = *n. h. juoksevaksi* l. *juoksevana*, eikä = *n. h. juoksemisen.*

278 §. *Että* sanaa käytetään tässä murteessa niinkuin melkein koko Suomenmaassa yleisesti infinitiivien kanssa, vieläpä participiaalijärjestelmänkin edellä. Mikä on kansankielessä yleistä, tulee ennemmin tai myöhemmin kirjakieleenkin, vaikk'ei siitä nähtävää voittoa olekkaan; monesti on kuitenkin *että* inf:n kanssa selvempikin kuin paljas inf. ja aina sujuvampi eri lausetta; esim. *Heillä on se tuuma, sama tuuma kuin ennenkin, että ottaa hänet papiksi; isäntä antoi taas entisen käskyn, että mennä työhön, mutta renki antoi käskyn mennä.*

Liite sanojen järjestyksestä, 290 ja seurr. §§, on erittäin hupainen ja valaiseva. Näytteeksi kuinka arvaamaton voitto siitä olisi kirjakielellemme

jos enemmän kuin tähän asti ruvettaisiin kansankielen mukaan pitämään silmällä sanain oikeata järjestystä ja vapauduttaisiin ruotsinkielen vaikutuksesta, ja kuinka täten usein voitaisiin korvata artikkelin puute, otan tähän seuraavat lauseet käännöksineen. a) *Ukko on tuvassa* gubben är i stugan l. i en st.; *tuvassa on ukko* en gubbe är i st.; b.) *Ukko tuvassa on* det är gubben, som är i st.; *tuvassa ukko on* det är i st., som g. är; c) *On ukko t.* visst är g. i st.; *on tuvassa u.* visst är en gubbe i st. *A. G.*

B. F. Godenhjelm. Oppikirja Suomalaisen kirjallisuuden historiassa. Helsingissä 1884. 92 siv., 8:o.

Pienen oppikirjan toimitus ei ole ollut aivan helppo, sillä sillä se on laatuansa ensimmäinen ja on sen tähden vaatinut varsinkin suunnitelmaan nähden tarkkaa punnitsemista.

Tekijä on jakanut ajat ennen Agricolaa kahteen jaksoon, joidenka rajana on vuosi 1157. Tämä jako tarkoittaa kansanrunoutta, sillä varsinaista kirjallisuutta ei niiltä ajoilta ole olemassa. Vanhimpaan aikakauteen on määrätty paitse Kalevalaa, Loitsurunoja ja niitä Kantelettaren runoja, joiden perustus on myytillinen, myöskin sadut, sananlaskut ja arvoitukset ja se lyyrillinen runous, joka muodoltaan on vanhempi. Mutta koska, niinkuin kirjassa kyllä huomautetaan, melkoinen osa näistä kansanrunouden tuotteista on uudempina aikoina syntynyt, niin näyttää tämä aineen jako vähän väkinäiseltä. Eikö olisi ollut asian mukaisinta asettaa kansanrunous erityisenä osastona kirjan alkuun, ulkopuolelle varsinaisen kirjallisuuden aikakausjakoa. Silloin olisi myös toinen aikakausi hävinnyt. Nyt saattaa esitys keskiajan kansanrunoudesta (s. 25) siihen luuloon, että sille aikakaudelle omituinen runous (legendat, ballaadit ja historialliset kansanrunot) olivat ainoat, jotka aikakausi alkuperäisesti tuotti, vaikka täytyy varmana pitää, että tuo vanhempi runous ei ainoastaan elänyt kansan huulilla vaan tuotti yhä uusia taimia vuosisatoja eteenpäin ruotsalaisen valloituksen jälkeen.

Mitä muutoin kansanrunouteen tulee, niin olisi ehkä (siv. 1) voitu mainita painavimpana syynä, miksi sille on annettava sija kirjallisuuden historiassa, se, että siinä paremmin kuin missään muussa kirjallisuudessa kuvastuu kansan alkuperäinen hengen ja luonteen omituisuus.

Muuten näyttää aikakausien jako kiitettävän selvältä ja luonnolliselta: Uskonpuhdistuksen aika 1542—1640; Suomen yliopiston perustamisesta Ison-vihan loppuun asti 1640—1721; Ruotsin vallan loppuaika 1721—1809; Uusi aika vuodesta 1809. Viimeinen aikakausi on vihdoin jaettu kolmeen jaksoon: Aika ennen Kalevalan ilmestymistä 1809—1835; Vuodet 1835—1850 ja Aika jälkeen 1850.

Esitys on kaikkialla lyhyttä ja tarkkaa ja suurella taidolla on aina pääasiat esiintuotu. Tämä esityksen etevyys vaikuttaa että kirjaa mielihyvällä lukee. Joskus huomaa sattuvia kuviakin niinkuin esim. seuraava lause keskiajan kielioloista: „Yleisen maailmankielen, latinan ylivalta suojelikin kansallista kieltä valtakunnan pääkielen alle sortumasta, niinkuin lumipeite talvella oraita suojelee, kunnes keväällä tulee iloisen kasvannon aika“. Paitse suomalaisen kirjallisuuden vaiheista, kerrotaan myös Suomen kielen kehityksestä ja annetaan tarpeellisimmat tiedot maan ruotsinkielisen kirjallisuuden huomattavimmista ilmiöistä. Koska nämä syrjäainekset ovat ihan välttämättömiä, jos tahtoo oikein ymmärtää sitä kansallista elämää, joka suomenkielisessä kirjallisuudessa ilmestyy, niin on myönnettävä, että tekijä on tässä kohden menetellyt oikeuden mukaan. Kun tämänkin ottaa lukuun, niin on myönnettävä, että tällä lyhyellä oppikirjalla on perustava merkitys. Sillä olkoonpa esitys lyhyempi tahi laveampi, niin on käsiteltävä aine kuitenkin sama ja pienenkin teoksen suunnitelman täytyy pääasiassa olla saman kuin suuremman.

S. 24 sanotaan Rauman luostarikoulua kuuluisimmaksi Suomessa. Bomanssonin tutkimusten mukaan ei Raumalla ollut muuta kuin kaupunginkoulu eikä ylimalkaan varmaa tietoa ole kuin yhdestä luostarikoulusta (Turussa); mainio „Collegium Raumense“ tarkoittaa vaan Rauman munkkiveljeyttä eli luostaria. Tätä paitse voisi pienistä seikoista olla eri mieliä: Niin esim. olisi kentiesi A. V. Ingman ansainnut enemmän kuin kolme riviä; Sakari Topeliuksen teoksista olisi sopinut nimeltä mainita muutamia; mutta semmoiset muistutukset eivät ole tärkeitä.

Tämä teos on saanut alkunsa tekijän opetustoimesta Helsingin suomalaisessa tyttökoulussa; mutta semmoisena kuin se nyt esiintyy lienee se tervetullut kaikille suomalaisille kouluille ylimalkaan. Suomalaisen kirjallisuuden opetus on ollut hyvin puutteellinen kouluissamme. Opetus an tietääksemme kokonaan riippunut opettajasta ja oppikirjan puutteessa lienevät useimmat jättäneet asian siksensä, vaikka Suomen kielen tunnit olisivatkin siihen aikaa antaneet. Hra Godenhjelmin kirja on puutteen poistanut eikä ole muuta toivominen kuin että opettajat sitä käyttävät. Paremmin kuin mikään oppiaine saattaapi kirjallisuuden historia oppilaita käsittämään oman kansansa henkistä elämää ja meilläkin voidaan vaatia, että nuorukaiset ylioppilaiksi tullessaan jotakin tietävät silläkin alalla.

E. A—n.

W. Huizinga, Matkustuksia luonnon valtakunnassa ynnä lisäys, nimeltä Terveytemme. Suomennos. Helsingissä 1884. G. W. Edlundin kustannuksella. 205 s. Hinta 2 m. 50 p.

Aikamme on rikas helppotajuisista kuvaelmista luonnon valtakunnasta. Suuri osa näistä kirjasista on kuitenkin laadultaan ala-arvoista. Aine esitetään usein huolimattomasti ja tiedon-annot ovat enemmän tai vähemmän virheellisiä. Lisäksi tulee joukko teoksia, joiden tarkoituksena on kansantajuisella tavalla esittää luonnontutkimusten „uusimmat tulokset“, mutta jotka harvoin täyttävät mitä lupaavat. Tutkimusten varmoina tuloksina esitetään epävarmoja edellytyksiä ja todistamattomia teorioja ja näistä tehdään johtopäätöksiä, jotka ovat ja joiden usein täytyy olla luonnontieteelle vieraita. Mitä tosi-tiedemiehet uskaltavat vain varovaisesti viittaamalla lausua, sitä julistavat usein nämät kansantajuiset kirjailijat tunnustettuna, todistettuna totuutena. Sen sijaan että herättäisivät luonnon suuruuden nöyrää ihmettelemistä ja luojan kaikkiviisauden kunnioitusta, synnyttävät tämmöiset kirjaset kokemattomassa lukijassa törkeitä väärinkäsityksiä sekä luonnosta että luonnontutkimuksesta, kerskuvaa ylimielisyyttä, joka mieleen ja sydämeen ei suinkaan vaikuta jalostuttavasti. Tämän laatuiset kansantajuiset teokset saattavat paljoa suuremman vahingon, kuin se hyöty on, minkä tutustuminen niissä esitettyihin tosiasioihin luonnon alalta tuottaa, ja tässä taidamme etsiä syyn siihen vastenmielisyyteen, jolla niin moni meidän aikanamme kohtelee luonnontieteellisten aineitten kansantajuista esittelyä.

Edessämme oleva teos ei kuitenkaan kuulu ollenkaan tähän epäterveelliseen kirjallisuuslajiin. Tekijä tarjoaa siinä lukijoilleen yksinkertaisia, selviä ja tosia kuvaelmia luonnon valtakunnan eri aloilta. Hänessä on kykyä esittämään ainettaan erin-omaisen selvästi ja havainnolli sesti. Ne ilmiöt ja luonnon esineet, joihin tekijä kiinnittää lukijan huo mion, ovat enimmäkseen sellaisia, joilla on suuri merkitys jokapäiväisessä elämässä, ja selittäessään ilmiöitä perustautuu tekijä tosiasioihin semmoisiin, jotka ovat yleisesti tunnetut, ja havaintoihin, joita jokaisella on ollut tilaisuus tehdä. Sisällys on hyvin vaihetteleva, niinkuin näkyy seuraavasta eri lukujen nimikirjoitusten luettelosta: Luonto, Ilma, Tuuli, Vesi, Kalat ja kalastus, Raakut, simpsukat, ostronit ja helmet, Koralli ja meri-sieni, Valas, Hampaat, Tulivuoret, Maan järistykset, Lyyjykivi, Kivihiili, Lyyjy, Kappalten laajeneminen lämpimän vaikutuksesta, Ruumiin lämmin ja vaatetus, Pummuli ja pellava, Tulitikut, Ruuti, Peili, Ääni, Keinotekoinen valo, Sokeri, Kuinka kappaleet kohouvat ja vajoovat, Ilmapallo, Toukka ja perho, Musta kärpänen eli huonekärpänen, Myyrä, Nahkasiipi eli yökkö, Suola, Pilvet, Veden kiertokulku, Metallit, Tiili ja kalkki, Tulisija, Heinä, Viljalajit, Havupuut, Tammi, Peruna.

Eri luvut eivät ylipäänsä ole missään yhteydessä toistensa kanssa. Toinen esitys on aivan riippumaton toisesta. Epäilemättä on tekijä varta vasten valinnut tämän esitystavan, joka tarjoaa etuja sekä hänelle että lukijalle. Enemmän systemaattinen järjestys olisi mielestämme kuitenkin ollut toivottava. Esim. luvulla „Suola“ olisi jossain muualla varmaan ollut parempi paikka, kuin „Nahkasiipien“ ja „Pilvien“ välillä. Mitä aineitten valintaan tulee, niin voitaisiin sitäkin vastaan muutamia muistutuksia tehdä. Miksi esim. on lyyjy tullut erityisesti käsitellyksi erikseen muista metalleista, eikä ennemmin nuot tärkeämmät rauta ja kupari, on vaikea käsittää. Luvussa „Tulitikut“ selvitetään laveammalta meillä käytännöstä joutuneita fosforitikkuja, kun sitä vastoin tavallisia tulitikkuja ainoastaan ohimennen mainitaan. Kun puhutaan vedestä ja sen kiertokulusta, olisi ollut myöskin mainittava, että sillä on voima liuottaa kiinteitä aineita, ja esitettävä se suuri merkitys, mikä tällä ominaisuudella on luonnon taloudessa. Huomaamattomuutta on, ett'ei lukijalle selitetä, miksi ei happi vedessä, kuten se tekee ilmassa, vaikuta palamista, vaan ainoastaan mainitaan, että vesi sisältää happia ja vetyä, samoin kuin että ilman aineet ovat happi ja typpi (typpi parempi kuin tuko).

Toinen osa teoksesta, „Terveytemme“ sisältää selvityksiä tärkeimmistä fysioloogisista laeista ja niistä johdettuja ja kokemuksen todistamia yksinkertaisia sääntöjä ruumiin hoitamisesta ja terveyden varjelemisesta. Esitystä tässä on helppo lukea ja helppo ymmärtää. Luku „Mies, jolla oli kone“ on sovelias ja hyvin onnistunut johdanto kansantajuiseen terveys-oppiin.

Teosta valaisee 60 hyvin tehtyä kuvaa. Sivulla 49 olisi (suomalaisessa käännöksessä) pitänyt ottaa kuva Celsiuksen, eikä Réaumurin lämpömittarista.

Tämäkään teos, niinkuin valitettavasti meillä usein kaunokirjallisetkin tuotteet ei, ole käännetty suorastaan alkukielestä, vaan ruotsalaisesta käännöksestä. Kieli on yleensä jotenkin sujuvaa, mutta ei kuitenkaan aivan vapaata virheistä, ruotsalaisuuksista ja kankeista kohdista.

Kirja on varmaan oleva huvittava ja hyödyllinen lukea erittäin nuorille, joiden mieli on avoinna ja halu valveilla luonnon moninaisia ilmiöitä huomaamaan. Erittäinkin on kirja sovelias maamme kansankirjastoihin hankittavaksi.

E. H—t.

A. Meurman, Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varter. Vihot 2—4. G. W. Edlund, Helsingissä 1884.

Valvojassa ilmoittaessani Sivistyssanakirjan ensimmäisen vihon ilmestymisen, lausuin sen toivon, että muutamat siinä tavattavat virheet seuraavista vihoista poistettaisiin. Ilolla voi myöskin mainita, ett'eivät

uudet vihot tarjoo yhtä paljon moittimisen sijaa. Toisessa vihossa tavataan kyllä vielä useimmat ensimmäisen epätasaisuudet, vaan myöhemmät osottavat yleensä suurempaa tarkkuutta valikoimisessa ja annetuissa tiedoissa, ja neljänteen on liitetty oikaisujen luettelo edellisiin vihkoihin. Tämä olisi kuitenkin saanut olla täydellisempi: esm. Adalbert pyhä kuoli 997 (ei 982), Kaarlo XII tuli Turkinmaalle 1709 (ei 1713, ks. Adrianopeli), Albertus Magnus syntyi 1193 (ei 1139), Aleksanteri Nevski voitti Ruotsalaiset 1240, Azlekit pitää tietysti olla Aztekit j. n. e. Myöhemmissä vihoissa tavattavista virheistä mainittakoon: Demavend on *Elburs* vuorten korkein huippu, Demostheneen elämäkerrassa on pari väärää tietoa, Dudley mestattiin 1553 (ei 1535), Hans Egede kuoli 1758 (ei 1789), Elisabet tuli Englannin kuningattareksi 1558, Fénelonista olisi sopinut mainita hänen kirjansa kolmannen säädyn puolustukseksi. Teoksessa tavattavista definitsiooneista täytyy tehdä se muistutus, että ne usein ovat jotenkin epäselvät ja hämärät, ks. esim. deismi, draama, välistäpä eksyttävätkin esim. määritelmät epoksesta, Fichten järjestelmästä. Paha tapa, joka myöskin on vallalla kaikissa vihoissa, on jättää henkilön kuolinvuosi (joka muuten on synnyinvuotta tärkeämpi) kokonaan pois, siten on tapahtunut esim. seuraavissa elämäkerroissa: Berzelius, Bissen, Boccaccio, Canova, Faggot, Faraday, Garibaldi. Nykyajan henkilöitten suhteen jää täten lukija todellakin tietämättömäksi, elävätkö he vai ovatko jo kuolleet. Epätasaisuutta kirjoitustavassa huomataan myöskin vielä myöhemmissä vihoissa.

Toivotan teokselle hyvää jatkoa. Jos huolellisuutta noudatetaan ja tarkka luettelo virheistä, sekä myöskin välttämättömästi lisättävistä, teoksen loppuun liitetään, on se epäilemättä rikastuttava suomalaista kirjallisuuttamme.

G—t.

Uusien kirjain luettelo.

(Jatko ja täydennys 7:nteen ja 8:nteen vihkoon).

Jumaluus-oppia.

Biblia, se on koko Pyhä Raamattu. Varustettu 230:llä Gustave Doré'n piirtämällä kuvalla. Vanha Testamentti. Vihkot 10—15. Helsingissä, Weilin ja Göös. à 1: —

Beck, J. T. Kristillisiä puheita. Mukaellen suomentanut K. E. Stenbäck. 12 vihko. Porissa, O. Palander. —: 40.

Fredriksson, Kan utgåendet från vår evangelisk lutherska kyrka från biblisk-kristlig synpunkt försvaras. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 20.

Klami, D. Kirkkohistorian selityksiä. Yliopettaja K. Ervast'in luentojen mukaan muistiin kirjoitellut — — —. Hämeenlinnassa.

Kristillinen kirkkovuosi. Kirjoittanut H. P. Toinen painos. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 35.

Laitinen, Aatu. Valituita kristittyin kirjeitä. Ensimmäinen osa. Esipuheella varustaen koonnut — — —. Oulussa. 1: —.

Merle d'Aubigné, J. H. Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Suomentanut A. Törneroos (Tuokko). Ensimmäinen osa. 5:des vihko. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. —: 50.

Tutkimuksia Jumaluus-opin alalla IV. Pfaler, K. A. Sananen armonvapausopin kehkeytymisestä. Sortavalassa, K. Suomalainen. —: 40.

Lain-opillista ja valtiollista kirjallisuutta.

Alamaiset ehdotukset, Suomen Suuriruhtinaanmaan rikoslaiksi. Valmistanut komitea, joka oli määrätty tarkastamaan vuonna 1875 painettuja alamaisia ehdotuksia sanotuksi rikoslaiksi ja sanotuiksi asetuksiksi. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Bergh, Edv. Neuvonantaja lakiasioissa joka miehelle. Suomennos. Helsingissä, G. W. Edlund. 6: —.

Betänkande från den för afgifvande af förslag till ny författning, angående vilkoren för inrättandet af enskilda banker, tillsatta komité. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Betänkande ifrån komitén för utarbetande af förslag till nytt inqvarteringsreglemente. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Mietintö ehdotuksen antamista varten uuteen asetukseen yksityisten pankkien perustamisen ehdoista asetetulta komitealta. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Mietintö lakiehdotusta ala-ikäisten työnteosta tehtaissa y. m. valmistamaan asetetulta komitealta. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Mietintö lääninedustus-ehdotuksen tekemistä varten asetetulta komitealta. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Mietintö maapoliisin lisäämisen asiassa asetetulta komitealta. Suomennos. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Några landtdagsmannaval 1881 och 1882. Helsingissä, Weilin ja Göös. —: 75.

Serlachius, Julian. Om klander å jord enligt de svenska landskapslagarne. Akademisk afhandling. Helsingissä, tekijä. 3: —.

Underdåniga förslag till strafflag för Storfurstendömet Finland. Utarbetade af en för granskning af de år 1875 tryckta underdåniga förslag till enahanda författningar tillförordnad komité. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Wrede, R. A. Processinvändningarna enligt finsk allmän civilprocessrätt. Akademisk afhandling. Helsingissä, tekijä. 3: 50.

Tilastoa. Maatiedettä. Matkakertomuksia.

Berättelse om Medicinalverket i Finland år 1882, underdånigast afgifven af Medicinalöfverstyrelsen. Helsingissä, Lääkintöhallitus.

Bidrag till Finlands officiela statistik. VI. Befolknings-statistik. 10. Öfversigt af folkmängdsförändringarna i Finland åren 1880 och 1881. Helsingissä, Keisarill. senaatti. 2: —.

Blåfield, O. Tampereen kaupungin tilastollinen ja kunnallinen vuosikirja. Neljäs vuosikerta. 1884. Tampereella. 1: —.

Jaakko Cookin matkat Tyynellä merellä. Kirjoittanut A. F. H. Sisältää kartan ja yksitoista puupiirrosta. (Kansanval.-seuran toimituksia. XLV). Helsingissä, Kansanval. seura. —: 75.

James Cooks resor på Stilla hafvet. Af A. F. H. Öfversättning. Med karta och elfva trädsnitt. (Folkuppl.-sällskapets skrifter. XLV.) Helsingissä, Kansanval.-seura. —: 75.

Juuti, K. J. Maantieteen oppikirja. Kansakouluja varten. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: 25.

— — — Suomen maantiede. Kansakouluja varten. Toinen korjattu painos. Helsingissä, Weilin ja Göös. —: 60.

Statistisk årsbok för Finland utgifven af Statistiska byrån. Sjette årgången 1884. Helsingissä, Suomal. kirjall. seuran kirjapaino. 1: 50.

Statistisk öfversigt af elementarläroverkens i Finland tillstånd och verksamhet under läseåret 1882—1883. Utgifven af Öfverstyrelsen för skolväsendet. Helsingissä, Koulut. Ylihallitus. — 75.

Suomenmaan virallinen tilasto. VI. Väkiluvun-tilasto. 10. Yleinen katsaus väkiluvunmuutoksiin Suomessa vuosina 1880 ja 1881. Helsingissä, Keisarill. senaatti. 2: —.

Suomenmaan tilastollinen vuosikirja tehnyt Tilastollinen toimisto. Kuudes vuosikerta. 1884. Helsingissä, Suom. kirjall. seuran kirjapaino. 1: 50.

Tilastollinen osoitus Suomen alkeisopistojen tilasta ja vaikutuksesta lukuvuonna 1882—1883. Koulutoimen Ylihallituksen antama. Helsingissä, Koulut. Ylihallitus. —: 75.

Historiaa ja muinaistiedettä.

Aspelin, J. R. La Rosomonorum Gens et le Ruotsi. Étude d'histoire et d'archéologie. Respeetueuseement dédiée au Congrès archeologique d'Odessa le 27 (15) Août 1884 par — — —. Helsingissä, tekijä.

Juuti, K. J. Lukukirja yleisessä historiassa. Koulutoimen ylihallituksen vahvistamain mallikurssien johdolla kansakouluja varten toimittanut — — —. Tarkastanut ja korjannut T:ri J. W. Ruuth.. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: 50.

Laurén, L. L. Wasa trivialskola 1684—1884. Anteckningar, med anledning af skolans tvåhundraåriga tillvaro, gjorda af läroverkets n. v. rektor — — —. Uudessakaarlepyyssä. 5: —.

Leinberg, Carolus Gabriel. Constitutiones sive Leges et Statuta Gymnasij Wijburgensis. E libro manu scripto, qui in bibliotheca academiæ Upsaliensis servatur, describendas et textu, qvantum fieri potuit, recensito imprimendas curavit — —. Jyväskylässä, tekijä.

— — —. Handlingar rörande Finska skolväsendets historia under 16:de, 17:de och 18:de seklen. Med bidrag af allmänna medel i tryck utgifna. Jyväskylässä, tekijä. 5: —.

Maukonen, J. Yleinen historia. III. Uusi aika. Kansakoulujen ja kansalaisten tarpeeksi kirjoittanut — — —. Hämeenlinnassa. —: 60.

[Schauman, B. O.] Efemerider. Januari—Mars 1883. Aftryckta ur Hufudstadsbladet, med tillägg. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 50.

Vasenius, Valfrid. Historiska undersökningar om Jacob Frese. Ylipainos „Historiallisesta Arkistosta". Helsingissä.

Weber, Georg. Yleinen ihmiskunnan historia. Suomensi Aatto S. 13 ja 14 vihko. Porvoossa, W. Söderström. à 1: 75 ja 2: —.

Yleinen ihmiskunnan historia, sisältävä myöskin tärkeimmät sivistys-, kirjallisuus- ja kirkkohistorialliset tapahtumat. Weberin, Wallisin y. m. mukaan. Suomensi Aatto S. 15, 16 ja 17 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 3: 50, 4: — ja 1: 75.

Kielitiedettä ja kielen-opetusta.

Ahlman, Ferd. Kansakoulun ensimmäinen luku-kirja. Toinen korjattu painos. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: —.

— — —. Suomalais-ruotsalainen sanakirja. Toinen, lisätty painos. Helsingissä, G. W. Edlund. 7: —.

Brunér, Edvard af. Latinsk elementargrammatik. Tredje upplagan, omarbetad af *Dr C. Synnerberg*. Helsingissä, G. W. Edlund. 4: —.

Cenetz, Arvid. Lyhyt Kasan'in tatarin kielen kielioppi.

— — —. Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi. (Ylipainos Suomi-kirjan toisen jakson 17:nnestä osasta). Helsingissä, Suomal. kirjallisuuden seura. 2: —.

Jankhsson, A. W. Lukemisia Suomenkieltä oppivaisten hyödyksi. Koulua ja kotia varten. Neljäs painos. Turussa, toimittaja. 1: 25.

Leinberg, K. G. Suomenkielisen kirjallisuuden esikoinen. Michael Agricolan Abckiria. Alkuperäisessä muodossa uudestaan painattanut — — —. Jyväskylässä, painattajan kustantama. —: 75.

[Rothsten, F. W.] Latinais-Suomalainen sanakirja koulujen tarpeeksi. Toinen painos. Suom. kirjallisuuden seuran toimituksia 33 osa. Helsingissä. 10: —.

Setälä, E. N. Vähäinen Suomalainen lukukirja. Viisikuudetta lukukappaletta alotteleville. Porvoossa, Werner Söderström. 1: —.

Suomalaisia sananlaskuja ja lauluja y. m. koulujen tarpeeksi. Helsingissä, Lång ja Ståhlberg. —: 50.

Ursin, N. R. af. De Lusitania provincia romana. (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, tekijä.

Vendell, Herman. Samlingar af ord ur nyländska allmogemålet. (Nyland. Samlingar utgifna af Nyländska afdelningen. I häftet). Helsingissä, Uusmaal. osakunta. 6: —.

Kaunokirjallisuutta.

Aho, Juhani. Kievarin pihalla. Muudan markkinamies. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 75.

A. L. O. E., Intialaisia kuvaelmia. Suomennos. Porvoossa, Werner Söderström. —: 75.

Blanche, August. Tyttö kaupungin kartanosta. Suomentanut —r —r. Tampereella, E. Lang. 3: —.

Chateaubriand, F. de. Atala. Kertomus. Ranskasta suomensi Into N[yström]. Hämeenlinnassa, Z. U. N[yström]. 1: 50.

Cygnæus, Fredr. Samlade arbeten. Poetiska arbeten. Första bandet. 1 & 2 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Dilling, L. Jutelmia. Suomennoksia norjalaisesta alkuteoksesta „Gjennem Lorgnetten". Pietarissa, A. Lindeberg. 1: —.

Ibsen, Henrik. Yhteiskunnan tukeet. Näytelmä neljässä näytöksessä. Suomentanut Pio Talmaa. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 75.

Jahnsson, Ewald Ferd. Muuan suomalainen soturi Kristiina kuningattaren aikakaudelta. Historiallinen romaani. Porvoossa, Werner Söderström. 3: 50.

Lieto, Metsä-kukkia. Runoa ja proosaa. Tampereella, M. Niininen. 1: 60.

Nepomuk. Väkevä Pekka. Kansan kertomus Upplandista. Suomensi E. T. Tampereella, E. Hagelberg. —: 50.

Palmqvist, P. Kadonnut avain. Suomentanut S. Hirvonen. Tampereella. E. Hagelberg. —: 50.

— — —. Pieni Hanhipaimen Yrjö. — Eva eli Ei se ole minun syyni. Suomentanut S. Hirvonen. Tampereella, E. Hagelberg. —: 25.

R[aitio] K. Kalevipoeg. I korthet skildrad af — —. Öfversatt af R. H. (Folkuppl.-sällskapets skrifter XLIV.) Helsingissä, Kansanvalistus-seura. 1: —.

— — —. Kalevipoeg. Lyhyesti esitellyt — —. (Kansanvalistus-seuran toimituksia XLIV). Helsingissä, Kansanval.-seura. 1: —

Kirjallishistoriaa.

Godenhjelm, B. F. Oppikirja Suomalaisen kirjallisuuden historiassa. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: 60.

Rancken, I. O. J. M. A. Castréns medarbetare Johan Reinhold Bergstadi, biografiskt tecknad, och dennes dagbok öfver resa till ostliga länder 1845—1846. Waasassa, Waasan kirjapaino-yhtiö. 3: —.

Söderhjelm, Werner. Om Johann Elias Schelegel, särskildt som lustspeldiktare. (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, tekijä.

Musiikkia.

Rikström, Kaksiäänisiä lauluja kansakouluille. 1 vihko. Helsingissä. Clouberg ja kump., Wiipurissa, jaettavana. —: 80.

Vasenius, C. G. Viisitoista kolmiäänistä laulua ruotsalaisella ja suomalaisella tekstillä lyseoita, nais- ja realikouluja, ylhäisempiä kansakouluja ja kotia varten. Turussa, G. W. Wilén. —: 50.

Polemillista kirjallisuutta.

Arius, Vetenskapen och professorerne Hjelt, Neovius och Reuter samt docenten Vasenius. Helsingissä, P. H. Beijerin jaettavana. —. 65.

Från universitetet. Skildringar af X. I Helsingissä, P. H. Beijerin jaettavana. —: 50.

Granfelt, Axel Fredr. Herr D:r Carl von Bergens i Helsingfors hållna föreläsningar öfver „framtidens kristendom" granskade af — — —. Porvoossa, G. L. Söderström. 1: 25.

Vetenskapen och Herr Carl von Bergen. I. Herr von Bergens naturvetenskap. Af Edv. Hjelt, E. R. Neovius, O. M. Reuter. II. Vetenskap och fördragsamhet. Af Valfrid Vasenius. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 65.

Vetenskapen och Herr Carl von Bergen. I. Herr von Bergens naturvetenskap. Af Edv. Hjelt, E. R. Neovius, O. M. Reuter. II. Herr von Bergens „bemötande". Helsingissä, G. W. Edlund. —: 65.

Raittiuskirjallisuutta.

Huss, Mauno. Juoppoudesta ja sen seurauksista yksityiselle, perheelle, kunnalle ja valtiolle. Suomen oloihin sovittamalla suomentanut K. Werkko. Turussa, K. Werkko. —: 70.

Newton, R. Jättiläinen. Raittiuskirjoitus. Suomentanut K. Werkko. Turussa, K. Werkko. —: 50.

Matematiikkaa.

Bonsdorff, E. Lu'unlaskun oppikirja. Kansakoulun tarpeeksi. Kolmas parannettu painos. Helsingissä, Weilin ja Göös. 2: 50.

Högman, Lu'unlaskun oppikirja. Helsingissä, Weilin ja Göös. 3: —.

— — — Taululaskuharjoituksia. 2 ja 4 vihko. Helsingissä, Weilin ja Göös. à —: 25.

Lindberg, K. M. Harjoitusesimerkkejä fysikassa. Alkeisopistojen tarpeeksi. Suomentanut A N. H. 26 kuvalla. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: —.

Mellberg, E. J. Förberedande kurs i geometri. Valmistava oppijakso geometriassa. Helsingissä. G. W. Edlund. 1: 25.

Neovius, L. Om komplexa tals användning i geometrin. Akademisk afhandling. Helsingissä, tekijä. 2: —.

Wivolin, K. K. Luvun-laskun oppikirja, jonka koulujen tarpeeksi teki — — —. Kuudes painos. Turussa, G. W. Wilén. 2: —.

Wivolin, C. G. Lärobok i räknekonsten. Tredje upplagan. Turussa, G. W. Wilén. 2: —.

[Öhberg, A.] Lärobok i geometri för Navigationsskolor. Turussa, tekijä. 6: —.

Luonnontiedettä.

Brotherus, V. F. Études sur la distribution des mousses au Caucase. (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, tekijä. 2: 50.

Hjelt, Hjalmar. En växtförteckning från 1750, hittills icke publicerad, försedd med nödiga förklaringar och hänvisningar till närvarande förhållanden. Nikolainkaupungissa, tekijä. 1: —.

Huizinga W. Matkustuksia luonnon valtakunnassa ynnä lisäys, nimeltä terveytemme. T:ri Jüttingin parannetusta laitoksesta vapaasti ruotsintanut T:ri Gust. Elmqvist. Suomennos. Lukuisilla kuvilla varustettu. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Mela, A. J. Lyhykäinen kasvioppi ja kasvio. Kouluja varten toimittanut — —. Toinen, korjattu ja lisätty painos. Suomal. kirjallisuuden seuran toimituksia. 53 osa. Helsingissä. 4: —.

Thomas, Louis. Suuret keksinnöt. Seitsemännestä lisätystä alkuperäisestä painoksesta suomeksi sovitteli ja mukaili K. Suomalainen. 3 vihko. Sisältää 47 kuvaa. Porvoossa, Werner Söderström. —: 85.

Zaengerle, M. Kemian alkeet. Saksankielestä mukailemalla suomennettu. 50 kuvalla valaistu. 1 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 2: —.

Lääketiedettä.

Bonsdorff, E. J. Fysiologiska betraktelser öfver den närmaste orsaken till epilepsin jemte redogörelser för några af mig behandlade fall af denna sjukdom. Ylipainos Suom. tiedeseuran „Acta"sta, Tom. XIV. Helsingissä, tekijä. 3: —.

Esmarch, Fr. Ensimäinen apu vahingoittuneelle. Tekijän suosiollisella luvalla suomennettu. 20 puupiirroksella. Helsingissä, Wickström ja kumpp. jaettavana. —: 50.

Taloutta.

Fiskar och fiskodling. Med 21 teckningar. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 25.

Hilda tädin keittokirja. Toisesta lisätystä painoksesta suomennos. Helsingissä, Aug. Fabritius. 1: 25.

Inberg, I. J. Finlands förnämsta matsvampar, deras igenkännande och användning. 36 färglagda bilder i 4 taflor. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: 50.

— — — Suomenmaan parhaat ruoka-sienet, niitten tunteminen ja käyttäminen. 36 väripainokuvaa 4:ssä taulussa. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: 50.

Kaigorodow, Dm. Kaarnakuoriainen sekä keinot sen torjumiseksi ja hävittämiseksi. Hämeenlinnassa.

Leppä, W. Maanviljelysoppi ynnä lyhyt esitys karjanhoidosta, puutarhasta ja metsänhoidosta. Kansakouluille ja nuorisolle toimittanut — — —. Porissa. —: 50

Wallmark, J. Muistoonpanoja puutarhanhoidon ystäville Suomessa, sisältävä vuoden 12 kuukautena puutarhassa sehtävät työt. Helsingissä, Suom. puutarhayhdistys. —: 50.

Winslow, A. P. Sata talouden hoidolle tärkeätä Suomen kasvia. Selityksiä niiden ulkonäöstä, ominaisuuksista, käytännöstä, viljelemisestä y. m. sekä liite, jossa kerrotaan perunataudista, noesta ja karjunhampaista. Suomennos. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Muuta kirjallisuutta.

Adresskalender för Helsingfors stad 1884—1885. Tjugufemte årgången. Helsingissä, G. W. Edlund. 4: —.

Alfthan, O. L. v. Käsikirja Suomen sotamiehelle. Helsingissä, tekijä. —: 50.

Almanack för året 1885 till Helsingfors horisont. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. —: 20.

Almanakka vuodelle 1885 Helsingin horisontin mukaan. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. —: 50.

Almanakka vuodelle 1885 Oulun horisontin mukaan. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. —: 20.

Fabritius, L. Kalender för finsk trafsport 1883 & 1884. I. Hämeenlinnassa, tekijä. 2: —.

Handlingar rörande besättandet af lediganslagna professionen i kirurgisk klinik vid Kejserliga Alexanders-Universitetet i Helsinfors. Helsingissä, P. H. Beijer. 2: —.

Järnefelt, Eugén. Allmännyttigt. Porissa, tekijä. 1: —.

— — — Tietoja kaikille. Porissa, tekijä. 1: 20.

Key, Ellen. Naidun vaimon tilasta. Esitelmä. Suomennos. Helsingissä, Suom. Nais-yhdistys. —: 15.

— — — Om den gifta qvinnans ställning. Föredrag. (Aftryck ur Helsingfors Dagblad). Helsingissä, Suom. nais-yhdistys. —: 15.

Lönnroth, Alfons. Apsweizinaschanas-wahrdi preeksch Jgaunu-un Latweeschu kara wihreem Pinu semê. Helsingissä, tekijä. —: 10.

— — — Teretus-sõnat Eesti- ja Läti sõameestele Soomemaal. Helsingissä, tekijä. —: 10.

Nummelin, C. H. Mercurius, adress- & annonsbok för Helsingfors från juni 1884 till juni 1885. Helsingissä, tekijä. 1: 50.

Orannoffsky. Käytännölliset ohjeet ampumataidon opetusta vartèn. Hämeenlinnassa.

Первый годовой отчетъ Свеаборскаго мѣстнаго правленія состоящаго подъ высочайшимъ покровительствомъ Ея Императорскаго Величества Госыдарыни Императорицы общества спасанія на водахъ 1885 годъ. Кр. Свеаборгъ 1884.

Redogörelse för Kejserliga Alexanders-Universitetet i Finland under läseåren 1881—1884. Helsingissä, Yliopisto.

Sederholm, Vilho. Lukuharjoituksia suomalaisessa pikakirjoituksessa, Gabelsbergerin järjestelmän mukaan. I. Helsingissä, Wickström ja kump. jaettavana. 1: —.

Städernas allmänna brandstodsbolag i Finland. Åren 1833—1883. Anteckningar af bolagets kassör. Helsingissä.

Stämpelbok för Finlands smält- samt jern- och manufakturverk. Helsingissä.

Tasku-aikataulu junille Valtionrautateillä Suomessa 1 p:stä Lokakuuta 1884 toistaiseksi. Ynnä kartta. Helsingissä. —: 25.

Uusi kirjanpito. Oppikirja kirjanpidossa Poppe'n uuden järjestelmän mukaan. Kauppakouluja ja itseoppivia varten. Mukailemalla suomennettu. Kuopiossa, Bruno Granit. 1: 75.

Öhman, G. Kort handledning för kurgäster och badbetjening vid Lovisa vattenkuranstalt. Lovisassa, tekijä.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Henrik Johan Walbeck.

Helsingfors Dagbladin „alakerrassa“ oli joku aika takaperin luettavana kertomus, jossa mainittiin, että eräällä luonnon-ihanalla paikalla Turun tienoilla oli löydetty kallioon hakattuina kuuluisan astronoomin Argelanderin nimi sekä useitten perheitten jäsenten nimet, jotka siihen aikaan olivat hänen läheisimpiänsä. Kertomuksen lähettäjä arvelee, että nämät Argelanderin ystävät siinä olivat pitäneet hänelle jäähyväispidot hänen muuttaessaan Turusta, ja samassa paikassa nähtävä päivämäärä tekee tämän arvelun todenmukaiseksi. Lähellä yllämainittuja nimikirjoituksia on vielä saman kertomuksen mukaan nimi Henrik Johan Walbeck ja nimen yläpuolelle tähti piirrettynä. Tämän suhteen ei yllämainitun kirjoituksen tekijällä ole mitään arvelua, vaan sanoo turhaan koettaneensa tiedustella mitä Walbeckin nimen yläpuolella oleva tähti tarkoittaa. Eipä luulisi siihen vaikeita tutkimuksia tarvittavan; „Biografinen Nimikirja“ jo olisi voinut antaa jonkun verran tietoja tästä Argelanderin edelläkävijästä tähtitieteen observaattorina Turussa. Mainitun kirjoittajan huudahdus on kuitenkin omansa osottamaan, kuinka täydellisesti unhotuksiin on joutunut mies, jonka lyhyt-aikainen, mutta innokas työskentely luonnontutkimuksen alalla olisi ansainnut suurempaa huomiota hänen maanmiestensä puolelta ja varmaankaan ei olisi jäänyt sitä paitsi, joll'ei hänen jälkeisensä vielä loistavammat ansiot olisi himmentäneet sitä. Jos pitempi elinkausi olisi tullut Walbeckin osaksi, olisi saanut odottaa useampia ja suurempia hedelmiä hänen työstään. Kuitenkin hänen nimellään jo asiain näin ollessa on arvokas sijansa tähtitieteen historiassa. Muutamia Valvojan lukijoita kenties huvittanee saada enemmän tietoa tästä maanmiehestämme, etenkin koska maassamme enemmän levinneistä lähteistä ei tule aivan selville, mitkä hänen suurimmat ansionsa ovat olleet.

Yksinkertaiset olivat olot, joissa hän on kasvanut. Hänen isänsä Eerik Gabriel Walbeck oli lukkarina Turun Tuomiokirkkoseurakunnissa *).

*) Ks. Tengströmin „Chronologiska Förteckningar och Anteckningar“, jonka ilmoitukset ovat tähän otetut.

Tämän avioliitosta Anna Christina Caloniuksen kanssa syntyi poika Henrik Johan Turussa 1793 lokak. 11 p. Kuuluisana vuonna 1808 pääsi hän viidentoista vuotiaana ylioppilaaksi Aboënsien osakuntaan. Maisterin arvon hän saavutti vuonna 1815, syyskuun 20 p. samana vuonna prof. Ahlstedtin esimiehenä ollen puolustettuansa väitöskirjansa muutamista tähdenpeittymisten ja auringonpimenemisten edeltäpäin määräämistä helpottavista konstanteista. Aine on vähäpätöinen ja huomaa paikoittain esittelemisestä sen olevan vasta-alkajan tekoa, mutta väitöksellä on kuitenkin merkityksensä sen taidon vuoksi, mitä tekijä osottaa yhteensovittaessaan muutamia maan litteyden suuruutta koskevia tuloksia. Nämät ilmoitukset ovat hyvin valittuja ja näyttävät että Walbeck jo silloin harrasti tätä kysymystä, jonka selvittämistä hän myöhemmin niin suuressa määrin edisti. Lokak. 13 p. samana vuonna hän myös vihittiin filosofian maisteriksi, jossa tilaisuudessa hänellä oli kolmas arvosija.

Täkäläisessä astronomian observatoorissa säilytetään Walbeckin observatsioonit ja muistiinpanot. Edellisistä näkyy, että hän aina vuodesta 1814 erinomaisen ahkeraan on tehnyt tähtitieteellisiä havaintoja. Näitten havaintojen arvo ei ollut vähäinen ja hänen aikalaisensa myönsivätkin niille sitä. Se olisi kuitenkin tullut paljoa suuremmaksi, ja hän olisi myöskin saattanut monipuolisemmin tehdä havaintoja, joll'ei hänen astronoominen koneistonsa olisi ollut niin perin vaillinainen. Troughtonin sekstantti ja $3^1/_2$ jalkaa pitkä Dollondin kaukoputki olivat hänen paraimpia apukeinojansa.

Walbeckin muistiinpanot tältä ajalta todistavat sitä intoa, jolla hän koetti hankkia itselleen tietoa kaikesta mikä uusinta ja parasta oli hänen tieteensä alalla ja käyttää sitä hyväkseen. Niin pian kuin hän sai tiedon jostakin uudesta edistymisestä astronomian alalla, sovitti hän sen tuloksia omiinsa tahi muitten havaintoihin, eikä levännyt, ennenkuin oli saattanut asian perille ja ennenkuin uusi apukeino oli täydellisesti hänen käytettävissään.

Esimerkkinä hänen työstään tämän suhteen on hänen dosentin väitöskirjansa, joka tarkastettiin 18 p. marrask. 1815 ja joka sisälsi edeltäpäin tehtyjä laskuja ja määräyksiä auringonpimennyksestä 19 p. marrask. 1816. Hänellä on tässä tilaisuus näyttää silloin hiljan julkaistujen Bürgin ja Burckhardtin kuuntaulujen ja Delambren ja Zachin auringontaulujen käyttämistä, jotka taulut olivat ennen käytettyjä hyvän joukon tarkemmat. Huvittavia ovat tässä julkaistut Turun kaupungin aseman määräykset,

jotka, observatooria kun ei ollut, ovat tehdyt tuomiokirkon suhteen. Ne paikat, mistä Walbeck tavallisesti teki havaintojansa, olivat nimittäin tämän kirkon portaat ja — professori Hällströmin piha, joka seikka hyvin osottaa millaisissa oloissa hän teki työtään. Yllämainittuja tauluja hän niin-ikään käyttää Tukholman tiedeakatemian toimituksissa vuodelta 1816 julkaistussa kirjoituksessaan, joka koskee muutamia observatsiooneja 5 p. marrask. 1751 tapahtuneesta tähdenpeittymisestä.

Suurta huomiota Walbeckin puolelta näyttää Legendren ja Gaussin silloin hiljan keksimä n. s. pienimpien neliöin metoodi saavuttaneen. Kirjoituksissaan hän tavan takaa kiittelee tämän metoodin ansioita. Tämän avulla saattaa nimittäin, kun on tehty joku määrä observatsiooneja tai kokeita yhden tai useamman suureen määräämistä varten, sekä saada ne mainittujen suureitten arvot, jotka tehtyjen observatsioonien mukaan ovat todennäköisimmät, että myöskin määrätä, kuinka paljon nämät arvot todenmukaisesti poikkeavat oikeista. On selvä että tätä metoodia saattaa käyttää erin-omaisen lavealta; sen käytäntö ei rajoitu luonnontieteitten useimpiin aloihin, vaikk'ei sitä, paha kyllä, silläkään alalla vielä ole käytetty kaikkiin mahdollisiin tarkoituksiin, vaan sitä saattaa sovittaa moneen muuhun tarkoitukseen ihmis-elämässä. Niin esim. ei vakuutuslaitokset ilman tätä metoodia ja sen kanssa yhteydessä olevaa todenmukaisuuslaskua olisi voineet edistyä siinä määrässä kuin nyt. Walbeckille on aina ansioksi luettava, että hän hyvissä ajoin huomasi tämän metoodin tärkeyden ja ahkeraan käytti sitä saavuttaakseen mahdollisen tarkkoja tuloksia.

Walbeck on myös itse julaissut esityksen tästä. Se löytyy eräässä väitöskirjassa, jonka aineena muuten nimestä päättäen oli veden tiiveyden ja koon eri lämpöasteilla määräämiseen käytettyjen menetystapojen vertaaminen, josta siinä kuitenkin todellisuudessa hyvin vähän puhutaan. Väitöskirja, joka tarkastettiin 2 p. maalisk. 1816, oli nimittäin aiottu olemaan ensimmäisenä kokonaisessa sarjassa. Yliopiston opettajat siihen aikaan tavallisesti julkaisivat teoksensa väitöskirjoina, joidenka painattamisen kustansi se ylioppilas, joka väiteltäissä esiintyi vastaväittäjänä. Kussakin sellaisessa väitöskirjassa oli ainoastaan muutamia sivuja, tavallisesti 10 tai 16, ja painamista jatkettiin kunnes mainittu määrä oli täytetty, jolloin se keskeytettiin — usein keskellä lausetta, niinkuin yllämainitussa tapauksessa. Jatko ilmestyi sitten seuraavassa väitöskirjassa.

Walbeckin dosentin arvoa varten julkaiseman väitöskirjan sekä hänen muitten tieteellisten ansioittensa johdosta konsistoori ehdotti häntä dosentiksi käytännöllisessä matematiikassa, joksi hän myöskin nimitettiin Kanslerin kirjan kautta 11 p. toukok. 1816. Samalla kertaa ehdotettiin myöskin dosentiksi samassa tieteessä Nathanael Gerhard af Schultén, joka sittemmin tuli matematiikan professoriksi. Konsistoorin kirjoituksessa yliopiston Kanslerille kiitellään erin-omaisesti Walbeckia sekä tieteellisten ansioittensa että opettajantoimensa vuoksi, koska hän jo silloin oli ohjannut ylioppilaita matemaatillisissa tutkimuksissa. Sen ajan henkeä hyvin osottaa se riita, joka silloin syntyi akatemian hallituksessa siitä, kumpi näistä tulevista dosenteista pantaisiin ennen toista ohjelmaan ja sen kautta tavallaan saisi suuremman arvon. Walbeckia puolustaen professori G. G. Hällström silloin konsistoorille luki Ruotsin tiedeakatemian antaman hyvin kiittävän arvostelun Walbeckin yllämainitusta kirjoituksesta tiedeseuran teoksissa vuodelta 1816. Muutamat muut konsistoorin jäsenet esiintoivat toisia seikkoja, jotka puhuivat Schulténin puolesta. Kun vihdoin tiedekunnan ja konsistoorin enemmistö oli ehdottanut Walbeckin ensi sijaan, määräsi H. K. K. Kansleri arvalla ratkaisemaan asian, joka viimein tehtiinkin konsistoorin edessä ja päättyi Schulténin hyväksi.

Jo noin vuotta ennen tätä nimitystä oli akatemian konsistoorissa keskusteltu oman tähtitieteen observatoorin rakentamisesta Turkuun. Etenkin silloinen fysiikan professori, Gustaf Gabriel Hällström, joka samalla kertaa hoiti astronomian opetusta yliopistossa, hyvin innokkaasti otti tähän asiaan osaa. Kun maistraatin suostumuksella oli saatu paikka observatoorille kaupungin syrjässä olevalla Vartiavuorella, päätti konsistoori 24 p. toukok. 1816 yliopiston Kanslerille lähettää alammaisen ehdotuksen tähtitieteen observatoorin hankkimisesta, jonka rakentamiseen tarvittavat rahavarat otettaisiin yliopiston rakennuskassasta. Samalla myös ehdotettiin että yliopiston virkamiehistöön, filosoofisen tiedekunnan apulais-opettajien joukkoon, lisäksi määrättäisiin astronomian observaattori, jonka olisi tuo uusi laitos hoidettavana. Hänen palkkansa kuitenkin olisi jonkun verran suurempi kuin muitten apulaisten, joiden palkka oli 96 hopearuplaa vuodessa, nimittäin 120 hopearuplaa, mutta hän velvoitettaisiin myös samalla toimittamaan almanakka ja kalenterit, joiden toimittamiseen tätä ennen oli määrätty 200 paperiruplaa, joka summa tästä lähin

jäisi maksamatta. Kun tästä asiasta konsistoorissa keskusteltiin, vaativat jo silloin muutamat sen jäsenistä vakinaisen astronomian professorin viran asettamista. Observaattorin avuksi oli amanuenssi määrättävä.

Konsistoori oli sittemmin hankkinut piirustuksen vastaiseen observatoorihuoneukseen. Sen pöytäkirjoista käy kuitenkin selväksi, ett'ei se ollut tämä piirustus, joka viimein vahvistettiin, vaan toinen, jonka arkitehti Engel yksityisesti oli jättänyt professori Hällströmille ja jonka tämä, asiasta keskusteltuaan muutamien muitten konsistoorin jäsenten kanssa, niin-ikään yksityisesti lähetti Pietariin, liittäen siihen muutamia muistutuksia omasta puolestaan.

Engelin piirustus vahvistettiin samalla kertaa kuin Keisarillinen suostumus yllämainittuihin ehdotuksiin annetttin, nimittäin v. 1817 maalisk. 31 p. Samalla ilmoitti Hänen Keisarillinen Majesteettinsa vastaisuudessa tahtovansa antaa ne varat, mitkä mahdollisesti olisivat tarpeen observatoorirakennuksen valmistamiseen sen lisäksi, mitä akatemialla oli tähän tarkoitukseen käytettävänä.

Vastainen observatoori on Engelin piirustuksen mukaan kuvattuna siihen painettuun juhlapuheesen, jonka pispa Tengström teki Turun uuden akatemiahuoneen vihkijäisiin 30 p. lokak. 1817.

Kiitollisuuden osotteeksi sai Engel yliopistolta 700 tai 800 paperiruplan arvoisen, muistokirjoituksella varustetun kultarasian.

Kun kysymys astronomian observatoorin rakentamisesta täten oli ratkaistu, oli lähinnä ajateltava sen varustamista ajan vaatimuksia vastaavilla koneilla. Tässä tarkoituksessa professori Hällström toukok. 31 p. antoi konsistoorille luettelon, jossa uudelle laitokselle osittain välttämättöminä, osittain hyvin toivottavina mainitaan seuraavat koneet: ohikulkukone, meridiaanikehä, kaksi pendelikelloa, repetitsioonikehä, heliomeetteri, teodoliitti sekä paitse näitä useampia vähempiä koneita ja laitoksia. Tämän esityksen hänen virkaveljensä yksimielisesti hyväksyivät. Mitä kulunkeihin tuli, päätti konsistoori että rakennuksen valmistamiseen määrätystä pääomasta oli otettava kaikki, mikä tarvittaisiin seiniin tahi perustukseen kiinnitettyihin koneisin; jotta olisi saatu Kanslerin määräys tästä, lähetettiin kirjallinen esitys asiasta Pietariin. Vastaus, annettu kesäk. $^{15}/_{27}$ p., myönsi koneitten hankkimiseen tarvittavain varain ottamisen rakennuskassasta, kuitenkin sillä ehdolla että rakennuskassa vast'edes saisi korvausta fysiikallisten ja astronoomisten koneitten hank-

kimiseen käytettävästä kassasta, niin pian kuin tämän varat sen sallivat. Professori Hällström sai tämän jälkeen toimekseen tilata koneet Englannista.

Kun täten perustettu uusi observaattorin virka tavallisuuden mukaan oli julistettu avoimeksi ja Walbeck oli hakenut sitä ja saanut tiedekunnan ja konsistoorin puoltolauseen, määrättiin hän astronomian observaattoriksi kanslerin kirjeen kautta 18 (6) p. marrask. 1817 (ei joulukuussa niinkuin Tengström ilmoittaa). Samalla piti hänen myöskin observatoorin esimiehenä toimittaa sen asioita. Observatoorin esimiehenä hänellä etupäässä oli hyvin mieluisana tehtävänä ulkomaalaisilta mekaanikoilta hankkia ne koneet, joiden ostamiseen varoja äsken oli myönnetty. Hänen toimiinsa tällä alalla palaamme heti.

Alussa vuotta 1817 tuli Walbeckin osaksi se kunnia, että häntä pyydettiin Tukholman tiedeakatemian kirjeenvaihtajaksi. Sama akatemia hänelle sittemmin vuonna 1819 määräsi vuoden 1816 Fernerin palkinnon hänen seuran toimituksissa samana vuonna julkaisemastaan kirjoituksesta. Samoissa toimituksissa on sitä paitsi kolme muuta Walbeckin kirjoitusta, nimittäin 1817 vuoden vuosikerrassa kaksi ja 1818:n yksi. Ensimmäinen ja viimeinen koskevat Turussa tutkittuja auringon- ja kuunpimennyksiä sekä tähdenpeittymisiä, toinen järjestyksessä kahta Upsalassa ja Lundissa tarkastettua tähdenpeittymistä.

Sitä uutteruutta, mitä Walbeck tähän aikaan osotti havaintoja tehdessään, sekä hänen innokasta osan-ottoaan astronoomisiin kysymyksiin ylimalkaan todistavat sekä hänen muistiinpanonsa tehdyistä havainnoista että myöskin hänen lavea kirjevaihtonsa ulkomaalaisten tähtitieteen tutkijain kanssa, joiden vastaukset säilytetään täkäläisessä astronomian observatoorissa. Etenkin hän vaihtoi ahkeraan kirjeitä jo silloin mainion W. Struven kanssa, joka siihen aikaan oli professori Tartossa, sittemmin suuren Pulkovan pääobservatoorin perustaja. Näitten välillä kulki kirjeitä kummaltakin puolelta melkein kerran kuukaudessa. Vuosien 1815 ja 1818 välillä oli Walbeck ahkerassa kirjevaihdossa myöskin Tukholmassa asuvan professori Hällströmin veljen, majuri C. P. Hällströmin kanssa, joka oli aikakautensa innokkain tähtitieteentutkija Ruotsissa. Kenraali Trousson, joka tähän aikaan oli Wiaporiin sijoitettu, luotti suuresti Walbeckin neuvoihin ja osotuksiin ja piti sen vuoksi hänen kanssaan ahkeraa kirjevaihtoa, joka koski hänen observatsioonejansa Wiaporin

aseman määräämistä varten y. m. Kokoelmassa on myöskin suuri joukko astronoomisten erikoiskysymysten historiaa hyvin valaisevia kirjeitä Besseliltä, Rümkeriltä, John Herscheliltä, Enekeltä, Bodelta y. m. sen ajan etevimmiltä astronoomeilta. Silloin oli vielä postinkulku verrattain hidas, eivätkä keinot, millä yksityiset astronoomit saattoivat julkaista teoksiansa, olleet läheskään tyydyttäviä mitä nopeuteen tulen. Aikakauskirjaa toimitettaessa ja jaettaessa syntyvän kahdenkertaisen postinkulun välttämiseksi täytyi tiedemiesten paljoa enemmän kuin nyt turvautua suoranaiseen kirjevaihtoon, jotta kyllin hyvissä ajoin saisivat tiedon toistensa havain noista. Jott'ei observatoori vieraantuisi aikakautensa tutkimisista, oli välttämätöntä että sen esimies oli ahkerassa ja yhtämittaisessa kirjevaihdossa astronomian alalla muissa paikoissa työskentelevien kanssa. Kun luopi huomionsa Walbeckin pyrintöihin tässä suhteessa, täytyy myöntää, että hän erin-omaisella tavalla täytti tehtävänsä.

Paitsi noita kolmea jo mainittua akateemista väitöstä, teki Walbeck vielä kolme muuta sellaista. Kaksi näistä, jotka kumpikin tarkastettiin 11 p. kesäk. 1817, koskee tarkastettujen kuundistansien reduseeraamista pituus-asteen määräämistä varten ja ne kuuluvat siis käytännöllisen tähtitieteen alalle. Näissä väitöskirjoissa esitelty metoodi on sopiva siinä tapauksessa, että pituus-aste lähimmiten on tunnettu ja saattaa siinä tapauksessa olla edullinen. Paljoa suurempi merkitys on kuitenkin Walbeckin viimeisellä väitöksellä, jossa käsitellään kysymystä maan muodosta ja suuruudesta, sellaisena kuin se seurasi etevimmistä siihen saakka toimitetuista astemittauksista. Tämä väitös, joka suuressa määrässä vahvisti Walbeckin mainetta tähtitieteilijänä, on todellisuudessa kuitenkin ainoastaan ensimmäinen osa suuremmasta kirjoituksesta, jonka jatko ei kuitenkaan ole ilmaantunut. Julkaistu osa jo kuitenkin sisältää koko metoodin sekä ne pääasiat, joihin laskut perustuivat, sekä myöskin lopputuloksina laskun kautta saadut maan suuruuden ja maan litteyden arvot. Tämä väitöskirja tarkastettiin 27 p. huhtik. 1819. Ennenkuin tämä väitöskirja julkaistiin, oli tosin julkaistu joukko erilaisia arvoja maan suuruudelle ja litteydelle. Nämät arvot kuitenkin poikkesivat toisistaan niin paljon, että esim. Laplacen teoksissa näemme litteyden arvoina vieretysten $^1/_{150}$ ja $^1/_{336}$, jotka hän on saanut erillaisista observatsiooneista. Sen tärkeyden vuoksi, mikä maan muodon ja suuruuden tuntemisella itsessään on sekä myös sen vuoksi, että näitä suureita tavan takaa tarvitaan astronoomisissa laskuissa,

tähtitieteilijöitä suuresti haittasi tähän saakka saatujen arvojen epävarmuus ja tähän saakka käytettyjen laskutapojen epäluotettavuus. Tuntien maan massan ja maan kiertoliikkeen nopeuden oli koetettu teoreettista tietä päästä tästä selville. Kun kuitenkin luonnollisesti jää tuntemattomaksi, missä asemassa massat maan sisällä ovat toistensa suhteen, oli tällä keinoin mahdollista ainoastaan määrätä rajat, joiden välillä maan litteyden arvon täytyi olla. Nämät rajat ovat $^1/_{230}$ ja $^1/_{576}$. Useat julkaistuista arvoista siis välttämättömästi olivat kovin virheellisiä.

Walbeck väitöskirjassaan huomauttaa, että arveluttava syy virheisin oli siinä, että tähän saakka oli keskenään yhdistetty astemittausten tulokset ainoastaan kaksittain. Pysyväiset virheet mittauksissa ja päätepisteitten asemien määräämisessä sekä enemmän satunnaiset maanpinnan muodon säännöttömyydet, joiden vaikutusta havaintoihin ei ollut mahdollista poistaa, olivat sen kautta vaikuttaneet verrattain enemmän lopputulokseen. Walbeck hyvin huomasi, että noita suuria erotuksia astemittausten tulosten välillä saattoi selittää otaksumalla ett'ei maa ole säännöllinen sferoiidi, s. o. ett'eivät maan akselin kautta kulkevien tasojen ja maanpinnan läpileikkaukset olleet yhtäläisiä ja ellipsejä; hän ei myöskään tahtonut väittää sitä mahdottomaksi. Hänellä oli kuitenkin se mielipide että ensin oli tutkiminen, eikö tehdyistä observatsiooneista saattanut saada sellaisia arvoja maan litteydelle ja suuruudelle, että eri astemittauksista saatujen tulosten poikkeamista näistä tyydyttävän varmasti saattaisi otaksua observatsioonivirheitten vaikuttamaksi. Epäilemättä tämä menetystapa silloin oli ainoa oikea, vaikka tosin nykyään suurella osalla maanpintaa toimitetut mittaukset varmasti näyttävät ett'ei maa ole säännöllinen sferoiidi. Tämän päämäärän saavuttamiseksi Walbeck ensikerran sovitti pienimpäin neliöin metoodia astemittauksiin. Varmempien arvojen saamiseen oli hänellä se etu että saattoi käyttää vähää ennen — 1818 — julkaistuja tuloksia Lambtonin toimittamasta suuresta intialaisesta astemittauksesta, joka käsitti 7°:n kaaren pitkin meridiaania ja toimitettiin vv. 1805—1811. Paitse tätä oli hänellä laskujensa perustuksena vielä 5 muuta mittausta, nimittäin perulainen vv. 1742—43, vähempi astemittaus Itä-Intiassa, sekin Lambtonin tekemä, ranskalainen Méchainin ja Delambren, Biotin ja Aragon, Mudgen Englannissa vv. 1800—02 ja vihdoin uusi Lapin astemittaus, jonka teki-

vät Svanberg, Öfverbom, Palander ja Holmqvist. Walbeckin laskujen mukaan on 90:s osa maankvadrantista 57009,76 toise'a ja maan litteyden arvo

$$\frac{1}{302{,}78}$$

Nykyaikaan saakka yleiseen käytetty Besselin arvo $\frac{1}{299{,}1528}$ eroaa niinkuin näkyy, hyvin vähän tästä; Walbeckin laskema arvo on vielä aivan hyvin niitten rajojen sisällä, joiden välillä tiedetään oikean arvon todenmukaisesti olevan.

Käyttämänsä metoodin varmuuteen katsoen *Walbeck on pidettävä sinä astronoomina, joka kaikkein ensinnä on julkaissut täydellisesti luotettavat maan litteyden ja suuruuden arvot.* Siitä on hän myöskin yleisesti tunnettu tähtitieteilijäin kesken. Piakkoin väitöskirjan julkaisemisen jälkeen nämät arvot myönnettiinkin jotenkin yleisesti oikeiksi. Mainio astronoomi Encke esim., joka silloin asui Gothassa, käytti tätä arvoa auringonparallaksia koskevissa tutkimuksissaan v. 1822 julkaisemassansa teoksessa „Die Entfernung der Sonne von der Erde". Walbeckin tutkimusten tulokset ovat mainittuina Boden toimittamassa „Astronomisches Jahrbuch" vuodelta 1825 (painettu 1822).

Muut Walbeckin näinä ja seuraavina vuosina julkaisemat teokset olivat pääasiallisesti kirjoituksia tähtitieteellisiin aikakauskirjoihin sekä Gerlingin trigonometrian ruotsinnos. v. Zachin toimittamaa „Correspondence Astronomique" vuodelta 1820, johon muudan hänen kirjoituksensa on otettu, en pahaksi onneksi nyt ole saanut käsiini; en myöskään aikakauskirjaa „Repertory of Arts etc" vuodelta 1822, jossa sama kirjoitus löytyy. Boden Jahrbuch'issa vuodelta 1823 on kaksi Walbeckin tekemää kirjoitusta, toinen Tartossa olevalla ohikulkukoneella tehtyjen havaintojen tarkkuudesta, toinen useista Turussa tarkastetuista tähdenpeittymisistä j. n. e.; vähempi kirjoitus on myös Jahrbuch'issa vuodelta 1824. Myös Schumacherin toimittamat, v. 1821 alotetut „Astronomische Nachrichten" sisältävät muutamia vähempiä Walbeckin kirjoituksia, sekä hänen tekemiänsä, mutta Struven, Argelanderin y. m. julkaisemia observatsiooneja.

Ahkerasta ja innokkaasta työstään sai hän usealta taholta kiitollisuuden osotuksia. John Herschelin ehdotuksesta otti Royal Astronomical Society Lontoossa kun se perustettiin hänet ulkomaalaiseksi jäsenekseen

v. 1820. Samana vuonna hän myöskin kutsuttiin kunniajäseneksi seuraan „Gesellschaft zur Verbreitung mathematisher Wissenschaften“ Hampurissa.

Siitä Walbeckin tieteellisten toimien esityksestä, jonka edellisessä olen koettanut antaa, käy selväksi, että suuri osa niistä oli sellaisten tähtitieteellisten kysymyksien ratkaisemisia, jotka myöskin maatieteelle ovat suuriarvoisia. Tälle alalle kuuluu myöskin hänen enimmin kiitetty väitöskirjansa maan muodosta ja suuruudesta. Käytännöllinen havainnontekijä kun oli, hän myös monta kertaa määräsi Turun maatieteellisen aseman. Jo sekin seikka, että hänen käytettävissään olevat koneet olivat niin vaillinaisia, teki sen että hän ryhtyi tällaisiin kysymyksiin. Myöhemmin hänellä kuitenkin oli tilaisuus ottaa osaa suurempaan geodeettiseen yritykseen. Walbeck oli lähettänyt yllämainitun kirjoituksen professori W. Struvelle Tartossa, joka kiitti Walbeckiä tästä hyvin imartelevassa kirjeessä. Samassa kirjeessä, jonka päivämäärä on $\frac{\text{26 p. huhtik.}}{\text{8 p. toukok.}}$ 1819 ja joka myös oli heidän myöhemmän ahkeran kirjevaihtonsa alku, ehdottaa Struve Walbeckille yhteistä työtä. Struve oli nimittäin varemmin matkanmittauksen ja triangulatsioonein kautta mitannut matkan kahden paikan välillä Itämeren maakunnissa, joiden leveyden erotus on $2^{1}/_{2}$ astetta. Hän aikoi nyt jatkaa tätä mittausta etelässä Kuurinmaan eteläisimpään kärkeen ja pohjoisessa Suomenlahteen. Hän huomauttaa Walbeckille että kaukana pohjoisessa tehdyt astemittaukset ovat erin-omaisen tärkeitä maan litteyden todellisen arvon löytämiseen ja ehdottaa sen vuoksi että Walbeck jatkaisi samaa mittausta Suomessa ja että sitten yhdistettäisiin molemmat mittaukset yhdellä tahi useammalla kolmiolla Suomenlahden poikki. Samalla hän hartaasti pyytää Walbeckiä käymään Tartossa suostumuksien tekemistä varten tätä seikkaa koskevista asioista.

Tämä tuuma heti miellytti Walbeckiä erin-omaisesti; hän päätti käyttää jo seuraavan suven valmistaviin töihin tuuman toteuttamista varten. Kesäkuun lopulla hän matkusti Hämeenlinnan ja Tampereen tienoille tässä tarkoituksessa. Samalla hän konsistoorilta pyysi raha-apua matkustaakseen Tarttoon, joka raha-apu hänelle myönnettiin. Elok. 17 p. lähti hän Helsinkiin; täällä ja Wiaporissa hän viipyi viikon, jolla välin muutamia observatsiooneja näitten paikkain maatieteellisen aseman määräämistä varten tehtiin. Vähän aikaa Räävelissä viivyttyään hän saapui

syysk. 1 p. Tarttoon, jossa hän viipyi lähes kuukauden loppuun, tehden astronoomisia vaarin-ottoja ja yhdessä Struven kanssa tehden suunnitelmia aiottuihin mittauksiin. Kauemmaksi ei työ sinä kesänä edistynyt.

Seuraavana kesänä, 1820 tapaamme Walbeckin paljon pitemmällä matkalla. Tämä oli yhteydessä uuteen observatooriin tarvittavain koneitten hankkimisen kanssa. Luopuen ensimmäisestä aikomuksestaan koettaa hankkia koneet Englannista, professori Hällström kääntyi lähempiä tietoja saadakseen salaneuvos Utzschneiderin, kiitetyn Münchenin tehtaan esimiehen puoleen, jossa tehtaassa tärkeitten optillisten tutkimuksiensa kautta tunnettu Fraunhofer oli osakkaana. Koneitten lopullista tilaamista varten Utzschneiderilta asetti konsistoori komissioonin, jonka jäseninä olivat professorit Hällström, Palander ja Ahlstedt sekä apulaiset Schultén ja Walbeck, joka komissiooni 6 p. helmik. 1818 antoi konsistoorille ehdotuksena. Tämä todistaa kaikin puolin aikomuksen olleen niin hyvin varustaa tulevaa observatooria, että se, mitä koneisin tulee, vetäisi vertoja etevimmille, sen-aikuisille ulkomaalaisille laitoksille. Jotta tämä ehto täyttyisi, ehdotettiin tilattaviksi: 6:n tai 8:n jalan ohikulkukone, 2:n jalan meridiaanikehä, 2:n jalan repititsiooni- ja pienempi Bordankehä, ekvatoreaali, pendelikello, heliomeetteri, kaksi teodoliittia, sekä vielä muutamia pienempiä koneita. Muutamia heti jälkeen tehtyjä muutoksia lukuun ottamatta tämä on melkein koko se koneisto, millä Helsingin tähtitieteellinen observatoori nykyjään on varustettu. Konsistoori myös yksimielisesti hyväksyi tämän ehdotuksen mitään siinä muuttamatta, jonka jälkeen koneet heti tilattiin Utzschneiderilta.

Samalla edistyi observatoorin rakentaminen nopeasti. Rakennustyötä alotettiin toukokuussa 1818 ja se lopetettiin syksyllä v. 1819. Rakentamisen kestäessä syntyi, paha kyllä, erimielisyyttä arkkitehti Engelin ja rakennuskomitean kesken, jota edellinen syytti siitä, että se muka monessa suhteessa oli poikennut Keisarillisen Majesteetin vahvistamista piirustuksista. Tämä näyttää kuitenkin tulleen siitä, ett'ei Engel, joka piirustuksia tehdessään asui Helsingissä, aivan tarkoin tuntenut paikan laatua, sekä myöskin jostakin epäselvästä kohdasta mainituissa piirustuksissa. Kun Engel sittemmin tuli Turkuun, oli hänen ja komitean jäsenten mielipiteitten eroavaisuus niin suuri, että Engel vaati takaisin osapiirustuksiaan ja valitti asiasta valtiosihteeri parooni Rehbinderille. Samalla oli hän kuitenkin myös ilmoittanut tämän asian pro-

fessori Hällströmille, joka toimitti asian konsistoorin keskusteltavaksi, josta se niin-ikään lähetettiin korkeamman oikeuden ratkaistavaksi. Yliopiston Kansleri vihdoin määräsi, että konsistoori saisi pitää osapiirustukset ja antoi sille oikeuden vaatia Engeliltä uusiakin osapiirustuksia jos niitä tarvittaisin. Kun Engel kuitenkin myöhemmin viivytteli uusien piirustusten antamista, annettiin rakennuskomitealle toimeksi saatujen piirustusten mukaan saattaa rakennus valmiiksi niin hyvin kuin mahdollista. Tämä tehtiinkin sillä menestyksellä, että Walbeck jo syksyllä v. 1819 saattoi muuttaa uuteen asuntoonsa asumaan.

Mitä siihen tulee, kuinka pian observatooriin voitaisiin saada tarpeelliset koneet, näyttää yliopiston miehillä olleen aivan liian suuret toiveet. Jo maaliskuun alussa 1820 Walbeck pyysi virkavapautta kesäksi matkustaakseen Saksaan valvomaan koneitten kuljettamista Münchenistä Turkuun. Samalla kertaa hän myöskin pyysi 2000 paperiruplaa matkarahaa siitä suuresta summasta, joka almanakkavuokran kautta siihen aikaan vuosittain tuli observatoorikassaan. Kumpaankin anomukseen suostuttiin. Walbeck itse sanoo, ett'ei hän ennen Tartossa käyntiänsä 1819 omin silmin ollut nähnyt ainoatakaan tähtitieteellistä observatooria ulkomailla. Sitä välttämättömämpi hänelle oli käymällä sellaisissa laitoksissa hankkia itselleen tietoa niitten sisustuksesta ja koneitten asettamisesta, ennenkuin uuden observatoorin sisustamista ja varustamista hänen johdollaan olisi aljettu.

Hän alotti matkansa alussa heinäkuuta 1820, jolloin hän meritse läksi Lübeckiin. Hän oli Struven kanssa sopinut yhtymisestä Altonassa. Hänen aikomuksensa oli nimittäin matkustaa yhdessä tämän kanssa, vaikka tämä tuuma sittemmin meni myttyyn. Jonkun aikaa täällä viivyttyään hän jatkoi matkaansa Müncheniin. Hänen sinne tullessaan oli tilatuista koneista ainoastaan yksi teodoliitti valmiina. Kun hän oli koetellut ja hyväksynyt tämän, lähetettiin se Lübeckin kautta Turkuun. Mitä muihin koneisin tulee ei voitu määrätä aikaa jonka kuluessa niitten piti valmistua. Kun näin oli asian laita, oli Walbeckin mahdotonta täyttää tehtäväänsä koneitten Turkuun viemisen suhteen, hän sen vuoksi viipyikin Münchenissä ainoastaan syyskuun alkuun. Häntä myös houkutteli lähtemään muudan kokous, joka pidettiin Altonassa. Tässä kokouksessa piti useitten Saksan mainioimpain astronoomien yhdessä mitata eräs matka, jonka piti olla suuren Tanskasta Saksaan ulottuvan astemittauksen pohjana. Kun Walbeck oli aiko-

nut antautua samanlaiseen yritykseen Suomessa, oli läsnäolo tällaisessa mittauksessa hänelle erin-omaisen opettava, josta syystä hän ei tahtonut päästää käsistänsä tätä tilaisuutta, missä hän myös saattaisi saada mainioita tuttavia. Kertomuksessaan Münchenin matkastaan hän myöskin ehdottaa pari muutosta tehtäviksi tilausten suhteen. Hän oli viimeinkin päättänyt tilata 8:n jalan ohikulkukoneen; tämän rinnalla ei kuitenkaan 2:n jalan meridiaanikehä ollut paikallaan. Oli alkuaan ajateltu sellaista, jonka ympyrän läpileikkaus olisi 3 jalkaa; Utzschneider oli innokkaasti sitä vastustanut; nyt oli Walbeck vihdoin huomannut varsinaisen syyn Utzschneiderin vastustukseen olleen sen, ett'ei hänellä ollut tarpeeksi suurta konetta pykälikön tekemistä varten. Saksassa kaikki olivat neuvoneet Walbeckia suurempaa konetta tilaamaan, hän senvuoksi ehdotti, että 3:n jalan meridiaanikehä tilattaisi tehtailijoilta Reichenbach & Erteliltä Münchenissä. Myöhemmin tehtiin sellainen sopimus, että Utzschneider teki tuubin ja Reichenbach kehän puheena olevaan koneesen, joka nyt on täkäläisessä observatoorissa. Ekvatoreaalin Walbeck ehdotti vaihdettavaksi 9:n jalan tuubiin, joka ei olisi parallaktisesti asetettu. Tämän suhteen epäröittiin kauvan aikaa. Argelander mainitsee kertomuksessaan Helsingin uuden observatoorin varustamisesta aikakauskirjassa „Astronomische Nachrichten" 16 p. marrask. 1836, että ekvatoreaali vasta syyskuussa mainittuna vuonna sinne saapui. Matkansa jatkamiseksi Walbeck sai uuden 1500 paperiruplan matkarahan, johon myöhemmin tuli lisäksi pari pienempää summaa. Oltuansa Altonan kokouksessa Walbeck kävi useassa saksalaisessa observatoorissa; muun muassa hän jonkun aikaa viipyi Göttingenissä, jossa Gauss siihen aikaan työskenteli, sekä Seebergin observatoorissa ja Berliinissä, jotka paikat silloin olivat keskuksina Saksanmaan astronoomeilla, siitä syystä, että astronoomiset aikakauskirjat niissä toimitettiin. Pisimmän ajan hän kuitenkin viipyi Königsbergissä, siellä Besselin johdolla tullaksensa tuntemaan ne hänelle oudot koneet, joilla hän tulevaisuudessa toivoi saavansa työskennellä. Vihdoin hän kotomatkalla taas viipyi monta viikkoa Tartossa Struven luona, tehden observatsiooneja ja suunnitelmia aiottua astemittausta varten, niin että hän vasta maaliskuussa 1821 palasi Turkuun. Tämän hänen Tartossa olonsa hedelmä oli erään pyrstötähden keksiminen, jonka kuitenkin neljä muuta astronoomia keksi melkein yht'aikaa.

Astemittauksesta ei kesällä 1821 tullut mitään. Sitä innokkaammin Walbeck siihen ryhtyi seuravana kesänä. Hänen tehtävänsä silloin etenkin oli mittaukseen sopivien paikkojen etsiminen Päijänteen ja Saimaan tienoilla, jonka työn matalat, mutta lukuisat metsäiset vuoriharjanteet siellä tekivät vaikeammaksi ja pitkällisemmäksi. Pitkälle hänen ei kuitenkaan sallittu päästä tässä toimessa. Kesken hänen työtään häntä kohtasi surkea onnettomuus; hän nimittäin sattui loukkaamaan päänsä niin pahasti, että aivot luultavasti jollain tavalla vahingoittuvat. Tästä seurasi, että häntä usein vaivasi synkkämielisyys. Muutamia viikkoja sen jälkeen kun oli palannut Turkuun, hän synkkämielisyyden valtaamana itse lopetti elämänsä observatoorissa 22 p. lokak. 1822. Kuinka aavistamatoin tämä tapaus oli hänen ystävilleen, osottaa monet kirjeet, jotka hänelle tulivat ainoastaan pari päivää ennen hänen kuolemaansa ja joissa ne niinkuin tavallisestikin keskustelevat astronoomisista kysymyksistä ja kärsimättömästi odottavat hänen vastaustaan.

Niin surullisesti loppui Walbeckin elämänrata, josta hänen aikalaisillansa oli niin suuret ja osaksi jo toteutuneet toiveet, ja joka lupasi niin paljon tulevaisuudessa. Niin äkkiä kadotti suomalainen tiede miehen, jonka voima raivasi tien Suomen yliopistossa uudelle tieteen haaralle ja joka siinä vähässä ajassa, jona hänen oli sallittu vaikuttaa, jo teki sen toiminnan tähtitieteen alalla tunnetuksi ja arvossa pidetyksi ulkomaallakin. Hänen työnsä muistomerkkinä on vielä Turun observatoori, jonka rakentamisesta ja ajan vaatimuksia tyydyttävästä varustamisesta meidän etusijassa on häntä kiittäminen, joka observatoori oli niin etevä, että nykyinen Helsingissä oleva kauvan aikaa menestyksellä on voinut tehdä työtään pääasiassa samoilla koneilla. Sääliksi käy ajatellessa kuinka vähän hän itse voi nauttia tämän laitoksen puolesta tekemänsä työn hedelmiä. Ainoastaan hyvin vähäinen osa niistä koneista, joiden avulla hän oli toivonut menestyksellä saavansa jatkaa tähtitieteellisiä töitänsä, saapui hänen elinaikanaan Turkuun, ja nekin, jotka saapuivat olivat vähäpätöistä laatua.

A. Donner.

Kirjailijain muotokuvia.

XIV.

Émile Zola.

Jokainen Valvojan lukija on useasti kuullut puhuttavan siitä uudesta suunnasta kaunokirjallisuuden alalla, joka nykyään paisuu paisumistaan ja uhkaa tallata maahan kaikki entiset ihanteet, samalla kuin se ylenkatseellisesti pilkkaa vanhan estetiikan määritelmiä ja sääntöjä. Jokainen on niin-ikään kuullut sanottavan Zola'ta tämän suunnan pelottavimmaksi tahi hävyttömimmäksi edustajaksi, kirjailijaksi, jonka paras nautinto muka on laveasti kertoa alhaisimmista henkilöistä, ryömiä rikoksen ja epäsiveellisyyden saastaisimmissa luolissa. Useammat tuntenevat häntä kuitenkin ainoastaan nimeksi ja maineesta; mutta onpa Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissakin ilmestynyt uusi kirjallinen suunta, joka näyttää kovin oudolta ja uhkaavalta. Sielläkin useat ja uusimmat kirjailijat etsivät aineita, jotka tähän saakka ovat olleet kaunokirjallisuudelle vieraita, käyttävät sanoja, joita ei ennen siistissä kirjassa ole luettu ja soimaavat entisiä ideaaleja ja ideaalin miehiä.

Aika-ajoin on Valvojassakin nähty esityksiä erinäisistä skandinavilaisista kirjailijoista, jotka kuuluvat tähän suuntaan. Tosin ei niissä ole tarkastettu skandinavilaisten ja ranskalaisten naturalistien keskinäistä väliä; mutta tosiasiassa on jo tunnettu, että puheena oleva uusi suunta on Ranskasta päin tullut Pohjoismaihin. Että pohjoinen ja eteläinen naturalismi kuitenkin monessa kohden eroaa toisestansa on ihan luonnollista, koska kirjallisuudessa välttämättömästi täytyy kuvastua kansain eri luonteet ja erillaiset sivistys-olot. Tähän nähden olisi varsin hauska yrittää vertailemaan pohjoismaisia kirjailijoita vastaaviin ranskalaisiin; mutta se olkoon erinäisen kirjoituksen aine. Tällä kertaa on kyllin tehtävää yrityksessä luoda Émile Zolan kuvaa.

I.

Émile Zola, joka syntyi Pariisissa v. 1840, on suvultaan sitäkin eteläisempi. Hänen isänsä oli syntyisin Venetialainen ja hänen iso-

äitinsä oli kreikkalainen nainen Korfun saaresta. Muuten oli isä varsin etevä ja nerokas insinööri. Muutettuansa Ranskaan nai hän siellä erään sen maan tyttären Émilie Aubertin.

Émile asui vanhempainsa kanssa Etelä-Ranskassa melkein koko nuoruutensa iän. Isä kuoli kuitenkin varahin ja varaton äiti muutti joku vuosi sen jälkeen v. 1858 Parisiin. Käytyänsä Saint-Louisin lyseen läpi piti Émilen suorittaman ratkaiseva tutkinto, mutta sai kuin saikin repposet kirjallisuuden professorilta. Siihen päättyivät hänen säännölliset lukemisensa ja samaan aikaan joutui nuorukainen aineellisestikin aivan oman onnensa nojaan. Useita vuosia vietti hän nyt mitä kurjinta elämätä, kirjoitellen runoja ja tarinoita, joita hän tarjosi sanomalehdille, ja nähden nälkää. Tähän aikaan hän omasta kokemuksesta oppi tuntemaan ne suuren maailmankaupungin yöpuolet, jotka hän sitten on pelottavalla todenmukaisuudella kuvannut.

Vihdoin onnistui hän saamaan jonkunmoisen paikan kirjankustantajan Hachetten palveluksessa ja vähitellen rupesi hänen asemansa parantumaan, sillä hän oli hyvin säännöllinen töissänsä. V. 1885 hän julkaisi ensimmäisen romaaninsa „La Confession de Claude". Sitä ennen oli hän jo julkaissut ensimmäisen kokoelman kertomuksia Ninonille, jota sittemmin toisia on seurannut. Tämän jälkeen saapi hän Evénement lehden silloisen päätoimittajan hra de Villemessantin suojelijakseen. Zolan tehtäväksi annettiin kirjallisten ja taidearvostelujen toimittaminen mainitussa lehdessä.

Näissä arvosteluissa, myöhemmin painetut nimillä „Mes haines", esiintyi kuitenkin nuoren kirjailijan naturalistiset käsitykset taiteesta ja hän herätti semmoisen metelin sen-aikuisissa taiteilijain piireissä, että Villemessant katsoi paraaksi kieltää hänen arvostelemasta maalaustaidetta.

Sillä aikaa oli hän jo luonut useita teoksia, joista etevimmät olivat ensiksi näytelmiksi kirjoitetut, mutta sittemmin romaaneiksi muodostetut „Thérèse Raquin" ja „Madeleine Ferat". Hän oli tullut tunnetuksi; mutta hänen asemansa oli yhä epävakainen. Kumminkin oli se pian parantuva. Samaan aikaan oli näet hänessä kehkeytynyt suunnitelma siihen mahtavaan romaanijaksoon, joka oli tuottava hänelle ei ainoastaan kunniaa vaan myöskin turvatun aineellisen toimeentulon. Kun *Rougon-Macquart* romaanien suunnitelma oli kypsynyt niin täydellisesti, että

hän voi sen paperille kirjoittaa, meni hän kirjankustantajan Lacroixin luokse esittelemään suuria aikeitansa. Tämä suostui häntä auttamaan ja siitä hetkestä on Zolan toimeentulo ollut turvattu. Sopimus tehtiin semmoinen, että kirjailija saisi 500 francia kuukaudessa sillä ehdolla, että hän joka vuosi kirjoittaisi kaksi romaania. Zola taisi nyt ottaa äitinsä luoksensa ja alkoi hyvin menestyä kodossaan, johon hän oli vaimonansa tuonut sen Ninonin, jolle hän on omistanut pienemmät kertomuskokoelmansa.

Pariisin piirityksen aikana oleskeli hän Marseillessä ja toimitti siellä sanomalehteä. Rauhan jälkeen palasi hän jälleen pääkaupunkiin. Kustantaja Charpentier oli nyt ottanut vastataksensa Lacroixin sitoumuksesta ja odotti, että Zola puolestansa täyttäisi lupauksensa. Kirjailija ei kuitenkaan voinut vuosi vuodelta olla yhtä tuotteliäs, jota paitse 500 francia kuukaudessa ei riittänyt hänen talouteensa. Seuraus oli, että hän rupesi velkaantumaan. Huomattuansa, että asiat olivat kääntymässä huonosti, meni Zola kustantajansa luokse pyytämään määrättyjen ehtojen muuttamista. Hra Charpentier sanoi jalosti, ett'ei hänen aikomuksensa suinkaan ollut häneltä mitään varastaa. Tästä lähin sai hän 40 cent. jokaisesta myydystä kappaleesta hänen romaaneistaan ja oli hänellä sen laskun mukaan kohta saatavana 10,000 francia. Myöhemmin kohotettiin kirjailijan osa 50 cent:iin kappaleesta ja varsinkin „l'Assommoir"in ja „Nana"n tavattoman menekin kautta on Émile Zolan varallisuus kasvanut, niin että hän nykyänsä 44:n vuoden vanhana on Ranskan rikkaimpia kirjailijoita. Rikkauden rinnalla on hänen maineensa kasvanut, niin että hän siihenkin nähden on kansansa ja maailman ensimmäisiä kirjailijoita.

Täten luotuamme pikaisen katsauksen Émile Zolan elämänvaiheisin, tarkastakaamme niitä käsityksiä kaunokirjallisuudesta, joita hän yrittää toteuttaa romaaneissaan.

II.

Zola ei ole ainoastaan käytöllisesti koettanut lukuisissa teoksissa toteuttaa aatteitansa ja noudattaa vakuutustansa kirjallisella alalla. Hän on myös tavattoman ahkera kriitikko. Erinäisissä aikakauskirjoissa hän on julkaissut lukuisia kirjoituksia, joissa hän arvostelee tämän vuosisadan ranskalaisia kirjailijoita sekä toisia, joissa hän teoreettiselta kannalta kä-

sittelee kirjallisia asioita *). Koottuina muodostavat nämä kirjoitukset jo puolen tusinaa volyymejä.

Yksi näistä volyymeista on nimeltä „Le roman expérimental“ ja sisältää alkukirjoituksena samannimisen artikkelin, joka selvästi ja lyhyesti esittää Zolan teorian uuden-aikaisesta romanista. Sen tarkastaminen saattaa meidät käsittämään mikä tämä „uusi“ on.

Palauminen luontoon, se naturalistinen liikunto, joka on vuosisatamme johtava aate, on, väittää Zola, vähitellen saattava kaikki ihmisellisen hengen ilmiöt samalle tieteelliselle valtatielle. Kun hän ryhtyy esittämään millaiseksi kirjallisuuden tulee muodostua, niin hän sen vuoksi ottaakin osviitaksensa Claude Bernardin teoksen „Johdatus kokeellisen lääketieteen tutkintoon“ (Introduction à l'étude de la medicine expérimentale). Siinä kirjassaan on mainio lääkäri esitellyt sen experimenttaalisen menestystavan, jota lääketieteen tulee käyttää tutkimistyössään, voidaksensa siltä „taiteen“ kannalta, jolla se on tähän saakka ollut, kehittyä varsinaiseksi tieteeksi. Bernard on osottanut, että tuo metoodi, jota tähän saakka yksistään kemistat ovat käyttäneet tutkiessaan elottomia aineita, myös sopii käytettäväksi eläviä organismia tutkittaessa. Sillä järkähtämätön determinismi (ennakkomääräys), joka ilmestyy luonnollisten ilmiöiden olemis-ehdoissa, vallitsee yhtä hyvin elävissä organismeissa kuin elimettömissä aineissa. Tämä determinismi, s. o. toisilla sanoin se lähin syy, joka vaikuttaa ilmiön esiintymisen, ei ole muuta kuin olemuksen tahi ilmiön luonnollinen eli aineellinen ehto. Siihen determinismiin perustaa Claude Bernard menetystapansa ja Zola puolestansa väittää, että yhä sama tutkimustapa saattaa myös tuntemaan intohimojen synnyn ja kehkeytymisen sekä henkistä elämätä ylimalkaan. Hänen ei tarvitse, sanoo hän, paraasta päästä muuta kuin panna „romaaninkirjoittaja“ sana „lääkäri“ sanan sijaan, voidaksensa kirjallisellakin alalla käyttää Claude Bernardin perustelmia.

Kokeellinen menetystapa tieteellisessä tutkimisessa eroaa vanhemmasta, huomioon perustuvasta siinä, että kokeilija ei ainoastaan, niinkuin huomailija, ota vaaria itsestään esiytyvistä ilmiöistä ja pane huomioitansa

*) Suuri osa Zolan kriitillisistä kirjoituksista on ensin ilmestynyt käännettynä Pietarilaisessa aikakauskirjassa Wjestnik Euroopi, jolle hän lausuu sydämelliset kiitoksensa siitä, että se osotti hänelle vieraanvaraisuutta, silloin kuin ei yksikään pariisilainen aikakauskirja ottanut häntä vastaan eikä kärsinyt hänen kirjallista taisteluansa.

muistoon, vaan hän toimittaa jonkun, tavallisesti satunnaisen, huomion johdosta syntyneen, tieteellisen aatteen perustuksella, kokeita, joiden kautta hän aikaan saapi uusia ilmiöitä, huomaa niitä ja tutkii, missä määrin ne vahvistavat tahi epäävät tuota aatetta. Huomailijan tutkiminen riippuu sattumuksesta, jota vastoin kokeilija sopivien keinojen kautta voi jotakin erinäistä tarkoitusta varten vaihdella tahi muodostaa luonnollisia ilmiöitä, niin että ne esiintyvät tavalla, jolla sattumus harvoin taikka ei koskaan tuo niitä tutkijan huomattaviksi. Niin pian kuin koe on matkaan saanut ilmiön, muuttuu tutkija huomailijaksi ja ottaa tarkoin vaarin kokeensa vaikutuksista.

Aivan samalla tavoin, sanoo Zola, menettelee romaanin kirjoittaja. Hänessäkin on niin-ikään yht'aikaa huomailija ja kokeilija. Huomailijana hän kertoo asiat, niinkuin hän ne on todellisessa elämässä nähnyt, hän laskee ikäänkuin sen perustuksen, jolla ilmiöiden tulee kehittyä, sitten hän muuttuu kokeilijaksi ja alottaa kokeensa, s. o. hän antaa henkilöiden toimia jossakin erinäisessä kertomuksessa, osottaaksensa, että tapausten juoksu on juuri semmoinen kuin tutkittavien ilmiöiden determinismi vaatii ja määrää.

Zola panee esimerkiksi yhden Balzacin romaaneista, mutta sopivampi lienee samassa tarkoituksessa muistuttaa Gretchenistä Göthen Faustissa, joka on meille tutumpi.

Runoilija tarttuu todellisuuteen käsiksi, kun hän asettaa Gretchenin näyttämölle ja johtaa häntä kohtaan Faustin, joka neidon silmissä on kaunis nuori todellinen mies eikä mitään yliluonnollista. Sitten antaa Göthe molempien vaikuttaa toisiinsa, rakastuneen miehen rakkaudelle kypsyneesen neitoseen. Mutta sen ohella hän kuvaa meille sen keskustan tahi ympäristön, jossa tyttö on kasvanut, koko hänen edellisen, sisällisen ja ulkonaisen elämänsä ja rajoittaa sen kautta runoilijatointansa yhä ahtaimpiin puitteisiin, koska hän ei sen jälkeen enää voi antaa tämän neidon tehdä juuri mitä tahansa, vaan täytyy hänen antaa neidon loogillisesti, psykoloogillisesti ja vieläpä fysioloogillisestikin kehittyä tarkasti, niinkuin nuo ahdistavat ennakkoperustukset vaativat. Ja niin sitten käykin. Jos olettaa, että Gretchen olisi pettänyt Faustin taikka muistuttanut vihkimisen tärkeydestä ennenkuin hän antautui rakastajallensa, niin ei neito enää olisi se, jota Göthe on kuvannut. Runoilijalla ei

siis, pantuansa kokeensa alkuun, ollut muuta tehtävätä kuin tarkasti huomata välttämättömiä ilmiöitä.

Tehtävä on, sanoo Zola, tietää mitä vaikutuksia toinen tai toinen intohimo, kun se ilmestyy toisessa tai toisessa keskustassa ja toisissa tai toisissa ehdoissa, synnyttää yksilössä ja yhteiskunnassa. Siten tulee kertomus ainoastaan yksinkertaiseksi pöytäkirjaksi (procès-verbal) kokeesta, jonka romaanin kirjoittaja antaa kehittyä yleisön silmien edessä. Hän myöntää kuitenkin, että tässä ollaan kaukana kemiallisten ja fysioloogillistenkin tutkimusten varmuudesta; sillä me emme vielä tunne niitä vaikuttimia, jotka sammuttavat intohimoja ja jotka tekevät mahdolliseksi niitä selittää. Mutta kokeellinen romani on vasta alkamassa, mahdotonta on siis puhuakkaan sen tuloksista; nyt on vaan metoodi kysymyksessä.

Tavallinen väite naturalistisia kirjailijoita vastaan on se, että ne kertoessaan ovat valokuvaajia. Se on tyhmä nuhde, arvelee Zola. Kokeen aate on välttämättömässä yhteydessä mukailemisen aatteen kanssa. Naturalistit lähtevät tosin tosioloista; mutta näyttääksensä tosiasiain koneistoa (mécanisme) on täytymys herättää ja johtaa ilmiöitä; siinä on kirjailijan keksintövoima ja äly toimimassa. Kokeellinen romaani mukailee luontoa, koskaan käymättä sen ulkopuolelle ja koska „huomio osottaa, kokemus opettaa“, niin on naturalistiselle romaanille myönnettävä kokemuksen korkea opetustoimi. Pakottamatta kirjailijaa ahtaisin rajoihin, myöntää kokeellinen metoodi romaaninkirjoittajalle koko hänen ajatusvoimansa ja luojaneronsa vapauden. Hänen täytyy katsella, ymmärtää, keksiä. Huomatun tosiasian täytyy hänessä herättää aate toimeenpantavasta kokeesta, kirjoitettavasta romaanista, jotta hän pääsisi jonkun toden täydelliseen käsittämiseen. Sitten kun tehtävän kokeen suunnitelma on mietitty ja päätetty, täytyy hänen joka hetki arvostella johtopäätöksiä semmoisen miehen älyn vapaudella, joka yksistään hyväksyy ne tosiasiat, jotka ovat ilmiöiden determinismin mukaisia. Hänen työnsä alkaa epäilyksestä ja tarkoittaa ehdotonta tietämistä; eikä hän lakkaa epäilemästä ennenkuin intohimon koneisto, purjettuna ja uudestaan kokoonpantuna hänen toimestansa, käy luonnon määräämien lakien mukaan.

Tämä on pääsisällys Zolan kirjoituksen ensimmäisestä luvusta. Seuraavat luvut tarkoittavat esitetyn kokeellisen metoodin perustamista ja selvittämistä kirjallisella alalla. Ennenkuin käydään arvostelemaan, on

tarpeellista katsoa, mitä kirjailijamme edelleen lausuu, varsinkin koska hän tavan takaa puolustaa itseänsä erinäisiä vastustajain muistutuksia vastaan.

Jos ken on jäänyt epätietoiseksi siitä mitä lauseet semmoiset kuin *intohimon koneisto* tarkoittaa, niin kyllä Zola antaa tarkemmat tiedot, kuinka ne ovat käsitettävät. Esiintuomalla Claude Bernardin peruslauseen: „Elävissä olennoissa yhtä hyvin kuin elimettömissä aineissa ovat jokaisen ilmiön olemus-ehdot määrätyt poikkeettomalla tavalla“, sanoo hän sen osottavan tieteen nykyistä kehkeytymis-astetta. Siinä nyt ollaan, jota vastoin menneellä vuosisadalla kokeellisen metoodin käytäntö loi kemian ja fysiikan tieteet. Mutta seisahdutaanko siihen? Nähtävästi ei. On olemassa experimenttaalinen kemia ja fysiikka, experimenttaalinen fysiologia on syntymässä, myöhemmin saadaan vielä experimenttaalinen eli kokeellinen romaani. Koska oppineet semmoiset kuin Claude Bernard, arvelee Zola, nyt osottavat, että määrätyt lait hallitsevat ihmisen ruumista, niin voidaan erehtymisen pelotta ennustaa sitä hetkeä, jolloin vuorostansa ajatuksen ja intohimojen lait ovat selville saatu. Sama determinismi hallitsee kiveä tiellä ja ihmisen aivoja!

Nämät mietteet ottaa kirjailijamme lääkärin teoksesta, jatkaaksensa esitystänsä niiden nojalla. Romaaninkirjoittajan tehtävä on siten jollakin tavoin tutkia tieteellistä psykologiaa täydentääksensä tieteellistä fysiologiaa. Lait ovat vielä tuntemattomat, mutta jo voidaan sanoa, että poikkeematon determinismi on olemassa kaikkia inhimillisiä ilmiöitä varten. Ja niin pian kuin se on myönnetty on sen tutkiminen tullut velvollisuudeksi. Metoodi on tiettynä, menköön vaikka koko elämä kuin vaan pienikään osa totuutta valloitetaan.

Uskaltamatta määritellä niitä lakeja, jotka hallitsevat ihmisen älyllisiä ja intohimollisia ilmiöitä, arvelee Zola kuitenkin voivansa sanoa, että *perinnöisyydellä* on siinä kohden suuri vaikutus. Toiseksi pitää hän *keskustaa* (milieu) varsin tärkeänä. Tulisi, sanoo hän, siihen nähden tutkia Darwinin teoriat, vaikk'ei hän tällä kertaa asiaan ryhdy. Ainoastaan keskustasta hän lausuu, että hänen luullaksensa perhekunnan, elävän olentoryhmän tutkimisessa on yhteiskunnallinen keskusta erin-omaisen tärkeä. Ihminen ei elä yksinänsä, vaan yhteiskunnassa, yhteiskunnallisessa keskustassa, joka alituisesti mukailee ilmiöitä. Tämä yhteiskunnallinen keskusta on sekin puolestansa kemiallisten ja fyy-

sillisten lakien määräämä, s. o. elävän olentoryhmän vaihteleva tulos. Siitä jälleen luonnollisesti seuraa, että kerran voidaan vaikuttaa siihen yhteiskunnalliseen keskustaan, kun on opittu tuntemaan ne lait, jotka hallitsevat ihmisen henkisiä ilmiöitä. Kokeellinen romaani siis vastaanottaa yksinäisen ihmisen fysioloogin käsistä ja jatkaen tehtävän suorittamista se yrittää tieteellisesti ratkaisemaan kysymystä, kuinka ihmiset menettelevät yhteiskunnan jäseninä.

Tieteellisen romaanin rajaa luonnollisesti ei voida asettaa kauemmaksi kuin tieteen rajapyykkiä yleensä. Claude Bernardin mukaan me emme koskaan voi oppia tietämään *miksi*, me voimme ainoastaan tietää *kuinka* asiat tapahtuu. Jos emme voikkaan tietää, *miksi* opiumi matkaansaapi unta, niin me voimme tietää tämän unen mekanismin s. o. *kuinka* opiumi vaikuttaa unta.

Kokeellinen romaani on siis vuosisatamme tieteellisen kehityksen tulos; se täydentää fysiologian, joka perustuu kemiaan ja fysiikkaan. Sanalla sanoen se on meidän tieteellisen aikakautemme kirjallisuus, niinkuin klassillinen ja romantillinen kirjallisuus on vastannut skolastillista ja teoloogillista aikakautta.

Samoin kuin tieteellä on tällä kirjallisuudella selvä päämääränsä, johon se pyrkii. Koko kokeellisen tehtävän tarkoituksena on vain: edeltäpäin arvata ja johtaa ilmiöitä s. o. tehdä itsensä elämän mestariksi, voidaksensa sitä johtaa. Sama on romaaninkirjoittajan unelma, kun hän käyttää kokeellista metoodia tutkiessaan ihmisen luonnollista ja yhteiskunnallista elämää. Me olemme, sanoo Zola, kokeellisia siveydenharrastajia, jotka kokeiden kautta näytämme kuinka intohimo kehittyy yhteiskunnallisessa keskustassa. Sinä hetkenä, jolloin me tunnemme sen taikka sen intohimon mekanismin, voidaan sitä hoitaa ja palauttaa taikka ainakin tehdä se mahdollisesti vähemmin haitalliseksi. Kas siinä, jatkaa hän, on meidän naturalististen teostemme käytöllinen hyöty ja ylevä siveellisyys, ne kun purkavat ja uudestaan kokoonpanevat pala palalta ihmisellisen koneiston, saadaksensa sen käymään keskustain vaikutuksen alaisena. Kun aika on tullut, niin ei ole muuta tarpeesen kuin vaikuttaa yksilöihin ja keskustoihin, jos tahdotaan päästä parempaan yhteiskunnalliseen tilaan. Sillä tavoin me harrastamme käytöllistä sosiologiaa ja meidän työmme auttaa valtiollisia ja taloudellisia tieteitä. En tiedä jalompaa tehtävää, laveampaa tarkoitusperää. Tulla hyvän ja pahan

herraksi, hallita elämää, järjestää yhteiskuntaa, vähitellen ratkaista kaikki yhteiskunnalliset kysymykset, asettaa kaikkialla vakaat perusteet oikeudelle, kun kokeiden kautta ratkaistaan kaikki rikoksellisuuden kysymykset — eivätköhän ne ole ihmisellisen työn kaikkein hyödyllisimpiä ja siveellisimpiä työntekijöitä?

Tämän jälkeen Zola vertaa kokeilijain tointa ihanteellisten romaaninkirjoittajain työhön. Jälkimmäiset, sanoo hän, alkavat huomiosta ja kokemuksesta, perustaaksensa teoksensa yliluonnollisuuteen ja järjettömyyteen; mutta semmoinen työ on hedelmätön. Ihmisen älyllinen valloitustyö on siinä, että yritetään rajoittaa indeterminismiä, edistyä tunnetusta tuntemattomaan, jotta tultaisiin luonnon hallitsijaksi; idealistiset romaaninkirjoittajat pysyvät tahallansa kaikellaisten uskonnollisten ja filosoofillisten ennakkoluulojen nojalla tuntemattomassa ja puolustavat itsensä sillä hämmästyttävällä tekosyyllä, että tuntematon on jalompaa ja kauniimpaa kuin tunnettu. Idealistein harrastukset ovat turhia, ne kun joka yrityksessä lankeevat metafyysilliseen kaaokseen.

Innokkaasti puolustaa kirjailijamme naturalisteja sitä väitettä vastaan, että he muka ovat fatalisteja. Hän nimittäin sanoo deterministin ja fatalistin välillä olevan suuren, ilmeisen erotuksen. Edellisellä on vakuutus, että kullakin ilmiöllä on lähin syynsä, jonka kokeellinen tutkimus voi saada selville, mutta hän ei yritäkään selvittämään ilmiöiden sisintä luontoa (l'essence des phénomènes). Ilmiöiden determinismiin voidaan vaikuttaa, jota vastoin fatalismiin ei voida mitään. Fatalismi olettaa ilmiön välttämättömästi esiintyvän, vaikka ei tarpeellisia ehtoja olekkaan olemassa, jota vastoin determinismi on välttämätön ehto ilmiölle, jonka esiintyminen ei ole pakollinen. Niin pian, sanoo Claude Bernard, kun voimme vaikuttaa ilmiöiden determinismiin, esim. siten että keskustoja mukaillaan, niin emme ole fatalisteja.

Kokeellisen romaaninkirjoittajan siveellinen tehtävä on siis, päättää Zola, tutkia yhteiskunnallisten ilmiöiden determinismiä. Hänen ei tarvitse tehdä päätöksiä, sillä itse koe, joka tapahtuu yleisön silmien edessä, sisältää tarkoitetun päätöksen. Se on lainsäätäjäin, johtopäätösten käyttäjäin asia sitten hallita ilmiöitä, kehittämällä hyviä ja vähentäen pahoja ihmiskunnan hyödyksi.

Niinkuin edellisestä hyvin näkyy on kirjallisuus (= kaunokirjallisuus) Zolan mukaan muuttuva tieteeksi. Erinäisessä luvussa hän vielä laajem-

min kehittää ajatustansa siihen nähden. Niistäkin sivuista tahdon esiin tuoda pari valaisevaa kohtaa. Claude Bernard sanoo, että moni lääkärikin pitää vielä lääketiedettä „taiteena“, jonka harjottaja siis on taiteilija (artiste), jota erinäisissä tilaisuuksissa hänen neronsa ja personallinen käytös-älynsä (tact) johtaa; se kanta on kuitenkin voitettava, lääketaide on muuttuva varsinaiseksi tieteeksi. Vielä suuremmalla syyllä, arvelee Zola, ansaitsee romaaninkirjoittaja taiteilijan nimeä, koska hän on vielä syvemmästi indeterminismiin vaipunut; mutta jos ilmiöiden epälukuisuus ja sekavuus tekeekin hänelle monta vertaa vaikeammaksi johtaa romaania tieteelliselle polulle, niin ei se saa estää häntä seuraamasta vuosisadan yleistä kehitystä.

Claude Bernardin lauseen, että ihmishengen toiminta aina alkaa tunteesta, astuaksensa siitä järjen ja vihdoin kokeen asteelle, muuttaa Zola aineeseensa, sanomalla, että koska tunne on kokeellisen metoodin alkuaste, niin kokeiljan nero tulee koko työn johtajaksi. Neron keksimä aate on siemen; metoodi on se maa, joka antaa sille tarpeelliset ehdot kehittymiseen, menestymiseen ja paraimpien hedelmien tuottamiseen luonnon mukaan. Se, joka pysähtyy aatteeseen a priori ja tunteeseen, nojaamatta järkeen ja pyytämättä todistuksia kokeilta, hän on runoilija ja lausuu arveluita, jotka eivät mitään todista, vaan johtavat hyödyttömiin keskusteluihin. Runoilija tyytyy ideaaliin, vaikka ideaali ei muuta ole kuin se, jota emme tiedä. Päinvastoin että siihen tyydyttäisiin, on ihmisen tehtävä joka päivä rajoittaa ihanteen piiriä ja valloittaa totuudelle alaa tuntemattoman kustannuksella.

Viimeisessä luvussa puhuu Zola siitä esitystavasta, joka on luonnollinen ja välttämätön uudessa romaanissa. Siihen nähden on tärkein kohta, että tekijä itse on oleva kokonaan puolueeton ja näkymätön; hän voi näkyä ainoastaan teoksen alkuaatteessa ja yleisessä muodossa. Mutta niinkuin tositieteellisessä tutkimuksessa tutkijan yksityiset mielipiteet katoavat todistuksen taakse, niin ei myöskään romaaninkirjoittajan tule esiintyä henkilöiden ja tapausten arvostelijana. Romaani on, niinkuin ylempänä, sanottiin pöytäkirja, jossa asiat tarkasti kerrotaan, tekijän mielen näkyviin tulematta. Tästä johtuu myös se laki, joka on määräävä kirjailijan tyylin. Suuri tyyli, sanoo hän, on se, jossa ajatusten johdonmukaisuus ja selvyys yhtyvät toisiinsa eikä lyyrillisessä kaunopuheliaisuudessa, jota tähän saakka on ylistetty.

Jonkun lukijan mielestä olen ehkä liian laveasti esittänyt Zolan mietteitä; mutta koska se oppi, jota hän niin innokkaasti saarnaa, epäilemättä on nykyajan merkillisin ja mahtavin ilmiö kaunokirjallisuuden alalla, on varsin tärkeätä, että se täydellisesti tunnetaan. Seuraavassa jaksossa saamme tätä uutta suuntaa arvostella, sitten kun ensin on luotu katsaus Zolan romaaneihin.

Eliel Aspelin.

Parisina.

Runopukuinen kertomus.

Kirjoittanut *Lord Byron.*

Suomennos.

Tässä alempana tarjotaan suomalaiselle lukijakunnalle ensi kerta näyte Lord Byronin runoudesta.

Runoelmassa esiintyvä traagillinen kohtaus on tapahtunut Ferraran herttuan hovissa 15:nnen vuosisadan keskivaiheilla. Hallitsijana Ferrassa oli silloin Esten markkiisi, Nicolo III (runomitan vuoksi muutettu nimeksi Azo). Hänellä oli äpäräpoika Hugo, kaunis ja uljasmielinen nuorukainen. Parisina Malatesta, Nicolon puoliso, kohteli äitipuolen tapaan tylysti tätä pojintimaansa. Markkiisi, joka piti poikaa silmäteränään, oli puolisonsa käytöksestä vihoissaan. Eräänä päivänä Parisina pyysi lupaa päästäksensä jollekulle matkalle. Luvan hän saikin, mutta sillä ehdolla, että piti ottaa Hugo matkakumppalikseen. Markkiisi toivoi tällä tavoin saavansa lieventymään puolisonsa itsepäisen vastahakoisuuden Hugoa kohtaan. Hän saavutti tarkoituksensa liiaksikin. Matkalla Parisinan ankara tylyys kääntyi vastakkaiseen ylellisyyteen. Markkiisilla heidän kotiin tultuaan ei enää ollut syytä tehdä muistutuksia äitipuolen käytöstä vastaan.

Tapahtui sitten eräänä päivänä, että Parisinan kamarineiti tuli ulos hänen huoneestaan itkien. Eräs markkiisin palvelija, joka sattui hänet näkemään, kysyi syytä tähän mielenliikutukseen. Kamarineiti kertoi hallitsijattarensa kurittaneen häntä jonkun pienen erehdyksen tähden, ja lisäsi vielä, että kyllä hän voisi helposti kostaa, kun ilmaisisi Parisinan ja hänen pojintimansa rikollisen välin. Tämän kertoi palvelija herrallensa.

Markkiisi ei uskonut ensin, mutta sittemmin hän sai salaisen vakoamisen kautta nähdä asian olevan totta. Rikolliset vangittiin paikalla, ja asetettiin tutkijakunta, joka Nicolon tahdon mukaan julisti onnettomille kuolemantuomion. Eivät mitkään puolustukset eivätkä rukoukset voineet järkähyttää markkiisin päätöstä. Eräänä yönä mestattiin ensin Hugo ja sitten Parisina.

Markkiisi valvoi koko murhayön. Kun hän ensin sai kuulla, että Hugo oli jo kuollut, niin hän huudahti epätoivoisena: oi! jospa minäkin olisin kuollut, koska olen tullut pakotetuksi menettelemään noin Hugoani kohtaan! Lopun yötä hän kulutti itkien, huokaillen ja huutaen raivoisena yhäti rakkaan Hugonsa nimeä. Seuraavana päivänä, kun hän huomasi, ett'ei asia voisi jäädä salaan, hän teki puolustus- ja puhdistuskirjoituksen, jonka hän lähetti kaikkiin Italian hoveihin.

Synkän raivonsa valtaamana markkiisi laski vielä kruununkin tälle hirmutyöllensä. Hän käski nimittäin, että kaikkien niiden naisten, joiden hän tiesi rikkoneen avionsa, piti kuoleman hänen Parisinansa tavalla. Useita rouvia, muiden muassa hovituomarin puoliso, kuoletettiin tämän käskyn mukaan.

Tuontapainen on historia, josta Byron on ottanut runoelmansa aiheen. — „Parisina" ilmestyi painettuna 1816. Arvostelijat ihmettelivät sen muodollista kauneutta, mutta samalla moittivat, että niin suuri runoilija on tahtonut ottaa laulaaksensa tuollaista kiellettyä rakkautta ja siten jollakin tavoin puolustaa sen synnyttämää rikollisuutta. Mutta tätä syytöstä vastaan on tehty päteviä muistutuksia.

Parisinassa, näet, johdatetaan meidän huomiomme enemmän rankaistukseen kuin rikokseen. Emme ole vielä suuresti ehtineet kiintyä Hugon rikolliseen lemmen riemuun, kun jo kohtaamme hänet tuomioistuimen edessä, kun jo kuulemme luostarikellon soivan ja näemme Hugon kulkevan rippi-isänsä kanssa suruhymnin kaikuessa mestauspölkylle. Parisinan aviorikos taas katoo silmistämme, kun kuulemme hänen sydämiä järkyttävän valitushuutonsa silloin, kun hän näkee rakkaansa kuolon, ja kun saamme tietää, että koko hänen elämänsä niinkuin sen tuntematon loppukin oli murhetta vaan.

Parisinan ja Hugon rikollisuus esiytyy runoelmassa koston ja hyvityksen vaatimuksesta. Hugo tulee täten Azon tallaaman Biancan lemmen kostajaksi. Kohtalo määrää sen tapahtumaan niin, että hän tekee

rikoksen, joka saattaa isän murhaamaan poikansa ja puolisonsa. Isä jääpi yksinään lahoamaan kuin puu, mistä ukonnuoli on temmannut oksat ja vihannuuden. Samoin kuin kreikkalaisen murhenäytelmän esittämässä Atreyksen heimossa tuhoaa siis Estenkin suvussa jonkun yliluonnollisen, välttämättömän kohtalon käsi.

Runoelmaa, jonka punaisena lankana voi huomata niin suurenmoisen aatteen olevan, ei kukaan ajatteleva lukija saata pitää rikollisen rakkauden ylistäjänä ja ihannoitsijana.

I.

On hetki se, kun laulelo
Soi satakielen hempeä;
Kun kuiskuin sulho, morsio
Toisilleen vannoo lempeä;
Kun aaltoin huokuu, tuulosten
Soi maireheksi kuulollen,
Maat kastehesta kastuneet,
Taivaalle tähdet astuneet;
Kun sini veen on summempi,
Lehdissä väri tummempi,
Taivaalla verho pimeä,
Tuo pehmyt, puhdas, himeä,
Mi seuraa päivänsaloa,
Kuun alkaessa luoda valoa.

II.

Vaan kuohupa kosken tok' ei se lie,
Mi Parisinan puistoon vie,
Ei ihaamaan läpi varjojen
Käy loistoa tähtisarjojen,
Ei hiivi hän Esten lehdon luoksi
Rehottavaisten kukkien vuoksi,
Ei nyt satakieltä hän kuulla halaa
Sulompaan sointoon mieli se palaa.
Jo värjyvi lehdon hiljanen yö,
Hän vaalistuu — sydän taajaan lyö.
Ja ään' läpi lehväin kuiskuttaa,
Puna poskihin lens', povens' aaltoaa.
Viel' hetkinen — lehväs hajoopi —
Hän Hugon syliin vajoopi.

III.

Mit' on nyt heille mailma muu,
Mi siinä liikkuu, tapahtuu?
Maa, pilvet — asukkaat ei maan
Oo heistä olemassakaan.
Juur' kuin muut kaikki kuollehet
Ois päältä maan ja alta veen,
Ei mistäkään he huollehet,
He henkivät vaan toisilleen.
Niin suuri onnen hurmio
Jo huokauksissaankin soi,
Ett' rinnan viepi turmio,
Jos lumous tuo kestää voi:
Noin sulo-haaveiluissa ken
Muistaisi vaaran, rikoksen?
Ken valtaa kiihkon tunteissaan
Epäili, pelkäs milloinkaan,
Tai lyhyyttä sen surrut ois?
Vaan — samassa se haihtuu pois!
Ah! vasta herättyä vaan
Se ijäks' menneen tunnetaan.

IV.

He raskain mielin lähtee pois
Paikasta riemuin salaisten;
Ja on kuin aavistus heill' ois,
Ett' ero sais nyt ikuinen.

Nuo huokaukset — helmailut —
Huul' huult' ei jättää hennonnut,
Ja taivas niinkuin ilkkuen
Kajasti vaimon kasvoihin,
Kuin tuntis ilman tähdetkin
Ne Parisinan rikoksen —
Nuo huokaukset, syleilyt
Suo viivytystä vielä nyt.
Mut eron hetki vaikein
Jo joutui huolin haikein
Ja tuopi hyisen tuskan sen,
Mi seuraa synnin jälkehen.

V.

Käy Hugo maata yksin vaan
Armasta toisen muistellen;
Mut vaimo, rikos tunnossaan,
Hän Azon käypi vierehen.
Levottuus unta kaivaapi,
Unelmat häijyt vaivaapi,
Punehtuin nimen mainitsee,
Min päiväll' yöhön karkoittaa,
Jo miestänsä hän syleilee,
Kun toista tarkoittaa:
Mies syleilykseen havahtuu
Ja autuaana otaksuu,
Tuo halailu, tuo huoahdus
On hälle — hälle siunaus;
Ja hellyydelle itkee hän
Tuon unessaankin lempivän.

VI.

Hän likentyypi nukkuvaa,
Jok' äännähdystä tarkkaa sen:
Mut miks nyt Azo vavahtaa,
Kuin tuomio sois viimeinen?
Hän hyvin voikoon — kovempaa
Hän äänt' ei silloin kuulla saa,
Kun herää kuolon yöstänsä
Tilille elon työstänsä.
Hän hyvin voikoon — syyttä ei,
Tää hetki rauhansa se vei.
Uinaavan suussa nimi soi,
Mi synnin, häpeen ilmi toi.
Se nimi pieluksilla myrskyin
Käy prinssin, lailla aallon tyrskyin,
Jot hukkuvaisen kariin lyö,
Sen surman suuhun pusertaa,
Ja kurjan nielee syvyys, yö, —
Niin tääkin Azon musertaa.
Se kenen nimi? — Hugon — haa —
Sit' ei ois voinut aavistaa!
Siis Hugo — lapsi omansa —
Tuo poikans' iki-surkea —
Laps nuoruutensa röyhkeän,
Kun Biancan lemmen tallas hän,
Tuon immen, joka luotti niin
Lujasti häneen — petturiin.

VII.

Hän tarttui varteen tikarin,
Vaan työns sen jälleen huotrahan —
Ken tappaa, vaikka syystäkin,
Vois olennon noin lumoovan —
Tuon hymyilevän uinaajan.
Ei tok': ei herättääkkään suo,
Hän katsoo vaan niin armaasen,
Ett' hän jos heräis, unehen
Taas hänet hyytäis katse tuo. —
Hiet otsall' Azon kiiluilee
Kun lamppu siihen valaisee.
Ja kuolon prinssi määrää hälle,
Uinaillen, vaiti lepäävälle.

VIII.

Hän aamull' alkoi tutkimaan
Ja todeks huomas kaiken vaan:
Tuon rikoksen niin katalan
Ja oman tuskans' surkean.
Ja hovinaiset, päästäkseen
Vaan itse vapaaks, asiat
Kaikk' ilmi toivat, kutoivat

Syyn kaiken ruhtinattareen.
Turhimmat seikat kertoi he
Nyt varmuudeksi Azolle:
Hän synkiss' ollen aatteissaan
Ei enää kuule, tunnekkaan.

IX.

Hän estelyit' ei kuunnellut,
Vaan tuomar-istuimelleen jo
On Esten herra istunut.
Sivuillaan seisoo vartio
Ja aateliset valtion,
Edessään pari onneton —
Tuo *toinen* kuinka kaunis on!
Oi, että eessä isonsa
Siteissä poian seisoa
Noin täytyy miekatta!
Vaan niin nyt Hugo siinä on,
Kuullakseen isän tuomion
Ja tahran maineensa!
Hän sentään ei näy pelkäävän,
Ehk' odottaakin vaiti hän.

X.

Vaaleena, vaiti, päätöstään
Myös Parisina vartoo nyt:
Kuin ennen, ei nyt silmissään
Tuo riemu, loiste säteillyt,
Silloinhan kilvan palvelit
Hänt' ylhäisimmät ritarit —
Ja naiset käännyit hänehen,
Käytöstään, ääntään, katsettaan
Matkeivat, itse saadakseen
Näin hänen sulojaan:
Jos silloin itkenyt hän ois
Huotrastaan tuhat säilää pois
Innolla oisi lentänyt
Ja turvaks hälle entänyt.
Vaan nyt? — Mit' on hän? mitä he
Ken käskee nyt? ken tottelee?
Nyt vaiti, vaipuneena pää,
Ja säälitöinnä seisoo nää,
Nuo naiset, herrat, palveljat,
Niin tyynet, kylmät, korskeat —
Inhonsa tuskin salaavat!
Ja hänkin, mi viel' peistänsä
Käyttäisi hänen eestänsä,
Mi, — jos ois vapaa, — pelastais
Myös hänenkin, tai surman sais,
Tuo isäns' onnen viejä; oi! —
Hän vank' on, hän ei auttaa voi.
Hänenhän vuoks' on runsaat veet
Silmänsä kosteet itkeneet:
Tuo silmänkans', joss' armahat,
Sinervät suonet kuultivat
Läp' heleimmän ihon, mi
Suudelmaan koskaan viehätti —
Raskaana terää painoi nyt,
Ja vaivas', eikä siimeillyt;
Murheesta silmät paloivat
Ja kyyneleitä valoivat.

XI.

On Hugo surrut puolestaan.
Ehk' kylmänä hän näyttäytyy;
Ei anna ilmi huoliaan,
Vaan ylpeästi käyttäytyy.
Mi tuska häntä vaivaskaan
Sen tietää yksin taivas vaan;
Mut Parisinaan uskalla
Ei katsoa hän, tuskalla
Muinaisen ajan muistaissaan —
Lempensä hurjan — rikoksen —
Ja inhon isäns', ihmisten —
Tilansa kolkon päällä maan —
Ja kohtalonsa kuoltuaan —
Ja Parisinan — kääntääkkään
Ei voi hän häneen silmiään!
Katsoissa sydän pettää vois
Ja tunnon tuskan ilmi tois.

XII.

Ja Azo lausui: „Unta näin,
Ett' vaimo, poika mulla on;
Se uni haihtui äskettäin:
Oon vaimoton ja lapseton.
Täst'edes yksin hapuilen;
Niin olkoon — myöntää julkenen
Mä työni, vastaan eestä sen.
Nää siteet mursi muut — en mä;
No niin — jo laskin tuomion —
Nyt, — Hugo, itses ripitä,
Ja sitten — kuolohon!
Pois! Käännä mieles Luojahan —
Jo ilta varjojansa luo —
Ja turvaa Taivaan suojahan,
Ehk' armonsa se sulle suo.
Pääll' emme maan — niin syvästi
Mua loukkasit — molemmat taas
Voi yhdess' elää: Hyvästi!
En tahdo nähdä kuolemaas —
Vaan sä näät katkaistuna pään —
En enää jatkaa voi mä sanoihin:
Pois! Vaimo viekkain, pattoisin;
Mä en, vaan sä oot tehnyt tään.
Pois! Näyn jos kestät tuon,
Niin elon, hengen sulle suon".

XIII.

Nyt Azo kasvons' salasi —
Otsallaan suonet paisuivat
Kuin meren virrat kuohuisat,
Aivoihin veren ajoivat;
Siks päänsä hän nyt vaivutti,
Vapisevalla kädellään
Kansalta peitti silmiään.
Mut Hugo nosti kahleitaan,
Pyys hiukan viivytystä vaan,
Ja sanan valtaa: vaieten
Isänsä hälle myönsi sen.
„En pelkää mennä kuolemaan —
Mun oothan nähnyt kanssas vaan
Uljaana käyvän kahakkaan;
Mun miekkan', jon mult' orjasi
Pois tempas, verta vuodatti
Enämmin edestäs, kuin sä
Minusta mestuukirveellä;
Tän hengen soit, voit ottaa sen,
Sua annistas mä kiitä en;
Teit äidilleni vääryyden,
Sen kunnian veit häpeään,
Min laps jäi sitten perimään;
Nyt haudass' on hän, jossa pian —
Myös poikas, kilpaajas saa sijan:
Vaan äidin sydän ratkennut,
Mun kaulan' kirvein katkennut
Todistain onpi huutava
Ain' syvimmästä haudasta,
Kuink' olit puhdas, lempeä,
Sä sulhasena — isänä.
On totta, sulle väärin tein:
Vaan paha pahast': — tiesithän
Jo aikaa uhris toisen tän
Säätyksi minun omaksein.
Sä hänet näit ja ihastuit;
Ja äpäryytein syntis sun —
Mi hälle halvaks tekee mun,
Sä esteheksi mulle luit,
Kosk' en mä laillisesti saa
Nimeä Esten omistaa,
En pääse hallitukseen maan:
Jos elää saisin, pianpa
Loistaisi nimen' maineesta
Omasta kokonaan.
Ol' mulla miekka, sydän on,
Mä noussut oisin arvohon
Mi kirkkautta lisäisi
Myös loistoon sunkin isäisi.
Ei ritar aina osaakkaan
Kannustaa parhain ratsuaan;
Ja usein sodass' edellä
Korkeimpain herrain kuljin mä,
Kun huuto „Este, voitto!" soi
Ja innon uljaan rintaan toi.

En tahdo puoltaa rikostain,
En lykkäämään ees tunniks vain
Sua pyydä kostoos ankaraa,
Pian kumminkin mun peittää maa;
Semmoiset hetket hurmaavat
Kuin elin mä, ne surmaavat.
Ehk' alhainen mun syntyn' on,
Eik' ylpeytes armoton
Nimeä lapsen antanut,
Niin sulta kasvonjuonteeni
Ja sulta kopeen luonteeni
Oon perinnöksi kantanut.
Sun kesyttyys on sydämmen;
Ja — hämmästyinkö kuulet sen? —
Sinulta sielun tulisuus
Ja jäsenteni voimakkuus:
Et suonut mulle henkee vain,
Mä kokonaan sun leimas sain.
Min palkan lempes rikos toi? —
Kaltaises liiaks lapsen soi!
En sielultain oo äpärä,
Sill' orjuutta en siedä mä,
En enempää kuin sinäkään:
Sun lahjasi, mun henkein tään,
Saat ottaa niinkuin annoit sen;
Mä kuolemata pelkää en.
En enempää, kuin silloin sä,
Kun taistelussa yhdessä
Me vieretysten kuljimme
Ja kuolon kenttää poljimme.
Mut entisyys on arvoton,
Siks nykyisyys pian tullut on,
Vaan jos tok' kuollut silloin ois:
Vaikk' elon mursit emoltain,
Ja morsion veit multa pois
Niin isäni oot sentään ain';
Ei tuomios oo kohtuuton,
Jos kohtakin se kova on.
Sä synniss' oot mun siittänyt,
Ja häpeessä mä kuolen nyt.
Semmoinen oli kohtalon,
Siin' alku lopun lainen on:
Kuin rikkoi isä, poika myös,
Molemmat kostaa on sun työs.
Maan päällä tuomittu *mä* oon,
Välimme taivas ratkaiskoon!"

XIV.

Hän kädet risti, vaiken' näin —
Kolkosti kahlehensa kiilsi
Ja helke niiden tuimaan viilsi
Sydämiin, mieliin, ytimiin,
Päät kaikki alas painettiin —
Siks kunnes Parisinaan päin
Katseensa kukin taaskin loi —
Hän kuinka tämän kestää voi!
Tää vaiti on, ja kelmistyy
Tää Hugon perikadon syy:
Silmänsä kosteet, avarat,
Vaan suoraan tuijottelevat;
Kertaakaan sulo-luomillaan
Ei peitä silmäpalloaan,
Jon sinen ympär syvimmän
Näit valkuaisen leviivän;
Hän hyisin katsein seisoi vaan,
Kuin jäät' ois veri suonissaan;
Ja kyynel ajoittaisin vaan
Niin suur', niin hidas yksinään
Tummista vuosi ripsistään, —
Ken murheen näyn tuon kertoiskaan!
Kuink' ihmissilmä voi nuo veet
Valuttaa, moiset kyyneleet!
Hän koitti puhua — mut ään' —
Tyrehtyi hänen kielellään,
Tuo valittava huudahdus
Olj sydäntuskan huokaus.
Viel kerran huulens' värähti,
Nyt huuto pitkä tärähti,
Ja sitten maahan kaatui hän
Tavalla patsaan särkyvän —
Siin' ennen luullut makaavan
Ois Azon vaimon patsahan,

Kuin nuoren kauniin olennon,
Jonk' intohimo vienyt on,
Rikokseen — vaan ei sydän sen
Voi kestää palkkaa pattojen.
Hän tointui taas — mut järkiin ei:
Tuntonsa kaiken tuska vei,
Tuo ääretön, mi poltteli
Rintaansa aivot halvasi,
Ett' aatosta ne singottaa
(Kuin jänne märkä ampuaa
Tähtääjän nuolet erheksiin)
Niin monta, suurta, hurjaa niin —
Ei entisyyttä muista hän,
Ja tulevaisuus synkeän
Yön lainen on, jon kamalat
Valaisee myrskyn salamat.
Hän pelkäs' — tunsi jotaki,
Mi mieltä painoi raskaasti —
Tuns synniks, häpeäksi sen;
Tuns että surmataan — vaan ken?
Ei muista — tokko hengittää?
Tää maako — ihmisiäkö nää?
Vai katsoivatko pirut vain
Noin häntä tuimaan tuijottain,
Hänt', ennen jota kohtahan
Vaan lempi näytti hohtavan?
Nyt sairahissa aivoissaan
Sekaiset aatteet pyöri vaan.
Hän toivoi, taaspa pelkäs vain,
Hymyili, itki vuorottain,
Mut kamalan niin hiljaisna —
Kuink' kärsikään hän houreesta,
Jot' turhaan koitti poistumaan;
Herätä siit' ei voi hän vaan!

XV.

Jo luostarkello soipi.
Mut hiljaa, suruissaan;
Sen huokuut aaltoloipi
Ees ja taas niin vitkaan vaan,
Sydäntä painain kaiullaan!
Jo virren kuulla voipi —
Soi virsi mestatessa
Tai uneen kuolon nukkuessa;
Poislähtevällen sielullen
Soi kellot ja virsi suruinen,
Elon loppuessa raukan sen;
Munkki Hugoa ripittää —
Kuulla, nähdäkkin säälittää,
Kuinka maahan polvistuu
Hän kahleissa, eessään mestaus-puu —
Käs'varttaan pyöveli sonnustaapi,
Niin iskunsa vinhan vauhdin saapi,
Hän koitteleepi kirvestään,
Se vieläkö lie terässään:
Hiljaisna siinä katsovi kansa
Kuink' isä päättää näin elon lapseltansa.

XVI.

Niin sulo kesä-ilta on
Juur laskiessa auringon,
Mi valaisi, kuin ivaten,
Kirkkaasti kauhun päivän sen;
Se iltaruskon valaapi,
Pään ympär' Hugon palaapi,
Kun lausuu viime tunnustustaan
Hän, valmistauten kuoloon mustaan,
Hän kumartuupi munkin luo,
Mi siunauksen hälle suo
Sanoilla armon, jotka vois
Syntinsä hältä ottaa pois.
Aurinko päätään kirkasti
Kun kuunnellen hän kumarsi,
Kaulallaan kauno-kähärät
Nuot tummanruskeet välkkyivät;
Mut kirkkahammin valaisi
Aurinko mestuukirveen, mi
Vieressä kamalasti kiilsi —
Voi! hetki tää se mieltä viilsi!
Mies ankarinkin kelmeeks saa,

Työ moinen kaikki kauhistaa,
Vaikk' onkin kosto oikea.

XVII.

On hetki lyönyt kuolon-ajan
Tuon herjan pojan — rakastajan!
Viimeiset tek' hän tunnustukset,
Jo aukee hälle kuolon ukset;
Yltänsä viitta ratkottiin,
Tukkansa kaunis katkottiin,
Pukunsa, jot' olj kantanut
Ja huivi, jonka antanut
Olj Parisina — mukanaan
Ei niitä hautaan saanutkaan,
Ne kaikki pois nyt heitettiin,
Silmänsä sitten peitettiin;
Vaan ei — sit' häväistystäpä
Ei siedä silmäns' ylpeä.
Ja sydän äsken kuollut niin
Halveksuin syttyi liekkihin,
Kun pyövel' ryhtyi peittämään
Vapaita hänen silmiään,
Kuin Hugo pelkäis kuolemaa.
„Ei — sit' et sä tehdä saa;
Mun veren' henkeni on sun,
Suo avosilmin kuolla mun.
Lyö!" Lausuttuaan käskyn tään
Pölkylle kumarsi hän pään;
On Hugon viime sana tää:
„Lyö!" — silloin kirves välkähtää
Pää vierii — ruumis putoaa
Verisnä tomuhun — ja maa
Ahnaasti imee hurmehen
Mi tulvaileepi nurmehen:
Silmänsä vilkkuu pikaisesti —
Ja sulkeuvat ikuisesti.

Hän kuoli lailla rikkojan,
Valmiina sekä nöyrtyen,
Mut kuitenkaan ei peljäten,
Ei suojaa pappein hylkäillen,
Vaan luottain armoon taivahan.
Rukoillen syäntään virvottaissaan,
Mailmasta mieltään kirvottaissaan
Unhotti Hugo varmahan
Vihaavan isän, — armahan;
Ei valittanut — epäillyt —
Ei rukoilustaan lepäillyt,
Pait minkä oli sanonut
Kun kuolla saada anonut
Ol' avosilmin — lausuin sen
Jäähyväisiksi mailmallen.

XVIII.

Tunteensa kansa hallitsi,
Hiljaisuus kuolon vallitsi,
Läp' joukon käy vaan väristys,
Kuin kylmä sähkön täristys,
Kun silmiin mestuukirves loisti,
Mi Hugon huolet, hengen poisti;
Hillitty huokaus vaan, mi
Rinnasta kunkin värähti;
Vaan ääntä muut' ei kuultu siin',
Kuin minkä pölkky kajahti
Kun kirves siihen vajahti,
Paits' yks': — Mi ääni lensi niin
Kimakka, hurja ilmoillen?
Tää, niinkuin huuto äidin sen,
Min lapsen äkkisurma lyö,
Valittain nousi Luojan ty'ö,
Sen siitti ikituskan yö.
Läp' Azon linnan ristikon
Se kauhun ään' nous taivohon;
Katseensa sinne kaikki loi
Ei mitään nähdä, kuulla voi.
Nais-ään' se oli — kuulla saa
Ei koskaan — toivottomampaa;
Sen viime äänen ollehen
Nyt kaikki toivoi naisen sen.

XIX.

Niin kaatui Hugo: jälkeen sen
Ei nähnyt ykskään ihminen
Oo Parisinaa missäkään:
Muistella, kuulla nimeään
Jokainen näytti välttävän
Kuin sanaa kauhun, häpeän;
Eik' Azo itse milloinkaan
Maininnut lastaan, vaimoaan,
On hautansakin muistoton,
Ja siunaamaton multa on —
Tuns' kaikki Hugon kohtalon.
Mut Parisinan osaa vaan
Ei kukaan tietää saanutkaan:
Hän liekö mennyt luostariin,
Taivaasen pyrkiäkseen niin,
Paastolla, unettomin öin,
Ja raskain katumuksen töin;
Vai josko verensä myös juoks'
Lempensä synkän, hurjan vuoks';
Vai josko sama isku, mi
Vei Hugon hengen, musersi
Hänetkin, jonka rintahan
Löi sama kirves ankaran
Niin haavan, että säälien
Lopetti kuolo vaivaisen —
Ei tiettä — eikä tietää voi:
Vaan tuskaa hälle elo soi
Ja tuskaa kuolemakin toi.

XX.

Ja Azo toisen vaimon nai,
Ja monta oivaa poikaa sai,
Vaan moista kaunist', uljast' ei,
Kuin se ol', jonka hauta vei.
Jos olivatkin — sit' ei hän
Nyt näyttänyt ees näkevän,
Tai nähnytkin jos joskus ois,
Niin huoahtain hän kääntyi pois,
Ei enää hymy tullut huuliltansa —
Ei kyynel vierryt poskillansa.
Ja mietteen syvä kaiho se,
Vakoja painoi otsalle.
Nuo vaot, jotka murheen yö
Aikaansa ennen otsaan syö
Nuo arvet, joit' on uurtanut
Poltteisen sielun taistelut.
Ei iloa ei huoltakaan
Hän enää tunne päällä maan:
On päivät raskaat, pitkät yöt,
On yhtä maineen, häpeen työt,
Muistoihins' sydän kiintynyt
Ei kovettunut, piintynyt,
Se vaikka liekkins' salaapi,
Syvästi tuntee, palaapi:
Vahvinkin jää, mi peittää näin,
Hyytääpi vainen päältäpäin,
Mut alla vahva virta käy,
Ja kuohuu, — vaikk' ei näy.
Niin häntäin yhä vaivas samat
Aatokset, luonnon istuttamat,
Voimakkaat liiaks mielen voittaa,
Jos kuinkin niitä poistaa koittaa;
Jos estämmekin sydänveet,
Ne siltä ei oo kuivurleet,
Mut menneet vainen piilohon
Ne alkulähteesensä on,
Sen syvyydessä päilyvät,
Siell' ikuisesti säilyvät
Ilmaantumatta koskaan, vaan
Ei särkemättä milloinkaan.
Ain' tunteen tuskat virittäin
Muistolla noitten lempiväin,
Ei voi hän haavaa parantaa,
Alkunsa josta vaivans' saa;
Heit' ei ees nähdä toivoo voi
Siell', missä sielun riemu soi,
Ja ainut Azon lohdutus
On tuomionsa oikeus —
Ett' oma heidän syy olj tuo,
Vaan lievitystä ei se suo.
Juur niinkuin vian saanut puu,

Jos huolella se hoidetaan,
Saa uudestansa versomaan
Ja kauniimmasti kukoistuu:
Mut ukonnuol' jos vihassaan
Lyö oksat poies voimallaan,
Niin lahoaapi runkokin,
Eik' enää puhkee lehtihin.

Ehdotukset tyttökoulujen järjestämiseksi.

Valvojan viime numerossa olen lausunut mielipiteeni noista monista, milloin missäkin sanomalehdessä esiin-tuoduista arveluista, jotka tarkoittavat nykyisen tyttökoulu-järjestelmän kumoamista; samalla jo mainitsin, että on ilmaantunut koko joukko muitakin ehdotuksia, jotka nykyisten periaatteiden kannalta pyytävät parantaa nais-opistojamme. Vaikka en millään tavalla voi hyväksyä sitä turhaa uudistushalua, joka koulujen piirissä yhä enemmän on ruvennut valtaan pääsemään, ja minun erittäinkin täytyy jyrkästi vastustaa sitä tylyä halveksimista, jolla nykyisiä oppilaitoksia kohdellaan, en tahdo suinkaan kieltää tyttökoulujenkin alalla olevan monta seikkaa, jotka parannusta vaativat; mutta parannukset ovat sillä tavalla toimeen pantavat, ett'ei koulujen päätarkoitus muutu. Etenkin neliluokkaiset valtion koulut näyttävät korjausta tarvitsevan. Oppijakso on niissä nähtävästi liian lyhyt opittavan tietomäärän suhteen, josta ylellinen rasitus ja opetuksen pintapuolisuus ovat luonnollisena seurauksena. Valitettavasti on sangen vaikea saada tarkempia tietoja mainituista oppilaitoksista; ainakaan minun silmieni eteen ei ole koskaan sattunut mikään painettu ohjelma valtion neliluokkaisten tyttökouluin oppijaksoista. Sentähden en voi ottaa tyystemmin selittääkseni, mitä epäkohtia niissä löytynee; mutta yleinen mielipide on ne aikoja sitten tuominnut täydennettäviksi, ja uusia yksityisiä kouluja perustettaessa niitä ei ole malliksi otettu.

Luokaamme nyt silmäys yllämainittuihin, Pedagogisk Tidskrift'issä julkaistuihin ehdotuksiin.

Ensimmäinen niistä on erään komitean antama, jonka Viipurilaiset ovat asettaneet anomuksen aikaan-saamista varten. Komitea yleensä tunnustaa nykyisen järjestelmän ansiot ja tekee tarkan erotuksen poika- ja tyttökoulujen välillä, arvellen edellisten valmistavan ylioppilastutkintoon, vaan jälkimmäisten tarkoittavan yleistä sivistystä. Opettajattarien

kasvattamiseksi sekä niitä nuoria naisia varten, jotka tahtovat jatkaa opintojansa yliopistossa, puolustetaan jatko-opistoin perustamista. Rasituksen poistamiseksi ehdotellaan, ett'ei tyttökouluihin otettaisi vastaan nuorempia oppilaita kuin kymmenvuotisia ja että opetustuntien lukumäärä alemmilla luokilla olisi korkeintaan neljä päivässä, siihen luettuna puoli tuntia voimistelua, mutta että oppijakso sen sijaan tehtäisiin kahdeksanvuotiseksi. Sen ohessa lausutaan kuitenkin se toivomus, että matematiikan oppimäärä lavennettaisiin yhtä laajaksi kuin poikakouluissa ja että uskonnon oppijaksoon lisättäisiin kirkkohistoria sekä systemaatinen uskon- ja siveys-oppi. Miten tämä kurssien laajennus soveltuu tuohon tuntimäärän supistukseen, ei ole tarkemmin selitetty. Yksityisiä oppiaineita koskevista ehdotuksista mainittakoon, että komitea tahtoo perustaa kielen-opetusta äidinkielelle ja vaatii toista kotimaista kieltä pakko-aineeksi. Saksan ja ranskan opetuksesta on komitean jäsenillä ollut eri mieli, saisiko toinen niistä olla vapaaehtoisena aineena vai pitäisikö molemmat määrätä pakko-aineiksi. Kolme jatko-opistoa ehdotetaan perustettavaksi (Helsinkiin, Vaasaan ja Viipuriin), joissa jokaisessa olisi kaksi „sivistyssuuntaa", luonnontieteellinen ja historiallis-kielitieteellinen.

Toinen puheena olevista kirjoituksista on ollut luettavana Vasabladet'issa ja käy monessa kohden toista suuntaa kuin edellinen. Se näyttää ylipäänsä enemmän katsovan käytöllisiä tarpeita kuin sivistyksen vaatimuksia, mutta käytöllisessäkin suhteessa sen kanta on vähän omituinen. Niin se esim. puolustaa sitä valtion koulujen nykyistä järjestystä, että toinen kotimainen kieli on vapaaehtoinen oppiaine, jonka johdosta Suomen kieli meidän maamme ruotsinkielisissä kouluissa on jäänyt kokonaan syrjälle. Mitä vieraisin kieliin tulee, arvellaan, että nekin saisivat olla molemmat vapaaehtoisia taikka toinen niistä pakko-aineena. Matematiikan kurssin pidentämistä ei puolusteta; sen sijaan tahdotaan enemmän luonnontiedettä kouluihin sekä terveys-oppia ja pedagogiikkaa korkeimmalle luokalle. Käsitöiden suhteen tuodaan esiin se epäkäytöllinen ehdotus, että ne tosin olisivat vapaaehtoisena oppiaineena (joka on varsin soveliasta), mutta että niiden oppilaiden, jotka eivät harjoita niitä koulussa, kuitenkin pitäisi lukuvuoden lopulla suorittaa niissä jonkunmoinen tutkinto. Muutoin vaaditaan, että kaikki valtion tyttökoulut järjestetään seitsenluokkaisiksi taikka, jos ei se ole mahdollista, kuusiluokkaisiksi, ja että sen ohessa annetaan valtio-apua yksityisille kouluille.

Kolmas, Pedagogisk Tidskrift'issä luettava ehdotus on eräs Helsingin ruotsalaisen tyttökoulun johtajattaren, neiti E. Blomqvistin, tekemä virallinen kirjoitus Koulu-ylihallitukselle. Se jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä hän puhuu käsityön-opetuksesta ja osottaa tukevilla syillä, kuinka on paljoa sopivampi, että se päättyy seitsenluokkaisen koulun viidennellä luokalla, niinkuin nykyinen järjestys määrää, kuin että sitä jatketaan vielä korkeimmillakin luokilla, niinkuin Koulu-ylihallitus lienee ehdottanut. Toisessa osassa neiti Blomqvist puolustaa pedagogiikan siirtämistä koulun seitsemänneltä luokalta jatko-opistoon, mutta toivoo sen sijaan „terveys-opin ja pedagoogisen terveydenhoidon" asettamista oppiaineeksi mainitulle luokalle *). Kolmanneksi hän lausuu mielipiteensä jatko-opistojen järjestämisestä, josta aion edempänä laveammalta puhua. Mainittakoon tässä vaan, että neiti B:n ehdotuksen mukaan jatko-opiston oppijakso olisi kolmivuotinen, siten että varsinainen lukukurssi olisi kaksivuotinen ja kolmas vuosi pantaisiin pää-asiallisesti opetusharjoituksiin.

Neljäs ehdotus on se valtion tyttökoulujen uudestaan-järjestämistä koskeva anomus, joka on saanut alkunsa muutamain henkilöin toimesta Helsingissä ja joka monilukuisilla allekirjoituksilla varustettuna joku aika sitten annettiin Senaattiin. Se puolustaa kaikkein mainittujen oppilaitosten muuttamista seitsenluokkaisiksi ja jatko-opistoin asettamista opettajattarien kasvatusta ja tieteellisten opintoin jatkamista varten. Yleensä ehdotus ei aivan paljon poikkea nykyisten, meidän maassamme olevain seitsenluokkaisten koulujen järjestyksestä. Useat niistä neljästätoista pykälästä, jotka koskevat eri oppiaineita, sisältävät hyviä pedagoogisia viittauksia, mutta eivät kaikki tarkoita opetusjärjestelmän muutoksia. Tällaisia ovat kuitenkin äidinkielen tuntien lisääminen, toisen kotimaisen kielen saattaminen pakolliseksi oppiaineeksi, toisen vieraan kielen (ranskan tai saksan) vapaaehtoiseksi asettaminen, kirkkohistorian ja terveysopin lisääminen oppiaineiden joukkoon sekä matematiikan ja luonnontieteiden kurssien laajentaminen **). Mutta vaikka oppimäärää niinmuodoin

*) Mitä ajattelen pedagogiikan, terveys-opin ja muiden samanlaatuisten aineiden lukemisesta kouluissa, olen jo lausunut kirjoituksessani „Tyttökoulu-kysymyksestä" eikä minun siis tarvinne tässä siitä uudestaan puhua.

**) Monessa suhteessa on puheena oleva ehdotus lähempänä Helsingin yksityisen suomalaisen tyttökoulun järjestystä kuin valtion kustantaman ruotsalaisen. Niin esim. on Suomalaisessa Tyttökoulussa ruotsi pakko-aineena, ainoastaan toinen yllämainituista vieraista kielistä (saksa tai ranska) pakollinen ja kirkkohistoria oppiaineena ylimmillä luokilla.

pyydetään melkoisesti laventaa, toivotaan kuitenkin, että lukutuntien määrä ei saisi keskiluokilla nousta korkeammalle kuin 20:een viikossa, joiden lisäksi tulisi 10 harjoitustuntia. Syystä lausutaan paitsi sitä se toivomus, että täysiluokkaisia tyttökouluja, joita tähän asti on ollut ainoastaan pääkaupungissa, perustettaisiin maaseuduillenkin. — Anomuksessa ehdotettu jatko-opistoin järjestys ei suuresti eroa nykyisten jatko-opistoin järjestyksestä, paitsi siinä, että oppijaksoa pyydetään laajentaa kolmivuotiseksi ja että korkeampain tyttökoulujen rinnalle tahdotaan jotain mallikoulua opetusharjoituksia varten.

Kaikki yllämainitut ehdotukset ovat syntyneet Senaatin tekemän suunnitelman johdosta, joka oli julkaistu Pedagogisk Tidskrift'issä (1883, 6:s vihko, siv. 394). Mainittu suunnitelma sisälsi pääasiallisesti, että kaikki valtion tyttökoulut tehtäisiin viisiluokkaisiksi ja niinmuodoin vastaisivat seitsenluokkaisten oppilaitosten viittä ylimmäistä luokkaa, että vanhojen ruotsinkielisten tyttökoulujen lisäksi asetettaisiin useita suomenkielisiä ja että kaksi jatko-opistoa, ruotsalainen ja suomalainen, valtion kustannuksella perustettaisiin Helsinkiin. Paitsi sitä oli suunnitelmassa vielä muutamia määräyksiä erityisistä oppiaineista, sisäänpääsö-vaatimuksista y. Tämä suunnitelma lähetettiin Koulu-ylihallitukselle, joka vastauksessaan kuuluu ehdotelleen sitä vähän muodosteltavaksi.

Jos tarkastamme, mitä kaikissa näissä ehdotuksissa on yhteistä ja missä kohdin ne eroavat toisistaan, huomaamme ensiksi, että yleinen mielipide ilmeisesti on seitsenluokkaisten koulujen puolella, vastustaen Senaatin viisiluokkaista järjestelmää. Myöntää täytyykin, että sen toimeen-panossa kohtaisi monta vaikeutta. Suuremmissa kaupungeissa, esim. Helsingissä, olisi kyllä mahdollista yksityisten toimesta saada aikaan hyviä valmistavia kouluja, etenkin siitä syystä, että enemmän ja parempia opettaja-voimia olisi tarjona; mutta toiselta puolen, mitä erittäin Helsinkiin tulee, ei olisi aivan viisasta hajottaa niitä seitsenluokkaisia oppilaitoksia, jotka jo kerran ovat olemassa, ja paitsi sitä täällä olevat jatko-opistot kaikkina aikoina vaatisivat täysiluokkaisia opistoja niissä pidettäväin opetusharjoitusten vuoksi, olletikkin kun niiden pitäisi kasvattaa opettajia myöskin noita uusia valmistavia kouluja varten, jotka vastaisivat nykyisten koulujen kahta alimmaista luokkaa. Mitä maaseutuihin tulee, on asia vaikeampi. Mahdollista ja luultavaa on, että monessa paikoin saataisiin kelvollisia alkeiskouluja aikaan; mutta toisissa paikoin niiden

perustamisesta saattaisi olla paljonkin vastusta. Oli, miten oli, sattumuksen nojalle jäisi kumminkin, miten alkeis-opetus muodostuisi; mutta, kun valtio kerran ottaa koulusivistyksen huostaansa, ei sen sovi jättää satunnaisten olojen varalle niin tärkeätä osaa siitä, kuin alkeis-opetus on. Arvattava on, että korkeampi koulu enimmiten saisi vastaan-ottaa vaillinaisesti valmistettuja oppilaita, joka vaikeuttaisi ja hidastuttaisi sen työtä, ja siten koulun oppimääräkin vähitellen alenisi ja supistuisi. Oppimäärän aleneminen olisi muutoinkin melkein välttämätön seuraus viisiluokkaisesta järjestelmästä. Kouluun pyrkijöiltä ei saisi oikeastaan vaatia muita aineita kuin niitä, joita kansakouluissa harjoitetaan, ei siis toista kotimaistakaan kieltä, saatikka vieraita kieliä. Mutta noilla koulun viidellä luokalla olisi silloin sangen vaikea saada näissä aineissa sama oppimäärä suoritetuksi kuin nykyisissä seitsenluokkaisissa kouluissa. Senaatin suunnitelmassa sanotaan kyllä, että pääsötutkinnossa pitäisi vaatia myöskin joku määrä toisen kotimaisen kielen taitoa. Mutta tämä vaatimus on kohtuuton; sillä tulisiko kansakoulun-oppilaan, ainoastaan oppiaksensa mainittua kieltä, ensin vuodeksi mennä yksityiseen valmistavaan kouluun, jossa pääasiallisesti luetaan samaa, mitä hän on oppinut kansakoulussa, ennenkuin hän voisi päästä korkeampaan tyttökouluun? Sellainen järjestys ei tunnu tarkoituksen-mukaiselta.

Jos suinkin on mahdollista, pitäisi siis asettaa kaikki korkeammat tyttökoulut ainakin seitsenluokkaisiksi; mutta, jos sitä vastustaa voittamattomat esteet, olisi kuusivuotinen kurssi kuitenkin soveliaampi kuin viisivuotinen. Kuuden luokan oppimäärään voisi sovittaa täydelliset kurssit sekä toisessa kotimaisessa että vieraissakin kielissä, ja kaikissa tapauksissa yhden luokan pois-erottaminen tekisi vähemmän haittaa kuin kahden.

Mitä erityisiin oppiaineisin tulee, ovat nähtävästi kaikki, paits Vasabladet'in kirjoittaja, yksimieliset siitä, että toinen kotimainen kieli, suomalaisissa kouluissa ruotsi ja ruotsalaisissa suomi, valtionkin kouluissa on pidettävä välttämättömänä oppiaineena. Yleinen vaatimus näkyy myös olevan, että matematiikan kurssi on lavennettava. Sopiva lieneekin, että sitä johonkin määrin korotetaan; mutta niin suunnattoman pitkäksi kuin poikakouluissa ei sitä kuitenkaan tarvitsisi laajentaa. Se hyöty, joka epäilemättä on matematiikan tutkimisesta, ei riipu oppijakson laveudesta, vaan siitä selvyydestä, jolla sitä ymmärretään, eikä seitsemän vuoden kuluessa voisikaan saada tarpeeksi aikaa semmoiseen kurssiin.

Muista aineista on kirkkohistorian ja samaten myös terveys-opin asettaminen ylimmille luokille saavuttanut enimmän puolustusta.

Tämä kirjoitus venyisi liian pitkäksi, jos ottaisin tarkastaakseni kaikkia puheena olevain ehdotusten erityisseikkoja. Eräässä ennen julkaistussa kirjoituksessa *) olen niistä lausunut mielipiteeni. Nyt pyytäisin vaan saada kääntää lukijan huomiota kahteen tärkeään seikkaan, oppilaiden rasitukseen ja jatko-opistoin järjestykseen, sekä samalla tuoda esiin muutamia mietteitä näistä asioista.

Varsin yleinen on valitus oppilaiden rasittumisesta, eikä voi kieltää noissa valituksissa olevan jonkunlaista perää. Suotava on siis, että työtä jollakin tavoin helpotetaan; vaikeimpana esteenä on tietysti se aineiden moninaisuus, joka nykyisissä oloissa ja sivistyksen nykyisten vaatimusten johdosta on melkein välttämätön. Kaksi yllä-olevista ehdotuksista, Viipurilaisten lausunto ja tuo viimeksi-mainittu, Helsingistä lähtenyt anomus, esittävätkin sen toivomuksen, että oppilaiden koulutyö on vähennettävä; edellinen, niinkuin jo sanottiin, rajoittaa tuntien luvun alemmilla luokilla 24:ään viikossa, jälkimäinen lukutuntien määrän keskiluokilla 20:een. Mutta siitä huolimatta ne lisäävät työtä sekä laajennetuilla kursseilla että uusilla oppiaineilla. Viipurilaiset ehdottelevat kyllä sen ohessa kahdeksanvuotista oppijaksoa, ja se onkin ainoa keino, jolla tyydyttävällä tavalla voi asian ratkaista; mutta tuo äärettömän laaja matematiikan kurssi tekee luullakseni heidän järjestelmänsä käytöllisesti mahdottomaksi. Vielä mahdottomampi on supistetun tuntiluvun ja laajennetun oppimäärän yhteen-sovittaminen Helsinkiläisten ohjelman mukaan.

Järjellisin ja ainoa mahdollinen keino on, niinkuin jo mainitsin, oppijakson laventaminen kahdeksanvuotiseksi eli, jos tahdotaan säilyttää vanhan järjestelmän ulkomuotoa, valmistavan luokan lisääminen oppijakson alkupäähän. Tämä valmistava luokka tietysti vastaa nykyistä ensimmäistä. Siten työ tasaisemmin jakaantuu eri luokille ja rasitus vähenee; mutta samalla koko oppimäärä kohoaa, koska suuri osa alku-opetuksesta tulee valmistavan luokan tehtäväksi ja oppilaat korkeammilla luokilla sekä ikänsä että käsityksensä puolesta olisivat edistyneempiä kuin tähän asti; sillä valmistavalla luokalla pitäisi oppilaiden olla ainakin yhdeksän ja varsinaisen koulun 1:sellä luokalla kymmenen vuoden iällä. Enimmin

*) Katso: Naissivistys ja nais-opistot, Valvoja 1883, n:ot 4 ja 6.

tästä hyötyisivät ne oppiaineet, joita harjoitetaan oppijakson ensi vuosina, varsinkin äidinkieli ja matematiikka, jotka molemmat juuri tarvitsevatkin lisättyä tuntimäärää; maatieteen kurssi voisi päättyä aikaisemmin kuin nykyjään, ja siten jäisi korkeammille luokille enemmän aikaa muita oppiaineita varten. Jos, niinkuin esim. Helsingin yksityisessä suomalaisessa tyttökoulussa, ensimmäisen vieraan kielen lukeminen alkaa vasta 2:sella luokalla, voisi sen siirtää 1:selle, ja silläkin lailla tasaantuisi yliluokkain työmäärä. Sillä suurin vaikeus on yleensä keski- ja yliluokkain oppimäärän järjestämisessä; keskiluokilla sattuu kaikki oppiaineet yhteen, ja korkeimmilla luokilla jokainen oppiaine tietysti vaatii paljoa enemmän työtä kuin alemmilla. Sopiva olisi myöskin, että oppilaiden olisi lupa olla toista vierasta kieltä lukematta, jott'eivät huonolahjaiset tai ruumiillisesti heikot oppilaat liiaksi rasittuisi. Ehkä joku muukin oppiaine voisi olla vapaaehtoinen. Tällainen järjestelmä luullakseni tuntuvasti vähentäisi rasitusta ja samalla myös hiukan kohottaisi oppimäärää. Mutta ei saa kuitenkaan mielessään kuvaella, että tuntien luku sen kautta voisi niin suuressa määrässä supistua, kuin Viipurilaiset ja Helsinkiläiset toivovat.

Jos valtionkin tyttökoulut järjestettäisiin tämän suunnitelman mukaan, minun arvatakseni ei olisi välttämättömän tarpeellista, että valtio ottaisi kustantaaksensa valmistavaista luokkaa, paitsi Helsingissä jatko-opistoin opetusharjoitusten tähden; sillä jokaisessa kaupungissa varmaan saisi helposti toimeen sellaisen alkuluokan, jossa olisi yksi ainoa opettajatar eikä luettaisi muita aineita kuin kansakoulussa. Ehdotukseni on siis, että korkeammat tyttökoulut, sekä valtion että yksityiset, asetetaan seitsenluokkaisiksi, mutta että niiden alkupäähän liitetään valmistavainen luokka.

Siinä kirjoituksessa, johon ylempänä viittasin, olen myöskin esittänyt ajatukseni jatko-opistoin järjestyksestä. Erittäinkin kahta periaatetta olen koettanut kannattaa. Ensiksi: oppiaineiden valitsemisessa pitää olla täysi vapaus; ainoa rajoitus saa olla siinä, että vastaiset opettajattaret velvoitetaan lukemaan muutamia määrä-aineita (pedagogiikkaa, psykologiaa, äidinkieltä). Toiseksi: jatko-opistoissa pantakoon etupäässä työtä muutamiin erityisiin oppiaineisin, josta on monta vertaa enemmän hyötyä, kuin jos voimat hajotetaan suureen joukkoon erilaisia aineita. Kaikki ahtaammat kaavat siinä suhteessa ovat suorastaan vahingollisia ja estä-

varsin sopivaa, että suuremman yhteyden saavuttamiseksi muutamat niistä liitetään muihin oppiaineisin. Niin on esim. Suomalaisen Tyttökoulun jatko-opistossa äidinkielen opetukseen, „runous-opin" nimellä, ollut yhdistettynä estetiikan kurssi, joka laajuutensa puolesta lähimmiten vastaa neiti Blomqvistin ehdottamaa oppijaksoa ja joka sisältää estetiikan yleiset perusteet sekä erittäin runouteen koskevan osan. Samaten sopisi yhteiskunta-oppi liittää jatkoksi historiaan. Muodollinen logiikka ansaitsisi niin-ikään sijaa jatko-opistossa; sen voisi yhdistää esim. äidinkielen opetukseen lauseopin jatkoksi, joll'ei sitä tahdo panna yhteyteen psykologian tai pedagogiikan kanssa. Niinkuin jo ennen olen lausunut, tulee jatko-opiston yhä laajentaa piiriänsä, ottaen ohjelmaansa uusia oppiaineita sitä myöten, kuin tarve ja olot vaativat. Mutta silloin on välttämätöntä, että siinä vallitsee suurin mahdollinen vapaus, mitä aineitten valitsemiseen ja järjestämiseen tulee, ja tämä vapaus onkin jatko-opiston tärkein elämän-ehto.

Tyttökoulu-asiassa ilmaantuva suuri erimielisyys näkyy viittaavan siihen, että nykyisissä oloissa on turha tavotella yhteistä järjestelmää, joka voisi kaikkia tyydyttää. Paras olisi, jos koulut järjestettäisiin eri tavalla kunkin paikkakunnan olojen ja eri tarkoitusten mukaan. Luontevin keino olisi kenties, jos valtio omain tyttökoulujensa rinnalla koettaisi runsailla valtio-avuilla kannattaa yksityisiä oppilaitoksia niissä kaupungeissa, joissa se käypi laatuun ilman aivan suurta vaikeutta. Kaavanmukainen yhtäläisyys on tyttökouluissa vielä vähemmän tarpeellinen kuin poikakouluissa. Mutta katsottava on, että suomalaisetkin oppilaitokset yhtä runsaassa määrässä kuin ruotsalaiset saavat valtion kannatusta, ilmaantukoon sen apu missä muodossa tahansa. Muistettava on myöskin, että säädyt viime valtiopäivillä puolustivat kolmen suomalaisen tyttökoulun ottamista valtion huostaan; syytä on toivoa, että ennen pitkää valtion huolenpito niihinkin ulottuu.

Sallittakoon minun vielä lausua julki pari toivomusta, jotka välillisesti ovat yhteydessä puheena olevan kysymyksen kanssa ja joihin myöskin yllämainittu Helsinkiläisten anomus on kajonnut. Määräykset siitä, mitä naiselta vaaditaan opettajanviran saamista varten, ovat kovin hämärät; tarpeellista on siis, että ne jossakin asetuksessa selvitetään, joka sitten jatko-opistonkin kursseja määrättäissä voisi olla ohjeena. Toiseksi olen kuullut sanottavan, että joskus, kun nainen on toimittanut opetta-

jan virkaa valtion kouluissa, hänelle on maksettu vähempi palkka, kuin miehelle, jolla on ollut sama virka. En tiedä, lieneekö siitä mitään lain määräystä; mutta kaikissa tapauksissa se on julkinen vääryys. Työhän se on, joka on maksettava; kuka sen toimittaa, on yhdentekevää. Toisinaan tällaista menetystapaa puolustetaan sillä, että nainen muka tarvitsee vähemmän tullaksensa toimeen, kuin mies, jolla saattaa olla perhe elätettävänä. Periaatteellisesti tämä vastaväite tietysti ei ole minkään-arvoinen, mutta ei se käytöllisestikään pidä paikkaansa; sillä sangen usein naisenkin täytyy työllänsä elättää muita, esim. vanhempiansa tai ala-ikäisiä veljiä ja sisaria. Siinäkin suhteessa siis olisi parannus tarpeellinen.

B. F. Godenhjelm.

Kotimaan kirjallisuutta.

Juhani Aho, Kievarin pihalla. Muudan markkinamies. Porvoossa 1884. Werner Söderström. kust. 148 siv., 8:o.

Köyhän kertomuskirjallisuutemme alalla ansaitsee tämä vihkonen huomiota. Ne kaksi kertomusta, jotka se käsittää, eivät itsessään ole vallan merkillisiä, mutta niistä huomaa kuitenkin tekijällä olevan luontoperäistä taipumusta suorasanaiseen kertomukseen.

„Kievarin pihalla" on pieni kuvaelma eräästä kievarista jossakin maaseudulla. Tapaukset ovat varsin vähäpätöisiä, mutta esitys osottaa, että tekijä menestyksellä voi noudattaa sitä realistista eli naturalistista kuvaamistapaa, joka on pääsemäisillään valtaan skandinaavilaisessa kaunokirjallisuudessa. Tämä uusi kuvaamistapa voi kuitenkin, niinkuin mainitussa kirjallisuudessa hyvin näkee, helposti tulla teeskennellyksi, muuttua maneeriksi. Toivottavaa olisi, että hra Juhani Aho voisi maneeria välttää ja ottaisi huomataksensa kuinka paljoa luotettavampi sen luonnollisen realismin vaikutus onpi, jonka tapaamme esim. Päivärinnan paraimmissa novelleissa.

Toinen kertomus „Muudan markkinamies" on luonteeltaan romantillista laatua, vaikka kohta todellisissa oloissa liikkuva. Sankari on eräs kansanrunoilija, joka itse kertoo tekijälle kirjavan elämänsä. Tämä esitystapa, jossa kertomuksen juoksu alituisesti katkaistaan kuulijan ja kertojan kysymysten ja aprikoimisten kautta on perin romantillista, sillä tekijän näkymättömyys on yksi naturalistisen suunnan päävaatimuksia. Samoin on itse ainekkin romantillinen ja moni kirjailija on kuvannut tuommoisia kansassa tavattavia neroja, joita heidän ympäristönsä

ei käsitä, joidenka lahjojen kova kohtalo ei salli kehittyä ja jotka sen vuoksi melkein säännöllisesti joutuvat siveydelliseen rappiotilaan. Kuitenkin on tunnustettava, että aine on suomalaisessa kirjallisuudessa uusi sekä että se ylimalkaan on taidokkaasti esitetty. Tekijä osottaa hyvin tuntevansa kansan elämän sekä käsitys- ja puhetavan, niin että todellinen raitis, suomalainen henki kohtaa lukijata. Monet paikat todistavat lisäksi, että tekijä on kykenevä tekemään hienoja sielutieteellisiä havaintoja. Sen ohessa kuin nämä ansiot myönnetään, täytyy toiselta puolen tehdä joitakuita muistutuksia. Muutamin paikoin tuntuu kertomus pitkäveteiseltä — niin esim. alkupuoli ja niin myös kertomus Sampan sairaudesta Niskalassa. Jälkimmäinen kohta on siinäkin heikonpuolinen, että sairaan tietämättömyys Johannan kihloissa olemisesta näyttää luonnottomalta, jota paitse tunteellisuus samassa kertomuksen osassa on melkein liiallinen. Nämä muistutukset ja muutkin, jotka ehkä voisi tehdä, eivät kuitenkaan ole painavaa laatua. Loppupäätös on epäilemättä se, että syytä on toivottaa onnea alkavalle kirjailijalle tämän hänen ensimmäisen kirjansa johdosta.

E. A—n.

Handlingar rörande Finska skolväsendets historia under 16:de, 17:de och 18:de seklen. Med bidrag af allmänna medel i tryck utgifna af K. G. Leinberg, professor. Jyväskylässä, 1884. Julkaisijan kustannuksella.

Öfversigt af Finlands offentliga elementar-läroverk från äldsta till närvarande tid af K. G. Leinberg (ylipainos Pedagog. aikakauskirjasta). Helsingissä 1884.

Kansamme entiset olot ja vaiheet ovat meidän aikanamme tulleet yhä enemmän tutkimuksen alaisiksi, kansan koko entinen kehitys tahdotaan saattaa päivän valoon. Useampia miehiä on löytynyt, jotka ovat työskennelleet Suomen historian alalla, vaan verrattain harvat ovat ryhtyneet koulu-olojen selvittelemiseen. C. A. Alcenius ja M. Akiander ovat olleet tähän asti melkein ainoat tällä alalla. Nykyään on hra Leinberg alkanut jatkaa heidän alottamaansa työtä ja on yllämainituilla teoksilla lisännyt Suomen koulu-oloja koskevaa kirjallisuutta. Edellinen näistä, 427 sivun suuruinen, sisältää, niinkuin nimi jo osottaa, koulu-oloja koskevia asiakirjoja, siis aineksia tulevia tutkijoita varten. Ensimmäiset näistä koskevat koko Suomen, muutamat koko valtakunnankin kouluja; sittemmin seuraa Suomen kahta hiippakuntaa ja viimein eri kouluja koskevia kirjoituksia. Noin kolmas osa asiakirjoista on otettu Ruotsin, vähempi määrä Suomen valtioarkistosta, Turun ja Porvoon tuomiokapitulien arkistoista sekä muualtakin. 16:tta ja 17:ttä vuosisataa koskevia tietoja löytyy verrattain vähemmän kuin 18:nteen vuosisataan kuuluvia. Vapauden-aika on ylipäänsä rikkaampi historiallisista lähteisä, kuin edelliset ajat. Silloin kuin aljettiin pitää parempaa huolta maas-

tamme, asetettiin useampia kommissiooneja eli tutkijakuntia eri tarkoituksia varten, ja näiden kertomuksista tahi niille annetuista lausunnoista saamme paljon silloisia oloja valaisevia tietoja. Koulujakin varten asetettiin 1745 vuoden valtiopäivillä erityinen valiokunta, jonka toimeksi annettiin valtakunnan koulujen tilan tutkiminen sekä muutoksien ja parannuksien ehdottaminen. Tämän valiokunnan vaatimuksesta antoivat tuomiokapitulien jäsenet laveita kertomuksia hiippakuntansa koulujen tilasta sekä lausuivat mielipiteensä puutoksien parantamisesta. Turun ja Porin tuomiokapitulien antamista kertomuksista saamme tarkkoja tietoja Suomen koulu-oloista viime vuosisadan keskipaikoilla, aineellisista suhteista, käytetyistä oppikirjoista j. n. e. Sitä paitse on niissä luettelo oppilaista; heidän ikänsä, isän sääty, varallisuus, vieläpä heidän luonnonlahjansakin, olivatko „sukkelia“ vai „hitaita“ opinnoissaan, on mainittu. Talonpoikien lapsia, pedagogioita lukuun-ottamatta, oli noin neljäs osa oppilaita; toiset porvarien ja alempien virkamiesten, etenkin pappien poikia. „Ylhäiset ja ne, joilla on varoja samoin tekemään“, eivät käyttäneet poikiansa kouluissa, vaan heidät valmistettiin yksityisen opettajan johdolla yliopistoon. Tuomiokapitulien lausunnoista näkyy, että vapauden ajan taloudellinen suunta ilmestyy koulunkin alalla. Kouluissa ei enää pitäisi yksin-omaan valmistettaman pappeja, vaan annettaman opetusta käytännöllisissäkin aineissa, luonnon- ja suuretieteessäkin y. m., koska valtion hyöty ja etu on koulujen tarkoituksena. Niistä todistuskappaleista, jotka käsittelevät eri kaupunkien kouluja, saamme tietoja opettajien ylipäänsä huonoista palkkasuhteista eri aikoina, koulujen sisällisestä elämästä, koulupoikien tavoista y. m. oloja kuvaavista tapauksista. Niinpä esim. eräästä Helsingin „koulutoimen“ valituskirjasta Pietari Brahelle näemme, minkälaista julmaa vallattomuutta kaupungissa oleva sotaväki saattoi harjottaa, kun eräs vänrikki hakkasi usean teinin raajarikoksi. 17:nnen vuosisadan oloja kuvaa hyvin Wiipurin kymnaasin latinan kielellä kirjoitetut „lait ja säännöt“ vuodelta 1649, jotka myös erityisessä ylipainoksena ovat ilmestyneet. Näissä ei määrätä ainoastaan opettajien opetusvelvollisuudesta, lukukirjoista, rankaistuksen eri laaduista j. n. e., vaan määrätään koulu myöskin pitämään vaaria oppilaiden vaatetuksesta, ett'ei siinä ilmaantunut „liikaa turhamaisuutta, josta ylhäisemmät tavallisesti ottavat pahakseen“. Tottelematonta uhataan kovimmalla rankaistuksella ja vaatteuksensa menettämisellä. — Kirja, josta tässä olemme lyhyesti maininneet, on epäilemättä tärkeä lisä koulu-olojemme historiaan. Olisimme kuitenkin toivoneet, että teoksen julkaisija olisi koettanut saada eri asiakirjat sisällyksensä puolesta lähemmin liitetyiksi toisiinsa, sillä tiedot, jotka tässä löytyvät, etenkin 16:nnelta ja 17:nneltä vuosisadalta, ovat jotenkin hajanaisia, yksi kirjoitus koskee yhtä, toinen toista seikkaa, jotka eivät ole keskenään missään yhteydessä, kun usein-

kin pitkät ajanjaksot ovat niiden välillä. Siten olisi kirjan hyöty varmaankin tullut suuremmaksi. Arvokkaita tietoja olisi julkaisija luullaksemme saanut papiston ja kaupunkien valituksista valtiopäivillä, vaikka niiden läpikäyminen on vaivalloista.

Toinen näistä kirjoista sisältää luettelon kunkin kaupungin kouluista, milloin koulu on alkanut vaikutustaan sekä sen muutoksista, vieläpä katsahduksen, mitkä koulut ovat kunkin 50:n vuoden päästä löytyneet maassamme vuodesta 1250. Akiander on ennen julkaissut tällaisen luettelon Porvoon hiippakunnan kouluista; prof. Leinberg on täydentänyt sekä uusien tutkimuksien nojalla oikaissut Akianderin luettelossa olevat virheet. Toivomme, että prof. Leinberg pian julkaisee uusia tuotteita koulujen alalla.

O. L.

Suomenkielisen kirjallisuuden esikoinen. Michael Agricolan Abckiria. Alkuperäisessä muodossa uudestaan painattanut K. G. Leinberg, Professori. Jyväskylässä. 1884. Painattajan kustantama. 16 siv. pientä 8:o. Hinta 75 p.

Agrikolan aapiskirjasta on toki jokainen lukenut tahi ainakin kuullut kerrottavan. Mutta ani harvat lienevät sitä omin silmin nähneet. Tuo merkillinen kirjanen, joka ei ole ainoastaan kaikista maamme aapiskirjoista vanhin, vaan pidetään koko suomalaisen kirjallisuuden alkuna, kuuluukin sen kaikkein harvinaisimpiin muistomerkkeihin. Luultiinpa kauvan, ett'ei yhtään kappaletta Turun tulipalon jälkeen ollut olemassa. Mutta noin neljäkymmentä vuotta sitten löydettiin Upsalan kirjastossa lehtiä mainitusta kirjasta, liisteroittuina yhteen toisen kirjan kansiksi. Ne erotettiin varovasti ja niistä sovitettiin kolme kappaletta kokoon, joista kussakin on kahdeksan yhdenjaksoista lehteä. Mutta täydellisiksi näitä kirjoja ei saatu: nähtävästi ainakin yksi lehti puuttuu, jossa painovuosi ja -paikka sekä kirjanpainajan nimi on mainittu ja joka ehkä myös on sisältänyt siunauksen ja ruokarukouksia. Varmana voidaan kuitenkin pitää, että tämä kirjanen — niinkuin Agrikolan muutkin kirjoitukset, — on painettu Tukholmassa ja muita ennen, siis viimeistään v. 1543.

Sisällykseltään tämä aapiskirja on pääasiassa nykyisten kaltainen. Tässäkin jo tavataan nuot vanhat tutut ba, be, bi, bo, bu j. n. e., sekä kymmenet käskyt, uskon tunnustus, Herran rukous, kasteen ja pyhän ehtoollisen sakramentit. Kaikki osottaa, että aapinen tarkoitti puhdistetun opin levittämistä kansaan, joka nyt ensi kerran oppi itse raamattua lukemaan. Vaan kuinka lähellä entisyyttä vielä oltiin näkyy m. m. siitä, että tekijä, luterilainen piispa, aapiseensa painatti enkelin tervehdyksen Marialle.

Osotteeksi silloisesta kirjoituskielestä, painatamme tähän sen tervehdyksen lukijalle, jolla Agrikola kirjansa alottaa:

„Michael Agricola Cristiano Salutem.
Oppe nyt wanha, ia noori,
ioilla ombi Sydhen toori.
Jumalan kesky, ia mielen,
iotca taidhat Somen kielen.
Laki, se Sielun hirmutta,
mutta Cristus sen tas lodhutta.
Lue siis hywe Lapsi teste,
Alcu oppi ilman este.
Nijte muista Elemes aina,
niin Jesus sinun Armons laina".

Uusi painos on kuninkaallisen kirjaston ylihoitajan tohtori Klemmingin suosiollisella välityksellä tehty Tukholmassa. Valokivipainoksen avulla se on saatu virheineen, puutteineen aivan yhtä pitäväksi alkupainoksen kanssa.

Ei ollut vaan sattumus siinä, että tuo satojen vuosien vanha aapinen uudestaan ilmestyi kansanvalistus-seuran viime juhlaksi Jyväskylässä. Sillä sitä painotuotetta ei katsella samallaisella tyhjällä utelijaisuudella kuin muita kirjallishistorian harvinaisuuksia. Kunnioituksen ja kiitollisuuden tunteilla katselija tässä vähäpätöisessä vihkosessa, koko suomenkielisen kirjallisuutemme esikoisessa näkee ensimmäisen yrityksen valistuttaa kansaamme sen omalla kielellä.

A. Ht.

Venäjän kielen perusteet. Toimittanut *E. W. Palander.* Helsingissä 1884. 146 sivua. Hinta 2 mk. 50 p.

Yksi mitä ikävimpiä määräyksiä kasvatus-opillisessa katsannossa on epäilemättä se lainsäädäntö, joka tekee Venäjän kielen oppimisen Suomen valtiolyseitten aliluokilla pakolliseksi kaikille oppilaille, huolimatta siitä, aikovatko he, päästyänsä ylemmille luokille, jatkaa sanotun kielen lukemista, vaiko vaihtaa sen Kreikan kieleen. Tiettyä on, että ne oppilaat, joiden Venäjän kielen tutkiminen päättyy jo lyseen 4:llä luokalla, ovat hukanneet kovin paljon kallista aikaa, jonka he olisivat voineet käyttää hyödyllisempiin opintoihin. Vaan koska nyt emme voi muuta kuin „alamaisuudessa noudattaa" yllä sanottua politillista asetusta, niin on kaiketi katsottava että löytyy kelvollinen oppikirja, jonka avulla poikaimme monikielisyys lisääntyy täydellisellä vaikkapa lyhyemmällä kurssilla Venäjän kielessä.

Tähän saakka on Venäjän kielen opetus kouluissamme, pois-erottamalla molemmat normalilyseet, ollut jotensakin vaillinaisella kannalla.

Syynä siihen on ollut osaksi kelvottomat opettajat, osaksi taas kelvollisten oppikirjain puute. Oppilaat eivät ole laisinkaan saaneet käytöllistä harjotusta kielen käyttämisessä ja heidän teoreettisetkin tietonsa ovat olleet kovin vaillinaiset.

Varsinkin lyseitten aliluokilla on täydellisen oppikirjan puute ollut varsin tuntuva, sillä nykyänsä käytetty Pihlemanin oppikirja on monessa kohdin korjausta kaipaava, jota paitse siinä ei löydy kieliopillisia sääntöjä laisinkaan, niin että jokaisen opettajan on itsensä ollut pakko sepittää kielioppi oppilaitansa varten. Tämän puutteen on tunnettu oppikirjain toimittaja ja kokenut opettaja, Hämeenlinnan normalilyseen lehtori E. W. Palander nyt tahtonut poistaa, julkaisemalla nämät „Venäjän kielen perusteet“ ja sen hän onkin, mielestäni, varsin taitavasti tehnyt.

Herra P:n uudella oppikirjalla on ensiksikin se suuri ansio, että sen alussa kielioppi on esitetty (XLVII:ssä luvussa) lyhyesti sekä jotensakin täydellisesti ja selvästi, jonka ohessa kirjan jälkiosassa löytyy joka luvun kieliopillisia sääntöjä vastaavia käännösharjotuksia. Kun lopussa vielä on tarpeelliset sanaluettelot, niin kirjan käyttäminen opetuksessa käy varsin mukavaksi.

Koska tekijä esipuheessa pyytää ilmoittamaan kirjan puutteita, niin katson velvollisuudekseni tuoda esiin muutamia harvalukuisia muodollisia vaillinaisuuksia, jotka pikaisen silmäyksen perästä olen siinä huomannut. Ne eivät suinkaan vähennä teoksen arvoa ja jokainen Venäjän kielen opettaja voi ne opetuksessansa helposti korjata.

Puhuessansa nomineista (s. 4) tekijä on neutrien joukosta tykkänänsä poisjättänyt sanat päätteellä *-мя*, joka pääte samoin puuttuu taivutustaululla s. 14. Kun näiden nominein joukossa löytyy moniaita ihan tavallisia sanoja, niinkuin esim. *время*, aika, *имя*, nimi, y. m. niin olisi pitänyt asettaa ne paikallensa muiden nominein joukkoon, eikä vähäiseen muistutukseen ihan sopimattomaan paikkaan, lukusanain perään XIII:nnessa luvussa, niinkuin nyt on tapahtunut.

VIII:nnen luvun muistutuksessa, jossa puhutaan niistä kaksitavuisista feminiineistä, jotka muuttavat koron monikossa toiselta tavuulta ensimmäiselle, olisi sopinut mainita että useat sanat tekevät sen myös yksikön akkusatiivissa.

XI:nteen lukuun on jotensakin sopimattomasti liitetty muist. 2 sanoista, joiden instrumentaalisijaa käytetään ajan määräyksenä. Tämä olisi paikallansa XLII:nnessa luvussa, joka sisältää sääntöjä iän ja ajan määräämisestä, mutta sitä paitse pitäisi säännön olla täydellisempi, käsittäen instrumentaalin käyttämisen aikaa määrättäessä aina silloin kuin on puhe vuoden ja vuorokauden eri osista.

Luvussa XXXI voisi luetteloon niistä yksinkertaisista verbeistä, joilla on sekä päätetty että päättymätön muoto, lisätä moniaita varsin tavallisia niinkuin *плѣнять*, *ступать*, *хватать*, y. m.

Säännöt iän ja ajan määräämisestä XLIII:ssa luvussa ovat kovin niukat, eikä olisi haitannut puhua ajan määräämisestä, kun vastataan esim. kysymykseen kuinka kauvan? mistä ajasta mihin saakka? j. n. e.

Käännösharjotuksissa en ole havainnut sanottavaa aihetta muistutuksiin ja yleensä esimerkit näkyvät olevan varsin sopivasti valitut.

Niinkuin näkyy, nämät muistutukseni ovat verrattain vähäpätöiset ja pääasiallisesti muodollista laatua. Luulen varmaan että herra Palanderin uusi oppikirja tulee olemaan hyvin tervetullut kaikkiin kouluihin ja epäilemättä siitä tulee aliluokkien oppilaille paljon enempi apua, kuin nykyänsä käytetystä oppikirjasta.

Heikki Hyvärinen.

Suomenmaan parhaat ruokasienet, niitten tunteminen ja käyttäminen. 36 väripainokuvaa 4:ssä taulussa. Toimittanut *I. J. Inberg*. Helsingissä, 1884.

(*Finlands förnämsta matsvampar*, deras igenkännande och användning, 36 färglagda bilder i 4 taflor. Utgifua af *I. J. Inberg*. Helsingfors, 1884).

Sata talouden hoidolle tärkeätä Suomen kasvia Selityksiä niiden ulkonäöstä, ominaisuuksista, käytännöstä, viljelemisestä y. m. sekä *Liite*, jossa kerrotaan Perunataudista, Noesta, Ruosteesta ja Karjunhampaista. Kirjoittanut *A. P. Winslow*. Suomennos. Helsingissä 1884, G. W. Edlund, kustantaja.

Olemme tässä yhdistäneet ylläolevat teokset, koska ne kumpikin käsittelevät muutamia Suomenmaan taloudellisessa suhteessa tärkeimpiä kasvia.

Ensiksi mainitussa teoksessa, joka esiintyy alkuperäisenä teoksena ja josta myöskin on ilmaantunut ruotsalainen painos, tavataan noin sadasta Suomessa löytyvästä syötävästä sienilajista viisikymmentä selitettynä kuin myös kaksikymmentäseitsemän kuvattuna.

Tosin ovat kaikki ne ruoaksi kelpaavia sekä samoja, joita tavataan yhtäläisissä Ruotsissa ilmaantuneissa teoksissa; ei kuitenkaan epäiltäne, että esim. *Akasienen*, *Keltavalmuskan*, *Makusienen*, *Ruokasienen*, *Vahasienten* ja *Korallisienen* arvo on paljoa vähempi kuin esim. yleisesti tavattavien, hyvin maukkaiden ja helposti sulavien *Paxillus involutus*, *Cortinarius claricolor*, *Tricholoma portentosum*, *Russula delica* ja *Helvella infula* sienien. Suotava olisi siis ollut, että nämätkin olisi selitetty tahi tilan puutteessa saaneet etusijan. Alkulauseella varustettu teos sisältää viisi osaa ja lopussa on latinalais-suomalainen (-ruotsalainen) nimiluettelo, jonka jäljessä kuvat ovat saaneet paikkansa.

Ensimmäinen osa sisältää sienten jaon eri pääosastoihin, sukuihin ja lajeihin sekä niitten näön ja tuntomerkit. Tämä jako on tapahtunut

Friesin järjestelmän mukaan, vaarin-ottamatta niitä parannuksia, joita aikojen kuluessa tieteen kehityksen kautta on tehty. Sukujen ja lajien selitykset ovat ylimalkaan hyvät ja kylliksi laveat; vahinko vaan, että nämät usein, etenkin ruotsalaisessa painoksessa, ovat rumennetut sopimattomilla nimityksillä ja lauseilla, väärin käyttämällä välimerkkiä, kirjoitusvirheillä j. n. e. Näistä monista huomautamme ainoastaan seuraavat: siv. sanotaan: „heimo" (ruotsalaisessa painoksessa Familjen), on oleva: pääsuku (nimi *Agaricus* on ehkä paremmin käytettävä 7:nnelle suvulle); samalla siv. (ruots. pain.) on: „med urnupna skifvor", on oleva: med nedlöpande skifvor; siv. 12 on: „hiukkaset", on oleva: itiöt; sam. siv. (ruots. pain.) on kahdesti: „föredningslagret", on oleva: föredningslager; siv. 13 on: „verhon yläpuoli muodostaa suomuksellisen lakin", on kuuluva: verhon (paremmin verhuksen) yläpuoli pysyy lakin ketolla, suomuksiin ratkaistuna (sama virhe ruots. pain.); sam. siv. (ruots. pain.) on: „hylle, hvilken sedan den", on oikaistava: hylle, hvilket, sedan denna; siv. 14 (ruots. pain.) on: „fritt", on oleva fria; *Harmaan jauhosienen* (siv. 16) lakin sanotaan olevan vaalean „harmaan ja näyttävän ikäänkuin olisi varistettu jauhoja sen päälle, kuivalla hienon vaksinahan näköinen"; niillä sienillä, joita olemme löytäneet tästä lajista, on ollut harmaanvalkea tai valkea, valkeahärmäinen tai paljas lakki, kuivalla ilmalla ei milloinkaan hienon vaksinahan näköinen; siv. 19 (ruots. pain.) on: „När man håller i svampen, öfvergå dessa ställen till gula"; siv. 20 (ruots. pain.) on: „*Broksvampar*", on oleva *Sprödlingar*. Siv. 23 (ruots. pain.) on: „Skifvorna hvita, någongång bespränggt med gula fläckar"; siv. 24 (ruots. pain.) on: „torkade", on oleva torkad. *Ruisikolla* siv. 22 on runsaasti maitonestettä, eikä, niinkuin mainitaan, vähä. *Maitosienellä* siv. 22, joka ehkä usein on sekoitettu *Russula delica*n kanssa, on sen sijaan vähä maitonestettä (sentähden nimi sopimaton); siv. 39 (ruots. pain.) seisoo: „Formen (on oleva: Fruktkroppen, suomeksi käännettävä sanalla: emus) rund eller klubbformig, — — —, och hvilken förvarar en oräknelig mängd frömjöl"; nimi *Isosienet* on *Lepiota*lle monesta syystä sopimatoin, on vaihetettava joksikin muuksi, esim. *Suomussieneksi; Buksvampar* ei voi nimittää „*Äggsvampar*", koska tällä nimellä jo ennen on merkitty *Oomyceter;* „kannallinen" (siv. 37) on käännettävä sanalla: med fot (eikä sanalla: fotlik); nimet „siemenvalmistus", „siemenheltut", „siemenpillit", „siemenreiät", „fröen", „föredningsdelar", „föredningslager", „fröhål", „fröpipor" ovat kelpaamattomia, kosk'ei sienillä ole siemeniä; „siitepölyllä", „siemenpölyllä", „frömjöl"illä tarkoittavat botanistit heteen ponnen sisällystä.

Kolmessa seuraavassa osassa on mukavia ja hyviä neuvoja sienien keräämiseen, säilyttämiseen ja ruoaksi valmistamiseen.

Viimeinen eli viides osa sisältää taulun, jossa on sienten ravintoarvo. Tästä näkyy, että sienet sisältävät sangen paljon ravintoaineita, mutta valitettavasti se ei ilmaise, missä sulamattomassa tai sulavassa määrässä nämät löytyvät. Suuri eroavaisuus onkin vallitsemassa sienien monessa eri lajissa. Sentähden olisikin ollut sangen hauskaa ja hyödyllistä jokaiselle lajille tahi suvulle antaa selitys sen vaikeasta tahi helposta sulavaisuudesta.

Erinäisen arvon teokselle antavat sitä seuraavat luonnonmukaiset ja mainiot kuvat. Vähimmin onnistunut lienee kuva 16. *Afrikalaismultasienen* kuva on liikanainen, koska tämä, enempää kuin mikään muukaan *Multasieni*-laji, varmaan ei kasva Suomessa.

Kirjan asu ja paino ovat kauniit, paperi hienoa.

Toinen teos on suomennos Ruotsinkielestä. Tämä muutos on tehty katsomatta tarpeelliseksi poisjättämällä tahi korjauksilla saada kirjaa sopivammaksi Suomen kasvioloille, jonka tähden, sekä etenkin syystä että kasveista, jotka joko eivät alunkaan kasva Suomessa tahi, joita ainoastaan viljellään joissakuissa suurempien talojen puutarhoissa ja joita sentähden ei ollenkaan voi sanoa Suomen taloudcn hoidolle tärkeiksi kasviksi, esim. semmoisista kuin *Talvitammi*, *Pyökki*, *Hopeapoppeli*, *Vihreäpaju* ja *Keltainen päivänkukka*, annetaan yhtä tarkkoja tietoja, kuin Suomessa villinä kasvavistakin, emme voi luopua mielipiteestämme, että aine on ollut kääntäjälle jotenkin outoa. Tässä luulossamme tulemme vielä enemmän vahvistetuksi, koska myös *liite* on käännetty huomauttamattakaan edes niitä tärkeitä keksinnöitä, joita neljänätoista vuotena alkuteoksen ilmestyttyä on tehty, ja jotka koskevat siinä käsitettyjä, sienien matkaansaattamia, kasvitauteja. Teoksen kielestä ei liene mitään erinäistä muistuttamista, vaan kääntäjiltä vaaditaan tavallisesti myöskin aineen eikä ainoastaan kielen tuntemista. Yllämainituista puutteista huolimatta voidaan tämä pieni kirjanen pitää ansiokkaana lisänä muihin „Maanviljelyskirjaston“ teoksiin.

P. A. Karsten.

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluus-oppia.

Elias Lönnrotin viimeiset korjaukset Väliaikaiseen Virsikirjaan. Hänen kuolemansa jälkeen painetut. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Eriksson, M. Kristillinen kalenteri Suomen lapsille 1885. VII. Jyväskylässä, tekijä. —: 70.

Laitinen, Aatu. Saarna uudestisyntymisestä. Oulussa. Edv. Barck. —: 40.

Löhe, W. ja *Rosenius, C. O.* Ainoa tosi rauhan tie. Vapaasti suomentanut B. S. Porvoossa, Werner Söderström. —: 25.

Streng, Otto Reinhold. Toht. M. Lutheruksen Vähä Katekismus, varustettu selityksillä ja raamatun osoituksilla. Kirkkoa ja kouluja varten. Wiipurissa. J. C. Lagerspetz'in jaettavana. 1: 25.

Waldenström, P. Lapsen kasteen historia. Suomensi K. L. H. Waasassa, G. Fahler. —: 60.

Wise, Daniel. Meidän Wapahtajamme ja kuninkaamme. Kertoelma Jesuksen elämästä maan päällä. Nuorisoa ja lukijoita varten ylipäänsä. Suomensi —s—n. ynnä tähän kuuluva Betlehemistä Golgatalle. Neljätoista kuparipiirroskuvaa P. Plockhorstilta. Helsingissä, G. W. Edlund. 4: —.

Valtiollista kirjallisuutta.

Bergh, Edv. Vår styrelse och våra landtdagar. Återblick på Finlands konstitutionella utveckling under de senaste tjugu åren. 7 ja 8 vihko. G. W. Edlund. 6: —.

Betänkande från komitén för frågan om förbättrande af den lösa befolkningens i Kuopio län tillstånd. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Mason, Alfred B. ja *Lalor, John J.* Kansallistalouden ensimmäiset perusteet. Suomennos. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Mietintö komitealta, joka on asetettu Kuopion läänin irtaimen väestön tilan parantamisasiaa varten. Helsingissä, Keisarillinen senaatti. —: 50.

Mietintö uuden majoitussäännön ehdoituksen laatimista varten asetetulta komitealta. Helsingissä, Keisarill. senaatti. —: 50.

Tilastoa.

Bidrag till Finlands officiela statistik. II. Öfversigt af Finlands ekonomiska tillstånd. 4. Femårsperioden 1876—1880. Helsingissä, Keisarill. senaatti. 6: —.

Suomenmaan virallinen tilasto. II. Katsaus Suomenmaan taloudellisen tilaan. 4. Viisivuotiskausi 1876—1880. Helsingissä, Keisarill. senaatti. 4: —.

Historiaa.

Historiallinen arkisto. Toimittanut Suomen historiallinen seura. VIII. Varustettu yhdellä kartalla ja kahdella kuvataululla. Helsingissä, Suom. hist. seura. 4: —.

Kouluoloja entisinä aikoina. Kertomuksia ja muistelmia Vanhalta koulumieheltä. Helsingissä, K. E. Holm. 1: 50.

Nordmann, P. Historiallisia tauluja oppilaitosten tarpeeksi. H. L. Melanderin oppikirjojen mukaan. Suomennos. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 45.

Kielitiedettä.

Freudenthal, Axel. Svensk rättskrifningslära, på grundvalen af nordiska rättsafningsmötets öfvergångsförslag och med särskildt afseende på Finland. Andra upplagan. Helsingissä, G. W. Edluud. —: 50.

Genetz, Arvid. Suomen kielioppi. Äänne-, muoto- ja runous-oppi. Oppikouluja varten. Toinen painos. Helsingissä, K. E. Holm. 1: 75.

Heikel, I. A. De participiorum apud Herodotum usu. (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, tekijä. 2: —.

Forsman, K. W. Ruotsin kielioppi. Oppikirjan koe suomalaisia kouluja varten. Helsingissä, K. E. Holm. 2: 75.

Kaunokirjallisuutta.

Cygnaeus, Fredr. Samlade arbeten. Poetiska arbeten. Första bandet. 3 ja 4 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 25.

Draba Verna, Romantiska öden. En skildring från tiden närmast efter 1808—9 årens krig. 3 ja 2 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Feuillet, Octave. Sibylla. Ranskan kielestä suomentanut F. J. P[ätiälä]. Porvoossa Werner Söderström. 2: 50.

Flood, Just. W. Mereltä ja rannikolta. Kokoelma kertomuksia. Norjan kielestä suomentanut A—o. Porvoossa, Werner Söderström. —: 80.

Ihana Ulla ja hänen sulhonsa. Kaunis kertomus kansalle vuosien 1808—9 sota-ajoilta Oulusta ja vuonna 1882 tapahtuneesta Oulun kaupungin palosta. Kansalle kirjoitti A. W:nen. Kuopiossa, V. Weurlander. —: 60.

Kertomuksia kansalle. Vihk. 6—7. Porvoossa, Werner Söderström. —: 26.

Naapurimme, ja Margreta. Kaksi kertomusta, kirjoittanut J. (Erään nuoren tytön elämänvaiheiden tekijä). Suomennos. Pietarissa, A. Lindeberg. —: 80.

Palmqvist, P. Eva, eli ei se ole minun syyni. Suomentanui S. Hirvonen.

Päivärinta, P. Elämän havainnoita. Kuvauksia kansamme elämästä. V. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 50.

Rakowitz, Hélène. Grefvinnan Wera. Roman i tre delar. Öfversättning från ryskan. (Billig skönlitteratur utgifven från G. W. Edlunds förlagsexpedition. VII.) Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 50.

Shakespeare, William. Julius Cæsar. Suomentanut P. Cajander. Suomal. kirjallisuuden seuran toimituksia. 60 osa. V. Helsingissä. 2: 50.

— — —. Othello. Suomentanut P. Cajander. Suomal. kirjallisuuden seuran toimituksia. 60 osa. VI. Helsingissä. 1: —.

Åberg, O. J. Majakanvartia Moikepäässä. Kertomus viimeisestä Suomen sodasta. Suomennos. Kotkassa, K. W. Weman. —: 75.

Kirjallisuuden ja taiteen historiaa.

Ahlqvist, Aug. Elias Lönnrot. Elämäkerrallisia piirteitä. Muotokuvan, käsialan-mukauksen ja 4 puupiirroksen kanssa. Helsingissä, G. W. Edlund —: 75.

Den 4 November 1884. Skuggbilder. Några minnen i bild och skrift från finska talscenen. Helsingissä, Suom. teaatteri. 1: —.

Marraskuun 4 p:nä 1884. Varjokuvia. Muutamia muistoja kuvissa ja sanoissa Suomalaisesta teaatterista. Helsingissä, Suom. teaatteri. 1: —.

Kasvatus-oppia.

Cleve, Z. J. Grunddrag till skolpedagogik. Helsingissä, G. W. Edlund. 10: —.

Raittiuskirjallisuutta.

Raittiuden ystävien kirjasia. N:t 1—6. Helsingissä, Raittiuden ystävät Yht. —: 80

Matematiikkaa.

Högman, K. J. Ekvatioonilaskun alkeet. Jyväskylässä, tekijä. 1: 50.

Lindblom, L. C. Luvunlaskun oppikirja. Kansakoulujen tarpeeksi lasku-esimerkeissä esitellyt — — —. Suomennos. Ensimmäinen vihko. Lukujakso 1—999. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 30.

Luonnontiedettä.

Reuter, O. M. De nyaste upptäckterna inom insekternas utvecklings-historia. Föredrag vid finska vetenskapssocietetens årshögtid. Helsingissä, tekijä.

Sundman, Gösta. Finlands fiskar målade efter naturen. Med text af D:r O. M. Reuter (myös englannin kielinen). 3 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. 5: 50.

Lääketiedettä.

Hjelt, Otto E. A. Olof af Acrel, den svenska kirurgins fader. Helsingissä, tekijä. 1: 50.

Schultén, M. W. af. Om sundhetsvård och sjukvård. Föredrag, hållna på föranstaltande af Röda korsets finska förening. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Taloutta.

Arrhenius, J. Soista ja muista vesiperäisistä maista, niiden viljelemisestä ja menettelystä sen jälkeen, Suomennos. Helsingissä, keis. senaatin maanviljelystoimisto.

Finska Forstföreningens meddelanden. Fjerde bandet. Helsingissä, Suom. metsäyhdistys. 3: —.

Muuta kirjallisuutta.

Protokoll, fördt vid andra allmänna finska köpmannamötet i Viborg. Viipurissa, kokouksen toimikunta. 1: —.

Pöytäkirja, tehty toisessa Suomen yleisessä kauppiaskokouksessa Viipurissa. Viipurissa, kokouksen toimikunta. 1: —.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.

Ludvig Holbergin 200-vuotiseksi muistoksi.

Vuonna 1684 Joulukuun 3 p. syntyi Ludvig Holberg. Hänen 200-vuotista juhlaansa on äsken vietetty kaikissa Pohjoismaissa samoin tavoin: kaikkialla ovat teaatterit sinä iltana näyttäneet hänen kappaleitaan ja yleisö on ollut tilaisuudessa raittiisti ja sydämellisesti nauramaan noille naiiveille, avomielisille Holbergin ihmisille. Suurissa määrin on nautintoa enentänyt se seikka, että Holbergin kappaleet nykyjään ovat — paitsi Tanskan maalla — hyvin harvinaisia näyttämöiden repertoaareissa, ja että niinmuodoin esim. meillä useimmat nyt ovat nähneet „Den Stundeslöse“ ensi kerran esitettävän. Onni kyllä että aikakautemme juhlarakkaus silloin tällöin johdattaa ihmisten mieliä entisten aikojen suuriin ilmiöihin, jotka meiltä muuten melkein vaipuisivat unhotuksiin kaikki valtaavien uudistus-rientojen edestä!

Holberg syntyi Norjan Bergenissä köyhän sotamiehen poikana; hän kuoli Tanskan pääkaupungissa vapaaherrana, rikkaana maatilan omistajana sekä korkeana virkamiehenä Kööpenhaminan yliopistossa. Vaiherikas oli tietysti se elämänvaellus, joka sisälsi näin suuria muutoksia. Sillä ei yksinään hänen mahtava kirjallinen voimansa saattanut niitä matkaan — muilla aloilla, muilla aseilla piti hänen taistella, ennenkuin voi raivata itselleen vapaan tien ulos niistä alhaisista oloista, joihin hänen syntymänsä oli hänet asettanut, ennenkuin nouseminen yhteiskunnan ja opin korkeammille kukkuloille tuli hänelle edes mahdolliseksi.

Tavan mukaan oli hänen isänsä kirjoituttanut poikansa erään rykmentin listoihin. Kun se aika läheni, jolloin Holbergin olisi pitänyt vaihtaa nimivirkansa vakinaiseen palvelukseen, niin hän kyllä pantiin sotamiehen oppiin. Vaan koska tuo oppi silloin oli yhtä tyhjää ja turhantarkkaa kuin tänäkin päivänä, niin se kohta poikaa inhotti; hän hylkäsi kaikki tulevaisuuden ajatukset sillä uralla ja etsi itselleen Bergenissä oppia niin paljon, että vihdoin voi suorittaa ylioppilastutkinnon Köpenhaminassa. Siellä tehtiin hänestä sittemmin pappi. Vaan ei sekään häntä

tyydyttänyt. Palattuansa Bergeniin hän rupesi tutkimaan uusia kieliä sen ohessa myöskin elatuksensa vuoksi toimittaen saarnaajanvirkaa sekä ollen kotiopettajana muutamassa perheessä. Lopuksi hän sai paikan Bergenin piispan talossa ja vaikka hänen palveluksensa siellä, hänen omien sanojensa mukaan, hänestä tuntui „kurjimmalta orjuudelta“ niin oli kuitenkin seikka, joka oli täydellisenä vastapainona hänen hankalalle lastenkasvatus-työllensä. Piispa oli nimittäin nuoruutensa päivinä matkustanut paljon, hän oli käynyt useissa Euroopan maissa, nähnyt ihmisiä ja oloja monenlaisia, sekä ihaillut ulkomaan taideaarteita. Matkoillaan tekemiänsä muistoonpanoja hän antoi nuorelle teoloogille luettaviksi. Uusi näköala avautui Holbergille ja hänen mieleensä nousi kerrassaan niin palava himo päästä vieraille maille, ett'ei hän kauvemmin voinut kestää paikallaan vaan luopui siitä, tietämättä miten hänen likin tulevaisuutensa tulisi muodostumaan sekä varsinkin miten hän voisi toteuttaa päätöksensä lähteä ulkomaan matkalle. Sillä hänen opettajatoimensa oli kyllä tuottanut hänelle elatuksen vaan ei äyriäkään enempää. Mutta Holberg ei laskenut mieltänsä masentumaan eikä jättänyt matkustus-aikeitaan sillensä. Hän myi niin paljon irtainta omaisuuttaan, kuin suinkin voi ja siten saatuansa kokoon kuusikymmentä talaria hän lähti Hollantiin. Pian olivat rahat lopussa ja Holbergin täytyi kärsiä paljon köyhyytensä vuoksi niinkuin hän myöskin joutui moniin kummallisiin kohtauksiin. Aachenista, jonne hän oli Hollannista mennyt jalkaisin, piti hänen muun muassa lähteä karkuun kun ei millään muotoa saattanut suorittaa velkaansa ravintolan isännälle, jonka luona hän oli asunut. Vaan hän otettiin kiinni ja hänen oli luopuminen kaikesta vähästä omaisuudestaan, niin että hän paluumatkallaan Hollantiin oli surullisen tyhjyyden tilassa.

Päästyänsä norjalaisella laivalla kotiin jälleen, hävetti häntä hänen surkea tilansa sekä nuo kurjat matkatapaukset, jotka häntä olivat väkinäisesti kohdanneet, niin ett'ei hän katsonut voivansa palata kotiseuduilleen enää. Hän asettui Kristiansandin kaupunkiin Etelä-Norjassa ja elätti itseään siellä antamalla opetusta uusissa kielissä, joiden oppimista hän yhä edelleen oli jatkanut ja joihin hän varsinkin ulkomaanmatkallaan oli täydelleen perehtynyt.

Hänen vaellushalunsa ei kuitenkaan antanut hänelle rauhaa. Kohta hän päätti taas lähteä ulos avaraan maailmaan; tällä kertaa vei hänen matkansa hänet Englantiin. Holbergin vastaiselle kehitykselle on tämä toinen

matkustus erittäin merkillinen, sillä Oxfordissa, missä hän suurimmaksi osaksi oleskeli, hän antautui syviin ja laveihin tutkimuksiin etenkin historian ja lain-opin alalla. Hän tutki kirjastojen aarteita ja istui huolellisesti luentosaleissa. Kylläpä hän sai puutetta ja kärsimystä nähdä tälläkin kertaa; vaan opettamalla kieliä sekä musiikkia — Holberg soitti huilua erittäin taitavasti — voi hän tyydyttää välttämättömät tarpeensa, ja enempää hän ei pyytänyt.

Oltuaan Oxfordissa kaksi vuotta hän palasi Tanskaan. Hän oli, kuten itse sanoo, „köyhä, vaan ylpeä tiedoistaan", joita hän itse piti niin suurina että hän nyt luuli voivansa yliopistokaupungissa tehdä ne myöskin aineellisessa suhteessa tuottaviksi. Vaan hänen toivomuksensa menivät haaksirikkoon. Siihen luentosaliin, jonka hän kotonansa perusti, tulvasi kyllä ylioppilaita, jotka mielihyvällä kuuntelivat Holbergin kertomuksia ulkomaan oloista sekä hänen tieteellisiä esitelmiään; vaan maksuajan lähestyessä oli heillä kummallinen taito tehdä itsensä näkymättömiksi, — „muuta voittoa minulla ei heistä ollut", sanoo Holberg, „kuin että he hyvin kohtelijaasti tervehtivät minua kadulla".

Erään nuoren aatelismiehen seuraajana hän kohta teki kolmannen matkansa, — tällä kertaa Saksaan. Leipzigissä ja Dresdenissä hän tutustui monen etevän miehen kanssa ja rautaisella uutteruudella hän jatkoi tutkimuksiaan. Tämän matkan jälkeen ilmestyivät hänen ensimmäiset kirjalliset tuotteensa — historian alalla — sillä seurauksella että hän julkisesti nimitettiin yliopiston opettajaksi. Hänen tilansa kuitenkaan ei tämän kautta parantunut, kun virkaa ei seurannut minkäänlaista palkkaa. Vaan Holberg oli kirjallisten ansioittensa tähden äsken sitä ennen saanut stipendiksi sata talaria vuosittain ja katsoen itseään tällä tulolla milt'ei rikkaaksi, päätti hän taas lähteä etelämmäksi.

Neljännen ja pisimmän matkansa hän teki v. 1714, jolloin hän kulki ensin meritse Amsterdamiin; sieltä hän heti matkusti Brysseliin, miettiäksensä siellä jotakin keinoa Pariisiin pääsemiseksi. Hän mietti miettimistään, vaan kukkaro oli hoikka eikä hän voinut keksiä minkäänlaista muuta matkustustapaa kuin entisen jo ennen koetellun: hän siis heitti laukkunsa selkään ja alkoi ilomielin jalkaisin patikoida Pariisiin päin. Kaikenlaista kohtasi hän matkalla; ei kukaan uskonut hänen sanojaan kun hän kertoi olevansa yliopiston opettaja, vaan usein hän

joutui epäluulon alaiseksi — pidettiin irtolaisena tai jonakuna karkuun päässeenä pahantekijänä.

Vihdoin hän saapui Pariisiin. Kielen-opettajana kun oli ollut, luuli hän mainiosti taitavansa ranskan kieltä, vaan hän tuli jo ensi askeleillaan suuressa kaupungissa selville siitä, että hänen ääntämistapansa oli peräti norjalainen eikä ollenkaan pariisilainen. Tahtoassaan kysyä kortteeria, „logis", ei hän osannut oikein ääntää pehmeätä g-tä, vaan sanoi „losi" niin että ihmiset luulivat hänen kyselevän „Lucie"ta ja nauraen vakuuttivat ett'eivät tunteneet sellaista nuorta naista. Onnistuttuaan vihdoin pääsemään katoksen alle hän jutteli palvelustyttönsä kanssa, joka opulta vihastui häneen ja huudahti: te puhutte ranskaa kuin saksalainen hevonen!

Puolitoista vuotta oli Holberg Pariisissa tutkien kieliä, historiaa ja lakitiedettä samalla tavoin kuin ennen Oxfordissa. Sitten hän matkusti osittain jalkaisin, osittain laivalla Genuaan ja sieltä Roomaan. Ik uisessa kaupungissa hän eli pitemmän ajan yhä ahkerasti työskennellen, vaan myös kärsien samoja köyhyyden vaivoja kuin ennenkin. Hän asui peräti kurjassa pienessä ravintolassa, jossa hän omassa kattilassaan keitti itselleen oman ostamansa ruoan. Naapureikseen viereiseen huoneesen hän sai kokonaisen joukon italialaisia näyttelijöitä — tietysti jotensakin alhaista laatua — ja niitten kanssa hän seurusteli aivan kumppanin tavalla, hän otti osaa heidän iloihinsa ja suruihinsa, jakoi heidän kanssaan varansa j. n. e. Vaan Holbergilla oli tästä seurustelemisesta äärettömän paljo hyötyä: hän perehtyi täydelleen italialaiseen kansankomediaan, joka hänen omiin huvinäytelmiinsä tuli vaikuttamaan paljon ja terveellisesti.

Käveltyään ensin takaisin Pariisiin ja sieltä taas Amsterdamiin, palasi Holberg Tanskaan liki neljän vuoden poissaolon jälestä. Siihen voidaan katsoa hänen „vaellusvuotensa" loppuneen.

Silloin alkoivat hedelmät, vuosien kuluessa jatkettujen opintojen ja matkustusten kautta kypsyneinä muuttua yleisön nautittaviksi. Nimitys professoriksi, ensin metafysiikassa, sitten kaunopuheisuudessa sekä sija akateemillisessa konsistoorissa poisti häneltä kaikki elatuksen huolet ja salli hänen rauhassa panna paperille mitä hänen aaterikkaassa mielessään eli.

Ja jo neljän, viiden vuoden kuluttua Holberg oli Tanskan etevin mies, joka oli tunnettu ulkomaillakin, oli pystyttänyt itselleen pysyvän kunnia-istuimen kaikkien maitten kirjallisuushistoriassa.

Hänen ensimmäinen kaunokirjallinen teoksensa oli ivallinen sankarirunoelma *Peder Paars*, jossa yksinkertaisen kertomuksen puitteissa kuvataan kaikenmoisia yhteiskunnallisia ja yksityisiä virheitä, ja sitten ilmestyi vähä väliä useita huvinäytelmiä — kaikki, niinkuin sanottu, ainoastaan muutamien vuosien kuluessa.

Harvoinpa lienee kirjailija itse saanut iloita sellaisesta menestyksestä kuin se oli, jota Holberg alussa sai nähdä. Yleisö riensi teaatteriin katsomaan hänen kappaleitaan, ja heti kun joku uusi komedia syntyi, näytettiin se monta kertaa perätysten. Vaan tämä ei kestänyt kauvan. Kun Kristian VI nousi valta-istuimelle v. 1730 niin hän rajoitti uskonnollisista syistä teaatterin tointa, ja muun muassa hän käski poistamaan Holbergin kappaleet koko repertoaarista. Nämät kuristuskeinot keskeyttivät Holbergin työn komedian alalla; aina kuninkaan kuolemaan saakka (1746) oli hänen iloinen runottarensa vaiti, ja hänen työskentelynsä kävivät yksin-omaan tieteellistä suuntaa. Kun teaatteri uudestaan avattiin v. 1747 ja Holberg taas sai etevän sijan näyttämölavalla, niin hän otti kynänsä jälleen käteensä kirjoittaaksensa vielä muutamia huvinäytelmiä.

Sillä välin hän oli jo luonut itselleen myös tieteellisen maineen, oli saanut korkeita virkoja yliopistossa ja muualla, ja hänen tulonsa olivat enenneet niin että hän nyt oli melkoisen rikas. Niin voi hän, kun Sorössä perustettiin n. s. ritariakatemia, lahjoittaa sille sekä kaksi omistamaansa suurta maatilaa että myös rikkaan kirjastonsa ja 18,000 talaria rahassa. Hän korotettiin tämän tähden vapaaherralliseen säätyyn; muutamat hänen elämänsä kertojista ovat väittäneet hänen silloin muuttuneen sekä saidaksi että äärettömän turhamieliseksi. Vaan toiset taas ovat näyttäneet, ett'ei tuossa syytöksessä ole mitään perää. Hän oli yksinkertainen kuin ennenkin — hän muun muassa ei koskaan ollut maistanut väkeviä juomia — ja mitä hänen ylpeyteensä tulee, niin sanoo hän itse: „minä iloitsen siitä, että kuningas on minulle näyttänyt suosiotansa; se on nimittäin hyvä että tulevat kirjailijat ja tiedemiehet saavat nähdä heidänkin rientojansa kerran kunnioitettavan“. — Yksinäisyyttänsä ja vastahakoisuuttansa muitten miesten kanssa seurustelemista vastaan selittää hän taas näin: „tullessani miesten seuraan tarjotaan mi-

nulle tupakkaa tahi viiniä, joita minä en suvaitse, ja minua kiusataan oppineilla puheilla; mieluisammin vetäydyn naisten seuraan, jossa saan juoda kahvia eli teetä ja joissa saan turhia puhumalla levähtää raskaista aatteellisista töistäni" (!).

Seitsemänkymmenen vuotisena Holberg kuoli 28 päivänä Tammik. v. 1754. Vasta vuosi sen jälkeen tapahtuivat juhlalliset maahanpanijaiset Sorössä, missä hän lepää piispa Absalonin rinnalla.

Vaikka Holberg historiallisten teostensa kautta tuli mainioksi, vaikka yllämainittu „Peder Paars" sekä toinen prosaksi kirjoitettu satiiri „*Niels Kliems underjordiske Reise*" olivat ivallisen kirjallisuuden tuotteiden ensimmäisessä rivissä, niin kuitenkin hänen *huvinäytelmänsä* ne ne kauvimmin säilyttävät Holbergin nimeä aikakausien muistossa.

Ei sitä voi kummastella, että hänen kansalaisensa niin vastustamatta, niin yksimielisesti noihin komedioihin heti ihastuivat. He olivat ennen näyttämöllänsä tottuneet näkemään vieraita tuotteita, ulkomaalaisia kasveja, jotka eivät viihtyneet heidän maaperässään, joitten mahdollista kauneutta he eivät voineet käsittää. Ja nyt! He saivat nähdä oman itsensä, heille esitettiin monesti vaihtelevissa muodoissa luonteita, tyyppejä heidän omasta keskuudestaan, joita kaikki tarkoin tunsivat. Ei kuitenkaan niin aivan tarkoin: sillä heikkouksiaan he ehkä eivät olleet tulleet itsestään ajattelemaan, ja ne ne täällä kuvattiin niin äärettömän sattuvasti, että jokaisen mieleen heti juohtui naapurinsa. Eikä siitä saattanut suuttua, vaikka kärki jolloinkulloin olisikin käynyt omaan kylkeen; sillä se tapahtui niin loukkaamattomalla tavalla ja tuo hyvää tekevä nauru, johon ei saattanut olla ryhtymättä, poisti kaikki mieltä hetkeksi himmentävät ajatukset.

Niin loi Holberg kerrassaan maallensa peräti kansallisen teaatterin, asettaen draamallisen kirjallisuuden suorastaan kansalliselle pohjalle, — ja se se on hänen ensimmäinen, häviämätön ansionsa.

Vaan niinkuin kaikkien suurten henkien työt, vaikka kohta ensi alussa ainoastaan aiotut heitä likimmäisille oloille, sittemmin levenevät kaikkiin sivistyksen majapaikkoihin ja tulevat kaikkialla ymmärretyiksi, niin löysivät Holberginkin komediat kohta tien muille maille. Ne heikkoudet, jotka niissä tehdään ivan esineiksi, eivät ole yksin-omaan tanskalaisia tahi norjalaisia, ne ovat yleis-inhimillisiä, — Holberg on tuntenut yleistä ihmisluonnetta yhtä hyvin kun Kööpenhaminan porvarien omitui-

suuksia; hänen matkansa ympäri maailmaa olivat terottaneet hänen katseensa, seurusteleminen niin monien erilaatuisten ihmisten kanssa oli tehnyt hänen sielullisen silmänsä äärettömän tarkaksi. Ja kuinka voisi, paitsi sitä, kukaan jäädä kylmäksi hänen esittelemistaitoansa kokiessaan? Niin mainion hauskaksi suunniteltuja tyyppejä, kuin Jeppe Niilonpoika, kuin kerskaileva Jacob von Tyboc, kuin pariisilainen Jean de France, kuin sanalla sanoen enimmät Holbergin henkilöt ei löydetä kirjallisuudessa monta. Tuo Jeppe raukka on ehkä kaikista paras, sillä todellinen huumori on hänessä noussut niin korkealle, kuin harvoin sitä ennen tahi sen jälkeen: kohtaus, missä Jeppe ottaa jäähyväiset kaikilta elukoiltaan nostaa, jos se näytetään hyvin tahi luetaan oikealla tunnolla, kaikessa koomillisuudessaan välttämättömästi vedet silmiin. — Eikö sekin useammassa kappaleessa löytyvä juoni ole erin-omaisen raitis ja hauska, kun vilkkaat palvelijat, joilla on pysyvät nimet Henrik ja Pernilla, liittyvät yhteen peijataksensa tempuillaan vanhoja, tyhmiä isiä, niin että lempivä nuoriso pääsisi toivomuksiensa perille? Taikka kun vanhat kosijat oikein aika tavalla tehdään naurettaviksi sekä ajetaan pois? Taikka kun välistä näyttelijät yht'äkkiä muuttuvat luonnolliseen muotoonsa niinkuin esim. „Saksalaisessa surunäytelmässä“ Ulysses von Ithacia, joka loppuu niin, että juutalaiset velasta tulevat ryöstämään Ulysseen edustajalta hänen koreat vaatteensa pois?

Joka kappaleessa, milt'ei joka näytöksessä on tällaisia perin koomillisia kohtauksia, joille nytkin vielä herttaisesti nauraa. Tosin kyllä on komiikki silloin tällöin vähän vallaton, vaan siihen ei laske huomiotaan, kun muistaa että se oli ajan ja esitetyn säädyn vaatima suunta. Kaikissa tapauksissa siinä ei ole mitään tavotettua, eikä siis mitään pahaa.

Nyt kun juhlan kautta Holbergin muisto jälleen on virkeäksi herännyt ehkä sopinee toivoa, että useamminkin saataisiin hänen nimeänsä nähdä teaatteri-ohjelmassa. Lieneepähän takeita siitä, että tuolla alkuperäisellä virkeydellä, tuolla välittömällä elämän-ilolla, tuolla kummasteltavan vilkkaalla sukkeluudella, jota kaikkea aika ei voi kuiluunsa niellä, yhä vielä on voimaa kyllin vaikuttamaan meihin mieltä virvottavalla tavalla.

W. Söderhjelm.

———×———

Kustavi III:nnen aikalaisia.

Elof Tegnér, Gustaf Mauritz Armfelt, studier ur Armfelts efterlemnade papper. I. Armfelt och Gustaf III. II. Armfelt i landsflykt. Tukholmassa, F. & G. Beijer, 1883—84.

Statsrådet Johan Albert Ehrenströms efterlemnade historiska anteckningar, utgifna af S. J. Boëthius. 1—5 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund, 1882—83 (pain. Tukholmassa).

I. Kustavi Mauri Armfelt.

(Jatkoa viidenteen vihkoon.)

Kustavi III:nnen kuoleman jälkeen otti hänen veljensä herttua Kaarlo Ruotsin valtakunnan ohjat käsiinsä. Ensi alussa näytti siltä kuin koettaisivat hän ja entisen hallituksen miehet, etupäässä Armfelt, osottaa toisillensa myöntyväisyyttä; Armfelt suostui siihen, että Kustavin kuolinvuoteellansa tekemä lisäys testamenttiinsa julistettiin laittomaksi, herttua kumminkin nimitti hänet hallitusneuvoston pysyväiseksi jäseneksi ja vahvisti hänen nimityksensä ylikäskynhaltiaksi Tukholmassa. Mutta sopu ei kestänyt kauvan. Herttuan kutsumuksesta palasi vapaaherra Kustavi Aatolfi Reuterholm Roomasta — missä unennäöissä oli nähnyt Kustavi III:nnen verissään astuvan huoneesen ja rukoilevan anteeksi häntä vastaan tekemiänsä vääryyksiä *) — ja tuli tästä lähtein hallituksen johtavaksi henkilöksi. Outoa on nähdä näiden molempain Suomesta kotoperäisten, muutoin niin eriluontoisten miesten seisovan vastakkain. Toinen synkänluontoinen ja ankara **), toinen tulinen ja kevytmielinen, toinen Franskan vapaus-aatteitten ihailija, toinen innokas kuningasvallan puolustaja ja Franskan vallankumouksen kammoja, toinen taikauskon houreihin vaipunut, toinen 18:nnen vuosisadan uskottomuuden lapsi. Molemmissa näemme heidän aikakautensa vikoja, Armfeltissa ehkä vielä suuremmassa määrässä, ja kuitenkin nauttii hän etupäässä meidän myötätuntoisuuttamme; sitä ei saa meissä vaikuttaa hänen loistavammat luonnonlahjansa, vaan tuo luulevaisuus, viha ja kateus, joka piili Reuterhol-

*) Nämät vääryydet supistuivat, sanoo Ehrenström, siihen ett'ei häntä Ramelin jälkeen oltu nimitetty hovikansleriksi; jota vastoin hän oli nauttinut vuotuista eläkerahaa y. m.

**) Reuterholmin siveellisyydestä on aivan vastakkaisia ilmoituksia; siksi kuin todistuksia esiintuodaan, voimme pitää häntä ankarana myöskin tavoissaan.

min luonteen pohjalla ja sittemmin oli syynä hänen onnettomuuteensakin. — Armfelt koki, vaikka turhaan, saada nuorelle kruununperilliselle sijaa neuvostossa, ja pyysi asemaansa kyllästyneenä pian virkavapautta neljäksi kuukaudeksi lähteäksensä Aacheniin terveyttänsä hoitamaan. Millä silmällä Armfelt oloja katseli, osottavat hyvin hänen omat miettеensä näistä tapauksista. „Luulen ett'ei kukaan kummeksi että minä etupäässä jouduin sen miehen vihan alaiseksi, joka nyt johti asioita ... Lähtöni kypsytti äkkiä koko joukon juonia minua vastaan ja useitten valtiolle mitä vahingollisinten muutosten toimeenpanoa. Jopa samana päivänä, jolloin Tukholmasta lähdin, julistettiin tuo kuuluisa asetus painovapaudesta; aavistin että tämän häpeän alkuunpanija pian itse saisi siitä kokea melkoista haittaa omalle edulleen ... Minun aavistukseni huomattiin aivan oikeaksi“ *). Eräässä kirjeessä matkaltaan sanoo hän Ruotsinmaan „luolaksi, jossa murhaajia, jakobiineja ja heittiöitä asuu“. Kohta ennätti Armfeltin uusi isku: hän sai eron Tukholman ylikäskynhaltian virasta; ja kun hänen virkavapautensa aika oli loppumaisillaan, tuli Kaarlo herttualta kirje, jossa hän nimitettiin Ruotsin täysivaltaiseksi lähettiläaksi Italian hoveissa. Itse teossa oli tämä komea nimitys kohtelias käsky pysyä poissa Tukholmasta, hallituksen keskuspaikasta.

Kustavi Mauri Armfelt ei ollut se mies joka tyynin mielin olisi katsonut omaa alenemistaan ja vihollistensa valtaan pääsemistä. Matkaltaan ja Napolista, jonka valitsi asuinpaikakseen, hän alotti ystäväinsä kanssa Ruotsissa syytöksiä ja ylenkatsetta holhoojahallitusta vastaan uhkuvan kirjeenvaihdon. Tämä antoi aihetta tuohon kuuluisaan Armfeltin valtiorikos-juttuun; mutta ennenkuin sen vaiheita seuraamme, tulee meidän katsoa mitkä nuo Armfeltin ystävät kotona olivat. Ne miehet, jotka Kustavi III:nnen aikana olivat lähinnä valtaistuinta neuvon-antajina seisoneet, olivat nyt Tukholmasta poistetut: luja Toll oli Varsovaan lähettiläaksi lähetetty, Ruuth kenraalikuvernööriksi Pommeriin, Nordin kaukaiseen seurakuntaansa Norrlantiin j. n. e.; kreivi Munckin oli kurjaksi setelinväärentäjäksi ruvettuaan täytynyt lähteä maanpakoon. Tukholman läheisyyteen olivat sitä vastoin jääneet entinen kabinettisihteeri Ehrenström ja yli-postinhoitaja Franc, ja nämät antoivat tiheästi Armfeltille

*) Ks. Anteckningar af generalen baron Armfelt, till hans rättfärdigande författade i Neapel den 16 Mars 1794, painetut Ridderstadin kirjassa „Glömdt är icke Glömdt“.

tietoja tapauksista pääkaupungissa; myöskin eversti Juhani Freedrikki Aminoff, Armfeltin lapsuuden ystävä, kannatti hänen mielipiteitänsä. Mutta se henkilö, jonka Armfelt valitsi pääuskotukseen kotona, oli nainen, tuo kaunis ja älykäs hovineiti Magdaleena Rudenschöld. Neiti Rudenschöldin ja Armfeltin välillä oli vuotta jälkeen Armfeltin häitten syntynyt lempiseikkailu — kerrotaan että häitten johdosta tapahtuneissa juhlallisuuksissa tuo haltiattareksi puettu, valkoisella hevosella ratsastava kaunotar ensin ihastutti hänet — ja tavattomalla sitkeydellä pysyi neiti Rudenschöld, sill'aikaa kuin Armfelt riensi uusiin lempiin, hänelle uskollisena, halveksien kahden kuninkaallisen prinssin, herttuain Kaarlon ja Freedrikin lemmentunnustuksia. Lemmikilleen Armfelt nyt ilmaisi myöskin valtiolliset tuumansa ja pyysi häntä levittämään niitä Ruotsissa, ja neiti Rudenschöld antausi rakastavaisen naisen täydellä alttiudella tähän toimeen, kuinka ikävältä se usein tuntuikin hänelle. Nuoren kruununperillisen julistaminen täysi-ikäiseksi oli se keino, jolla Armfelt toivoi voivansa kumota Reuterholmin hallitusjärjestelmän. Varsin tärkeätä oli hänen siis voittaa puolelleen Kustavi Aatolfi. Alussa hän taipuikin Armfeltin puoleen, jota kohtaan lapsuudestaan asti oli säilyttänyt mielisuosiota, vaan vähitellen rupesi hän, Reuterholmin vaikutuksesta, osottamaan epäilystä neiti Rudenschöldiin ja tämän esittämiin tuumiin sekä kieltäysi vastaan-ottamasta Armfeltin lähettämiä kirjeitä.

Mutta holhoojahallituskin arveli hyvillä syillä voivansa epäillä Armfeltia, joka ei myöskään mielipiteitään kätkenyt. Monessa paikassa matkoillaan, esim. Wienissä, lausui hän Ruotsin hallituksesta ankaria moitteita, jotka vähän sopivat sen lähettiläälle ja joista tieto pian saapui Tukholmaan; Luccassa antoi hän käsikirjurinsa abbé d'Héralin painattaa „Prospektin“ ajattelemastaan Kustavi III:nnen elämän ja hallituksen historiasta, joka sisälsi ankaria syytöksiä kuningas vainajan vastustuspuoluetta vastaan ja viittauksia että Ruotsin nykyinen hallitus oli myötätuntoisuudesta päästänyt kuninkaan murhaajat rankaistuksetta *). Reuterholm avautti sentähden salaa Hampurissa Armfeltille menevät ja hä-

*) Ett'ei hallitus voinut niellä näitä karvaita rohtoja, ei ihmetyttäne; se vaati kaikkialla kirjoituksen hävittämistä. Kirjasesta näyttää kuin Armfelt olisi pelännyt Reuterholmin aikovan asettaa varsinaista tasavaltaa Ruotsiin: „A Dieu ne plaise que nous reprouvions les formes Republicaines ... démontrées recusable d'avance par les heureux fruits, qu'a produits une institution d'un autre genre“.

neltä tulevat kirjeet sekä antoi Düsseldorfissa abbé d'Héralilta, joka oli matkalla Pietariin, ryöstää hänen viemänsä kirjeet. Ruotsin asiamies Roomassa Piranesi, Reuterholmin yksityinen ystävä, seurasi vakoojien kautta Armfeltin askeleita hänen huoneissaan saakka. Armfeltin uskomalla ja uskottelemalla huhulla, että Piranesi olisi salamurhaajalla häntä väijynyt, ei liene sitä vastoin perää. Kun vihdoin Reuterholm luuli olevansa asiastaan varma, antoi hän käskyn vapaaherra Palmqvistille, joka pienellä ruotsalaisella laivastolla risteili Välimerellä, ottaa hänet kiinni ja hänen paperinsa takavarikkoon. Viikkoa myöhemmin yöllä jouluk. 18 p. vastaan 1793 vangittiin Tukholmassa neiti Rudenschöld, Ehrenström ynnä muutamat muut henkilöt *). Armfeltin vangitseminen ei käynyt yhtä helposti. Napolissa hän oleskeli koko hovin ihailemana, kuninkaasta ja kuningattaresta alkaen, ja kun vapaherra Palmqvist, matkalla myöhästyneenä, perille saapui, sai hän siellä sen vastauksen että Armfelt oli tietämättömissä. Sill'aikaa tämä suloisesti vietti päivänsä ihanassa huvilassa Napolin likitienoilla. Palmqvistin lähdettyä hän palasi kaupunkiin ylimysten ja kaunotarten seuraan, julkaisi erään kirjoituksen, jolla koetti puhdistaa itsensä Euroopan silmissä, vaan katsoi kuitenkin viisaimmaksi pian lähteä muuanne.

Vihdoinkin oli Tukholmassa ryhdytty tutkintoon siellä kiinnipantujen kanssa; hallitus oli pahassa pulassa, sillä todistuksia heitä vastaan puuttui melkein kokonaan. Neiti Rudenschöld ja Ehrenström olivat polttaneet kirjevaihtonsa, ja luottivat siihen että Armfelt lupauksensa mukaan oli tehnyt samoin. Mutta Piranesi urkki vakojainsa kautta tiedon, että tämä Venäjälle lähteissään Firenzessä oli kätkenyt paperinsa säilyyn, mistä hän ne salaa anasti ja lähetti Tukholmaan — kun Armfelt sittemmin antoi tuottaa ja avata lippaat, olivat ne täynnä käärypaperia. Seassa oli useat Rudenschöldin, Ehrenströmin, Francin ja Aminoffin kirjeet, joissa ilmaistiin tyytymättömyyttä hallitukseen, Ehrenströmin lähettämä kopia eräästä kirjeestään Aminoffille, jota kehotettiin käymään Pietarissa ja pyytämään Venäjän keisarinnan kannatusta Ruotsin silloista hallitusta vastaan, ja lopuksi kaksi Armfeltin tekemää suunnitelmaa teh-

*) Muiden muassa everstiluutnantti J. A. Sandels, tuo tunnettu päällikkö 1808 vuoden sodassa ja sittemmin Norjan varakuningas; vasta kolmen kuukauden vankeuden perästä pääsi hän vapaaksi.

tävistä muutoksista hallituksessa *), toinen päällekirjoituksella „Vallankumous-suunnitelma“ ja molemmat sisälsivät sen määräyksen että venäläinen laivasto oli hankittava pelottimeksi Tukholman edustalle. Näin oli siis saatu salaliittolaisten oma tunnustus että „vallankumousta“ harkittiin! Svean hovioikeus tuomitsi nyt Armfeltin, neiti Rudenschöldin ja Ehrenströmin aatelis-oikeuksiltaan ja hengeltä, vaan Aminoff, joka kielsi saaneensa Ehrenströmin mainitun kirjeen, ja Franc, jonka varova, jos kohta pistävä, kirjoitustapa oli tehnyt tyhjäksi kaikki kokeet takerruttaa hänetkin verkkoon, vapautettiin muutamilla rajoituksilla. Korkeimmassa oikeustossa lisättiin rankaistukseksi neiti Rudenschöldille ja Ehrenströmille seisominen kaakinpuulla, johon myöskin musta taulu kirjoituksella: „Kustavi Mauri, isänmaan petturi, maanpakolainen yli kaiken Ruotsin valtakunnan“, oli ripustettava; Aminoffiakin kohtasi nyt kuolemantuomio. Kuninkaan, s. o. Kaarlo herttuan ja Reuterholmin, kautta muutettiin kuolemanrankaistus elinkautiseksi vankeudeksi — Ehrenströmille vasta mestauspaikalla — vaan tuo häpeällinen seisominen kaakinpuulla pantiin toimeen, neiti Rudenschöldinkin, mikä varsinkin herätti paheksumista. Sitä pidettiin yleisesti kostona kurjan herttuan puolelta, joka vuotta ennen oli hänelle kirjoittanut m. m.: „voi, että voisin, omankin henkeni kaupalla, enentää onneanne; viimeisen huokaukseni pyhitän teille!“ — Tätä tuomiota arvosteltiin mitä eriävimmällä tavalla: Reuterholmin puoluelaiset ylistivät hallituksen kukistaneen salaliiton, joka muka omain tarkoitustensa saavuttamiseksi oli täydellä tiedolla työntämäisillään Ruotsin jalopeuran Venäjän kotkan kynsiin; syytetyt, esim. Ehrenström, ja heidän ystävänsä arvelivat heidän aivan syyttömästi kärsineen vihollistensa vihan tähden. Jälkimaailmankin tuomio on ollut erillainen. Minusta nähden ei voi kieltää että mietittiin vieraan vallan avulla aikaan saada muutosta isänmaan hallituksessa, ja tämän pyynnön Armfelt näyttää esittäneenkin Katariina keisarinnalle; lain ankaruuden mukaan olivat kumminkin Armfelt ja Ehrenström syypäät kuolemaan. Mutta toiselta puolen oli kaikki jäänyt pelkiksi aikeiksi, joita itse osallisetkin jo puolen vuoden ajat olivat „unelmina“ pitäneet; tässä, jos milloinkaan, olisi hallitsijan

*) Toiseen oli Armfelt ottanut seuraavankin määräyksen „valtiodrotsi kreivi Wachtmeister on, vaikka raukka, paikallaan pysytettävä“, mikä teki tämänkin mahtavan miehen hänen vihamiehekseen.

tullut käyttää armahtamis-oikeuttansa *). Tuo häpeärankaistus jää aina pilkuksi holhoojahallituksen menetyksessä. Mitä Armfeltiin itseensä tulee, on hän nähtävästi tavallisella uskaliudellaan ja ajattelemattomuudellaan antaunut näihin hankkeihin, itselleen ja muille vakuuttaen ett'eivät tarkoittaneet Ruotsin valtakunnan hallitusta, ainoastaan yksityistä vihamiestä Reuterholmia.

Näin oli Kustavi Mauri — Armfeltin nimeä hän ei enää isänmaan lain mukaan kantanut — maanpakolainen synnyinmaastaan ja koko Ruotsin valtakunnasta, ja Ruotsin lähettiläät kaikkialla vainusivat hänen jälkiänsä. Hänen toiveensa kiintyivät silloin Venäjän hallitukseen, jonka yhteydessä hän oli tuumiansa rakentanut, vaikk'ei se vallitsevissa oloissa ollut tahtonut suoranaista kannatusta niille antaa. Hän luotti sitä varmemmin siellä löytävänsä ystävällistä kohtelua, koska keisarinna äsken omakätisessä kirjeessä oli hänelle hänen elämänsä vaiheissa tarjonnut turvapaikan valtakunnassaan. Venäjälle hän siis käänsi matkansa maaliskuussa 1794. Jo ennen oli hänen puolisonsa Hedvig de la Gardie, vaikka raskaana, sinne paennut kapinassa kuohuvan Puolan ja Riian kautta, missä kaupungissa hänelle syntyi poika, sittemmin Suomen ministeri-valtiosihteeri kreivi Aleksanteri Armfelt. Mutta Pietarin hovissa oli Armfeltille vihollinen puolue päässyt vallalle; loistavan vastaan-oton sijassa odotti häntä käsky lähteä Kalugan kaupunkiin sisä-Venäjälle, eikä hänen suotu keisarinnaa nähdäkkään. Tuonne riensi myöskin hänen uskollinen vaimonsa maanpaon ja onnettomuuden hetkiä lievittämään. Tässä syrjäisessä paikassa täytyi hänen viipyä vieraalla nimellä, ruotsalaisena majurina Brandtina, vieläpä alussa kiellettynä lähiseuduillakaan liikkumasta. Ainoana huvina oli hänellä lukeminen ja muistoonpanoin kirjoittaminen vaiherikkaasta elämästään. Venäjän ministerit, varsinkin Markow, olivat

*) Korkeimmassa oikeustossa istui tähän aikaan Calonius, joka tuomitsi Armfeltin, neiti Rudenschöldin, Ehrenströmin ja Aminoffin kuolemaan, mutta vastusti kaakinpuun rangaistusta. Mitä Porthan asiasta arveli, näyttää seuraava ote eräästä kirjeestä Caloniukselle (vuodelta 1794 ?): „Kunto ja kunnia ei yleensä ole kabinettien asia, ja vähimmin Venäjän. Niin vähän kuin ilolla näkisinkään Armfeltista franskalaisella tavalla suoriuduttavan, yhtä suuresti soisin kuulevani, että hän olisi jättänyt nämä maalliset (joissa hän ei näy voivan rauhassa elää) mieluimmin taudista, sitten jonkun tapaturman kautta, ell'ei itse tahtoisi ottaa eroansa täältä". Reuterholmista hänellä ei muuten ollut paremmat ajatukset: „Että Reuterholm (K. A. Reuterholmin veli) tuli presidentiksi ei ollut odottamatonta nykyisissä oloissamme; onni on ett'ei heitä ole useampia veljeksiä". (Otteet on fil. kand. A. Hjelt hyväntahtoisesti minulle antanut).

vihamiehiä hänelle Kustavi III:nnen ajoista; „myöskin“, sanoo Armfelt, „olin kumounut erään memoaarin Sprengtportenilta Suomen itsenäisyydestä“, vielä lisäten, „siinä en puhunut ruotsalaisena, vaan puolueettomana Suomen miehenä“; Suomi oli muka liian köyhä voidaksensa olla eri valtiona; tämä tapahtui keväällä 1796. Armfelt, vaihtelevaan elämään tottunut, oli vihdoin epätoivoon vaipumaisillaan, kun ei muutosta hänen kohtalossaan näkynyt. Talvella 1797 lähti kreivitär Armfelt vapautta miehelleen rukoilemaan vaivalloiselle matkalle Pietariin ja sitten Ruotsiin, missä maassa Reuterholmin valta oli kukistunut Kustavi Aatolfin ryhtyessä hallitustoimiin. Vaan kaikki näytti turhalta; vihdoinkin hän kirjoitti kirjeen suoraan keisari Paavalille, ja nyt myönnettiin ikävöity lupa lähteä Venäjältä, vieläpä vuotuinen eläkerahakin.

Puolenneljättä vuotisen vankina-olon perästä voi Armfelt jättää Kalugan ja lähti nyt Karlsbadiin, mihin Euroopan hienoa maailmaa monialta kokoontui. Täällä oleskeli silloin muiden muassa Kuurinmaan viimeinen herttuatar Dorotea ja tämän kaunis tytär Saganin prinsessa, johon Armfelt pian tulisesti rakastui ja prinsessa häneen — Armfeltin seikkailijaluonne ei ollut murtunut vuotten vierressä, aikain aletessa. Vaan Ruotsin valtakunnasta oli hän vielä maanpakolainen. Hänen puolisonsa kävi kuitenkin siellä keväällä 1799, jolloin Kustavi Aatolfi tarjosi hänelle hovimestarinnan viran samana vuonna syntyvän kuninkaallisen lapsen tykönä; sen kreivitär vastaan-ottikin, toivoen siten voivansa vaikuttaa miehensä eduksi. Tällä jalolla naisella oli vielä rohkeus huoneissaan, missä kuninkaallinen perhe usein kävi, ripustaa seinälle Kustavi Armfeltin, maanpakolaisen, kuva. Vuoden lopussa 1800 ennätti viimein hänetkin armo: myöskin muut 1794 vuoden tuomitut oli armotettu toinen toisensa perästä. Saatuansa siitä tiedon kiirehti Armfelt Tukholmaan, matkalla poiketen Pietariin osottaaksensa kiitollisuuttaan keisari Paavalille. Mutta Onnetar oli ikäänkuin suonut hänen läheltä nähdä oikkujansa sekä hänen omassa että toisten elämässä. Hän saapui Pietariin pari päivää ennen keisarin murhaa, ja oli käsketty audiensiin aamulla 24 p. maalisk. 1801; kun hän määrätyllä hetkellä sinne tuli, käski kuitenkin vahti, painetti kädessä, hänen kääntyä, ja tunnin perästä sai hän kuulla että Paavali samana yönä oli surmattu *). Uusi keisari Aleksanteri osotti kui-

*) Armfelt julkaisi tästä tapauksesta harvinaisen kirjasen: Rélation des evénemens qui ont rapport à la mort de Paul I (Tukholmassa 1801).

tenkin hänkin suurta ystävyyttä Armfeltille, joka herkässä mielessään sen johdosta rakensi tuumia vahvasta liitosta Ruotsin ja Venäjän välillä. Ruotsiin tultuansa esitti hän kuninkaalle tämän aatteen, jota varten lankomiesten Kustavi IV Aatolfin ja Aleksanteri I:sen pitäisi puolisoineen yhtyä Helsingissä, vaan Venäjän hovin vastenmielisyyden tähden se meni mitättömiin. — Jos Kustavi Aatolfi ensin lienee osottanutkin jotakin epäilystä Armfeltin suhteen, haihtui se pian ja tämä sai paljon sananvaltaa Ruotsin politiikissa ja nimitettiin kreivi de la Gardien jälkeen Ruotsin lähettilääksi Wieniin. Tästä suosiosta hän saanee kiittää sitä, että hän samoin kuin kuningas ankarasti vastusti Napoleonia ja Franskan uutta hallitusta; Napoleonin kanssa hän oli persoonallisesti riitaantunut *).

Wienissä loisti hän niinkuin ennen ylhäisten seuroissa ja oli aina tervetullut ja suotu vieras niissä piireissä, joissa Franskaa vastustettiin ja joita johtivat itse arkkiherttuat Juhani ja Kaarlo. Sitä vastoin ministeristö, joka, Cobenzel etunenässä, suosi Franskaa, ei katsonut häntä yhtä suotuisilla silmillä. Armfelt ei myöskään välttänyt sitä suututtaa käytöksellään ja ivallaan; niinpä kerrotaan, että seurassa oli häneltä kysytty, mitä hän arveli Itävallan hallituksen tekevän, kun englantilainen sotalaiva Triestin satamassa oli ampunut erästä franskalaista laivaa: „enpä kuolemakseni sitä tiedä“, vastasi Armfelt, „mutta olen sitä kohta kysyvä Franskan lähettiläältä“. Armfeltin toivo oli saada Itävalta yhtymään Preussin ja Ruotsin kanssa Franskaa kukistamaan ja näitä tuumia kehitettiin matkoilla Karlsruhessa ja Münchenissä, missä kuningas tähän aikaan oleskeli. Münchenissä otti tällöin Baijerin vaaliruhtinas, joka prinssinä Franskan palveluksessa oli Armfeltiin tutustunut, hänet mitä ystävällisimmin vastaan, ja leikkisanoja ja kokkapuheita vaihdettiin molemmin puolin, Kustavi IV:nnen kauhuksi, kun ruhtinas ja alammainen voivat tällä tavoin seurustella. Mutta Itävallan ministeristö oli päättänyt mistä hinnasta tahansa vapautua vaikeasta lähettiläästä ja vaati kesäkuussa 1804 kirjeellä hänen palauttamistaan, minkä suuttunut kuningas paikalla määräsikin. Armfelt matkusti Pohjois-Saksaan Stralsundiin, minne kuningaskin nyt vetäytyi, vaan sai syksyllä toimekseen lähteä Berliinin hovia liittoon suostuttamaan. Tämä ei kuitenkaan onnistunut enemmän kuin Wienissäkään, ja hän palasi Stralsundiin.

*) Schinkel Bergmanin kertomus Armfeltin ja Napoleonin yhtymistä Pariisiss talvella 1801—02 eivät kuitenkaan kaikin puolin pidä paikkaansa.

Tähän aikaan on Armfeltille ajateltu uusi korkea virka ja lavea vaikutus-ala, häntä aiottiin näet jonkunlaiseksi kenraalikuvernööriksi synnyinmaahansa. 2 p. marrask. 1804 kirjoittaa eversti J. H. Tavast Stralsundista Suomeen (eversti Möllerille): „olen puhunut vapaaherra Armfeltin kanssa sinusta — hän saanee tärkeän viran Suomessa, ja silloin aikoo hän käyttää niitä henkilöitä, joiden tietoja ja taitoja hän ennestään tuntee". Kirjeessä ilman päivämäärää, mutta nähtävästi seuraavalta vuodelta, kirjoittaa Armfelt itse samasta asiasta (Möllerille): „asianhaarat ovat vuoden kuluessa muuttuneet, niin että toivoni voida uhrata loppuelämäni isänmaani palvelukseen sillä tärkeällä paikalla, jonka kuningas minulle aikoi, on kadonnut; onnellinen olen, jos tässä vaihteessa voin olla hetkeksi hyödyllinen". Tämä virka olisi käsittänyt ylimmäisen käskynhaltiuden sekä sota- että siviiliasioissa; mutta Armfeltin nimitys kohtasi monelta taholta vastusta *). Niinkuin jälkimmäisestä kirjeestä näemme, oli hänen onnensa tähti jälleen laskeumassa ja kuninkaankin suosio katoomassa. Pääsyynä oli nähtävästi, että Armfelt, koska sovittelut Itävallan ja Preussin kanssa olivat menneet tyhjiksi, varoitti kuningasta hänen uhkarohkeasta aikeestaan, yksin ryhtyä sotaan kaikkivaltiasta Napoleonia vastaan. Mutta Kustavi Aatolfi oli taipumaton. Stralsundin kaupunki sai nyt 1805 vuoden lopussa varsin sotaisan ulkomuoden; sotavoimat koottiin, osakuntia muodostettiin, kenraaleja nimitettiin ja niistä Armfelt ja kreivi Wachtmeister kuninkaan lähimmäisiksi miehiksi. Vaan näistä suurista valmistuksista ei tullut mitään, kuningas vuorottain kiihkoili ja epäröi. Asema kävi yhä vaarallisemmaksi, Franskan sotajoukkoin edetessä; turhaan Armfelt kun sota kerta oli aljettu kehoitti käymään sitä voimalla, mutta mitkään neuvot eivät kuninkaasen pystyneet. Upseeristo koetti virittää mieltänsä hauskoissa seuroissa ja juomingeissa, joissa, Armfelt ensimmäisenä, pilkkaa ja ivaa laskettiin; eikä kuningastakaan säästetty. Syyskuussa 1806 jätti Kustavi Aatolfi uudestan Stralsundin ja määräsi silloin vapaaherra v. Essenin ylipäälliköksi ja Armfeltin hänen avukseen; se oli samaa kuin vaunuin eteen asettaisi kaksi hevosta, joista toinen syöksi esiin ja toinen potki taaksepäin, ja synnytti alin-omaisia selkkauksia. Selvimmin tuli erimielisyys ilmi kun ruotsalaiset huhtikuun ensi päivinä 1807 ajoivat Stralsundin edustalta peräytyviä franskalaisia takaa. Arm-

*) Ks. muun muassa Adlersparren Handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia, toinen vihko.

felt vasemman siiven kanssa eteni Ückermündeen ja Ferdinandshofiin asti, ja luultavaa on että Essenin pataljonain ja Elben suussa olevien kanuunavenheitten avulla onnellinen yritys olisi voinut tapahtua Stettiniä vastaan; vaan nämät jäivät paikoilleen. Kun siis kenraali Mortier lisätyillä voimilla huhtik. 16 p. ryntäsi Armfeltin osastoa vastaan, pakotettiin se mitä uljaimman puolustuksen perästä, missä Armfelt itsekin haavoittui, vetäytymään takaisin, ja Essen teki franskalaisten kanssa aselevon Schlaktovissa. Kuningas näitten tapausten johdosta erotti Armfeltin päällikkyydestä ja uskoi sen kokonaan Essenille, vaikka edellinen oli armeijassa enemmän suosittu — se on meidän nuorten upseerien kunniaksi luettava, sanoo Engeström, että heidän mielensä taipui Armfeltiin, joka vei heidät tuleen *). Stralsundin antaumus, v. Morianin kurja peräymys Lauenburgista, Rügenin sopimus, jonka kautta Toll kumminkin pelasti sotajoukot Ruotsiin, olivat Pommerin sodan viimeiset tapaukset.

Pommerista lähteissään maatilallensa Joensuun kartanoon Suomeen, tunsi Armfelt itsensä vapaaksi ahdistavista siteistä, sillä „sodankäyntiämme minun järkeni ei jaksa käsittää, me emme tahdo rauhaa, emmekä varsinaista sotaakaan". Vaan toiselta puolen oli epäilys valloittanut hänen sydämmensä, epäilys Kustavi Aatolfin, rakkaan kolmannen Kustavin pojan, kyvystä hallitsemaan valtakuntaansa, ja epäilys Ruotsin voimasta suojelemaan Suomenmaata Venäjältä. Stralsundissa oli usein lausuttu julki arvelu että se hurja politiikki, jota seurattiin, päättyisi Suomen menettämisellä. Ne kemut, jotka syksyllä Tukholmassa hänelle pidettiin — joiden tarkoitus ehkä oli etupäässä osoittaa tyytymättömyyttä kuninkaasen — ja tuo suuri „gustavianein" juhla tammik. 27 p., jolloin Leopold lauloi Kustavi III:nnen muistoa, voivat ainoasti hetkeksi tenhota hänen mielensä. Syksyn kuluessa osottautui yhä selvemmin Venäjän päätös, jos Ruotsi ei muuten Englannista luopuisi, asevoimalla pakottaa se siihen. Mutta Suomen puolustusta ei ajateltu, päinvastoin vietiin täältä yhä sotaväkeä ja sotatarpeita muuanne. Kun vihdoin tuli välttämätön tarvis asettaa päällikkö, kuultiin paljon puhetta Kustavi Mauri Armfeltista, jonka uljuutta sodassa ennen oli niin monesti koettu, mutta ku-

*) Ks. L. v. Engeström, Minnen och Anteckningar, utgifna af E. Tegnér, toinen osa. Näemme Armfeltin tähän aikaan ruvenneen yhteyteen myöskin tunnetun sissisotilaan majuri Schillin kanssa.

ningas taipui ennemmin Klingsporiin, jonka kelpaamattomuuden itse myönsi. Voiko suurempaa kevytmielisyyttä ajatella? Vaan meillä tosin on aivan vähän syytä epäillä tuota kertomusta että Kustavi Aatolfi on lausunut: huolin viis Suomesta, enkä kysy sitä, vaikka sen kadotankin. Armfelt itse ei halunnutkaan paikkaa, hän vakuutti jo ennaltaan että Suomen armeijan ja sen päällikön oli määrä taistella avutta, ilman toivotta. Mutta viehättävä on meille tuo ajatus nähdä Suomen urhoollisten sotilaiden taistelevan johdolla Suomen miehen, joka oli „kasvanut meidän laaksoissamme, tiesi meidän tapamme", jonka rinta hehkui rakkaudesta samaan armaasen isänmaahan. Vaan toisin oli Kaitselmus määrännyt. Armfelt lähetettiin sen sijaan Norjan rajalla taistelevan n. s. läntisen armeijan päälliköksi, kunnes kuninkaan ja hänen välinsä vihdoin auttamattomasti rikkoutui, jolloin hän sai käskyn matkustaa muutamalle tilalleen Ruotsissa ja pysyä siellä.

Armfeltilla oli tietoa niistä hankkeista, jotka syöksivät Kustavi IV:nnen Aatolfin isäinsä valtaistuimelta; liittolaiset kääntyivät hänen puoleensa pyynnöllä, että vastaan-ottaisi yli-käskynhaltian viran Tukholmassa, mihin suostuikin. Itse teossa oli tieto tehtävästä kumouksesta yleinen Tukholmassa, ylhäisimmästä virkamiehestä alhaisimpaan palvelijaan asti; ainoastaan johtajaa puuttui kauvan. Kun nyt Kaarlo XIII vihdoinkin painoi Ruotsin kruunun päähänsä, kutsuttiin Armfeltkin hallitusneuvoston jäseneksi ja sotakolleegin presidentiksi; vaan hän ei uudessa paikassaan oikein viihtynyt. Hän näki ympärillään uudet miehet ja uudet aatteet; Adlersparren kanssa hän pian kokonaan riitaantui. Armfelt toivoi, niinkuin suuri puolue, esim. Ruuth, Adlercreutz, että kruunu säilytettäisiin Kustavi III:nnen suvulle, sen kautta, että Kustavi Aatolfin viaton poika valittaisiin lapsettoman Kaarlo kuninkaan kruununperijäksi; vaan tämä ei tapahtunut, siksi valittiin Kaarlo August, Augustenburgin prinssi. Nimettömässä kirjeessä kehotti Armfelt silloin tätä adopteeraamaan Kustavi prinssiä; jalo Kaarlo August tekikin salassa tämän päätöksen gustavianien iloksi. Vaan heidän toiveensa pimenivät, kun Augustenburgin prinssi äkkiä kuoli ja eräs vihatun Napoleonin kenraaleja, Kaarlo Juhani Bernadotte, määrättiin kruunun perijäksi. Ja vaikka Armfeltin yksityinen epäluulo haihtuikin Bernadotten kohdattuaan, eivät hänen mielipiteensä ja entiset toimensa Kustavi prinssin eduksi jääneet tuntemattomiksi Bernadottelle, jossa herättivät epäilyä ja epäsuosiota. Lopuksi Armfelt

pelkäsi joka hetkenä vangitsemistansa; yöllä vasten maalisk. 29 p. 1811, suosijansa Kustavi III:nnen kuoleman 19 vuosipäivänä, tuli hän Venäjän ministerin luo Tukholmassa ja vannoi uskollisuudenvalan Aleksanteri I:selle, Venäjän keisarille, Suomen suuriruhtinaalle; hän sai silloin käskyn 24 tunnin kuluessa jättää Tukholman ja Ruotsin valtakunnan.

Mutta itse teossa oli Armfeltin päätös siirtyä Suomeen vähitellen vakaantunut. Jo samoina päivinä kuin Haminassa rauha tehtiin, ilmoitti hän ystävilleen päätöksensä luopua viroistaan Ruotsissa, koska „en voi nykyisissä oloissa olla hyödyksi, ja silloin elämäni, terveyteni, omaisuuteni uhraaminen olisi hulluus — lukuun-ottamattakaan kaikkia muita vaikuttimia, niinkuin yksityisten tunteitten ja anteeksiannettavan itserakkauden". Syksyn kuluessa tuli hänelle myöskin hartaita kehotuksia Suomesta saapumaan sen edustajaksi Pietariin, missä toivottiin hänen voivan vaikuttaa paljon isänmaansa eduksi. Vaan toiselta puolen oli Armfeltilla voittamaton vastenmielisyys „tulla venäläiseksi"; myöskään ei liene kieltämistä että monta sidettä pidätti häntä Ruotsissa kiinni. Näin ollen päätti hän itse käydä kotona Suomessa sekä Pietarissa oloja tarkastamassa. Häntä vastaan-otettiin kaikkialla suurilla suosion-osotuksilla, ja nähtävästi hänen aikomuksensa tällä matkalla vahvistui. Asema Pietarissa häntä tosin ei miellyttänyt *), mutta Suomen oloista oli hän saanut hyvän ajatuksen, vaurastus oli muka yleinen ja monialla nähtiin varsinaista rikkautta; käsitys itsenäisestä Suomenmaasta näkyy hänelle nyt ruvenneen selviämään. Myöskin luuli hän jo tällä matkalla hyödyttäneensä synnyinmaatansa. Omituinen on muuten se tuuma, jonka Armfelt mainitsee tähän aikaan olleen Venäjän valtiomiehillä: jos sota Franskan kanssa syttyisi, vedettäisiin sotajoukot heti Suomesta pois ja maa julistettaisiin vapaaksi, joten esivarustus sillä puolen olisi valmis **). Tukholmaan palattuansa näemme hänen tarkasti seuraavan asioitten juoksua Pietarissa, vaikk'ei sanonutkaan vastaan-ottavansa virkaa Suomessa, ell'ei siitä tehtäisi itsenäistä valtiota, jota ei pitänyt mahdottomana Venäjän taikka Napoleonin kautta. Sen sijaan hän tahtoi asettua Joen-

*) Heinäk. 19 p. Armfelt Pietarista kirjoittaa: „Min protection eller förord här är en chimère, en svensk excellence kan i Petersburg icke befodra en underofficer till officer — je en viens de faire l'experience".

**) Ks. Armfeltin kirjeitä neljännessä vihkossa Ridderstadin kirjaa Gömdt är icke Glömdt.

suun kartanoon ja ruveta kirjoittamaan muistiin elämänsä vaiheita. Kumminkin jo tammikuun alussa 1811 on hän päättänyt varhain keväällä jälleen lähteä Suomeen ja Pietariin. Silloin tapaukset Ruotsissa, niinkuin jo kerrottiin, äkkiä jouduttivat ratkaisevaa askelta *).

Suomessa tervehdittiin Armfeltia avoimin sylin. Pietarista tuli hänelle käsky saapua sinne, missä keisari Aleksanteri vastaan-otti häntä suurimmilla suosion-osotuksilla. Kerrotaan että keisari muun muassa oli hänelle antanut sisustaa huoneiston ja siinä kabinetin huonekaluineen, jossa oli Kustavi III:nnen rintakuva, samaan tapaan kuin hänen kodossaan Joensuun kartanossa, missä keisari Suomessa käydessään oli ollut. Hänelle annettiin kohta toimeksi tehdä ehdotus Pietariin asetettavasta komiteasta Suomen asioita varten, ja nimitettiin sittemmin jalon Speranskin esityksestä tämän komitean puheenjohtajaksi marraskuun alussa 1811. Näin oli siis tapausten virta asettanut Armfeltin „tuon hulluuden", itsenäisen Suomen, edusmieheksi suurten neuvotteluissa; siinä suhteessa oli Yrjö Maunu Sprengtportenin terävä silmä nähnyt syvemmin tulevaisuuden hämärään. Mutta Suomenmaan ei tarvitse katua saaneensa Kustavi Mauri Armfeltin ensimmäiseksi edustajakseen Venäjän valta-istuimen vieressä. Pian oli hän tunnetulla viehätysvoimallaan voittanut keisarinsuuriruhtinaan ystävyyden ja täyden luottamuksen, mikä seikka tietysti oli erin-omaisen tärkeä nuorelle Suomen valtiolle. Aleksanteri itsekkin oli lämpimästi innostunut luomansa kehkeytymisestä ja lausui Armfeltille: miettikää kaikkia mahdollisia takeita isänmaanne tulevaiseksi hyväksi, ponnistakaa kaikki älynne keksimään keinoja, joilla sen pysyvää onnea voi ikuisiksi ajoiksi turvata, minä tahdon vahvistaa kaikkea, joka voi sitä lisätä **). Himmeät ja vaillinaiset ovat kuitenkin vielä monessa suhteessa tiedot Armfeltin vaikutuksesta Pietarissa; niiden selvitys on tulevaiselle historian tutkimukselle säilytetty. Että Armfelt Speranskin rinnalla vaikutusvoimallaan keisarin luona edisti Viipurin läänin yhdistämistä muuhun Suomeen, mikä tähän aikaan tapahtui, ei meidän tarvinne

*) Ruotsalaiset historioitsijat pitävät yleensä Armfeltin siirtymistä Suomeen, joll'ei hänen ollut suora pakko, rikoksena. Tegnér ei ole vielä tähän aikaan ehtinyt, mutta ett'ei hän ole voinut aivan vapautua tuosta etuluuloin sokaisemasta mielipiteestä, näyttää hänen arvostelunsa Ehrenströmin muistoonpanoista (Hist. Tidskrift 1884) osottavan. Ett'ei Armfeltin päätös ollut vaan silmänräpäyksen synnyttämä, olen ylempänä näyttänyt.

**) Cygnæus, Puhe surujuhlassa 27 p. huhtik. 1855.

epäillä *). Kysymys suomalaisen sotaväen asettamisesta, jonka maaherrat ja veljekset Stjernvall olivat alkuun panneet, löysi hänessä hartaan kannattajan; hän piti välttämättömänä että Suomi olisi tilaisuudessa omilla, eikä vierailla aseilla ylläpitää vapauttaan ja etujaan. Tähän yhdisti hän ajatuksen valtiopäiväin kokoonkutsumisesta, joita puuhailtiin ja odotettiin pitkin vuosia 1812 ja 1813, vaan joista ei mitään tullut koska keisari-suuriruhtinas niiltä näkyy pelänneen vastustusta, varsinkin juuri kysymyksessä sotaväestä **). Tiedetään kuinka tämä kysymys sitten supistui siihen että yksityisten toimella ja valtion avulla asetettiin kolme 1,200 miehen suuruista rykmenttiä. Myöskin laski Armfelt tuumia Suomenmaan hallituksen järjestämisestä uudelle kannalle ja korkeimpain hallitusvirastojen muodostamisesta, mutta nämätkään, arvaten äkkikypsät, mietteet eivät päässeet ilmoille; vaan nekin osoittavat sitä intoa, jolla Armfelt asemansa velvollisuuksia valvoi.

Uudet arvot ja ylennykset olivat Armfeltille valmiit, v. 1812 hän korotettiin Suomen kreivillissäätyyn, seuraavana vuonna hän jonkun aikaa määrättiin toimittamaan kenraalikuvernöörin virkaa Suomessa; hänen puolisonsa tuli valtanaiseksi Pietarin hovissa ja Katariina-tähdistön jäseneksi. Armfeltin kolmas loiston aikakausi oli koittanut. Mutta hovin loisto ei enää hänelle tuottanut samaa viihdykettä ja viehätystä kuin hänen nuorempana ollen; usein ilmaisi hän ystäville halunsa päästä siitä pois rauhaa ja lepoa nauttimaan. Enintä tyytymystä näkyy kaikista arvonosoituksista hänelle tuottaneen Turun akatemian kutsumus kansleriksi Speranskin jälkeen, ja hän vastasi siihen lämpimällä kiitoskirjeellä ***). Kun keisari Aleksanteri 1812 teki matkansa Turkuun siellä yhtyäksensä

*) Ministeri-valtiosihteerin virastosta Pietarista äsken valtioarkistoon tulleitten asiakirjain joukossa ei valitettavasti löydy mitään tätä asiaa valaisevaa, niinkuin ylipään ei lopullista keisarille tehtyä esitystä koskevaa.

**) 17 p. jouluk. 1812 kirjoittaa R. V. de Geer (K. F. Rotkirchille): „Dageliga utgifter befalles, så att nu vid statsförslagets afsändande en brist visar sig af 700 några tusende rubel silfver; menar du ej att resultatet blifver landtdag, bevillning". 9 p. helmik. 1813 kirjoitetaan Turusta: „Landtdagsryktet har sedan längre tid härstädes hört till ordningen för dagen; under vår högste styrelsemans härvaro syntes dock detta ryckte ej hafva vunnit tillväxt" ... Ks. muuten R. Castrénin kirjoituksia R. H. Rehbinderistä ja valtiopäiväpuuhista Aleksanteri I:sen aikana.

***) Armfeltin vaikutuksesta yliopiston kanslerina ks. Laguksen kutsumuskirjaa surujuhlaan 27 p. huhtik. 1876. Ohimennen tahdon muistuttaa, ett'en niissä lauseissa, jotka Lagus mainitsee konsistoorin kirjeestä keisarille 3 p. helmik. 1809, voi nähdä mitään viittausta Sprengtportenia vastaan.

Kaarlo Juhanin kanssa ja sopiaksensa yhteisestä menettelystä sodassa Napoleonia vastaan, oli Armfeltkin hänen seurueessaan. — Armfeltia on, eikä aivan syyttä, sanottu Suomen varahallitsijaksi vuosina 1811—14. Käynneillänsä Turussa häntä kunnioitettiin alin-omaisilla juhlilla ja pidoilla. Muitten suomalaisten valtiomiesten kanssa oli hän ylipäänsä ystävällisellä kannalla. Robert Heinrikki Rehbinder, joka jo oli valtiosihteerinä Pietarissa, oli hänen puoltajansa. Suomen senaatissa arveltiin tähän aikaan Mannerheimillä, Haartmanilla ja Reuterskjöldillä olevan enimmin sanomista *); kumminkin ensimainitun kanssa Armfelt oli hyvä ystävä. Yhteys Pietarin ja Turun välillä ylläpidettiin tiheällä kirjeenvaihdolla.

Vaan Armfelt saavutti pian keisari Aleksanterin suosion kautta paljon vaikutusta myöskin Venäjän asioihin. Kohta Pietariin tultuansa oli hän nimitetty jalkaväen kenraaliksi ja hallitusneuvoston jäseneksi. Venäjän valtakansleri ja ulkoasiain ministeri Rumjantsov oli enemmin antaunut kirjallisiin hankkeihin — hän on siinä suhteessa erittäinkin meidän suomalaisten kiitoksen ansainnut — kuin politiikin koukerteleviin kysymyksiin. Ulkoasiain johto jäi siis suurimmaksi osaksi toisten haltuun; Armfelt vaikutti paljon, niinkuin ennen Franskan ja Napoleonin leppymätönnä vastustajana. Tunnettu on kertomus Armfeltin osallisuudesta Speranskin kukistamisessa; jos se on todenmukainen, on siinä musta pilkku Armfeltin muistolle. Bernhardi kertoo asian seuraavalla tavalla: Armfelt ja Pietarin poliisipäällikkö Balashov tekivät Speranskille ehdotuksen että yhdessä neuvottelisivat kaikista asioista ja sitten yhteisellä vaikutusvoimallaan ratkaisisivat ne päätöksensä mukaan; kun Speranski harmilla hylkäsi tämän tarjoomuksen, syyttivät toiset häntä keisarille samaisesta ehdotuksesta ynnä salayhteydestä Franskalaisten kanssa. Tuota kertomusta ei kuitenkaan vielä voine pitää aivan taattuna. Eräs kirjanen, jota asiasta käsinkirjoitettuna levitettiin Armfeltin nimessä, ei ole hänen kirjoittamansa; myöskin näkyy Speranski itse pitäneen Balashovia varsinaisena vihamiehenään ja salasyyttäjänään. Merkillisin Armfeltin neuvo Aleksanterille Venäjän asioissa, on epäilemättä hänen suunnittamansa politiikki Puolaa kohtaan. Hän kehotti näet ystävälliseen menetykseen ja antamaan sille sopivalla hetkellä takaisin itsenäisyytensä;

---

*) Kustavi Hjärne K. F. Rotkirchille 20 p. maalisk. 1813.

hän arveli Venäjällä muutenkin olevan kylliksi maata ja kansaa, vaan täten voitettavan luotettava liittolainen, luja varustus läntisiä vihollisia vastaan, vieläpä pistävä oas Preussin valtakunnan kantapäässä. Myöskin erästä ehdotusta orjien vapauttamiseksi on hän valmistanut.

Mutta kauvan ei Armfeltin oltu suotu uudessa tärkeässä asemassaan vaikuttaa. Hänen ruumiinsa voimat oli järkytetty elämänsä vaihtelevissa kohtaloissa, hän sairastui vaaralliseen tautiin. Kuitenkaan ei tietty lopun olevan niin lähellä; samana päivänä kuin kuoli oli hänellä ollut päivällisvieraita; illallista ottamaan paneutui hän sohvalle, missä nukkui ijäiseen uneen. Tämä tapahtui 19 p. elok. 1814. Armfeltin viimeisen sairauden aikana osotti vielä keisari Aleksanteri erinäisellä tavalla suosiotansa häntä kohtaan, kun itse saapui hänen luoksensa neuvottelemaan Suomen asioista. — Hautaus tapahtui keisarin käskyn mukaan mitä komeimmilla menoilla 25 p. elok. Pietarin suomalaisessa kirkossa, joka, mustiin puettuna ja pylväät hopeaköynnöksillä koristettuina, tuskin lienee ennen tai jäljemmin nähnyt muureinsa sisällä niin ylhäistä ja lukuisaa seuraa. Ruumis vietiin sotalaivalla Turkuun sekä sieltä äärettömän kansanjoukon saatossa kaupungin läpi ja Armfeltien sukuhautaan Halikon kirkkoon. Hänen leskensä muutti Turkuun, missä yksinkertaisesti eli yleisen kunnioituksen esineenä, ja kuoli vasta 1832.

Armfeltin muisto on tullut jälkimaailmalle hänen vastustajainsa kirjoituksissa ja kuvaelmissa. Harvoin on kuitenkin puoluekiihko ollut niin vimmainen kuin Kustavi III:nnen viimeisinä vuosina; kuinka epäluotettavat sen aikakauden memoaarit ovat, kuinka esim. kreivi Fersenin muistoonpanoissa, jotka kumminkin ovat sekä taidolla että tiedolla kirjoitetut, kaikki tapaukset asettuvat ikäänkuin särmiön kautta taittuneesen valoon, on historiallinen tutkimus jo näyttänyt. Äsken ilmestyneillä teoksilla, Tegnérin esityksellä Armfeltin elämänvaiheista ja Ehrenströmin muistoonpanoilla, on se suuri ansio, että ne antavat meille tilaisuutta katsella ja arvostella tuon ajan oloja uudelta kannalta. Molemmissa on sitä paitse huvittava, voisi melkein sanoa jännittävä esitystapa, joka tarkkoihin ja laveihin tutkimuksiin yhtyneenä asettaa Tegnérin teoksen etevimpien joukkoon biografisen kirjallisuuden alalla. Joll'ei nytkään olisi esiin tuotu historian lopullista tuomiota — ja Ehrenströmin muistoon-

panoissa on nähtävästi, niinkuin tavallista on tämmöisissä teoksissa, kirjoittajan oma asema suuresti vaikuttanut arvostelemisiin, Tegnér ehkä myöskin taipuu näkemään Armfeltia ja hänen ystäviänsä liian kirkkaassa valossa — on kuitenkin uusi, ja minun luulteni oikeutettu, näkökanta huomioon astunut. Kustavi Mauri Armfelt ei enää esiinny meille ainoastaan tuona heikkona ja häilyväisenä, ja kuitenkin kaikki lumoovana hovimiehenä, hän kuvautuu meille nyt paljoa luonnollisempana: tulisena ja rohkeana, kevytmielisenä vaan kaikkeen jaloon innostuneena — ne sanat, jotka Tegnér on lausunut Armfeltista Kustavi III:nnen hovissa „hän pysyi kauvan nuorukaisena“ pitänevät paikkansa koko hänen elämäänsä nähden ja osoittavat meille häntä arvosteltaessa huomioon otettavaa kohtaa. Historian arvostelu Armfeltista on yhä enemmän kääntynyt hyväksymään niitä sanoja, jotka eräs hänen ystävänsä kirjoitti jo monta vuosikymmentä sitten: „Anna totuuden ja oikeuden käden kerta tarttua historian piirtimeen ja Kustavi Mauri Armfelt on seisova, kaikkine virheineen, maansa etevimpien miesten joukossa, ei ainoastaan neron puolesta — se tunnustetaan — vaan myöskin sydämeltään ja mielipiteiltään, ja hänen kirkas vaakunakilpensä on puhdistuva niistä pilkuista, joita vehkeiden ja kateuden on onnistunut siihen saattaa“.

Kustavi Grotenfelt.

Valtiopäivät tulossa.

Yleinen huomio maassamme on näinä aikoina tietysti ollut etupäässä kääntyneenä pian kokoontuviin valtiopäiviin ynnä valtiopäivävaaleihin. Tiedetään jo suuri joukko tärkeitä ja laveita esityksiä, jotka hallituksen puolelta tulevat säätyjen ratkaistaviksi. Koska niiden lisäksi anomus-esitysten tulva arvattavasti nytkin tulee virtailemaan yhtä runsaasti kuin tavallista, kysytään jo edelliseen kokemukseen nojautuen, jollakin huolella, saanevatko säädyt tarpeeksi aikaa kaikkien kysymysten perinpohjaiseen punnitsemiseen? Tosin sanotaan hallituksen, asioiden lukumäärän vähentämiseksi, jo päättäneen jättää muutamia näille valtiopäiville aiottuja esityksiä vielä julkaisematta. Mutta tuskin se paljon auttaa. Ei hallitus nytkään ole tahtonut taikka kyennyt täyttämään tuota jo usein lausuttua toivomusta, että se edeltäkäsin julkaisisi esityksensä

yleisön ja edusmiesten mietittäviksi. Päinvastoin on odotettava että nytkin esitysten lukumäärä vielä valtiopäivien kuluessa melkoisesti tulee kasvamaan. Ikävää olisi, jos saisi nyt taas nähdä sitä samaa näytelmää, joka usein ennenkin on ollut nähtävänä, että nim. säätyjen, ajanpuutteen tähden, on täytynyt valtiopäivien viimeisessä hetkessä joko tutkimatta jättää sikseen tärkeitä ehtotuksia, jotka ehkä ovat kuukausia tahi vuosikausia kestäneen työn hedelmiä, tahi päinvastoin hyväksyä niitä, vaikka edusmiehet tuskin ovat ehtineet lukea niitä läpi. Saapihan joskus kuulla väitettävän syyn siihen olevan säädyissä, ne kun muka tekevät liian paljon anomus-esityksiä, kuluttavat aikaa pitkiin puheisin y. m. Mutta joka likemmin tuntee asiain menoa, tietää että nykyisen valtiopäiväjärjestyksen vallitessa on mahdotonta niin lyhyellä ajalla kuin on säädyille sallittu tyydyttävästi suorittaa edes hallituksen esityksiäkään. Tuskin missään lainsäätävässä kokouksessa maailmassa tärkeät asiat ylipäänsä tulevat ratkaistuiksi niin hätäisellä tavalla kuin meillä. Ja mitä anomus-esityksiin tulee, niin ei syy voi olla niissäkään, koska ne otetaan keskusteltaviksi ainoastaan siinä tapauksessa, ett'ei keis. esityksiä ole käsiteltävinä. Päävika on siinä, että valtiopäiväjärjestyksen 5:nnessä §:ssä määrätty neljän kuukauden aika on liian lyhyt, ja epäilemättä se tulee olemaan liian lyhyt, vaikka valtiopäivien loma-aika supistettaisiinkin kolmeksi vuodeksi, koska yhteiskunnan edistyessä säätyjen vaikutus-ala karttumistaan karttuu. Ainoa järjellinen syy, jonka ehkä saattaa esiintuoda tämän V. J:n määräyksen puolustamiseksi, on, että pitemmät valtiopäivä tulisivat ylen paljon rasittamaan valitsijamiesten kukkaroita. Mutta tämä on ainoastaan uusi syy tuohon muutenkin suotavaan parannukseen, että edusmiehet saisivat palkintonsa yleisistä eivätkä yksityisistä varoista.

Äsken tapahtuneet vaalit ovat kieltämättä osottaneet valtiollista edistystä sen puolesta, että osan-otto niihin on tälläkertaa ollut suurempi ja yleisempi kuin koskaan ennen. Tosin puoluekiihko on samalla kertaa kasvanut suuremmaksi, mikä seikka itsessään ei ole yhtä ilahuttava kuin edellinen. Eivät koskaan ennen maamme eri puolueet ole osottaneet niin suurta pontevuutta, eikä koskaan ennen vaalein päätökset ole niin laajoissa piireissä kuin nyt herättäneet milloin riemun, milloin alakuloisuuden tunteita. Silminnähtävästi maamme olot tässä suhteessa yhä enemmin lähestyvät valtiollisesti kehittyneempien maiden oloja. Mutta asiain näin ollen täytyy suuresti ihmetellä, ett'ei vaaleissa ole melkein

yhtään ollut puhetta määrätyistä edusmiesten noudatettaviksi annetuista ohjelmista, eli siitä, mitä heidän valtiopäivillä oikeastaan pitää aikaan saada. Puolueet ovat ponnistaneet voimiansa ainoastaan voittaaksensa itse vaaleissa, mutta sen enemmin ne eivät juuri ole tahtoneet päätänsä vaivata. Valitsijat ovat parhaasta päästä tyytyneet siihen että ovat tienneet tahi saaneet kuulla: tämä mies on „viikinki“, tämä on „liberaali“, tämä on „fennomaani“; ja sen mukaan siis kuin joko toinen tahi toinen päällekirjoitus on miehen selkään kiinnitetty, he ovat joko hyväksyneet tahi hyljänneet hänet. Joskus on vieläkin suomenmielisten leirissä katsottu, onko ehdokas jyrkempi tahi maltillisempi uskontunnustuksessaan. Muutamissa tapauksissa on edusmiehille instruktsiooneja annettu valitsijamiesten puolelta. Mutta tuskin milloinkaan on ehdokkaalta vaadittu selvää ja tarkkaa selitystä siitä, mitä hän valtiopäivillä esiintyvistä kysymyksistä arvelee. Tämä seikka todistaa että kansamme valtiollisessa kasvatuksessa vielä on melkoisia puutteitakin.

„Kielikysymys“ se tosin yhä vielä on puoluejaon perusteena, ja epäilemättä se on sellaisena perusteena pysyvä ainakin siksi, kuin se on täydellisesti ratkaistu. Suomenkielen tasa-arvo Ruotsin kielen rinnalla ei vielä ole kokonaan saavutettu. Tosin suomenkielisen väestön tärkeimmät vaatimukset ovat täytetyt. Koululaitoksen alalla Suomen kielen oikeudet ovat vihdoin tunnustetut, ja vaikka siinä vielä puuttuu yhtä ja toista, esim. enemmän suomalaisia naiskouluja, teollisuuskouluja ynnä muutamien yksityiskoulujen auttamista valtion apurahoilla, niin ei kuitenkaan koulukysymys, Jumalan kiitos, ole enää niin polttava kuin se on ollut. Suomenkielen käytäntö virallisena kielenä on siihen määrään saatu järjestetyksi, että yksityiset saavat sisään-antaa ja vastaan-ottaa virallisia suomenkielisiä kirjoituksia. Mutta ratkaisematta on vielä kysymykset Suomen kielen käyttämisestä virastojen keskinäisessä kirjeenvaihdossa sekä suomenkielisten lakitekstien voimasta ruotsinkielisten rinnalla. Mahdotonta on, että suomenkielinen väestö ynnä sen ystävät voisivat tyytyä, ennen kuin täydellinen tasa-arvo molempien kielten välillä näissäkin suhteissa on olemassa. Tässä siis ensi valtiopäivillä on tärkeä tehtävä niiden eripuraisuuden siementen poistamiseksi, joita vielä nytkin Suomen kielen sorron-alaisuus saattaa synnyttää.

Kuten tiedetään, on tässä asiassa hallituksen esitys odotettavissa. Tämä seikka ei voi meitä muuta kuin ilahuttaa. Valvoja on jo vuosi takape-

rin lausunut, että kysymys virastojen kielestä on ainoastaan säätyjen myötävaikutuksella ratkaistava, emmekä ole tähän asti löytäneet mitään syytä luopua tästä lausumasta. Eräs Uudessa Suomettaressa äsken julkaistu kirjoitus, puhuessaan keis. senaatin tekemästä ehdotuksesta, puolustaa tosin sitä mielipidettä, että ainoastaan muutamat asiaan kuuluvat kohdat, joita lehti sanoo „pysyväisiksi perusteiksi", ovat omiansa tulemaan säätyjen ratkaistaviksi, mutta että „pikkuseikkojakin" on, jotka usein vaativat muutosta ja sen vuoksi parhaiten ratkaistaan hallinnollista tietä. Meidän on vaikea sanoa, mitä perustusta lienee tähän erotukseen, kosk'emme ole itse ehdotusta nähneet. Mutta kaikissa tapauksissa näyttää meistä suotavalta, että asia koko laveudessaan tulee säädyille; jos nämät huomaavat muutamia seikkoja semmoisiksi, joita ei sovi säätylain kautta järjestää, niin ne voivat pyytää Keis. Majesteettia päättämään niistä. Mutta pääasia on tässä itse perus-aate, että niin tärkeä asia kuin molempien kotimaisten kielten asema virastoissa on ratkaistava kahden valtiomahdin kautta, ja että valtiollinen „painopiste" niin paljon kuin mahdollista pysyy säädyissä eikä „hallituksessa", s. o. senaatissa ynnä tämän puheenjohtajassa. Sillä „hallitus" on vaihtelevainen, ja kuka voi taata ett'ei toinen „hallitus", toisten vaikutusten alaisena, voi kumota mitä edellinen ehkä on tehnyt hyvää. Ainoastaan semmoinen puolue, joka etupäässä luottaa eduskuntaan, s. o. kansaan, ansaitsee mielestämme *kansallis*-puolueen nimeä.

Me tiedämme vallan hyvin löytyvän niitä, jotka kynsin hampain tulevat vastustamaan kaikkia myönnytyksiä Suomen kielelle. Viikingeille virkamiesten mukavuus on pyhempi kuin maan rauha ja oikeuden vaatimukset. He ovat sentähden nyt niinkuin ennenkin vastustavat kielten tasa-arvoa. Mutta miks'ei sopisi toivoa terveen järjen nytkin, niinkuin entisillä valtiopäivillä, voittavan viikinkein vastarintaa?

Vallan toinen kysymys on se, pitääkö säätyjen hyväksyä puheena oleva esitys, jos se tulee. Se riippuu tietysti siitä, mimmoinen se on. U. S. luulee tietävänsä senaatin ehdottaneen hyvin pitkän odotus-ajan — aina vuoteen 1900 asti — ennenkuin kielten tasa-arvo toteutuu. Tämä kuuluu tosin kummalliselta. Sillä koska Suomenkieltä jo saa käyttää virastojen ja yksityisten keskinäisissä suhteissa, virkamiesten täytyy jo osata sitä, miks'eivät he siis ymmärtäisi toisten virkamiesten heille antamia suomenkielisiä kirjoituksia?

Sopii toivoa sen hetken pian tulevan, jolloin laillinen tasa-arvo Suomen ja Ruotsin kielen välillä on täydellisesti toteutuva. Se hetki tulee luullaksemme olemaan käännekohta valtiollisessa kehityksessämme. Silloin näet se aika on käsissä, jolloin kielikysymys voi lakata olemasta valtiollisen puoluejaon perusteena — sillä edellytyksellä, tietysti, ett'ei silloin enää tarvitse peljätä mitään taantumista, jossa tapauksessa suomenmielinenkin puolue epäilemättä tulisi pysymään elossa, kerran saavutetun voiton puolustamiseksi. Me emme sano että kaikki, mikä maamme kieliseikkojen parantamiseksi tarvitaan, on tehty sillä, että laillinen tasaarvo pannaan voimaan. Tarvitaanhan silloinkin vielä paljon työtä suomalaisen kirjallisuuden kohottamiseksi sekä suomen kielen saattamiseksi sivistyneen seuraelämän välikappaleeksi. Mutta se, mikä silloin on tehtävä, ei ole enää valtiomahtien vaan yksityisten tehtävä, ja sen vuoksi suomenmielisten silloin ei enää tarvitse muodostaa mitään *valtiollista* puoluetta. Luullaksemme vallitsee tässä kohden vielä jokseenkin suuri epäselvyys, vaikka kielikysymys jo niin monta vuosikymmentä on ollut julkisen keskustelun alaisena. Näyttää vaikealta erottaa mitä *valtion* tulee tämän kysymyksen ratkaisemiseksi tehdä, ja mitä ilman valtiota on tehtävä. On niitä, jotka luulevat valtiomahteja oikeutetuiksi, jopa velvoitetuiksikin, laillisen pakon tietä muodostamaan maamme kieliseikkoja niinkuin ne katsovat maallemme hyödyllisimmäksi. Jos valtio, s. o. hallitsija ynnä säädyt, katsoisivat maallemme edulliseksi kokonaan poistaa kaksikielisyyden, jos ne esim. luulisivat kansallis-aatteen vaativan, että kaikki ihmiset täällä puhuvat suomea, taikka päin vastoin korkeamman kultuurin vaativan, että kaikki puhuvat ruotsia, niin valtio, muutamien herrojen mielestä, olisi oikeutettu lakien ja asetusten avulla toteuttamaan mielipidettään. Mutta niin tehden valtio menisi niitä rajoja ulommas, joita sen varsinainen tehtävä ja valtion tarkoitus sille määräävät. Me emme nyt tutki sitä, onko kaksikielisyys maallemme haitaksi vai eikö. Vaan me sanomme että valtiomahdit väärinkäyttäisivät valtaansa, jos ne rupeaisivat menettelemään mainitulla tavalla. Tällainen menettely olisi tyranniutta. Valtio ei ole oikeutettu muuttamaan kansan tahi jonkun kansanluokan kieltä toisellaiseksi kuin se on. Valtio saa tosin sen puolesta muuttaa vallitsevia kieliseikkoja, että, jos esim. kahdesta maassa olevasta kielestä toinen on toiseen verraten julkisissa ja virallisissa asioissa sorrettu, niinkuin meidän maassamme suomen kieli

on ollut ja osaksi vieläkin on, se lainsäädännön avulla poistaa mainitun epäkohdan. Sillä tämä koskee asukkaiden oikeustilaan, ja oikeustilan ylläpitäminen on juuri valtion päätehtäviä. Siis esim. valtio voi kyllä virkamieheltä vaatia että hän virkatoimissaan käyttää toista kieltä kuin omaa äidinkieltään, jos valtio katsoo sitä oikeustilan vaatimaksi; mutta jos valtio samalta virkamieheltä vaatii esim., että hän kouluttaa lapsiansa vasten tahtoansa toisella kielellä kuin äidinkielellään, siihen nojautuen että valtio katsoo sitä maalle paremmaksi, niin valtio harjottaa tyranniutta. Se loukkaa silloin sitä uuden-aikaisen valtion periaatetta, että tarkka raja on vedettävä julkisten ja yksityisten asiain välillä, ja että valtion toimet koskevat ainoastaan edellisiä. Asettaessaan laillisen tasa-arvon kahden kotimaisen kielen välillä valtio luopi yhdenvertaisia ehtoja niiden kilpailulle, mutta itse kilpailu on sitten jätettävä niiden omien voimien nojaan. Jos tämä kilpailu aikaa myöten viepi siihen että toinen kieli kokonaan voittaa toisen, niin ei kelläkään ole oikeutta valittaa vääryyttä, koska tuo voitto silloin, vapaan kilpailun tuloksena, ainoastaan todistaa voittajalla olleen etevämmyyttä, joko sisälliseen laatuunsa tahi ulkonaisiin olosuhteihin katsoen. Mutta jos toinen kieli voittaa, valtion sille osottaman suosion kautta, niin on voitetulla puolella syytä kyllä vääryyttä valittamaan.

Mitä muuten puolueoloihimme tulee, niin näyttää jo selviä enteitä siitä ajasta, jolloin kielikysymys ei enää ole niitä määräävänä, ainakaan niin suuressa määrässä kuin tähän asti. Uusia aatteita on tunkeutumaisillaan esiin, jotka ovat omiansa jakamaan ihmisten mieliä. Tuo „differentsieerauksen“ (erottuvaisuuden) laki, jonka mukaan alkuperäiset, yksinkertaiset muodot aikaa myöten haarautuvat yhä useampiin toisistaan eroavaisiin muotoihin — tuo laki rupeaa jo vaikuttamaan puolueoloihimmekin. Lähestyvän muutoksen enteet ovat huomattavat sekä ruotsinmielisessä että suomenmielisessä leirissä. Edellisessä leirissä on se erotus maltillisempien eli n. s. „liberaalien“ ja jyrkempien eli n. s. „viikinkien“ välillä, joka jo kauan on ollut havaittavana, viimeisinä aikoina melkoisesti kasvanut. Ensimmäinen seuraus siitä on ollut että jyrkempi puolue on voittanut alaa, koska suuri joukko entisiä „liberaaleja“ eli „dagbladilaisia“ nyt heiluvin lipuin on lähtenyt viikinkien puolelle. Äsken tapahtuneet porvarissäädyn vaalit ovat vastustamattomasti todistaneet tämän tosiasian. Että niin peräti yksipuolinen lahkokunta, kuin viikingit

ovat, niin muodoin karttuu, ei tosin itsessään ole mikään ilahuttava seikka. Mutta kuitenkin olemme taipuvaiset pitämään puheena olevaa erotusta edistys-askeleena, koska se tulee jouduttamaan mielipiteitten selvittämistä. Melkeinpä tahtoisimme toivottaa liberaaleille onnea siitä, että he tällä tavoin ovat päässeet vapaiksi kaikellaisten arveluttavien ystävien yhteydestä. Sillä se seikka, että niin paljon epäliberaaleja, kielikiihkon vimmaamia, virkavaltaisia ja rahavaltaisia aineksia tähän asti on piillyt laajan „liberaalisen" naamarin takana, se se juuri on tehnyt tämän puolueen käytöksen niin horjuvaksi, ja siinä aikaan saanut usein esiintyvän ristiriidan ohjelman ja tekojen välillä, mikä ei ole juuri ollut omansa synnyttämään luottamusta. Ehkä sopii toivoa tuloksena nykyisestä puhdistuksesta syntyvän *tosiliberaalisen* puolueen, joka kaikin puolin tulee noudattamaan vapaamielisyyden periaatteita. Tosin se silloin tulisi menettelemään toisella tavalla kuin esim. Hels. Dagblad joskus on menetellyt, se kun m. m. viime keväänä osotti niin epäliberaalista suvaitsemattomuutta uskonnon asiassa luterilaisen uskon tunnustajia vastaan. Tosiliberaalisen puolueen jäsenten lukumäärä tulisi tosin supistumaan paljoa pienemmäksi kuin mikä tähän-astisella n. s. liberaalisella puolueella sen kukoistus-ajalla oli. Mutta se saattaa moraalisesti voittaa, mitä se lukumäärästään kadottaa, ja sen todellinen vaikutusvoima saattaa sen kautta kasvaa ehkä suuremmaksikin kuin se koskaan ennen on ollut.

Myös suomenmielistenkin leirissä on silminnähtävästi pesäjako tulemaisillaan, vaikka sitä yhä viivyttää se seikka, ett'ei virallisen kielen kysymys vielä ole kokonaan ratkaistu. Tälläkin puolella on liian erilaatuisia aineksia yhdessä, että ne aina voisivat pysyä koossa. Toiselta puolen on itse kielikysymykseen katsoen erimielisyyttä olemassa jyrkän yksikieli-ohjelman kannattajien ja maltillisempien välillä. Edelliset katsovat suomalaisen kansallispyrinnön ytimeksi saada suomen kieltä, ei ainoastaan yhdenvertaiseksi Ruotsinkielen kanssa, vaan vallitsevaksikin maassamme. Olemme jo yllä selittäneet, minkä tähden me puolestamme hylkäämme tämän katsantokannan, ainakin jos se aikoo käyttää valtion toimia ja pakkoa toiveittensa perille saamiseksi. Mutta kansallisessa leirissä ilmaantuu yhä selvemmin toinenkin mielien eroavaisuus, nim. vanhoilla-olijoiden ja etenemisen harrastajien välillä. Etenkin nuorempien suomenmielisten riveissä on jo sangen monta, jotka kärsimättömyydellä näkevät kansallispuolueen yhä vaan tallustavan vanhoilla-olijaisuuden

ja jäykän valtiokirkollisuuden uraa, jota se jo niin kauvan on astunut. Niin ei suinkaan aina ole ollut asian laita, sillä uudemman suomenmielisyyden varsinainen perustaja J. V. Snellman näytti esim. Saima-lehteä toimittaessaan sellaista vapaamielisyyttä yhteiskunnallisissa ja kirkollisissa asioissa, mikä oikein taitaisi nostaa hivukset pystyyn useiden nykyisten „johtajien“ päässä. Mutta nyt on kansallispuolueessa jo kauvan vallinnut henki, joka pelolla ja kammolla katselee melkein jokaista ihmiskunnan ja kansamme edistyksen synnyttämää uutta parannuskysymystä. Etenkin kirkollisella alalla ilmaantuu suurta ahdasmielisyyttä ja suvaitsemattomuutta. Suomenmielisten etevin äänenkannattajakin, Uusi Suometar, on välistä tehnyt itsensä syypääksi siihen. Niin esim. oli siinä äsken pääkirjoitus luettavana, joka uhkasi koko kansakoulun-opettajakuntaa sillä, ett'eivät säädyt ehkä tulisi myöntämään ehdotettua palkanlisäystä, sen tähden, että yksi kansakoulun-opettaja on sanomalehtiin kirjoittanut vääräuskoisia kirjoituksia. Luuleko U. S. todellakin sillä tavoin säilyttävänsä sopusointua kansakoulun ja valtiokirkon välillä? Pahoin pelkäämme että vaikutus saattaisi tulla päinvastaiseksi *). Kuka voi tietää mihin tällainen into vihdoin päättyy? Ehkä ruvetaan vielä vaatimaan että tieteellisen tutkimuksen yliopistossammekin pitää liikkua tunnustuskirjojen ja raamatun säätämien rajojen sisällä?

Kirkolliset mielipiteet maassamme saavat ensi vuoden alussa uuden äänenkannattajan sanomalehdistössä, „Finland“in. Tämän lehden esiintyminen on sekin jo todistus siitä, kuinka uusia rientoja rupeaa yhä enemmin esiintymään paljaan kielikysymyksen rinnalla. Mitä niihin mielipiteihin tulee, joita se aikoo puolustaa, niin ne meidän mielestämme ovat niin kunnioitettavat ja tärkeät, että täydellä syyllä voivat vaatia omaa suurta äänenkannattajaa. Sitä törkeää materialismia vastaan, joka nyt rehkailee kaikkialla sekä sanomalehdissä että muuallakin, tarvitaan kyllä kaikkea sitä vastapainoa, jota vaan voidaan saada. Me pyydämme vaan uuden virkatoverimme olemaan hyvän-suomistamme väärin ymmärtämättä, jos lausumme sen toivomuksen, että se aina tulisi pitämään silmällä protestanttisuuden suuria periaatteita: omantunnon ja tieteellisen tutkimuksen vapautta. Se likeinen yhteys, joka luterilaisissa maissa ai-

*) Kuitenkin tulee mainita että U. S., ikään kuin parantaaksensa hairaustansa, on myöhemmin eri kirjoituksessa nimen-omaan puolustanut kansakoulun-opettajien palkankorotusta.

koinaan syntyi valtion ja kirkon välillä ja joka teki jälkimmäisen *valtio-kirkoksi* sanan jyrkimmässä merkityksessä, oli pikemmin silloisten historiallisten epäsuhteiden kuin luterilaisuuden oman olemuksen synnyttämä, eikä se ole juuri ollut uskonnon hyödyksi.

On tosin helppo ymmärtää, minkä tähden suomenmielinen puolue ylipäänsä on ollut vanhoilla-olijaisuuteen taipuvainen melkein kaikessa muussa paitsi kielikysymyksessä. Mainitun puolueen varsinaisina tukeina ovat luonnollisista syistä olleet pappis- ja talonpoikaissäädyt, sillä talonpoikaissääty on enemmin kuin mikään muu saanut kärsiä kieliolojen vääryydestä, ja pappissääty on tässäkin kunniallisesti puolustanut kansan enemmistön sorrettuja oikeuksia. Mutta kaikkialla maailmassa talonpoikais- ja pappissäädyt ovat vanhalla-olijaisuuteen taipuvaiset, eikä siinä ole mitään ihmeteltävää. Sopii pikemmin ihmetellä ett'ei vanhalla-olijaisuus ole ollut sen suurempi kuin mitä se esim. pappissäädyssämme on ollut, se kun valtiopäivillä usein on näyttänyt jokseenkin suurta myöntyväisyyttä vapaamielisiä vaatimuksia kohtaan, saamatta kuitenkaan mitään muuta palkintoa siitä kuin lakkaamatonta parjausta n. s. „liberaalien" puolelta. Eikä se ylipäänsä ole valtiolle haitaksi vaan päinvastoin hyödyksi, että on vanhoilla-olijoita, vanhan säilyttäjiä, jotka vähäsen ehkäisevät liian hätäistä eteenpäin rientämistä. Mutta toiselta puolen suomenmielisyys ei suinkaan ole missään välttämättömässä yhteydessä valtiollisen ja yhteiskunnallisen konservatismin kanssa; päinvastoin sen varsinainen luonto on pikemmin vapaamielinen, sillä pyrkimys kansan enemmistön korottamiseksi lailliseen tasa-arvoon vähemmistön kanssa, ynnä sen kielen kehittäminen sivistyskieleksi, tämä on jo itsessään vapaamielisyyttä. Demokratiia ja vapaamielisyys, vaikka ne tosin eivät ole aivan samaa, ovat sentään likeistä sukua. Tämä sukulaisuus on meilläkin usein tullut ilmi käytännöllistä tietä, siten, että on huomattu suomalaisuuden asian vaativan juuri sellaisia toimia, joita muissa maissa aina on katsottu ja kutsuttu „liberaalisiksi". Suomalaisen puolueen johtajissa usein havaittu ylen suuri rakkaus vanhoilla-olijaisuuteen on siis ristiriidassa sen asian sisällisen luonteen kanssa, jota he puolustavat. Ja varmaankin tämä rakkaus on ollut esteenä suomenmielisyyden leviämiselle niihin kansan luokkiin, joidenka asema ja luonto tekee niitä etenemiseen taipuvaisiksi.

Myönnämme kyllä löytyvän „löyhää liberaalisuuttakin" (flack liberalism = lipilaarisuutta), emmekä ollenkaan aio sitä puolustaa. Löy-

hällä liberaalisuudella ymmärrämme sitä, joka vapaamielisiä vaatimuksia tehdessään kokonaan jättää sikseen kaikki ne tosiasialliset olot, joita vaatimusten toteuttaminen edellyttää. Vieraana kansalle, sen katsantokannalle ja tavoille, se tahtoo vaan teoreettisen mallin mukaan järjestää kansan oloja, huolimatta siitä, onko kansa kypsynyt ja valmistunut tämän järjestyksen vastaan-ottamiseen. Vieläkin myönnämme sen, ett'ei tosi-liberaalisuuskaan yksinään riitä kaikkien valtiollisten, yhteiskunnallisten ja kirkollisten tehtävien suorittamiseksi. Liberaalisuus on ylipäänsä se mielipide, joka tahtoo järjestellä kaikkia oloja niin paljon kuin mahdollista sen periaatteen mukaan, että ihmiset saisivat vapaasti hoitaa asioitansa oman mielensä mukaan. Siitä seuraa toiselta puolen, että valtiossa kansa, edusmiestensä kautta, määrää niitä asioita, jotka koskevat koko kansaa. Toiselta puolen seuraa siitä, että valtiomahtien pitää jättää kunnalliset, kirkolliset ja yksityiset asiat kunnan ja kirkon omille jäsenille sekä yksityisille ihmisille ratkaistaviksi. Niiden suhteen valtion tehtävä on vaan ylläpitää kaikkien vapautta, suojelemalla toisen vapautta toisen sortoa vastaan. Siis liberaalisuus, määrätessään valtion suhdetta muihin piireihin, etupäässä pitää silmällä vaan oikeustilan hoitoa. Mutta siinä ei ole valtion koko tehtävä mainitussa suhteessa. Valtio ei ole ainoastaan oikeuslaitos, se on myöskin sivistyslaitos. S. o. valtion täytyy suorastaankin olla avullisna kansan aineellisten ja henkisten voimien edistyttämiseksi. Ei ole siinä kyllä että valtion suojassa olevat voimat saavat vapaasti liikkua, tavataanhan ennen kaikkea että *tuottavaisia voimia* on olemassa, jotka vapaasti liikkumalla voivat aikaan saada jotakin hyvää. Jos näitä voimia ei ole olemassa, niin täytyy niitä luoda, mutta paljas vapaus ei niitä luo. Valtionkin täytyy tehdä työtä siihen, koska valtio usein on ainoa, joka voi sitä tehdä. Niin esim. valtion tulee pitää huolta siitä, että työntaito kansassa kasvaa ja kehkeytyy. Mihin määrään valtion pitää niinmuodoin suorastaan edistää näitä voimia, taikka olla siihen sekaantumatta, t. s. mihin määrään se on oleva joko sivistys- tahi oikeuslaitos, se riippuu historiallisista seikoista, kansan sivistyskannasta y. m. s. Löyhä liberaalisuus se ei huoli siitä, vaan tahtoo kaikkialla toteuttaa yleisiä, oleviin oloihin ehkä vallan soveltumattomia ohjesääntöjä.

Mutta toiselta puolen liberaalisuus edustaa yhtä valtioelämän tärkeimpiä perusaatteita, jopa sellaistakin aatetta, joka ihmiskunnan edis-

tyksessä saapi yhä enemmän merkitystä, yhä korkeampaa oikeutta ja yhä laajempaa toteuttamista. Uuden-aikuinen valtio ei saa koskaan käsittää sivistystointansa niin, että se tulee sotimaan sen oikeustehtävää vastaan. Ja ne vaatimukset, joita liberaalisuus semmoisenaan tekee: kansan valtiollinen itsetoimivaisuus, kunnallinen itsehallinto, puhe- ja painovapaus, työn ja uskonnollisen tunnustuksen vapaus ovat sellaisia, joiden pätevyys ulottuu niin kauas kuin itse uuden-aikuinen sivistyskin, ja ovat siis aikaisemmin taikka myöhemmin kaikissa kansoissa toteutettavat, jotka tahtovat kuulua sivistyneiden joukkoon. Meidän maassamme puuttuu vielä paljon, ennenkuin ne ovat täydelleen toteutuneet. Osaksi tämä ei riipukkaan meistä itsestämme; mutta valistuneempien kansanluokkien velvollisuus on ainakin omassa kansassamme poistaa siinä vallitsevia etuluuloja ja vääriä käsitteitä, jotka nekin estävät vapaamielisempiä aatteita täällä toteutumasta.

Johtaaksemme yllä seisovista yleisistä mietiskelmistämme loppupäätöstä, tahdomme vihdoin lyhyesti huomauttaa ainakin muutamia kohtia, jotka meidän käsittääksemme välttämättömästi kuuluvat siihen kansallis-vapaamieliseen ohjelmaan, jota yllä olemme koettaneet puolustaa. Sen ihanteita on eduskuntalaitoksemme muutos siihen suuntaan, että kansan enemmistön tahto saa suurempaa vaikutusta kuin sillä nyt on. Toisena sen tarkoituksena on hallitsijan neuvon-antajien saattaminen perustuslailliseen vastuun-alaisuuteen säätyjen edessä, mitä täydellisemmin, sitä parempi. Näiden kahden parannuksen aikaansaaminen riippuu tosin useista mutkallisista seikoista, eikä liene juuri toivomistakaan, että voidaan saada niitä läpi, ajetuksi läheisessä tulevaisuudessa. Mutta ei saa koskaan jättää niitä näkyviltä. Helpommalta näyttää saada muutamia muita, vapaamieliseen suuntaan meneviä parannuksia toteutetuiksi. Ensiksi äänil uvun rajoittaminen porvarissäädyn vaaleissa. Se 25 äänen maksimi, jota arm. esityksen sanotaan ehdottelevan, on mielestämme liian korkea; kymmenen äänen maksimi antaisi jo korkeammalle varallisuudelle ynnä siihen yhdistetylle sivistykselle kaikkea sitä etevämmyyttä, jota niiden sopii vaatia. Keis. esitys läänin-edustuksesta on säädyille antava tilaisuutta myötävaikutukseen yhteiskunnallisen itsehallinnon laajentamiseksi ja virkavaltaisuuden supistamiseksi, olipa sitten että lääni tahi kihlakunta katsotaan sopivammaksi perustukseksi puheena olevaan ehdotukseen. Niinkuin prof. O. Donnerin erikseen julkaistu merkillinen vas-

talause osottaa, tämä esitys voi antaa aihetta tärkeimpiin, koko hallinnollista järjestelmäämme koskeviin kysymyksiin. Vieläkin 1885 vuoden säädyt tulevat ansaitsemaan maamme kiitollisuutta, jos ne vihdoin saavat aikaan tuon niin kauan kaivatun eriuskolaislain. Koska maassamme jo löytyy baptisteja, joita täytyy kärsiä, mutta joiden laillinen tila on muutamin kohden aivan epämääräinen, niin on jo lainsäätävien mahtien velvollisuuksia hankkia parannusta tälle epäsuhteelle. Jos ei nytkään tahdota suvaita uskonvapautta niille kirkoille, jotka eivät itse puolestaan sitä myönnä, niin olisi kuitenkin hyvä askel eteenpäin päästy, jos saataisiin ainakin kaikille protestanttisille lahkokunnille ulottuva uskonvapaus, niinkuin jo viime valtiopäivillä pappissäädyssä ehdoteltiin. Kysymys, jossa vielä paljon etuluuloja on olemassa, on naiskysymys. Kuitenkin vaimon asema on sellainen, että tunnoton mies voi tuhlata hänen omaisuuttansa. Kieltämättä tämä on vääryyttä, ja sen estämiseksi tarvitaan parempaa turvaa kuin mitä nykyinen laki tarjoo. Arvattavasti tuleekin anomus siitä. Mutta koska tämä kysymys on sangen mutkikas ja koskee useita siviilioikeuteen kuuluvia seikkoja, lienee ehkä parasta nyt anoa ainoastaan sitä, että hallitus asettaisi komitean tämän asian perinpohjaista tutkimista varten.

Vihdoin mainittakoon kysymys, joka kansan syvissä riveissä tätä nykyä herättää vilkasta osan-ottoa: raittiuskysymys. Vaaditaan valtionkin apua siihen, että juoppouden pahe, joka hävittää kansamme sekä siveellisesti että aineellisesti, rajoitettaisiin niin paljon kuin suinkin mahdollista. Tämä pyrkimys tosin liikkuu „liberaalisuuden“ rajojen ulkopuolella, se lähtee vallan toisista näkökohdista. Mutta onhan se meidän mielestämme sentään vallan oikeatetty. Sillä tämä kysymys on niitä, joissa sopii muistaa, että valtio on sivistyslaitos eikä ainoastaan oikeuslaitos. Sivistyslaitoksena sen tulee hoittaa kansan siveyttäkin. Vapaus ei saa ulottua siihen, että se hävittää kansan siveyttä. Tässä kansallispuolue saa tilaisuutta osottamaan mielialaansa puolustamalla tärkeää, tosikansallista pyrkimystä.

Me rajoitumme tällä kertaa näihin lyhykäisiin viittauksiin. Toivottavasti saa Valvoja useinkin valtiopäivien kuluessa tilaisuutta likemmin tutkimaan erityisiä valtiopäiväin tärkeimpiä kysymyksiä.

Th. Rein.

---

tyksessä saapi yhä en
yhä laajempaa toteuttami
sittää sivistystointansa n
vastaan. Ja ne vaatimuks
san valtiollinen itsetoimi
vapaus, työn ja uskonno
pätevyys ulottuu niin ka
aikaisemmin taikka myöh
vat kuulua sivistyneiden
jen, ennenkuin ne ovat
meistä itsestämme; mut
ainakin omassa kansas
rää käsitteitä, jotka ne
tumasta.

Johtaaksemme
päätöstä, tahdomme
tia, jotka meidän k
sallis-vapaamieliseen
Sen ihanteita on e
san enemmistön t
sena sen tarkoitu
tuslailliseen vastu
parempi. Näide
useista mutkallis
daan saada niit
koskaan jättää

i, joka
johti
n" naiste
uen, että nu
pojan välillä
myös ilmitoi
ällisessä sovinnos

nissa esittää Zola ilm
en henkilönsä liikkuva
osottaaksensa kuinka hen
näyttää hän usein antautuvan
Niin tapahtuu esim. romaanis
sa hän kuvailee niitä ruokatava
n esille ruokatorilla maailman kau
Zola myös romaanissa „Au bonhe
liikkua ihan vapaasti. Tämän viime
yhdessä muutaman kasiinissa, jonka nimi „N
ainkin nimeksi. Lukija näkee kuinka tämä
siksi jätteillä istoimeksi, joka kukistaen
ympärillään vihdoi
maailma ikinä voi p
osastoja, ka
poiss
ka
mutta

Kirjailijain muotokuvia.

XIV.

Émile Zola.

III.

Se kirjallinen työ, joka on kantava Zolan mainetta tulevaisuuteen, on jo ennen mainittu *Rougon-Macquart*'in romaanisarja. Siinä hän yrittää perinnöisyyden ja ympäristön perustuksella kuvailemaan erään kokonaisen suvun ja samalla koko kansan häviöön joutumista Napoleon III:nnen huonon hallituksen vallitessa.

Kas tässä Rougon-Macquartien lyhyt sukutaulu *) sen mukaan kuin se käy ilmi tähän saakka ilmestyneessä kahdessatoista romaanissa. Suvun alku oli muuan nainen, Adelaide Fouque, joka oli viimeinen kelvoton jäsen eräästä provençalilaisesta porvarissuvusta. Hänessä löytyivät kaikki ne pahat siemenet, jotka hänen jälkeläisissään esiintyvät kehittyneinä. Kalvava lihallisuus piti häntä pauloissansa, hän oli äkkipikainen, eriskummainen käytökseltään, ja hänen katseensa oli arka, niin että häntä yleensä pidettiin mielipuolena, joka näytti sitä mahdollisemmalta, koska hänen isänsä oli kuollut eräässä hulluinhuoneessa. Kahdeksantoista-vuotiaana seisoi hän yksin maailmassa melkoinen maatila perintönä ja naitiin eräälle sivistymättömälle talonpojalle nimeltä Rougon, joka oli ollut hänen palveluksessaan ja jota emäntä piti muita hänen omaan säätyynsä kuuluvia kosijoita miellyttävämpänä. Vuoden päästä syntyi poika Pierre, mutta isä kuoli kolmea kuukautta myöhemmin auringon panemasta. Pian sen jälkeen rupesi leski elämään aviottomassa yhteydessä erään pahamaineisen juopon ja salametsästäjän kanssa, jota tavallisesti nimitettiin „Macquart-rentuksi“ ja joka asui mökissä lähellä talon puutarhaa. Tästä yhteydestä syntyivät poika Antoine ja tytär Ursule.

Alkuansa elivät lapset yhdessä, mutta niin pian kuin Pierre Rougon rupesi käsittämään sukulaissuhteita, alkoi hän kaikkinaisilla viekkailla kujeilla harrastaa sisaruspuolten poistamista yhteisestä kodista. Yritys kävi helpommaksi kuin Antoine otettiin sotaväkeen. Vanha Macquart

*) Vertaa O. Wilten, Zola-Abende. s. 88 ss.

oli kuollut ja Pierre viekotti äitinsä luopumaan omaisuudestaan hänen edukseen. Rouva, joka kivulloisena ja jumalisena vähitellen vaipui mielipuolisuuteen, sai asua Macquartin mökissä; Ursule taas meni naimisiin marseilleläisen kanssa, joka otti hänet ilman myötäjäisiä. Pierre itse nai öljy- ja hedelmäkauppiaan tyttären Plassansista (Aix Provençessa), jossa, Zolan lapsuuden kaupungissa, parin kolmen romaanin toiminta liikkuu. Tämä nuori vaimo, nimeltään Felicitas Puech, jonka isän kauppatoimen Pierre otti haltuunsa, tuopi sukuun järkevyyttä, vallanhimoa ja taipumusta juonittelemiseen. Tästä aviosta syntyy viisi lasta, nimittäin Eugéne, joka peri isän välinpitämättömyyden sekä äidin vallanhimon ja juonittelemishalun ja on sankari valtiollisessa romaanissa „*Son Excellence Rougon*"; Pascal, joka tiedemiehenä ja lääkärinä elää nuhteettomasti ja naimatta, siis kokonaan vastustaa perinnöisyyden teoriaa; Aristides, jonka isältä peritty ahneus ja keinottelukyky ilmestyvät asioitsija-romaaneissa, „*La curée*"; sekä vihdoin kaksi tytärtä Martha ja Sidonie.

Näiden jälkeläisten ohella tulee huomata ne, jotka lähtivät Adelaiden ja Macquartin aviottomasta yhteydestä. Antoine palaa sotapalveluksen suoritettua takaisin kotikaupunkiin. Hän huomaa mitkä kepposet velipuoli on hänelle tehnyt ja alkaa nyt viettää hurjaa renttuelämää, haukkuen ja puhuen pahaa sukulaisistaan. Vihdoin hän niillä keinoin pakottaa velipuolensa tukkimaan hänen suunsa pienellä raha-avulla. Mutta kun hän sen on juonut, synnyttää hän uudestaan häiriötä ja naipi vihoittaaksensa ylpeitä sukulaisiaan erään kelpo toriämmän Josephine Gavaudanin, joka työllään ylläpitää miehensä ja ainoastaan silloin tällöin nauttii liiaksi väkeviä. Vaikka puolisot tavasta tappelevat, niin pysyvät he kuitenkin yhdessä ja heille syntyy kolme lasta, nimittäin Lisa, vaimonpuolinen päähenkilö tori-romaanissa „*Le ventre de Paris*", Gervaise, toinen päähenkilö työmies-romaanissa „*L'Assommoir*" ja poika Jean. Gervaise, joka on perinyt vanhemmiltaan taipumuksen juomiseen, on „*Nana*"n äiti; tyttäressä ilmestyy kanta-äidin lihallisuus hurjimpana hekumallisuutena. Lisan tytär on Pauline, joka on sankaritar viimeksi ilmestyneessä romaanissa „*Le joie de vivre*".

Kolmannen ryhmän muodostavat Ursulen perilliset: Helène, François ja Silvère. Ensimmäinen on „*Une page d'amour*" romaanin runollinen sankaritar; François nai Pierre Rougon'in tyttären Marthan ja he tulevat päähenkilöiksi romaanissa „*La conquête de Plassans*"; Silvère vih-

doin kuolee nuorena romaanissa „*La fortune des Rougons*", joka on kaikista ensimmäinen ja laskee muiden perustuksen. Françoisin ja Marthan lapset ovat vihdoin irstaileva Octave romaanissa „*Pot-bouille*", yltiöpäinen nuori pappi Sergius, joka on sankari rakkauden romaanissa „*La faute de l'Abbée Mouret*", jossa myös kolmannella lapsella, „kauniilla tuhmalla eläimellä" Desirée'llä, on osansa. Octave esiintyy myöskin päähenkilönä uudessa romaanissa „*Au bonheur des dames*", jossa yksinkertainen, siveä normandilaistyttö vaikuttaa hänen kääntymisensä irstaasta elämästä puhtaaseen rakkauteen ja avioelämään.

Kun tätä mahtavaa kokonaisuutta tarkastaa, niin täytyy myöntää, että ainoastaan tavaton nero on voinut luoda tällaisen suunnitelman. Kokonaisen suvun kehityksen kuvaaminen semmoisena kuin se esiintyy lukuisissa jäsenissä, joidenka joukossa tavataan edustajia kaikista säädyistä ja oloista, ja samalla kokonaisen aikakauden kuvaaminen, toisen keisarikunnan ajan, joka alkoi valtioheikkoudella ja päättyi Sedanin kurjuuteen — se on jättiläistehtävä, jonka suunnitteleminenkin ansaitsee kunnioitusta. Mutta Zola on myöskin osottanut olevansa mies suorittamaan mitä on tehtäväkseen ottanut. Vaikk'ei hän ole ilmoittanut, kuinka laveaksi sarja on tuleva, niin voi jo arvata, että enemmän kuin puolet on jo valmisna.

Koska tila ei salli lyhyestikään tarkastaa kaikkien romaanien sisällystä, tahdon vaan muutamista tärkeimmistä lausua pari sanaa eriksensä. Toisten edellä ansainnee *L'Assommoir* („Sadin", erään kapakan nimi) tulla huomatuksi.

Romaanin yksinkertainen, surullinen juoni on seuraava:

Gervaise, jonka vanhemmat, Antoine Macquart ja Josephine Gavandan, joivat, tottui jo lapsen iässä väkeviä nauttimaan ja tulee 14-vuotiaana vietellyksi. Kolmen vuoden kuluessa saa hän kaksi lasta, mutta isä ei salli naimista rakastajan Claude Lantierin kanssa. Lantierin äiti ottaa lapset ja Gervaisen täytyy tehdä työtä isänsä hyväksi, joka yhä jatkaa säännötöntä elämäänsä. Vuosia myöhemmin perii Lantier muutamia satoja francia, joilla rahoilla hän lähtee Gervaisen ja lasten kanssa Pariisiin. Siellä hävittää Lantier pian rahat, jättää Gervaisen lapsineen ja yhtyy kunnottomaan naiseen. Mutta Gervaise on perinyt äidiltään myöskin hyvän sydämen ja työhalun ja päättää nyt työllänsä elättää itsensä ja lapsensa. Siinä mielessä hän puolustaa itseänsä Lantierin seurailijanaisen sisarta vastaan siinä haukkuma- ja tappelukähä-

kässä eräässä pesulaitoksessa, joka on Zolan mainioimpia kuvauksia työväen elämästä. Gervaise on jo hyvin toimeentuleva, kun hän vähän vastenmielisesti menee naimiseen levyseppä Coupeaun kanssa. Asiat käyvät edelleen hyvin, niin että Gervaise voi jo ajatella säästörahoillaan perustaa suurempaa pesijätoimistoa. Silloin sattuu se onnettomuus, että Coupeau putoaa katolta osaksi pienen tyttärensä Nanan tähden. Coupeau vahingoittuu pahasti ja makaa niin kauvan sairaana, että ei ainoastaan säästöt kulu, vaan täytyy vaimon lisäksi lainata rahaa eräältä sepältä Goujetilta. Tämä rehellinen seppä rakastaa salaisesti Gervaiseä ja pysyy hänelle uskollisena ystävänä hänen kuolemaansa saakka — muodostaen muuten pelottavan synkässä romaanissa hyvin viehättävän runollisen henkilön.

Sairauden aikana on Coupeau tottunut työttömyyteen ja kun Gervaise Goujetin avulla saapi pesulaitoksensa perustetuksi ja tulot enentyvät, niin mieltyy mies yhä enemmän laiskuuteen, rupeaa juomaan ja seurustelemaan renttujen kanssa. Vähitellen hän vaipuu yhä syvemmälle, niin että hän vihdoin rakentaa ystävyyttä vaimonsa entisen rakastajan Lantierin kanssa ja pakottaa Gervaisen antamaan kamarin hänen asuttavakseen. Goujet, joka huomaa lähestyvän häviön, kehottaa Gervaiseä lähtemään hänen kanssaan Amerikkaan. Tämä pitää kuitenkin kiinni velvollisuudestaan ja pysyy kotona. Mutta asiat huonontuvat huonontumistaan ja sattumus enemmän kuin tahto saapi Gervaisen vielä kerran Lantierin uhriksi. Nyt on Gervaise hukassa: hänkin rupeaa juomaan. Sydäntä särkevä on kuvaus, jossa nähdään kuinka vaimo vaipuu yhä suurempaan kurjuuteen, turhaan etsien tukea, kuinka mies joutuu juomariraivoon, tytär Nana tulee epäsiveelliseksi katujuoksijaksi ja Gervaise vihdoin kuolee pelottavassa viheliäisyydessä.

Siinä on romaanin sisällys päätapauksiin katsoen; mutta se, joka on saanut teoksen niin kuuluisaksi on se pelottava todellisuus, jolla kuvaukset työkansan elämästä ovat suoritetut. Se seikka ja varsinkin se harvinainen taito, jolla tekijä on osannut kuvata henkisen ja ruumiillisen viheliäisyyden hiljaista kasvamista, vaikuttaa lukijaan, niin että hänen tunteensa ovat verrattavat niihin, joilla näkisimme ihmisen vähitellen ilman armoa ja pelastusta vajoovan pohjattomaan suohon. Pääjuonen rinnalla ilmestyy muutamia episoodeja, joista merkillisin on kertomus erään juomarin Bijardin seitsenvuotisesta tyttärestä, joka kivulloisena hoitaa pie-

nempiä sisaruksiansa ja koko pientä taloutta, siksi kuin hän vihdoin kuolee luonnottoman isän rääkkäyksistä. Hiirvttävällä totuudella on kuvattu lapsen kuolema ja isän tuska, kun hän yht'äkkiä selkenee ja älyää julman tekonsa.

Jos tämä romaani on synkkä, niin eivät nekään ole valoisammat, jotka liikkuvat korkeammissa oloissa. Yhtä hirvittävä on se siveellinen kurjuus, joka kuvataan romaaneissa „Hänen ylhäisyytensä Rougon" ja „La curée". Edellinen kuvaa Napoleon III:nnen hallituksen epärehellisyyttä ja kunnottomuutta. Juonien ja siveellisen kehnouden kautta nousevat ministerit ja siinä voitettuina he menettävät valtansa. Eugéne Rougon menettää korkean virkansa kun eräs ylhäinen nainen, kostaaksensa loukkausta, ministerin hylkäämisen hinnasta myöpi kunniansa keisarille. Sitten pääsee Rougon kuitenkin takaisin entiseen asemaansa, sillä keisari tarvitsee semmoisia palvelijoita, ja hän käyttää valtaansa puolueensa ja ystäväinsä eduksi, kysymättä mitä oikeus ja kohtuus ompi. Tässä romaanissa pääsee kunnottomuus voitolle, niinkuin usein todellisessa elämässä näyttää tapahtuvan, ja se päättyy pitkällä puheella, jolla ministeri eduskunnassa selittää keisarin hallitusta. Siinä tavassa, jolla ministeri eduskunnassa selittää keisarin hallitusta, siinä tavassa, jolla Zola antaa hänen näennäisellä vapaamielisyydellä puolustaa vapauden vainoa ja valtiotoimien epäsuoruutta, ilmestyy tasavaltalaisen ääretön viha ja katkeruus keisarikuntaa kohtaan. Yhtä pohjaton on niin-ikään se siveellinen turmio, joka esitellään jälkimmäisessä vähän ylempänä mainituista romaaneista. „La curée" merkitsee sanan mukaan „jahtioikeus" ja tekijä tahtoo sillä nimellä viitata aikakauden asioitsijaelämään, jonka luontoa romaanissa kuvataan. Sisällyksen lähempi kertomus on melkein vaikea tässä suorittaa; mutta lyhyessäkin muodossa on se jo liiaksikin selvä. Aristides Rougon tuli miljoonain omistajaksi, kun hän veljensä ministerin avulla, sai eduksensa käyttää salaisia suunnitelmia niihin Pariisin uudesta rakennuksiin, joihin ryhdyttiin tunnetun Haussmanin ehdotuksesta. Ostamalla rakennuksia, jotka sittemmin yleisillä varoilla lunastettiin, voitti hän näet suuria summia. Mutta tarpeelliset liikevarat oli hän saanut vielä kurjempaa tietä. Hänen ensimmäisen vaimonsa ollessa kuoleman kielissä hieroi hän jo toista naimiskauppaa. Hän suostui naimaan erään tytön, jonka eräs kurja mies väkisin oli saattanut tilaan, josta ainoastaan pikainen naiminen voi hänet ihmisten silmissä pelastaa. Hinta oli onnettoman tytön omai-

suus, noin puoli miljoonaa, joka tuli asioitsijan käsiin. Tämä perustuksiltaan siveetön avioliitto johti vielä hirveimpään loppuun: Mies kun vaan eleli „puoli-maailman" naisten kanssa ja jätti vaimonsa yksinäisyyteen oli siten syynä siihen, että nuoren vaimon ja hänen miehensä siveellisesti turmeltuneen pojan välillä syntyi rakkaudensuhde, joka vihdoin tuli ilmi, mutta samalla myös ilmitoi isän ja pojan äärettömän viheliäisyyden, ne kun ystävällisessä sovinnossa jättivät jalkojensa alle tallaamansa naisen siksensä.

Kaikissa romaaneissa esittää Zola ihmeellisellä kuvailemiskyvyllä sen keskustan, jossa hänen henkilönsä liikkuvat. Sen hän tekee, niinkuin ennestään tiedämme osottaaksensa kuinka henkilöt sen mukaan muodostuvat; mutta tosiaan näyttää hän usein antautuvan kuvailemiseen ainoastaan sen itsensä tähden. Niin tapahtuu esim. romaanissa „Le ventre de Paris" (Pariisin vatsa), jossa hän kuvailee niitä ruokatavaroita, jotka joka aamu uudestaan levitetään esille ruokatorilla maailman kaupungin asujamia varten. Samoin antaa Zola myös romaanissa „Au bonheur des dames" kuvailemishalunsa liikkua ihan vapaasti. Tämän viime mainitun teoksen toiminta liikkuu yhdessä muotimakasiinissa, jonka nimi „Naisten onneksi" on pantu romaaninkin nimeksi. Lukija näkee kuinka tämä asiatoimi kehkeytyy kehkeytymistään siksi jättiläistoimeksi, joka kukistaen kaikki vanhemmat ja pienemmät asioitsija-yritykset ympärillään vihdoin eri osastoissa käsittää kaikki mitä Pariisin muotimaailma ikinä voi pyytää tahi käyttää. Kun tekijä ottaa kuvaillaksensa noita eri osastoja, kaikkia siinä tavattavia ja nähtäville pantuja esineitä, silloin on „suhta poissa". Silkit ja sametit, liinat ja palttinat, vaipat ja vaatteet kaikenlaiset, kaikenväriset oikein huikaisevat silmiä. Tekijä herättää ihmetystä, mutta myöskin liiallisuuden kautta — ikävää. Tämän „milieu"n vaikutus ilmestyy vähemmin itse päähenkilöissä, jotka ylempänä ovat mainitut, kuin muotidaameissa, joiden „paratiisi" makasiini ompi. Meille käy ymmärrettäväksi, kuinka siellä käyminen ja joka päivä uudistettujen näyttelyjen katsominen voi viehättää sitä naismaailmaa, jonka henkinen tyhjyys kaipaa yhä uutta, ja kuinka koristelemishalun tyydyttäminen voi saada naisia turhiin tuhlaamaan varansa ja luopumaan kunniastansakin.

„Au bonheur des dames" on muistaakseni ainoa Zolan romaaneista, joissa tavataan täydelleen kunniallinen ja rakastettava päähenkilö, nimittäin tuo normandilaistyttö, joka siveydellään voitettuaan toimiston isän-

nän rakkauden vihdoin hänen vaimonansa tulee koko yrityksen johtajaksi. Hänen vastakohtanansa voi pitää tuota *Nana*'ta, joka on samannimisen romaanin päähenkilö. Ei voi tulla kysymykseenkään tässä lähemmin kertoa teoksen sisällystä, joka samalla jo tunnetulla todellisuudella kuvaa maailmankaupungin yöpuolista elämää sen saastaisimmassa muodossa. Kammottava on se turmelus, joka siinä esitetään sen saman yhteiskunnan synnyttämänä, jota Zola on ottanut kuvataksensa.

Koska edellisestä luulisi, että Zolan kuvailemiskyky rajoittuu ainoastaan semmoisiin aloihin, jotka ovat luettavat yhteiskunnalliseen piiriin, niin mainittakoon lopuksi romaani „Mouret apotin harhateko", todistuksena siihen että hänen neronsa ulottuu sitä ulommaksikin. Siinä teoksessa, jossa löytyy hyvin runsaasti romantillisuutta, kuvaa hän ylen laveasti oikein itämaisella mielikuvituksella ihanan puutarhan. Siinä omituisessa ympäristössä esiintyvät romaanin päähenkilöt erotettuna muusta maailmasta, ensin toisiansa viattomasti rakastavina sitten myös langenneina, sanalla sanoen parina, joka muistuttaa maailman ensimmäistä pariskuntaa paratiisissa. Tuntuu usein siltä kuin lukisi palavista tunteista hehkuvata runoelmaa eikä erästä uusimman suunnan romaania, mutta sen enemmän vihlaisevat sydäntä naturalistiset piirteet, kun ne siinäkin pistäyvät esiin.

IV.

Zola väittää yhä uudestaan vastustajainsa syytösten johdosta, ett'ei hän suinkaan saarnaa mitään uutta oppia. Hän muka vaan koettaa mahdollisuuden mukaan käydä eteenpäin siihen naturalistiseen suuntaan, johonka semmoiset mestarit kuin Balzac (arvattavasti on B:n vielä suuremmoisempi romaanisarja „Le Comedie humaine" antanut Zolalle aihetta Rougon-Macquartin suunnitelmaan), Flaubert ja veljekset Goncourt, puhumatta muista, ohjaavat. Hänen taistelunsa romantisuutta vastaan siis ei ole mitään uutta; hän on vaan ottanut sijansa siinä sotarinnassa, jolla koko ihmiskunta tätä nykyä astuu eteenpäin uutta „tieteen aikakautta" kohden, torjuen tieltänsä iän-ikuisia väärinkäsityksiä ja etuluuloja, millä nimellä niitä nimitettäneenkään.

Se joka tekee Zolan esiintymisen tärkeäksi on juuri se seikka, että nämät hänen väitteensä sisältävät paljon totta ja että hänellä siis on perustusta jalkojensa alla. Kaikkialla ja kaikissa oloissa huomataan voimakasta ponnistusta päästä luontoa lähemmäksi. Tiede ei ole mihinkään

maailman aikaan ollut niin selvillänsä metoodeihinsa ja tarkoitusperäänsä nähden eikä ihmiskunta koskaan ole ollut taipuvampi omaksensa ottamaan ja hyväksensä käyttämään sen johtopäätöksiä, joiden yhteisenä tunnusmerkkinä voinee pitää yritystä täyttämään sitä syvää juopaa, jonka entiset ajat ovat kaivanneet luonnon ja henkisyyden välille.

Katsoen aatteiden kehitykseen ei siis voi ollenkaan outona pitää, että tämä nykyajan suunta ihmiskunnan sivistysriennoissa tulee näkyviin myös kaunokirjallisuuden ja runouden alalla. Taistelussaan romantillisuutta vastaan on Zola epäilemättä oikeassa, samoin kuin hänellä siinä on lukuisia edelläkävijöitä ja sotatoveria. Niin ikään on myöntäminen hänen ylimalkaan olevan oikeassa kun hän vaatii, että romaanin kirjoittajain tulee huomioon ottaa semmoisia, henkilöiden kehittymistä valaisevia kohtia kuin keskusta ja perinnöisyyskin, siksi nämä kaksi Darvinin teorian peruskiveä suovat myös ihmisluonteiden kuvaukselle tukevan perustuksen. Toinen on asia kun otetaan puheeksi sitä tarkoitusperää, jonka Zola laskee itselleen ja tovereillensa ja hänen vaatimustaan, että kaunokirjallisuus tahi runollisuus on muuttuva tieteeksi. Siinä on mahdoton häntä seurata.

Minä voin ihan varmana pitää, että Zola ei olisi joutunut näille harhateille, joll'ei ennen mainittu Claude Bernardin kirja olisi sattunut hänen käsiinsä. Voi helposti ajatella kuinka nerokkaan lääkärin teos on innostuttavasti vaikuttanut Zolan mielikuvitukseen ja kuinka se on saattanut häntä miettimään, että romaaninkirjoittajalla muka on tieteellinen tehtävä, joka sielutieteellisellä alalla täydentäisi fysioloogin tutkimuksia. Siitä on sitten lähtenyt toinen vaatimus toisensa perästä semmoisella johdonmukaisuudella, että hän, vaikka itse on runoilija, kieltää runouden ja asettuen mainitun tiedemiehen kannalle antaa keskustalle ja perinnöllisyydelle semmoisen tärkeyden, että ihmisen siveellisestä vastuun-alaisuudesta ei enää ole puhumistakaan. No niin, hän on intohimojen *koneiston* tutkija. Niinkuin hyvin on tietty, ei sekään ole uutta että muka ihmissielu ei muuta ole kuin kone, joka aikansa käypi määrättyjen lakien mukaan ja sitten kuolemassa seisahtuu iäksi, mutta kummaa onpi että niin järkevä mies kuin Zola kuitenkin pitää itsensä samalla siveellisyyden harrastajana. Se on mahdollista ainoastaan sen kautta, että hänen mielestään siveettömyys ei muuta ole kuin sairaus, joka voidaan parantaa tahi

ainakin estää aivan niinkuin ruumiin sairautta, niin pian kuin kokeellisen romaanin kautta on opittu tuntemaan sielun koneiston pyörät ja pontimet.

Tässä ei voi tulla kysymykseen ruveta puolustamaan ideaalista katsantotapaa materialistista vastaan. Tahdon vaan tehdä muutamia muistutuksia, jotka koskevat sitä tapaa, jolla Zola on yrittänyt toteuttamaan mietteitänsä.

Omituista on, ett'ei Zola ole yhdessäkään romaanissa tehnyt sitä koetta, voiko hyvä kasvatus mitään vaikuttaa ihmiseen, joka on perinyt huonoja taipumuksia. Tämä on varmaankin seuraus hänen katsantotavastansa ylimalkaan. Siinä hän antaa perinnöllisyydelle liiallisen tärkeyden samoin kuin keskustalle siinä että hän nähtävästi pitää sen kuvaamisen paljon tärkeämpänä kuin sielun elämän kuvaamisen. Hauskan vertauskohdan tarjoaa Björnstjerne Björnsonin romani „Det flager i byn och paa havnen“, jossa runoilija kuvaa kuinka järkevän äidin kasvatus ja keskusta sekä lopuksi vielä henkilön siveellinen taistelu vaikuttavat sen, että päähenkilön perityt pahat taipumukset vähitellen kadottavat voimansa.

Jos tarkastamme erikseen jotakin yksityistä romaania esim. „l'Assommoir“ia, niin on sen päätarkoitukseen nähden myönnettävä, että kaikki sen johtopäätökset ovat kokemuksen ja tilastotieteen kautta hyvin tunnetut. Ennestään tiedetään, että vanhemmat, jotka liiaksi käyttävät väkeviä, jättävät taipumuksen juomiseen lapsillensa perinnöksi; niin-ikään tiedetään, että työttömyys, köyhyys ja huono seura enentävät juomarien lukua. Tämä tiedetään niin hyvin, että lukemattomat seurat, yleiset laitokset ja yksityiset ihmis-ystävät tämän tiedon perustuksella harrastavat sekä lasten että vanhempien pelastamista näiden vaikutusten piiristä. Vaikka Zola erinomaisella taidolla ja ankaralla todellisuudella kuvaa juoppouden synnyttämää viheliäisyyttä, niin en luulisi kuitenkaan yhdenkään lukijan käsittävän romaania tieteelliseksi teokseksi. Se voi hyvää vaikuttaa siten, että se varakkaimmissa kansallisissa herättää sääliä ja samalla ainakin muutamissa uutta intoa harrastamaan työkansan olojen parantamista, mutta sen se tekee todellisena kuvauksena olevista oloista eikä tieteellisenä tutkimuksena. Jos semmoista tarvitaan, niin käännytään joko lääkärin taikka tilaston tutkijan puoleen, joka varustaa esityksensä todistuksilla, jommoisia Zola ei tuo esiin. Ja joll'emme tässä paraimmassa romaanissa tapaa tiedettä, niin on se vielä vähemmin löydet-

tävä muista. Koko tuo puhe tieteellisestä romaanista on itse asiassa tyhjiä sanoja, vaikka arvostelijan tulee huomata se, koska se selittää, miksi Zola ja useat hänen jälkeensä ovat ryhtyneet aineihin, joista romaaninkirjoittajan pitäisi pysyä erillänsä. Esimerkkinä olkoon mainittuna, että Zola romaanissaan „La joie de vivre", kertoo muun muassa lapsensynnytyksen niin laveasti kaikkine sivuseikkoineen, ett'ei paras kätilöin voisi siihen mitään lisätä.

Tämä tieteellisyyden harrastus on epälemättä myöskin syynä siihen, että Zola pitää velvollisuutensa käyttää juuri niitä sanoja, joita kuvatuissa yhteiskunnallisissa piireissä käytetään toisesta tai toisesta asiasta, huolimatta loukkaavatko ne sivistyneen lukijan tuntoa. Ja vihdoin puolustanee hän sillä sitä hillitsemättömyyttä kuvailemisessa, joka monesti tekee hänen teoksensa ikäväksi. Näyttää siltä kuin hän ei myöntäisi lukijalla oleven rahtuakaan kuvausvoimaa, vaan tahtoo hän sen tähden kerrassaan sanoa kaikki mitä mahdollista onpi, unohtaen että hän sillä kuolettaa sen sijaan että hänen pitäisi elähyttää lukijan huomaamiskykyä.

Vaikka siis monessa ylen tärkeässä kohdassa täytyy pitää Zolan kantaa moitittavana ja ikäänkuin viimeisenä konsekvenssinä siitä taistelusta entisen ajan ihanteellisuutta vastaan, joka niin mahtavana esiintyy nykyajan kirjallisuudessa, niin on kuitenkin epäilemätöntä, että hänen harrastuksensa on rehellistä laatua. Hän on tavaton runoilija- ja kriitillinen kyky, jossa aikakautemme henkinen levottomuus ja tyytymättömyys entisiin ihanteisin ankarasti ponnistelee. Niinkuin useat aikamme etevimmistä henkilöistä on Zolakin täysi pessimisti; toivoton maailmankatsanto pani hänet yhä vaan kuvaamaan ihmisyyden yöpuolia eikä hän voi tulevaisuudessa toivoa parannusta muuta tietä kuin „koneiston" tuntemiseen perustuvista ulkonaisista voiteista. Pessimismi on perussyynä siihen, että hän tahtoo tehdä runoilijankin tiedemieheksi. Runous semmoisena kuin se ennen on ollut on vahingollinen ihmiskunnan kehitykselle — sen pitää tästälähin tieteen kanssa ja tieteen tavalla harrastaa yhteistä päämäärää, ihmiskunnan „moraalista" parantamista.

Merkillistä on kuinka tämä käsitys runoudesta on samallainen kuin se, joka menneellä vuosisadalla oli yleinen. Silloin näet myöskin runoilijat aina esiintyvät opettavalla ja neuvovalla tarkoituksella. Epäilemättä perustuu tämä yhtäläisyys samankaltaiseen tyytymättömyyteen entisiin ihanteisin, ilman että uudet ovat vielä selvinneet. Sen johdolla voidaan

päättää että Zola ei suinkaan edusta mitään tulevan ajan runoutta, vaan on hän ainoastaan nykyajan toivottomuuden ja tyytymättömyyden mahtavin edustaja kaunokirjallisuuden alalla. Ilman ihanteita ei ole runoutta, kun edelliset selviävät, kyllä jälkimmäinenkin nousee uuteen kukoistukseen.

Tämä arvostelu ei kumminkaan estä myöntämästä, että Zolan suunta mahtavasti vaikuttaa ja tulee vielä mahtavammin esiintymään maailman kirjallisuudessa. Se on siksi, niinkuin jo on sannottu, liian uskollinen nykyisen maailmankatsannon edustaja. Toiseksi ei suinkaan voi kieltää, että hänen tuotteissansa löytyy aineksia, joka tulevaisuuden kirjallisuus tulee hyväksensä käyttämään. Semmoisia ovat jo mainittu keskustan tarkka huomaaminen sekä toiseksi toiminnan päätös, johonka jälkimmäiseen nähden hän ei ollenkaan välitä vaatimuksesta, että sen pitäisi oleman sovinnollinen vanhan estetiikan mukaan. Vaikk'ei kumpanenkaan kohta sisällä uutta, niin vaikuttaa kuitenkin Zola mahtavasti niiden tunnustamiseen.

Eliel Aspelin.

Kotimaan kirjallisuutta.

Fr. W. Schütze. Koulukatekismus. Tohtori Martti Lutheruksen pieni katekismus. Kysymyksissä ja vastauksissa selittänyt — —. Suomentanut Juuso Hedberg. Jyväskylässä, J. Länkelä, 1884. 215 sivv. 8:o. Hinta 1 m. 60 p.

N. Järvinen. Kristillisyyden oppi kodille ja koululle T:ri M. Lutherin vähän katekismon perusteella. Jyväskylässä, 1884. 251 sivv. 8:o. Hinta 2 m. 25 p.

Aikana sellaisena kuin nykyinen meidän maassamme voivat katekeetilliset oppikirjat sitä laatua kuin nämät tavallista suuremmassa määrässä herättää asian-omaisten huomiota. Että katekeetillinen uskonnonopetus meillä sekä kirkossa että koulussa vielä kaipaa kelvollisia, jopa tyydyttäviäkin oppikirjoja on erittäin opettajain puolelta kipeästi tunnettu ja yleisesti tunnustettu tosiasia. Tämän epäkohdan poistamiseksi onkin viimeisinä aikoina jotensakin uutteraa työtä tehty. Sekä yksityisiä opettajia että kirkollisen hallituksen asettamia katkismuskomiteoita on viimeisinä vuosikymmeninä ollut tässä työssä. Ilman hedelmiä se tosin ei ole ollut. Ainakin joitakuita ja erityiskohdissa ansiollisiakin ehdotuksia on meillä ilmestynyt. Mutta kumminkaan ei asia vielä ole lopullista ratkaisua saanut. Ennenkuin nykyisen komitean ehdotus on ilmestynyt ja siksi kuin toivon mukaan vihdoin olemme saaneet tyydyttävän ja kirkolliskokouksen hyväksymän katkismuksen, voipi jokainen yksityisten toimesta julkaistu katekeetillinen teos olla tervetulleena lisänä tähän työ-

hön. Mikä sellaisessa teoksessa on hyvää ja otollista voipi olla muille työntekijöille samalla alalla seurattavana mallina. Mikä siinä taas on virheellistä tahi onnistumatonta, voipi ajoissa varoittaa jälkeentulevaisia oikealta polulta eksymästä. Tämä on niiden teoksien suurin merkitys, joihin täten tahdomme johtaa lukijaimme huomiota.

Toinen niistä on suomalainen alkuteos, toinen on suomennos teoksesta, joka on ilmestynyt ulkopuolella meidän maatamme. Se on nimittäin suomennos saksalaisesta alkuteoksesta: *Schulkatechismus D:r Martin Luthers.* Kleiner Katechismus für die evangelische Volksschule in Frage und Antwort bearbeitet von D:r Fr. W. Schütze. Leipzig 1882. — Tällä suomennoksella on sekin merkitys, joka nykyisiin oloihimme katsoen ei ole aivan vähäiseksi arvattava, että se antaa suuremmallekin yleisölle täällä Suomessa tilaisuuden tutustua siihen tapaan, millä erittäin Saksanmaalla viimeisinä aikoina on katekeetillisten oppikirjain laatimisen alalla työtä tehty. Tälläisenä näytteenä onkin tämä teos erittäin sopiva juuri siitä syystä, että se on mitä uusimpia teoksia tätä laatua. Paitsi sitä on sen tekijällä isänmaassaan hyvä maine juuri katekeettana, jolla seminaarin johtajana on ollut rikas ja monivuotinen käytännöllinen harjoitus ja kokemus hyväksensä käytettävänä. Sen lisäksi on hänellä tässä työssään, joka hänen oman ilmoituksensa mukaan on kestänyt kolmattakymmentä vuotta, vielä ollut apumiehinä kaksi muuta etevää katekeettaa, joista toinen oli tuo käytöllisen teologian alalla tunnettu Toht. W. Otto.

Jos tämän kaiken ohessa hänen koulukatkismuksensa kumminkin antaa aihetta perustettuihin muistutuksiin, niin osottaa se vaan miten vaikea tehtävä on laatia sopivaa ja kaikin puolin kelvollista katekeetillista oppikirjaa. Se osottaa niiden sanojen totuutta, joita eräs toinen nykyajan etevimpiä katekeettoja (G. v. Zezschwitz) on lausunut: „Niemand, der heutzutage das *grosse Werk* angreift, einen Katechismus zusammenzustellen, sollte daran gehen, der nicht neben hoher praktischer katechetischer Ausbildung durch gründliche Studien der älteren Katechismustradition für beider die genügende Grundlage gewonnen — mit katechisirbar scharfem und klarem Begriffsausdruck kirchlich einfache und traditionelle Lehrform verbinden zu können. Das ist in der That ein *grosses Werk, wenn es gelingt,* und nicht jeder Pfarrer sollte sich dazu berufen erachten".

Että tämän koulukatkismuksen tekijä todellakin on tuntenut yrityksensä sekä suurta vastuun-alaisuutta että suuria vaikeuksia näkyy erittäin siitä tilintapaisesta johdatuksesta, jonka hän on julkaissut eri vihkona nimellä: „*Flugblatt* zur Verständigung über den Schulkatechismus von D:r Fr. W. Schütze. Geschichtliches über Entstehung, Katechetisches über Abfassung und Gebrauch desselben". Tämän vähäisen vihkon merkitys onkin koko oppikirjan oikeata arvostelemista ja erittäin sen käyttämistä

varten niin suuri, että meidän on täytymys pitää se haitallisena laiminlyömisenä, että suomentaja on jättänyt tämän johdatuksen suomentamatta ja itse kirjaan liittämättä.

Tosin kyllä suomalaiset lukijat ja kirjankäyttäjät kenties eivät olisi niin suuresti tarvinneet tuntea niitä tieteellisesti katekeetillisia periaatteita, joita kirjan tekijä tässä on koettanut käytännöllisesti toteuttaa. Mutta aivan välttämätöntä olisi erittäin opettajille tietää millä tavoin hän on ajatellut kirjaansa kansakoulu-opetuksessa käytettäväksi. Ohimennen mainittakoon sekin puuttteellisuus suomennoksessa, ett'ei sen nimilehdellä nähdä että kirja on aiottu kansakoulua varten niinkuin sen alkuperäinen saksalainen nimilehti selvästi ilmoittaa. Luultavasti suomentajakin on sitä aikonut käytettäväksi juuri meidän kansakouluissamme. Otaksua voipi siis että hän juuri seminaarin lehtorina tosin voipi neuvoa oppilaitaan, mitenkä heidän on vast'edes opetuksessaan käyttäminen tätä koulukatkismusta. Mutta mitenkä ne kansakoulun-opettajat voivat sitä käyttää, joilla ei ole ollut tilaisuutta suullisesti saamaan näitä neuvoja, se on ainakin epäiltävä asia. Ja juuri niiden tarpeeksi oli i, jonkunmoinen sekä aineellinen että muodollinen johdatus ollut kirjaan liitettävä.

Ja kirjan typograafillinen ulkomuoto, jota suomennoksessakin on seurattu, ei suinkaan ole satunnainen. Päinvastoin se on likeisessä yhteydessä sen metoodin kanssa, jota tekijä on tarkoittanut käytettäväksi opetuksessa. Mutta sille, joka tätä metoodia ei tunne, on tuo typograafillinen muotokin ymmärtämätön. Turhaan hän saapi kysellä: mitä merkitsevät nuo kirjaimet a), e), h) j. n. e., jotka muutamain raamatunlauseitten edessä seisovat? Paitsi tätä hän huomaa että raamatunlauseet kysymyksien jälestä ovat painetut kolmenlaisilla eri tyypeillä, joidenka merkitystä hän tietysti ei voi ymmärtää paljaalla niiden huomaamisella. Helpompi ymmärtää on tosin se, että muutamat sanat ovat harvennetuilla kirjaimilla painetut, koska sillä tavoin yleisesti tahdotaan painollisempia sanoja merkitä. Mutta että kirjantekijä tällä ei tahdo ainoastaan merkitä mitkä sanat yleisesti ovat painollisimpia, vaan että hän myöskin tahtoo antaa viittauksia opettajalle millä tavoin ja missä järjestyksessä eri käsitteet ovat katekeetillisesti kehitettävät ja toinen toisensa kanssa yhdistettävät, sitä ei tavallinen kansakoulun-opettaja niin helposti huomanne saamatta siihen varsinaisia neuvoja.

Tämän oppikirjan metoodilliset omituisuudet eivät kumminkaan rajoitu ainoastaan niihin, jotka ilmestyvät tuossa vähän eriskummallisessa typograafillisessa ulkomuodossa. Sen pää-omituisuus on itse aineen katekeetillisessa esittelymuodossa ja järjestämisessä. Toisin sanoen, se on siinä tavassa ja tarkoituksessa, millä tekijä on pukenut aineensa kysymyksien ja vastausten muotoon. Tämä muoto merkitsee ja tarkoittaa

nimittäin aivan toista kuin kysymykset ja vastaukset vanhemman-aikuisissa n. k. pitkissä katkismuksissa. Kysymykset eivät tässä ole pidettävät ainoastaan tutkintokysymyksinä, joihin vastaukset ovat suorastaan ulkoa luettavat. Ne ovat päinvastoin pidettävät edelläkäyvän katekeetillisen kehityksen tuloksina, ja siis opettajan taidollisen johdon kautta niin sanoaksemme lapsesta haettavat ja löydettävät. Tätä hakemista varten ovat nuo kysymysten jälkeen liitetyt raamatunlauseet katekeetillisina kehitys-välikappaleina valitut ja järjestetyt. Siitä myöskin niiden omituinen vaihteleva typograafinen muoto. Samaa tarkoittavat raamatun esimerkitkin. Syystä voipi vaan kysyä miksikä sitten nämät raamatunlauseet ovat asetetut kysymysten jälkeen, vaikka ne itse opetuksessa ovat kehitysvälikappaleina käytettävät jo ennenkuin siihen katekeetilliseen tulokseen on päästy, jonka kysymys sisältää. Muuta syytä tähän epäluontaiseen järjestykseen ei ainakaan meidän ymmärtääksemme voi löytää kuin se, että kirja on aiottu samalla kertaa lukukirjaksi oppilaille kuin metoodilliseksi osviitaksi opettajalle.

Kahden näin erillaisen tarkoituksen yhdistäminen on kumminkin mitä epäkäytännöllisintä koetusta. Juuri tämä seikka onkin koko kirjan suurin vika, joka tekee sen mahdottomaksi täyttämään niitä vaatimuksia, jotka ovat pantavat kelvolliselle oppikirjalle. Sillä sellainen oppi- tahi lukukirja ei ole kelvollinen, jonka toinen puoli on ainoastaan opettajaa varten ja joka siitä syystä ulkomuotonsakin puolesta esiintyy niin hajanaisena ja lapsen silmää niin hämmentäväisenä kuin tämä. Mitä taas sen toiseen tarkoitukseen tulee, niin se ei voi kelvollisesti täyttää sitäkään, syystä että kirjantekijän on täytynyt supistaa metoodilliset osviittansa vähimpään mahdolliseen määrään, koska kirja samalla oli aiottu lukukirjaksi lapsillekin.

Näitä epäkohtia eivät voi kirjan ansiot muissa suhteissa korvata eikä peittää. Suurimpana etuna täytyy pitää sitä tarkkuutta, mutta samassa myöskin yksinkertaisuutta ja helppotajuisuutta, joka ylimalkaan on kysymyksissä ja vastauksissa saavutettu. Yksityisissä kohdissa voisi kyllä olla syytä muistutuksiin tässäkin suhteessa, mutta tilan ahtaus ei tässä tarkempaa arvostelua myöten anna. Vaan esimerkkinä tahdomme mainita 19:ttä kysymystä, jonka vastauksessa on loukkaava „circulus in definiendo". Liian pitkiä sekä kysymyksiä että vastauksia löytyy myöskin paikkapaikoin. Kirjan käyttämisessä tainnee kyllä muitakin haitallisia kohtia ilmestyä. Valitettavasti kyllä emme siis voi odottaa suurempaa menestystä tälle katekeetilliselle oppikirjalle.

Tämän teoksen suorana vastakohtana melkein kaikissa suhteissa on toinen katekeetillinen oppikirja, joka tämän arvostelumme alussa on mainittu. Valitettava on vaan että ne edulliset kohdat, jotka toisessa löytyvät, peräti puuttuvat toisesta, ja niiden sijaan on tullut virheitä, joita

toisessa on onnellisesti vältetty. Yhtäläisyys molemmissa on siten melkein ainoastaan siinä, että tämän alkuperäisesti suomalaisenkin oppikirjan tekijänä on vanha seminaarin opettaja, jolla on ollut suuri ja monivuotinen kokemus hyväksensä käytettävänä. Tämäkin teos osottaa siis miten vaikea työ hyvän katekeetillisen oppikirjan laatiminen on.

Puheena olevan teoksen suurimpana etuna pidämme sen akroamaatillista muotoa. Kaikkea ulkolukua tekijä ei näy kammovan. Päinvastoin ehdottelee hän ulkoa-luettaviksi niitä määritelmiänsä, jotka jokaisen pykälän alussa ovat lihavilla kirjaimilla painetut. Mutta sitä mekaanillista ulkoluvun metoodia hän tahtoo poistaa, joka ilman edelläkäyväistä käsitteiden katekeetillista kehitystä ja selittämistä vaatii määritelmien ulkoa-oppimista. Tämä onkin opetustapa, jota tuskin yksikään kelvollinen opettaja meidän aikanamme enää puolustanee. Sen tähden on tekijä periaatteellisesti oikein jokaiseen määritelmäänsä liittänyt pitempiä selityksiä. Mutta se suhde, jossa selitykset ja itse selitettävät pykälät eli määritelmät tässä ovat toisiinsa, ei kumminkaan meidän mielestämme ole onnistunut. Sillä katekeetillisesti oikea selitys on ennen kaikkea oleva sellainen, että se, likeisimmin ja välittömästi liittyen siihen, mikä jo on tiettyä ja tunnettua, johtaa oppilasta eteenpäin liittäen uusia tiedon aineksia edellisiin kunnes niiden yhdistämisen kautta uusi tiedon kappale ikäänkuin itsestänsä tarjoutuu edelläkäyväisen selityksen tuloksena eli johtopäätöksenä. Oikea järjestys olisi siis, meidän luullaksemme, ollut se että itse määritelmät olisivat olleet asetetut selityksien jäljestä. Mutta silloin tietysti olisi myöskin näiden selityksien pitänyt oleman toisenlaisia. Nyt ne sitä vastoin suureksi osaksi ovat enemmän vaan saarnantapaisia lausumia yläpuolella seisovan määritelmän *johdosta*, kuin varsinaisia katekeetillisiä *selityksiä*.

Kirjan heikoin kohta on kuitenkin, meidän mielestämme, sen kankea ja monimutkainen kielellinen muoto, joka suuressa määrässä on sen ymmärtämiselle haitallinen. Erittäin ovat itse määritelmät suurimmaksi osaksi liian pitkiä ja moni aivan mahdoton muistissa pitää. Esimerkkinä siitä, mitenkä väärä kielellinen muoto voipi lauseen loogillista selvyyttä hämmentää, mainittakoon seuraava määritelmä (siv. 10): *Ensimmäinen käsky meille ilmoittaa, että ainoa totinen Jumala on Herra taivaan ja maan luoja, ja* (että se) *joka muita* (luotuja kappaleita) *pitää Jumalanansa, hän ryöstää* j. n. e. Tekijän kielelle aivan omituista näkyy se tapa olevan, jolla hän usein hyvin oikullisesti siirtää lauseen eri osia (subjektia, predikaattia ja objektia) oikeilta ja luonnollisilta paikoiltansa, Sellainen „licentia poetica" ei proosalliseen kieleen yleensä sovellu muuten kuin vaan harvinaisissa poikkeustiloissa. Mutta erittäin katekeetillisessa oppikirjassa ovat ne aivan luvattomia. Sellaisessa kirjassa pitää kielen oleman niin selvää, yksinkertaista ja helposti ymmärrettävää kuin

suinkin mahdollista. Mutta suuri osa tämän oppikirjan määritelmistä loukkaa juuri tätä yleisesti tunnustettua sääntöä.

Yhteydessä viimeksi lausutun muistutuksemme kanssa mainittakoon vaan ohimennen, ett'emme voi pitää kylliksi perustettuna sitä poikkeusta tähän asti tavallisesta kirjoitustavasta, että kirjantekijä esim, nimittää Lutherusta Lutheriksi ja katkismusta katekismoksi. Sellaisia uudistuksia emme puolestamme voi pitää tarpeellisina, ja kansallemme lienevät ne kovin outoja. Vanhat muodot ovat jo kieleemme kyllin perehtyneet, niin ett'ei meidän tarvitse niiden sijaan uusia tuoda. Aineellisempaa laatua ovat kumminkin sellaiset uudistukset kuin esim. se, että kirjantekijä nimittää pakanain epäjumalan palvelusta *karkeaksi*, vaikka sitä tähän asti on totuttu sanomaan törkeäksi, jota todellakin pidämme parempana nimityksenä kuin tuo uusi on. Ajatuksen suhteen aivan väärä on esimerkiksi sekin poikkeus vanhasta lausetavasta, että kirjantekijä sanoo Kristuksen vapahtaneen meidät perkelee*stä*, eikä, kuten Lutherus sanoo, perkeleen vallan alta.

Dogmaatilliseltakin kannalta olisi tosin syytä muistutuksiin, erittäin mitä toisen ja kolmannen uskonkappaleen selityksiin tulee, mutta tilan ahtaus estää meitä siihen ryhtymästä. Yksityisissä kohdissa emme myöskään oikein voi hyväksyä aineen jakoa ja järjestystä. Luonnotonna järjestyksenä pidämme esim. sen, että kolmannessa uskonkappaleessa ensin puhutaan kristillisestä kirkosta ja seurakunnasta ja sitten vasta Pyhän Hengen armotyöstä ja vaikutuksesta yksityisessä ihmisessä. Lutheruksen selitys on tässä suhteessa oikean tien osottanut. Kyllin perustettua syytä poikkeamiseen tästä tiestä tuskin löytynee.

Pitkällistä ja uutteraa työtä on tämä teos tietysti antanut tekijällensä. Turhaa tämä työ ei suinkaan liene ollut, jos kohta sen tulos onkin kaiken inhimillisen työn ja teon kaltainen, siten nimittäin, ett'ei sekään ole täydellinen.

O. I. C.

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluus-oppia.

Biblia, se on koko Pyhä Raamattu. Varustettu 230:llä Gustave Dorén piirtämällä kuvalla. Vanha Testamentti. 16 vihko. Helsingissä, Weilin ja Göös. 1: —.

Beck, J. T. Kristillisiä puheita. 13 vihko. Mukaillen suomentanut K. E. Stenbäck. Porissa, O. Palander. —: 40.

Bäck, Joh. Kornelius. Tutkinto Apost. Tekoraam. 10 luvun johdosta. Suom. J. E. L. Helsingissä, Luth. evankeliumi-yhtiö. —: 30.

Funcke, O. Kolme kristillistä esitelmää. Suomentanut J. D. Lampinen. Waasassa, Painoyhtiö. —: 75.

Hakkarainen, Aukusti. Isämeidän rukous sovitettu aamu- ja ehtoo-rukouksina viikon päiville. Toinen painos. Sortavalassa, K. Suomalainen. —: 40.

Korsström, Evert. Biblisk läsebok för barn och skolungdom. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Lasten raamattu ja lyhyt kertomus kristikunnan leviämisestä. Kolmastoista painos. Tampereella, Emil Hagelberg. —: 60.

Leinberg, K. G. Biblian Historia. Kansakouluille. Seitsemäs painos. Helsingissä, Weilin ja Göös. —: 80.

Leinberg, K. G. Raamatun lauseita, Biblian historiaan sovitettuja. Viides painos. Helsingissä, Weilin ja Göös. —: 25.

Merle d' Aubigné. Wormsin Herrain päivät. Kappale tekijän Uskonpuhdistuksen historiasta. Kääntänyt K. J. Gummerus. Jyväskylässä, Suomentaja. 1: —.

Ronkainen, H. Kirkkohistoria Kansakouluille. Turussa, G. W. Wilén. —: 50.

Omiinbilo, Noliturgia etc. Joshindonga (s. o. Virsiä, Liturgia y. m. Oshindongaksi). Helsingissä, Suomen Lähetysseura.

Schaff, Philipp. Napoleon Bonapartes uttalanden om Jesus Kristus. Öfversatta af J. A. Cederberg. Turussa, G. W. Wilén. —: 75.

Oikeustiedettä.

C. B. F. Qvinnans rättsliga ställning i Finland. Helsingissä, P. H. Beijer. 1: 50.

Filosofiaa.

Rein, Th. Sielutieteen oppikirja. Helsingissä, Weilin ja Göös. 2: 50.

Historiaa ja muinaistiedettä.

Aspelin, J. R. Muinaisjäännöksiä Suomen suvun asumus-aloilta. 5:s vihko. Rauta-aika. Helsingissä, G. W. Edlund. 15: —.

Chydenius, Jacob (Jac. son österbotninge). Om Gamle Carleby. Utgifven 1754. (Akad. afh.). Kokkolassa, J. I. Kloström. 1: 50.

Consistorii Akademici vid Abo Universitetet äldre Protokoller, utgifna af Finska Historiska Samfundet. I. Jälkimmäinen vihko. Helsingissä, Suomen Historiallinen seura. 2: —.

Yleinen Ihmiskunnan Historia, sisältävä myöskin tärkeimmät sivistys-, kirjallisuus- ja kirkkohistorialliset tapahtumat. Weberin, Wallisin y. m. mukaan suomensi Aaatto S. Uusi aika. 18 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 75 ja 2: —.

Matkakertomuksia.

Hertzberg, Rafaël. Nordenskiöldin Matkat ja Retket Napamerillä. Nuorisolle kerrottuina. Suomentanut Elias Erkko. Porvoossa, Werner Söderström. Sid. 2: 75.

— —. Nordenskiölds Resor och äfventyr i Polarhafven. Berättade för Ungdom. Porvoossa, Werner Söderström. Sid. 2: 75.

Ruotsista Jaapaniin. Aadolf Eerik Nordenskiöldin Jäämerimatkat. Saksalaisesta kertomuksesta mukaillen suomentanut M. A. Varustettu 9 kuvalla. (Myös ruotsiksi). Helsingissä, K. E. Holm. 1: 25.

Lukukirjoja.

Lasten ensimäinen kirja eli Aapinen. Kiertokouluja ja kotiopetusta varten. Tampereella, J. F. Olan. —: 60.

Topelius, Z. Läsebok för de lägsta läroverken i Finland. Första kursen. Naturens bok. Med träsnitt. Nionde upplagan. Reviderad af förf. Helsingissä, K. E. Holm. 1: 60.

Kaunokirjallisuutta.

Aarne. Strån. Skizzer. Helsingissä, G. W. Edlund. 3: 50.

Aho, Juhani. Rautatie, eli kertomus ukosta ja akasta, jotka eivät olleet sitä ennen nähneet. Porvoossa, Werner Söderström. 2: —.

Armin Stein (H. Nietschmann). Martti Luther ja kreivi Erbach. Historiallinen kertomus Uskonpuhdistuksen ajoilta. Suomentanut H. F. 1: 75.

Chateaubriand, T. A. de. Viimeisen Aabenserraagin Vaiheet. Ranskan kielestä suomentanut J. J. M. Ynnä tekijän elämäkerran kanssa Porvoossa, Werner Söderström. 1: —.

Efter lexan följer leken. Berättelser och lekar af Parus Ater. Med sex illustrationer. Helsingissä, K. E. Holm. 2: 50.

Emlekyl. Katri. Kertomus 17 vuosisadasta. Suomennos. Helsingissä, K. E. Holm. —: 50.

Goethe, J. W. Faust. 1:nen osa. Kaarlo Forsmanin suomentama. Ynnä tekijän elämäkerran ja muotokuvan kanssa. (Runotar. Nerontuotteita maailman kirjallisuudesta, II). Porvoossa, G. L. Söderström. 4: —.

Goethen Runoelmia. Saksasta suomensi Knut Ferdinand Ridderström. Turku, suomentaja. 1: —.

Hahnsson, Theodolinda. Kotikuusen Kuiskehia. Helsingissä, G. W. Edlund. 4: 50.

Hannikainen, P. Jutelmia Läheltä ja Kaukaa. II. Salojärven Kukkanen. Sortavalassa, K. Suomalainen, 1: 50.

Hertzberg, Rafaël. Nya Dikter. Helsingissä, K. E. Holm. 3: —.

Hjerpe, H. H. Autuuden Omistus-oikeus, Herramme Jesuksen antama. Saarna 3 Sunn. Kolminaisuuden päivästä. Turussa, Tekijä. —: 25.

Hoffmann, Frans. Nuoren Robertin matka Grönlantiin isäänsä hakemaan. Suomensi Nantti Sainio. (Nuorison kirjasto III.). Helsingissä, K. E. Holm. —: 75.

Ibsen, Henrik. Kuninkaan alut. Historiallinen näytelmä 5:ssä näytöksessä. Suomensi Ellei. Ynnä tekijän muotokuvan ja elämäkerran kanssa. (Runotar. Neron tuotteita maailman kirjallisuudesta. I). Porvoossa, Werner Söderström. 2: 75

Kalevala. Fri öfversättning af Rafaël Hertzberg. Helsingissä, G. W. Edlund. 5: —.

Karl Johan, Stundens barn. En samling dikter. Helsingissä, P. H. Beijer. 5: 75.

Kertoelmia ja Jutelmia. Suomennoksia ja alkuperäisiä. I. Tampereella, Hjalmar Hagelberg. 1: —.

Kryloff, I. A. 60 Fabler. Efter ryskan återgifna af Knut Ferdinand Ridderström. Turussa, kääntäjä. 1: —.

Kurikka, Matti. Viimeinen ponnistus. Näytelmä neljässä näytöksessä. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. 1: 50.

Lamb, Charles ja Mary. Shakespearen Satuja. (Suomennos). Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Lindgren, A. W. Torpan tyttö, kuvauksia kansan elämästä. Edellinen osa. Hämeenlinnassa, tekijä. 1: —.

Lähetyssaarnaaja. Kertomus Etelämeren saarelta. Kirjoitti — ns —.— Matkakirjeitä, kirjoitti H. F. Hämeenlinnassa. —: 90.

Ongelin, Hanna. Fordom och nu. Teckningar ur qvinnans lif. — Helsingissä.

Pressensé, E. de. Pikku Äiti. Ranskan kielestä suomentanut Lucina Hagman. Porvoossa, G. L. Söderström. Sid. 2: 50.

Päivärinta, P. Bilder ur lifvet. Ny samling. Öfversatta af Rafaël Hertzberg. Porvoossa, Werner Söderström. 2: —.

—r— [Brummer] Karjalan kankahilta. I Jälkipainos Kyläkirjaston Kuvalehdestä. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. —: 50.

Reijonen, Juho (—ijo—). Kertoelmia. 1:nen vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 25.

Reuter, Jonatan. Dikter. Helsingissä, P. H. Beijer. 3: —.

Runeberg'in Suorasanaisia Runoelmia. Suomensi Aatto S. Porvoossa, G. L. Söderström. 2: —.

Sinisirkkunen. Valittuja Suomalaisten runoilijain värssyjä. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 50.

Tavaststjerna, K. Aug. För Morgonbris. Dikter. Ny, reviderad och tillökad upplaga. Porvoossa, Werner Söderström. 3: 75.

Thomasson, Pehr. Sihteerin hommat. Suomennos. Helsingissä, Lång & Ståhlberg. —: 50.

Thoresen, Magdalena. Uusia Kertomuksia. Toinen vihko. Suomensi H. F. Helsingissä, Wickströmin ja Kumppanien jaettavana. —: 50.

Wahlberg, Ferdinand. Vilsekommen. Helsingissä, K. E. Holm. 3: —.

[Wetterbergh, G. A.] Onkel Adam. Waldemarborghin Sukukartano. Episodeja. Suomennos. Tampereella, Emil Wesanderin kirjakauppa. 2: 50.

Wäinölä. Uusi helmivyö suomalaista runoutta. Toimitti Leimu. Porvoossa, Werner Söderström. Nid. 2: 75, koruk. 4: 50.

Kirjallishistoriaa. Kuvaamataidetta.

Krohn, J. Suomalaisen kirjallisuuden historia. Ensimmäinen osa: Kalevala. Jälkimmäinen vihko: Kalevalan synty. I. Helsingissä, Weilin & Göös. 5: —.

Lagus, Wilh. Skalden Johan Henrik Kellgrens finska lefnadsminnen. Helsingissä, G. W. Edlund. 5: 50.

Minne från Björkudden. Sju fotografier i kabinettformat, tagne sommaren 1884 af D. Nyblin. Helsingissä, G. W. Edlund. 10: —

Musiikkia.

Pahlman, Oscar, Messu: Kunnia olkoon Jumalan! Pyhä ja Siunaus. Uruilla taikka Urkuharmoniolla. (Teksti myös ruotsiksi). 1: —.

Ronkainen, H. Kansakoulun Musiikki- eli Laulun oppi. Turussa, G. W. Wilén. —: 50.

Matematiikkaa.

Sjöblom, Evert. Studier inom teorin för de lineera homogena differentialeqvationer, hvilkas koefficienter äro dubbelperiodiska funktioner. (Akatemiallinen väitöskirja). Helsingissä, Tekijä.

Luonnontiedettä.

Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk. Utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten. 39 vihko: Finlands rost- och bransvampar (hypodermii) i korthet beskrifna af P. A. Karsten. — Om algvegetationen i Finlands sydvestra skärgård, af H. F. G. Strömfelt. — Helsingissä, Suomen tiedeseura. 2: —.

Högman, K. J. Aurinko, Kansantajuinen esitys, kuvilla varustettu. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. 1: —.

Zaengerle, M. Kemian alkeet. Saksan kielestä mukailemalla suomennettu. 50 kuvalla valaistu. 2:nen vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 2: —.

Taloutta.

Hilda-tädin keittokirja. Toisesta lisätystä painoksesta suomennos. Helsingissä, Aug. Fabritius. 1: 25.

Schübeler, F. C. Kasvitarha, sen hyöty ja arvo taloudessa. Kansaa varten kirjoitettu. Toisesta norjalaisesta painoksesta mukailemalla suomentanut Arvid Th. Genetz. Varustettu 88 tekstiin painetulla kuvalla ja 8 taululla. Sortavalassa, G. W. Alopaeus. 1: 50.

Muuta kirjallisuutta.

Barnum, P. T. Rahan tekemisen ja säilyttämisen taito. Hyödyllisiä viittauksia ja huomioon otettavia neuvoja. Mukaellut Leopold Katchner. Suomennos. Tampereella, Eemil Wesanderin kirjakauppa. —: 50.

Kansanvalistus-Seuran Kalenteri 1885. Viides vuosikerta. Helsingissä, Kansanvalistus-seura. Nid. 1: 50, kans. 2: —, velinipaperille, kans. 3: —.

Kirjekaavio naisille. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 25.

Neuvoja ja ohjeita nuorille palvelijattarille. Suomennos. Kuopiossa, V. Weurlander. —: 50.

Räikkönen, P. Suomalainen Kansan-Kalenteri Venäjällä, vuodelle 1885. Seitsemäs vuosikerta. Pietarissa, Anton Lindeberg. —: 15 kop.

S(erlachius), G. A. Om Finlands jernvägsnät. Med tvenne kartor. Helsingissä, tekijä. 1: 50.

Verdandi. Strödda blad utgifna af föreningen Verdandi. Helsingissä. 1: 50.

VALVOJA,

jonka kustantajaksi rupeaa herra **Werner Söderström** Porvoossa, ilmestyy v. **1885** samalla tapaa kuin tänäkin vuonna, joten siis sen sisällys on oleva noin 40 painoarkkia suurta 8-taitteista kokoa.

Valvoja tahtoo suomalaiselle yleisölle tarjota perusteellisempia tietoja nykyajan riennoista kirjallisuuden, yhteiskunnan ja valtion aloilla, kuin mitä tavallisista sanomalehdistä ylipäänsä on saatavana. Kaunokirjalliseen osastoon toivoo toimitus saavansa myöskin suomalaisia alkuteoksia.

Lehden korkeimpana silmämääränä valtiollisella alalla on maamme itsenäisen aseman säilyttäminen ja lujitus sen kautta, että eduskunnan vaikutus hallitukseen enennetään. Sen ohessa aikoo toimitus järkähtämättä tehdä työtä maamme pääkielen saattamiseksi perustuslaillisella tavalla täysiin oikeuksiin. Pian kokoontuvien valtiopäiväin töitä on toimitus tarkasti seuraava.

Arvollista apuansa ovat Valvojalle luvanneet: herra **A. E. Ahlqvist**, nimimerkki **Aino**, herra **E. Aspelin**, rouva **Minna Canth**, herrat **O. I. Colliander, A. Donner, O. Donner, K. Forsman, A. Genetz, B. F. Godenhjelm, K. Hj. Gylling, O. Hynén, K. Hällstén, A. Kallio, J. Krohn, J. N. Lang, J. A. Palmén, F. Perander, V. Porkka, E. N. Setälä, Edv. Stenij**, rouva **E. Stenius**, herrat **A. V. Streng, V. Vasenius** y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä **G. W. Edlundin, Waseniuksen** sekä **Wickströmin ja K:n** kirjakaupassa ja maaseuduilla postikonttooreissa tahi suoraan toimitukselta. Helsingissä tuodaan lehti tilaajien kotiin.

Hinta on sekä Helsingissä että maaseuduilla **15 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **8 markkaa** puolelta vuodelta, kaikki postimaksut siihen luettuina.

Venäjällä on hinta koko vuodelta **6 ruplaa** ja puolelta **3 ruplaa 50 kopeekkaa.**

Th. Rein. ***J. R. Danielson.*** ***Kust. Grotenfelt.***
Vastaava toimittaja. *Toimituksen sihteeri*

Edv. Hjelt. E. G. Palmén. W. Söderhjelm. O. E. Tudeer.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884.